

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

SURİÇİ İSTANBUL'UN TEKKELERİ VE SON ŞEYHLERİ

Doktora Tezi

MEHMED AKİF KÖSEOĞLU

Ankara, 2022

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

SURİÇİ İSTANBUL'UN TEKKELERİ VE SON ŞEYHLERİ

Doktora Tezi

MEHMED AKİF KÖSEOĞLU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. MUSTAFA AŞKAR**

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

SURİÇİ İSTANBUL'UN TEKKELERİ VE SON ŞEYHLERİ

DOKTORA TEZİ

MEHMED AKİF KÖSEOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. MUSTAFA AŞKAR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Mustafa Aşkar
- 2- Prof. Dr. Vahit Göktaş
- 3- Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu
- 4- Prof. Dr. Hayri Kaplan
- 5- Doç. Dr. Mahmud Esad Erkaya

Tez Savunması Tarihi

23 Haziran 2022

ETİK BEYAN

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,**

Prof. Dr. Mustafa Aşkar danışmanlığında hazırladığım “Suriçi İstanbul’un Tekkeleri ve Son Şeyhleri” (Ankara 2022) adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 23 Haziran 2022

Mehmed Akif Köseoğlu

ÖZET

1453 yılından 677 sayılı Kanun ma'rifetiyle yasaklandığı 1925 yılına kadar İstanbul'da 550'nin üzerinde tekke faaliyet göstermiştir. Bünyesinde yetişen insanlar vasıtasıyla kültürel hayata derin tesirler bırakan bu müesseseler tasnif edilirken bugünkü Fatih ilçesini teşkil eden surlarındaki mahalleler esas alınmıştır. Tekkelerin şeyh listeleri oluşturulduktan sonra XX. yüzyılın ilk çeyreğinde hizmet gören şeyhlerin biyografilerine yer verilmiştir. Farklı tarîkatlara bağlı olarak faaliyet göstermiş tekkelerden bir kısmı 1925 sonrasında cami'e dönüştürülmek suretiyle günümüze ulaşabilmişken çoğunluğu 90 yılı aşan yasaklı dönemde bakımsızlıktan yıkılıp yok olmuştur. Bazılarının arsası satılarak özel mülkiyete geçmiş, bazılarının arsasına ise yeni kamu binaları yapılmıştır. Bir kısmı rekonstrüksiyon metoduyla yeniden inşa edilmiş ve sivil toplum kuruluşlarına tahsis edilmiştir. Büyük çoğunluğu vakfiyelerle tesis edildiğinden vakıf senetlerinde bu tasavvufi müesseselere hangi tarîkate mensup şeyhin ta'yin edilebileceği ve sahip olması gereken hususiyetler belirtilmiştir. Tekkelerin kullanımında bu esaslara riayet edilmesi kullanıcılar için bir sorumluluk olmasının yanı sıra vakıf hukukunun da bir gereğidir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, sufi, tarikat, tekke, dergah, Fatih, şeyh, derviş, İstanbul

ABSTRACT

From 1453 until 1925, when it was banned by Law No. 677, more than 550 dervish lodges operated in İstanbul. While classifying these establishments, which left a deep impact on cultural life through the people who grew up in it, the neighborhoods within the city walls that make up today's Fatih district were taken as a basis. After the sheikh lists of dervish lodges were created, the biographies of the sheikhs who served in the first quarter of the 20th century are included. While some of the dervish lodges that operated under different sects were able to reach today by being converted into mosques after 1925, most of them were destroyed due to neglect during the prohibition period exceeding 90 years. The land of some of them was sold and transferred to private ownership, while new public buildings were built on the land of some. Some of them were rebuilt with the reconstruction method and allocated to non-governmental organizations. Since the majority of them were established by foundation charters, it was stated in the foundation certificates that the sheikh of which sect can be appointed to these mystical institutions and the characteristics that he should have. Compliance with these principles in the use of lodges is not only a responsibility for users, but also a requirement of foundation law.

Key Words: Mysticism, Sufism, tariqa, sect, dervish lodge, sheikh, Fatih, dervish, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	1
ÖZET.....	2
ABSTRACT	2
İÇİNDEKİLER	3
KISALTMALAR	5
ÖNSÖZ	6
GİRİŞ	7
BİRİNCİ BÖLÜM: İSTANBUL'DA FAALİYET GÖSTEREN TARİKATLAR VE TEKKELER	22
1. Zeynî Tekkeleri.....	22
2. Nakşibendî Tekkeleri.....	24
3. Kadirî Tekkeleri	30
4. Rıfâî Tekkeleri	32
5. Halvetî Tekkeleri	34
6. Sa'dî Tekkeleri.....	44
7. Bayramî Tekkeleri.....	46
8. Celvetî Tekkeleri	49
9. Mevlevî Tekkeleri (Mevlevîhaneler).....	51
10. Bektaşî Tekkeleri.....	53
11. Bedevî Tekkeleri	57
12. Şazilî Tekkeleri	57
13. Desukî Tekkeleri	59
İKİNCİ BÖLÜM: MAHALLELER BAZINDA SURİÇİ İSTANBUL'UN TEKKELERİ	60
1. Aksaray Mahallesi	60
2. Akşemsettin Mahallesi	71
3. Alemdar Mahallesi	90
4. Ali Kuşçu Mahallesi.....	106
5. Atikali Mahallesi	119
6. Ayvansaray Mahallesi.....	138
7. Balabanağa Mahallesi	157
8. Balat Mahallesi	165
9. Binbirdirek Mahallesi	180
10. Cankurtaran Mahallesi	195

11.	Cerrahpaşa Mahallesi.....	207
12.	Cibali Mahallesi	236
13.	Dervişali Mahallesi.....	255
14.	Emin Sinan Mahallesi.....	276
15.	Hacı Kadın Mahallesi.....	277
16.	Haseki Sultan Mahallesi	281
17.	Hırka-i Şerif Mahallesi	310
18.	Hobyar Mahallesi.....	334
19.	Hocapaşa Mahallesi	343
20.	İskenderpaşa Mahallesi	353
21.	Kalenderhane Mahallesi	396
22.	Karagümrük Mahallesi	404
23.	Katip Kasım Mahallesi	424
24.	Kemalpaşa Mahallesi.....	427
25.	Kocamustafapaşa Mahallesi.....	429
26.	Küçük Ayasofya Mahallesi	441
27.	Mesihpaşa Mahallesi	447
28.	Mevlanakapı Mahallesi.....	452
29.	Mimar Hayrettin Mahallesi.....	481
30.	Mimar Kemalettin Mahallesi.....	486
31.	Molla Fenari Mahallesi	496
32.	Molla Gürani Mahallesi.....	516
33.	Nişanca Mahallesi.....	526
34.	Rüstem Paşa Mahallesi.....	526
35.	Saraç İshak Mahallesi.....	531
36.	Seyyid Ömer Mahallesi	538
37.	Silivrikapı Mahallesi	586
38.	Sultanahmet Mahallesi	592
39.	Süleymaniye Mahallesi.....	601
40.	Sümbül Efendi Mahallesi	604
41.	Şehremini Mahallesi.....	622
42.	Topkapı Mahallesi.....	658
43.	Yavuz Sultan Selim Mahallesi	675
44.	Yedikule Mahallesi	698
45.	Zeyrek Mahallesi.....	712
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME		725
KAYNAKÇA		731

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

ABTA : Ahmed Bilgin Turnalı Arşivi

BCA : Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BEO : Bab-ı alî Evrak Odası

Bkz. : Bakınız

BOA : Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

C..EV : Cevdet Evkaf

CSRA : Cemaledin Server Revnakoğlu Arşivi

d. : Defter

EEKEA : Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi

haz. : Hazırlayan

IST.MFT.MSH: İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi

İTNVD : İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri

nşr. : Neşreden

s. : Sayfa

ter. : Tercüme

vr. : Varak

ÖNSÖZ

İstanbul'un fethi öncesinde özellikle Anadolu yakasına yapılan akınlarda Osmanlı Devleti önemli toprak kazanımları elde ederken derviş zümrelerinin de bu coğrafyaya yerleştikleri, ribatlar oluşturdukları tarihî kaynaklardan anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi suriçindeki tekkelerin kuruluşunu fetih öncesine dayandırmaktadır. 1453'deki fethin sonrasında bugünkü Fatih ilçesini teşkil eden suriçinde Anadolu'dan göç edenlerin iskânıyla yeni mahalleler teşkil edilirken tekkelerin sayısı da hızla artmıştır. Bugünkü İstanbul vilayeti sınırları içinde 1453-1925 arası dönemde tesbit edilebilen 554 tekkeden 260'ı suriçinde faaliyet göstermiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde tezin kapsamı ve kaynakların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Birinci bölümde 13 tarikatın İstanbul'a geliş safahati ve İstanbul genelinde açılan tekkeleri hakkında bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde son idarî taksimat dikkate alınarak Fatih ilçesinde mevcut olan 45 mahalledeki 260 tekkenin konumları, kısa tarihçeleri ve günümüzdeki durumlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Her bir tekkede 1900 yılına kadar hizmet görmüş şeyhlerin isimleri sıralandıktan sonra XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki şeyhlerin biyografilerine yoğunlaşılmıştır. Sonuç ve Değerlendirme kısmında ise tarihî tekkelerin muhafazasına ve sosyal hayatımızın ana unsurlarından biri olan tasavvuf kültürünün günümüz nesillerine aktarılmasına dair tesbitler ve teklifler dile getirilmiştir.

İstanbul tekkelerine dair çalışmalarda her daim yardımlarını gördüğüm muhterem büyüklerim Ahmed Bilgin Turnalı, Esin Turnalı, Ahmed Nezih Galitekin, Mustafa Özdamar, M. Safiyüddin Erhan ve Müfid Yüksel'e müteşekkirim. Prof. Dr. Mustafa Kara ve Prof. Dr. Ali Birinci'den ilim usûlü konusunda her zaman istifade ettim, teşviklerini gördüm. M. Doğan Bayın, Abdullah Akın, Oğuzhan Kantar, Fatih Dalgacı, Erkan Övüç, Serhat Başar, Burak Anılır, Atalay Parin ve isimlerini hatırlayamadığım nice dostlarımın katkıları olmasaydı bu çalışma ortaya çıkmazdı. İlahiyat Fakültesi Tasavvuf bölümünden Harun Alkan, Murat İsmailoğlu ve Müberra Aygündüz'ün de zamanlarını aldım. Tez danışmanlığımı üstlenmek nezaketini gösteren Prof. Dr. Mustafa Aşkar'a ve jüri sürecindeki yönlendirmeleri için Prof. Dr. Hayri Kaplan, Prof. Dr. Vahit Göktaş, Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu ve Doç. Dr. Mahmud Esad Erkaya'ya teşekkürü borç biliyorum.

GİRİŞ

İstanbul tekkelerinin tarihini yazmak rahmetli Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun hayaliydi. 1968'deki vefatına kadar bunu gerçekleştirmek için gecesini gündüzüne katıp belgeler toplamış, bitmek tükenmek bilmeyen enerjisiyle tesbit ettiği tarihi yapıların kitabe ve mezar taşlarını notlarına kaydetmiş, hayatda olan şeyhler ve dervişlerle görüşmeler yapmış, devlet kurumlarına yazdığı dilekçelerle tarihî eser tahribatına karşı tabir-i amiyaneyle "kelle koltukda" mücadele etmişti. Kâmil ma'nada bir tekkeler tarihi kitabını kisve-i taba bürünmüş göremedi ama evrak-ı metrukesi vefakâr insanların gayretleriyle bekâr evinden toplanarak önce Galata Mevlevîhanesi'ne, sonra da Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilince araştırmacılara ve büyük Türk irfan müesseselerinin yeniden ihyasına gönül vermiş hamiyetperver insanlara paha biçilemez bir hazine miras kaldı.

Revnakoğlu'nun kaldığı yerden bayrağı Ahmed Bilgin Turnalı devralmışdır. Şinasi Akbatu ve Kemal Elker'le başladığı araştırma gezilerine Esin Yücel'in katılımıyla devam etmiş, derlenen bilgiler dergi makalelerine ve ansiklopedi maddelerine dönüşmüştür. Turnalı ve arkadaşları topografik çalışmalar yapmak suretiyle o dönem ayakda duran tekkeleri tesbit etmekle kalmamış, hayatda olan şeyh aileleriyle görüşmek suretiyle önemli bir literatürü ilim hayatımıza kazandırmışlardır. Kendisinden istifade etme imkânı bulduğum Ahmed Bilgin Turnalı 88 yaşında aynı şevk ve heyecanla yazı çalışmalarına devam etmektedir.

Mısırlı Seyyid Kutub'un 16 ciltlik *Fî Zılâli'l-Kur'an*'ı yazarının ölümünün hemen ardından 1968-1977 arasında ülkemizde Türkçe'ye çevrilip yüksek maliyetlerle basılabılırken Mehmed Şemseddin Efendi'nin Bursa tekkelerini anlattığı *Yadigâr'ı Şemsî* yazılışından 70 sene sonra 1997'de, Hüseyin Vassafl'n *Sefîne-i Evliyasının* da yazılışından 80 sene sonra 2006'da yayımlanabilmesi şayan-ı dikkatdir. Cemaleddin Server Revnakoğlu, Abdülbaki Gölpınarlı, İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Sadeddin Nüzhet Ergun, Semavi Eyice, Reşad Ekrem Koçu gibi iki elin parmaklarını geçmeyen müelliflerin eserleri sayılmazsa 1925'de kanun ma'rifetiyle seddolunan tekkeler nisyanı terk edilmiş, belki süregelen korkular sebebiyle 1980'lere kadar bu müesseselerin tarihi, mi'marisi ve kültürüne dair ilmî çalışmalar yapılamamıştır. Neşriyat Yurdu'ndan çıkan birkaç tasavvuf tarihi kitabı ile Mustafa Kara'nın 1977'de yayımlanan *Tekkeler ve Zaviyeler* isimli eseri bu sisli havayı dağıtmaya yönelik gayretlerdir. 11. ciltde yarım kalan Reşad Ekrem

Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*'ndeki tekke maddeleri ile 1982'de Tercüman Gazetesi tarafından yayımlanmaya başlanan fakat 4. ciltten sonra devamı gelmeyen *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*'ndeki A. Bilgin Turnalı'nın tekke maddeleri dergâhların tarihine ışık tutmağa matuftur. 1990 yılında M. Baha Tanman'ın ve 1998 yılında Esin Demirel İşli'nin doktora tezleri ile Mustafa Özdamar'ın 1994 yılında kaleme aldığı *Dersaadet Dergâhları* kitabı 20. asrın sonlarına doğru İstanbul tekkelerinin toplu halde ele alındığı çalışmalar olmuştur.

Konunun Sınırlandırılması

Bugünkü İstanbul vilayeti Silivri'den Tuzla'ya kadar geniş bir coğrafyayı ihtiva etmektedir. İstanbul tekkeleri konusundaki incelemeler doktora tezine dönüştürülürken bir çerçeve çizmek zarureti hasıl olmuş, yapılan İstişareler neticesinde tezin odağı bugünkü Fatih ilçesi, yani suriçi İstanbulu olarak belirlenmiştir. 1453-1925 yılları arasında bu bölgede kurulmuş tekkelerin tarihine, coğrafi konumuna ve günümüzdeki durumlarına dair bilgiler verildikten sonra başlangıcından XX. yüzyıl başına kadar vazife yapan şeyhlerin bir listesi oluşturulmuş, ulaşılabilen kaynaklardan yararlanarak tekkelerin 1900-1925 arasında vazife yapan son şeyhlerinin biyografileri hazırlanmıştır.

Çalışmanın Medodu ve Önemi

İstanbul tekkelerine dair araştırmalar yaparken masa başı çalışmalarla yetinmeyerek Cemaleddin Server Beğ'in usûlünü benimseyip tarihi mekânları yerinde inceleyip günümüze intikal edebilen unsurlarını derlemeye ağırlık verdim. Tekkelerin seddolunuşunun üzerinden 97 sene geçmesi sebebiyle bu müesseseleri ayne'l-yakîn görmüş insanlar artık kalmadı¹. Artık görenleri görenlerle kifayet etmek ve onlara intikal eden bilgileri muhafaza edip gelecek kuşaklara aktarmak mükellefiyeti üzerimizde...

Bazı tekkelerin birden çok isminin olması sebebiyle yapılan çalışmalarda mükerrer sayımlar yapılabilmektedir. Topografik incelemeler ile mahallinde tesbitler yapılmadan ve herbir tekkenin postnişinleri konusunda bilgi sahibi olunmadan oluşturulacak listelerin hatalar barındırması kaçınılmazdır. Bu doktora

¹ 20 Eylül 2021 günü vefat eden 1911 doğumlu Reisü'l-kurra Hâfız Ahmet Arslanlar'la görüşüp kendisinden Eyyûb tekkeleri ve şeyhleri hakkında bilgiler almış olmakdan ötürü kendimi bahtiyar addediyorum.

teziyle suriçi İstanbul'da faaliyet gösteren 260 tekke tesbit edilmek suretiyle şimdiye kadar yapılan çalışmalarla kıyaslandığında en kapsamlı listeye ulaşılmıştır². Bu sayı asgarî olup yapılacak derinlemesine çalışmalarla varlığı bilinmeyen bir çok tekkenin daha ilim alemine tanıtılması mümkündür. Tarihî tekkelerde postnişîn olan birçok şeyh ve aileleriyle ilgili bilgiler ilk kez bu tez vasıtasıyla gün yüzüne çıkarılmaktadır.

Kaynakların Değerlendirilmesi

Çalışma üç ana ekseninde ilerledi. Basılı kaynaklarda literatür taraması yapıldıktan sonra kütüphanelerde ve koleksiyonlarda bulunan yazma eserler ile belgeler incelendi. Farklı dönemlerde yerinde incelemeler yapılarak tarihî tekkelerin mevcut durumlarına ilişkin tesbitler yapıldı, varsa kitabeleri ve hazîrelerindeki mezar taşları kayda alındı. Son şeyhlerin ailelerinden yaşayan torunlara veya yakınında bulunanlara ulaşılarak bugüne intikal edebilen hatıralar derlendi.

Devlet Arşivleri:

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan Osmanlı Arşivi'nde tekkelerin tarihine dair, Cumhuriyet Arşivi'nde de 1925 sonrası binaların ve şeyhlerin durumlarına ilişkin bilgiler temin edilebilmektedir. 2020 yılının ilk çeyreğinde başlayan Covid-19 pandemisi sonrası uzakdan çalışma uygulamaları yaygınlaşmış, Osmanlı Arşiv belgelerinin internet üzerinden erişime açılmasıyla İstanbul dışındaki birçok araştırmacının işi kolaylaşmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi:

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Ankara, Ulus'daki arşivinde tekke vakfiyeleri ile bu müesseselere ilişkin tarihi süreçte yapılan tasarrufları gösteren belgeler mevcuttur. Bu arşivin henüz uzakdan erişime açılmamış olması önemli bir eksikliklerdir.

² Eminönü ve Fatih ilçelerindeki tekkelere dair Mustafa Özdamar –bir kısmı mükerrer olmak üzere- 252, M. Şefik Korkusuz 162, Esin Demirel İşli 188 tekkeye dair bilgi vermiştir. M. Baha Tanman ise doktora tezinde İstanbul genelinde bulunan 100 tekkenin mimarî özelliklerini anlatmıştır. Bkz. Mustafa Özdamar, *Dersâdet Dergâhları* (İstanbul:Kırk Kandil Yayınları, 2007); M. Şefik Korkusuz, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişînleri* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016); Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998); M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimarî ve Süsleme Özellikleri* (İstanbul:İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,1990)

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi:

Doktora tezinin yazılması esnasında İstanbul Müftülüğü'nde bulunan Meclis-i Meşayih Defterleri'ni taramak suretiyle tekkelerde son devirde vazife yapan şeyhlere meşihat tevcihlerine, Meclis-i Meşayih'in tekkeler hakkındaki tasarruflarına dair önemli bilgiler elde edilmiştir³.

Haritalar:

Tekkelerin yerlerini tesbit ederken François Kauffer'in 1786 tarihli İstanbul haritasından, 1840'da B. R. Davies tarafından çizilen İstanbul haritasından, 1845 ve 1847 yıllarında hazırlanan Mühendishane Haritası'ndan, 1863'de C. Stolpe tarafından çizilen İstanbul haritasından, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hazırladığı XIX. yüzyıl'daki İstanbul'u gösteren haritadan, 1913-1914 yıllarında hazırlanan Alman Mavileri Sigorta Haritaları'ndan, 1918 tarihli Necib Beğ Haritası'ndan, 1920-1930'larda hazırlanan Pervititch Sigorta Haritaları'ndan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde bulunan 1930-1940'lı yılları gösteren Eski Kadastral Haritaları'ndan yararlanılmışdır⁴.

Şahıs Arşivleri:

Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi:

Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun 1968'de varis bırakmadan vefatı üzerine mahkeme kararıyla Balat Mahallesi, Mermerşahi Sokağı 5 numaradaki bekâr evinden alınarak Abdülbaki Gölpınarlı ve Halil Can'ın teklifi üzerine Divan Edebiyatı Müzesi olarak kullanılan Galata Mevlevîhanesi'ne götürülen evrak-ı metrukesinin tasnifi Necati Elgin tarafından yapılmıştır⁵. Sonraki dönemde yeterli hassasiyetle muhafaza edilememiş, arşivde bulunan bir kısım fotoğraf ve belge araştırmacılarca alınıp geri getirilmediğinden kayba uğramıştır. Müfid Yüksel ve Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç'ın gayretleriyle 321 klasörden oluşan arşiv 2007

³ 1734-1782 numaralar arasındaki 42 defterin dijital kopyalarına ulaşmamı sağlayan Erkan Övüç dostuma müteşekkirim.

⁴ Bu haritalar için kendi arşivini kullanmam konusunda cömertlik gösteren Sayın Müfid Yüksel'e müteşekkirim.

⁵ Erdem Yücel, "Cemaleddin Server Revnakoğlu (1909-1968)", *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IV Tebliğler* (İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2000), 291.

yılında Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ne nakledilmiştir⁶. C. S. Revnakoğlu'nun arşivi incelenip Osmanlı Türkçesi el yazısı notlar okunduktan sonra doktora tezine dercedilmiştir. Söz konusu notlarda son şeyhlerin aileleri ve halîfelerine dair başka bir yerde bulunmayan nadide bilgiler mevcuttur.

Ahmed Süheyl Ünver Arşivi:

1898-1986 yıllarında yaşayan Ord. Prof. Dr. Ahmed Süheyl Ünver İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji kürsüsünün kurucusu idi. Gelenekli san'atlarımıza alâka gösteren Ünver küçüklüğünden itibaren Ali Rıza Beğ, Necmeddin Okyay gibi devrinin meşhur hocalardan resim, hüsn-i hat, tezhib ve minyatür gibi tezyinî san'atlara dair dersler almış, İstanbul tarîhi ve kültürüne dair tuttuğu notlar ve çizdiği resimlerle kıymetli bir arşiv meydana getirmiştir. Haseki semtinde dünyaya gelen Ünver'in gerek yayımlanan kitaplarında gerekse kızı Gülbün Mesara'da, Süleymaniye Kütüphanesi'nde ve Türk Tarih Kurumu'nda bulunan çok sayıdaki defter ve dosyasının içinde yaşadığı muhitde tanışma imkânı bulduğu tasavvuf ehli insanlar ve İstanbul tekkelerine dair birçok malûmata ulaşmak mümkündür.

İbrahim Hakkı Konyalı Arşivi:

Şehir tarihçiliği sahasında mühim çalışmalar gerçekleştiren İbrahim Hakkı Konyalı'nın Erzurum, Akşehir, Ereğli, Konya, Aksaray, Beyşehir, Kilis ve Alanya üzerine yayımlanan kitaplarının yanında *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi* isimli eseri ve İstanbul'un kaybolan tarihi eserlerine dair mecmualarda yayımlanmış çok sayıda makalesi mevcuttur. Konyalı'nın daha hayatdayken bağışladığı kitap ve belgelerle Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde Üsküdar, Selimiye Cami'i bahçesinde bir kütüphane kurulmuştur. Konyalı'nın vefatı sonrası uzun yıllar bu kütüphanede tekke tarihi araştırmacısı Mustafa Özdamar müdür olarak vazife üstlenmiştir. Konyalı'nın İstanbul'un muhtelif devirlerinde çekmiş olduğu fotoğraflar ile tutmuş olduğu notlardan İstanbul'da bir asır içerisindeki değişimi takip etmek mümkündür.

Ahmed Bilgin Turnalı Arşivi:

⁶ C. S. Revnakoğlu'nun notlarından istifade edilerek hazırlanan kitap için bkz. Mustafa Koç, *Revnakoğlu'nun İstanbul'u, İstanbul'un İç Tarihi Fatih* (İstanbul: Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, 2021).

Eyyûb'de annesinin babası Zekai Dede Efendizade Hâfız Ahmed İlhami Irsoy'un yanında çocukluğu geçen Ahmed Bilgin Turnalı profesyonel iş hayatı dışında arkeolojiye ve turizm rehberliğine ilgi duymuştur. Semavi Eyice'ye yardım maksadıyla başladığı İstanbul araştırmalarını tekkeler sahasına yoğunlaştırmış, 1960'ların sonlarından başlayarak bugüne kadar topladığı belgeler, yerinde incelemeler, topografik analizler vasıtasıyla birçok ansiklopedi maddesi ve makaleye imza atmıştır. Turnalı'nın şahsi arşivi tez çalışmamızda faydalandığımız birinci elden mühim bir kaynak olmuştur.

Fazıl İsmail Ayanoglu Arşivi:

Tarihi mezar taşları üzerine ülkemizin en mühim araştırmacısı olan Fazıl İsmail Ayanoglu'nun İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi ile Millî Kütüphane koleksiyonlarında bulunan fotoğrafları tekkeler ve şeyhlere dair önemli ipuçları taşımaktadır.

Ali Saim Ülgen Arşivi:

1930-1960 arası dönemde eski eserlerin restorasyonunda görev alan Ali Saim Ülgen'in fotoğrafları, çizimleri ve notlarından müteşekkil olan arşiv İstanbul, Galata'daki SALT Araştırma Kütüphanesi'ndedir. Bu arşivden tekke yapılarının cumhuriyet sonrası dönemdeki gelişimine dair önemli bilgilere ulaşılabilmektedir.

Mükrimin Halil Yinanç Arşivi:

Mükrimin Halil Beğ'in 1940'larda Türk Tarih Kurumu adına suriçindeki muhtelif tekke ve cami' hazirelerindeki mezar taşlarını okumak suretiyle tuttuğu notların fotokopisi şahsi arşivimizde mevcuttur. 1950'lerde yapılan imar düzenlemeleri esnasında yok olan birçok mezar taşı kitabesine Yinanç'ın notları sayesinde erişilebilmiştir.

Kitaplar:

Taşköprülüzade Ahmed Efendi'nin XVI. yüzyıl ortalarında Arapça olarak kaleme aldığı *eş-Şakâ'iku'n-Nu'maniyye fî Ulemai'd-Devleti'l-Osmaniyye* isimli eseri 16. asra kadar yaşamış ulema ve meşayihin yanında İstanbul'daki şeyhler hakkında

da tercüme-i haller ihtiva etmektedir⁷. Bu kitaba Nev'îzâde Atâyî'nin *Hada'iku'l-Haka'ik fî Tekmiletü's-Şakâ'ik*⁸, Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Vekâyi'ü'l-Fuzalâ*⁹, Uşşâkîzade İbrahim Hasîb Efendi'nin *Zeyl-i Şakâ'ik*¹⁰ ve Fındıklılı İsmet Efendi'nin *Tekmiletü's-Şakâ'ik fî Hakkı Ehli'l-Hakâ'ik*¹¹ isimli zeylleri yazılmış ve bu suretle oluşan gelenek sayesinde birçok ulema ve mutasavvıfın biyografisi günümüze intikal edebilmiştir. Hocazade Ahmed Hilmi'nin *Hadîkatü'l-Evliyâsı*¹² ile Hüseyin Vassaf'ın 1929 yılındaki vefatına kadar hazırladığı 5 ciltlik *Sefîne-i Evliya-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*¹³ isimli eseri münhasıran mutasavvıf biyografilerine odaklanmış tabakat kitaplarından. 1936'da vefat eden Bursa Mısrî Tekkesi Şeyhi Mehmed Şemseddin Efendi'nin *Yadigâr-ı Şemsî, Bahar-ı Şemsî ve Misbâr-ı Şemsî* isimli eserlerinde Bursa meşayih anlatılırken yer yer İstanbul tekkelerine mensub suflere de yer verilmiştir¹⁴. Şehremini'nde bir tekke tesis eden ve 1654 yılında vefat eden Şeyh Mahmud Cemaleddin Hulvî'nin *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviyye* isimli eserindeki kendi devrine kadar yaşamış Halvetî-Sünbülî ve Gülşenî silsilesine mensub meşayih ile tanıma imkânı bulduğu mutasavvıflara dair biyografiler tekke tarihinin aydınlanmasına hizmet etmiştir¹⁵. Sadık Albayrak'ın Meşihat Arşivi'nden derleyerek hazırladığı *Son Devir Osmanlı Uleması* isimli eserin 5. cildi İstanbul tekkelerindeki mutasavvıfların otobiyografilerinden

⁷ Taşköprizâde Ahmed ibn Mustafa, *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*, ter. Mecdî Efendi (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1269); Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye Fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, terc. Muhammet Hekimoğlu (İstanbul:Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019).

⁸ Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletü's-Şakâ'ik*, haz. Suat Donuk (İstanbul:Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017).

⁹ Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'ü'l-Fuzalâ*, nşr. Ramazan Ekinci (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018).

¹⁰ Uşşâkîzâde İbrâhîm Hasîb Efendi, *Zeyl-i Şakâ'ik*, haz. Ramazan Ekinci (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017).

¹¹ İsmail Yıldırım, *Fındıklılı İsmet Efendi'nin Tekmiletü's-Şakâ'ik Fî Hakkı Ehli'l-Hakâ'ik'i*, (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018).

¹² Hocazade Ahmed Hilmî, *Hadîkatü'l-Evliya* (İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1318); Hocazade Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-Evliyâ (Evliyalar Bahçesi)*, ter. Yakub Kenan (İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu, Yeni Şark Maarif Kütüphanesi, 1966).

¹³ Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.2305-2309); Osmânzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet AKKUŞ-Ali YILMAZ (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006).

¹⁴ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî I-II, Bursa Dergâhları*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy (Bursa,Uludağ Yayınları, 1997); Mehmed Şemseddin Ulusoy, *Bahâr-ı Şemsî: Bursalı Mutasavvıflar, Âlimler ve Meşhurlar*, haz. Mustafa Kara- Serhat Gültaş- Olcay Kocatürk (Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2021); Büşra Kartal, *Mehmed Şemseddin Ulusoy-Misbâr-ı Şemsî (İnceleme-Metin)* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

¹⁵ Mahmud Cemaleddin Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviyye* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 1894); Mahmud Cemaleddin Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviyye*, haz. Mehmet Serhan TAYŞİ (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1993).

müteşekkildir¹⁶. Yazma nüshası kayıp olmakla beraber mikrofilm halinde günümüze ulaşabilen Ahmed Safî'nin *Sefînetü's-Safî* isimli eseri bir kırkambar mahiyetinde olup İstanbul tekkeleri ve şeyhlerine dair başka yerde bulunmayan birçok bilgiyi ihtiva etmektedir¹⁷. Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik* isimli eserinin 5. cildini Bektaşî tekkelerine, 6. cildini Bektaşî babalarına tahsis edilmiştir¹⁸. İsmi C. S. Revnakoğlu'nun notları arasındaki sayfalardan öğrendiğimiz, Şeyh Ken'an Rıfâ'nin oğlu Kâzım Büyükkaksoy'un bazı mutasavvıfların biyografilerini kaleme almak suretiyle hazırladığı *Kibar-ı Evliya* isimli kitap kelimeleri sadeleştirilmiş olarak edebî dilinden taviz verilmek suretiyle *Yüce Veliler, Hak Yolunun Önderleri* ismiyle yayımlanabilmiştir¹⁹.

1724 yılında vefat eden Enfî Hasan Hulûs Halvetî'nin *Tezkiretü'l-Müteahhirîn* isimli eserinde Üsküdarlı Muhammed Nasuhî Efendi'ye bağlı sufilerin, 1701 yılında vefat eden Muhammed Nazmî Efendi'nin *Hediyyetü'l-İhvân*'ında²⁰ da Halvetiyye'nin Şemsiyye-Sivasiyye koluna mensub mutasavvıfların biyografilerine yer verilmiştir.

*Müstakimzade'nin Tuhfe-i Hattâtîn'inde*²¹, Sadeddin Nüzhet Ergun'un *Türk Musikisi Antolojisi*'nde²², İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Hoş Sada, Son Asır Türk Musikîşinasları*²³, *Son Asır Türk Şairleri*²⁴ ve *Son Hattatlar*²⁵ isimli kitaplarında san'atkâr mutasavvıfların biyografileri bulunmaktadır. Mehmed Süreyya'nın *Sicill-*

¹⁶ Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması* (İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996).

¹⁷ Ahmed Safî, *Sefînetü's-Safî* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, 2006). Bu kitabı tanıtan bir makale için bkz. Necdet Tosun, "Kültür Tarihimize Işık Tutan Mühim Bir Kaynak: Sefînetü's-Sâfî", *İLAM Araştırma Dergisi* 1/2 (1996), 177-190.

¹⁸ Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik* (Ankara: Ardıç Yayınları, 2002-2003).

¹⁹ *Kibar-ı Evliya*'nın yazma nüshası sadeleştirilerek yayımlanmıştır. Bkz. Kâzım Büyükkaksoy, *Yüce Veliler, Hak Yolunun Önderleri* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979).

²⁰ Osman Türer, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetîlik Örneği- Muhammed Nazmî Efendi'nin Hediyyetü'l-İhvân'ı* (İstanbul, İnsan Yayınları, 2011, 2. Baskı).

²¹ Müstakimzade Süleyman Sa'deddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, haz. İbnülemin Mahmud Kemal Beğ (İstanbul: Devlet Matbaası, 1928); Müstakimzade, *Tuhfe-i Hattâtîn*, haz. Mustafa KOÇ (İstanbul: Klasik Yayınları, 2011).

²² Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Rıza Koşkun Matbaası, 1942-1943).

²³ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sadâ, Son Asır Türk Musikîşinasları* (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 1958).

²⁴ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemalü's Şuara)*, haz. Müjgân Cunbur vd. (Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999-2002).

²⁵ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Hattatlar* (İstanbul: Maarif Vekaleti, Maarif Matbaası, 1955).

i *Osmanîsi*²⁶, Mehmed Zeki Pakalın'ın buna zeyli²⁷ ve Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*²⁸ isimli eseri önemli teracim-i ahval kitaplarındandır.

Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî'nin *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*²⁹ ve *Mecmuâ-i Tevârih*'inde³⁰ Osmanlı devri meşhurlarının vefat tarihleri için ebcedle yazılmış manzumeler bulunmaktadır. Yine Ayvansarayî'nin XVIII. yüzyılın 3. çeyreğinde kaleme aldığı *Hadîkatü'l-Cevâmi*'de ise İstanbul'da inşa edilmekle birlikte bugün birçoğu yok olmuş cami', mescid ve tekkeler anlatılmıştır³¹. Sonradan bu esere birçok zeyl yapılmış olup Seyyid Ali Satı' ve Süleyman Besim'in zeylleri öne çıkanlardır³². Topkapı Sarayı müdürlerinden Tahsin ÖZ bu ibadethanelerin günümüzdeki durumlarını anlatmak üzere 2 ciltlik *İstanbul Camileri* kitabını yazmıştır³³.

İstanbul'daki farklı tarîkatlara mensub tekkelerin topluca anlatıldığı üç kitap bulunmaktadır: Mustafa Özdamar'ın *Dersâadet Dergâhları*³⁴, M. Şefik Korkusuz'un *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*³⁵ ve Mehmed Akif Köseoğlu'nun *İstanbul'un 100 Tekkesi*³⁶. İstanbul'da faaliyet göstermiş tarikat ve tekkelere ilişkin monografi tarzında ise Rıdvan Özdiç'in *Beşikçizâde Tekkesi*³⁷, H. Necdet İşli ve Yusuf Çağlar'ın *Kelâmî Tekkesi*³⁸, Nazif Velikahyaoğlu'nun *Sümbüliyye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*³⁹, Abdülbaki Gölpınarlı'nın *Melâmilik ve Melâmiler*⁴⁰,

²⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları-Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996).

²⁷ Mehmed Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009).

²⁸ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M.A. Yekta SARAÇ (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, 2016).

²⁹ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Ramazan EKİNCİ (İstanbul: Buhara Yayınları, 2013).

³⁰ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmuâ-i Tevârih-i Ayvansarayî* (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı, 1179, nr.1565).

³¹ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-Cevâmi*, Mustafa Râkım Hattı (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 8872, istinsah tarihi: 1231/1815).

³² Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-Cevâmi*, nşr. Seyyid Ali Sâtı' (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281); Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-Cevâmi*, haz. Süleyman Besim (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 202).

³³ Tahsin Öz, *İstanbul Camileri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997).

³⁴ Mustafa Özdamar, *Dersâadet Dergâhları* (İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2007).

³⁵ M. Şefik Korkusuz, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016).

³⁶ Mehmed Akif Köseoğlu, *İstanbul'un 100 Tekkesi* (İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016).

³⁷ Rıdvan Özdiç, *Beşikçizâde Tekkesi* (İstanbul: Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını, 2012).

³⁸ H. Necdet İşli- Yusuf Çağlar, *Kelâmî Dergâhı, Bir Dergâhın İhyası ve İnşası İçin* (İstanbul: Zaman Kitap, 2015).

³⁹ Nazif Velikahyaoğlu, *Sümbüliyye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000).

⁴⁰ Abdülbaki, *Melâmilik ve Melâmiler* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1931).

Fahri Maden'in *İstanbul Bektaşileri*⁴¹, Fuat Bayramoğlu'nun *Hacı Bayram-ı Veli-Yaşamı, Soyu, Vakfı*⁴², Halil İbrahim Şimşek'in *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî Müceddidîlik*⁴³, H. Kâmil Yılmaz'ın *Aziz Mahmud Hüdayî ve Celvetiyye Tarikatı*⁴⁴, Selami Şimşek'in *Anadolu'da Kurulmuş Bir Tarikat Celvetîlik*⁴⁵, Mehmet Cemal Öztürk'ün *Cerrahilik-Şeyh Nureddin Cerrahî ve Cerrahî Tarikatı*⁴⁶, Necmi Tarkan'ın *Kartal'da Kurulmuş Bir Tarikat, Ma'rifiyye*⁴⁷, Sahîh Ahmed Dede'nin *Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye*⁴⁸, Seyyid Sırrı Ali'nin *Tuhfe-i Rûmî, Kâdirîler Âsitânesi'nin Manzum Târihçesi*⁴⁹ ve Hür Mahmut Yücer'in *Şeyh Sa'deddin Cebavî ve Sa'dîlik*⁵⁰ isimli kitapları sayılabilir. Salim Bostancıoğlu'nun *Üsküdar Dergâhları*⁵¹ ve Necdet Yılmaz'ın *Beykoz Tekkeleri*⁵² kitapları da ilçeler bazında tekkelerin anlatıldığı kitaplardandır.

Âşık Paşazade'nin *Tevarih-i Âli Osman (Osmanoğulları'nın Tarihi)*⁵³ isimli eserinden başlayarak Hoca Sa'deddin Efendi'nin *Tâcü't-tevârihi*⁵⁴, Selânikî Mustafa Efendi'nin *Tarih-i Selânikîsi*⁵⁵, Es'ad Efendi'nin *Üss-i Zaferi*⁵⁶, Ahmed Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdeti*⁵⁷, Râşid Mehmed Efendi'nin *Târih-i Râşidi*⁵⁸, Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi'nin tarihi⁵⁹ ve İsmail Hami Danişmed'in *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*⁶⁰ geçmişteki olayların seyrini incelerken müracaat edilen önemli

⁴¹ Fahri Maden, *İstanbul Bektaşileri* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2019).

⁴² Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Veli-Yaşamı, Soyu, Vakfı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, 1989).

⁴³ Halil İbrahim Şimşek, *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî Müceddidîlik* (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016).

⁴⁴ H. Kâmil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdayî ve Celvetiyye Tarikatı* (İstanbul: Erkam Yayınları, 1999).

⁴⁵ Selami Şimşek, *Anadolu'da Kurulmuş Bir Tarikat Celvetîlik* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020).

⁴⁶ Mehmet Cemal Öztürk, *Cerrahilik-Şeyh Nureddin Cerrahî ve Cerrahî Tarikatı* (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2004).

⁴⁷ Necmi Tarkan, *Kartal'da Kurulmuş Bir Tarikat, Ma'rifiyye* (İstanbul, Pendik: 1964).

⁴⁸ Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't Tevârihi'l-Mevleviyye, Mevlevîlerin Tarihi*, haz. Cem ZORLU (İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2011).

⁴⁹ Seyyid Sırrı Ali, *Tuhfe-i Rûmî, Kâdirîler Âsitânesi'nin Manzum Târihçesi*, haz. Mustafa S. KAÇALIN (İstanbul: Âsitâne Yayınları, 1992).

⁵⁰ Hür Mahmut Yücer, *Şeyh Sa'deddin Cebavî ve Sa'dîlik* (İstanbul, İnsan Yayınları, 2010).

⁵¹ Salim Bostancıoğlu, *Üsküdar Dergâhları* (İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2003).

⁵² Necdet Yılmaz, *Beykoz Tekkeleri* (İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2. bsk. 2021).

⁵³ Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, haz. K. YAVUZ-M.A.Y. SARAÇ (İstanbul: Koç Kültür Sanat Tanıtım A.Ş. Yayını, 2003).

⁵⁴ Hoca Sadettin Efendi, *Tâcü't-tevârih*, haz. İsmet PARMAKSIZOĞLU (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979).

⁵⁵ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, haz. Mehmet İPŞİRLİ (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, 2. bsk.).

⁵⁶ Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, haz. Mehmet ARSLAN (İstanbul: Kitabevi Yayınevi, 2005).

⁵⁷ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1309).

⁵⁸ Râşid Mehmed Efendi, *Târih-i Râşid* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1282).

⁵⁹ Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi* (İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999).

⁶⁰ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972).

kaynaklardır. Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*'nin İstanbul'a tahsis ettiği birinci cildinde tekkelere ve dervişlere ilişkin tafsilatlı bilgiler nakletmektedir.

Mehmed Ziya Beğ'in *İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Âsâr-ı Bâkiyesi* isimli eserinde tekkelere dair bilgiler mevcuttur⁶¹. Alman Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Wolfgang Müller-Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* isimli eserinde diğer tarihi eserlerin yanında tekkeleri de incelemiş ve eserinin sonundaki kapsamlı haritada göstermiştir⁶².

Tahrîr Defterleri ve Surnameler:

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan Fatih Mehmet II Vakfiyeleri ile İstanbul Fetih Cemiyeti tarafından neşredilen h.953 (1546) ve h.1009 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defterleri*'nden İstanbul tekkelerinin vakfiyelerine dair özet bilgiler elde edilebilmektedir⁶³.

Padişahların çocuklarının düğünlerine dair surnamelerde o devirde yaşayan ve itibarlı kişi olmaları münasebetiyle bu büyük şöenlere davet edilen şeyhlerin isimleri tesbit edilebilmektedir⁶⁴.

Tezler:

M. Baha Tanman'ın 1990'daki *İstanbul Tekkeleri'nin Mimarî ve Süsleme Özellikleri*⁶⁵ ve Esin Demirel İşli'nin 1998'deki *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*⁶⁶ başlıklı doktora tezleri tekkelerin mimarî

⁶¹ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Âsâr-ı Bâkiyesi* (İstanbul:İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016).

⁶² Wolfgang Müller-Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001).

⁶³ *Fatih Mehmet II Vakfiyeler*, (Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1938); Ömer Lütfi Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri, 953 (1546) Târihli* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, Baha Matbaası, 1970); Mehmet Canatar (haz.), *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 1009-(1600)*, (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, 2004).

⁶⁴ Muhtelif surnameler bir araya getirilip latin harfleriyle Prof. Dr. Mehmet Arslan tarafından 8 cilt halinde yayımlanmıştır. Bkz. Mehmet Aslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* (İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 2008-2011). Saliha Sultan'ın 1834 yılındaki düğünü Hatice Aynur tarafından, Mihrimah Sultan'ın 1836'daki düğünü de Yüksel Aktaş Baycar tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bkz. Hatice Aynur, Sultan II. Mahmud'un Kızı Saliha Sultan ile Tophane Müşiri Halil Rıfat Paşa'nın Düğün Törenini Anlatan Surnameler (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1988); Yüksel Aktaş Baycar, *II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sûr-ı Hümayûnu* (İstanbul:İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006). 1834'deki düğüne katılan şeyhler için ayrıca bkz. Hatice Aynur, "Saliha Sultan'ın Düğün Töreni ve Şenlikleri", *Tarih ve Toplum Dergisi* 11/61 (Ocak 1989), 30-39.

⁶⁵ M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimarî ve Süsleme Özellikleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990).

⁶⁶ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998).

hususiyetlerine odaklanmışken Reşat Öngören'in *XVI. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*⁶⁷, Necdet Yılmaz'ın 2000'deki *XVII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*⁶⁸, Hür Mahmut Yücer'in 2001'deki *XIX. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*⁶⁹, Ramazan Muslu'nun 2002'deki *XVIII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*⁷⁰, Nuran Çetin'in 2012'deki *Eyüp Tekkeleri*⁷¹ ve Erkan Övüç'ün 2022'deki *Üsküdar Tekkeleri Örneğinde Devlet Tekke İlişkileri*⁷² başlıklı doktora tezleri ise belli bir asır veya ilçe esas alınarak tekkelerin tarihini konu edinen akademik çalışmalardır. Mimarlık fakültelerinde hazırlanmış Afife Hatun, Sertarîkzade ve Afganîler gibi tekkeler hakkında restorasyon teklifleri sunan yüksek lisans tezleri de mevcuttur.

Dilaver Gürer'in 1997'deki *Abdülkadir Geylani ve Kadiriyye'nin Kolları*⁷³, Abdurrahman Memiş'in 1998'deki *Halid-i Bağdadî (Hayatı, Eserleri, Halifeleri) ve Anadolu'da Halidîlik*⁷⁴, Mustafa Salim Güven'in 1999'daki *Ebu'l-Hasan Şâzilî ve Şâziliye*⁷⁵, M. Cemal Öztürk'ün 1999'daki *Şeyh Nureddin Cerrahî ve Cerrahiye Tarikatı*⁷⁶, Sezai Küçük'ün 2000'deki *XIX. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler*⁷⁷, Derya Baş'ın 2006'daki *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarîkatı ve İstanbul'da Bedevîlik*⁷⁸, Adalet Çakır'ın 2006'daki *Mehmet Rifat Efendi'nin 'Nefharü'r-riyâzi'l-âliye' Adlı Eseri*

⁶⁷ Reşat Öngören, *XVI. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996).

⁶⁸ Necdet Yılmaz, *XVII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000); Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, 2. Baskı, 2007).

⁶⁹ Hür Mahmut Yücer, *XIX. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001). Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003).

⁷⁰ Ramazan Muslu, *XVIII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002); Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003).

⁷¹ Nuran Çetin, *Eyüp Tekkeleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2012).

⁷² Erkan Övüç, *Üsküdar Tekkeleri Örneğinde Devlet Tekke İlişkileri* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

⁷³ Dilaver Gürer, *Abdülkadir Geylani ve Kadiriyye'nin Kolları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1997).

⁷⁴ Abdurrahman Memiş, *Halid-i Bağdadî (Hayatı, Eserleri, Halifeleri) ve Anadolu'da Halidîlik* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1998).

⁷⁵ Mustafa Salim Güven, *Ebu'l-Hasan Şâzilî ve Şâzilîlik* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999).

⁷⁶ Mehmet Cemal Öztürk, *Şeyh Nûreddin Cerrâhî (K.S.) ve Cerrâhiye Tarikatı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999).

⁷⁷ Sezai Küçük, *XIX. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2000); Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı* (İstanbul: Simurg Yayınevi, 2003).

⁷⁸ Derya Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarîkatı ve İstanbul'da Bedevîlik* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006); Derya Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarîkatı ve İstanbul'da Bedevîlik* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008).

*Işığında Anadolu'da Kadirîlik*⁷⁹, Fatih Köse'nin 2010'daki *İstanbul Halvetî Tekkeleri*⁸⁰ ve Aliye UZUNLAR'ın 2020'deki *Anadolu ve İstanbul'da Rifâiyye'nin Sayyâdiyye Kolu*⁸¹ belirli bir tarîkatı esas alan yüksek lisans veya doktora çalışmalarıdır. Fahrettin DAL'ın 2006'da kabul edilen *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri* isimli yüksek lisans tezinin içinde Cerrahiyye tarîkinin adab ve erkânı ile meşayihinin biyografilerini ihtiva eden Cerrahî Asitanesi postnişîni Fahreddin Erenden'e ait *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhî ve Sualname* isimli eserler latin harflerine çevrilmek suretiyle araştırmacıların hizmetine sunulmuştur⁸².

Ansiklopedi Maddeleri ve Makaleler:

İstanbul Ansiklopedisi'nde Reşad Ekrem Koçu ve Hakkı Göktürk tarafından kaleme alınmış tekke maddeleri yerinde tedkikler yapıp şeyh aileleriyle görüşülerek hazırlanmıştır. Tercüman Yayınları'ndan 4 cildi yayımlanabilen *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*'nde de Ahmed Bilgin Turnalı tarafından aynı usûlle hazırlanmış tekke maddeleri bulunmaktadır. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* ve *TDV İslam Ansiklopedisi* tekkelere ilişkin bilgilerin bulunabileceği diğer yayınlardır.

Tasavvuf sahasında gerçekleştirilen sempozyumlarda mutasavvıfların fikirlerine ve eserlerine dair çok sayıda tebliğ sunulurken yerinde inceleme gerektiren tekke tarihi ve topografyasına dayalı tebliğlere çok rastlanmamaktadır. Kaybolmakda olan tarihi eserlerimizin akademik camiaya tanıtılması maksadıyla 2012 yılından başlamak üzere İstanbul'daki muhtelif tekkeler ve şeyhleri hakkında tarafımdan birkaç makale, dergi yazısı, kitap bölümü ve sempozyum tebliği kaleme alınmıştır⁸³.

⁷⁹ Adalet Çakır, *Mehmed Rif'at Efendi'nin Nefhatü'r Riyazi'l-Aliye Adlı eserinin Işığında Anadolu'da Kadirîlik* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2006).

⁸⁰ Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010); Fatih KÖSE, *İstanbul Halvetî Tekkeleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012).

⁸¹ Aliye Uzunlar, *Anadolu ve İstanbul'da Rifâiyye'nin Sayyâdiyye Kolu* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020).

⁸² Fahrettin Dal, *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

⁸³ Mehmed Akif Köseoğlu, "İstanbul'da Faaliyet Göstermiş Halvetî-Şâbanî Tekkeleri'nin Günümüzdeki Durumu", *Kastamonu Üniversitesi I. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri 4-6 Mayıs 2012*, ed. Burhan Baltacı-Ahmet Özdemir (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yayını, ty), 2/363-378; Köseoğlu, "İstanbul'da Nakşî-Ahrârî ve Nakşî-Müceddidî Şeyhlerinin Postnişîn Olduğu Tekkeler ve Günümüzdeki Durumları", *Uluslararası Bahaeddin Nakşibend ve*

Silsilenameler:

Muhammed Rüstem Raşid Efendi'nin m.1860/h.1276 tarihli *Tomârı*, Tabîbzâde Mehmed Şükrî'nin *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sufiyyesi*⁸⁴, Sadık Vicdanî'nin *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyyesi*⁸⁵, M. Nurullah Kılıç'ın *Halvetî ve Sünbülî Tarikatlerinin Silsilenameleri*⁸⁶ ve muhtelif özel koleksiyonlardaki şeyhlere ait icazetnamelerden yararlanarak İstanbul tekkelerinde vazife yapan şeyhlerin birbirleri arasındaki irtibatlar tesbit edilebilmektedir.

Tekke listeleri:

Ahmed Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâsı* ile Tabîbzâde Mehmed Şükrî'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı* İstanbul tekkelerinde postnişîn olan şeyhler ve biyografilerine dair kapsamlı listeler ihtiva etmektedir. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin Meclis-i Meşayih Reisi iken Osmanlı coğrafyasındaki birçok tekkeden topladığı bilgilerle hazırladığı *Tomâr-ı Kebîr*'e ise ulaşmamız mümkün olmamıştır. Atillâ Çetin tarafından lâtîn harflerine çevrilerek yayımlanan h.1199 (1784) tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri* önemli bir listedir⁸⁷. Ahmed Nezih Galitekin'in *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul* isimli muhalled eserinde *Muharremiyye Müfredat Defterleri*, Melekpaşazade Kadrî Beğ'in *Hankahnamesi*⁸⁸, *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*⁸⁹, Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ'in *Mecmuâ-i Cevâmî'i*, Bandırmalızade es Seyyid Ahmed Munîb Üsküdarî'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı*, *Dersaadet Tekâyâ ve Zevâyâ Ta'amiyye Defteri* (1308-1311), *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*, Yeşilzade Mehmed Salih'in *Rehber-i Tekâyâsı* latin harflerine

Nakşibendilik Sempozyumu (2-4 Aralık 2016) Tebliğleri (İstanbul: 2017); Köseoğlu, "İstanbul Tekkelerinde Bulgaristan Kökenli Şeyhler", *Rumeli'de Osmanlı Vakıfları Üzerine Araştırmalar: Bulgaristan*, ed.Ahmet Kala-İsmail Güleç-Ömer Said Güler, 237-260 (İstanbul:Vakar Vakıf Araştırmaları Yayınları, 2020); Köseoğlu, "Gölgeler'de Hüsâm Efendi ve Şeyhi Olduğu Hatuniye Tekkesi", *100. Yılında İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif*, ed. Hasan Basri Öcalan, 153-162 (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları, 2021).

⁸⁴ Tabîbzâde Mehmed Şükrî, *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sufiyye* (İstanbul: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Azîz Mahmud Hüdâyî Bölümü, Yazma Eser, Müellif Hattı, nr.1098); Muhiddin USTA, *Tabîbzâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsilenâme-i Sûfiyye İsimli Eseri* (İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

⁸⁵ Sadık Vicdani, *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye (Tarikatler ve Silsileleri)*, haz. İrfan GÜNDÜZ (İstanbul: Enderun Yayınevi, 1995).

⁸⁶ M. Nurullah Kılıç, *Halvetî ve Sünbülî Tarikatlerinin Silsilenameleri*, Yazma Eserden fotokopi, Şahsî Kütüphane.

⁸⁷ Atillâ Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi* 13 (1981), 583-590.

⁸⁸ Melekpaşazade Kadrî Beğ, *Hankahname* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez Bölümü, 36).

⁸⁹ *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri (İTNVD)*, BOA, Kamil Kepeci Tasnifi, Nr.6290/1

çevrilmek suretiyle bir arada yayımlanmış⁹⁰ ve bu sahadaki araştırmacılara büyük kolaylık sağlanmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter* ile Prof. Dr. Ali Birinci kütüphanesinden yararlanma imkânı bulduğumuz Nuri Ebüssüudoğlu'nun defterinde İstanbul tekkelerinin seddolunduğu döneme ilişkin mühim bilgiler yer almaktadır.

Mezar taşları ve kitabeler:

Tekkelerin inşa ve tamir kitabelerinde banîsi ve tarihi gelişimine dair önemli bilgilere rastlanmaktadır. Gerek tekke hazîrelerinde gerekse Edirnekapısı, Merkez Efendi, Topkapı, Kozlu, Karacaahmed, Yahya Efendi ve Eyyûb Sultan gibi merkezî kabristanlardaki mezar taşları incelenip elde edilen bilgilerin birleştirilmesi suretiyle tekkelerde vazife yapan postnişînler ile ailelerine ilişkin biyografik bilgilere ulaşılmaktadır.

Şeyh Aileleriyle Görüşmeler:

İstanbul tekkelerinde postnişîn olmuş şeyhlerin aileleri ve tekke muhitiyle irtibatlı 50'nin üzerinde kişiyle görüşmeler yapılmış, geçmişden intikal eden hatıralar toplanmış, elde edilen bilgiler tarihi kaynaklarla kıyaslanmak suretiyle doktora tezine yansıtılmıştır.

Yerinde İnceleme:

Kaynak taraması ve harita incelemesi yapıldıktan sonra tarihî tekkelere ziyaretler yapıp mevcut durumları tesbit edilmiştir. 2000 yılından itibaren periyodik olarak yapılan ziyaretlerde tekkelerin geçirdiği değişim gözlemlenmiştir. Bu süreçte bir yandan birçok tekke yangın sonucu yok olup mezar taşları kaybolurken yıkılmak üzere veya arsa halini almış bazı tekkelerin de yeniden ihyasına şahid olunmuştur.

⁹⁰ Ahmed Nezih Galitekin (haz.), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul* (İstanbul:İşaret Yayınları, 2003).

BİRİNCİ BÖLÜM: İSTANBUL'DA FAALİYET GÖSTEREN TARİKATLAR VE TEKKELER

Osmanlılar'ın Boğaziçi'nin doğu sahillerine ulaştığı XIV. yüzyılın ilk yarısından itibaren derviş zümreleri fethedilen bölgelerde ribatlar tesis etmeye başlamış, Rumeli Hisarı'nın inşasıyla birlikte de çevresinde tasavvufî hareketlilik görülmüştür. Evliya Çelebi suriçindeki Sirkeci Dede Tekkesi'nin fetihden önce kurulduğundan söz etmektedir⁹¹. Fatih devrinde Şeyh Vefa'nın tesiriyle Zeyniyye, Akşemseddin vasıtasıyla da Bayramiyye ön plana çıkmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in Kalenderî ve Mevlevî dervişleri için Kalendehane'yi tahsis ettiği, Hind kökenli dervişler için Aksaray'da bir tekke yaptırdığı, Kadiriyye'den Şeyh Mehmed Geylânî için de Bağçekapısı semtinde arsa temlik ettirdiği bilinmektedir⁹². Sultan II. Bayezid'in saltanatı devrinde İstanbul'da tekkelerin sayısı hızla artmıştır. Nakşî-Ahrarî meşayihinden Abdullah İlahî İstanbul'a gelerek Zeyrek Tekkesi'ne yerleşmiş, Koca Mustafa Paşa tarafından yaptırılan külliye Şeyh Cemaleddin-i Halvetî'ye tahsis edilmiş, Bayramiyye'den Şeyh Muhyiddin Yavsi için de bugünkü Yavuz Selim semtindeki tekke inşa olunmuştur. Mevlevîler için ise İskender Paşa tarafından Galata Mevlevîhanesi tesis edilmiştir.

İstanbul tekkelerinde Zeyniyye, Nakşibendiyye, Kadiriyye, Rıfaiyye, Halvetiyye'nin muhtelif kolları, Sa'diyye, Bayramiyye, Celvetiyye, Mevleviyye, Bektaşîyye, Bedeviyye, Şaziliyye ve Desukiyye'den mustahlef şeyhler postnişîn olmuştur. Şeyhlerin biyografileri gözden geçirildiğinde tekkelerin çoğunluğunda değişik dönemlerde birden fazla tarîkatın faaliyet gösterdiği tesbit edilmektedir. Aşağıda İstanbul'da faaliyet gösteren tekkeler tarîkatlar bazında incelenmekte ve tasavvufî hayatın şehrin dokusuna nasıl yayıldığına dair kısa bilgiler verilmektedir.

1. Zeynî Tekkeleri

Sühreverdiyye'nin bir kolu iken Zeynüddin el-Hâfî'nin ictihadiyla yeni bir tarikat halini alan Zeyniyye, halîfesi Abdüllâtîf Kudsî vasıtasıyla önce Konya'ya

⁹¹ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, haz. Orhan Şaik Gökyay vd. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995), 1/92b.

⁹² Ayvansarayî, *Hadîka*, 109a-b; A. Süheyl Ünver, *İstanbul Risaleleri*, haz. İsmail Kara (İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996), 5/344.

ardından da Bursa'ya ulaşmıştır. Bugün Bursa'nın Zeynîler semtindeki külliye'nin temelleri Abdüllâtîf Kudsî'nin 1452'deki vefatı sonrası halifesi Taceddin Karamanî zamanında atılmışdır⁹³. Taceddin Efendi'den hilafet alarak İstanbul'a gelen Süleyman Efendi Zeyrek semtinde bir Bizans kalıntısını mescide dönuşdürmüştür⁹⁴. Zeyniyye'nin İstanbul'da yaygınlaşmasını sağlayan ise Abdüllâtîf Kudsî'nin ilk halîfesi Şeyh Vefa'dır. Kendi ismiyle ma'ruf semtdeki tekkesi Hızır Beğzade Sinan Paşa, Molla Lütî ve Şeyhülislam Zenbilli Ali Efendi gibi ilmiye ricalinin cazibe merkezi halini almıştır. Devlet idarecileriyle belirli bir mesafeyi muhafaza eden, Fatih ve II. Bayezid'in görüşme taleplerini geri çeviren Şeyh Vefa, İstanbul eşrafından ziyaretine gelenleri özel görüşme yapmamış, halkın hazır bulunduğı mekânlarda kabul etmiştir⁹⁵.

Konya'dayken Abdüllâtîf Kudsî'nin yanında tasavvufî terbiye gören Aşıkpaşazade Derviş Ahmed Aşıkî Efendi için Sinaneddin Yusuf Ağa tarafından günümüzdeki Aşık Paşa semtinde m.1464/h.869 yılında bir tekke tesis edilmiştir⁹⁶. Damadı ve halîfesi Seyyid Velayet'in de aynı semtde bir başka Zeynî tekkesi bulunmakdaydı. Kayınpederi Şeyhülislam Berdaî'den hilafet alarak mürşîdinden sonra Isparta'nın (eski Hamîd ilinin) Eğirdir kazasındaki zaviyede şeyhlik yapan Pîrî Halife, methini duyduğu Abdüllâtîf Kudsî'yi Konya'da ziyaret etmiş, seyr u sülûk görerek Zeyniyye'den de hilafet almıştır. Kocaeli'nde doğan ve Pîrî Halife'nin Eğirdir'deki dergâhında yetişen Muhyiddin Kocavî İstanbul'a geldiğı vakit Cibali semtinde Karanlık Mescid'i tesis etmiş ve buraya Zeyniyye'den meşihat vaz' eylemiştir. Evliya Çelebi bu semte adı verilen Cebe Ali'nin de Zeyniyye'den mustahlef olduğunu yazmaktadır⁹⁷. Rüstem Paşa Teke'ye gönderildiğinde Eğirdir'de Pîrî Halife'nin torunlarından Burhaneddin Efendi'yi ziyaret edip kendisinden ileriki zamanda vezir-i a'zam olacağı müjdesini almıştır. Rüstem Paşa sadaret mührünü aldıktan sonra Burhaneddin Efendi'nin bir vesile İstanbul'a geldiğini öğrenince kendisiyle görüşerek Küçük Ayasofya Zaviyesi'nde kalması

⁹³ Kadir Atlansoy, "Edebiyat Tarihi Kaynağı Olarak Bursa Vefeyâtnâmeleri I. Mehmed b. Sa'dî'nin Bursa Vefeyâtı", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 18 (1998), 57; Baldırzade Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, haz. Mefail Hızlı-Murat Yurtsever (Bursa: Arasta Yayınları, 2000), 187.

⁹⁴ Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şakâ'îku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, ter. Muhammet Hekimoğlu (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019), 404; Hâfız Hüseyin ibn-i el-Hac İsmail el Ayyansarayî, Mustafa Râkım Hattî, *Hadîkatü'l-Cevâmi'* (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 8872, istinsah tarihi: h.1231/m.1815), 64b.

⁹⁵ Abdülkadir Erdoğan, *Fatih Mehmed Devrinde İstanbul'da Bir Türk Mütefekkiri Şeyh Vefa* (İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, 1941), 12.

⁹⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir* (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr.109, 1341), 31/170.

⁹⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, 1/26b.

ricasında bulunmuştur. XVI. yüzyıl ortalarında bir müddet burada şeyhlik yapan Burhaneddin Efendi Eğirdir'deki zaviyesinin boş kalıp harap olmasından rahatsızlık duymuş, vezir-i a'zamdan müsaade alarak memleketine dönmüştür⁹⁸. Burhaneddin Efendi'den Zeynî hilafeti alan Fatih Cami'i vaizlerinden İznikli Selâmî Mustafa Efendi, Yavuz Sultan Selim Cami'i karşısındaki Yavsı Efendi Tekkesi'nde 1574-1585 yılları arasında şeyhlik yapmıştır⁹⁹. Bayram Paşa'nın günümüzde kayıp olan mezar taşında Zeyniyye'den bir şeyhe mürîd olduğu ve türbesinin yanında mürşîdi için bir dergâh yaptırdığı yazılı idi¹⁰⁰. Burada bahsi geçen Şeyh Malatyalı Hamza Efendi¹⁰¹ olup Keskin Dede Kabristanı'na defnedildiği bilinmekle birlikte kabir taşı günümüze ulaşmamıştır. Söz konusu tarîkatın fetihten sonraki iki asırlık devirde tesiri peyder pey azaldığı kayıtlardan izlenmekte olup XVII. yüzyıl ortalarından itibaren İstanbul tekkelerinde Zeynî şeyhlerine rastlanmamaktadır.

2. Nakşibendî Tekkeleri

Nakşibendiyye'nin Ubeydullah Ahrar'ın halifeleri vasıtasıyla XV. yüzyıllar ortalarından itibaren Anadolu'da yaygınlaştığı genel kabul görmektedir. Son dönemde yapılan araştırmalar göstermektedir ki henüz tarîkat pîri hayatdayken XIV. yüzyılda batı Anadolu'da Nakşî tekkeleri açılmaya başlanmıştır. Hasan Demirtaş'ın yayımladığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan 10 Muharrem 783 (6 Nisan 1381) tarihli Şeyh Hâce İshak er Rumî Vakfiyesi'nden Manisa'nın Saruhanlı ilçesinin Halitpaşa köyünde (eski Babaslu köyü) bir Nakşibendî zaviyesi kurulduğu anlaşılmaktadır. Vakfiyeye göre mezkûr köydeki Emîrlar Tekkesi'ni tesis eden Şeyh Hâce İshak er Rûmî ile babası Şeyh Ubeydullah el Bakkalî el Buharî Nakşibendiyye'nin pîri Muhammed Bahauddin Nakşibend'in halîfeleri idiler¹⁰². Nakşibendiyye'nin Ubeydullah Ahrar'a nisbet edilen Ahrariyye kolu fethin hemen sonrasında İstanbul'da yayılmaya başlamıştır. XVIII. yüzyılın

⁹⁸ Seda Uysal, *Şerîf Muhammed Efendi'nin Menâkıbu'l-Evliyâ'sı* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 86.

⁹⁹ Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletî's-Şakâ'ik*, haz. Suat Donuk (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/1010.

¹⁰⁰ Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'nde fotoğrafı bulunmaktadır.

¹⁰¹ Hâfız Hüseyin Efendi bin Hacı İsmail el-Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-Cevâmi'*, nşr. Seyyid Ali Sâtî (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281), 1/59; Tabîbzâde Mehmed Şükrî, *Mecmuâ-i Tekâyâ* (İstanbul: Taksim Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K.75 ve Ekleri), 25a; Ahmed Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ* (İstanbul: Tophane Kâdirîler Âsitânesi Özel Kütüphanesi), 40.

¹⁰² Hasan Demirtaş, "Nakşibendîlik'in Anadolu'da Ortaya Çıkışının Belgesi: Şeyh Hâce İshak er-Rumî Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi* 50 (Aralık 2018), 23-45.

başlarından itibaren Müceddidiyye ve XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren de Halidiyye silsilesinden gelen şeyhler İstanbul'daki tekkelere postnişîn olmuştur¹⁰³.

Sur içinde tesis edilen en eski Nakşî dergâhının Hindîler Tekkesi olduğu Ayvansarayî tarafından yazılmakla¹⁰⁴ birlikde erken döneme aid kaynaklarda bu dergâhın ilk şeyhi olan Hâce İshak Buharî-i Hindî'ye dair bilgi bulunmaması tereddüt uyandırmaktadır. Fatih'in vefatından sonra tahta geçen II. Bayezid'in saltanatında, Şeyh Ubeydullah Ahrar'ın halifelerinin çalışmalarıyla Nakşibendiyye'nin İstanbul'da yayılışı hız kazanmıştır. Zeyrek Cami'i yanındaki medresenin Simav'dan gelen Şeyh Abdullah İlahî'ye tekke olarak tahsis edilmesiyle birlikde ilmiye sınıfından ve devlet ricalinden birçok zevat kendisine intisab etmiştir. Halîfelerinden Emir Ahmed Buharî Fatih'de, Ayvansaray'da ve Edirnekapısı dışında tekkeler açarken Mustafa Kocavî Hırka-i Şerif semtinde Tahta Minareli Mescid'i, Mevlâna soyundan Abid Çelebi de Otlukçu Yokuşu'nda kendi adıyla anılan tekkeyi tesis etmiştir. Emir Buharî, damadı Mahmud Çelebi'nin yanı sıra Hattat Hamdullah, Lamiî Çelebi ve Hakîm Çelebi gibi devrinin ilim ve kültür hayatında söz sahibi kişileri yetiştirmiştir. Ubeydullah Ahrar'ın diğer halifesi Baba Haydar'ın hayatı hakkında tafsilatlı bilgi bulunmasa da Eyyûb'de Kanunî tarafından kendisi için tesis edilen cami'de irşad hizmeti gördüğü anlaşılmaktadır. XV. yüzyıl sonlarında İstanbul'a gelerek Eyyûb'de Otakçılar semtinde bir mescid tesis eden Nakşibendiyye'den Seyyid Ahmed Efendi'nin m.1569/h.977 tarihli mezar taşında da Buharî ifadesine rastlanmaktadır. Yine aynı devirde İstanbul'a gelen ve m.1586/h.994 yılında vefat eden Seyyid Ahmed Buharî için Sultan III. Murad tarafından Unkapanı semtinde türbe inşa ettirilmiştir¹⁰⁵. Nakşibendiyye'nin Kâsâniyye kolu Şeyh Ubeydullah Ahrâr'ın halifesi Kâdı Muhammed Semerkandî'den (v. Semerkand, m.1505/h.911) hilafet alan¹⁰⁶ Hâce Ahmed Kâsânî'ye nisbet edilmektedir. Kâsâniyye'den Hâce İshak Efendi'nin halifesi Hâce

¹⁰³ Bu konuda yazılmış şu iki tebliğe müracaat edilebilir: Mehmed Akif Köseoğlu, "İstanbul'da Nakşî-Ahrârî ve Nakşî-Müceddidî Şeyhlerinin Postnişîn Olduğu Tekkeler ve Günümüzdeki Durumları", *Uluslararası Bahaeddin Nakşibend ve Nakşibendilik Sempozyumu (2-4 Aralık 2016) Tebliğleri* (İstanbul: 2017); Mehmed Akif Köseoğlu, "İstanbul'da Nakşî-Halidî Şeyhlerinin Vazife Yaptığı Tekkeler ve Bu Yapıların Günümüzdeki Durumları", *Uluslararası Seyyid Tâhâ-i Hakkârî Sempozyumu Bildirileri*, (Hakkari: Hakkari Üniversitesi Yayını, 2014), 456-473.

¹⁰⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 109a-b.

¹⁰⁵ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/1011.

¹⁰⁶ Tabîbzâde Mehmed Şükrî, *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sufiyye* (İstanbul: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Azîz Mahmud Hüdâyî Bölümü, Yazma Eser, Müellif Hattı, nr.1098), 39b; Hocasade Ahmed Hilmi, *Hadikatü'l-Evliyâ (Evliyalar Bahçesi)*, ter. Yakub Kenan (İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu, 1966), 82.

Gıyasuddin Ahmed Sâdık Efendi'nin XVI. yüzyıl sonlarında Fatih'deki Emir Buhârî Tekkesi'ne ta'yin olunmasıyla Nakşibendiyye'nin yeni bir şubesi İstanbul tekkelerinde temsil edilmeye başlanmıştır¹⁰⁷. Yine Kâsânî şeyhlerinden Haydar Dede, Üsküdar, Bülbülderesi'nde bir tekke tesis etmiştir. Kâsânî meşayihinden Kâşgarî Hâce Abdullah Nidâî Efendi Eyyûb'deki Özbek Kalenderhanesi'nin ve Kâşgarî Tekkesi'nin ilk şeyhi olmuştur. Onun halîfesi Beşikçizade el-Hac Süleyman Efendi ise bugünkü Kızılelma Caddesi civarında kendi adıyla anılan bir tekke tesis etmiştir. Eyyûb Nişanca'daki Mustafa Selamî Efendi Tekkesi ile Fatih, Lalezar'daki Vanî Tekkesi'nde de Nakşibendiyye'nin Kâsâniyye kolundan mustahlef şeyhler postnişîn olmuştur.

Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye kolunun nisbet edildiği İmam Rabbanî Ahmed Farukî'nin oğlu ve halîfesi Muhammed Ma'sum Efendi'den hilafet alan ve m.1681/h.1092 yılında İstanbul'a gelen Şeyh Muhammed Murad Efendi Eyyûb Nişancası'nda vefat ettiğinde haziresine defnedildiği medrese sonradan tekkeye dönüştürülmüştür. Burada şeyhlik yapan Çanakkisarî Hâfız Hacı Muhammed Efendi'den tasavvufî terbiye gören Ahıskalı Beyzâde Hacı Seyyid Mustafa Efendi, Rumeli Kadıaskeri Damadzade Murad Molla'nın Fatih'in Çarşamba semtinde yaptırdığı tekkede irşada başlamıştır¹⁰⁸. Murad Molla Tekkesi'nin 3. şeyhi Hâfız Seyyid Muhammed Murad Efendi, m.1844/h.1260 yılında Çarşamba semtinin Haliç'e bakan yamacında Mevlâna'nın Mesnevi-i Şerîfi'nin şerh edildiği, Mesnevîhane/Darü'l-Mesnevî adı verilen bir tekke tesis etmiştir. Vezir-i a'zam Maktul Mustafa Paşa'nın m.1753/h.1166 yılında Edirnekapı dışında yaptırdığı tekkenin ilk şeyhi ise Eyyûb'de medfun Şeyh Muhammed Murad Efendi'nin torunu Muradzade Ali Efendi (v.1756/h.1169) olmuştur¹⁰⁹. Mustafa Paşa, Karaköy'deki Kurşunlu Mahzen (Yeraltı Cami'i) ve Yuşa Tepesi'ndeki Nakşî tekkelerinin ihyasına da yardımcı olmuştur. Şeyhülislam Samanîzade Ömer Hulûsî Efendi'nin m.1800/h.1215 yılında Fatih'deki Otlukçu Yokuşu'nda yaptırdığı tekkeye, Mustafa Paşa Tekkesi Şeyhi Hâce Kutub Ahmed Hüdâverdî Efendi'den hilafet alan Silistreli Mustafa Efendi postnişîn olmuştur¹¹⁰. Ahmed Hüdâverdî Efendi'den hilafet alan Osman Efendi ve oğlu İbrahim Efendi de Bozdoğan Kemerî'ndeki Helvayî Ya'kub

¹⁰⁷ Mehmed Akif Köseoğlu, "İstanbul'da Nakşî-Ahrârî ve Nakşî-Müceddidî Şeyhlerinin Postnişîn Olduğu Tekkeler ve Günümüzdeki Durumları", 6.

¹⁰⁸ Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.2305-2309), 5/133.

¹⁰⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/291; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 151.

¹¹⁰ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 5b.

Efendi Tekkesi'nde bir müddet şeyhlik yapmışlardır. Nakşî-Müceddidî silsilesinden Ayvansaray Emir Buharî Tekkesi Şeyhi Muhammed Mes'ud Efendi'den hilafet alan Seyyid Muhammed Sadık Efendi'ye Üsküdar'daki Musa Baba Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur. Şeyh Muhammed Murad Efendi'nin halifelerinden Kumkapılı Muhammed Nureddin Kâğıdî Kocamustafapaşa'daki Hacı Kadın Tekkesi'nde şeyhlik yaparken halifelerinden Hacı Hüseyin Dede Üsküdar Alaca Minare Mescidi karşısında, el-Hac Ali Dede Eyyûb, Oluklubayır'da ve Seyyid Muhammed Ataullah Efendi de Kanlıca'da birer tekke tesis etmişlerdir. Alaca Minare Tekkesi postnişinlerinden İbrahim Hamdî Celâlî Efendi'den hilafet alan Kırkağaçlı Muhammed Emin Efendi, Aksaray'da Kasap Hâce Niyazî Efendi'nin m.1855/h.1272 yılında yaptırdığı tekkenin ilk şeyhi olmuştur¹¹¹. Kırkağaçlı Tekkesi Şeyhi Abalı Hâfız Muhammed Haydar Efendi'nin yanında yetişen Yahya Ağâh Efendi ise Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi'ndeki Erdi Baba Tekkesi'ni yeniden ihya etmiştir. Hacı Hüseyin Dede'nin halifelerinden Hattat Seyyid Mustafa Baba (v.1780/h.1194), XVIII. yüzyıl ortalarında Fatih'in Haseki semtinde Seyyid Baba ismiyle anılan bir tekke inşa ettirmiştir¹¹². Kanlıcalı Muhammed Ataullah Efendi'nin halifesi Rûmî Muhammed Nazif Efendi, m.1797/h.1212 yılında Anadolu Hisarı'nda bir tekke inşa ettirmiştir¹¹³.

İmam Rabbanî'nin oğlu Muhammed Ma'sum Efendi'nin halifelerinden Mekke'de mukîm Hâce Yekdest Ahmed-i Cüryânî'nin halifeleri vasıtasıyla da İstanbul'da Nakşî-Müceddidî tekkeleri açılmıştır. Daru's-saâde Ağası Hacı Beşir Ağâ (v.1746/h.1159) Mekke'de hilafet almış, Alay Köşkü Caddesi üzerine m.1745/h.1158 yılında Nakşî tekkesini de ihtiva eden bir külliye inşa ettirmişdir. Şeyh Ahmed-i Cüryânî'nin bir başka halifesi Şeyhülislam Seyyid Mustafa Efendi (v.1745/h.1158) ise Eyyûb, Nişanca'da m.1744/h.1157 yılında bir tekke yaptırmıştır¹¹⁴. Aynı silsileden Şeyh Neccarzade Mustafa Rızaeddin Efendi (v.1746/h.1159) Beşiktaş'da Sinan Paşa Cami'i'nin yanındaki tekkede irşad hizmeti görmüştür. Şeyh Rızaeddin Efendi'nin halifesi Attarzade Hâfız Mustafa Efendi

¹¹¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 218.

¹¹² Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 39b; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 31a.

¹¹³ M. Baha Tanman, "Rûmî Mehmed Efendi Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995), 8/372; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998), 100.

¹¹⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/283-284.

(v.1791/h.1205), Dolmabahçe’de Çakır Dede Mescidi’nin yanında yaptırdığı tevhidhanede irşada başlamıştır¹¹⁵.

XIX. yüzyılda tesir bırakmış Nakşî-Müceddidî şeyhlerinden biri de Ali Behçet Efendi’dir. Sultan III. Selim tarafından Üsküdar’ın Çiçekçi semtinde yaptırılan tekkeye postnişîn olan Ali Behcet Efendi’nin silsilesinden gelen şeyhler Üsküdar’daki Kavsara Mustafa Efendi Mescidi’nde, Vezneciler’deki Derunî Muhammed Efendi Tekkesi’nde, Unkapanı’ndaki Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi’nde, Eyyûb’deki Şah Sultan Tekkesi’nde, Haseki’deki Zıbyn-ı Şerif Tekkesi’nde, Fatih’deki Çenezade Tekkesi’nde, Dülgerzade Tekkesi’nde, Dırağman’daki Kefevî Tekkesi’nde, Fındıkzade Tekkesi’nde, Aşıkpaşa semtindeki Tahir Ağa Tekkesi’nde ve Mimar Sinaneddin Yusuf Ağa Tekkesi’nde şeyhlik yapmışlardır.

Şeyh Muhammed Can-ı Mekkî’nin halifelerinden Şeyh Abdullah Ferdî Efendi (v.1858/h.1274) Fatih, Emir Buharî Tekkesi’ne ta’yin edilirken¹¹⁶ Şumnulu Seyyid el-Hac Ali Efendi Bâlâ Tekkesi’ne postnişîn olmuştur¹¹⁷.

Üsküdar’ın Toptaşı semtinde tekke inşa ettiren Seyyid Muhammed Hasîb Efendi bir başka Nakşî-Müceddidî şeyhidir¹¹⁸.

XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Nakşibendiyye’nin Halidiyye kolu İstanbul’da hızla yayılmıştır. Mevlâna Halid-i Bağdadî’nin halifelerinden M. Salih Efendi, Ahmed el-Bağdadî ile Abdülvahhab es-Susî’nin henüz mürşidleri hayattayken XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul’a gelerek irşad faaliyetinde bulundukları bilinmekdedir. Mekkîzade Mustafa Asım Efendi’nin ilk şeyhü’l-islamlığı dönemine tekabül eden 1819 yılında Beşikçizade Tekkesi meşihati Nakşî-Halidî şeyhi Ahmed el Bağdadî’ye tevcih olunmuştur. Namık Paşa, Necib Paşa ve Şeyhülislam Mekkîzade Mustafa Asım Efendi’yle yakın münasebet kuran Abdülvahhab es-Susî başına buyruk hareket edince Mevlâna Halid-i Bağdadî teftiş maksadıyla halifesi Abdülfettah el-Akrî’yi İstanbul’a göndermiştir. Tavrında ısrarcı olan Abdülvahhab es-Susî tard edilmiş, yerine bu defa Ahmed Eğribozî görevlendirilmiştir. m.1835/h.1251 yılında İzmir’de vefat eden Ahmed Eğribozî

¹¹⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 65; Reşad Ekrem Koçu, “Dolmabağçe Tekkesi”, *İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973), 9/4681.

¹¹⁶ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 41a.

¹¹⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 162.

¹¹⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 14a.

Emir Mükremiddin Dergâhı hazîresinde medfundur. Nakşî-Halidî şeyhlerinin İstanbul'daki faaliyetleri Devlet nezdinde hoşnutsuzluğa sebep olunca 1828 yılında Şeyh M. Salih ve Şeyh Ahmed Efendiler'le müntesiplerinden kadı ve şair Keçecizade İzzet Molla Sivas'a, Ömer Rasim Efendi ise Rodos'a sürgün edilmişlerdir. Mekkîzade Mustafa Asım Efendi'nin 1833 yılında 3. defa şeyhü'l-islamlığa ta'yiniyle beraber Halidî şeyhleri yeniden İstanbul'da etkinliklerini artırmaya başlamışlar, Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin Sultan Abdülmecid tarafından inşa ettirilen türbesi 20 Cemaziye'l-ahir 1258 (29 Temmuz 1842) tarihinde ziyarete açılmışdır¹¹⁹. Şam'daki Halidî Asitanesi'nin Şeyhi Muhammed bin Abdullah el-Hânî'den hilafet alan¹²⁰ el-Hac Hâfız Ahmed Efendi 1843 yılı civarında Bahçekapısı semtindeki Bursa Tekkesi'ne postnişîn olmuşdur¹²¹. 1845-1848 yılları arasında Şam Valiliği görevini ifa ederken Şeyh Muhammed bin Abdullah el-Hânî ile tanışan Musa Safvetî Paşa 1845 yılında İstanbul'da bir vakfiyeyle cami ve yanına kendi adıyla anılan bir Nakşî-Halidî tekkesi yaptırmışdır¹²². Mekke'de Nakşî-Halidî meşayihinden Abdullah-ı Mekkî'den hilafet alan¹²³ Yanyalı İsmet Garibullah Efendi, görevlendirildiği Edirne'de bir yandan ziraat ve ticaretle geçimini temin ederken bir yandan da halkı irşad etmeye gayret etmiştir. Edirne'deki evini, arazisini ve değirmenini satıp İstanbul'a göçdükdüden sonra 1854 yılında Çarşamba semtinde geniş bir bahçe içerisindeki bir konağı satın alarak tekke haline dönuşdürmüşdür¹²⁴. Şehremini'ndeki evinin bahçesine 1856 yılında küçük bir mescid yapıdırarak irşada başlayan Nakşî-Halidî meşayihinden Feyzullah Efendi Kuleli Vak'asına karışdığı gerekçesiyle 1859 yılında kürek cezası mahkûmiyetiyle Midilli'ye gönderilmiş, iki sene sonra Sultan Abdülaziz'in saltanata gelişiyle çıkarılan afdan yararlanarak tekrar İstanbul'a dönebilmiş, Divan-ı Muhasebat a'zasından Mustafa Rıf'at Efendi 1871 yılında kendisi için Fatih, Halıcılar Köşkü

¹¹⁹ Mehmed Akif Köseoğlu, "İstanbul'da Nakşî-Halidî Şeyhlerinin Vazife Yaptığı Tekkeler ve Bu Yapıların Günümüzdeki Durumları", 457-458.

¹²⁰ Abdülmecid Hânî, *Hadâiku'l-Verdiyye (Nakşi Şeyhleri)*, terc. M. Emin FİDAN (İstanbul: Semerkand Yayınevi, 2011), 887.

¹²¹ 1259 tarihli Muharremiyye Müfredat Defteri, 1B.

¹²² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 35/194; Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi (CSRA), Süleymaniye Kütüphanesi, 61/120.

¹²³ CSRA, 212/99. Hüseyin Vassaf, İsmet Efendi'nin Abdullah-ı Mekkî'den m.1864/h.1281 yılında hilafet aldığını yazmaktadır. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/183. Fakat İsmet Efendi Tekkesi'nde bulunan halifelerinin ve hilafet tarihlerinin listesini ihtiva eden bir yazıda İsmet Efendi'nin h.1270 yılından itibaren hilafet vermeye başladığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu tarihten önce hilafet almış olmalıdır.

¹²⁴ CSRA, 212/99,145,146.

civarında bir tekke yaptırmıştır¹²⁵. Eyyûb, Bostan İskeleyi'nde Hüsrev Paşa'nın inşa ettirmeğe başladığı tekkeyi vefatı sonrasında kethüdası Mustafa Reşid Efendi 1858 yılında tamamlatmış ve Nakşî-Halidî şeyhi el-Hac Muhammed Râgıb Efendi'yi buraya ta'yin ettirmiştir¹²⁶. Mevlâna Halid-i Bağdadî hulefasından Abdülfettah el-Bağdadî/Akrî'nin 1862 yılında postnişîn oluşuyla birlikte Üsküdar'daki Alaca Minare Tekkesi Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye kolundan Halidiyye koluna intikal etmiştir. Nakşî-Halidî meşayihinden Ahmed Ziyaeddin Gümüshanevî 1864 yılı civarında Bab-ı alî'deki Fatma Sultan Cami'i'ne meşihat vaz' ederek hatm-i haccân icrasına başlamış, m.1875/h.1292 yılında da cami' yanına tekke yaptırmıştır.

XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren İstanbul'daki Halidî Tekkeleri'nin sayısında artış gözlenmektedir. Bab-ı alî'deki Hacı Beşir Ağa Tekkesi, Edirnekapısı dışındaki Emin Baba Tekkesi, Eyyûb'deki Kaptan Hasan Hüsnü Paşa Tekkesi, Çarşamba'daki Murad Molla Tekkesi ve Laleli'deki Alacamescid Tekkesi'nde Halidî şeyhleri bu dönemde postnişîn olmuşlardır. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde ise Ortaköy'deki Cavid Ağa Cami'i'nde, Beşiktaş, Vişnezade'deki Baba Sungur Tekkesi'nde, Beykoz'daki Selviburnu Tekkesi'nde, Eyyûb, Oluklubayır'daki Hacı Ali Tekkesi'nde, Eyyûb'deki Kâşgarî Tekkesi'nde, Fatih, Sarıgözel'deki Hacı Süleyman Efendi Tekkesi ve Hasan Şükrî Efendi Zaviyesi'nde, Haseki'deki Seyyid Baba Tekkesi'nde, Sultan II. Mahmud ve Abdülmecid Türbeleri'nde Halidî şeyhlerinin hatm-i haccân yaptırdığı kayıtlardan tesbit edilmektedir.

3. Kadirî Tekkeleri

İstanbul'un fethinin hemen sonrasında Fatih Sultan Mehmed tarafından Bahçekapı semtinde tahsis edilen bir arsaya Şeyh Mehmed Geylanî için bir Kadirî tekkesi inşa olunmuştur¹²⁷. Sekbanbaşı Ya'kûb Beğ'in 1453'ün hemen sonrasında Aksaray'da tesis ettiği tekkenin de Kadirîyye'ye bağlı olduğu ifade edilmektedir¹²⁸. Yorgancı (Yorganî) Şeyh Emîr Efendi XVI. yüzyıl ortalarında Geylân şehrinden İstanbul'a gelmiş, Ebû Eyyûb el-Ensârî'yle şehid düşen ecdadının Sirkeci Tekkesi'ndeki kabirlerini ziyaret etmiş, 1569 yılında vefat edince kendisi de

¹²⁵ Sadık Albayrak (haz.), *Son Devir Osmanlı Uleması* (İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996), 5/60.

¹²⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 28/156.

¹²⁷ Adalet Çakır, *Mehmed Rif'at Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye Adlı Eserinin Işığında Anadolu'da Kadirîlik* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 810.

¹²⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/291.

aynı hazîreye defnedilmiştir¹²⁹. Gümüş Dede lâkabıyla bilinen bir Kadirî şeyhi tarafından eski Kasap İlyas Mahallesi'nde muhtemelen XVI. yüzyıl sonlarında bir tekke inşa ettirilmiştir.

Şeyh İsmail-i Rûmî'nin İstanbul'a gelişi sonrasında Tophane semtinde Rûmiyye'nin asitanesi hüviyetindeki Kadirîhane faaliyete geçmiş, ardından da Kadirî tekkelerinin sayısı hızla artmıştır. 1617 yılında açılışı gerçekleştirilen Sultanahmed Camii'nde cuma günleri ikindi vakti Şeyh İsmail-i Rûmî'nin de iştirakiyle Kadirî zikri icra edilmeye başlanmıştır. Cami' inşa edilmeden arsasında bir Kadirî tekkesinin mevcut olduğu da bilinmektedir¹³⁰. İsmail-i Rûmî'nin halîfelerinden İsmail Efendi bugünkü Silivrikapı Caddesi üzerindeki Körükçü Tekkesi'ni m.1651/h.1061 yılında inşa ettirmiştir. Fatih'de Kubbe Tekkesi, Şehremini'nde Remlî Tekkesi ve Eyyûb'de Molla Çelebi Tekkesi XVII. yüzyılın ikinci yarısında, Beykoz'daki Çakmak Dede Tekkesi, Kasımpaşa'daki Muabbir Tekkesi, Eyyûb'deki Hatuniye ve Şeyh Aşık Tekkeleri, Fatih'deki Çenezade Tekkesi, Altımermer'deki Sinek Şeyh Halil Efendi Tekkesi ve Mevlevîhanekapısındaki Kal'adibli Ahmed Efendi (Ciğerci Baba) Tekkesi XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Rûmiyye koluna bağlı olarak faaliyet göstermeğe başlamıştır. Bayrampaşa ve Nebatî Tekkeleri'nde de XVII. yüzyılın ilk yarısında Kadirî şeyhleri bulunmaktaydı.

Kadiriyye'nin Eşrefiyye kolu XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren İstanbul'da yaygınlaşmaya başlamıştır. Daha önce Halvetiyye'nin Cihangiriyye koluna bağlı olan Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi Şeyhi Enfîzade Muhammed Rıza Efendi, Bursa İncirli Tekkesi Şeyhi Eşrefzade Ahmed İzzeddin Efendi'den Kadirî-Eşrefî, Muhammed bin Ahmed Ukayl'dan ise Kadirî-Ukaylî hilafetini almıştır¹³¹. Fatih, Mimar Kasım Caddesi'ndeki Gavsî Efendi Tekkesi, Şehremini'ndeki Yavaşca Mehmed Ağa Tekkesi, Haseki'deki Erdi Baba Tekkesi, Bakırköy'deki Sezaî Beğ Tekkesi, Tophane'deki Karabaş Tekkesi ve Kasımpaşa'daki Turabi Baba Tekkesi de Eşrefiyye'ye bağlı dergâhlardandır.

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Kadiriyye'nin Resmî-Ahî kolu teşekkül etmiştir. Şeyh Mustafa Ahî Resmî Efendi için annesi tarafından Sarmaşık semtinde Ayşe Hatun Tekkesi, refikası Alime Hatun tarafından da Hırka-i Şerif semtindeki

¹²⁹ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/111b.

¹³⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 11b.

¹³¹ Adalet Çakır, a.g.e., 423.

Kabakulak Tekkesi inşa etdirilmiştir. Fatih, Keçeciler Caddesi'ndeki M. Şemseddin Efendi Tekkesi, Fatih'deki Boyalı Mehmed Paşa Tekkesi, Silivrikapısı yakınındaki Ağaçayırı Tekkesi, Eyyûb'deki Hakî Efendi Tekkesi, Halıcıoğlu'ndaki Abdu's-selâm Tekkesi, Rumelihisarı'ndaki Kayalar Mescidi Tekkesi ve Taksim, Gümüşsuyu'ndaki Ayas Paşa Ali Baba Tekkesi'nde, Üsküdar'daki Avnîzade ve Serbölükzade Ahmed Keşfî Efendi Tekkeleri'nde Resmî-Ahî şeyhleri postnişîn olmuştur.

Kadiriyye'nin Müştakiyye kolunun banîsi Bitlisli Mustafa Müştak Baba 1800'lerin başında İstanbul'a geldiği vakit Eyyûb'deki Selâmî Efendi Tekkesi'nin şeyh vekâletini üstlenmiştir. Halîfelerinden Kürd Seyyid Sa'dullah Efendi Gümüş Dede Tekkesi'ne şeyh olurken Müştak Baba'nın oğlu İbrahim Edhem Baba'dan icazetli Muhammed Müştak-ı Kemterî Vezneciler'deki Osman Keşfî Efendi Tekkesi'ni yeniden inşa etdirerek irşada başlamıştır. Müştakiyye kolundan Makinacı Seyyid İbrahim Edhem Efendi de Şehremini'nde Ceylanlı Tekkeyi tesis etmiştir.

Kerkük'de yaşayan Ziyaeddin Abdurrahman Halis et-Talebanî Kadiriyye'nin Halisiyye kolunun banîsi olup XIX. yüzyıl ortalarından itibaren bu kola mensup şeyhler İstanbul'da irşada başlamıştır. Çoban Çavuş Süleyman Ağa Mescidi Tekkesi ve Aksaray'daki Oğlanlar Tekkesi bu dergâhlar arasında sayılabilir.

Enveriyye kolu Üveysî bir zat olan Osman Nureddin Şems Efendi'ye nisbet edilmektedir. Öncesinde Halvetiyye'ye mensub bir dergâhken 1894'de Muhammed Bedreddin İzzî Efendi'nin postnişîn oluşundan itibaren Aydınoglu Tekkesi Kadiriyye'nin Enveriyye koluna intikal etmiştir.

4. Rıfâî Tekkeleri

İstanbul'da Rıfaiyye'ye bağlı tekkelerin açılmaya başlanması diğer tarikatlara göre geç bir döneme tekabül etmektedir. Üsküdar'da Menzilhane Yokuşu'nda (günümüzde Gündoğumu Caddesi) bulunan Tavaşî Hasan Ağa Cami'nde ilk Rıfâî ayininin icra edildiği ifade edilmekle birlikte bu tarîkatı İstanbul'a getiren Rıfâî şeyhinin kimliğine dair kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Hüseyin Vassaf'a göre Şeyh Mahmud Hadîdî h.1000 (1592) yılı sonrasında İstanbul'a gelmiş, Tavaşî Hasan Ağa Cami'nde ilk defa Rıfâî usûlünü icra ettirmiş, Muhammed el-Mesanî isimli bir halifesini bırakıp Şam'a giderek Riha köyünde vefat etmiştir¹³². Ahmed

¹³² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/197-198.

Muhyiddin Efendi'ye göre Şeyh Abdülâl Efendi İstanbul'a gelerek h.1154 (1741) yılında Üsküdar'daki söz konusu tekkeyi inşa ettirmiş, vefatında karşısındaki türbeye defnedilmiştir¹³³. Rıfâî Asitanesi'nin son şeyhi Hasan Hüsnü Ceyhun'un verdiği bilgiye göre ise tekkeyi h.1000 (1592) yılında inşa ettiren Şeyh Muhammed ibn-i Ukayl el-Müncî 1037 yılı Rebiu'l-evvel ayının sonunda (1627 Aralık) vefat etmiş ve Tavaşî Hasan Ağa Cami'i hazîresine defnedilmiştir¹³⁴. Tekkenin kitabesinde "*Āsitane-i Rıfâî ibn-i makām-ı / Seyyid Ahmed pîr hem kutb-i enām 1145*" ibaresi yazılıydı¹³⁵. Bu tekkenin şeyhlerinden Hocazade Muhammed Tahir Efendi (v.1812/h.1227) m.1803/h.1218 yılında Taksim, Sıraselviler Caddesi üzerindeki Hocazade (Paşa Baba) Tekkesi'ni inşa ettirmiştir. Rıfâî Asitanesi Şeyhi Yasin eş Şamî'den hilafet alan Simkeşhane mütevellisi Osman Himayetî Efendi'nin halifelerinden Muhammed Sadık Efendi (v.1812/h.1227) Laleli civarındaki Mercimek Mescidi'ne meşihat vaz' eylemiş, Karasarıklı İbrahim Sabrî Efendi (v.1831/1247) ise Küçük Mustafa Paşa semtinde bir tekke tesis etmiştir. Halifelerinden Abdülhalim Efendi Unkapanı'ndaki Yeşil Tulumba Tekkesi'ni inşa ettirmiş, Hattat Hacı Seyyid İsmail Hilmî Efendi Kubbe Tekkesi'nde Kadiriyye'nin yanında Rıfaiyye usûlünü de icra ettirmeye başlarken pîrdaşı Kutub Nurî Efendi diye meşhur Seyyid Muhammed Nurî Efendi (v.1856/h.1273), imamlık vazifesi yürütdüğü Üsküdar'daki Kurban Nasuh Mescidi'ne meşihat vaz' eylemiştir. Kubbe Tekkesi Şeyhi İsmail Hilmî Efendi'nin halîfelerinden Hüseyin Lebiba Efendi (v.1812/h.1227) önceleri Halvetî-Cerrahî şeyhlerinin vazife yaptığı Fatih'deki Çeragî Tekkesi'nin meşihatini üstlenirken pîrdaşı Alyanak Ali Efendi ise Zihgirci Kemaleddin Mescidi'ne meşihat koydurmuşdur. Kurban Nasuh Tekkesi Şeyhi M. Nurî Efendi'nin halifelerinden Muhammed Fazlî Efendi Kumkapı Saraç İshak Tekkesi'nde irşada başlamış, Abdullah Vehbi Efendi Odabaşı semtinde bir tekke inşa ettirmiş, M. Salih Efendi ise imamlık vazifesini ifa ettiği Hırka-i Şerif semtindeki Tahta Minareli Mescid yanınca arsasına bir Rıfâî tekkesi yaptırmıştır. Şeyh M. Fazlî Efendi'nin halifelerinden Hakkâk Hacı Mehmed Hilmî Efendi Çemberlitaş'daki Kara Baba Tekkesi'nde, Etyemezli Hâfız Hasan İhsan Efendi ise bugünkü Türk İslam Eseri Müzesi sınırları içinde kalan Düğümlü Baba Tekkesi'nde irşada başlamıştır. Şeyh Abdullah Vehbî Efendi'nin halîfelerinden Süleyman

¹³³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 63.

¹³⁴ Albayrak, a.g.e., 5/248.

¹³⁵ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi* (İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1976), 433.

Abdülhalim Efendi Kozyatağı'nda bir tekke tesis etmiştir. Seyyid İbrahim Edhem Efendi Kurban Nasuh Tekkesi Şeyh vekili Müneccimbaşı Hacı İbrahim Edhem Efendi'den Rıfâî hilafeti almış ve Üsküdar'daki Sandıkçı Tekkesi'ni inşa ettirmiştir. İstanbul'da yaygın olan Rıfaiyye kollarından biri de Lihhasiyye'dir. C. S. Revnakoğlu Rıfaiyye'nin Lihhasiyye kolunun banîsi Şeyh Ahmed Lihhas el-Mekkî'nin misafir olarak şehre geldiği vakit ilk olarak burada Rıfâî usûlünü icra ettirmesine istinaden Şerbetdar Tekkesi'nin İstanbul'daki (tarihî yarımada) Rıfâî tekkeleri arasında asitane işlevi gördüğünü kaydedmiştir¹³⁶. Topkapı'daki Kılılı Yusuf ve Hulvî Tekkeleri'nde, Fatih'de Hüsrev Paşa Tekkesi'nde, Mevlevîhanekapısı'ndaki Kılınccı, Tarsus ve Şeyh Matrak Tekkeleri'nde, Cerrahpaşa'daki Bekâr Beğ Tekkesi'nde, Ayakapı'daki Said Çavuş ve Müftü Hamamı Tekkeleri'nde, Gülhane Parkı karşısındaki Hulûsî Efendi Tekkesi'nde, Ayasofya civarındaki Abdurrahman Şamî Tekkesi'nde, Beykoz'daki Çayır Tekkesi'nde ve Eyyûb'deki Selâmî Efendi Tekkesi'nde Lihhasiyye koluna mensub şeyhler postnişîn olmuştur.

Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârifî Rıfaiyye'nin Maârifîyye şubesinin pîri olup Kartal'daki tekkesinin yanındaki türbede medfundur. Kasımpaşa'daki Ali Sabit Efendi, Çürüklük ve Yoğurtçu Abdullah Efendi Tekkeleri ve Üsküdar Toygartepesi'ndeki Saçlı Hüseyin el-Hâdî Efendi Tekkesi'nde temsil olunan Maârifîyye şubesine suriçi İstanbul'unda rastlanmamaktadır.

Rıfaiyye'nin Sayyadiyye kolu Sultan II. Abdülhamid devrinde Saray'da mühim görevler üstlenen Seyyid Muhammed Ebu'l-Hüda es-Sayyadî'den itibaren İstanbul'da yaygınlık kazanmıştır. Ebu'l-Hüda tarafından Beşiktaş, Aksaray ve Şehremini'nde açılan üç tekkenin yanı sıra Kasımpaşa'daki Aynî Ali Baba Tekkesi, Aksaray'daki Kara Mehmed Paşa Tekkesi, Hırka-i Şerif'deki Ümm-i Ken'an Tekkesi ve Eyyûb'deki Yahyazade Tekkesi'nde Sayyadî şeyhlerinin postnişîn olduğu tesbit edilebilmektedir.

5. Halvetî Tekkeleri

Fetih sonrası İstanbul'a gelen ilk Halvetî şeyhinin Pîr-i sanî Yahya-yı Şirvanî'nin halîfelerinden Alâeddin-i Halvetî olduğu tahmin edilmektedir. Bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra Fatih'in emriyle şehirden çıkartılmış, Larende'ye (Karaman) giderek bir tekke tesis etmiştir¹³⁷. Muhtemelen siyah bir başlık takdığından

¹³⁶ CSRA, 86/277.

¹³⁷ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammet Hekimoğlu, 424.

Siyahser veya Karabaş lâkabıyla meşhur olan Alâeddin-i Halvetî h.860 (1465/1466) yılında Karaman'da vefat etmiştir¹³⁸. Halvetî tekkelerinin İstanbul'da yaygınlaşmaya başlaması Sultan II. Bayezid devrine tekabül etmektedir. Koca Mustafa Paşa tarafından bir kilisenin kalıntıları üzerine XV. yüzyılın son çeyreğinde inşa ettirilen dergâh, padişahın Amasya'daki şehzadeliginden tanıdığı ve Halvetiyye'nin Cemaliyye kolu kendisine nisbet edilen M. Cemaleddin-i Halvetî'ye (Çelebi Halife) tahsis edilmiştir. Ardından postnişîn olan damadı Yusuf Sünbül Sinan Efendi'den itibaren Kocamustafapaşa Hankahı diğer Halvetî tekkeleri arasında kıdemli bir konuma gelmiştir. Çarşamba semtindeki Koğacı Dede Tekkesi ile Çatalca'daki Sinan Dağı Tekkesi de ilk açılan Halvetî tekkelerindendir¹³⁹. Çelebi Halife'den hilafet alan Kasım Çelebi önce Babu's-saade Ağası Karabaş Mustafa Ağa'nın Tophane semtinde yaptırdığı tekke¹⁴⁰, ardından da Divanyolu'nda Atîk (Hadım) Ali Paşa Külliyesi'nin içindeki tekke¹⁴¹de şeyhlik yapmıştır. Çelebi Halife'nin bir diğer halifesi İbrahim Menteşevî ise Yedikule civarında Mirahur İlyas Beğ'in kiliseden dönüştürdüğü cami'in içindeki tekkeye postnişîn olmuştur¹⁴².

Şeyh Alâeddin-i Halvetî'nin halîfelerinden Mes'ud Efendi'den hilafet alan Süleyman Halife m.1504/h.910 yılında Sofular semtinde bir tekke tesis etmiştir¹⁴³.

Yahya-yı Şirvanî halîfelerinden Amasya'da medfun Habib Ömer-i Karamanî'nin yanında yetişdikten sonra İstanbul'a gelen Cemaleddin İshak Karamanî (Cemal-i Halvetî) için amcası Pîrî Mehmed Paşa tarafından Zeyrek Cami'i ve Molla Gürânî Cami'i yanında iki ayrı dergâh inşa ettirilmişdir¹⁴⁴. Zeyrek Cami'i yanındaki dergâh m.1527/h.933 yılında Cemal-i Halvetî'nin vefatı sonrası medreseye çevrilirken¹⁴⁵ Molla Gürânî'deki dergâh sonradan Sünbülüyye'den Koruklu M. Fahreddin (Fahrî) Efendi'yle birlikde "Koruk" ismini almış ve XX. yüzyıla kadar mevcudiyetini sürdürmüştür.

¹³⁸ İbrahim Hakkı AKMAN, *Lârende / Karaman Kenti Osmanlı Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi (1600-1839)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 202.

¹³⁹ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammet Hekimoğlu, 582; CSRA, 144/274-276.

¹⁴⁰ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 29b.

¹⁴¹ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammet Hekimoğlu, 592.

¹⁴² Ömer Lütfî Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri, 953 (1546) Târihli* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, Baha Matbaası, 1970), 375; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası* (İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1952), 427.

¹⁴³ Albayrak, a.g.e., 5/69.

¹⁴⁴ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 427.

¹⁴⁵ Nev'izâde Atâyî, a.g.e., 1/296.

Halvetiyye'nin İstanbul'da faaliyet gösteren kolları ve bunlara bağlı kurulan tekkelere dair aşağıda bilgiler sunulacaktır:

Sünbülüyye

Halvetiyye'nin Sünbülüyye koluna bağlı tekkeler İstanbul'un fethini takib eden yarım asır içerisinde kurulmaya başlanmış, 1925 yılında kadar büyük oranda devamlılıklarını sürdürmüştür. Fındıklı'daki Keşfi Ca'fer Tekkesi, Eyyûb Bahariyesi'nde ve Cerrahpaşa'daki iki ayrı Şah Sultan Tekkesi, Balat'daki Ferruh Kethüda Tekkesi, Ayasofya yanındaki Sinan Erdebilî Tekkesi, Sofular'daki Alâeddin Mescidi Tekkesi, Mevlanakapı Caddesi'ndeki Mi'mar Acem Tekkesi, Odabaşı'ndaki Köse Muhyiddin Efendi Tekkesi, Yedikule'deki Hacı Evhad Tekkesi XVI. yüzyılda faaliyete geçen Sünbülî dergâhlarıdır. Eyyûb'deki Yahyazade Tekkesi'nde XVII. yüzyılın son çeyreğinde postnişîn olan Yahya Efendi de Sünbülüyye'den mustahlefdi¹⁴⁶. XVIII. yüzyıldan itibaren Cihangir Tekkesi, Silivrikapı civarındaki Ağaçayırı Tekkesi, Ayakapı'daki Sirkeci Dede Tekkesi ve Maçka Tekkesi'nde, XIX. yüzyıldan itibaren Eyyûb'deki Sivasî Tekkesi, Yavuz Selim'deki Yavsı Efendi Tekkesi, Haseki'deki Bayrampaşa Tekkesi, Dırağman Tekkesi, Kocamustafapaşa'da Hacı Kadın ve Bezirgân Tekkeleri, Saraç İshak Mahallesi'nde İbrahim Paşa (Muhsine Hatun) Tekkesi ve Mevlevîhanekapısı'ndaki Peyk Dede Tekkesi'nde XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Halvetî-Sünbülî şeyhlerine rastlanmaktadır.

Gülşeniyye

Halvetiyye'nin Gülşeniyye kolunun pîri İbrahim Gülşenî Mısır'dan İstanbul'a ziyarete geldiği vakit kendisinden bir halîfesini başşehirde bırakması istenince Hasan Zarîfî Efendi'yi görevlendirmişdir¹⁴⁷. Hasan Zarîfî Efendi İbrahim Paşa'nın hanımı Muhsine Hatun'un Saraç İshak Mahallesi'nde yaptırdığı tekkede ve Rumeli Hisarı yanındaki Ali Baba (sonradan Durmuş Dede olarak tanınacak) Tekkesi'nde irşadla meşgul olmuştur. Önceden Sünbülî Hankahı'na müntesibken Mısır'a gittikten sonra Gülşeniyye'den hilafet alan Mahmud Hulvî Efendi 1626 yılında Şehremîni'nde bir tekke tesis etmiştir¹⁴⁸. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Pîr İbrahim Gülşenî'nin halîfelerinden Nasuh Dede tarafından Büyükçekmece'de inşa ettirildiği belirtilen¹⁴⁹ tekke 1925 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Şeyh

¹⁴⁶ Ayvansarayî *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Sâti', 1/271.

¹⁴⁷ Nev'îzade Atayî, a.g.e., 1/681.

¹⁴⁸ Mahmud Cemaleddin Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, haz. Mehmet Serhan Tayşi, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1993), 630-631.

¹⁴⁹ CSRA, 155/222.

İbrahim Gülşenî'nin torunu Ali es-Safvetî Efendi'nin XVI. yüzyılın ikinci yarısında Üsküdar'da irşad hizmeti gördüğü dergâh Safvetî Tekkesi ismiyle meşhur olmuştur¹⁵⁰. Gülşeniyye'nin İstanbul'da asıl yayılışı XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Edirneli Hasan Sezaî-yi Gülşenî'nin halifeleri vasıtasıyla olmuştur. Tatar Hasan Efendi Tophane'de, Gürcü Ali Efendi Molla Aşkî semtinde, Peyk Dede namıyla ma'ruf Ahmed Remzî Efendi de Mevlevîhanekapısı'nda birer Gülşenî tekkesi tesis etmişlerdir¹⁵¹. Ardından Işık İsmail Efendi'nin Sarmaşık Tekkesi'nde, Hâfız Mustafa Efendi'nin Ekmel Tekkesi'nde, M. Said Efendi'nin Başcı Mahmud Tekkesi'nde, Mustafa Hulvî Efendi'nin Hulvî Tekkesi'nde, Seyyid Muhammed Rıza Efendi'nin Beykoz, Süleyman Efendi Tekkesi'nde, Seyyid Abdüssamed Reşid Efendi ve oğlu Necib Efendi'nin Emirler Tekkesi'nde, İbrahim Efendi'nin Mirahur Tekkesi'nde, Hâfız Muhammed Şerefeddin Efendi ve oğlu Eşref Efendi'nin Haseki'deki Seyyid Baba Tekkesi'nde Gülşeniyye usûlünü icra ettirdiği kaynaklardan tesbit edilmektedir. Bunlardan Başcı Mahmud, Gürcü Ali Efendi, Tatar Hasan ve Nasuh Dede Tekkeleri XX. yüzyıl ilk çeyreğinde de faal Gülşenî tekkeleri olarak kayıtlarda yer almaktadır.

Sinaniyye

İstanbul'a gelerek bir müddet Topkapı'daki Kürkcübaşı Ahmed Şemseddin Beğ Cami'i yanındaki servi ağacının dibinde konaklayan Halvetiyye'nin Sinaniyye kolunun pîri İbrahim Ümmî Sinan Efendi için 1551 yılında Kanunî Sultan Süleyman tarafından Şehremini semtinde bir dergâh inşa ettirilmişdir¹⁵². 1568 yılında vefat ettiği vakit defnedildiği Eyyûb'deki Nasuh Dede Tekkesi de Ümmî Sinan hayattayken tesis edilen bir başka Sinanî dergâhıdır. Kâtib Muhammed Efendi, Ümmî Sinan'ın halîfesi Kazzaz Muhammed Efendi için Topkapı'daki Kürkcübaşı Cami'i'nin yanına bir tekke inşa ettirmişdir¹⁵³. Bu tekkenin mukabele gününden dolayı Topkapı yakınındaki semtin ismi günümüzde Pazar Tekke olarak anılmaktadır. Ümmî Sinan'ın diğer halifesi Seyyid Seyfullah Kasım Efendi Silivrikapısı dahilindeki Emîrlar Tekkesi'ne postnişîn olmuş, XVIII. yüzyıl ortalarına kadar burası Sinaniyye'ye bağlı olarak faaliyetini sürdürmüştür¹⁵⁴. Seyyid Seyfullah Efendi'nin halîfesi Hakîkîzâde Osman Efendi'nin XVII. yüzyılın ilk

¹⁵⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 242.

¹⁵¹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 9a, 20a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 126,207,211.

¹⁵² Sadık Vîcdani, *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye (Tarikatler ve Silsileleri)*, haz. İrfan Gündüz (İstanbul: Enderun Yayınevi, 1995), 238; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/167.

¹⁵³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/168.

¹⁵⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 20b.

çeyreğinde Molla Aşkî semtinde uyandırdığı tekke de uzun soluklu dergâhlardan olmuştur¹⁵⁵. Hakîkîzade Osman Efendi'nin halîfesi Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi Aksaray'daki Sekbanbaşı Ya'kûb Ağa Tekkesi'ne postnişîn olmuş, 1655 yılındaki vefatına kadar burada irşad hizmeti görmüştür¹⁵⁶. Ümmî Sinan'ın torunlarından Ced Hasan Efendi yetiştirdiği halîfeleri vasıtasıyla Sinaniyye'nin İstanbul'da yayılmasını sağlamıştır. Muhammed Müstakîm Efendi Ekmel ve Alâeddin Mescidi Tekkesi'nde, Seyyid İsmail Habîbî Efendi Mi'mar Acem Tekkesi'nde, Tavîl Mehmed (Mahmud) Efendi ve Fenayî Muhammed Efendi kendi adlarıyla anılan tekkelerde irşad ile meşgul olurken damadı Kadirîhane postnişîni Abdurrahman Şerîf Efendi'ye de teberrûken Sinaniyye'den hilafet vermiştir¹⁵⁷. Şehremini'ndeki Hulvî Tekkesi, Fatih'deki Atpazarı Tekkesi, Kulaksız'daki Doğramacı Tekkesi, Kasımpaşa'daki Yanık Şeyh Tekkesi, Eyyûb'deki Yekdest Hasan Efendi Tekkesi Sinanî şeyhlerinin postnişîn olduğu diğer dergâhlardır.

Selanik Ahmed Zehrî Tekkesi Şeyhi Sinaniyye'nin Zehriyye kolundan Abdülkadir Efendi'den hilafet alan Hüseyin Doyranî 1858 yılında Kocamustafapaşa'daki Bezirgân Tekkesi'ne postnişîn olmuş, Merkez Efendi Tekkesi'nde de şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir¹⁵⁸. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Süleymaniye'deki Hilalci Hanı'nda açılan Sinanî tekkesi 1894 depreminde han yıkılınca kadar faaliyetini sürdürmüştür¹⁵⁹.

Sivasiyye

Sivas'da amcası Şeyh Şemseddin-i Sivasî'den hilafet aldıktan sonra Merzifon, Zile ve son olarak da mürşîdinin vefatıyla Sivas'daki asitanede irşadla meşgul olan Şeyh Abdülmecid-i Sivasî Sultan III. Mehmed'in daveti ile İstanbul'a gelmiştir. Bir müddet Ayasofya Cami'i civarında ikamet edip cami'de vaaz verdikten sonra Çarşamba semtindeki Mehmed Ağa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. 3 sene burada kaldıktan sonra Yavuz Selim semtindeki Yavı Efendi Tekkesi'ne ta'yin olununca burası Sivasî Tekkesi diye tanınmaya başlamıştır. Tasavvuf aleyhtarı Kadızadeler'e karşı vaazlarla mücadele eden ve Sultan Ahmed Cami'i'nin açılışında cuma vaizi olan Abdülmecid Efendi 1639 yılında vefat edince kendisine

¹⁵⁵ Hâfız Hüseyin bin el-Hac İsmail Ayvansarayî, *Mecmuâ-i Tevârih-i Ayvansarayî*, (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı, 1179, Nr.1565), 95b.

¹⁵⁶ Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'ü'l-Fuzalâ*, haz. Ramazan Ekinci (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018), 2/1341.

¹⁵⁷ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 29a.

¹⁵⁸ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 24a; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 38a.

¹⁵⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 253.

temlik edilen Eyyûb Nişancası'ndaki bahçeye defnedilmiştir. Kabri üzerine yaptırılan türbenin yanında da bir Sivasî tekkesi teşekkül etmiştir¹⁶⁰. Şemseddin Sivasî'nin halîfelerinden Mükâşif Muhammed Efendi İstanbul'a gelerek Tophane'deki Karabaş Tekkesi'nde ve Beşiktaş'daki Sinan Paşa Cami'i yanındaki tekkede şeyhlik yapmıştır. Onun halîfesi Ahmed Efendi de Ayasofya Cami'i yanındaki Sinan Erdebilî Tekkesi'nde irşad hizmeti görmüştür. Abdu'lmeccid-i Sivasî'den hilafet alan ve Mehmed Ağa Tekkesi'nde şeyhlik yapan Abdülehad en Nurî Efendi'nin yetiştirdiği halîfeler vasıtasıyla XVII. yüzyıl İstanbul'unda Sivasîye geniş kitlelere yayılmıştır. Kutub Ahmed Efendi Gülhane Parkı karşısındaki Aydınoglu Tekkesi'nde, Hacı Sadık Efendi Kariye Cami'i'nde, Bosnalı Karabaş Osman Efendi Hakîkîzade Tekkesi'nde, Simkeşzade Hasan Feyzî Efendi Edirnekapısı dışındaki Emîr Buharî Tekkesi'nde, Doğramacı Ahmed Efendi Kasımpaşa'da kendi adıyla anılan tekkede, Bülbülcüzade Abdülkerim Fethî Efendi Fatih'deki Boyalı Mehmed Paşa Tekkesi'nde, Nefes Anbarı Osman Efendi Dırağman Tekkesi ile Üsküdar'daki Şemsi Paşa Tekkesi'nde, Evhadüddin Hamza Efendi Fatih'de kendi adıyla anılan tekkede, Muhammed Nazmî Efendi Yavaşca Mehmed Ağa Tekkesi'nde, Kutub Hüseyin Efendi Yedikule'deki Hacı Evhad Tekkesi'nde şeyhlik yapmışlardır. Kasımpaşa'daki Muabbir Tekkesi, Eyyûb'deki Balçık ve Yahyazade Tekkeleri, Eğrikapı'daki Cemaleddin Uşşakî Tekkesi, Vatan Caddesi üzerindeki İsa Efendi (Kilise) Tekkesi, Fatih'deki Sertarîkzade Tekkesi, Derviş Ali Cami'i Tekkesi, Aksaray'daki Sekbanbaşı Ya'kûb Ağa (Oğlanlar) Alâeddin Mescid ve Ekmel Tekkeleri, Vezneciler'deki Altuncuzade Tekkesi, Altımermer'deki Yolgeçen Tekkesi, Şehremini'ndeki Hulvî Tekkesi, Ayakapı'daki Sirkeci Tekkesi, Yedikule'deki Mirahur Tekkesi Sivasî şeyhlerinin İstanbul'da postnişîn olduğu dergâhlar arasında sayılabilir. XX. yüzyıla gelindiğinde ise bunların çoğu başka tarîkatlara veya farklı Halvetî kollarına intikal etmiş sadece Haseki'de Zıbın-ı Şerîf Tekkesi, Yavaşca Mehmed Ağa Tekkesi, Yavuz Selim'deki Yavsı Efendi Tekkesi ve Eyyûb'deki Şah Sultan Tekkesi'nde Sivasîye'den icazetli şeyhler kalabilmişti.

Şa'baniyye

Halvetiyye'nin Şa'baniyye kolunun müessisi Şeyh Şa'ban-ı Velî'nin halîfesi Muharrem Efendi muhtemelen mürşîdi hayatdayken İstanbul'a gelerek

¹⁶⁰ Osman Türer, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetîlik Örneği- Muhammed Nazmî Efendi'nin Hediyyetü'l-İhvân'ı* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2011,), 389-468.

Süleymaniye Cami'i'nde vaizlik vazifesini üstlenmişti¹⁶¹. Şeyhülislam Hoca Sa'deddin Efendi'nin Eyyûb'de inşa ettirdiği daru'l-kurayı oğlu Es'ad Mehmed Efendi tekkeye dönuşdürmüş, meşihati de Kastamonu Şa'banî Asitanesi Şeyhi Çorumlu İsmail Kudsî Efendi'den mustahlef¹⁶² Şa'ban Efendi'yi (v.1671) ta'yin ettirmiştir¹⁶³. Sonradan Yahyazade ismiyle anılan bu dergâh İstanbul'da bilinen ilk Halvetî-Şa'banî tekkesi¹⁶⁴ olmakla birlikte Şa'ban Efendi'den sonra postnişîn olan oğlu Yahya Efendi'yle birlikte Sünbüliyye'ye intikal etmiştir. Karabaş-ı Velî lâkabıyla tanınan Şeyh Ali Alâeddin Atvel Efendi Kastamonu'daki asitanenin postnişîni Mustafa Muslihuddin Efendi'nin hilafet alıp 1669 yılında Üsküdar'a gelmiş, 4 yıl kadar Rûm Mehmed Paşa Cami'i'nde erbainle günlerini geçirmiştir. Atîk Valide Tekkesi'ne postnişîn olmasıyla beraber çok sayıda halîfe yetiştiren Kaabaş-ı Velî sayesinde İstanbul'da Şa'baniyye yaygınlaşmıştır. Sadık Vîcdanî *Tomar*'ında Şa'baniyye'den Karabaşıyye kolunun, ondan da Nasuhiyye, Çerkeşıyye, Haliliyye, İbrahimiyye, Bekriyye, Kemaliyye, Hıfniyye, Ticianiyye, Semmaniyye, Feyziyye gibi kollarının teşekkül ettiğini yazmaktadır¹⁶⁵. Halîfelerinden oğlu Mustafa Ma'nevî Kadırğa'daki Sokullu Tekkesi'nde, Muhammed Efendi Mirahur Tekkesi'nde, Seyyid Muhammed Nasuhî Efendi Üsküdar'da kendi adıyla anılan tekkede, Hasan Ünsî Efendi Babialî civarındaki Aydınolu Tekkesi'nde, Kerestecizade Muhammed Ledünnî Efendi Kulaksız'daki Saçlı Emîr Tekkesi'nde ve Mustafa Fanî Efendi Maçka semtindeki kendi adıyla anılan tekkede meşihat hizmetini görmüşlerdir. Şeyh M. Nasuhî Efendi'nin halîfesi Kız Ahmed Efendi XVIII. yüzyılda Seyyid Ömer Mahallesi'ndeki bir tekkede, İbrahim Keşfî Efendi de Fatih'deki Atpazarı Tekkesi'nde Halvetî-Şa'banî usûlünü icra etmeye başlamışlardır. Kuşadalı İbrahim Efendi Aksaray'daki Hamamcı Halil Ağa tarafından inşa ettirilen tekkede, Hâfız Halil Fahreddin Efendi Boyalı Mehmed Paşa Tekkesi'nde, Geredeli Semerci İbrahim Efendi de Zeyrek Cami'i yanındaki Akşemseddin Tekkesi'nde, Mustafa Zekâî Efendi Şehremini'ndeki Ümmî Sinan Tekkesi'nde, Veliyyüddin Hilmî Efendi Kocamustafapaşa'daki Çınar Mescidi'nde ve Müştak Muhammed Efendi de Vezneciler'deki Altuncuzade Tekkesi'nde XIX.

¹⁶¹ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 7b.

¹⁶² Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 2/1378; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 7b.

¹⁶³ Ayvansarayî, *Hadika*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/271; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 75.

¹⁶⁴ İstanbul'da kurulan Şa'banî tekkelerine ilişkin bkz. Mehmed A. Köseoğlu, "İstanbul'da Faaliyet Göstermiş Halvetî-Şâbanî Tekkeleri'nin Günümüzdeki Durumu", *Kastamonu Üniversitesi I. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri 4-6 Mayıs 2012*, ed. Burhan Baltacı-Ahmet Özdemir (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yayını, ty), 2/363-378.

¹⁶⁵ Sadık Vîcdanî, a.g.e., 212-229.

yüzyılın ilk yarısında İstanbul tekkelerinde vazife yapan Şa'banî şeyhleriydiler. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Şa'baniyye'ye intikal eden tekkeler arasında Beykoz'daki Süleyman Efendi Tekkesi, Çarşamba'daki Hasan Ra'fet Efendi Tekkesi, Kütahyalı Ahmed Nazikî Efendi'nin Topkapı Sarayı girişinde yeniden inşa ettirdiği Nazikî Tekkesi ile Aksaray'daki Ekmel, Alâeddin Mescidi ve Necib Efendi Tekkeleri sayılabilir. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Yedikule civarındaki Feyziye Tekkesi ve Anadolu Kavağı civarında Südlüce mevki'ndeki Ahmed Hakkı Efendi Tekkesi'nde de Şa'banî şeyhlerinin bulunduğu tesbit edilebilmektedir.

Uşşakiyye

Buhara'da dünyaya gelen Halvetiyye'nin Uşşakiyye kolunun pîri Hasan Hüsameddin Efendi ömrünün bir kısmını Uşak şehrinde geçirdiği için Uşşakî nisbesiyle tanınmış, İstanbul'a geldikten sonra XVI. yüzyılın son çeyreğinde Kasımpaşa'da bir dergâh tesis etmiştir. Edirne'de mukîm Halvetî-Uşşakî meşayihinden M. Hamdî-i Bağdadî'den hilafet alan Muhammed Şükrî Efendi, XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Çelebioğlu Alâeddin Efendi tarafından inşa ettirilen Eminönü'ndeki Alaca Mescid'de imamlık yapmış ve irşad ile meşgul olmuştur¹⁶⁶. Uşşakiyye'nin İstanbul'da yayılışı 1742 yılında Edirne'den gelen Seyyid M. Cemaleddin Efendi'nin Savaklar'daki Hıramî Ahmed Paşa Tekkesi'ne postnişîn olmasıyla birlikte gerçekleşmiştir. Seyyid M. Cemaleddin Efendi'nin halîfelerinden oğlu Seyyid Muhammed Nizameddin Efendi ve Yazıcı Muhammed Safvetî Efendi Kasımpaşa'daki Asitane'ye postnişîn olurken damadı Abdullah Salâhaddin-i Uşşakî Tahir Ağa Tekkesi'nde, Seyyid Mustafa Efendi Mevlevîhanekapısı civarındaki Çivizade Tekkesi'nde, Mahmud Efendi Saraçhane'deki Haydarhane Tekkesi'nde, el-Hac Ahmed Efendi Zeyrek civarındaki Hocazade Tekkesi'nde, Mahmud Bedreddin Efendi Keçeciler semtindeki kendi adıyla anılan tekkede ve İbrahim Efendi de Üsküdar'daki Halim Gülüm Tekkesi'nde şeyhlik yapmışlardır. Şeyh Abdullah Salâhaddin-i Uşşakî'nin halîfelerinden Debbağlar Yazıcısı Muhammed Sadık Efendi'ye Eyyûb'deki Balçık Tekkesi meşihati tevcih olunurken diğer halifesi Muhammed Zühdî Efendi Aydın'ın Nazilli ilçesinde bir tekke tesis etmiştir. Abdullah Salâhaddin-i Uşşakî'nin silsilesi M. Zühdî Efendi vasıtasıyla devam etmiş, tesirleri Ege bölgesinde ve ardından da İstanbul'da görülmüştür. Bu silsileden gelen ve Yedikule civarında bir Uşşakî tekkesi açan Muhammed Emin Tevfikî Efendi ömrünün mühim bir kısmında geziler yapmış ve çok sayıda halife

¹⁶⁶ Ayvansarâyî, *Hadîka*, 26a-b; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 23a.

yetişdirmişdir. Baş halîfesi Muhammed Fahreddin Himmetî Efendi 1890'da yanan Aksaray'daki Kırkağaçlı M. Emîn Efendi Tekkesi'ni yeniden ihya edip Uşşakî meşihati vaz' eylemişdir. Fahreddin Himmetî Efendi'nin halîfelerinden Mustafa Hilmî Efendi Kasımpaşa'daki Asitane'ye postnişîn olmuş, Kayserili Hacı Mustafa Efendi de Hırka-i şerîf civarında bir tekke uyandırmışdır. şeyh Hüseyn şerafeddin Kıvrak'ın Çapa'da Deniz Abdal-ı Velî'nin kabri yanında 1902 yılında tesis ettiği tekke İstanbul'da kurulan son Uşşakî dergâhlarından olmuşdur.

Cihangiriyye

İstanbul'a geldiğinde bir müddet Eyyûb'deki Baba Haydar Tekkesi'nde ikamet eden Hasan Burhaneddin Efendi, mürşîdi şeyh Ramazeddin-i Mahfî'nin emriyle Cihangir Cami'i'nde 14 sene bir pencere boşluğunda riyazet hayatı yaşamış, sonradan burada tesis edilen tekkede 1663 yılındaki vefatına kadar irşad ile meşgul olmuřdur¹⁶⁷. Kendisinden sonra Cihangir Tekkesi'ne postnişîn olan Fethullah Efendi'den hilafet alan Kelâmî Mustafa Efendi Yayla semtinde bir tekke inşa ettirmişdir. Hasan Burhaneddin Efendi'nin halîfelerinden Enfî İbrahim Vehbî Efendi Hekimoğlu Ali Paşa (Abdal Ya'kûb) Tekkesi'nde ve Çamlıcalı Mehmed Efendi Üsküdar'da kendi adıyla anılan tekkede şeyhlik yapmışlardır. Önemli halîfelerinden Üçbaş Mescidi imamı Muhammed Efendi'nin yanında seyr u sülûk gören Abdülfettah Efendi de Cihangiriyye kolunu İstanbul'da yayanlardandır. Yetişdirdiği halîfelerden Afyoncu Muhammed eş-şuğlî (Muhammed Karahisarî) Cankurtaran'daki Akbıyık Mescidi Tekkesi'nde ve Çizmeci Muhammed Efendi Sarıyer'deki Karabaş Tekkesi'nde postnişîn olmuşlardır. Muhammed eş-şuğlî'nin halîfelerinden Veliyyüddin Karahisarî Efendi Çalâk Tekkesi'ne tayin olunurken Hâfız İsmail Efendi Üsküdar'da bir tekke inşa ettirmişdir. Cihangir Cami'i'ndeki merkez tekke XVIII. yüzyılın sonunda Halvetiyye'nin Sünbüliyye koluna intikal ederken, diğer tekkeler de başka tarikat veya Halvetî kollarına mensup şeyhlere geçmiş, bu sebeple Hasan Burhaneddin Efendi'den devam eden silsile münkatı' olmuşdur.

¹⁶⁷ şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 3/2228; Mustafa Nehcî, *Tuhfetü's-salikîn ve Hediyyetü'l-Mütereşşidîn*, 5a. Bkz. Üzeyir Aslan, *XVII. Yüzyıl Klasik Türk şairlerinden Nehcî Mustafa Dede* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005); Enfî Hasan Hulûs Halvetî, *Tezkiretü'l-Müteahhirîn (XVI. ve XVIII. Asırlarda Yaşayan Velîler ve Deliler)*, haz. M. Tatçı-M. Yıldız (İstanbul: H Yayınları, 2014), 84.

Buhuriyye

Buhuriyye, Halvetiyye'nin Ramazaniyye kolunun bir şubesi olarak teşekkül etmiştir. Edirne'de medfun Muhammed Buhurî Efendi'ye nisbet edilmektedir. Tarihi kaynaklardan İstanbul'da Buhuriyye usûlünün icra edildiği iki tekke tesbit edilebilmektedir. Sofyalı Şeyh Mustafa Efendi'den hilafet alan Sofyalı Ali Efendi İstanbul, Topkapı dışındaki Takyeci Cami'i'nde şeyhlik yapmıştır. Üsküdar'da bir tekke tesis eden Saçlı Hüseyin Efendi ise XVIII. yüzyılda kaleme alınan Ayvansarayî'nin *Mecmuâ-i Tevârih*'ine göre Köstendilli Ali Alâeddin Efendi'nin halifesidir¹⁶⁸. XIX. yüzyılın sonlarında eser veren Ahmed Muhyiddin Efendi ve Tabîbzâde ise Saçlı Hüseyin Efendi'nin Topkapı dışındaki Takyeci Cami'i'nde medfun Sofyalı Şeyh Ali Efendi'den hilafet aldığını yazmaktadır¹⁶⁹.

Cerrahiyye

Halvetî-Ramazanî meşayihinden Köstendilli Ali Alâeddin Efendi'ye intisab ederek hilafet alan ve Cerrahiyye kolunun teşekkülüne vesile olan M. Nureddin Cerrahî için Sultan III. Ahmed'in de yardımlarıyla Karagümrük semtindeki asitane inşa ettirilmiştir. M. Nureddin Efendi'nin halîfelerinden Süleyman Veliyyüddin Efendi bugünkü Haliç Caddesi üzerinde Çırakçı Tekkesi'nde ve İğci Muhammed Hüsameddin Merdî Efendi Hacegî Tekkesi'nde irşada başlamışlardır. Hulefadan Sertarîkzade M. Emîn Efendi Fatih ve Eyyûb'de kendi adıyla anılan iki tekke inşa ettirmenin yanında Hacegî Tekkesi'nde ve Rumelihisarı önündeki Durmuş Dede Tekkesi'nde de şeyhlik yapmıştır. Pîr Nureddin Cerrahî'den tac giyen Mirahur Tekkesi Şeyhi Abdülhalim Efendi, sonradan çevreden gelen tepkiler üzerine babasının tarîkatına yönelerek Hacı Evhadüddin Tekkesi Şeyhi Seyyid Muhammed Efendi'de tecdîd-i tarikat eylemiş ve Sivasîyye'den hilafet almıştır¹⁷⁰. XVIII. yüzyıl ortalarında Sertarîkzade M. Emîn Efendi'nin halîfelerinden "Ordu Şeyhi" Hâfız Mustafa Efendi Fatih'de Ordu Tekkesi'ne, Seyyid el-Hac İbrahim Efendi Eyyûb'deki Tameşvar Tekkesi'ne ve Seyyid Halil Nizameddin Efendi Karagümrük'de kendi adıyla anılan tekkeye meşihat vaz' eylemişler, Seyyid Ömer Efendi de Yıldız Dede Tekkesi'ni Cerrahiyye'ye bağlamıştır. Sadullah Çavuş'un Mevlevîhanekapısı'nda 1748 yılında yaptırdığı mescide Zerdecizade Reisü'l-kurra Hâfız Hüseyin Efendi tarafından meşihat konulması suretiyle bir Halvetî-Cerrahî tekkesi tesis

¹⁶⁸ Ayvansarayî, *Mecmuâ-i Tevârih*, 68a.

¹⁶⁹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 46a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 94.

¹⁷⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 29.

edilmiştir¹⁷¹. Seyyid Hasan Efendi'nin İstinye'de tesis ettiği Cerrahî tekkesi XVIII. yüzyılın son çeyreğinde faaliyet göstermiştir¹⁷². İlk olarak Celvetiyye'ye bağlı olarak bina edilen Vezneciler'deki Osman Keşfi Tekkesi'nde bir asra yakın Cerrahî şeyhleri postnişin olmuş, 1890'dan biraz önce yangında harab olunca bir Kadirî tekkesi olarak yeniden inşa ettirilmiştir¹⁷³. XIX. yüzyıl içerisinde Anadoluhisarı'ndaki Rûmî M. Nazîf Efendi Tekkesi'nde, Anadolu Kavağı'ndaki Macar Kal'ası Mescidi'nde, Beykoz'daki Hâfız M. Azîz Efendi Tekkesi'nde, Gülhane Parkı karşısındaki Aydınoglu Tekkesi'nde, Nuruosmaniye civarındaki Çalâk Tekkesi'nde, Cankurtaran'daki Akbıyık Mescidi Tekkesi'nde, Sarıyer'deki Karabaş Tekkesi'nde, Yeniköy'deki İsmail Efendi Tekkesi'nde, Karagümrük'deki Evrenos Dede Türbesi'nde, Boyalı Mehmed Paşa Tekkesi'nde ve Hamzazade Tekkesi'nde Cerrahî şeyhleri postnişin olmuşlardır.

Raufiyye

Halvetiyye'nin Raufiyye kolu Köstendilli Şeyh Ali Alâeddin Efendi'nin halîfelerinden Seyyid Raufi Ahmed Efendi'ye (v.1757/h.1170) nisbet edilmektedir¹⁷⁴. İmamlık vazifesini ifa ettiği Üsküdar'daki Sinan Paşa Camii'nin yanında tesis ettiği tekke Raufiyye'nin asitanesidir. Seyyid Raufi Ahmed Efendi'nin halîfelerinden İsmail Efendi Yeniköy'de, Hâfız Muhammed Azîz Efendi de Beykoz'da birer tekke inşa ettirerek irşad ile meşgul olmuşlardır. Üsküdar'daki merkez tekke 1918'de yanana kadar faaliyetini sürdürmüş, Beykoz ve Sarıyer'deki tekkelerin şeyhleri ise XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Raufiyye'nin yanı sıra Cerrahiyye'den istihlaf olunmuşlardır.

6. Sa'dî Tekkeleri

Eyyûb Kadısı Gözoğlu Hüseyin Efendi 1702 ve 1705 yıllarında Şam'dan İstanbul'a misafir olarak gelen Sa'diyye'nin Vefaiyye kolunun pîri İbrahim Ebu'l-Vefa Efendi'ye intisab etmiş, seyr u sülûk gördükten sonra hilafet almıştır. Harabe halinde bulunan Eyyûb, Bahariye'deki Taşlıburun (Lâgarî Mehmed Efendi) Tekkesi'ni yeniden inşa ettirip Sa'diyye'den meşihat vaz' eylemiştir¹⁷⁵. 1714 yılında İstanbul'a gelen Sa'diyye'nin Selâmiyye kolunun banîsi Abdu's-selâm eş-Şeybanî bir süre Ayasofya Camii'nde inziva hayatı yaşadıkdan sonra tasavvufi

¹⁷¹ Albayrak, a.g.e., 5/78.

¹⁷² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 124.

¹⁷³ Albayrak, a.g.e., 5/66.

¹⁷⁴ Sadık Vîcdani, a.g.e., 235.

¹⁷⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 84.

yönü aşikâr olunca kendisine Koska'da bir dergâhın meşihati tevcih olunmuştur¹⁷⁶. Şeyh Abdu's-selâm Efendi'nin pîrdaşı Seyyid Bedreddin Efendi'nin Samatya semtinde XVIII. yüzyıl ortalarında tesis ettiği Sa'dî dergâhı aynı aileden şeyhlerin vazife yapması sebebiyle Bedreddinzadeler Tekkesi ismiyle tanınmıştır¹⁷⁷. İbrahim Ebu'l-Vefa Efendi'den hilafet alan ve Hz. Peygamber'in ayak izinin bulunduğu taşı 1784 yılında İstanbul'a getiren Seyyid Muhammed Ziyad Efendi için Sadr-ı a'zam Halil Hamid Paşa Davud Paşa İskeleyi'nde bulunan Kapıcıbaşı Konağı'nı istimlak ettirmiş ve arsasına 1785 yılında Kadem-i Şerîf ismi verilen tekkeyi yaptırmıştır¹⁷⁸. Aynı semtte Sa'diyye'nin Vefaiyye kolu silsilesinden gelen Karabacak Velî namıyla ma'ruf Etyemezzade Ali Hulûsî Efendi de İstanbul'un fethinde bulunan gazîlerden Muhammed Mirza Dede bin Ömer el Buharî'nin mescidine XVIII. yüzyıl ortalarında meşihat vaz' eylemek suretiyle bir tekke tesis etmiştir¹⁷⁹. 1755 yılında Sultan III. Osman'ın Eyyûb'de yeniden inşa ettirdiği Yanık Minare Mescidi'ne Enderun hezarfenlerinden ve Sa'dî meşayihinden Edirneli Salih Efendi şeyh ta'yin olunmuş, XIX. yüzyıl ortalarına kadar burada Sa'diyye usûlünü icra etmiştir¹⁸⁰.

XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde yukarıdaki tekkelere ilave olarak Südlüce'de Hasırîzade Tekkesi, Otakçılar'da Kolancı M. Emîn Efendi Tekkesi, Eyyûb'de Evlice Baba Tekkesi, Sofular'da Alâeddin Mescidi Tekkesi, Karagümrük'de Ejder Tekkesi, Silivrikapı Caddesi'nde Körükçü Tekkesi, Üsküdar'da Balaban Tekkesi ve Şehremini'nde Remlî Tekkesi Sa'diyye'ye bağlanmıştı¹⁸¹. XIX. yüzyılda ise yeni Sa'dî tekkeleri açılmaya başlanmıştır. Kasımpaşa'daki Şeyh Cevher ve Ciğerim Dede Tekkeleri'nde, Taksim, Gümüşsuyu'ndaki Kantarî Baba Tekkesi'nde, Edirnekapısı içindeki Çakır Ağa Tekkesi'nde, Edirnekapısı dışındaki Sır Tekkesi'nde, Otakçılar'daki Seydî Beğ Tekkesi'nde, Eyyûb'deki Kirpasî, Balçık ve Ca'fer Paşa Tekkeleri'nde, bugünkü Vatan Caddesi üzerindeki İsa Efendi (Kilise) Tekkesi'nde, Tekfur Sarayı yakınındaki Beşir Gazi (Battal Gazi) Tekkesi'nde, Çarşamba'daki Tevki'i Ca'fer

¹⁷⁶ Fahreddin Erenden, *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin Cerrâhî*, 3/91-95. Bkz. Fahrettin Dal, *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006); CSRA, 61/3.

¹⁷⁷ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

¹⁷⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 12b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/364; CSRA, 197/295.

¹⁷⁹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 37b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 85.

¹⁸⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 133a.

¹⁸¹ Atillâ Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi* 13 (1981), 583-590.

Çelebi Tekkesi'nde, Dırağman'daki Derviş Ali Cami'i'nde, Aksaray'daki Ekmel ve Kara Mehmed Paşa Tekkeleri'nde, Kıztaşı Tekkesi'nde, Samatya'daki Sancakdar Hayreddin Tekkesi'nde, Mevlevîhanekapısı civarındaki Şeyh Matrak ve Tarsus Tekkeleri'nde, Şehremini'ndeki Raşid Efendi Tekkesi'nde, Mahmudpaşa'daki Yunus Hakkî Baba Tekkesi'nde, Fındıkzade Tekkesi'nde, Yedikule civarındaki Feyziye (Küçük Efendi) Tekkesi'nde, Kadıköy'ndeki Mecidiye Tekkesi'nde, Üsküdar'daki Balaban, Malatyalı İsmail Ağa, Seyfeddin Efendi ve Hallac Baba Tekkeleri'nde Sa'diyye'den mustahlef şeyhlerin vazife yaptıkları kayıtlardan takip edilebilmektedir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde ise yukarıdaki tekkelerden başka Bakırköy'deki Ahsen Ziya Efendi Tekkesi'nde, Hacı Hüsrev Cami'i'nde, Sakızağacı'ndaki Sahhaf Muslihuddin Cami'i'nde, Küçük Piyale semtindeki Pişmaniye Cami'i'nde ve Kasımpaşa'daki Sururî Cami'i'nde Sa'diyye usûlü icra edilmekteydi.

7. Bayramî Tekkeleri

İstanbul'un fethine Hacı Bayram-ı Velî'nin halîfeleri de katılmış olup bunlar arasında en tanınmışları Akşemseddin, Mola Zeyrek, Akşemseddin ve Seyyid Bedreddin idi. Günümüzde Boğaziçi Üniversitesi kampüsü içinde kalan Şehidlik Dergâhı'nın hazîresindeki muahhar kabir şahidesinde "*Akşemseddin'in rufekâlarından es-Seyyid eş-Şeyh Bedreddin ibnû's-Seyyid eş Şeyh Mahmud ibnû's-Seyyid eş-Şeyh Mustafa k.s., sene 855*" ibaresi yazılıdır¹⁸². Bu tarih fetihden 2 sene öncesine tekabül etmektedir. Ayvansarâyî'nin XVIII. yüzyılın ikinci yarısında kaleme aldığı *Vefeyât*'da Akşemseddin'in fetihden sonra Zeyrek Cami'i'nde sakin olduğu belirtilmektedir¹⁸³. Ahmed Muhyiddin Efendi de Akşemseddin'in, cami'in sağ cenahındaki makamında i'lay-ı Kelimetullah eylediğini bildirmektedir¹⁸⁴. Pantokrator Manastırı'nın kilise kısmı Fatih Sultan Mehmed tarafından cami'e çevrilmiş, müştemilâtında da İstanbul'un ilk medresesi teşekkül ettirilerek başmüderris olarak yine Hacı Bayram-ı Velî'nin halîfelerinden Zeyrek Molla Mehmed Efendi ta'yin olunmuştur. Bu medrese sonradan Nakşî meşayihinden Abdullah İlahî'ye zaviye olarak tahsis edilmiştir¹⁸⁵. Fatih'deki Sertarîkzade

¹⁸² Bu kabir şahidesinin 4 dilimli elifî tacı kırılıp kaybolmuş, gövde kısmı ismi bir depoda muhafaza edilmektedir.

¹⁸³ Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Ramazan Ekinci (İstanbul: Buhara Yayınları, 2013), 78.

¹⁸⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 171.

¹⁸⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 58b.

Tekkesi'nin XIX. yüzyıldaki şeyhlerinden Seyyid Abdüllâtîf Fazlî, *Gülşen-i Azîzân* isimli eserinde postnişîni bulunduğu dergâhın Fatih devrinde Akşemseddin'e kütüphane olarak tahsis edildiğini, oğlu Mehmed Fazlullah Efendi'nin ise burayı tekkeye tahvil ederek Bayramî zikri icra ettirdiğini rivayet etmektedir¹⁸⁶. Hacı Bayram-ı Velî'nin halîfelerinden Edhem Baba ve Ferruh Dede isimli iki kardeşin de Eyyûb'de türbeleri bulunmaktadırlar¹⁸⁷. Sultan II. Bayezid, 1481 yılında tahta çıkınca –sonradan yanına Darüşşafaka Lisesi inşa edilen arsadaki- eski bir kiliseyi tekkeye tahvil eyleyib Amasya'dan tanıdığı Yavsi Efendi namıyla meşhur İskilibli Şeyh Muhyiddin Efendi'ye tahsis etmiştir¹⁸⁸. Bu tekke bir asır Bayramiyye'ye bağlı kaldıktan sonra önce Zeyniyye'ye ardından da Halvetiyye'nin Sivasîyye koluna intikal etmiştir. Kaynaklarda sarahat bulunmamakla birlikte C. S. Revnakoğlu, Himmetzade'nin bir eserinden Mahmudpaşa semtindeki Baba Ali Şah bin Zengi Tekkesi'nin de Bayramiyye'ye bağlı olarak tesis edildiğini nakletmektedir¹⁸⁹. Bayramî-Melâmîlerinin silsilesi Hacı Bayram-ı Velî'nin halîfesi Bıçakçı Emîr Efendi'ye dayanmaktadır. Kanunî devrinde Bayramî-Melâmîlerinden Pîr Ali Aksarayî'nin halifelerinden Pîr Ahmed Edirnevî ve Helvayî Ya'kûb Efendi'nin İstanbul'a giderek irşad faaliyetinde bulunduğu bilinmektedir. Pîr Ali Aksarayî'nin oğlu İsmail-i Ma'sûkî'nin Atmeydanı'ndaki idamı sonrası sürgüne gönderilen ve bir süre sonra affedilerek İstanbul'a dönen bu şeyhlerden Helvayî Ya'kûb Efendi için Bozdoğan Kemerî civarında bir tekke yaptırılmıştır¹⁹⁰. Bayramî-Melâmîlerinin Hamza Balî'ye nisbet edilen Hamzaviyye koluna mensub Kurban Nasuh isminde bir zat 1581 yılında Üsküdar'da bir mescid inşa ettirmiş, 5 sene sonra da Hamzavîler'e yönelik başlatılan kovuşturmalar esnasında hayatını kaybetmiştir¹⁹¹. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Bayramî-Melâmîleri'nden Saçlı Emir Haşimî Osman Efendi Kulaksız'da bir tekke tesis etmiştir. Osman Efendi'nin iki halîfesinden damadı Seyyid Ahmed Hamdî Efendi Kulaksız'daki Kalafatçı Yusuf Tekkesi'ne postnişîn

¹⁸⁶ Seyyid Abdu'l-lâtîf Fazlî, *Gülşen-i Azîzân* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Şer'îye Kısmı, nr.1099), 20b.

¹⁸⁷ Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Velî-Yaşamı, Soy, Vakfı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, 1989), 1/56.

¹⁸⁸ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammet Hekimoğlu, 546; Ayvansarayî, *Hadîka*, 60a.

¹⁸⁹ CSRA, 10/335.

¹⁹⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/289.

¹⁹¹ Mustafa Rakım hatlı *Hadîka* nüshasında Kurbağa kelimesindeki ra harfi sehven yazılmamış, Seyyid Ali Satı' zeylinde ise düzeltilmiştir. *Hadîka*'da Hamzaviyye'den olduğuna dair bir ibare bulunmazken mezar taşında ismi Hamzaviyye'den Kurban Nasuh Baba olarak verilmiştir. Burada tesis olunan Rıfâî tekkesinin son şeyhi Hayrullah Taceddin Yalım'ın Meclis-i Meşayih'e verdiği otobiyografisinde Kurban Nasuh'un Hamzaviyye'den olduğu ve şehiden vefat ettiği belirtilmektedir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 199a; Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 2/218; Albayrak, a.g.e., 5/254.

olurken Paşmakçı Ali Dede Küçük Piyale'de bir tekke inşa ettirmiştir. Macaristan'ın Peşte şehrinde dünyaya gelen Hüseyin el-Kazzaz Lâmekânî İstanbul'a geldiğinde Bayramî-Melâmî azîzlerinden Hasan Kabadüz'den hilafet aldıktan sonra Cerrahpaşa'daki Şah Sultan Cami'i'ne zaviyenişin olmuştur¹⁹². Evliya Çelebi, Hüseyin Lâmekânî'nin Şah Sultan Cami'i'ndeki sohbetlerine katıldığını beyan etmektedir¹⁹³. XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Molla Aşkî semtinde bir tekke tesis eden Hakîkîzade Osman Efendi, Seyyid Nizamoğlu Seyfullah Efendi'den Halvetî-Sinanî icazeti almanın¹⁹⁴ yanı sıra Melâmî azîzi Hüseyin Lâmekânî'den de istifade etmiştir. Hüseyin Lâmekânî'den feyz alan bir başka zat da Aksaray'daki Sekbanbaşı Ya'kûb Tekkesi meşayihinden "Oğlanlar Şeyhi" lâkabıyla ma'ruf İbrahim Efendi'dir¹⁹⁵. Bayramî meşayihinden Lâğarî Cennet Mehmed Efendi XVII. yüzyıl ortalarında Eyyûb Bahariyesi'nde bir tekke tesis etmiş, ardından burada önce Bektaşî sonra da Sa'dî şeyhleri postnişin olmuştur¹⁹⁶.

Medrese tahsili için geldiği İstanbul'da Şeyh Hüseyin Hüsameddin Efendi'den hilafet aldıktan sonra memleketine dönen Bolulu Hacı Himmet Efendi Şeyh Ahmed Efendi'nin yanında seyr u sülûk görüp Bayramiyye'den mustahlef olmuştur. Himmet Efendi, XVII. yüzyılın ilk yarısında Sultan 4. Mehmed devri defterdarlarından İbrahim Efendi'nin yaptırdığı, günümüzde arsası Çapa Tıp Fakültesi kampüsü içinde kalan tekkeye postnişin olduktan sonra Bayramiyye'nin Himmetiyye kolu İstanbul'da yaygınlaşmaya başlamıştır¹⁹⁷. Arsası günümüzde Üsküdar'daki Zeynep Kâmil Hastanesi bahçesine dahil edilen Bezcizade Muhyiddin Efendi'nin tesis ettiği Salı Tekkesi'nin meşihati de Himmet Efendi'ye tevcih olunmuştur¹⁹⁸. Beyceğiz semtindeki Mehmed Ağa Tekkesi, Haseki'deki Bayrampaşa, Zıbyn-ı Şerîf ve Seyyid Baba Tekkeleri, Nuruosmaniye civarındaki Çalâk Tekkesi, Kumkapı'daki Muhsîne Hatun (İbrahim Paşa) Tekkesi, Seyyid Ömer Mahallesi'ndeki Tavîl Mahmud Efendi Tekkesi, Şehremini'ndeki Yavaşca Mehmed Ağa Tekkesi, Bozdoğançankemeri'ndeki Helvayî Ya'kûb Tekkesi, Kâğıthane'deki Tahta Kadı Mescidi ve Abdüssamed Efendi Tekkeleri ile Üsküdar'daki Emekyemez

¹⁹² Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1857.

¹⁹³ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/113a.

¹⁹⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 112b; Ayvansarâyî, *Vefeyât*, 96.

¹⁹⁵ Abdürrezzak TEK, *Müstakimzade Süleyman Sadeddin'in Risale-i Melâmiye-i Bayramiye adlı Eserinin Metni ve Tahlili* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000), 93; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 11b.

¹⁹⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 125a-b.

¹⁹⁷ Ayvansarâyî, *Vefeyât*, 98-99.

¹⁹⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/343.

Tekkesi'nde Bayramiyye'nin Himmetiyye kolundan şeyhlerin postnişin olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır.

8. Celvetî Tekkeleri

Azîz Mahmud Hüdayî hilafet aldıktan sonra, mürşîdi Muhyiddin Üftade Efendi'nin emriyle Bursa'dan Üsküdar'a giderek Küçük Çamlıca Tepesi civarında inşa ettirdiği iki odada bir müddet ikamet etmiştir. Sonradan buraya Çilehane (Musalla) Mescidi yaptırılmış, Celvetî Asitanesi şeyhleri yılın belli dönemlerinde buraya gelip kalmışlardır. Aziz Mahmud Hüdayî ardından Üsküdar merkeze inerek Rûm Mehmed Paşa Cami'i'nin bir odasına yerleşmiş ve burada 16 sene müddetince mücahede hayatı yaşamıştır. Bu cami' sonradan bir Celvetî tekkesi işlevi görmeye başlamıştır. XVI. yüzyıl sonunda Celvetî Asitanesi'nin inşa edilmesiyle birlikte bu tarikatın merkezi Bursa'dan Üsküdar'a kaymıştır. Azîz Mahmud Hüdayî'nin halîfelerinden Ayasofya Vaizi Filibeli İsmail Efendi'nin postnişin oluşuyla beraber Küçük Ayasofya Tekkesi Halvetiyye'den Celvetiyye'ye intikal etmiştir. Sultan 4. Murad zamanında öldürülme tehdidinden dolayı Üsküdar'daki tekkeye sığınan Halvetî-Melâmî meşayihinden İbrahim Efendi'yi koruyan Aziz Mahmud Hüdayî'nin kendi hırka ve tacını giydirerek güven içerisinde Aksaray'daki Sekbanbaşı Ya'kûb Ağa Tekkesi'ne geri dönmesini sağladığı bilinmektedir¹⁹⁹. 1628 yılında Azîz Mahmud Hüdayî vefat edince Asitane'ye seccadenişin olan Muk'ad Ahmed Efendi'nin halîfesi Devatî Mustafa Efendi Üsküdar'da bir cami' ve tekke inşa ettirmiştir. Şeyh Ahmed Efendi'den hilafet alan Zakirzade Abdullah Efendi ise Divanyolu'ndaki Kasım Çelebi Tekkesi ile Zeyrek'deki Akşemseddin Tekkesi'nde şeyhlik yapmıştır. Zakirzade Abdullah Efendi'nin halîfelerinden Şirden Abdülvahhab Efendi Koska'da bir tekkeye ta'yin olunurken Osman Fazlî el İlahî Atpazarı semtinde, Kul Cami'i yanındaki tekkeyi tesis etmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında aktarıldığına göre Osman Fazlî Efendi'nin halîfesi ve velûd bir müellif olan İsmail Hakkı Bursevî'nin de Üsküdar'a geldiğinde Asitane yakınında ikamet ettiği Gizlice Evliya Türbesi'nde irşad ile meşgul olmuştur²⁰⁰. Celvetiyye'nin Selâmiyye kolu Zakirzade Abdullah Efendi'nin halîfesi Selâmî Ali Efendi'ye nisbet edilmektedir. Selâmî Ali Efendi Hüdayî Dergâhı ile Bursa'daki Emîr Sultan Tekkesi'nde şeyhlik yapmış, Üsküdar'da üç ve Bursa'da da bir tekke inşa ettirmiştir. Selâmî Ali Efendi'den hilafet alan ve Celvetiyye'nin Fenaiyye

¹⁹⁹ Enfi Hasan Hulûs Halvetî, a.g.e., 168.

²⁰⁰ CSRA, 294/45.

kolunun teşekkülüne vesile olan Seyyid Ali Fenayî Efendi mürşîdinin vefatı sonrasında Selâmsız semtindeki tekkede bir süre şeyhlik yapmış, ardından Nuhkuyusu yakınında yaptırdığı kendi adıyla anılacak tekkesine nakletmiştir. Azîz Mahmud Hüdayî'nin Edirne'deki halifesi Saçlı İbrahim Efendi'nin oğlu ve halîfesi Abdülhay Efendi davet üzerine 1686 yılında geldiği İstanbul'da Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi'ne şeyh olmuş, Selâmî Ali Efendi'nin 1691 yılında vefatı üzerine de Celvetî Asitanesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Abdülhay Efendi'nin meşihati müddetince ayrıca Aksaray civarındaki Kara Mehmed Paşa Tekkesi'nde şeyhlik yaptığı, Üsküdar'da sonradan Hallac Baba ismiyle anılan tekkeyi de oğlu Abdülhalim Efendi için tesis ettiği kayıtlara yansımıştır²⁰¹. Asitane'nin 4. şeyhi Tophaneli Fenayî Cennet Muhammed Efendi'nin halîfelerinden Veliyyüddin Efendi Cihangir'deki Akarca Tekkesi'ne, Muhammed Saburî Efendi Edirnekapısı civarındaki Sarmaşık Tekkesi'ne ve Niksarlı Keşî Osman Efendi de Vezneciler'deki kendi adıyla anılan tekkeye meşihat vaz' eylemiştir. Hüdayî Dergâhı seccadenişini Gafurî Mahmud Efendi'nin halîfesi Musa Şekûrî (Abdüşşekûr) Efendi'ye meşihat tevcihinden sonra Kocamustafapaşa'daki Bezirgân Tekkesi bir müddet Celvetiyye'ye bağlı kalmıştır²⁰². Soğukçeşme Sokağı'ndaki Kapıağası Malatyalı İsmail Ağa (Mudanyalızade) Tekkesi, Üsküdar'daki Atpazarî Osman Efendi, Hasib Efendi, Kartal Baba, Yağcızade (Balaban) ve İskender Baba (Kaymakcızade) Tekkeleri, Ayvansaray'daki Emir Buharî Tekkesi, Aksaray'daki Ekmel ve Alâeddin Mescidi Tekkeleri, Bozdoğan kemeri'ndeki Helvayî Tekkesi, XVIII. yüzyıl içinde Celvetî şeyhlerinin vazife yaptığı diğer tekkeler olmuştur.

Babası Seyyid Yusuf Nizameddin Efendi'nin vefatıyla Bandırmalı Tekkesi'ne ta'yin olunan Seyyid Mustafa Haşim Efendi Celvetiyye'nin Haşimiyye kolunun pîridir. Haşim Efendi'nin Bektaşîyye'den Mısır Kaygusuz Abdal Tekkesi Şeyhi Hasan Baba'dan feyz almış olması sebebiyle Hüdayî Dergâhı seccadenişinlerinin tepkisini çeken Haşimiyye kolu XIX. yüzyıldan itibaren nüfuz sahasını artırarak birçok Celvetî tekkesini kendi halkasına dahil etmiştir.

Üsküdar'daki 21 tekkede, Fatih'deki 19 tekkede, Beşiktaş, Beyoğlu, Kadıköy ve Pendik'deki birer tekkede Celvetiyyeden icazetli şeyhlerin postnişin olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır.

²⁰¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 97,175; Albayrak, a.g.e., 5/117.

²⁰² Tabîbzâde, *Mecmû-i Tekâyâ*, 38a.

9. Mevlevî Tekkeleri (Mevlevîhaneler)

Fatih Vakfiyesi'nde Kalenderhane tabir olunan zaviyeye mütedeyyin bir şeyh nasbolunması, derviş ve misafirlerin doyurulmasını teminen bir nazır ta'yin edilmesi, bir hâfız tarafından cuma namazı sonrası Mesnevî okunması ve sonrasında semazenlerin sema etmesi hükümlerine rastlanmaktadır²⁰³. Abdülbaki Gölpınarlı, bu sebeple fetih sonrası kiliseden çevrilen Kalenderhane Cami'i'ni İstanbul'un ilk mevlevîhanesi olarak vasıflandırmıştır²⁰⁴.

İstanbul'da Mevlevî tekkesi olarak inşa edilen ilk bina ise Galata Mevlevîhanesi'dir. Sultan II. Bayezid'in vezirlerinden İskender Paşa Galata'daki çiftliğinin arsasına m.1492/h.897 yılında bu tekkeyi yaptırmış, şeyhliğine o esnada İstanbul'da bulunan Divanî (Semaî) Mehmed Çelebi'yi ta'yin ettirmiştir. Vakfiyesi h.911 (1505/1506) yılında oluşturulan²⁰⁵ mevlevîhane Halvetî şeyhlerinin bulunduğu 1590-1608 yılları arası hariç 1925 yılına kadar geçen 4 asır boyunca Mevlevîlere ev sahipliği yapmıştır. Akşehirli Kemal Ahmed Dede İstanbul'a gelerek 7 sene müddetince Merkez Efendi Tekkesi yakınındaki boş bir arsada uzlet hayatı yaşamış, buraya Yeniçeri kâtibi Malkoç Mehmed Efendi tarafından Yenikapı Mevlevîhanesi inşa ettirilerek 1 Receb 1006 (9 Şubat 1598) pazartesi günü açılışı gerçekleştirilmiştir²⁰⁶. Yenikapı Mevlevîhanesi'nde ikamet etmekte olan Urfalı Abdî Dede 1017 yılı Muharrem ayının başında (Nisan 1608) Galata Mevlevîhanesi'ne gidip o esnada Halvetîlerce kullanılan tekke binalarını tedkik etmiş ve durumu Yenikapı Şeyhi Kemal Ahmed Dede'ye bildirmiştir. Yaptığı görüşmeler neticesinde orasının kadim bir mevlevîhane olduğunu isbat ederek Konya Dergâhı Şeyhi 1. Bostan Çelebi'ye müracaat etmiş ve meşihatname almak suretiyle Galata Mevlevîhanesi şeyhliğine ta'yin olunmuştur²⁰⁷. 2 sene sonra yerine Ankaralı Mesnevî şarîhi İsmail Rusûhî Dede ta'yin edilince Kasımpaşa'daki kendi bostanı içine dervişlerinin de yardımıyla bir mevlevîhane inşa ettirmiştir²⁰⁸. Vezir-i a'zam Ohrili Hüseyin Paşa'nın yaptırdığı Beşiktaş Mevlevîhanesi Mayıs 1622'de (Cemaziye'l-ahir 1031) faaliyete geçmiştir. Meşihati için davet edilen

²⁰³ Komisyon, *Fatih Mehmet II Vakfiyeleri* (Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1938), 260.

²⁰⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 2. Baskı, 1983), 336-337.

²⁰⁵ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 375.

²⁰⁶ Sahîh Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye, Mevlevîlerin Tarihi*, haz. Cem Zorlu (İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2011), 280; İhtifalci Mehmed Ziya Bey, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, haz. M. A. Karavelioğlu (İstanbul: Ataç Yayınları, 2005), 48.

²⁰⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 156b; Sahîh Ahmed Dede, a.g.e., 288.

²⁰⁸ Sahîh Ahmed Dede, a.g.e., 289.

Gelibolu Mevlevîhanesi Şeyhi Ağazade Muhammed Hakîkî Dede, 20 Mayıs 1622 (9 Receb 1031) tarihinde Sultan II. Osman'a karşı ayaklanan Yeniçerilerce Ohrili Hüseyin Paşa'nın şehid edilmesi üzerine yeniden Gelibolu'ya dönmüştür²⁰⁹. Beşiktaş Mevlevîhanesi, Sultan Abdülaziz'in emriyle Çırağan Sarayı yapıdırılmak üzere yıkdırılınca 1 Zilkade 1284 (25 Şubat 1868) günü Hüseyin Fahreddin Dede, ailesi ve dervîşanla birlikte Fındıklı'daki Karacehennem İbrahim Paşa Konağı'na taşınmışlardır²¹⁰. Bugünkü İTÜ Maden Fakültesi'nin bulunduğu yere Maçka Mevlevihanesi inşa edilmiş ve 27 Şevval 1286 (29 Ocak 1870) günü mukabele ile resm-i küşadı gerçekleştirilmiştir²¹¹. Nazif Dede'nin naaşı buraya taşınırken diğer kabirler (10 şeyh ve 4 kadın kabri) sarayın bodrumundaki bir türbede kalmıştır²¹². Ancak buraya da Maçka Kışlası yapılması kararı alınınca 1874'te Eyyûb'de Hatab Emini Mustafa ve Hüseyin Efendiler'in yalılarına taşınılmıştır. Bahariye Mevlevîhanesi'nin inşaatı 3 sene sonra tamamlanmış ve 18 Rebiu'l-evvel 1294 (2 Nisan 1877) günü açılış merasimi yapılmıştır²¹³. *Hadîkatü'l-Cevâmî*'de anlatıldığına göre bir isyan başlatarak Sultan II. Osman'ın katline sebep olan eşkiyanın reisi Mezâk tarafından Eyyûb, Zalpaşa Caddesi'nde yapıdırılan mevlvihane uzun soluklu olmamış ve yıkılmıştır²¹⁴. Evliya Çelebi de bu mevlvihanenin geceleyn gerçekleşen büyük bir zelzelede ortadan kalkdığını yazmıştır²¹⁵. Yenikapı Mevlevihanesi'ne ait *Defter-i Dervişan*'da Eyyûb, İdris Köşkü mevkiindeki bir başka mevlvihaneden bahis vardır. Dolabcı Mehmed Efendi

²⁰⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 178a; F. Nafiz Uzluk, "Mevlevi Hilafetnameleri", *Vakıflar Dergisi* 9 (1974), 384.

²¹⁰ Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî, *Müntehabat-ı Fahrî*, haz. M. Akkuş -A. İslamoğlu-A. Adak (Ankara: Mevlânâ Kültür ve Sanat Vakfı Yayını, 2010), 281; İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemalî's Şuara)*, haz. Müjgân Cınbur vd. (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999-2002), 1/526. Hüseyin Vassaf Mevlevîhanenin yıkdırılması hadisesini şöyle yorumlamıştır: "*Pederinin irtihalinde Hüseyin Fahreddin Efendi yedi-sekiz yaşında idi. Altı sene sonra mevlvihanenin olduğu yerde bir saray yapılmaya başlandı. 1283 târîhine müsââdîdîr. Sultan Azîz'in devr-i saltanatı idi. Elyevm muhterik Ortaköy sarayının mahalli mevlvihane idi. Koca boğaz içinin sevâhilinde saray yapılacak yer intihâb olunamayıp da mevlvihanenin olduğu mahalde bunun inşâsına kıyâm eser-i cinnet olduğu gibi, Anadolu, Rumeli muhtâc-ı umrân iken milyonlarca lira sarfiyla bu radde saray inşası pek abes bir iş idi, nişane-i sefahet idi. (...) Fakat mevlvihane mahalline inşa olunan Ortaköy Sarayı'nda Sultan Abdu'l-azîz ve ahlâfî ârâm edemediler. Orası dillerde destan olan zînet ve ihtişâmına bedel baykuş yuvası misali oldu. Meşrutîyet'i müteakib meb'ûsan, a'yan dairesi ittihaz edildi. İçinden çıkan nagehanî bir ateş o muhteşem sarayı yaktı, mahv etti. Alt katında mevki-i hakaretde bırakılan eizze-i kiram hazeratının te'sîrât-ı ma'nevîyyeleri cümlesinden olduğuna şübhe edilmemelidir.*" Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/183.

²¹¹ Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî, a.g.e., 281; Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Âsâr-ı Bâkiyesi* (İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016), 811.

²¹² Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 811.

²¹³ Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî, a.g.e., 281; Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 811; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/184.

²¹⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/255-256.

²¹⁵ Evliya Çelebi, age, 1/118b.

(v.1824/h.1240) 1231 Zilkadesinin evailinde (23 Eylül -2 Ekim 1816 arası) birkaç hane kiralamış, henüz tekke binası tamam olmadan 27 Safer 1232 (16 Ocak 1817) tarihinde bir vakfiye tanzim etdirerek Eyyûb Mahkemesi'ne kaydeddirmiş²¹⁶, sonrasında da Konya'daki Çelebi Efendi'ye icazetname için müracaat etmiştir. *Hadîka* Zeylindeki, “*Asitane-i aliyyede olan şeyhler mu'araza etdiklerinden, bir veçhile sema' ve âyin-i Mevleviyye'den bir nesneye kâdir olamayub hâli üzerine terk etmekle, tedricle münhedim oldu*”²¹⁷ ifadesinden İstanbul'daki diğer mevlevîhanelerden gelen itirazların tekkenin faaliyetini engellediği anlaşılmaktadır. Fatih, Altımermer civarındaki Sinnî (Sinek) Şeyh Halil Efendi Tekkesi meşihati 1848-1894 yılları arasında aile bağları sebebiyle Bursa Mevlevîhanesi şeyhlerinin uhdesinde kalmıştır²¹⁸. Ümmî Sinanzade Ced Hasan Efendi'den Halvetî-Sinanî hilafeti alarak Mi'mar Acem Tekkesi'ne postnişîn olan Seyyid Habîbî İsmail Efendi, Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Câmî Hacı Ahmed Dede'den de Mevlevî hilafeti almıştır. m.1678/h.1090 yılında Abdülhalim Çelebi tarafından Yenikapı Mevlevîhanesi'ne şeyh ta'yin edildiğine dair Konya'dan meşihatname gönderilmiş, ancak yazının İstanbul'a ulaşmasından bir gece evvel İsmail Efendi vefat ettiği için bu ta'yin işlemi sonuçsuz kalmıştır²¹⁹.

10. Bektaşî Tekkeleri

İstanbul'daki Bektaşî tekkeleri genellikle meskûn mahallerin uzağında, hayat hikâyeleri hakkında fazla bilgiye ulaşılamayan ve fetihlerde vazife gördüğüne inanılan efsanevî şahsiyetlerin kabirleri etrafında tesis olunmuştur. h.953 (m.1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayda göre Müsliman Dede tanzim ettirdiği vakfiyede zaviyeyi önce kendisine, ardından da Hacı Bektaş oğlu Mahmud'a ve Hacı Bektaş Ocağı'na vakfeylemiştir. h.891 (1486) tarihinde Derviş İvaz bin İlyas ise Aksaray civarındaki Çakır Ağa Mahallesi'nde bir hane, ahır ve iki

²¹⁶ Bayram Ali Kaya-Sezai Küçük (haz.), *Defter-i Dervişan, Yenikapı Mevlevihanesi Günlükleri* (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2011), 2/47a. *Hadîka*'da ise “*Tarîk-i Mevleviyyeden Dolancı Derviş Mehmed 1230 tarihinde Mevlevîhane bina etmiş ve kendine Konya'dan şeyhlik getürmüş idi*” şeklinde ifade edilmiştir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/265.

²¹⁷ Ayvansarayî *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/265 (*Defter-i Dervişan*, 2/67a)

²¹⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 20b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 114; Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî I-II (Bursa Dergâhları)*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy (Bursa: Uludağ Yayınları, 1997), 510-516.

²¹⁹ Ayvansarayî, *Vefeyatname*, 147-148. Mehmed Ziya Beğ bu ta'yin hadisesini Mevlevîlerin bakış açısıyla anlatırken Konya Çelebisî'nin ismini Hüseyin Çelebi olarak vermektedir. Halbuki Hüseyin Çelebi m.1666/h.1077 yılında vefat etmiş olup söz konusu ta'yinin yapıldığı dönemde Konya Mevlâna Dergâhı'nda postnişîn olarak Abdu'l-halim Çelebi (v.1679/h.1090) bulunmaktaydı. Bkz. İhtifalci Mehmed Ziya Bey, *Yenikapı Mevlevihanesi*, 74,93,94.

dükkânı kendi evlâdına vakfeylemiş, bunların nesli tükenmesi halinde de Hacı Bektaş oğlu Mahmud Çelebi'ye, evlâdına ve Hacı Bektaş Ocağı'na verilmesini şart koşmuştur²²⁰. Bu durum İstanbul'un fethinden hemen sonra Hacı Bektaş Ocağı'na mensup dervişlerin şehre geldiklerini ve zaviyeler tesis etmeye başladıklarını göstermektedir. m.1600/h.1006 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki ifade bu Ocağa Kanunî devrinde ulemanın bakışının pek olumlu olmadığını ortaya koymaktadır. Şeyhülislam Ebu's-suud Efendi Müsliman Dede Zaviyesi'nin Hacı Bektaş Ocağı'na vakfedilmesinin sahih olmadığı fetvasını vermiş ve burasını Nakşibendiyye'den Hakîm Çelebi Tekkesi imam, müezzin ve kayyımının ikametine tahsis edilmesini sağlamıştır²²¹. İstanbul çevresindeki Bektaşî tekkelerinin Orhan Gazi ve I. Murad devrine kadar dayandıran kaynaklar genellikle bu tekkelerin mensuplarının anlattığı menkıbelerden yararlanmaktadır. En eski tekkelerden olan Merdivenköy Tekkesi'nin kurucusu olduğu kabul edilen ve kitablesiz kabri bulunan Şahkulu Baba'nın ismi *Otman Baba Velayetnamesi*'nde yazılmakla birlikte tarîkatından söz edilmemektedir²²². Şahkulu Dergâhı hazîresindeki en erken dönem kabir şahidesi m.1682/h.1093 yılında vefat eden Şeyh Mustafa Efendi'ye aiddir. Evliya Çelebi XVII. yüzyıl ortalarında kaleme aldığı *Seyahatname*'sinde Durmuş Dede Tekkesi'nin türbedarlarının fukara-yı Bektaşîyan'dan olduğunu, Silivri'deki Sultan Süleyman Köprüsü'nün ayağındaki Bektaşî Tekkesi'nde Sa'dî Baba'nın medfun bulunduğunu yazmaktadır²²³. Rumeli Hisarı üstündeki Şehidlik Dergâhı civarında toplu defin yapılan Şehidlik kuyusundaki "hâzâ makâm-ı / şüheda / sene 855" ibaresi yazılı kitabe, muahhar olduğu düşünülen yine h.855 tarihli Bayramiyye'den Şeyh Bedreddin'in şahidesi ve 1930'larda mevcutken sonradan kaybolan Saka Baba'nın h.855 tarihli şahidesi en eski kitabelerdir. Buradaki Bektaşî müntesibine ait en eski taş ise m.1766/h.1179 tarihli olup Derviş Mahmud'un şahidesidir²²⁴. Şeyh Ali Baba burada kendi mülkü üzerine bir Bektaşî tekkesi yaptırmış ve 1178 yılı Muharrem ayının başlarında (Temmuz 1764) da vakfiyesini tanzim ettirmiştir²²⁵.

²²⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 153,322.

²²¹ Mehmet Canatar (haz.), *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 1009-(1600)* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, 2004), 231.

²²² Filiz Kılıç-Mustafa Arslan-Tuncay Bülbül (haz.), *Otman Baba Velâyetnâmesi (Tenkitli Metin)*, (Ankara: Grafiker Ofset, 2007), 248.

²²³ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/137b; 2/106a.

²²⁴ Günay Kut-Edhem Eldem, *Rumelihisarı Şehitlik Dergâhı Mezar Taşları* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2010), 361.

²²⁵ Fahri Maden, *İstanbul Bektaşileri* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2019), 453-455.

Eyyûb'deki tepeye adı verilen Karyağdı/Karyağdırdı M. Ali Baba'nın kabir taşında tarih bulunmamaktadır. Burada tesis olunan tekkenin şeyhlerine dair Hacı Bektaş Velî Dergâhı Şeyhi Hacı Feyzullah Çelebi'nin (v. 1761/h.1175) yazışmalarını ihtiva eden *Vesâik-i Bektaşîyan*'da bazı bilgiler bulunmaktadır²²⁶. Hüdaverdioğlu Derviş Ali'nin muhtemelen XVIII. yüzyıl başlarında burada zaviyedar olarak hizmet gördüğü anlaşılmaktadır. *Vesâik-i Bektaşîyan*'da Fatih, Nişanca'daki Keskin Dede Zaviyesi, Mevlevîhanekapısı dışındaki Bayrakdar Dede Zaviyesi ve Silivrikapısı dışındaki Gül Baba Zaviyesi'nin de XVIII. yüzyılın ilk yarısındaki Bektaşî şeyhlerince idare olunduğu kayıtlıdır²²⁷.

1826'da Sultan II. Mahmud'un emriyle Yeniçeri Ocağı lağvedilirken Bektaşî tekkeleri kapatılmış, kuruluşu üzerinden 60 sene geçmeyenlerin yıktırılmasına karar verilmiştir²²⁸. Üsküdar, Zeyneb Kâmil Hastanesi yanında tekkesi bulunan Kincı Baba 10 Temmuz 1826 günü tekke kapısı önünde idam edilmiştir²²⁹. Şehidlik Tekkesi Şeyhi Mahmud Baba Kütahya'ya²³⁰, Üsküdar'daki Yarımca Baba Tekkesi Şeyhi Ahmed Baba Konya, Hadim'e²³¹, Kazlıçeşme'deki Mehmed Baba (Eryek Baba) Tekkesi Şeyhi Hüseyin Baba Konya, Hadim'e²³², Hacı Bektaş Velî Dergâhı'nın İstanbul'daki vekîli olan Karaağaç Tekkesi Şeyhi İbrahim Baba Birgi'ye²³³, Bademli Tekkesi Şeyhi Mustafa Baba Birgi'ye²³⁴, Eyyûb'deki Karyağdı Baba Tekkesi Şeyhi Mustafa Baba Birgi'ye²³⁵, Çamlıca'daki Tahir Baba Tekkesi Şeyhi Mehmed Baba

²²⁶ Ayşe Değerli-Eşref Temel-Bekir Şahin (haz.), *Vesâik-i Bektaşîyan* (Konya: Çizgi Yayınevi, 2015), 28,29,229.

²²⁷ *Vesâik-i Bektaşîyan*, 41,62,264,265.

²²⁸ Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, haz. Mehmet Arslan (İstanbul: Kitabevi Yayınevi, 2005), 174-175.

²²⁹ Fahri Maden, *İstanbul Bektaşîleri*, 307. Hacı Bektaş Velî Dergâhı postnişini Feyzullah Dede baba tarafından 1910'larda yaptırılarak tekke bahçesine yerleştirilen kabir taşına hatalı olarak h.1228 (1813) tarihi yazılmıştır.

²³⁰ Es'ad Efendi'nin *Üss-i Zafer*'ine ve *Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*'ne göre 7 neferiyle birlikte Kayseri'ye, Tarih-i Cevdet'e göre Kayseri'ye, *Hadikatü'l-Cevâmî Zeyline* göre Birgi'ye sürülmüştür. İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın yayımladığı yazıya göre Kütahya'ya sürülmüş, Bektaşîlik'ten vaz geçip Nakşibendilik'e dahil olunca m.1832/h.1248'de affedilerek geri dönmüştür. Bkz. Es'ad Efendi, *age*, 176; Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 1/111; Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet* (İstanbul: Matbaa-yı Âmire, 1309), 12/172; Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 2/126; İsmail Hakkı (Uzunçarşılı oğlu), *Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri* (İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları, 1932), 156.

²³¹ Es'ad Efendi, a.g.e., 176; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111.

²³² Es'ad Efendi, a.g.e., 176; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111.

²³³ *Üss-i Zafer* ve *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*'ne göre Birgi'ye, *Menâkıb-ı Kethüdâzâde*'ye göre Konya Hadim'e sürgün edilmiştir. Bkz. Es'ad Efendi, a.g.e., 176; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111; Emin Efendi, *Osmanlı Hayatından Kesitler, Menâkıb-ı Kethüdâzâde El-Hac Mehmed Ârif Efendi*, haz. H. Gürkan-H. M. Yücer (İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2009), 140.

²³⁴ Es'ad Efendi, a.g.e., s.176; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111.

²³⁵ Es'ad Efendi, a.g.e., 177; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111.

Tire'ye²³⁶, Merdivenköyü'ndeki Şahkulu Tekkesi Şeyhi Mehmed Baba Tire'ye²³⁷ ve Üsküdar, Kasım Ağa Mahallesi'ndeki Mürüvvet Baba Tekkesi Şeyhi Mustafa Baba Tire'ye²³⁸ sürgün edilmiştir. 1839'da Sultan Abdülmecid'in tahta çıkışıyla Bektaşîler'e yönelik baskılar azalmış ve birçok Bektaşî babası İstanbul'a dönerek tekkelerini uyandırmaya başlamışlardır. Ahmed Baba Şahkulu Tekkesi'ni, Mahmud Baba ve kardeşi Ali Baba Şehidlik Tekkesi'ni, Mehmed Perişan Baba Eryek Baba Tekkesi'ni, Hasib Baba Karaağaç Tekkesi'ni, M. Nurî Baba Tahir Baba Tekkesi'ni ve Seyyid Mehmed Necib Baba Karyağdı Baba Tekkesi'ni yeniden faaliyete geçirmişlerdir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni tekkeler de tesis edilmeye başlanmış, Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan Emin Baba için 1867 yılında Edirnekapısı dışında bir Bektaşî tekkesi inşa ettirmiştir. Sütlüce'de Münir Baba ve Çapa'daki Deniz Abdal kabri yanında Mehmed Recâî Baba kendi evlerini Bektaşî tekkesi haline getirmişlerdir. Fatih, Atik Ali Paşa Cami'i karşısında Galib Baba Tekkesi, Topkapı dışında Büyük Abdullah Baba Tekkesi, Üsküdar'da Basri Baba Tekkesi, Büyük Çamlıca'da İvaz Fakih Tekkesi, Altunizade'de Ali İlhamî Baba'nın tekkesi, Sahrayıcedid'deki Didariye Tekkesi ve Eyyûb, Bahariyesi'ndeki Süleyman Veliyyüddin Baba Tekkesi XX. yüzyılın ilk yarısında faaliyete geçen Bektaşî dergâhlarıdır. Ancak 1826 sonrası resmî olarak açılan tekkelere Nakşî usûlü icra etmeleri kaydıyla izin verilmiş, Meclis-i Meşayih'e Bektaşîyye'ye meşruiyet kazandırılması doğrultusunda yapılan müracetlar Sultan II. Mahmud'un fermanının carî olduğu gerekçesiyle olumsuz cevapla mukabele görmüştür. Merdivenköyü'ndeki Şahkulu Dergâhı, M. Ali Hilmî Dedebaba'nın (v.1907) meşihati devrinde hususen Muharrem ayındaki aşure merasimlerinde ehl-i beyt muhibbi tarîkat çevrelerinin alâka gösterdiği bir mekân haline gelmiştir. Bandırmalı Tekkesi Şeyhi Celvetiyye'den Yusuf Fahir Baba, Kubbe Tekkesi Şeyhi Rifaiyye'den Molla Beğ, Saçlı Emir Tekkesi Şeyhi Kadiriyye'den Mehmed Süreyya Baba, Settariye Tekkesi Şeyhi Bedeviyye'den Mehmed Rami Efendi XX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış ve kendi tarîkatleri yanında Bektaşîyye terbiyesi de görmüş meşayihdendir.

²³⁶ Es'ad Efendi, a.g.e., 177; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111.

²³⁷ Es'ad Efendi, a.g.e., 177; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111.

²³⁸ Es'ad Efendi, a.g.e., 177; Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/111.

11. Bedevî Tekkeleri

İstanbul'daki ilk Bedevî tekkesi XVIII. yüzyılın ilk yarısında Ebu'r-Rıza Seyyid Muhammed Efendi tarafından Tatavla (günümüzde Kurtuluş) semtinde tesis edilmiştir. 1740 yılında vefat eden Ebu'r-Rıza Efendi tekkesinin yanındaki türbede medfundur. Fazıl Ayanoglu'nun Edirnekapısı dışında tesbit ettiği "*Kutbu'l-ârifîn / fahru'l-vâsılîn / tarîk-i Ahmed-i Bedevî / Şeyhi Mısırî Mustafa / Efendi rûhlarına / el Fâtîha / sene 1170 (1757)*" ibaresi yazılı bir mezar taşından²³⁹ anlaşıldığına göre Bedevî meşayihinden Mısırlı Mustafa Efendi de aynı dönemde İstanbul'a gelmiştir. Bedevî meşayihinden "İmam Baba" lâkablı Şeyh Mustafa Efendi XVIII. yüzyıl sonlarında Haliç Caddesi, Aşıkpaşa Sokağı'nda bulunan Zenbilli Ali Efendi'nin yaptırdığı Müftü Ali Efendi Mescidi'nde Bedevî usûlü icrasına başlamıştır²⁴⁰. Mustafa Efendi'nin h.1222 (1807) tarihli kabir şahidesi cami' hazîresinde bulunmaktadır. Kasımpaşa'daki Arabzade Tekkesi, Eyyûb'deki İslam Beğ Tekkesi, Kocamustafapaşa'daki Ağaçkakan (Ahmed Niyazî Efendi) Tekkesi, Üsküdar'daki Hasib Efendi ve Feth Baba Tekkeleri, Beylerbeyi'ndeki Settariye ve Hüseyin Hıfzî Efendi Tekkeleri ile Çengelköyü'ndeki Fatma Adeviye Hanım Tekkesi XIX. yüzyılda faaliyete geçen Bedevî tekkeleridir. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Üsküdar'daki Ayşe Sultan Tekkesi'nde şeyhlik yapan Duagû Ebu'l-kavuk İsmail Hakkî Molla Nakşibendiyye'nin yanı sıra teberrüken Bedeviyye'den de mustahlefdi²⁴¹. İstanbul'da son olarak hakkâk Şeyh M. Ataullah Aşkî Efendi etraftan topladığı beş bin kuruşla 1921 yılında müezzinliğini yaptığı Kocamustafapaşa'daki İskender Çelebi Mescidi'ne meşihat vaz' eylemiştir²⁴². XVIII. yüzyıl başlarından 1925 yılına kadar İstanbul'da Bedeviyye'den icazetli şeyhlerin postnişîn olduğu 12 tekke tesbit edilebilmektedir.

12. Şazilî Tekkeleri

Kuzey Afrika'dan yola çıkarak önce Hicaz'a ardından Bursa'ya gelip bir müddet ikamet eden Şazilî meşayihinden Seyyid Ali bin Meymûn-ı Mağribî son durağı olan Şam'da m.1511/h.917 yılında vefat etmiştir. Çağdaşı Lâmiî Çelebi'nin aktardığına göre Seyyid Ali Efendi'nin Bursa'da yerine bıraktığı Balıkesirli Suffzade Abdurrahman Efendi de 2 sene sonra vefat etmiştir²⁴³. Taşköprülüzade, Bolulu

²³⁹ İsmail Fazıl Ayanoglu, *Türk Mezar Taşı Fotoğrafları Koleksiyonu*, Milli Kütüphane Koleksiyonu.

²⁴⁰ CSRA, 64/10.

²⁴¹ CSRA, 94/75.

²⁴² M. Rami Gülman, *Hayat-ı Ramî* (Manisa: Manisa Bedevî Tekkesi Kütüphanesi, el yazması, ty)

²⁴³ Lâmiî Çelebi, *Tercüme-i Nefehatü'l-Üns* (İstanbul: 1289), 683-684.

Abdûlmü'min Efendi'nin bir süre Meymûnzade Seyyid Ali Efendi'nin yanında kaldıktan sonra Sufîzade'nin halifelerinden birinin yanında sülûkuna devam ettiğini bildirmektedir²⁴⁴. Abdûlmü'min Efendi'nin Bursa'nın Maksem semtinde tesis ettiği ve vefatına kadar irşadla meşgul olduğu²⁴⁵ tekke sonraki devirlerde Şazeliyye'den başka tarîkatlere intikal etmiştir. Şaziliyye'nin Bekriyye kolunun banîsi Ebû'l-Mekârim Şemseddin Muhammed el-Bekrî'nin (v. 1586/h.994) ve Cezuliyye silsilesinden Ebû'l-Mevahib Ahmed b. Ali es-Simâvî'nin (v.1618/h.1028) İstanbul'da bir müddet kaldıkları bilinmekle birlikte tekke kurduklarına ilişkin kayda rastlanmamaktadır²⁴⁶. Şaziliyye'nin Cezuliyye kolunun banîsi Şeyh Muhammed bin Süleyman el Cezulî'nin salâvatlarını derleyerek teşkil ettiği *Delâilü'l-Hayrat* isimli kitap Anadolu'da çoğaltılmak suretiyle değişik mahfillerde okunmuştur. XVI. yüzyıl ortalarından itibaren İstanbul'da kahvehanelerin açılmaya başlamasıyla kahvecilerin pîri kabul edilen Şeyh Hasan eş-Şazilî'nin ismi yazılı levhalar da özellikle tekkelerdeki kahve ocaklarını süsler hale gelmiştir. XVIII. yüzyılın sonlarında ard arda açılan iki tekke, Şaziliyye'nin İstanbul'da temsil edildiği ilk dergâhlar olmuştur. m.1782/h.1196 yılında vefat ederek Karacaahmed Kabristanı'na defnedilen Şazilî meşayihinden Hüseyin Kudsî Efendi'nin ²⁴⁷ halîfelerinden Hacı Ahmed Şem'î Efendi Unkapanı'ndaki hanesini zaviyeye tahvil eylemiş²⁴⁸, Üsküdar İmrahor'da mukîm Hacı Ahmed Ağa da 9 Rebiu'l-ahir 1208 (14 Kasım 1793) tarihli vakfiyeyle buraya maddi destek sağlamıştır²⁴⁹. Bundan bir sene sonra Silahdar Abdullah Ağa, Alibeyköyü'nde kendi arsası üzerine bir tekke yaptırmış ve tanzim ettirdiği vakfiyeyle meşihati Şaziliyye tarîkatından âbid, zâhid, âkil ve muttaki bir zata meşrut kılmıştır²⁵⁰.

Sultan II. Abdülhamid'in şehzadeliğinde İstanbul'a gelen Şeyh M. Zafir Efendi'ye intisab etmesi ve tahta çıktıktan sonra da kendisi için Yıldız Sarayı yanında bir tekke yaptırması sonrasında Şaziliyye tarîkatının devlet kademelerindeki itaibarı artmıştır²⁵¹. Kuzey Afrika'nın Osmanlı Devleti'ne bağlılığının güçlendirilmesinde

²⁴⁴ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammed Hekimoğlu, 844.

²⁴⁵ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 441.

²⁴⁶ Mustafa Salim Güven, *Ebu'l-Hasan Şazilî ve Şazilîlik* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999), 366.

²⁴⁷ İsmail Hakkı Üsküdarî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, haz. Bedi N. Şehsuvaroğlu (İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1976), 14.

²⁴⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 177.

²⁴⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 2/15; BOA C.EV.283.14450.1.

²⁵⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 34/187.

²⁵¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/252.

bu tekke mühim bir rol üstlenmiştir. Bab-ı alî kâtiblerinden Mehmed Beğ'in XIX. yüzyılın son çeyreğinde Sultan II. Mahmud Türbesi'nin karşısında tesis ettiği Havta Şazilî Tekkesi ise uzun soluklu olmamış, içinde faaliyet gösterdiği konağın çökmesiyle arsa halini almıştır²⁵².

İstanbul tekkelerinde şeyhlik yapan başka tarîkata mensup zevatdan Şaziliyye icazeti alanlar da olmuştur. Südlüce'de Sa'diyye'den Hasırîzade Tekkesi Şeyhleri Ahmed Muhtar Efendi, oğlu M. Elif Efendi, onun oğlu Koska Tekkesi Şeyhi Yusuf Zahir Hasırcıoğlu, Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhleri Osman Selâhaddin Dede ve oğlu M. Celâleddin Dede, Tahir Ağa Tekkesi Şeyhi Ali Behcet Efendi ve Eyyûb'deki Şah Sultan Tekkesi Şeyhi Mustafa Saim (Fetheddin) AKPINAR bunlar arasında sayılabilir.

13. Desukî Tekkeleri

m.1277/h.676 yılında Mısır'ın Kafru's-şeyh şehrinin Desuk köyünde vefat eden İbrahim bin Ebu'l-Mecid ed-Desukî'nin ictihadı olan Desukiyye tarîkatının İstanbul'da fazla yaygınlık kazanmadığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. XIX. yüzyılda hazırlanan listelerde İstanbul'da Desukî dergâhına rastlanmamaktadır. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında adresi belirtilmeden Kasımpaşa'da bir zaviyeden söz edilmekde, Eyyûb'deki Desukî dergâhının ise Şeyhülislam Tekkesi'nin arkasındaki bostanların içinde olduğu bildirilmektedir²⁵³. Üsküdar'da bir tekke tesis eden Rodoslu Abdurrahman Kalender Efendi Rıfaiyye, Kadiriyye, Sa'diyye ve Şa'baniyye'nin yanı sıra Desukiyye'den de icazetli cami'u't-turûk bir zatdı²⁵⁴. Birçok tarikatdan icazetli Yahya Kethüda Tekkesi postnişîni Abdurrahman Samî Niyazî Efendi'nin Desukî hilafeti de Abdurrahman Kalender Efendi'den idi²⁵⁵.

²⁵² CSRA, 263/50.

²⁵³ CSRA, 117/249.

²⁵⁴ CSRA, 117/249; 73/47,48; 228/13; 147/153.

²⁵⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/300.

İKİNCİ BÖLÜM: MAHALLELER BAZINDA SURİÇİ İSTANBUL'UN TEKKELERİ

Çalışmanın kapsamını 1453-1925 yılları arasında bugün Fatih ilçesi sınırlarını teşkil eden İstanbul'un suriçinde (Nefs-i İstanbul) kurulan tekkeler ve bu mekânlarda 1900-1925 yılları arasında postnişîn olan şeyhler teşkil etmektedir. Fatih ilçesinde 2008 yılında yapılan idarî düzenlemeler neticesinde 57 mahalle teşekkül etmiştir. İstanbul'un fethinden tekkelerin kanun ma'rifetiyle seddolunduğu 1925 yılına kadar söz konusu mahallelerden 45'inde 260 tekkenin faaliyet gösterdiği tesbit edilmiştir. Çalışmada mahalleler bazında tekkeler tasnif edilmiş, tekkelerin kısa tarihine yer verildikten sonra kuruluşundan 1900 yılına kadar vazife yapan şeyhlerin isimleri listelenmiştir. 1900-1925 arası bu tekkelerde postnişîn olan zevat ise son şeyhler olarak tanımlanmış ve biyografilerine yer verilmiştir.

1. Aksaray Mahallesi

1. Kuşadalı (Hamamcı Halil Ağa-Şamîler) Tekkesi

Fatih, Aksaray Mahallesi, Cerrahpaşa Caddesi, Katip Muslihuddin Sokağı, 16 numarada, 867 ada 34,35 parsellerde tekke, bunun karşısındaki 865 ada 11 parselde ise hazîre yer almakdaydı. Bektaşîyye'ye mensubken²⁵⁶ sonradan Kuşadalı İbrahim Halvetî'ye intisab eden²⁵⁷ Hamamcı el-Hac Halil Ağa tarafından Halvetiyye'nin Şa'baniyye koluna bağlı olarak m.1820/h.1235 yılında²⁵⁸ inşa ettirilmişdir. 23 Rebiu'l-evvel 1236 (29 Aralık 1820) günü vefat eden Halil Ağa tekkenin karşısına defnedilmiş olup kabir taşında 12 dilimli Bektaşî fahri bulunmaktadır. Tekke binası h.1249 (1833/1834) yılında Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin şeyhliği esnasında yanarak arsa halini almıştır²⁵⁹. Kuşadalı tekkenin tekrar inşasına dair teklifleri kabul etmemiş, bir sene Koska'da kiraladığı evde ikamet ettikten sonra Çarşamba semtinde Papasoğlu Medresesi karşısında satın aldığı bir konağa taşınmıştır²⁶⁰. Tekke arsası bir müddet arsa halinde kaldıktan

²⁵⁶ C. S. Revnakoğlu, Halil Ağa'nın Bektaşî babası olduğunu yazmıştır. Bkz. Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi (CSRA), Süleymaniye Kütüphanesi, Dosya:290/150.

²⁵⁷ CSRA, 290/150.

²⁵⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, No:109, 1341, s.27 sıra:152.

²⁵⁹ CSRA, 290/130.

²⁶⁰ Hüseyin Vassaf'a göre Kuşadalı yangının tekkeye ulaşması üzerine binadan ayrılırken yanındakilere "*Elhamdülillâh merasimden kurtulduk*" diye buyurmuş, yeniden tekke inşa edilmesine müsaade etmeyerek "*Bizim namımızda bilahare biri zuhûr edib burayı o ihya edecektir. Onun için*

sonra Halvetiyye'nin Sünbülüyye koluna mensup Osman Efendi tarafından buraya tevhidhane ve iki odalı bir hane yapıdırılmışdır. Önceleri mukabele perşembeyi cumaya bağlayan gece icra edilirken bu defa çarşamba gününe alınmıştır²⁶¹. Meşihat Şa'baniyye'nin Bekriyye kolundan Şamlı Seyyid İbrahim Efendi'ye tevcih edildiği zaman eski binayı yıkdırıp tekkeyi yeniden inşa ve ihya ettirmiştir²⁶². m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da mukabele günü Perşembe olan iki ayrı tekke olarak gösterilmekde, Şamîler Tekkesi'nin şeyhi Cemal Efendi, Kuşadalı Tekkesi'nin şeyhi de Safî Efendi olarak verilmektedir²⁶³. 1894 depreminde zarar gören tekke Şeyh M. Ali Efendi döneminde tamir ettirilmiştir²⁶⁴. 1950'li yıllarda yıkılan tevhidhane ve diğer müştemilatın arsasında önce çini ve künk imalathanesi faaliyet göstermiş, bunlar da ortadan kalkınca arsasında uzun süre otopark işletmeciliği yapılmıştır. 2016-2018 yılları arasında tekke binalarının rekonstrüksiyon işlemi gerçekleştirilerek bir vakfa tahsis edilmiştir. Birkaç kabirden oluşan küçük hazîresi tekkenin karşısında, sokak üzerindedir.

Aynı sokakta meşhur musıkîşinas Tanburî Cemil Beğ'in de evi bulunmaktaydı. Son devir Sünbülî şeyhlerinden Fahreddin KALEMCİOĞLU'nun (v.1982) satın aldığı bu ev 1970'de müteahhid vasıtasıyla yıkdırılarak yerine Lütuf Apartmanı inşa edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kuşadalı İbrahim Efendi (v.1846), Osman Efendi (v.1863), İğciler İmamı Hâfız Muhammed Emin Efendi (v.1899), Şamlı Seyyid İbrahim Efendi (v.1872), Muhammed Cemaleddin Efendi (v.1893).

1. el-Hac Mîr Seyyid Muhammed Kasım Dağıstanî: Halvetiyye'nin pîr-i sanîsi Yahya-yı Şirvanî'nin halîfesi ve Bakü'deki tekkesinde kendisinden sonra postnişîn olan Yusuf Ziyaeddin Mahdum Efendi'nin torunlarındandır.

muvaafakat etmedim" demiştir. Bkz. Osmanzade Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 2305-2309), 4/72-73. Diğer yandan bazı kaynaklar Kuşadalı'nın "*Bundan sonra seyr u sülûk hususî sohbetlerde devam eder, artık tekkelerde feyz kalmamıştır*" diye söylediğini akdarmaktadır. Bkz. Yaşar Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halvetî* (İstanbul:Fatih Yayınevi, 1982), 31; Nihat Azamat, "Kuşadalı İbrâhim Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara:TDV Yayınları,2002), 26/468.

²⁶¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ* (İstanbul: Tophane Kâdirîler Âsitânesi Özel Kütüphanesi, fotokopi nüsha), 154.

²⁶² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 154.

²⁶³ Bandırmalızâde es Seyyid Ahmed Munîb Üsküdarî, *Mecmûa-i Tekâyâ* (İstanbul: Âlem Matbaası, 1307), 14,15.

²⁶⁴ BOA BEO.817.61217.

m.1783/h.1197 yılında Dağıstan'da dünyaya gelmiştir²⁶⁵. Zileli Müftüzade Mustafa Kuddusî'den Halvetî-Şemsî hilafeti almış, İstanbul'a muhacir olarak gelmiş ve ardından Samsun'un Ladik ilçesindeki tekkeye şeyh olarak görevlendirilmiştir²⁶⁶. M. Cemaleddin Efendi'nin kendi rızasıyla feragati üzerine Kuşadalı (Hamamcı Halil Ağa) Tekkesi meşihati Meclis-i Meşayih'in 2 Muharrem 1298 (4 Aralık 1880) tarihli mazbatasına istinaden uhdesine tevcih olunmuştur²⁶⁷. Mirahur Tekkesi Şeyhi'nin inhası ve Meclis-i Meşayih'in 19 Receb 1316 (4 Aralık 1898) tarihli mazbatasına istinaden de Zıbın-ı Şerif Tekkesi meşihatine nakletmiştir²⁶⁸. Göğsünü kaplayan beyaz sakalları, uzun kıvrıkcık saçları ve gümüş gözlüğü olan Mîr Kasım Efendi sokakda daima tacı ve asasıyla gezerdi²⁶⁹. Kadiriyye, Rıfaiyye ve Nakşibendiyye'nin Halidiyye şubesinden de mücaz olan Mîr M. Kasım Efendi 1909 yılı Martında meşihati oğluna devretmiş ve 129 yaşında iken 15 Cemaziye'l-evvel 1328 (25 Mayıs 1910) tarihinde vefat ederek tekkesinin hazîresine defnedilmiştir²⁷⁰. Küçük oğlu Cemaleddin Beğ, Bahriye binbaşı olup 1938 yılında Bursa'da vefat etmiştir. Kızı İfakat Hanım ise Topkapı Kabristanı'nda medfundur²⁷¹. Sivaslı Zakir Hacı Mehmed Baba, Dağıstanlı Salih Efendi, Çorumlu Ali Efendi, Sivas'daki Asitane'nin şeyhi Mehmed Zekî Behlül Efendi (v.Sivas,1913/h.1331), Merkez Efendi Tekkesi Zakirbaşı Hayrî Efendi, Serasker Kapısı İnşaat Dairesi Reisi Abidin Paşa'nın kardeşi ve Pertevniyal Valide Sultan Türbedarı Hacı Hüsnî Efendi (v.İstanbul,1913/h.1331) Mîr M. Kasım Efendi'den hilafet almışlardır²⁷².

2. Muhammed Ali Efendi Kuşadalı Tekkesi'nin son banîsi Şamlı Seyyid İbrahim Efendi'nin küçük oğlu olup Münzevî Ali Efendi diye tanınmıştır. *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*'nde h.1280 (1863) yılında doğduğu kayıtlıysa da Meclis-i Meşayih'e gönderdiği otobiyografisinde doğum yılını 1284 (1867) olarak beyan etmektedir²⁷³. Davudpaşa Rüşdiyesi'nde son

²⁶⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/376.

²⁶⁶ CSRA, 149/116.

²⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1762, 20a.

²⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1773 s.51.

²⁶⁹ CSRA, 149/117.

²⁷⁰ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a; CSRA, 149/115,117.

²⁷¹ CSRA, 149/117.

²⁷² CSRA, 149/114-115.

²⁷³ *İTNVD*, 112; Sadık Albayrak (haz.), *Son Devir Osmanlı Uleması* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996), 5/166.

sınıfa kadar okuduktan sonra mezun olamadan annesiyle Mısır'a gitmiş ve orada bir süre ikamet etmiştir. m.1880/h.1297 yılında İstanbul'a dönünce Defterhane'de çalışmış, mümeyyiz-i evvel iken kendi arzusuyla emekliye ayrılmıştır. Sofular (Ekmel) Tekkesi Şeyhi Ya'kûb Efendi'den Halvetî-Şa'banî hilafeti alan M. Ali Efendi'ye, ağabeği erkek çocuk bırakmadan vefat edince Meclis-i Meşayih'in 26 Şevval 1310 (13 Mayıs 1893) tarihli mazbatasına istinaden Kuşadalı Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur²⁷⁴. 6 Rebi'ül-evvel 1311 (16 Eylül 1893) tarihli bir belgede tekkesi için Maliye'den taamiyye tahsisi talebinde bulunduğu kayıtlıdır²⁷⁵. Tekkelerin seddolunduğu vakit Kuşadalı Tekkesi'ndeki vazifesi sürmekteydi²⁷⁶. Vefat tarihi tesbit edilememiştir

2. Muabbir Hasan Efendi (Sinan Çavuş) Tekkesi

İstanbul'da Kasımpaşa, Aksaray (Langa-i Kebîr) ve Eskiali'de "Muabbir" ismiyle ma'ruf üç ayrı tekke faaliyet göstermiştir. Kasımpaşa'dakinin adı "Muabbir İbrahim Efendi", Langa ve Eskiali'dekilerin ise "Muabbir Hasan Efendi"dir. Fatih, Aksaray Mahallesi, Langa-i Kebir mevkiinde, Sinekli (Kâtip Muslihuddin) Cami'i yakınında kurulan tekkenin tam olarak konumu tespit edilememektedir. Osmanlı Arşivleri'nde 5 Şevval 1167 (26 Temmuz 1754) tarihli bir belgede Langa'da Sinan Çavuş Zaviyesi denilen Muabbir Hasan Efendi Tekkesi şeyhliğine ta'yin yapıldığından o tarihte tekkenin faal durumda olduğu anlaşılmaktadır²⁷⁷. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Defteri*'nde "Langa-i kebîr civarında Mu'id Hasan Efendi Zaviyesi" ismiyle kayıtlıdır²⁷⁸. XIX. yüzyılda hazırlanmış *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nden de takib edilebilen bu tekkenin ismine XX. yüzyıla ait liste ve haritalarda rastlanamamasının sebebini bu civarda çıkan yangınların birinde ortadan kalkmasına ve arsasına apartmanların yapılmasına bağlamak mümkündür.

Tekkenin şeyhleri:

1. **Hulûsî Yusuf Efendi:** m.1823/h.1238 tarihinde hazırlandığı tahmin edilen *Darü's-Saltanatü'l-Aliyye'de Zaviyenîşin Olan Meşayih-i Zevî'l-İhtiram*

²⁷⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.94; Albayrak, a.g.e., 5/166-167.

²⁷⁵ BOA BEO.277.20733.

²⁷⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 27/152.

²⁷⁷ BOA C..EV..138.6891.0.

²⁷⁸ Atillâ Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi* 13 (1981), 584

Da'îlerinin Defteri ve Hayratı'nda Aksaray'da Sinekli Cami'i kurbünde Muabbir Dergâhı şeyhi Hulûsî Yusuf Efendi ismine rastlanmaktadır²⁷⁹. Cağaloğlu'ndaki Kadirî (Köprülüzade Mustafa Paşa) Tekkesi'nin meşihati de uhdesindeydi. h.1259/m.1843 yılına ait *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde bu tekkede sakin İbrahim Dede'ye 11 Muharrem 1259 (11 Şubat 1843) günü 30 kuruş kuruş verilmiştir²⁸⁰.

2. Seyyid Mehmed Eşref Efendi: Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde hâfız-ı kütüb idi²⁸¹. 1834 yılındaki Saliha Sultan ve 1836 yılındaki Mihrimah Sultan Düğünleri'ne Cumartesi Pazarı'ndaki Muabbir Hasan Efendi Tekkesi Şeyhi Nakşibendiyye'den Mehmed Eşref Efendi davet edilmiştir²⁸².

3. Mehmed Sabrî Efendi: h.1277 (1860) yılına ait *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Langa-i Kebir civarındaki Muabbir Hasan Efendi Zaviyesi'nin Şeyhi Mehmed Sabrî Efendi'ye 30 kuruş verildiği kayıtlıdır²⁸³. m.1875/h.1292 yılına ait *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde de bu tekkeye aynı tutar tahsis edilmekle birlikte şeyh ismi yazılmamıştır²⁸⁴.

3. İne Beğ Mescidi Tekkesi

Günümüzde Aksaray Mahallesi sınırları içinde kalan Langa Yenikapısı'ndaki bu mescid Mirahûr İlyas Beğ'in oğlu İne Beğ tarafından inşa ettirilmiş, Balcızade el-Hac Ahmed Ağa 200 kuruş vakfederek minber vaz' eylemiştir. Yangında yok olunca Sultan III. Mustafa'nın emriyle Kurşuncubaşı el-Hac Ali Ağa mescidi ihya edip tekrar minber vaz' eyleyerek hatîb, şeyh ve müezzin vazifeleri ta'yin

²⁷⁹ *Darü's-Saltanatü'l-Âliyye*, 8. Söz konusu liste Ahmed Nezih Galitekin tarafından latin harflerine çevrilmek suretiyle yayımlanmıştır. Bkz. Ahmed Nezih Galitekin (haz.), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul* (İstanbul:İşaret Yayınları, 2003), 224-232.

²⁸⁰ *1259 Yılına Ait Muharremiyye Müfredat Defteri*, 1B. Söz konusu defter Ahmed Nezih Galitekin tarafından latin harflerine çevrilmek suretiyle yayımlanmıştır. Bkz. Ahmed Nezih Galitekin (haz.), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul* (İstanbul:İşaret Yayınları, 2003), 389-410.

²⁸¹ Yüksel Baycar, *II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sûr-ı Hümayûnu* (İstanbul:İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 95.

²⁸² Hatice Aynur, "Saliha Sultan'ın Düğün Töreni ve Şenlikleri", *Tarih ve Toplum Dergisi* 11/61 (Ocak 1989), 36; Baycar, a.g.e., 95

²⁸³ *1277 Yılına Ait Muharremiyye Müfredat Defteri*, 1B. Söz konusu defter Ahmed Nezih Galitekin tarafından latin harflerine çevrilmek suretiyle yayımlanmıştır. Bkz. Ahmed Nezih Galitekin (haz.), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul* (İstanbul:İşaret Yayınları, 2003), 463-494.

²⁸⁴ *1292 Yılına Ait Muharremiyye Müfredat Defteri*, 1B. Söz konusu defter Ahmed Nezih Galitekin tarafından latin harflerine çevrilmek suretiyle yayımlanmıştır. Bkz. Ahmed Nezih Galitekin (haz.), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul* (İstanbul:İşaret Yayınları, 2003), 495-514.

etdirmiştir²⁸⁵. m.1889/r.1304 tarihli *Mecmuâ-i Cevâmi'*de Langa Yenikapısı'ndaki İne Beğ isimli cami' ve tekkeye yer verilmiştir²⁸⁶. Sultan III. Mustafa'nın hükümrânlık sürdüğü yıllarda (1757-1774) buraya ta'yin edilen bir şeyh vasıtasıyla kısa bir süre tekke işlevi de gördüğü tahmin edilmektedir. XIX. yüzyılda bu bölgede çıkan yangınlar mahalleyi neredeyse tamamen yok etmiş, mescid de XX. yüzyıla ulaşamamıştır.

4. Necîb Efendi Tekkesi

Şeyh Muhammed Necîb Efendi, Fatih, Aksaray Mahallesi, Küçük Langa Caddesi ile Namık Kemal Caddesi'nin kavşağında, eski İmam Sokağında –günümüzde yok olmuş vaziyetteki- Cellat Çeşmesi'nin yanındaki evinde bir semahane oluşturulmak suretiyle bir tekke tesis etmiştir²⁸⁷. 23 Temmuz 1911 (26 Receb 1329) tarihinde Mirac Kandili'nde çıkan büyük Aksaray yangını etrafındaki evlerle beraber tekkeyi de ortadan kaldırmıştır²⁸⁸. Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'nden anlaşıldığına göre yakınındaki Bostancıbaşı Abdullah Ağa Cami'i ve Cellat Çeşmesi 1936 yılında harap vaziyette olup bundan kısa bir süre sonra yıkılarak tarihe karışmış, cami' yanındaki 10 kabirden oluşan hazîre de Aksaray, Valide Sultan Cami'i arkasına nakledilmiştir²⁸⁹.

Üsküdar'da Yeni Valide Cami'i yanındaki bir dükkânın üst katındaki kiralık küçük bir odada ikamet eden hattat Çırçır Ali Efendi, ömrünün son deminde Şeyh Fahreddin Efendi'nin ısrarlı ricasıyla taşındığı Aksaray'daki Necîb Efendi Tekkesi'nde 9-10 ay geçirdikten sonra 1324 yılı Şevval ayında (Kasım-Aralık 1906) vefat etmiş ve Karacaahmed Kabristanı'na defnedilmiştir²⁹⁰.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Muhammed Necîb Efendi:** m.1817/h.1232 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiş, Müderris Hâzım Efendi'den ders görmüştür. Kuşadalı İbrahim

²⁸⁵ Hâfız Hüseyin ibn-i el-Hac İsmail el Ayvansarayî, Mustafa Râkım Hattı, *Hadîkatü'l-Cevâmi'* (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 8872, istinsah tarihi: h.1231/m.1815), 18b,19a

²⁸⁶ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, *Mecmuâ-i Cevâmi'* (Dersaadet: Karabet ve Kasbar Matbaası, 1304), 1/ 14

²⁸⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/72-73.

²⁸⁸ CSRA, 61/92; Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi (EEKEA), İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Dosya:62

²⁸⁹ EEKEA, 62.

²⁹⁰ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar* (İstanbul:Maarif Vekaleti, Maarif Matbaası, 1955), 45-47

Halvetî'ye intisab ederek beşinci esmaya kadar ilerlemiş, birlikte seyahat ettiği mürşîdînin vefatı sonrasında²⁹¹ Halvetî-Şa'bânî meşayihinden Mudurnulu Halil Rahmî Efendi'den hilafet almış²⁹² ve Aksaray, Cellad Çeşmesi yanındaki evine meşihat vaz' ederek irşada başlamıştır. 19 Ramazan 1293 (8 Ekim 1876) tarihinde Kasım Çelebi/Atık Ali Paşa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁹³. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında "Son zamanlarda bu dergâhın şeyhliği Aksaray'da Cellad Çeşmesi'ndeki tekyenin postnişîni meşhur Hacı Necîb Efendi'nin üzerinde bulunuyordu." denilmektedir²⁹⁴. m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da da Necîb Efendi, Kâsım Çelebi Tekkesi postnişîni olarak kayıtlıdır. Hattat Şevkî Efendi'den meşk edip ketebe almış, Dîvan-ı Hümayun kaleminde çalışarak buradan emekliye ayrılmış²⁹⁵, 27 Cemaziye'l-evvel 1307 (19 Ocak 1890) günü vefat etmiştir²⁹⁶. Ahmed Bedii ERTAN'ın anlatımına göre Necîb Efendi vefatından 2 gün evvel Şeyh Kutbeddin Efendi'yle (o esnada dergâhın şeyhi Rızaeddin Efendi idi.) görüşüp Kocamustafapaşa Hankahı hazîresine defnedilmeği arzu ettiğini beyan etmiş, kendisine bu hususda irade-i seniyye icab ettiği cevabı verilmiştir. Fakîr bir zat olan Necib Efendi'nin cenazesinin kaldırılması için halîfesi müteahhid/mî'mar Ahmed Muhtar Tal'atî Efendi'ye haber gönderilmiş, damadı Harbiye Nezareti mümeyyizi Mehmed Ali Beğ vasıtasıyla kolayca irade-i seniyye temin edilerek Kocamustafapaşa Hankahı'na defin işlemi rahatlıkla mümkün olabilmıştır²⁹⁷. Hüseyin Vassaf tarafından hadise biraz daha farklı anlatılmaktadır: Mürîdanından Ali Efendi, Necib Efendi'nin Hankah hazîresine defni hususunda müsaade almak için seher vakti dergâha gittiğinde Şeyh Rızaeddin Efendi'yi Sünbül Efendi Türbesi'ne dayanmış halde bulmuştur. Elini öptüğü sırada Şeyh Efendi keşif yoluyla irtihali öğrenmiş ve şöyle söylemiştir: "Hazret yürüdü, biz ona sokağa nâzır

²⁹¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/61.

²⁹² Şeyh Muhammed Necîb Efendi tarafından Receb Efendi'ye verilen m.1881/h.1298 tarihli Halvetî-Şa'bânî icazetnamesi, Koç Üniversitesi Arşivi; Sadık Vicdanî, *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye (Tarikatler ve Silsileleri)*, haz. İrfan Gündüz (İstanbul:Enderun Yayınevi, 1995), 220; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/61.

²⁹³ IST.MFT.MSH d.1769 s.298.

²⁹⁴ CSRA, 13/178.

²⁹⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/61.

²⁹⁶ Kabir taşında 27 Cemaziye'l-evvel yazılıyken Sadık Vicdanî ve Hüseyin Vassaf vefat tarihini 21 Cemaziye'l-evvel olarak kaydetmiştir. Bkz. Sadık Vicdanî, *Tomâr*, 220; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/62.

²⁹⁷ Ahmed Bedii Ertan, "Mimar Şeyh Ahmet Talatî Efendi, Eserleri ve Hayatı", *Tarih Dünyası Dergisi* (Ağustos 1954), 849.

pencerenin önündeki lahdı tahsîs etdik. Oraya defnediniz. Fakat o lahd yerine dîger bir lahd yapıp vakfediniz. Cenab-ı Hak rahmet ve bizleri mazhar-ı şefaât buyursun"²⁹⁸. Şahidesinde oğlu Ferîd Efendi'nin hattıyla şu ibare yazılıdır: "Hû / Tarîkat-i aliyye-i Şa'baniyye / meşayih-i i'zamından / azîz muhterem eş Şeyh / el-Hac Muhammed Necîb / Efendi'nin ruhiyçün / rızae'n lillahi Tealâ Fatiha / sene 1307 fî 27 Ca (Cemaziye'l-evvel) ketebe Ferîd". Nimet-i İslam, Meşahirü'n-Nisa başta olmak üzere 27 kitabın yazarı ulemadan Hacı Mehmed Zihnî Efendi ile yakın dostu Sebîlû'r-Reşad yazarı ve Daru'l-fünûn müderrisi Harputlu Abdüllâtif Efendi de M. Necîb Efendi'ye müntesibdi²⁹⁹. Anadoluhisarı'ndaki yalısında bir tekke tesis eden Ahmed Muhtar Tal'atî Efendi³⁰⁰, Hacı Mustafa Anadoluhisarî³⁰¹, Receb Efendi³⁰² ve Ali Efendi'ye³⁰³ Halvetî-Şa'banî hilafeti vermişti.

- 2. Fahreddin Efendi:** Şeyh M. Necîb Efendi'nin oğlu olup 4 Cemaziye'l-evvel 1290 (30 Haziran 1873) günü dünyaya gelmiştir. Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'den ders görmüş, Arapçayı ve İslamî ilimleri babası Necîb Efendi'den okumuş, 18 yaşında Maliye'de memuriyete başlamıştır. Hesabat-ı Atika Kalemî'nde II. Meşrutiyet'in ilânına kadar çalıştıktan sonra kendi isteğiyle istifa edip Laleli'deki Harikzedegân Apartmanları'nın altında açtığı dükkânda kuru kahvecilikle geçimini temin etmeye başlamıştır³⁰⁴. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 16 Receb 1307 (8 Mart 1890) tarihli mazbatasına istinaden Hacı Mahmud Ağa Tekkesi Şeyhi Salih Efendi'nin niyabetiyle Atîk Ali Paşa (Kasım Çelebi) Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁰⁵. Halvetiyye'nin Şa'baniyye kolundan Karadeniz Ereğlisi ahalisinden Bıçakçı Muhammed Efendi'den hilafet almış³⁰⁶ ve Aksaray'daki tekkede irşada başlamış³⁰⁷, Meclis-i Meşayih'in 10

²⁹⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/310.

²⁹⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/62. Bursalı M. Tahir Efendi, M. Zihnî Efendi'nin Halvetiyye'ye mensub olduğunu yazmış, müşîdine dair bilgi vermemiştir. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M.A. Yekta Saraç, (Ankara:Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, 2016), 1/325; CSRA, 172/223.

³⁰⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/64

³⁰¹ Tabîbzâde Mehmed Şükrî, *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sufiyye*, (Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Yazma Eser, Müellif Hattı, Azîz Mahmud Hüdâyî bölümü, nr.1098), 8b.

³⁰² Receb Efendi'nin Koç Üniversitesi Arşivi'ndeki icazetnamesi.

³⁰³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/64.

³⁰⁴ CSRA, 61/96.

³⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1769 s.298.

³⁰⁶ Hüseyin Vassaf m.1909/h.1327 yılında hilafet aldığını birdirmekle birlikte Kasım Çelebi Tekkesi'ne m.1900/h.1317 yılında asaleten ta'yin olduğu dikkate alınınca tarihte bir hata olduğu değerlendirilmektedir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/63.

Şevval 1317 (10 Şubat 1900) tarihli mazbatasına istinaden de Kasım Çelebi Tekkesi'ne asaleten ta'yin edilmiştir³⁰⁸. C. S. Revnakoğlu, oturacak yer olmadığından Fahreddin Efendi'nin bu tekkede ancak bir defa usûl icra edebildiğini yazmaktadır³⁰⁹. 23 Temmuz 1911 (26 Receb 1329) günü çıkan Aksaray Yangını'nda³¹⁰ bu bina etrafındaki evlerle birlikte ortadan kalkmıştır. m.1910/h.1328 yılında Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin vasıtasıyla kendisine Kanlıca'daki Ataullah Efendi Tekkesi şeyh vekilliği tevcih edilen Fahreddin Efendi³¹¹, Vanî Tekkesi Şeyhi Niyazî Efendi'nin yerine tekkeleri teftiş memuru (müfettiş) sıfatıyla görevlendirilmiştir³¹². Refik Halid Karay 1921 yılında Kanlıca'daki tekkede ziyaret ettiği akrabası Şeyh Fahreddin Efendi hakkında şu intibaları aktarmaktadır: *“Şeyh efendi ne terbiyeli, ne zarif ve ne hoşgû zatdı. İşi gücü her lâkırdıya bir nükte yetiştirmek, bir telmih yapmak ve sonra çilehanesine kapanıp zikir ve ibadet etmektir. Ailesi yirmiyi aşkındı ve orada çıkan yemeğin bolluğu, nefaseti hemen hemen değme vezir, vükelâ konağında nadirdi. Beni görünce göğsüne bastıran şeyh, şimdi nükte, telmih nerede, basbayağı sözün ikisini bir araya getirmekten âciz, bin zorlukla derdini yarıyor: -Evlâdım, gün oluyor ki maale katıksız ekmekle kifaf-ı nefse mecbur oluyoruz, diyordu. Büyük oğlu Çanakkale'de şehid düşmüştü, tam Hukuku ikmal edeceği sene... Küçüğü vefat etmişti, İspanyoldan³¹³... Büyük kızı damadile ayrı çıkmışlardı. Doktor değil miydi ya, harbde hayli vurmuşdu; şimdi halleri vakitleri iyiydi, fakat babalarına bir hayırları dokunmuyordu. Artık ne zikreden vardı, ne aş günü, ne derviş... Burada bekçilik ediyorlardı. -Ya küçük kerime ne oldu?.. Şeyh efendi kaşlarını çattı: -Bizim için öldü, dedi anladım ve ötesini sormadım, karşı karşıya, zikir eder gibi: -Amma ne idi o âyin geceleri, o aş günleri, nerede? Diyor, diyor, inliyorduk.”³¹⁴ C. S. Revnakoğlu de Şeyh Fahreddin Efendi'ye dair şu bilgileri vermektedir³¹⁵: *“Kur'an-ı Kerîm'i gayet iyi okur, âşıkane bir surette zikrederdi. Gür sesi ile bilhassa Şa'banîlere mahsus “darb-ı**

³⁰⁷ İbnülemin, *Son Hattatlar*, 45.

³⁰⁸ IST.MFT.MSH d.1773 s.135.

³⁰⁹ CSRA, 13/178.

³¹⁰ Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi (EEKEA), 62.

³¹¹ CSRA, 61/92; IST.MFT.MSH d.1735 s.245.

³¹² CSRA, 61/94.

³¹³ İspanyol gribi

³¹⁴ Refik Halid, “Akrabayı Ziyaret”, *Peyam-ı Sabah* (22 Nisan 1921).

³¹⁵ CSRA 61/94.

esmâ'da ağlar, hallenir ve kendisinden geçerdi. Kanlıca Cami'-i Şerîfi'nde bayramlarda va'z u nasihat eder, imam bulunmadığı zamanlarda imamlık vazifesini görür, halkı ve cemaati hoşnud ederdi. Bu yüzden yerli halkın ve ulemanın sevgi ve teveccühünü kazanmış, sevimli, halûk bir zât idi. Bu suretle bir hayli zaman tekyeye iade-i hayat ettirmişdir. Lâtifeyi seven, tatlı ve güzel sözlerle meclis-ârâlık etmesini de bilen Fahreddin Efendi'nin elinden gelmeyen hemen hiçbir şey yokdu. Mükemmel halı dokur, tezhîb yapar, dülgerlik eder, hatta gergef işler, hususiyle gayet nefis kabartma su böreği pişirir, kayık tabaklar içinde hazırladığı çeşid çeşid tatlıları kendi yemeden fukaraya, misafirlere ve sonra da ahabplarına ikram eder ve kesesini olduğu gibi fukaraya boşaltırdı. Kanlıca Tekyesi'nde de bir odaya tezgâh kurmuş, halı, çarşaf ve gömlek dokuyordu. Tekyelerin seddinden sonra vefatına kadar Hazret-i Hüdayî Hankahı'nda imam ve hatîblik ediyordu." 24 Ocak 1939 (3 Zilhicce 1357) salı günü vefat etmiş olup Karacaahmed Kabristanı'na defnedilmiştir³¹⁶.

5. Yunus Efendi Tekkesi

Wolfgang MÜLLER-WIENER'in haritasında Küçük Langa Caddesi'nde batı yönünde ilerlerken Pervane Dede Sokağı'nı geçince solda bugünkü adresiyle Fatih, Aksaray Mahallesi, Küçük Langa Caddesi, 115-119 numaralar arasında ve 843 adada Şeyh Yunus Efendi Tekkesi işaretlenmiştir³¹⁷. Ahmed Bilgin Turnalı, Şinasi Akbatu'nun 28 Nisan 1964 tarihli notundan Yunus Efendi Tekkesi'nin Küçük Langa Caddesi'nde Nazperver Kalfa Mektebi civarında iki katlı ahşap bir bina olduğunu ve Hacı Hakkı Efendi meşrutası şeklinde de anıldığını nakletmektedir³¹⁸. M. Özdamar da Küçük Langa Caddesi'nde Yunus Efendi Tekkesi bulunduğundan söz etmektedir³¹⁹. Ayverdi, Alman Mavileri ve Pervititch Haritaları ile XIX. yüzyıla ait tekke listelerinde bu bölgede "Yunus Efendi" isimli bir tekkeye rastlanmamıştır.

6. Ekrem Efendi (Tokmaklı Dede-Hamidiyye) Tekkesi

Fatih, Aksaray Mahallesi, Namık Kemal (eski Cellad Çeşmesi) Caddesi'nde günümüzde mevcut olmayan yapılardan Çakır Ağa Cami'i'nin güneyinde, tramvay

³¹⁶ CSRA 61/96.

³¹⁷ Wolfgang Müller-Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2001), 317.

³¹⁸ Ahmed Bilgin Turnalı Arşivi (ABTA), Yunus Efendi Tekkesi Dosyası.

³¹⁹ Mustafa Özdamar, *Dersâdet Dergâhları* (İstanbul:Kırk Kandil Yayınları, 2007), 171.

deposunun karşısında bulunmaktaydı³²⁰. Tokmaklı Dede Türbesi yanında bir oda ve tevhidhaneden ibaret olarak Şeyh M. Ekrem Efendi tarafından tesis edilen tekkenin vakfiyesi 6 Cemaziye'l-ahir 1309 (6 Ocak 1892) tarihli idi³²¹. M. Ekrem Efendi buraya meşihat vaz' edilmesi için ilk müracaatında Meclis-i Meşayih tarafından yapılan imtihandaki sorulara cevap veremeyip liyakatsiz bulununca zikir icrası mahzurlu görülerek 1 Şa'ban 1310 (18 Şubat 1893) tarihinde konu Zabtiye Nezareti'ne intikal ettirilmişdir³²². Ertesi sene yeniden müracaat edip imtihanı başarıyla geçen M. Ekrem Efendi için Meclis-i Meşayih tarafından 26 Şa'ban 1311 (4 Mart 1894) tarihinde mazbatası tanzim edilmiş ve 5 Safer 1312 (7 Ağustos 1894) günü meşihat beratı tevcih olunmuştur³²³. Vakfiyeye göre tekkenin şeyhliği önce M. Ekrem Efendi'ye, vefatı sonrasında da erkek evlâdına meşrutdu. Onların inkırazında Ekrem Efendi'nin Haleb'de mukîm şeyhi Ebu'l-Vefa Efendi'nin tekkesinde postnişîn olan zâtın reyiyle ehil olan bir halîfenin şeyh olarak ta'yini şarta bağlanmışdı³²⁴. Hüseyin Vassaf tekkenin inşasına “ *Dedim ba “Himmet-i Şeyh” cevherin târîh-i târîheş / Hülâsâ bânî-i dergâh Cenâb-ı Şeyh-i Ekremdir*” mısralarıyla tarih düşürmüştür³²⁵. Salıyı çarşambaya bağlayan gece Rıfâî usûlünün icra edildiği³²⁶ tekkede Bekçizade Rıza Beğ ve Şeyh Ahmed Hulûsi Efendi (v.1898/h.1315) zakirbaşılık yapmışlardır³²⁷. Alt katda müstemilâtı üst katda tevhidhanesi bulunan bu tekke 23 Temmuz 1911 (26 Receb 1329) Mirac Kandili'nde çıkan Aksaray Yangını'nda ortadan kalkmış bir daha yaptırılmamıştır³²⁸.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Seyyid Mehmed Ekrem Efendi:** Defterhane'de (Defter-i Hakanî) kâtib olarak çalışan M. Ekrem Efendi siyakat yazısı mütehasşislerindandı. Çankırlı Hacı Şeyhoğlu Ahmet Kemal (ÜÇÖK) bir nev'i şifre niteliğinde olup XIX. yüzyıl başlarından beri kullanılmayan siyakat yazısını Şeyh Ekrem

³²⁰ CSRA 85/89.

³²¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 56/312.

³²² IST.MFT.MSH d.1771 s.100.

³²³ IST.MFT.MSH d.1772 s.163; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 251.

³²⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 251.

³²⁵ İlk mısradaki “himmet-i şeyh”terkîbi ebcedle 1310 tarihini vermektedir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, haz. İsmail Kasap vd. (İstanbul:Kırkambar Yayınları, 2012), 138.

³²⁶ CSRA, 85/89.

³²⁷ Defterhanede senedat kalemi hulefasından Rıza Beğ, Rıfâî Âsitanesi Şeyhi Abdurrahman Tevfik Efendi'nin halîfesi ve aynı zamanda Dellal Osman Efendi'nin çırağı idi. Bkz. CSRA, 85/87

³²⁸ CSRA, 227/8; EEKEA, 62

Efendi ve Salahaddin Beğ'den başka düzgün okuyanın kalmadığını yazmaktadır³²⁹. Haleb'de tekkesi bulunan Ebu'l-Vefa Efendi'den Rıfâî-Sayyadî hilafeti alan M. Ekrem Efendi 5 Safer 1312 (7 Ağustos 1894) tarihli beratla Tokmaklı Dede'ye türbedar, yanında inşa ettirdiği tekkeye de şeyh ta'yin edilmiştir³³⁰. C. S. Revnakoğlu, orta boylu, siyah sakallı, güzel yüzlü bir zat olduğunu, işlemeli elifi tacın üzerine siyah destar sardığını, 1911'deki yangından bir müddet sonra vefat ettiğini yazmıştır³³¹. m.1916/h.1334 tarihli tekke listesinde ve m.1925/r.1341 tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri*'nde bu tekkeye ve şeyhi Ekrem Efendi'ye yer verilmiştir³³².

2. Akşemsettin Mahallesi

7. Hacı Süleyman Efendi Tekkesi

Fatih, Akşemsettin Mahallesi'ndeki Hakperest Sokağı'nın Akdeniz Caddesi'yle bulunduğu köşede, günümüzde mevcut olmayan Aynalı Çeşme Sokağı üzerinde idi. 1918 yangını sonrası bu bölgede yapılan imar düzenlemeleriyle sokak yapısı tamamen değişmiştir. Alman Mavileri ve Ayverdi Haritaları incelendiğinde Aynalı Çeşme Sokağı'nın günümüzdeki sokakları çapraz keserek Yavuz Selim Medresesi ile Dibek Cami'i arasında uzandığı tesbit edilebilmektedir. Sarıgül semtinde ve eski Aynalı Çeşme Sokağı'nın karşısında bulunan bu tekkeye dair bilgilere sadece C. S. Revnakoğlu'nun notlarında rastlanmaktadır³³³. Erzurumlu Hacı Süleyman Efendi, XIX. yüzyıl başlarında Eda Hanım'ın bostanından bir kısmını satın almış, üzerine üç katlı ahşap bir ev ve arkasına tek katlı tevhidhane inşa ettirmiştir. Salı günleri öğle namazından sonra hatm-i haccân okunur, ardından halka halinde cehrî zikir icra edilirdi. 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük Fatih Yangını'nda tevhidhanesinde bulunan hüsn-i hat levhalarıyla birlikte tamamen ortadan yanmış, Akdeniz Caddesi açılırken de arsası ve Eda Hanım'ın bostanı istimlâk edilerek üzerinden yol geçirilmiştir³³⁴.

Tekkenin şeyhi:

³²⁹ Ahmet Kemal Üçok, 1932'de yayımlanan kitabında Şeyh Ekrem Efendi için "ölmediyse seksen yaşını geçgindir." diye yazmıştır. Bkz. Çankırılı Hacı Şeyh oğlu Ahmet Kemal, *Görüp İştiklerim* (Çankırı:Çankırı Matbaası, 1932), 2/73.

³³⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 251.

³³¹ CSRA, 85/85.

³³² Albayrak, a.g.e., 5/21; *Tekâyâ ve Zevâyâ Mahsus Defterdir*, 56/312.

³³³ CSRA, 74/47-51.

³³⁴ CSRA, 74/51.

1. Hacı Süleyman Efendi: Meşhur bir halk vaizi olan Erzurumlu Hacı Süleyman Efendi Nakşibendiyye'nin Halidiyye koluna mensubdu. Taylesanlı, beyaz bir takke giydiği ifade edilmektedir³³⁵.

8. Muabbir Hasan Efendi (Kapı Halîfesi) Tekkesi

Fatih, Akşemsettin (eski Hacı Hayreddin) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Mütercim Asım Sokağı, 13 ve 15 numaralarda, 2064 ada 3 parselde³³⁶ Bedrettin Simavî Sokağı'nın güneyinde bulunmaktaydı. Alman Mavileri Haritası'nda yer alan Tekke Sokağı bu bölgenin imar düzenlemeleri yapılırken ortadan kaldırılmış, 1927-1929 yılları arasında³³⁷ Fatih-Edirnekapısı tramvay yolu, Fevzi Paşa Caddesi ve bu caddeden güneybatıya devam eden Mütercim Asım Sokağı açılırken de tekkenin arsasının bir kısmı bu sokağa katılmıştır. Kapı Halîfesi Ahmed Efendi tarafından m.1776/h.1190 tarihli bir vakfiye ile tesis edilmiştir³³⁸. m.1840/h.1256 yılı öncesinde arsa haline gelmişse³³⁹ de sonra yeniden ihya edilmiştir. Şeyh M. Kâzım Efendi'nin 1 Zilkade 1329 (24 Ekim 1911) tarihinde Meclis-i Meşayih'e verdiği bilgiye göre o vakit tekke harap vaziyette olup ancak odalardan birinde ayin icra edilebilmekteydi³⁴⁰. Bu bölgeye büyük zarar veren 31 Mayıs 1918 tarihli Fatih Yangını'nda ahşap tekke binasının yandığı ve yerinin arsa halini aldığı tahmin edilmektedir. C. S. Revnakoğlu ise Fevzi Paşa Caddesi açılırken tekkenin yıkıldığını notlarına kaydetmiştir³⁴¹. Uzun müddet otopark olarak kullanılan arsaya 2020 yılında bina inşa edilmiş ve İlim Yayma Cemiyeti tarafından öğrenci yurdu olarak kullanılmaya başlanmıştır³⁴².

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Muabbir Hasan Efendi, Muhammed Tevfik Efendi, Hâfız Seyyid Ali Efendi (v.1887), Seyyid Mustafa Niyazî Efendi (v.1894)

1. (vekil) Bahaeddin Efendi: Bandırmalızade'nin m.1890/h.1307 yılında

³³⁵ CSRA, 74/47,50.

³³⁶ Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 128; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu* (İstanbul:Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998), 97.

³³⁷ Feyza İlter- Nuran Kara Pilehvarian, "Fatih Fevzipaşa Caddesi'nin Açılışı ve İstanbul'un Kentsel Gelişimindeki Yeri", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 11 (Bahar 2018), 271.

³³⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 4/21.

³³⁹ *Âsitane-i Aliyye ve Bilâd-ı Selâse'de Ka'in El-an Mevcud ve Muhterik Olmuş Tekyelerin İsim ve Şöhretleri ve Mukabele-i Şerife Günleri*, 10.

³⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.312.

³⁴¹ CSRA, 149/65.

³⁴² 3 Nisan 2022 tarihindeki tedkik gezisi.

basılan *Mecmuâ-i Tekâyâ*'sında Eskialipaşa'daki bu tekkenin şeyhi olarak gösterilen Nakşibendiyye'den Bahaeddin Efendi ³⁴³ muhtemelen yaşı küçük olan Mustafa Niyazî Efendi'ye niyabet etmekteydi.

2. Mehmed Kâzım TUNÇSOY: Seyyid Mustafa Niyazî Efendi'nin oğludur. Babasının vefatında yaşı küçük olduğundan Meclis-i Meşayih'in 24 Muharrem 1312 (27 Temmuz 1894) tarihli mazbatasına istinaden Ali Behcet Efendi niyabetiyle meşihat uhdesine tevcih olunmuşdur³⁴⁴. Ali Behcet Efendi'nin istifası üzerine 9 Zilkade 1312 (4 Mayıs 1895) tarihli mazbataya istinaden bu def'a Edirnekapı dışındaki Emir Buharî Tekkesi Şeyhi Hasan Efendi naib ta'yin edilmiş,³⁴⁵ 7 Rebiu'l-ahir 1330 (27 Mart 1912) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından tekkenin meşihatine asaleten ta'yinine dair mazbata tanzim edilmiştir³⁴⁶. 5 Ramazan 1332 (28 Temmuz 1914) tarihli kayıtdan anlaşıldığına göre tekkenin mefruşatından bazılarını sattığına dair yapılan ihbar üzerine Kâzım Efendi hakkında Meclis-i Meşayih tarafından tahkikat açılmışdır³⁴⁷. 1925 yılına kadar Muabbir Hasan Efendi Tekkesi'ndeki vazifesini sürdüren³⁴⁸ Kâzım Efendi sonraki yıllarda ilk mektep muallimliği yapmış³⁴⁹, Fatih'in Fethiye semtindeki Kara Halil Paşa Numune Mektebi'nde C. S. Revnakoğlu'nun öğretmeni olmuştur. Eski Ali Paşa (Mesih Ali Paşa) Cami'i'nin önce akşam müezzinliğini sonra da imam-hatîbliğini üstlenen Kâzım Efendi uzun müddet hasta yattıktan sonra 22 Teşrîn-i sani (Kasım) 1948 (20 Muharrem 1368) günü vefat etmiş, Merkez Efendi Kabristanı'nda, 4895 numaralı kabre defnedilmiştir³⁵⁰.

9. Çenezade (Fındıkoğlu) Tekkesi

XIX. yüzyılı ihtiva eden Ayverdi, 1913/14'deki Alman Mavileri, 1918'deki Necib Beğ ve 1930'lardaki Pervititch Haritaları bir arada değerlendirildiğinde Fındıkoğlu Sokağı'nda karşılıklı Hoca Hayreddin Mescidi ve Çenezade Tekkesi bulunduğu tesbit edilmektedir. A. Bilgin Turnalı, Eylül 1971'de Bedrettin Simavî Sokağı 14/16 numarada ikamet eden Haydar GÜÇBİLMEZ'le görüşmüş, Hoca Hayreddin

³⁴³ Bandırmalızade, a.g.e., 15.

³⁴⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.37.

³⁴⁵ IST.MFT.MSH d.1772 s.248; CSRA, 113.

³⁴⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.158.

³⁴⁷ IST.MFT.MSH d.1737 s.86.

³⁴⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 4/21.

³⁴⁹ CSRA, 149/65.

³⁵⁰ ABTA, *Muabbir Hasan Efendi Tekkesi Dosyası*; CSRA, 113.

Mescidi'nin küçük bir bahçe içinde, duvarlarının yarısı kârgir yarısı ahşap, kubbesiz ve çatılı bir ma'bed olduğu, küçük bir hazîresi bulunduğu ve 31 Mayıs 1918 tarihinde bu çevrede çıkan yangında yok olduğunu öğrenmiştir³⁵¹. C. S. Revnakoğlu da 1929 yılında Fevzi Paşa Caddesi açılırken Fındıkoğlu Sokağı'nın genişletilip Hırka-yı Şerif Caddesi haline getirildiğini, Fındıkoğlu (Hoca Hayreddin) Cami'i'nin arsasına apartman yaptırıldığını, tekkenin arasından ise kaldırım geçtiğini yazmıştır³⁵². Cami hazîresinde bulunan Kadı Beyzavî Tefsirine haşiye yazan Şeyhzade Mehmed Muhyiddin Efendi'nin (v.951) naaş bakiyyesi ve kabir taşı 28 Mart 1948'de Edirnekapı dışında Halebî'nin kabri yanına nakledilmiştir³⁵³. Mart 1933'te çizilen Pervititch Haritası'nda ise Hırka-i Şerif Caddesi'nin mezarlık üzerinden geçtiği görülmektedir. Ayverdi Haritası ile günümüzdeki sokak haritasının karşılaştırılmasıyla yapılan tespite göre günümüzde Fevzi Paşa Caddesi'nde, 119 numaralı iş merkezinin önündeki kaldırım ve cadde bölümü Çenezade Tekkesi'nin arsası idi³⁵⁴. Hoca Hayreddin Mescidi ise Hırka-i Şerif Caddesi'ndeki 6 numaralı binanın önündeki kısımda iken yanıp harabeye dönüşmüş, arsası istimlak edilip yola katılmıştır. Hırka-i Şerif Caddesi'ndeki 4 ve 6 numaralı binalar ile Fevzipaşa Caddesi'ndeki 119B numaralı bina cami' hazîresi üzerine inşa edilmiştir. Unkapanı'ndaki Üç Mihrablı Cami'i m.1469/h.874 yılında yaptıran Fatih Sultan Mehmed'in hocalarından Hayreddin Efendi (v.1483/h.888) Mesih Paşa Cami'i civarındaki bir kiliseyi de mescide tahvil etmiştir³⁵⁵. Kabri Üç Mihraplı Cami'in mihrabı önündedir. Mescidinin etrafında kendi adıyla bir mahalle oluşmuştur. Hoca Hayreddin Mahallesi İmamı ve Kadirî şeyhi Çenezade Mehmed Ziyaeddin Efendi mescidin karşısına m.1751/h.1164 tarihli vakfiyeye bir tekke inşa ettirmiştir³⁵⁶. Vakfiyeye göre meşihatın önce M. Ziyaeddin Efendi'nin evlâdına, onların kalmaması halinde hulefasına, onların da bulunmaması halinde Altımermer semtindeki Halil Efendi Tekkesi'nden salih bir kişiye tevcihi şart

³⁵¹ Haydar Güçbilmez, A. Bilgin Turnalı'ya şöyle anlatmıştır: “Fındıkoğlu Mescidi'ni gayet iyi hatırlıyorum. Fâtih yangınında ben 12 yaşında idim. Fevzi Paşa Caddesi üzerinde Sümerbank'ın karşı köşesindeki Renk Fotoğraf Stüdyosu'nun barındığı apartman bir gemi burnu şeklindedir. Bir bahriye albayına ait olan bu apartmanın üzerine inşa edildiği sahanın Çenezâde Tekkesi ile hâziresine dahil yerler olduğu bilinir. Mezar taşları, biraz daha aşağıda, şimdiki Bedrettin Simavi Sokağı'nın köşesinde yeni yapılan Aydın İli Yüksek Öğretim Kız-Erkek Öğrenci Yurdu'na kadar uzanırdı. Albayın evi bir mezarlık üstüne kurulduğu için bir takım hayaletler görüldüğü ve oturanların korktuğu söylenirdi.” Bkz. A. Bilgin Turnalı, “Fâtih'te Hoca Hayreddin Mescidi ve Çene-zâde Tekkesi”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 156 (Eylül-Aralık 2017)

³⁵² CSRA, 117/268.

³⁵³ CSRA, 117/268.

³⁵⁴ <https://gis.fatih.bel.tr/webgis/>

³⁵⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 28a-b; 50b.

³⁵⁶ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 6b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 234.

koşulmuşdu³⁵⁷. 4. Şeyh Müneccim Mehmed Fikrî Efendi m.1838/h.1850 yılında tekkeyi kapsamlı olarak tamir ettirmiştir³⁵⁸. Zakirbaşı Ali GERÇEK, Kabakulak Tekkesi eski dervişlerinden Mustafa Dede ve Yenikapı Mevlevîhanesi dedegânından Zekâizade Hüseyin Şefik Dede'nin zakirlik yaptığı³⁵⁹ tekkenin mukabele günü pazartesi³⁶⁰ idi.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Çenezade Mehmed Ziyaeddin Efendi (v.1774), Seyyid Ahhmed Efendi (v.1779), Kanlıcalı Sadık Efendi (v.1834), Müneccim Gürcü Mehmed Fikrî Efendi (v.1846), Mehmed Salim Efendi (v.1860).

1. Mehmed Salih Aşkî Efendi: m.1835/h.1251 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh Mehmed Fikrî Efendi'nin oğludur³⁶¹. Zakirbaşı Aziz Efendi'nin³⁶² rehberliğinde Sünbül Efendi Türbedarı M. Hamdullah Efendi'den Kadirî-Eşrefî hilafeti almıştır³⁶³. m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da tekke ismi verilmekle birlikte şeyh ismi belirtilmemiştir³⁶⁴. Babasının vefatı sonrası meşihat Mahmud Cezbî Efendi niyabetiyle uhdesine tevcih olunmuşsa da içki içip uygunsuz kişilerle arkadaşlık ettiğine dair şikâyet gelince Meclis-i Meşayih, 25 Zilhicce 1309 (20 Temmuz 1892) tarihinde aldığı kararla meşihat işlerinden el çektirib sadece harem kısmında ikametine müsaade etmiş, selâmlık kısmını ise şeyh vekîli Mahmud Efendi'ye bırakmasını istemiştir³⁶⁵. Birkaç ay sonra verdiği, vazifesine geri dönme talebini ihtiva eden arzuhaline ise henüz ıslah-ı hal olmadığı gerekçesiyle Meclis-i Meşayih tarafından 13 Cemaziye'l-evvel 1310 (3 Aralık 1892) tarihinde olumsuz cevap verilmiştir³⁶⁶. Bab-ı ali'de Sadaret evrak odası hulefasından³⁶⁷ bulunan Şeyh Salih Efendi, Çenezade Dergâhı

³⁵⁷ IST.MFT.MSH d.1773 s.119.

³⁵⁸ BOA HAT.552.27211.0; Tabîbzâde, *Mecmua-i Tekâyâ*, 6b.

³⁵⁹ CSRA, 117/265.

³⁶⁰ *Âsitane-i Aliyye*, 10; Bandırmalızade, 9; Yeşilzade Mehmed Salih, *Rehber-i Tekâyâ* (İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Tırnovalı Bölümü, Nr. 1035, Mükerrer IV. Cilt, 1335), 1. Söz konusu defter Ahmed Nezih Galitekin tarafından latin harflerine çevrilmek suretiyle yayımlanmıştır. Bkz. Ahmed Nezih Galitekin (haz.), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul*, 241-260.

³⁶¹ *İTNVD*, 188.

³⁶² Kabakulak Tekkesi Zakirbaşısı Ali Gerçek'in babasıdır.

³⁶³ CSRA, 117/265.

³⁶⁴ Bandırmalızade, a.g.e., 9.

³⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1771 s.40.

³⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1771 s.13.

³⁶⁷ CSRA, 117/280.

meşihatini geri alabilmek için 5 Receb 1310 (13 Ocak 1893) tarihli bir arzuhal daha yazmışsa³⁶⁸ da yine umduğunu bulamamıştır. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 6 Receb 1311 (13 Ocak 1894) tarihli kayıddan ise uygunsuz halleri bir daha yapmaması şartıyla meşihatın kendisine geri verildiği anlaşılmaktadır³⁶⁹. 8 ay hasta yattıktan sonra 3 Cemaziye'l-evvel 1317 (9 Eylül 1899) tarihinde vefat eden Salih Efendi türbeye defnedilmiştir³⁷⁰.

2. Mehmet Fikrî BOZKIR: Babası Çenezade Tekkesi Şeyhi M. Salih Aşkî Efendi, annesi ise Emine Hanım'dır. m.1892/h.1309 yılında doğmuştur. Babasının vefatında 6 yaşında olduğundan tekkenin idaresi için vakfiye gereği Sinek Şeyh Halil Efendi Tekkesi Şeyhi Necmeddin Efendi'ye müracaat edilmiş, onun feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 23 Cemaziye'l-ahir 1317 (29 Ekim 1899) tarihli mazbatasına istinaden Bahriyeli Hacı İbrahim Edhem Efendi'nin niyabetiyle meşihat M. Fikrî Efendi'ye tevcih olunmuştur³⁷¹. Şeyh Salih Efendi'nin eşi Emine Hanım, bu vekil şeyh tarafından tekke de zikir icra ettirilmesine muhalefet edip mani olmaya kalkmış, İbrahim Edhem Efendi de Meclis-i Meşayih'e şikâyetde bulununca 7 Receb 1317 (11 Kasım 1899) tarihinde konu Zabıta Nezareti'ne intikal ettirilmiştir³⁷². Emine Hanım'ın tekkeye başka bir vekil ta'yini isteği de Meclis-i Meşayih tarafından 21 Receb 1317 (25 Kasım 1899) tarihinde reddedilmiştir³⁷³. Kabakulak Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkı Efendi'den m.1912/h.1330 yılında hilafet alarak Çenezade Tekkesi'ne asaleten postnişîn ta'yin olunan Mehmet Fikri Efendi'nin vazifesi tekkelerin seddolunduğu 1925 yılına kadar sürmüştür³⁷⁴. Askerde bulunduğu süre zarfında ise mürşîdi İsmail Hakkı Efendi pazartesi günleri bu tekkeyi açarak ayin icra ettirmiş ve dervişler için sofraya kurdurmuştur. 13 Eylül 1917 tarihinde Meclis-i Meşayih'e gönderdiği yazıda bu durumu ifade etmekte ve

³⁶⁸ BOA BEO.144.10741.0.

³⁶⁹ IST.MFT.MSH d.1772 s.27.

³⁷⁰ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 6b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 234; CSRA, 117/282.

³⁷¹ IST.MFT.MSH d.1773 s.119. İbrahim Edhem Efendi Çenezade Tekkesi'nde daha önce şeyh vekilliğinde bulunan Köprülü Şeyh Mehmed Cezbî Efendi'den m.1891/h.1309 yılında Nakşî, Vanî Tekkesi şeyhi Muhammed Emin Efendi'den Kadirî hilafeti almış, 1918 yılı sonrasında Kefevî Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunmuştur. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/134.

³⁷² IST.MFT.MSH d.1773 s.89.

³⁷³ IST.MFT.MSH d.1773 s.89.

³⁷⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâ Mahsus Defterdir*, 22/118.

taamiyyenin M. Fikri Efendi'nin annesine ödenmesini talep etmektedir³⁷⁵. Bahriyeli Hacı İbrahim Edhem Efendi 21 Nisan 1919 günü Meclis-i Meşayih kararıyla Kefevî Tekkesi'ne şeyh vekili olarak ta'yin olunmuştur³⁷⁶. Bütçe Kanunu'ndan anlaşıldığına göre M. Fikrî Efendi'ye Vakıflar Umum Müdürlüğü'nce ömrünün geriye kalan kısmında "kaldırılmış tekke ve zaviyeler mensuplarına" ayrılan bütçeden maaş ödenmiştir³⁷⁷. 1 Aralık 1961 Cuma günü vefat etmiş, Karagümrük Çarşı Cami'i'nde Cumartesi günü ikinci vakti cenaze namazı kılınmış ve Edirnekapı dışına Zülali Çeşmesi arkasına sırlanmıştır. 382 kabir numaralı, latin harfli bir şahidesi bulunmaktaydı³⁷⁸. C. S. Revnakoğlu, M. Fikri BOZKIR'ı şöyle tarif ediyor: *"Hakikaten sülehâdan, halûk, halîm, sükûtî, ehl-i hâl bir zâtdır. Dâima makâm-ı hîcde bulunur. Edeb ve terbiyesi, mübarek hâli herkesi utandırır. Fakr hâli içinde bulunduğu hâlde kendine göre keremi, sehâsı vardır. Beş vaktine beş katan samîmî âbidlerdendir. Herhangi bir toplantıda meşihatfûrûşluk etmez, dâima hizmet makâmında bulunur."*³⁷⁹

10.İsa Efendi (Kilise-Fenârî İsa) Tekkesi

Fatih, Akşemsettin (eski Hasan Halîfe) Mahallesi, Adnan Menderes Bulvarı, Halıcılar Caddesi, 115 numarada, 2026 ada 6 parselde yer almaktadır. İmparator VI. Leon döneminde 10. yüzyıl başlarında donanma kumandanı olarak görev yapan Konstantinos Lips tarafından yaptırılarak 907 yılında faaliyete geçen Lips Manastırı ve Kilisesi'nin güney tarafına İmparator VIII. Mihail'in 1282 yılında ölümü sonrasında karısı Teodora tarafından Paleologos Hanedanı'nın merkad kilisesi ilave ettirilmiştir³⁸⁰. Şeyhülislam Molla Şemseddin Fenârî'nin torunu olup Bursa Kadısı iken h.903 (1498) yılında vefat eden Alâeddin Efendi bu binayı mescide tahvil etmiş³⁸¹, Mevlâna Mehmed bin İshak imzasıyla 927 yılı

³⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1736 s.2; d.1738 s.159.

³⁷⁶ IST.MFT.MSH d.1742 s.85.

³⁷⁷ Resmi Gazete'de yayımlanan Bütçe Kanun Tasarılarında buna dair bilgiler mevcuttur. Bu tahsisatın kaldırılan tekke ve zaviyeler mensuplarından ilmi evsafı haiz bulunanlara tahsis edildiği belirtilmekte, vefat edenler oldukça ödeme yapılan şeyh listesinin azaldığı Resmi Gazetelerden takip edilebilmektedir.

³⁷⁸ CSRA, 117/267.

³⁷⁹ CSRA, 117/266.

³⁸⁰ Semavi Eyice, "Fenârî İsâ Mescidi", *TDVİA* (Ankara:TDV Yayınları,1995), 12/337

³⁸¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 76b-77a. Seyyid Ali Satı' tarafından *Hadîka*'nın zeyli hazırlanırken ismi "Alâeddin Efendi" yerine "Alâeddin Ali Efendi", vefat yılı da otantik metinde 903 iken zeyilde 902 yazılmıştır. Bkz. Hâfız Hüseyin Efendi bin Hacı İsmail el Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-Cevâmî*, nşr.Seyyid Ali Satı' (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281), 1/157.

Ramazanında (Ağustos 1521) 30 bin akçe ile vakfiyesi tanzim edilmiştir³⁸². m.1633/h.1043 yılında çıkan yangında harap olan yapıyı tamir ettiren Bayram Paşa minber vaz' etmek suretiyle cami' statüsü kazandırmıştır. XVII. yüzyılın ikinci yarısında bu cami'de imamlik vazifesini üstlenen Halvetî meşayihinden İsa Mahvî Efendi binanın yanına derviş hücreleri ve bir ev yaptırmış ve tekke olarak kullanılmak şartıyla neslinden gelenlere vakfetmiştir³⁸³. Kendisinden sonra oğlu Mehmed Salih Mahvî Efendi, onun da m.1760/h.1173 yılında vefatıyla damadı M. Emin Efendi vakfın mütevelliliğini üstlenmiştir³⁸⁴. Ağustos 1782'deki büyük yangında zarar gören yapı m.1831/h.1247 yılında Mihrişah Valide Sultan Vakfı'ndan tamir ve ihya edilmiştir³⁸⁵. Tekkenin hususî günü m.1840/h.1256 yılında pazarken m.1890/h.1307'ye gelindiğinde değiştiği ve cuma namazı sonraları başlayıp geceye kadar devam ettiği kaynaklardan anlaşılmaktadır³⁸⁶. 31 Mayıs 1918 günü çıkan yangında cami' ve tekkenin müteşekkil külliye harabe haline gelmiş, külâh kısmı yıkık vaziyette duran minaresi 1940 yılında tamamen yıktırılmıştır³⁸⁷. Eski fotoğraflardan ve çok bakımsız bir görünüm arz eden külliyei gecekonducular işgal etmiş, Bizans devrinden kalan 22 lahidin yok edilmiş, hatta Semavi Eyice'nin gözlemlerinden göre içeride kaçak at dahi kesildiğine şahid olunmuştur³⁸⁸. Fenari İsa Cami'i'nin Bakanlar Kurulu'nca müze olarak kullanılmak Milli Eğitim Bakanlığı'na devri kararlaştırılıp Ayasofya Müzesi'ne bağlanmışdır. 13 Mart 1959 tarihli yazışmada "Fenari İsa Anıtı" diye söz edilen cami'in 1960 Mali Yılı'nda tamirinin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 1959 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce başlatılan restorasyon çalışmaları 1969 yılında tamamlanmış ve cami' olarak ibadete açılmıştır³⁸⁹. Burada son olarak 2016-2018 yılları arasında restorasyon gerçekleştirilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

İsa Mahvî Efendi (v.1715), Hasan Halîfe, Ebûbekir Efendi (v.1779), Mehmed Efendi (v.1792), Feyzî Efendi, Zekeriya Efendi (v.1832), Mehmed Emin Efendi, Mehmed

³⁸² Ömer Lütfî Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi (Nşr.), *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri, 953 (1546) Târihli* (İstanbul:İstanbul Fetih Cemiyeti, Baha Matbaası, İstanbul, 1970), 220.

³⁸³ Ayvansarayî, *Hadîka*, 1/158.

³⁸⁴ BOA AE.SMST.III.22.1487.0.

³⁸⁵ Semavi Eyice, "Fenârî İsa Mescidi", *TDVİA*, 12/338.

³⁸⁶ *Asitane-i Aliyye*, 8; Bandırmalızade, a.g.e., 4; Albayrak, a.g.e., 5/64.

³⁸⁷ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 220.

³⁸⁸ Eyice, "Fenârî İsa Mescidi", *TDVİA*, 12/338.

³⁸⁹ Erdem Yücel, "Fenârî İsa Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*, ed.Reşad Ekrem Koçu (İstanbul: Koçu Yayınları,1971), 10/5612.

1. Yahya Efendi: Koska'daki Abdu's-selâm Tekkesi Şeyhi M. Galib Efendi'nin oğludur. Sultan Mehmed Reşad'ın süt kardeşi idi³⁹⁰. Hilafetini babasının halîfesi, Teselya Yenişehir Sa'dî Dergâhı Şeyhi Muhammed Vehbî Efendi'den almış, 1876-1901 yılları arasında Koska'daki dergâhın postnişînliğini üstlenmiştir³⁹¹. *Dersaadet Tekâyâ ve Zevâyâ Ta'amiyye Defteri*'nde 9 Şa'ban 1280 (18 Ocak 1864) tarihinde İsa Efendi Tekkesi Şeyhi Yahya Efendi'ye tahsisatın başladığı anlaşılmaktadır³⁹². m.1890/h.1307 yılında yayımlanan *Mecmua-i Tekâyâ*'da Halıcılar Köşkü kurbünde Kilise Cami'i'ndeki İsa Efendi Tekkesi'nin şeyhi olarak Yahya Efendi kayıtlıdır³⁹³. Koska'daki tekkede kanun kaçaklarını barındırdığı gerekçesiyle 1901 yılında Sultan Abdülhamid tarafından Hicaz'a sürgün edilen Yahya Efendi II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası İstanbul'a geri dönmüştür³⁹⁴. 4 Cemaziye'l-ahir 1329 (2 Haziran 1911) tarihinde vefat etmiş ve Koska'daki dergâhının türbesine defnedilmiştir³⁹⁵.

2. Hocaşade Hâfız Muhammed Emin Efendi: m.1870/h.1287 yılında İstanbul'da Hacı Hâfız Mehmed Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Fatih dersiamlarından Erzurumlu Hacı Nazım Efendi'nin yanında ilim tahsil etmiş ve kendisinden icazetname almıştır. Şeyh Şerefeddin Efendi'den m.1912/h.1330 yılında Sa'dî hilafeti aldıktan sonra İsa Efendi Zaviyesi'ne 29 Şa'ban 1331 (3 Ağustos 1913) tarihinde postnişîn olarak ta'yin edilmiştir³⁹⁶. 1918 yılında tekkenin yanıp kullanılamaz hale gelmesi sebebiyle 1925 yılına kadar meşihat ciheti uhdesinde bulunmakla beraber³⁹⁷ burada ibadet imkânı kalmadığından 28 Mart 1921 tarihinde vekâleten, 13 Ekim 1921'de asaleten şeyhliğine ta'yin edidiği Balaban

³⁹⁰ CSRA, 61/30.

³⁹¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/375.

³⁹² *Dersaadet Tekâyâ ve Zevâyâ Ta'amiyye Defteri* (1308-1311), s.3. Söz konusu defter Ahmed Nezh Galitekin tarafından latin harflerine çevrilerek yayımlanmıştır. Bkz. Ahmed Nezh Galitekin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul* (İstanbul:İşaret Yayınları, 2003)

³⁹³ Bandırmalızade, a.g.e., 4; CSRA, 169/167.

³⁹⁴ CSRA, 61/31.

³⁹⁵ Tabîbzâde, *Mecmua-i Tekâyâ*, 30b.

³⁹⁶ Albayrak, a.g.e., 5/64.

³⁹⁷ *Tekâyâ ve Zevâyâ Mahsus Defterdir*, 40/228.

Tekkese'nde 1925'e kadar irşad hizmetini görmüşdür³⁹⁸. Vefat tarihine kaynaklarda rastlanmamıştır.

11. Hasan Halîfe Tekkesi

Mustafa Özdamar'a göre Hasan Halîfe Tekkesi'nin arsası Hasan Halîfe Mahallesi, Halıcılar Caddesi'nde, Hissedar Sokağı ile Sarı Abdullah Sokağı'nın kavşağındaki 2023 ada 1 parselde idi³⁹⁹. Sarı Abdullah Sokağı, 18 numaradaki apartman tekkenin arsası üzerine inşa olunmuştur. *Ayverdi Haritası*'ndan XIX. yüzyılda burada bir türbe bulunduğı anlaşılmaktadır. Hasan Halîfe Mahallesi 2008'deki düzenlemeler neticesinde Akşemsettin Mahallesi sınırları içine dahil edilmiştir. h.953 (1546) *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde Hasan Halîfe Zaviyesi'nin Fenarî İsa Cami'i çevresinde oluşan Karaköy Mahallesi'nde olduğu belirtilmektedir. Rabia Hatun Vakfı'ndan bu zaviyenin mumlarının karşılanması için akar bağlanmışdır⁴⁰⁰.

Tekkenin şeyhi:

1. **Hasan Halîfe:** Tekkenin banîsi olduğu anlaşılan Hasan Halîfe'nin tarîkatı hakkında bilgiye ulaşamamıştır.

12. Fatih Emir Buharî Tekkesi

Fatih, Akşemsettin (eski Hoca Üveys) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Emir Buhari Sokağı, 5 numaradaki cami'in yerindeydi. 2047 ada 14 parselde mescid-tevhidhane, türbe ve hazîre, 2046 ada 28 adada ise 19 derviş hücrelerinden müteşekkil⁴⁰¹ zaviye bulunmaktaydı. Gerek Ayverdi gerekse Alman Mavileri Haritası'ndan derviş hücrelerinin son devirde Emir Buharî Medresesi olarak faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Tevhidhane ile derviş hücreleri arasındaki Cami Sokağı günümüzde Emir Buhari Sokağı adını almıştır. Tevhidhanenin güney batısında Sultan II. Abdülhamid devrinde 4 Eylül 1891 - 9 Haziran 1895 tarihleri arasında sadrazamlık yapan ve 1900 yılında vefat eden Ahmed Cevad Paşa için 1901 yılında Mi'mar Kemaleddin tarafından bir türbe inşa edilmiştir⁴⁰². Cevad Paşa'nın babası Kabağağlızade Miralay Mustafa Asım Beğ de Emir Buharî Tekkesi

³⁹⁸ Bedri Mermutlu- Belgin Bolu-İsmail Büyükseçgin, *Üsküdar Balaban Tekkesi* (İstanbul: Üsküdar Belediyesi Kültür Yayınları, 2014), 45.

³⁹⁹ Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 127.

⁴⁰⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 224.

⁴⁰¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 10/54.

⁴⁰² EEKEA Dosya:513. "Halikarnas Balıkçısı" lâkabıyla tanınan yazar Cevad Şakir Kabağağlı, Ahmed Cevad Paşa'nın kardeşi Mehmed Şakir Paşa'nın oğludur.

hazîresinde medfundur⁴⁰³. Osmanlı devrinde Fatih Cami'i'nden başlayarak yarım bir çember çizerek güney yönüne devam eden Emir Buharî Caddesi, Emir Buharî Tekkesi'nin tevhidhanesi ile Ahmed Cevad Paşa Türbesi arasından geçip Malta'daki Hâfız Ahmed Paşa Cami'i'ne ulaşmaktaydı. Emir Buharî Tekkesi'nin 3. Şeyhi Hâce Abdüllâtîf Efendi'nin kız kardeşinin kocası Kadıasker Kızıl Abdurrahman Efendi'nin XVI. yüzyılda inşa ettirdiği⁴⁰⁴ ve 1918 yangınına kadar faaliyetini sürdüren mekteb de A. Cevad Paşa Türbesi'nin yanında idi. Günümüzde bu mektebin yerinde apartman bulunmaktadır. Sultan II. Bayezid tarafından Nakşibendiyye'nin İstanbul'daki ilk temsilcilerinden Emir Buharî için bina ettirilen⁴⁰⁵ mescid-tevhidhane m.1633/h.1043 yılındaki büyük yangında harap olunca⁴⁰⁶ Bayram Paşa tarafından ihya edilip minber vaz' edilmiş ve cami'e dönüştürülmüştür⁴⁰⁷. m.1752/h.1165 yılında yanan tekkeyi bu defa eski Sadrazamlardan Mustafa Paşa tekrar inşa ettirmiş⁴⁰⁸, m.1821/h.1236 yılında tekke ve türbe yeniden tamir görmüştür⁴⁰⁹. 31 Mayıs 1918'de çıkan Fatih Yangını'nda cami' ve derviş hücreleri ağır hasar görmüş, 1921 yılında tramvay bu bölgeden geçirilirken harem-selâmlık arsasının başka bir mahalden yer verilmesi suretiyle Şehremaneti tarafından sokağa katılması gündeme gelince Şeyh Mustafa Sabrî Efendi Meclis-i Meşayih vasıtasıyla itirazda bulunmuşdur⁴¹⁰. 1960'lı yıllara kadar metruk halde kalan tekke arsasına mahallelinin gayretleriyle betonarme bir cami' inşa edilmiş ve 1966'da ibadete açılmışdır. Mescidin karşısındaki derviş hücrelerinin bakiyesi ortadan kaldırılmış, arsasının yarısına Belediye Hesap İşleri Müdürlüğü⁴¹¹ binası inşa edilirken diğer yarısı üzerinden Emir Buharî Sokağı yılında geçirilmiştir. 2022 yılında derviş hücrelerinin arsasına inşa edilen bina Kemal Efendi Vakfı'na tahsis edilmiş vaziyetdeydi⁴¹². 922 yılı Cemaziye'l-ahirinde

⁴⁰³ Abdülkadir Özcan, "Cevad Paşa", *TDVİA*, 7/430-431. Cevad Paşa'nın kardeşi Şakir Paşa'nın kızı Fahrünnisa Zeyd'in kızı olan Şirin Devrim ise büyük dedesi M. Asım Beğ ve hanımının Bursa'da vefat ettiğini yazmıştır. Bkz. Şirin Devrim, *Şakir Paşa Ailesi, Harika Çılgınlar*, ter.Semra Karamürsel (İstanbul:Milliyet Yayınları, 2. Baskı, 1996), 16.

⁴⁰⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 24a. Mehmed Akif Ersoy 4,5-6,5 yaşları arasında bu sıbyan mektebinde okumuştur.

⁴⁰⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 24a

⁴⁰⁶ CSRA, 201/19.

⁴⁰⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 24a.

⁴⁰⁸ CSRA, 201/36.

⁴⁰⁹ CSRA, 201/24-26.

⁴¹⁰ IST.MFT.MSH d.1745 s.80.

⁴¹¹ Sonradan bu binada İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı İştirakler Koordinasyon Müdürlüğü faaliyet göstermeye başlamıştır.

⁴¹² 3 Nisan 2022 tarihindeki tedkik gezisi.

(Temmuz 1516) vefat edince tekkenin mihrabı önüne defnedilen⁴¹³ Emir Buharî'nin türbesi ziyarete açıktır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Emir Ahmed Buharî (v.1516), Hâce Mahmud Efendi (v.1532), Hâce Abdüllâtîf Efendi (v.1564), Hâce Seyyid Mehmed Efendi (v.1585), Hâce Gıyasuddin Ahmed Sadık Efendi (v.1586), Hâce Ziyaeddin Ahmed Efendi (v.1602), Hâce Seyyid Fazlullah Efendi (v.1637), Hâce Seyyid Abdullah Efendi (v.1670), Hâce Seyyid Fazlullah Efendi (v.1709), Hâce Seyyid Abdülkebîr Efendi (v.1719), Hâce Seyyid Mehmed Refi' Efendi (v.1720), Hâce Seyyid Abdurrahman Efendi (v.1774), Hâce Seyyid Hamdullah Efendi: (v.1798), Hâce Seyyid Mehmed Nesîb Efendi (v.1813), Hâce Seyyid Mehmed Şerefeddin Efendi (v.1825), Rıza Efendi, Haşhaş Molla Seyyid Mustafa Efendi (v.1843), Hâce Hacı Ahmed Faiz Efendi (v.1856), Abdullah Ferdî Efendi (v.1858).

- 1. Halil Cemal Efendi:** m.1819/h.1234 yılında Manisa'da doğmuştur⁴¹⁴. Şeyh Abdullah Ferdî Efendi'nin damadıdır.1891-95 yılları arasında hazırladığı tahmin edilen *Dersaadet Tekâyâ ve Zevâyâ Ta'amiyye Defteri*'ne göre 19 Şubat 1859 (7 Şubat 1274) günü kendisine tahsisatın başladığına⁴¹⁵ dair kayıt bulunduğundan bu günlerde tekkenin şeyhliğine ta'yin edildiği anlaşılmaktadır.
- 2. Abdülkadir (Kadrî) Efendi:** Muhibban Mecmuası'nın 28 Receb 1329 tarihli nüshasında bulunan "Yahyazade Tekkesi şeyhi Hasib Efendi'nin Temmuz 1911'deki cenazesine katılan şeyhler" arasında Kadrî Efendi'nin de ismine rastlanmaktadır.
- 3. İsmail Efendi:** 5 Muharrem 1334 (14 Kasım 1915) ve 16 Cemaziye'l-evvel 1334 (21 Mart 1916) tarihlerinde Meclis-i Meşayih tarafından Evkaf Nezareti'ne gönderilen yazılarda Emir Buharî Tekkesi Şeyhi İsmail Efendi'nin vefatıyla yerine vekil şeyh olarak Mustafa Efendi'nin ta'yin

⁴¹³ Taşköprüzâde Ahmed ibn Mustafa, *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*, ter. Mecdî Efendi (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1269), 365; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/32.

⁴¹⁴ *İTNVD*, 228. *Nüfus Vukû'atı Defteri*'nde Manisalı olduğu yazılıyken A. Muhyiddin Efendi'ye göre aslen Aydınlıdır. Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 30.

⁴¹⁵ *Dersaadet*, 1.

edildiği belirtilmektedir⁴¹⁶.

4. Mustafa Sabrî Efendi: m.1863/h.1280 yılında Amasya'nın Küçük Medrese (Şamlar) Mahallesi'nde dünyaya gelen Mustafa Sabrî Efendi, Kara Müftüoğullarından Balcı Hoca ismiyle tanınan mahalle mektebi muallimlerinden Hattat Hacı Mehmed Efendi'nin oğludur⁴¹⁷. Mir Hamza Nigârî veya halîfesi Taşova'nın Kiranta köyü'nde ikamet eden Hacı Mustafa Efendi'yle görüştüğüne dair zayıf rivayetler vardır⁴¹⁸. İstanbul'a giderek medrese tahsili görmüş ve Fatih dersiamlarından Taşköprülü Abdullah Rüşdî Efendi'den m.1894/h.1311 yılında icazet almıştır. Şeyh Manisalı Halil Cemal Efendi'ye intisab edip kendisinden m.1901/h.1319 yılında Nakşî hilafeti almış⁴¹⁹, 31 Teşrîn-i evvel 1331 (13 Kasım 1915) tarihinde Emir Buharî Tekkesi şeyhliğine vekâleten ta'yin olunmuştur. Asaletinin tasdikine dair Meclis-i Meşayih mazbatası da Evkaf Nezareti'ne 8 Mart 1332 (21 Mart 1916) tarihinde gönderilmiştir⁴²⁰. Seyyid Burhaneddin Belhî'nin istifası üzerine Eyyûb'deki Özbekler Kalenderhanesi'nin şeyh vekâleti de Meclis-i Meşayih'in 1 Zilhicce 1336 (8 Eylül 1918) tarihli mazbatasına istinaden uhdesine tevcih olunmuştur⁴²¹. Temmuz 1918 (Şevval 1336) ve 30 Temmuz 1921 (24 Zilkade 1339) tarihleri arasında Meclis-i Meşayih a'zalığında bulunan⁴²² Mustafa Sabrî Efendi m.1925/h.1344 yılında vefat etmiştir. Göksu, Yeni Mahalle, Garipler Kabristanı'nda, Kavacık Yolu üzerindeki çeşmenin üst kısmında medfun⁴²³ olup Cerrahî Asitanesi şeyhi İ. Fahreddin Erenden, Mustafa Sabrî Efendi'nin vefatına şu tarihi düşürmüştür: *"Kalb-i âgâh Sabri'ye ancak / Senin vechin zâhir, 1344"*⁴²⁴. Osman Kemalî Efendi de şu tarihi söylemiştir: *İki şahid çıkdı söyleşdi "Hüve*

⁴¹⁶ IST.MFT.MSH d.1736 s.53,165.

⁴¹⁷ CSRA, 212/54.

⁴¹⁸ CSRA, 212/54.

⁴¹⁹ Albayrak, a.g.e., 4/114.

⁴²⁰ IST.MFT.MSH d.1736 s.165.

⁴²¹ Meclis-i Meşayih Defteri'nde şeyh vekili ta'yini kararının yazılı olduğu sayfada Mustafa Sabrî Efendi isminin geçtiği kısım tahriş olduğundan okunamamaktadır. Metnin içinde Emir Buharî Tekkesi şeyhi ve Meclis-i Meşayih a'zasından olduğu belirtildiğinden Mustafa Sabrî Efendi'nin ismini tesbit etmek mümkün olabilmektedir. Bkz. IST.MFT.MSH d.1739 s.2.

⁴²² Albayrak, a.g.e., 4/114.

⁴²³ CSRA, 201/10.

⁴²⁴ Adalet Çakır (haz.), *Geydim Hırkayı, Safer Efendi'nin Sohbetleri* (İstanbul:Dergâh Yayınları, 2013),27.

13. Memi Can Azîz Tekkesi

Fatih, Akşemsettin (eski Hoca Üveys) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Emir Buhari Sokağı, 18 numarada⁴²⁶, 2046 ada 36 parselde idi. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Memi Can Türbesi", h.1259-1292 (1843-1875) yılları arasında hazırlanan Muharremiyye defterlerinde ise "Memi Can Azîz Tekyesi/Dergâhı" ismiyle kayıtlıdır. Halvetî-Uşşakî meşayihinden Memi Can ismiyle ma'ruf Seyyid Muhammed Efendi'nin türbesi etrafında tesis olunduğu tahmin edilen tekkenin şeyhlerine dair bilgiye ulaşılamamıştır. Hüseyin Vassaf'ın naklettiğine göre 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük Fatih Yangını'nda harap olduktan sonra 1920'lerde etrafı duvarla çevrilmek suretiyle kabrin kaybolmasına mani olunmuştur. Buradan yol geçirilmesi planları yapılırken kabrin Uşşakî Asitanesi'ne veya başka uygun bir yere nakledilmesi düşünülmüş, fakat gerçekleştirilememiştir⁴²⁷. C. S. Revnakoğlu'nun bildirdiğine göre nakl-i kubur yapılmadan kabrin bulunduğu arsaya apartman inşa edilmiştir⁴²⁸. Günümüzde Emir Buharî Cami'i hazîresinde çiçek desenleriyle süslü eski bir kabir taşının üzerinde latin harfleriyle "Bican Baba Mezarı" yazısı dikkat çekmektedir. Önceleri bir köşede yaslanmış olarak duran ve türbeden nakledildiği tahmin edilen bu taş bugün bir mezar pehlesine yerleştirilmiş vaziyettedir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Memi Can Azîz (Seyyid Muhammed Efendi):** Şeyhî'nin *Vekâyi'ü'l-Fuzalâ*'sında Halvetiyye'nin Uşşakiyye kolunun pîri Hasan Hüsameddin Uşşakî'den hilafet aldığı yazılıdır⁴²⁹. Atayî'nin *Şakâik Zeyli*'nde ise birçok şeyhden istifade ederek tekmil-i tarîkat eylediği belirtilirken hilafet aldığı zatın ismi verilmemiştir. 1008 yılı Zilkade (1600 Mayıs/Haziran) ayında vefat eden Memi Can Efendi Fatih'de Emîr Buharî Tekkesi'nin hizasındaki evinin içine defnedilmiştir⁴³⁰. İlk devre ait kaynaklarda memleketine dair

⁴²⁵ Baha Doğramacı (toplayan), *Kemâlî Divanı'ndan Aşk Sızıntıları* (İstanbul:Divan Matbaacılık, 1977), 222.

⁴²⁶ Bu mahallenin sakinlerinden Müfid Yüksel'le 2014 yılında yaptığımız görüşmede Memi Can Efendi kabrinin Emir Buhari Sokağı 18 numaralı apartmanın merdivenleri altında kaldığını akdarmıştır.

⁴²⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/236.

⁴²⁸ CSRA, 95/160.

⁴²⁹ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 1/301.

⁴³⁰ Nev'izâde Atâyî, a.g.e., 2/1247.

bilgi yokken Hüseyin Vassaf'ın *Sefîne-i Evliya*'sında Saruhanlı olduğu belirtilmekte, kaleme aldığı *Lübbü'l-Usûl fî Ma'rifeti Tarîkati'l-Vusûl ve Metalibu's-Sülûk* isimli iki eserini Sultan III. Murad'a takdim ettiği bildirilmektedir⁴³¹.

14. Fatih Hüsrev Paşa (Bağçevan Şeyh Arif Efendi-Bahçevancı) Tekkesi

Fatih, Akşemsettin (eski Hoca Üveys) Mahallesi, Akdeniz Caddesi, Hüsrev Paşa Sokağı'nda, Kanunî'nin damadı Hüsrev Paşa için Mi'mar Sinan tarafından inşa ettirilmiş türbenin yanında 2076 ada 34-35 parselde yer almaktadır. m.1856/h.1273 yılında Rıfaiyye'den hilafet alan Mehmed Arif Efendi, son türbedar Ömer Efendi'den Hüsrev Paşa Türbesi'nin türbedarlığını 20 altına, türbenin yanındaki arsayı da 40 altına satın almış ve bahçede kurduğu çadırdaki mukabele icrasına başlamıştır⁴³². İhvanın yardımlarıyla m.1859/h.1276 yılında buraya bir tevhidhane inşa edilmiş, 28 Safer 1286 (9 Haziran 1869) tarihinde de vakfiyesi tescil edilmiştir. 31 Mayıs 1918 günü çıkan Fatih yangınında kullanılamaz duruma gelen tekke, Şeyh Abbas Efendi'nin gayretleriyle 20 Eylül 1336 (1920) günü başlayan inşaat yarım vaziyetteyken 22 Teşrin-i evvel 1339 (1923) günü durmuş ve bir daha tamamlanamamıştır. Mukabele günü Çarşamba⁴³³ olan tekkenin zâkirleri arasında Beşiktaşlı Hayri Beğ, Hakkâk Mehmed Tevfik Efendi, Yaşar Baba, Terlikçi Mehmed Efendi, Karagümrüklü Hacı Şeref, Kanbur Cemal Beğ, Evkaf ketebesinden Mahmud Cemal Beğ, Hırka-yı Şerifli Enver Beğ (Koyun Baba yatırının yanındaki Sabire Sultan'ın neslinden olduğunu söylemiş, biraz meczubca imiş), Yalelli Hacı Ahmed, Bolahek Nuri Beğ bulunmaktaydı. Muallim İsmail Hakkı Beğ de bu tekkeye devam edenler arasındaydı⁴³⁴.

Tekkenin şeyhleri:

1. **Bağçevan Mehmed Arif el Vasfî Efendi:** m.1812/h.1227 yılında dünyaya gelmiş olup Rıfâî Şeyhi İbrahim Efendi'nin oğludur⁴³⁵. Önce Kara Sarıklı İbrahim Sabrî Efendi'ye (v. 1831/1247) intisab etmiş, ardından Rıfaiyye'nin Lihhasiyye koluna mensup Kılıcı Yusuf ve Şerbetdar Tekkeleri şeyhi Süleyman Niyazî Efendi'den (v. 1892/1310) m.1856/h.1273 yılında hilafet

⁴³¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/236.

⁴³² CSRA, 86/279,288

⁴³³ Bandırmalızade, a.g.e., s.12; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, c.5 s.269

⁴³⁴ CSRA, 86/287.

⁴³⁵ CSRA, 86/288.

almışdır⁴³⁶. Hüsrev Paşa Türbedarlığını devraldıktan sonra yanındaki arsayı da satın alarak burada Rıfâî usulü icrasına başlamış, ihvanın da desteğiyle bir tevhidhane inşa ettirmiştir. Şeyh Süleyman Niyazî Efendi'nin vefatı üzerine vakfiye şartı gereği en kıdemli halîfe olduğundan Meclis-i Meşayih'in 18 Receb 1310 (5 Şubat 1893) tarihli mazbatasına istinaden Şerbetdar Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁴³⁷. Hüsrev Paşa Türbesi bahçesinde yetiştirdiği meyve-sebze ile tekkeye gelen fukarayı doyurduğundan "bağçevancı (bahçıvan) şeyh" veya "bostancı şeyh" lâkabıyla tanınmıştır⁴³⁸. Havas ilminde ihtisası ve kıyam zikrinde kabiliyeti vardı⁴³⁹. C. S. Revnakoğlu'nun naklettiğine göre, "*Şeyh Arif Efendi'nin oturduğu odaya nazır evde ikamet eden zamanın meşhur ders vekili Dağıstanlı Hoca Halis Efendi geceleri sabaha yakın saatlere kadar çalışıp ders hazırlarken tasavvufa dair halledemediği meseleleri gelir Şeyh Arif Efendi'ye sorarak ümmî denilecek derecede medrese derslerinden haberi olmayan bu arif adamın himmet ve irşadiyle çözemediği bu meseleleri daima halletmekte olduğunu, kendisine yapılan itirazlar karşısında müftehiren itiraf etmekden çekinmez, "o benim Hocamdı" dermiş.*"⁴⁴⁰. m.1890/h.1307 yılında Hacc'a gitmiş, 12 Ramazan 1314⁴⁴¹ (14 Şubat 1897) günü iftara yakın bir vakitte vefat etmiştir⁴⁴². Türbedar odasının bulunduğu yere defnedilmiş, komşusu kâtip Hilmi Beğ'e ait arpacı dükkânının bahçesinden 15 metre satın alınmak suretiyle alan genişletilerek türbe inşa edilmiştir⁴⁴³. Türbede Arif Efendi'nin yanı sıra m.1921/h.1340'da vefat eden kızı Gülhis Hanım ile Şeyh Abbas Efendi'nin m.1917/h.1335'de vefat eden oğlu Mehmed Yusuf Efendi medfun⁴⁴⁴ olmakla birlikte günümüzde tek sanduka bulunmaktadır. Şeyh M. Arif Efendi'nin kızı Seher Hanım Postahane memuru Giridli Hasan Efendi'yle evlenmiş ve oğlu Zeynelabidin dünyaya gelmiştir. İttihad ve Terakki Fırkası'nın önde gelenlerinden ve Mehmed Akif ERSOY'un yakın dostu olan Zeynelabidin Beğ İstanbul Posta Telgraf Nezareti'nde çalışmış,

⁴³⁶ CSRA, 86/160.

⁴³⁷ IST.MFT.MSH d.1771 s.99.

⁴³⁸ CSRA, 86/279.

⁴³⁹ CSRA, 86/160.

⁴⁴⁰ CSRA, 86/160

⁴⁴¹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 22a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 183; Albayrak, a.g.e., 5/214.

⁴⁴² CSRA, 86/161.

⁴⁴³ CSRA, 86/288.

⁴⁴⁴ CSRA, 86/161.

Beyoğlu'nda 6. Daire-i Belediye'de muhasebeci iken 44 yaşında tifüsten vefat etmiştir⁴⁴⁵. Şerbetdar Tekkesi Şeyhi M. Arif bin Hasan Efendi'den Rıfâî hilafeti alan⁴⁴⁶ Zeynelabidin Beğ, Seher Hanımla (v.17.8.1970, Eyyûb Sultan Kabristanı) evlenmiş albay Tahir TANAN, Kâzım TANAN, Lütfü TANAN ve Dr. Mahmut Ziyaettin TANAN isimli çocukları olmuştur. Haydarpâşa Nümune Hastanesi doktorlarından Mahmut Ziyaettin TANAN'ın çocukları ise Meral TANAN, Erhan TANAN ve Çapa Tıp Fakültesi emekli öğretim üyelerinden İnal Zeynel TANAN (v.7 Mayıs 2014) idi.

2. (vekil) Mehmed Arif Efendi: m.1848/h.1264 yılında dünyaya gelen M. Arif Efendi, Balî Paşa Cami'i'nin imam ve hatibi, aynı zamanda kayyımı Hasan Efendi'nin oğludur. Urfalı Yekçeşm Mehmed Efendi'den ders görüp icazet alan Şeyh Mehmed Efendi, uzun müddet İstanbul Nüfus Dairesi'nde irsalat memuru çalışmıştır⁴⁴⁷. Bağçevan Şeyh M. Arif Efendi'den m.1878/h.1295'de Rıfâî hilafeti almış, 3 sene kadar M. Arif Efendi'nin oğlu Abbas Efendi'ye niyabeten tekkede zikirleri idare etmiştir. m.1901/h.1319 yılında postnişîn olarak ta'yin olunduğu Şerbetdar Tekkesi 1918'de yanınca taşındığı Kuzguncuk'daki akrabası Süleyman Behçet Beğ'in yalısında vefat etmiştir. Nakkaştepe Kabristanı'na defnedildikten sonra rüyasında babası Şeyh Hamil Efendi gören ve “*Şeyh Mehmed Efendi'yi alıp yanıma getir*” mesajını alan Beylerbeyi'ndeki Settariye Tekkesi Şeyhi Mehmed Rami Efendi naaşı kendi tekkesinin türbesine naklettirmiştir⁴⁴⁸. Tekke yıkılıp arsası satılınca türbedeki diğer kabirlerle beraber Nakkaştepe Kabristanı'na nakledilmiştir. Kabir taşında vefat yılı (muhtemelen rumî) 1334 olarak yazılıdır. C. S. Revnakoğlu'nun 1 Kasım 1953'de Hüsrev Paşa Tekkesi şeyhi Abbas Efendi'nin oğlu İlyas İlgen'de bulunan Şerbetdar Tekkesi hulefasından Nüfus Müdür-i Umumîsi Mehmed Ali Beğ'in notlarından kaydettiğine göre Şeyh M. Arif Efendi'nin vefat tarihi 10 Kânun-ı sani 1336'dır (10 Ocak 1920)⁴⁴⁹.

3. Abbas İlgen (Hâfız Abbas Ünsî Efendi): Bağçevan Şeyh M. Arif Efendi'nin

⁴⁴⁵ CSRA, 130/478

⁴⁴⁶ Albayrak, a.g.e., 5/82.

⁴⁴⁷ CSRA, 130/480.

⁴⁴⁸ M. Rami Gülman, *Hayatım*, Ahmet Nurullah Külahdaş Kütüphanesi. Söz konusu yazma eser Derya BAŞ tarafından latin harflerine çevrilmek suretiyle tamamı olmasa da yayımlanmıştır, Bkz. Derya BAŞ, *Yirminci Asırda Rindmeşrep Bir Bedevî Şeyhi Râmi Efendi* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019).

⁴⁴⁹ CSRA, 130/455-456.

oğludur. m.1878/h.1295 yılında dünyaya gelen Abbas Efendi, babasının halîfesi Mehmed Arif Efendi'nin yanında 3 sene seyr u sülûk görmüş ve 13 Şa'ban 1318 (6 Aralık 1900) günü kendisinden hilafet alarak Hüsrev Paşa Tekkesi'ne iclâs edilmiştir⁴⁵⁰. Babasının halîfelerinden Topkapı Cami'i hatibi Reisu'l-kurra Hâfız M. Cemaleddin Efendi'den okumuş ve hıfzını tamamlamıştır⁴⁵¹. Gösteriştan hoşlanmaz, cemiyet günlerinde dahi tac giymez, kalıpsız bir arakiye üzerine gelişi güzel bir şemle sarar ve kenarına daima bir çiçek sıkıştırırdı⁴⁵². 1918 yılında çıkan yangın sonrasında tekkenin yeniden inşasına gayret etmiştir. Bursa Mısırî Asitanesi şeyhi M. Şemseddin Efendi, 1925 yılında İstanbul'a geldiğinde bu tekkeye yaptığı ziyareti hatıralarında şu şekilde anlatmaktadır: *"O gece Muharrem'in biriydi. "Terlikçi" diyorlar bir zakir var, güzel mersiyeler okudu, ağlattı. Bursa'da mukaddimen görüşmüş bir jandarma vardı; ince sesli, hafif hafif o da epeyce şeyler okudu. Abbas Efendi, aşık bir zat; göğsünü bağırını açar, yırtar, ah eder, mahzun olur, herkesi de müteessir ederdi. Geç vakte kadar devam etti fakat avdet müşkil, oraları hep yanmış, hatta tekkeyi Abbas Efendi gayret-i ihvan ile kendi bina etmiş"*⁴⁵³. Eski Ali Paşa Cami'i içindeki kütüphanenin Hâfız-ı kütübü idi. Kitaplar Murad Molla Kütüphanesi'ne nakledilince Evkaf tarafından Balı Paşa Cami'i müezzinliği ve kayyımlığına ta'yin edilmiş ve ömrünün sonuna kadar bu göreve devam etmiştir⁴⁵⁴. Abbas Efendi 29 Eylül 1943 (28 Ramazan 1362) günü İstanbul'da vefat etmiş ve Merkez Efendi Kabristanı'nda Aşçı Dede Türbesi civarına (8. ada, kabir numarası 1961) defnedilmiştir⁴⁵⁵. Oğlu Veysi İlgen Dolmabahçe Sarayı marangozhanesinde çalışmış, onun oğlu Muzaffer İlgen 2012 yılında tekke müstemilatında ikamet etmekteydi. Şeyh Abbas Efendi'nin diğer oğlu İlyas İlgen'in de Arif isimli bir oğlu vardı.

15.Hasan Şükrî Efendi Zaviyesi (Sarıgözel Tekkesi)

Fatih, Akşemsettin (eski Sarı Nasuh) Mahallesi, eski Aynalı Çeşme Sokağı, 32

⁴⁵⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 193; Albayrak, a.g.e., 5/82.

⁴⁵¹ CSRA, 86/283.

⁴⁵² CSRA, 86/285.

⁴⁵³ Mehmed Şemseddin Mısırî, *Dildar-ı Şemsî, Niyazî-i Mısırî'nin İzinde Bir Ömür Seyahat*, haz.Mustafa Kara-Yusuf Kabakçı (İstanbul:Dergâh Yayınları, 2010), 180.

⁴⁵⁴ CSRA, 86/281.

⁴⁵⁵ CSRA, 86/285.

numarada, geniş bir bahçe içinde⁴⁵⁶ ve çeşmenin karşısında⁴⁵⁷ idi. Alman Mavileri ve Ayverdi Haritaları'nda Yavuz Selim Medresesi ile Dibek Cami'i arasında şimdiki sokakları çapraz keserek uzandığı görülen Aynalı Çeşme Sokağı, Akdeniz Caddesi açılıp bu mahallede yeni imar düzenlemeleri yapılırken ortadan kaldırılmıştır. Hasan Şükrî Efendi 1899 yılının ilk yarısında kendi hanesini vakfedip tekkeye tahvil eylemek suretiyle bu tekkeyi tesis etmiştir⁴⁵⁸. Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'deki kayda göre Hasan Şükrî Efendi kendi mülkü olan arsaya iki katlı ahşap mescid ve yanına şeyh evi inşa ettirmiş ve 1325 yılında tescil ettirdiği vakfiyesinde meşihat, imamet ve tevliyeti hayatta olduğu sürece kendisine, vefatı sonrasında da Halidiyye'den mustahlef erkek evlâdına meşrut kılmıştır⁴⁵⁹. Tevhidhane üst kattaydı⁴⁶⁰. *Tomâr-ı Tekâyâ*'da ise "Sarigüzel'deki Halidî Tekkesi"nin vakfiye tarihi Muharrem 1327 verildiğinden⁴⁶¹ Defter'deki tarihin rumî olabileceği akla gelmektedir. Esin D. İşli ise vakfiye tarihini kaynak belirtmeden 25 Rebiu'l-evvel 1325 (8 Mayıs 1907) olarak vermektedir⁴⁶². 1907'de tanzim edilen vakfiyenin 1909 yılında tescil edildiği tahmin edilmektedir. Hergün sabah ve ikindi namazı sonrası hatm-i haccân icra edilen⁴⁶³ tekke 31 Mayıs 1918'de çıkan Fatih Yangını'nda yok olmuş⁴⁶⁴, arsası üzerinden Akdeniz Caddesi geçirilmiştir.

Tekkenin Şeyhi:

- 1. el-Hac Hasan Şükrî Efendi:** m.1849/h.1265 yılında Fatih'in Sarigüzel semtinde doğmuş, Fatih dersiamlarından Tırnovalı Hoca Mehmed Efendi'den ders görüp icazet almıştır. Mevlana Halid-i Bağdadî halîfesi Bozkırlı Şeyh Muhammed Kudsî Efendi'nin oğlu Muhammed Bahaeddin Efendi'den istihlâf olunduktan⁴⁶⁵ sonra Aynalıçeşme Sokağı'ndaki evini zaviyeye dönüştürmüş, Meclis-i Meşayih'in 2 Muharrem 1317 (12 Mayıs 1899) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih

⁴⁵⁶ CSRA, 74/57.

⁴⁵⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 266

⁴⁵⁸ IST.MFT.MSH d.1773 s.81,94.

⁴⁵⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 27/149.

⁴⁶⁰ CSRA, 74/59.

⁴⁶¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 266.

⁴⁶² Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 112.

⁴⁶³ CSRA, 74/59.

⁴⁶⁴ CSRA, 74/60.

⁴⁶⁵ Ahmed Yesevî, *Tercüme-yi Dîvan-ı Ahmed Yesevî*, müt. el-Hac Hasan Şükrî (İstanbul:Hürriyet Matbaası, ty), 3

olunmuştur⁴⁶⁶. İstanbul'un meşhur vaizlerinden olan Hasan Şükrî Efendi 10 Safer 1329 (10 Şubat 1911) tarihinde vefat etmiş, Eyyûb Sultan Kabristanı'nda Melek Efendi Sofası'na defnedilmiştir. Yakın zamana kadar mevcut olan kabir şahidesi kaybolmuştur. Müfid Yüksel tarafından çekilmiş fotoğraftan şahide metni şöyle okunmaktadır:

"Meşayih-i Nakşibendî-i Halidiyyeden

Sarıgüzel Dergâh-ı şerîfi post-

nişîni el-Hac Hasan Sükrî Efendi'nin ruhuna Fatıha

fî 10 Saferu'l-hayr sene 1329 ve fî 18 Kânûn-ı sanî sene 1327"

3. Alemdar Mahallesi

16. Gümüşhanevî (Fatma Sultan Cami'i) Tekkesi

XX. yüzyıl başlarında Bab-ı Ali (günümüzde İstanbul Valiliği) ile Şura-i Devlet arasında Fatma Sultan Sokağı bulunmaktaydı. Babıali Caddesi'nden bu sokağa girilince hemen sağda Tekke Sokağı ve köşesinde Fatma Sultan Cami'i bulunmaktaydı. Cumhuriyet sonrası Alemdar Mahallesi'ndeki, "Fatma Sultan Sokağı"nın ismi Hükümet Konağı Sokağı olarak değiştirilmiş, Tekke Sokağı ise ortadan kaldırılmıştır⁴⁶⁷. Sultan III. Ahmed ile Gülnûş Emetullah Kadın'ın ilk çocuğu olarak 22 Cemaziye'l-evvel 1116 (22 Eylül 1704) günü dünyaya gelen Fatma Sultan 4 yaşındayken Silahdar Ali Paşa ile nikâhlanmıştır. Melamî kutbu Vezir-i a'zam Ali Paşa 1716 yılında Sırbistan'ın Novi Sad şehri yakınlarındaki Varadin Muharebesi'nde şehid olduktan bir sene sonra Fatma Sultan, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'yla evlenmiştir. Bugünkü Valilik binasının olduğu arsaya İbrahim Paşa tarafından bir saray inşa ettirilmiş, hanımı Fatma Sultan da m.1727/h.1140 yılında yanındaki Pîrî Ağa'nın harap durumdaki mescidini yıktırarak arsasına kendi adıyla anılacak cami'i yaptırmış ve minber vaz' eylemiştir. Dîvan şairi Nedim'in bu cami' için yazdığı tarih manzumesinin son beyti olan "*Bu mısra'la Nedîma söyledi târih-i itmamın / Ne a'lâ câmi' ihyâ etdi el Hak Fatıma Sultan*" kapının üstüne kitabe olarak konulmuştu⁴⁶⁸. 8 Rebiu'l-evvel 1140 (24 Ekim 1727) günü Sultan III. Ahmed'in de katılımıyla kılınan cuma namazıyla ibadete

⁴⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1773 s.94.

⁴⁶⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr.Seyyid Ali Satı', 1/156.

⁴⁶⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr.Seyyid Ali Satı', 1/156.

açılmışdır⁴⁶⁹. 1730 yılındaki Patrona Halil İsyanı'nda Sultan III. Ahmed tahttan indirilmiş, Damad İbrahim Paşa katledilmiş, Fatma Sultan da 17 Receb 1145 (3 Ocak 1733) günü vefat etmiştir⁴⁷⁰. m.1755/h.1168 ve m.1826/h.1241 yıllarında çıkan büyük yangınlarda zarar gören cami' son olarak Sultan II. Mahmud tarafından m.1828/h.1243 yılında yeniden inşa edilmiştir. Nakşî-Halidî meşayihinden Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî 1864 civarında Fatma Sultan Cami'i içinde hatm-i haccgân icrasına başlamış, yan taraftaki sokakda (sonradan Tekke Sokağı adını almıştır) m.1875/h.1292 yılında aynı avlu içerisine ahşap tekke binası ile iki katlı 16 odalı şeyh meşrutası yaptırmış⁴⁷¹, Cemaziye'l-ahir 1306 (Şubat 1889) tarihinde de bir vakfiye tanzim ettirmiştir. 1925'de tekkelerin seddolunması sonrası Fatma Sultan Cami'i minaresi şerefesinden üstü yıkık vaziyette bir müddet daha ibadethane olarak kullanılmış, ardından kadro dışı bırakılarak 1942'den itibaren İstanbul Valiliği jandarma yatakhane ve depo olarak kullanılmış, 1957'de ise tamamen yıktırılmıştır. Arsasının bir bölümüne Defterdarlık binası yaptırılmıştır. Cağaloğlu Hamamı Sokağı'nı Ankara Caddesi'ne bağlayan kısma sonradan "Gümüşhaneli Sokağı" ismi verilmiştir. Fatma Sultan Cami'i minaresinin temel kalıntıları günümüze ulaşabilmiştir. Ahmed Ziyaüddin Efendi'ninki hariç Gümüşhanevî Tekkesi şeyhlerinin Süleymaniye Cami'i hazîresinde, Kanunî Türbesi yanına defnedilen naaşları Demokrat Parti devrinde Süleymaniye Cami'i restore edilirken Ali Saim Ülgen'in türbeyi boğuyor mütalaası üzerine 10 metre gerideki şimdiki yerine nakledilmiştir⁴⁷². Son şeyh hariç kabir kitabelerindeki metinler bu tekkenin hulefasından Kâtip Mustafa Fevzî tarafından yazılmıştır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî:** Gümüşhane'nin eski Emirler Mahallesi'nde (günümüzde Yeni Mahalle) m.1813/h.1228 yılında dünyaya gelmiştir. 10 yaşındayken Ahmed Ziyaüddin Efendi'nin babası Mustafa Efendi ailesini yanına alarak Trabzon'a taşınmış ve ticaretle iştigal etmiştir. 18 yaşındayken amcasının yanında İstanbul'a giden Ahmed Ziyaüddin

⁴⁶⁹ Semavi Eyice, "İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden Fatma Sultan Cami'i ve Gümüşhaneli Dergâhı", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Prof. Dr. S. F. Ülgener'e Armağan 43 (1987), 478.

⁴⁷⁰ Semavi Eyice, "İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden...", 480-481.

⁴⁷¹ İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddîn (KS), Hayatı-Eserleri-Tarîkat Anlayışı ve Halidiyye Tarîkatı* (İstanbul:Seha Neşriyat, 1984), 55.

⁴⁷² ABTA, Gümüşhanevî Tekkesi Dosyası.

Efendi Bayezid Medresesi'nin bir odasında kalmış, Süleymaniye Cami'i'nde Şehrî Hâfız Muhammed ve Kürd Abdurrahman ve Laz Osman Efendiler'den 4 sene ders görmüş, icazet aldıktan sonra Mahmud Paşa ve Bayezid Cami'leri'nde ders okutmuştur⁴⁷³. Mevlana Halid-i Bağdadî'nin halîfelerinden Üsküdar Alaca Minare Tekkesi postnişîni Abdülfettah el Akrî el Bağdadî'yle tanışıp tekkesinde kendisini zaman zaman ziyaret eden Ahmed Ziyaüddin Efendi, Şam'dan İstanbul'a gelip tekkede misafir olarak bulunan Trablusşam Müftüsü Şeyh Ahmed bin Süleyman el Ervadî'ye intisab etmiştir⁴⁷⁴. Mustafa Fevzî'nin *Hediyyetu'l-Hâlidîn fî Menâkıbı Kutbu'l-Ârifîn Mevlâna Ahmed Ziyaüddin bin Mustafa* isimli eserinde Şeyh Ahmed el Ervadî'nin Ahmed Ziyaüddin Efendi'nin tasavvufî inkişafı için Mevlana Halid-i Bağdadî tarafından bizzat görevlendirildiği ifade edilmektedir⁴⁷⁵. Mürşîdinden Nakşî-Halidî hilafetinin yanı sıra Kadiriyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye ve Kübreviyye icazeti de almıştır⁴⁷⁶. Mürşîdinin tavsiyesiyle sohbet şeyhi kabul ettiği Abdülfettah el Bağdadî'nin m.1864/h.1281 yılında vefatı sonrası Bab-ı Ali karşısındaki Fatma Sultan Cami'i'nde hatm-i haccgân icra ettirmeye başlayan⁴⁷⁷ Ahmed Ziyaüddin Efendi, 1863'de Hac ibadetini ifa etmiş, 1876'da Şeyh'ül-harem Emîn Paşa'nın kızı Havva Seher Hanım'la evlenmiş, 1877'de Osmanlı Rus harbi için Batum'a gitmiştir. İkinci Hac'ından dönüşte Mısır'da 3 sene kalmış, bu esnada İstanbul'da halîfesi Hasan Hilmî Efendi'yi vekil bırakmıştır⁴⁷⁸. Hadis ilmüne ehemmiyet veren Ahmed Ziyaüddin Efendi m.1858/h.1275 yılında te'lif ettiği Ramuzü'l-ehadis'i devamlı müridlerine okutmuş, Bayburt, Rize ve Of'da kütüphaneler açmış, ömrünün son demlerinde tekkede vazifelerini halîfesi Hasan Hilmî Efendi'ye havale etmiştir⁴⁷⁹. Va'z u nasihatlerini dinlemek üzere Sultan Abdülmecid, Abdülazîz ve II. Abdülhamid'in de

⁴⁷³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/185.

⁴⁷⁴ Mustafa Fevzî bin Nu'mân, *Menâkıb-ı Haseniyye* (İstanbul:Matbaa-yı Bahriye, 1323), 9.

⁴⁷⁵ Mustafa Fevzî bin Nu'mân, *Hediyyetu'l-Hâlidîn fî Menâkıbı Kutbu'l-Ârifîn Mevlâna Ahmed Ziyaüddin bin Mustafa* (İstanbul: 1313), 28.

⁴⁷⁶ Mustafa Fevzî, *Hediyye*, 32. Söz konusu kitabda Çeştiyye tarikatı sehven Keştî olarak yazılıdır. Semavî Eyice'nin bu tekkeyi anlattığı 1987 yılında yayımlanan makalesinde, Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî'nin risale biçimindeki tezhipli şeyhlik icazetnamesinin 3-4 yıl kadar önce (1983-84 yılları kastediliyor) Bayezid'deki Enderun Kitabevi tarafından bir şahsa satıldığı anlatılmaktadır. Bkz. Semavi Eyice, "İstanbul'un Kaybolan Eski...", 496.

⁴⁷⁷ İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî*, 43.

⁴⁷⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/186.

⁴⁷⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/186-187; İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî*, 61.

zaman zaman geldiği rivayet edilmektedir⁴⁸⁰. 7 Zilkade 1311 (13 Mayıs 1894) günü vefat etmiş⁴⁸¹ ve Süleymaniye Cami'i hazîresinde Kanunî'nin türbesinin kapısının sağına defnedilmiştir.

2. Hasan Hilmî Efendi: Kastamonu'nun Azdavay ilçesi'nde h.1240 (1825/1826) yılında dünyaya gelmiştir⁴⁸². İlim tahsili için İstanbul'a geldiğinde Büyük Hazım Efendi'den (v.1864/h.1281) fıkıh ve tefsir dersleri almış⁴⁸³, Fatma Sultan Cami'i'nde müezzinlik yapmıştır. Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî vasıtasıyla Nakşî-Halidî meşayihinden Alaca Minare Tekkesi Şeyhi Abdülfettah el Bağdadî'yle tanışmış ve kendisine intisab etmiştir⁴⁸⁴. Mürşîdi m.1864/h.1281 yılında vefat edince Ahmed Ziyaüddin Efendi'ye intisab etmiş, seyr u sülûkunu ikmal edince kendisine hilafet verilmiştir. Ahmed Ziyaüddin Efendi'nin seyahatlerinde tekkenin şeyhliğine Hasan Hilmî Efendi vekâlet etmiştir. Mürşîdinden müsaade alarak Geyve'ye gidip bir medrese tesis etmiş, namaza devam ve tesettüre riayet konusunda halkı irşada gayret sarf etmiştir⁴⁸⁵. Şeyh Ahmed Ziyaüddin Efendi'nin yazları Yuşa Tepesi'ne gittiğinde de tekkede vekâlet hizmetini gören Hasan Hilmî Efendi, mürşîdinin m.1894/h.1311 yılında vefatı sonrasında Meclis-i Meşayih'in 15 Cemaziye'l-evvel 1324 (8 Temmuz 1906) tarihli mazbatasına⁴⁸⁶ istinaden Gümüşhanevî Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁴⁸⁷. 24 Safer 1329 (23 Şubat 1911) Perşembe günü öğle vakti vefat etmiş⁴⁸⁸, ertesi cuma günü Bayezid Cam'i'nde Kayserili Hazım Efendi'nin kıldırıldığı cenaze namazı sonrasında Süleymaniye Cami'i hazîresine defnedilmiştir⁴⁸⁹. Halîfesi Kâtip Mustafa Fevzî, hayat hikâyesine ve halîfelerine dair *Menâkıb-ı Haseniyye* isiminde manzum bir eser kaleme almıştır.

3. İsmail Necatî Efendi: Safranbolu'nun Oğulveren Köyü'nde dünyaya gelen

⁴⁸⁰ Mustafa Fevzi, *Hediyye*, 51.

⁴⁸¹ Hüseyin Vassaf vefat tarihini 8 Zilkade 1311 olarak vermekle birlikte kabir taşında 7 Zilkade 1311 yazılıdır. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/187.

⁴⁸² Mustafa Fevzî, *Menâkıb*, 6. Tabibzade'ye göre ise Geyveli'dir. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 19b.

⁴⁸³ Mustafa Fevzî, *Menâkıb*, 6.

⁴⁸⁴ Mustafa Fevzî, *Menâkıb*, 9.

⁴⁸⁵ Mustafa Fevzî, *Menâkıb*, 10.

⁴⁸⁶ IST. MFT.MSH d.1776 s.13.

⁴⁸⁷ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 19b.

⁴⁸⁸ Mustafa Fevzî, *Menâkıb*, 18.

⁴⁸⁹ Mezar taşı kitabesi

İsmail Necatî Efendi'nin doğum yılı m.1840/h.1255 olarak tahmin edilmektedir⁴⁹⁰. Ömeroğlu sülalesinden Hacı Mehmed Efendi'nin oğludur. İstanbul'a gelerek Bayezid dersiamlarından Ahıskalı İbrahim Hulûsî Efendi'den ders görmüş ve icazet almıştır⁴⁹¹. Ruûs imtihanını kazanıp Bayezid dersiamları arasına katılmış, m.1880/h.1297 yılında İbtida-i Harîç İstanbul Müderrisi, ardından Musıla-i Sahn İstanbul Müderrisi, m.1898/h.1315'den itibaren Huzur Dersleri muhatabı m.1909/h.1327 yılından itibaren de mukarriri olarak ta'yin olunmuştur⁴⁹². Gümüşhaneli Ahmed Ziyaüddin Efendi'ye intisab ederek seyr u sülûk görmüş ve kendisinden Nakşî-Halidî hilafeti almıştır. Hobyar Mahallesi'ndeki Hoca Kasım Mescidi'nin yanında arsa halinde bulunan tekkeyi yeniden inşa ettirmesi kaydıyla Meclis-i Meşayih'in 23 Şa'ban 1307 (13 Nisan 1890) tarihli mazbatasına istinaden meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁴⁹³. Pirdaşı Hasan Hilmî Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 27 Rebiu'l-evvel 1329 (28 Mart 1911) tarihli mazbatasına istinaden Gümüşhanevî Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur⁴⁹⁴. 15 Cemaziye'l-evvel 1338⁴⁹⁵ (6 Şubat 1920) günü vefat etmiş ve Süleymaniye Cami'i hazîresine defnedilmiştir. Oğlu ve halîfesi⁴⁹⁶ Mehmed Fehmi Ülgener (1864-1943) Cumhuriyet devrinin ilk İstanbul Müftüsü'dür. Onun oğlu Prof. Dr. Sabri Ülgener (1911-1983), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi dekanlığı yapmıştır. Ayasofya Cami'i'nde tefsir dersleri veren Hoca Hayrî Efendi, Edirnekapı Mihrimah Sultan Cami'i'nde tefsir dersleri veren Kütüphaneci Hoca Atıf Efendi, Hacı Mehmed Emin Yücel (v.İstanbul,1936), Silivri Müftüsü Ömer Lütfî Özkişi⁴⁹⁷ (d.Manisa, Demirci, 1882 - v.İstanbul, 1948) ve Beşiktaş Yahya Efendi Cami'i imam-hatibi Abdülhay Öztoprak (1886-1961) tanınmış halîfeleri arasındadır⁴⁹⁸.

4. **Ömer Ziyaüddin Dağıstânî:** Sadık Albayrak'ın *Son Devir Osmanlı Uleması*

⁴⁹⁰ Ebül'ulâ Mardin, *Huzûr Dersleri*, haz. İ. Sungurbey (İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1966), 2/177.

⁴⁹¹ Albayrak, a.g.e., 2/284.

⁴⁹² Albayrak, a.g.e., 2/284; Ebül'ulâ Mardin, *Huzûr Dersleri*, 2/177.

⁴⁹³ IST.MFT.MSH d.1770 s.4.

⁴⁹⁴ IST.MFT.MSH d.1735 s.126; İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî*, 147; Tabîbzâde, *Mecmûâ-i Tekâyâ*, 19b.

⁴⁹⁵ Kabir taşı kitabesi.

⁴⁹⁶ CSRA, 138/174

⁴⁹⁷ Yazar Bahaeddin Özkişi'nin babasıdır.

⁴⁹⁸ CSRA, 138/174; 212/43-44; 115/25.

isimli eserinde Ömer Ziyaüddin Efendi'nin biyografisine yer verilmiştir⁴⁹⁹: Dağıstan'ın Miatli şehrinde m.1850/h.1266 yılında dünyaya gelmiştir. Şeyh Şamil'in Ruslar'a karşı yaptığı gazalarda savaşmış, sonrasında İstanbul'a hicret edip ilim tahsiline başlamış, Şeyh Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî'den icazet almıştır. Ömer Ziyaüddin Efendi m.1876/h.1293 yılında yazdığı Tecvîd-i Umumî isimli eserinin takdir görmesi üzerine taşra ruûsuna layık görülmüş, 1880-1894 yılları arasında Alay Müftülüğü'nde bulunmuş, 1895-1903 arasında Malkara Kadısı olarak vazife üstlenmiş, Mayıs 1903'de Kudüs Mevleviyeti verilmiş, 14 Mart 1906'da ta'yin edildiği Tekirdağ Sancağı naibliğini Ağustos 1908'e kadar sürdürmüş, Meşrutiyet'in ilanıyla İstanbul'a dönmüştür. 31 Mart Vak'ası'nda İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti ve Derviş Vahdetî ile irtibatı sebep gösterilerek Divan-ı Harb-i Örfî'de yargılanıp 23 Haziran 1325 (6 Temmuz 1909) tarihli kararla müebbeden kalebentliğe mahkûm edilmişse de sonradan cezası Medine'ye sürgüne çevrilmiştir. 6 ay kaldığı Medine'den Hidiv Abbas Hilmi Paşa'nın maiyetinde Mısır'a geçmiştir. 7 Temmuz 1912'de çıkan genel aflla cezası sona ermiştir. Mısır'daki Saray'da 10 sene kadar himaye gördükten sonra İstanbul'a dönerek 5 Ağustos 1919'da Medresetü'l-Mütehassisin'de hilafiyat müderrisi, 27 Ekim 1920'de ilm-i hadîs müderrisi ta'yin edilmiştir. 27 Nisan 1920 tarihli Meclis-i Meşayih Defteri kaydından anlaşıldığına göre 1920 yılı başlarında Fatma Sultan Cami'i içindeki bir odada ve yanındaki zaviye kısmında İsmail Necatî Efendi tarafından hatm-i haccân yaptırılmaktaydı. Şeyh İsmail Necatî Efendi 6 Şubat 1920'de vefat etmeden önce meşihatın oğlu Mehmed Fehmi Ülgener'e verilmesini talep etmişse de Meclis-i Meşayih tarafından 13 Mart 1920 tarihinde iki mekânın yakınlığı ve vakfiye hükmü dikkate alınarak meşihatın birleştirilerek Gümüşhanevî Tekkesi postnişinliğine Ömer Ziyaüddin Efendi'nin ta'yinine karar verilmiş⁵⁰⁰, 27 Nisan 1920 tarihinde mazbata tanzim etmiştir⁵⁰¹. Vefat tarihi kabir taşında 18 Rebiu'l-evvel 1339 (29 Kasım 1920) olarak yazılıdır. Hüseyin Vassaf'ın vefat tarihi olarak verdiği 17 Rebiu'l-evvel 1340 ile Sadık Albayrak'ın Sicil Dosyası'ndan aktardığı 18 Teşrin-i sanî 1337 tarihi 18

⁴⁹⁹ Albayrak, a.g.e., 4/242-243

⁵⁰⁰ IST.MFT.MSH d.1756 vr.27b.

⁵⁰¹ IST.MFT.MSH d.1740 s.37,43-45.

Kasım 1921 gününe tekabül etmektedir⁵⁰².

5. Mustafa Feyzî Efendi: m.1267/h.1851 yılında Tekirdağ'ın Hayrabolu ilçesinin Kılıçlar Köyü'nde doğan Mustafa Feyzî Efendi, çiftçi Emrullah Ağa'nın oğludur. İlk tahsilin ardından m.1868/h.1285 yılında İstanbul'a gelerek ağabeyi Bayezid Cami'i dersiamı Mehmed Tahir Efendi'nin ders halkasına girmiş ve m.1883/h.1300 yılında ulûm-u aliyyeden icazetname almıştır. Ertesi sene ruûs imtihanında başarılı olarak Bayezid Cami'i'nde ders vermeye başlamış⁵⁰³, 5 Safer 1305 (22 Ekim 1887) tarihinde İptida-i Haric rütbesiyle İstanbul müderrisliği tevcih olunmuş, 27 Ramazan 1325 (3 Kasım 1907) tarihinde Musıla-ı Sahn rütbesiyle Şehzadebaşı İsmail Paşa Medresesi'ne müderris ta'yin olunmuştur⁵⁰⁴. 1910 yılında Huzur Dersleri muhatabı olmuş ve son def'a tahrir edilen 1923 yılı Ramazan ayına kadar vazifesini Ramazan aylarında sürdürmüştür⁵⁰⁵. Ömer Ziyaüddin Efendi'nin vefatıyla boşalan Gümüşhanevî Tekkesi şeyhliğine 3 Aralık 1921 (3 Rebiu'l-ahir 1340) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden ta'yin edimiş⁵⁰⁶ ve bu vazifesini tekkelerin resmen seddolunduğu 12 Aralık 1925 tarihine kadar sürdürmüştür. Dergâhın kütüphanesindeki kitaplar hâfız-ı kütüp Abdullah Hulûsî GÜZELYAZICI (v.1983) tarafından Mustafa Fevzî Efendi'den alınıp Süleymaniye Kütüphanesi'ne götürülmüştür⁵⁰⁷. 23 Muharrem 1345 (2 Ağustos 1926) tarihinde vefat edince Süleymaniye Cami'i hazîresine defnine önce izin verilmemiş, başka bir yerde kabir hazırlığı yapılırken gelen telgraf emriyle Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî'nin yanına defni gerçekleşmiştir⁵⁰⁸. 1957 yılında Başbakan Adnan MENDERES'in talimatıyla Kanunî'nin türbesinin önündeki kabirlerin yerlerinin değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu hadiseyi M. Zahid KOTKU şöyle nakletmektedir⁵⁰⁹: *"İstanbul yollarının genişletildiği ve türbelerin etrafları açıldığı bir devirde, bizim rahmetlik hocamız Tekfurdağlı, Bayezid Cami'i Şerifi müderrisi ve Gümüşhaneli Dergâhı post-nişîni Hacı Mustafa Feyzi Efendi Hazretleri de*

⁵⁰² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/189; Albayrak, a.g.e., 4/244.

⁵⁰³ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/349.

⁵⁰⁴ İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî*, 153.

⁵⁰⁵ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 1/603.

⁵⁰⁶ IST.MFT.MSH d.1747 s.128.

⁵⁰⁷ İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî*, 154.

⁵⁰⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/189.

⁵⁰⁹ Mehmed Zâhid Kotku, *Hadislerle Nasihatler*, (İstanbul:Metkan Matbaası, 2010), 2/71-72.

Kanûnî Sultan Süleyman Câmîî Şerifi'nin kiblesinde ve Kânûnî Sultan Süleyman'ın türbesinin yanında, dış tarafında sekiz-on kadar kabir vardı ki, rahmetli Menderes bunların da kaldırılıp yanındaki boşluğa gömülmelerini istemiş ve bu suretle nakl-i kubur yapılmak üzere, bizim de o merasimde murakıp olarak bulunmamızı istemişler. Biz de orada bulunduk. Mezarlar açıldı. İçinden çıkarılan kemikler, hazırlanmış torbalara konarak hazırlanan mezarlarına naklediliyordu. Sıra bizim üstadımız Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin mezarına geldi. Mezar, zeminden hemen bir metre yüksek olduğundan, bazı taşlar kopmuş ve mezarın içerisi gözükmekte idi. Nihayet mezar açıldığı zaman, definden zannedersem otuz sene kadar bir zaman geçmiş olduğu halde, rahmetlik Şeyh Hacı Mustafa Feyzi Efendi'nin henüz sakalının bile bir kılı değişmemiş. Bütün bir cesedin sanki henüz yeni gömülmüş olduğunu hem biz hem bütün hazirun, büyük bir cemaat kalabalığı tarafından görülmüş. Toprağın demek hakîkî âlimleri yiyemediği hakîkaten müşahedemiz olmuştur. Rahmetullahi rahmeten vâsia.”

Gümüşhaneli Tekkesi'nin fizikî mekânı seddolunsa da buradan yetişen halîfeler vasıtasıyla Cumhuriyet Türkiye'sinde bir tasavvufî ekol olarak hayatiyetini sürdürmüştür. C. Server Revnakoğlu'nun notlarında bunun izlerini görmek mümkündür: “Gümüşhaneli Tekkesi'nin son zamanlarda şeyhlik makamını idareten ve intihaben temsil idenlerden Karahisar-ı Şarkîli Mehmed Hilmî Efendi'den sonra bu kudsî vazife yine hususî mahiyetde kendisine (Osman Necatî Efendi'ye) tevcih edilmişti. Osman Necatî Efendi'den sonra Hasib Efendi merhum ile Demircili Ömer Lütfî Efendi merhum gayriresmî olarak neşr-i tarikat etmekte idirler.”⁵¹⁰ 1941 yılında 80 yaşında İstanbul'da vefat eden Osman Necatî Efendi, Merkez Efendi Kabristanı'nda medfundur. Şeyh Mustafa Feyzî Efendi'nin halîfesi Abdullah Hasib YARDIMCI 1949 yılında vefat etmiş ve Sakızağacı Kabristanı'na defnedilmiştir. Şeyh İsmail Necatî Efendi'nin halîfelerinden Ömer Lütfî ÖZKİŞİ Silivri Müftülüğü, Beyoğlu Müftülüğü müsevvitliği ve Zeyrek Cami'i imamlığında bulunmuştur. 1948 yılında İstanbul'da vefat etmiş olup kabri Sakızağacı Kabristanı'ndadır. Gümüşhanevî Tekkesi Şeyhi Mustafa Feyzî Efendi'nin halîfelerinden Abdülaziz BEKKİNE Zeyrek'deki Ümmü Gülsüm Cami'i imam hatibiyken 1952 yılında vefat etmiş ve Sakızağacı

⁵¹⁰ CSRA, 212/45.

Kabristanı'na, Abdullah Hasib Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Şeyh Mustafa Feyzî Efendi'nin son halîfelerinden Mehmed Zahid KOTKU ise tekkelerin seddi sonrasında Bursa'ya gitmiş, Üftade Cami'i imam hatîbliğini ifa ederken 1952'de Abdulaziz BEKKÎNE'nin vefatı üzerine İstanbul'a ta'yinini aldırıp Ümmü Gülsüm Cami'i'nde imam-hatîblik görevine başlamış, 1958'de İskender Paşa Cami'i'ne nakl olunmuştur. 13 Kasım 1980 (5 Muharrem 1401) günü vefat etmiş, Süleymaniye Cami'i hazîresine defnedilmiştir. Damadı Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN irşad hizmeti için bulunduğu Avustralya'da geçirdiği trafik kazasında vefat etmiş, İstanbul'a getirilen naaşının Süleymaniye Cami'i hazîresine defni için Bakanlar Kurulu kararı Cumhurbaşkanı A. Necdet SEZER tarafından engellenince Eyyûb Sultan Kabristanı'na sırlanmıştır.

17. Hacı Beşir Ağa (Darü's-Saade Ağası) Tekkesi

Sultan III. Ahmed ve I. Mahmud devirlerinde 29 sene darü's-saade ağalığı görevinde bulunan "Koca Ağa" lâkaplı Hacı Beşir Ağa devlet idaresinde büyük bir nüfuza ulaşmış, Medine, Bağdat ve İstanbul'da bir çok cami', medrese ve kütüphane inşa ettirmiştir. Mekke'de mukîm Şeyh Hacı Yekdest Ahmed-i Cüryanî'den (v. Mekke, 1707/h.1119) Nakşî-Müceddidî hilafeti alan⁵¹¹ Hacı Beşir Ağa 13 Cemaziye'l-evvel 1159 (3 Haziran 1746) günü vefat etmiş ve Ebû Eyyûb el Ensarî Türbesi yanındaki hususî türbesine defnedilmiştir⁵¹². Hacı Beşir Ağa'nın Fatih (eski Eminönü), Alemdar Mahallesi, Alay Köşkü Caddesi, Hükümet Konağı (eski Fatma Sultan) Sokağı'nda m.1745/h.1158 yılında inşa ettirdiği külliye cami', medrese, sıbyan mektebi, kütüphane, sebîl, çeşme ve tekleden müteşekkildir. Bu sokak ile Hacı Beşir Tekkesi Sokağı'nın köşesindeki cümle kapısından girilen avluda cami ve medrese yer almaktadır. Medresenin kuzey batı-güney duvarlarını L çizerek takip eden Hacı Beşir Tekkesi Sokağı'nda ise ayrı bir blok halindeki 31 ada 16 parselde tekke ve 17 parselde harem dairesi bulunmaktadır. Tekke kapısı üzerinde vakfın kâtibi Mehmed Emin Efendi'nin hattıyla yazılmış kitabeden şu ibare okunmaktadır:

Zîb u zîverle bu dergeh-i fi'l-mesel / Kalb-i sâf ârif-i billahdır

Tab'ıma lâyah iden bu nükteyi / Feyz-i pîrândır in dergâhdır

⁵¹¹ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 39b.

⁵¹² Ayvansarayî, *Hadîka*, 27a.

1158 (m.1745)

m.1784/h.1199 yılına ait Muharremiyye Müfredat Defteri'nde "Bab-ı âsafî kurbünde Daru's-saade Ağası Tekyesi" adıyla kayıtlıdır. Cami ve medresenin giriş kapısı üzerindeki kitabeden de anlaşıldığı üzere bu külliye Sultan II. Mahmud devrinde, muhtemelen bu bölgede m.1826/h.1241 yılında çıkan büyük yangından etkilenmiş ve sonrasında tamir ettirilmişdir. Son olarak 1973 ve 2010 yıllarında restorasyon gerçekleştirilmiştir. 1990'lı yıllarda Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin öğrenci ve kültür merkezi olarak kullanılan⁵¹³ tekke binasında 2011 yılında İstanbul Valiliği, Gönüllü Kuruluşlar Merkezi, 2016 yılında da İstanbul Valiliği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf Başkanlığı faaliyet göstermekte idi.

Tekkenin cümle kapısından girilen avluda revaklar etrafında 9 derviş hücresi, mutfak, gusülhane ve helalar sıralanmıştır. Alt katında selamlık üst katında kareye yakın tevhidhane bulunan iki katlı kısım da bu avluya açılmaktadır. Çatı katı dahil 3 kattan oluşan harem binası ise bu yapıya komşudur.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Muabbir Seyyid Hasan Efendi, Hattat Behçetî Hâfız Hasan Hüsnî Efendi (v.1878), Muhammed Nurî Efendi (v.1885).

1. Abdullah Feyzî el Hamdî Efendi: Muş ulemasından, Nakşî ve Kadirî meşayihindendir. 18 Cemaziye'l-evvel 1302 (5 Mart 1885) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden 29 Rebiu'l-evvel 1303 (5 Ocak 1886) tarihli beratla Hacı Beşir Ağa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunan Abdullah Feyzî Efendi 14 Teşrin-i sani 1326 (4 Zilhicce 1328 / 7 Aralık 1910) tarihinde vefat etmiştir⁵¹⁴. Yakınındaki Safvetî Paşa Tekkesi Şeyhi Ahmed Refik Efendi (v.1932), Abdullah Feyzî Efendi'den hilafet almıştı⁵¹⁵.

2. Ömer Adil Efendi: Şeyh Abdullah Feyzî Efendi'nin oğludur. Bayezid

⁵¹³ M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimari ve Süsleme Özellikleri* (İstanbul:İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,1990), 82.

⁵¹⁴ IST.MFT.MSH d.1735 s.68,286; d.1762 vr.105b.

⁵¹⁵ CSRA, 259/55.

Medresesi dersiamlarından idi⁵¹⁶. Babasının vefatı sonrasında müracaati üzerine Meclis-i Meşayih'in 22 Zilhicce 1328 (25 Aralık 1910) tarihli mazbatasına istinaden Beşir Ağa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁵¹⁷. 1925 yılına kadar bu tekkenin şeyhliğini yürüten⁵¹⁸ Ömer Adil Efendi İstanbul Belediyesi'nde de hukuk müşaviri olarak çalışmıştır⁵¹⁹.

18.Kaygusuz Tekkesi

Sultan Ahmed ve Ayasofya Cami'leri'nin arasında kalan Ayasofya Mahallesi 3 Haziran 1912 günü çıkan İshak Paşa Yangı'nda ortadan kalkmış, yeri tekrar iskâna açılmayıp park haline getirilmiştir. Sultan Ahmed Türbesi karşısında bulunmaktayken yangında yok olan Karşlıoğlu Mehmed Ağa Hanı'nın bir odasında 1850'lerde Kadirî meşayihinden Kaygusuz İbrahim Baba ikamet etmekteydi. m.1859/h.1275 yılında halîfesi Mustafa Şevkî Efendi'nin gayretleriyle İbrahim Baba için Canfeda Mektebi'nin arka sokağında bir tekke inşa ettirilmiştir⁵²⁰. Fatih (eski Eminönü), Alemdar Mahallesi, İncili Çavuş (eski Toprak) Sokağı, 23 numarada, 38 ada 9 parselde bulunan tekke (T) şeklinde tasarlanmış, ahşap bir köşkü andırıyordu. Tek bloktan oluşan yapının batı kanadında harem, güney kanadında selamlık, doğu kanadında üst katta ise kare şekilli içten kubbeli bir tevhidhane yer almaktaydı⁵²¹. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığına göre bahçe içerisindeki bu köşkün kapısına "Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat"e işaret olarak dört merdivenle çıkılıyordu. Tevhidhanede on iki tarikatın icazetname ve silsilenameleri yeşil kurdela ile bağlı olarak kubbenin altındaki rahlelerde dururdu. Makam postunun yanındaki rahle üzerine ise bir köşk maketi konulmuştu⁵²². Ahmed Bilgin Turnalı 9 Temmuz 1977 günü yaptığı incelemede İTÜ öğrencisi Yaşar isimli bir genç ile annesinin tekke binasını Vakıflar İdaresi'nden kiraladığına şahid olmuştur. O esnada tevhidhanenin mihrabı çökerek pencere halini almıştı. Pencereleri kırık, tahtaları tahrip olmuş durumdaki tevhidhanenin kubbesinde celfî sülüsle yazılmış İhlas Suresi okunabilmekteydi⁵²³. 29-30 Nisan 1985 günlerinde tevhidhane kısmı Eminönü Belediyesi tarafından yıktırılmıştır⁵²⁴. Tekkelerin

⁵¹⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.286; CSRA, 259/55.

⁵¹⁷ IST.MFT.MSH d.1735 s.68.

⁵¹⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 17/92.

⁵¹⁹ CSRA, 259/55.

⁵²⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/158; CSRA, 85/18.

⁵²¹ M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri*, 607.

⁵²² CSRA, 85/23.

⁵²³ Ahmed Bilgin Turnalı, *Kaygusuz Tekkesi Dosyası*

⁵²⁴ Esin D. İşli, a.g.e., 83.

seddolanmasından sonra harap duruma düşse de ayakta kalabilen ve 2013 yılında zemin katında içki satılan bir işyeri bulunan harem ve selamlık binası İl Özel İdaresi tarafından başlatılan restorasyon çalışmalarında 2014 yılı başında tamamen yıktırılmış ve 2019-2020 yıllarında yeniden inşa olunmuş ve Türk Ocağı Vakfı'na tahsis edilmiştir. 2022 yılında giriş katında bir lokanta faaliyet gösterirken tekke binasında çeşitli kültürel faaliyetler gerçekleştirilmekteydi.

Tekkenin mukabele günü 1890'da pazar, 1919'da çarşamba ve 1925'de pazartesi idi⁵²⁵. Şeyh Ahmed Hulûsi Efendi (v.1898/1315), Bab-ı Seraskeri ketebesinden Arap Cemal, Hüsrev Paşa Tekkesi Şeyhi Bağçevan Arif Efendi'nin dervişi Hakkâk Mehmed Efendi, Karagümrüklü Hacı Şeref, Fıstıkçı Mehmed Efendi ve Muzıkalı Kadrî Beğ bu tekkenin zakirleri arasında sayılabilir⁵²⁶.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kaygusuz Hacı İbrahim Baba (v.1873), Ali Baba, Seyyid Süleyman Sabrî Efendi (v.1881), Sebilci Seyyid Hacı Muhammed Fikrî Sururî Baba (v.1885)

- 1. Hacı Mustafa Şevkî Efendi:** m.1832/h.1248 yılında Üsküdar, Salacak'da dünyaya gelmiştir. Babası Rüsumat memurlarından İbrahim Efendi, annesi ise Emine Hanım'dır⁵²⁷. Çocukluğunda Remlî Tekkesi Şeyhi Kadiriyye'den Köse İbrahim Edhem Efendi'den istifade etmiş, m.1846/h.1262 yılında intisab ederek yanında 6 sene seyr u sülûk gördüğü Kaygusuz Hacı İbrahim Baba'dan Kadirî hilafete almıştır. Medrese tahsilini ikmal edip m.1852/h.1268 yılında Bab-ı Seraskeri'de kâtip olarak vazifeye başlamış, Karaağaç Bektaşî Tekkesi Şeyhi Hasib Baba'ya damad olmuştur. Kumkapı Nişancı'sındaki evinden sabah ve akşam mürşîdine hizmet için yaptığı ziyaretleri anlattığı gayr-i matbu *Hadâiku'l-Envâr* isimli bir eserinin bulunduğunu Hüseyin Vassaf aktarmaktadır⁵²⁸. Sururî Baba'nın vefatı sonrası Meclis-i Meşayih'in 4 Zilkade 1302 (15 Ağustos 1885) tarihli mazbatasına⁵²⁹ istinaden üzerine Kaygusuz Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş, Mısırlı Tekkesi Şeyhi İbrahim Efendi tarafından makamına iclas edilmiştir. M. Şevkî Efendi iki def'a Hacc'a gitmiş, Konya'da Hz.

⁵²⁵ Bandırmalızade, a.g.e., 8; Yeşilzade, a.g.e., 2; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/272.

⁵²⁶ CSRA, 62/53, 85/21, 130/29, 182/151.

⁵²⁷ CSRA, 85/54.

⁵²⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/159.

⁵²⁹ IST.MFT.MSH d.1762 s.126b

Mevlana'yı, Ankara'da Hacı Bayram-ı Velî'yi, Sulucakarahöyük'de Hacı Bektaş-ı Velî'yi ziyarette bulunmuşdur⁵³⁰. Şeyh İsmail-i Rûmî'nin vakfiyesi uyarınca her cuma ikindi sonrası Sultan Ahmed Cami'i'nde gerçekleştirilen Kadirî ayinlerini Kadirîhane şeyhine vekâleten XX. yüzyıl başına kadar idare etmişdir⁵³¹. Çok güzel işlediği tac-ı şerifler kendi halîfelerine icazet sonrası verilir, istekli olan diğer tekkelere de gönderilirdi. Üsküdar Mevlevîhanesi Şeyhi Hattat Zeki Dede'den meşk ederek hüsn-i hat icazeti almışdır. İstanbul Müftüsü M. Fehmi Ülgener Hacı Şevki Efendi'den hat meşk edenlerdendir⁵³². Tekaüd Sandığı Muhasebe Müdürlüğü'nde ve askeriyede memur olarak 20 sene çalışıp emekliye ayrılmış, kitab telifle meşgul olmuşdur⁵³³. Yaşı ilerleyince kendi rızasıyla 1918 yılında meşihati oğluna devretmişdir⁵³⁴. 14 Rebiu'l-ahir 1338 (6 Ocak 1920) Salı günü vefat etmiş, vasiyeti uyarınca kayınpederinin şeyhi olduğu Karaağaç Tekkesi'nde cümle kapısının eşiği altına defnedilmiştir. Kabir taşı konulmamış, *"Erenler bizi çiğnesin de geçsin"* dediği rivayet edilmektedir⁵³⁵. Hüseyin Vassaf'ın yazdığı tarih manzumesinin son iki beyiti şöyledir: *"Kendi tanzîm eylemiş tarîh-i rihlet-darını / "Ah Şeyh Şevkî Baba" tārîhini i'lân idi / Kemteri Vassafı nazmen arz-ı hissiyat eder / Mustafa Şevkî Efendi vâsıf-ı cānān idi"*⁵³⁶. Şeyh Mustafa Şevkî Efendi'nin ilk eşi genç yaşta vefat edince Düğümlü Baba Tekkesi Şeyhi Şehabeddin Efendi'nin baldızıyla evlenmiştir⁵³⁷. Halîfeleri arasında Yakacık Mustafa Ağa Tekkesi Şeyhi Yusuf Cemaleddin Efendi, Hacı Rıf'at Baba ve Hattat Hâfız Mustafa Efendi bulunmaktaydı⁵³⁸.

2. Saatçi Hacı Hasan Rıza (Rızaeddin) Efendi: 8 Rebiu'l-ahir 1284 (9 Ağustos 1867) günü doğmuştur. Kaygusuz Tekkesi Şeyhi Hacı Mustafa Şevkî Efendi'nin büyük oğlu ve en kıdemli halîfesidir. Tekkenin meşihati en kıdemli halîfeye meşrut olduğundan babasının feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in yaptığı imtihanda muvaffakiyet gösterince tekkenin meşihatının

⁵³⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/159-160.

⁵³¹ Cemaleddin Server Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, haz. M.Doğan Bayın-İsmail Dervişoğlu (İstanbul:Kırkambar Kitaplığı, 2003), 99.

⁵³² CSRA, 85/28.

⁵³³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/160.

⁵³⁴ IST.MFT.MSH d.1738 s.127,142

⁵³⁵ CSRA, 85/22

⁵³⁶ *"Ah Şeyh Şevkî Baba"* kelimelerinin ebcedle karşılığı 1338 senesini vermektedir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, 424.

⁵³⁷ ABTA, Kaygusuz Baba Tekkesi Dosyası.

⁵³⁸ CSRA, 85/42.

tevcihine dair berat alabilmesi için mazbata uhdesine 23 Nisan 1918 tarihli tevcih olunmuştur⁵³⁹. Hacı Hasan Rıza Efendi'nin Nuruosmaniye Cami'i avlu kapısının yanında küçük bir saatçi dükkânı vardı. Oğlanlar Tekkesi Şeyh Vekili Mehmed Emin KAYGILI, Hadi Beğ (Maliye'de Muamelat-ı Zatiyye Muhasebe-yi akika mümeyyizi olup pek süslü Kadirî gülleri işlerdi.) ve Yorgancı Hâfız Salih Efendi'ye (Mısır Çarşısı'nın Haseki Kapısı sağında dükkânı vardı) hilafet vermiştir. 23 (Teşrin-i evvel) Ekim 1935 (25 Receb 1354) günü vefat eden Hasan Rıza Efendi, Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiş olmakla birlikte kabir taşı dikilememiştir⁵⁴⁰. Küçük kardeşi Ali Muzaffer Efendi (d.1872/1289-v.1932) de ağabeğinin yanında medfundur⁵⁴¹. Ahmed Bilgin Turnalı'nın 1977 yılında Düğümlü Baba Tekkesi Şeyhi Şehabeddin Efendi'nin oğlu Remzi EREREN'den öğrendiğine göre Hasan Rıza Efendi'nin iki oğlundan Saib KAYGUSUZ 12. Noter başkâtibi idi. Diğer oğlu Azmi DİNÇOL ise Ziraat Bankası Eminönü Şubesi'nde başkontrolör olarak çalışıp emekliye ayrılmıştır⁵⁴².

19.Hulûsî Efendi (Soğukçeşme Rıfâî) Tekkesi

Ayverdi, Alman Mavileri ve Necib Beğ Haritaları'nda tekke gösterilmemektedir. Esin D. İşli ve M. Özdamar tekkenin Alemdar Mahallesi'nde 54 adada olduğunu parselinin ise tespit edilemediğini bildirmektedir⁵⁴³. C. S. Revnakoğlu, Zeyneb Sultan Cami'i ile Soğukçeşme Rüşdiyesi⁵⁴⁴ arasında kalan sokak (Güzel Sanatlar Sokağı) üzerinde bulunan tekkenin Balkan Harbi sonrasında istimlâk edilerek yola dahil edildiğini yazmıştır⁵⁴⁵. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin *Tomar-ı Tekâyâsı*'na sonradan eklenen açıklamadan anlaşıldığına göre tekkenin son şeyhi Abdülkadir Raşid Efendi'nin vefatı sonrasında tekke Hükümet tarafından istimlâk edilerek yıktırılmış ve arsasına Hamidiye Sebili nakledilmiştir⁵⁴⁶. 1912 yılında şehremini ta'yin edildikten sonra imar hareketine girişen Cemil TOPUZLU 8 metre genişliğindeki Alemdar Caddesi'ni 20 metreye çıkarmak için Gülhane Parkı'nın

⁵³⁹ IST.MFT.MSH d.1738 s.127,142.

⁵⁴⁰ CSRA, 85/20.

⁵⁴¹ CSRA, 85/42.

⁵⁴² ABTA, Kaygusuz Baba Tekkesi Dosyası.

⁵⁴³ Esin Demirel İşli, a.g.e., 73; M. Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 99.

⁵⁴⁴ 2000'li yıllarda çocuk mahkemesinin faaliyet gösterdiği bina son olarak İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne tahsis edilmiştir.

⁵⁴⁵ CSRA, 160/415

⁵⁴⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 210; CSRA, 160/418-419. Esin Demirel İşli ise istimlak tarihini hatalı olarak 1928 olarak vermektedir. Bkz. Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 73.

karşısındaki tekke ve türbeyi bir gecede yıktırdığını hatıralarında anlatmaktadır⁵⁴⁷. Bu anlatımlardan yola çıkılarak tekkenin Fatih ilçesi, Alemdar Caddesi, 29 ada 1 parselde olduğu anlaşılmaktadır.

Ahmed Muhyiddin Efendi, tekkenin bulunduğu yerde Sultan III. Selim zamanında başı vurdurulup idam edilen bir harem ağasının kabri bulunduğunu bildirmektedir. Sultan Abdülmecid zamanında, kabrin yanındaki konağı satın alan bir kadın efendi kabri de içine alacak şekilde yeni bir bina inşa ettirmiş ve Şeyh Hulûsî Efendi'ye tekke olarak tahsis etmiştir. Harem ağasının kabrinin üzerine de bir sanduka yerleştirilmiştir. Ahmed Muhyiddin Efendi, bu harem ağasının, buradaki cami'i yaptırıp mahalleye isim bırakan Lala Hayreddin olabilebileğini tahmin etmektedir⁵⁴⁸. Çarşamba günleri zikir icra edilen tekkede zakirbaşı Dellal Sarrac Osman Efendi ve Kasımpaşa Gizlice Evliya Türbedarı Yalellici Şeyh Ahmed Efendi zakirlik ederlerdi⁵⁴⁹.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Mustafa Hulûsî Efendi:** Tantalı Şeyh Ali Efendi'nin oğludur. Ahmed Muhyiddin Efendi Mustafa Hulûsî Efendi'nin Bağdad'dan geldiğini yazarken Ebül'ulâ Mardin aile isminin Bergamavî olduğunu kaydetmiştir⁵⁵⁰. İstanbul'a gelmiş, muhtelif camilerde verdiği vaazlarla halkın teveccühüne mazhar olmuştur. Yeşil Tulumba Tekkesi Şeyhi Abdülhalim Efendi'den Rıfâî hilafeti aldıktan⁵⁵¹ sonra 1850'lerin sonları veya 1860'ların başlarında Sultan Abdu'-mecid devri kadın efendilerinden biri tarafından Soğukçeşme mevkiinde kendisi için inşa ettirilen tekkede irşada başlamıştır.

⁵⁴⁷ Cemil Topuzlu bu hadiseye dair garip bir durumdan da bahsetmektedir: “Bir gece, tekkeyi ve türbeyi yıktırttım ve içindeki sandukayı açtırdım. Birde ne görelim? ... Meşhur bir evliyanın iskeletini bulacağımız

yerde, bir büyük öküz kafası!... Bu vaziyeti, o esnada hazır bulundurduğum polis, mahalle imamının ve halkın önünde tesbit ettirdim ve vukuatı oracıkta yaptırdığım bir mazbata ile Şeyhülislam Hayri Efendi'ye bildirdim. Bu suretle genişlettiğimiz yolun ortasında kalan Alemdar Mustafa Paşa'nın kabrini de baki kalan mezarlığın arka tarafına taşıttım ve yeniden bir duvar yaptırttım. İşte o tarihten beri Hayri Efendi'yle aramız açıldı. Senelerce halk bir öküz kemiğine adaklar adanmış ve türbedarlar da böylece halkı aldatarak para toplamışlar. Hatta türbeyi yıktırdığım gece mahalle halkı arasında bulunan cahil softalar bir şaya çıkarmışlar: Güya ben o gece çarpılacak imişim! Sabah olunca parka giderken bir de ne göreyim?... Bütün o civar ahalisi yola dökülmüş elleriyle beni gösterip: -A ... A .. A .. Bir şey de olmamış... Çarpılmamış, diyorlardı.” Cemil Topuzlu, 80 Yıllık Hatıralarım, haz. Cemalettin Topuzlu (İstanbul: Topuzlu Yayınları, 4. Baskı, 2002) 137.

⁵⁴⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 210.

⁵⁴⁹ CSRA, 160/418.

⁵⁵⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 210; Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/179.

⁵⁵¹ CSRA, 160/420.

Kadiriyye'ye de nisbeti bulunduğu bildirilmektedir⁵⁵². Halîfelerinden Celaleddin Efendi, Üsküdar'da Sultantepeci civarında Karga Zarife Sokağı'ndaki evini tekkeye tahvil etmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Mustafa Hulûsî Efendi'nin Sultan Abdülazîz devrinde vefat ettiği ve Eyyûb Sultan Kabristanı'nda, Bahariye Mevkii'nde 16 Mart Şehidlerinin yan kısmında medfun olduğu yazılıdır⁵⁵³. Şehidliğin Edirnekapi'ya nakli sonrası yerine Bahariye Mevlevihanesi'nden kabirlerin getirildiği kısımda yaptığımız araştırmada Mustafa Hulûsî Efendi'nin kabir taşına rastlanmamıştır. Üç oğlundan Abdülkadir Raşid Efendi tekkede şeyhlik yapmış, Zühdü Paşa Trablus Valiliği görevinde bulunmuştur⁵⁵⁴. Diğer oğlu Abdülkadir Zihnî Efendi h.1269 doğumlu olup tekkede ikamet etmiştir⁵⁵⁵.

2. Abdülkadir Raşid Efendi: m.1844/h.1260 yılında⁵⁵⁶ dünyaya gelmiştir. Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi'nin oğludur. Said Çavuş Tekkesi Şeyhi M. Ataullah Efendi'den Rıfâî hilafeti almış⁵⁵⁷, babasının vefatı sonrası tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Kastoryalı (Kesriyeli) Mehmed Vasfî Efendi'den 3 Receb 1287 (28 Eylül 1870) tarihinde ilim icazeti alan Abdülkadir Raşid Efendi'nin bir Mevlid Kandili'nde Hamidiye Cami'i'nde verdiği vaaz Sultan II. Abdülhamid tarafından beğenilince kendi talebi de alınmak suretiyle kürsü şeyhliği sınıfından dersiamlığa geçirilmiştir⁵⁵⁸. Ayasofya Medresesi'nde müderris olarak görev yapmış, Anadolu Kadiaskerliği'ne terfi etmiştir. Huzur Dersleri'ne h.1298-1311 yıllarında muhatap h.1312-1318 yıllarında da mukarrir olarak katılmışdır⁵⁵⁹. Ali Rıza Efendi'nin m.1900/h.1318 yılında vefatı üzerine Meşihat (Şeyhülislam) Müsteşarı olmuş⁵⁶⁰, tekkeden Beşiktaş'da Valideçeşmesi'ndeki bir haneye taşınmış, m.1907/h.1325 yılında yaş haddinden emekliye ayrılmıştır⁵⁶¹. C. S. Revnakoğlu'nun rivayetine göre uzun boylu, geniş omuzlu, güzel yüzlü ve zarif bir zat olan Abdülkadir Raşid Efendi ilmiyenin azamet, nezahet ve

⁵⁵² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 210.

⁵⁵³ CSRA, 160/416, 62/42.

⁵⁵⁴ CSRA, 160/420.

⁵⁵⁵ İTNVD, 132.

⁵⁵⁶ İTNVD, 132; Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/179.

⁵⁵⁷ CSRA, 143/169.

⁵⁵⁸ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/180.

⁵⁵⁹ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/179.

⁵⁶⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 210; Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/179; CSRA, 160/419.

⁵⁶¹ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/179.

asaletini temsil etmekteydi⁵⁶². 23 Teşrin-i evvel 1328 (24 Zilkade 1330 / 5 Kasım 1912) günü Üsküdar'daki evinde vefat etmiş ve Eyyûb Sultan Kabristanı'nda Bahariye mevkiine defnedilmiştir⁵⁶³. *Vesîle, Şerâit-i Evrâd-ı Şerîfe, ed Dürretü'l-aliye alâ virdi'r Rifaiyye, Vesiletu'l-intisab, Metâlib-i aliyye fevâid-i vefiyye* ve *Vesîletu'r-rahme fî Tahmîsi Kasîdeti'l-bür'e* isimli altı eser kaleme almıştır⁵⁶⁴. İki oğlu bir kızı vardı. Oğullarından Mehmed Cemil (Raşid) POYRAZ Karagümrük Ortaokulu Müdürü, Necati (Raşid) POYRAZ ise Ankara Belediyesi'nde levazım memuru idi. Kızı Behice Hanım (v.1965) ise Mehmed Safiyyüddin YÜCE (v.1972) ile evliydi. Üsküdar Kadısı Ali Nureddin YÜCE'nin oğlu olan Safiyyüddin Beğ hakimlik mesleğini icra etmiş, Bursa'da Maliye Muhakemat Müdürü olarak görev yapmış⁵⁶⁵ ve 1972 yılında vefat edince Üsküdar Karacaahmed Kabristanı, 2. adaya babasının yanına defnedilmiştir. Hanımı da yanında medfundur⁵⁶⁶.

4. Ali Kuşçu Mahallesi

20.Üç Emîrler Tekkesi

m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Üç Emîrler Tekkesi'nin Fatih Cami'i kurbünde olduğu kayıtlıdır⁵⁶⁷. h.1259-1292 (1843-1875) arasında hazırlanmış *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde de Fatih Cami'i civarındaki tekkeler arasında ismi zikredilmiştir. h..1277 defterde Mehmed Sıdkî Efendi'nin burada türbedar olarak vazife yaptığı belirtilmiştir. Tekkenin şeyhlerine ve mensup olduğu tarîkata ilişkin kaynaklarda bilgiye ulaşılamamıştır.

21.Nakşidil Valide Sultan Türbe Tekkesi

Fatih, Ali Kuşçu Mahallesi'nde, Mıhçılar Caddesi ile Tabhane Sokağı'nın kavşağında 2126 ada 24 parselde bulunan Sultan II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan tarafından türbesinde hatm-i hacedân okunmasını vakfetmiştir. Hüseyin Vassaf'ın bildirdiğine göre "*Nakşidil Valide'nin Fatih'deki türbesinde perşembe ve pazar günleri hatm-i hacedân yapılır, Valide Sultan'ın vakfidır, Emîr Buharî ve Murad Molla*

⁵⁶² CSRA, 160/418.

⁵⁶³ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/180.

⁵⁶⁴ Ali Benli tarafından bu eserlerden *Vesîletu'r-rahme fî Tahmîsi Kasîdeti'l-bür'e* Tasavvuf Dergisi'nin Ocak-Haziran 2003 tarihli 31. sayısında, *Vesiletu'l-intisab* ise aynı derginin Temmuz-Aralık 2014 tarihli 34. sayısında latin harflerine çevrilmek suretiyle yayımlanmıştır.

⁵⁶⁵ CSRA, 160/421.

⁵⁶⁶ Ali Benli, "Üsküdar Kadısı Ali Nureddin Yüce ve Kasîde fî Esmâi's-Süver Tercümesi", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2013), 69-70.

⁵⁶⁷ Atillâ Çetin, a.g.m., 585.

Dergâhları meşihatına meşrûttadır. Üç dergâh şeyhinden birisi deruhde eder. Halihazırda (1920'li yıllar) Şeyh Behcet Efendi uhdesinde bulunuyor. Dört derviş, Emir Buharî, dört derviş Molla Murad, dört derviş Tahir Ağa Dergâhı'nda bulunmak meşrûttur."⁵⁶⁸ Türbede meşihat bulunmayıp hatm-i hâcegân okunması vazifesi verilmekteydi. Üsküdar'da başkomiserken 1920'de tekaüde ayrılan Ahmed Faik Beğ Nakşidil Valide Sultan Türbesi'nde 1932 sonrasına kadar türbedar olarak bulunmuştur.

Tekkenin şeyhi:

1. Ali Behcet Kutelman: Şeyh M. Feyzullah Efendi'nin oğlu olup m.1860/h.1277 yılında doğmuştur. Nakşibendiyye ve Kadiriyye hilafetini Kadirîhane şeyhi Seyyid M. Şerefeddin Efendi'den, Şazilî-Senusî hilafetini İsmail Nüvvab'dan, Şazilî hilafetini ise Mustafa bin Osman Şenbî el Trablusgarbî'den almıştır⁵⁶⁹. Babasının vefatından itibaren 11 sene vekâleten idare olunan Tahir Ağa Tekkesi meşihatine m.1880/h.1297 yılında asaleten ta'yin olunmuştur. Selimiye Tekkesi yanındaki Pertev Paşa Kütüphanesi hâfız-ı kütüblüğü de babasından intikal etmiş, buradaki kitaplar Millet Kütüphanesi'ne taşınınca vazifesini Fatih'de devam ettirmiştir⁵⁷⁰. Şeyh Ali Behcet Efendi Nakşidil Valide Sultan'ın vakfiyesine istinaden Valide Sultan'ın türbesinde perşembe ve pazar günleri hatm-i hâcegân icra ettirmiştir⁵⁷¹. Refikası Fatıma Zehra Hanım 27 Receb 1334 (30 Mayıs 1916) günü, kızları Hadice Nazîme 7 Ramazan 1315 (29 Ocak 1898) günü, Hadice Hüsniye 6 Zilhicce 1317 (6 Nisan 1900) günü ve Fatıma Muhsîne 8 Zilhicce 1340 (3 Ağustos 1922) günü vefat etmiş olup Şeyh A. Salâhaddin Uşşakî'nin kabri yanında yaptırılan kabirde birlikte yatmaktadır⁵⁷². Ali Behcet Efendi 15 Cemaziye'l-evvel 1354 (15 Ağustos 1935) günü vefat etmiş⁵⁷³, Karacaahmed Kabristanı'nın Selimiye Tekkesi karşısındaki kısmına defnedilmiştir. Oğlu Tahir Ağa Cami'i imamı ve İETT

⁵⁶⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, a.g.e., 2/122.

⁵⁶⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 58; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/119-123.

⁵⁷⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/123.

⁵⁷¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/123.

⁵⁷² Kabir şahidesindeki manzume Hüseyin Vassaf'a aittir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, 294.

⁵⁷³ *Cumhuriyet Gazetesi*, "Vefat" (16 Ağustos 1935), 4. *Rehber-i Tekâyâ*'ya sonradan şöyle bir not düşülmüştür: "Bu dergâhda Hacı Behcet namında bir edîb ve kâmil zât şeyh idi. Rahmetullahi aleyh. Vefatı: 1354". Tabîbzâde'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı*'na da sonradan kurşun kalemle ve arap harfleriyle vefatı 15 Ağustos 1935 olarak kaydedilmiştir.

memurlarından Feyzullah Kutelman 1950'de vefat etmiştir. Ali Behcet Efendi'nin Hayriye ve Hikmet isimli iki kızı hiç evlenmemiş ve vefatlarına kadar tekkede ikamet etmişlerdir.

22. Mustafa Dede (Saçlı Mustafa Efendi-Bakkalbaşı) Tekkesi

Fatih'deki Emir Buharî Tekkesi'nin matbah kısmında 9 yıl görev yapan Saçlı Mustafa Efendi m.1633/h.1043 yılında çıkan büyük yangında tekkenin yanması üzerine Büyük Karaman semtindeki Canbaz Ahırları civarında bir mahzene yerleşmiş, 23 Aralık 1638 günü sadrazamlığa ta'yin edilen⁵⁷⁴ Kemankeş Kara Mustafa Paşa da Saçlı Mustafa Efendi için bir hücre inşa ettirmiştir⁵⁷⁵. 31 Ocak 1644 günü idam edilen⁵⁷⁶ Kara Mustafa Paşa'nın yerine daha önce kendisine rakip görerek İstanbul'dan uzaklaştırmak için Şam Valiliği'ne ta'yin ettirdiği Civan Kapıcıbaşı Sultanzade Semin Mehmed Paşa'ya sadaret mührü verilmiştir. Semin Mehmed Paşa'nın da Seyh Mustafa Efendi'yle yakın ilişkisi bulunduğunu aktaran Ayvansarayî, şu bilgiyi verir⁵⁷⁷: Mehmed Paşa Şam'a giderken vedalaşmak için Şeyh Mustafa Efendi'yi ziyaret etmiştir. Şeyh Efendi Şam'dan geri döndüğü vakit Paşa'dan kendisine hediye olarak bir yüzük getirmesini ister. Şam'a varışının üzerinden bir ay geçmeden sadrazamlığa ta'yin edildiği haberini alan Mehmed Paşa yüzükden muradın "sadaret mührü" müjdesi olduğuna kanaat getirmiş, Dersaadet'e dönüşünde Saçlı Şeyh Mustafa Efendi'ye iltifatta kusur etmemiş, m.1648/h.1058 yılında vefat edince de kendisi için bir türbe inşa ettirmiştir. *Vesâik-i Bektaşîyan*'daki 11 Rebiu'l-ahir 1147 (10 Eylül 1734) tarihli kayıta İslambol'da, Karaman-ı Kebîr'deki Mustafa Dede Zaviyesi'nin zaviyedarlık ve türbedarlık cihetinin Bektaşî fukarasına meşrut olduğu yazılıdır⁵⁷⁸. m.1754/h.1168 yılında çıkan büyük yangında bu türbe harabe halini almıştır. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Çukur Hamam kurbünde Seyyid Şeyh Mustafa Nuri Efendi'den söz edilmektedir⁵⁷⁹. Çukur Hamam, Fatih Camii'nin güneydoğusundayken XIX. yüzyıl sonlarında ortadan kalkmıştır⁵⁸⁰. 23 Ağustos

⁵⁷⁴ İsmail Hami Danişmed, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972), 3/376.

⁵⁷⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 8a.

⁵⁷⁶ İsmail Hâmi Danişmed, a.g.e., 3/391.

⁵⁷⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 8a,b.

⁵⁷⁸ Ayşe Değerli-Eşref Temel-Bekir Şahin (haz.), *Vesâik-i Bektaşîyan*, Çizgi Yayınevi, Konya, 2015, 98-99.

⁵⁷⁹ Çetin, a.g.m, 586.

⁵⁸⁰ Semavi Eyice, "Çukur Hamam", *TDVİA*, 8/385-387.

1908 günü çıkan Çırçır Yangını'nda tekkesi harab olan⁵⁸¹ Şeyh M. Kadrî Efendi kiraladığı hanede hatm-i haccgân icrasına devam etmiş, Meclis-i Meşayih'e de tekkesinin ihyası için müracatda bulunmuşdur⁵⁸².

Esin D. İşli bu tekkenin yerinin tespit edilemediğini bildirmektedir⁵⁸³. M. Özdamar'ın tahminine göre Büyük Karaman Caddesi, Manisalı Fırın Sokağı, 2120 ada 8 parseldeki Bakkalbaşı Tekkesi ile Mustafa Dede Nakşî Dergâhı aynı yer olmalıdır⁵⁸⁴. *Hadîka*'da Sultan Mehmed (Fatih) Cami'i civarında Bakkal Ahmed Ağa'nın fevkanî bir mescid yaptırdığından söz edilmektedir⁵⁸⁵. 31 Mayıs 1918'deki büyük yangında bu çevrede ağır hasar meydana gelmiş olup 1930'lu yıllarda çizilen Pervititch Haritası'nda tekkenin arsa halinde bulunduğu görülmektedir. Günümüzde hazırlanan İmar Planı'nda 2120 ada 14 parsel cami alanı olarak ayrılmış durumdadır. Aynı adada cami arsasına komşu 6,7,8, 9, 15, 18, 22 ve 24 parsellere İHH İnsani Yardım Vakfı binası inşa olunmuşdur.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Saçlı Mustafa Efendi (v.1648), Tabîb Ömer Efendi, İbrahim Efendi, Dağıstanlı el-Hac Ahmed Efendi, Dağıstanlı Dersiam el-Hac Abdülkadir Efendi (v.1886).

- 1. Mehmed Kadrî Efendi:** Babası Dağıstanlı Abdülkadir Efendi vefat ettiği vakit 6 yaşındaydı ve Daru't-talim'de öğrenci idi. Amcası Mehmed Halis Efendi naib ta'yin edilerek küçük kardeşi Halid'in de iâşesini temin şartıyla Meclis-i Meşayih'in 23 Cemaziye'l-evvel 1303 (27 Şubat 1886) tarihli mazbatasına istinaden tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuşdur⁵⁸⁶. M. Halis Efendi'nin vefatı üzerine Muabbir (Kapı Halîfesi) Tekkesi Şeyhi Mustafa Niyazî Efendi 22 Safer 1309 (26 Eylül 1891) tarihinde vekil ta'yin olunmuşdur⁵⁸⁷. M. Kadrî Efendi, Dahiliye Müsteşarı Ahmed Refik Paşa'nın yanında görev yapmaktaydı⁵⁸⁸. 1918 yılındaki yangında tekke ortadan kalkmakla birlikte Rumî 1341 (1924-25) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de Mustafa Dede Tekkesi'nin şeyhi olarak M. Kadrî

⁵⁸¹ IST.MFT.MSH d.1734 s.26.

⁵⁸² IST.MFT.MSH d.1734 s.70.

⁵⁸³ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 99.

⁵⁸⁴ Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 133.

⁵⁸⁵ Ayyansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/61.

⁵⁸⁶ IST.MFT.MSH d.1762 vr.162b,163a.

⁵⁸⁷ IST.MFT.MSH d.1770 s.152.

⁵⁸⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 144.

Efendi kayıtlıdır⁵⁸⁹. Aynı defterde meşrutahanesinin ve mukayyed bir vakfiyesinin bulunmadığı belirtilmiştir.

23. Ābid Çelebi Tekkesi (Şeyh Mıstığın Tekkesi)

Fatih, Ali Kuşçu (eski Şeyh Resmi) Mahallesi, Haliç Caddesi, Salih Zeki Sokağı, 3 ve 5 numaralarda idi. 1465 ada 8 parselde bulunan tekke arsa halini aldıktan sonra yerine apartman yaptırılmış, 9 parseldeki hazîre ise günümüze ulaşabilmiştir. h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayda göre Ābid Çelebi tarafından mescid, zaviye ve derviş hücrelerinden ibaret olarak inşa ettirilmiş olup 900 yılı Safer ayının başlarında (Kasım 1494) Mevlâna Yusuf b. Hüseyin'in imzasıyla vakfiyesi tanzim edilmiştir⁵⁹⁰. Ābid Çelebi'nin Mevlâna Celaleddin-i Rumî neslinden olması sebebiyle yakın döneme ait bazı yayınlarda Fatih Mevlevîhanesi olarak isimlendirilmiştir⁵⁹¹. Hayatta olduğu müddetçe Ābid Çelebi'nin, vefatı sonrası hanımı Sittişah Hatun'un, onun da vefatı sonrası mescid imamının burada ikameti vakfiyenin hükümlerindendi. Mescidin harap olması ve tekrar yaptırılmasının mümkün olmaması halinde ise vakıf gelirlerinin Mevlevî dervişlerine sarfolunması, onların bulunmaması halinde Nakşîler'e, onların da bulunmaması halinde başka tarîkata mensup dervişlere verilmesi Ābid Çelebi'nin vasiyeti idi. Tekkenin şeyhlerinden Hacı Mehmed Efendi'nin m.1781/h.1195 yılında vefatı sonrasında sahipsiz kalan tekke harabe haline dönüşmüştür. Fatih Mevlevîhanesi adıyla burada yeni bir tekke inşa ettirmeye gayret eden Said Halet Efendi, Sultan II. Mahmud'un gözünden düşüp m.1822/1238 yılında idam edilince teşebbüs sonuçsuz kalmıştır⁵⁹². Çok geçmeden Şeyh Hüseyin Hamdî Efendi Sa'diyye bağlı olarak üst katında 4 odalı harem ve alt katı 4 odalı selamlıktan oluşan bir tekke inşa ettirmiştir⁵⁹³. Mihrab önünde Ābid Çelebi'nin kabri, sokağa bakan niyaz penceresinin üzerinde de kitabesi bulunmaktaydı. Mukabeleden önce Mesnevî-i Şerîf okunurdu. XIX. yüzyılda perşembe günleri Sa'dî, cuma günleri de Nakşibendî usûlü icra edilmekteyken tekkenin son döneminde sadece Sa'diyye usûlüyle zikirler gerçekleştirilmiştir⁵⁹⁴. 31 Mayıs 1918 günü çıkan Fatih yangınında ortadan kalkan⁵⁹⁵ tekke bir daha yaptırılamamıştır. Ayvansaray'ın

⁵⁸⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 51/289.

⁵⁹⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 285.

⁵⁹¹ M. Baha Tanman, "Ābid Çelebi Tekkesi", *DBİA*, 1/57.

⁵⁹² CSRA, 155/25.

⁵⁹³ CSRA, 155/10.

⁵⁹⁴ CSRA, 155/9,10,27.

⁵⁹⁵ "31 Mayıs 1918 tarihindeki yangında harap olan tekkeler", *Muhibban Dergisi* 3 (22 Safer 1336).

bildirdiğine göre Nadirî Muhammed Efendi (v.1627/h.1036), Mevlâna neslinden Muhammed Sahib Efendi (v.1570/h.978) ve Dursunzade Abdullah Bakî Efendi (v.1610/h.1019) da hazîrede medfun idiler⁵⁹⁶.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Âbid Çelebi (v.1498), el-Hac Muhammed Efendi (v.1781), Hüseyin Hamdî Efendi (1841), Mustafa Sıdkî Efendi (v.1890)

1. Mustafa Efendi: Kandıralıdır. Mustafa Sıdkî Efendi'nin kızı Hayriye Hanım'la evlenmiş ve kayınpederinden Sa'dî hilafeti almıştır. Mürşîdinin kasr-ı yedi üzerine yapılan imtihanda muvaffakiyyet göstermiş ve Meclis-i Meşayih'in 20 Rebiu'l-evvel 1306 (24 Kasım 1888) tarihli mazbatasına istinaden Âbid Çelebi Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁵⁹⁷. Vefat tarihi tesbit edilememiştir.

2. Hattat Mehmed Salâhaddin Beğ: m.1874/h.1291 yılında dünyaya gelen Mehmed Salâhaddin Beğ'in annesi Şeyh Mustafa Sıdkî Efendi'nin kızı Hayriye Hanım, babası ise Kandıralı Mustafa Efendi'dir. Meclis-i Meşayih'in 25 Rebiu'l-evvel 1316 (13 Ağustos 1898) tarihli mazbaasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur⁵⁹⁸. Hasırîzade Tekkesi Şeyhi Elif Efendi'den m.1906/h.1324 yılında Mevlevî hilafeti ve mesnevîhanlık icazeti, m.1907/h.1325 yılında da Sa'dî hilafeti almış⁵⁹⁹, rehberliğini Kubbe Tekkesi şeyhi İsmail Hilmî Efendi'den de teberrüken Rıfâî hilafeti vardı⁶⁰⁰. Kadem-i Şerif Tekkesi Şeyhi Hâfız Abdüllâtîf Salâhaddin Efendi yapmıştır⁶⁰¹. Tekkenin yakınında oturan Reisül-Hattatın Hacı Kâmil Akdik'in hediye olarak yazdığı şeyhlik icazetnamesi 1918'deki yangında tekkenin içinde yanmıştır⁶⁰². İcazetli bir hattat olan, resmî yazışmalarda ismini "Salâhî" olarak yazan Salâhaddin Beğ, Hırka-yı Şerif Cami'i müezzinbaşılığı görevini de yürütmüştür. İstanbul'un meşhur kuş meraklılarından olup kendi eliyle çok zarif kuş kafesleri imal etmiş ve tekkenin bir kısmını kuşhanelerle

⁵⁹⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 73b.

⁵⁹⁷ IST.MFT.MSH d.1769 s.126.

⁵⁹⁸ IST.MFT.MSH d.1773 s.30.

⁵⁹⁹ Ahmed Safî, *Sefînetü's-Safl* (Süleymaniye Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, 2096), 12/1397.

⁶⁰⁰ CSRA, 96/32.

⁶⁰¹ CSRA, 155/11.

⁶⁰² CSRA, 155/12.

donatmıştır⁶⁰³. Tekkelerin seddolanması sonrasında Diyarbakır'da Birinci Umumî Müfettişlik Tahrîrat Müdürü iken 20 Temmuz 1930 (23 Safer 1349) günü vefat etmiş ve Diyarbakır, Dağ Kapı Kabristanı'na defnedilmiştir⁶⁰⁴. Bu mezarlık ortadan kaldırıldığından kabri de kaybolmuştur.

24.Şeyhülislam Samanîzade Ömer Hulûsî Efendi Tekkesi

Fatih, Ali Kuşçu Mahallesi'nde, Darüşşafaka Caddesi ile Başhoca Sokağı'nın birleştiği kavşağın kuzey batısındaki arsada, 1455 ada 15 ve 22 parsellerde bulunmaktaydı. İstanbul Kadısı Samanîzade Ömer Hulûsî Efendi tarafından m.1792/h.1207 yılında medrese ile birlikte Özbek dervişleri için bir kalenderhane inşa ettirilmiştir. Tekkenin cümle kapısı üzerinde ta'likle yazılmış şu kitabe bulunmaktaydı⁶⁰⁵: *"Hazret-i hemnam faruk ol Hulûsî zat kim / Eyledi bünyad valâ Nakşibendî Tekyesi / Hâlet-i aşk-ı İlahî ile tevhid itmeğe / Oldu ? bu ra'na Nakşibendî Tekyesi / Hakk muammer eylesün Rıf'at ile bânisini / Kıldı Hakk yolunda ihya Nakşibendî Tekyesi / Bi-bedel târîhini inşad kıldım Vehbiya / Oldu âlî cay-ı ziba Nakşibendî Tekyesi / sene 1207"*. İlki 1800-1803 arası olmak üzere üç dönem şeyhül-islamlık makamında bulunan Ömer Hulûsî Efendi 10 Şevval 1227 (17 Ekim 1812) günü vefat etmiş ve külliyesinin hazîresine defnedilmiştir. C. S. Revnakoğlu, Ömer Hulûsî Efendi'nin kabir taşını Darüşşafaka Caddesi üzerindeki Şeyhülislam Bahaî Mehmed Efendi hazîresinde bir kenara atılmış, başlığı ve üstünden sağ kenarı kırılmış vaziyette 19 Mart 1953 günü bulmuş ve toprağı kazarak yerden çıkarmıştır. Kabir taşında ta'lik hatla: *"Hüve'l-Bakî / sâbıkan şeyhül-islam olub / intikal-i dâr-ı Beka iden merhûm ve mağfûr / el muhtac ila rahmeti Rabbihi'l-ğafur / el-Hac Ömer Hulûsî Efendi ruhiyçün / rızaen lillahi'l-Fatiha / sene 1227 10 (Şevva)L"* yazılı idi⁶⁰⁶. 60 senede şahide daha da tahrip olmuş ve "...tikal-i dar-ı Bekâ ..." kısmından aşağısı günümüze ulaşabilmiştir⁶⁰⁷. 2 Receb 1215 ve Cemaziye'l-ahir 1217 tarihli iki vakfiyesi vardır. Tekkeyi C. S. Revnakoğlu şöyle tarif etmiştir⁶⁰⁸: *"Medrese, sıra sıra 15 odadan ibaret idi. İçeride yer seviyesinden bir hayli yüksekte olan esas binaya binek taşına ulaşan 25 ayaklı geniş bir merdivenle çıkılırdı. Ön kısmı çevreleyen hazîre ile dış avlu Darüşşafaka Caddesi'ne kıvrak bir bir çıkıntı meydana*

⁶⁰³ CSRA, 155/9.

⁶⁰⁴ CSRA, 267/96.

⁶⁰⁵ CSRA, 28/19. Tabîbzâde ise tekkenin inşa tarihini 1215 olarak yazmıştır. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 5b.

⁶⁰⁶ CSRA, 28/10.

⁶⁰⁷ Serhat Başar, *Osmanlı Şeyhülislamı* (İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2017), 176.

⁶⁰⁸ CSRA, 28/21-22

getiriyordu. Cümle kapısının sağında ve yine cadde üzerinde Türk işçiliğinin hakikaten sanatlı, kıymetli, nefis örneklerinden biri olan yekpare dökülmüş, beş köşeli pirinçden büyük bir şebeke vardı. (Fatih yangınında çalındı.) Bunun arkasında tekye banisinin ailesi efradının müderris ve şeyhlerden bazılarının bulunduğu hazîre görüldü. Buradan medrese ve dergâha girilirdi. Avlunun ortasından geçen ve bu külliyei kuşatan genişçe yolun arka kapısından Hâfız Paşa Mektebi'nin bulunduğu dar sokağa geçilirdi." Medrese ve tekke 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük yangında ağır hasar görmüş, uzun müddet harabe halinde kaldıktan sonra enkazı kaldırılmış, Çarşamba Caddesi genişletilip Darüşşafaka Caddesi haline getirilirken arsasının bir kısmı istimlâk edilip üzerinden Başhoca Sokağı geçirilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindeki arsada 1976 yılında inşaat malzemeleri deposu bulunmaktaydı⁶⁰⁹. İsmail Ağa Cemaati'ne bağlı Hüseyin Ay isimli bir kişi tarafından 1995 yılında bu arsada Kur'an Kursu inşaatı başlatılmış olup sonradan bu bina yüksek öğrenim öğrenci yurdu haline getirilmiştir⁶¹⁰.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Yusuf Efendi, Gazzîzade Abdüllâtif Efendi (v.1832), Silistreli Seyyid Mustafa Efendi (v.1833), Osman Efendi, el-Hac Ömer Efendi, Ebu't-tevfîk İbrahim Sırrî Efendi (v.1836).

- 1. Mehmed Bahaeddin Efendi:** m.1846/h.1263 yılında dünyaya gelen M. Bahaeddin Efendi, el-Hac Arif Efendi'nin oğludur. 17 Zilkade 1282 (20 Temmuz 1856) tarihinde Hacı Mehmed Efendi niyabetiyle küçük yaştaki M. Bahaeddin Efendi'ye meşihat tevcih olunmuştur⁶¹¹. 19 Receb 1293 (9 Ağustos 1876) tarihinde Takyeci Çömlekçiler Cami'i imamı idi⁶¹². Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 23 Cemaziye'l-ahir 1317 (29 Ekim 1899) tarihli kayıddan M. Bahaeddin Efendi'nin vefatı sonrası tekkenin medreseye dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Aynı günlerde Hâfız Ahmed İhsan Efendi Meclis-i Meşayih'e müracaat ederek medrese yanına bir şeyh dairesi inşa edilip mescidde hatm-i haccân icra edilmesi suretiyle tekkenin ihya edilebileceğini, bu şekilde medresenin de faaliyetinin aksamayacağını

⁶⁰⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi* 7-8 (1976-1977), 367.

⁶¹⁰ Sosyolog Müfid Yüksel'den 27 Nisan 2019 tarihinde alınan bilgi.

⁶¹¹ IST.MFT.MSH d.1773 s.120.

⁶¹² İTNVD, 222.

verdiği istidada beyan etmişti⁶¹³.

2. Nasuh Efendizade Mustafa Asım Yörük: m.1860/h.1276⁶¹⁴ yılında İstanbul, Fatih'de Hâfız Paşa Cami'i'nin arka sokağında, Bozkırlı Hoca Mustafa Efendi'nin evinde dünyaya gelmiştir. Babası, Fatih müciz dersiamlarından ve Nakşî meşayihinden Afyonkarahisarlı Hoca M. Nasuh Efendi⁶¹⁵ (v.1890/1308) Kuleli Vak'ası sebebiyle Limni'de sürgün bulunduğu annesi bu evde ikamet etmekteydi⁶¹⁶. M. Asım Efendi'nin çocukluğu muhtelif şehirlerde geçmiş, ilk tahsiline İstanbul'da Fethiye Mektebi'nde başlamış, hocasının vefatı üzerine Hâfız Paşa Mektebi'ne devam etmiştir. Sultan Selim Cami'i 1. İmamı Hâfız İsmail Efendi'nin yanında 1870 yılında hâfızlığını tamamlamıştır⁶¹⁷. Huzur Dersleri muhatabı Düşenbeli⁶¹⁸ Ahmed Hamdî Efendi'nin Fatih Cami'i'ndeki derslerine devam ederek m.1891/h.1308 yılında icazetname almış, Vefa İdadisi'nde akaid muallimi olarak çalışmaya başlamış, m.1901/h.1319 yılında Darü'l-fünun tarih ve din-i İslâm muallimliğine ta'yin olunmuştur⁶¹⁹. m.1903/h.1320 yılında Huzur Dersleri'ne muhatab, m.1911/h.1229 yılında ise mukarrir olarak görevlendirilmiştir⁶²⁰. II. Meşrutiyetin ilanı sonrası İstanbul mebusluğuna seçilmiş, Meclis-i Mebusan 1. Reis Vekilliği görevinde bulunmuş, Daru'l-hikmetu'l-İslamiyye Reis Vekilliği, âyan a'zalığı ve âyan reisliği görevlerini üstlenmiştir⁶²¹. II. Meşrutiyet'in ilanına kadar uzun müddet şeyh ta'yin edilmeyen ve medrese odaları olarak kullanılan Samanîzade Tekkesi'ne Hallac Baba Tekkesi Şeyh Vekili Ali Fakrî

⁶¹³ IST.MFT.MSH d.1773 s.120.

⁶¹⁴ CSRA, 21/120. Ebül'ulâ Mardin'e göre ise doğum tarihi h.1270'dir. Bkz. Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/173.

⁶¹⁵ Hoca Nasuh Efendi, Afyon'un Dinar ilçesinin Kazanpınar köyü'nde m.1813/h.1228 yılında doğmuş, 1835/h.1251 yılında İstanbul'a gelmiş, ilim tahsili sonrasında m.1842/h.1258 yılında Fatih Cami'i'nde ders vermeye başlamıştır. 13 Cemaziye'l-evvel 1308 (25 Aralık 1890) günü vefat etmiş olup Fatih Cami'i hazîresine defnedilmiştir. CSRA, 21/121.

⁶¹⁶ CSRA, 21/120.

⁶¹⁷ CSRA, 21/123.

⁶¹⁸ Osmanlı devrinde Düşenbe, Antalya'nın Alanya ilçesine bağlı bir nahiye idi. Manavgat nehrinin kenarında bulunan bu nahiye ile nehrin karşısındaki Pazarcı köyü birleştirilerek Manavgat ilçesi teşkil edilmiştir.

⁶¹⁹ CSRA, 21/124. Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/173'de ise "1307 senesinde icazet almış, ruus imtihanını da muvaffakiyetle vererek dersiam ve müderris olmuş, Fatih Cami'i şerifinde tedrisi ulüma başlamıştır." diye yazmıştır.

⁶²⁰ CSRA, 21/124; Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/173.

⁶²¹ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/174.

Efendi'nin⁶²² (v.1929) Şeyhülislam'ı ikna etmesi sonucu 13 Teşrîn-i sani 1333 (13 Kasım 1917 / 27 Muharrem 1336) günü⁶²³ Mustafa Asım Efendi postnişîn olarak ta'yin edilmiş⁶²⁴, ertesi sene çıkan büyük yangında tekke de arsa halini almıştır. Rumî 1341 (1924-25) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de M. Asım Efendi, Ömer Hulûsî Efendi Tekkesi'nin şeyhi olarak kayıtlıdır⁶²⁵. 1914 yılına kadar Fatih, Çarşamba'da ikamet etmiş, ardından Erenköyü'nde, Sahrayıcedid'de son olarak da Göztepe İstasyon Caddesi'ndeki köşkünde münzevi bir hayat sürmüş ve 25 Ağustos 1943 günü vefat ederek Sahrayıcedid Kabristanı'na defnedilmiştir⁶²⁶.

25.Yavısı Efendi (Sivasî) Tekkesi

Fatih, Ali Kuşçu (eski Şeyh Resmi) Mahallesi, Yavuz Selim Caddesi, 96,98 numaralarda, 1459 ada 17,18, 19, 20, 21, 22, 33,45 parsellerde idi. Mescidin arsasını teşkil eden 22 parselde ve zeminin altında Bizans devrinden kalma bir su sarnıcı bulunmaktadır. Evliya Çelebi, Sivasî Efendi Tekkesi Cami'i'nin altındaki suyu olmayan sarnıçta gazzazların ibrişim büküklerini yazmıştır⁶²⁷. 1930'larda hazırlanan *Pervititch Haritası*'nda minare kalıntısı ve sarnıç gösterilmiştir. Aynı haritada 17, 18 ve 45 parseller eski mezarlık olarak belirtilmişken türbe olarak işaretlenen 33 parseldeki küçük hazîre günümüzde Yavuz Selim Caddesi'nin ortasında kalmıştır. Sultan II. Bayezid, 1481 yılında tahta çıktıktan kısa süre sonra eski bir kiliseyi tekkeye tahvil eyleyib Amasya'dan tanıdığı İskilibli Bayramî Şeyh Muhyiddin Efendi'ye tahsis etmiştir⁶²⁸. Kilisenin o dönemki durumu kaynaklarda açıklanmadığından binasının mı dönüştürüldüğü yoksa temelleri üzerine yeni bir tekke mi yapıldığı anlaşılamamaktadır. Tekke sonradan Halvetiyye'nin Sivasıyye ve Sünbüliyye kollarına intikal etmiştir. 1873 yılında tekkenin yanına Darüşşafaka Mektebi inşa edilmiştir. Mukabele günü perşembe idi⁶²⁹. Şeyh Hüseyin Efendi 1889 yılı sonlarında Meclis-i Meşayih'e müracaat ederek Darüşşafaka'ya satılan

⁶²² 1905 yılında Unkapanı'ndaki Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi'ne postnişîn olmuş, Hallac Baba Tekkesi'nde ise şeyh vekilliğini sürdürmüştür. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/369; Albayrak, a.g.e., 4/336.

⁶²³ IST.MFT.MSH d.1736 s.11.

⁶²⁴ CSRA, 28/17; Albayrak, a.g.e., 4/336.

⁶²⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 39/225.

⁶²⁶ CSRA, 21/127; Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/174; Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Göztepe* (İstanbul:TURİNG Yayını, 1969), 85.

⁶²⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, haz.Orhan Şaik Gökyay (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995), 1/89a.

⁶²⁸ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, 546; Ayvansarayî, *Hadîka*, 60a; Mustafa Aşkar, *İskilipli Şeyh Muhyiddîn Yavsî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Ankara: Vera Yayınları, 1996), 51.

⁶²⁹ *Asitane*, 14; Bandırmalızade, a.g.e., 14.

tekkeye ait bir binadan elde edilen gelirin arsa halindeki tekkenin yeniden inşası için kullanılmasını talep etmiştir⁶³⁰. XX. yüzyıl başlarında tekkenin ihyası için Şeyh Mustafa Saim Efendi gayret ettiyse de Darüşşafaka Müdürü Hüseyin Paşa'nın engellemeleriyle başarıya ulaşamamıştır⁶³¹. 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük yangında mescid kısmı ve bir kısım müstemilatı kül olan⁶³² tekkeyi Halvetî hulefasından Faik Efendi yeniden inşa ettirmek için Meclis-i Meşayih'e 1920 yılı sonlarında müracaat etmişse de ihyası mümkün olamamıştır⁶³³. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 8 Ağustos 1921 tarihli kayıddan anlaşıldığı kadarıyla arsasının bir kısmı üzerinden yol geçirilmiştir⁶³⁴. İcra Vekilleri Heyeti'nin (Bakanlar Kurulu) 8 Kânun-ı evvel (Aralık) 1926 tarihli kararıyla tekkenin geriye kalan arsası Darüşşafaka Mektebi bahçesine dahil edilmiştir⁶³⁵. Darüşşafaka Cemiyeti 1953 yılında bahçeye okul için bir ek bina yaptırmıştır. C. S. Revnakoğlu tekkenin boş arsasına Darüşşafaka talebesinin "Bekâr Yaylası" adını taktığını, altında kalan sarnıçta bir süre Çingenelerin ip büktüğünü, sonra umumî sığınak olarak kullanıldığını yazmıştır⁶³⁶. 1950'lerde Belediyenin ihtiyat kömür deposu olarak hizmet gören sarnıç, A. Bilgin Turnalı'nın 1971'deki tesbitine göre Darüşşafaka Cemiyeti tarafından bir kabzımala kiralanan sarnıçta limon depolanmaktaydı⁶³⁷. Bir müddet metruk kalıp madde bağımlılarınca işgal edilen sarnıç temizlendikten sonra düğün salonu olarak kullanılmaya başlamıştır. 2022 yılında da bu işlevini sürdürmekteydi. Darüşşafaka bahçesi içinde kalan hazîredeki bazı mezar taşlarının okul duvarlarının inşaatında kullanıldığına şahid olan Turnalı bu durumu Bizim Anadolu Gazetesi'nde 1971-1974 yılları arasında haber⁶³⁸ yapınca söz konusu taşların üstleri çimentoyle kapatılmıştır. Yavuz Selim Caddesi kenarındaki tekke arsasının Darüşşafaka Lisesi duvarları dışında kalan 17 ve 18 parsellere Cumhuriyet devrinde inşa edilen bazı yapılar 2010 sonrası yıkılmış ve otopark

⁶³⁰ IST.MFT.MSH d.1769 s.260.

⁶³¹ CSRA, 23/31.

⁶³² CSRA, 23/4.

⁶³³ IST.MFT.MSH d.1745 s.125.

⁶³⁴ IST.MFT.MSH d.1745 s.60.

⁶³⁵ Mehmed İzzet- Mehmed Es'ad-Osman Nurî-Ali Kâmî, *Darüşşafaka Türkiye'de İlk Halk Mektebi*, İstanbul: Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, 1927), 8.

⁶³⁶ CSRA, 23/5.

⁶³⁷ A. Bilgin Turnalı, "Sultan Selim'de Sivâsî Tekkesi Mescidi", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 147, (Aralık 2014), 157-170.

⁶³⁸ Söz konusu haberler için bkz. A. Bilgin Turnalı, "Darüşşafaka nereye gidiyor", *Bizim Anadolu Gazetesi* (09 Ekim 1971); "Darüşşafaka çevresindeki tarihî eserlere karşı daha saygılı olmak lâzımdır", *Bizim Anadolu Gazetesi* (21 Ağustos 1974); "Darüşşafaka Binası", *Bizim Anadolu Gazetesi* (28 Ağustos 1974); "Darüşşafaka'nın Bahçesinde bir bilimsel araştırma yapma teşebbüsümüz", *Bizim Anadolu Gazetesi* (4 Eylül, 11 Eylül, 18 Eylül, 25 Eylül 1974).

olarak kiraya verilmiştir. Darüşşafaka Cemiyeti buradaki tarihi binayı 1993 yılında Ziraat Bankası'na satıp Maslak'a taşınmıştır. Burada Bankacılık Yüksek Okulu açılması teşebbüsü akim kalınca binalar Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne devredilmiş ve depo olarak kullanılmıştır. 2007 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilen yapılarda İlim Yayma Cemiyeti'nin teşebbüsüyle Fatih Sultan Mehmet Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi faaliyet göstermeye başlamıştır. Okul bahçesi içinde kalan tekke arsasına 2017-2019 yılları arasında cami' inşa edilmiştir⁶³⁹.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Yavsı Muhyiddin Muhammed Efendi (v.1514), Muslihuddin Sirozî (v.1520), Abdurrahim el Müeyyedî (v.1537), Bahaeddinzade Muhyiddin Muhammed Efendi (v.1545), Zahidzade Abdurrahman Hatîfî, Nasrullah Efendi (v.1567), Cerrahzade Muslihuddin Efendi (v.1576), Selamî Mustafa Efendi (v.1585), Abdülmecid-i Sivasî (v.1639), Abdülbakî Efendi (v.1710), Muhammed Efendi (v.1734), Abdülmecid Efendi (v.1736), Abdülbakî Efendi (v.1798), Seyyid Abdülhalık Efendi (v.1812), Abdülkerîm Hilmî Efendi (v.1832), Seyyid Muhammed Haşim Çelebi Efendi (v.1842), Seyyid Muhammed Şükrullah Efendi (v.1866), Seyyid Muhammed Nureddin Çelebi Efendi (v.1876)

1. Hüseyin Mazlum Efendi: Tevfik Efendi'nin oğludur. Taşlıburun Tekkesi şeyhi Süleyman Efendi'den Sa'dî, Hacı Evhadüddin Tekkesi şeyhi Abdullah Nidaî Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır⁶⁴⁰. Tac ve hırkası Abdülmecid-i Sivasî Türbesi'nde ilbas edilmiştir. Uzun müddet Abdülehad en Nurî Türbesi'nin türbedarlığını yapmış, M. Nureddin Efendi'nin erkek çocuk bırakmadan vefatı üzerine 10 Ramazan 1293 (29 Eylül 1876) tarihinde Yavsı Tekkesi'nin meşihat beratı uhdesine tevcih olunmuştur⁶⁴¹. Koruk Tekkesi'nde de şeyh vekâletini ifa etmiştir⁶⁴². Ahmed Muhyiddin Efendi'nin tabiriyle "*sükûnetli, sulehâdan, sâbirînden*" bir zatdı. 28 Rebiu'l-ahir 1318 (24 Ağustos 1900) tarihinde vefat etmiş, Eyyûb'de Hz. Halid Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Abdülehad en Nurî Türbesi

⁶³⁹ A.Bilgin Turnalı, "Sultan Selim'de Sivâsî Tekkesi Mescidi", 157-170.

⁶⁴⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 19.

⁶⁴¹ IST.MFT.MSH d.1774 s.73.

⁶⁴² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/333.

civarına defnedilmiştir⁶⁴³. Kabir taşı günümüzde mevcut değildir. Kolağası rütbesiyle Edirne’de görev yapan⁶⁴⁴ oğlu Hasan Tahsin Efendi meşihati talep etmişse de memuriyetinden dolayı Meclis-i Meşayih tarihinde 22 Rebiu'l-ahir 1324 (15 Haziran 1906) tarihinde olumsuz cevap verilmiştir⁶⁴⁵. Hüseyin Efendi’nin torununun 1920 yılında meşihatini kendisine verilmesine yönelik talebi de Meclis-i Meşayih tarafından kabul görmemiştir⁶⁴⁶.

2. Mustafa Saim (Fetheddin) AKPINAR: 1279 yılı Ramazan ayında (Şubat-Mart 1863) dünyaya gelmiş, babası Şah Sultan Tekkesi Şeyhi Ebu'l-feyz Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır⁶⁴⁷. 1318 yılı Zilkadesinde (Mart 1901) 1. rütbeden Mecidî nişanı verilmiştir⁶⁴⁸. Arsa halini alan Yavsı Efendi (Sivasî) Tekkesi’ni yeniden inşa ettirmek için yaptığı müracaat kabul görünce meşihat beratı alabilmesine ilişkin Meclis-i Meşayih tarafından 21 Safer 1319 (8 Haziran 1901) tarihinde mazbata tanzim edilmiştir⁶⁴⁹. C. S. Revnakoğlu Arşivi’nde bulunan 1319 ve 1326 tarihli dilekçelerden vakıf tevliyetinin devri işlemlerinin henüz tamamlanamadığı anlaşılmaktadır⁶⁵⁰. Ağabeyi Ahmed Burhaneddin Efendi de babasından mustahlef olmakla birlikte Eyyûb, Şah Sultan Tekkesi şeyhliğini kardeşi M. Saim Efendi’ye bırakmıştı⁶⁵¹. Meclis-i Meşayih Reisi Hasırîzade Elif Efendi Mustafa Salim Efendi’yi makamına iclas ederken rehberliklerini Balat Tekkesi şeyhi Kemal Efendi ile Valide-yi Atik Cami’i kürsü şeyhi ve huzur hocası Nakşibendiyye’den Dersiam Hoca Osman Efendi yapmıştır. İclas duasını Hoca Osman Efendi, mevlid duasını da Balabanî Şeyh Hasan Hüsnî Efendi ettirmiştir⁶⁵². Alibeyköy Şazilî Tekkesi Şeyhi Ahmed İzzî Efendi'den teberrüken Şazilî ve Rıfâî, Ümmî Sinan Tekkesi Şeyhi Yahya Galip Kargı'dan da teberrüken Halvetî-Sinanî hilafeti almıştır. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihinde hazırlanan fakat güncel olmadığı düşünülen *Tekâyâ ve Zevâyâya*

⁶⁴³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 19.

⁶⁴⁴ CSRA, 23/32

⁶⁴⁵ IST.MFT.MSH d.1776 s.58.

⁶⁴⁶ IST.MFT.MSH d.1744 s.1.

⁶⁴⁷ CSRA, 146/21,53.

⁶⁴⁸ CSRA, 146/54.

⁶⁴⁹ IST.MFT.MSH d.1774 s.73.

⁶⁵⁰ CSRA, 23/29-35.

⁶⁵¹ CSRA, 146/54.

⁶⁵² CSRA, 146/46.

Mahsus Defter'de Yavsı Tekkesi şeyhi olarak Mustafa Saim Efendi'nin ismi kayıtlıdır⁶⁵³. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 27 Aralık 1920 tarihli kayıtda, evvelki şeyh Hüseyin Efendi'nin torununun meşihate yönelik talebinin kabul edilmediği ve arsaya kendi imkânlarıyla tekke binasını inşa edeceğini beyan eden Şeyh Faik Efendi'ye tevcihinin uygun olduğu ifade edilmektedir⁶⁵⁴. Bandırmalı Tekkesi şeyhi Fahreddin Efendi'nin kızı Emine Mürşide Hanım (v.1940) ile evlenmiş, Ali Nizameddin ve Mehmed Visaleddin AKPINAR isminde iki oğlu dünyaya gelmiştir. 25 Nisan 1936 (3 Safer 1355) günü vefat etmiş⁶⁵⁵, Eyyûb'deki tekkesinin karşısına Gömleksiz Mehmed Efendi'nin kabrinin ayak ucuna defnedilmiştir⁶⁵⁶. Şeyh Mustafa Saim Efendi'nin vefatından sonra Şah Sultan Cami'i'nde oğullarından Ali Nizameddin AKPINAR imam, Mehmed Visaleddin AKPINAR ise müezzin olarak hizmete devam etmişlerdir. Mehmed Visaleddin Beğ bilahare Bolu'ya taşınmıştır⁶⁵⁷.

3. Faik Efendi: Kapalıçarşı'da cevahir kutusu imal ettiğiinden “Kutucu Faik Efendi” diye tanınmıştır. Halvetî-Sünbülî meşayihinden Dırağman Tekkesi Şeyhi M. Şerefeddin Efendi'nin halîfesidir. Arsa halindeki Yavsı Tekkesi'ni bir yıl içerisinde kendi imkânlarıyla inşa ettirmeyi taahhüd edince Meclis-i Meşayih tarafından ehliyetinin anlaşılmasına dönük bir imtihan yapıldıktan sonra berat alabilmesi için 4 Kasım 1922 günü meşihat mazbatası tanzim edilmiştir⁶⁵⁸. Tekkelerin seddolunduğu tarihe kadar tekkeyi inşa ettirmeye muvaffak olamamıştır. C. S. Revnakoğlu Faik Efendi'nin Kefevî Cami'i'nde müezzinlik yaptığını, usûlü ve erkânıyla cenaze gasletmesini iyi bilenlerden olduğunu beyan etmektedir⁶⁵⁹.

5. Atikali Mahallesi

26. Râkım Efendi Tekkesi

Fatih, Atikali (eski Beyceğiz) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Hattat Rakım Sokağı, 1 numarada, 1362 ada 6 parselde yer almaktadır. Ordu'nun Ünye ilçesi'nde

⁶⁵³ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 51/286.

⁶⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1744 s.1.

⁶⁵⁵ CSRA, 181/252.

⁶⁵⁶ CSRA, 146/53.

⁶⁵⁷ CSRA, 112/123

⁶⁵⁸ IST.MFT.MSH d.1747 s.79.

⁶⁵⁹ CSRA, 23/31.

m.1758/h.1171 yılında doğan ve küçük yaşta İstanbul'a gelip tahsil gören Mustafa Râkım Efendi hat sanatını ağabeği İsmail Zühdi Efendi ve Derviş Ali Efendi'lerden meşk etmiştir. Resim ve hat sanatlarındaki mahareti sebebiyle Râtib Efendi tarafından Sultan III. Selim'in huzuruna çıkarılmış, padişahın resmini çizmiş, şehzadeligi döneminde II. Mahmud'a hat hocalığı yapmıştır⁶⁶⁰. 1789/h.1203 yılında müderrislik payesi verilen Mustafa Râkım Efendi devlet kademelerinde yükselerek m.1823/h.1238 yılında Anadolu Kadiaskerliğine ta'yin olunmuştur⁶⁶¹. Ömrünün son deminde felç geçirmiş ve 15 Şa'ban 1241⁶⁶² (25 Mart 1826) günü vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine Karagümrük'deki Vasat Atik Ali Paşa Camii'ne karşına defnedilmiş⁶⁶³, hanımı tarafından kabri üzerine bir türbe ve yanına bir medrese inşa ettirilmiştir. Türbenin penceresi üzerindeki celî sülûs kitabe: "*Sâbıkan sadr-ı Anadolu ve hâzini kelâmü'r-rabbanî hattat Mustafa Râkım Efendi ruhiyün fatiha. 1241. Ketebehu Mustafa Râkım*" ifadesi yazılıdır. Bu kitabeyi, aynı türbede medfun öğrencisi, kölesi ve evladlığı⁶⁶⁴ Mehmed Haşim Efendi'nin yazdığı ve "Mustafa Rakım" imzasını buraya dercettiği tahmin edilmektedir⁶⁶⁵. Mustafa Rakım Efendi medrese için 1 Cemaziye'l-evvel 1240 (22 Aralık 1824) tarihinde bir vakfiye tanzim ettirmiş⁶⁶⁶, ancak inşası vefatı sonrasında gerçekleşmiştir. m.1840/h.1256 yılında hazırlandığı tahmin edilen bir tekke listesinde mukabele günü pazar olan tekkeler arasında "Nakşibendiyye'den Râkım Efendi Tekyesi der Zincilikuyu der Asitane" ifadesinin yer alması sebebiyle türbe veya medresede bu dönemde hatm-i hacc'ın okunduğu anlaşılmaktadır⁶⁶⁷. m.1888/h.1305 tarihinde yayımlanan Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ'in *Mecmuâ-i Cevâmi*'inde ise burası mukabele günü pazar olan bir Nakşibendî tekkesi olarak gösterilmiştir⁶⁶⁸. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında mukabelenin medrese kısmında veya sandukanın ayak ucunda kalan hücrelerden birinde yapıldığına dair iki ayrı bilgi mevcuttur⁶⁶⁹. 1918 yılındaki büyük yangında evsiz kalanlardan bir kısım insan medreseye

⁶⁶⁰ Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, 1/139.

⁶⁶¹ İbnülemin, *Son Hattatlar*, 272.

⁶⁶² Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., 12/141.

⁶⁶³ Ahmed Lûtfî Efendi, a.g.e., 1/139; Süheyl Ünver, "Hattat Mustafa Râkım Efendi", *Tarih Dünyası*, (15 Temmuz 1950), 7/271-275.

⁶⁶⁴ CSRA, 38/52.

⁶⁶⁵ İbnülemin, *Son Hattatlar*, 275.

⁶⁶⁶ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Râkım Efendi Medresesi ve Türbesi", *TDVİA*, 34/430.

⁶⁶⁷ *Asitane*, 6.

⁶⁶⁸ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/46.

⁶⁶⁹ CSRA, 38/86-87. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında yer alan, Nakşî usulünün cuma günü yapıldığı ve h.1270 yılına kadar devam ettiği bilgileri ise yukarıda verilen tekke listeleriyle karşılaştırıldığında hatalı gözükmektedir.

yerleştirilmişdi⁶⁷⁰. Türbe ve medrese binası 2018-2019 yıllarında restore edilmiştir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Balcızade Said Efendi:** Nakşî meşayihinden olup Cerrahî Asitanesi Şeyhi Abdülaziz Zihnî Efendi'ye fıkıh, hadis ve tefsir icazeti vermiştir⁶⁷¹.

27. Mehmed Ağa (Sivasî-Bayram Velî-Yayabaşı) Tekkesi

Fatih, Atikali (eski Beyceğiz) Mahallesi, Beyceğiz Caddesi, Çilekeş Sokağı, 6 numarada, 1351 ada 3 parselde idi. Daru's-saâde Ağası Habeşî Mehmed Ağa tarafından m.1585/h.993 yılında inşa ettirilen külliye'nin bir bölümü olan tekke, cami'in güneyindeki meyyit kapısının karşısında sol köşede bulunmaktaydı⁶⁷². 8 beyitten oluşan cami' kitabesinin son beyitinde "*Didi asârı târîhin hâtif / Beyt-i Hâdî vü câmi'-i ümmet. Sene 993*" ibaresi yazılıdır. Mehmed Ağa 10 Rebiu'l-ahir 999 (5 Şubat 1591) tarihli bir vakfiye tanzim ettirmiş⁶⁷³ ve aynı sene vefat ederek cami yanındaki türbeye defnedilmiştir⁶⁷⁴. Tekkenin ilk şeyhi Halvetiyye'den Yayabaşızade Hızır Efendi'dir⁶⁷⁵. Kuruşundan itibaren Halvetiyye'nin önce Cemaliyye sonra Sivasîyye şubelerine bağlı kalmış, XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren ise Bayramiyye'nin Himmetiyye şubesine intikal etmiştir. Tekke m.1895/h.1312 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi'ndeki fotoğraflardan anlaşıldığına göre iki katlı olup alt katı taş üst katı ise ahşap idi. Çilekeş Sokağı 7 numaradaki cümle kapısının üzerinde dikdörtgen şeklindeki kitabesinin metni Bahaî'ye, ta'lik hattı ise Ömer Necmeddin Efendi'ye aittir. Bu kitabenin üst kısmında yarım daire şeklindeki mermere de Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası işlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1925 sonrası kiraya verilen⁶⁷⁶ tekkeyi 1970'lerin başında Ahmed Bilgin Turnalı'nın ziyaret etmiş ve gözlemlerini şöyle aktarmıştır⁶⁷⁷: "*Mahallenin çocukları ahşab kalıntılarını söke söke parçaladılar. 1970'lerde Bizim Anadolu Gazetesi'ne fakir bir naçiz makale yazmıştı. Vakıflar'a bildirildiyse de maalesef*

⁶⁷⁰ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Râkım Efendi Medresesi ve Türbesi", *TDVİA*, 34/430.

⁶⁷¹ Erenden, a.g.e., 4/155.

⁶⁷² CSRA, 54/157.

⁶⁷³ Vakfiye, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Emanet Hazinesi'nde, 2023 numarayla kayıtlıdır. Bkz. Filiz Gündüz, "Mehmed Ağa Külliyesi", *TDVİA*, 28/431.

⁶⁷⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 98a.

⁶⁷⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 98b.

⁶⁷⁶ CSRA, 54/157.

⁶⁷⁷ Ahmed Bilgin Turnalı ile 11 Mayıs 2018 günü yapılan görüşme.

mesmû olmadı. Kitâbesi düşüp kırılmak üzere iken rahmetli Kemal Elker ile birlikte 30 Nisan 1971 günü bir at arabasına yükleyip Saraçhâne başındaki Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi'nde faaliyet gösteren Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'ne götürerek imza karşılığı Erdem Yücel'e teslim etmiştik". 1971 yılı Mayıs ayında çatısı çöken⁶⁷⁸ tekke 1997 yılında tamamen yıkılmışdır⁶⁷⁹. Arsasında günümüzde tek katlı derme çatma bir yapı olup ticarethane olarak kullanılmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Yayabaşızade Hızır Efendi (v.1596), Vişnezade Muhammed Efendi (v.1601), Abdülmecid-i Sivasî (v.1639), Bezcizade Muhammed Muhyiddin Efendi (v.1611), Yusuf Sinaneddin Efendi (v.1623), Mehmed Efendi, Abdülehad en Nurî (v.1651), Mustafa Çelebi Efendi (v.1691), Esircizade Hüseyin Efendi (v.1694), Hacı Yahya Efendi (v.1740), Muhammed Çelebi Efendi (v.1752), Muhammed Yahya Efendi (v.1808), Seyyid Ali Efendi (v.1856), Abdurrahman Efendi (v.1868), Yekçeşm el-Hac Muhammed Efendi (1885).

1. Hattat Ömer Necmeddin Efendi: Yozgat'ta doğmuştur. Aslen Halvetiyye'den idi⁶⁸⁰. Yenibağçe'deki Sinan Paşa Cami'i'nin imamıyken Çapa'daki Himmetzade Tekkesi Şeyhi Abdu's-şekûr Efendi'den Bayramî hilafet alan⁶⁸¹ Ömer Necmeddin Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 14 Safer 1303 (21 Kasım 1885) tarihli mazbatasına istinaden 13 Şa'ban 1303 (17 Mayıs 1886) tarihli beratla meşihat tevcih olunmuştur⁶⁸². Mehmed Ağa Cami'i'nin kayyımlık ile türbedarlık vazifeleri de uhdesinde idi⁶⁸³. Çok zarif, nüktedan ve hazır cevap biri olan Ömer Necmeddin Efendi çoğunlukla mavi cübbe, mavi şalvar, ayağına sarı mes giyer, elinde asa ile gezerdi. Bazen Bayramî tacıyla çoğu zaman da beyaz fes üzerine yeşil sarık sarıp sokağa çıkardı. Onu bu kıyafetle görüp Anadolu'daki hocalara, imamlara benzeten bir dostunun: "Esselâmu aleyküm ya Muaviye" diye lâtife yapmasına hiç istifini

⁶⁷⁸ Ahmed Bilgin Turnalı, "Çarşamba'da Kızlarağası Habeşi Mehmed Ağa Tekkesi", *Bizim Anadolu Gazetesi* (3 ve 17 Temmuz 1971); Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 91.

⁶⁷⁹ Filiz Gündüz, "Mehmed Ağa Külliyesi", *TDVİA*, 28/432.

⁶⁸⁰ IST.MFT.MSH d.1762 vr.159b.

⁶⁸¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 27.

⁶⁸² IST.MFT.MSH d.1762 vr.159b; d.1775 s.6.

⁶⁸³ CSRA, 54/162.

bozmadan “ve aleykümselâm oğlum Yezid” diye cevap verdiğini C. S. Revnakoğlu notlarında nakletmekdedir⁶⁸⁴. Yenibağçe Mektebi’nde muallimlik yaparken vazifesi başında kalp krizinden 6 Zilhicce 1320 (6 Mart 1903) tarihinde vefat etmiş⁶⁸⁵, selefi M. Raşid Efendi’nin kabrine defnedilmiştir⁶⁸⁶.

2. Hâfız Osman Raif Taşcıoğlu: m.1872/h.1289 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh Ömer Necmeddin Efendi’nin oğludur⁶⁸⁷. Himmetzade Tekkesi Şeyhi Hüsameddin Efendi’den Bayramî hilafeti almış, mürşîdinin evladlığı Emine Hanım’la da evlenmiştir⁶⁸⁸. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih’in 13 Muharrem 1321 (11 Nisan 1903) tarihli mazbatasına istinaden Mehmed Ağa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁶⁸⁹. Çapa’daki Himmetzade Tekkesi’nde kayınpederine, Helvayî Tekkesi’nde Tahir Efendi’ye ve Üsküdar Himmetzade Tekkesi’nde de Doktor Nasih Efendi’ye bir süreliğine vekâlet etmiştir⁶⁹⁰. 1919’da tekkedeki hizmeti yerine getirmeyip binayı kiraya vermesi ve Hasköy’deki Daru’l-Eytam’da çalışması sebebiyle Meclis-i Meşayih tarafından hakkında tahkikat gerçekleştirilmiştir⁶⁹¹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*’de Osman Efendi’nin bu tekkenin şeyhi olduğu kayıtlıdır⁶⁹². Ticaret Nezareti muhasebe kaleminden Bahri Beğ’e, Ziraat Bankası Özel Kalem kâtibi Hüseyin Zeki Beğ’e, kehribar tüccarı Hacı Hasan Efendi’ye ve Adliye’de mahkeme baş kâtibi Mehmed Emin Beğ’e Bayramiyye’den hilafet vermiştir⁶⁹³. 1936 yılı Haziran ayında Kadastro’da kâtiblikden emekli olmuş, 22 Ocak 1943 (15 Muharrem 1362) cuma günü sabaha karşı 2:30’da vefat etmiştir⁶⁹⁴. Merkez Efendi Kabristanı’nda 9. adada 1555 numaralı kabirde medfundur⁶⁹⁵.

⁶⁸⁴ CSRA, 54/163-164.

⁶⁸⁵ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 10a; CSRA, 54/162.

⁶⁸⁶ CSRA, 54/162

⁶⁸⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 27; CSRA, 54/162.

⁶⁸⁸ CSRA, 54/162,163.

⁶⁸⁹ IST.MFT.MSH d.1775 s.6.

⁶⁹⁰ CSRA, 54/163.

⁶⁹¹ Meclis-i Meşayih Defteri’nde ismi “Osman Fuad” olarak kayıtlıdır. Bkz. IST.MFT.MSH d.1742 s.47; d.1755 vr.66a.

⁶⁹² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 46/259.

⁶⁹³ CSRA, 54/163.

⁶⁹⁴ CSRA, 54/162.

⁶⁹⁵ CSRA, 54/162.

28. Hamzazade (Hamza Efendi-Paşmak-ı Şerîf) Tekkesi

Fatih, Atikali Mahallesi, Nişanca Caddesi, Kokulu Bahar Sokağı, 14 numarada, 2130 ada 95 parselde (eski 1374 ada 8 ve 10 parsel⁶⁹⁶) yer almaktaydı. 1930'larda hazırlanan Pervititch Haritası'nda arsadaki ağaçlar belirgindir. C. S. Revnakoğlu tekkenin yerini şu şekilde tarif etmiştir⁶⁹⁷: "*İspanakçı arsasına bitişik, Sulu Konak'ın yanında idi. Nişancı Fırını'nın arkasında, top ağacın bulunduğu büyük arsa bu dergâhın yeri idi. Bir kapısı da fırının yanından Beyceğiz'e giden sokağın içinde ve başında şimdiki 6 numrolu küçük evin yanından açılırdı.*" C. S. Revnakoğlu 3 Mayıs 1947'de yaptığı ziyarette tekkenin yıkılıp arsa haline geldiğini tespit etmiş, yandaki 6 numaralı evin bahçesinde duvarda örülü taşlar arasından çıkardığı kitabeyi notlarına kaydetmiştir. Tekkenin ikinci inşasına ilişkin olan bu kitabe sonradan Beyceğiz Fırını Sokağı, 9 numaradaki (1349 ada 64 ve 68 parsel) Şeyhülislam Seyyid İbrahim Efendi⁶⁹⁸ ve ailesine ait hazîreye nakledilmiştir. Kitabenin metni şu şekildedir: "*Hücre-i Paşmāk-ı Şerîf-i emanet-i cenāb-ı Hazret-i Risaletpenāhi / Hankah-ı kutbu'l-ārifîn eş Şeyh Hazret-i Hamza Efendi kuddise sırrıhu 1276*". Kitabenin günümüzdeki yeri, yakın dönemdeki bazı araştırmacılar tarafından bu hazîrenin Hamzazade Tekkesi zannedilmesine yol açmıştır⁶⁹⁹. Paşmak-ı Şerîf'in Hz. Peygamber'e çocukken giydirilen meşin ayakkabının sağ teki olduğu rivayet edilmektedir⁷⁰⁰. Nesiller boyunca ailesince emanet olarak muhafaza edilen Paşmak-ı Şerîf'i İstanbul'a getiren Halvetî-Sivasî meşayihinden Bolulu Evhadüddîn Hamza Efendi XVII. yüzyıl sonlarında bir tekke tesis etmiş, zamanla harap görünce m.1859/h.1276 yılında ikinci defa inşa olunmuştur. Fahreddin Erenden bu tekkenin şeyhi M. Haşim Efendi'yi anlatırken "*Efendimiz hazretlerinin paşmāğ-ı şerîfinin hādimi ve muhāfızı oldu.*" ifadesini kullanmaktadır⁷⁰¹. 1880'lerde söz konusu tekkenin şeyhi ve Eyyûb, Eski Yeni

⁶⁹⁶Esin Demirel İşli tekkenin eski ada ve parselini, M. Özdamar ise yeni ada ve parselini vermiştir. Bkz. Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 68; Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 150.

⁶⁹⁷ CSRA, 174/67.

⁶⁹⁸ Giresun, Şebinkarahisarlı olan Seyyid İbrahim Efendi 12 Eylül 1782'de şeyhu'l-islamlığa ta'yin olunmuş ve 8 ay sonra vefat etmiştir. Oğlu Eyyûb Kadısı Seyyid Osman Ataulah Efendi (v.1796/h.1211) de aynı hazîrede medfundur. Uzun yıllar harap halde duran ve pazar tezgâhlarının depolandığı bu hazîre mahalle sakinlerinden Yusuf Ziya Uçma'nın gayretleriyle 2000'li yıllarda temizlenip düzenlenmiş, 2016 yılı Ekim ayından itibaren de restorasyona tabi tutulmuştur. Bkz. Serhat Başar, a.g.e., 158.

⁶⁹⁹ Mustafa Özdamar Hamza Efendi Tekkesi ile Başmakçı Tekkesi'nin ayrı tekkeler olduğu zannıyla Hamza Efendi Tekkesi'nin 1387 ada 60 parselde, Başmakçı Tekkesi'nin ise 2130 ada 95 parselde olduğunu yazmıştır. Bkz. Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 150.

⁷⁰⁰ Erenden, a.g.e., 3/45-46.

⁷⁰¹ Erenden, a.g.e., 4/148.

Mahallesi'nin imamı bulunan Hâfız Ali Efendi tarafından mürşîdi Camcı Ali Efendi'nin Eyyûb'deki Sertarikzade Tekkesi'ne emanet edilen Paşmak-ı Şerîf bayram haftaları yeni mekânında ziyaret edilmeye başlanmıştır. Fahreddin Erenden'in anlattığına göre Hâfız Ali Efendi'nin Sertarikzade Tekkesi Şeyhi M. Raşid Efendi'den "emaneti evimde hıfzedeceğim" diyerek geri alıp satma teşebbüsünde bulunduğu şayiası çıkınca Şeyhülislam'ın talimatı ve Meclis-i Meşayih'in 11 Cemaziye'l-ahir 1310 (31 Aralık 1892) tarihli kararıyla Paşmak-ı Şerîf'e el konularak Sultan Selim Cami'i'ne nakledilmiştir⁷⁰². Cami' imam-ı sanîsine bir senedle teslim edilerek hünkâr mahfilinde muhafaza edilen⁷⁰³ bu mukaddes eşyanın mahiyeti sonradan unutulmuştur. Cerrahî Asitanesi postnişîni Fahreddin Erenden ve Kabakulak Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkı Koray'ı davet ederek mukaddes emanet hakkında bilgi alan Sultan Selim Türbedarı Mustafa Efendi Paşmak-ı Şerîf'i Sultan Selim Türbesi'nde muhafaza etmeğe başlamıştır⁷⁰⁴. Ancak günümüzde türbede bu emanet bulunmamakta, akıbeti bilinmemektedir⁷⁰⁵. Tekke m.1890/h.1307 yılına ait *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da arsa halinde, m.1919/h.1337 tarihli *Rehber-i Tekâyâ*'da ise mamur olarak gösterilmiştir⁷⁰⁶. 2000'li yıllara kadar tekkenin arsasından içerisinde gecekondur bulunan geniş bir bahçe kalabilirdi. 2019 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce gecekondur yıktırılıp arsa tamamıyla kazılıp temel atılmak suretiyle büyük bir inşaat yapılmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Evhadüddin Hamza Efendi (v.1700), Abdullah Efendi (v.1713), Muhammed Âbidin Efendi (v.1737), Vâiz Muhammed Sadık Efendi (v.1792), Abdülganî Efendi (v.1821), Seyyid Muhammed Haşim Efendi (v.1834), Mehmed Sadık Efendi (v.1879).

- 1. Hâfız Ali Tevfik Efendi:** Şeyh M. Sadık Efendi'nin oğludur. Sertarikzade Tekkesi Şeyhi Camcı Ali Rıza Efendi'den 13 Eylül 1297 (25 Eylül 1881) günü dalı arakiyye giymiş⁷⁰⁷, ardından Halvetî-Cerrahî hilafet almıştır⁷⁰⁸.

⁷⁰² IST.MFT.MSH d.1771 s.16.

⁷⁰³ IST.MFT.MSH d.1771 s.88.

⁷⁰⁴ Erenden, a.g.e., 3/46-47.

⁷⁰⁵ Sultan Selim Türbesi'nde bir süre türbedarlık yapan Doğan PUR, 2020 yılında yaptığımız görüşmede bu konudan haberi olmadığını beyan etmiştir.

⁷⁰⁶ Bandırmalızade, a.g.e., 10; Yeşilzade, a.g.e., 7.

⁷⁰⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 104.

⁷⁰⁸ Erenden, a.g.e., 3/46; CSRA, 116/234.

Adliye'de kâtip, Beyceğiz Mahallesi'nde de imam idi⁷⁰⁹. Arsa haline gelen tekkeyi yeniden inşa ettirmesi şartıyla meşihat Şeyh Ali Efendi uhdesine tevcih olunmuş, ancak yapılan tahkikatda verilen yardımı bu maksatla kullanmayıp nefsine sarfettiği anlaşılmış ve Meclis-i Meşayih tarafından 14 Rebiu'l-evvel 1304 (10 Aralık 1886) tarihinde yardımın kesilmesine karar verilmiştir⁷¹⁰. m.1890/h.1307 tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da arsa halinde gösterilmiş, şeyhinin ismi ise belirtilmemiştir⁷¹¹. 12 Şa'ban 1319 (23 Kasım 1901) tarihli kayıddan anlaşıldığına göre yanındaki konağın yıkılması sırasında harabe halindeki tekkenin duvarları zarar görmüş, fakat Eyyûb, Kasım Çavuş Mahallesi'nde ikamet eden Şeyh Ali Efendi bu duruma kayıtsız kalınca Ahmed Rıfat Efendi Meclis-i Meşayih'e şikâyet dilekçesi vererek meşihatın kendisine tevcihini talep etmiştir⁷¹². Ali Tevfik Efendi m.1910/h.1328 yılında vefat etmiştir⁷¹³.

2. Mustafa Hikmet Efendi: Hâfız Ali Tevfik Efendi vefat ettiğinde dört oğlu kalmıştı: Mustafa Hikmet Efendi, Jandarma Tensîkât Kalemi Tahrîrat Müdürü Cemaleddin Efendi, Tabîb Yüzbaşı Akif Efendi ve Topçu Mektebi talebesinden Mehmed Rakım Efendi. Diğer kardeşleri meşihat haklarından feragat edince Mustafa Hikmet Efendi Hamzazade Tekkesi şeyhliğine layık olduğunu isbat için Meclis-i Meşayih'e şahsen müracatda bulunmuştur⁷¹⁴.

3. (vekil) Mustafa Sıtkı Efendi: m.1864/h.1281 yılında dünyaya gelmiş, kayınpederi Körükçü Tekkesi Şeyhi Seyyid Abdülkadir Efendi'den Kadirî-Eşrefî hilafeti almıştır⁷¹⁵. Defterhane kayıd kalemi kâtiblerindendi. Mürşîdinin m.1896/h.1313 yılında vefatı sonrasında Körükçü Tekkesi'ne postnişîn olmuştur. Hamzazade, Yolgeçen ve Kadiasker Tekkeleri'nin şeyh vekâleti de uhdesine verilmiştir⁷¹⁶. 1925 yılında tekkelerin seddolanması sonrası emlâk komisyonculuğuyla iştigal etmiş, 22 Şubat 1932 (15 Şevval 1350) tarihinde vefat ettiğinde Sarıyer Kabristanı'na defnedilmiştir⁷¹⁷.

⁷⁰⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 104. Fahreddin Erenden ise Eyüp Sultan, Eski Yeni Mahallesi İmamı olduğunu bildirmektedir. Erenden, *Envar*, 3/46.

⁷¹⁰ IST.MFT.MSH d.1769 s.16.

⁷¹¹ Bandırmalızade, a.g.e., 10.

⁷¹² IST.MFT.MSH d.1774 s.108.

⁷¹³ IST.MFT.MSH d.1734 s.25.

⁷¹⁴ IST.MFT.MSH d.1734 s.25.

⁷¹⁵ CSRA, 61/70.

⁷¹⁶ CSRA, 61/67.

⁷¹⁷ CSRA, 61/67

29.Kadıasker (Seyyid Zeynelabidin Efendi) Tekkesi

Eyyûb (Havass-ı Refia) Kadısı Osman Ataullah Efendi'nin inşa ettirdiği tekke bugünkü imar planına göre Fatih, Atikali (eski Koca Dede) Mahallesi, Nişanca Caddesi, Beyceğiz Fırını Sokağı, 19 numarada, 1349 ada 70 parselde bulunmaktaydı. Şeyhülislam Şebinkarahisarlı Seyyid İbrahim Efendi'nin (v.1783/h.1197), Rumeli Kadıaskeri Seyyid Zeynelabidin Efendi'nin kızıyla evliliğinden dünyaya gelen Osman Ataullah Efendi m.1797/h.1211 yılında vefat edince babasının da medfun olduğu tekkenin yanındaki aile hazîresine defnedilmiştir. Tekke ile hazîre arasındaki Kuru Çeşme üzerindeki kitabede Müstakimzade Süleyman Sa'deddin Efendi'nin h.1113 (1701/1702) yılını veren tarih manzumesi bulunmaktadır. Kemerli, yanları mermer sütunlu tekke kapısı çeşmenin yanında idi. 1950'lerde arsa haline geldiği anlaşılan tekkenin⁷¹⁸ yanındaki hazîrenin çevresi önceleri parmaklıkla çevriliyken zamanla demirler ortadan kalkmış, pazar tezgâhlarının doldurulduğu bir sahaya dönüşmüştür. Günümüzde tekke arsasında bir apartman bulunmaktadır. Mahalle sakinlerinden Yusuf Ziya Uçma'nın gayretleriyle 2000'li yıllarda hazîre temizlenip düzenlenmiş, 2016 yılı Ekim ayından itibaren de restorasyona tabi tutulmuştur.

Tekkenin Şeyhleri:

C.S. Revnakoğlu'nun notlarında tekkenin Rıfaiyye'ye bağlı olarak kurulduğu⁷¹⁹ yazılmakla birlikte burada vazifeli şeyhlerin isimlerine listelerde rastlanmamıştır.

- 1. (vekil) Mustafa Sıtkı Efendi:** m.1864/h.1281 yılında dünyaya gelmiş, kayınpederi Körükçü Tekkesi Şeyhi Seyyid Abdülkadir Efendi'den Kadirî-Eşrefî hilafeti almıştır⁷²⁰. Defterhane kayıd kalemi kâtiblerindendi. Mürşîdinin m.1896/h.1313 yılında vefatı sonrasında Körükçü Tekkesi'ne postnişin olmuştur. Hamzazade, Yolgeçen ve Kadıasker Tekkeleri'nin şeyh vekâleti de uhdesine verilmiştir⁷²¹. 1925 yılında tekkelerin seddolunması sonrası emlâk komisyonculuğuyla iştigal etmiş, 22 Şubat 1932 (15 Şevval 1350) tarihinde vefat ettiğinde Sarıyer Kabristanı'na defnedilmiştir⁷²².

⁷¹⁸ CSRA, 174/74

⁷¹⁹ CSRA, 174/73

⁷²⁰ CSRA, 61/70.

⁷²¹ CSRA, 61/67.

⁷²² CSRA, 61/67

30.Koğacı (Kovacı) Dede Tekkesi

Fatih, Atikali (eski Koca Dede) Mahallesi, Darüşşafaka Caddesi, Kovacı Camii Sokağı, 1 numarada, 1373 ada 1 ve 17 parsellerdeydi. XV. yüzyılın son çeyreğinde Halvetî meşayihinden Koğacı Dede lâkabıyla meşhur Sevindik Şûcaeddin Efendi tarafından zaviye olarak kullanılmak üzere bir vakfiyeyle mescid inşa ettirilmiş, İbrahim bin Abdullah da 920 yılı Zilhicce ayı sonlarında (Şubat 1515) buraya akar vakfetmiştir⁷²³. Sevindük Şûcaeddin Efendi'nin "Koğacı Dede" lâkabından dolayı etafında kurulan mahalleye "Koca Dede" ismi verilmiştir. Ayvansarayî, Sultan 4. Mehmed döneminde (1648-1687) medreseye çevrildiğini⁷²⁴ yazarken M. S. Kütükoğlu, bu hadisenin Sultan 4. Murad devrinde 1049 yılı Safer ayında⁷²⁵ (Haziran 1639) gerçekleştiğini bildirmektedir. Buradaki mescide Gazi Evranos neslinden ve Pîr Hasan Hüsameddin-i Uşşakî evlâdından Vardarî Şeyh Mehmed Efendi (v.1664/1075) minber vaz' eylemiştir⁷²⁶. 1913/14 yıllarında çizilen Alman Mavileri Haritası'nda Kovacı Dede Cami'i'nin batısındaki medrese hücreleri tesbit edilebilmektedir. 1918'e gelindiğinde bu hücrelerden beşinde öğrenciler kalırken geriye kalan dördüne muhacirler yerleşmişti⁷²⁷. 1930'lara ait Pervititch Haritası incelendiğinde ise medrese hücrelerinin yıkılıp yerinin arsa halini aldığı anlaşılmaktadır. Kovacı Dede Medresesi ile güneydeki Papaszade Medresesi'nin arsasına sonradan Yavuzselim İlkokulu inşa edilmiştir. Harabe haline dönüşüp yarısın yıkık minaresiyle kalan cami'in yerine, sonradan buranın ilk imamı olacak Mustafa Bilici'nin gayretleriyle Fatih Eski Eserleri Koruma ve İhya Derneği tarafından 1984 yılında yeni bir cami' yaptırılmıştır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Sevindik Şûcaeddin Efendi (Koğacı Dede):** İsmi Taşköprülüzade "Sevindik", Ayvansarayî "Sevildik" olarak yazmıştır⁷²⁸. *Şakâik*'de cezbesi güçlü, kerameti zahir bir zat olarak tanıtılan Koğacı Dede'nin tarîkatına dair bilgi verilmezken *Hadika*'da "el Halvetî" nisbesiyle tanıtılmakta fakat silsilesinden bahsedilmemektedir⁷²⁹. Taşköprülüzade, Koğacı Dede ile tasavvuf aleyhtarı bir müderris arasında geçen bir hadiseyi şöyle

⁷²³ Ayvansarayî, *Hadika*, 83b; Barkan-Ayverdi, a.g.e., 296.

⁷²⁴ Ayvansarayî, *Hadika*, 83b.

⁷²⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", s.349

⁷²⁶ Ayvansarayî, *Hadika*, 83b.

⁷²⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", s.349

⁷²⁸ Taşköprülüzade, *Şakâik*, terc. Muhammet Hekimoğlu, 582; Ayvansarayî, *Hadika*, 83b.

⁷²⁹ Ayvansarayî, *Hadika*, 83b.

nakletmekdedir: Medrese ulemasından Kirmastî Efendi 1496-1503 yılları arasında Şeyhülislamlık yapan Efdalzade Hamidüddin Efendi'ye müracaat ederek suflerin ayakta, sema ederek sesli zikretmelerinin şeriate aykırı olduğu yönünde şikâyetde bulunmuşdur. Efdalzade de “Onların başı budur. Bunu düzeltirsen hepsi düzelir” diyerek Koğacı Dede'yi işaret etmiştir. Koğacı Dede ve dervişlerini evine götürüp sofraya kuran Kirmasî Efendi sonra da onlardan oturarak sükûnet içerisinde zikretmelerini istemiştir. Kabul edip zikirlerini yaparlarken Koğacı Dede Kirmastî Efendi'nin kulağına eğilip sayhayı andıran bir sesle zikredince hoca efendi cübbesi ve sarığı darmadağan olup havaya sıçrar. Bu ani gelişmeden sonra o da dervişlere uyup zikretmeği sürdürmüştür. Koğacı Dede Kirmastî Efendi'ye daha evvelki cehrî zikre muhalif tavrını hatırlatması üzerine hoca pişmanlığını dile getirip bir daha inkârda bulunmayacağını beyan etmiştir⁷³⁰. m.1495/h.900 yılında vefat eden Koğacı Dede zaviyesinin bahçesine defnedilmiş, sonrasında üzerine türbe inşa edilmiştir⁷³¹.

2. Merkez Muslihuddin Musa Efendi: *Tezkîretü'l-Havetiyye*'de, Merkez Efendi'nin Sünbül Sinan Efendi'den hilafet aldıktan sonra bir süre Kovacı Dede Zaviyesi'nde ikamet ettiği yazılıdır⁷³². Hüseyin Vassaf bu zaviyenin Aksaray'da olduğunu bildirmekdedir. Burada sözü edilen zaviyenin, Çarşamba semtindekiyle aynı zaviye mi yoksa Aksaray semtindeyken günümüze ulaşmayan başka bir zaviye mi olduğu tam anlaşılamamaktadır. Yine Hüseyin Vassaf, Aksaray'daki zaviye yanınca yerine bir cami' inşa edildiğini, sonrasında bu cami'in de yandığını ilave etmiştir⁷³³.

31. Keskin Dede Tekkesi

Evliya Çelebi XVII. yüzyıl ortalarında kaleme aldığı *Seyahatname*'sinde İstanbul tekkelerinden söz ederken Keskin Dede Tekkesi'ni de saymaktadır⁷³⁴. Ayvansarayî ise Nişancı Paşa Cami'i karşısındaki Keskin Dede Zaviyesi Mezaristanı'ndan bahsederken burada medfun Keskin Dede'nin ni'me'l-ceyşden olduğunu, yanındaki

⁷³⁰ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, terc. Muhammet Hekimoğlu, 582-584.

⁷³¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 83b.

⁷³² Yusuf Çelebi bin Ya'kûb, *Tezkîretü'l-Halvetiyye* (Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, OE_Yz_0422), 21b.

⁷³³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/270.

⁷³⁴ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/92b.

mescidle ise bir alâkasının bulunmadığını bildirmektedir⁷³⁵. Söz konusu mescidin banîsi m.1503/h.908 yılında vefat eden Şeyhülislam Efdalzade Hamîdüddin Efendi olmasına rağmen söz konusu kabristana komşuluğu sebebiyle “Keskin Dede” ismiyle şöhret bulmuştur⁷³⁶. h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*’nde buraya dair bir işarete rastlanmazken *Vesâik-i Bektaşîyan*’da XVIII. yüzyıl ortalarında Keskin Dede Zaviyesi’ne yapılan şeyh ta’yinlerine ilişkin belgeler mevcuttur⁷³⁷. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*’de de Keskin Dede Tekkesi’ne yer verilmiştir⁷³⁸. Encümen Arşivi’ndeki 1938’de çekilmiş fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla o dönemde Keskin Dede Mescidi arsa halini almış, minaresininse sadece kaidesi ayakda kalabilmişti. Harabe kaldırıldıktan sonra yerine Ahmet Rasim Lisesi inşa edilmiştir. İbrahim Hakkı Konyalı Vakıflar İstanbul Başmüdürlüğü’ne yazdığı yazıda 17 Mayıs 1944’de inceleme yaparken Nişancı Mehmed Paşa Tekkesi Şeyhi Abdülkadir Efendi’nin oğlu İzzeddin (Hümayi Elçioğlu) Beğ’le görüştüğünü, kendisinden zaviyenin Fatih Yangını’nda ortadan kalktığı bilgisini aldığını ifade etmektedir⁷³⁹. Keskin Dede’nin üstüvane şeklindeki yazısız taşının önüne konulan Sultan II. Mahmud devrinde yaptırıldığı tahmin edilen muahhar kitabede şu ibare yazılıydı: “*Fatih Sultan Mehmed Han Hazretlerinin maiyyetleriyle teşrîf / iden tarîk-i Bayramiyye’den Keskin Dede hazretlerinin kabr-i şerîfleridir/857 (1453)*”. Sosyolog Müfid Yüksel’le görüşmemizde bu kitabenin 1998’de kaybolduğunu aktarmıştır. Hamzazade ve Boyalı Mehmed Paşa Tekkesi Şeyhleri, Uşşakîzadeler ve farklı meslekten birçok meşhur zevatın medfun olduğu Keskin Dede Kabristanı’nda 2017 yılı içerisinde restorasyon faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hızır Dede, Ahmed Efendi, İbrahim Efendi, Mustafa Efendi, Hâfız İbrahim Efendi

1. Hızır Dede: m.1689/h.1100 senesinden itibaren beratsız olarak zaviyedarlığı tasarrufuna almıştır⁷⁴⁰.

2. Ahmed Efendi

⁷³⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 106b.

⁷³⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 90b,91a

⁷³⁷ *Vesâik-i Bektaşîyan*, 260,264.

⁷³⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, s.8 sıra:40

⁷³⁹ İbrahim Hakkı Konyalı Arşivi, İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi, Dosya:3053.

⁷⁴⁰ *Vesâik-i Bektaşîyan*, 264.

3. İbrahim Efendi: Hızır Efendi'nin oğludur. m.1707/h.1119 senesinde kasr-ı yed etmiştir⁷⁴¹.

4. Mustafa Efendi: İbrahim Efendi'nin oğludur.

5. Hâfız İbrahim Efendi: 1159 yılı Cemaziye'l-ahir (1746 Haziran) ayında Mustafa Efendi'nin kasr-ı yedi üzerine meşihat büyük oğlu Hâfız İbrahim Efendi ile çocuk yaştaki kardeşi Mehmed'e müştereken tevcih olunmuştur⁷⁴². *Vesâik-i Bektaşîyan*'daki kayıtdan bu beş zatın Bektaşîyye'ye mensup oldukları anlaşılmaktadır.

6. Mehmed Efendi: Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de Keskin Dede Tekkesi'nin şeyhi olduğu kayıtlıdır⁷⁴³.

32.Abdal Mustafa Efendi Tekkesi

m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Nişancı-yı Cedîd kurbünde olduğu belirtilmektedir⁷⁴⁴. Sonraki tarihlere ait listelerde ismine rastlanmayan bu tekkenin günümüzde Fatih, Atik Ali Mahallesi'nde Nişancı Mehmed Paşa Cami'i civarında yer aldığı tahmin edilmektedir.

Tekkenin şeyhi:

1. Abdal Mustafa Efendi: Tekkenin banîsi olduğu tahmin edilmekle birlikte hayatı hakkında kaynaklarda bilgiye ulaşılamamıştır.

33.Boyalı Mehmed Paşa (Bülbülcüzade-Nişancı-yı Cedîd) Tekkesi

Küllîyeyi Celâlzade'nin vefatı üzerine nişancı olarak atanan Boyalı Mehmed Paşa 1584-1589 yılları arasında inşa ettirmiştir⁷⁴⁵. Nişancı-yı Cedîd diye tanınan Mehmed Paşa, tanzim ettirdiği vakfiyenin nemasından, iki katlı medrese ve arka tarafda bir hankah-ı sufiyye (tekke) inşa edilmesini vasiyet etmiştir⁷⁴⁶. Tekkenin İsmi bilinen ilk şeyhi Sünbülüyye'den Yunus Efendi'dir⁷⁴⁷. Halvetiyye'nin Şemsiyye/Sivasiyye şubesinden Bülbülcüzade Abdülkerim Fethî Efendi

⁷⁴¹ *Vesâik-i Bektaşîyan*, 264.

⁷⁴² *Vesâik-i Bektaşîyan*, 260,264.

⁷⁴³ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 8/40.

⁷⁴⁴ Atillâ Çetin, a.g.m., 585.

⁷⁴⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 106a.

⁷⁴⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 106a.

⁷⁴⁷ Mahmud Cemaleddin Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, haz. Mehmet Serhan Tayşi, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1993), 609.

m.1692/h.1103 yılında burada ayin icrasına başlamıştır⁷⁴⁸. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Halvetiyye'nin Şa'baniyye ve Cerrahiyye şubelerine mensup şeyhler burada postnişin olmuş, Şeyh Abdülhalim Zikrî Efendi'den itibaren de tekke Kadiriyye'nin Resmiyye şubesine intikal etmiştir. Son dönemde medrese talebesi Şeyh Abdülhalim Zikrî Efendi'ye cebir kullanmak suretiyle cami içinde ayin yapılmasına mani olmuş, bunun üzerine zikirler günümüzde yıkılmış olan 10-11 odalı şeyh dairesinin tevhidhane haline getirilen en büyük odasında yapılmaya başlanmıştır⁷⁴⁹. Günümüzde cami' ibadete açık olmakla birlikte tekke binası arsa halini almıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Yunus Efendi, Bülbülcüade Abdülkerim Fethî Efendi (v.1694), Mahmud Hâdimüddin Efendi (v.1701), Mustafa Efendi (v.1726), Ahmed Efendi (v.1729), Abdülbakî Efendi (v.1750), İsmail Nurî Efendi (v.1795), Abdülkerim Fethî-i Sanî Efendi (v.1811), Yekçeşm Hâfız Muhammed Emin Efendi (v.1823), Hâfız Halil Fahreddin Efendi (v.1841), Kavaklı Hâfız Seyyid Muhammed Şâkir Efendi (v.1849), Seyyid Hâfız Abdüllâtîf Fazlî Efendi (v.1886)

1. Saraç Abdülhalim Zikrî Efendi: m.1820/h.1235 yılında dünyaya gelmiş⁷⁵⁰ olup Sultan II. Mahmud'un Cerrahbaşı Hacı Mehmed Emin Beğ'in oğludur⁷⁵¹. Kuşadalı İbrahim Efendi Rabiğ mevkiinde vefat ettiği zaman yanında olan Abdülhalim Efendi, hazretin vasiyeti icabı metrukâtını İstanbul'a getirmiştir⁷⁵². Muallim Naci'nin babasının saraç dükkânına komşu bir saraç dükkânı işletmiştir⁷⁵³. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında şöyle tanıtılmaktadır⁷⁵⁴: *"Şeyh Abdülhalim Efendi iyi saraç idi. Müjgânlı tac, entari, kemer, takye, ve gül işlemekte usta idi. Onun elinden çıkmış sofrâ nihaleleri de çok makbul sayılırdı. Bilhassa mevlid ve hilafet cemiyetine mahsus sofralarda veya ihya gecelerinde sofraya konulmak üzere hususi surette Şeyh Abdülhalim Efendi'ye sipariş verilirdi."* Peyk Dede Tekkesi Şeyhi

⁷⁴⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 38b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 49.

⁷⁴⁹ CSRA, 179-2/57.

⁷⁵⁰ İTNVD, 192.

⁷⁵¹ CSRA, 179-2/60.

⁷⁵² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/78.

⁷⁵³ Muallim Naci, *Sünbüle, Ömer'in Çocukluğu* (İstanbul:A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1307), 194.

⁷⁵⁴ CSRA, 138/146.

Tiryakî Said Efendi'den Kadirî-Resmî hilafeti alan⁷⁵⁵ Abdülhalim Efendi, Şeyh Abdüllâtîf Fazlî Efendi'ye 200 altın vermiş ve 16 Cemaziye'l-evvel 1275 (23 Aralık 1858) tarihli beratla Nişancı Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁷⁵⁶. Ayrıca Koğacı Dede Cami'i'nin imamlık vazifesi de üzerinde olan Abdülhalim Efendi, Kadirî ve Halvetî tacları ile selimiye destarı sarmak hususunda maharetli idi⁷⁵⁷. Cami' içinde Kadirî zikrî icra ederken aynı külliye'nin medrese kısmında okuyan talebe tarafından hakarete maruz kalmış, birkaç defa dövülmeye çalışılmış, bıçak çekilmiş, hatta minareden uzun bir demir atılarak yaralanmaya çalışılmışdır⁷⁵⁸. Cerrahî Asitanesi postnişîni Yahya Galib Hayatî Efendi'nin de bulunduğu bir mukabele esnasında medrese talebesi önce şeyh dairesinin pencerelerini taşlamış, sonra da cami'e girerek Şeyh Galib Efendi'nin kolundan tutup dışarı çıkarmaya, Abdülhalim Efendi'yi de ihtiyar haliyle dövmeye teşebbüs etmiştir. Bu tecavüzlere daha fazla tahammül edemeyen Abdülhalim Efendi, cami içinde ayin icrasından vazgeçerek tuvaletlerin yanındaki 10-15 odalı şeyh dairesinin en büyük odasını tevhidhaneye çevirmiştir⁷⁵⁹. Ömrünün son senesinde meşihati damadına kasr-ı yed eylemiştir⁷⁶⁰. 3 Zilhicce 1320 (3 Mart 1903) tarihinde vefat eden Abdülhalim Zikrî Efendi Fatih Cami'i'nde kılınan cenaze namazını müteakip Nişancı Cami'i'nin caddeye bakan kısmında, avlu kapısı yanında defnedilmiştir.

2. Zakirbaşı Hâfız Ahmed Şemseddin Efendi: Yanbolu'nda bir Rıfâî Tekkesi tesis eden Alyanak Mustafa Efendi'nin oğludur⁷⁶¹. Şeyh Mustafa Efendi'den Rıfâî, kayınpederi Nişancı Tekkesi Şeyhi Abdülhalim Zikrî Efendi'den Kadirî-Resmî, Cerrahî Asitanesi postnişîni Abdülazîz Zihnî Efendi'den de Halvetî-Cerrahî hilafeti almıştır⁷⁶². İlim tahsilini tamamlayıp Defterhane'de kâtib olarak çalışmaya başlayan A. Şemseddin Efendi, Hacı Kadın Cami'i'nin

⁷⁵⁵ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 38b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 49; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 4a.

⁷⁵⁶ IST.MFT.MSH d.1774 s.116; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 49; Erenden, a.g.e., 4/76; CSRA, 179-2/59.

⁷⁵⁷ CSRA, 179-2/57.

⁷⁵⁸ CSRA, 179-2/59.

⁷⁵⁹ CSRA, 179-2/57.

⁷⁶⁰ IST.MFT.MSH d.1774 s.116.

⁷⁶¹ C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre, aslen Konya'nın Nebîzadeler ailesinden olan Şeyh Mustafa Efendi'ye dudakları gayet küçük ve kırmızı olduğundan "Şeyh Kiraz" lâkabı takılmışdır. Diğer lâkabı da "tava sapı" idi. 19 Safer 1270 (21 Kasım 1853) günü vefat etmiş ve Yanbolu'ndaki tekkenin türbesine defnedilmiştir. Bkz. CSRA, 179-2/55; Erenden, a.g.e., 5/8.

⁷⁶² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 49; CSRA, 179-2/54-55.

“Hopla” lâkablı imamından şuûl, Beylerbeyi Hamid-i Evvel Cami’i müezziniyken vefat eden Darıcalı Osman Efendi’den durak meşk etmiş ve Eyyûb’deki Sultan Osman (Alaca) Tekkesi’nde zakirliğe başlamıştır⁷⁶³. Kırkağaçlı M. Emin Efendi Tekkesi postnişîni Abalı Hâfız Muhammed Haydar Efendi’nin 1890 yılı başlarında vefatı üzerine vakfiye icabı meşihatın halîfesine tevcihi gerekmektedir. Ekber halîfesi Yahya Ağâh Efendi, Erdi Baba Tekkesi postnişîni bulunduğundan bu vazifeden feragat edince Meclis-i Meşayih kâtibi Hayri Beğ’in iltizamı ve Meclis-i Meşayih’in 16 Receb 1307 (8 Mart 1890) tarihli mazbatasına istinaden meşihat Ahmed Şemseddin Efendi’nin uhdesine tevcih olunmuştur⁷⁶⁴. Berat Kandili’ne rastlayan 15 Şa’ban 1307 (4 Nisan 1890) günü posta iclas edilmişse de fazla meşihat süremeden 17 Ramazan 1307 (7 Mayıs 1890) günü çıkan Aksaray Yangını’nda tekke arsa halini almıştır⁷⁶⁵. Nişancı-yı Cedîd Tekkesi’nin Halvetiyye’ye meşrut oluşu sebebiyle Merkez Efendi Tekkesi şeyhi Ahmed Mes’ud Efendi’den Halvetî-Sünbülî icazeti aldıktan sonra kayınpederinin kasr-ı yedinden meşihat tevcihi için Meclis-i Meşayih tarafından 29 Rebiu’l-evvel 1320 (5 Temmuz 1902) tarihinde mazbatası düzenlenmiştir⁷⁶⁶. Ancak beratı tevcih olunmadan kayınpederi vefat etmiştir. Meclis-i Meşayih tarafından Ahmed Şemseddin Efendi için 6 Muharrem 1321 (4 Nisan 1903) tarihinde yeni bir mazbata hazırlanmış⁷⁶⁷ ve 14 Cemaziye’l-evvel 1321 (8 Ağustos 1903) tarihinde meşihat beratı tevcih olunmuştur⁷⁶⁸. Koğacı Dede Cami’i imamlığı ile Beylerbeyi İskele Cami’i devirhanlığı da uhdesinde idi⁷⁶⁹. 2 sene kadar meşihatte kaldıktan sonra 23 Muharrem 1323 (30 Mart 1905) günü vefat etmiş ve kayınpederinin yanına defnedilmiştir. En büyük oğlu kendisinden sonra tekkenin postnişîni olmuştur. İkinci oğlu Mehmet İzzettin (Hümayî) Elçioğlu (d.1875/1292-v. 29 Eylül 1950) musıkî muallimi ve bestekâr idi. En küçük oğlu neyzen Mahmud Salâhaddin Beğ ise Harbiye Nezareti mübayaat kalemi hulefasından iken 26 yaşına varmadan vefat

⁷⁶³ CSRA, 179-2/55.

⁷⁶⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.301.

⁷⁶⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 218.

⁷⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1774 s.116; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 49.

⁷⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1775 s.4.

⁷⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1775 s.112.

⁷⁶⁹ Vefatı sonrasında devirhanlık vazifesi oğlu İzzeddin Hümayî Beğ’e intikal etmiştir. Bkz. CSRA, 179-2/55.

etmiş ve tekke hazîresine defnedilmiştir⁷⁷⁰.

3. Abdülkadir Bahreddin Elçioğlu: Şeyh Ahmed Şemseddin Efendi'nin üç oğlundan en büyüğü olup m.1871/h.1288 yılında Nişancı-ı Cedîd Cami'i yanındaki şeyh dairesinde dünyaya gelmiştir⁷⁷¹. Annesinin babası Şeyh Abdülhalim Zikrî Efendi'den 1320 Rebiu'l-ahirinde (Temmuz 1902) Kadirî-Resmî hilafeti almıştır⁷⁷². Yedi Emirler Türbedarı Hacı Kadrî Efendi'den ders görmüş, Erdi Baba Tekkesi Şeyhi Yahya Agâh Efendi'den de tâc ve kemer işlemlerini öğrenmiştir⁷⁷³. Medine'de Hz. Fatıma'nın sandukası önünde sırmayla işlenmiş Kelime-i Tevhid, Hz. Sümbül Sinan ve Merkez Efendiler'in sandukaları önündeki gümüş sırma ve sülüs hatla işlenmiş Kelime-i Tevhidler Bahreddin Efendi'nin eseri idi⁷⁷⁴. Saatçilikle de meşgul olmuştur. Babası A. Şemseddin Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 23 Safer 1323 (28 Nisan 1905) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuş⁷⁷⁵ ve bu vazifesini 1925'de tekkeler seddolunana kadar sürdürmüştür. Kendisine lâtife olarak "Ebegümece Şeyh" denildiğini C. S. Revnakoğlu nakletmektedir⁷⁷⁶. 31 Ocak 1954 pazar sabahı 9:30'da imamlığını yaptığı Ortaköy Kaptan İbrahim Paşa (İhmal Paşa) Cami'i'nin meşrutasında vefat etmiştir⁷⁷⁷. 1 Şubat pazartesi günü Fatih Cami'i'nde öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazı sonrası Edirnekapı dışında Necatibey Kabristanı 1. adada, Maktul Mustafa Paşa Tekkesi karşısındaki kapıdan girilince hemen ileride kardeşi İzzettin Hümayi Beğ'in yanına, 915 numaralı kabre defnedilmiştir⁷⁷⁸. Bahreddin Efendi, büyük dedesi Şeyh Mustafa Efendi'nin Yanbolu'nda kurduğu tekkenin vakfiyesini Fahreddin Erenden'e göstermiştir. Söz konusu vakfiyeye göre Yanbolu'ndaki dergâha şeyh ta'yin edileceği zaman Cerrahî Asitanesi postnişîninin inhası (onayı)

⁷⁷⁰ CSRA, 179-2/52.

⁷⁷¹ CSRA, 179-2/53.

⁷⁷² CSRA, 179-2/53. Mi'mar Aydın Yüksel, 29 Nisan 2016 tarihinde yaptığımız görüşmede Bahreddin Efendi'nin Şeyh Ken'an Büyükkaksoy'dan Rıfâî hilafeti aldığına dair duyumunu aktarmıştır. C. S. Revnakoğlu ise bu söylentinin aslının bulunmadığını notlarında yazmaktadır. Bkz. CSRA, 126/366.

⁷⁷³ CSRA, 179-2/53.

⁷⁷⁴ CSRA, 179-2/53.

⁷⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1775 s.112.

⁷⁷⁶ CSRA, 179-2/52.

⁷⁷⁷ CSRA, 179-2/52.

⁷⁷⁸ CSRA, 179-2/52.

şart idi⁷⁷⁹. Bahreddin Efendi'nin ilk hanımından oğlu Hâfız Abdülhalim Nureddin Elçioğlu (v.1979) 1920 yılında hattat Aziz er Rıfâî'den hüsn-i hat icazeti almış⁷⁸⁰, Süleymaniye Cami'i baş imamlığından emekli olmuştur. Onun oğlu Osman Muhittin Elçioğlu (1931-2012), İstanbul Fetih Cemiyeti başkanlığı yapmıştır. Bahreddin Efendi'nin ikinci hanımından iki oğlu bir kızı olmuştur. Osman Cemaleddin Elçioğlu (v.1957) ilk mektep muallimliğinden emekli olmuş, diğer oğlu Sadreddin Elçioğlu, kızı ise Münevver Hanım'dır. Bahreddin Efendi'nin evladlık kızı 2018'de Akçay'da vefat etmiştir⁷⁸¹.

34.Sertarîkzade (Salı) Tekkesi

XX. yüzyıl başlarında hazırlanmış haritalar göz önünde bulundurulunca Fatih, Atikali (eski Kocadede) Mahallesi'nde Fatih Caddesi'nin Çelebi Süleyman Sokağı'yla birleştiği kavşakdaki 81, 83, 118 ve 120 numaralı apartmanlarının ortasında kalan sokak dilimi, 1380 ada 6, 7, 25 parseller ile 1387 ada 60 parselin bu dergâhın arsasını teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Mi'mar Sinan-ı atîk tarafından inşa edilen cami'in tekkenin çok yakınında oluşu sebebiyle Kumrulu Mescid Tekkesi ismiyle de yad olunmuştur. Sinan-ı atîk'in kabri de yanındaki çeşmenin üzerindeki iki kumru tasvirinden ismini alan mescidin hazîresindedir⁷⁸². Bu tekkenin şeyhi Abdüllâtîf Fazlî'nin verdiği bilgiye göre Fatih devrinde Akşemseddin'e kütüphane olarak tahsis edilen yapıyı oğlu Mehmed Fazlullah Efendi dergâha dönüştürmüş ve bu mekânda Bayramî zikri icra edilmeye başlanmıştır⁷⁸³. *Menakıb-ı Akşemseddin*'ye göre ise M. Fazlullah Efendi babasının vefatı sonrasında Göynük'deki tekkede postnişîn olmuş ve m.1543/h.950 yılında vefat etmiştir⁷⁸⁴. Üsküb Kadısı Abdülganizade Mustafa Efendi tarafından dergâhın yeniden inşası 26 Şevval 1114 (15 Mart 1703) tarihinde tamamlanmış ve sufiyyeden tadrîse kadir salih bir kişinin buraya şeyh olarak ta 'yini şart koşulmuştur⁷⁸⁵. Kaptan-ı Derya Abdülkerim Paşa m.1758/h.1171 yılında dergâhı yeni baştan inşa ettirmiştir⁷⁸⁶.

⁷⁷⁹ Erenden, a.g.e., 5/8.

⁷⁸⁰ CSRA, 179-2/52.

⁷⁸¹ Bahreddin Efendi'nin torunlarından Şemsettin Elçioğlu'ndan 13 Ocak 2017 tarihinde edinilen bilgi.

⁷⁸² Ayvansarayî, *Hadîka*, 84b.

⁷⁸³ Seyyid Abdu'l-lâtîf Fazlî, *Gülşen-i Azizan* (Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Şer'iye Kısmı, Kayıt No:1099), 20b.

⁷⁸⁴ Ali İhsan YURT, *Akşemseddin, Hayatı-Eserleri*, haz. Mustafa S. KAÇALIN, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1994), 146.

⁷⁸⁵ Erenden, a.g.e., 3/102-103.

⁷⁸⁶ Erenden, a.g.e., 4/26.

Mukabele gününden dolayı Salı Tekkesi ismi de verilmiştir⁷⁸⁷. 31 Mayıs 1918 tarihinde çıkan büyük yangında tekke arsa halini alsa⁷⁸⁸ 1925 yılına kadar son Şeyh İshak Efendi kendi evinde Cerrahî usûlünü icraya devam etmiştir⁷⁸⁹. Fatih Caddesi, 118 numaradaki apartman da tekke hazîresinin üzerine inşa edilmiş, günümüze ulaşabilen iki kabir taşı bir ağacın dibinde kalmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Mehmed Fazlullah Efendi (v.1543), Sertarîk Abdullah Saburî Efendi (v.1710), Sertarîkzade Muhammed Emin Efendi (v.1759), Muhammed el Moravî (v.1794), Muhammed Emin Efendi (v.1805), Nakîbu'l-eşrafzade Seyyid Mustafa Ahkâm Efendi (v.1819), Kavaklı Hâfız Seyyid Muhammed Şakir Efendi (v.1849), Seyyid Ahmed Şemseddin Paşa (v.1865), Hâfız Seyyid Abdüllâtif Fazlî Efendi (v.1886).

1. Muhzırbaşızade Seyyid Ali Ziyaeddin (Ziya) Efendi: Kısmet-i Askeriye Mahkemesi'nde kâtib yamağı idi⁷⁹⁰. m.1883/h.1300 yılında Yıldız Dede Tekkesi'nde Şeyh Abdüllâtif Fazlî Efendi'den tac ve hırka giyerek Halvetî-Cerrahî hilafeti almıştır. Birlikde hilafet alan M. Nureddin Efendi sonradan Yıldız Dede Tekkesi postnişîni olmuştur. 3 sene sonra mürşîdinin çocuksuz vefatı üzerine Cerrahî Asitanesi Postnişîni Yahya Galib Hayatî Efendi'nin inhası ve memuriyetden istifa edeceğine dair bir sened vermesi üzerine Meclis-i Meşayih tarafından 18 Şa'ban 1303 (22 Mayıs 1886) tarihinde meşihat mazbatası tanzim edilmiştir⁷⁹¹. 12 Rebiu'l-evvel 1333 (28 Ocak 1915) tarihinde Asitane Postnişîni İbrahim Fahreddin Efendi tarafından sertarîk olarak görevlendirilmiş ve irşad tacı ilbas edilmiştir. Şeyh İbrahim Fahreddin Efendi'nin 7 aylık askerliği döneminde de Asitane'de şeyh vekili olarak görev üstlenen Ali Ziyaeddin Efendi 29 Receb 1335 (21 Mayıs 1917) günü vefat etmiş, Fatih Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrasında Salı Tekkesi hazîresine defnedilmiştir⁷⁹².

2. (vekil) İbrahim Fahreddin Erenden: Şeyh Ali Ziyaeddin Efendi'nin vefatı sonrasında Asitane Şeyhi İbrahim Fahreddin Efendi bu tekkeye şeyh vekil

⁷⁸⁷ Seyyid Abdu'l-lâtif Fazlî, a.g.e., 9b.

⁷⁸⁸ Erenden, a.g.e., 4/91-92.

⁷⁸⁹ IST.MFT.MSH d.1747 s.187,218.

⁷⁹⁰ IST.MFT.MSH d.1762 vr.168b,169a.

⁷⁹¹ IST.MFT.MSH d.1762 vr.153b,168b,169a.

⁷⁹² Erenden, a.g.e., 4/81-83.

ta'yin edilmiş ve bir yıl kadar salı günleri burada Cerrahî usûlünü icra etmiştir⁷⁹³.

3. İshak Efendi: Yıldız Dede Tekkesi şeyhi Mehmed Nureddin Efendi'den Halvetî-Cerrahî hilafeti alarak Salı Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunduktan kısa süre sonra 31 Mayıs 1918 günü Fatih Yangını çıkmış ve tekke arsa halini almıştır⁷⁹⁴. Rûmî 1341 (1924-1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de bu tekkenin şeyhi olarak İshak Efendi kayıtlıdır⁷⁹⁵. m.1936/h.1355 yılında vefat eden İshak Efendi Edirnekapısı dışındaki aile sofasına defnedilmiştir⁷⁹⁶.

6. Ayvansaray Mahallesi

35.İvaz Efendi (Kadıasker İvaz Efendi) Tekkesi

Fatih, Ayvansaray (eski Atik Mustafa Paşa) Mahallesi, Dervişzade Sokağı, 2867 ada 50 parselde yer almaktadır. Rumeli Kadıaskeri (Manav) İvaz Efendi m.1585/h.993 yılında bu cami'î inşa ettirmiş ve ertesi sene Zilkade ayında vefat ederek mihrap önüne defnedilmiştir⁷⁹⁷. *Hadîka*'da cami' dışında medrese, mekteb ve çeşmeden söz edilirken tekkesinden bahsedilmemektedir. Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ'in rumî 1304 (m.1889) tarihli *Mecmua-i Cevâmî*' isimli eserinde ayin günü cumartesi olan İvaz Efendi Kadirî Tekkesi'ne yer verilmiştir⁷⁹⁸. Ancak tekkede faaliyet gösteren şeyhlere ait bir bilgi mevcut değildir. Günümüzde cami ibadete açıktır.

36.Ayvansaray (Eğrikapı) Emir Buharî Tekkesi

Fatih, Ayvansaray (eski Atik Mustafa Paşa) Mahallesi, Dervişzade Sokağı, 2871 ada 1 ve 2 parsellerde bulunan mescid, Nakşî zaviyesi ve dervişler için 10 hücreden müteşekkil⁷⁹⁹ külliye Şeyh Emir Ahmed Buharî tarafından m.1512/h.918 yılında bir vakfiyeyle tesis edilmiştir⁸⁰⁰. *Hadîka*'da nakledildiğine göre banîsinin vefatı sonrası mescid ve zaviye varisler elinde kalmıştır. 17. yy. başlarında Emir Buharî'nin kızının kızıyla evlenen Şeyh Muslihuddin Efendi atıl vaziyetdeki tekkeyi ihya edip vakfiyesini yeniden tanzim ettirmiş ve ilaveten mevlîd okunmasını

⁷⁹³ Erenden, a.g.e., 5/145.

⁷⁹⁴ Erenden, a.g.e., 4/91.

⁷⁹⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 31/274.

⁷⁹⁶ Erenden, a.g.e., 4/91-92.

⁷⁹⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 71b.

⁷⁹⁸ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/74.

⁷⁹⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 10/51.

⁸⁰⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 10/51.

vakfetmiştir⁸⁰¹. Şeyh M. Mes'ud Efendi de zamanla harab olan tekkeyi m.1845/h.1261 yılında yeniden inşa ettirmiştir. 1930 yılında şeyh dairesi yanan⁸⁰² tekkenin bahçesine yerleşerek keçi besiciliği yaparak geçimini temin eden Fatma Terzioğlu burayı mesken olarak kullanılmaktayken 3 Ekim 1962 günü gece 1-2 sularında semahane kısmında yangın çıkmıştır⁸⁰³. Dört duvar halinde kalan yapının nispeten kullanılabilir durumdaki kadınlar mahfili tamir edilerek mesken olarak kullanılmaya devam edilmiştir. 2007-2011 yılları arasında Fatih Belediyesi tarafından tevhidhane restore ettirilirken şeyh dairesi de yeniden inşa edilmiştir. Günümüzde şeyh dairesi Kasımpaşalı Kemal Efendi İlim ve Hizmet Vakfı tarafından kullanılmakta, tevhidhanesi ise mescid olarak faaliyet göstermektedir. Eyyûbî Sinek Mehmed Efendi ve oğlu Ali Rıza Şengel son dönemde bu tekkede zakirlik yapmışlardır⁸⁰⁴.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Emir Ahmed elBuharî (v.1516), Muslihuddin Efendi (v.1658), Kayserili Ya'kub Efendi (v.1668), Hüseyin Efendi (v.1675), Yusuf Efendi (v.1689), Osman Efendi (v.1725), Karamanîzade Ahmed Efendi (v.1736), Tatar (Kırımî) Ahmed Efendi (v.1743), Mehmed Emin Tokadî (v.1745), Halil Efendi (v.1750), İbrahim Çelebi Efendi (v.1756), Kabasakal Mustafa Efendi (v.1782), Mustafa Hikmet Efendi (v.1789), Aksaraylı Hacı İsmail Efendi (v.1802), Seyyid Mehmed Mes'ud Efendi (v.1849), Seyyid Mehmed Salim Efendi (v.1880).

1. Ali Haydar Efendi: Şeyh M Salim Efendi'nin oğludur. Meşihat 21 Cemaziye'l-evvel 1297 (1 Mayıs 1880) tarihinde üç kardeşe müştereken tevcih olunmuştur⁸⁰⁵. Vefat tarihi tesbit edilememiştir.

2. Mehmed Bahaeddin Efendi: Şeyh M Salim Efendi'nin diğer oğludur. Meşihat 21 Cemaziye'l-evvel 1297 (1 Mayıs 1880) tarihinde diğer iki kardeşiyle beraber tevcih olunmuştur⁸⁰⁶. M. Bahaeddin Efendi'nin m.1914/h.1332 yılında vefatı üzerine oğlu Kemaleddin Efendi babasından kalan hisseyi talep etmişse de Meclis-i Meşayih 1 Cemaziye'l-evvel 1332 (28

⁸⁰¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 25b.

⁸⁰² EEKEA, 42

⁸⁰³ Hakkı Göktürk, "Emir Buharî Tekkesi ve Mescidi", *İA*, 9/5089; Esin D. İşli, a.g.e., 58.

⁸⁰⁴ CSRA, 193/521

⁸⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1762 vr.14b.

⁸⁰⁶ IST.MFT.MSH d.1762 vr.14b.

Mart 1914) tarihli cevabında bu yarım hissenin de amcası Şeyh Mes'ud Efendi'ye verilmesi suretiyle meşihatın tevhidini uygun bulmuştur⁸⁰⁷.

3. Hâfız Mehmed Mes'ud Efendi: m.1854/h.1270 yılında dünyaya gelmiş olup M. Salim Efendi'nin oğludur. Babasından sonra meşihat üç kardeşe tevcih olunmuş, önce Ali Haydar Efendi'nin, 1914 yılında da Bahaeddin Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih kararına istinaden meşihat M. Mes'ud Efendi uhdesinde toplanmıştır⁸⁰⁸. Üsküdar, Çınar (Musa Baba) Tekkesi Şeyhi Seyyid Ömer Hulûsî Efendi'den Nakşî-Müceddidî hilafeti almış, ertesi gün tertib edilen cemiyetle Hüdayî Dergâhı Şeyhi Ruşen Efendi'nin riyasetinde Seyyid Velayet Tekkesi Şeyhi Arab Said Efendi ve Emir Buharî Tekkesi Şeyhi Tahir Efendi'nin rehberliğinde makamına iclas edilmiştir⁸⁰⁹. Murad Molla Tekkesi Şeyhi M. Arif Efendi de dua ettirmiştir. Şeyh Mes'ud Efendi'nin oğlunun sünnet cemiyeti de aynı gün yapılmıştır. Mihrişah Sultan Tekkesi Şeyhi Hâfız Mehmed Akif Efendi'den ve Seyyid Velayet Tekkesi şeyhi Arab Said Efendi'den de Nakşî hilafeti vardı⁸¹⁰. Zakir ve bestekâr olan M. Mes'ud Efendi, bestekâr Ali Rıza Şengel'in dayısıdır⁸¹¹. 18 Şubat 1925 (24 Receb 1343) günü vefat etmiş⁸¹² olup hazîreye defnedildiği tahmin edilmekle birlikte kabir taşına rastlanmamıştır.

4. Mehmed Cemaleddin (Cemal) Efendi: 1293 yılı Receb ayında (Temmuz 1876) İstanbul'da dünyaya gelmiş olup Şeyh M. Mes'ud Efendi'nin oğludur. Sıbyan mektebinde, askerî rüşdiyede ve son olarak da 5 sene Daru'l-Muallimin'de tahsil görmüştür. m.1891/h.1309 yılında Mahkeme-i Temyiz, Hukuk Dairesi'nde memuriyete başlamıştır⁸¹³. Babasının vefatı sonrası Emîr Buharî Tekkesi'ne postnişîn olmuş ve 1925 yılına kadar bu vazifesini sürdürmüştür⁸¹⁴. Babasının İttihad ve Terakki Fırkası'ndan mesai arkadaşı olduğundan M. Cemal Efendi'yi yakından tanıyan C. S. Revnakoğlu "pek terbiyeli, gayet kibar, efendi bir insan" olarak tarif etmektedir. Sonradan

⁸⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1737 s.200.

⁸⁰⁸ IST.MFT.MSH d.1737 s.200.

⁸⁰⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 110.

⁸¹⁰ CSRA, 193/520; 99/91; 123/198.

⁸¹¹ CSRA, 193/520

⁸¹² CSRA, 181/252, 256; S. Nüzhet Ergun vefat yılını sehven r.1324 (m.1908) olarak kaydetmiştir. Bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Rıza Koşkun Matbaası, 1942-1943), 2/644.

⁸¹³ BOA DH.SAİDd..00068.

⁸¹⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 10/51.

geçirdiği rahatsızlık sonucu a'ma olan Cemal Efendi 1940 yılında vefat etmiştir⁸¹⁵.

37.Ömer Efendi Tekkesi

Günümüzde Fatih, Ayvansaray Mahallesi sınırları içerisinde kalan Hacı İlyas Mahallesi'nde ve Eğrikapı yakınındaydı. m.1840/h.1256 yılında hazırlandığı tahmin edilen bir listede pazartesi günü mukabele icra edilen bir Kadirî tekkesi olarak kayıtlıken 1919 yılına gelindiğinde *Rehber-i Tekâyâ*'da harap vaziyette gösterilmiştir⁸¹⁶. Başka bir listede adına rastlanmamaktadır.

Tekkenin şeyhi:

1. **Ömer Efendi**: Kadiriyye'ye mensup oluşu dışında hayatı hakkında bilgiye ulaşamamıştır.

38.Yatağan (Hacı İlyas Cami'i) Tekkesi

Fatih, Ayvansaray (eski Atik Mustafa Paşa) Mahallesi, Eğrikapı Mumhanesi Caddesi, Yatağan Hamamı Sokağı, 2888 ada 17 parselde yer alan mescid, Fatih'in topçubaşlarından Hacı İlyas Ağa tarafından inşa ettirilmiş, Kazancı Hacı İlyas Çelebi de h.1007 yılında minber vaz' eylemiştir⁸¹⁷. Kanunî Sultan Süleyman döneminde bu mescid civarında ikamet eden ve vefatında hazîreye defnedilen Yatağan Dede sebebiyle Yatağan Mescidi olarak meşhur olmuştur⁸¹⁸. 1840 yılından 1925 yılına kadar oluşturulmuş tekke listelerinde Yatağan Tekkesi'ne yer verilmiştir. Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ'in rumî 1304 (m.1889) tarihli *Mecmua-i Cevami'* isimli eserinde ayin günü perşembe olan bir Kadirî tekkesi olarak gösterilirken 1919 yılına gelindiğinde ma'mur olduğu ve ayin gününün çarşambaya tebdil edildiği *Rehber-i Tekâyâ*'dan anlaşılmaktadır⁸¹⁹. 1925 yılındaki tespite göre kayıtlı bir vakfiyesi ve şeyhlerin ikametine mahsus bir meşrutahanesi yokdu⁸²⁰. Günümüzde cami' ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

⁸¹⁵ CSRA, 193/520.

⁸¹⁶ *Asitane*, 8; Melek Paşazade Kadri Beğ, *Hankahname*, 7. Söz konusu eser Ahmed Nezih Galitekin tarafından latin harflerine çevrilmek suretiyle yayımlanmıştır. Bkz. Galitekin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul*, 234-240. Yeşilzade, a.g.e., 1.

⁸¹⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 112b.

⁸¹⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 112b.

⁸¹⁹ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/28; Yeşilzade, a.g.e., 2.

⁸²⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâ Mahsus Defterdir*, 39/224.

1. Hamdullah Efendi: m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da tekke ismi verilmekle birlikte şeyh ismi belirtilmemiştir⁸²¹. Rumî 1341 (1924/1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de bu tekkede Kadiriyye'den Hamdullah Efendi'nin postnişin olduğu kayıtlıdır⁸²². Sünbül Efendi Türbedarı Kadirî-Eşrefî meşayihinden Hamdullah Efendi'nin de bu civarda bir tekke tesis ettiği ve Sultan Abdülazîz zamanında yandıktan sonra bir daha ihya edilemediği bilinmektedir⁸²³. Kaynaklarda Yatağan Tekkesi Şeyhi Hamdullah Efendi'nin biyografisi bulunmadığından aynı kişi olup olmadıkları kesinlik kazanmamıştır. r.1341 tarihli listede güncel olmayan bilgilerin bulunması da tesbiti zorlaştırmaktadır.

39.Çınarlı Tekke (Çınarlı Çeşme Mescidi Tekkesi)

Fatih, Ayvansaray (eski Atik Mustafa Paşa) Mahallesi'nde Ağaçlı Çeşme Sokağı ile Albayrak Sokağı'nın birleştiği köşede, 2891 ada 28 ve 29 parsellerde yer almaktadır. Gerek Ayverdi gerekse Alman Mavileri Haritası'nda Çınarlı Çeşme Sokağı/Caddesi olarak gösterilirken 1934'te Osman Nuri Ergin tarafından sokak isimlerinin yeniden düzenmesi çalışmasında buraya Ağaçlı Çeşme Sokağı adı verilmiştir⁸²⁴. Sokak ve mescid, ismini cami' meşrutasının yanındaki çeşmeden almaktadır. *Hadîka*'da anlatılan rivayete göre sahabeden Ebû Zer el Ğıfarî Hazretleri, Vezir-i A'zam Şehid Ali Paşa'nın rüyasına girerek kabrinin ihyası ricasında bulunmuştur. Ali Paşa mescid ve türbe inşası için işçiler ta'yin edip Varadin Seferi'ne çıkmıştır. Paşa henüz Davudpaşa Sarayı'ndayken Yatağan Mahallesi İmamı Vâsık İbrahim Efendi de rüyasında "Bu kabri eyledi ihya Şehid Ali Paşa" mısraını söylediğini görmüş, ebced değerini hesapladığında ertesi sene olan 1128 (1716) yılı vezir-i a'zaman şehid düşeceğini anlayarak mahzun olmuştur. Hattat İmam-ı Sultanî Pîrîzade Mehmed Sahib Efendi tarafından bu tarih manzumesi bir kaside halinde hüsn-i hatla yazılarak mescid duvarına asılmıştır⁸²⁵. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Ebû Zer Ğıfarî Türbesi'nden söz edilirken tekkeden bahsedilmemektedir⁸²⁶. Zamanla harap olan mescid Sultan II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan tarafından yeniden inşa

⁸²¹ Bandırmalızade, a.g.e., 13

⁸²² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, s.39 sıra:224

⁸²³ CSRA, 228/72; 176/58.

⁸²⁴ Osman Nuri Ergin, *İstanbul'un Sokak ve Cadde Adları* (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, OE_yz_1850), 57.

⁸²⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 38b.

⁸²⁶ Atillâ Çetin, a.g.m., 585.

ettirilmiş, meşhed de ihya edilmiştir. Ta'lik hatlı kitabesinde Vasıf'ın kaleme aldığı 20 mısralık tarih manzumesinin son mısraında “*Bu âlî meşhedi yapdırdı ra'nâ Vâlide Sultan*” yazılı olup ebcedle karşılığı h. 1227 (1812) yılını vermektedir. m.1843/h.1259 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Hazret-i Ebû Zer Ğıfarî r.a. Zaviyesi için 30 kuruş muharremiyyenin Şerbetdar Derviş Mustafa Efendi'ye verildiği kayıtlıdır⁸²⁷. h. 1272 yılından itibaren hazırlanan defterlerde burası sadece türbe olarak zikredilirken h.1277 (1860) yılına ait *Müfredat Defteri*'nde burada Muhammed Hulûsî Dede'nin türbedar olarak bulunduğu anlaşılmaktadır⁸²⁸. Ayverdi ve Pervititch Haritaları'nda burada bir tekkenin faaliyet gösterdiği tespit edilmektedir. Encümen Arşivi'ndeki bir fotoğrafta demir şebekeyle çevrili iki üstüvanî kabir taşı bulunan açık türbe, ahşap minaresiyle kârgir cami' ve onun yanında iki katlı ahşap meşruta görülmektedir. Türbenin önündeki başlıksız şahidede şunlar yazılıdır: “*Hâzâ merkad-i şerîf / Ashâb-ı kirâmdan olan / Hazret-i Ebû Zer Ğıfarî radiyallahu tealâ anhu bi şefâatühü / Ebû Zer Ğıfarî âsitânı / Ziyâret eyle âdâbıyla ânı / Dahi her kim bu nazm-ı dilkeşane / Nazar ide elin açub duayla / Şurutuyla dua eylese bir kul / İde ol fazu'l-hacât makbul*”. Ali Saim Ülgen'n 3 Temmuz 1936'da Encümen Arşivi'ndeki kaydına göre mescid 1930'da Evkaf tarafından yıktırılmıştır⁸²⁹. 1947 yılı Mart ayında yalnız mihrap duvarı kalmış bir harabe vaziyetindeydi⁸³⁰. Vakıflar Genel Müdürüğü'nce 1996 yılında yeniden inşa ettirilen cami günümüzde ibadete açıktır.

40.Toklu İbrahim Dede (Şeybetü'l-Hudrî) Türbesi

Hadîka'da verilen bilgiye göre İstanbul'un fethinin hemen sonrasında surların Haliç'e ulaştığı kısımda kabirleri bulunan sahabeden Ebû Şeybetü'l-Hudrî için türbe inşa olunup fetih gazilerinden Toklu Dede lâkabıyla tanınan Şeyh İbrahim Dede buraya türbedar ta 'yin olunmuştur. Toklu Dede'nin de vefat edip hazîreye defnedilmesi sonrasında buradaki iki sahabi ve Toklu Dede'ye türbedarlar görevlendirilmiştir. Türbedarlık vazifesi de Sultan II. Bayezid Vakfı'na bağlanmıştı⁸³¹. Fatih, Ayvansaray (eski Atik Mustafa Paşa) Mahallesi, Ayvansaray Caddesi, Toklu İbrahim Dede Sokağı, 2867 ada 74 parselde yer alan türbelerin çok yakınında 2869 ada 7 parselde Toklu Dede Mescidi bulunmaktaydı. Bizans

⁸²⁷ 1259 yılı *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 1B.

⁸²⁸ 1277 yılı *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 2A.

⁸²⁹ EEKEA, 3.

⁸³⁰ Koçu, “Çınarlı Çeşme Mescidi”, *İA*, 7/3917.

⁸³¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 69b.

döneminde kilise/şapel olarak inşa edilmişken mescide dönüştürülen ma'bede Toklu Dede isminin neden verildiği hususu henüz aydınlatılamamış olup Şeyh İbrahim Efendi'nin burada imam veya müezzin olarak vazife yapmış olması ihtimal dahilindedir. 1. Dünya Savaşı sırasında mescide asker yerleştirilmiş ve yapı hasar görmüş, sonraki yıllarda yaptırılmamıştır⁸³². Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan r.1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de zaviye ve meşrutahanenin bulunmadığı ifade edilmiştir. Vildan Hatun'un m.1755/h.1168 tarihli vakfiyesinde Toklu Dede Mescidi'nin kapısının önünde kandil yakılması, tevliyetin Vildan Hatun'dan sonra Asiye Hatun'a ve neslinden gelenlere intikal etmesi şartı bulunmaktadır⁸³³. İbadete kapalı mescid binasını kiralayan kişi mescidin kuzey duvarı, apsisin yarısı ve batı duvarını yıktırdıktan sonra Eski Eserleri Koruma Encümeni tarafından durdurulmuştur. Ali Saim Ülgen'in 3 Temmuz 1936'da yaptığı tespiti göre güney duvarı, mihrab kısmı, dikdörtgen şekilli mermer bir direkten başka bir şey kalmamıştı⁸³⁴. Bu kısımlar da harab halde 50 yıla yakın durmuş, 1979-1980'de yanına bir ev yapılırken kalan kısımlar da yıkılıp yok edilmiştir. Mescid arsasının bir kısmı sokağı genişletmek üzere kullanılmıştır. 2015 yılından sonra kentsel dönüşüme tabi tutulmak suretiyle bu arsanın üzerine büyük bir site inşa edilip Toklu Dede Mescidi'nin yeniden ihyası imkânsız hale getirilmiştir. Günümüzde Ebû Şeybetü'l-Hudrî ve Ahmed el Ensarî Türbeleri ile Toklu Dede kabrinin de bulunduğu hazîre bakımlı olup halkın ziyaretine açıktır.

Burada vazife yaptığı bilinen türbedarlar:

- 1. Türbedar Toklu İbrahim Dede:** İstanbul'un fethi sonrasında türbedar olarak görevlendirilen Şeyh İbrahim Dede'nin tarikati ve vefat tarihine ilişkin bilgi bulunmamaktadır.
- 2. Türbedar Abdurrahîm Efendi:** Cerrahî Asitanesi Şeyhi Abdülaziz Zihnî Efendi'nin halîfesidir. Burada türbedar olarak vazife üstlenen ve "Şeyh Kudsî" diye tanınan Abdurrahim Efendi, Şeyh Abdülaziz Zihnî Efendi'nin oğlu M. Rızaeddin Efendi'ye lâlalık, mürebbilik yapmıştır. 13 Kasım 1862 (20 Cemaziye'l-evvel 1279) tarihinde vefat etmiş ve hazîreye

⁸³² Semavi Eyice, "Toklu Dede Mescidi", *DBİA*, 7/272-273.

⁸³³ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*, 36/202.

⁸³⁴ EEKEA, 2.

defnedilmiştir⁸³⁵.

3. Türbedar Abdülvahid Efendi: Kadirî meşayihinden olup burada türbedar olarak hizmet vermiştir. m.1918 yılında vefat edince hazîreye defnedilmiştir. Kadirî gülü nakşedilmiş, başlıksız şahidesi günümüzde mevcuttur.

4. Mehmed Sakıb Efendi: Tekkelerin seddolunduğu 1925 yılında burada vazifeli idi⁸³⁶.

41.Çakır Ağa Tekkesi

Sekbanbaşı Çakır Ağa'nın inşa ettirdiği cami'e XVIII. yüzyıl sonlarında Şeyh Seyyid Edhem Sabrî Efendi tarafından meşihat vaz' edilmek suretiyle Sa'diyye usûlü icrasına başlanmıştır. Cami', Fatih, Ayvansaray (eski Avcıbey) Mahallesi, Hoca Çakır Caddesi, 58 numarada, 2686 ada 1 parselde yer alırken tevhidhanenin arsası ile şeyh meşrutası 2 parseldedir. Tekkenin şeyhinin vefatı halinde yeni şeyhin ta'vininde inha (onay) yetkisi Ejder Tekkesi şeyhinde idi⁸³⁷. 1871-1885 yılları arasında burada şeyhlik yapan Ali Haydar Efendi harem ve selamlığı yaptırmış, yanındaki bahçeyi de satın alıp dergâha vakfetmiştir⁸³⁸. h.1292-1316 (1874-1898) yılları arasında Hazine-i Hassa'dan alınan yardımla tevhidhanenin döşemeleri ve çatısı tamir edilmiştir⁸³⁹. 1885-1891 yılları arasında postnişîn olan Hasan el Hulkî Efendi'nin günümüzde mevcut olmayan fakat C. S. Revnakoğlu'nun notlarından öğrenilen kabir şahidesinde tekkenin banî-i sanîsi olduğu yazılıdır⁸⁴⁰. 1894 depreminde cami', son cemaat kısmı hariç yıkılmış ve dört duvardan ibaret bir harabe halini almıştır⁸⁴¹. Hakkı Göktürk'e göre İstanbul'un işgali sırasında⁸⁴², C. S. Revnakoğlu'na göre ise Cumhuriyet sonrasında mescidin kalan duvarlar da yıkılmıştır⁸⁴³. Ahşap tevhidhane 1950'li yıllarda çökmüş⁸⁴⁴ olup 1963'e gelindiğinde cami'in temel kalıntıları, minare bakıyesi, tekke meşrutası, Çakır Ağa'nın kabri ile hazîresi kalabilmişti⁸⁴⁵. 1987 yılında mevcut temelleri üzerine

⁸³⁵ Erenden, a.g.e., 5/9.

⁸³⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 36/202.

⁸³⁷ CSRA, 113/23.

⁸³⁸ CSRA, 113/27.

⁸³⁹ CSRA, 113/30-31.

⁸⁴⁰ CSRA, 113/24.

⁸⁴¹ CSRA, 113/28.

⁸⁴² Hakkı Göktürk, "Çakırağa Mescidi", *İA*, 7/3673.

⁸⁴³ CSRA, 113/28.

⁸⁴⁴ Ahmed Hulki Çokeller'le 18 Ocak 2019 günü yapılan telefon görüşmesi.

⁸⁴⁵ Hakkı Göktürk, "Çakırağa Mescidi", *İA*, 7/3673.

betonarme olarak yeni bir cami' inşa edilmiştir. Son şeyh Ahmed Hulki Efendi'nin vefatı sonrasında kızı Savure Hanım ve eşi meşrutada ikamet etmiş, diğer kızı Meliha Hanım ise İbrahim Çokeller ile evlenip Değirmendere'ye yerleşmiş ve orada 1950'li yıllarda vefat etmiştir. Oğulları Nureddin Çokeller'in eşi Emine Hanım meşrutanın bir kısmında ikamet etmiş ve 2010 yılı civarı alzheimerden vefat etmiştir. Son dönemde meşrutada yaşayan Meliha-İbrahim Çokeller çiftinin oğullarından Bahattin Çokeller'in eşi Güllü Hanım Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kirayı yükseltmesi üzerine 2017'de buradan ayrılmıştır⁸⁴⁶. 2018 yılındaki tespitimize göre metruk haldeki ahşap meşrutanın bazı camları kırılmış vaziyetteydi ve madde bağımlılarınca işgal edilip daha da zarar görmemesi için dış cephesinin bir kısmı alüminyumla kaplanmıştı. Mukabele gününün cuma olduğu Çakır Ağa Tekkesi'nde Balat İmamı Hâfız Hasan Efendi, Meydancık Mahallesi Muhtarı Arif Beğ, İstanbul Vakıflar İdaresi Kalem Amiri Avni Beğ, Zakir Celal, Kıyam Reisi Arap Ali, Arap Hüsnü, Mersiyehan Nezihi, Hacı Şeref, Yaşar Baba, Şeyh Hulkî Efendi'nin damadı Celal Beğ ve kardeşi Aziz Beğ zakirlik yapmışlardır. Meşhur zakirbaşı Balat İmamı Hâfız Hasan Efendi talebeleriyle bu tekkede meşk ederek icazet verirdi⁸⁴⁷.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Edhem Sabrî Efendi (v.1828), Hacı Ahmed Sabrî Efendi (v.1839), Kantarcı Seyyid Eyyûb Hulûsî Efendi (v.1871), Tiryaki el-Hac Ali Haydar Efendi (v.1886), Terlikçi Hasan Hüsnî (Hulkî) Efendi (v.1891)

- 1. Saatçi Ahmed Hulkî Tanrıyolu:** Şeyh Hasan el Hulkî Efendi'nin oğlu olup m.1870/h.1286 yılında dünyaya gelmiştir⁸⁴⁸. Babasının vefatı sonrasında 18 Zilhicce 1308 (25 Temmuz 1891) günü Ejder Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkî Efendi'den tac ve hırka giymiştir⁸⁴⁹. İcazetnamesini ise Ciğirim Dede Tekkesi Şeyhi Ca'fer es Sadık Efendi mühürlemiştir⁸⁵⁰. Tekkelerin

⁸⁴⁶ Aileye ilişkin bilgiler bu mahallede doğup büyüyen eski milletvekili Hüseyin Kansu vasıtasıyla ulaşılan Ahmed Hulki Çokeller'den temin edilmiştir. Tekirdağ'da ikamet eden, 1943 Gölcük doğumlu A. Hulki Çokeller, Şeyh Ahmed Hulkî Efendi'nin kızı Meliha Hanım'ın oğlu Nureddin Çokeller'in oğludur.

⁸⁴⁷ CSRA, 113/29.

⁸⁴⁸ CSRA, 113/26.

⁸⁴⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 208.

⁸⁵⁰ CSRA, 113/32,33.

seddolunduğu 1925 yılında burada postnişîndi⁸⁵¹. 17 Ağustos 1937 (10 Cemaziye'l-ahir 1356) günü vefat etmiş, Edirnekapısı Namazgâhı'nın hemen arkasına defnedilmiş, taşıysa konulmamıştır⁸⁵². Meliha ve Savure isimli iki kızı vardı. Bu tekkenin zakirlerinden Celâl Beğ'le evlenen Savure Hanım babasının vefatı sonrasında da tekke meşrutasında oturmayı sürdürmüş, Cevat isimli bir oğlu olmuştur. İbrahim Çokeller ile evlenip Değirmendere'ye yerleşen ve 1950'li yıllarda orada vefat eden Meliha Hanım'ın Nureddin ve Melahat isimli iki çocuğu vardı. Nureddin Çokeller'in (1975'te vefat etmiş ve Edirnekapısı, Necatibey Kabristanı'nda medfundur.) Emine Hanımla evliliğinden Ahmed Hulki Çokeller (d.1943-Tekirdağ'ında ikamet ediyor.), Bahattin Çokeller (vefat etti), Sabahattin Çokeller (vefat etti) ve Emel dünyaya gelmiştir. Ahmed Hulki Çokeller'in İbrahim Yaşar ve Emine Yonca isimli iki çocuğu vardır. Sabahattin'in Sevil ve Sevgi; Emel'in ise Murat ve Seda isimli çocukları olmuştur⁸⁵³.

42.Beşir Gazî (Battal Gazî) Tekkesi

Fatih, Ayvansaray Mahallesi, Hoca Çakır Caddesi, 2701 ada 68 parselde, Tekfur Sarayı'nın Hoca Çakır Caddesi'ne bakan duvarına bitişik vaziyette iki katlı ahşap meşruta ile tek katlı çatılı kârgir türbeden müteşekkil bir tekkeydi. İhtifalci Mehmed Ziya Beğ, bu küçük Sa'dî dergâhının kapısı üzerinde: "hazâ merkad-i Beşîr Gâzi ibn Battal Gâzi" yazılı bir kitabenin bulunduğunu, Beşîr Gazî isimli bir Arab mücahidin burada medfûn olduğunun anlaşıldığını yazmaktadır⁸⁵⁴. 1850'li yıllarda James Robertson tarafından Tekfur Sarayı'nı içine alacak şekilde çekilen fotoğrafta tekke arsasının harabe halde olduğu görünmektedir. 1890'larda çekilen Sebah & Joaillier fotoğrafında ise tek katlı türbe ve yanındaki ahşap ev dikkati çekmektedir. Meclis-i Meşayih Defteri'nde Sa'diyye'ye mensub bu tekkenin vakfiye ve deruhde kayıdlarının Evkaf Nezareti'nden talep edildiğine dair 12 Ağustos 1922 tarihli bir müzekkereye rastlanmaktadır⁸⁵⁵. Ahmed Bilgin Turnalı 17 Temmuz 1981 günü bu tekkeyi araştırırken Yeni Usûl Sokağı, 2 numarada oturan 1905 doğumlu Nuri Gökçek ve eşi Fatma Hanım'dan şu bilgileri edinmiştir: "*Saray'ın duvarı dibindeki*

⁸⁵¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 13/76. Bu listede ilk adı Ahmed yerine sehven Mehmed yazılmıştır.

⁸⁵² CSRA, 113/32.

⁸⁵³ Ahmed Hulki Çokeller'le 18 Ocak 2019 günü yapılan telefon görüşmesi.

⁸⁵⁴ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Âsâr-ı Bâkiyesi* (İstanbul:İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016), 186.

⁸⁵⁵ IST.MFT.MSH d.1747 s.23.

yeşil mezarı öteden beri Battal Gazî'nin oğlu Beşir Gazî Hazretleri'nin mezarı olarak biliyoruz. 52 yıldır bu mahallede oturuyorum, merhûm amcam da bunu böyle söylerdi. Mezarı içine alan tek katlı, ahşab bir ev olan Beşir Gazî Tekkesi'nin yanında, yine duvar bitişiğinde, iki katlı ahşab bir ev daha vardı. Bildiğimiz kadarı ile bu evler son Şeyh'in varislerine aitti. "Saraylı Hanım" diye çağırılan Basîre Hanım, Yüzbaşı Atâ Beğ ile kızkardeşleri Necmiye ve Müfide Hanımların annesiydi. Kendisinin son Şeyh'in hanımı olduğunu sanıyoruz. 1956-57 yıllarındaki istimlâklar sırasında, Tekfur Sarayı'nın ön tarafına park yapılırken devrin kaymakamı bu evleri yıktırırverdi. O zamanlar bunların tapusu olmadığı yolunda bir rivâyet dolaşmıştı. Ancak Yüzbaşı Atâ Beğ'in açtığı dâvâ üzerine bir mülkiyet meselesi ve ihtilâfının bahis mevzûu olduğu meydana çıktı. Bu dâvânın nasıl neticelendiği mâlûmumuz değildir. Ancak ne var ki, sözü edilen âile, mezarın karşısındaki 17 kapı no.lu iki katlı yeşile boyalı hâlen mevcûd evi de satarak mahalle ile ilgilerini kestiler. Şimdiki adreslerini bilmiyoruz. Park bekçisinin ifâdesine göre, süren bu ihtilâf yüzünden park bakımsız kaldı. Şurasını da belirtelim ki, tekke'nin iki kuyusu vardı. Bugün ortalık yerde duran bilezik taşı, Kaymakam tarafından şimdiki yerine naklettirilmişdir. Bahsettiğiniz kitâbeye gelince, biz maalesef tekke içinde veya civârında böyle bir şeyin varlığını hiç hatırlamıyoruz"⁸⁵⁶. Ahmed Bilgin Turnalı'nın 1981'deki tesbitine göre yıkılıp park haline gelen tekkenin arsasında serpuşlu ve yazısız baş taşı ve kırık, silindirik ayak taşı bulunan bir mezar bulunmaktaydı. Reşad Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde ise tekkeden söz edilmezken buradaki yatırım atfedildiği Beşir Gazi'nin Bizans'a esir düşüp bahçıvan olarak çalıştırılan bir delikanlı olduğu, Yusuf ile Züleyha kıssasındakine benzer bir hadise sonucu atılan iftira sonucu İmparator Konstantin tarafından idam edildiği, fetih sonrasında ise mezarının yaptırıldığı rivayeti anlatılmaktadır⁸⁵⁷. Saray duvarına bitişik vaziyetteki Beşir Gazi yatırını günümüzde de mevcuttur. Tekkenin şeyhlerine dair kaynaklarda bilgiye rastlanmamaktadır.

43.Odunyarıcızade Mescidi Tekkesi (Kırmızı Tekke)

Fatih, Ayvansaray (eski Kasım Günani) Mahallesi, Sultan Çeşmesi Caddesi, Pastırmacı Yokuşu Sokağı, 1864 ada 38 parselde yer almaktadır. *Hadîka*'da "Odun Yarıcızade" ismiyle kayıtlı olan bu mescidi el-Hac Mustafa Efendi bir vakfiyeyle m.1787/h.1202 yılında inşa ettirmiş, el-Hac Halil ibn-i Hibetullah da minber vaz'

⁸⁵⁶ ABTA, *Beşir Gazî Tekkesi Dosyası*

⁸⁵⁷ Mehmed Çarıklı, "Beşir Gazi", *İA*, 5/2602.

eylemiştir. Aynı semtte dünyaya gelen el-Hac Mustafa Efendi Hac dönüşü evlenip Pastırmacı Yokuşu'nun ortasında bir ev yaptırmış ve ailesiyle burada oturmaya başlamıştır. Ayvansarayî bu mescide ilişkin bilgileri yazarken Mustafa ve Halil Efendi'nin hayatta olduğunu belirtmekte, burasının tekke olarak kullandığından ise bahsetmemektedir⁸⁵⁸. Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ'in *Mecmua-i Cevami*'inde sadece Odun Yarıcızade Cami'inden söz edilmekte tekkeye dair bilgi verilmemektedir. C. S. Revnakoğlu ise bu mescidi yaptıran Mustafa Ağa'nın Malatyalı olduğunu, tarlada ortak olarak çalıştığından, kendisine "yarıcı" veya "tarla yarıcısı" denildiğini yazmaktadır. Mescid halk arasında Yarıcı Mustafa Ağa Mescidi, Yazıcı Baba Mescidi, kırmızı minaresi sebebiyle de Kırmızı Tekke gibi isimlerle anılmıştır. Mustafa Efendi mescidin yanına bir mektep ve hocaları için de meşruta yaptırmıştır. 93 Harbi (1877-1878) sonrası bu mescide Rumeli muhacirleri yerleştirilince bina harap olmuş, ardından da yıkılıp arsa halini almıştır⁸⁵⁹. Buraya 1996 yılında yeni bir cami' inşa olunmuştur.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. el-Hac Mustafa Hulûsî Efendi:** Kadirî meşayihinden olup cami' ve yanındaki mektebi inşa ettirmiş, 15 Cemaziye'l-evvel 1215 (5 Ekim 1800) pazar günü vefat edince tekkenin hazîresine defnedilmiştir. Kadirî tacılı şahidesi günümüzde mevcuttur. *Delailü'l-Hayrat* tercümesi vardır. Şeyh Mustafa Efendi'nin oğlu el-Hac Hâfız Tevfikî Muhammed Efendi, babası hayattayken m.1784/h.1199 yılında vefat etmiş olup hazîrede medfundur.
- 2. Ağzı Eğri Mehmed Efendi:** C.S. Revnakoğlu, tekkenin son şeyhi olan Mehmed Efendi için "ağzı eğri amma sözü doğrudur" denildiğini nakletmektedir⁸⁶⁰. Tarîkati ve vefat tarihine ilişkin bilgiye ulaşamamıştır.

44. Hakîkîzade (Osman Hakîkî-Çukadar-Eğrikapı Nakşî) Tekkesi

Fatih, Ayvansaray (eski Molla Aşki) Mahallesi, Mumhane Caddesi, Aşık Yunus Sokağı, 2662 ada 1 parsel tekkenin arasını teşkil etmektedir. Halvetî meşayihinden olup Melâmî-Hamzavî azizlerinden Hüseyin Lâmekânî'den feyz alan⁸⁶¹ Hakîkîzâde

⁸⁵⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 1/54.

⁸⁵⁹ CSRA, 146/159-160.

⁸⁶⁰ CSRA, 146/159.

⁸⁶¹ Abdürrezzak Tek, *Müstakimzade Süleyman Sadeddin'in Risale-i Melâmiye-i Bayramiye adlı Eserinin Metni ve Tahlili* (Bursa:Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000), 93.

Osman Efendi XVII. yüzyıl başlarında evini tekkeye dönuşdürmüştür⁸⁶². Şerîfe Emine Hanım buradaki evini bağışlayarak m.1836/h.1252 tarihinde tanzim etdirdiği vakfiyeye göre ilk olarak kendisinin, vefatıyla oğlu Seyyid Osman Efendi'nin, onun vefatıyla oğlu Derviş Seyyid Ahmed'in ve nihayet tekkenin şeyhlerinin vakıf mütevellisi olmasını şart eylemiştir⁸⁶³. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 1922 yına ait kayıddaki tekkenin arsa halinde olduğu ve İbrahim Halil Efendi tarafından yeniden inşası için teşebbüsde bulunulduğu anlaşılmaktadır⁸⁶⁴. 1925'de tekkeler seddolununca ihyası mümkün olamamış, günümüze sadece hazîresi ulaşabilmiştir. 2016 yılında arsasında küçük bir gecekondu bulunmaktaydı.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hakîkîzade Osman Efendi (v.1628), Çukadar Abdullah Efendi, Mustafa Efendi (v.1651), Bosnalı Karabaş Osman Efendi (v.1674), Abdülmü'min Efendi (v.1695), Halil Efendi (v.1755), İbrahim Efendi (v.1761), Hasan Efendi (v.1778), Mehmed Efendi (v.1784), Mustafa Nizamî Efendi (v.1822), Seyyid Osman Efendi (v.1860), Abdurrahman Efendi, el-Hac Seyyid Muhammed Nurî Efendi (v.1863), Ali Haydar Efendi (v.1893).

1. Ahmed Muhtar Efendi: m.1815/h.1230 yılında doğmuştur⁸⁶⁵. Kesmekaya Tekkesi şeyhinden Kadirî-Eşrefî hilafet almış, Hakîkîzade Tekkesi'ne şeyh vekili olarak ta'yin edilmiştir. Ali Haydar Efendi'nin feragati sonrası Meclis-i Meşayih'in 17 Muharrem 1310 (10 Ağustos 1892) tarihli mazbatasına istinaden Hakîkîzade Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁸⁶⁶. m.1906/h.1324 yılında vefat etmiştir⁸⁶⁷.

2. İbrahim Edhem Efendi: Evkaf'da memurdu. Müftü Hamamı Tekkesi Şeyhi Mustafa Raşid Efendi'den Rıfâî hilafeti aldıktan sonra 25 Safer 1326 (28 Mart 1908) günü meşihat tevcih olunmuştur⁸⁶⁸. C.S. Revnakoğlu Fatih Yangını senesinde (muhtemelen 1918) vefat ettiğini yazmaktadır⁸⁶⁹.

⁸⁶² Ayvansarayî, *Hadîka*, 112b.

⁸⁶³ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 38/219.

⁸⁶⁴ IST.MFT.MSH d.1746 s.19.

⁸⁶⁵ *İTNVD*, 172.

⁸⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1771 s.41.

⁸⁶⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 285.

⁸⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1747 s.53.

⁸⁶⁹ CSRA, 234/14.

3. İbrahim Halil Efendi: Sultan II. Abdülhamid'in Yorgancıbaşı Raşid Efendi'nin oğludur. Küçüklüğünden itibaren yanında yetişip manevi evladı olduğu Remlî Tekkesi Şeyhi Muhammed Rıza Efendi'den 1905 yılında Kadirî-Eşrefî hilafeti almıştır⁸⁷⁰. Fakir olduğu halde çok cömert idi. Hakîkîzade Tekkesi Şeyhi İbrahim Edhem Efendi vefat edince arsa halindeki tekkenin meşihati oğlu Urfa Sancağı eski evkaf memurlarından Salih Nazmî Efendi'ye teklif edilmişse de maddi imkânı yetersiz olduğundan hakkından feragat etmiştir. Arsa halindeki tekkeyi İbrahim Halil Efendi bir sene içerisinde kendi imkânlarıyla yeniden inşa ettirmeyi taahhüt edince Meclis-i Meşayih tarafından 1 Nisan 1922 günü hazırlanan mazbataya istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur⁸⁷¹. 1925'de tekkelerin seddolanması sonrası Sultan Selim'de açılan İmam Hatip Mektebi'nde vazife üstlenmiştir. Albumin eksikliği rahatsızlığı sebebiyle yatırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'nde 14 Şubat 1929 (4 Ramazan 1347) günü vefat etmiş, Topkapı dışındaki kabristana defnedilmiştir. C. S. Revnakoğlu, rind meşrep, Bektaşî mizaç, kalender, fukara-yı sabirinden, lâtifeci, sevimli, küçükle küçük büyükle büyük olan bir zat olduğunu yazmaktadır⁸⁷².

45. Gürcü Ali Efendi (Molla Aşkî Gülşenî) Tekkesi

Halvetiyye'nin Gülşeniyye koluna bağlı bir tekke olup Gürcü Ali Efendi tarafından m.1756/h.1170 yılında inşa ettirilmiş⁸⁷³, m.1761/h.1176 yılında da vakfiyesi tanzim edilmiştir⁸⁷⁴. Cümle kapısı üzerindeki kitabede ta'lik hatla "*Menzilin sordum Sezaî / Ruh-ı kudsîden didi/ Kulle-i kaf-ı hidayet-aşiyân Gülşenî*" ibaresi yazılıydı. Sultan Abdülmecid, 1847 yılında tekkeyi tamir ettirmişti⁸⁷⁵. Şeyh dairesinin önündeki mermer kitabesine ise sülüsle yazılmış "*Sahibu'l-hayrat Şerîfe Züleyha Hatun el mütevellîyye an Şah Sultan sene 1277 fî 12 Muharrem (31 Temmuz 1860)*" ibaresi okunmaktaydı. Tekkenin selamlık ve tevhidhanesini Hüseyin Vassaf 1923-25 arasında tamir ettirmiştir⁸⁷⁶. Tekkenin mukabele günü salı idi⁸⁷⁷. 1940 yılı kışında youn yağış sebebiyle yıkılan tevhidhanenin⁸⁷⁸ enkazı 1945 yılı Ekim

⁸⁷⁰ CSRA, 185/7.

⁸⁷¹ IST.MFT.MSH d.1746 s.19; d.1747 s.53.

⁸⁷² CSRA, 234/15.

⁸⁷³ CSRA, 117/218.

⁸⁷⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 36/204.

⁸⁷⁵ CSRA, 117/217.

⁸⁷⁶ CSRA, 117/218.

⁸⁷⁷ *Asitane*, 11; Bandırmalızade, a.g.e., 11; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/274.

⁸⁷⁸ CSRA, 117/228.

ayında satışa çıkarılmışdır⁸⁷⁹. Fatih, Ayvansaray (eski Molla Aşki) Mahallesi, Paşa Hamamı Caddesi, Sunullah Efendi Sokağı, 7,9,11 numalarda, 2581 ada 24,25,26 parseller tekkenin arsasını teşkil etmektedir. Günümüzde söz konusu arsa gecekondular tarafından işgal edilmiş durumda olup 11 numaralı evin bahçesinde hazîreden kalma 2 kabir şahidesi mevcuttur.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Gürcü Ali Efendi (v.1773), Hasan Hüsnî Efendi (v.1812), Ahmed Efendi, Hâfız Gürcü Ali Rıza Efendi (v.1846), Çubukçuzade Ahmed Muhtar Efendi, Köse Osman Nurî Efendi (v.1886).

1. Hasan Sezaî Efendi: Şeyh Osman Nurî Efendi'nin oğlu olup m.1859/h.1276 yılında dünyaya gelmiş⁸⁸⁰, m.1883/h.1300 yılında babasından hilafet almışdır⁸⁸¹. Revnakoğlu Arşivi'deki tercüme-i hal varakasından hayatı hakkında bilgiler öğrenilebilmektedir. m.1879/h.1296 yılından itibaren Evkaf-ı Hümayun muhasebe kaleminde kâtib olarak çalışmış ve m.1896/h.1323 yılında emekliye ayrılmıştır⁸⁸². Resimli Gazete, Yevmî Ceride ve Yeni Gazete'yi çıkaran Abdullah Zühdü, Hasan Sezaî Efendi'ye intisablıydı⁸⁸³. Babasının feragati üzerine 19 Rebiu'l-evvel 1303 (26 Aralık 1885) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden Gürcü Ali Efendi Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuşdur⁸⁸⁴. Eniştesi İsmail Efendi'nin vefatı sonrası Meclis-i Meşayih'in 7 Şa'ban 1320 (8 Kasım 1902) tarihli mazbatasına istinaden de Büyük Çekmece'deki Nasuh Dede Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunmuşdur⁸⁸⁵. m.1923/h.1341 yılında vefat eden Hasan Sezaî Efendi, Büyükçekmece'de Nasuh Dede Tekkesi hazîresine defnedilmiştir⁸⁸⁶. Bu tekke ve hazîresi yok edilmiş, sadece Nasuh Dede/Baba yatırını günümüze ulaştırmıştır.

2. Osman Efendi: Hasan Sezaî Efendi'nin oğludur. Babasının vefatıyla postnişîn olmuşsa da Şeriate aykırı davranışları sebebiyle hapse atılıp

⁸⁷⁹ Esin D. İşli, a.g.e., 63.

⁸⁸⁰ İTNVD, 166.

⁸⁸¹ CSRA, 117/33,214.

⁸⁸² CSRA, 117/33.

⁸⁸³ CSRA, 117/220.

⁸⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1762 160b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/173.

⁸⁸⁵ IST.MFT.MSH d.1774 s.132.

⁸⁸⁶ CSRA, 117/214.

meşihati kaldırılmışdır⁸⁸⁷.

3. Mehmed Samî Efendi: m1865/h.1282 yılında Arnavutluk'un Libhova şehrinde doğmuştur⁸⁸⁸. Babası Şeyh Mahmud Efendi, Gürcü Ali Efendi Tekkesi Şeyhi Köse Osman Nurî Efendi ile Edirne'de Şuayb Şerefeddin Efendi'den hilafet almış, Arnavutluk-Ergiri'de bulunan Gülşenî Tekkesi'nde şeyhlik yapmış ve 1908'de vefat etmiştir⁸⁸⁹. Mehmed Samî Efendi tahsil için İstanbul'a gelip Fatih Cami'i'nde Eğinli Hacı Hâfız İbrahim Efendi'nin derslerine devam ederek icazet almış, birçok şehirde kadılık, sulh ceza mahkemelerinde hakimlik yapmıştır. Önce babasından tarikat terbiyesi almaya başlamış, ardından Halvetî-Gülşenî meşayihinden Mehmed Şehrî Efendi'ye intisab ederek kendisinden teberrüken hilafet almıştır⁸⁹⁰. Gürcü Ali Efendi Tekkesi Şeyhi Osman Efendi'nin meşihati kaldırılınca bir müddet vekil olarak tekkede hizmet gördükten sonra asaleten şeyhliğe ta'yin olunmuştur. Posta iclası da Şeyh Mehmed Şehrî Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. 1925 yılında Türkiye'de tekkeler seddolununca Libhova'ya dönmüş ve oradaki tekkede irşad hizmetini sürdürmüş ve 1346 yılı Muharrem ayında (Temmuz 1927) vefat etmiştir⁸⁹¹. Şeyh M. Sami Efendi ile Hüseyin Vassaf'a Gülşeniyye'den hilafet veren Mehmed Şehrî Ataman askerî hakimlikten emekli olmuş ve 1941 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. En büyük oğlu Korgeneral Hüseyin Ataman, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Savunma Bakanlığı ve Kurucu Meclis üyeliği yapmış⁸⁹², 1975 yılında vefat etmiştir. Onun oğlu Orgeneral Oktar Ataman (d.1939) 3. Ordu Komutanlığı'na kadar yükselmiş ve 2004'de emekliye ayrılmıştır.

46. Hamdullah Efendi Tekkesi

Sünbül Efendi Türbedarı Hamdullah Efendi tarafından Fatih, Ayvansaray (eski Molla Aşki) Mahallesi'nde Molla Aşki Cami'i civarında –muhtemelen Paşa Hamamı Caddesi üzerinde- Şeyh Hamdullah Efendi tarafından tesis edilen tekke, Sultan

⁸⁸⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/208.

⁸⁸⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/208.

⁸⁸⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/208.

⁸⁹⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/208.

⁸⁹¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/208.

⁸⁹² CSRA, 117/215.

Abdülaziz zamanında çıkan büyük yangında ortadan kalkmıştır⁸⁹³. Kadiriyye'nin Eşrefiyye koluna bağlıydı.

Tekkenin şeyhi:

1. Mehmed Hamdullah (Hamdî) Efendi: Yahya Kethüda Tekkesi Şeyhi İsmail Aşkî Efendi'den Kadirî-Eşrefî hilafeti almıştır⁸⁹⁴. Molla Aşkî Cami'i yanında bir tekke tesis etmişse de yangın sebebiyle uzun süreli olamamıştır⁸⁹⁵. Sünbül Efendi Türbesi'nin türbedarı ve Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı'nın pişkade mi olan Hamdullah Efendi zakirbaşılığıyla da tanınmıştır⁸⁹⁶. 13 Şa'ban 1281 (11 Ocak 1865) günü vefat etmiş⁸⁹⁷ olup Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı hazîresinde medfundur. Ta'lik hatla yazılmış şahidesinde şu ibare bulunmaktadır: *"Ya Hû / Tarikat-ı aliiyye-i Kadiriyye-i / Eşrefiyye'den Pîr Yusuf / Sünbül Sinan Hazretlerinin / türbedarı eş Şeyh Hamdullah / Efendi'nin ruhiyçün rızae'n lillah / el Fatiha 1307 13 Şa'ban"*. Eşi Dervişe Azîme Hanım kendisinden bir sene sonra vefat etmiş ve Seyyid Nizam Türbesi yanına defnedilmiştir. Büyük oğlu İsmail Sa'deddin Efendi de Kadirî meşayihinden olup Hekimoğlu Ali Paşa (Abdal Ya'kub) Tekkesi postnişîni idi. Küçük oğlu Şeyh Hasan Muhyiddin Efendi 17 Rebiu'l-ahir 1291 (2 Haziran 1874) günü vefat etmiş olup Hekimoğlu Ali Paşa Cami'i hazîresinde medfundur⁸⁹⁸. M. Hamdullah Efendi'nin halîfelerinden M. Arif Efendi (v.1902/h.1319), Hulvî Efendi, Dügümlü Baba ve Şerbetdar Tekkeleri'nde şeyhlik yapmıştır. Halîfelerinden Mehmed Rıza Efendi (v.1910/h.1327) Remlî Tekkesi'nde⁸⁹⁹, Mehmed Salih Aşkî Efendi (v.1899/h.1317) ise Çenezade Tekkesi'nde⁹⁰⁰ postnişîn idiler.

47. Balat Ferruh Kethüda Tekkesi

Fatih, Ayvansaray (eski Molla Aşki) Mahallesi, Mahkemealtı Caddesi, Çavuş Hamamı Sokağı, 4 numarada, 2634 ada 1 parselde yer almaktadır. Vezir-i a'zam Semiz Ali Paşa'nın kethüdası Ferruh Ağa cami', tekke, mahkeme, hamam ve diğer müştemilattan oluşan bu külliye yi m.1563/h.970 yılında Mi'mar Sinan'a inşa

⁸⁹³ CSRA, 228/72; 176/58.

⁸⁹⁴ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 4a

⁸⁹⁵ CSRA, 228/72; 176/58.

⁸⁹⁶ Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/484.

⁸⁹⁷ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 4a.

⁸⁹⁸ CSRA, 63/92.

⁸⁹⁹ CSRA, 185/7.

⁹⁰⁰ CSRA, 117/265

etdirmiştir⁹⁰¹. Tekkenin ilk şeyhi Yusuf Sinan Çelebi'dir⁹⁰². Kuruluşundan 1925 yılına kadar Halvetiyye'in Sünbüliyye koluna bağlı olarak faaliyet gösteren tekkenin mukabele günü cumaydı. Hüseyin Vassaf, Sünbülî Hankahı meşayihinden erkek çocuk bırakmadan vefât eden olunca, yerine Balat Dergâhı şeyhinin geçmesinin şart olduğunu yazmaktadır⁹⁰³. Tevhidhane fonksiyonu da gören cami'in çatısı 1938 yılında çökmüştür. Encümen Arşivi'ndeki 3 Haziran 1938 tarihli fotoğraflarda cami'in dört duvar halini aldığı, enkazın henüz kaldırılmadığı, minarenin de şerefesinden üst kısmının yıkık olduğu görülmektedir⁹⁰⁴. Şaban KESEBİR ve Balat Hamamı sahibi Tahir AKARI'nın gayretleriyle Ferruhkâhya Onarma ve Koruma Cemiyeti kurulmuş ve 1953'de cami'in tamiratına başlanmış⁹⁰⁵, Vakıflar İdaresi'nin de devreye girmesiyle çatısı inşa olunarak ibadete açılmıştır. Günümüzde cami' faaliyet göstermekle birlikte tekke müstemilatı ortadan kalkmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Yusuf Sinan Çelebi (v.1579), Adlî Hasan Efendi (v.1617), Seyyid Eyyûbî Muhammed Efendi (v.1628), Dedeade Muhammed (Abdullah) Efendi (v.1663), Seyyid Hasan Nurî Efendi (v.1688), Seyyid Muhammed Vahyî Efendi (v.1718), Seyyid Feyzullah Efendi (v.1730), Seyyid el-Hac Muhammed Haşim Efendi (v.1785), Seyyid Mustafa Razî Efendi (v.1783), Seyyid Muhammed Hamdî Efendi (v.1811), Seyyid Muhammed Razî Efendi (v.1852), Abdülkerim Hilmî Efendi (v.1832), Seyyid Muhammed Haşim Çelebi Efendi (v.1842), Seyyid Muhammed Şükrullah (Şükrî) Efendi (v.1866), Seyyid Muhammed Nureddin Çelebi Efendi (v.1876), Hâfız Seyyid Muhammed Şakir Efendi (v.1879).

1. Seyyid Abdülvahid Kemaleddin el Mecdî Efendi: 26 Şa'ban 1257 (11 Ekim 1841) günü dünyaya gelmiş olup Hâfız Seyyid M. Şakir Efendi'nin oğludur⁹⁰⁶. Davud Paşa Mektebi'nde tahsile başlamış, Fatih dersiamlarından Şakir Efendi ve Şeyh Murad-ı Buharî Tekkesi Şeyhi Feyzullah Efendi'den ders görerek icazet almıştır. Mesnevîhan Hoca Hüsameddin Efendi'nin de

⁹⁰¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 29b.

⁹⁰² Seyfettin Ünlü, *Gönül Ehli İçin Seçilmişler Silsilesi* (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2020), 281.

⁹⁰³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/331.

⁹⁰⁴ EEKEA, 397.

⁹⁰⁵ Reşad Ekrem Koçu, "Balat Camii", *İA*, 4/1966.

⁹⁰⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/331.

Mesnevî derslerine devam etmiştir⁹⁰⁷. 27 yaşında intisab ettiği Kocamustafapaşa Hankahı Şeyhi Rızaeddin Efendi'nin yanında seyr u sülûk görerek Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır. Meclis-i Meşayih tarafından verilen 1 Zilkade 1298 (25 Eylül 1881) tarihli mazbatayla meşihat uhdesine tevcih olunmuştur⁹⁰⁸. m.1875/h.1292 yılında Hac ibadetini ifa ettikten sonra Medine'de Harem-i Şerîf Emânât-ı Müteberrike Hazînesi'nde başkâtib olarak çalışmış ve m.1883/h.1300 yılında İstanbul'a dönmüştür⁹⁰⁹. Babasının vefatı sonrası Balat Tekkesi'ne postnişîn olan Kemal Efendi, Muhammed Can-ı Mekki'den Nakşî-Müceddidî, Harîrîzade M. Kemaleddin Efendi'den Halvetî-Şa'banî ve Melâmî, Şuayb Şerefeddin Efendi'den Halvetî-Gülşenî hilafeti almıştır⁹¹⁰. Bahriye Matbaası'nda çalışan oğlu M. Takiyyüddin Efendi m.1889/h.1307 yılında bir cinayete kurban gitmiştir⁹¹¹. Balat Şeyhi Kemal Efendi, Hasırîzade Tekkesi'nde zakirbaşılık yaparken meşklerine katılan Muallim İsmail Hakkı Beğ (v.30 Aralık 1927) kendisinden ilahi, şughul, durakları öğrenmiş ve eserleri notaya çekmiştir⁹¹². Tahta Minare Tekkesi'nde de Yaşar Baba'nın gelmediği günlerde zakirbaşılık vazifesini üstlenmiştir⁹¹³. 1889-1890 yılları arasında Meclis-i Meşayih a'zalığında bulunan⁹¹⁴, ilm-i musıkîye vâkıf, bestekâr ve zakir olan Kemal Efendi 3 Cemaziye'l-evvel 1332 (30 Mart 1914) pazartesiye salıya bağlayan gece vefat etmiş ve Eyyûb'de Hz. Halid Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Balat Tekkesi'nin mihrabının sol tarafındaki pencerenin arkasına defnedilmiştir⁹¹⁵.

2. (Vekil) Muhammed Muhyiddin Efendi: Zakirbaşı Emin Efendi'nin oğlu⁹¹⁶ olup Şeyh Kemal Efendi'den hilafet almıştır⁹¹⁷. Kemal Efendi'nin oğluna Balat Tekkesi'nde bir süre vekâlet etmiştir⁹¹⁸. Adliye'de çalışmaktayken işten çıkarılınca ömrünün son döneminde geçim sıkıntısı çeken M.

⁹⁰⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/331.

⁹⁰⁸ IST.MFT.MSH d.1762 vr.30b.

⁹⁰⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/331.

⁹¹⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/331-332.

⁹¹¹ CSRA, 181/184.

⁹¹² CSRA, 64/65.

⁹¹³ CSRA, 64/65.

⁹¹⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.222 ; d.1770 s.63.

⁹¹⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/332.

⁹¹⁶ CSRA, 64/63.

⁹¹⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/333.

⁹¹⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâ Mahsus Defterdir*, 18/96.

Muhyiddin Efendi ikamet ettiği Üsküdar'da 17 Receb 1342 (23 Şubat 1924) günü vefat etmiş ve Bandırmalı Tekkesi civarına defnedilmiştir⁹¹⁹.

3. Hâfız Hüseyin Necmeddin Efendi: Şeyh Kemal Efendi'nin oğludur. Galata İthalat Gümrüğü'nde kâtib, Cerrahî Asitanesi'nde de zakirbaşı idi⁹²⁰. 8 Receb 1332 (2 Haziran 1914) tarihinde Ferruh Kethüda Tekkei meşihati tevcih olunmuş⁹²¹, Dırağman Tekkesi Şeyhi M. Şerefeddin Efendi tarafından makamına iclas edilmiştir. Sağ rehberi Kefevî Cami'i müezzini ve Sünbülî hulefasından Faik Efendi, sol rehberi Çakır Ağa Tekkesi Şeyhi Hulkî Efendi olmuştur. Hahambaşı Moşe Becerano da o geceki cemiyette misafir olarak bulunmuştur. Birkaç dili, edebiyatıyla bilen, İslam dininin inceliklerine vâkıf olan Hahambaşı tekkeyi ziyaret ettiğinde Necmeddin Efendi Taha Suresi'ni okurken Hz. Musa'nın ismi geçince gözleri yaşarmıştır⁹²². C. S. Revnakoğlu, S. N. Ergun'un Türk Musikisi Antolojisi, c.2 s.661'de vefat yılı olarak verdiği 1930 tarihi tashih ederek doğru tarihin 19 Şubat 1934 olduğunu yazmaktadır⁹²³. Ayvansaray'da Hz. Cabir Cami'inde kılınan cenaze namazı sonrasında Tokmak Tepe Kabristanı'na defnedilmiştir⁹²⁴. Müzeyyen Hanım'la evliliğinden Atiyye isimli bir kızı dünyaya gelmiştir⁹²⁵.

7. Balabanağa Mahallesi

48.Hakîm Çelebi (Halıcılar Fazlullah Efendi) Tekkesi

Bayezid Cami'i civarında yıkılan bir fil damının arsasına Kanunî Sultan Süleyman tarafından XVI. yüzyıl ortalarında hekimbaşı vazifesinde bulunan⁹²⁶ Hakîm Çelebi için bir Nakşibendî tekkesi ve içinde mescid inşa etdirilmiştir⁹²⁷. Bu tekkenin şeyhi Yasincizade Abdülvahhab Efendi m.1821/h.1236 yılında şeyhü'l-islam olarak ta'yin olunca tekkeyi medreseye tahvil eylemiştir. Tamirata ilişkin Osmanlı Arşivi'nde 1904-1906 yılları arasındaki yazışmalarda tekkeden bahsedilmezken "Hekim Çelebi Medresesi"ne dair bilgilere rastlanmaktadır⁹²⁸. Rûmî 1341 (1924/1925)

⁹¹⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/333.

⁹²⁰ Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/661; CSRA, 64/62.

⁹²¹ IST.MFT.MSH d.1737 s.98,149.

⁹²² CSRA, 64/63.

⁹²³ CSRA, 107/54; 64/62.

⁹²⁴ CSRA, 64/62.

⁹²⁵ CSRA, 64/62.

⁹²⁶ Osman Şevki, *Beş Buçuk Asırlık Türk Tabâbeti* (İstanbul:Türkiye Cumhuriyeti Maârif Vekâleti, Matbaa-i Âmire, 1341), 174-175.

⁹²⁷ Nev'izâde Atâyî, a.g.e., 1/657; Ayvansarayî, *Hadîka*, 45b.

⁹²⁸ BOA BEO.1887.141463.0; BOA BEO.2425.181855.0.

yılında Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de ise Hakîm Çelebi Tekkesi'ne yer verilmiş, ancak meşrutahanesi ve mukayyed bir vakfiyesinin bulunmadığı belirtilmiştir⁹²⁹. C. S. Revnakoğlu'nun tarifine göre, "*Bu dergâh-ı şerîf Koca Ragıb (Paşa) Kütübhanesi'nin karşı istikametinde şimdiki Harikzedegân Apartmanları'nın arka tarafında, Aksaray Yanguını'nda yanan Çukur Çeşme Hamamı'nın üst tarafında idi.*"⁹³⁰ Ayverdi Haritası'ndan yola çıkarak tekkenin kadastral konumunun 649 ada 26, 29,30,31 parseller ve 2707 ada 112 parsel olduğu tespit edilebilmektedir. Fatih (eski Eminönü), Balabanağa Mahallesi, Büyük Reşitpaşa Caddesi, 5 numarada, Kurultay Sokağı'nın karşısında bulunan İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi ile Su Bilimleri Fakültesi arasındaki kapı bu tekkenin arsasına yapılmıştır. 23 Temmuz 1911 günü Aksaray-Mercan arasında çıkan büyük yangının tahribatı sebebiyle 1913-1914 yıllarına hazırlanan Alman Mavileri Haritası'nda bu çevrenin arsa halini aldığı, eski sokakların yerine büyük caddelerin tasarlandığı anlaşılmaktadır. 1909 yılından itibaren Darülfünun'un/İstanbul Üniversitesi'nin Fen, Edebiyat ve İlahiyat Fakülteleri'ne ev sahipliği yapan Zeyneb Hanım Konağı 1942 yılında yanmıştır. Tekkenin arsası, konağın batısında ve sonradan açılan Büyük Reşitpaşa Caddesi'nin kenarında idi. Şeyh Raşid Efendi arsaya yeniden tekke inşa ettirmek için Meclis-i Meşayih'e 1919 yılı mart ayında müracaat etmişse⁹³¹ de bu teşebbüs akîm kalmıştır. Zeyneb Hanım Konağı'nın ve tekkenin arsasını da kapsayacak şekilde güneyde Ordu Caddesi, batıda Büyük Reşitpaşa Caddesi ve doğuda Kimyager Dervişpaşa Sokağı'nca çevrelenen arsaya mi'marlığını Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat'ın üstlendiği Fen ve Edebiyat Fakülteleri binası inşa edilmiş ve 1952 yılında faaliyete geçmiştir⁹³².

Tekkenin şeyhleri:

⁹²⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 26/146.

⁹³⁰ CSRA, 186/300.

⁹³¹ IST.MFT.MSH d.1755 vr.31b.

⁹³² Feza Günergun-Sevtap Kadioğlu, "İstanbul Üniversitesi'nin Yerleşim Tarihçesi Üzerine Notlar", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 8/1 (2006), 154.

Hakîm Çelebi (v.1567), Nakşibendzade Mustafa Çelebi Efendi (v.1571), İlahîzade Ya'kub Efendi (v.1582), Kavaklızade Muhammed Nevalî Efendi (v.1585), Şa'ban Efendi, Ahmed Efendi (v.1625), İbrahim (Muhammed) Efendi, Bosnavî Osman Efendi (v.1664), Muabbir Hasan Efendi (v.1687), Mustafa Efendi (v.1708), Hâce Seyyid Fazlullah Efendi (v.1709), Ahmed Hakkî Efendi (v.1710), Çelebi Şeyhzade Abdurrahman Efendi (v.1749), Muhammed Emin Efendi (v.1754), Yasinci Seyyid Mustafa Efendi, Yasincizade (Yasinîzade) Seyyid Osman Efendi (v.1773), Yasincizade Seyyid Abdülvahhab Efendi (v.1834)

1. Hakîm Çelebi (Seyyid Mehmed Efendi): İzmit'de dünyaya gelmiş olup Seydî Ahmed Efendi'nin oğludur. Tıp ilminde ilerlediğinden "Hakîm Çelebi" diye meşhur olmuş⁹³³ Kanunî devrinde hekimbaşılık yapmıştır⁹³⁴. Nakşî-Ahrarî meşayihinden Emir Ahmed Buharî'den hilafet almış⁹³⁵, birçok alanda donanım kazanmış, Mesnevî dersleri de vermiş, Vezir-i a'zam Rüstem Paşa da kendisinden istifade etmiştir. Rüstem Paşa'nın telkini üzerine Kanunî Sultan Süleyman'ın fermanıyla Koska semtindeki fil damı yıktırılarak yerine mescid ve zaviye inşa ettirilmiş ve Hakîm Çelebi buraya postnişîn olarak ta'yin olunmuştur⁹³⁶. Bu mekân aynı zamanda bir şifahane olarak da işlev görmüştür. 9 Zilhicce 974⁹³⁷ (15 Haziran 1567) pazar günü vefat eden Hakîm Çelebi'nin kabri Şeyh Vefa Türbesi kapısının sağındadır.

2. Nakşibendzade Mustafa Çelebi Efendi: Dedesi Saray nakkaşlarından olduğundan Baba Nakkaş lâkabıyla meşhur Muhammed bin Şeyh Bayezid'e Fatih tarafından 870 yılı Ramazan ayında (Mayıs 1466) Çatalca taraflarındaki bir köy⁹³⁸ mülk olarak verilmiştir⁹³⁹. m.1529/h.936 yılında vefat eden oğlu Mahmud Defterî de babasının Nakkaş Köyü'nde yaptırdığı cami'in hazîresine defnedilmiştir. Mahmud Defterî'nin iki oğlundan Derviş Mehmed Çelebi de saray nakkaşlarından olup İbn Baba Nakkaş ismiyle tanınmıştır. Diğer oğlu Mustafa Çelebi ise Hakîm Çelebi'den hilafet almış ve

⁹³³ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/657.

⁹³⁴ Osman Şevki, *Beş Buçuk Asırlık Türk Tabâbeti* (İstanbul:Türkiye Cumhuriyeti Maârif Vekâleti, Matbaa-i Âmire, 1341), 174-175.

⁹³⁵ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32.

⁹³⁶ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/657; Ayvansarayî, *Hadîka*, 45b..

⁹³⁷ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/657.

⁹³⁸ Önceleri Çatalca ilçesine bağlı bir köyken günümüzde Arnavutköy'e bağlı bir Nakkaş Mahallesi'dir.

⁹³⁹ Filiz ÇAĞMAN, "Baba Nakkaş", *TDVİA*, 4/369.

mürşîdinden sonra Koska'daki tekkede 5 sene postnişîn olarak hizmet görmüştür⁹⁴⁰. m.1571/h.979 yılında vefat etmiş⁹⁴¹ ve Nakkaş Köyü'nde dedesinin yaptırdığı cami'in hazîresine defnedilmiştir⁹⁴².

3. İlahîzade Ya'kub Efendi: Bursalı'dır. Önceleri Halvetiyye tarikatinden iken tecdid-i vudu ile Nakşibendiyye'den Hakîm Çelebi'ye intisab etmiş ve seyr u sülûk neticesinde hilafet almıştır⁹⁴³. m.1582/h.990 yılında Bursa'da vefat etmiştir⁹⁴⁴.

4. Kavaklızade Muhammed Nevalî Efendi: Babası Bursa'da Hisariçi'ndeki Kavaklı Cami'i imamı olduğundan Kavaklızade lâkabıyla tanınmıştır⁹⁴⁵. İlim tahsili etmiş, Mısır Beğlerbeğliğinden emekli Geylun Ali Paşa ve Ferhad Paşa'ya hocalık yapmıştır⁹⁴⁶. Hakîm Çelebi'den hilafet alan Nevalî Efendi'nin⁹⁴⁷ Emir Buharî Tekkesi'nde şeyhlik yaptığını Nev'îzâde Atâî yazmaktadır. İstanbul'daki 3 Emir Buharî Tekkesi'nin şeyhlerini veren listelerde ise böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır. Tabîbzâde'nin *Silsilenâmesinde* "İlahîzade terk-i zâviye eyledikde cānişin olmuştur" notu⁹⁴⁸ dikkate alınca Hakîm Çelebi Tekkesi'nde şeyhlik yaptığı düşünülmektedir. m.1585/h.993 yılında vefat etmiş ve Topkapı dışında Koşuyolu mevkiine defnedilmiştir⁹⁴⁹.

5. Şa'ban Efendi: Kastamonu'da dünyaya gelmiş ve bir müddet Halvetiyye'nin Şa'baniyye kolunun banîsi Şeyh Şa'ban-ı Velî'nin hizmetinde bulunmuştur. m.1562/970 yılında İstanbul'a gitmiş ve Nakşibendiyye'den Hakîm Çelebi'ye intisab edip hilafet aldıktan sonra irşad için Mudurnu'da görevlendirilmiştir⁹⁵⁰. Sultan II. Selim'in hocalarından Ataullah Efendi'nin davetiyle İstanbul'a dönerek Darphane civarındaki Çavuş Tekkesi kendisine tahsi edilmiştir⁹⁵¹. Şeyh M. Nevalî Efendi'nin vefatı üzerine Hakîm Çelebi

⁹⁴⁰ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/686; Ayvansarayî, *Hadîka*, 1/90; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁴¹ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32.

⁹⁴² CSRA, 186/301.

⁹⁴³ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁴⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı, 1/90; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁴⁵ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/1032.

⁹⁴⁶ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/1032.

⁹⁴⁷ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/1032; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁴⁸ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁴⁹ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁵⁰ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/1030.

⁹⁵¹ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., c.1 s.1030.

Tekkese meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Vefat tarihini Nev'îzâde Atâyî 14 Rebiu'l-evvel 1002 (8 Aralık 1593), Tabîbzade ise 21 Zilkade 1003 (27 Temmuz 1595) olarak kaydetmiştir⁹⁵².

6. Ahmed Efendi: Aydın'ın Tire ilçesinde doğmuş, Sultan II. Selim'in hocası Ataullah Efendi'den ders görmüş, Aydın, Yenişehir'e müderris ve müftü olarak ta'yin olunmuştur⁹⁵³. Bir müddet sora İstanbul'a giderek Hakîm Çelebi Tekkesi Şeyhi İlahîzade Ya'kub Efendi'den hilafet almış⁹⁵⁴ ve Şa'ban Efendi'nin vefatı sonrasında aynı tekkeye postnişîn olarak ta'yin olunmuştur⁹⁵⁵. Sultan Osman'ın 1621 yılındaki Lehistan Seferi'ne katılan Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin yerine vekâlet hizmetini gören Şeyh Ahmed Efendi m.1625/h.1034 yılında vefat etmiştir⁹⁵⁶. Tabîbzade ve Ayvansarayî vefat tarihini hatalı olarak h.1024 olarak vermektedir.

7. İbrahim (Muhammed) Efendi: Müftü Ahmed Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. İsmi, Tabîbzade'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı* ile Ayvansarayî'nin *Hadîkasında* "İbrahim", Tabîbzade'nin *Silsilenâmesi*'nde "Muhammed" olarak kayıtlıdır⁹⁵⁷. Eyyûb'de Hz. Halid Cami'i mihrabı önünde medfundur⁹⁵⁸.

8. Bosnavî Osman Efendi: Saraybosna'dan İstanbul'a geldiğinde Hakîm Çelebi Tekkesi'nde seyr u sülûk görmüş ve Tireli Ahmed Efendi'den hilafet almıştır⁹⁵⁹. m.1622/h.1031 yılında Şehzade İmamı Şeyh Mustafa Efendi'nin yerine Fatih Cami'i'ne vaiz ta'yin edilmiştir. Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Vekâyi'ü'l-Fuzalâsı*'na göre Ahmed Efendi'nin m.1625/h.1034 yılında vefatı üzerine Hakîm Çelebi Tekkesi'ne şeyh olmuştur⁹⁶⁰. m.1636/h.1045 yılında Şeyh İsmail Efendi'nin yerine Bayezid Cami'i vaizliğine, m.1643/h.1052 yılında Evliyazade Şeyh Mustafa Efendi'nin yerine Süleymaniye Cami'i vaizliğine, m.1651/h.1161'de de Şeyh Abdülehad en Nurî'nin yerine

⁹⁵² Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., c.1 s.1030; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, vr.38a.

⁹⁵³ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., c.2 s.1856.

⁹⁵⁴ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, vr.38a.

⁹⁵⁵ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1856; Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı, 1/90.

⁹⁵⁶ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1856.

⁹⁵⁷ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a; Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı, 1/90; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁵⁸ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁵⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 269; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

⁹⁶⁰ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 2/1356.

Ayasofya Cami'i vaizliğine ta'yin olunmuştur⁹⁶¹. 1074 yılı Şevval ayında (Nisan 1664) vefat etmiş ve Silivrikapısı dışındaki kabristana defnedilmiştir⁹⁶².

9. Muabbir Hasan Efendi: *Hadîka*'ya zeyl yazan Seyyid Ali Satı'a göre Kayserili, Şeyhî Mehmed Efendi'ye göre ise Mostarlıdır⁹⁶³. Mostar'da dünyaya gelmiş, tahsiline Saraybosna ve İstanbul'da devam etmiştir. Tasavvufa yönelmiş ve Hakîm Çelebi Tekkesi Şeyhi Bosnavî Osman Efendi'den hilafet almıştır. Osman Efendi'nin vefatı sonrası oğlu Abdu's-samed Efendi, meşihat hakkından feragat edince Şeyh Hasan Efendi Hekîm Çelebi Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunmuştur. Şeyh Vefa Cami'i'nde vaaz vermiş, m.1681/h.1091 yılında Hacc'a gitmiştir. 1098 yılı Receb (Mayıs 1687) ayında vefat etmiş ve Üsküdar, Öküz Limanı civarına defnedilmiştir⁹⁶⁴.

10. Mustafa Efendi: Mehmed Ağa Tekkesi Şeyhi Esircizade Hüseyin Efendi'nin damadıdır. m.1692/h.1103 yılına kadar Fatih Cami'i vaizliğinde bulunan⁹⁶⁵ Mustafa Efendi m.1708/h.1120 yılında vefat etmiştir⁹⁶⁶.

11. Hâce Seyyid Fazlullah Efendi: m.1639/h.1049 yılında doğmuş olup Fatih Emir Buharî Tekkesi Şeyhi Hâce Seyyid Abdullah Efendi'nin oğlu ve halîfesidir⁹⁶⁷. Babasının vefatı üzerine Emir Buhari Tekkesi'ne şeyh olmuştur⁹⁶⁸. m.1708/h.1120'de de Hakîm Çelebi Tekkesi meşihati uhdesine tevcih edilmiş, ertesi sene Hac ibadetinden dönüşde Tûr-ı Sîna'da vefat etmiştir⁹⁶⁹.

12. Ahmed Hakî Efendi: Ayasofya kürsü şeyhi olup şairliği de vardı⁹⁷⁰. Bir sene bu tekkenin şeyhliğinde bulunduktan sonra m.1710/h.1122 yılında

⁹⁶¹ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 2/1356; Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 269.

⁹⁶² Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 2/1356; Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 269.

⁹⁶³ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 90; Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 2/1415.

⁹⁶⁴ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 2/1415. Vefat yılını Seyyid Ali Satı' h.1102, Tabîbzade h.1103 olarak yazmıştır. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 90; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a.

⁹⁶⁵ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 4/3283.

⁹⁶⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 90; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32.

⁹⁶⁷ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, vr.40a

⁹⁶⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/90.

⁹⁶⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/90.

⁹⁷⁰ CSRA, 186/298

vefat etmiştir⁹⁷¹.

13.Çelebi Şeyhzade Abdurrahman Efendi: 40 yıl Hakîm Çelebi Tekkesi'nde bulunmduktan sonra m.1749/h.1162 yılında vefat etmiş ve Hürrem Çavuş Cami'i hazîresine defnedilmiştir⁹⁷².

14.Muhammed Emin Efendi: Şeyh Abdurrahman Efendi'nin oğludur. m.1754/h.1167 yılında vefat etmiş ve babasının yanına defnedilmiştir⁹⁷³.

15.Yasinci Seyyid Mustafa Efendi: Sinop'da medfun Seyyid Bilal Efendi'nin neslindendir. Ayasofya Cami'i'nde vaiz olup bu ma'bedde Yasin-i Şerif kıraati vakfetmiştir⁹⁷⁴. Topkapısı dışındaki Maltepe Kabristanı'nda medfundur⁹⁷⁵.

16.Yasincizade (Yasinîzade) Seyyid Osman Efendi: Seyyid Mustafa Efendi'nin oğludur. Ayasofya Cami'i vaizi ve Huzur Dersi muhataplarından idi. Babasının vefatı sonrası Hakîm Çelebi Tekkesi şeyhliği uhdesine tevcih edilmiştir⁹⁷⁶. Sultan III. Mustafa'nın iradesiyle 1186 yılı Rebiu'l-evvel (1772 Haziran) ayında Rusya ile yapılan Yaş Antlaşması müzakerelerine ikinci murahhas olarak katılmışdır. 1187 yılı Şa'ban (Ekim/Kasım 1773) ayında vefat eden Seyyid Osman Efendi, Topkapı-Maltepe Kabristanı'na defnedilmiştir⁹⁷⁷.

17.Yasincizade Seyyid Abdülvahhab Efendi: m.1759/h.1172 yılında dünyaya gelmiş olup Seyyid Osman Efendi'nin oğludur. Gelenbevî İsmail Efendi ve Palabıyık Muhammed Efendi'den ders görmüş, m.1786/h.1200 yılında Enderun'dan çıkıp Bayezid Cami'i ve Yeni Cami'de ders vermeye başlamıştır. h.1205-1208 (1791-1794) yılları arasında muhatab h.1209-1224 (1794-1809) yılları arasında da mukarrir olarak Huzur Dersleri'nde

⁹⁷¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr.Seyyid Ali Satı', 1/90; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32.

⁹⁷² Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr.Seyyid Ali Satı', 1/90; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a.

⁹⁷³ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr.Seyyid Ali Satı', 1/90; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32.

⁹⁷⁴ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/363; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32.

⁹⁷⁵ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/364. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâsı* ve Bursalı M. Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*'nde Seyyid Mustafa Efendi, Seyyid Osman Efendi'nin oğlu olarak gösterilmiştir.

⁹⁷⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr.Seyyid Ali Satı', 1/90.

⁹⁷⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr.Seyyid Ali Satı', 1/90; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 32; Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/363-364.

görev almıştır. h.1225-1228 (1810-1813) yılları arasında İran Seffri olarak gösterdiği başarı sebebiyle Sultan II. Mahmud tarafından Mekke-i Mükerreme payesi, m.1816/h.1231 yılında İstanbul payesi ve Anadolu payesi, 1232 Muharremi'nde (Aralık 1816) Anadolu Kadiaskeri ve Nakîbu'l-eşraf ta'yin olunmuştur. Muharrem 1235'de (Ekim/Kasım 1819) Rumeli Kadiaskerliğini yükselmiş, 24 Cemaziye'l-ahir 1236 ve 18 Safer 1238 (29 Mart 1821-4 Kasım 1822) tarihleri arasında şeyhü'l-islamlık görevini ifa etmiştir. 22 Şevval 1243 (7 Mayıs 1828) günü başlayan şeyhü'l-islamlığının ikinci dönemi 18 Ramazan 1248'de (8 Şubat 1833) sona ermiş⁹⁷⁸, tekkeyi de medrese haline dönüştürmüştür. 27 Ramazan 1249 (7 Şubat 1834) tarihinde vefat etmiş⁹⁷⁹ olup Sultan II. Mahmud'un da bulunduğu Fatih Cami'i'ndeki cenaze namazı sonrasında Topkapı Maltepe-Kabristanı'na defnedilmiştir. Oğulları Muhammed Ragıb ve Muhammed İlmî Efendiler de ilmiye sınıfından idiler⁹⁸⁰.

18.İsmail Zühdi Efendi: Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan Rumî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*de 1910'da yanarak arsa halini alan Hakîm Çelebi Tekkesi'nin şeyhi olarak İsmail Zühdi Efendi kayıtlıdır⁹⁸¹.

49.Müsliman Dede Zaviyesi

Fatih, Balabanağa Mahallesi, Vidinli Tevfik Paşa Caddesi civarında ve arsası üzerinden günümüzde Harikzedeler Sokağı geçen Balaban Ağa Mescidi'nin yanında idi. Üst ve alt katında ikişer odası, ayrıca bir sofa, bir büyük bodrum, bir kuyu ve iki helası bulunan zaviyeyi Müsliman Dede yaptırmıştır. h.953 (m.1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayda göre Müsliman Dede tanzim ettirdiği vakfiyede zaviyeyi kendisinden sonra Hacı Bektaş oğlu Mahmud'a ve Hacı Bektaş Ocağı'na vakfeylemiştir. h.891 (1486) tarihinde Derviş İvaz bin İlyas ise Aksaray civarındaki Çakır Ağa Mahallesi'nde bir hane, ahır ve iki dükkânı kendi evlâdına vakfeylemiş, bunların nesli tükenmesi halinde de Hacı Bektaş oğlu Mahmud Çelebi'ye, evlâdına ve Hacı Bektaş Ocağı'na verilmesini şart koşturmuştur. m.1546/h.953 yılında Müsliman Dede Zaviyesi Mahmud Çelebi'nin

⁹⁷⁸ Mehmet İpşirli, "Abdülvehhab Efendi, Yasincizade", *TDVİA*, 1/286.

⁹⁷⁹ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/190.

⁹⁸⁰ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/190.

⁹⁸¹ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 26/146.

tasarrufundaydı ve Musa Kethüda mütevellilik yapmaktaydı⁹⁸². h.1009 (m.1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nden anlaşıldığına göre XVI. yüzyılın ikinci yarısında Şeyhülislam Ebu's-suud Efendi tarafından bu zaviyenin Hacı Bektaş Ocağı'na vakfedilmesinin sahih olmadığı fetvası verilmiş ve ardından burası Hakîm Çelebi Tekkesi imam, müezzin ve kayyımının ikametine tahsis edilmiştir⁹⁸³. Günümüzde zaviyeden eser kalmamıştır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Müsliman Dede:** Zaviyeyi Hacı Bektaş Ocağı'na vakfeylemesi sebebiyle Bektaşî tarikatına mensub olduğu tahmin edilmektedir.

8. Balat Mahallesi

50.Sami Efendi Tekkesi

Atilâ Çetin tarafından yayımlanan m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde “Balatda Eşrefzade hulefasından Yazıcı Mahallesi'nde Sami Tekyesi” ifadesine rastlanmaktadır⁹⁸⁴. Bu müphem ifade Kadiriyye'nin Eşrefiyye kolunun banîsi Eşrefzade Abdullah er Rûmî'nin halîfelerinden birinin günümüzde Balat Mahallesi sınırları içerisinde kalan Ali Yazıcı Cami'i civarında XV. yüzyıl sonlarında bir Kadirî tekkesi tesis etmiş olabileceğini akla getirmektedir. Bu konuda yapılacak derinlemesine arşiv araştırmalarıyla yapılacak tesbitler neticesinde Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi'nden önce de Eşrefiyye'ye mensup İstanbul'da dergâhlar olabileceğini ortaya koyabilecektir.

51.Fethiye Cami'i Tekkesi

Fatih, Balat Mahallesi, Fethiye Caddesi, Fethiye Kapısı Sokağı, 4 numarada, 1890 ada 34 parselde bulunan Fethiye Cami'i'nin içinde idi. Cami'de gerçekleştirilen son restorasyon 2021 yılı sonunda tamamlanmıştır. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında ifade edildiğine göre perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde yatsı namazından sonra hatm-i hace okunur, oturarak zikredilirdi⁹⁸⁵.

Tekkenin şeyhi:

⁹⁸² Barkan-Ayverdi, a.g.e., 153,322.

⁹⁸³ Mehmet Canatar (haz.), *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 1009-(1600)*, (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, 2004), 231.

⁹⁸⁴ Atilâ Çetin, a.g.m., 586.

⁹⁸⁵ CSRA, 13/152.

1. Kâtib Mustafa Fevzî Efendi: C. S. Revnakoğlu'na göre bu tekkenin son şeyhi olup Nakşî-Halidî meşayihinden idi⁹⁸⁶. Kaynaklarda bir tekkede şeyhlik yaptığı belirtilmemekle birlikte Gümüşhanevî Dergâhı Şeyhi Hasan Hilmî Efendi'nin halîfesi olup 1924 yılında vefat eden Kâtib Mustafa Fevzî Efendi ile aynı kişi olması muhtemeldir.

52.Hasan Ra'fet Efendi (Çarşamba-Sebzehane Kâtibi Mahmud Efendi-Lokmacı) Tekkesi

Fatih, Balat (eski Hatip Muslihuddin) Mahallesi, Çukurbostan Yanı, Lokmacı Dede Sokağı, 26 numarada, 1913 ada 8 parseldedir. Buradaki Sebzehane Kâtibi Mahmud Efendi'nin yaptırdığı Oymakapı Mescidi'ne imam ta'yin olunan Halvetiyyenin Şa'baniyye kolunun Kuşadaviyye şubesinin pîri Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin halîfelerinden Keçeci Hâfız Ali Efendi Şa'banî usûlü icrasına başlamıştır⁹⁸⁷. Hüseyin Vassaf'ın son şeyh M. Tevfik Efendi'den öğrendiğine göre köşe başında bir lokmacı dükkânı bulunduğu Şehremaneti'nce sokağa "Lokmacı" ismi verilmiştir⁹⁸⁸. "Lokmacı Tekkesi" ismi de sokak adından kaynaklı olup tekke şeyhlerinin lokmacılık mesleğiyle ilgisi bulunmamaktadır. Kuşadalı'nın dervişlerinden Rumeli Kadıaskeri Hasan Ra'fet Efendi (Ra'fet Molla), Oymakapı Mescidi'ni tamir ettirip avlusuna m.1851/h.1267 yılında oda, sofa , abdesthane ve diğer müstemilatı ihtiva edecek şekilde bir tekke inşa ettirmişdir⁹⁸⁹. Kadıasker Hasan Ra'fet Efendi, tekkenin üçüncü şeyhinin devrinde bir vakfiye tanzim ettirmiş⁹⁹⁰, vakıf mütevellisi olarak kendisini belirlemiş, ardında da neslinden gelenlerin müteveli olmasını hüküm altına almıştır. Meşihatın Şeyh Ahmed İzzet Efendi'ye, onun vefatıyla evlâdına, bunun mümkün olmaması halinde ise tarikat-ı aliyyeden mustahlef bir zata bırakılmasını şart koşmuştur. 17 Zilhicce 1290 (5 Şubat 1874) günü vefat eden Ra'fet Efendi türbe kısmında medfundur⁹⁹¹. Kendisinden sonra oğlu Rıfkı Molla, onun da vefatıyla torunu Bab-ı Seraskeri ketebesinden Ra'fet Efendi mütevelliliği üstlenmiştir⁹⁹². 1925 yılında yürürlüğe giren 677 sayılı Kanunla tekkelerin seddi sonrasında meşrutada şeyh ailesi ikametini sürdürse de bakımı yapılamayan tevhidhane kısmı harap olmuştur. Şeyh

⁹⁸⁶ CSRA, 13/152

⁹⁸⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/107.

⁹⁸⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/108.

⁹⁸⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 24/132; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/107.

⁹⁹⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 24/132.

⁹⁹¹ CSRA, 197/7.

⁹⁹² CSRA, 197/10.

M. Tevfik Efendi'nin vefatı sonrası meşrutada kızı Nuriye Hanım kısa bir süre ikamet etmiş, 1944 yılı sonlarında veya 1945 başlarında İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü tarafından burası tahliye zorlanmışdır. Fetihler Hayır Hizmetleri Vakfı'nın gayretleriyle yeniden ihya edilen cami' 1 Eylül 1999'da ibadete açılmışdır. Günümüzde şeyh meşrutasında Vakar (Vakıf Araştırmaları Vakfı) faaliyet göstermektedir.

C. S. Revnakoğlu'nun naklettiğine göre⁹⁹³ mukabele günlerinde lokma verilir, mevlid ayından Ber'at Kandili'ne kadar her çarşamba mukabeleden önce Mevlid-i Şerîf okunur ve hatim indirilirdi. İlk bahri daima zakirbaşı Eyyûbî Mehmed Efendi merhum okurdu. Zakir Arab Hüsnü Efendi'nin babası Giridli Seyyid Mehmed Efendi tekkenin resmî müezzini idi. m.1890/h.1307 ve m.1919/h.1337 tarihli tekke listelerinde⁹⁹⁴ mukabele günü Çarşamba iken 1925 yılına gelindiğinde cumaya tahvil olunmuşdur⁹⁹⁵.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Keçeci Hâfız Ali Efendi (v.1856), Sahhaf Hâfız Muhammed el Kırımî (v.1857), Seyyid Ahmed İzzet Efendi (v.1875), Seyyid Hayreddîn (Hayrî) Efendi (v.1893).

1. Seyyid Hacı Muhammed Tevfik Efendi: Şeyh Hayrî Efendi'nin oğlu olup m.1858/h.1274 yılında dünyaya gelmiştir⁹⁹⁶. Dedesi Seyyid Ahmed İzzet Efendi'nin halîfesi, Bursa Hacı Şevkî Efendi Tekkesi Şeyhi İbrahim Efendi'den⁹⁹⁷ hilafet almış⁹⁹⁸, Meclis-i Meşayih'in 4 Rebiu'l-ahir 1311 (4 Ekim 1893) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuşdur⁹⁹⁹. Mülkî idarede mühim görevler almış, Musul ve Bağdad'a teftiş vazifesiyle gönderilmiş, Mekke'de Ayn-ı Zübeyde suyunun tamîrine nezaret etmiştir¹⁰⁰⁰. m.1901/h.1319 yılında Dahiliyye Mektubî Kalemi müdür muavinliği ve Memurîn Kalemi müdürlüğüne ta'yin olunca meşihat vazifesi memuriyetine mani görüldüğünden Şa'banî hulefasından Kara Sarıklı İbrahim Efendi buraya şeyh vekili olarak

⁹⁹³ CSRA, 197/7.

⁹⁹⁴ Bandırmalızade, a.g.e., 12; Yeşilzade, a.g.e., 8.

⁹⁹⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/108.

⁹⁹⁶ *İTNVD*, 214.

⁹⁹⁷ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 341.

⁹⁹⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/108.

⁹⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1772 s.127.

¹⁰⁰⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/108.

görevlendirilmiştir¹⁰⁰¹. Edirne Mektubiliği'nden emekliye ayrıldıktan sonra tekkenin mescidinde imamlık yaptığından Şapka Kanunu sonrasında da bir müddet daha sarık sarmaya devam edebilmiştir¹⁰⁰². Hüseyin Vassaf'ın *"Halîfeniz var mı?" sorusuna bir ah çekerek, "Derviş olamadım. Nerede kaldı ki şeyh olup halîfe yetiştireyim."* cevabını vermiştir¹⁰⁰³. M. Tevfik Efendi ömrünün son yıllarını geçirdiği tekkenin meşrutasında 1942 yılında vefat etmiştir¹⁰⁰⁴.

53.İsmet Efendi (Yanyalı İsmet Garibullah-İsmetiyye) Tekkesi

Fatih, Balat (eski Hatip Muslihuddin) Mahallesi, Manyasizade Caddesi, İsmailağa Sokağı, 42 numarada, 2284 ada 5 parselde yer almaktadır. Çarşamba Sementi'ndeki duvarla çevrili geniş bir bahçe içerisindeki konağı m.1854/h.1270 yılında satın alan Nakşî-Halidî meşayihinden Yanyalı Mustafa İsmet Efendi burada hatm-ı haccân icrasına başlamıştır¹⁰⁰⁵. Tanzim edilen vakfiyeye göre *"tevliyyet ve meşîhatı hayatda oldukça M. İsmet Efendi'nin nefsine ve irtihal-i dâr-ı Beka eylediğinde tevliyyet hâzır-ı mumaileyh Mehmed Memduh Beğ'e ve mumaileyh Mehmed Memduh Bey'in vefatından sonra mumaileyh Mehmed Memduh Beğ'in ebnâsına ve ebnâ-i ebnâsına ve ebnâ-i ebnâ-i ebnâsının batnen ba'de batnin ekber ve aslahına ve ba'de'l-inkıraz hulefa ve mürîdanı intihabıyla ta'yin olunacak kimesneye ve süknası dahi zevcesi müvekkilem mumaileyha Adeviye Hanım'a ve meşîhatı dahi oğlu sağîr-i mumaileyh Abdullah Bahaeddin Efendi sinn-i rüşde bi'l-vusûl kesb-i liyakatle mürîdan cânibinden tasdîk-i kabul oluncaya değin tarafından bi'n-niyabe idare olunmak üzere ekseriyyet-i ârâ-yı mürîdan ile intihab olunacak kendi hulefasından bir zât idare edib mumaileyh Abdullah Bahaeddin Efendi ber minval-i muharrer kesb-i liyakatle mürîdan tarafından tasdîk ve kabul olundukda mumaileyh Abdullah Bahaeddin Efendi'ye ve ba'de vefatihi mürîdan intihabıyla kezalik kendi hulefasından bir zâta ve kendi hulefası inkırazından sonra kezalik mürîdanı intihabıyla mutlaka tarîkat-ı 'aliyye-i Nakşibendiyye-i Halidiyye hulefasından münasib kimseye tevcîh olunması" şartı getirilmiştir¹⁰⁰⁶. İsmet Efendi'ye muhabbeti*

¹⁰⁰¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 93.

¹⁰⁰² CSRA, 197/3.

¹⁰⁰³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/108.

¹⁰⁰⁴ CSRA, 197/3.

¹⁰⁰⁵ CSRA, 212/99,145,146. <http://www.ismetefendi.org.tr/tarihi-sahsiyetler/> adresindeki yazıda ise tekkenin arsasının İsmet Efendi'nin kayınpederi ve halîfesi olan Edirneli Seyyid Hüseyin Kudsi Efendi tarafından satın alındığı ifade edilmektedir.

¹⁰⁰⁶ İsmet Efendi Tekkesi Arşivi'nde bulunan ve kopyası Müfid Yüksel'den temin edilen 10 Muharrem 1327 Tarihli Vesika.

olan Sultan Abdülmecid de Yavuz Sultan Selim Cami'i hazîresi içinde yapılan türbesinin medhali önündeki ilave kubbenin altında cuma namazı öncesinde bu tekkeye mensup dervişlerce hatm-i Hâce okunmasını şart kılmıştır¹⁰⁰⁷. m.1884/h.1301 yılında çıkan yangında¹⁰⁰⁸ konak harap olunca tekkenin dervişlerinden Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın¹⁰⁰⁹ (v.1923/h.1341) gayreti ve Sultan II. Abdülhamid'in maddi yardımıyla bahçe içerisine harem ve selamlık kısımlarından oluşan iki katlı meşruta inşa edilmiştir¹⁰¹⁰. Memduh Paşa ömrünün son günlerinde vakıf mütevelliliğini Bezzaz Ali Rıza Efendi'nin oğlu Hâfız Sami AKYOL'a devretmiştir¹⁰¹¹. Uzun yıllar ibadete kapalı kaldıktan sonra Şeyh Ali Haydar Efendi'nin damadı Osman Nuri Efendi'nin teşebbüsüyle Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan alınan izinle 1958 yılında tevhidhanenin ihyasına başlanmış ve bir senede tamamlanarak İsmet Efendi Tekke Mescidi adıyla ibadete açılmıştır¹⁰¹². 1965 yılında yanına bir minare inşa edilmiştir¹⁰¹³. 1999 yılında Yanyalı Mustafa İsmet Efendi Cami'i Koruma, Eserlerini Araştırma ve Yaşatma Derneği ve 2011 yılında İsmet Efendi Eğitim, Kültür, Yardımlaşma ve Tarihi Eserleri Koruma Vakfı kurulmuştur. Tekkenin ahşap ve kârgir kısımları 2017-2018 yılları arasında restore edilmiş olup vakıf merkezi haline getirilmiştir. 2019 yılında ise tevhidhane (cami') kısmında restorasyon gerçekleştirilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Mustafa İsmet Garibullah Efendi (v.1873), Abdullah Bahaeddin Efendi(v.1875), Seyyid Muhammed Şerif Kudsî Efendi (v.1886), Seyyid Halil Nurullah Efendi (v.1893).

- 1. el-Hac Ahmed Hilmi Efendi:** 15 Şa'ban 1266 (26 Haziran 1850) günü¹⁰¹⁴, bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Nevrekep¹⁰¹⁵ şehrinde doğmuş, tahsil için İstanbul'a gelip Fatih Medreseleri'nde ders görmüş ve İngiliz Kerim Efendi'den icazet almıştır. Rüşdiye hocası olarak ta'yin edildiği

¹⁰⁰⁷ CSRA, 212/147,148.

¹⁰⁰⁸ BOA Y. PRK. DH, 10/61

¹⁰⁰⁹ 150'liklerden gazeteci Refi Cevad Ulunay'ın refikası Muallâ Hanım'ın babasıdır. (ABTA, *İsmet Efendi Tekkesi Dosyası*)

¹⁰¹⁰ CSRA, 212/96; www.ismetefendi.org.tr/mekanin-tarihcesi/ ziyaret tarihi:31.5.2019.

¹⁰¹¹ CSRA, 212/96.

¹⁰¹² ABTA, *İsmet Efendi Tekkesi Dosyası*.

¹⁰¹³ M. Baha Tanman, "İsmet Efendi Tekkesi", *DBİA*, 4/217.

¹⁰¹⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/213.

¹⁰¹⁵ Bulgarlarca şehrin ismi Goce Delçev olarak değiştirilmiştir.

Alanya'ya giderken tanışıp bir hafta kadar dergâhında ikamet ettiği Ispartalı Abdullah Efendi'den "Nasîbin bizde değil, kısmetin ayağına gelecek" sözünü işitince geri dönmüş¹⁰¹⁶, bir müddet Bandırma'daki Rüşdiye Mektebi'nde muallimlik yapmıştır. Bandırma'ya ziyaret için gelen İsmet Efendi Tekkesi Şeyhi Muhammed Şerif Kudsî Efendi'ye intisab etmiş, onun vefatıyla yerine postnişîn olan Halil Nurullah Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlayıp Nakşî-Halidî hilafeti almıştır. Mürşîdinin irtihali üzerine ihvan toplanarak seçim yapmış ve tekkenin şeyhliği için Ahmed Hilmî Efendi'nin Bandırma'dan İstanbul'a davet edilmesi kararlaştırılmıştır. Meclis-i Meşayih'in 15 Şevval 1311 (22 Nisan 1894) tarihli mazbatasına¹⁰¹⁷ istinaden 15 Ramazan 1315 (6 Şubat 1898) tarihli beratla İsmet Efendi Tekkesi meşihati Ahmed Hilmî Efendi'nin uhdesine tevcih olunmuştur¹⁰¹⁸. 27 Cemaziye'l-evvel 1323 (30 Temmuz 1905) günü vefat eden ve hazîreye defnedilen Ahmed Hilmî Efendi'nin şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Hüve'l-Bakî / Kutbu'l-irşad es Seyyid eş Şeyh / Halil Nurullah Efendi kuddise sırrihû / hazretlerinin hulefay-ı kiramından / bu dergâh-ı şerîfin postnişîni / şeyhu'l-meşayih eş Şeyh Nevrekoblu el-Hac / Ahmed Hilmî Efendi kuddise sırrihû / hazretlerinin rûh-ı âlîsi / cenâb-ı Hakk'ın rızay-ı şerîfi / içün el Fatiha / sene 1321 fî 17 Temmuz – sene 1323 fî 27 Cemaziye'l-evvel*"

- 2. Muhammed Sıddık (Sıtkı) Özelgün:** Şeyh İsmet Efendi'nin oğludur. 29 Zilhicce 1284 (22 Nisan 1868) günü doğmuştur. Tahsilden sonra 13 Rebiu'l-evvel 1312 (19 Eylül 1894) tarihinde Nallıhan'da tahrirat kâtibi olarak çalışmaya başlamış, aynı senenin 27 Ramazanında (24 Mart 1895) Yabanabad'a (bugünkü Kızılcahamam) kâtib olmuştur. 22 Muharrem 1315'de (22 Haziran 1897) Sivrihisar'ın Günyüzü nahiyesi müdürlüğüne terfi ve 10 Safer 1316'da (29 Haziran 1898) da Çan nahisine müdür olarak ta'yin olunmuştur. 10 Muharrem 1317'de (20 Mayıs 1899) İstanbul'daki Şehremaneti'ne icra memuru olmuş, 3 Cemaziye'l-evvel 1318'de (29 Ağustos 1900) mektubî kalemine nakletmiştir¹⁰¹⁹. Şeyh Ahmed Hilmî Efendi'nin vefatı sonrası 4 adayın müracaatını vakfiye şartları çerçevesinde değerlendiren Meclis-i Meşayih 23 Receb 1323 (23 Eylül 1905) tarihinde

¹⁰¹⁶ www.ismetefendi.org.tr/meکانin-tarihcesi/ ziyaret tarihi:31.5.2019.

¹⁰¹⁷ IST.MFT.MSH d.1741 s.8; d.1772 s.167.

¹⁰¹⁸ IST.MFT.MSH d.1775 s.125.

¹⁰¹⁹ BOA DH. SAİDd..134/231. Bu belgeye dikkatimi çeken Sayın Müfid Yüksel'e müteşekkirim.

İsmet Efendi'nin oğlu ve tekkenin hulefasından olması sebebiyle M. Sıddık Efendi'ye meşihat beratı alabilmesi için mazbata tanzim etmiştir¹⁰²⁰. Meclis-i Meşayih kayıtları incelendiğinde bundan 4 ay sonra da Ahmed Nimetullah Efendi'ye mazbata verildiği görülmektedir¹⁰²¹. Tekkenin şeyhliği konusundaki tartışma çeşitli yazışmalarla 1920'lere kadar sürmüştür. Emeklilik sonrasında Dırağman'daki meşhur turşucunun yanında kahve dükkânı işleten M. Sıtkı Özelgün 1944'de vefat etmiştir. Oğlu Fehmi Özelgün Posta Telgraf ayniyat muhasibi olarak çalışmış, ömrünün sonunu felçli geçirmiştir¹⁰²².

3. Ahmed Nimetullah Kırkağaç: Şeyh Hüseyin Kudsî Efendi'nin oğlu olup m.1849/h.1265 yılında Edirne'de dünyaya gelmiştir. Şeyh Mustafa İsmet Efendi'nin kayınbiraderi olan Ahmed Nimetullah Efendi medreseden mezun olduktan sonra 7 Rebiu'l-ahir 1289 (13 Haziran 1872) günü Ezine Rüşdiyesi'nde muallim olarak vazifeye başlamış, 1290 yılı Cemaziye'l-ahirinde (Ağustos 1873) Cisir-i Mustafa Paşa (Bulgaristan'da Svilengrad kazası) Rüşdiyesi'ne, 28 Muharrem 1295 (1 Şubat 1878) tarihinde İstanbul, Davud Paşa Mektebi'ne, aynı senenin 29 Zilkade (25 Kasım 1878) günü Kapudan İbrahim Paşa Rüşdiyesi muallim-i sanîliğine, 13 Receb 1296 (3 Temmuz 1879) günü İşkodra müdde'î-yi umûmî muavinliğine, 28 Cemaziye'l-evvel 1299'da (17 Nisan 1882) Selânik maarif müfettişliğine, aynı senenin 29 Receb (16 Haziran 1882) günü Yozgat ve 16 Zilhicce 1300'de (18 Ekim 1883) Ankara merkez müdde'î-yi umûmî muavine ta'yin olunmuştur. 23 Rebiu'l-ahir 1304'de (17 Ocak 1887) Kastamonu vilâyeti merkez bidayet mahkemesi müdde'î-yi umûmî muavinliğine, 9 Rebiu'l-evvel 1310'da (30 Eylül 1892) Adana vilâyeti merkez bidayet mahkemesi ceza dairesi riyasetine, 26 Şevval 1311'de (3 Mayıs 1894) Erzurum istinaf mahkemesi müdde'î-yi umûmîliğine, 29 Ramazan 1313'de (13 Mart 1896) Beyrut vilayeti istinaf mahkemesi ceza dairesi riyasetine, 25 Zilhicce 1314'de (27 Mayıs 1897) Suriye ve Beyrut vilayetleri adliyye müfettişliğine nakletmiştir. 5 Safer 1317'de (13 Haziran 1899) Hüdavendigâr (Bursa)

¹⁰²⁰ IST.MFT.MSH d.1775 s.125.

¹⁰²¹ IST.MFT.MSH d.1775 s.131.

¹⁰²² CSRA, 212/99.

vilayeti adliye müfettişliğine ta'yin olunmuştur¹⁰²³. Şeyh Ali Rıza Efendi'den Nakşî-Halidî hilafeti alan Ahmed Nimetullah Efendi'ye meşihat beratı alabilmesi için Meclis-i Meşayih tarafından 26 Zilkade 1323 (21 Ocak 1906) günü mazbata tanzim edilmiştir¹⁰²⁴. İstanbul'da Cinayet Mahkemesi a'zası olarak görev yaptığından 1912 yılına kadar mürşîdi Ali Rıza Efendi tarafından şeyhliğe vekâlet edilmiştir. Tekkede bir Hıristiyanı barındırdığı ve ödenen taamiyyenin dervişlerin doyurulmasında kullanılmadığına dair yapılan şikâyet üzerine¹⁰²⁵ Evkaf Nezareti'nin 21 Rebiu'l-evvel 1333 (6 Şubat 1915) tarihli kararıyla meşihati kaldırılmıştır¹⁰²⁶. Meclis-i Meşayih'in 15 Safer 1325 (30 Mart 1907) tarihli mazbatasına istinaden Sultan Abdülmecid Türbesi'de hatm-i hâcegân kıraati ciheti, 16 Zilhicce 1325 (20 Ocak 1908) tarihinde de Sultan II. Mahmud Türbesi'nde hatm-i hâcegân icrası ciheti uhdesine tevcih olunmuştur¹⁰²⁷. Sultan Abdülmecid Türbesi'ndeki türbedarlık vazifesi de Ahmed Nimetullah Efendi'nin uhdesindeydi¹⁰²⁸. C. S. Revnakoğlu'nun naklettiğine göre, on-oniki kişiyle cuma günleri mahkemeden bu türbeye gelir, pencere perdelerini indirip türbenin camekânında, cuma namazından önce Hatm-i Hâcegân okurlardı. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de Sultan Abdülhamid Türbesi'nde Ahmed Nimetullah Efendi'nin hatm-i Hâcegân icra etirdiği kayıtlıdır¹⁰²⁹. Fatih, Nişanca'da Bakkalzade Cami'i'nin banîsi Bakkalzade Mehmed Çelebi'nin kabrini ve medfun bulunduğu bahçenin duvarlarını da tamir etdiren Ahmed Nimetullah Efendi 1935 yılında vefat etmiştir¹⁰³⁰.

4. (vekil) Bezzaz Ali Rıza Efendi: Künyesi Şeyh Hacı Ali Rıza Efendi bin Hâfız Halil Sami bin Şeyh Aşık Ali bin Seyyid Hamza Buharî'dir. Bugün Bulgaristan sınırları içerisinde kalan Ahyolu¹⁰³¹ şehrinde m.1851/h.1267 yılında

¹⁰²³ BOA DH. SAİD d..2/926.

¹⁰²⁴ IST.MFT.MSH d.1741 s.8; d.1775 s.131. İsmet Efendi Tekkesi Arşivi'nde bulunan 4 Zilkade 1324 tarihli vesika. C.S. Revnakoğlu'nun notlarında ise meşihatın kardeşi Muhammed Ferdî Efendi ile müştereken tevcih edildiği yazılıdır. Resmî yazışmada ise kardeşinden söz edilmemektedir. Bkz. CSRA, 212/154.

¹⁰²⁵ IST.MFT.MSH d.1737 s.5.

¹⁰²⁶ IST.MFT.MSH d.1736 s.93.

¹⁰²⁷ IST.MFT.MSH d.1740 s.89; d.1776 s.37.

¹⁰²⁸ IST.MFT.MSH d.1737 s.13.

¹⁰²⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 41/236.

¹⁰³⁰ CSRA, 212/154.

¹⁰³¹ Bulgarlarca şehrin ismi Pomorie olarak değiştirilmiştir.

doğmuş, 93 Harbinde (1876/77) Bandırma'ya göç etmiştir. İsmet Garibullah Efendi Tekkesi Şeyhi Halil Nurullah Efendi'den hilafet almış, Bandırma'da bir tekke tesis etmiştir. Ahmed Nimetullah Efendi'nin yerine bir müddet İsmet Efendi Tekkesi'nde şeyh vekilliği hizmetinde de bulunan¹⁰³² Ali Rıza Efendi 9 Şevval 1330 (21 Eylül 1912) günü vefat etmiş ve Bandırma, Tekke Cami'i hazîresine defnedilmiştir. Oğlu Halil Sami Akyol (v.1963), Edirneli Mehmed Ferdî Efendi, Türbedar Ahmed Şükrî Efendi (v.1948), Ahmed Nimetullah Kırkağaç (v.1935), Ahıskalı Ali Haydar Gürbüzler (v.İstanbul,1960) ve Fatih dersiamlarından Osmanpazarlı Hacı Bilal Efendi (v.Bandırma, 1916) kendisinden Nakşî-Halidî hilafeti almıştır¹⁰³³.

5. el-Hac Seyyid Mustafa Hâkî Efendi: m.1856/h.1272 yılında Tokat'da doğmuştur. Çorum'da Şeyh Mustafa Rumî Efendi'den Nakşî-Halidî icazeti alıp memleketine dönmüş, bir yandan Ali Paşa Cami'i'nde imam-hatîblik vazifesine devam ederken bir yandan da dergâhında halkı irşada başlamıştır. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanıyla Tokat mebusu seçilip Meclis-i Mebusan'a dahil olmuştur. Şeyhülislam Tokatlı Mustafa Sabri Efendi'nin eniştesidir¹⁰³⁴. Seyyid Baba Tekkesi Şeyhi Hüseyin Zühdi Efendi'den teberrüken Nakşî-Halidî hilafeti aldıktan sonra Meclis-i Meşayih tarafından yapılan imtihanda başarılı bulununca İsmet Efendi Tekkesi meşihat beratı alabilmesi için 1 Rebiu'l-ahir 1333 (16 Şubat 1915) tarihinde mazbatası tanzim olunmuştur¹⁰³⁵. Önce Ahmed Nimetullah Efendi'nin ardından da Ahıskalı Ali Haydar Efendi'nin meşihatın kendilerine verilmesi konusundaki idarî makamlara yazdıkları dilekçeler sebebiyle şeyhliği müddetince tekkede bir takım tartışmalar yaşanmıştır. Meclis-i Meşayih incelemesinde Mustafa Hâkî Efendi'nin tekkenin vâkıfının halîfesinin halîfesi olduğu, mürîdanın seçimiyle ta'yin edildiği ve bu sebeble de vakfiyeye uygun bir işlem gerçekleştirildiği sonucuna varılmışdır¹⁰³⁶. 1919 Nisanından itibaren 8 ay Meclis-i Meşayih a'zalığında bulunan¹⁰³⁷ Mustafa Hâkî Efendi 15 Ocak 1920 (23 Rebiu'l-ahir 1338) günü vefat etmiş ve Fatih

¹⁰³² CSRA, 212/153.

¹⁰³³ CSRA, 212/153.

¹⁰³⁴ CSRA, 212/66.

¹⁰³⁵ IST.MFT.MSH d.1736 s.93.

¹⁰³⁶ IST.MFT.MSH d.1741 s.8-10.

¹⁰³⁷ IST.MFT.MSH d.1755.

Cami'i hazîresine defnedilmiştir.

6. Ali Haydar GÜRBÜZLER (Ahıskalı Ali Haydar Efendi): Mehmed Şerif Efendi'nin oğlu olup m.1871/h.1288 yılında Batum civarında Ahıska bölgesinde dünyaya gelmiştir. Erzurum'da Yazıcızade İbrahim Paşa Medresesi'nde tahsil gördükten sonra İstanbul'a gitmiş ve Fatih Cami'i'ndeki derslere devam ederek 1901 yılında Bayezid dersiamlarından Çarşambalı Hoca Ahmed Hamdi Efendi'den icazet almış, ertesi sene ruûs imtihanını vererek Fatih Cami'i'nde ders vermeye başlamış, 1905 yılında da müderris maaşı almaya hak kazanmıştır. 1906 yılında Mekteb-i Nüvvab'dan 4. Sınıf şahadetnamesi almış, 1909'da Fetvahane 2. sınıf müsevvitliğine, 1915'de Fetvahane, Heyet-i Te'lifiyye Reisliği'ne ta'yin edilmiştir. 1916-1923 yılları arasında Huzur Dersleri'ne muhatab olarak katılmışdır¹⁰³⁸. Bezzaz Ali Rıza Bezzaz Efendi'den hilafet alan Ali Haydar Efendi yıllarca süren itirazlarının neticesinde 3 Ocak 1920 tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına¹⁰³⁹ istinaden Sultan Vahidüddin tarafından verilen 17 Ocak 1920 (23 Rebiu'l-ahir 1338) tarihli beratla İsmet Efendi Tekkesi'ne postnişîn ta'yin edilmiştir. C. S. Revnakoğlu şöyle anlatıyor: *"Haydar Efendi Hoca son rahatsızlığı dolayısıyla başı yastığa düşünceye kadar elinden kitap düşmemiş, gece gündüz okuyan, okutan, bir mesele üzerinde saatlerce konuşan, en çetin davaları ayakta çözen ve bitiren, şüpheyi izale ve da'vayı isbat için de bol bol vesika veren ve kaynak gösteren bir adamdı. Cebinden konuştuğuna rastlamadık. Ne söyledi ise, neden bahsetti ise hemen kitabda yerini göstermiş, vesika vermiş, davayı, muhtevayı doyurucu, sağlam delillerle kesinleştirmeye uğraşırdı. Bu sebeble konuşurken, ders verirken açıklarken, hatta dikte ettirirken onda sık sık kitaba bakmak diye bir şey yokdu. Kafasının içi kitabdan meydana gelmiş canlı bir hazine halinde idi. Bundan dolayı Şer'i ve İslamî ilimlerde bilhassa, fıkıh ve feraizde zamanının hacet kapısı sayılırdı. Bunun için kendi sahasında Mecelleci Ali Haydar Efendi kadar şöhret yapmışdı. Bu kapının ipini çekenler arasında şöhretli ders hocaları, kürsü şeyhleri, dersiamlar, müderrisler sık sık görüldüğü gibi fetvahane mensupları da dara geldikleri vakit ona koşarlardı."* ¹⁰⁴⁰ Tekkelerin seddolunması

¹⁰³⁸ Albayrak, a.g.e., 1/316-317.

¹⁰³⁹ IST.MFT.MSH d.1740 s.52-56.

¹⁰⁴⁰ CSRA, 212/73.

sonrasında İskilipli Atıf Hoca ile birlikte Şapka Kanunu'na muhalefetten gözaltına alınıp Ankara'ya götürülmüş, mahkemede beraat etmiştir. 1939'da da Bursa Müftüsü'nün şikayeti üzerine adlî kovuşturma geçirmiştir. Tekke meşrutasının harap hale gelmesiyle Darüşşafaka Caddesi'nde yaptırdığı eve taşınmıştır. Çarşamba'daki Şeyhülislam İsmail Efendi Cami'i imam-hatipliğini yapan Şeyh Mahmud USTAOSMANOĞLU ile Bandırma'da Sütevi işleten Ali ÖZTAYLAN kendisinden feyz alanlar arasındadır. 1 Ağustos 1960 (8 Safer 1380) tarihinde vefat eden Ali Haydar Efendi'nin Fatih Cami'i hazîresinde hocası Ahmed Hamdî Efendi'nin yanına defin için 3 sene evvel Bakanlar Kurulu'ndan izin alınmış olmasına rağmen 22 Mayıs 1960 darbesinin şartları sebebiyle güvenlik güçleri kullanılmak suretiyle buna engel olunmuştur¹⁰⁴¹. Naaşı iki gün bekletildikten sonra Yavuz Sultan Selim Cami'i'nde öğle namazını müteakip Mahmud Sami Ramazanoğlu tarafından kıldırılan¹⁰⁴² cenaze namazı sonrasında Sakızağacı Kabristanı'na defnedilmiştir. Ali Haydar Efendi'nin vefatı sonrasında damadı Osman Nuri Nazlı (1911-1993) tekkenin meşrutasında ikamet etmiş ve tevhidhanenin cami olarak faaliyete geçirilmesini sağlamıştır.

54. Tevkii Ca'fer Çelebi Tekkesi

Fatih, Balat (eski Tevkii Cafer) Mahallesi, Manyasizade Caddesi, İsmailağa Sokağı, 75 numarada, 1910 ada 1 parselde bulunan Tevkii Ca'fer Cami'i içinde XVIII. yüzyılın ilk yarısında faaliyet göstermiş bir Sa 'dî tekkesine kayıtlarda rastlanmaktadır¹⁰⁴³. Tevkii Ca'fer Çelebi, Sultan II. Bayezid devrinde nişancı, Yavuz Sultan Selim devrinde de Anadolu Kadiaskeri olarak görev yapmış, Şah İsmail'in Çaldıran'da bırakıp kaçtığı karısı Taclu Hatun ile evlendirilmiştir. Doğu seferinden karşı çıkarak İstanbul'a dönülmesi için ayaklanan Yeniçerileri kışkırtmakla suçlanan Vezir İskender Paşa ve Sekbanbaşı Balyemez Osman Ağa, Yavuz'un 11 Temmuz 1515 (29 Cemaziye'l-evvel 921) günü İstanbul'a dönüşünden hemen sonra, Kadiasker Ca'fer Çelebi ise Padişah huzurunda sorgulandıktan sonra 18 Ağustos 1515 günü idam edilmiştir. Tevkii Ca'fer Çelebi'nin naaşı kardeşi Sa'dî

¹⁰⁴¹ C.S. Revnakoğlu'nun notlarında "Ailesi tarafı ve bazı ihvanı bunu arzu etmediler." bilgisi yer alırken (Bkz. CSRA, 212/91) Ali Haydar Efendi'nin oğlu Bahattin Gürbüzler ise Fatih Cami'i hazîresine defnine askeri idarenin izin vermediğini Müfid Yüksel'e anlatmıştır. (Müfid Yüksel'le 2015 yılında yapılan görüşme)

¹⁰⁴² CSRA, 212/92-93.

¹⁰⁴³ Aynur, a.g.m., 39.

Çelebi tarafından yaptırdığı cami'in hazîresine defnedilmiştir¹⁰⁴⁴. Murad Molla ve Mesnevîhane Tekkeleri Şeyhi Hâfız Muhammed Murad Efendi XIX. yüzyılın ilk yarısında bu cami'in tevliyet vazifesini yürütmüşdür¹⁰⁴⁵.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Kasım Efendi:** Sultan II. Mahmud'un kızı Saliha Sultan ile Tophane-i Amire Müşîri Halil Rıf'at Paşa'nın 21 Zilhicce 1249 (1 Mayıs 1834) tarihindeki düğününe davetlilerin kaydına mahsus defterde Tevkii Ca'fer Çelebi Tekkesi Şeyhi Kasım Efendi'nin ismine rastlanmaktadır¹⁰⁴⁶. 1836'daki Mihrimah Sultan Düğünü davetlilerinin listesinde ise Sa'dî Şeyhi kurra hâfız Kasım Efendi Çarşampazarı'ndaki Mehmed Ağa Cami'i'nin baş imamı olarak kayıtlıdır¹⁰⁴⁷.

55. Murad Molla Tekkesi

Fatih, Çarşamba, Balat (eski Tevkii Ca'fer) Mahallesi, Manyasızade Caddesi, Murad Molla Sokağı, 1910 ada 54 parselde Rumeli Kadiaskeri Damadzade Muhammed Murad Efendi (Murad Molla) tarafından Nakşibendiyye'ye mahsus tesis edilen tekkenin mukabele günü pazar idi. Murad Molla'nın babası Damadzade Feyzullah Efendi 72. Osmanlı Şeyhülislamı olup 27 Aralık 1761 günü vefat etmiş ve Sötlüce'deki tekkesinin hazîresine defnedilmiştir. 11 Şevval 1181 (1 Mart 1768) tarihli bir vakfiyesi bulunan¹⁰⁴⁸ Murad Molla Tekkesi'nin inşa tarihini Tabîbzade m.1769/h.1183, Ahmed Muhyiddin Efendi m.1771/h.1185 olarak kaydetmiştir¹⁰⁴⁹. Tekkeyi de içine alan bahçeye, kitabesindeki Şaire Fitnat Zübeyde Hanım tarafından yazılan tarih manzumesinden anlaşıldığına göre önceden burada bulunan bir Bizans yapısının temelleri üzerine m.1775/h.1189 yılında bir kütüphane binası inşa edilmiştir¹⁰⁵⁰. Cümle kapısının üzerindeki kitabe "Sâhibu'l-hayrat Damatzade Muhammed Murad sene 1192" ifadesi yazılıdır. m.1884/h.1301 yılında bu bölgede çıkan yangında tekke zarar görünce Sultan II. Abdülhamid tarafından m.1891/h.1308 yılında yeniden inşa ettirilmiştir. Buna yönelik cümle kapısı üzerine yerleştirilen ve "Bu hankâh-ı feyz-penâh-ı Molla

¹⁰⁴⁴ İsmail E. Erünsal, "Tâcîzâde Câfer Çelebi", *TDVİA*, 39/353-356.

¹⁰⁴⁵ CSRA, 99/101.

¹⁰⁴⁶ Aynur, a.g.m., 39.

¹⁰⁴⁷ Baycar, a.g.e., 107.

¹⁰⁴⁸ CSRA, 170/130.

¹⁰⁴⁹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 10b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 87.

¹⁰⁵⁰ Muzaffer Gökman, *Murat Molla, Hayatı, Kütüphanesi ve Eserleri* (İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1943), 12.

*Murad / Olmuşdu kalb-i âşık-ı efkende-veş harāb / Yaptırdı padişahımız
Abdülhamid Han / Üç yüz sekizde oldu nakşibend ü feth-i bâb / Bu bâb-ı müstetâb
açıldıkca subh u şām / Virsün o şāh-ı a'zāma Hakk ömr-i bî hisāb / Sene 1308"*
ibaresini taşıyan kitabe 2007 yılında çalınmıştır. Sonradan yerine çok vasıfsız bir
yazı hazırlanıp yerleştirilmiştir. 1927 yılında tevhidhane/mescid kısmı yanmış ve
duvar kalıntıları kalmış, vakıf gelirleriyle son şeyh tarafından bahçeye ahşap bir
bina yaptırılmıştır¹⁰⁵¹. Barok üslûbdaki kütüphane ile bahçedeki ahşap ev 1936
yılında ayakta idi. Ahşap kısım bir müddet Biçki İhtisas Mektebi olarak faaliyet
gösterdikten sonra boşaltılarak Vakıflar İdaresi tarafından mesken olarak kiraya
verilmiştir. Tekkelerin seddolanması sonrası başka tekke kütüphanelerinden
yapılan nakillerle kitapların sayısı artmıştır. 1949 ve 1954'de yazma kitapların
büyük çoğunluğu Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiş¹⁰⁵² 2000'li yıllara
kadar halk kütüphanesi olarak faaliyetini sürdürmüştür. Kitaplar başka bir
mekâna taşındıktan sonra kütüphane bir vakfa tahsis edilmiş, bahçeye vakıf
faaliyetleri için ilave bir bina yaptırılmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ahıskalı Beğzade Hacı Seyyid Mustafa Efendi (v.1786), Ahıskalı Hacı Seyyid
Abdülhalim Efendi (v.1815), Hacı Hâfız Seyyid Muhammed Murad Efendi (v.1848),
el-Hac Muhammed Arif Efendi (v.1889), Ali Talib Efendi (v.1894)

- 1. Ahmed Halid Efendi:** Şeyh Ali Talib Efendi'nin oğludur. Osmanlı
Arşivi'ndeki 29 Zilhicce 1275 (30 Temmuz 1859) tarihli belgede¹⁰⁵³
m.1859/h.1275'te Rodos'da doğduğu ifade edilmektedir. Babasının
vefatından sonra Meclis-i Meşayih a'zalarınca yapılan ilmihal imtihanını
geçememesi sonrasında kayınpederi Bozcaadalı Hasan Hüsnî Paşa'nın
müracaatıyla Şeyhülislam Cemaleddin Efendi'nin "mazbatasını
imzalasınlar" emri üzerine 27 Ocak 1895 tarihinde tekkenin şeyhliği
uhdesine tevcih olunmuştur¹⁰⁵⁴. Tersane kâtib olarak çalışmış, Bahriye
Nezaretî Mühimme mümeyyizliğinden emekli olmuş, sonrasında İttihad ve
Terakki Fırkası, Müdafa-yı Hukuk ve Halk Fırkası'nda çalışmıştır¹⁰⁵⁵.

¹⁰⁵¹ Muzaffer Gökman, a.g.e., 14.

¹⁰⁵² M. Baha Tanman, "Murad Molla Tekkesi ve Kütüphanesi", *DBİA*, 5/517.

¹⁰⁵³ BOA DH.SAİDd.92.65.0.

¹⁰⁵⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 87; *Dersaadet*, 1.

¹⁰⁵⁵ CSRA, 170/131.

Hüseyin Vassaf, *Sefîne*'de "Kâ'be-i Mükerrerme'nin tebdîl olunan müzehheb bir anahtarı Hz. Pâdişah tarafından Cenab-ı Şeyh'e (Muhammed Murad Efendi'ye) hediye olunmuş ise de son zamandaki şeyh tarafından zâyî' edildiği maa't-teessüf haber alınmıştır." şeklinde bir dipnot yazmıştır¹⁰⁵⁶. 31 Mart 1932 (23 Zilkade 1350) günü vefat eden Ahmed Halid Efendi, Eyyûb'de kayınpederinin türbesi yanında medfun olup kabir taşı vardır¹⁰⁵⁷. Tahirü'l-Mevlevî, 1925'de Şapka Kanunu'na muhalefetten tutuklandığında gardiyanlardan biri de Halid Efendi'nin oğlu Seyfi idi¹⁰⁵⁸.

56. Mesnevîhane (Darü'l-Mesnevî) Tekkesi

Fatih, Çarşamba, Balat (eski Tevkii Ca'fer) Mahallesi, Mesnevi hane Sokağı, 41 numarada, 2286 ada 1 parselde bulunmaktadır. Tekkenin hemen yanında Kırmızı Mektep ismiyle bilinen Rum Lisesi yer almaktadır. Murad Molla Tekkesi Şeyhi Hacı Hâfız Seyyid Muhammed Murad Efendi tarafından m.1844/h.1260 yılında Mesnevî kıraati için tesis edilen tekke 9 Muharrem 1261 (17 Ocak 1845) cuma günü yapılan merasimle ibadete açılmıştır. Tekkede cuma namazı sonrası Nakşibendî usûlü icra edilirdi. Cümle kapısı üzerinde Melek Paşa hafidi Ali Haydar Efendi tarafından yazılmış iki satır halindeki ta'lik kitabede "*Hazâ dâr-ı tedrisü'l-Mesnevî li Hazret-i Mevlânâ / Celâleddin er Rûmî kuddise sırrahü's-Sâmî*" ibaresi vardır. Bahçe kapısından girişde derviş hücreleri, tevhidhane, mescid ve türbe yer almaktaydı. Sultan II. Mahmud'un baş kadın efendisi Nevfidan Kadın m.1852/h.1268 yılında bahçede türbenin yanına bir sarnıç yaptırmıştır. Bahçenin ortasında kalan mescidin kapısında da yine Ali Haydar Efendi'nin ta'lik hatlı 10 satırdan ibaret kitabesi asılıdır. h.1308-1310 (1891-1893) yılları arasında gerçekleşen tamirat sonrasında Hoca Ziyaeddin Efendi şu tarih manzumesini söylemiştir¹⁰⁵⁹: "*Geldi bir mürşîd didi cevherle târîhin Ziya / Pek güzel ta'mir idildi şimdi Darü'l-mesnevî*". 1925 yılından sonra ise kendi haline terk edilip harabeye dönen selamlık, derviş hücreleri, kütüphane ve mutfak kısımları yıkılarak yerine imam meşrutası yaptırılmıştır. Cumhuriyet sonrası Tevkii Ca'fer Cami'i'nin yıkılması üzerine Mesnevîhane Mescidi mahalle cami'i olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1968'de tamir edilen cami' son olarak 2014 yılında restorasyona tabi tutulmuştur.

¹⁰⁵⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/132.

¹⁰⁵⁷ CSRA, 170/131.

¹⁰⁵⁸ Tahirü'l-Mevlevî, *Matbuat Alemindeki Hayatım, İstiklal Mahkemesi Hatıraları*, haz. Nurcan Boşdurmaz (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012), 248.

¹⁰⁵⁹ CSRA, 99/106.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hacı Hâfız Seyyid Muhammed Murad Efendi (v.1848), el-Hac Hâfız Seyyid Muhammed Tevfik Efendi (v.1858)

1. Hoca Mustafa Efendi: Bandırmalizade Ahmed Münib Efendi'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı*'nda m.1890/h.1307 yılında Mustafa Efendi bu tekkenin şeyhi olarak gösterilmiştir¹⁰⁶⁰. Bandırmalizade, kendi hayat hikayesini anlatırken Arapça dersi aldığı Mustafa Efendi'nin m.1918/h.1337 yılında halâ Mesnevîhane'deki vazifesinin sürdürdüğünü belirtmekdedir¹⁰⁶¹. C. S. Revnakoğlu ise kendisi hakkında şu bilgileri vermiştir¹⁰⁶²: "*Mucîz dersiam, müderris, kuvvetli bir hoca idi. Gayet mübarek, muhterem, güler yüzlü, ehl-i hal, ma'lûmatlı, dirayetli bir zât olan Hoca Mustafa Efendi aslen İneboluludur. Herkes tarafından sevilmiş fâzıl bir ihtiyardı. Aşık olunacak kadar güzel bir yüzü vardı. Sohbetinden, derslerinden her suretle istifade edilmiştir. Çarşamba'da Şeyhülislam İsmail Efendi Cami'-i Şerîfi'nin karşısındaki Hâfız Seyyid Efendi Medresesi'nde 1329'a kadar ders vekîli Asım Efendi'ye vekâleten ders okutmuşdu. Tekyelerin seddinden vefatına kadar Mesnevîhane Cami'-i Şerîfi'nin imamlığında bulundu. Babacığım kendisinden Mesnevî-i Şerîf okumuşdur. Mesnevîhane Cami'-i Şerîfi'nin imam ve mütevellisi idi. Hicrî 1346'da (1927) göçdü. Üsküdar'da Karacaahmed'de yatıyor.*" Kabir şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Üsküdar mucîz dersiamlarından ârif-i billah Mezarcızade Hasan Hâşim Efendi aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvanın tilmîzi, Çarşamba'da Mesnevîhane müderrisi fuzala-yı benâm ve mucîz dersiam Hoca Mustafa Efendi rahmetullahi aleyh, sene 1346*"¹⁰⁶³

57. Sultan Abdülmecid Türbesi Tekkesi

Fatih, Balat Mahallesi, Sultan Selim Caddesi, 18/1 numarada, 1913 ada 119 parselde yer alan Yavuz Sultan Selim Cami'i'nin kible tarafındaki Sultan Abdülmecid Türbesi içinde perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde Nakşî-Halidî usûlünce hatm-i haccgân icra edilmekteydi. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre Yanyalı Şeyh İsmet Efendi'ye muhabbeti olan Sultan Abdülmecid, Yavuz Sultan

¹⁰⁶⁰ Bandırmalizade, a.g.e., 5.

¹⁰⁶¹ Albayrak, a.g.e., 5/92.

¹⁰⁶² CSRA, 99/97.

¹⁰⁶³ İsmail Hakkı Üsküdarî, *Merâkid-i Mutebere-i Üsküdar*, haz. Bedi N. Şehsuvaroğlu (İstanbul:Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1976), 17.

Selim Cami'i hazîresi içinde yapılan türbesinin medhali önündeki ilave kubbenin altında cum'a namazı öncesinde bu tekkeye mensup dervişlerce hatm-i hâcegân okunmasını şart kılmıştır¹⁰⁶⁴. İsmet Efendi Tekkesi meşayihinden Halil Nurullah Efendi, Nevrekoblu Hacı Ahmed Himî Efendi ve Ahmed Nimetullah Efendi buradaki hatm-i hâcegânı idare etmişlerdir¹⁰⁶⁵. Meclis-i Meşayih tarafından muhtelif zamanlarda burada görev alacak dervişler için de kararlar alınmıştır. Örnek olarak 7 Ramazan 1338 (16 Mayıs 1920) tarihli kayda göre burada vazifeli olan Arnavud Ali Efendi 12 Şubat 1920 günü vefat edince vakfiye uyarınca Şeyh Nimetullah Efendi'nin inhası alındıktan sonra Meclis-i Meşayih tarafından Şeyh Mustafa İsmet Efendi akrabasından Hâfız Halid Efendi türbe içinde hatm-i hâcegân icrası için görevlendirilmiştir¹⁰⁶⁶.

9. Binbirdirek Mahallesi

58.Çemberlitaş (Havta) Şazilî Tekkesi

Rûmî 1304 (1889) tarihli *Mecmuâ-i Cevâmi*'de cuma günü mukabele icra edilen bir Şazilî tekkesi olarak kaydedilmiş, haritada da Firuz Ağa Cami'i'nin ilerisinde gösterilmiştir¹⁰⁶⁷. C.S.Revnakoğlu tekkenin yeri hakkında şu bilgiyi vermektedir: "*Sultan Mahmud Türbesi karşısında, Köprülü Kütüphanesi'ne giren sokağın başında, Son Saat Gazetesi'nin binasının bulunduğu yerde, büyük bir konağın içinde açılan hususî bir tekye idi. Son postnişini A'ma Mehmed Beğ'dir. 1933 yılına kadar konak yerindeydi.*"¹⁰⁶⁸ Notlarının başka bir yerinde¹⁰⁶⁹ ilk bilgiyle biraz çelişkili de olsa tekkenin, "*Sultan Mahmud Türbesi karşı köşesinde Köprülüler Türbesi'nin yanında son zamanlarda yaptırılan yeni penbe apartmanın bulunduğu yerde*" diye tarif etmektedir. Sultan 2. Mahmud Türbesi karşısında Köprülü Kütüphanesi bulunmaktadır. Yanındaki pembe apartman ise günümüzde 236 ada 55 parselde olup Divanyolu Caddesi 27 numarada ve Piyer Loti Caddesi 1 numarada girişleri bulunan Pierre Loti Oteli olmalıdır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında tesis edildiği tahmin edilen tekke, m.1895/h.1312 yılına kadar faaliyet gösterdikten sonra tamir edilemediğinden harap olup yıkılmıştır. XIX. yüzyıl ortalarını gösteren Ayverdi Haritası'nda burada Süleyman Paşa Hamamı bulunmaktadır. 1913-14 yıllarına ait

¹⁰⁶⁴ CSRA, 212/147,148.

¹⁰⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1762 vr.164b; d.1776 s.37.

¹⁰⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1740 s.31.

¹⁰⁶⁷ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/38.

¹⁰⁶⁸ CSRA, 263/50.

¹⁰⁶⁹ CSRA, 138/157.

Alman Mavileri ve 1923 yılına ait Pervititch Haritaları'nda mevcut binaların yıkıldığı ve park halini aldığı görülmektedir. Bu parkda uzun müddet Fikret Bahçesi ismiyle yazlık kahve faaliyet göstermiştir. Yazlık kahvede orta oyuncusu Kavuklu Ali Beğ'in temsiller verdiğini, Meddah Sururi'nin hikâyeler anlattığını, Fethiyeli Hayalî Şefik Safî Beğ'in karagöz oynattığını Revnakoğlu aktarmaktadır¹⁰⁷⁰. Suat NİRVEN'in 1952 yılında çizdiği haritada ise bu boş arsanın önemli ölçüde binalarla dolduğu ve sadece Divanyolu'na bakan kısımda küçük bir parkın kaldığı anlaşılmaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Mehmed Beğ:** Kendisi hakkındaki bilgilere C. S. Revnakoğlu'nun notlarında rastlanmaktadır: *"Babıali ketebesinden idi. Şeyh Zafir Efendi'in halîfelerinden bulunan, zenbilli, mülahham (şişman), pek nuranî sevimli bir zatdan hilafet almışdı. Şeyh Türlü denilen bu Mehmed Beğ'in gözleri son yıllarda görmez olmuştur."*¹⁰⁷¹

59.Özbekler (Buhara) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Binbirdirek Mahallesi, Şehit Mehmetpaşa Yokuşu, 40 numarada, 125 ada 5 parselde ve Sokullu Mehmed Paşa Cami'i'nin kuzey yönündeki kapısının karşısındadır. Defterdar İsmail Beğ tarafından inşa ettirilmiş olup vakfiyesi 1104 yılı Zilkade (1693 Temmuz) ayında tanzim edilmiştir¹⁰⁷². Orta Asya'dan Hac için yola çıkan kabilelerin İstanbul'da konakladıkları bu mekân asırlar içerisinde birçok kez tamir edilmiş, Sultan 2. Abdülhamid tarafından m.1888/h.1305 yılında da yeniden inşa ettirilmiştir. Buna dair kitabe cümle kapısı üzerinde bulunmaktadır. M. Baha Tanman Özbekler Tekkesi'nin giriş cephesindeki ayrıntıların mi'marlığını Alexandre Vallaur'y'nin yaptığı Düyûn-ı Umûmiyye (İstanbul Erkek Lisesi) binasındakilerle benzerliğinden yola çıkarak bu tekkenin de aynı mi'mara havale edilmiş olabileceğini dile getirmektedir¹⁰⁷³. Yanyana 6 odadan ibaret derviş hücrelerini, şeyh dairesini, ve 19 oda, 5 sofa, 2 koridordan müteşekkil harem-selamlık dairesini Şeyh Abdülmecid Efendi inşa ettirmiş, şeyh ailesi için de 2 katlı 12 odalı ahşap harem yaptırılmışdır¹⁰⁷⁴. Buhara Hanlığı Hisar

¹⁰⁷⁰ CSRA, 263/50.

¹⁰⁷¹ CSRA, 263/51.

¹⁰⁷² CSRA, 28/71.

¹⁰⁷³ M. Baha Tanman, "Özbekler Tekkesi", *TDVİA*, 34/121.

¹⁰⁷⁴ CSRA, 28/43,73.

Vilayeti Valisi Astankul Bi Gül Kuşbegi'nin¹⁰⁷⁵ tekkenin en üst katında yaptırdığı mescid 10 Şevval 1318 (31 Ocak 1901) perşembe günü ibadete açılmıştır¹⁰⁷⁶. Astankul Beğ mescid için 27 Zilkade 1317 (28 Mart 1900) tarihli bir vakfiye tanzim ettirip tevliyetini tekkenin şeyhine bırakmıştır¹⁰⁷⁷. C. S. Revnakoğlu tekkeye dair şu bilgileri vermektedir: *"Tekyenin şeyhleri Mekkeli Muhammed Can kolundan icazet alırdı. Pazartesi - cuma geceleri ayin-i şerif icra edilirdi. Evvelâ Hatm-i Hacegân sonra Kadirî evrâdı okunur, ekseriya oturulduğu yerde bazen de ayağa kalkılarak zikredilirdi. Ayakda devran olur Halvetîlere mahsus şekilde devran "Hû" ismiyle başlar "Hay" ismiyle devam ederdi. Ayrıca her gün sabah-akşam namazlarından sonra Hatm-i Hacegân okunur, Ramazandan başka her Arabî ayının 11. günü de hususî bir ayin yapılırdı. Bu usul Şam'da Kasr-ı Arifan Hankahı'nda aynı günde yapılması mu'tad olan ayin-i şerife uymak için icra edilirdi. Mukabelenin sonrasında kazanlarla Özbek Pilavı pişirilir, gelene gidene ikram olunurdu. Evkafdan 500, Maliye'den 600 kuruş taamiyesi vardı. Her sene Kurban Bayramı'nda 20 kurban gelirdi. Günde 6 tayın ekmeği, 6 çift fodlası, 6 okka eti ve Laleli İmareti'nden günlük çorbası vardı. Ayda 1 teneke pirinç, 1 teneke sade yağı, bir teneke zeytin yağı, bir sandık da mum verilirdi. Her gün Kırkçeşme suyu akardı. Alt ve üst katlarda geniş sofası, ayrıca meydan odası, sandık odası, en alt katta odun-kömürlük vardı. 2. katın önünden tekyenin hazîresi görünürdü. Burada yatan tekyenin mensuplarına bilhassa şeyh ve halîfelere aid manzum kitabeli mezar taşlarının bir kısmı tekyelerin kapatılmasından sonra ayrı ayrı oturan kiracıların elinde zaman zaman kırılıp sökülüp rast gelen yerlere atıldı. Babıali'de Nallı Mescid Mahallesi'nin Çağaloğlu Yokuşu'nda 19 mükerrer numrolu bir bab menzil (2 kârgir ev) daha vardır ki bunlar da tekyeyi yaptıran Defterdar İsmail Beğ tarafından Allah rızası için tekyeye vakfedilmiştir. Şimdi matbaa olarak kiraya verilmiş bulunan bu iki binadan 6 numrolusu 6 odalı 8 numrolusu da 4 odalı idi. Vakfiyesinin bir yerinde deniliyor ki "kendi mülk sarfı olan ve büyü-t-i adideyi müteşekkil bulunan menziline kal'a idüb arsası üzerine müceddeden bina eylediği zaviyesinin hariciyyesinin yalnız 6 aded hücerat odası ve şeyh odası ve önünde sofa ve etraf-ı erbaası bağçe-i latife ile mahdud bir mescid-i şerîf ve kenif ve havlu (avlu) ve dahiliyyesi bir bab oda ve karşısında def'a bir nim soffalı oda ve iki oda ortasında def'a bir soffa ve eşcar-ı mesireyi müteşekkil bağçe kurbünde bir hamam ve bir kârgir mahzeni müteşekkil*

¹⁰⁷⁵ Buhara'da sadrazam manasına gelmektedir.

¹⁰⁷⁶ CSRA, 28/3.

¹⁰⁷⁷ CSRA, 28/79.

zaviye için bina eylediği mebna-yı mezkûre...". Dergâh-ı şerîf Evkaf Nazırı Ahmed Sadık Paşa zamanında Zilkade 1253'de çok esaslı bir tamir görmüştür. 1305'de Sultan II. Abdülhamid tarafından iki def'a ele alınarak harem - selamlık kısmıyla beraber su yolları da tamir olunmuştur. Birinci tamirat için 418 lira 57 kuruş, ikinci tamirat için 498 lira harcanmıştır."¹⁰⁷⁸ 1925 sonrasında Özbek Türklerince kurulan Türkistan Gençler Birliği, Türkistanlılar Sosyal Yardım ve Kültür Derneği ile Türkistanlılar Talebe Yurdu tekke binasında faaliyet göstermiş, 1946'da Türkistan Cemiyeti ve Buharalılar tarafından tekyenin harablıktan yıkılmağa doğru giden tarihî kubbesi saçakları ve duvarları tamir ettirilerek büsbütün çökmekten kurtarılmıştır¹⁰⁷⁹. Son şeyh Abdurrahman Efendi (v.1953) ve ailesi tekkelerin seddolunması sonrasında da harem dairesinde ikamet etmiş, 4 Şubat 1959 günü burası yanınca¹⁰⁸⁰ aile, selamlık kısmına taşınarak 1990'lara kadar orada yaşamıştır. Vakıflar İdaresi'nin Türkistanlılar'a oda oda kiraya verdiği tekkede 4 Haziran 1947 günü bir cinayet olayının meydana geldiği İstanbul Ansiklopedisi'nde anlatılmaktadır¹⁰⁸¹. 1927 yılında Türkistan Gençler Birliği'nce halıları kaldırılıp sandalye ve masalar yerleştirilmek suretiyle konferans salonu haline getirilen mescidin¹⁰⁸² kubbesi 1950'lerde çökmüş ve kullanılamaz hale gelmiştir¹⁰⁸³. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 49 yıllığına Eminönü (şimdi Fatih) Belediyesi'ne tahsis edilen tekke 2006-2008 yılları arasında restore ettirilmiş olup günümüzde Uluslararası Tasarım Merkezi olarak kullanılmaktadır. Cümle kapısının üzerinde yükselen minaresi, pencere şekilleri ve üst üste katmanlar halinde yükselen mi'marisiyle diğer İstanbul tekkelerinden ayrı bir üslûb arz etmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Özbek Mehmed Efendi, Yahya Efendi (v.1800), Belhîzade Seyyid Mehmed Said Efendi (v.1817), Ubeydullah Efendi (v.1857), Abdülhay Efendi, Mehmed Efendi, Abdullah Efendi (v.1874), Hacı Süleyman Efendi (v.1890), Mirza Alim Efendi (v.1895)

1. Abdülmecid Efendi: Soyu XV. yüzyıl meşayihinden Seyyid Ubeydullah

¹⁰⁷⁸ CSRA, 28/71-77.

¹⁰⁷⁹ CSRA, 28/78.

¹⁰⁸⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* (5 Şubat 1959)

¹⁰⁸¹ Reşad Ekrem Koçu, "Buhara Tekkesi Cinayeti", *İA*, 3099-3101.

¹⁰⁸² Osman Ergin, *Türk Şehirlerinde İmarat Sistemi* (İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1939), 33.

¹⁰⁸³ Mehmed BÂKIR, "Buhara Tekkesi ve Mescidi", *İA*, 6/3099.

Ahrar'a dayanmakdaydı. Meclis-i Meşayih'in 2 Zilkade 1312 (27 Nisan 1895) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuş¹⁰⁸⁴, 15 Zilhicce 1312 (9 Haziran 1895) günü ta'amiyye tahsis edilmeye başlanmışdır¹⁰⁸⁵. Uzlete meyyal bir zat olan Abdülmecid Efendi, zamanının büyük bölümünü ibadetle geçirmiş, hemen hiç tekkeden dışarı çıkmamıştır. Yüz yaşını geçtiği halde 1920 yılı Ocak ayında vefat etmiştir¹⁰⁸⁶.

2. Mehmed Abdurrahman Erkmen: Babası Abdülmecid Efendi'den 1919 yılı Şubat ayında Nakşî hilafeti almıştır¹⁰⁸⁷. Meclis-i Meşayih'in 2 Şubat 1920 (11 Cemaziye'l-evvel 1338) tarihli mazbatasına istinaden Buhara Tekkesi'ne postnişin olmuştur¹⁰⁸⁸. Hayatı hakkında C. S. Revnakoğlu şu bilgileri vermektedir: *"Şeyh Mecid Efendi'nin tek oğludur. 1303'de Samatya'da Etyemez Mahallesi'nde Çeşme Sokağı'ndaki evde doğdu. İlk tahsilini ailesi mahiyetinde yaptıktan sonra Dizdariye'de Çukur Mekteb denilen Mekteb-i Tefeyyüz'de okudu. Burada Rüşdiye tahsilini tamamladıktan sonra Fatih'de cami' derslerine devam etmiş, meşahir-i ikradan? ve Fatih dersiamlarından Serezli Hacı Hâfız Ahmed Efendi'den icaze almıştır. Tarikat yolunda da yürüyerek Nakşibendiyye meşayihinden Buharalı Şeyh Muhammed Efendi'den istihlaf edilmişti. (Şeyh Muhammed Efendi, Şeyh Mecid Efendi'nin şeyhinin halîfesidir. Buhara'da yatıyor.) Abdurrahman Efendi'nin Kadiriyye ve Rifaiyye'den de icazeti vardı. Ayrıca Aksaray Hindîler Tekyesi şeyhinden kendisine teberrüken icazetname verilmiştir. Fevkalade kibarlığı, evliya ahlâkı, ilim ve fazlı ile herkesin sevgi ve hürmetini kazanmış, bulunan Şeyh Abdurrahman Efendi hakikaten faziletli, sevimli bir insandı. Yüzü daima güler, elinden kitab, kalem düşmezdi. Bütün hayatını irşad ve nasihatla geçirirdi. Buhara Tamim-i Maarif Cemiyeti'ni kuranlardandır. (Helvacıbaşı Cami'-i Şerîfi'ne aid meşrutahanenin karşısında İranlı Muhyiddin Efendi'nin evinin yanında kurulan bu cemiyet Buhara ve Türkistan'daki kimsesiz çocukları İstanbul'a getirerek tahsil ettirmek ve sonra da memleketlerine götürmek için kurulmuştur.) Cemiyet-i Sufiyye'de azalığı*

¹⁰⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.244.

¹⁰⁸⁵ Dersaadet, 1.

¹⁰⁸⁶ C. S. Revnakoğlu 100 yaşını yaşını geçmişken 1330'da vefat ettiğini yazmakla birlikte Meclis-i Meşayih Defteri'deki 2 Şubat 1336 (1920) tarihli kayıtdan 1336 yılı Kânun-ı sani ayında (Ocak 1920) vefat ettiği anlaşılmaktadır. Bkz. CSRA, 28/43; IST.MFT.MSH d.1740 s.49.

¹⁰⁸⁷ IST.MFT.MSH d.1755 vr.28a.

¹⁰⁸⁸ IST.MFT.MSH d.1740 s.49; d.1744 s.85; d.1746 s.110.

*vardır. Arapça, Farsça, Çağatayca'dan başka Fransızca da biliyordu.”*¹⁰⁸⁹

60.Düğümlü Baba (Arabacıbaşı) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Binbirdirek Mahallesi, Atmeydanı Caddesi, 101 ada 3, 61, 62, 63 parsellerde olup günümüzde Türk İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılan İbrahim Paşa Sarayı'nın içinde tesis edilmişti. Tekke, Saray'ın Atmeydanı'na bakan cephesinde olup Bizans döneminden kaldığı düşünülen yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan tonoz şeklindeki odalardan bugün müze girişi olarak kullanılan kısmın solunda kalan 3 odada (1.türbe, 2. semahane ve 3. kadınlar mahfili¹⁰⁹⁰) faaliyet göstermiştir. Bu 3 oda Sultan II. Mahmud tarafından Ser Arabacıyan-ı Hassa (Arabacıbaşı) Ahmed Ağa'ya (v.1825/h.1241) tahsis edilmiş, oğlu Nakşî meşayihinden Arabacıbaşı Hacı Arif Baba, m.1821/h.1237 yılında burasını tekke haline getirmiştir¹⁰⁹¹. Tekkenin ikinci banîsi ise İsmail Sadık Kemal Paşa'dır. Bahçeye çıkma olarak Kemal Paşa tarafından yaptırılan iki katlı ahşap binadaki iki oda şeyh meşrutası, bir oda ise kütüphane idi¹⁰⁹². 1925 yılında bu tekkeyi ziyaret eden Bursa Mısırî Asitanesi Şeyhi M. Şemseddin Ulusoy, semahane ve türbenin mağara içinde olduğunu hatıralarına kaydetmiştir¹⁰⁹³. 1960 yılında Şinasi Akbatu tarafından çekilmiş fotoğraflarda sandukaların bulunduğu türbe ile tekkenin diğer kısımlarını kemerli bir çatının ayırdığı görülebilmektedir. Tekkeler seddolunurken buraya gelen görevliler semahane, kadınlar mahfili ve türbeyi mühürlemiş, şeyh meşrutasına ise dokunmamışlardır. İçeride yıllarca kalan birçok kıymetli kitap, levha ve Sultan II. Abdülhamid'in hediyesi avizenin içler acısı durumuna İbrahim Hakkı Konyalı şahit olmuş ve bunu bir makalesinde şöyle dile getirmiştir: *“Ben İstanbul abidelerini incelerken burasını buldum. Kapısında kocaman ve küflenmiş koca kilit ve kırmızı mumlu bir mühür vardı. Camları kırılmış, pencelerelelerinden türbe ve zaviyeyi inceledim. Durum yürekler parçalayıcı ve tüyler ürpertici idi. Duvarlara asılan o büyük hatların hepsi birer sanat şaheseri olan bütün levhaların, güveller, böcekler tarafından kemirilmiş, tonozlardan kalbur gibi sızan yağmur sularıyla çürüyen ipleri kopmuş, hepsi yerlere serilmiş, mahvomuştur. Sultan Abdülhamid'in hediye ettiği zaviyenin semahanesine asılan çok muhteşem avizenin üstüne uzun yıllar sızan yağmur suları zincirini çürütmüş, koparmış, yere düşerek*

¹⁰⁸⁹ CSRA, 28/40-44.

¹⁰⁹⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, 261.

¹⁰⁹¹ İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları*, ss.260-261

¹⁰⁹² İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları*, ss.261-262

¹⁰⁹³ Mehmed Şemseddin Mısırî, *Dildar-ı Şemsi*, s.168

paramparça olmuştu. Bu cinayet ve kadirbilmezlik insanı dehşete düşürüyordu. Sağlam kalan avizelerden birisi, hayırsevenlerin yardımıyla Mahmutpaşa'da Hacı Küçük Cami'i'ni tamir ettiren Akşehirli Ata Köseoğlu tarafından bu cami'e nakledilmiştir. Bunu kendisine ben haber verdim, kurtarılmasını sağladım¹⁰⁹⁴. (...) Ben bu korkunç durumu görünce bitişindeki Tapu ve Kadastro Dairesi'nde vazife alan zaviyenin eski şeyhini buldum. –Şeyh Efendi, dedim. Sen burasının unutulduğunu, aranmadığını anlayınca neden alâkadarlara haber vermedin? Meşrutadan çıkarırlar diye korktun. Fakat bari niçin buradaki eserleri çalmadın, çaldırmadın? Hiç olmazsa bunları kadirbilir insanların milletlerin ellerine geçirdi de ömürleri uzatılırdı. Yok olmaktan kurtardığın için hayırlı bir iş yapmış, sevap işlemiş olurdun.”¹⁰⁹⁵ Yağmadan kurtulabilen kitaplar önce Murad Molla Kütüphanesi'ne oradan da Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Şeyh Şahabeddin Efendi'nin 1952 yılında vefatı sonrasında eşi Zehra Hanım bir süre daha meşrutada ikametini sürdürmüştür. Sarayın Atmeydanı'na bakan kısmında 3 gözü tekkeye ait olmak üzere yanyana sıralanmış 9 göz oda bulunmaktaydı. İkdâm Gazetesi'nin 18 Eylül 1947 tarihli nüshasında İstanbul Adliye Sarayı inşaatı için Divanyolu'nda 30 dükkân ve hane, 1 fırın, 1 bahçeli okul ve Dügümlü¹⁰⁹⁶ Baba Zaviyesi'nin istimlâk edilip yıktırılmasının kararlaştırıldığı yazılıdır. Özel mülkiyete geçmişken istimlâk edilip Milli Emlak'a devredilen 6 bölme marangoz imalathanesine kiralanmıştı. 1960 sonrasında İbrahim Paşa Sarayı tamir edilirken tekke istimlâk edilmiş, meşrutası ortadan kaldırılmış, kabirlerin bir kısmı da Sultan Ahmed Türbesi yanındaki bahçeye nakledilmiştir. İbrahim Paşa Sarayı'nda 1983 yılından itibaren Türk İslam Eserleri Müzesi faaliyet göstermeye başlamıştır. Tekkeye ismi verilen Dügümlü Baba'nın asıl adı Hâfız Mustafa Efendi'dir. Hz. Ömer soyundan olup Fatih devrinde Amasra ve İstanbul'un fethinde bulunmuş Abdullah Efendi'nin torunlarından olan Hâfız Mustafa Efendi'nin babası Nakşî Şeyhi Alemdarzade Yahya Efendi'dir¹⁰⁹⁷. m.1786/h.1200 yılında Amasra'da dünyaya gelen¹⁰⁹⁸ Hâfız Mustafa Efendi 1806 yılındaki Rus Harbi'ne katılmak için bindiği askerî gemide

¹⁰⁹⁴ Hacı Küçük Cami'i'nde bugün söz konusu avize mevcut değildir.

¹⁰⁹⁵ Hasan Hüseyin Ceylan, “İbrahim Hakkı Konyalı Anlatıyor:Tekkeler Türbeler ve Kimi Mescidler Kapatılınca Yüzbinlerce Kur'an ve Dini Eser Çürümeye Terkedilmişti”, *Cumhuriyet Dönemi Din/Devlet İlişkileri* (İstanbul:Rehber Yayıncılık, 6. Baskı, Mart 1992.), 3/92-93.

¹⁰⁹⁶ Gazete metninde sehven “Üzümlü Baba” şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁹⁷ Nazım Taşan, *Kemal-nâme-i Dügümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)* (Sakarya:Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 34.

¹⁰⁹⁸ Amasra'da Tekke Parkı ismiyle anılan tepenin üstünde Hafız Mustafa Efendi'nin babasının şeyhlik yaptığı tekkenin haziresi Belediye tarafından parmaklıkla çevrilmiş vaziyetde günümüze ulaşmıştır. 15 Mayıs 2022 günü ziyaretimizde mezar taşı bulunmayan hazîre gayet bakımlı idi.

güzel ezan okuyunca Laz Ahmed Paşa tarafından beğenilip kendisine imam ta'yin olunmuştur. Niş'deki muharebede esir düşüp bir süre hapis yattıktan sonra serbest kalmış, oradaki Sa'dî meşayihinden Halil Feyzî Efendi'ye intisab etmiştir¹⁰⁹⁹. Hac ibadeti sonrası Nakşî tacı takan Hâfız Mustafa Efendi İstanbul'a geldiğinde Kanlıca'da, Üsküdar'da, Büyükdere'de, Beykoz'da, Yuşa Tepesi'nde ve son olarak da Sultanahmed'deki kendi ismiyle anılan tekkede ikamet etmiş ve riyazatla vaktini geçirmiştir¹¹⁰⁰. Belirlemeyen bir tarihte tutulduğu cezbe hali neticesinde eline geçen ipleri ve sicimleri düğümleyip sarığına ve elbisesine bağlamaya başlamış¹¹⁰¹ ve bu sebeple Düğümlü Baba diye şöhret bulmuştur. Arabacıbaşı'nın tekkesinde vaktini geçiren Hâfız Mustafa Efendi'nin düğümlerden ibaret elbisesinin tartılsa 15-20 okka geleceğini C. S. Revnakoğlu yazmaktadır¹¹⁰². 1 Şa'ban 1283 (7 Aralık 1866) cuma günü vefat eden Düğümlü Baba'nın cenaze namazı Cerrahî Asitanesi şeyhi Yahya Galib Efendi tarafından kıldırılmış ve tekkenin içine defnedilmiştir. Düğümlü Baba'ya derin hürmeti bulunan İsmail Sadık Kemal Paşa'nın h.1285 (1868) yılında tanzim ettirdiği vakfiye 26 Muharrem 1286 (8 Mayıs 1869) tarihinde tescil edilmiştir. Ayrıca 2 kıt'a cüz halinde cildli Kur'an-ı Kerîm, 437 cild kitap, bir lihye-i saadet, 2 sedefkârî çekmece, 211 kıymetli levha bağışlayan Kemal Paşa tekke, türbe ile buradaki eşyanın tamir ve idame masrafları için Antakya'daki Maşukiye Çiftliği'ni vakfetmiştir. Düğümlü Baba Türbesi'nin türbedarlığını ve meşihati önce kendisine ardından da evladına meşrut kılan Kemal Paşa, Arif Baba'nın oğlu El-Hac Seyyid Mehmed Ragıb Efendi'yi ve onun da vefatıyla ekber ve erşed erkek evlâdını bu vazifenin ifası için vekil ta'yin etmiştir¹¹⁰³. 1925 yılına kadar tekkede şeyh ta'yinleri vekâlet usûlüyle devam etmiştir. İmamet vazifesi Arif Baba'nın büyük oğlu Mehmed Muhyiddin Efendi'ye verilirken kütüphanenin hâfız-ı kütüblük hzmeti de Arif Efendi'nin ailesinin uhdesindeydi¹¹⁰⁴. Kütüphane m.1866/h.1283, tekke m.1885/h.1302 ve semahane m.1886/h.1303 yılında ikmal olmuşur. Semahanesi karanlık olduğundan gündüz de kandil uyandırılırdı¹¹⁰⁵. Gümrükçü (Terlikçi) Mehmed Efendi, Hacı Şeref,

¹⁰⁹⁹ Nazım Taşan, a.g.e., 36. Trabzonlu olan Laz Ahmed Paşa 1811-1812 yılları arasında sadr-ı a'zamlık makamında bulunmuş, Erzurum Valisi iken Emir Sultan Türbesi'ni restore ettirmiş ve aynı şehirde 1819'da vefat etmiştir. Bkz. Nazım Taşan, a.g.e., 56.

¹¹⁰⁰ Nazım Taşan, a.g.e., 37.

¹¹⁰¹ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., 1/72.

¹¹⁰² CSRA, 241/55.

¹¹⁰³ İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları* (İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942), 260.

¹¹⁰⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları*, 260.

¹¹⁰⁵ CSRA, 241/62.

Kanbur Cemil Efendi, Yaşar Baba ve Şeyh Ahmed Hulûsi Efendi (v.1898/h.1315) bu tekke de zakirbaşılık yapmışlardır¹¹⁰⁶. Şeceresi annesi Müslîme Hanımın babası Hacı Mes'ud Ağa vasıtasıyla Bünyamin-i Ayaşî'ye uzanan¹¹⁰⁷ ve Dügümlü Baba'ya olan muhabbetini 11 cildlik manzum Kemalname-i Dügümlü Baba, 9 cildlik *Zikr-i Ashab-ı Küllî-i Dügümlî-i Kemal* ve *Şerh-i Delâil-i Keşf-i Dügümlü Baba* isimli eserlerini¹¹⁰⁸ kaleme alarak gösteren İsmail Sadık Kemal Paşa 29 Muharrem 1310 (22 Ağustos 1892) günü vefat etmiş ve tekke deki türbeye defnedilmiştir¹¹⁰⁹. Türbede 5 kadın, 8 erkek ve 2 çocuk olmak üzere 15 kişi medfun olup isimleri bilinenler şunlardı: Dügümlü Baba, Kemal Paşa, karısı Hesna Hatun, halayıklardan Kamer Hatun, Beykozlu Çıplak Mustafa, kız kardeşi Cemile, Nakşî Şeyhi Mustafa Efendi, Şeyh Hacı Mahmud Efendi, meczublardan Hâfız Mehmed¹¹¹⁰. 1970-75 yılları arasında İbrahim Paşa Sarayı Türk İslam Eserleri Müzesi olarak restore edilirken Dügümlü Baba, Kemal Paşa, Çıplak Mustafa ve diğer zevatın naaşları Sultanahmed Cami'i bahçesinde, türbenin arkasına nakledilmiştir¹¹¹¹. Dügümlü Baba'nın asası da Şeyh Mustafa Şahabeddin Efendi'nin oğlu Ali İhsan EREREN tarafından İstanbul Türbeleri Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Depoda bulunan bu asa zaman zaman Sultan Ahmed Türbesi içinde ziyarete açılmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Arabacıbaşı el-Hac Muhammed Arif Ağa (v.1843), Yekçeşm Seyyid el-Hac Muhammed Ragıb Efendi (v.1875), Ahmed Raşid Efendi (v.1892),

1. **(vekil) Alyanak Mustafa Cemil Efendi (Cerrah Şeyh):** Ahmed Muhyiddin Efendi'nin *Mâhasal-ı Ömrüm* isimli eserinde kendisi hakkında bazı bilgiler verilmektedir¹¹¹²: Fındıklı'da Topçu Miralay Halil Beğ'in hizmetinde bulunmuş, Mühendishane'ye devam edip mülazım olmuş, "Püskülsüz"

¹¹⁰⁶ CSRA, 241/68; 182/151.

¹¹⁰⁷ Nazım Taşan, a.g.e., 14.

¹¹⁰⁸ Nazım Taşan, a.g.e., 12.

¹¹⁰⁹ CSRA, 241/62. *Sicill-i Osmanî*'de ise vefat tarihi 29 Muharrem 1310 (22 Ağustos 1892) olarak yazılır. Bkz. Mehmed Süreyya, a.g.e., 3/881; İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları*, 260; Nazım TAŞAN, a.g.e., 13.

¹¹¹⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları*, 261-262.

¹¹¹¹ Şeyh Mustafa Şahabeddin Efendi'nin oğlu Ali İhsan EREREN'in şahsi notları. Bu notları temin etmeme yardımcı olan İstanbul Türbeler Müzesi emekli Müdürü Sayın Erman Güven'e müteşekkirim.

¹¹¹² CSRA, 241/80-81. Ahmed Muhyiddin Efendi *Tomâr-ı Tekâyâ* ve *Mâhasal-ı Ömrüm* isimli eserlerinde Mustafa Efendi'yi "müteşeyyih, yalancı ve sahtekâr" gibi bir takım olumsuz sıfatlarla tarif etmektedir.

lâkabıyla tanınan bir Nakşî-Halidî şeyhine intisab etmiştir¹¹¹³. Zengin ve yaşlı bir hanımla evlenmiş, eşinin vefatıyla kendisine hamam ve bir kısım emlak miras kalınca askerlik vazifesinden ayrılmış, Kocamustafapaşa semtine yerleşmiştir. Kemal Paşazade Tevfik Molla'nın teklifi üzerine Meclis-i Meşayih'in 13 Cemaziye'l-evvel 1310 (3 Aralık 1892) tarihli mazbatasına istinaden Dügümlü Baba Tekkesi meşihati vekâleten uhdesine tevcih olunmuştur¹¹¹⁴. Nakşibendiyye'nin Halidiyye kolundan olup Kocamustafapaşa semtinde ikamet etmekteydi. 1314 yılı Ramazan ayında tutum ve davranışları sebebiyle Tevfik Molla tarafından azledilmek istenmişse de araya Şerif Abdullah Paşa'nın girmesiyle bundan vazgeçilmiştir. 17 Ramazan 1317 (18 Ocak 1900) günü vefat etmiş ve Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı hazîresine defnedilmiştir¹¹¹⁵.

2. (vekil) Hacı Mahmud Efendi: Musa Safvetî Paşa Tekkesi şeyhi Ahmed Refik Efendi'den Nakşî-Halidî hilafeti almış ve Meclis-i Meşayih'in 17 Şevval 1317 (17 Şubat 1900) tarihli mazbatasına istinaden Dügümlü Baba Tekkesi meşihati vekâleten uhdesine tevcih olunmuştur¹¹¹⁶. Veysel Paşa'nın damadı Lütfî Beğ kendisine intisab etmiş, hizmetinde bulunmuştu. 18 Rebiu'l-evvel 1320 (24 Haziran 1902) günü vefat etmiş ve tekkenin türbesine defnedilmiştir. Ayrı bir sandukası vardı¹¹¹⁷.

3. (vekil) Hilalîzade Muhammed Sırrî Efendi: Haleb'de şeyh olan babasının vefatı sonrasında Sultan II. Abdülhamid'in yakınlarından Şeyh Ebu'l-Hüda Efendi'nin iltimasıyla tekkesi küçük kardeşine verilince hak arayışı için İstanbul'a gelip Devlet kademelerinde bazı görüşmeler yapmış, Haleb'deki tekkenin meşihati 26 Zilhicce 1319 (5 Nisan 1902) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasıyla uhdesine tevcih olunmuştur¹¹¹⁸. İstanbul'da han köşelerinde ikamet edip parasının tükendiği bir vakit Dügümlü Baba Tekkesi şeyh vekilliği imkânı doğmuştur. Dügümlü Baba Tekkesi'nin mütevellisi olan ve

¹¹¹³ Ahmed Muhyiddin Efendi'nin ismini vermeyip sadece lâkabını verdiği bu şeyhin Anadolu Kavağı Şehidliği'nde medfun olup Püskülsüz lâkabıyla meşhur Hoca Sadık Efendi olduğunu tahmin ediyorum. *Sefînetü's-Safî* yazarı Ahmed Safî de 1926 yılında vefat edince vasiyeti üzerine Hoca Sadık Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Bkz. İbnü'l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri*, 4/2036.

¹¹¹⁴ IST.MFT.MSH d.1771 s.13.

¹¹¹⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 192; CSRA, 241/82.

¹¹¹⁶ IST.MFT.MSH d.1773 s.136.

¹¹¹⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 192; CSRA, 241/64.

¹¹¹⁸ IST.MFT.MSH d.1774 s.144.

vakfiye şartı gereği meşihati uhdesinde bulunduran Manastır Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi Reisi Kemalpaşazade M. Tevfik Efendi'nin şeyh vekili olarak teklif ettiği Rıfaiyye'den Hacı Ahmed Selim Efendi Adliyyede memur olduğundan kabul görmemiş, Meclis-i Meşayih'in 18 Cemaziye'l-evvel 1320 (22 Ağustos 1902) tarihli mazbatasına istinaden meşihat M. Sırrî Efendi'ye vekâleten tevcih olunmuştur¹¹¹⁹. Rıfaiyye'den, Halvetiyye'nin Bekriyye kolundan, Kadiriyye'den ve Mevleviyye'den hilafeti vardı. 23 Rebiu'l-evvel 1323 (28 Mayıs 1905) günü Vakıf Gureba Hastanesi'nde vefat eden M. Sırrî Efendi'nin çocuğu yokdu¹¹²⁰.

4. (vekil) Mehmed Efendi: Rıfaiyye'dendir. Meclis-i Meşayih'in 13 Rebiu'l-ahir 1323 (17 Haziran 1905) tarihli mazbatasına istinaden meşihat vekâleti uhdesine tevcih olunmuştur¹¹²¹.

5. (vekil) Halebli Seyyid Nasreddin (Nasır) Efendi: Kerbelâ Hatîbi diye meşhurdu. Ebu'l-Hüda es Sayyadî'den Rıfâî hilafeti almış, 23 Şevval 1323 (20 Aralık 1905) günü Dügümlü Baba Tekkesi şeyhliğine vekâleten ta'yin olunmuş, 30 Zilhicce 1323 (24 Şubat 1906) günü tekke yeniden açılıp ayin icrasına başlanmışdır¹¹²². Beratın tevcihi ise 22 Muharrem 1324 (18 Mart 1906) tarihinde tahakkuk etmişdir¹¹²³. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine korkarak sınır dışına kaçmışdır¹¹²⁴.

6. (vekil) Hâfız Hasan İhsan Efendi: Trabzon eşrafından İplikçizade sülalesine mensub Hacı Hamza Efendi'nin oğludur. İkamet ettiği semt sebebiyle Etyemezli diye tanınırdı. Saraç İshak Tekkesi şeyhi Fazlî Efendi'den Rıfâî hilafeti almış, Çemberlitaş'da Atik Ali Paşa Cami'i'nin müezzinbaşılık görevini üstlenmiş, Kara Baba, Arasta ve Şeyh Matrak Tekkeleri'nde kıyam reisliği yapmışdır¹¹²⁵. Hasan İhsan Efendi bir mecliste bulunduğu vakit kıyam reisliği mutlaka kendisine bırakılır, diğer meşhur reislerin hepsi kanada geçerdi¹¹²⁶. Arasta ve Şeyh Matrak Tekkeleri'nde,

¹¹¹⁹ IST.MFT.MSH d.1774 s.125.

¹¹²⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 192; CSRA, 241/64,65.

¹¹²¹ IST.MFT.MSH d.1775 s.119.

¹¹²² CSRA, 241/70.

¹¹²³ IST.MFT.MSH d.1777 s.89.

¹¹²⁴ CSRA, 241/66.

¹¹²⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/210; CSRA, 241/66; 171/138.

¹¹²⁶ CSRA, 241/69.

şeyh efendilerin vefatları sonrasında oğullarına niyabeten şeyhlik vazifesini ifa etmiştir. Şeyh Nasır Efendi istifa edince mütevellî Necmeddin Efendi'nin 18 Cemaziye'l-evvel 1327 (7 Haziran 1909) tarihli inhası ve Meclis-i Meşayih'in 1 Cemaziye'l-ahir 1327 (20 Haziran 1909) tarihli mazbatasına istinaden Dügümlü Baba Tekkesi şeyh vekâleti uhdesine tevcih olunmuştur¹¹²⁷. Daha önce pazar olan mukabele günü İhsan Efendi'yle birlikde pazartesi akşamına çevrilmiştir. 18 Kânun-ı sani 1335¹¹²⁸ (15 Rebiu'l-ahir 1337 / 18 Ocak 1919) cumartesi günü sabah namazı vaktinde vefat etmiş ve Atik Ali Paşa Cami'i minberi yanındaki pencere önüne defnedilmiştir¹¹²⁹. Sonradan konulan baş ve ayak taşları yazısızdır. Hattat Hamid Aytaç, İhsan Efendi'nin dervişlerindendi¹¹³⁰. Soğancılar Kâhyası Mehmed Efendi'ye hilafet vermiştir¹¹³¹.

7. (vekil) Mustafa Şahabeddin Ereren: Babası Bekir Sıdkî Beğ Çerkez asıllı olup Küçük Pazarlı Uzun Bekir diye tanınırdı. Kurvazör çarkçıbaşılığı yapmış, kolağası rütbesiyle Bahriye'den emekli olmuş ve Bursa'da vefat etmiştir. Bekir Sıdkî Beğ'in, Dügümlü Baba Tekkesi Şeyh vekili Hasan İhsan Efendi'nin kızı Şahver Hanım'la evliliğinden doğan ilk çocukları Hüsameddin küçük yaşta vefat etmiştir. İkinci oğulları Mustafa Şahabeddin Kocamustafapaşa, Ali Fakih Mahallesi¹¹³², Duhaniye Çıkmazı'nda m.1886/h.1304 yılında dünyaya gelmiştir. Dedesi Şeyh İhsan Efendi tarafından, vefat etmeden 15 gün önce hilafet verilen¹¹³³ M. Şahabeddin Efendi'nin ön rehberliğini Kara Baba Tekkesi şeyhi Haydar Beğ, sağ rehberliğini Arasta Tekkesi şeyhi Sadık Efendi, sol rehberliğini Şeyh Matrak Tekkesi'nden İzzî Beğ yapmışlardır¹¹³⁴. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki kayıtdan anlaşıldığına göre Dügümlü Baba Tekkesi şeyh vekili İhsan Efendi'nin vefatından sonra vakıf mütevellisi Necmeddin Efendi'nin askerde olmasına binaen tekkenin boş kalmaması amacıyla 25 Ocak 1919 tarihinde M. Şahabeddin Efendi'nin şeyh vekili olarak ta'yinine ilişkin Meclis-i

¹¹²⁷ IST.MFT.MSH d.1777 s.89.

¹¹²⁸ IST.MFT.MSH d.1741 s.104. Vefat tarihi C.S. Revnakoğlu'nun notlarında sehven 18 Kânun-ı evvel 1334 cumartesi yazılmıştır.

¹¹²⁹ CSRA, 241/66.

¹¹³⁰ CSRA, 241/66.

¹¹³¹ CSRA, 241/69.

¹¹³² Günümüzde Sumbül Efendi Mahallesi'ne dahil edilmiştir.

¹¹³³ CSRA, 241/66.

¹¹³⁴ CSRA, 241/69.

Meşayih tarafından Evkaf Nezareti'ne müzekkere gönderilmiştir¹¹³⁵. Necmeddin Efendi 1920 yılında askerden dönünce Meclis-i Meşayih'e bizzat müracat ederek Odabaşı Tekkesi Şeyhi Ahmed Muhtar Efendi'ye şeyh vekâletinin verilmesini talep etmiş¹¹³⁶ ve buna ilişkin tevcih gerçekleşmiştir. Bu esnada M. Şahabeddin Efendi Necmeddin Efendi'yi hıyanetle, Necmeddin Efendi de M. Şahabeddin Efendi'yi vakıf şartlarına riayetsizlikle suçlamış ve konu mahkemeye intikal etmiştir¹¹³⁷. Meclis-i Meşayih ertesi sene yeniden bir değerlendirme yaparak M. Şahabeddin Efendi'nin şeyh vekâletine ta'yini için 20 Ağustos 1921 (15 Zilhicce 1339) tarihinde mazbata vermiştir¹¹³⁸. C. S. Revnakoğlu M. Şahabeddin Efendi'yi "*necib, gayetle müeddeb, güngörmüş ve kibar bir İstanbul Efendisi*" olarak tarif etmiştir¹¹³⁹. Tekkenin yanındaki İstanbul Tapu Dairesi'nde Kadıköy Sicil Muhâfızlığı haciz memuru olarak çalışıp emekli olmuş ve 14 Mart 1952 (17 Cemaziye'l-ahir 1371) günü kalp rahatsızlığından vefat etmiştir. Merkez Efendi'de Kozlu Kabristanı'nda medfundur. Remzi (bir kızı bir oğlu oldu), Hüsamettin (iki kızı oldu) ve Ali İhsan (v.2004) isimli üç oğlu olmuştur¹¹⁴⁰.

8. (vekil) Ahmed Muhtar Efendi: Odabaşı Tekkesi şeyhi idi. 31 Mayıs 1918 günü çıkan yangında tekkesi arsa haline gelince açıkda kalmıştır. Beykoz'daki Çayır Tekkesi'nin şeyhi Ali Mazhar Efendi vefat edince meşihat için Nalburî Tekkesi Şeyhi Kâmil Efendi, Mirgûn Tekkesi Şeyhi Muhyiddin Efendi ve hulefadan Nafiz Efendi talib olmuştur. Meclis-i Meşayih'in açtığı 28 Haziran 1920 tarihindeki müsabakaya Kâmil ve Muhyiddin Efendi gelmemiş, Nafiz Efendi ise imtihanda başarılı olamamış, bunun üzerine Meclis-i Meşayih'in 5 Temmuz 1920 tarihli tezkeresiyle Odabaşı Tekkesi Şeyhi Ahmed Muhtar Efendi imtihan edilmek suretiyle Rıfaiyye'nin Lihhasiyye kolundan Beykoz'daki Çayır Tekkesi'ne şeyh vekili olarak

¹¹³⁵ IST.MFT.MSH d.1741 s.133.

¹¹³⁶ IST.MFT.MSH d.1740 s.13. Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan rumî 1341 (1924/1925) tarihli defterde Muhammed Fahreddin Efendi şeyh olarak kayıtlıdır. Bkz. *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, s.29 sıra:162

¹¹³⁷ IST.MFT.MSH d.1757 vr.2b.

¹¹³⁸ IST.MFT.MSH d.1747 s.111.

¹¹³⁹ CSRA, 241/67,69.

¹¹⁴⁰ Şeyh Şahabeddin Efendi'nin oğlu Ali İhsan Ereren'in oğlu 1955 doğumlu Şahabettin EREREN'le 14 Haziran 2019 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

görevlendirilmiştir¹¹⁴¹. Bu tekkenin Şeyh Edhem Efendi silsilesinden gelen halîfelere meşrut oluşu sebebiyle halîfelerden gelen şikâyetleri dikkate alan Meclis-i Meşayih 1 Zilhicce 1338 (16 Ağustos 1920) tarihinde verdiği mazbatayla Ahmed Muhtar Efendi'yi Dügümlü Baba Tekkesi şeyh vekilliğine ta'yin etmiştir¹¹⁴². Tekkenin eşiğini öpüp ayrılan Ahmed Muhtar Efendi'nin Şeyh Ali Kâmil Efendi'nin hakaretlerine maruz kalmasına rağmen sesini çıkarmadığını, dışarıda karşılaştığı bu tekkenin bir dervişine de "Allah tımarhanede canını alsın" dediğini C. S. Revnakoğlu nakletmektedir¹¹⁴³. M. Şahabeddin Efendi'nin şeyh vekâletine ta'yin tarihi olan 20 Ağustos 1921'e kadar¹¹⁴⁴ Dügümlü Baba Tekkesi'nde hizmet gören Ahmed Muhtar Efendi 18 Şubat 1928 (26 Şa'ban 1346) cumartesi günü Kadıköy, Kuşdili'ndeki evinde vefat etmiş¹¹⁴⁵, Karacaahmed Kabristanı'nda Şair Nedim'in kabri civarına defnedilmiştir.

61. Üçler Mescidi Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Binbirdirek Mahallesi, Atmeydanı Caddesi, 22 numarada, Üçler Sokağı köşesinde, 228 ada 15 parselde bulunmaktaydı. Melâmî azizlerinden Oğlan Şeyh lâkabıyla meşhur İsmail Maşukî'nin idam edildiği yerin etrafı dervişlerinden Irakîzade Hasan Efendi tarafından çevrilip namazgâh haline getirilmiştir. Müstakimzade, İsmail Maşukî'nin idamı için "*Oldu İsmail kurban-ı tarîk*" manzumesiyle h.935 (1529) tarihini düşürmüştür¹¹⁴⁶. Rumeli Hisarı yakınındaki Kayalar Mescidi hazîresindeki kabrindeki muahhar şahidede de h.935 yılında vefat ettiği yazılıdır. Birçok kaynakda bu tarih tekrarlanırken İsmail E. ERÜNSAL ise Abdurrahman el Askerî'nin *Mir'âtü'l-Işk* isimli eserinden yola çıkarak Pîr Aliyy-i Aksarayî'nin 26 Şa'ban 945 (17 Ocak 1539) günü, oğlu İsmail Maşukî'nin de 946 yılının başlarında vefat ettiğini yazmıştır¹¹⁴⁷. Matrakçı Nasuh'un m.1536/h.942 yılında hazırladığı *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn* isimli eserdeki İstanbul minyatüründe parmaklıkla çevrili namazgâhın içinde minber ve iki ağaç

¹¹⁴¹ IST.MFT.MSH d.1744 s.88; d.1756 vr.52a; CSRA, 111/74-75.

¹¹⁴² IST.MFT.MSH d.1740 s.13.

¹¹⁴³ CSRA, 111/75.

¹¹⁴⁴ IST.MFT.MSH d.1746 s.117.

¹¹⁴⁵ *Vakit Gazetesi*, (19 Şubat 1928)

¹¹⁴⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 19b.

¹¹⁴⁷ İsmail E. Erünsal, *XV-XVI. Asır Bayrâmî-Melâmîliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman El-Askerî'nin Mir'âtü'l-Işk'ı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), L. *Mir'âtü'l-Işk*'da Pîr Ali Efendi'nin oğlunun isminin Kemal olduğu yazılıdır. Bkz. İsmail E. Erünsal, *Mir'âtü'l-Işk*, 214-215.

tasviri göze çarpmaktadır¹¹⁴⁸. Matrakçı Nasuh'un çizim yaptığı tarihte söz konusu alanda bir namazgâhın bulunması İsmail Maşukî'nin vefat yılının h.935 olabileceğini veya söz konusu namazgâhın bu vefat hadisesinden daha önce yaptırılmış olabileceğini akla getirmektedir. Ayvansarayî'nin bidiridiğine göre namazgâh mihrabının arkasında Fendî Abdullah Efendi'nin şşu tarih manzumesi yazılı idi: "*Olub hûb oldu bu Üçler makâmı / Salât-ı hamd ü tesbîh ile a'lâ / Nazargâh-ı ibadullah olubdur / Şerefle da'im ide Hakk Tealâ / Görüb Fendî didi izzetle târîh / Refi' dilgüşâ oldu musalla 942 (1536)*". Irakîzade Hasan Efendi 17 sene sonra buraya fevkani bir mescid yaptırmış olup mihrabın dışında bulunan kitabesinde şunlar yazılıydı: "*Cây-ı tâ'âti Hasan ibn-i Irakî eyledi / Rûz-ı ıyd oldu anınla giceler Kadr u Berat / Kıldı Atmeydanını rûşen ibadetgâhla / Didi dil târîhini ki beyt-i ihya-i salât 959 (1551)*"¹¹⁴⁹. Semavi Eyice, h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde 35 numarayla yer alan "*Vakf-ı Mescid-i Hazret-i Şeyh Emir Hasan ve Hanekah ma'a höcarat*"ın Üçler Mescidi'yle aynı olduğu fikrini ortaya atmakda ve burada bir tekkenin bulunduğunu ifade etmektedir¹¹⁵⁰. Söz konusu defterde bu mescid ve hankahın yerine dair bilgi bulunmadığından iki mekânın aynı yer olduğunu teyid etmek güçtür. Nitekim h.1009 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde 133 numarayla kayıtlı Ali Çelebi bin Merhum Kasım es Silahî Vakfı'nın şartları sayılırken Hasan Baba Zaviyesi Mescidi ve Üçler Mescidi ayrı ayrı yazılmıştır¹¹⁵¹. 1847 yılında hazırlanan İstanbul Camileri Haritası'nda "Üçler Cami'i" 345 numarayla gösterilmiştir. 1852 yılında bu bölgede çıkan yangında harabeye dönen mescid 1875 yılında Ayasofya minaresinden çekilen bir fotoğrafta yıkık minaresiyle dikkat çekmektedir. m.1880/h.1297 yılında Hasene Hanım tarafından İsmail Maşukî'nin hatırasına üstüvane şeklinde, üst kısmına 12 dilim şekli verilmiş bir makam taşı dikdirilmiştir. Üçler Mescidi'nin tekrar ihyası mümkün olamamış, arsasının bir kısmı 1935'de Vakıflar İdaresi'nce satılmıştır. Çukur Çeşme diye de bilinen Saka Çeşmeleri'nin hemen üst tarafında Terzihane Sokağı'nın köşesinde Irakîzade Hasan Efendi ve iki kardeşine ait olduğu rivayet edilen 3 lahit ve yanında bir otopark bulunmaktadır. İsmail Maşukî'nin makam kabri Fatih Belediyesi İmar Planında Üçler Mescidi arsası olarak kayıtlıdır. Mescidin kayıtlı olduğu parsel ile lahitler arasındaki parselde günümüzde bir otel

¹¹⁴⁸ Matrakçı Nasuh, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn-i Sultan Süleyman* (İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, h.942, TY 05964).

¹¹⁴⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 19b.

¹¹⁵⁰ Semavi Eyice, "Üçler Mescidi", *DBİA*, 7/334. Barkan-Ayverdi, a.g.e., 6.

¹¹⁵¹ Mehmet Canatar (haz.), a.g.e., 27.

binası mevcuttur. Zaman zaman bu mescid isim benzerliği sebebiyle Silivrikapı'daki mukabele günü cumartesi olan Üçler Halvetî Tekkesi'yle karıştırılabilmektedir. Tekke listelerinde ismine ve şeyhlerine dair bilgi bulunmayan bu mekânın tekkeden ziyade mescid olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır.

10. Cankurtaran Mahallesi

62.Sinan Erdebilî Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Cankurtaran Mahallesi, Alemdar Caddesi, Caferiye Sokağı, 2 numarada, 52 adadadır. 17 parselde tevhidhane, 15 parselde ise harem-selamlık binası yer almaktadır. Şeyh Yusuf Sinaneddin Erdebilî etraftan toplanan yardımlarla Bizans devrinde Ayasofya'da görev yapan papazların odalarının bulunduğu yere m.1528/h.934 yılında 23 hücreli olan Halvetî tekkesi inşa ettirmiştir. Tekkenin ilk vakfiyesi 940 yılı Şa'ban ayının sonlarında (Şubat 1534) tanzim edilmiştir¹¹⁵². 967 Ramazanı'nın ortalarında (Haziran 1560) bu tekkenin akarlarına ilişkin oluşturulan Şeyh Sinan eş Şehîr bi-Erdebil Sinan Vakfiyesi de ilki gibi Ebu's-suud Efendi imzasını taşımaktadır¹¹⁵³. 1900'lerde kârgir olarak son defa inşa edilen birbirine bitişik iki blokdan müteşekkil tekke, 1. Millî Mi'marlık Akımı'nın izlerini taşımaktadır. Tekkenin akşam usûlü Şeyh Sinan Erdebilî tarafından Ayasofya Cami'i'nde kendisinin de cuma günü vaaz verdiği kürsünün altında yapılmaya başlanmış ve II. Meşrutiyet'in ilanına kadar sürmüştür. Bu kürsünün karşısındaki direğin altında da Sa'dî ayini icra edilmekteydi¹¹⁵⁴. Şeyh Mustafa Safvet Efendi 1891 yılında Meclis-i Meşayih'e arzuhal vererek perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde Ayasofya Cami'i içindeki taş kürsünün önünde - Halvetî- ayini icra olunmaktayken 2-3 sene önce bir zatın 50 kuruş vakfederek müezzin mahfilinde Yasin-i Şerîf kıraatini şart eylemesi üzerine hademe Osman Efendi tarafından ayin icrasına mani olunduğu şikâyetinde bulunmuşdur. Meclis-i Meşayih de 7 Şevval 1308 tarihinde konuyu bir tezkere ile Evkaf Nezareti'ne intikal ettirmiştir¹¹⁵⁵. 1920'lerde Yorgancı Raşid Gürer ile Hâfız Burhan Sesyılmaz bu tekkede zakirlik yapmaktaydılar¹¹⁵⁶. 1925'de tekkeler seddolunduktan sonra harem ve selamlık kısmında şeyh ve ailesi ikametini sürdürmüştür. Son şeyh vefat

¹¹⁵² Ayvansarayî, *Hadîka*, 5a; Barkan-Ayverdi, a.g.e., 2.

¹¹⁵³ Mehmet Canatar (haz.), a.g.e., 2-3.

¹¹⁵⁴ C. S. Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, 97; CSRA, 63/32.

¹¹⁵⁵ IST.MFT.MSH d.1770 s.112.

¹¹⁵⁶ CSRA, 63/31.

ettikten sonra burada ikamet eden oğlu M. Nazif Gerçin 1950'li yıllarda Eskişehir'deki bir banka şubesine ta'yini çıkması üzerine buradan ayrılmış, kardeşi Selma Artemiz de ailesiyle birlikte 4. Levent'e taşınınca harem-selamlık dairesi boşalmıştır. Vakıflar İdaresi tarafından oda oda bekârlara kiraya verilen harem-selamlık kısmı 1970-1980 yılları arasında Akıncılar Derneği tarafından kiralanarak dernek merkezi olarak kullanılmıştır. Uzun müddet boş kalan ve içindeki kıymetli eşyaları talan edilen tevhidhane binası ise 2008-2010 yılları arasında restore edilmiş ve Ca'fer Ağa Medresesi'nde yapılan sanat eserlerinin satış yeri olarak kullanıldıktan sonra 2018 yılında boşaltılmıştır. 2020 yılından itibaren ise tevhidhane binası bir başka vakfa tahsis edilmiş olup farklı dinlerden insanlara İslam'ın tanıtılması maksadıyla kullanılmaya başlanmıştır. Harem-selamlık binası açılan dava sonucu vakfiye gereği vakıf evladı olduğu için M. Halil Sırrı Gerçin'e tahsis edilmiştir. Günümüzde ise harem-selamlık binasının alt katı Halil Sırrı Gerçin'in ikinci eşi Birsan Gerçin tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden kiralanmış olup avukatlık bürosu olarak kullanılmaktadır¹¹⁵⁷. Üst kat ise başka bir ticari işletmeye kiralanmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Yusuf Sinaneddin Erdebîlî (v.1544), Ahmed Efendi (v.1577), Muhammed Efendi (v.1647), Ahmed Efendi (v.1670), Muhammed Efendi (v.1719), Muhammed Efendi (v.1760), Mahmud Efendi (v.1768), Abdüllâtîf Efendi (v.1792), Muhammed Nureddin Efendi (v.1809), Seyyid Abdülganî Efendi (v.1820), Seyyid Abdüllâtîf Efendi (v.1848), Seyyid Muhammed Nureddin (Nurî) Efendi (v.1879), Ahmed Rıf'at Efendi

- 1. Abdülganî Efendi:** Şeyh Ahmed Rıf'at Efendi'nin oğludur. Tekkenin ¼ meşihat hissesi 1901 yılına kadar uhdesinde kalmıştır¹¹⁵⁸.
- 2. Seyyid Muhammed Şakir Efendi:** Seyyid Muhammed Nureddin (Nurî) Efendi'nin oğludur¹¹⁵⁹.
- 3. Seyyid Ali Rıza Efendi:** Seyyid M. Şakir Efendi'nin oğludur¹¹⁶⁰.

¹¹⁵⁷ Birsan Gerçin'le 14 Aralık 2019 günü yapılan görüşme.

¹¹⁵⁸ IST.MFT.MSH d.1774 s.63,64.

¹¹⁵⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 283.

¹¹⁶⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 283.

- 4. Seyyid Mustafa Safvet Efendi:** Seyyid M. Şakir Efendi'nin oğludur¹¹⁶¹. Kocamustafapaşa Hankahı postnişîni Razî Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır¹¹⁶². Meclis-i Meşayih'in 7 Muharrem 1319 (26 Nisan 1901) tarihli mazbatasına istinaden 14 Cemaziye'l-evvel 1319 (29 Ağustos 1901) tarihinde verilen beratla M. Şakir Efendi'nin ¼ hissesi ile Abdülğani Efendi'nin ¼ hissesi devredilmek suretiyle meşihat Mustafa Safvet Efendi uhdesinde toplanmıştır¹¹⁶³. 17 Zilkade 1324 (2 Ocak 1907) tarihinde vefat etmiştir¹¹⁶⁴.
- 5. Seyyid Muhammed Şakir Efendi:** Şeyh Ali Rıza Efendi'nin oğludur. Tekkenin ¼ meşihat hissesi 1901 yılına kadar uhdesinde kalmıştır¹¹⁶⁵. Şeyh Mustafa Safvet Efendi'nin vefatı sonrası yaptığı müracaat üzerine yapılan değerlendirmede ehil olduğu anlaşılnca Meclis-i Meşayih'in 19 Zilhicce 1324 (2 Şubat 1907) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹¹⁶⁶.
- 6. Hâfız Halil Sırrî Efendi:** m.1869/h.1286 yılında İstanbul'da İshakpaşa Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Şeyh Sinaneddin Erdebilî neslinden ve Şûra-yı Bahriye mümeyyizlerinden Muhammed Nazif bin Halil Efendi'nin oğludur¹¹⁶⁷. Cami' derslerine devam ederek Bayezid dersiamlarından Alay Müftüsü Ankaralı Hoca Mehmed Şükrî Efendi'den m.1899/h.1317 yılında icazet almış, 2 sene sonra ruûs imtihanı geçerek 15 Zilhicce 1319 (25 Mart 1902) günü ders vekilliğine hak kazanmıştır¹¹⁶⁸. İstanbul Kadılığı'na çalışmaya başlamış, Evkaf-ı Hümayûn Mahkemesi'ne kâtib olarak geçmiş, m.1905/h.1323'de Evkaf-ı Hümayun Teftiş Mahkemesi 3. mümeyyizi, ertesi sene 2. mümeyyiz, m.1909/h.1327'de aynı mahkemenin i'lâmat müdürü, m.1914/h.1332'de Evkaf-ı Hümayun Mahkemesi Kalem Müdürü, m.1915/h.1333'de Meclis-i Tedkikat-ı Şer'îyye mümeyyizi, m.1916/h.1334'de Surre-i Hümayûn naibi, m.1917/h.1335'de Fetvahane

¹¹⁶¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 283.

¹¹⁶² CSRA, 63/19.

¹¹⁶³ IST.MFT.MSH d.1774 s.63,64; d.1776 s.28.

¹¹⁶⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 36a.

¹¹⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1774 63,64; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 283.

¹¹⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1776 s.28.

¹¹⁶⁷ Sadık Albayrak, Halil Sırrî Efendi'nin M. Nazif bin Halil'in oğlu olduğunu yazarken C. S. Revnakoğlu Şeyh M. Safvet Efendi'nin küçük kardeşi M. Nazif'in tek oğlu olduğunu kaydetmiştir. Şeyh M. Safvet Efendi'nin babası ise Şeyh M. Şakir Efendi'dir. İki kaynak arasında bir tutarsızlık mevcuttur. Bkz. Albayrak, a.g.e., 3/48; CSRA, 63/19.

¹¹⁶⁸ Albayrak, a.g.e., 3/48.

müsevvi, m.1919/h.1317'de Senedat-ı Hakanî Şer' memuru¹¹⁶⁹, son olarak da Rumeli Kadiaskeri müsteşarı olmuş ve bu vazifeden emekliye sevk edilmiştir¹¹⁷⁰. Amcası Mustafa Safvet Efendi'den Halvetî-Sünbülî¹¹⁷¹, Muhammed Es'ad Erbilî'nden Nakşî-Halidî¹¹⁷² hilafeti almıştır. 1327 yılı Ramazanında (Eylül 1909) Sinan Erdebilî Tekkesi meşihati vekâleten uhdesine tevcih olunmuş¹¹⁷³, 26 Rebiu'l-evvel 1328 (7 Nisan 1910) tarihinde asaletinin tasdikine dair verdiği arzuhale¹¹⁷⁴ Meclis-i Meşayih tarafından 18 Rebiu'l-ahir 1328 (28 Nisan 1910) tarihinde onay verilmiştir¹¹⁷⁵. Bandırmalızade Tekkesi Şeyhi Ahmed Münib Efendi, Sırrî Efendi'yi m.1918/h.1336 yılında kendi müntesibleri arasında saymaktadır¹¹⁷⁶. Dolayısıyla Celvetiyye'den de hilafeti olması muhtemeldir. 18 Şubat 1920'de Aydınolu Tekkesi'ne şeyh vekili olarak görevlendirilen ve birkaç ay burada hizmet gören¹¹⁷⁷ Halil Sırrî Efendi'nin 1925'de tekkeler seddolunduğunda Erdebilî Tekkesi'ndeki vazifesi sürüyordu¹¹⁷⁸. C. S. Revnakoğlu şöyle anlatıyor¹¹⁷⁹: *"Şeyh Sırrî Efendi'nin ahkâm-ı evkafa vukufu o dereceyi bulmuşdu ki Necmeddin Molla, Cemil Molla, Sahib Molla ve Ebu'l-ulâ Beğ gibi zevat ondan malûmat sormağa gelirlerdi. Haseki'de Gülşenî Tekyesi Şeyhi Hâfız (Kavuklu) Hakkı Efendi Hacca gittiği zaman Şeyh Halil Sırrî Efendi vekâlet eylemişti. Futbolda büyük şöhret sahibi olan "Ayı Mehmed" dedikleri Mehmed Nazif, Şeyh Sırrî Efendi'nin oğludur. Kabataş İnönü Kız Lisesi Müdürü Mahir Beğ de dayısı bulunuyor. Gençliğinde fevkalade güzelliği ile ayrıca şöhret yapmış, hatıraları dilde dolaşan bir delikanlı idi."* 15 Mart 1932 (7 Zilkade 1350) günü üremi rahatsızlığından vefat etmiş, Topkapı dışında Sinan Erdebili Türbesi civarına defnedilmiş, vasiyeti icabı kabir taşı konulmamıştır¹¹⁸⁰. İlk eşinden, Sıddık Gerçin isimli oğlu dünyaya gelmiştir. Sıddık Beğ'in de tek kızı vardı ve hiç evlenmeden vefat etmiştir. Halil Sırrî Efendi'nin ikinci eşi Şerîfe Hanım'la evliliğinden

¹¹⁶⁹ Albayrak, a.g.e., 3/48-49.

¹¹⁷⁰ CSRA, 63/4.

¹¹⁷¹ CSRA, 63/19.

¹¹⁷² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/225.

¹¹⁷³ IST.MFT.MSH d.1777 s.58.

¹¹⁷⁴ IST.MFT.MSH d.1734 s.11.

¹¹⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.11.

¹¹⁷⁶ Albayrak, a.g.e., 5/94.

¹¹⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1745 s.181

¹¹⁷⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 12/66.

¹¹⁷⁹ CSRA, 63/20.

¹¹⁸⁰ CSRA, 63/4,5,19.

Mehmet Nazif Gerçin (v.1982), Cüneyt Gerçin ve Selma Artemiz isimli çocukları dünyaya gelmiştir. Galatasaraylı eski futbolcu M. Nazif Gerçin'in Meveddet Hanım'la (v.1987) evliliğinden Nurten Köroğlu, M. Halil Sırrı Gerçin, Güngör Gerçin dünyaya gelmiştir. M. Halil Sırrı Gerçin (v.6 Mart 2005) vakfiyeden kaynaklı sükna hakkı sebebiyle dava açıp harem-selamlık kısmının kendisine tahsisini sağlamıştır.

63.Nazikî (Mudanyalizade - Kapı Ağası Malatyalı İsmail Ağa) Tekkesi

Ayasofya İmaretî'nin bulunduğu arsaya Malatyalı İsmail Ağa tarafından bir tekke inşa ettirilmişdir¹¹⁸¹. *Sicill-i Osmanî*'ye göre Babü's-saade ağalarından Malatyalı İsmail Ağa¹¹⁸² m.1622/h.1031 yılında Darü's-saade Ağası olmuş ve bir sene sonra azledilip sürgüne gönderilmiştir. Kendisinden sonra babü's-saade ağalarından ve beyazlardan (akağalardan) kimse darü's-saade ağası olamamıştır¹¹⁸³. Rûmî 1341 tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de ise Babü's-saade Ağası İsmail Ağa'nın h.1035 (1626) tarihli vakfiyesiyle tekkeyi Nakşibendiyye'ye meşrut kıldığı yazılıdır¹¹⁸⁴. Tekkenin ilk asrında postnişîn olan şeyhlere ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. Arsaya imaret yaptırılması kararlaştırılınca m.1740/h.1153 yılında Ayasofya'nın Topkapı Sarayı'na açılan hünkâr kapısının karşısına yeni bir tekke binası inşa edilmiş¹¹⁸⁵ ve ilk olarak Celvetiyye'den İsmail Hakkı Bursevî'nin halîfesi Mudanyalı Abdurrahman Efendi bu tekkeye şeyh olarak ta'yin olunmuştur¹¹⁸⁶. Fatih (eski Eminönü), Cankurtaran Mahallesi, Bab-ı Hümayun Caddesi, Soğukçeşme Sokağı, 2 numarada, 2 ada 110 parselde yer almaktadır. m.1742/h.1155 yılında inşa olunan¹¹⁸⁷ Ayasofya İmaretî'nin duahanlığı da Mudanyalizade (Nazikî) Tekkesi şeyhlerinin uhdesine verilmiştir¹¹⁸⁸. Bir asıra yakın Şeyh Abdurrahman Efendi neslinden gelen şeyhlerce idare olunan tekke harap olunca 19. asır ortalarında Halvetiyye'nin Şa'baniyye kolundan Kütahyalı Şeyh Ahmed Nazikî Efendi tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Şeyh Hamdî Efendi zamanında çıkan yangınla harap olan tevhidhane ve harem dairesi Müşîr Namık

¹¹⁸¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 5a.

¹¹⁸² *Sicill-i Osmanî*'de sürgüne gönderildiği Malatya'da m.1635/h.1045 yılında vefat ettiği yazılıdır. Bkz. Mehmed Süreyya, a.g.e., 3/811. Bir başka rivayet ise Rodos'da medfun olduğu yönündedir. Üsküdar'da kendi adıyla anılan cami'in yanına bir türbe yaptırmışsa da defni mümkün olamamış ve boş kalmıştır. Aynı yerde mektep ve hamam da inşa ettirmiştir.

¹¹⁸³ Mehmed Süreyya, a.g.e., 6/1730.

¹¹⁸⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 5/27.

¹¹⁸⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 5a.

¹¹⁸⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 240

¹¹⁸⁷ CSRA, 172/317.

¹¹⁸⁸ CSRA, 172/316.

Paşa'nın yardımlarıyla yeniden inşa olunmuş ve 22 Rebiu'l-ahir 1309 (25 Kasım 1891) çarşambayı perşembeye bağlayan gece yeniden mukabele icrasına başlanmışdır¹¹⁸⁹. m.1900/h.1318 yılında çıkan yangında tevhidhane ortadan kalkınca haremdeki "karanlık oda" tabir edilen mekânda mukabele icra edilmeye başlanmışdır¹¹⁹⁰. Tekkelerin seddolanması sonrasında şeyh ailesinin ikamet ettiği bina zamanla harap olmuş ve tamir edilemeyince boşaltılmışdır. Ses sanatçısı Alpay (soyadı Nazikioğlu), 1924-1926 yılları arasında Fenerbahçe Spor Kulübü başkanlığı yapan Nasuhi Baydar (v.1962) ve reklamcı M. Nail Keçili¹¹⁹¹ Şeyh Nazikî Efendi'nin torunlarındandır. Tekkenin altında Bizans devrinden kalma direkli büyük bir sarnıç bulunmaktadır¹¹⁹². Soğukçeşme Sokağı'ndaki yapılar 1980'li yıllarda TURİNG tarafından tamir ettirilirken Nazikî Tekkesi de yeniden inşa ettirilmiş ve otel olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. 2015 yılında bu sokakdaki binaların restorasyonuna yeniden başlanmış, 2019'da tamamlandıktan sonra tekke de dahil olmak üzere Hilton Otel işletmesine kiralanmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Abdurrahman Efendi (v.1751), Mehmed Ruşen Efendi (v.1795), Ziyaeddin Efendi (v.1817), Mahmud Sadullah Efendi (v.1844), Abdullah Felâhî Efendi (v.1850), Ahmed Nazikî Efendi (v.1856), Mehmed Raşid Efendi, Ali Rıza Efendi (v.1875), Hattat Mehmed Hamdî Efendi (v.1893)

- 1. Ahmed Nazikî Efendi:** Dülger Mehmed Efendi'nin oğlu olup Kütahya'da dünyaya gelmiş, İstanbul'da Soğukçeşme Medresesi'nde tahsil görmüş¹¹⁹³ ve Halvetî-Şa'banî meşayihinden Beypazarlı Ali Efendi'ye intisab etmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun tekkenin son şeyhi M. Hilmi Efendi'den aldığı bilgiye göre Ahmed Nazikî Efendi ile Kuşadalı İbrahim Efendi aynı gün Beypazarlı Ali Efendi'den hilafet almışlardır¹¹⁹⁴. "Nazikî" mahlâsı Kuşadalı tarafından

¹¹⁸⁹ CSRA, 172/292,308.

¹¹⁹⁰ CSRA, 172/308.

¹¹⁹¹ 1926'daki İzmir Suikastı Davası'nda idam edilen Yenibahçeli Nail'in oğlu Nadir Nail Oğuz, Nasuhi Baydar'ın kızı Semra Hanım'la evlenmiş ve oğulları reklamcı M. Nail Keçili dünyaya gelmiştir. Bkz. Figen Yanık, "Kara Yazgılı Keçili Ailesi'nin Anıları", *Sabah Gazetesi* (8 Temmuz 2012).

¹¹⁹² CSRA, 172/308.

¹¹⁹³ CSRA, 172/317.

¹¹⁹⁴ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 8b. Bursalı Mehmed Tahir'e göre Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin halîfelerindendir. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir, 1/152. Bu kaynaktan yararlanan İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve Yaşar Nuri Öztürk de aynı bilgiyi tekrarlamıştır. Bkz. İsmail Hakkı (Uzunçarşılı oğlu), *Bizans ve Selçukîlerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri* (İstanbul: Maarif Vekaleti Yayınları, 1932), 260; Yaşar Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halvetî*, 50.

Ahmed Efendi'ye verilmiştir¹¹⁹⁵. Celvetî şeyhlerince idare olunurken harap duruma düşen Mudanyalızade Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olununca binayı bir Şa'banî dergâhı olarak yeniden inşa ve ihyaya muvaffak olmuştur. 9 Ramazan 1272 (14 Mayıs 1856) tarihinde vefat etmiş ve Üsküdar'daki Nasuhî Asitanesi hazîresine defnedilmiştir. Kabir taşının hattatı oğlu Şeyh M. Hamdî Efendi'dir¹¹⁹⁶.

2. Mehmed Raşid Efendi: Şeyh Ahmed Nazikî Efendi'nin en büyük oğludur. Babalarının vefatında meşihat 5 kardeşe müştereken tevcih olunmuşdu¹¹⁹⁷. Kerbelâ muhasebecisi olarak taşra hizmetinde bulunduğu tekke de şeyhlik yapmamıştır. Bilâ veled m.1886/h.1304 yılında vefat ederek Karacaahmed Kabristanı'na defnedilmiş¹¹⁹⁸, hissesi kardeşi M. Hamdî Efendi'nin hissesine dahil edilmiştir¹¹⁹⁹.

3. Ali Rıza Efendi: Şeyh Ahmed Nazikî Efendi'nin ikinci oğludur. m.1830/h.1245 yılında dünyaya gelen¹²⁰⁰ Ali Rıza Efendi Sokullu Tekkesi şeyhi Hacı Mustafa Hulûsî Efendi'den hilafet almış¹²⁰¹, m.1875/h.1292 yılında vefat etmiştir. Karacaahmed Kabristanı, 4. ada 2. Sokak köşesinde medfundur. Bilâ veled vefat edince meşihat hissesi kardeşi M. Hamdî Efendi'ye tevcih olunmuştur¹²⁰².

4. Hattat Mehmed Hamdî Efendi: Şeyh Ahmed Nazikî Efendi'nin oğludur. Halvetî-Şa'bani icazetinin yanında Şeyh Osman Şems Efendi'den Kâdirî-Enverî hilafeti de almıştır. Fatih 2. Daire-i Belediyesi veznedarı idi¹²⁰³. Ağabeyleri M. Raşid ve Ali Rıza Efendi'nin vefatları sonrası meşihat hisseleri küçük kardeşlerin de rızası alınarak 19 Safer 1305 (5 Kasım 1887) tarihinde Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden M. Hamdî Efendi'ye tevcih olunmuş ve 3/5 meşihat hissesi uhdesinde toplanmıştır¹²⁰⁴. 2 Şevval 1310 (19 Nisan 1893) günü vefat eden M. Hamdî Efendi Karacaahmed Kabristanı'nda

¹¹⁹⁵ CSRA, 172/316.

¹¹⁹⁶ CSRA, 172/297.

¹¹⁹⁷ IST.MFT.MSH d.1747 s.110.

¹¹⁹⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 240; CSRA, 172/294.

¹¹⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1740 s.20.

¹²⁰⁰ İTNVD, 148.

¹²⁰¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 240; CSRA, 172/294.

¹²⁰² IST.MFT.MSH d.1740 s.20.

¹²⁰³ CSRA, 172/316.

¹²⁰⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.75.

medfundur¹²⁰⁵. 1862’de doğan oğlu Ahmed Cemaleddin Efendi¹²⁰⁶ taşrada memuriyetden bulunduğundan tekkedeki hissesini kardeşine devretmiştir¹²⁰⁷.

5. Hüseyin Hüsnî Efendi: m.1835/h.1250 yılında doğmuş olup Şeyh Ahmed Nazikî Efendi’nin oğludur¹²⁰⁸. Nasuhî Asitanesi şeyhi Muhyiddin Efendi'den hilafet almıştır. Babasından 1/5 meşihat hissesi kalmıştı. Ağabeği M. Hamdî Efendi’nin vefatı sonrası ailenin büyüğü sıfatıyla tekke hizmetini H. Hüsnî Efendi görmeğe başlamış, yeğeni 3/5 hissenin sahibi M. Hilmî Efendi de kendisine yardımcı olmuştur¹²⁰⁹. Maliye’de Düyûn-ı Umûmiyye Kalemî müdür muavinliği görevinde bulunmuş, mümeyyizlik vazifesinden emekliye ayrılmış ve 29 Rebiu'l-evvel 1331 (8 Mart 1913) tarihinde vefat etmiştir. Nasuhî Dergâhı hazîresinde medfundur. Meşihatın 1/5 hissesi büyük oğlu Mustafa Mes’ud Nazikî’ye tevcih olunmuştur. Hüseyin Hüsnî Efendi’nin diğer oğlu Mehmed Es’ad Nazikî şair olup Düyûn-ı Umûmiyye tercüme müdürü idi¹²¹⁰. Mehmed Es’ad Nazikî’nin Fehime Hanım’la evliliğinden Nasuhi Baydar (v.1962), Fahrünnisa Yunt, Melek Nurelgin ve Alaaddin Baydar¹²¹¹ (Fenerbahçeli futbolcu. v.1990) dünyaya gelmiştir. Nasuhi Baydar Fenerbahçe Başkanlığı ve CHP Malatya milletvekilliği yapmış, Fransızcadan roman tercüme etmiştir.

6. Hasan Tahsin Efendi: Şeyh Ahmed Nazikî Efendi’nin oğludur. Meşihatın 1/5 hissesi uhdesindeydi. Düyûn-ı Umûmiyye Muhasebe kaleminde kâtip olan Hasan Tahsin Efendi, Küçük Efendi Tekkesi Şeyhi İbrahim Edhem Efendi'nin babası Mustafa Fevzî Efendi'den Halvetî-Şa’banî hilafeti almış¹²¹²,

¹²⁰⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 240.

¹²⁰⁶ Mülkiye Mektebi’nden 1889’da mezun olmuş, Simav, Malkara, Tırnova, Kırcaali kaymakamlıklarında, Gümüşhane, Lazkiye, Havran, Kayseri Erzincan, Tokat, Yozgat ve Antalya mutasarrıflıklarında bulundu. Bkz. Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* (Ankara: Mars Matbaası, 1968-1969), 3/365-366. Behice Hanımla evliliğinden Namık Cemal Nazikioğlu (hukukçu), Ferruh Anada (kızı), Ezel Cemal Nazikioğlu (TCDD’de Haydarpaşa Gar Müdürü), Turhan Cemal Nazikioğlu (TCDD Atelyeler Dairesi mütehasısı. v.1964) ve Semiha Cemal Nazikioğlu (Hazine Temyiz Avukatı) isimli çocukları oldu. Turhan Cemal Beğ’in CHP Genel Merkez baştabibi Daime Hanım’la evliliğinden ses sanatçısı “Alpay” Nazikioğlu dünyaya gelmiştir. Alpay’ın eşi Bilge Nazikioğlu da TED Ankara Koleji Müdürüydü.

¹²⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1740 s.20.

¹²⁰⁸ CSRA, 172/300.

¹²⁰⁹ IST.MFT.MSH d.1740 s.20.

¹²¹⁰ CSRA, 172/300.

¹²¹¹ Oğlu Engin Baydar Türk Basın Birliği Başkanı’ydı.

¹²¹² CSRA, 172/292.

7 Mart 1920 tarihinde vefat etmiştir¹²¹³. Kızı Nazire Hanım emekli binbaşı Fuat Kizilkaya (v.1971) ile evliydi. Hasan Tahsin Efendi'nin oğlu M. Ali Efendi tarafından babasından kalan meşihat hissesinin kendisine verilmesi için Meclis-i Meşayih'e yapılan müracaat ise kabul görmemiştir¹²¹⁴.

7. Mehmed Hilmi Nazikioğlu: Şeyh M. Hamdî Efendi'nin oğlu olup m.1869/h.1286 yılında dünyaya gelmiştir. Üsküdar Toptaşı Askerî Rüşdiyesi'ni m.1883/h.1300'de¹²¹⁵, Mülkiye Mektebi'nin İdadî kısmını ve son olarak da Mülkiye Mektebi'ni bitirip m.1893/h.1311 yılında mezun olmuştur. M. Hamdî Efendi vefat edince büyük oğlu Ahmed Cemaleddin Efendi taşrada memurluk yaptığından hakkından feragat etmiş ve Nazikî Tekkesi'nin 3/5 meşihat hissesi 28 Zilkade 1311 (3 Haziran 1894) günü M. Hilmî Efendi uhdesine tevcih olunmuştur¹²¹⁶. Kasım 1893'de Maliye Nezareti'nde kâtib refîki olarak çalışmaya başlamış, kâtib ve 2. mümeyyizlikte bulunmuş, Eylül 1902'de Techizat-ı Askeriyye Nezareti muhasebe kalemi 1. mümeyyizliğine terfi etmiştir. Eylül 1909'da Maliye Nezareti Kupon Dairesi şefliğine, Nisan 1914'de Gayrimuntazam ve Atfak Borçlar Muhasebe Kalemi Müdürlüğü'ne, Temmuz 1917'de Defter-i Kebîr Kalemi Müdürlüğü'ne, Nisan 1918'de İstanbul Defterdarlığı maliye müfettişliğine, Nisan 1919'da İstanbul Zahire Borsası Komiserliği'ne ta'yin olmuştur. İlave olarak 1914-1918 yılları arasında Toptaşı Askerî Rüşdiyesi'nde imlâ muallimliği yapmıştır. Amcası Hasan Tahsin Efendi 1920 yılında vefat edince 1/5 meşihat hissesi Meclis-i Meşayih tarafından Tevcihat Nizamnamesi'nin ilgili maddesine göre yapılan imtihan neticesinde vazifeye layık bulunan M. Hilmî Efendi'ye 16 Ağustos 1921 (3 Zilhicce 1339) günü tevcih olunmuştur¹²¹⁷. Ekim 1923'de Bursa Tahrîr-i Musakkafat Komisyonu a'zalığına ta'yin olunup ertesi sene emekliye ayrılmıştır. İstanbul Vilayeti Umumî Meclis a'zalığında, *Tercüman-ı Hakikat* Gazetesi başmuharrirliğinde ve yazı işleri müdürlüğünde bulunmuştur. *Resimli İstanbul Mecmuası*'nda da yazıları çıkmıştır. 1925-1944 yılları

¹²¹³ IST.MFT.MSH d.1740 s.20; d.1747 s.110.

¹²¹⁴ IST.MFT.MSH d.1740 s.20.

¹²¹⁵ CSRA, 172/309.

¹²¹⁶ IST.MFT.MSH d.1740 s.20.

¹²¹⁷ IST.MFT.MSH d.1740 s.20; d.1746 s.116; d.1747 s.110.

arasında Nersesyan Yermonyanyan Ermeni İlkokulu'nda¹²¹⁸ Türkçe ve kültür dersi öğretmenliği yapmıştır. Nasuhî Asitanesi şeyhi Kerameddin Efendi'den hilafet almış, amcasının vefatıyla tekkedeki meşihat hisseleri uhdesinde toplanmıştır¹²¹⁹. 1934'de aldığı Naziki soyadını sonradan Nazikioğlu olarak değiştirmiştir. 4 Mart 1948 tarihinde Üsküdar, Altunizade, İsmailpaşa Sokağı 2 numarada ikamet etmekteydi¹²²⁰. 26 Temmuz 1951 günü İstanbul'da vefat etmiştir. Yusuf Kâmil Paşa'nın kızıyla evliliğinden¹²²¹, oğulları Nezih Semih ve Bülent Naziki dünyaya gelmiştir¹²²². Jön Türklerden Bedevî Şeyhi Nailî Efendi'ye dair kaleme aldığı "*Şeyh Nailî'nin Hayat-ı Siyasiyyesi*"¹²²³, Sultan II. Abdülhamid devrinde Nazikî Tekkesi'nin Saray memurları tarafından basılması ve ardından devam eden zabıta takibatını anlattığı "*Yarım Asır Sonra Çözülen Muamma*", "*Usûl-i Maliye*" ve *Tercüman-ı Hakikat* Gazetesi'ndeki yazılarından derlenen bazı eserleri yayımlanmıştır¹²²⁴.

8. Mustafa Mes'ud Naziki: Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi'nin oğlu olup m.1884/h.1301 yılında doğmuştur. Ayvansaray Değirmeni müdürü idi¹²²⁵. Babasından kalan 1/5 meşihat hissesi 7 Şevval 1331 (9 Eylül 1913) tarihinde M. Mes'ud Efendi'ye tevcih olunmuştur¹²²⁶. 16 Mayıs 1963'de vefat eden ve Karacaahmed'de Miskinler Tekkesi civarına defnedilen¹²²⁷ Me'sud Naziki'nin Melih, Mehlika ve Suzan isimli üç çocuğu olmuştur¹²²⁸. Oğlu Melih Naziki'nin Sirkeci'de Nafiz Beğ Hanı'nda avukatlık bürosu vardı¹²²⁹.

¹²¹⁸ 1871 yılında kârgir olarak mi'mar Krikor Nersesyan ve tüccar Arakel Taşçıyan tarafından yaptırılan bu okul 2011 yılında kapanmış ve eğitime son vermiştir. Günümüzde bu binada bir öğrenci yurdu faaliyet göstermektedir.

¹²¹⁹ CSRA, 172/292; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 5/27.

¹²²⁰ CSRA, 172/320.

¹²²¹ Mücellidoğlu Ali Çankaya, a.g.e., 3/539-540.

¹²²² ABTA'daki Mehlika Naziki'nin yazısından alınan bilgi. *Mülkiye Tarihi*'nde ise çocuğu olmadığı yazılıdır. Bkz. Mücellidoğlu Ali Çankaya, a.g.e., 3/539-540.

¹²²³ C. S. Revnakoğlu'nun notlarında bahsettiği bu eserin ne zaman ve nerede basıldığına dair bilgiye bütün araştırmalarımıza rağmen ulaşmak mümkün olmamıştır.

¹²²⁴ CSRA, 172/312.

¹²²⁵ CSRA, 172/300.

¹²²⁶ IST.MFT.MSH d.1740 s.20.

¹²²⁷ CSRA, 172/326.

¹²²⁸ ABTA'daki Mehlika NAZİKİ'nin yazısından alınan bilgi.

¹²²⁹ CSRA, 172/326.

64.Nakşibend Ağa Şeyh Tekkesi

Tekke listelerinde Ayasofya-yı Kebîr etrafında, Cebahane ve Kabasakal ittisalinde (bitişğinde) olduğu kayıtlıdır. Günümüzdeki adresiyle Fatih, (eski Eminönü), Cankurtaran Mahallesi, Kabasakal Caddesi civarında inşa edilen, m.1784/h.1199 yılına ve XIX. yüzyıla ait *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde ismine rastlanan bu tekkede XX. yüzyıl başlarında Ahmed Hulûsî Efendi şeyhlik yapmaktaydı¹²³⁰. r.1304 (1889) tarihli *Mecmuâ-i Cevâmî*'den anlaşıldığına göre perşembe günleri hatm-i Hacegân icra edilen bir Nakşibendî tekkesi idi¹²³¹.

Tekkenin Şeyhleri:

- 1. Mehmed Efendi:** m.1843/h.1259 ve m.1860/h.1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde Mehmed Dede veya Mehmed Efendi'nin bu tekkede şeyhlik yaptığı anlaşılmaktadır.
- 2. Ahmed Hulûsî Efendi:** Abdurrahman Şamî Türbesi ile Nakşibend Ağa Tekkesi yanyana olduğundan birbirlerinin mekânlarına tecavüz edildiği iddiasıyla zaman zaman türbedar Sıdika Hanım'la tartışmalar yaşamıştır¹²³². Meclis-i Meşayih kayıtları incelendiğinde de türbe ile tekkenin iç içe geçtiği, isimlerin zaman zaman birbirine karıştığı anlaşılmaktadır. Ahmed Hulûsî Efendi'nin hayatına dair bilgilere Abdurrahman Şamî Tekkesi bölümünde yer verilmiştir.

65.Abdurrahman Şamî (Sancakdar Baba) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Cankurtaran Mahallesi, Kabasakal Caddesi, 1 numarada, 63 ada 16 parselde tevhidhane, türbe ve harem, 15 ve 16 parsellerde ise selamlık yer almaktadır. Ebû Eyyûb el Ensarî'nin sancakdarı olduğu rivayet edilen Abdurrahman Şamî'nin buradaki meşhedi etrafında tesis edilmiştir. Tek katlı türbe-tevhidhane ve buna bitişik iki katlı meşrutadan ibaret bir tekkedir. 1846-1863 yılları arasında Mi'mar Fossati tarafından Darü'l-fünun binası inşa edilirken bu tekkeye akar olarak vakfedilmiş 4 dükkân ve üzerlerindeki şeyhlere mahsus odalar istimlâk edilip yıktırılmış ve arsasından Tevkifhane Sokağı geçirilmiştir¹²³³. Türbedar Şeyh Muhammed Raşid Turabî Efendi m.1873/h.1290 yılında tevhidhane

¹²³⁰ Atillâ Çetin, a.g.m., 584; IST.MFT.MSH d.1775 s.118.

¹²³¹ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/6.

¹²³² IST.MFT.MSH d.1775 s.118,140.

¹²³³ CSRA, 233/530.

ve meşrutayı tamir ettirmiş, 10 aded yüzlük Mecidî altını nakit olarak bırakmış ve 15 Mecidî altın değerinde eşya da vakfeylemiştir¹²³⁴. m.1884/h.1302 yılında gerçekleştirilen tamirat vesilesiyle türbe kapısı üzerine Hattat İzzet imzasını taşıyan şu kitabe yerleştirilmiştir: *“Mihmandâr-ı Hazret-i Peyğamber Hazret-i Hâlid’in alemdârı / Abdurrahman Şâmî hazretlerinin meşhed-i âliyyeleridir / İzzet sene 1302 Muharrem”*. Matbaa-i Âmire memurlarından ve Düğümlü Baba Tekkesi zakirbaşısı Ali Efendi ile Hacı Maşallah Baba bu tekkenin son devir zakirlerindendir¹²³⁵. Serkurena Osman Beğ bu tekkenin selamlık dairesi olarak kullanılmak üzere Şehremaneti Muhasebecisi Reşad Efendi Konağı’nı tamir ettirmiş ve 1303 yılı Safer ayında (Kasım 1885) resm-i küşadı icra edilmiştir¹²³⁶. Tekkelerin seddolunması sonrasında Şeyh ailesi burada ikametini sürdürmüştür. 18 Mart 1937 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberinden o esnada türbe ve tekkenin içinde Saime Hanım’ın ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Gazeteye gelen Saime Hanım *“47 senedir bu türbede oturuyorum. Bina komşumuz Reşad’la kocam tarafından yaptırılmışdır. Bu sefer her nedense Evkaf İdaresi bizden 15 lira kira istemektedir. Diğer türbelerde ve tekkelerde oturanlar para vermedikleri halde benim gibi hayatta yalnız kalmış 65 yaşında bir ihtiyar kadından kira istemek şefkat dağıtır bir müessese olarak tanınan Evkaf İdaresinden beklenir mi?”* diye şikâyetle bulunmuştur. Saime Hanım’ın da vefatı sonrası terk edilen yapılardan selamlık kısmı 1977 yılında Turing Otomobil Kurumu tarafından satın alınmıştır. Türbe ve tevhidhane restore edilerek ziyarete açılmış, tekkenin harem ve selamlık kısımları kapsamlı bir tamirat sonrasında Yeşil Ev Oteli adıyla kullanılmaya başlanmıştır¹²³⁷.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Mustafa Efendi (v.1835), İbrahim Raşid Efendi, Türbedar Muhammed Raşid Turabî Efendi (v.1879), Tahtabaş Ahmed Rağıb Efendi (v.1893).

- 1. Daltaban Ahmed Hulûsî Efendi:** Mustafa Efendi’nin oğlu olup Tokat’ın Zile ilçesinde doğmuştur¹²³⁸. 26 Cemaziye’l-evvel 1315 (22 Ekim 1897) tarihli

¹²³⁴ CSRA, 233/534.

¹²³⁵ Hacı Maşallah Baba Şehid Mehmed Paşa Tekkesi mensuplarından olup herşeye yangına, cenazeye bile maşallah dediğinden bu lâkab kendisine verilmiştir. Bkz. CSRA, 233/531.

¹²³⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 217.

¹²³⁷ M. Baha Tanman, “Abdurrahman Şâmî Tekkesi”, DBİA, 1/19.

¹²³⁸ CSRA, 233/532.

bir beratla bu tekkenin şeyhliğine ta'yin olunmuştur¹²³⁹. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Ahmed Hulûsî Efendi'nin pek fazla kalamadan Sultan II. Abdülhamid tarafından Zile'ye sürüldüğü belirtilmektedir¹²⁴⁰. 1321 yılı Cemaziye'l-ahir ayından (Eylül 1903) itibaren türbedarlık vazifesini üstlenen¹²⁴¹ Şeyh Ahmed Rağıb Efendi'nin kızı Dervîşe Sıdıka Hanım ile Ahmed Hulûsî Efendi arasında uzun süre tartışma yaşanmış, taraflar birbirini Meclis-i Meşayih'e şikâyet etmiştir¹²⁴². 19 Cemaziye'l-evvel 1323 (22 Temmuz 1905) tarihli Meclis-i Meşayih Defteri kaydında Ahmed Hulûsî Efendi kendisini Nakşibend Ağa Tekkesi şeyhi olarak tanıtmaktadır¹²⁴³. 19 Ocak 1918 tarihli kayıtdan anlaşıldığına göre Hüseyin Sami tarafından Meclis-i Meşayih'e verilen arzuhalde babası Ahmed Hulûsî Efendi'nin vefat ettiği bildirilmekte ve meşihatın kendisine verilmesi talep edilmektedir¹²⁴⁴.

11. Cerrahpaşa Mahallesi

66.Hakkı Efendi Tekkesi

m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'ndeki kayıtdan Hakkı Efendi'nin Davutpaşa, Çukurçeşme'de irşadla meşgul olduğu anlaşılmaktadır¹²⁴⁵. Sonraki tarihlerdeki listelerde ise bu tekkeye ilişkin bilgiye rastlanmamaktadır. Bugün Fatih, Cerrahpaşa Mahallesi'nde Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu'nun güneyinde kalan Davutpaşa Çeşmesi Sokağı, XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Çukurçeşme Sokağı olarak adlandırılmaktaydı.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Yusuf Hakkı Efendi:** Üsküdar'da Alaca Minare Tekkesi Şeyhi Nakşibendiyye'den Hacı Dede'nin halîfesidir¹²⁴⁶. 1784 yılında hayatta idi.

¹²³⁹ IST.MFT.MSH d.1775 s.50.

¹²⁴⁰ CSRA, 233/533.

¹²⁴¹ CSRA, 233/533.

¹²⁴² IST.MFT.MSH d.1774 s.110; d.1775 s.118.

¹²⁴³ IST.MFT.MSH d.1775 s.118.

¹²⁴⁴ IST.MFT.MSH d.1738 s.169. Rumî 1341 (1924/1925) yılında Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*deki bilgi güncel olmayıp Ahmed Hulûsî Efendi vefat etmiş olmasına rağmen halâ tekkenin şeyhi olarak gösterilmektedir. Bkz. *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 49/277.

¹²⁴⁵ Atillâ Çetin, a.g.e., 586.

¹²⁴⁶ Muhammed Rüstem Raşid Efendi, *Tomar*.

67.Seyyid Rasim Efendi Tekkesi

h.1259-1292 (1843-1875) yılları arasında hazırlanan *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde bu tekke kayıtlı olup Davutpaşa'da, Çukurçeşme'de idi. Tekkenin ada ve parseli tesbit edilemediğinden günümüzdeki durumuna ilişkin bilgi edinilememiştir.

Tekkenin Şeyhleri:

- 1. Seyyid Rasim Efendi:** Şeyh Mehmed Emin Efendi'nin oğludur. Tekkenin banîsi ve ilk şeyhi olduğu tahmin edilmektedir.
- 2. Abdüllâtîf Efendi:** m.1860/h.1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Seyyid Rasim Efendi Tekkesi'nin şeyhi olduğu kayıtlıdır¹²⁴⁷.

68.Abdal Ya'kûb (Hekimoğlu-Hekimbaşızade Ali Paşa) Tekkesi

Fatih, Cerrahpaşa (eski Davutpaşa) Mahallesi, Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi'nden Esekapısı Sokağı'na girilirken sağ köşede Hekimoğlu Ali Paşa Cami'i avlu kapısı bulunmaktadır. 1160 ada 127 parseldeki bu avlunun içerisinde cami', türbe, şadırvan, hazîre ve kütüphane yer almaktadır. Tekkenin ilk banisi olan Abdal Ya'kûb tarafından günümüzde şadırvanın bulunduğu arsaya iki katlı (fevkanî) bir tekke inşa ettirilmiştir. Hekimbaşı Nuh Efendi'nin¹²⁴⁸ oğlu Ali Paşa m.1734/h.1147 yılında tekkeyi yıktırıp yerine büyük bir cami' yaptırmış, avlu kapısının karşısında, Esekapı Sokağı'nın doğusunda kalan 1159 ada 5,6,7 parsellere de meşruta, derviş hücreleri ve kârgir üslûbda bir semahane inşa ettirmiştir¹²⁴⁹. m.1738/h.1151 yılında bu külliyeyle ilişkin bir vakfiye de tanzim ettiren Hekimoğlu Ali Paşa 3 ayrı dönem sadrazamlık görevinde bulunmuş, Anadolu Valiliği sırasında Kütahya'da 9 Zilhicce 1171 (14 Ağustos 1758) günü vefat etmiştir. Önce Kütahya'da defnedilmişse de Padişah emriyle naaşı İstanbul'daki külliyesi içerisindeki türbeye nakledilmiştir¹²⁵⁰. Türbenin iki kubbesinden ilkinin altında Abdal Ya'kûb Dede, Şeyh M. Rıza Efendi ve bazı şeyhler, diğerinin altında ise Ali Paşa ve ailesine ait sandukalar mevcuttur. Tekkenin kuruluşundaki tarîkata dair bilgiye kaynaklarda

¹²⁴⁷ 1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defterleri*, 2A.

¹²⁴⁸ İsmail E. Erünsal, "Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi", *TDVİA*, 17/173. Giridli bir Rum olan Nuh Efendi ihtida edip İslamla şereflendikten sonra 1105 Rebiu'l-evvelinde (Eylül/Ekim 1693) hekimbaşı olmuş, Rumeli Kadiaskeri payesi verilmiş, 8 Şa'ban 1119 (3 Aralık 1707) günü vefat ederek Kocamustafapaşa semtinde yaptırdığı medresenin hazîresine defnedilmiştir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/83-84. Üsküdar'daki Nuhkuyusu semti adını Hekimbaşı Nuh Efendi'nin açtığı kuyudan almıştır.

¹²⁴⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 42a.

¹²⁵⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 42b.

rastlanmazken Enfi İbrahim Vehbî Efendi'yle birlikte Halvetiyye, oğlu Şeyh Muhammed Rıza Efendi'den itibaren de Kadiriyye burada temsil olunmuştur. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Altımermer'de Cedîd Ali Paşa Zaviyesi" ismiyle kayıtlıdır¹²⁵¹. Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi Kadiriyye'nin Eşrefiyye kolunun İstanbul'daki en önemli tekkelerinden biri idi. Cami'in cuma vaizliği bu tekkenin şeyhlerine meşruttu¹²⁵². Ayrı bir semahanesi bulunmakla birlikte cuma günleri mukabele genellikle cami'in içinde icra edilmekteydi. Askeri Müze Müdürü Ferîk Ahmed Muhtar Paşa'nın bu tekkede Mi'raciyye okunmasına yönelik bir vakfiyesi vardı. Mi'raciyyenin okunması sırasında bakır güğümler dolusu kırmızı şerbet ve soğuk süt dağıtılırdı¹²⁵³. Tekkeler seddolunana kadar cuma namazı sonrası Kâdiriyye'nin Eşrefiyye usûlü icra edilmiştir¹²⁵⁴.

Meşruta ve derviş hücreleri tekkelerin seddi sonrasında cami' görevlileri ve Vakıflar İdaresi'nin kiracıları tarafından kullanılmıştır. 2016 yılında kârgir semahane, meşruta ve diğer yapılar kısmen tamir edilip kısmen de yeniden inşa edilmek suretiyle bir vakfın kullanımına tahsis edilmiştir. Kocamustafapaşa doğumlu Recep Peker'in başvekil bulunduğu dönemde (7 Ağustos 1946- 9 Eylül 1947) verdiği talimat üzerine Müzeler İdaresi'nce külliye'nin girişindeki harap vaziyetteki sebîl ta'mir ve tecdid edilmiştir¹²⁵⁵. Cami'de uzun yıllar imam-hatîb olarak görev yapan Hattat Hüseyin Kutlu'nun gayretleriyle kütüphâne binasında Uygulamalı Türk-İslam Sanatları Kütüphanesi tesis edilmiş, buradaki eğitimler sonucunda hat ve tezhib alanında birçok san'atkâr yetişmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Abdal Ya'kûb Dede, Üveys Dede, Enfi İbrahim Vehbî Efendi (v.1710), Muhammed Rıza Efendi (v.1750), İbrahim Edhem Efendi (v.1792), Muhammed Nasreddin Efendi (v.1856), Hâfız Yahya Efendi, Muhammed Rıza Efendi (v.1893)

1. İsmail Sa'deddin Efendi: m.1825/h.1240 yılında dünyaya gelmiş olup Sünbül Efendi Türbedarı Şeyh Hamdullah Efendi'nin oğludur. Kayınpederi

¹²⁵¹ Atillâ Çetin, a.g.m., 586.

¹²⁵² Ayvansarayî, *Hadîka*, 42a.

¹²⁵³ CSRA, 63/91.

¹²⁵⁴ İsmail Kara, "Meşayih, Ulema-Tarikat Münasebetleri ve Şeyhlik Yapmış Beş Zatın Kendi Kaleminden Terceme-i Hali", *Kutadgubilig Dergisi* (Ocak 2002), 1/185-214.

¹²⁵⁵ CSRA, 63/91.

Şeyh M. Nasreddin Efendi'den Kadirî hilafeti almıştır¹²⁵⁶. Önce bacanağı Yahya Efendi'yle, ardından onun oğlu M. Rıza Efendi'yle ortak meşihat sürdürmüştür. Şeyh M. Rıza Efendi bilâ veled vefat edince ondan kalan yarım hisse Meclis-i Meşayih'in 21 Ramazan 1310 (8 Nisan 1893) tarihli mazbatasına istinaden müştereki İsmail Sa'deddin Efendi'ye verilmiştir¹²⁵⁷. Sünbülî Hankahı'nın türbedarlık ve pişkademlik vazifeleri de uhdesinde idi. "Valide Paşa" diye tanınan, Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa'nın annesi Emine Necîbe Hanım'ın (1858-1931) mürşîdi olduğundan İsmail Sa'deddin Efendi'ye "Valide Paşa Şeyhi" derlerdi¹²⁵⁸. 17 Rebiu'l-evvel 1331 (23 Şubat 1913) tarihinde vefat etmiş¹²⁵⁹ olup cami' bahçesinde, şadırvanın yanındaki parmaklıkla çevrili kabrini Valide Paşa yaptırmıştır.

2. Muhammed Eşref Efendi: Şeyh İsmail Sa'deddin Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. Babasının vefatından birkaç ay sonra 52 yaşındayken vefat etmiştir. Babasının parmaklıkla çevrili kabri içine defnedilmiş olup ayrı bir taşı bulunmamaktadır¹²⁶⁰.

3. Hüseyin Müfid Eremcan: Şeyh M. Eşref Efendi'nin oğlu olup m.1890/h.1307 yılında dünyaya gelmiştir. Meclis-i Meşayih'e verdiği tercüme-i hal varakasından¹²⁶¹ öğrenildiğine göre m.1899/h.1317'de Gazi Ahmed Paşa Mektebi'nden, m.1905/h.1323'de Davud Paşa Mektebi'nden mezun olmuştur. Vefa Mekteb-i İdadîsi'nde 5 sene tahsil gördükten sonra şehadetname almadan ayrılmış ve 3 sene boyunca Bayezid Cami'i'nde Dersaadetli Hoca Mustafa Efendi'den Arabî ilimleri öğrenmiştir. Dedesi İsmail Sa'deddin Efendi tarafından 12 Receb 1330 (28 Haziran 1912) günü tac ve hırka giydirilip hilafet verilmiştir. Babasının vefatı üzerine 12 Şa'ban 1331 (17 Temmuz 1913) günü tekkenin meşihati ciheti uhdesine tevcih olunmuştur. C. S. Revnakoğlu H. Müfid Efendi'yi şöyle tanıtmıştır¹²⁶²:

¹²⁵⁶ CSRA, 63/91.

¹²⁵⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 135.

¹²⁵⁸ CSRA, 63/82. Valide Paşa bugünkü Mısır Başkonsolosluğu'nun yazlık konutu olan yalıyı yaptırmıştır. 1931 yılında ikamet ettiği bu yalıda vefat edince cenazesi Kahire'ye götürülmüştür.

¹²⁵⁹ Kabir taşına göre vefat tarihi 17 Rebiu'l-evvel 1331 (23 Şubat 1913)'dir. Tabibzade ve Revnakoğlu'nda 16 Rebiu'l-evvel 1331 (22 Şubat 1913) tarihi verilmiştir. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 7b; CSRA, 63/91.

¹²⁶⁰ CSRA, 63/80.

¹²⁶¹ İsmail Kara, "Meşayih, Ulema-Tarikat Münasebetleri ve Şeyhlik Yapmış Beş Zatın Kendi Kaleminden Terceme-i Hali"

¹²⁶² CSRA, 63/81

"Dünyanın en sevimli, gayetle kibar, nazik insanlarından biri olan Müfîd Beğ'in kıyam zikrinde ve devranda iktidarı vardı. Zakirliği de güzeldi. Dergâhda ve geldiği yerlerde en büyük zevki zikre girmek, bizzat hizmete soyunmakdı. Matem¹²⁶³ ayında aşure pişirmek için onu beklerlerdi. Zekâî Efendi Tekyesi'nin¹²⁶⁴ iftarı ve büyük iftar sofraları onun elinden geçirdi". Müfîd Efendi askere alındığında tekke kendisine vekâleten hizmet eden İsmail Sa'deddin Efendi'nin halîfelerinden¹²⁶⁵ Ali Nurî Efendi 8 Şa'ban 1335 (29 Mayıs 1917) günü vefat etmiştir¹²⁶⁶. Merkez Efendi Kabristanı'ndaki Eşrefî taclı kabir şahidesinde şu ibare yazılıdır: "La İlahe İllallah / Tarîkat-ı aliyye-i Kadiriyye-i / Eşrefiyye'den Hekimoğlu Ali / Paşa Hankah-ı Şerîfi / hulefalarından ve sulehay-ı ümmetden / Topkapılı Münîb Efendi / zade merhûm ve mağfûr eş Şeyh / Ali Nurî Efendi'nin ve kâffe-i / ehl-i imanin ervahı için Fatıha / sene 1335 fî 8 Şa'ban". Müfîd Efendi 1918 yılı Şubat ayında askerden terhis olunarak vazifesine başlamıştır¹²⁶⁷. Hekimoğlu Ali Paşa Cami'i kayyımbaşılığı da uhdesindeydi¹²⁶⁸. Tekkelerin seddolanması sonrasında İnhisarlar İdaresi'nde veznedar olarak çalışan Hüseyin Müfîd Eremcan Üsküdar İskeleyi'nde 3 Ekim 1943 günü geçirdiği kalp krizi neticesinde vefat etmiştir¹²⁶⁹. Ertesi gün öğle namazını müteakip Sarıyer Cami'i'nde cenaze namazı kılınmış ve Rumeli Hisarı duvarı önündeki Durmuş Dede kabri yanına defnedilmiştir¹²⁷⁰. Emine Zinetti Hanım'la (v.1980) evliliğinden Jale isminde bir kızı dünyaya gelmiştir.

69. Cündî Hürrem Tekkesi

h.953 (1546) ve h.1009 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defterleri*'nden anlaşıldığına göre Kâtib Muslihuddin Mahallesi'nde 930 yılı Rebiu'l-evvelinin ilk on gününde (8-18 Ocak 1524) Hürrem Beğ bin Abdullahü's-sennan tarafından bir vakıf tesis edilerek duvarlarla çevrili bir avlu içerisinde zaviye binası yaptırılması

¹²⁶³ Muharrem ayı kastedilmektedir.

¹²⁶⁴ Pîr Ümmî Sinan Efendi'nin şeyhlik yaptığı Şehremini'ndeki dergâhın hazîresinde medfun olan Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin kabri "Oruç Baba" adıyla tanınmakta ve Ramazan'ın ilk iftarının orada açılması an'anesi günümüzde de sürdürülmektedir.

¹²⁶⁵ CSRA, 63/84.

¹²⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1738 s.162.

¹²⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1738 s.162.

¹²⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1740 s.97.

¹²⁶⁹ CSRA, 63/81.

¹²⁷⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* (4 Ekim 1943), 2.

ve Kâtib Muslihuddin Mescidi imamı ile Atmacacı¹²⁷¹ Timur Mescidi imamına hergün ikindi vaktinde burada birer cüz Kur'an okuması için birer akçe verilmesi hükme bağlanmışdır¹²⁷². Zaviyenin şeyhlerine ilişkin ise bilgi bu iki defterde bulunmamaktadır. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Altımermer'de Cündî Hürrem Zaviyesi" sayılmakla bereber şeyhi ve tarikatından söz edilmemektedir¹²⁷³. 1834 tarihli listede Halvetiyye'ye bağlı gösterilirken 1840 yılından 1925 yılına kadarki tekke listelerinde ise Rıfaiyye'den Alyanak Tekkesi şeyhlerine meşihatın tevcih edildiği anlaşılmaktadır. Cündî Hürrem Tekkesi'nin bugün arsa halini almış Kâtib Muslihuddin (Uzuncaova) Mescidi'nin¹²⁷⁴ yakınında olduğu anlaşılmakla birlikte tarihî haritalarda gösterilmediğinden tam olarak yerinin tespiti mümkün olamamaktadır. 1888 yılına ait Meclis-i Meşayih Defteri kaydında büyük bir yangın neticesi ortadan kalkarak sadece türbesinin kaldığı, zaviye arsasının da zayi' olduğu ifade edilmektedir¹²⁷⁵. 1919 yılında hazırlanan *Rehber-i Tekâyâ*'da pazar günü Rıfâî mukabelesi icra edilen mamur bir tekke olduğu belirtilmekle¹²⁷⁶ birlikte yeniden inşa edildiğine dair bilgi bulunmadığından bu kayda ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hüseyin Efendi, İsmail Tevfik Efendi (v.1888)

- 1. Abdülkadir Efendi (Kadrî Efendi):** Şeyh İsmail Tevfik Efendi'nin ikinci eşi Sa'diye Hanım'dan m.1867/h.1284 yılında dünyaya gelmiş, Davud Paşa Rüşdiyesi'nde tahsil görmüş ancak şehadetname alamamıştır¹²⁷⁷. Babasının vefatı sonrasında Meclis-i Meşayih'in 6 Şevval 1305 (16 Haziran 1888)

¹²⁷¹ h.953 (1546) tarihli defterde "Atmacacı", h.1009 (1600) tarihli defterde ise "Ağaccı" olarak okunmuştur.

¹²⁷² Barkan-Ayverdi, a.g.e., 379; Mehmet Canatar (haz.), a.g.e., 621-622.

¹²⁷³ Atillâ Çetin, a.g.m., 586.

¹²⁷⁴ Ayverdi ve Alman Mavileri Haritaları'ndan yola çıkarak Fatih, Cerrahpaşa Mahallesi, Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi, Kuru Sebil Sokağı, 40 numarada, 1160 ada 92 parsel'de olduğu tespit edilen bu mescid XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde arsa halini almıştır. h.953 (1546) tarihli deftere düşülen dipnottan Kâtib Muslihuddin'e aid yazısız ve müzeyyen lahdin de bulunduğu cami' hazîresinin 1970'de mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Barkan-Ayverdi, a.g.e., 379. Aynı sokakta ikamet eden Hattat Halim Özyazıcı'nın oğlu Dr. Şahabeddin Özyazıcı da cami'in yıkık minaresini hatırladığını Bilgin Turnalı'ya 3 Temmuz 1982 tarihindeki görüşmelerinde söylemiştir. Cündî Hürrem Tekkesi'nin yerini araştıran Bilgin Turnalı ve Esin Yücel, 1982 yılında cami'in arsasındaki 63 kapı numaralı gecekondunun bahçesinde, ağaçların arasında cami' hazîresinden kalma kabir taşlarını fotoğraflamışlardır. Bkz. Bilgin Turnalı - Esin Yücel, "İstanbul'daki Bazı Tekkelerin Yerlerine Dair Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi* 18 (1984), 151-161.

¹²⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1769 s.116.

¹²⁷⁶ Yeşilzade, a.g.e., 3.

¹²⁷⁷ Albayrak, a.g.e., 5/190.

tarihli mazbatasına istinaden eniştesi Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Hüseyin Safvet Efendi niyabetiyle Abdülkadir Efendi'ye meşihat tevcih edilmiştir¹²⁷⁸. Sadece türbesi kalan Cündî Hürrem Tekkesi de yine Hüseyin Safvet Efendi niyabetiyle 1 Muharrem 1306 (7 Eylül 1888) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasıyla Abdülkadir Efendi'ye intikal etmiştir¹²⁷⁹. 25 Zilhicce 1309 (20 Temmuz 1892) tarihinde Hüseyin Safvet Efendi'den hilafet alan¹²⁸⁰ Abdülkadir Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 1 Muharrem 1314 (12 Haziran 1896) tarihli mazbatasına¹²⁸¹ istinaden 7 Muharrem 1316 (27 Mayıs 1898) günü verilen beratla tekkenin meşihat ciheti asaleten tevcih olunmuştur¹²⁸². İmamet, müezzinlik ve kayyımlık vazifeleri de üzerinde idi. Aynî Ali Baba Tekkesi Şeyhi Muhammed el Ensarî'den de burhan icrasına mezun edilmiştir¹²⁸³. Kadiriyye'den ve Nakşibendiyye'nin Halidiyye kolundan teberrüken icazetleri bulunan Kadrî Efendi, Merdivenköyü'nde M. Ali Hilmi Dedebeba'nın yanında da Bektaşî erkânı görmüştür¹²⁸⁴. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de Alyanak ve Cündî Hürrem Tekkeleri meşihatının Abdülkadir Efendi'nin uhdesinde olduğu kayıtlıdır¹²⁸⁵. Tekkelerin seddolanması sonrası kendisiyle görüşen C. S. Revnakoğlu'na burhan icrası hakkında "O da o zamanlarmış. Şimdi ise kimseye bir iğne bile batıramam" demiştir¹²⁸⁶. 5-6 ay kalp yetmezliği rahatsızlığından sıkıntı yaşamış ve 8 Ağustos 1951 günü ikindi sonrası vefat etmiştir¹²⁸⁷. Merkez Efendi Kabristanı'nda medfundur.

70. Bekâr Beğ (Kâmil Efendi) Tekkesi

Fatih, Cerrahpaşa (eski Hobyar) Mahallesi, Yokuş Çeşmesi Sokağı'nın batısında 1125 ada 54,55,56 parsellerde idi. Karşısında Şehla Ahmed Paşa Mektebi¹²⁸⁸ ve Kürkcübaşı Çeşmesi Sokağı bulunuyordu¹²⁸⁹. *Hadîka*'dan öğrenildiğine göre Sultan

¹²⁷⁸ IST.MFT.MSH d.1769 s.104.

¹²⁷⁹ IST.MFT.MSH d.1769 s.116.

¹²⁸⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 197.

¹²⁸¹ IST.MFT.MSH d.1772 s.304.

¹²⁸² Albayrak, a.g.e., 5/191.

¹²⁸³ CSRA, 64/12.

¹²⁸⁴ CSRA, 64/16.

¹²⁸⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 37/206; 26/142.

¹²⁸⁶ CSRA, 64/12.

¹²⁸⁷ CSRA, 64/1.

¹²⁸⁸ Günümüzde bu taş binada Çankırı Vakfı faaliyet göstermektedir.

¹²⁸⁹ 1941 yılına ait kadastral haritada 1125 ada 54,55,56 parsellerde görünmektedir. 54 parsel Hadice Ulviye, Ahmed İhsan ve Kürkcübaşı Vakfı adına, 55 parsel Evkaf Müdürlüğü adına, 56 parsel ise Hadice Ulviye, Ahmed İhsan ve Kasap İlyas Vakfı adına kayıtlıydı. Tekke arsasının Cerrahpaşa

İbrahim devrinde (1640-1648) İstanbul'a gelen Şeyh Süleyman Abayî tarafından yaptırılan mescidde postnişîn olanların aynı zamanda imameti de üstlenmesi şartı. Mescidin etrafında 10-15 haneden ibaret bir de mahalle kurulmuşdu. Şeyh Süleyman Abayî'nin vakfiyesine göre mescid imamına 3 akçe mihrabiyye, Hekimbaşızade Ali Paşa'nın inşa ettirdiği cami'in vakfından da mesciddeki şeyh için 40 akçe tahsis edilmekteydi¹²⁹⁰. Rıfâî meşayihinden Bekâr Beğ lâkablı Şeyh Mehmed Kâmil Efendi XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde mescidin yanına bir tekke inşa ettirmişdir¹²⁹¹. Mukabele günü cumartesi¹²⁹² olan tekkede XIX. yüzyıl sonlarında Şeyh Hulûsî Efendi, 1920'lerde ise Albay Zühdü Beğ zakirbaşılık yapmıştır. Rıfaiyye'nin Sebseviyye kolundan olan tekkenin şeyhleri 12 terkli değil de Bekâr Beğ'in ictihadı olan 9 terkli tarîkat tacı giyerlerdi¹²⁹³. m.1894/h.1311 yılındaki büyük depremde çatının çökmesi sonucu harap olan mescid bir daha yaptırılmamıştır. Reşad Ekrem Koçu'nun 1944 yılında sadece minare kaidesi ve mihrab duvarının ayakta kaldığını belirttiği¹²⁹⁴ Abayî Mescidi 1977 yılında tamamen yıkılmış ve arsası Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne dahil edilmiştir. İbrahim Hakkı Konyalı'nın çektiği fotoğrafta ahşap iki katlı bir yapı olarak görünen Bekâr Beğ Tekkesi'nin harem dairesi önce boşaltılarak kendi haline terk edilmiş, ardından son şeyhin varislerince yıkıcılara satılarak yok edilmiştir¹²⁹⁵. Tekkenin alt katındaki türbe odasında bulunan Şeyh Süleyman Abayî ve diğer şeyhlere ait sandukalar da bu yıkımda ortadan kaldırılmıştır¹²⁹⁶. Günümüzde tekkeden yadigar sadece Yokuş Çeşmesi Sokağı'ndan başlayarak güneydoğuya doğru devam eden Bekâr Bey Sokağı kalmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Süleyman Abayî, Mehmed Kâmil Efendi (v.1862), Ahmed Fuad Efendi

1. Mehmed İhsan Efendi: Şeyh Ahmed Fuad Efendi'nin oğludur.

Tıp Fakültesi'nin bahçesine dahil edilmesi sonrasında parseller birleştirilmiş olup tekke arsasının dörtte biri 1125 ada 97 parsel'de geriye kalan kısmı ise 2116 ada 182 parselde kalmıştır.

¹²⁹⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 72a.

¹²⁹¹ M. Kâmil Efendi şeyhine 1810 yılı civarında intisab etmiştir. m.1823/h.1238 yılında hazırlandığı tahmin edilen bir tekke listesinde "Avretpazarı kurbünde Şeyh Kâmil Efendi" ismine rastlanmaktadır. Bkz. *Darü's-Saltanatü'l-Âliyye*, 2. Dolayısıyla tekkenin 1810-1823 yılları arasındaki bir tarihte kurulduğu anlaşılmaktadır.

¹²⁹² *Asitane*, 6; Bandırmalızade, a.g.e., 6; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/270.

¹²⁹³ CSRA, 229/97.

¹²⁹⁴ Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Camileri* (İstanbul: Tan Matbaası, ty), fasikül 1, 4.

¹²⁹⁵ Reşad Ekrem Koçu, "Abâî Mescidi", *İA*, 1/4.

¹²⁹⁶ Reşad Ekrem Koçu, "Abâî Mescidi", *İA*, 1/4.

m.1862/h.1279 yılında doğmuştur¹²⁹⁷. 7 Cemaziye'l-evvel 1286 (15 Ağustos 1869) tarihinde Seyyid Ahmed Efendi niyabetiyle Bekâr Beğ Tekkesi meşihati 7 yaşındaki M. İhsan Efendi uhdesine tevcih olunmuştur¹²⁹⁸. Maliye'de kâtib, Hesabat-ı Atîka Kalemi'nde mümeyyiz olarak çalışmıştır. Bayrampaşa Tekkesi Şeyhi Mehmed Ali Efendi'nin kızı Safiye Hanım'la evli idi. 11 Receb 1297 (19 Haziran 1880) cumartesi günü Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Sarrac Ali Efendi'den Rıfâî hilafeti almış ve Bekâr Beğ Tekkesi'ne asaleten iclas edilmiştir¹²⁹⁹. Kubbe Tekkesi şeyhi Molla Beğ'den de ayrıca hilafeti vardı¹³⁰⁰. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise Bekâr Beğ'in halîfesi Eyyûb, Selâmî Efendi Tekkesi Şeyhi Bahaeddin Efendi'den hilâfet aldığını yazmaktadır¹³⁰¹. M. İhsan Efendi 7 Muharrem 1324 (3 Mart 1906) günü vefat etmiştir¹³⁰². Reşad Mimaroğlu'nun yazdığına göre Baba Efendi'nin torunu Ali (kız veya Sarı lâkaplı), işret meclislerine dalmış, Topkapı Tramvayını durdurup içindekileri soymuş, kabadayılık yaparken işgal yıllarında tutuklanıp Bursa Hapishanesi'ne atılmış, Hâfız Sami onu düştüğü halden kurtarmak istediye de muvaffak olamamış ve hapishanedeki bir kavgada şişlenerek öldürülmüştür¹³⁰³.

2. Ahmed Kâmil Efendi: Babası Bekâr Beğ Tekkesi Şeyhi M. İhsan Efendi, annesi ise Bayrampaşa Tekkesi Şeyhi M. Ali Efendi'nin kızı Safiye Hanım'dır. Meclis-i Meşayih'in 6 Safer 1324 (31 Mart 1906) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹³⁰⁴. Eyyûb, Selâmî Efendi Tekkesi Şeyhi Seyyid Mustafa Selâmî Nacî Efendi'ye derviş olup nücebalık mertebesine kadar yükselmiş, mürşîdinin 1909 yılında vefatı sonrasında aynı tekkeye postnişîn olan oğlu Muhammed Kâzım Efendi'den hilafet almıştır¹³⁰⁵. Hukuk Fakültesi'nden mezun olan, Arapça, Farsça ve biraz da Fransızca bilen A. Kâmil Efendi genç sayılabilecek bir yaşta m.1910/h.1328 yılında vefat etmiştir.

¹²⁹⁷ CSRA, 229/90; 130/464.

¹²⁹⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.25; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 185.

¹²⁹⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 185.

¹³⁰⁰ CSRA, 229/92; 96/33.

¹³⁰¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa* (İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1942), 195.

¹³⁰² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 185.

¹³⁰³ Reşad Ekrem Koçu, "Ali", *İA*, 2/613; Reşad Mimaroğlu, "Baba Efendi", *İA*, 4/1738.

¹³⁰⁴ IST.MFT.MSH d.1776 s.1.

¹³⁰⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Alemdar Mustafa Paşa*, s.195; CSRA, 229/92.

3. Mehmed Fuad Efendi: Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin kardeşidir. Meclis-i Meşayih'in 28 Şevval 1328 (1 Kasım 1910) tarihli mazbatasına istinaden Bekâr Beğ Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹³⁰⁶. Rumî 1327 (1911) Nisanında Kılınççı Tekkesi Şeyhi Muhammed Arif Hulûsî Efendi'den Rifaî hilafeti almış¹³⁰⁷, 7 Cemaziye'l-evvel 1329 (6 Mayıs 1911) günü yapılan merasimle makamına iclâs edilmiştir¹³⁰⁸. Osmanlı Arşivi'nde bulunan 15 Receb 1332 (9 Haziran 1914) tarihli ilmuhaberden irticaî olaylara karıştığı¹³⁰⁹ suçlamasıya o tarihlerde Sinop'da sürgünde olduğu anlaşılmaktadır¹³¹⁰. Yerine Kadem-i Şerîf Tekkesi hulefasından Simkeş Cami'i imamı Ahmed Canib Efendi vekâlet etmiştir¹³¹¹. İstanbul'a dönünce tekkenin tahsisatının kendisine verilmesi için Meclis-i Meşayih tarafından 16 Zilkade 1333 (27 Eylül 1915) tarihinde Evkaf Nezareti'ne yazı gönderilmiştir¹³¹². Millî Mücadele devrinde Kuvâ-yı Milliye'ye karşı İstanbul Hükümeti'nce kurulan Kuvâ-yı İnzibatiye'de alay imamlığı yaptığından Cumhuriyet'in ilânı sonrasında Yüzellilikler arasına konulup sınırdışı edilmiştir¹³¹³. 1924'de Yunanistan'ın Gümölcine şehrine gitmiş¹³¹⁴, 1930'ların sonu veya 1940'ların başında oradaki bir hadise esnasında cinayete kurban gitmiştir¹³¹⁵.

4. (vekil) Ali Haydar Soyaslan: Kubbe tekkesi şeyhi olup 1924 yılında Bekâr Beğ Tekkesi'nde M. İhsan Efendi'ye vekâlet ettiğini Hüseyin Vassaf yazmaktadır¹³¹⁶.

5. İhsan Efendi¹³¹⁷: Rumî 1341 (1924-25) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'den anlaşıldığına göre tekkelerin seddolanmasına yakın Ahmed Efendi niyabetiyle yaşı küçük olan İhsan Efendi'ye meşihat tevcih

¹³⁰⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.25,270.

¹³⁰⁷ CSRA, 229/92.

¹³⁰⁸ Bu merasime ilişkin İkdâm Gazetesi'nin 5 Cemaziye'l-evvel 1329 (21 Nisan 1327) tarihli nüshasında davetiye yayımlanmıştır.

¹³⁰⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Alemdar Mustafa Paşa*, 195.

¹³¹⁰ BOA DH.EUM:MH..86.8.0.

¹³¹¹ IST.MFT.MSH d.1737 s.83.

¹³¹² IST.MFT.MSH d.1736 s.60.

¹³¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Alemdar Mustafa Paşa*, 195.

¹³¹⁴ CSRA, 229/92.

¹³¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Alemdar Mustafa Paşa*, 195.

¹³¹⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/270.

¹³¹⁷ İsmi, *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de "Mehmed İhsan", Eski Kadastral Harita'da ise "Ahmed İhsan" olarak ismi yazılıdır.

olunmuşdu¹³¹⁸. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgiye göre Erenköylü İhsan Efendi diye tanınan bu zat Bekâr Beğ Tekkesi Şeyhi M. İhsan Efendi'nin kızının oğlu olup 1942 yılında Galata Gümrüğü'nde memur olarak çalışmaktaydı¹³¹⁹.

71. Bayrampaşa (Paşmak-ı Şerîf-Baba Efendi) Tekkesi

Fatih, Cerrahpaşa Mahallesi, Haseki Caddesi, 33 numaradaki tekkenin tevhidhanesi, derviş hücreleri, şadırvanı ve hazîresi 1132 ada 53 perselde, sebili 53 parselde, iki katlı ahşap şeyh meşrutası ise Tekke Çıkma 1 numarada ve 1132 ada 52 parselde yer almaktadır. Vezir-i a'zam Bayram Paşa tarafından Mi'mar Kasım Ağa'ya inşa ettirilmişdir. Tekkede Kadem-i Şerîf resminin¹³²⁰ yanı sıra Kâbe'nin yeni bir anahtarı ve Veysel Karanî'nin arakiyyesi (takkesi) muhafaza edilmekteydi¹³²¹. Sultan IV. Murad tarafından 1636 yılında vezir-i a'zam ta'yin olunan Bayram Paşa Bağdad Seferi esnasında 16 Rebiu'l-ahir 1048 (27 Ağustos 1638) günü Urfa¹³²² yakınlarındaki Cüllab mevkiinde vefat etmiştir¹³²³. Naaşı İstanbul'a getirilip tekkede yaptırdığı türbesine defnedilmiştir¹³²⁴. Encümen Arşivi'nde fotoğrafı bulunan ancak günümüzde kayıp olan türbe kitabesinden anlaşıldığına göre Bayram Paşa bu tekkeyi Zeyniyye tarikatına mensup mürşîdi için yaptırmış, Müşîr Asaf Paşa m.1899/h.1317 yılında tamir ettirmiştir¹³²⁵. Son devirde perşembeyi cumaya bağlayan gece Kadirî usulü icra edilmekteydi¹³²⁶. Tefik Efendi 1925 yılında Bayram Paşa Türbesi'nin türbedarı idi¹³²⁷. Hüseyin Vassaf'ın anlattığına göre seddolunduğu esnada tekkede muhacirler ikamet etmekteydi. Sonraki yıllarda metruk kalıp madde bağımlılarına mesken olduğu dönemde tekke hasar görmüş, selamlık kısmı yıkılmış, hazîredeki bazı mezar

¹³¹⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 15/82.

¹³¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Alemdar Mustafa Paşa*, 195.

¹³²⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 31a.

¹³²¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/58.

¹³²² Ayvansarayî'ye göre Rakka'da vefat etmiştir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 31a. Hadîka'ya zeyl yazan Seyyid Ali Satı'ya göre ise vefat yeri Urfa'dır. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/58.

¹³²³ Halil Sahillioğlu, "Dördüncü Murad'ın Bağdat Seferi Menzilnamesi", *Belgeler* II/3-4 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993, 2. Baskı), 21. Yusuf Halaçoğlu, "Bayram Paşa", *TDVİA*, 5/266; A. Süheyl Ünver, "Türk Mistik Folklorundan Bir Sahife Bayrampaşa Kekemeleri", *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi* 4 (1973), 91-93. (Bu yayına ulaşmamı sağlayan Selin Turan Hanımefendi'ye müteşekkirim.)

¹³²⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 31a.

¹³²⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 40; C.S. Revnakoğlu ise tamir tarihini 1311 olarak vermiştir. Bkz. CSRA, 86/388.

¹³²⁶ Şeyh M. Ali Efendi'nin Tercüme-i Hal Varakası. Enderun Kitâbevi sahibi İsmail Özdoğan Arşivi'nde olan M. Ali Efendi'nin Meclis-i Meşayih'e verdiği Terceme-i Hâl Varakası Müfid Yüksel tarafından latin harflerine çevrilmiştir.

¹³²⁷ Şeyh M. Ali Efendi'nin Tercüme-i Hal Varakası.

taşları yok olmuştur. 2000'li yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılan restorasyon sonrasında bir vakfa tahsis edilmiştir. 2 katlı ahşap harem dairesi ise uzun müddet metruk halde kaldıktan sonra 2020 yılı Haziran ayı başlarında çıkan yangında ortadan kalkmıştır. Mehmed Akif Ersoy'un babası Temiz Tahir Efendi bu tekkenin dervişlerinden olup Cerrah Paşa Cami'i Hatîbi M. Arif Efendi'nin yanında seyr u sülûk görmüştür¹³²⁸.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hamza Efendi, Mehdî Efendi, Üryanî Muhammed Efendi, Mustafa Efendi (v.1695), İsa Efendi (v.1710), İsazade Efendi, Himmetzade Seyyid Muhammed Emin Efendi (v.1758), Seyyid Muhammed Es'ad Efendi (v.1788), Mustafa Fedayî Efendi (v.1792), Müftüzade Muhammed Nureddin Efendi (v.1795), Mustafa Efendi (v.1812), Hattat Hâfız Muhammed Hilmî Efendi (v.1837), Seyyid İbrahim Efendi (v.1854), Seyyid Hüseyin Ruhî Efendi (v.1871), Seyyid Muhammed Ahmed Müştak Efendi (v.1881), Seyyid Muhammed Ali Müştak Efendi (v.1891)

1. (vekil) el-Hac Hâfız Mehmed Arif Efendi: Ürgüplü Kalelizade ailesindendir¹³²⁹. Bayrampaşa Tekkesi Şeyhi M. Ali Müştak Efendi'nin halîfesidir¹³³⁰. Cerrahpaşa Cami'i imam ve hatîbiydi. Mürşîdinin m. 1891/h.1309 yılındaki vefatında oğlu Ahmed Müştak'ın yaşı küçük olduğundan niyabeten meşihat vazifesi verilmiştir¹³³¹. 10 Zilhicce 1325 (14 Ocak 1908) tarihinde vefat etmiş ve Cerrahpaşa Cami'i hazîresine defnedilmiştir¹³³². Başında ilmiye tacı, göğüs kısmında ise 7 dilimli ve güllü Kadirî tacıyla müzeyyen şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Hüve'l-Hallâku'l-Bakî / ârif-i billah vâsıl-ı illallah / Cerrah Muhammed Paşa Cami'-i Şerîfi / hatîb ve imamı meşayih-i / Kadiriyye'den es Seyyid / eş Şeyh Muhammed Arif / el Kadirî'nin merkad-i / mübarekidir / ruhiyçün el Fatiha / sene 1325 fî 10 Zilhicce*". Oğlu Şerefeddin Yaltkaya, Cumhuriyet devrinin 2. Diyanet İşleri Başkanı'dır.

2. (vekil) Lâmekânîzade Ali Rıza Efendi: Habeşî olduğundan Siyahî Rıza

¹³²⁸ CSRA, 86/381.

¹³²⁹ İsmail Kara, "Yaltkaya, Mehmet Şerefettin", *TDVİA*, 43/308.

¹³³⁰ IST.MFT.MSH d.1770 s.181; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 40.

¹³³¹ IST.MFT.MSH d.1770 s.181; CSRA, 86/357.

¹³³² CSRA, 86/357. C. S. Revnakoğlu, vasiyetine binaen kabir taşı konulmadığını ifade etmekle birlikte cami hazîresinde şahidesi bulunmaktadır.

Efendi diye de tanınan bu zat Taştekneler İbtidai Mektebi'nde muallimdi. Hattatlığı olup güzel rik'a ve nesih yazardı¹³³³. Seyyid Muhammed Ahmed Müştak Efendi'nin (Baba Efendi) halîfelerinden¹³³⁴ olup Hâfız M. Arif Efendi yaşlandığında Bayrampaşa Tekkesi'nin şeyh vekilliği hizmetini Ali Rıza Efendi görmüşdür¹³³⁵. Taştekneler Tekkesi'nde de şeyh vekilliği vardı¹³³⁶. 1339 yılı Ramazan ayında (Mayıs 1921) vefat etmiş olup Bayrampaşa Tekkesi hazîresine defnedilmişdir¹³³⁷. Ağabeği Lâmekânîzade Mustafa Efendi zamanının güzel durak okuyanları arasındaydı¹³³⁸.

3. Seyyid Ahmed Müştak Efendi: Şeyh M. Ali Müştak Efendi ile Fatma Hicriye Hanım'ın evliliğinden dünyaya gelmiştir. Babası vefat ettiğinde yaşı küçük olduğundan Meclis-i Meşayih'in 10 Cemaziye'l-evvel 1309 (12 Aralık 1891) tarihli mazbatasına istinaden 25 Şa'ban 1309 (24 Mart 1892) tarihli beratla meşihat Hâfız M. Arif Efendi niyabetiyle Ahmed Müştak Efendi uhdesine tevcih olunmuşdur¹³³⁹. Medrese tahsilinden sonra Şeyh Lâmekânîzade Ali Rıza Efendi'den 29 Zilhicce 1323 (23 Şubat 1906) günü Kadirî hilafeti alan Ahmed Müştak Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 26 Rebiu'l-ahir 1325 (8 Haziran 1907) tarihli mazbatasına istinaden meşihat asaleten tevcih olunmuş ve mürşîdi tarafından makamına iclâs edilmişdir¹³⁴⁰. Temmuz 1911'deki Yahyazade Tekkesi şeyhi Hasib Efendi'nin cenazesine katılan şeyhler arasında ismi vardır¹³⁴¹. Kız kardeşi tarafından Meclis-i Meşayih'e verilen dilekçeden anlaşıldığına göre ruhi bunalıma (asabiyye illetine) düşen ve tabîbe görünmeyi reddeden Ahmed Müştak Efendi'nin vakıf mallarını çarçur etmesine mani olunması ve meşihatının kaldırılıp yerine vekil şeyh ta'yin edilmesi istenmiştir. Meclis-i Meşayih'in 8 Muharrem 1334 (17 Kasım 1915) tarihli toplantısında Taştekneler Tekkesi Şeyhi Kemal Efendi buraya şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir¹³⁴². C. S. Revnakoğlu'nun notlarında 25 yaşına gelmeden rahatsızlığının ilerlemesi

¹³³³ CSRA, 86/371.

¹³³⁴ CSRA, 86/371.

¹³³⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 64.

¹³³⁶ IST.MFT.MSH d.1762 vr.77b.

¹³³⁷ *Mahfil* 11 (Ramazan 1339)

¹³³⁸ CSRA, 86/372.

¹³³⁹ IST.MFT.MSH d.1770 s.181; d.1776 s.50.

¹³⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1776 s.50; Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 64; CSRA, 86/367.

¹³⁴¹ "Yahyazade Tekkesi şeyhi Hasib Efendi'nin Temmuz 1911'deki cenazesine katılan şeyhler", *Muhibban Mecmuası* (28 Receb 1329).

¹³⁴² IST.MFT.MSH d.1736 s.50.

neticesinde vefat ettiği ve tekke hazîresine defnedildiği yazılıdır¹³⁴³.

4. Mustafa Saffet (Safvet) Yetkin: 20 Teşrîn-i sani 1282 (2 Aralık 1866 / 24 Receb 1283) tarihinde Urfa'nın Hacı Gazi Mahallesi'nde doğmuştur¹³⁴⁴. Erbilli olan babası Abdülkadir Kemaleddin (Kâmil) Efendi (v.Urfa, 1898/h.1315), Kadiriyye'nin Halisiyye kolunun banîsi Şeyh Abdurrahman Halis et Talebanî'nin halîfesi olmasının yanı sıra Halvetiyye ve Nakşibendiyye'den de mustahlefdi¹³⁴⁵. Saffet¹³⁴⁶ Efendi Halvetî icazetini babasından almış ve Urfa'daki tekkede bir müddet irşad ile meşgul olmuştur. Halisiyye Pîri'nin oğlu Ebu'l-Muhsin Ali et Talebanî'den de Kadirî hilafeti alan Saffet Efendi 4 yıl kadar Mısır'da Camî'ü'l-Ezher Medresesi'nde ders görmüş, dönüşünde Urfa Müftüsü Abdüllâtif Efendi'nin yanında tahsilini tamamlayıp icazet almıştır. 1902-1908 yılları arasında Urfa İdadîsi'nde Farsça ve ahlâk dersleri vermiş, Bidayet Mahkemesi a'zalığine getirildiği sene II. Meşrutiyet'in ilân edilmesi üzerine Urfa mebusu seçilerek Meclis-i Mebusan'a dahil olmuştur¹³⁴⁷. Matbuat faaliyetinde de bulunmuş, *Tasavvuf* isimli bir mecmua yayımlamıştır. Bayrampaşa Tekkesi meşihatine ta'yinine dair yazı 12 Mart 1332 (25 Mart 1916) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından Evkaf Nezareti'ne gönderilmiştir¹³⁴⁸. 19 Cemaziye'l-ahir 1334 (22 Nisan 1916) tarihli Meclis-i Meşayih yazışmasında ise bu vazifeden istifa ettiği ifade edilmektedir¹³⁴⁹. Oğlanlar Tekkesi Şeyhi M. Ali Beğ'in vefatı üzerine oğlu İbrahim Efendi'ye meşihat tevcih edilmek icap ederken askerde olduğundan Meclis-i Meşayih'in 7 Şevval 1336 (16 Temmuz 1918) tarihli kararına istinaden şeyh vekili olarak Safvet Efendi görevlendirilmiştir¹³⁵⁰. 21 Temmuz 1918 tarihinde Meclis-i Meşayih'e reis ta'yin olunmuş ve 9 Mart 1919 tarihinde azline kadar bu vazifesini sürdürmüştür¹³⁵¹. Vize Sancağı'nda bulunan Oğlanlar Şeyhi Çiftliği ve

¹³⁴³ CSRA, 86/367.

¹³⁴⁴ Mustafa Birol Ülker, "Şeyh Mustafa Safvet (Yetkin) ve Tasavvuf Dergisi", *Müteferrika Kitabiyat Dergisi* 24 (Kış 2003), 145.

¹³⁴⁵ CSRA, 258/102.

¹³⁴⁶ Doğru yazılışı "Mustafa Safvet" olmakla beraber TBMM ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Mezarlık Bilgi Sistemi'ndeki kayıtlarda ismi "Mustafa Saffet" olarak yazıldığından bu imlâ tercih edilmiştir.

¹³⁴⁷ Albayrak, a.g.e., 4/120; Mustafa Birol Ülker, "Mustafa Safvet Yetkin", *TDVİA*, 43/506.

¹³⁴⁸ IST.MFT.MSH d.1736 s.164.

¹³⁴⁹ IST.MFT.MSH d.1736 s.159.

¹³⁵⁰ IST.MFT.MSH d.1738 s.117.

¹³⁵¹ Albayrak, a.g.e., 4/121.

mezrası bedelinin de Şeyh Şeyh Safvet Efendi mührüyle alınacağı hususunda Evkaf-ı Hümayûn Tahsisat-ı Hayriyye Müdîriyeti'ne yazı yazılmışdır¹³⁵². Bursa Encümen-i Meşayih ile yapılan yazışmadan İbrahim Efendi'nin Bursa'daki Kaygulu Tekkesi'ne şeyh ta'yin edildiği ve Oğlanlar Tekkesi'yle alâkasının kalmadığı neticesine varılınca Meclis-i Meşayih tarafından gazetelerde isteklilerin müracaatı için ilâna çıkılmış, yapılan imtihan neticesinde Mustafa Safvet Efendi'ye meşihatın asaleten tevcihi için 8 Şubat 1919 (7 Cemaziye'l-evvel 1337) günü mazbata verilmiştir¹³⁵³. Tekkede ikamet eden önceki Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi'nin ailesiyle süren tartışma çözüme kavuşmayınca Safvet Efendi Oğlanlar Tekkesi şeyhliğinden 1921 yılı Aralık ayında istifa etmiştir¹³⁵⁴. Temmuz 1923'den sonra tekrar Urfa mebusu seçilen Saffet Efendi'nin İstanbul'daki tekkelerde kendisine şeyhlik verilmemesi yüzünden devrin meşayihine tavır alarak 1925 yılında tekkelerin seddolunmasına dair 677 sayılı Kanun'un çıkmasında etkili olduğu Hüseyin Vassaf tarafından aktarılmaktadır¹³⁵⁵. 3 Mart 1924 tarihinde TBMM'de kabul edilen Hilafetin Kaldırılması'na dair Kanun'da da Urfa mebusu Safvet Efendi'nin imzası vardır. İzmirli İsmail Hakkı ile yaptığı ilmî münakaşanın meyveleri olarak *Ulûm-ı Şer'iyye ve Asrî Mücedditlerimiz* ile *Tasavvufun Zaferleri* isimli iki kitap telif etmiştir¹³⁵⁶. Sanat tarihçisi Prof. Suut Kemal Yetkin'in (v.1980) babası olan Mustafa Saffet Yetkin 27 Ocak 1950¹³⁵⁷ tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Cebecî Asrî Kabristanı'nda 48 ada 26 parselde medfundur.

5. Mehmed Ali Efendi: m.1874/h.1291 yılında Erbil'de dünyaya gelmiştir¹³⁵⁸. Kelâmî Tekkesi postnişîni Erbilli Şeyh M. Es'ad Efendi'nin oğludur. Medrese tahsiline Erbil'de M. Emin Efendi'nin yanında başlamış, İstanbul'a geldikten sonra Hoca Şakir Efendi'den m.1895/h.1312 yılında ilim icazeti almıştır¹³⁵⁹. Şa'ban 1321'e (Kasım 1903) Musıla-i Sahn Bursa Müderrisliği, Şa'ban

¹³⁵² IST.MFT.MSH d.1738 s.54.

¹³⁵³ IST.MFT.MSH d.1740 s.101; d.1747 s.51.

¹³⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1757 vr.70b.

¹³⁵⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/340; 1/106.

¹³⁵⁶ Albayrak, a.g.e., 4/120.

¹³⁵⁷ Vefat tarihini bazı kaynaklar (Mustafa Birol Ülker, "Şeyh Mustafa Safvet (Yetkin) ve Tasavvuf Dergisi", 147; *TBMM Albümü*, (Ankara:TBMM Yayını,2010), 1/121; Albayrak, a.g.e., 4/121) 27 Ekim 1950 olarak bildirirken Ankara Büyükşehir Belediyesi Mezarlık Bilgi Sistemi'nde 27 Ocak 1950 olarak kayıtlıdır.

¹³⁵⁸ Albayrak, a.g.e., 2/372.

¹³⁵⁹ Albayrak, a.g.e., 2/372.

1325'de (Eylül 1907) İzmir payesi, Şa'ban 1335'de (Haziran 1917) ise İbtida-i Haric Müderrisliği tevcih edilmiş, 7 Teşrîn-i sani 1334 (7 Kasım 1918) tarihinde dersiam olmuştur¹³⁶⁰. Babasından m.1903/h.1321 yılında Nakşî-Halidî ve Kadirî hilafeti almış, bir müddet Selimiye Tekkesi'nde şeyh vekili olarak görev yapmıştır. Şeyh Ahmed Müştak Efendi'nin m.1916/h.1334 yılında azledilmesi üzerine Meclis-i Meşayih'in açtığı imtihanda 100 tam puan alarak Bayrampaşa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹³⁶¹. Meclis-i Meşayih'in 8 Şevval 1334 (8 Ağustos 1916) tarihli yazısından anlaşıldığına göre M. Ali Efendi Bayrampaşa Tekkesi'ne ta'yin olununca Selimiye Tekkesi'ndeki vazifesinden istifa etmiş, şeyh vekâleti yeniden babası M. Es'ad Efendi'ye tevcih olunmuştur¹³⁶². Şeyh M. Ali Efendi'nin uhdesindeki tekkenin imamlık vazifesine Meclis-i Meşayih'in 15 Şubat 1919 tarihli kararıyla kayımlık ve vaizlik vazifesi ilave edilmiş, Ayaşlı Hâfız Nuh Efendi de müezzinliğe ta'yin olunmuştur¹³⁶³. Tekkelerin seddi sonrası Reji İdaresi'nde çalışan M. Ali Efendi Menemen olaylarına karıştığı iddiasıyla babası Erbilli Es'ad Efendi'yle birlikde tutuklanmış, yargılama sonucunda idam cezası verilmiş ve hüküm 4 Şubat 1931 sabaha karşı 2:30'da tatbik edilmiştir.

72. Cerrahpaşa Şah Sultan Tekkesi

Fatih, Cerrahpaşa (eski Kasap İlyas) Mahallesi, Çavuşzade Sokağı, 1158 ada 1 parselde¹³⁶⁴, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi kampüsü içinde yer almaktadır. Şah Sultan Cami'in inşa yılı Encümen Arşivi'ndeki dosyada h.963 (1556) olarak yazılıyken Esra GÜZEL Erdoğan'ın İslam Ansiklopedisi'ne yazdığı maddede h.935 (1529) olarak verilmiştir¹³⁶⁵. Ayvansarayî'nin Mustafa Rakım hatlı *Hadîka* nüshasında Cerrahpaşa'daki mescidin inşa tarihine dair bilgi verilmezken Bahariye'deki Şah Sultan Cami'i'nin kitabesinden inşa tarihi h.934 olarak okunmuştur¹³⁶⁶. Seyyid Ali Satı' tarafından neşredilen *Hadîka Zeyli*'nde ise bu tarih sehven h.963 verilmiştir¹³⁶⁷. Bu hatalı tarihin Erdoğan tarafından Cerrahpaşa'daki mescidin inşa

¹³⁶⁰ Albayrak, a.g.e., 2/373.

¹³⁶¹ IST.MFT.MSH d.1736 s.159.

¹³⁶² IST.MFT.MSH d.1736 s.125.

¹³⁶³ IST.MFT.MSH d.1740 s.100.

¹³⁶⁴ İstanbul Belediyesi'nce hazırlanan 4 Ağustos 1942 tarihli kadastral haritada Şah Sultan Cami'i 1138 ada 36 parselde gösterilmiştir.

¹³⁶⁵ EEKEA, 889; Esra GÜZEL Erdoğan, "Şah Sultan Cami'i", *DBİA*, 7/125.

¹³⁶⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 64b,65a.

¹³⁶⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/256.

tarihi olarak kaydedildiği düşünülmektedir. Bu konudaki en sahil kaynak o günlerde yaşayan ve *Tezkîretü'l-Halvetiyye* isimli bir eser kaleme alan Sinan Çelebi bin Ya'kûb-ı Germiyanî'dir. Buraya şeyh olarak ta'yin olunan Ya'kûb-ı Germiyanî'nin oğlu Sinan Çelebi bu tekkede 18 yıl kaldıklarını, sonra da Kocamustafapaşa Hankahı'na geçdiklerini yazmaktadır¹³⁶⁸. Merkez Efendi'nin h.959 yılında vefat ettiği dikkate alınırsa Cerrahpaşa'daki mescid/tekkenin inşa edilip Ya'kûb Efendi'nin ailesiyle Yanya'dan İstanbul'a geliş yılı h.941 (1535) olmalıdır. Cami'in inşa kitabesinin 1928'de kaldırıldığı Encümen Arşivi'ndeki kayıttan anlaşılmaktadır. İlk yapılışında kubbeli bir yapı iken XIX. yüzyılın ilk yarısında harap duruma düşmüş, 1950 yılı başlarında çıkan kar fırtınasında son cemaat yerinin çatısı çökerek girişi kapatmıştır. Cami' 1953 yılında üzerine düz çatı inşa edilmek suretiyle tamir edilerek yeniden ibadete açılmıştır¹³⁶⁹. 1981-82 yıllarında geçirdiği tamiratla günümüze intikal ettirilmişdir. *Hadîka*'da yazıldığına göre Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan tarafından cami' etrafına derviş hücreleri yaptırılıp Şeyh Yakub-ı Germiyanî'ye tahsis edilmiş ve burada Halvetî-Sünbülî usûlü icra edilmeye başlanmıştır. Şeyh Ya'kûb Efendi'nin m.1554/h.961 yılında Sünbülî Hankahı'na postnişîn olmasının ardından Şah Sultan derviş hücrelerini medreseye dönüştürmüştür¹³⁷⁰. Evliya Çelebi, Melâmî azîzlerinden Hüseyin Lâmekânî'nin Şah Sultan Cami'i'ndeki sohbetlerine katıldığını beyan etmektedir¹³⁷¹. Sonradan tekrar tekke olarak kullanıldığı ve 1925 yılına kadar kadar farklı tarikatlara mensup şeyhlerin burada vazife üstlendiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ya'kûb-ı Germiyanî (v.1571), Hüseyin el Kazzaz Lâmekânî (v.1625), Hüsameddin Efendi, Halil Efendi

1. Ya'kûb-ı Germiyanî: “Ebû Yusuf” ve “Zeyne'l-islam” lâkablاریyla tanınmıştır. Halvetî-Sünbülî meşayihinden Merkez Muslihuddin Musa Efendi'nin halîfesidir¹³⁷². m.1552/h.959 veya m.1554/h.961 yılında

¹³⁶⁸ Yusuf Çelebi bin Ya'kûb, *Tezkîretü'l-Halvetiyye* (İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, OE_Yz_0868), 48a.

¹³⁶⁹ Esra Güzel Erdoğan, “Şah Sultan Cami'i”, *DBİA*, 7/125.

¹³⁷⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 64b,65a; EEKEA, 889.

¹³⁷¹ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/113a; Abdülbaki (Gölpınarlı). *Melâmilik ve Melâmiler* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1931), 80-81.

¹³⁷² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/132.

Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı'na postnişîn olmuşdur. m.1571/h.979 yılında vefat etmiş olup Sünbül Sinan Efendi Türbesi yanındaki türbede medfundur.

2. Hüseyin el Kazzaz Lâmekânî: Macaristan'ın Peşte¹³⁷³ şehrinde dünyaya gelmiş ve İstanbul'a geldiğinde Bayramî-Melâmî azîzanından Hasan Kabadüz'den hilafet alarak Şah Sultan Cami'i'ne zaviyenişîn olmuşdur¹³⁷⁴. Evliya Çelebi, Hüseyin Lâmekânî'nin Şah Sultan Cami'i'ndeki sohbetlerine katıldığını beyan etmektedir¹³⁷⁵. Vefat tarihini Tabîbzade h.1024 (1615), Nev'îzâde Atâyî, Müstakîmzade, Ayvansarayî ve Hüseyin Vassaf h.1034 (1625), Abdülbakî Gölpınarlı ise h.1035 (1626) olarak bildirmektedir¹³⁷⁶. Hazîredeki kabrinin baş ve ayak ucunda dikdörtgen prizma şeklinde yazısız iki taş bulunmaktadır. Latin harfleriyle "Hüseyin Lâmekânî ö.1625" yazısı ayak taşına ilâştirilmiştir. *Sicill-i Osmanî*'de Bostan Efendi için "1034'de Hüseyin Lâmekânî'nin yerine Eyyûb'de Şah Sultan Tekkesi şeyhi oldu. 1040'da (1631) vefat eylemiştir."¹³⁷⁷ diye yazılırken Cerrahpaşa ve Bahariye'deki iki Şah Sultan Tekkesi'nin birbirine karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Lâmekânî Hüseyin Efendi Cerrahpaşa'daki tekkenin şeyhi iken Bostan Efendi, Bahariye'deki Şah Sultan Tekkesi'nin Şeyhi Seyyid Abdülhalık Efendi'nin oğlu ve halefidir¹³⁷⁸.

3. Hüsameddin Efendi: 1834'deki Saliha Sultan Düğünü'ne Davudpaşa'daki Hüseyin Lâmekânî Tekkesi'nden Halvetî şeyhi Hüsameddin Efendi davet edilmiştir¹³⁷⁹.

4. Halil Efendi: 1836 yılındaki Mihrimah Sultan Düğünü'ne bu tekleden Halil Efendi davet edilmiştir¹³⁸⁰.

¹³⁷³ Günümüze Macaristan'ın başşehri Budapeşte, Buda ve Peşte şehirlerinin birleşiminden oluşmaktadır.

¹³⁷⁴ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1857; Abdürrezzak TEK, *Müstakimzade Süleyman Sadeddin'in Risale-i Melâmiye-i Bayramiye adlı Eserinin Metni ve Tahlili* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000), 89.

¹³⁷⁵ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/113a.

¹³⁷⁶ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, vr.11b; Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1857; Abdürrezzak TEK, *Müstakimzade Süleyman Sadeddin'in Risale-i Melâmiye-i Bayramiye adlı Eserinin Metni ve Tahlili*, s.89; Ayvansarayî, *Vefeyât*, 139; Ayvansarayî, *Hadîka*, 65a; Ayvansarayî, *Mecmuâ-i Tevârih*, 67b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/294; Abdülbakî (Gölpınarlı), *Melâmilik ve Melâmiler* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1931), 80-81.

¹³⁷⁷ Mehmed Süreyya, a.g.e., 2/375.

¹³⁷⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 11a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 33.

¹³⁷⁹ Aynur, a.g.m., 36.

¹³⁸⁰ Baycar, a.g.e., 108.

5. Hasan Dedetürk (Hasan Hilmî Efendi): Aslen Şebinkarahisarlı olup m.1872/h.1289 yılında İstanbul'da doğmuştur. Kılı Yusuf Tekkesi şeyhi Reisu'l-kurra Hâfız Muhammed Cemaleddin Efendi'den Rıfâî hilafeti almıştır¹³⁸¹. Halıcıoğlu Abdü's-selam ve Zeyneb Hatun Cami'leri'nde imam-hatîb olarak vazife yaptıktan sonra Eyyûb'de Baba Haydar Cami'i'ne ta'yin olunmuş ve orada Nakşî ve Rıfâî usûlünü icra etmiştir. Ardından Kurukavak'daki Sofular Cami'-i Şerifi'nde ve Davudpaşa'daki Şah Sultan Cami'leri'nde görev aldıktan sonra emekli olmuş, 1947 yılında Konya'da oğlu Cemil Beğ'in yanında iken vefat etmiştir¹³⁸².

73.Şeyh Revvas Tekkesi

Bu tekkeye ilişkin Osman Nuri Ergin'in *Türk Maarif Tarihi* isimli eserinde önemli bilgiler bulunmaktadır¹³⁸³. Rıfâî meşayihinden Ebu'l-Hüda es Sayyadî Bağdad'da bulunduğu esnada ziyaret ettiği Kadiriyye'den Muhammed Mehdî er Revvas'dan ileriki hayatında Sultan II. Abdülhamid'e intisab ederek mahiyetinde çalışacağı müjdesini almıştır. Aynı görüşmede o sırada 18 yaşında olup Medine'de babasının yanında bulunan Cemaleddin isimli bir gencin de Şeyhülislam olacağı, bir müddet Ebu'l-Hüda ile dargın kaldıktan sonra barışacağı haberi verilmiş ve Cemaleddin'in başından geçecek hadiselerin anlatıldığı bir risale yazılarak Ebu'l-Hüda'ya teslim edilmiştir. 1. Dünya Savaşı esnasında İskenderiye'ye giden Abdülaziz Mecdi TOLUN bu risaleyi Cemaleddin Efendi'de gördüğünü Osman Nuri Ergin'e anlatmıştır. Şeyh Revvas'ın Bağdad'da türbesini yaptıran Şeyhülislam M. Cemaleddin Efendi İstanbul'da da hatırasını yad için bir tekke inşa ettirmeye niyetlenmiş ve bu maksadla Cerrahpaşa'da bir arsa satın almıştır. Arsanın yanında hastane olarak kullanılan ahşap bir konak bulunmaktaydı. II. Meşrutiyet'in ilânı sonrasında Belediye bünyesindeki hastanelerin idaresi maksadıyla kurulan Müessese-i Hayriyye-i Sıhhiyye tarafından bir mazbata hazırlanarak daha kapsamlı kârgir bir hastane binasının teşekkül ettirilmesi planlanmış ve söz konusu konağın yanındaki arsanın bağışlanması için Şeyhülislam M. Cemaleddin Efendi'ye müracaat edilmiştir. Mazbatayı Şeyhülislama götüren kişi Müessesenin kâtib-i umumîsi Osman Nuri Ergin'dir. Cemaleddin Efendi'nin ikna edilmesi sonrasında arsaya cerrahi pavyonu inşa edilmiştir. Hastane arsasına mukabil kendisine tekke

¹³⁸¹ CSRA, 96/199.

¹³⁸² CSRA, 96/199; 112/285; 32/42.

¹³⁸³ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Kültür Yayınları, 1977), 3/1077-1079.

yapılmak üzere Müslümanların meskûn olduğu bir semtte yeniden satın alacağı bir arsanın gösterilmesini rica etmişse de bu mümkün olmamıştır. 1920 yılında Şeyhülislam Cemaleddin Efendi'nin damadı Operatör Cemil Paşa (Cemil Topuzlu) İstanbul Şehremini olunca Cerrahpaşa'daki arsanın istimlak işlemleri tamamlanmış ve varislere ödeme yapılmıştır. C. S. Revnakoğlu ise İstanbul'a gelen, ilm-i cifr ile uğraşan ve kimseden birşey kabul etmeyip baş suyundan (kelle) çorba yapıp satarak geçinen Kadirî Şeyhi Revvas için kendisine hürmeti bulunan Şeyhülislam Muhammed Cemaleddin Efendi tarafından Cerrahpaşa'da bugünkü Tıp Fakültesi cerrahi kliniğinin yerinde bir tekke inşa ettirildiğini, fakat bu binanın bir yangın neticesinde ortadan kalktığını yazmaktadır¹³⁸⁴. Hadisenin birinci elden şahidi olması sebebiyle Osman Nuri Ergin'in anlatımının doğru olduğu değerlendirilmekte olup bu tekkenin sadece niyet safhasında kaldığı ve inşasının gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Ebu'l-Hüda es Sayyadî, *Rakâiku'r-Ravvâsiyye* isimli eserinde Muhammed Mehdî er Revvas biyografisine yer vermiştir. h.1220 yılında Basra'nın Sûgu's-Şuyûh köyünde doğan Şeyh Revvas, 13 yaşındayken taûn salgınında anne ve babasını kaybeder. Bakımını üstlenen dayısıyla beraber Medine hicret edip bir süre kaldıktan sonra aldığı manevî işaret üzerine Kahire'ye geçmiş ve el Ezher'e kaydolmuştur. Şeyh Emîr ve Şeyh Suayleb'den ders görmüş, Suriye'ye gidip Han Şeyhun kasabasında akrabalarından – Şeyh Ebu'l-Hüda'nın babası- Şeyh Seyyid Hasan Vadî es Sayyadî'ye misafir olmuştur. Ardından onun da mürşîdi olan Küfr-i Sicna köyündeki Şeyh Seyyid Receb el Muhammedî es Sayyadî'den feyz almıştır. Ardından Basra'ya giderek Pîr Seyyid Ahmed er Rıfâî'nin türbesini ziyaret etmiş, farklı şehire seyahatlerinden sonra Bağdad'da m.1870/h.1287 yılında vefat etmiştir¹³⁸⁵. Şeyhülislam Cemaleddin Efendi tarafından türbe inşa ettirilmiştir¹³⁸⁶.

74. Taşçı (Gümüş Baba-Gümüş Dede-Kürd Şeyh İbrahim-Taşçı Hasan Halife) Tekkesi

Gümüş Dede (veya Gümüş Baba) isimli bir Kadirî şeyhi tarafından Davudpaşa İskelesi'nde inşa ettirilmiştir. Galata Mevlevîhanesi Şeyh, Es'ad Galib Dede'nin *Dîvan*'ında şu manzumeye rastlanmaktadır:

“Pîr-i tarîk-i fakr u fenâ Şeyh-i Kâdiri

¹³⁸⁴ CSRA, 228/3.

¹³⁸⁵ Selim Lale, *Şeyh Ebu'l-Hüdâ ve Rakâiku'r-Ravvâsiyye Adlı Eseri* (İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Diploma Çalışması, 1999), 9-11.

¹³⁸⁶ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, 3/1078.

*Ol kim cihān Gümüş Dede bilmişdi zātını
Bir merd-i sâf-mereb-i kâmil-ı yâr idi
Mahv eylemiş sebîke vahdet sıfâtını
Verdi fenâya sikke vü tâc ü ridâyı hep
Kesdi bu dâr-ı darba olan iltifâtını
Uçdu ukâb-ı himmeti şems-i hakîkata
Kimyâ-yı aşka verdi siphrin sebâtını
Târîh-i rihletini mevâlîd okur âyân
Kâl eyledi Gümüş Dede nakd-i hayâtını”¹³⁸⁷*

Hekimoğlu Ali Paşa Vakfı’ndan bu tekkeye günlük 30 akçe tahsis edilmekteydi¹³⁸⁸. Önceki binası kullanılamaz hale gelince Taşcı Hasan Halîfe tarafından yeniden inşa ettirilmiş¹³⁸⁹ ve m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*’nde “Davudpaşa’da Taşcı Tekyesi” ismiyle gösterilmiştir¹³⁹⁰. m.1840/h.1256 yılında hazırlandığı tahmin edilen bir listede¹³⁹¹ arsa halinde gösterilen Taşcı Tekkesi tekrar yaptırılmışsa da İstanbul’u Edirne’ye bağlayan demiryolunun inşaatine başlanması üzerine istimlâk edilerek yıktırılmışdır. C. S. Revnakoğlu’nun bildirdiğine göre bu bölgede yıkımların devam ettiği kargaşada ortamında Gümüş Dede’nin kabri langa bostanları arasında kalmış ve kaybolmuştur¹³⁹². m.1871/h.1288 yılında, bugünkü adresiyle Fatih, Cerrahpaşa (eski Kasap İlyas) Mahallesi, Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi, 45 numarada, 1145 ada 5 parselde yeni bir tekke binası inşa olunmuş ve Gümüş Baba’nın hatırasını yad etmek için de tevhidhaneye bir makam sandukası konulmuştur¹³⁹³. el-Hac Mehmed İzzet Efendi’nin Hazine-yi Hassa’dan temin ettiği 10.741 kuruş yardımla¹³⁹⁴ tamir ettirilen tekke 18 Zilkade 1309 (13 Haziran 1892) günü tertîb edilen merasimle yeniden ibadete açılmışdır¹³⁹⁵. Pazartesi günleri Kadirî usûlü icra edilen dergâhda zakirbaşı Şeyh Abdülaziz Aşkî Efendi (Cavcav Aziz), Şeyh Ahmed Hulûsî Efendi, Merkez Efendi Tekkesi Zakirbaşısı Hayrî Efendi’nin oğlu İbrahim Efendi, Ebu’l-hamis Mehmed Efendi ve kardeşi Kanbur Cemil gibi zevatın zakirlik

¹³⁸⁷ Şeyh Galib, *Dîvan*, haz. M. Muhsin Kalkışım (Ankara: Akçağ Yayınları, 1994), 152.

¹³⁸⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 228.

¹³⁸⁹ CSRA, 234/23.

¹³⁹⁰ Atillâ Çetin, a.g.m., 586.

¹³⁹¹ *Asitane*, 10.

¹³⁹² CSRA, 234/26.

¹³⁹³ CSRA, 234/26.

¹³⁹⁴ CSRA, 234/26.

¹³⁹⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 228.

yaptığı tesbit edilmektedir¹³⁹⁶. 1925'den sonra şeyh ailesince kullanılan 2 katlı cumbalı ahşap tekke binası ve sağında taş kemerli cümle kapısı, Ali Saim Ülgen tarafından 1940'larda çekildiği tahmin edilen fotoğraflarda görülmektedir. Vakıflar Umum Müdürlüğü'ndeki yazışmalardan anlaşıldığına göre 1959 yılına gelindiğinde çatı çökmüş, bina da tamir edilemeyecek duruma gelmiş ve tamamen yıkılması gündeme gelmiştir¹³⁹⁷. Mahallenin eski sakinlerinden 89 yaşındaki Ali Atagören'le 6 Şubat 2016 günü yaptığımız görüşmede burada en son oturan ailenin bir bakkal dükkânı işlettiğini ve iyi insanlar olduğunu hatırlamaktadır. Ahşap tekke binası 1962 yılında yıkılmış ve enkazı satılmıştır. Çocukluğu bu semtte geçen Erdem Yücel, tekke arsasından çıkan bir su teknesinin müzeye kaldırıldığını yazmaktadır¹³⁹⁸. Komşu dükkânda yıllarca kuaförlük yapan Arif ŞENYÜZ'le 11 Haziran 2017 günü yaptığımız görüşmede tekke binasının yıkılıp arsa haline geldiğini, burada bulunan bir kabir taşının kiracılarca yok edildiğini anlatmıştır. Uzun müddet oto yıkama servisinin faaliyet gösterdiği tekke arsasında 2019 yılında bir oto galerisi bulunmaktaydı.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Gümüş Dede/Baba (v.1613), Taşçı Hasan Halife, Kürd Seyyid Sa'dullah Efendi, Ahmed Fuad Efendi, el-Hac Seyyid İbrahim Hürrem Efendi (v.1888)

- 1. el-Hac Muhammed İzzet Efendi:** Seyyid İbrahim Hürrem Efendi'nin oğlu olup m.1854/h.1270 yılında doğmuştur.¹³⁹⁹ Cidde'de gümrük memuru olarak çalışmış, babasının vefatı sonrasında İstanbul Gümrüğü'ne ta'yin olunmuş, ardından da Galata Gümrüğü'nde çalışmaya başlamıştır. İstanbul Dahiliye Gümrüğü'nde muhasebe mümeyyizliğinde ve kontrol kalemi başkâtibliğinde bulunmuştur¹⁴⁰⁰. Babası İbrahim Hürrem Efendi'den aldığı hilafet, Haydarhane Tekkesi Şeyhi Hâfız Ahmed Refik Efendi'den de icazet almıştır¹⁴⁰¹. İstanbul'a gelen Bağdad Nakîbi Seyyid Süleyman Efendi tarafından da Kabataş'daki konağında bir icazetname verilmiştir¹⁴⁰². Meclis-i Meşayih tarafından "*memuriyet hizmetinden istifa ve bir daha*

¹³⁹⁶ CSRA, 234/27.

¹³⁹⁷ Ali Saim Ülgen Arşivi, SALT Araştırma Kütüphanesi

¹³⁹⁸ Erdem Yücel, "Etyemez Dergâhı", *Türk Kültürü Dergisi* 21/241(Mayıs 1983), 293.

¹³⁹⁹ *İTNVD*, 102.

¹⁴⁰⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 228.

¹⁴⁰¹ CSRA, 234/30.

¹⁴⁰² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 228.

memuriyet talep etmemek, memuriyete ta'vin olunduğu halde hizmet-i meşihat-i mezkûr uhdesinden ref' edilmek şartıyla" 27 Şevval 1305 (7 Temmuz 1888) tarihinde verilen mazbataya istinaden Gümüş Baba Dergâhı meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹⁴⁰³. Tren yolu sebebiyle daralan arsayı bostanların tarafına doğru genişletip m.1890/h.1307 ve m.1892/h.1309 yıllarında tekkeyi iki defa tamir ettirmiş ve vakıf tesis etmiştir. Şeyh Ahmed Refik Efendi vefat edince yaşı küçük olan oğluna niyabeten 8 Muharrem 1334 (17 Kasım 1915) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından Haydarhane Tekkesi'ne şeyh vekili ta'vin olunmuş ve 6 sene kadar bu hizmeti devam ettirmiştir¹⁴⁰⁴. Tekkeyi kapalı tutarak İzmit'de ziraatle meşgul olduğuna dair şikâyet edilmesi üzerine 1919 yılı Eylül ayında Meclis-i Meşayih tarafından ihtarda bulunulmuştur¹⁴⁰⁵. Meclis-i Meşayih'den izin alarak 1921 yılı Kasım ayında Mısır'da tedavi gören oğlunu ziyarete gitmiş, vazifesini Kadem-i Şerîf Tekkesi Şeyhi Salâhaddin Efendi'ye emanet etmiştir¹⁴⁰⁶. Ömrünün son deminde geçirdiği ağır rahatsızlıkta da yine kendisine Salâhaddin Efendi vekâlet etmiştir¹⁴⁰⁷. 9 Ağustos 1923 (26 Zilhicce 1341) pazartesi sabahı vefat etmiş, Haydarhane Tekkesi'nde tevhidhane içerisine defnedilerek üzerine bir sanduka konulmuştur¹⁴⁰⁸. Kızı Sabiha Sözüer'in verdiği dilekçe neticesinde naaşının bakiyesi 1952 yılı Aralık ayının sonlarında Silivrikapı Kabristanı'na nakledilmiştir¹⁴⁰⁹.

2. İzzetzade Efendi: M. İzzet Efendi'nin oğludur. Hüseyin Vassaf *Sefîne-yi Evliya*'da 1924/1925 yıllarında tekkelerin postnişînlerini sayarken bu tekkenin şeyhi olarak İzzet-zade ismine yer vermiştir¹⁴¹⁰.

75.Kule Meydanı (Kasap İlyas Mescidi) Tekkesi

Fatih, Cerrahpaşa (eski Kasap İlyas) Mahallesi, Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi, Kasap İlyas Camii Sokağı, 1 numarada, 1123 ada 6 parseldedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ali Osman Efendi imamet hizmetini gördüğü Kasap İlyas

¹⁴⁰³ IST.MFT.MSH d.1769 s.109.

¹⁴⁰⁴ IST.MFT.MSH d.1736 s.49.

¹⁴⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1755 vr.72b.

¹⁴⁰⁶ IST.MFT.MSH d.1757 vr.60a.

¹⁴⁰⁷ CSRA, 234/30.

¹⁴⁰⁸ CSRA, 234/30.

¹⁴⁰⁹ EEKEA. Sabiha Sözüer 1952 yılında Kocamustafapaşa Caddesi, 205 numaralı evde ikamet etmekteydi.

¹⁴¹⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/272.

Cami’i’nde Halvetî-Sünbülî usûlünü icra ettirmektedir. Bandırmalızade’nin m.1890/h.1307 yılında kaleme aldığı *Mecmua-i Tekâyâ*’da ise Yedikule’de Kasap İlyas Mescidi’nde ayin günü Çarşamba olan Kule Meydanı Tekkesi’ne yer verilirken şeyh ismi belirtilmemiştir¹⁴¹¹. m.1912/h.1330 tarihli bir listede de Sünbülî tekkeleri arasında Kule Meydanı Dergâhı bulunmaktadır¹⁴¹². Cami’ günümüzde olarak ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Mustafa Hilmî Efendi:** 1860’lardaki vefatına kadar Kule Meydanı Tekkesi’nde şeyhlik yapmıştır. Maliye Hazinesi’nden ayda 60 kuruş tahsisatı vardı¹⁴¹³.
- 2. Ali Osman Efendi:** m.1838/h.1253 yılında dünyaya gelmiştir. Kasap İlyas Cami’i’nde imam olup Halvetiyye’nin Sünbülüyye kolundan mustahlefidi¹⁴¹⁴. 1870’li yıllarda Ali Osman Efendi’yle birlikte tekkede derviş Mehmed Emin ve derviş Mehmed bin Abdullah ikamet etmekteydi¹⁴¹⁵. Mustafa Hilmî Efendi’nin vefatından itibaren 20 seneye yakın bu tekkede hizmet verdikten sonra müracat ederek meşihat beratı talep eden Osman Efendi’ye Meclis-i Meşayih tarafından 13 Cemaziye’l-ahir 1305 (25 Şubat 1888) tarihinde mazbata verilmiştir¹⁴¹⁶. Şeyh Ali Osman Efendi’nin vefat tarihine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.

76.Etyemez (Mirza Baba-Karabacak Velî) Tekkesi

Fatih, Cerrahpaşa (eski Kasap İlyas) Mahallesi, Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi, eski 1153 ada 13 parselde¹⁴¹⁷ günümüzde İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nin Acil Servis girişinin hemen sağında kalan bahçe tekkenin arsasını teşkil etmektedir. İstanbul’un fethine katılan gazîlerden Muhammed Mirza Dede bin Ömer el Buharî, Bizans devrinden kalma Diş Manastırı’nı mescide tahvil

¹⁴¹¹ Bandırmalızade, a.g.e., 12.

¹⁴¹² Ahmed Nezih Galitekin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul*, 529.

¹⁴¹³ IST.MFT.MSH d.1769 s.91.

¹⁴¹⁴ İTNVD, 110.

¹⁴¹⁵ İTNVD, 110.

¹⁴¹⁶ IST.MFT.MSH d.1769 s.91.

¹⁴¹⁷ Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 207. İmar planındaki değişiklikle tekkenin üzerinde olduğu parsel İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nin bulunduğu 2116 ada 169 parselde dahil edilmiştir.

eylemiş, tanzim ettirdiği vakfiyesi de m.1481/h.886 yılında¹⁴¹⁸ tescil olunmuştur¹⁴¹⁹. Etyemezzade Şeyh Ali Hulûsî Efendi XVIII. yüzyıl ortalarında bu mescide meşihat vaz' ederek Sa'dî ayini icrasına başlamıştır. Sultan II. Abdülhamid tarafından m.1892/h.1309 yılında müceddeden inşa ettirilen dergâhın Berat Gecesi resm-i küşadı gerçekleştirilmiş ve Hazine-yi Hassa'dan 500 kuruş taamiye tahsis edilmiştir. 1925 sonrasında harab olan ve çatısı çöken mescid 1953'de dört duvar halinde idi. Refi Cevad Ulunay 27 Nisan 1957'de Milliyet Gazetesi'nde tekkenin harabe halini aldığını, semahanenin damının çöktüğünü, türbesinin yıkıldığını, şamdanların, türbe örtülerinin, kitabelerin ve yazı levhalarının çalındığını yazmaktadır. Mahallenin eski sakinlerinden 89 yaşındaki Ali Atagören ile 6 Şubat 2016 günü yaptığımız görüşmede tekke kalıntılarının Bahaddin Baba isimli bir zat tarafından korunup temizlediğine, tekke hazîresinin Bayezid-i Cedit Cami'i bahçesine, kapının yanındaki çeşmenin hastane bahçesindeki cami'lerden birinin yanına nakledildiğine şahid olduğunu anlatmıştır. İstimlâk edilerek yıkılan tekkenin arsası, yanına inşa edilen İşçi Sigortaları (sonradan SSK) Hastanesi inşaat sahasına dahil edilmiştir. Hazîresi, yakınındaki Bayezid-i Cedit Cami'i hazîresine taşınmış, m.1892/h.1309 tarihli kitabesi, cami'in caddeye bakan kapısının üzerine yerleştirilmiştir. Tekke kapısının yanındaki Dilsiz Süleyman Ağa Çeşmesi de hastanenin bahçesine nakledilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Etyemezzade Ali Hulûsî Efendi (v.1783), Seyyid Sa'dullah Hulusî Efendi (v.1801), Koğacı Muhammed Emin Elfî Efendi (v.1835), Fındıkzade Seyyid Ahmed Raşid Efendi (v.1828), Çorbacızade el-Hac Muhammed Sa'deddin Said el Enverî Efendi (v.1813), Ahmed Raşid Efendi (v.1816), Seyyid İsmail Sıdkî Efendi (v.1831), Seyyid Ali Efendi, el-Hac Seyyid Mustafa Vehbî Efendi (v.1858), Seyyid Ahmed Muhtar Kesbî Efendi (v.1881), Hasırîzade Mustafa Feridüddin (Ferid) Efendi (v.1896)

1. Hâfız Hüseyin Hüsnî Fevzî Efendi (Molla Beğ): m.1863/h.1280 yılında İstanbul'da doğmuştur¹⁴²⁰. Etyemez Tekkesi şeyhi Mustafa Ferid Efendi'nin

¹⁴¹⁸ Ekrem Hakkı Ayverdi ise Ayvansarayî'den farklı olarak vakfiye tarihini h.876 (1271) olarak vermektedir. Bkz.Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi* (İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, 1953), 15.

¹⁴¹⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 18b.

¹⁴²⁰ CSRA, 143/35.

oğlu ve halîfesidir¹⁴²¹. Otakçılar İbtidaîsi'nde okumuş, özel hocalardan hat meşk etmiş, m.1895/h.1312 yılında Bayezid Cami'i mucîz dersiamlarından Midillili İbrahim İlhamî Efendi'den ilim icazeti almıştır¹⁴²². C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre giyiniş ve yaşayış itibarıyla tam bir kalem efendisi olduğundan, zarafet ve kibarlığıyla tebarüz ettiğinden Molla Beğ lâkabı verilmiştir¹⁴²³. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 27 Şevval 1313 (10 Nisan 1896) tarihli mazbatasına istinaden Tırhala'daki Ali Paşa Tekkesi ile Etyemez Tekkesi'nin meşihatleri uhdesine tevcih olunmuş¹⁴²⁴, 18 Zilkade 1313 (1 Mayıs 1896) tarihinde Merkez Efendi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi tarafından Etyemez Tekkesi'ndeki makamına iclâs ettirilmişdir¹⁴²⁵. Güzel sesiyle mevlid ve mersiye okur, kanun ve tanbur çalardı¹⁴²⁶. 4 Teşrîn-i evvel 1336'da Fetvane Memurin Kalemi Müdürlüğüne ta'yin olunmuş ve 2 sene sonra bu görevinden azledilmiştir¹⁴²⁷. Cumhuriyetin ilanı sonrası Erzurum Müftülüğü kâtibliği teklif edildiyse de felç geçirdiğinden bu görevi kabul edememiş ve 1 Teşrîn-i sanî 1341 (1 Kasım 1925) tarihinde emekliye sevk edilmiştir¹⁴²⁸. 25 Muharrem 1346 (25 Temmuz 1927) tarihinde vefat etmiş ve Merkez Efendi Kabristanı'nda defnedilmiştir¹⁴²⁹. Zevcesi Fahriye Hanım 27 Ekim 1963 günü vefat etmiş olup Bakırköy, Zuhurat Baba Kabristanı'nda Cenap Şehabeddin kabrinin karşısında medfundur¹⁴³⁰. Oğlu Tacettin Bayrasal¹⁴³¹, Galata Paket Postanesi'nde servis şefi idi¹⁴³². Damadı ve halîfesi Talat Hicabi TALAY 22 Şubat 1946 günü vefat etmiştir¹⁴³³.

77.Kadem-i Şerif (Halil Hamid Paşa) Tekkesi

Fatih, Cerrahpaşa (eski Kasap İlyas) Mahallesi, Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi, 16 numarada, 1149 ada 1 parselde ve Bayezid-i Cedîd Cami'i yanındadır. Sadr-ı a'zam Halil Hamid Paşa (v.Bozcaada,1785), Davud Paşa İskeleyi'nde bulunan

¹⁴²¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 85.

¹⁴²² Albayrak, a.g.e., 2/130.

¹⁴²³ CSRA, 143/35.

¹⁴²⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.293.

¹⁴²⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 85.

¹⁴²⁶ CSRA, 143/35.

¹⁴²⁷ Albayrak, a.g.e., 2/131.

¹⁴²⁸ Albayrak, a.g.e., 2/131.

¹⁴²⁹ CSRA, 143/32.

¹⁴³⁰ ABTA, Etyemez Tekkesi Dosyası.

¹⁴³¹ Bayrasal, hasırcı manasına gelmektedir.

¹⁴³² CSRA, 143/34,53.

¹⁴³³ CSRA, 143/34.

Kapıcıbaşı Konağı'nı istimlak etdirip yıktırması ve arsasına Sa'dî meşayihinden Seyyid Muhammed Ziyad Efendi için m.1785/h.1199 yılında bir tekke inşa ettirmiştir¹⁴³⁴. Ahmed Cevdet Paşa'nın yazdığına göre Şam'ın Havran livasının Busra köyünde bulunan Hazret-i Peygamber'in ayak izi (Kadem-i Şerîf) Şam Valisi Vezir Mehmed Paşa tarafından buradan alınarak Es'ad Paşa'nın evine götürülmüştür. Sonra da İstanbul'a haber gönderilip Kadem-i Şerîf'in Emeviyye Cami'i içinde Hazret-i Yahya'nın kabrinin yanına yerleştirilmesi veya Dersaadet'e nakledilmesi hususu sorulmuştur. Gelen ferman üzerine Kadem-i Şerîf 5 Receb 1198 (25 Mayıs 1784) günü İstanbul'a getirilip Eminönü'ndeki Sultan I. Abdülhamid Türbesi içine yerleştirilmiştir¹⁴³⁵. Tekkenin avlusunda h.1199 tarihli inşa kitabesi bulunmaktadı. Kuruluşunda perşembe günleri Sa'dî erkânı icra edilmekteyken Etyemez Tekkesi'yle aynı güne denk geldiğinden usûl günü son devirde salıya çevrilmiştir. Perşembe günü tatil olduğundan Halil Hamid Paşa ve vezirlerin Kadem-i Şerif Tekkesi'ne gelerek Sa'dî ayinini seyrettikleri rivayet edilmektedir¹⁴³⁶. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığına göre vakfiyede "Şeyh Ziyad'ın vefatından sonra Nakşibendiyye'den bir salih kişiye verile" diye yazılı olduğundan dergâhda gündüzleri Sa'dî, geceleri Nakşî usûlü tatbik edilmekteydi¹⁴³⁷. 1965 yılında Ahmed Es'ad Ben'im tarafından tamir ettirilen¹⁴³⁸ tevhidhane kısmı sonradan bakımsız kalınca harap olmuş ve çökmüştür. Şeyh ailesi meşruta kısmında uzun süre ikamet ettikten sonra 1970'lerde bir bekçi bırakarak tekkeden ayrılmıştır. 2000'li yıllara ulaşan harem ve selamlık kısımları Büyükşehir Belediyesi tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden kiralanarak restore edilmiş ve 2011 yılı itibarıyla İsrâ Vakfı'na tahsis edilmiştir. Seyyid Muhammed Ziyad Efendi tarafından Şam'dan getirilen Kadem-i Şerif, Halil Hamid Paşa'nın 1785'teki idamı sonrasında tekkeden Sultan I. Abdülhamid Türbesi'ne nakledilmiş¹⁴³⁹ olup günümüzde aynı mekânda ziyâret edilmektedir. Kadem-i Şerif'in tekkelerin açık olduğu devirde kandil ve arefe gibi mübarek günlerde Kadem-i Şerif Tekkesi şeyhi tarafından ziyarete açılması vakıf şartlarındandı. 2000'li yıllarda Ekonomiden

¹⁴³⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 12b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/364; CSRA, 197/295.

¹⁴³⁵ Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., 3/162.

¹⁴³⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/364.

¹⁴³⁷ CSRA, 197/295.

¹⁴³⁸ Kemal Elker tarafından bu ihtiyaya ilişkin şöyle tarih düşülmüştür: "Bânî-i sânisî oldu dergâhın / Ahmed Es'ad hizmete me'mur şüd / Cîlve-i dehr ile olmuşken harâb / Dergâh-ı Nakş-ı Kadem pür-nûr şüd / Etdi himmet ol hafîd-i pîr-i pâk / Sa'yi beyne'l-ârifîn meşkûr şüd / Hayy gelüb imdâda târih oldu tâm / Âsitân-ı Sa'diyyân māmûr şüd. h.1385" Bkz. ABTA, Kadem-i Şerif Tekkesi Dosyası.

¹⁴³⁹ CSRA, 197/296

Sorumlu Devlet Bakanlığı yapan Kemal Derviş, Halil Hamid Paşa'nın soyundan gelmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

el-Hac Seyyid Muhammed Ziyad Efendi (v.1791), Seyyid Ahmed Efendi, Seyyid Abdurrahman Efendi, Seyyid Muhammed Efendi (v.1845), Muhyiddin Efendi (v.1847), el-Hac Seyyid Abdüllâtif Efendi (v.1850), el-Hac Seyyid Ahmed Agâh Efendi (v.1895).

1. Seyyid İsmail Bedreddin Efendi: 9 Zilhicce 1269 (13 Eylül 1853) günü dünyaya gelmiş olup Şeyh Ahmed Agâh Efendi'nin oğlu ve halîfesidir¹⁴⁴⁰. Meclis-i Meşayih'in 29 Rebiu'l-ahir 1313 (18 Ekim 1895) tarihli mazbatasına istinaden 20 Şevval 1313 (3 Nisan 1896) tarihli beratla Kadem-i Şerîf Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur¹⁴⁴¹. 18 Şevval 1332 (9 Eylül 1914) tarihinde vefat etmiş olup kabri tekkenin hazîresindedir. Muhammed Efendi isminde bir halîfesi vardı¹⁴⁴².

2. Hâfız Abdüllâtif Salâhaddin Uyanık: m.1856/h.1272 yılında doğmuş olup Şeyh Ahmed Agâh Efendi'nin oğludur¹⁴⁴³. İbtidaî Mektebi'nde hâfızlığını tamamladıktan sonra başladığı Davud Paşa Rüşdiyesi'nden m.1872/h.1289 yılında mezun olmuştur. Bayezid Cami'i dersiamlarından Hâfız Mehmed Efendi'den mantık dersine kadar ilim tahsil etmiş, özel hocalardan da Halebî ve tefsir okumuştur. Rüsumat İdaresi'nde (İhracat Gümrüğü) başkâtiblik yapmış ve bu emekliye ayrılmıştır. Babası Ahmed Agâh Efendi'den Bekâr Beğ Tekkesi Şeyhi İhsan Efendi'nin rehberliğinde Sa'dî hilafeti almıştır. Ağabeginin vefatı sonrasında 5 Zilkade 1332 (26 Eylül 1914) tarihli Meclis-i Meşayih kararına¹⁴⁴⁴ istinaden 20 Zilkade 1332 (11 Ekim 1914) tarihinde Kadem-i Şerîf Tekkesi şeyhliği uhdesine tevcih olunmuş¹⁴⁴⁵, İstavroz Tekkesi Şeyhi Seyyid M. Said Efendi tarafından makamına iclâs

¹⁴⁴⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/366.

¹⁴⁴¹ IST.MFT.MSH d.1772 s.71; d.1737 s.66.

¹⁴⁴² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/366.

¹⁴⁴³ Otobiyografisinde doğum yılını 1272 olarak beyan etmiştir. Bkz. İsmail Kara, "Meşayih, Ulema-Tarikat Münasebetleri", 185-214. Hüseyin Vassaf ise doğum yılını 1276 olarak yazmıştır. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/366.

¹⁴⁴⁴ IST.MFT.MSH d.1737 s.60.

¹⁴⁴⁵ İsmail Kara, "Meşayih, Ulema-Tarikat Münasebetleri", 185-214.

edilmiştir¹⁴⁴⁶. 17 Ağustos 1936 pazartesi günü vefat etmiş, salı günü kılınan cenaze namazı sonrası Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir¹⁴⁴⁷. Refia Hanım'la (v.1942) evliliğinden 1890 yılında Ayşe Sıdika isimli kızı dünyaya gelmiştir. Ayşe Sıdika Hanım 1910 yılında harp tarihine dair 17 kitabın yazarı Bursalı Mehmed Nihad Beğ'le evlenmiş ve 1912 yılında Orhan Kirizman isimli oğlu doğmuştur. Askeri tarihçi ve İzmir Müstahkem Mevki Piyade Livası Kumandanı olan Kurmay Yarbey (Erkân-ı Harb Kaymakamı) Mehmed Nihad Beğ, Kilizman (günümüzdeki adı Güzelbahçe ilçesi) mevkiinde 14 Temmuz 1928 günü bir jandarma erinin kazayla ateş etmesi sonucu vefat etmiş ve Kokluca Kabristanı'na defnedilmiştir. Devlet Demir Yolları'ndan emekli olan Orhan Beğ 26 Eylül 1965 günü vefat etmiş ve ertesi günü öğle vakti Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası İstanbul, Kozlu Kabristanı'na defnedilmiştir¹⁴⁴⁸. 5 Temmuz 1979'da vefat eden Ayşe Sıdika Hanım da Kozlu Kabristanı'nda medfundur¹⁴⁴⁹. Orhan Kirizman'ın da Feriha Hanım'la evliliğinden Jale Zeynep Ertürk ve Munis Kirizman dünyaya gelmiştir.

3. Ahmed Es'ad Ben'im: Hâfız Abdüllâtif Selâhaddin Efendi'nin akrabası ve halîfesidir. 17 Ağustos 1936 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan vefat ilanında Abdüllâtif Salâhaddin Efendi için “*Gümrük Mecmuası* sahibi Esad'ın büyük babası” yazılıdır. Bir müddet Kadem-i Şerif Tekkesi meşrutasında ikamet etdikden sonra Taksim'de Zigana Apartmanı'na taşınmıştır. Gümrük komisyonculuğuyla iştigal eden Ahmed Es'ad Beğ 26 Ocak 1978 günü vefat etmiş ve 27 Ocak Cuma günü Sünbül Efendi Cami'i'nde ikindiye müteakip cenaze namazı kılındıktan sonra Kozlu Kabristanı'na defnedilmiştir¹⁴⁵⁰. Feriha Hanım'la evliliğinden dünyaya gelen oğlu inşaat mühendisi Bedreddin Semih BEN'İM Devlet Su İşleri'nde teknik müşavir olarak çalışmış, 1976 yılında vefat etmiştir. Oğlunun vefat ilanında Ahmed Es'ad Beğ için “Kadem-i Şerif Saadî Asitanesi meşayihinden” ifadesine yer verilmiştir. Bedreddin Semih Beğ'in Meral Hanım'la evliliğinden Neslinur isimli bir kızları olmuştur. Neslinur Benim

¹⁴⁴⁶ CSRA, 197/296.

¹⁴⁴⁷ *Cumhuriyet Gazetesi* (17 Ağustos 1936), 4.

¹⁴⁴⁸ *Milliyet Gazetesi* (27 Eylül 1965), 7.

¹⁴⁴⁹ *Milliyet Gazetesi* (6 Temmuz 1979).

¹⁴⁵⁰ *Hürriyet Gazetesi* (27 Ocak 1978).

İstanbul'da ikamet etmektedir.

78. Mehmed Hamid Ağa Tekkesi

Günümüzde Fatih, Cerrahpaşa Mahallesi sınırları içerisinde kalan Kasap İlyas Mahallesi'nde XX. yüzyıl başlarında Mehmed Hamid Ağa tarafından tesis edilmiş bir Nakşî tekkesidir. Tekkenin konumu tam olarak tesbit edilememektedir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Mehmed Selim Efendi:** Nakşî meşayihindendir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de bu tekkenin şeyhi olduğu kayıtlıdır¹⁴⁵¹.

12. Cibali Mahallesi

79. Pîrî Paşa (Pîrî Mehmed Paşa-Soğukkuyu) Tekkesi

Fatih, Cibali Mahallesi, Zeyrek Mehmet Paşa Sokağı, 2 numarada, 1000 ada 53 parselde yer almaktadır. Pîrî Mehmed Paşa tarafından yeğeni Şeyh Cemaleddin İshak Karamanî için zaviye olarak yaptırılmış¹⁴⁵², tanzim etdirilen vakfiyesinden akar tahsis edilmiştir¹⁴⁵³. m.1527/h.933 yılında Cemaleddin İshak Karamanî'nin vefatı sonrasında medreseye dönüştürülmüş ve Molla Sururî Mustafa Çelebi buraya müderris ta'yin olunmuştur¹⁴⁵⁴. Altındaki sarnıçdan dolayı Soğukkuyu Medresesi adıyla da anılan yapı 1942 yılında yıkılmış ve uzun süre harabe olarak kalmıştır. Fatih Belediyesi'nce 2013 yılında yeniden inşa edilerek cami olarak ibadete açılmıştır.

Tekkenin şeyhi:

1. **Cemaleddin İshak Karamanî (Cemal Halife):** Aksaray'da medfun ulemadan Cemaleddin-i Aksarayî'nin torunlarından. Halvetiyye'nin pîr-i sanisi Yahya-yı Şirvanî'nin halîfesi Habib Ömer-i Karamanî'nin Amasya'daki dergâhında yetişerek hilafet almıştır¹⁴⁵⁵. Hac ziyareti sonrası amcası Pîrî Mehmed Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a gelmiş ve Zeyrek'de kendisi için inşa olunan zaviyede irşadına başlamıştır. Molla Kestel'den ders okumuş,

¹⁴⁵¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 48/272.

¹⁴⁵² Ayvansarayî, *Hadîka*, 67a; Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/296.

¹⁴⁵³ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 427.

¹⁴⁵⁴ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/296.

¹⁴⁵⁵ Ayvansarayî, *Vefeyât*, 122; Ayvansarayî, *Hadîka*, 138b; Ayvansarayî, *Mecmuâ-i Tevârih*, 82a; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 19a.

Hattat Hamdullah'dan hüsn-i hat meşş etmiş, devrin meşşur hattatlarından Ahmed Karahisarî'nin de mürşîdi olmuştur. Pîri Mehmed Paşa tarafından Haseki ile Fındıkzade arasında tesis edilen, sonradan Koruk adını alan tekkenin meşşhati de uhdesine verilmiştir. m.1527/h.933 yılında vefat eden Cemaleddin İshak Karamanî vasiyeti icabınca Sütölçe'de Kapı Ağası Mahmud Ağa Cami'i yanına defnedilmiştir. Sonrasında kabri üzerine bir türbe ve yanına bir zaviye yaptırılmışdır¹⁴⁵⁶. Cemaleddin İshak Karamanî'nin naaşı m.1922/h.1341 yılında Sütölçe'den Koruk Tekkesi hazîresine nakledilmiştir¹⁴⁵⁷. Bu hadiseyi Koruk Tekkesi'nin son şeyhlerinden Muhammed Zekâî Efendi, Hüseyin Vassaf'a şöyle anlatmıştır: *"Bu dergâhda icrâ-yı meşşhat etmişler. Zannederim, Molla Gürânî ile beynlerinde nasılsa beynûnet husûle gelmiş ve hastalandıkları zamân amcaları Pîrî Mehmed Paşa'nın Haliç'te kâin konak veya yalılarına götürölerek irtihâlleri vukûunda, ihtiyâr-ı zahmetle Taşkasab'a kadar götürölme kûlfetini ihtiyârdan ise, beni Sütölçe'de defn ediniz."* yolundaki vasiyetleri üzerine oraya defn edilmişler idi. Ahîren dergâhına bakâyâ-yı ızâmını nakl arzû ettim. Meşâyıhdan ba'zı zevât huzûruyla kabr-i enverleri açıldıkda kemiklerini iskelet hâlinde, yalnız göğüs kemiklerinin üzerine taş düşerek zedelenmiş bir vaz'ıyyette bulmuşlar. Ta'zîmât-ı fevkalade ile dergâhın makberesine nakledildi."¹⁴⁵⁸ Süüdül-Mevlevî'nin anlattığına göre *"bakâyâ-yı ızâmın nakli için kabirleri açıldıkda bir toprak yığını ve bu meyânda iki-üç parça ufak kemik görölmiş, o kemiklerle toprak dergâha nakl olunmuştur. Bu toprak yığınının mürûr-ı zamân ile çöküntü mahsûlü bulunduğı"* anlaşılmıştır¹⁴⁵⁹.

80. Tahir Ağa Tekkesi

Fatih, Cibali (eski Haydar) Mahallesi, Karadeniz Caddesi, Esrar Dede Sokağı, 15 numarada, 2192 ada 33 parselde bulunmakdadır. m.1760/h.1174 yılında Muhammed Tahir Ağa tarafından mescid, zaviye ve meşşruta inşa ettirilmiş ve vakfiye tanzim edilerek Nakşî şeyhlerine meşşrut kılınmıştır. Sultan III. Mustafa devrinde kapıcıbaşılık/mabeyncilik vazifesini ifa eden M. Tahir Ağa, Fatih

¹⁴⁵⁶ Ayvansarâyî, *Hadîka*, 138b.

¹⁴⁵⁷ *Türk Tarih Encümeni Mecmuası* (Teşşrîn-i sani 1926), 347; C. S. Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kûltürü*, 202-203.

¹⁴⁵⁸ Hüseyin Vassaf, *Seffine*, 3/225-226.

¹⁴⁵⁹ Hüseyin Vassaf, *Seffine*, 3/226.

Cami'i'nin deprem sonrası yeniden inşasına nezaret etmiş, Surre-i Hümayûn Emîni olarak görev yapmıştır. m.1783/h.1197 yılında Şam'da idam edilen M. Tahir Ağa'nın başı İstanbul'a getirilerek banîsi olduğu tekkenin hazîresine defnedilmiştir¹⁴⁶⁰. 13 Ramazan 1196 (22 Ağustos 1782) perşembe gecesi çıkan Tüfekhane Yangını'nda tekke yanıp harap olmuştur. Tahir Ağa'nın oğlu Hâcegân-ı Divan-ı Hümayûn'dan Muhammed Emin Efendi 25 Zilkade 1216 (29 Mart 1802) tarihinde burası için bir vakfiye daha tanzim ettirmiştir¹⁴⁶¹. Muhtelif zamanlarda yeniden inşa edilen tekke harap olunca Şeyh Ali Behcet Efendi zamanında mescid-tevhidhane, çilehane, harem, hazîre, selamlık, derviş hücreleri, mutfak ve çeşmeden ibaret olarak yeniden inşa olunmuştur. 31 Mayıs 1918'de çıkan Cibali yangınında harem kısmı ortadan kalkmıştır¹⁴⁶². Cadde ile Es'ad Dede kabri arasında kalan bahçede harem binasının temelleri durmaktadır. Tahrip olan diğer kısımlar Hüseyin Vassaf tarafından ihya edilmiştir. 1925 yılında İstanbul'a gelen Bursa Mısırî Âsitânesi Şeyhi M. Şemseddin Ulusoy, bu tekkede gerçekleşen zikir meclisinden çok etkilendiğini, buraya en meşhur zakirlerin ve neyzenlerin geldiğini, Behcet Efendi'nin yönetimini ve Hüseyin Vassaf'ın kendinden geçerek yaptığı semai hatıralarında methederek anlatmaktadır¹⁴⁶³. Mesnevîhan Selânikli M. Es'ad Dede'nin kabri 1926 yılında Şeyh Ali Behcet Efendi ve Hüseyin Vassaf'ın teşebbüsüyle Kasımpaşa Mevlevîhanesi hamuşanından Tahir Ağa Tekkesi hazîresine nakledilmiş ve Şeyh Abdullah Salâhaddin Uşşakî kabrinin ayak ucuna defnedilmiştir. Mescid-tevhidhane 1925'den sonra cami' olarak faaliyet göstermeye devam ederken Ali Behcet Efendi'nin iki kızı Hayriye ve Hikmet Hanımlar vefatlarına kadar selâmlık kısmında ikamet etmişlerdir. Tekkenin kütüphanesindeki 143 yazma, 750 matbu eser aileden satın alınarak 1955 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir¹⁴⁶⁴. 1957-1983 yılları arasında hâfız Mustafa Becerikli¹⁴⁶⁵ imam olarak cami'de vazife görmüş, müezzinliğini ise hâfız Ali Okumuş yapmıştır. Merhum Mustafa Becerikli'nin oğlu Sami Becerikli'den öğrendiğimize göre 1970'lerde tekkede Becerikli ailesi, Okumuş ailesi, Şehzade Cami'i müezzini Mevlüt Çatalca'nın ailesi ve iki şeyh kızı ile birlikte 25 kişi ikamet

¹⁴⁶⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/266.

¹⁴⁶¹ İsmail Büyükseçgin, "Tahir Ağa Tekkesi", *Turing Dergisi* 385 (Mart 2016), 52.

¹⁴⁶² "31 Mayıs 1918 tarihindeki yangında harap olan tekkeler", *Muhibban Dergisi* 3, (22 Safer 1336)

¹⁴⁶³ Mehmed Şemseddin Mısırî, *Dildar-ı Şemsî*, 173.

¹⁴⁶⁴ İsmail Büyükseçgin, "Tahir Ağa Tekkesi", 54.

¹⁴⁶⁵ Hafız Mustafa Becerikli Nakşî-Halidî meşayihinden Mahmud Sami Ramazanoğlu'nun dervişlerinden olup Bahariye Mensucat Fabrikası'na gidip işçilere cuma namazı kıldırırdı. Musa Topbaş'ı M. Sami Ramazanoğlu ile Mustafa Becerikli tanışdırmıştır.

etmekteydi. Hikmet Hanım'ın bakımını üstlenen, sonra da evladlığı olan Asiye Hanım'ın kocası İlyas Okumuş ve kızı 2020 yılında selâmlık kısmında ikamet etmekteydi. Es'ad Dede'nin sikkesini de ihtiva eden bir kısım tekke eşyası ve kitapları 1980 yılında Ali Behçet Efendi hulefasından Ahmed Sadık Yivlik'in ikamet ettiği Karababa Tekkesi'ne gönderilmiştir¹⁴⁶⁶.

Tevhidhane/mescid 1983 yılında minber konularak cami'e tahvil olunmuş ve cuma namazı kılınmaya başlanmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Muhammed Sâbir Efendi (v.1764), Abdullah Salâhaddin Uşşakî (v.1783), Muhammed Ziyaeddin Efendi (v.1818), Muhammed Tevfik Efendi (v.1843), İbrahim Hayranî Efendi (v.1844), Muhammed Feyzullah Efendi (v.1869).

1. (vekil) Arap Said Efendi: Pertev Paşa'nın kölesi idi. Paşa'nın müsaadesiyle İbrahim Hayranî'ye intisab etmiş ve kendisinden hilafet almıştır. Hâfızlığa Harem İskeleyi Mektebi Muallimi Hoca Kutbeddin Efendi'nin yanında başlamış ve Ayasofya Cami'i 1. İmamı Hacı Abdî Efendi'nin yanında tamamlamıştır. Mürşîdiyle birlikte Selimiye Tekkesi'nden Tahir Ağa Tekkesi'ne gelmiş, m.1866/h.1283 yılında Aşık Paşa Mahallesi'nde Asude Hatun Mektebi'ne muallim, mahalleye imam ve Seyyid Velayet Tekkesi'ne de şeyh ta'yin olunmuştur. Şeyh M. Feyzullah Efendi'nin vefatından itibaren çocuk yaştaki oğluna Tahir Ağa Tekkesi'nde 11 sene vekâlet etmiştir. 25 Rebiu'l-evvel 1320 (2 Temmuz 1902) çarşamba günü vefat eden Said Efendi Seyyid Velayet Türbesi'nde pencere kenarındaki lahidde medfundur¹⁴⁶⁷.

2. Ali Behcet Kutelman: Zekiye Hanım ile Şeyh M. Feyzullah Efendi'nin oğlu olup m.1860/h.1277 yılında İstanbul'da doğmuştur¹⁴⁶⁸. Mekteb-i İbtidâî sonrasında Fatih dersiamlarından Urfalı Muhammed Efendi'den ilim tahsil edip icazetname almıştır. Nakşibendiyye ve Kadiriyye hilafetini Kadirîhane şeyhi Seyyid M. Şerefeddin Efendi'den¹⁴⁶⁹, Şazilî-Senusî hilafetini İsmail Nüvvab'dan¹⁴⁷⁰, Şazilî hilafetini ise Mustafa bin Osman Şenbî el

¹⁴⁶⁶ Mehmed Akif Köseoğlu, *İstanbul'un 100 Tekkesi* (İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016), 138.

¹⁴⁶⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/118.

¹⁴⁶⁸ İlyas OKUMUŞ'da bulunan Nüfus Tezkiresi

¹⁴⁶⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 58; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/119.

¹⁴⁷⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/120.

Trablusgarbî'den¹⁴⁷¹ almıştır. 21 Receb 1299 (9 Haziran 1882) perşembe sabahı Tıbb-ı atîk mütehasşısı Hoca Tahsin Efendi'nin kızkardeşinin kızı Fatıma Zehra Hanım'la evlenmiş, öğleden sonra da babasının vefatından sonra vekâleten idare olunan Tahir Ağa Tekkesi meşihatine Kadirîhane Şeyhi Şerefeddin Efendi tarafından iclas olunmuştur¹⁴⁷². Selimiye Tekkesi yanındaki Pertev Paşa Kütüphanesi hâfız-ı kütüblüğü de babasından intikal etmiş, buradaki kitaplar Millet Kütüphanesi'ne taşınınca vazifesini Fatih'de devam ettirmiş ve 3 Safer 1346 (1 Ağustos 1927) günü emekliye ayrılmıştır¹⁴⁷³. Şeyh Ali Behcet Efendi Nakşidil Valide Sultan'ın vakfiyesine istinaden Valide Sultan'ın türbesinde perşembe ve pazar günleri hatm-i haccân icra ettirmiştir¹⁴⁷⁴. Refikası Fatıma Zehra Hanım 27 Receb 1334 (30 Mayıs 1916) günü, kızları Hadice Nazîme 7 Ramazan 1315'de, Hadice Hüsnîye 6 Zilhicce 1317'de ve Fatıma Muhsîne 8 Zilhicce 1340'da vefat etmiş olup Şeyh A. Salâhaddin Uşşakî'nin kabri yanında yaptırılan kabirde birlikte yatıyorlar. Ali Behcet Efendi 15 Cemaziye'l-evvel 1354 (15 Ağustos 1935) günü vefat etmiş¹⁴⁷⁵, Karacaahmed Kabristanı'nın Selimiye Tekkesi karşısındaki kısmına defnedilmiştir. Oğlu Tahir Ağa Cami'i imamı ve İETT memurlarından Feyzullah Kutelman 1950'de vefat etmiştir. Evlenmişse de çocuğu olmamıştır. Ali Behcet Efendi'nin Hayriye ve Hikmet isimli iki kızı ise hiç evlenmemiş ve vefatlarına kadar tekkede ikamet etmişlerdir. Büyüğü merhume Hayriye Hanım, küçüğü merhume Hikmet hanım idi. Hayriye Hanım yemek-bulaşık-çamaşır gibi ev işlerini görür, Hikmet Hanım ise Çemberlitaş'daki askeri dikimevinde terzi olarak çalışarak evin geçimini temin ederdi. Hikmet Hanım, ömrünün son iki senesinde şeker hastalığından dolayı görme kabiliyetini kaybetmişti¹⁴⁷⁶. Ömrünün son senelerinde kendilerine hizmet eden Asiye Hanım'ı mahkeme kararıyla evlatlık edinmiştir. Feyzullah, Hayriye, Hikmet Kutelman ile Asiye Okumuş, Şeyh Ali Behcet Efendi'nin kabrine defnedilmiştir. 23 Haziran 2020 günü

¹⁴⁷¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/123.

¹⁴⁷² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/119.

¹⁴⁷³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/123.

¹⁴⁷⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/123.

¹⁴⁷⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, (16 Ağustos 1935). *Rehber-i Tekâyâ*'ya sonradan şöyle bir not düşülmüştür: "Bu dergâhda Hacı Behcet namında bir edîb ve kâmil zât şeyh idi. Rahmetullahi aleyh. Vefatı: 1354". Tabîbzâde'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı*'na da sonradan kurşun kalemle ve arap harfleriyle vefatı 15 Ağustos 1935 olarak kaydedilmiştir.

¹⁴⁷⁶ Sami Becerikli'den 12 Eylül 2016'da alınan bilgi.

merhûm Asiye Hanım'ın kocası İlyas Okumuş'la yaptığımız görüşmede Hikmet ve Hayriye Hanımlar ile Ahmed Sadık Yivlik'e dair bazı hatıralar öğrenilmiştir. Hikmet Hanım'ın vefatı sonrasında Okumuş ailesi camii'nin son cemaat yerinin sağından bir kapıyla girilen, iki oda ve bir salondan ibaret kısımda ikamet etmişlerdir.

81.Hocazade (Hâcezade) Ahmed Efendi Tekkesi

Fatih, Cibali (eski Kasap Demirhun) Mahallesi, Haydar Caddesi, Bıçakçı Çeşmesi Sokağı, 56 numarada 1007 ada 68 parselde yer almaktaydı. Evkaf Muhasebesi Başkâtibi Hocazade Ahmed Efendi m.1750/h.1163 yılında¹⁴⁷⁷ vakfiye tanzim ettirmek suretiyle kendi evini bir Halvetî-Uşşakî zaviyesine tahvil eylemiştir. Vakfiye özetinde şu ifade bulunmaktadır: “*Vākıf-ı mumaileyhin vakfiye-i mukayyedesinde İstanbul'da Kasab Timur Han Mahallesi'nde iştira eylediği menzilin bağçesinde orta sed üzerinde ... zira' arsa üzerine bir semahane inşa ve etrafından fukara sakin olmak için dört aded hücre bina iderek tevliyet ve meşihat ve menzil-i mezkûrun süknasını evvelâ nefesine, ba'de veled-i ma'nevisi el-Hac Mehmed Arif'e ve ba'dehu mezbûr Mehmed Arif'in evlâdına ve ba'de'l-inkıraz tarîk-i Uşşakiyye'den terbiye ve irşada kâdir kimesneye şart eylemiştir.*”¹⁴⁷⁸ Hocazade Ahmed Efendi, tekkenin şeyhliğinin kendi vefatı sonrasında ma'nevî oğlu el-Hac Mehmed Arif Efendi'ye, onun vefatıyla neslinden gelenlere, onların da kalmaması halinde Uşşaki hulefasından bir zata verilmesini vakfiye hükmü haline getirmişti. Hocazade Ahmed Efendi, vefatı sonrasında sokak kapısının sağ tarafına defnedilmeyi vasiyet etmişti¹⁴⁷⁹. m.1840/h.1256 yılında hazırlanan bir listede bu tekkenin arsa halinde olduğu belirtilmiştir¹⁴⁸⁰. Uzun süre tevhidhane kısmı arsa halinde kaldığından tekke müstemilatından iki odada zikir icra edilmekteydi. m.1890/h.1307 yılında Şeyh M. Kâmil Efendi 100 lira masraf ederek tevhidhane inşasına muvaffak olmuştur¹⁴⁸¹. 1. Dünya Savaşı sırasında uçaktan atılan bir bombayla tekke tahrip olmuştur. 90 yaşlarında bir zatın arsayı 40 yıl boyunca süpürdüğü mahalleliden öğrenilmiştir. Günümüzde tekkenin arsasına bir bina inşa edilmiş ve sadece hazîre kısmı kalmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

¹⁴⁷⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 271.

¹⁴⁷⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 2/12.

¹⁴⁷⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 271.

¹⁴⁸⁰ *Asitane*, 13.

¹⁴⁸¹ IST.MFT.MSH d.1770 s.81.

Hocazade el-Hac Ahmed Efendi, el-Hac Mehmed Arif Efendi, Ahmed Halîfe, İsmail Eşref Efendi, Mehmed Kâmil Efendi (v.1899)

- 1. Mustafa Şükrî Ağa:** Şeyh Mehmed Kâmil Efendi'nin vefatı üzerine kardeşi M. Şükrî Ağa tekkeye davet edilmişse de Uzun Çarşı'da esnafılık yaptığından hakkından feragat etmiştir¹⁴⁸².
- 2. Mehmed Cemaleddin Efendi:** Şeyh M. Kâmil Efendi ile Atiyye Hanım'ın oğludur. Babası vefat ettiği vakit yaşı küçükdü. Amcasının feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 25 Zilkade 1318 (16 Mart 1901) tarihli mazbatasına istinaden Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi Şeyhi İsmail Efendi niyabetiyle Mehmed Cemaleddin Efendi uhdesine meşihat tevcih olunmuştur¹⁴⁸³. m.1916/h.1334 ve m.1925/h.1344 tarihli listelerde Haydar'da Hocazade Ahmed Efendi Uşşakî Tekkesi şeyhi olarak ismi zikredilmektedir¹⁴⁸⁴. Askerlik esnasında kolundan sakatlanmıştı¹⁴⁸⁵.

82. Abdülhalim Efendi (Halim Efendi-Yeşil Tulumba) Tekkesi

Fatih, Cibali (eski Kasap Demirhun) Mahallesi, Salih Paşa Caddesi, Şeyh İlâhi Sokağı, 3 numarada, 1016 ada 15 parselde yer almaktaydı. Mısır Çarşısı'nda attarlık yapan Abdülhalim Efendi seyr u sülûk görüp Rıfaiyye'den hilafet aldıktan sonra Unkapanı civarındaki tek katlı evini m.1845/h.1261 yılında tekkeye tahvil etmiştir¹⁴⁸⁶. Tekkede bir meydan odası, bir şerbet odası, bir dolaplı oda, bir kahve odası bulunmaktaydı. Arka tarafa üç hela yaptırılmıştı. Şeyh Mustafa Efendi zamanında ise iki oda bir sofadan müteşekkil ikinci kat inşa edildi. Tekke 1893 yılında Hazine-i Hassa'dan masrafı karşılanarak tamir ettirilmiş ve 18 Şevval 1310 (5 Mayıs 1893) tarihinde resm-i küşadı gerçekleştirilmiştir¹⁴⁸⁷. İstanbul'a geldiğinde bu tekkeyi ziyaret eden Bursa Mısırî Asitanesi şeyhi M. Şemseddin Ulusoy, Mustafa Efendi ve Zakirbaşı Cemal Efendi'yle görüştüğünü, zikirde devsiye¹⁴⁸⁸ yapıldığını hatıralarında anlatmaktadır¹⁴⁸⁹. 31 Mayıs 1918'de çıkan

¹⁴⁸² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 271.

¹⁴⁸³ IST.MFT.MSH d.1774 s.57.

¹⁴⁸⁴ Albayrak, a.g.e., 5/18; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/274; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 2/12.

¹⁴⁸⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/274.

¹⁴⁸⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 172.

¹⁴⁸⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 172.

¹⁴⁸⁸ Devsiye/devse, Şeyh Efendi'nin hastaların yere yatırılıp üzerlerine basarak yürümesi şeklinde gerçekleştirilmektedir.

¹⁴⁸⁹ Mehmed Şemseddin Mısırî, *Dildar-ı Şemsî*, 94.

büyük yangında tahrip olan tekkeden günümüze geniş bir bahçe içerisindeki temel kalıntıları ve hazîresi ulaşabilmiştir.

Tekkenin şeyhleri:

1. Abdülhalim Efendi: m.1802/h.1217 yılında doğmuş, Mısır Çarşısı'nda attarlıkla iştigal etmiştir. Kara Sarıklı Tekkesi Şeyhi İbrahim Sabrî Efendi'den Rıfâî hilafeti almış¹⁴⁹⁰ ve kendi evine meşihat vaz' etmiştir. Kardeşi Muhammed Kâmil Efendi de Unkapanı Şazilî Tekkesi postnişîni idi. Çocuğu olmadığından 11 Zilkade 1292 (10 Aralık 1875) tarihinde meşihatten feragat edip Mustafa Efendi'yi cihazlayarak posta çeken Abdülhalim Efendi 18 Zilkade 1292 (17 Aralık 1875) tarihinde vefat etmiştir¹⁴⁹¹. Hayattayken yaptırdığı türbesine defnolunmuştur. Şeyh Mustafa Efendi tarafından sonradan bu türbe kaldırılmış ve toprak kabir haline getirilerek başına mezar taşı konulmuştur¹⁴⁹².

2. Hâfız Hacı Mustafa Muhyiddin b. Ebûbekir Efendi: m.1835/h.1251 yılında dünyaya gelmiştir¹⁴⁹³. Annesi Hattat Hafîze Habîbe Hanım m.1873/h.1290 yılında vefat etmiş olup kabri Eyyûb'de Molla Çelebi Tekkesi hazîresindedir. Babası Seyyid el-Hac Ebûbekir Efendi ise 17 Cemaziye'l-ahir 1295¹⁴⁹⁴ (18 Haziran 1878) günü vefat etmiş ve Yeşil Tulumba Tekkesi hazîresinde medfundur. Üsküplü Cami'i ve Mahallesi imamı olan Hâfız Hacı Mustafa Efendi uzun zaman Bab-ı Fetva'da kâtiblik yapmıştır¹⁴⁹⁵. Karaabalı Tekkesi'nde ikamet eden Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan ve Dahiliye Kalemi hulefasından Serhalîfezade Şeyh Ahmed Raşid Efendi'den 24 Şa'ban 1290 (17 Ekim 1873) tarihinde Rıfâî hilafeti almış¹⁴⁹⁶, Şeyh Abdülhalim Efendi tarafından 11 Zilkade 1292 (10 Aralık 1875)¹⁴⁹⁷ tarihinde posta iclas edilmiştir. Çok zengin olduğundan "32 Anahtarlı Mustafa Efendi" diye tanınan¹⁴⁹⁸ Hâfız Hacı Mustafa Efendi

¹⁴⁹⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 172; CSRA, 160/420.

¹⁴⁹¹ CSRA, 213/136.

¹⁴⁹² CSRA, 213/136.

¹⁴⁹³ İTNVD, 232.

¹⁴⁹⁴ CSRA, 213/138.

¹⁴⁹⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 172.

¹⁴⁹⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 172; CSRA, 213/138.

¹⁴⁹⁷ Şeyh Şevket Efendi, *Sandıkçı Tekkesi'ne Ait Defter* (İstanbul: Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K995), 10a.

¹⁴⁹⁸ CSRA, 213/141. Torunu Çetin Altan ise dedesinin lâkabını 40 Anahtarlı Mustafa Efendi diye yazmıştır. Bkz. Çetin Altan, "Saksı Çiçekleri", *Milliyet Gazetesi* (6 Ekim 1964).

Üsküplü Cami'i'ni de yeniden yaptırmıştır. 22 Kânun-ı sani 1326 (4 Safer 1329 /4 Şubat 1911) tarihinde vefat etmiş¹⁴⁹⁹ ve tekkenin hazîresine defnedilmiştir. Kabir şahidesinde şu ibare yazılıdır:

*“Mürşîd-i zî ilm u irfân muktedâ-yı muhterem
Ârif-i âlî-himem sâhib-i vefâ-yı muhterem
Mazhar olmuştu ezelden hubb-ı Haydar sırrına
Zikr u fikriydi heme âl-i abâ-yı muhterem
Fahr ile olmuştu Sultan Rıfâî bendesi
Şeyh idi derviş idi rûşen-likâ-yı muhterem
Bir nice müsterşidi yıllarla irşâd eyledi
Lem'a-dâr-ı feyz idi her dem şu câ-yı muhterem
Hasr-ı enfâs eyleyüb zikr-i Hudâ'ya rûz u şeb
Hû deyüb göcdü cihândan Mustafâ-yı muhterem
Sene 1329”*

3. (vekil) Hacı Faik Efendi: Hâfız Hacı Mustafa Muhyiddin Efendi'nin halîfesidir¹⁵⁰⁰. Mevlidhan ve duagû idi. Mürşîdinin vefatında oğlu yokdu. Kız tarafından iki torunu ise 4 ve 6 yaşında idi. Bu sebeple tekkenin şeyhliğine Hâfız M. Cemaleddin Efendi ile Hacı Faik Efendi dönüşümlü olarak vekâlet etmiştir. Hacı Kadın Cami'i'nde de Rıfâî usûlü icra etmiştir¹⁵⁰¹.

4. (vekil) Hâfız Muhammed Cemaleddin Efendi: Küçük Piyale Mahallesi imamı ve Fatih dersiamlarından Hoca Abdülkadir Efendi (v.1894/h.1311) ile Hanife Hanım'ın oğlu olup m.1870/h.1287 yılında dünyaya gelmiştir. İlk intisabı Kadirî-Eşrefî meşayihinden Paşmakçı Tekkesi Şeyhi Halil Sabrî Efendi'yedir. Onun vefatıyla bağlandığı Selanikli Muhammed Efendi'den m.1895/h.1312 yılında hilafet almıştır¹⁵⁰². 27 Receb 1317 (1 Aralık 1899) Mi'rac gecesi Unkapanı Halim Efendi Tekkesi Şeyhi Mustafa Efendi'den teberrüken Rıfâî tac ve hırkası giymiştir¹⁵⁰³. Gümüş Baba Tekkesi Şeyhi M. İzzet Efendi'den de yine teberrüken Kadirî-Müştakî icazeti vardı. m.1910/h.1328 yılında ise Üsküdar'daki Himmetzade Tekkesi şeyhi Abdülhay Efendi'den teberrüken Bayramî hilafeti alarak aslen bu tarikattan

¹⁴⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1735 s.85; d.1735 s.138.

¹⁵⁰⁰ CSRA, 111/35.

¹⁵⁰¹ CSRA, 111/35.

¹⁵⁰² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/227.

¹⁵⁰³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/227.

olan Paşmakçı Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunmuştur¹⁵⁰⁴. Babasının vefatı sonrası Küçük Piyale Mahallesi imamlığı da uhdesine verilmişti. m.1886/h.1303 yılında başladığı Sultanahmed'deki Orman Maâdin Nezareti Muhasebesi Vâridat kâtibliği vazifesinden m.1907/h.1325 yılında istifa ederek ayrılmıştır¹⁵⁰⁵. Şeyh Türlü Tekkesi'nde Zekâî Dede'den, Sokullu Tekkesi'nde de Yeniköylü Hattat Hâfız Hüseyin Efendi'den şarkı ve ilahi meşk etmiştir¹⁵⁰⁶. Kasımpaşa Mevlevîhanesi kudümzenbaşısı Şevki Dede, Mevlevî Arab Muhammed Ali, Bahariye Mevlevîhanesi kudümzenbaşısı Şeyh Arif Efendi ve Muallim İsmail Hakkı Beğ'den musıkî dersleri almış, Şeyh Vefa Türbedarı Osman Efendi'den zikir idaresini öğrenmiştir¹⁵⁰⁷. 1925 yılında Yeşil Tulumba Tekkesi'nin şeyh vekilliğini¹⁵⁰⁸, Uşşakî Asitanesi, Fatih Tahir Ağa, Taştekneler, Arabzade, Pişmaniye ve Selamî Efendi Tekkeleri'nin zakirbaşılık vazifesini yürütmekteydi. Gazi Hasan Paşa Vakfı tevliyyetinde de kâtiblik yapmaktaydı. Aşık Paşa'daki Tahir Ağa Tekkesi'nde verdiği derslere katılanlar arasında Hâfız Sadeddin Kaynak, Hâfız Kemal Gürses, Kemanî Reşad Beğ, Arab Hüsnü, Tanburî ve Hattat Kemal Batanay, Sadi Hoşses, Hüseyin Vassaf başta gelmekteydi¹⁵⁰⁹. 16 Haziran 1937¹⁵¹⁰ tarihinde vefat etmiş, Kulaksız Kabristanı, 1. ada 189 numaradaki babasının kabrine defnedilmiştir¹⁵¹¹. Ayrıca bir kabir taşı bulunmamaktadır. Reşad Ekrem Koçu'nun yazdığına göre *"defni sırasında talebelerinden Hâfız Sadeddin Kaynak ile Sadi Hoşses: "Çıkmaz derûni dilden efendim muhabbetin / Kurbanın olduğum bize yok mu mürüvvetin" beyti ile başlayan ağır semaîsini hazin bir sesle okumuşlar idi"*¹⁵¹²

5. Cemal Kıpçak: Şeyh Hâfız Mustafa Muhyiddin Efendi'nin kızı Habîbe Vesile Hanım ile Topçu Hasan Paşa'nın (Kara Hasan Paşa) evliliğinden 1905 yılında İstanbul'da doğmuştur. Dedesi erkek çocuk bırakmadan vefat edince tekkenin şeyhliği m.1911/h.1329 yılında Kasımpaşalı Hâfız Muhammed Cemaleddin Efendi'nin niyabetiyle Cemal Efendi'ye

¹⁵⁰⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/227.

¹⁵⁰⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/227.

¹⁵⁰⁶ CSRA, 229/433.

¹⁵⁰⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/227.

¹⁵⁰⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 44/248.

¹⁵⁰⁹ CSRA, 229/437.

¹⁵¹⁰ Reşat Ekrem Koçu, "Cemaleddin Efendi (Hafız Mehmed)", *İA*, 6/3437.

¹⁵¹¹ CSRA, 229/431.

¹⁵¹² Reşat Ekrem Koçu, "Cemaleddin Efendi (Hafız Mehmed)", *İA*, 6/3437.

verilmiştir¹⁵¹³. 1925 yılında da tekkenin şeyhliği vekâleten idare olunmaktaydı¹⁵¹⁴. Cemal Kıpçak Galatasaray Lisesi'ni¹⁵¹⁵, Zonguldak Yüksek Maden Mühendislik Okulu'nu bitirdikten sonra İş Bankası Zonguldak Maden Kömürü İşleri Mühendisi, Kok Fabrikası Tesis Kontrol Mühendisi, Şefi ve Amiri, Etibank Değirmisaz İşletme Müdürü, Tavşanlı İşletmeleri Müdürü, Garp Linyitleri İşletme Müdür Yardımcısı ve Müdürü, Ereğli Kömür İşletmesi Elektro Mekanik Başmühendisi, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Müşavir Mühendisi ve Başmüşaviri görevlerinde bulunmuştur¹⁵¹⁶. Çetin Altan'ın dayısı olan Cemal Kıpçak 1950-1957 arası Demokrat Parti Zonguldak milletvekilliği yapmış, mason locasına üye olmuştur. Özgür Masonlar Büyük Locası'nın 05 no.lu Nar Muhterem Mahfili'nin 24 Mayıs 1966 tarihli listesinde ismi yer almaktadır. Otto Bachmann'ın *Farmasonluk ve İçindeki Bölünmenin Nedenleri ve Sonuçları* isimli kitabını 1970 yılında Türkçe'ye çevirmiş ve Türkiye Büyük Mason Mahfili Neşriyatı'ndan yayımlamıştır. 25 Mart 1991 tarihinde vefat eden¹⁵¹⁷ Cemal Kıpçak'ın 3 çocuğu vardı.

83.Unkapanı Şazilî (Balmumcu-Şeyh Seyyid Ahmed-Kapan-ı Dakik-Şem'î Ahmed Efendi) Tekkesi

Fatih, Cibali (eski Haraççı Kara Mehmed) Mahallesi, Salih Paşa Caddesi, Cemalettin Efendi Sokağı, 1019 ada 53 parseldedir. Ahmed Muhyiddin Efendi'ye göre Hacı Ahmed Şem'î Efendi Kapan-ı dakik'deki (Unkapanı) hanesini mescid ve zaviyeye tahvil eylemiştir¹⁵¹⁸. Üsküdar, İmrahor Mahallesi sakinlerinden Hacı Ahmed Ağa bin Halil bin Receb de 9 Rebiu'l-ahir 1208 (14 Kasım 1793) tarihli bir vakfiyeyle buraya nakid destek sağlamıştır¹⁵¹⁹. m.1885/h.1302 yılında çıkan yangında harap olan tekke Sultan II. Abdülhamid tarafından m.1887/h.1304 yılında yeniden inşa ettirilmiştir. Cümle kapısı üzerindeki Sultan II. Abdülhamid tuğralı kitabede şu tarih manzumesi yazılıdır:

“Oldu yine şâh-ı cihânın lûtfu ihsânı bedîd / Yanmışdı inşa itdi bu dergâhı Şah Abdülhamid
Âfâkı itdi müstefîd / Ol necl-i Abdülhamid

¹⁵¹³ IST.MFT.MSH d.1735 s.85.

¹⁵¹⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 26/144.

¹⁵¹⁵ CSRA, 213/141.

¹⁵¹⁶ TBMM Albümü, 2/602.

¹⁵¹⁷ TBMM Albümü, 2/602.

¹⁵¹⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 177.

¹⁵¹⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 2/15; BOA C.EV.283.14450.1.

Hayra muvaffık rahmi çok bir dâver-i âlî nejad / Zikr itsün aşkullah ile bunda heman şeyh u mürîd
Ehl-i kulûbu kıldı şâd / Gelsün dile zevk-i cedîd
Virdi huzûr ehl-i dile lûtfîle ol hayru'l-mülûk / Dâim ana himmet ide rûh-ı cenâb-ı Bayezid
Cân buldu erbâb-ı sülûk / Hakk ömrünü kılsun mezîd
Râşid güher târîh mi itse sezadır sâlikân / Yaptırdı ra'na Şazilî dergâhını Sultan Hamid
Ez cân u dil vird-i zebân / Her yevmi ya Rab olsun ıyd 1304"

1925'de tekkelerin seddolunması sonrasında tevhidhane binası Zeyrek Spor Kulübü'ne tahsis edilmiş, minaresi yıkılmıştır. Şeyh M. Salih Efendi'nin torunu Aysıt Tansel şu bilgiyi vermektedir: *"Şazeli Tekkesi 1925'de kapatıldı. Mülkiyeti kamulaştırılarak Vakıflar İdaresi'ne devredildi. Konağın eşyaları kamulaştırıldı. Kalbiye'nin sözleri ile "Bir dokun bin ah dinle kase-i fağfurdan," usulü kaseler, seramik eşyalar, Çin'den gelme büyük vazolar, gümüş takımlar ve şamdanlar, minyatür levhalar, bakır ve ahşap eşyalar götürüldü. Salih Bey'in Osmanlıca, Arapça, Farsça ve Fransızca kitaplar içeren çok zengin kitaplığı, el yazması eserler dahil Süleymaniye Kütüphanesi'ne devredildi."*¹⁵²⁰ C. S. Revnakoğlu'nun 1940'larda tekkeyi ziyaretinde hazîrenin molozlar altında kaldığını tesbit etmiştir: *"Unkapanı Şazilî Tekyesi'nde dergâhların seddinden sonra binanın Halk Partisi ve spor klübü olması münasebetiyle kaldırılan mihrab önündeki hazîreye aid tevhidhane kapısının sol yanı ile yıkırılmış minarenin kaidesi arasında duvar dibinde enkaz ve moloz altında, yüzükoyun kapanmış, dört bir yanı gayet ziynetli, san'atlı, kalın muntazam beyaz mermer lahid, baş şahidesinde pek san'atkârane sarılmış sırmalı büyük ilmiye kallavisi. Yazısı ta'lik ve mistarlı olup dergâhı ihya eden ulemadan Hacı İsmail Beğ (v.1253) merhuma aiddir. İsmail Beğ Dîvan-ı Muhasebat Reisi Zühdi Beğ'in pederi idi. Tekyeye vakıfları vardır."*¹⁵²¹ Aysıt Tansel 1950'lerin başında annesiyle birlikte Unkapanı'ndaki tekkenin konak şeklindeki meşrutasına gittiklerini hatırlamaktadır. Bu konak Şeyh Salih Efendi'nin üç kızına para verilmek suretiyle Şaziye Hanım'ın kardeşi Edîbe Hanım tarafından satın alınmış, bir müddet sonra da yıkırılarak yerine apartman yaptırılmıştır¹⁵²². 1989 yılında Osman TOPBAŞ'ın desteğiyle tamir ettirilen yapı cami' olarak yeniden ibadete açılmıştır.

¹⁵²⁰ Aysıt Tansel, "Kalbiye Tansel (1913-2001) Bir Cumhuriyet Kadını", *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı Uluslararası Sempozyum (19-20 Nisan 2014) Bildiri Kitabı*, haz. Birsen Talay Keşoğlu- Leyla Şimşek-Rathke, 57-64 (İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2016), 59. Bu tebliğin varlığından haberdar eden Prof. Dr. Ali Birinci Hocama müteşekkirim.

¹⁵²¹ CSRA, 24/9.

¹⁵²² Aysıt Tansel'le 26 Haziran 2022 günü yapılan telefon görüşmesi.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hacı Ahmed Şem'î Efendi (v.1816), Balmumcu Hüseyin Şem'î Efendi, Hâfız Seyyid Abdurrezzak Efendi (v.1831), Mustafa Kâmil Efendi (v.1840), Abacı Hacı Hâfız Muhammed Efendi (v.1864), Muhammed Salih Efendi (v.1865)

1. Hacı Muhammed Emin Efendi: m.1836/h.1252 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh M. Salih Efendi'nin oğludur. Babasından sonra Unkapanı'ndaki tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Kardeşi Tahsin Efendi de Alibeyköy Şazilî Tekkesi postnişini idi. Naciye Hanım'la evlenen M. Emin Efendi bir süre kundura ticaretiyle iştigal ettikten sonra Tapu'da Taşra Senedat Dairesi'nde çalışmış¹⁵²³ ve 23 Cemaziye'l-ahir 1325 (5 Haziran 1907) tarihinde vefat etmiştir¹⁵²⁴. Tekkenin meşrutası yanına defnedilmiştir¹⁵²⁵.

2. Muhammed Salih Efendi: Şeyh Hacı M. Emin Efendi'nin oğludur. Torunlarından Aysıt Tansel'in bildirdiğine göre M. Salih Efendi bir Arap dadı tarafından yetiştirilmiş; Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiş, 2 ay Fransa'da ikamet etmişti. Keman, kanun, ud ve piyano çalmanın yanında bu aletlerin tamiriyle de meşgul oluyordu. Deri tüccarı olan M. Salih Efendi'nin Ayşe Mediha Hanım'la (v.1962) evliliğinden Saliha isimli kızı dünyaya gelmişti. İlk eşi vefat edince evlendiği Şaziye Hanım'dan Ruhiye Barlas (d.1911-v.?), Kalbiye (1913-2001) ve Naciye (d.1917-v.1972) isimli kızları ile Muhammed Şem'î isimli oğlu olmuştur. İstanbul'da gizli olarak faaliyet gösteren Karakol Cemiyeti'nde vazife alıp İstiklal Harbi zamanında Anadolu'daki direnişe destek vermişti. Şeyh M. Salih Efendi'nin 1920 yılındaki vefatı konusunda iki farklı bilgi mevcuttur. C. S. Revnakoğlu'na göre Unkapanı meydanında İhsan'ın Kahvesi'nde otururken silahını temizleyen bir delikanlının tabancasından çıkan kurşunun gözüne isabet etmesi neticesinde hayatını kaybetmiştir¹⁵²⁶. Torunu Aysıt Tansel'in annesinden aldığı bilgiye göre bir gece toplantıdan evine dönerken bir İngiliz askerinin nişan alarak silahını ateşlemesi üzerine başından yaralanan M. Salih Efendi Alman Hastanesi'ne kaldırıldıysa da

¹⁵²³ CSRA, 24/4.

¹⁵²⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 22b; CSRA, 24/4.

¹⁵²⁵ Tansel, "Kalbiye Tansel (1913-2001) Bir Cumhuriyet Kadını", 58.

¹⁵²⁶ CSRA, 24/5.

kurtarılamamış, meşrutanın bahçesine kendisinden 6 ay önce zatürreden vefat eden eşi Şaziye Hanım'ın yanına defnedilmiştir¹⁵²⁷. Yetim kalan 4 çocuğa Şaziye Hanım'ın annesi Zühre Hanım bakmaya devam etmiş, o da vefat edince maddî sıkıntı içinde kalmışlardır. Şeyh M. Salih Efendi'nin kızı Ruhiye Hanım İstanbul Üniversitesi, Felsefe bölümünü bitirdi. Kalbiye Hanım (1913-2001) İstanbul Üniversitesi, Türkoloji bölümünü bitirdikten sonra öğretmenlik yapmış, şair Oğuz Tansel'le (1915-1994) evlenmiş, kızları Aysıt Tansel ODTÜ İktisat Bölümü'nde profesörlük yapmıştır. Şeyh M. Salih Efendi'nin 3. kızı Naciye Hanım (v.1972) ise Vefa Lisesi'nden mezun olduktan sonra Kemal Tanık'la evlenmiştir¹⁵²⁸. M. Salih Efendi'nin kayınbiraderi Burhan Beğ Bahriye yüzbaşılığından emekli olup Burdur'da ikamet etmiştir¹⁵²⁹.

3. Muhammed Şem'î Efendi: Şeyh M. Salih Efendi ile Şaziye Hanım'ın oğludur. Babası vefat ettiğinde M. Şem'î, C. S. Revnakoğlu'na göre 5, Aysıt Tansel'e göre ise 1,5-2 yaşlarında idi¹⁵³⁰. Yaşı küçük olduğundan 1925 yılına kadar tekkenin şeyhlik hizmeti vekil vasıtasıyla görülmüştür¹⁵³¹. Küçükken anne ve babası vefat ettiğinden anneannesi Zühre Hanım tarafından büyütülmüştür. 14 yaşındayken (1932 veya 1933 yılı) üzerine kaynar su dökülmüş, ileri derece yanıkdan vefat etmiştir¹⁵³².

4. (vekil) Bekir Sadık Efendi: Çerkeşlidir. Nakşî hilafetini Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi Şeyhi Ali Rıza Fakrî Efendi'den¹⁵³³, Şazilî hilafetini Alibeyköy Abdullah Ağa Tekkesi şeyhi Ahmed İzzî Efendi'den almıştır¹⁵³⁴. M. Şem'î Efendi küçük yaşta olduğundan tekkeler seddolunana kadar Unkapanı Şazilî Tekkesi'nde şeyh vekili olarak vazifelendirilmiştir¹⁵³⁵. C.S. Revnakoğlu, Bekir Sadık Efendi hakkında şu bilgiyi vermektedir: *“Galata'da Arab Cami-i Şerîfi'nde Kantarcılar'da, son zamanlarda yıkılan Unkapanı'ndaki Elvanzade Cami-i Şeriflerinde ders okutmuş, va'z u nasihat etmiştir. Ulemanın*

¹⁵²⁷ Tansel, “Kalbiye Tansel (1913-2001) Bir Cumhuriyet Kadını”, 58.

¹⁵²⁸ Tansel, “Kalbiye Tansel (1913-2001) Bir Cumhuriyet Kadını”, 58.

¹⁵²⁹ CSRA, 24/5.

¹⁵³⁰ CSRA, 24/5; Tansel, “Kalbiye Tansel (1913-2001) Bir Cumhuriyet Kadını”, 59.

¹⁵³¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 2/15.

¹⁵³² Tansel, “Kalbiye Tansel (1913-2001) Bir Cumhuriyet Kadını”, 59.

¹⁵³³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/54.

¹⁵³⁴ CSRA, 24/12.

¹⁵³⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 2/15.

asfiyasından, meşayihin fuzalasından bir zat idi. 1930-1931 yılları arasında vefat etdi. Akrabasından Bedi Beğ İstanbul Lisesi'nde riya ziye muallimi idi.”¹⁵³⁶

84. Unkapanı Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi

Fatih, Cibali (eski Haraççı Kara Mehmed) Mahallesi, Üsküplü Caddesi, 11 numarada, 1020 ada 1 parseldedir. Unkapanı civarında ikamet eden Nakşibendiyye'den Seyyid Ahmed Buharî'nin vefatı üzerine Sultan III. Murad tarafından kubbeli bir türbe inşa ettirilmiş¹⁵³⁷, zamanla harap olan türbe ortadan kalkmış ve çevresine inşa olunan evlerin arasında kaybolmuşdur¹⁵³⁸. Şeyh Ali Fakrî Efendi'nin Hüseyin Vassaf'a anlattığına göre, “1230 (1815) senesinde Sultan Mahmud-ı sanî'nin rüyasında görünerek “Beni bulduğum mezbeleden kurtar.” diye beyan-ı hal eylemekle, emr-i padişahî üzerine medfenlerini aramışlar, bulamamışlar. Padişah'a arz olunmuş; “Erbab-ı kulûba müracaatla keşfen bulunsun. Zira behemehal elzemdir.” diye ferman etmiş. Bunun üzerine ulema-yı Mısıriyye'den ve kibar-ı meşayih-i Nakşiyiyye'den Mustafa Efendi nam zata müracaat etmişlerdir. Hazret-i Şeyh bir müddet taharrî ve murakabeden sonra, nihayet medfen-i şerîf pîşgâhında tevakkufla işaret buyurmuşlardır. Kapan (un) tüccarından birinin hanesi derûnunda imiş. Hatta o gün hane halkı Kâğıthane'ye mesîreye gitmişler, hanede kimse yok imiş. Padişahın iradesindeki şiddet tesiriyle kapıyı açıp haneye girerler. Mustafa Efendi tarafından gösterilen mahal kazılmış, zuhûr etmemiş. “Daha kazınız.” demesiyle, kazmışlar, gayet derinde lahit zuhûr etmiş, açmışlar, na's-ı şerîfleri ter ü taze bulunmuş. Yalnız kefenlerinin sararmış olduğu görülmüşdür.”¹⁵³⁹ Türbe ve tekkenin inşası m.1817/h.1232 yılında tamamlanarak resm-i küşadı gerçekleştirilmişdir¹⁵⁴⁰. 22 Şa'ban 1302 (6 Haziran 1885) günü çıkan Cibali Yangını'nda¹⁵⁴¹ harap olan tekkeyi Sultan II. Abdülhamid 1906/h.1324 yılında yeniden inşa ettirmişdir. Bir semahane, iki katlı 8 odalı harem inşa edilip 1324 yılı Receb ayında (Ağustos/Eylül 1906) Cülûs-ı Hümayun'un yıldönümünde tekke ibadete açılmışdır. Dervişan dairesinin inşaatı ise 1908'de tamamlanmış, bu esnada türbe de tamir olunmuşdur¹⁵⁴². 1952'de burayı ziyaret eden A. Süheyl

¹⁵³⁶ CSRA, 24/5,12.

¹⁵³⁷ Nev'îzade Atayî, a.g.e., 1/1010-1011.

¹⁵³⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 50a

¹⁵³⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/49.

¹⁵⁴⁰ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 40a.

¹⁵⁴¹ Ahmed Muhyidin Efendi, a.g.e., 73.

¹⁵⁴² Ahmed Muhyidin Efendi, a.g.e., 73.

Ünver izlenimlerini şöyle anlatmıştır: *“Cibâlî'den içeri girince Unkapanı'na gelirken Şeyh Emîr Buharî adına halen harap ve oda oda orada yatan zâtın bile isminden haberdar olmıyanlara kiraya verilen dergâhı vardır. Lâkin 8 Ekim 1952'de durumu ağlanacak kadar feciydi. Sağdan soldan herhalde kim buraya varis ise, satılan yerlere türbeye yetişecek kadar binalar yapılmıştır. Hani tarihî âbidelere evler 3-5 metreden ziyade yanaşmıyacaktı? İşte 5 asırlık bir âbide. O eski dergâh odalarından bir şey kalmamıştır. Herkes bağçesini teller çevirerek ve amme hukukunu çiğniyerek büyütmekle meşguldür. Acaba onlara ve çocuklarına hayır getirir mi? Hâdiseler bunu gösterecektir.”*¹⁵⁴³ Tekke binaları bir süre mobilya ve doğrama atölyesi olarak kullanılmıştır. Zamanla harap olan yapılardan tevhidhane 1980'de yanarak ortadan kalkmıştır¹⁵⁴⁴. 2013 yılında tekke binaları yeniden inşa edildikten sonra bir vakfa tahsis edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Ahmed el Buharî (v.1586), Mısırî Mustafa Efendi (v.1822), el-Hac Seyyid Hasan Hilmî Efendi (v.1832), Mesnevîhan Muhammed Rıfkî Efendi (v.1855), el-Hac Mahmud Sırrî Efendi (v.1877).

- 1. Muhammed Ali Efendi:** el-Hac Mahmud Sırrî Efendi'nin oğlu olup m.1854/h.1270 yılında dünyaya gelmiştir. Kardeşi M. Emin Efendi kendi hakkından feragat edince şeyhlik hissesi M. Ali Efendi'ye kalmışsa da hilafeti bulunmadığından resmen meşihat tevcih edilememiştir. Babasından kalan ve mühim yekûn tutan mirası sonuna kadar tüketmiş ve m.1901/h.1319 yılındaki vefatında cenazesi zorlukla kaldırılabilmiştir. Ahmed Muhyiddin Efendi şu bilgileri vermektedir: *“Dergâh 1302 Şa'banında yanmış bulunduğundan ve alâ rivayetin kendisi de erbab-ı iktidardan olmadığından uhdesine cihet tevcih olunmamıştır. Her ne vasıtayla da 300 kuruş mesken icarı ve tekyenin Hazine-i Hassa'dan ta'yinatını ve imaretden mahsusatını alıb Anadolu Hisarı'nda kemal-i afiyetle keyfine bakmakda tekye de arsa-yı haliyye olarak durmaktadır. Vefatında taallûkatından ve Adliye ketebesinden bir beğîn gayretiyle sarraf yedinden bir koçan alıb bin müşkülât ile Evkaf Nazırına iki aylak buyurtup cenazesi güç hal ile kokmak derecesine gelerek*

¹⁵⁴³ A. Süheyl Ünver, *İstanbul Risaleleri*, haz. İsmail Kara (İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996), 5/260.

¹⁵⁴⁴ M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimarî ve Süsleme Özellikleri*, 175.

kaldırılabilmiştir. Pederinden yep yeni 2.000 lira mirası safahatla ekl etdikden sonra vaktini hastalıkla imrar edib tekyeninin mahiye 4.000 kuruş kadar takdir olunan mahsusatı sarraflar yedinde kalıb mahiye sarrafdan 800 kuruşa kırdırıp bu suretle imrar-ı vakt eder ve tekye muhterik oldukdan sonra bir kimseye bir fincan kahve içirmemiştir. Serseri bir biraderi evvelce vefat eylemiştir.”¹⁵⁴⁵

2. Ali Fakrî Efendi (Ali Rıza el Fakrî Efendi): m.1854/h.1270 yılında Üsküdar'da dünyaya gelmiştir. Hallac Baba Tekkesi postnişini Muhammed Emin Efendi'nin (v. 1875/h.1292) oğlu, Ali Ağa'nın (v.1839/1255) da torunudur. Baba tarafından Vezir-i a'zam Ca'fer Paşa neslindendir. Annesi Çerkez asıllı olup nesebi Pîr Abdülkadir Geylanî'ye dayanmaktadır¹⁵⁴⁶. Fıstıklı Mektebi muallimi Hoca Sabrî Efendi'den okumuş, Üsküdar Rüşdiyesi'nden mezun olmuş, Ahmed Asım Efendi'den ders gördükden sonra Huzur Dersleri mukarriri Hoca Vildan Faik Efendi'den 1896/h.1314 yılında icazet almıştır¹⁵⁴⁷. Seyr u sülûkunu m.1873/h.1290 yılında babası Sa'dî meşayihinden M. Emin Efendi'nin yanında tamamlamış, 19 Receb 1292 (20 Ağustos 1875) tarihinde Hallac Baba Tekkesi postuna iclâs ettirilmiş ve 1 Zilhicce 1300 (3 Ekim 1883) tarihinde de beratı tevcih olunmuştur¹⁵⁴⁸. m.1897/h.1315 yılında Üsküdar Selim Baba Tekkesi postnişini Ömer Hulûsî Efendi'den Nakşî-Müceddidî, Saçlı Hüseyin Efendi Tekkesi Şeyhi Muhammed Nazîf Efendi'den teberrüken Halvetî-Sünbülî hilafeti alan¹⁵⁴⁹ Ali Fakrî Efendi'nin Rıfaiyye'den de hilafeti bulunmaktaydı. Hallac Baba Tekkesi şeyhliğini Ahmed Ferid Efendi'ye bırakmış¹⁵⁵⁰, 23 Cemaziye'l-evvel 1322 (6 Ağustos 1904) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına¹⁵⁵¹ istinaden 3 Rebiu'l-ahir 1323 (7 Haziran 1905) tarihli beratla Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi meşihatine ta'yin olunmuştur¹⁵⁵². Mazbatası tanzim olunurken Sükûtîzade Muhammed Şerif Efendi, Neccarzade Mustafa Rızaeddin Efendi ve Fethi Efendizade Şemseddin

¹⁵⁴⁵ Ahmed Muhyidin Efendi, a.g.e., 73.

¹⁵⁴⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/51.

¹⁵⁴⁷ Albayrak, a.g.e., 4/336.

¹⁵⁴⁸ IST.MFT.MSH d.1776 s.38.

¹⁵⁴⁹ CSRA, 12/56.

¹⁵⁵⁰ CSRA, 60/34.

¹⁵⁵¹ IST.MFTMSH d.1775 s.63.

¹⁵⁵² Albayrak, a.g.e., 4/336.

Efendi muhalefet edip mühürlememişlerse de Meclis-i Meşayih a'zalarının oy çokluğuyla karar alınmıştır¹⁵⁵³. H. Sa'deddin Nüzhet Ergun'un henüz yaşı küçük olduğundan 1911-1922 yılları arasında Hallac Baba Tekkesi'nde şeyh vekilliğini ifa etmiş, 9 Şa'ban 1333 (22 Haziran 1915) ve 30 Receb 1338 (19 Nisan 1920) tarihleri arasında Meclis-i Meşayih a'zalığında bulunmuştur¹⁵⁵⁴. Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi Şeyhi Ata Efendi'nin meşihati kaldırılınca henüz 17 yaşındaki kardeşi Necmeddin Efendi'ye 16 Zilkade 1338 (2 Ağustos 1920) tarihinde tanzim edilen Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden meşihat tevcih olunmuş, yetişmesi için de Ali Fakrî Efendi şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir¹⁵⁵⁵. Tekkelerin seddolanması sonrasında oğlu Seniyyüddin BAŞAK'ın Göztepe'deki köşkünde ikamet etmiş ve 1 Şa'ban 1347 (12 Ocak 1929) tarihinde mide kanserinden vefat etmiştir¹⁵⁵⁶. Göztepe Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrasında Sahrayı Cedid Kabristanı'na defnedilmiştir. Ali Fakrî Efendi'nin vefatına Tahirü'l-Mevlevî şu tarihi söylemiştir: “Şeyh Ali Fakrî Efendi kim idi / Fazıl ve irfanı medar-ı fahrimiz / Rahmet-i Rahman'a itdi intikal / Oldu tam tarîhi: Şeyh Fakrimiz, sene 1347”¹⁵⁵⁷. Oğlu Seniyyüddin BAŞAK (v. 8 Mart 1962) Sevr ve Lozan Antlaşmaları esnasında hukuk müşavirliği yapmış olup İlim Yayma Cemiyeti'nin de 1951'deki kurucu başkanıdır. İslam İlmihali kaleme alan Seniyyüddin Beğ, Bediüzzaman Said Nursî'nin avukatlığını da üstlenmiştir.

85. Muhyiddin Kocavî (Karanlık Mescid) Tekkesi

Fatih, Cibali (eski Haraççı Kara Mehmed) Mahallesi, Cibali Caddesi, Cibali Mescidi Sokağı, 2198 ada 10 parselde yer almaktaydı. Şeyh Muhyiddin Kocavî tarafından İstanbul'un fethinin hemen sonrasında tesis edilmiştir¹⁵⁵⁸. Mescidin kapısı üzerindeki kitabe şöyle idi: “Küll-i şey'in hâlik tahtındadır ya Hû cihan / Gaflet itme ta'ât-ı Hakk'a çalış subh u şâm / Kabrini ihlâs ile teşrîf iden züvvârının / Şâfi'i olsun Habîb-i hazret-i Rabbi'l-enâm”¹⁵⁵⁹. Muhyiddin Kocavî'nin mescid yanına yaptırdığı 4 ahşap odadan ibaret zaviye binası 1065 yılı Rebiu'l-evvel ayında (Ocak 1655)

¹⁵⁵³ CSRA, 69/34.

¹⁵⁵⁴ Albayrak, a.g.e., 4/336.

¹⁵⁵⁵ IST.MSFT.MSH d.1740 s.19.

¹⁵⁵⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/54.

¹⁵⁵⁷ CSRA, 60/47.

¹⁵⁵⁸ Taşköprülüzâde, a.g.e., 2019, 402; Ayvansarayî, *Hadîka*, 85b.

¹⁵⁵⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 197.

medreseye dönüştürülmüştür¹⁵⁶⁰. XIX. yüzyıla ait haritalarda burada Karanlık Mescid ve bir medrese gösterilmektedir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında bu tekkede/mescidde perşembeyi cumaya bağlayan gece yatsıdan sonra Nakşî usûlünün icra edildiği belirtilmektedir¹⁵⁶¹. Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'ndeki 28 Mayıs 1941 tarihli fotoğraflarda kadro dışı bırakılan mescidin çökmeye yüz tuttuğu, minaresininse ayakta olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde hazîrenin sokağa bakan kısmı duvarla çevrilidir. Mescid ve medrese yıkılmış, arsa halini almıştır.

Tekkenin şeyhleri:

1. Muhyiddin Kocavî: Kocaeli'nde doğmuş, zahiri ilimleri tahsilden sonra Isparta'nın Eğirdir ilçesine giderek Zeynî meşayihinden Pîrî Halîfe'nin yanında tasavvufî terbiye görmüştür. Mürşîdinden hilafet aldıktan sonra fethin hemen ardından İstanbul'a gelen Muhyiddin Kocavî Cibali semtinde bir mescid ve zaviye tesis etmiştir¹⁵⁶². Vefat yılı Ayvansarayî'nin *Vefeyat*'ında h.896 (1491), *Hadîkatu'l-Cevami*'inde "Şemsu'l-Cennet" terkinin karşılığı olarak h.885 (1478) olarak verilmektedir¹⁵⁶³. Muahhar kabir taşında ise şu ibare okunmaktadır: "Ya Hû / Mefada-i maârif-i nâsut / ve medrese-i avârif-i lâhut / Şeyh Mehmed Muhyiddin Kocavî / kuddise sırrihû'l-kavî hazretlerinin / merkâd-i saadetleridir / sene 884". Günümüzde başlıksız ve üstüvane şeklindeki şahidesi bulunmasına rağmen hazîrenin farklı bir kısmına Muhyiddin Kocavî için mermerden bir başka mezar daha bulunmaktadır. Bunun lâtin harfli kitabesinde ise "Feth-i İstanbul / Fatih Sultan Mehmed / devr-i evliyaullah / hazerâtından / ârif-i billah / es Seyyid eş Şeyh / hazret-i Muhyiddin Kocavî 1384-1479" ifadesi yazılıdır.

2. Muslihuddin Sinaneddin Mustafa Efendi (Gündüz Muslihuddin): Bursa'da Zeyniyye'den Taceddin Efendi'nin yanında seyr u sülûka başlamış, mürşîdinin vefatı üzerine İstanbul'a gelerek Muhyiddin Kocavî'ye bağlanmış ve kendisinden icazetname almıştır. Muhyiddin Efendi vefat ettikten sonra

¹⁵⁶⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", 360-361.

¹⁵⁶¹ CSRA, 62/32.

¹⁵⁶² Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammet Hekimoğlu, 402; Ayvansarayî, *Hadîka*, 85b.

¹⁵⁶³ Ayvansarayî, *Vefeyât*, 173; Ayvansarayî, *Hadîka*, 85b.

tekkenin meşihati Muslihuddin Efendi'ye tevcih olunmuştur¹⁵⁶⁴.

86. Hasanābad (Niznamābad) Tekkesi

Unkapanı civarında, manzaraya nazır bir bölgede Sultan 4. Murad devrinde yaşayan Perviz Ağa'nın kölelerinden Hasan tarafından bina edildiğinden Hasanabad ismiyle meşhur olmuştur. Evliya Çelebi Rusçadaki "bilmem" manasına gelen "ne znaem" ifadesinden dolayı buraya Niznamābad adının da verildiğini ve her ay başında hanende ve sazandelerin burada toplanıp alem yaptıklarını yazmaktadır¹⁵⁶⁵. Hasanābad Tekkesi'nin dervişlerin toplandıkları tasavvufî bir tesisden ziyade teferrücgâh (mesîre) mahalli olduğu anlaşılmaktadır.

13. Dervişali Mahallesi

87. Kariye (Kahriyye) Cami'i Tekkesi

Fatih, Dervişali Mahallesi, Kariye Cami'i Sokağı, 8 numarada, 2607 ada 1 parselde bulunan Kariye Cami'i içinde tesis edilmiştir. Bizans devrinde "taşra" manasına gelen Khora Manastırı'nın kilisesi olarak inşa edilen yapı¹⁵⁶⁶ İstanbul'un fethi sonrasında yarım asır boş kaldıktan sonra Sultan II. Bayezid'in vezir-i a'zamı Atîk Ali Paşa tarafından XVI. yüzyıl başlarında cami'e çevrilmiştir¹⁵⁶⁷. Şeyh M. Nazmî Efendi'nin bildirdiğine göre Halvetî-Sivasî meşayihinden Hacı Sadık Efendi XVII. yüzyıl ortalarında pazarı pazartesiye, perşembeyi cum'aya bağlayan geceler ve Cuma öğle sonra Kariye Cami'i içinde Halvetî usûlünce mukabele icra ettirmiştir¹⁵⁶⁸. 1948 yılında Bakanlar Kurulu Kararı'yla müze haline getirilmiş, Bizans Enstitüsü'nün çalışmalarıyla Osmanlı devrinde üzerleri sıvayla kapatılmış freskler açığa çıkarılmıştır. 2019 yılında Danıştay tarafından söz konusu Bakanlar Kurulu kararı iptal etmiş, 2020 yılında alınan Cumhurbaşkanlığı kararıyla yeniden cami' statüsü kazandırılmıştır. Yapılan düzenlemeler sonucu 2021 yılında ibadete açılmıştır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Hacı Sadık Efendi:** Bayezid Cami'i'nde vaazını dinlediği Abdülehad en Nurî Efendi'ye intisab edip seyr u sülûk görmüş ve kendisinden Halvetî-Sivasî

¹⁵⁶⁴ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammet Hekimoğlu, 828; Reşat Öngören, "Zeyniyye", *TDVİA*, 44/369.

¹⁵⁶⁵ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/123b.

¹⁵⁶⁶ Semavi Eyice, "Kariye Cami'i", *TDVİA*, 24/495.

¹⁵⁶⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 87a

¹⁵⁶⁸ Osman Türer, a.g.e., 616.

hilafeti almıştır. Vefatı m.1660/h.1070 yılı civarındadır¹⁵⁶⁹.

88.Evrenos Dede Türbe Tekkesi

Fatih, Karagümrük, Dervişali Mahallesi, Hasan Fehmi Paşa Caddesi, 22 numarada, 2553 ada 22 parselde türbesi bulunan Evrenos Gazi veya Evrenos Dede'ye dair Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesi* ile Ayvansarâyî'nin *Hadîkatu'l-Cevami'*inde bilgi bulunmamaktadır. C. S. Revnakoğlu ise Fatih'le İstanbul'un fethine katılan Evrenos Begleri'nden ve Bayramiyye tarikatından olduğunu yazmaktadır. Evrenos Dede Türbesi türbedarlık hizmeti Cerrahî Asitanesi'nin inhasına bağlı olduğundan buraya türbedar olarak görevlendirilen Halvetî-Cerrahî halifeleri tarafından türbe içinde ayin icra edilmiştir. Türbede Evrenos Dede ve Türbedar Ahmed Efendi'ye ait iki sanduka bulunmaktadır. Cumhuriyet sonrasında ziyarete kapatıldığından harap duruma düşen ve çatısı çöken türbeyi Gönenli Mehmed Efendi'nin talebesi Saraç Geredeli Hâfız Mehmed BAŞARAN 1965 yılında tamir ettirmiştir. Hakkı Göktürk'ün 1967 yılında verdiği bilgiye göre Mehmed Başaran burada fahrî türbedar olarak hizmet vermekte ve türbedar odasında ikamet etmekteydi. Evrenos Dede'nin sandukası önündeki ta'lik levhada "*Fatih Sultan Mehmed Hazretlerinin maiyetlerinde İstanbul'a gelen Evrenos Dede hazretlerinin ruhuna Fatiha, 900 (1494)*" yazılıydı ¹⁵⁷⁰. Günümüzde de bakımlı bir türbedir.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Ahmed Efendi:** Cerrahî Asitanesi postnişîni M. Arif Efendi'ye intisab etmiş, Abdülaziz Zihnî Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlayıp hilafet almıştır. Asitane'de türbedarlık hizmetini gören ve cezbe ehli bir zat olan Ahmed Efendi Evrenos Dede Türbesi'nde Cerrahî ayini icra etmiştir. 5 Zilkade 1243 (19 Mayıs 1828) tarihinde vefat edince Sultan II. Mahmud'un iradesiyle Fatih Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Evrenos Dede'nin sağ yanına defnedilmiştir¹⁵⁷¹. Sandukası önündeki ta'lik levhada "*Hazret-i Nureddin Dergâhı Şeyhi Abdülazîz Efendi'nin hulefasından Evrenos Dede Türbedarı mazenne-i kiramdan eş Şeyh Ahmed Efendi hazretlerinin ruhuna el Fatiha 1243*" ¹⁵⁷² ifadesi yazılıydı.

¹⁵⁶⁹ Osman Türer, a.g.e., 616.

¹⁵⁷⁰ Hakkı Göktürk, "Evrenos Dede Türbesi", *İA*, 10/5430.

¹⁵⁷¹ Erenden, a.g.e., 5/3.

¹⁵⁷² Hakkı Göktürk, "Evrenos Dede Türbesi", *İA*, 10/5430.

2. Futacı (Putacı) Seyyid Halil Aşkî Efendi: İstanbulludur. Asitane Şeyhi Makarnacı Hâfız Mustafa Efendi'nin oğlu Futacı Şeyh Muhammed Efendi'nin oğludur¹⁵⁷³. İlk olarak Cerrahî Asitanesi postnişîni M. Arif Efendi'ye intisab etmiş, ardından Abdülaziz Zihnî Efendi'den tac ve hırka giyip hilafet almıştır. Halil Nizameddin Efendi Tekkesi Şeyhi Barutçu M. Salih Efendi'nin m.1829/h.1245 yılında vefatıyla söz konusu tekkeye şeyh, Cerrahî Asitanesi'ne de sertarîk ta'yin olunmuştur. Pazar günleri de Evrenos Dede Türbesi'nde Cerrahî usûlü icra eden Halil Aşkî Efendi, tekkesi yandığından Salmatomruk'daki hanesinde oturmuş ve babasından öğrendiği futacılık (peştamal imalâtı) mesleğiyle iştigal etmiştir¹⁵⁷⁴. Vefat yılını Tabîbzâde ve A. Muhyiddin Efendi 1275 olarak kaydetmiştir¹⁵⁷⁵. Fahreddin Erenden'in yazdığına göre 17 Receb 1274 (4 Mart 1858) günü vefat etmiş, Fatih Cami'i'nde ikindi vakti Şeyh Murad-ı Buharî Tekkesi Şeyhi Feyzullah Efendi'nin kıldırıldığı cenaze namazı sonrası Halil Nizameddin Efendi Tekkesi'ne götürülerek mihrab önüne defnedilmiştir¹⁵⁷⁶.

3. Seyyid Osman Kemaleddin Efendi: Kayserilidir. Şeyh Halil Aşkî Efendi'nin damadı olup Cerrahî Asitanesi'nin türbedarlık hizmetini görmüştür. Cerrahî Asitanesi postnişîni Abdülaziz Zihnî Efendi'den hilafet almış, kayınpederinin vefatıyla boşalan Halil Nizameddin Efendi Tekkesi'ne şeyh ta'yin olunmuştur. Evrenos Dede Türbesi'nin türbedarlığı da uhdesinde idi. m.1859/h.1276 yılında¹⁵⁷⁷ Halil Nizameddin Efendi Tekkesi şeyhliğini İsmail Aşkî Efendi'ye, Evrenos Dede türbedarlığını da a'ma Hâfız Mehmed Efendi'ye devrederek memleketi Kayseri'ye dönen Osman Kemaleddin Efendi orada vefat etmiştir¹⁵⁷⁸.

4. Mevlidci A'ma Hâfız Mehmed Efendi: Osman Kemaleddin Efendi'den sonra türbedarlık yaptığı bilinmekle¹⁵⁷⁹ birlikte vefat yılı tespit edilememiştir.

¹⁵⁷³ Erenden, a.g.e., 5/14.

¹⁵⁷⁴ Erenden, a.g.e., 5/15-16.

¹⁵⁷⁵ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 9b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 55.

¹⁵⁷⁶ Erenden, a.g.e., 5/16.

¹⁵⁷⁷ Erenden, a.g.e., 4/194. Tabîbzade ve Ahmed Muhyiddin Efendi'ye göre ise kasr-ı yed tarihi 1280'dir. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 9b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 55.

¹⁵⁷⁸ Erenden, a.g.e., 4/193-194.

¹⁵⁷⁹ Erenden, a.g.e., 4/194; CSRA, 174/63.

89.Dırağman (İsazade-Tercüman Yunus Beğ) Tekkesi

Fatih, Dervişali Mahallesi, Fethiye Caddesi, 43 numaradadır. 2543 ada 2 parselde cami', 3 parselde sıbyan mektebi, 18 parselde ise tevhidhane yer almaktaydı. Şeyh meşrutasının yeri tam tespit edilememekle birlikte tevhidhaneye bitişik olduğu tahmin edilmektedir. Kanunî devri tercümanlarından (dırağman/dıragoman) Yunus Beğ burada önce bir mekteb, m.1541/h.947 yılında da bir cami' inşa ettirmişdir¹⁵⁸⁰. *Hadîka*'da inşaat esnasında Yunus Beğ vefat edince kardeşi Mustafa Ağa tarafından eksik kalan kısımların tamamlandığı kaydedilse¹⁵⁸¹ de Yunus Beğ'in hazîredeki şahidesinde vefat tarihi h.958 (1551) yazılıdır. Mi'mar Sinan eseri¹⁵⁸² olan cami' için Şeyhülislam Ebu's-suud Efendi'nin düşürdüğü tarihi ihtiva eden kitabe merdivenli kapının üzerine asılmıştır. Yunus Beğ mihrab önüne defnedilmiştir. Mustafa Ağa ayrıca merdivenli kapısının karşısında kalan arsaya bir daru'l-kurra yaptırmıştır. Tercüman Yunus Cami'i'nde cuma namazı öncesi vaaz veren Bosnalı Abdülmü'min Efendi avlu bitişğinde bulunan evinin yerine bir tekke inşa ettirerek cami' şeyhlerine (cuma vaizlerine) vakfeylemiştir. Halvetî-Cemalî Şeyhi Nureddinzade Mustafa Muslihuddin Efendi'den hilafet alan¹⁵⁸³ ve 30 Rebiu'l-evvel 1004¹⁵⁸⁴ (3 Aralık 1595) günü vefat eden Abdülmü'min Efendi'nin cami' ile cadde arasında kalan hazîrede defnedildiği bilinmekle birlikte yaptığımız araştırmada kabir taşına rastlanmamıştır. Sonradan kabri üzerine inşa edilen türbenin¹⁵⁸⁵ yıkılıp ortadan kalktığı tahmin edilmektedir.

1 Muharrem 1142 (27 Temmuz 1729) günü çıkan Balat Yangını'nda harap olan tekkeyi Sultan III. Ahmed yeniden inşa ettirip kendi hattıyla düşürdüğü tarihi de tevhidhane kapısı üzerine astırmıştır: *"Bu mısra'-ı tārîh nutk-ı hattıdır Hân Ahmed'in / Sultan Ahmed tekye-i tevhid ihyâ eyledi (1142)"*. İbrahim Hakkı Konyalı'nın 1950'de meşruta önüne atılmış halde bulunduğu ve müzeye kaldırılması

¹⁵⁸⁰ *Hadîka*'daki 948 tarihinin mürettip hatası olduğunu kanaatinde olan Hakkı Göktürk Ebu's-suud Efendi'nin Farsça tarih manzumesindeki tarihin ebcedle karşılığının 941 olduğunu bildirmektedir. Aynı şekilde Türkçe tarih manzumesinin de 948 değil 947 yılına karşılık geldiğini bildiren Göktürk cami' inşaatının 941 yılında başlayıp 947 yılında tamamlandığını tahmin etmektedir. Bkz. Hakkı Göktürk, "Dırağman Cami'i", *İA*, 8/4540-4541.

¹⁵⁸¹ Ayvansarâyî, *Hadîka*, 56b.

¹⁵⁸² Saî Mustafa Çelebi, *Yapılar Kitabı, Tezkiretül-Bünyan ve Tezkiretül-Ebniye (Mimar Sinan'ın Anıları)*, haz. Hayati Develi (İstanbul, K Kitaplığı, 2003), 98.

¹⁵⁸³ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1855; Ayvansarâyî, *Hadîka*, 56b; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 30a. Şeyh M. Nazmî Efendi ise Abdu'l-mü'min Efendi'nin Kurd Muhammed Efendi'den mustahlef olduğunu yazmaktadır. Bkz. Osman Türer, a.g.e., 620.

¹⁵⁸⁴ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1239.

¹⁵⁸⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 34.

gerektiğini beyan ettiği bu kitabe sonradan Topkapı Sarayı'na nakledilmiştir¹⁵⁸⁶. Yanan cami'i ihya eden Sultan Ahmed'in hattıyla yazılmış Şair Sahib'in tarih manzumesi de merdivenli kapının iç yüzünde asılıdır. Oğlu Sultan III. Mustafa tekkeyi m.1764/h.1178 yılında yeni baştan yaptırmış, cami' ve şeyh evini de tamir ettirmiştir. Müstakîmzade bu ihya için "*Tecdîd-i hankâh*" lâfzını tarih düşürmüştür¹⁵⁸⁷. 1910 yılında çökmeye yüz tuttuğundan yıktırılmış, bir süre enkaz halinde kaldıktan sonra arsaya yeni bina inşa olunmuştur¹⁵⁸⁸. Sıbyan Mektebi'nde Ekim 1966'da Cihan Güreş ve Halter Kulübü faaliyet göstermekteydi¹⁵⁸⁹. Merdivenli kapıdan girişde avlunun sonunda kalan ahşap tekke/tevhidhane binası 1925 sonrasında mesken olarak kullanılmış, 1994'de yıktırılarak yanındaki bahçenin de ilave edilmesiyle oluşan arsaya 3 katlı Kur'an Kursu binası inşa edilmiştir. Kârgir duvarlı ve çatılı bir yapı olan cami' de yıktırılarak 1985 yılında kubbeli olarak yeniden inşa edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Abdülmü'min Efendi (v.1595), Tefsirî Hâfız Ömer Fanî Efendi (v.1624), İbrahim Efendi, Mahmud Çelebi (v.1644), Nefes Anbarı Osman Efendi (v.1684), İsa Mahvî Efendi (v.1715), Muhammed Salih Sahvî Efendi (v.1770), Hâfız Muhammed Emin Efendi (v.1770), Muhammed Salih Sahvî Efendi (v.1773), Makriköylü (Bakırköylü) Ahmed Efendi (v.1783), Mustafa Efendi (v.1799), Seyyid Muhammed Sahvî Efendi (v.1803), Seyyid Muhammed Emin Efendi (v.1822), İsmail Efendi (v.1824), Abdülhalim Efendi (v.1837), Hâfız Hüseyin Efendi (v.1852), Seyyid Muhammed Hıfzî Efendi (v.1882).

- 1. Muhammed Şerefeddin Efendi:** m.1867/h.1284 yılında dünyaya gelmiş olup Seyyid Muhammed Hıfzî Efendi'nin oğludur. 5 Rebiu'l-evvel 1300 (5 Ocak 1883) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından Mirahur Tekkesi Şeyhi M. Nazif Efendi niyabetiyle meşihat M. Şerefeddin Efendi uhdesine tevcih olunmuştur¹⁵⁹⁰. Hâfız M. Nazif Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu

¹⁵⁸⁶ İbrahim Hakkı Konyalı, *Mimar Koca Sinan'ın Eserleri* (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1950), 72; Tevfik BİLDİK'den aldığımız bilgiye göre bu kitabe günümüzde Topkapı Sarayı'nda bulunmaktadır.

¹⁵⁸⁷ Ayvansarâyî, *Hadîka*, 57b.

¹⁵⁸⁸ *Sabah Gazetesi*, (9 Eylül 1326 / 22 Eylül 1910).

¹⁵⁸⁹ Hakkı Göktürk, "Dırağman Tekkesi", *İA*, 8/4543. Hakkı Göktürk kubbeli kârgir sıbyan mektebini tekke binası zannederek haztaya düşmüştür.

¹⁵⁹⁰ IST.MFT.MSH d.1762 vr.47b.

tamamlayıp hilafet aldıkdan¹⁵⁹¹ ve mürşîdi vefat ettikten sonra Meclis-i Meşayih'in 21 Receb 1314 (26 Aralık 1896) tarihli mazbatasına istinaden Dırağman Tekkesi meşihatine asaleten ta'yin olunmuştur¹⁵⁹². Ağaçayırı Tekkesi Şeyhi Muhammed Raşid Efendi'ye 1912'deki hastalığı müddetince vekâlet etmiş, Raşid Efendi'nin vefatından sonra kendi halîfesi Kalfa Ali Rıza Efendi'ye bu tekkeyi devretmiş¹⁵⁹³, 1915 yılından itibaren de Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı'nın pîşkademlik vazifesini üstlenmiştir. Tekkelerin seddolunuşuna kadar Dırağman Tekkesi'nde postnişîn olan M. Şerefeddin Efendi¹⁵⁹⁴ 13 Zilkade 1355 (26 Ocak 1937) günü vefat etmiş ve Edirnekapısı dışına defnedilmiştir. Şahsi hususiyetlerini C. S. Revnakoğlu öyle anlatmaktadır: *"Son derece halûk, sevimli, sakın ve melek gibi bir insandı. Son güne kadar çat çat ayak vurmayaarak ağzı ile devran etdirmesi pek mükemmel ve emsalsizdi. Çok güzel, mübarek ve güler yüzüyle, mûnis tabiatıyla herkes tarafından çok sevilirdi."*¹⁵⁹⁵

90. Derviş Ali Cami'i Zaviyesi

Fatih, Dervişali Mahallesi, Draman Caddesi, Dilmaç Sokağı, 17 numarada, 2549 ada 16 parseldeki Derviş Ali Cami'i içinde XVII. yüzyıl ortalarında Halvetî, 19. Yüzyıl sonlarında da gündüzleri Rıfâî usûlü icra edilmekteydi. Günümüzde Derviş Ali Cami'i ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. A'ma Mehmed Efendi:** Derviş Ali Cami'i imamı a'ma Mehmed Efendi, Halvetî-Sivasî meşayihinden Abdülehad en Nurî Efendi'den hilafet aldıkdan sonra kendi cami'inde evrad ve ezkâra devam edip taliplerini yetiştirmiştir. Vefatı m.1669/h.1080 yılındadır¹⁵⁹⁶.
- 2. Câbî Tahir Efendi:** Rıfâî ve Sa'dî meşayihinden olup 1 Receb 1307 (21 Şubat 1890) günü vefat etmiş ve Edirnekapısı dışına defnedilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Derviş Ali Cami'i ve Tahir Efendi'ye dair şu bilgilere rastlanmaktadır: *"Karagümrük çevresinde Derviş Ali Cami-i Şerîfi*

¹⁵⁹¹ CSRA, 140/53.

¹⁵⁹² IST.MFT.MSH d.1772 s.324.

¹⁵⁹³ CSRA, 179-2/224.

¹⁵⁹⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 20/106.

¹⁵⁹⁵ CSRA, 113.

¹⁵⁹⁶ Osman Türer, a.g.e., 619.

içindedir. Gündüzleri Rıfâî usulüyle mukabele olurdu. Rıfaiyye halîfelerinden Şeyh Câbî Tahir Efendi burada zikretirdi. Tahir Efendi Sa'diyye tarikatine de girmiş bulunduğu için Şehremine çevresindeki Matrak Tekyesi Şeyhi Osman Nihad Efendi'den ayrıca istihlaf edilmişti. Evkafda tevliyet muameleleriyle meşgul olurdu. Vakfa aid paraların tahsil edilmesi işi de üzerinde bulunduğundan CâbîTahir Efendi" derlerdi. 1307 Recebi içinde vefat eyledi. Edirnekapısı dışında Mısır Tarlası çevresinde, Halebî'nin kabri civarında yatıyor. Baş taşı kitabesinde şunları okuyoruz: Hüve'l-Hayy/ Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdan / Bi Hakkı arş-ı a'zam nûr-ı Kur'an / Gelüb kabrim ziyaret iden ihvan / İdeler ruhuma bir Fatiha ihsan / tarîkat-ı aliyye-i Rıfaiyye meşayih-i / kiramından merhûm Câbî Şeyh Tahir / Efendi'nin ruhiyçün el Fatiha / sene 1307 ğurre-i Receb"¹⁵⁹⁷

91. Kismekaya (Kadı Sa'dî-Mustafa Efendi-Simkeşler) Tekkesi

Mısır Kadılarından Hacı Sa'deddin Efendi'nin (Kadı Sa'dî) inşa ettirdiği mescid Fatih, Dervişali (eski Hamami Muhiddin) Mahallesi, Kismekaya Caddesi, Miraç (eski Tekke) Sokağı, 6 numarada, 1871 ada 1 parselde yer almaktaydı. Mescid karşısına bir de mekteb inşa ettiren Kadı Sa'dî'nin kabri hazîrede olup baş ve ayak taşları yazısızdır¹⁵⁹⁸. Cümle kapısından girişde sağda hazîre, solda ahşap derviş odaları ve karşıda kârgir mescid/tevhidhane bulunmaktaydı. Şeyh Mustafa Efendi m.1870/h.1287 tarihli bir vakfiye tanzim ettirmiş ve Kadı Sa'dî Mescidi içinde pazar günleri öğle namazını müteakip Kadirî usûlü icra etmeye başlamıştır¹⁵⁹⁹. Sultaniyye Vapuru'nda süvari olarak görev yapan Bekâr Ahmed Paşa tarafından mükemmel bir surette tamir ettirilen tekkenin 1312 yılı Kadir gecesinde resm-i küşadı icra olunmuşdur¹⁶⁰⁰. Tevhidhanenin hazîreye bakan kısmında bu ihyaya dair 1 Ramazan 1312 (26 Şubat 1895) tarihli bir kitabe bulunmaktaydı. C. S. Revnakoğlu, 1940'larda yıkılan tevhidhanenin enkazı altından çıkardığı kitabeyi şöyle okumuşdur: "Bezl-i himmet iderek Hazret-i Ahmed Paşa / İtdi bu dergâha valâ-yı serar-ı tecdîd / Feyz-i pîran ile beyt-i dili ma'mur olsun/ Eylesün Hazret-i Hakk mest-i şarab-ı tevhid"¹⁶⁰¹. Tevhidhane ile derviş odaları arasında bulunan kapının üzerinde 19 Muharrem 1308 (4 Eylül 1890) tarihli, müjgânlı bir Kadirî tacı

¹⁵⁹⁷ CSRA, 228/33,34; 61/154.

¹⁵⁹⁸ CSRA, 130/651.

¹⁵⁹⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156.

¹⁶⁰⁰ CSRA, 130/651.

¹⁶⁰¹ CSRA, 130/447.

ile süslenmiş ta'lik yazılı kitabede "*İşbu dergâh-ı şerîf Kadiriyye'nin müceddidi gavs-ı a'zam Geylanî hazretlerinin sülâlesinden Hama Nakibü'l-eşrafi es Seyyid Muhammed Murtaza Efendi el Geylanî hazretlerinin müridlerinden Muhammed Sühaeddin Ağa hazretleridir.*" ifadesi yazılıydı¹⁶⁰². Tekkenin meşrutası 8 Ekim 1970'de yıktırılmış olup günümüze sadece hazîresi ulaşabilmiştir. Tevhidhane ve derviş hücrelerinin arsasında ise meskenler bulunmaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Mustafa Efendi:** Gavsî Efendi Tekkesi Şeyhi Seyyid Muhammed Raşid Efendi'den Kadirî-Eşrefî hilafeti almıştır. Ahmed Muhyiddin Efendi'ye göre terlikçi, C. S. Revnakoğlu'na göre ise tulumbacı ve yemenici esnafından idi. Bir süre Yavuz Selim Cami'i'nde zikir icra ettirdikten sonra Kesmekaya Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Bektâşiyye'den de nasib alan Mustafa Efendi 1 Cemaziye'l-ahir 1301 (28 Mart 1884) günü vefat etmiş ve Edirnekapısı dışına defnedilmiştir¹⁶⁰³.
- 2. Muhammed Muhyiddin Efendi:** Şeyh Mustafa Efendi'nin oğludur. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 1 Şa'ban 1302 (16 Mayıs 1885) tarihli kayıdda Kadı Sa'dî Dergâhı'nın şeyhliğine henüz ta'yininin yapılmadığı, işlemin tesisi için talebde bulunduğu anlaşılmaktadır¹⁶⁰⁴. M. Muhyiddin Efendi askeriyyede görev alacağını beyan ederek 17 Safer 1307 (12 Ekim 1889) tarihinde tekkedeki meşihat hakkından kasr-ı yed eylemiştir¹⁶⁰⁵.
- 3. Siyahî (Arab) Muhammed Keşfi Efendi:** İbrahim Efendi'nin oğlu olup aslen Mekkelidir¹⁶⁰⁶. Hama Nakibü'l-eşrafi Seyyid Muhammed Murtaza Efendi'den Kadirî hilafeti almıştır¹⁶⁰⁷. İstanbul'a geldiğinde Kabakulak Tekkesi Şeyhi Mustafa Sabrî Efendi'ye intisab etmiş, sonrasında Doğramacı Tekkesi şeyhi Osman Sadık Efendi¹⁶⁰⁸ ve Şeyh Akif Efendi'den (Sümüklü Akif Efendi) de Kadirî hilafeti almıştır¹⁶⁰⁹. Bir müddet Hırka-i Şerif civarındaki Karabaş-ı Velî (Abdurrahman Karabaş Efendi) Türbesi'nde

¹⁶⁰² CSRA, 130/446.

¹⁶⁰³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156.

¹⁶⁰⁴ IST.MFT.MSH d.1762 vr.129b.

¹⁶⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1769 s.272.

¹⁶⁰⁶ CSRA, 130/647.

¹⁶⁰⁷ CSRA, 130/650.

¹⁶⁰⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156.

¹⁶⁰⁹ CSRA, 130/653.

türbedarlık yaptıktan¹⁶¹⁰ sonra M. Muhyiddin Efendi'nin Kesmekaya Tekkesi'ndeki meşihat hissesinden 40 lira bedelle Muhammed Keşfi Efendi lehine feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 17 Safer 1307 (12 Ekim 1889) tarihli mazbatasına istinaden verilen 25 Şa'ban 1307 (15 Nisan 1890) tarihli beratla Kesmekaya Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹⁶¹¹. Karabaş Abdurrahman Efendi'nin cami'inde de m.1898/h.1315 yılı civarında Kadirî usûlü icra etmeye başlamıştır¹⁶¹². Şeyh M. Keşfi Efendi'nin Adile Sultan'a "Deniz Dilenciliği" denilen hususi mahiyetde duacılığı vardı. Bir kayık tutar, denizde saraya karşı kaside ve na't-ı şerif okur, dua eder ve ihsan alırdı¹⁶¹³. Seyyid Fazıl Paşa (v.1900) ve Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın (v.1900) tezkiyelerinde duayı M. Keşfi Efendi ettirmiştir. Vefatından bir ay evvel kabrini hazırlatmış, fareden pek ürktüğü için bir tarafı açık kalmasın diye içini iyice sıvatmış, "Cenab-ı Hakk benim ruhumu Muharrem ayında kabzetsin" demiş ve duası müstecab olmuştur¹⁶¹⁴. 50 yaşına varmadan 8 Muharrem 1319 (27 Nisan 1901) günü vefat eden¹⁶¹⁵ M. Keşfi Efendi, Fatih Cami'i'nde öğle vakti Sultan II. Abdülhamid'in büyük oğlu Şehzade Selim'in de katıldığı cenaze namazı sonrası tekkesinin hazîresine, hususi yaptırdığı kabrine defnedilmiştir¹⁶¹⁶. Altımermer'de ikamet eden, Kasımpaşa Tersanesi memurluğundan emekli Ra'fet Efendi'ye hilafet vermiştir¹⁶¹⁷.

4. Zakir Ali Safvet Efendi: m.1880/h.1297 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh M. Keşfi Efendi'nin oğludur. Kasımpaşa Divanhanesi'nde memurluk yapmış, babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 28 Muharrem 1319 (17 Mayıs 1901) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹⁶¹⁸. Karagümrük'de Tahta Minare Tekkesi'nde, Murad Molla Tekkesi'nde, Şeyh Türlü Tekkesi'nde, Eyyûb'de Şah Sultan Tekkesi'nde ve Cerrahî Asitanesi'nde zakirlik yapmıştır¹⁶¹⁹. M. Şemseddin Ulusoy, 1925

¹⁶¹⁰ *Dersaadet*, 7; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156.

¹⁶¹¹ IST.MFT.MSH d.1769 s.272; d.1774 s.66; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156; CSRA, 130/653.

¹⁶¹² CSRA, 174/6.

¹⁶¹³ CSRA, 130/651.

¹⁶¹⁴ CSRA, 130/654.

¹⁶¹⁵ CSRA, 130/650.

¹⁶¹⁶ CSRA, 130/648.

¹⁶¹⁷ CSRA, 130/647.

¹⁶¹⁸ IST.MFT.MSH d.1774 s.66.

¹⁶¹⁹ CSRA, 130/656.

yılında İstanbul'a geldiğinde misafir olduğu Kesmekaya Tekkesi'nin şeyhi Ali Efendi hakkında şu bilgiyi vermektedir: "*Kesmekaya Tekkesi'ne geldik. Şeyhi Ali Efendi, Çakır Ağa Tekkesi'nde davet etmişti. Zengin bir kimse olsa gitmezdim, fakat fukaranın arzusu samimane idi. Kendisi ara sıra Bursa'ya gelir. Muhrik sadası vardı, güzel mersiyeler okurdu. Ne çare ki sefaletle düşmüş, nüshalar bastırır satar, Yenişehir, İnegöl, Pazarköy, Gemlik boyuna gezerdi. Mesela yüz bin tane bastırıyor, ikiden beşe kadar satıyor, onu satması da hüner. Birgün Bursa'da rast geldim, şaştım kaldım. Yirmi, otuz türlü nüsha var, her biri bir derde deva, onları öyle bir tavsif ediyor ki adeta bir tane de bana ver diyecektim. Fakat o kadar paranın bereketi olmuyor. O gece çok memnun oldu, epeyce muhabbetler edildi.*"¹⁶²⁰ 19 Ramazan 1344 (1 Nisan 1926) perşembe günü vefat eden¹⁶²¹ Ali Safvet Efendi'nin kabir yerini C. S. Revnakoğlu şöyle tarif etmektedir: "*Hâfız Kemal GÜRSES merhumun sırasında ve Eyyûb yolu istikametinde takriben 50 metre kadar aşağıda iki servi arasında Mısır Çarşısı'nda misyağcı ve attar talebe-i ulûmdan İsmail Hakkı Efendi'nin hemşire ve biraderine aid yeşil boyalı taşın yanı başındadır. Uçlarında 35 santim kalınlığında iki taş vardır.*"¹⁶²²

92. Cerrahî Asitanesi (Nureddin Tekkesi)

Fatih, Karagümrük, Dervişali Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Nureddin Tekke Sokağı, 13 numarada, 2552 ada 34 parselde bulunan tekke, Halvetiyye'nin Cerrahiyye kolunun merkez tekkesidir. m.1703/h.1115 yılında Canfeda Hatun Cami'i yanında bulunan Kapı Kethüdası Bekir Efendi'nin Konağı satın alınıp yıktırılarak arsasına Sultan 3. Ahmed tarafından Şeyh Nureddin-i Cerrahî için tekke inşa etdirilmiştir¹⁶²³. m.1766/h.1180 yılında Şeyh Yahya Şerefeddin Moravî'nin hulefasından Sadrazam Muhsinzade Mehmed Paşa tarafından yeniden yaptırılan¹⁶²⁴ tekke, 13 Şa'ban 1196 (24 Temmuz 1782) günü çıkan ve Haliç sahili, Sultan Selim Cami'i ve Karagümrük arasındaki 7.000'e yakın evi yok eden Balat Yangını'nda harap olmuştur. Asitane postnişini Muhammed el Moravî geçici olarak Fatih'deki Sertarikzade Tekkesi'nde meydan açmaktayken orasının de yanması üzerine Kariye Cami'i yanındaki Şeyh Muhammed el Moravî'nin halîfesi Şeyh

¹⁶²⁰ Mehmed Şemseddin Mısrî, *Dildar-ı Şemsî*, 178.

¹⁶²¹ CSRA, 182/154; 130/655.

¹⁶²² CSRA, 130/646.

¹⁶²³ Erenden, a.g.e., 1/20-21.

¹⁶²⁴ Erenden, a.g.e., 3/183.

İbrahim Edhem Efendi'nin evine taşınmak mecburiyetinde kalınmıştır. Galata Voyvodası Seyyid Halil Efendi'nin gayretleriyle tekrar inşa edilen Asitanenin m.1786/h.1200 yılında resm-i küşad icra olunmuştur. Sultan II. Mahmud 1819 ve 1836 yıllarında tekkeyi ihya etmiş, irade- seniyye ile tekkenin yanındaki Bekir Ağa'nın evi satın alınıp yıktırılarak yerine 1252 yılı Rebiu'l-evvelinde (Haziran/Temmuz 1836) yeni bir harem dairesi inşa edilmiş, tefrişatın tamamlanması sonrası 10 Cemaziye'l-evvel 1252 (23 Ağustos 1836) tarihinde Sultan'ın da katıldığı bir merasimle küşad olunmuştur.¹⁶²⁵ Evkaf Nezareti'nce m.1919/h.1337 ve m.1921/h.1339 yıllarında tekke tamir ettirilmiştir¹⁶²⁶. Tekkelerin seddolunması sonrasında Şeyh İbrahim Fahreddin Efendi tevhidhane içindeki türbenin kandillerini uyandırmış, Eyyûb, Rami'deki Sertarik Ali Bahaeddin TOKÖZ'ün evinde ve Saraçhane'deki akrabası Abdüllâtif Suphi Paşa'nın Konağı'nda Cerrahî usûlünü devam ettirmeye gayret göstermiştir. Eşiyle beraber harem kısmında ikamet eden Şeyh İbrahim Fahreddin Erenden, 1940 yılında türbe ve tevhidhanenin atölye olarak kiralanması gündeme gelince dilekçe vererek Vakıflar İdaresi'nden Müzeler İdaresi'ne devrini sağlamıştır¹⁶²⁷. 1944 yılında 400 lirası İstanbul'u Sevenler Cemiyeti'nden, 6.700 lirası da hulefadan Sertarîk Ali Haydar Efendi, Kemaleddin Toköz ve diğer ihvandan toplanan 7.100 lirayla Asitane'nin sokağa bakan duvarı ve muvacehe penceresi kârgir olarak yeniden inşa olunmuştur. Kemaleddin Toköz'ün arkadaşı mi'mar Pisikast'ın nezaretinde türbe ve tevhidhanenin harap vaziyetteki çatısı yeniden inşa ettirilerek kiremitle kaplanmıştır¹⁶²⁸. 1990'lı yıllarda yeni tevhidhane binası inşa edilerek tekke genişletilmiştir. Tekkede son olarak 2016-2019 yılları arasında köklü bir restorasyon faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Günümüzde tekkede Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı faaliyet göstermektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Pîr Muhammed Nureddin-i Cerrahî (v.1721), Süleyman Veliyyüddin Efendi (v.1745), İğci Mehmed Hüsameddin Merdî Efendi (v.1755), Sertarîkzade Seyyid Muhammed Emin Efendi (v.1759), Seyyid Abdülazîz Efendi (v.1761), Yahya Şerefeddin Moravî Efendi (v.1770), Seyyid Abdu's-şekûr Efendi (v.1773), Seyyid el-

¹⁶²⁵ Erenden, a.g.e., 4/161-163.

¹⁶²⁶ Erenden, a.g.e., 5/145.

¹⁶²⁷ Erenden, a.g.e., 5/147.

¹⁶²⁸ Kemaleddin Nomer, "Erenden, İbrahim Fahreddin", *İA*, 9/5158-5159.

Hac İbrahim Efendi (v.1779), Muhammed el Moravî (v.1794), Abdurrahman Hilmî Efendi (v.1801), Muhammed Sadık Efendi (v.1801), Makarnacı Hacı Hâfız Mustafa Efendi (v.1804), Muhammed Emin Efendi (v.1805), Muhammed Arif Dede (v.1823), Abdülazîz Zihnî Efendi (v.1854), Yahya Galib Hayatî Efendi (v.1897)

1. Muhammed Rızaeddin Yaşar Efendi: 5 Ramazan 1262¹⁶²⁹ (29 Ağustos 1846) günü Cerrahî Asitanesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası Şeyh Abdülazîz Zihnî Efendi, annesi ise Derviş Hanım diye bilinen Fatımatü'z Zehra Hanım'dır. Henüz 8 yaşındayken babası vefat ettiğinden ağabeği Şeyh Yahya Galib Hayatî Efendi'nin terbiyesi altında yetişmiştir. Canfeda Hatun Mektebi'nde tahsiline başlayıp Fatih Cami'i'nde dersiam Basrî Efendi'den sarf, nahiv ve mantık okumuş, hocasının vefatı üzerine icazetini Şeyh Murad Tekkesi Şeyhi Feyzullah Efendi'den almıştır. Hüsn-i hatta Şalcızade Mehmed Efendi'nin yanında başlamış, onun vefatıyla Maktul Mustafa Paşa Tekkesi Şeyhi Hattat Yahya Efendi'den meşk edip yazılarının altına ketebe yazmaya hak kazanmıştır. Abdurrahman Sami Paşa'dan Farsça öğrenip Mesnevî ve Hâfız Divanı okumuştur. 14 yaşındayken Şeyh Mustafa Nacî Efendi'nin rehberliğinde, ağabeği Yahya Galib Efendi'ye intisab ederek seyr u sülûka başlamış, 12 Rebiu'l-evvel 1284 (14 Temmuz 1867) tarihine rastlayan Mevlid Kandili'nde tekmil-i tarikat eyleyip tac ve hırka ilbas edilmiştir. 1876 yılı Haziran ayında Hâfız Hayrî Efendi'nin vefatı üzerine Atpazarı Tekkesi'ne şeyh vekili olarak görevlendirilmiş, 5 ay kadar burada hizmet görmüştür¹⁶³⁰. Şeyh Abdülazîz Zihnî Efendi'nin m.1854/h.1270 yılındaki vefatından beridir boş duran Üsküdar, Arakiyyeci Mescidi'ndeki M. Arif Dede Tekkesi meşihati 22 Zilkade 1293 (9 Aralık 1876) günü Şeyh Yahya Galib Hayatî Efendi tarafından M. Rızaeddin Yaşar Efendi'ye tevcih edilmiştir. 27 Receb 1314 (31 Aralık 1896'yı 1 Ocak 1897'ye bağlayan gece) Mirac Kandili'nde ağabeğinin feragatiyle Cerrahî Asitanesi'ne postnişîn olan M. Rızaeddin Efendi 14 Cemaziye'l-ahir 1331 (21 Mayıs 1913) tarihinde çarşamba günü mide hummasından vefat etmiş ve türbeye defnedilmiştir¹⁶³¹.

¹⁶²⁹ Erenden, a.g.e., 5/91. *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*'nde doğum yılı 1263 olarak kayıtlıdır. Bkz. *İTNVD*, 174.

¹⁶³⁰ CSRA, 145/88.

¹⁶³¹ Erenden, a.g.e., 5/90-100.

2. İsmail Ni'metullah Efendi: Şeyh Yahya Galib Hayatî Efendi ile Hanîfe Cenân Hanım'ın oğludur. m.1881/h.1298 yılında dünyaya gelmiş, 1309 yılı Ramazan'ında (Nisan 1892) meydancı İbrahim Edhem Efendi'nin rehberliğinde babası tarafından tûy arakiyyesi tekbirlenmiştir¹⁶³². Şeyh Yahya Galib Efendi, m.1896/h.1314 yılında kardeşi M. Rızaeddin Efendi'yi Cerrahî Asitanesi postuna iclas etdirirken uhdesindeki yarım meşihat hissesini de oğlu İsmail Ni'metullah Efendi'ye bırakmıştır. 7 Şa'ban 1332 (1 Temmuz 1914) günü vefat ettiğinde hilafeti bulunmuyordu. Defin esnasında babasının tekbirlediği arakiyye başına giydirilmiş, Cerrahî Asitanesi postnişîni İbrahim Fahreddin Efendi tarafından teberrûken bir icazetname eline verilmiştir¹⁶³³. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 22 Zilkade 1332 (13 Ekim 1914) kayıtdan anlaşıldığına göre Nimetullah Efendi'nin vefatında oğlu Galib henüz çocuk idi. Annesi tarafından Meclis-i Meşayih'e verilen istid'ada babasının meşihat hissesinin Galib'e tevcihi istenmiştir. Meşihatın diğer hissedarı İbrahim Fahreddin Efendi de hisselerin tek bir kişide birleştirilmesi için bir istid'a ile Nimetullah Efendi'den kalan yarım hisseyi Meclis-i Meşayih'den talep etmişse de sonradan şifahen duruma rıza göstermiştir. Galib'in tasavvufî terbiyesi için büyüyüp rüşdünü isbat edene kadar Asitanenin sertarîki ve Sertarîkzade Tekkesi'nin şeyhi Raşid Efendi yarım meşihat hissesine vekil ta'yin edilmiştir¹⁶³⁴.

3. İbrahim Fahreddin (Şevkî) Erenden: 28 Zilkade 1302 (8 Eylül 1885) günü doğmuştur. Şeyh M. Rızaeddin Yaşar Efendi ile Şerîfe Emine Memnûne Bacı Hatun'un oğludur. 1309 yılı Ramazan (1892 Nisan) ayında meydancı İbrahim Edhem Efendi'nin rehberliğinde amcası Şeyh Yahya Galib Hayatî Efendi tarafından tûy arakiyyesi tekbirlenmiştir¹⁶³⁵. Canfeda Hatun Mektebi'nde başladığı tahsiline Nişancı Cami'i yakınındaki Hadîkatü'l-Maarif Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde devam etmiştir. Fatih mucîz dersiamlarından Edirnekapısı Mihrimah Sultan Cami'i imam ve hatîbi Fazıl Efendi'den sarf dersi almış, Hattat Bakkal Arif Efendi'den sülûs ve nesih meşk etmiştir. h.1313 (1895/1896) yılında Cerrahî Asitanesi'ne kahve nakîbi ta'yin olunmuş, m.1897/h.1315 yılında babası Şeyh M. Rızaeddin

¹⁶³² Erenden, a.g.e., 5/141.

¹⁶³³ Erenden, a.g.e., 5/61-62.

¹⁶³⁴ IST.MFT.MSH d.1737 s.41.

¹⁶³⁵ Erenden, a.g.e., 5/141.

Yaşar Efendi'ye biat etmiş, ertesi sene türbeye çerağî ve ardından aşçı yamağı, m.1900/h.1318 yılında da türbedar olarak görevlendirilmiştir. m.1903/h.1321 yılında Şeyh M. Rızaeddin Yaşar Efendi'den tac ve hırka giyip hilafet almış ve Asitane'ye aşçı ta'vin edilmiştir. Makedonya'nın kuzeyindeki Koçana kasabasındaki Cerrahî tekkesinin şeyhi Seyyid Muhammed Kemaleddin Zekî Efendi'nin vefatı sonrası oğlu Ahmed Hakkı Efendi'ye vekâlet etmek üzere m.1905/h.1323 yılında Koçana'ya gönderilmiştir. İbrahim Fahreddin Efendi Üsküp, Mitroviça, Yeni Pazar ve Akve'deki tekkeleri de ziyaret ederek İstanbul'a dönmüştür. Bir müddet Hacegî Tekkesi'nde şeyh vekili olarak perşembe günleri ayin icra eden İbrahim Fahreddin Efendi'ye babası tarafından uhdesindeki Üsküdar, Arakiyyeci Mescidi'ndeki Arif Dede Tekkesi'nin meşihat ve tevliyet vazifeleri m.1910/h.1328 yılında devredilmiştir. Kapıağası Çeşmesi üzerine bir hücre yaptıran İbrahim Fahreddin Efendi -askerlik için Edirne'de bulunduğu dönem hariç- 1925 yılında tekkeler seddolunana kadar her perşembe Arakiyyeci Mescidi'nde Cerrahî usûlünü icra etmiştir¹⁶³⁶. Cerrahî Asitanesi'nin meşihat hissesinin yarısı babasının vefatından sonra Meclis-i Meşayih tarafından tanzim olunan 7 Eylül 1329 (18 Şevval 1331 / 20 Eylül 1913) tarihli mazbataya istinaden tevcih olunmuş¹⁶³⁷, 12 Rebiu'l-evvel 1332 (8 Şubat 1914) Mevlid Kandili'nde posta iclâs ettirilmiştir. Meşihatın diğer yarım hissesi ise amcasının oğlu İsmail Ni'metullah Efendi'nin vefatından sonra Meclis-i Meşayih'in 22 Zilkade 1332 (13 Ekim 1914) tarihinde düzenlediği mazbatayla Ni'metullah Efendi'nin oğlu Galib Efendi'ye tevcih olunmuş, vekil olarak Sertarikzade Tekkesi Şeyhi Raşid Efendi görevlendirilmiştir¹⁶³⁸. Ancak bu yarım hisse de Mecis-i Meşayih'in 29 Safer 1333 (16 Ocak 1915) tarihli yazısına istinaden¹⁶³⁹ 10 Rebiu'l-evvel 1333 (26 Ocak 1915) günü Fahreddin Efendi'nin uhdesine tevcih olunmuştur. Ni'metullah Efendi'nin eşi tarafından meşihatın oğlu küçük yaşdaki Galib'e tevcihi için yapılan itiraz ise Meclis-i Meşayih'ce kabul görmemiştir¹⁶⁴⁰. m.1917/h.1335 yılında komşusu Fatih mucîz dersiamlarından Darıdereli Hüseyin Vasfî Efendi'nin kızı Rukiyye Hanım'la

¹⁶³⁶ Erenden, a.g.e., 5/144.

¹⁶³⁷ IST.MFT.MSH d.1741 s.113,114; d.1742 s.149.

¹⁶³⁸ IST.MFT.MSH d.1737 s.41.

¹⁶³⁹ IST.MFT.MSH d.1737 s.10.

¹⁶⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1741 s.113,114.

evlenmiş, çocukları olmamıştır. 21 Mayıs 1917 günü Şeyh Ali Ziyaeddin Efendi'nin vefatı sonrasında Kumrulu Mescid yanındaki Sertarîkzade Tekkesi'ne şeyh vekili ta'yin olunmuş ve bir sene kadar salı günleri orada Cerrahî usûlünü icra etmiştir. Karagöz (Zerdecizade) Tekkesi Şeyhi Hüseyin Hüsnî Efendi 1920'lerde hastalandığında çarşamba günleri yerine vekâlet etmiştir. Tasavvuf kültürünün inceliklerine vakıf bir zat olan İbrahim Fahreddin Efendi İstanbul'un fethinin 500. senesi münasebetiyle yeniden bakımı yapılan Fatih Türbesi'ndeki sandukanın üzerinde dağınık halde duran sarığı örfî tarzda yeniden sarmış, ile Atatürk Kitaplığı'nın nüvesini teşkil eden Bayezid'deki İnkılap Müze ve Kütüphanesi'nde ve Galata Mevlevîhanesi'nde muhafaza edilen sarık ve kavukları düzenlemiştir. Geçmişten gelen medeniyet birikimini yetiştirdiği halîfeleri vasıtasıyla yeni nesillere aktarmanın gayreti içinde bulunan İbrahim Fahreddin Erenden 16 Kasım 1966 (3 Şa'ban 1386) günü vefat etmiş, daha önceden alınan Bakanlar Kurulu Kararı'na istinaden Asitane'nin türbe kısmına defnedilmiştir. Halîfelerinin isimleri şöyledir: Bursa Üçkuzular Tekkesi Şeyhi Seyyid Abdurrahman Salâhî Efendi (d.Bursa,1862/1279-v.Bursa,1934/1353), Ali Galib Zühdi Efendi (d.Yanya,1868/1285-v.Adapazarı,1935/1354), Bahriye Kolağalığından emekli Ali Neş'et Efendi (d.İstanbul,1862/1279-v.İstanbul,1931/1349), Maliye Nezareti ketebesinden İbrahim Zikrî Efendi (d.Bulgaristan, Rusçuk, ?-v.İstanbul, 1924/1342), Bayezid'de Veliyyüddîn Efendi Kütüphanesi'nde hâfız-ı kütübü Ömer Lütfî Feyzî Efendi (d.Konya, Bozkır, Belviran, Elkıran,1886/1303-v.?,1950s.), Sertarik Hâfız Ali Haydar Hidayetullah Efendi (d.İstanbul,1884/1301-v.İstanbul,1958/1378), Seyyid Muhammed Celâleddin Fikrî Efendi (d.Bursa,?-v.Bursa,1951/1370), Seyyid M. Hüsameddin Turabî Efendi (d.İstanbul,1890/1307-v.?,1966s./1386s.), Halil Nizameddin Efendi Tekkesi Şeyhi Seyyid Ahmed Hadî Öner (d.İstanbul,1898/1316-v.İstanbul,1951/1370), İstanbul Belediyesi mümeyyizlerinden Mehmed Kemaleddin Toköz (d.İstanbul,1903/1321-v.İstanbul,1949/1368), emekli defterdar ve türbedar Mustafa Hamit Kars¹⁶⁴¹ (d.?,1888/1305-v.Ankara,1968)¹⁶⁴², Hâfız Mehmed Efendi (Edirne,

¹⁶⁴¹ Erenden, a.g.e., 5/140-178.

Merkez, Doyran köyü)¹⁶⁴³, Hâfız Mehmed Efendi (Edirne, Merkez, Doyran köyü) ¹⁶⁴⁴, Hacı Hüseyin Doğuçay¹⁶⁴⁵, Sahhaf Muzaffer (Aşkî) Ozak (d.İstanbul,1916/1332-v.İstanbul,1985/1405), Kemal Evren (d.İstanbul, 1928 -v.İstanbul, 1986/1406) ve Safer Dal (d.İstanbul,1926/1345-v.İstanbul,1999/1419). 3 de hanım halîfesi vardır: Midhat Paşa'nın kızının kızı Fatıma Mükerrerem Muhabbetullah Hatun, Emine Binnaz Tevhide Bacı (v.İstanbul, 22 Ocak 1961), Emine Ni'met Bacı¹⁶⁴⁶.

93.Kefevî (Keşfi Efendi) Tekkesi

Fatih, Dervişali Mahallesi, Draman Caddesi, 37 numarada, 2534 ada 5 parselde yer almaktadır. Semavi Eyice'ye göre 830 civarında yaptırılan Manuel Manastırı'nın bir bölümünü teşkil eden bu bina 867 depreminde yıkılmıştır. Patrik Fotios'un yeniden inşa ettirdiği ma'bedin civarına, Kırım'ın 1475'de fethedilmesi sonrasında İstanbul'a getirilen Kefeli Ermeni ve Cenevizli Katolikler'den 700 kişinin bir kısmı yerleştirilmiş ve kiliseye bu tarihten itibaren Aziz Nikola ismi verilmiştir. Zamanla semtteki Hıristiyan aileler azalmış ve yerini Müslüman halka bırakmıştır. 1626 yılında Van'dan gelen "Çancı Keşiş" lâkaplı Ermeni bir keşiş yüzünden Müslüman halk ile Ermeniler arasında yaşanan kavga neticesinde kilise mescide dönüştürülmüş, Hekimoğlu Ali Paşa tarafından da minber vaz' edilerek cami' statüsü kazandırılmıştır¹⁶⁴⁷. m.1768/h.1182 tarihine kaleme alınan *Hadikatü'l-Cevami'*de Kefeli Cami'i'nde tekke faaliyeti olduğundan söz edilmezken m.1784/h.1199 yılına ait *Muharremiyye Müfredat Defteri'*nde "Dırağman kurbünde Kefeli Cami'i derununda Şeyh Salih Nakşibendi Tekyesi" kaydına rastlanmaktadır¹⁶⁴⁸. 1919 yılına kadar salı günleri mukabele icra edilirken son 5 sene tekkenin hususî günü cumaya çevrilmiştir¹⁶⁴⁹. 1925 yılı sonrasında Kefeli Cami'i adıyla ibadethane işlevini sürdürmüştür. 1970 yılında bina restorasyona tabi tutulmuştur.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

¹⁶⁴² Hayatına dair bilgilere ve mezar yerine ulaşmamı sağlayan Mehmet Cemal Öztürk'e müteşekkirim.

¹⁶⁴³ Safer Dal'ın risalesinde ismi kayıtlıdır. Bkz.Fahreddin Dal, a.g.e., 28.

¹⁶⁴⁴ Safer Dal'ın risalesinde ismi kayıtlıdır. Bkz.Fahreddin Dal, a.g.e., 28.

¹⁶⁴⁵ Bursa'da 1962'de Ahmed Canib Efendi'nin evinde aynı gece biat edip hilafet almıştır. Elektrik tahsildarı idi. Bkz. CSRA, 54/81.

¹⁶⁴⁶ Erenden, a.g.e., 5/144.

¹⁶⁴⁷ Semavi Eyice, "Kefeli Mescidi", *DBİA*, 4/517-518.

¹⁶⁴⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 91b; Atillâ Çetin, a.g.m., 586.

¹⁶⁴⁹ *Asitane*, 11; Bandırmalızade, a.g.e., 11; Yeşilzade, a.g.e., 4; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/272.

Salih Efendi, Seyyid Mustafa Hikmet Efendi (v.1804), İbrahim Tal'atî Efendi (v.1815), Süleyman Keşfi Efendi (v.1850), Hasan Ruyetî Efendi, Mesnevîhan Hoca Muhammed Raşid Efendi (v.1866).

1. (vekil) Mustafa Ra'fet Efendi: Annesi Taşlıburun Tekkesi Şeyhi Süleyman Sıdkî Efendi'nin üvey kızı Hatice Aliye Hanım, babası ise Emiroğlu Raşid Efendizade Kassam kâtibi Mehmed Nuri Efendi'dir. Hatice Aliye Hanım, Şeyh M. Raşid Efendi'nin refikası Şerîfe Emine Hanım'ın kardeşi idi. Mevlevî meşayihinden Midhat Baharî BEYTUR, Ra'fet Efendi'nin kardeşidir. Bahariye Mevlevîhanesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'ye intisab etmiş, 18 sene Taşlıburun Tekkesi'nde ikamet ettikten sonra Fethiye Cami'i yanındaki bir eve taşınmıştır. "Çolak Ra'fet" veya "Topal Hoca" diye bilinirdi. Hatuniye Tekkesi Şeyhi Hoca Hüsameddin Efendi'nin talebesi Gelibolulu M. Tahir Efendi'den mesnevî okumuş ve mesnevîhanlık icazeti almıştır. Nakşî-Müceddidî hilafeti ise Şeyh M. Raşid Efendi'dendir. Mürşîdinin vefatında oğlu küçük yaşta bulunduğu Kefevî Tekkesi'nde bir müddet şeyh vekilliği hizmetini görmüştür. Meclis-i Meşayih tarafından 1909-1910 yılları arasında Agâh Efendi'nin yerine Hatuniye Tekkesi'nde şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir¹⁶⁵⁰. Ra'fet Efendi Taşlıburun Tekkesi'nde vefat etmiş ve hazîrede Lâgarî Şeyh Mehmed Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

2. Şair Ali Rıza Vasfî Efendi: Şeyh Hacı Muhammed Raşid Efendi'nin oğlu olup m.1851/h.1267 yılında dünyaya gelmiştir. Sıbyan Mektebi'nde okumuş, Fatih Cami'i'nde Ahaveyn Mustafa Efendi'den Şerh-i Akaid'e kadar ders görmüş, Gelibolulu Mesnevîhan Hoca Tahir Efendi'den Hâfız Dîvanı, Camî Dîvanı ve Mesnevî okumuştur¹⁶⁵¹. Mesnevîhane Tekkesi Şeyhi Hacı Muhammed Arif Efendi'den Nakşî-Müceddidî hilafeti almış¹⁶⁵², babasının vefatı sonrasında bir süre vekâleten idare olunan Kefevî Tekkesi'ne meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Dırağman Cami'i imamlığı da uhdesindeydi. 11 Rebiu'l-ahir 1303'de (17 Ocak 1886) Mirgûn Rüşdiyesi'ne inşa muallimi, 2 Cemaziye'l-evvel 1305'de (15 Ocak 1888) Fatih Rüşdiyesi'ne imlâ muallimi, 12 Cemaziye'l-ahir 1306'da (13 Şubat 1889) Mekteb-i Nüvvab'a inşa muallimi, 21 Şevval 1326'da (16 Kasım 1908) ise

¹⁶⁵⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.26.

¹⁶⁵¹ CSRA, 81/166.

¹⁶⁵² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/133.

Daru'l-muallimîn-i Âliyye'ye edebiyat muallimi olarak ta'yin olunmuştur¹⁶⁵³. Muallim Naci ile yakın dostluğu bulunan Ali Rıza Vafî Efendi'nin şiirlerini bir araya getirdiği *Cezabat* dışında muhtelif konularda yazılmış birçok eseri mevcuttur. Zilkade 1317 yılı Zikade ayında (Mart 1900) Meclis-i Meşayih a'zalığine ta'yin edilmiştir¹⁶⁵⁴. Şeyh Vasfî Efendi muallimlik görevi ve matbuat faaliyetleri sebebiyle tekkede düzenli bulunmadığından kendisine Çolak Ra'fet Efendi, Dırağman Cami'i müezzini Eskici Cemal Ağa ve Dırağman Tekkesi Şeyhi M. Şerefeddin Efendi'nin halîfesi Kutucu Faik Efendi vekâlet etmiştir¹⁶⁵⁵. 5 Haziran 1910 (26 Cemaziye'l-evvel 1328 / 23 Temmuz 1326) pazar günü Eyyûb'den dönerken Balat'da Aya Strati Rum Kilisesi önünde fenalaşarak vefat etmiştir¹⁶⁵⁶. Dırağman Cami'i hazîresine defnedilmiş olmakla birlikte yaptığımız araştırmada kabir taşına rastlanmamıştır. 7 çocuğundan beşi küçük yaşta vefat etmiş, oğlu Abdülkadir Naci Beğ ise 26 yaşındayken vefat etmiştir. Hayatda kalan kızı Mahfuze Acundeğer Fethiye Caddesi'nde babasından kalan evde ikamet etmekteyken 3 Ocak 1945'te vefat etmiştir¹⁶⁵⁷.

3. Abdülkadir Naci Efendi: Şeyh Ali Rıza Vasfî Efendi'nin oğludur. m.1891/h.1308 yılında doğmuştur. 19 yaşındayken babası vefat etmiştir. Kefevî Tekkesi şeyhliği ile Dırağman Cami'i imamlığı babasından kendisine intikal etmiştir. Fatih Merkez Rüşdiyesi'nden mezun olduktan sonra bir süre Bab-ı Meşihat'de, ardından da İstanbul Gümrüğü'nde memur olarak çalışmıştır. Abdülkadir Naci Efendi babasının vefatında henüz mustahlef olmadığından 13 Cemaziye'l-ahir 1328 (21 Haziran 1910) tarihinde Meclis-i Meşayih kararıyla meşihat tevcih olunmuş, Murad Molla Tekkesi Şeyhi Ahmed Halid Efendi de kendisine vekil ta'yin edilmiştir¹⁶⁵⁸. Ardından vekil olan Faik Efendi 1919 yılı Mart ayında istifa edince¹⁶⁵⁹ buraya Şeyh İbrahim Edhem Efendi görevlendirilmiştir. Abdülkadir Naci Efendi 23 Teşrîn-i evvel

¹⁶⁵³ Albayrak, a.g.e., 1/375.

¹⁶⁵⁴ Albayrak, a.g.e., 1/375.

¹⁶⁵⁵ CSRA, 81/40.

¹⁶⁵⁶ CSRA, 81/67.

¹⁶⁵⁷ CSRA, 81/67.

¹⁶⁵⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.22; Albayrak, a.g.e., 5/19.

¹⁶⁵⁹ IST.MFT.MSH d.1742 s.99.

(Ekim) 1336 (1920) (10 Safer 1339) günü bilâ veled vefat etmiştir¹⁶⁶⁰. Dırağman Cami'i'nin imamlığını önce vekâleten Abdülkadir Nacî Efendi'nin vefatından sonra da asaleten Dırağman Tekkesi Şeyhi M. Şerefeddin Efendi üstlenmiştir¹⁶⁶¹.

4. İbrahim Edhem Efendi (Bahriyeli Edhem Efendi): Kadı İsmail Hakkı Efendi'nin oğlu olup m.1860/h.1277 yılında Fatih, Emir Buharî Caddesi'ndeki evde dünyaya gelmiştir. Fatih'deki Hâfız Paşa Mektebi'nden ve Fatih Rüşdiyesi'nden mezun olmuştur. Süt annesinin kocası olan Şeyhülislam Kara Halil Efendi'nin delaletiyle Mabeyn Mızıkası'nda çalışmış, Defterhane'de ve Bahriye Nezareti'nde kâtiblik yapıp m.1914/h.1332 yılında emekliye ayrılmıştır. Çenezade Tekkesi Şeyh Vekîli Köprülü Muhammed Cezbî Efendi'ye intisab etmiş, 3 ay sonra Muharrem 1309'da (Ağustos 1891) Nakşî-Müceddidî hilafeti almıştır. Mürşîdi aynı sene vefat edince Hicaz'a gitmeye niyetlenmiş bu sırada tanıştığı Vanî Tekkesi Şeyhi Bağdadlı Muhammed Emin Efendi'ye intisab edip kendisinden Kadirî hilafeti almıştır. Bir süre Çenezade Tekkesi'nde şeyh vekili olarak görev yapan Edhem Efendi, 21 Nisan 1919 günü Meclis-i Meşayih kararıyla Kefevî Tekkesi'ne şeyh vekili olarak ta'yin olunmuştur¹⁶⁶². 27 Aralık 1920 tarihli Meclis-i Meşayih kararına istinaden de "*haftada bir gün ayin-i tarîkat-ı aliyye-i Nakşibendiyye üzere icra-yı hatm-i hacegân etmek*" vazifesiyle Kefevî Tekkesi meşihati asaleten İbrahim Edhem Efendi'ye tevcih olunmuştur¹⁶⁶³. Cuma günleri burada Kadirî usulünü icra etmiş, 1925 yılında tekkelerin seddolunması sonrası Murad Molla Kütüphanesi civarında satın aldığı eve taşınmıştır. *Bergüzar-ı Edhem* isimli musikiye dair bir eseri m.1887/h.1304 yılında yayımlanmıştır. Bestekâr ve şair olup İlhamî mahlûslı şiirleri vardı¹⁶⁶⁴. 16 Şubat 1933'te İstanbul'da Kanser hastalığından vefat etmiş, Edirnekapı Şehidliği'nde defnedilmiştir. Hâfız Cevdet Soydanses (Kumrulu Mescid ve 1950 sonrası Şişli Cami'i imamı), Hâfız Salih Efendi (Haytabalî Mektebi Muallimi), Emin Efendi (Evkaf Mebânî-i Hayriye Kalemî Mümeyyizi), Hâfız Mustafa Şevki Özger (Süleymaniye Cami'i İmamı ve

¹⁶⁶⁰ IST.MFT.MSH d.1740 s.3.

¹⁶⁶¹ CSRA, 81/41.

¹⁶⁶² IST.MFT.MSH d.1742 s.85.

¹⁶⁶³ IST.MFT.MSH d.1740 s.3.

¹⁶⁶⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/134.

sonradan Edirne Müftüsü) ve Osman Efendi (Posta Telgraf Memuru-baş halîfesi) halîfeleri idi¹⁶⁶⁵.

94.Ebû Said el Hudrî Tekkesi

Fatih, Dervişali (eski Avcıbey) Mahallesi, Salma Tomruk Caddesi, Kariye Türbesi Sokağı, 2607 ada 2 parselde yer almaktaydı. Sahabeden Ebû Said el Hudrî h.74 yılında Medine'de vefat ederek Cennetu'l-Bakî Kabristanı'na defnedilmiştir. İstanbul'daki türbesi ise hatırasını yad etmek üzere bir makam-kabir olarak inşa edilmiş olabileceği gibi başka bir sahabeye ait kabir olması da muhtemeldir. h.1108 (1696/1697), h.1177 (1763/1764) ve h.1201 (1787) yıllarında tamir gören açık türbeye dair Enderunlu Vasıf'ın 46 beyitlik bir kasidesi vardır¹⁶⁶⁶. *Hadîkatü'l-Cevami'*de Atîk Ali Paşa (v.1511/917) tarafından kiliseden çevrilen Kahriyye (Kariye) Cami'i yanındaki medrese kapısının iç kısmında ashabdan Ebû Said el Hudrî'nin medfun olduğu kayıtlıdır¹⁶⁶⁷. Aynı yazarın *Mecmuâ-i Tevârih*'inde ise kabrin medrese avlusu içinde olduğu ve sokağa bakan penceresi üstünde isminin yazdığı belirtilmiştir¹⁶⁶⁸. A Süheyl Ünver, *İstanbul Ansiklopedisi*'nde, sahabeden Ebû Said el Hudrî'nin harap durumdaki türbesinin m.1836/h.1251 yılında Sultan II. Mahmud tarafından tamir ettirildiğini, kapının üzerine asılmak üzere yaptırılan Haşim ketebeli tuğranın ise Kahriyye Cami'i'nde muhafaza edildiğini bildirmektedir¹⁶⁶⁹. Türbenin muvacehe penceresi üzerindeki kitabede şu ibare okunmaktadır: “*Ashab-ı kiramdan Ebû Said el Hudrî radiyallahu / tealâ hazretlerinin merkad-i şerîfleridir. Ketebe Hızır müteveli-i Haseki Sultan 1177*”. Diğer pencere üzerindeki kitabede de şu bilgi yazılıdır: “*Ecille-i ashab-ı kiramdan Hazret-i Ebû Said el Hudrî ashabdan / Malik ibn-i Sinan hazretlerinin mahdumlarıdır. Onbeş yaşında iken Beni Mustalik Gazası'na / teşrîf itdi ve fem-i saadet-i Peyğamberîden bin yüz yetmiş hadîs-i şerîf/ rivayet buyurmuşdur / Banî-i in hankah Şeyh Muhammed Arif est sene 1304*”. Türbede iki kabir taşı mevcut olup Ebû Said el Hudrî'nin üstüvane şeklindeki makam taşında, “*Ya Hû / Ashab-ı kiramdan / Ebû Said el Hudrî / radiyallahu anh / hicret 46*” ifadesi yazılıdır. m.1860/h.1277 yılında bu türbede Osman Ağa türbedar olarak bulunmaktaydı¹⁶⁷⁰. 23 Safer 1304 (19 Kasım 1886) tarihli kayıddan anlaşıldığına göre burada

¹⁶⁶⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/134; CSRA, 175/362.

¹⁶⁶⁶ CSRA, 187/117.

¹⁶⁶⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 78a.

¹⁶⁶⁸ Ayvansarayî, *Mecmuâ-i Tevârih*, 70a.

¹⁶⁶⁹ Süheyl Ünver, “*Ebû Said el-Hudrî*”, *İA*, 9/4858.

¹⁶⁷⁰ 1277 Yılına ait Muharremiyye Müfredat Defteri, 2A.

türbedarlık vazifesini ifa eden Mehmed Arif Efendi Meclis-i Meşayih'e müracaat ederek vakfiye gereği cuma günleri burada Nakşî usûlü icra etmek üzere meşihatın tevcihini talep etmiştir¹⁶⁷¹. Eski fotoğrafı mevcut olmadığından türbenin yanına şeyh veya türbedar için meşruta inşa edilip edilmediği anlaşılamamaktadır. Harap durumdaki türbe 1953'de fethin 500. yılı münasebetiyle gerçekleştirilen faaliyetler kapsamında İstanbul Belediyesi tarafından tamir ettirilmiştir¹⁶⁷².

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Hâfız Ahmed Efendi:** Ebû Said el Hudrî'nin torunlarından. Kurra hâfız ve hadis alimi olan Ahmed Efendi Molla Gürânî semtinde ikamet etmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında aktardığına göre Ebû Said el Hudrî Türbesi'nin yanında hadis-i şerîf okuturdu¹⁶⁷³. m.1743/h.1156 yılında vefat etmiş ve Karacaahmed Kabristanı'nda Şehidliğin orta kısmına defnedilmiştir. Kabir şahidesinde şu ibare yazılıdır: *"İslambol'da Molla Gürânî'de sakin / merhûm Şeyh Ahmed / el kurra el muhaddis / Said el Hudrî radiyallahu anh evlâd-ı kiramından / ruhiyçün el Fatiha / sene 1156"*¹⁶⁷⁴
- 2. Seyyid Mehmed Arif Efendi:** Nakşî meşayihinden olup Ebû Said el Hudrî türbedarı iken Meclis-i Meşayih'in 13 Rebiu'l-ahir 1304 (7 Ocak 1887) tarihli mazbatasına istinaden 14 Şevval 1304 (6 Temmuz 1887) tarihli beratla meşihat vazifesi de uhdesine tevcih olunmuştur¹⁶⁷⁵. M. Arif Efendi'nin ismine m.1890/h.1307 tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da da rastlanmaktadır¹⁶⁷⁶. Hazîredeki şahidesinde şu ibare yazılıdır: *"Hüve / Ebû Said el Hudrî radianhü'l-Barî / hazretleri türbedarı ve işbu Nakşî / dergâh-ı şerîfi postnişini iken / irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyen / es Seyyid eş Şeyh Mehmed Arif Efendi'nin / ruhiyçün el Fatiha / sene 1324/ fî 17 Zilkade"* (2 Ocak 1907).
- 3. Şerîf Ya'kûb Nureddin (Nurî) Efendi:** Nüvvab Mektebi müderrisi Abdüllâtif Efendi'nin oğludur. Temyiz-i Şer'iyye hulefasından idi. Vakfiye şartına uygun olarak Seyyid M. Arif Efendi'den vefatı üzerine en kıdemli halîfesi sıfatıyla müracaat etmiş, Meclis-i Meşayih'in 7 Rebiu'l-evvel 1325

¹⁶⁷¹ IST.MFT.MSH d.1769 s.13.

¹⁶⁷² CSRA, 187/125.

¹⁶⁷³ CSRA, 187/118.

¹⁶⁷⁴ CSRA, 187/118; İsmail Hakkı Üsküdarî, a.g.e., 30.

¹⁶⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1769 s.27; d.1776 s.45.

¹⁶⁷⁶ Bandırmalızade, a.g.e., 3.

(20 Nisan 1907) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹⁶⁷⁷. 1336 yılı Cemaziye'l-ahir ayında (Mart 1918) vefat etmiş, Edirnekapısı dışında Şeyhülislam İbn-i Kemal'in kabrinin sağ arka tarafına defnedilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun tesbitine göre üzerinde sırmalı amâme şeklinde başlık bulunan kabir taşı kitabesinde ta'likle şu ifade yazılı idi: "Hüve / Muallimhane-i Nüvvab müderris-i esbakı / merhûm Abdüllâtîf Efendizade / ve Temyiz-i Şer'îyye hulefasından / Ebû Said el Hudrî Dergâhı post / nişîni merhûm Şerîf Ya'kûb / Nureddin Efendi ruhiyçün Fatiha / sene 1336/ fî Cemaziu'l-ahir yevm-i pazartesi"¹⁶⁷⁸

4. Hüseyin Hüsnî Efendi: Bilecikli Bekir Efendizadeler ailesindendir. Bilecik, Köprülü Cami'i imamı Hasan Sabrî Efendi'nin oğludur. Tokatlı Hoca Şakir Efendi'den ilim icazeti almıştır. Akrabasından Musa Kâzım Efendi'nin delaletiyle tekkenin şeyhliği için müracaat etmiş, Meclis-i Meşayih'in 26 Mart 1918 tarihli toplantısında meşihatın Hüseyin Hüsnî Efendi'ye tevcihi uygun bulunarak Evkaf Nezareti'ne yazı gönderilmiştir¹⁶⁷⁹. Medaris-i İslamiyye Müfettişliği'nde çalışmış, tekkelerin seddolanması sonrası iskân memuru olarak görev yaptığı Edremit'de fıtık ameliyatı olduktan üç gün sonra 43 yaşında vefat etmiştir.¹⁶⁸⁰

14. Emin Sinan Mahallesi

95. Delâilî Mehmed Şükrî Zaviyesi

Sadece m.1843/h.1259 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde ismine rastlanan bu tekkenin Sadeççiler içinde Ali Paşa Cami'i karşısında olduğu belirtilmektedir¹⁶⁸¹.

96. Emin Sinan Cami'i (Kadırga) Tekkesi

Mescidin banîsi Fatih Sultan Mehmed'in matbah emîni Sinan Beğ'in kabri mihrab tarafındaki Mustafa Paşa Bağçesi'ndedir. Mescide minber vaz' eden Babü's-saade Ağası Ahmed Ağa ise Kadıköy'de İbrahim Ağa Mescidi hazîresinde medfundur¹⁶⁸². Günümüzde de mevcut olan şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Sabıka Babü's-saa-/ de*

¹⁶⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1776 s.45.

¹⁶⁷⁸ CSRA, 187/123.

¹⁶⁷⁹ IST.MFT.MSH d.1738 s.155.

¹⁶⁸⁰ CSRA, 187/122.

¹⁶⁸¹ 1259 yılı *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 1B.

¹⁶⁸² Ayvansarayî, *Hadîka*, 22a.

ağası o-/ lan merhûm Ça-/ lık Ahmed Ağa / ruhiyçün / Fatiha sene 1075 (1664/1665)". 213 ada 3 parseldeki Emin Sinan Cami'i'nin batı tarafındaki kapısı Fatih (eski Eminönü), Emin Sinan Mahallesi, Piyer Loti Caddesi, Pertevpaşa Sokağı 28 numarada, doğu tarafındaki kapısı ise Gedikpaşa Akarcası Sokağı 7 numaradadır. Yüzyıllar içerisinde birçok tamirat geçirerek günümüze ulaşan Emin Sinan Cami'i'nde 1900'lerin başında perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde Nakşibendiyye usûlü icra edilmekteydi¹⁶⁸³. Günümüzde 5 vakit namaz kılınmaktadır.

Tekkenin şeyhi:

1. Hakkâk Hâfız M. Ali Rıza Efendi: 11 Receb 1249 (1 Ocak 1833) günü İstanbul'da doğmuştur. Gedikpaşa'daki Emin Sinan Cami'i imamı Hacı Hüseyin Hüsni Efendi'nin oğludur. Sultanahmed'de Üçler Mektebi'nde okumuş, Bayezid muciz dersiamlarından Lûtfullah Efendi'den ve Hamidiye Medresesi'nde Gümilcineli Hacı Ahmed Efendi'den ders görmüşse de icazet alamışdır. Bir müddet Muhsîne Hatun Cami'i'nde imam-hatib olarak vazife yaptıktan sonra Emin Sinan Cami'i'ne nakletmiş, mahallenin de imamlık vazifesini üstlenmiştir. Seyyid Velayet Tekkesi Şeyhi M. Receb GÖNÜL'den 25 Haziran 1922 günü Nakşî-Müceddidî hilafeti aldıktan¹⁶⁸⁴ sonra perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde Emin Sinan Cami'i'nde hatm-i haccân icra ettirmeye başlamıştır¹⁶⁸⁵.

15. Hacı Kadın Mahallesi

97.Hacı Kadın (Hızır Beğ) Tekkesi

Fatih, Hacı Kadın Mahallesi, Hacı Kadın Caddesi, 15 numarada, 519 ada 23 parseldedir. İstanbul Kadısı Hızır Beğ tarafından inşa ettirilen mescide Kadiasker Abdurrahim Efendi'nin damadı Şeyhîzade Abdurrahman Efendi minber vaz' eylemiştir. Hacı Kadın lâkabıyla meşhur, Kanlıcalı İskender Paşa'nın kızı Hâce Mihrişah Hatun'un (v.1543/h.947) bu ma'bedin yanına yaptırdığı hamam sebebiyle cami' "Hacı Kadın" ismiyle de anılmaya başlanmıştır. Cami'in suyu hamam tarafından kullandırılıp kira alınır, bu şekilde cami' vakfına gelir temin

¹⁶⁸³ CSRA, 13/153.

¹⁶⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1761 vr.8b.

¹⁶⁸⁵ Albayrak, a.g.e., 5/133; CSRA, 13/153; 123/202.

edilirdi¹⁶⁸⁶. C. S. Revnakoğlu Hacı Kadın Mescidi'ne XX. yüzyılın ilk çeyreğinde imam ta'yin olunan duagû Hacı Faik Efendi'nin perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde burada Rıfâî ayini icra ettirdiğini bildirmektedir¹⁶⁸⁷. Şeyh Mehmed Faik Efendi 1921 yılında Pehlivanlar Tekkesi arsasına kendi imkânlarıyla yeniden bir tekke inşa ettirmek için müracaat etmişdir¹⁶⁸⁸. Evkaf Nezareti Kuyûd-ı Kadîme İdaresi "*tekye namıyla yad olunur ise de tarîk-i aliyyeden birine mensub tekye olmayub pehlivanlara mahsus bir ocak olduğu istidlal idilmekde bulunduğundan ve mukayyed meşihati de olmadığından*" inşaata izin vermemişdir¹⁶⁸⁹. 1968 yılında kurulan dernek vasıtasıyla bir kısım eklemeler ve tamiratlar yapılmak suretiyle bugüne ulaşan Hacı Kadın Cami'i ibadete açıktır.

Tekkenin Şeyhi:

- 1. Hacı Mehmed Faik Efendi:** Güzel dua ettirmesi sebebiyle "duagû" lâkabı verilen Hacı Faik Efendi XX. yüzyılın başlarında Hızır Beğ Cami'i'nde imamlık vazifesini yürütmüştür. Yeşil Tulumba Tekkesi Şeyhi Hâfız Hacı Mustafa Muhyiddin Efendi'den Rıfâî hilafeti almış ve bu cami'de tekkelerin seddolunduğu 1925 yılına kadar Rıfâî usûlü icra ettirmişdir¹⁶⁹⁰.

98. Pehlivan Şüca (Pehlivanlar) Tekkesi

Evliya Çelebi bu tekkenin yerini tarif ederken "*Küçük Pazar kurbünde Unkapanı rahı (yolu) üzre Servi Fırını mukabelesinde (karşısında)*" diye yazmakda ve banîsinin Fatih Sultan Mehmed olduğunu bildirmektedir¹⁶⁹¹. Mustafa Özdamar da Sultan I. Abdülhamid'in m.1780/h.1195 tarihli vakfiyesindeki "*İffetlû Şebsefa Fatma Kadın damet iffetuhanın vakıf nakitleriyle ba izn-i hümayûn Zeyrek Yokuşu kurbünde livechillah bina buyurdıkları cami'in mihrabı tarafına Pehlivanlar Tekyesi havlısı muttasıl*" ifadesinden yola çıkarak bu tekkenin yıkılmadan evvel Fatih, Hacı Kadın Mahallesi, Hacı Kadın Caddesi, 525 ada 10 parselde bulunduğunu tespit etmiştir¹⁶⁹². Tekke ismiyle anılsa da klasik sufi dergâhlarından ziyade pehlivanların toplanıp güreş talimleri yaptığı bir spor tesis idi. Rıfâî meşayihinden Mehmed Faik Efendi 11 Mayıs 1921 günü Meclis-i Meşayih'e arzuhal vererek

¹⁶⁸⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 44a.

¹⁶⁸⁷ CSRA, 111/35.

¹⁶⁸⁸ IST.MFT.MSH d.1746 s.112.

¹⁶⁸⁹ IST.MFT.MSH d.1745 s.71.

¹⁶⁹⁰ CSRA, 111/35.

¹⁶⁹¹ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/190a.

¹⁶⁹² Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 115.

Şebsefa Hatun Cami'i yanındaki Pehlivanlar Tekkesi arsasına kendi imkânlarıyla yeniden bir tekke binası inşa etmek için müracaat edince¹⁶⁹³ Evkaf Nezareti Kuyûd-ı Kadîme İdaresi burasının "*tekye namıyla yad olunur ise de tarîk-i aliyreden birine mensub tekye olmayub pehlivanlara mahsus bir ocak olduğu istidlal idilmekte bulunduğundan ve mukayyed meşihati de olmadığı*" görüşünü bildirip inşaate müsaade etmemişdir¹⁶⁹⁴. Unkapanı'ndaki Yeşil Tulumba Tekkesi Şeyhi Hâfız Hacı Mustafa Muhyiddin Efendi'den hilafet alan Hacı Faik Efendi Hacı Kadın (Hızır Beğ) Cami'i imamı idi¹⁶⁹⁵.

99.Şeyh Vefa Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Hacı Kadın Mahallesi, Vefa Caddesi, 50-54 numaralardadır. 535 ada 5 parselde cami/tevhidhane, 4 ve 6 parsellerde hazîre ve türbe yer almaktadır. Ayvansarayî, "cami'-i hākāniyye" (جامع خاقانیه) lâfzının gösterdiği h.881 (1476) yılında Sultan II. Bayezid tarafından inşa ettirilip hankah olarak meşayih-i Zeyniyye'den Muslihuddin el-Hac Mustafa Vefa Efendi'ye hediye edildiğini yazmaktadır¹⁶⁹⁶. Söz konusu tarih Fatih Sultan Mehmed'in hanedan devrine tekabül etmekte olduğundan bilgide bir tutarsızlık bulunmaktadır. Nitekim Fatih Vakfiyesi'nde Fatih Sultan Mehmed'in Vefazade Cami'i'ni ve yanındaki hamamı müceddeden bina buyurduğu yazılıdır¹⁶⁹⁷. Hoca Sa'deddin Efendi de Fatih'in yaptırdığı eserler arasında bu cami'i de saymaktadır¹⁶⁹⁸. 919 yılı Receb ayında (Eylül 1513) vakfiyesi tanzim edilmiştir¹⁶⁹⁹. Cami'in m.1757/h.1171 yılında tamir gördüğüne dair kitabesi mevcuttur. Bursa'dan gelen Şeyh Vefa'nın burada irşada başlamasıyla Zeyniyye tarîkati hem devlet ricali içinde hem de şehrin farklı kesimleri arasında hızla yayılmıştır. XVII. yüzyılın ortalarından itibaren bu tarîkatın tesirini kaybetmesi sonucu tekke başka tarikata mensup şeyhlerin kontrolüne geçmiştir. Hüseyin Vassaf'ın yazdığına göre derviş hücreleri Zeynîlerden Sünbülîlere intikal etmiş, ulema ile tarîkat mensupları arasında yaşanan tartışma sonrasında da tekke binası medreseye dönüştürülmüştür. Bir ara tekrar tekke olarak faaliyet gösterse de XX. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde

¹⁶⁹³ IST.MFT.MSH d.1746 s.148.

¹⁶⁹⁴ IST.MFT.MSH d.1745 s.71.

¹⁶⁹⁵ CSRA, 111/35.

¹⁶⁹⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 64a.

¹⁶⁹⁷ *Fatih Mehmet II Vakfiyeleri* (Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1938), 258.

¹⁶⁹⁸ Hoca Sadettin Efendi (haz. İsmet Parmaksızoglu), *Tâcû't-tevârih* (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979), 3/182.

¹⁶⁹⁹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 159.

harap vaziyetteki bir medrese hüviyetini taşıyordu¹⁷⁰⁰. 1894 depreminde ağır hasar görerek tekrar yaptırılmak üzere 1912 yılında yıktırılan cami'in I. Dünya Savaşı'nın başlaması sebebiyle ihyası mümkün olamamıştır. Bu cami'in kiliseden dönüştürüldüğüne dair bir kayıt bulunduğunu belirten Hüseyin Vassaf, ibadethanenin yıkılmadan önceki halinin kiliseden iz taşımadığını, önceki depremlerin birinde tamamen yıkılıp yeni bir bina olarak yaptırılmış olabileceğini dile getirmektedir¹⁷⁰¹. Uzun yıllar temelleri ve duvar kalıntıları durduktan sonra 1987 yılında başlanan inşaat 1994 yılında tamamlanmış ve cami' ibadete açılmıştır. Mihrabdan girişi bulunan çilehane ile Şeyh Vefa Türbesi külliyesinin günümüze intikal eden en kadim unsurlarıdır.

Şeyh Vefa Türbesi'nde türbedar olan Osman Efendi çok şughul bilen meşhur bir zakirbaşı idi. Ca'fer Paşa Tekkesi Şeyhi Zakirbaşı Kırımlı Hacı Hâfız ve Yalerci Hâfız Mustafa türbedar Osman Efendi'den meşk edenler arasında sayılabilir. m.1890/h.1307 yılında vefat eden Osman Efendi hazîrede medfundur¹⁷⁰².

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hacı Muslihuddin Mustafa Vefa Efendi (v.1491), Ali Efendi (v.1504), Abdüllâtif Efendi (v.1523), Davud Efendi, Abdüllâtif Mahrûk (v.1600), Ahmed Efendi (v.1632), Seyyid Hacı Abdullah Efendi (v.1800), Türbedar Ali Efendi, Mehmed Hilmî Efendi, Halil İzzet Efendi

1. Hacı Mehmed Salih Efendi: Şeyh Vefa Cami'i imam-hatîplik hizmetini görmekteyken boşalan zaviyedarlık için müracaat etmiş, yapılan imtihanda başarılı olunca Meclis-i Meşayih'in 23 Cemaziye'l-ahir 1306 (24 Şubat 1889) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹⁷⁰³. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Hacı Salih Efendi'ye dair şu bilgiler yer almaktadır: *"Vefa Cami'-i Şerîfi'nin imamlığında ve türbesinin son türbedarlığında bulunmuş, ma'nevî kemaliyle tanınmış, mübarek bir zat idi. Melâmiyye büyüklerinden olarak bilinmiş, bir müddet ilm-i havas ile meşgul olmuş, çok yaşamış, herkesin sevdiği, saydığı ve pek iyi tanıdığı muhterem bir zat idi. "Vefa Şeyhi" veya "Vefa Türbedarı" diye anılırdı.*

¹⁷⁰⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/274.

¹⁷⁰¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/273.

¹⁷⁰² Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/487.

¹⁷⁰³ IST.MFT.MSH d.1769 s.213.

Tekyelerin seddinden sonra Horhor'daki Kızıl Minare Cami'-i Şerîfi'ne imam olmuşdu. 1938'de göçerek Topkapısı haricinde Sarı Abdullah Efendi'nin yakınlarına defnolundu. Şehremini'nde Ca'feriye Cami'-i Şerîfi'ne meşihat koyan Tarsusî Tekyesi Şeyhi Karasarıklıade Şeyh Ahmed Safî Efendi'nin bir gecede cihazladığı sekiz halîfesinden biridir.”¹⁷⁰⁴

16. Haseki Sultan Mahallesi

100. Erdi Baba (Zıpçıktı-Erdik-Erdek-İrdik-Ördek-Örük Baba) Tekkesi

Fatih, Haseki Sultan (eski Davutpaşa) Mahallesi, Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi 50 numarada, 1816 ada 22 parselde yer almaktaydı. Tekkenin ilk kuruluş tarihi tespit edilememektedir. Hayatı hakkında kaynaklarda bilgiye rastlanmayan Erdi/Erdik/İrdik Baba tarafından tesis edildiği tahmin edilmektedir. Girdî Resmî Ali Baba'nın *Üyünü'l-Hidaye* isimli eserinin Atatürk Kitaplığı'ndaki nüshasının sonuna müstensih tarafından şu not düşülmüştür: “*Bu kitabı te'lif iden Girdî Resmî Ali Baba merhûmun medfun olduğu mahal sual olunur ise Der Aliyye'de Davud Paşa Mahkemesi kurbünde Bostan Kapısı içerüsünde İrdik Baba dinmekle ma'ruf tarîk-i Bektaşiyandan merhumun kapısı içeru girdikde merkâd-ı şerîfi Bektaşî taciyla ve taşında Resmî Ali Baba deyû yazılıdır. Rumilinde Seyyid Ali Sultan'dan halîfe olub çıkmıştır. Merhum olduğu tarihi sual olunur ise budur sene 1204 fi 27 Zilhicce (7 Eylül 1790) yevm-i salı saat 3 rahmetullahi aleyh rahmeten vasia. Hü Dost*”¹⁷⁰⁵. Bu tekke, Kazlıçeşme'deki Bektaşîyye'den Eryek Baba Tekkesi ile isim benzerliği sebebiyle zaman zaman karıştırılabilmektedir. Kazlıçeşme ve Davudpaşa semtlerindeki iki dergâhın hazîrelerinde Resmî Ali Baba'nın kabir taşına günümüzde rastlanmamaktadır. *Üyünü'l-Hidaye*'deki kayıtda kabir yerinin ve taşın şeklinin teferruatlı olarak anlatılması, Davudpaşa'daki Erdi Baba Tekkesi'nin kuruluş devrinde Bektaşîyye'ye bağlı olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde “*Davudpaşa'da Örük Baba Tekyesi*” yer almakla birlikde bağlı olduğu tarîkata dair ipucu yoktur¹⁷⁰⁶. m.1840/h.1256 yılında hazırlandığı düşünülen listede Davudpaşa kurbündeki Erdek Tekyesi'nin Nakşibendiyye'den olduğu kayıtlıdır¹⁷⁰⁷. 1870'lerde hazırlanan *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*'nde ise Erdek Baba Tekkesi'nin

¹⁷⁰⁴ CSRA, 140/257.

¹⁷⁰⁵ Girdî Resmî Ali Baba, *Üyünü'l-Hidaye* (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 00027), 192a.

¹⁷⁰⁶ Atillâ Çetin, a.g.m., 586.

¹⁷⁰⁷ *Asitane*, 6.

Rıfaiyye'den olduğu belirtilmektedir¹⁷⁰⁸. Tekkenin son banîsi Şeyh Yahya Agâh Efendi kendi dergâhının ismini "Erdi Baba" olarak yazmıştır¹⁷⁰⁹. Ahmed Süheyl Ünver çocukluğunun geçtiği caddedeki tekkeyi şöyle tanıtmaktadır: "... rivayete nazaran adı Zıpçıktı Tekkesi imiş. Şeyhi bir rivayete göre hafif meşrep zat imiş. Tekkesinin yandığına bunu sebep göstermiştir. Zıpçıktı denmesinin sebebi, annemin rivayetine göre bir gece kuruvermişler"¹⁷¹⁰. 1870'lerde yanan tekkenin arsası Şeyh Yahya Agâh Efendi tarafından satın alınmış ve buraya m.1890/h.1307 yılında yeni bir bina inşa ettirilmiştir¹⁷¹¹. Tekkenin kapısı üzerinde "*Şekl-i devrânı çıkar târîh-i mühmelden / Dergeh-i Erdi Baba'dır gir Erenler Hû deyü*" yazılı bir kitabe bulunmaktaydı¹⁷¹². 1910 yılında tekkenin önünden geçen yol genişletilirken hazîresinin bir kısmı tarihî mezar taşlarıyla birlikte yok edilmiştir¹⁷¹³. Bu esnada Giridî Resmî Ali Baba'nın kabir taşının da kaybolduğu tahmin edilmektedir. Tekke binası yıktırıldıktan sonra enkazı 25 Aralık 1963 tarihinde Hasan Mutlu isimli bir şahsa satılmıştır¹⁷¹⁴. Arsasına yapılan binada 2012 yılında bir ticarethane bulunmaktaydı. 2016 yılında yaptığımız ziyarette bunun da yıkılıp yerine iki katlı betonarme bir binanın inşa edildiği ve burada Bitlis Genç İşadamları Derneği Taziye ve Kültür Evi'nin faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Tekkeden günümüze sadece hazîresi ulaşmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Enfîzade Muhammed Rıza Efendi (v.1750), Hasan Efendi (v.1781), Zeyne'l-abidin Efendi, Hâfız Mustafa Efendi, Seyyid Ahmed Vahyî Efendi

- 1. Yahya Agâh Efendi:** m.1828/h.1243 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 25-26 yaşlarında babası Miskyağcı Salih Efendi'yi kaybeden Yahya Agâh Efendi, Kırkağaçlı M. Emin Efendi Tekkesi Şeyhi Abalı Hâfız Muhammed Haydar Efendi'nin yanında seyr u sülûk görüp hilafet almıştır¹⁷¹⁵. Tarîkat kıyafetlerinin ihtiva ettiği sembolleri açıklayan *Mecmûâtü'z Zarâ'if*

¹⁷⁰⁸ İTNVD, 92.

¹⁷⁰⁹ Yahya Agâh bin Miskyağcı Salih İstanbulî, *Mecmûâtü'z Zarâif Sandukatu'l-Maârif* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Müellif Nüshası, Yazma Bağışlar, te'lif yılı: 1317, Yeni Kayıt Nr.2492), 4.

¹⁷¹⁰ A. Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi, Dosya:240-7.

¹⁷¹¹ A. Süheyl Ünver Arşivi, 240-7.

¹⁷¹² A. Süheyl Ünver Arşivi, 240-7.

¹⁷¹³ A. Süheyl Ünver Arşivi, 108/54.

¹⁷¹⁴ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 58.

¹⁷¹⁵ Yahya Agâh İstanbulî, *Mecmûâtü'z Zarâif Sandukatu'l-Maârif*, 4; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 218.

Sandukatu'l-Maārif isimli bir eser kaleme almıştır. Bu kitabda kendisini tarikat-ı Nakşibedîyye-i Kadiriyye-i Zenbûriyye-i Sadikiyye miskinlerinden olarak tarif etmektedir. Yanıp arsa halini alan Haydar Ali Dede (Haydarhane) Tekkesi'nin meşihati için müracaat etmişse de şeyhinin hayatda oluşu gerekçe gösterilerek Meclis-i Meşayih tarafından 24 Zilkade 1305 (2 Ağustos 1888) tarihinde olumsuz cevap verilmiştir¹⁷¹⁶. Erdi Baba Tekkesi için de talebde bulunmuş, 4 Rebiu'l-ahir 1306 (8 Aralık 1888) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden Ahmed Vahyî Efendi'nin şeyhliği ref' edilmiş, kendi parasıyla inşa ve ihya etmesi şartıyla meşihat Yahya Agâh Efendi'ye tevcih olunmuştur¹⁷¹⁷. Mürşîdinin vefatı üzerine Kırkağaçlı M. Emin Efendi Tekkesi şeyhliği teklif olunmuşsa da kendi rızasıyla meşihati Hâfız Ahmed Şemseddin Efendi'ye bırakmıştır¹⁷¹⁸. m.1912/h.1330 yılında yaşlılığı sebebiyle meşihatden kasr-ı yed eden¹⁷¹⁹ ve aynı sene vefat eden Yahya Agâh Efendi tekkenin türbesine defnedilmiştir¹⁷²⁰. A. Süheyl Ünver de şu bilgileri vermektedir: *"Hezarfen Şeyh Agâh Efendi Haseki'de Bostan Hamamı sırasında Kadirî tarikatından Erdi Baba Tekkesi şeyhi idi. Vefat ederek tekkenin türbesine defnedilmiştir. Gençliğinden beri el işlerine meraklı bu hal sahibi ve marifetli zatın tekkesi eserlerinin bir meşheri idi. Semağhanede onun elinden çıkmış sanatkârane levhalar ve itina ile süslenen her köşede bir çok numuneler ve kendisine bağlı olan dervişlerin başlarındaki arakiyeleri üzerinde yine kendinin işlediği Kadirî güllerinden bulunurdu. Bu Kadirî gülü ıtlak olunan ve 12 köşeden ibaret olan güzel geçmeli gülün etrafından muhtelif tarzlarda yapılmış olan sanatkârane şirazeler de vardı. Kendisine diğer tekkelerden de gül siparişi yaparlardı. O zamanlar Kadirî dervişlerinin kullandıkları ve muhtelif kollara mensubiyetlerini gösteren Orta Asya stilinde işlenmiş arakiyeler ve taclar hazırlardı. Balâ ve Sünbül Efendi Tekkeleri'nde ve diğer tekkelerde medfun eski meşayihin sandukaları üzerindeki taclardan çoğu kendisi tarafından*

¹⁷¹⁶ IST.MFT.MSH d.1769 s.193.

¹⁷¹⁷ IST.MFT.MSH d.1769 s.129; Yahya Agâh Efendi, haz. Mehmed Serhan Tayşi, *Mecmuâtü'z Zarâif Sandukatu'l-Maārif*, 25-27.

¹⁷¹⁸ IST.MFT.MSH d.1769 s.194; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 218.

¹⁷¹⁹ IST.MFT.MSH d.1735 s.180.

¹⁷²⁰ A. Süheyl Ünver, Yahya Agâh Efendi'nin 1328 yılında 85 yaşında vefat ettiğini yazmaktadır. Verdiği tarihin rûmî olduğu tahmin edildiğinden miladî karşılığı 1912 olarak bulunmuştur. Bkz. Süheyl Ünver, "Âgâh (Şeyh ve Hezarfen)", *İslam-Türk Ansiklopedisi* (İstanbul: Âsâr-ı İlmiyye Kütüphanesi Yayını, 1944), 1/140.

işlenmiştir. Bu ve buna benzer el işleriyle hayatını kazanırdı. Bu işlemelerinden örnekler Bayezid'de İnkılâb Müzesi'nde¹⁷²¹ mevcuttur. Sonra mitolojik levhalar, yazı kalıplarından vücuda getirilmiş levhalarda bunların tezyinatına pek itina ederdi. Bu numuneler de lağvedilen tekkesinde çok mebzuldü."¹⁷²² Yahya Agâh Efendi'nin halîfesi Hayrî (Hayrullah) Efendi Merkez Efendi, Balâ ve Şah Sultan Tekkeleri'nde zakirbaşılık yapmıştır¹⁷²³. Hayrî Efendi'nin oğlu Tulumbacı İbrahim Halil Efendi de Yahya Agâh Efendi'den hilafet almış, babasıyla aynı tekkelerde zakirlik yapmıştır¹⁷²⁴.

2. Mehmed Bahaeddin Efendi: Hindîler Tekkesi Şeyhi Abdülaziz Efendi'nin küçük oğludur¹⁷²⁵. Yahya Agâh Efendi'nin damadı ve halîfesidir. Terzilikle geçimini temin ediyordu. Kayınpederinin yaşlılığı sebebiyle feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 5 Şa'ban 1330 (20 Temmuz 1912) tarihli mazbatasına istinaden Erdi Baba Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹⁷²⁶. m.1916/h.1334 ve m.1925/h.1344 yıllarına ait listelerde de bu tekkenin şeyhi olarak ismi kayıtlıdır¹⁷²⁷. C. S. Revnakoğlu Darülaceze'de vefat eden M. Bahaeddin Efendi'yi şöyle tarif ediyor: "Müjgânlı ile gezerdi. Gayetle de iyi zikrederdi. Dolgun sakallı idi. Güzel adamdı."¹⁷²⁸

101. Taştekneler (Kiçi Hatun) Tekkesi

Fatih, Haseki Sultan (eski Keyci Hatun) Mahallesi, Haseki Caddesi, Nakşî Sokağı, 1 numarada, 1103 ada 10 parselde yer almaktadır. Taştekneler veya Avratpazarı denilen mevkidedir. *Hadîka*'da mescidi inşa ettiren Kiçi¹⁷²⁹ Hatun'un mihrab önünde medfun olduğundan başka bilgiye yer verilmemiştir¹⁷³⁰. Kiçi Hatun bint-i Şeyhi mescidin malî açıdan desteklenmesi maksadıyla 890 yılı Rebiu'l-evvel ayı ortalarında (Mart/Nisan 1485) tarihinde bir vakfiye tanzim ettirilmiştir¹⁷³¹. XIX.

¹⁷²¹ Bayezid Medresesi günümüzde Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi olarak kullanılmaktadır. İnkılap Müze ve Kütüphanesi'nin müze kısmı 1946 yılında Saraçhane'deki Gazanfer Ağa Medresesi'ne nakledilmiştir. İnkılap Müze ve Kütüphanesi ise sonradan Taksim'e taşınarak Atatürk Kitaplığı adını almıştır.

¹⁷²² A. Süheyl Ünver Arşivi, 240/24, Süleymaniye Kütüphanesi.

¹⁷²³ CSRA, 61/155.

¹⁷²⁴ CSRA, 181/320-322; 119/203.

¹⁷²⁵ CSRA, 166/330.

¹⁷²⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.180.

¹⁷²⁷ Albayrak, a.g.e., 5/14; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/272; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 10/57.

¹⁷²⁸ CSRA, 166/330.

¹⁷²⁹ "Küçük" manasına gelmektedir.

¹⁷³⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 91a.

¹⁷³¹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 344.

yüzyıl ortalarında Halebli Şeyh Ahmed Efendi'nin meşihat vaz' etmesi suretiyle burada Kadiriyye usûlü icra edilmeye başlanmışdır¹⁷³². Sultan II. Abdülhamid devrinde kârgir ve çatılı olarak ihya edilen cami' harap duruma düşünce Cami ve Hayrat Derneği'nin gayretleriyle 1952-53 yıllarında tamir ettirilmiştir¹⁷³³. Günümüzde ibadete açıktır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ahmed Efendi (v.1879), Mehmed Salih Efendi (v.1881), Ahmed Hulûsî Efendi

- 1. Mehmed Kemal Alperen:** Halebli Şeyh Ahmed Efendi'nin oğlu meczup Said Efendi'nin oğludur. m.1869/h.1286 yılında dünyaya gelmiştir¹⁷³⁴. Meclis-i Meşayih'in 8 Cemaziye'l-ahir 1306 (9 Şubat 1889) tarihli mazbatasına istinaden Kadirî hulefasından Çoban Çavuş Cami'i imamı Hâfız Mehmed Zühdi Efendi niyabetiyle meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹⁷³⁵. Bayrampaşa Tekkesi postnişîni Baba Efendizade M. Ali Efendi'ye inabe eylemiş, mürşîdinin vefatından hemen sonra halîfesi Cerrahpaşa Cami'i hatîbi Hâfız Arif Efendi'den 2 Cemaziye'l-evvel 1309 (4 Aralık 1891) cuma günü Bayrampaşa Tekkesi'nde tertib edilen meclisde Kadirî-Rezzakî hilafeti almıştır¹⁷³⁶. A. Muhyiddin Efendi bu merasimin aceleye getirildiğini şu sitemkâr sözlerle ifade etmektedir: "*Hâfız Arif henüz Baba Efendi Tekyesi'ne vekil nasbolunmamışken ve Eşrefiyye'ye asla münasebeti yok iken Merkez Şeyhi'nin işgüzarlığı ve Şeyh olan Kemal'in tarîk ne olduğunun farkına varamadığından bir kuru unvandır. Bilahare Eşrefiyye'den mücaz olmuştur.*"¹⁷³⁷ Lamekânîzade Ali Rıza Efendi'den ayrıca Kadirî-Rezzakî hilafeti alan M. Kemal Efendi'ye Kadirîhane postnişîni Ahmed Muhyiddin Efendi Kadiriyye'nin Eşrefiyye kolundan teberrüken hilafet vermiş, Celaleddin Dede zamanında da Yenikapı Mevlevihanesi'nde sema çıkarmıştır¹⁷³⁸. Şeyh Mehmed Kemal Alperen tarafından 12 Zilhicce 1342 (15 Temmuz 1924) tarihinde Muhtar Beğ'e (Vezirköprü Ağır Ceza Mahkemesi hakimliğinden emekli), Ahmed Kemaleddin Ögen'e (6. Hukuk

¹⁷³² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 155.

¹⁷³³ CSRA, 111/39; *Hürriyet Gazetesi* (27 Ekim 1953).

¹⁷³⁴ CSRA, 111/37.

¹⁷³⁵ IST.MFT.MSH d.1769 s.209; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 155.

¹⁷³⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 155.

¹⁷³⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 155.

¹⁷³⁸ CSRA, 111/32,37.

Mahkemesi Reisi idi. Temyiz Mahkemesi a'zalığında emekli. v.1960), Tokatlı Mustafa Sabri Efendi'ye (Sekbanbaşı Yakub Ağa Cami'i İmamı), Hacı Mehmed Tahir Efendi'ye ve Ahmed Rıfat İzgi'ye (Fatih Millet Kütüphanesi Müdür Yardımcısı. v.1964) hilafet verilmiştir¹⁷³⁹. Posta ve telgraf memurluğundan emekliye ayrıldıktan sonra Laleli'deki Harikzedegân Apartmanları'nda¹⁷⁴⁰ muhasebeci olarak çalışan Mehmed Kemal Efendi 21 Mart 1938 pazartesi sabahı 8:35'de vefat etmiştir¹⁷⁴¹. 22 Mart günü Cerrahpaşa Cami'i yanındaki 105 numaralı evinden alınan naaşı Kocamustafapaşa Cami'i'ne götürülerek öğle vakti kılınan cenaze namazını müteakip Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir¹⁷⁴². Tahirü'l-Mevlevî arkadaşının vefatı için şu tarih manzumesini yazmıştır: “Şeyh İrfân meşrebi Taş Tekneler Dergâhı'nın / Âkıbet terk eyleyüb gitdi şu gün Tâhiri / İsmi el Hak zâtına olmuşdu ma'nâ-yı Kemâl / Herkese ma'lûm idi zühd ve salâh bâhiri / Hüsn-i ahlâkı idi timsâli insâniyyetin / Şime-i pâkiyle kalmışdı cihânın nâdiri / Ey benim hâl-i âşina cânım, azîzim, kardeşim / Firkatinle kimsesiz öksüz bıraktın Tâhiri / Muhabbet-i envâr-ı rahmet eyleyüb de kabrini / Ruhunu i'zâz ide Hakk'ın cemâl-i ğâfiri / Heşt Cennet çıkdı istikbâline târihinin / Kurb-i Hakk'ı cây kıldı Şeyh Kemâl-i Kâdirî. Sene 1357 Muharrem”¹⁷⁴³.

- 2. Bekir Sıdkı (Necmeddin) Ateşli:** Tekkelerin seddolunması sonrasında Kiçi Hatun Cami'i'ne imam olarak ta'yin olunan Bekir Sıdkı Efendi'yi de resmî hüviyette olmamakla birlikte bu tekkenin şeyhleri arasında saymak münasip olacaktır. Nakşî meşayihinden Muhammed Necatî Efendi'nin oğlu olarak m.1864/h.1281 yılında Isparta'da doğan Bekir Sıdkı Efendi, 13 yaşında İstanbul'a gelmiş, 18-19 yaşlarındayken Osman Şems Efendi'ye intisab etmiş, seyr u sülûkunu tamamlayınca 3 Cemaziye'l-evvel 1308 (15 Aralık 1890) günü mürşîdinden Kadirî-Enverî hilafeti almıştır¹⁷⁴⁴. C. S. Revnakoğlu Bekir Sıdkı Efendi'nin Osman Şems Efendi'nin üvey oğlu

¹⁷³⁹ CSRA, 111/30.

¹⁷⁴⁰ 1927 yılı Temmuz ayında İstanbul'a gelen Bursa Mısırî Asitanesi şeyhi M. Şemseddin Ulusoy, Kemal Efendi'nin Laleli Apartmanları'nda bulunduğunu bildirmektedir. Bkz. Mehmed Şemseddin Mısırî, *Dildar-ı Şemsî*, 196.

¹⁷⁴¹ CSRA, 111/37.

¹⁷⁴² *Cumhuriyet Gazetesi*, (22 Mart 1938), 4. Vefat tarihini E. İşli sehven 17.4.1943 olarak yazmıştır. Bkz. Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 132.

¹⁷⁴³ CSRA, 111/32-33.

¹⁷⁴⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/155.

olduğunu yazmaktadır¹⁷⁴⁵. Medrese ilimlerini de tahsil eden Bekir Sıdkı Efendi m.1894/h.1312 yılında Fatih’de Pekinli Arnavud Mustafa Efendi’den icazet almıştır. Mürşîdinin irtihalinin ardından İstanbul’dan ayrılıp Isparta’ya dönerek saatçilik mesleğiyle iştigal etmiş, 1924 yılı sonlarında Aydınoglu Tekkesi’nin ihvanı tarafından İstanbul’a davet edilmiştir¹⁷⁴⁶. “Saatçi” veya “gülyağcı” lâkabıyla tanınan Bekir Sıdkı Efendi, Bedreddin İzzî Efendi’nin torununa niyabeten Aydınoglu Tekkesi’nde meşihat hizmetini görmüş, ardından Haseki’deki Kiçi Hatun Cami’i’ne imam-hatîb olarak ta’yin olunmuştur. 4 Kasım 1942 tarihinde vefat etmiş, Karacaahmed Kabristanı’nda mürşîdi Osman Şems Efendi’nin yanına defnedilmiştir¹⁷⁴⁷. Mehmed Talât Ustabasıoğlu (v.İstanbul,1950), Mehmed Sezaî Efendi (v.Priştine,1946), Mehmed Faik Efendi (v.Priştine,1936), Prof Dr. Ali Fuad Başgil (v.İstanbul,1967) ve Hâfız Hüseyin Sezgin’e (v.Isparta,1969) hilafet vermiştir.

102. Zıbın-ı Şerîf (Zeyn-i Saadet-Nurî Efendi-Muhammed Nureddin) Tekkesi

Fatih, Haseki Sultan (eski Keyci Hatun) Mahallesi, Millet Caddesi, 195 numarada¹⁷⁴⁸ ve günümüzde bölünmüş 1101 ada 21 parselde¹⁷⁴⁹ idi. Tekkenin Taş Kasap (eski Selçuk Sultan) Sokağı 1 numarada başka bir kapısı daha vardı. Günümüzde eski yerine göre kuzey batıya kaydırılarak yeniden inşa edilen Selçuk Sultan Cami’i’nin tam karşısında kalan ve istimlâk edilerek üzerinden Millet Caddesi geçen parsel tekkenin arsası idi. Seyyid Muhammed Nurî Efendi tarafından XIX. yüzyıl başlarında tesis edilen, vakfiyesi m.1818/h.1233 tarihli¹⁷⁵⁰ olan tekke m.1904/h.1322 yılında Evkaf tarafından tamir ettirilmiştir¹⁷⁵¹. Pazar günü ikindi namazı sonrası “ayin-i haccgân-ı Nakşibendiyye” etmek üzere meşihat ve tevliyet vaz’ edilmişti. Hayatta olduğu müddetçe Şeyh M. Nurî Efendi’nin, vefatı sonrasında ise varsa aslah ve erşed evlâdının şeyh ve mütevellî olması vakfiye şartı idi. Meşihat için Emir Buharî Tekkesi’nde şeyh olanların arz ve inhasıyla seçilen zatın Şeyhülislam’ın da salih bir kişi olduğuna kanaat getirmesi halinde Zıbın-ı Şerîf Tekkesi’ne ta’yin olunması, aksi takdirde erbab-ı istihkakdan zühd, takva ve hüsn-i

¹⁷⁴⁵ CSRA, 259/755.

¹⁷⁴⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/155.

¹⁷⁴⁷ Baha KÂHYAOĞLU, “Aydınoglu Dergâhı”, *İA*, 3/1524; CSRA, 259/756.

¹⁷⁴⁸ 1940’lardaki sokak numarasıdır.

¹⁷⁴⁹ Özdamar, *Dersââdet Dergâhları*, 141.

¹⁷⁵⁰ CSRA, 149/125.

¹⁷⁵¹ CSRA, 149/121.

hali zahir bir zata tevcih olunması vakfiyede hükme bağlanmıştı¹⁷⁵². Son devirde pazar günleri Halvetî ayini icra edilmekde ve hatm-i haccân okunmaktaydı¹⁷⁵³. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü ile İstanbul Müzeleri Genel Direktörlüğü arasında 1937-1947 döneminde yapılan yazışmalar incelendiğinde bu tekkenin durumu hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir¹⁷⁵⁴. 9 Eylül 1937 tarihinde İstanbul Vakıflar Başmüdürünce İstanbul Müzeleri Genel Direktörlüğüne bir yazı gönderilerek Mehmed Nureddin Efendi (Zıbın-ı Şerîf) Tekkesi'nin paraya çevrilmek üzere satılmasının bir mahzuru olup olmadığı sorulmaktadır. 21 Temmuz 1938'de verilen cevapda yıkık vaziyette olan semahanenin arsasının satılmayıp bahçe olarak kullanılmasının uygun olacağı ifade edilmiştir. O esnada Şeyh Efendi tekkenin meşrutasında ikamet etmekde ve yanındaki hazîrenin bakımıyla ilgilenmekteydi. C. S. Revnakoğlu 1940'larda tekkeyi şöyle tarif etmektedir: *"Tekyenin selâmlığında büyük sofa, iki oturma odası, bir kahve ocağı ve yanında ayak yolu vardı. Aşağıda ayrıca iki oda, bir sofa, yine bir ayak yolu yapıldırılmışdı. Harem kısmında, yukarıda büyükçe iki oda, bir sofa vardı. Aşağıda büyük bir matbah, kiler odası, ortada büyük bir taşlık, kömürlük, bir de ara taşlıktan geçilen bağçesi vardı ki caddeye bakardı."*¹⁷⁵⁵ Tekkenin cümle kapısının yanında hazîreden sokağa açılan sarmaşıklı ziyaret penceresi üzerindeki nesih hatlı dikdörtgen şeklindeki mermer kitabe de şu ifade yazılıydı: *"Billah Hüve / Rızaen lillahi banî ve vâkıf Allahü vela sevhü / Haza't-tekiyyetü'n-Nakşibendiyyetü / ve vaz'-ı lihye-i saadet ve hâdim-i cüz-i libâsi / Pâk-i ezher-i Resulullah aleyhi's-selâm / Bu Hücre-i Şerîfede mahfûz olan emanet-i mübarekeleri / Âşıkîne ziyaret itdirme / hizmetleriyle müşerrefler iken dâr-ı Bekâ'ya isbât-ı vücûd-ı birle / intikâl idenler merhûm Muhammed Nurî Şeyh-i Nakşibendî ve hâtunu / mağfûre Ayşe Hoca merkadleridir lillahi'l-Fâtîha sene 1234"*¹⁷⁵⁶. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü 27 Aralık 1946 tarihinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'ne bir yazı yazarak bu defa Millet Caddesi 195 numaradaki Nurî Efendi Dergâhı'nın meşrutasının harap vaziyette olup tramvay güzergâhında bulunduğundan yıkılma tehlikesi taşıdığı ve yıktırılıp enkazının satılmasının uygun olup olmadığını sormaktadır. 30 Aralık 1946 tarihli cevabî yazıdan meşrutanın o esnadaki vaziyeti öğrenilebilmektedir. Zemin katda bir aralık, harap bir kiler odası ve bir oda bulunmaktaydı. Tahta merdivenle çıkılan

¹⁷⁵² IST.MFT.MSH d.1773 s.51; CSRA, 149/125.

¹⁷⁵³ CSRA, 149/121.

¹⁷⁵⁴ EEKEA, 954.

¹⁷⁵⁵ CSRA, 149/122.

¹⁷⁵⁶ CSRA, 149/124.

ikinci katda ise bir sofa iki oda ve harap bir tuvalet mevcutdu. Buraya gelen görevlileri gezdiren Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin eşi Fatma Zehra Hanım şimdi burada oturmadığını ve evin tamiri için 600 liraya ihtiyaç duyduğunu beyan etmiştir. Verilen mütalaada meşrutanın yıkılıp enkazının satılmasında bir mahzur görülmediği belirtilmiştir. Vakıflar Başmüdürlüğü'nden 25 Haziran 1947 tarihinde Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'ne yazılan yazıdan 1947 yılının ilk yarısında meşrutanın Millet Caddesi 195 numaradaki kısmının yıkılıp enkazının satıldığı, Selçuk Sultan Sokağı 1 numaradaki kısmının ise durduğu anlaşılmakta, hazîredeki mezar taşlarının bir başka yere taşındığı takdirde semahane, meşruta ve hazîre arsalarının satışının mümkün olup olmadığı sorulmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü 22 Eylül 1947 tarihinde verdiği cevapda semahane arsası ile hazîrenin “tarihi yadı gaip olmamak üzere” muhafazasının lâzım geldiğini bildirmiştir. Encümen Arşivi'nde bulunan 6 Nisan 1938 tarihli krokide meşruta ve semahanenin yanı sıra hazîre gösterilmişken C. S. Revnakoğlu'nun notlarında türbenin çatısının 1950 yılındaki yoğun yağmurda çöktüğü belirtilmektedir¹⁷⁵⁷. Fatma Zehra Oskay, İstanbul Belediyesi'ne yazdığı 29 Ağustos 1954 tarihli dilekçede oğlu Sait Oskay'la beraber ikamet adresini 1 ve 195 numaralı ev olarak beyan etmekde, meşrutanın kalan kısımlarının Belediyece yıktırılmakta olduğunu anlatmakda, Merkez Efendi'de medfun olan ve yeri satıldığından üzerine başka definlerin yapılması ihtimali bulunan eşi Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin kabri ile tekke hazîresindeki kabirlerin Eyyûb Nişancası'ndaki Sivasî Türbesi'ne naklini talep etmektedir¹⁷⁵⁸. 1956-57 yıllarında Millet Caddesi'nin genişletilmesi esnasında tekke arsası tamamen istimlâk edilip yola dahil edilmiştir. Tekkenin banîsinin mezar taşının Nişanca'daki Sivasî Tekkesi hazîresinde bulunması sebebiyle kabirlerin Eyyûb'e nakledildiği tahmin edilmektedir. Şeyh Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin kabrinin ise Merkez Efendi'den Nişanca'daki hazîreye nakledilip nakledilemediği konusunda ise bilgiye ulaşılamamıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Muhammed Nurî (Nureddin) Efendi (v.1819), Himmetzade Seyyid Cezbî Ahmed Beğ (v.1829), el-Hac Abdullah Efendi (v.1832), Muhammed Said Efendi

¹⁷⁵⁷ CSRA, 149/121.

¹⁷⁵⁸ CSRA, 149/326.

(v.1837), Muabbir Hasan Efendi, Muhammed Cüneyd Efendi (v.1864), Azîz Mahmud Efendi (v.1898).

1. el-Hac Mîr Seyyid Muhammed Kasım Dağıstanî: Halvetiyye'nin pîr-i sanîsi Yahya-yı Şirvanî'nin halîfesi ve Bakü'deki tekkesinde kendisinden sonra postnişîn olan Yusuf Ziyaeddin Mahdum Efendi'nin torunlarından. m.1783/h.1197 yılında Dağıstan'da dünyaya gelmiştir¹⁷⁵⁹. Zileli Müftüzade Mustafa Kuddusî'den Halvetî-Şemsî hilafeti almış, İstanbul'a muhacir olarak gelmiş ve ardından Samsun'un Ladik ilçesindeki tekkeye şeyh olarak görevlendirilmiştir¹⁷⁶⁰. M. Cemaleddin Efendi'nin kendi rızasıyla feragati üzerine Kuşadalı (Hamamcı Halil Ağa) Tekkesi meşihati Meclis-i Meşayih'in 2 Muharrem 1298 (4 Aralık 1880) tarihli mazbatasına istinaden uhdesine tevcih olunmuştur¹⁷⁶¹. Mirahur Tekkesi Şeyhi'nin inhası ve Meclis-i Meşayih'in 19 Receb 1316 (4 Aralık 1898) tarihli mazbatasına istinaden de Zıbın-ı Şerif Tekkesi meşihatine nakletmiştir¹⁷⁶². Göğsünü kaplayan beyaz sakalları, uzun kıvrıkcık saçları ve gümüş gözlüğü olan Mîr Kasım Efendi sokakda daima tacı ve asasıyla gezerdi¹⁷⁶³. Kadirîyye, Rıfaiyye ve Nakşibendiyye'nin Halidiyye şubesinden de mücaz olan Mîr M. Kasım Efendi 1909 yılı Martında meşihati oğluna devretmiş ve 129 yaşında iken 15 Cemaziye'l-evvel 1328 (25 Mayıs 1910) tarihinde vefat ederek tekkesinin hazîresine defnedilmiştir¹⁷⁶⁴. Küçük oğlu Cemaleddin Beğ, Bahriye binbaşısı olup 1938 yılında Bursa'da vefat etmiştir. Kızı İfakat Hanım ise Topkapı Kabristanı'nda medfundur¹⁷⁶⁵. Sivaslı Zakir Hacı Mehmed Baba, Dağıstanlı Salih Efendi, Çorumlu Ali Efendi, Sivas'daki Asitane'nin şeyhi Mehmed Zekî Behlül Efendi (v.Sivas,1913/h.1331), Merkez Efendi Tekkesi Zakirbaşısı Hayrî Efendi, Serasker Kapısı İnşaat Dairesi Reisi Abidin Paşa'nın kardeşi ve Pertevniyal Valide Sultan Türbedarı Hacı Hüsnî Efendi (v.İstanbul,1913/h.1331) Mîr M. Kasım Efendi'den hilafet almışlardır¹⁷⁶⁶.

¹⁷⁵⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/376.

¹⁷⁶⁰ CSRA, 149/116.

¹⁷⁶¹ IST.MFT.MSH d.1762, 20a.

¹⁷⁶² IST.MFT.MSH d.1773 s.51.

¹⁷⁶³ CSRA, 149/117.

¹⁷⁶⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 39a; CSRA, 149/115,117.

¹⁷⁶⁵ CSRA, 149/117.

¹⁷⁶⁶ CSRA, 149/114-115.

2. Mîr Yusuf Ziyaeddin Oskay: m.1870/h.1287 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mîr Seyyid Muhammed Kasım Dağıstanî'nin oğlu ve halîfesidir. Babasının feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 15 Safer 1327 (8 Mart 1909) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹⁷⁶⁷. Uzun saçları sebebiyle "saçaklı şeyh" diye tanınırdı. Tac ve kemer işlemede maharetliydi. M. Fatih Güneren 1939 yılında 10-11 yaşlarındayken babası Sivas Sivasî Tekkesi son şeyhi H. Şemsi Güneren'le birlikde Taskasap'da tramvay yolu üzerindeki ahşap bir evde fakirlik içinde yaşayan Yusuf Ziyaeddin Efendi'yi ziyarete ettiklerini hatırlamaktadır¹⁷⁶⁸. Eşi Fatma Zehra Hanım Hırka-yı Şerif'deki 19. İlkokul'da öğretmenlik yaparken Yusuf Ziyaeddin Efendi de orada hademelik yapmıştır. Fatma Zehra Hanım daha sonra ta'yin olunduğu 24. İlkokul'dan 1942 yılında emekliye ayrılmıştır. Yusuf Ziyaeddin Efendi 4 Ekim 1941 (12 Ramazan 1360) günü teravîh namazı vakti evinde rahatsızlanarak vefat etmiş, Merkez Efendi Türbesi'nin hemen arkasında, Şeyh Sükûtî Efendi'nin hanımın kabri yanında, duvar dibine defnedilmiş, kabir taşı ise konulmamıştır¹⁷⁶⁹. Oğulları Siraceddin, Taceddin ve Kutbeddin küçükken vefat ettiklerinden tekkede dedelerinin mezarında medfun idiler. Kardeşleri Selahaddin ve Yaşar ise Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmişlerdir¹⁷⁷⁰. Yusuf Ziyaeddin Efendi ile Fatma Zehra Hanım'ın diğer oğulları Sait Oskay, tank albaylığından emekliye ayrılmış ve 1966'da vefat etmiştir¹⁷⁷¹. Tangocu Seyyan Hanım ile evlenmiş, Bengü, Ayşe, Erdal (Oskay) ve Oya (Çakmakçı) isimli çocukları olmuştur. Yusuf Ziyaeddin Efendi şu zevata hilafet vermiştir¹⁷⁷²: Abdullah Tevfik Öz (v.Afyon,1961), Hâfız İsmail Zühdi Efendi (Özbek İsmail Efendi. v.İstanbul,1935), Malatyalı Hâfız Mehmed Efendi, Bekir Kuşcuoğlu (Çorumlu Bekir Sıdkî Efendi/Bekir Baba. v.Samsun 1944), Hâfız Mehmed Şemseddin Kirman (v.İstanbul,1963), Palulu Hacı Ali Efendi (Murad Paşa Cami'i kayyımı), Sivaslı Zakir Hacı Mehmed Baba ve Dağıstanlı Salih Efendi.

¹⁷⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1777 s.110.

¹⁷⁶⁸ Cengiz GÜNDOĞDU, "Halvetiyye Tarikatı Şemsiyye Kolu Meşayihî ve Şemsî Dergahı Son Postnişîni Hüseyin Şemsi (GÜNEREN)", *EKEV Akademi Dergisi* 6/10 (2002),64.

¹⁷⁶⁹ CSRA, 149/110. Tabibzâde'nin *Mecmuâ-yı Tekâyâ*'sına sonradan kırmızı kalemle yapılan ilavede ise 10 Ramazan 1360 yazılıdır.

¹⁷⁷⁰ CSRA, 149/120.

¹⁷⁷¹ *Milliyet Gazetesi* (11 Aralık 1966).

¹⁷⁷² CSRA, 71/67; 181/297; 149/111,114.

103. Koruk (Koruklu-Saçlı İbrahim-Pîrî Mehmed Paşa) Tekkesi

Fatih, Haseki Sultan (eski Nevbahar) Mahallesi, Turgut Özal (Millet) Caddesi, 45 numarada idi. 1785 ada 6 parsel tekkeye 37 parsel hazîreye aittir. Karamanlı Pîrî Mehmed Paşa'nın m.1520/h.927 yılında Cemaleddin İshak Karamanî (Cemal Halîfe) yaptırdığı ilk Halvetî tekkesi zaman içerisinde yangın ve tabii afetlerden zarar gördüğünden değişik dönemlerde yıkılıp yeniden inşa edilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığına göre Tal'at Paşa, Sahib Molla, Musa Kâzım Efendi gibi devlet ricali bu tekkenin müdavimleri arasındaydı. Musa Kâzım Efendi'nin bazı geceler burada kaldığı da rivayet olunmaktadır. *"İttihad ve Terakki'nin ilk sükûtunda tekkenin en üstündeki odada gizli ictimalar bile yapılmış olduğundan toplantıya gelenler dergâhın arka kapısından girip çıkarlardı"*¹⁷⁷³. Tekkenin son zakirbaşısı aynı zamanda Kabakulak, Geylanî (Sarmaşık) ve Cemaleddin Uşşakî Tekkeleri'nde de görev yapan Ali Gerçek'dir. Sultan II. Abdülhamid'in m.1908/h.1326 yılında ihya ettiği tekke 31 Mayıs 1918'deki büyük Fatih Yangını'nda harap oldu¹⁷⁷⁴. Vakıf mütevellisi sıfatıyla Nurullah Efendi 7 Rebiu'l-evvel 1337 (11 Aralık 1918) tarihinde Meclis-i Meşayih'e dilekçe vererek tekkenin yeniden inşası için malzeme talebinde bulunmuşdur¹⁷⁷⁵. 28 Ocak 1920 tarihinde Meclis-i Meşayih'den İstanbul Vilayeti Evkaf Müdürlüğü'ne gönderilen müzekkereden M. Zekâî Efendi'nin yangın sebebiyle taşındığı Vezneciler'deki hanesinde haftanın bir günü mukabele icra ettirdiği anlaşılmaktadır¹⁷⁷⁶. Bu tekkenin ilk şeyhi Cemaleddin İshak Karamanî'nin kabri m.1922/h.1341 yılında tertîb edilen bir merasimle Söğütözü'den Molla Güranî semtine nakledilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun mahallenin eski sakinlerinden aldığı bilgiye göre kabir nakli ve şeyhleri yad etmek için yeni yaptırılan şahideler için Koruk Tekkesi'nde tahsis edilen arsada daha önce Molla Güranî Cami'i'nin abdesthaneleri ve Saçlı İbrahim Efendi'nin küçük bir türbesi bulunmaktaydı. Yeni mezar taşlarıyla oluşturulan bu küçük kabristana Tahirü'l-Mevlevî "evliya fideliği" ismini vermişti¹⁷⁷⁷. Sultanhamam'daki Aşir Efendi Kütüphanesi binası satılıp elde edilen gelirle Koruk Tekkesi'nin harem ve selalaklık kısımları yeniden yaptırılmış, Şeyhülislam Aşir Efendi ve oğlu kadiasker Hafid Molla'nın kabirleri hazîreye nakledilmişti. 1925'e

¹⁷⁷³ CSRA, 69/102.

¹⁷⁷⁴ IST.MFT.MSH d.1738 s.49; "31 Mayıs 1918 tarihindeki yangında harap olan tekkeler", *Muhibban Mecmuası* 3 (22 Safer 1336).

¹⁷⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1739 s.10.

¹⁷⁷⁶ IST.MFT.MSH d.1743 s.114.

¹⁷⁷⁷ CSRA, 69/76.

gelindiğinde tevhidhane ve türbe inşaatı yarım kalmıştı. 1939 yılında burada İbrahim Ziya Mensucat Fabrikası faaliyet gösteriyordu¹⁷⁷⁸. 1970'lerin başlarında çekilen fotoğraflarda tevhidhanenin 4 kârgir duvarından ayakta kalabilen ikisin iç kısmında üzerinde Halvetî tacı bulunan Cemaleddin İshak Karamanî ve Saçlı İbrahim Efendi için hazırlanmış iki beton sanduka görülmektedir. Cami' yeniden inşa edilirken bu sandukalar zarar da verilmek suretiyle hazîreye taşınmıştır. Yarım asra yakın harabe halinde kaldıktan sonra tekkenin arsasına 1976 yılında Pîrî Mehmed Paşa Cami'i inşa edilmiştir¹⁷⁷⁹. Şeyhülislam Aşir Efendi ve oğlu kadiasker Hafîd Molla'nın hazîredeki kabirleri inşaat esnasında nakl-i kubur yapılmadan dozerlerle yok edilmiş, şahideleri Molla Gürânî kabri yanına bırakılmış, tekkenin m.1908/h.1326 yılında ihya edildiğini gösteren ve manzumesi Baha'ye, ta'lik hattı ise Nurî Efendi'ye ait dört köşeli mermer kitabe ise kırık vaziyetde Amcazade Medresesi'ne götürülmüştür¹⁷⁸⁰.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Cemaleddin İshak Karamanî (v.1527), Hâce Seyyid Muhammed Efendi (v.1585), Ali Kemalî Efendi (v.1603), Tatar Derviş Efendi (v.1622), Saçlı İbrahim Efendi (v.1633), Musa Efendi (v.1674), İbrahim Efendi (v.1716), Koruklu Muhammed Fahreddin (Fahrî) Efendi (v.1735), Seyyid Muhammed Efendi (v.1775), Nu'man Efendi (v.1804 veya 1812), Mahmud Celâleddin Efendi (v.1842), Kandilci Muhammed Şakir Dede Efendi (v.1847), Melekhocazade el-Hac Muhammed Eşref Efendi (v.1852), el-Hac Muhammed Ataullah Efendi (v.1869), Seyyid Mustafa Hüsameddin Efendi (v.1886), Hâfız Seyyid Azîz Mahmud Efendi (v.1887), Hatîbzade Hüseyin Hüsînî Efendi (v.1890)

- 1. Muhammed Lütfî Efendi:** Şeyh Hüseyin Hüsînî Efendi'nin oğludur. Babası vefat etdiğinde yaşı küçük olduğundan Sünbülî Hankahı zakirbaşısı Kavukçu Hüseyin Hüsînî Efendi niyabetiyle meşihat M. Lütfî Efendi uhdesine tevcih olunmuş, *Dersaadet Tekâyâ ve Zevâyâ Taamiyye Defteri'*nden anlaşıldığına göre 3 Kânun-ı evvel 1306 (15 Aralık 1890) tarihinde 29,5 kuruş tahsisat yapılmaya başlanmıştır¹⁷⁸¹. 16 Zilkade 1320 (14 Şubat 1903)

¹⁷⁷⁸ Tahirü'l-Mevlevî, *Bahar Kadar Taze Hayat Kadar Nazik İstanbul Yazıları (1910-1951)*, haz. Mustafa KİRENCİ (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2020), 217.

¹⁷⁷⁹ M. Baha Tanman, "Koruk Tekkesi", *DBİA*, 5/71.

¹⁷⁸⁰ ABTA, Koruk Tekkesi Dosyası.

¹⁷⁸¹ *Dersaadet*, s.3.

tarihinde bilâ veled vefat etmiştir¹⁷⁸².

2. Muhammed Zekâî Efendi: m.1854/h.1270 yılında dünyaya gelmiş olup Merkez Efendi Tekkesi postnişîni Muhammed Nureddin Efendi'nin ikinci oğludur¹⁷⁸³. Annesi ise Şehremini'ndeki Ümmî Sinan Dergâhı Şeyhi Mustafa Zekâî Efendi'nin torunudur¹⁷⁸⁴. Ağabeği Merkez Efendi Tekkesi postnişîni Ahmed Mes'ûd Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır¹⁷⁸⁵. Meclis-i Meşayih'in 23 Zilkade 1320 (21 Şubat 1903) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur¹⁷⁸⁶. Maliye'de Banka Odası'nda çalışmış, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber emekliye ayrılmıştır. Hüseyin Vassaf kendisini tarif ederken “*Orta boylu, beyaz sakallı, terbiyeli, halûk, güler yüzlü bir zattır. Zamanımız meşayih-i Sünbülüyyesi arasında onun yerini tutacak sanîsi yokdur.*” diye yazmıştır¹⁷⁸⁷. Devran ettirmekte ve kuûd zikrinde muvaffakiyeti olan Zekâî Efendi gençliğinde Karagümrük'de tulumbacılık yaptığından kendisine “Tulumbacı Zekâî Efendi” derlerdi¹⁷⁸⁸. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre, “*Kuûd zikri esnasında yalnız belden yukarısını titretmek için dizlerinin üstüne mezar taşı koyarak zikir meşkine çalışdığını söylerler.*”¹⁷⁸⁹. 1914'de ağabeği vefat ettiğinde yeğeni küçük yaşta olduğundan 10 sene kadar Merkez Efendi Tekkesi'nde şeyh vekâletini üstlenmiş, vefatından birkaç gün önce de M. Merkez Efendi Tekkesi meşihatine asaleten ta'yini için . Nureddin Efendi'ye Sünbülüyye'den hilafet vermiştir¹⁷⁹⁰. Fatma Hanım'la evliliğinden Nurullah, Muhiddin ve Halid isimli üç oğlu dünyaya gelmiştir. 1 Rebiu'l-evvel 1343 (30 Eylül 1924) salı günü vefat eden¹⁷⁹¹ M. Zekâî Efendi, Sünbülî Hankahı'nda kılınan cenaze namazı sonrası Merkez Efendi Türbesi'ne götürülmüş ve ağabeği Ahmed Mes'ûd Efendi'nin sandukası altına defnedilmiştir¹⁷⁹². Cenazesinde naaşı, Cemaleddin İshak Karamanî'nin Sütlüce'den Molla Güranî'ye nakl-i kuburu esnasında kullanılan ve M. Zekâî

¹⁷⁸² Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 19a.

¹⁷⁸³ *İTNVD*, 12.

¹⁷⁸⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/224.

¹⁷⁸⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/225.

¹⁷⁸⁶ IST.MFT.MSH d.1774 s.142.

¹⁷⁸⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/225.

¹⁷⁸⁸ CSRA, 69/98.

¹⁷⁸⁹ CSRA, 69/98.

¹⁷⁹⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/225.

¹⁷⁹¹ M. Nurullah Kılıç, *Silsilename*, 68.

¹⁷⁹² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/226; CSRA, 69/99.

Efendi tarafından teberrüken saklanan tabutla taşınmıştır¹⁷⁹³. Koruk Tekkesi hazîresine de bir makam taşı konulmuştur.

3. Mehmed Nurullah Kılıç: 1 Receb 1297 (9 Haziran 1880) çarşamba günü İstanbul'da Merkez Efendi Tekkesi'nin harem dairesinde dünyaya gelmiştir¹⁷⁹⁴. Annesi Fatma Hanım, babası ise sonradan Koruk Tekkesi postnişini olacak M. Zekâî Efendi'dir. Kocamustafapaşa Askerî Rüşdiyesi'nden şahadetname almış, Darü'l-fünun'un Arapça ve Farsça şubelerine iki sene devam ettiyse de 1. Dünya Harbi sebebiyle bitirme imkânı bulamamıştır. 13 sene Şura-yı Devlet'de kâtiblik vazifesi ifa etmiş, oradan kadro harici bırakılınca Meclis-i Meşayih'de önce müfettiş sonra da başmüfettiş olarak görev yapmıştır¹⁷⁹⁵. Cerrahpaşa Cami'i'nde İbrahim Zihnî Efendi'den Molla Camî'ye kadar okumuş, hocasının vefatı sonrası Vefa Sultanîsi Arapça muallimi Mekkî Efendi'den Telhîs'e kadar tahsil etmiştir. Erbilli Şeyh Es'ad Efendi'den, Hallaç Baba Tekkesi Şeyhi Ahmed Ferîd Efendi'den özel ders almış, Bahariye Mevlevîhanesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'den musıkî öğrenip ney meşk etmiştir¹⁷⁹⁶. Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi'ye intisab etmiş, onun vefatı sonrası babasının yanında seyr u sülûk görüp 20 Şevval 1332 (11 Eylül 1914) günü Halvetî-Sünbülî hilafeti almış¹⁷⁹⁷ ve 1924 yılı sonlarında Koruk Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹⁷⁹⁸. 1928'den sonra Merkez Efendi Cami'i'nin imam-hatîbliğini üstlenmiş ve ailesiyle birlikte bu dergâhın karşısındaki şeyh meşrutasında ikamet etmiştir. Nimet Hanım'la evlenmiş, Neyir ve Cemal Kılıç ile Asuman Hergüner isimli 3 çocuğu olmuştur. 10 Ağustos 1977 (1397) tarihinde vefat eden M. Nurullah Efendi aynı gün Sünbül Efendi Cami'i'nde öğle vakti kılınan cenaze namazı sonrası Merkez Efendi Kabristanı'nda şadırvanın hemen karşısına defnedilmiştir. Hilafet verdiği isimleri kendi hazırlamış olduğu *Sünbülî Silsilenamesi*'nde şöyle saymaktadır¹⁷⁹⁹: Seyyid İbrahim Kılıç (Hasan Adlî Efendi'nin oğlu.

¹⁷⁹³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/226.

¹⁷⁹⁴ Albayrak, a.g.e., 5/282.

¹⁷⁹⁵ Albayrak, a.g.e., 5/282.

¹⁷⁹⁶ Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/668-669.

¹⁷⁹⁷ IST.MFT.MSH d.1755 vr.28a; d.1761 vr.10b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/226.

¹⁷⁹⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 46/258.

¹⁷⁹⁹ Ünlü, a.g.e., 255.

v.İstanbul,1948)¹⁸⁰⁰, Hasan Nasuhi Kargı (v.İstanbul,1968), Mehmed Fahreddin Kalemcioğlu (v.İstanbul,1982), Ahmed Mesut Berkman (v.İstanbul,1941), Süud Yavsı Ebüssüudoğlu (Süudu'l-Mevlevî. Hasan Adlî Efendi'nin damadı. v.İstanbul,1948)) Mehmet Rıza Yavsı Ebüssüudoğlu (Süudu'l-Mevlevî'nin oğlu. v.İstanbul,1967), Celaleddin Nizami Yavsı Ebüssüudoğlu (Süudu'l-Mevlevî'nin oğlu. v.İstanbul,1981), Mehmed Salim Efendi, Bekir Kurtulan (v.Bursa,1960), Seyit Sinan GİRGİN (Zakirbaşı Hacı M. Sinan Efendi'nin oğlu. v.İstanbul,1973), Susîzade Mehmed Şehrî Ataman (Alay Müftüsü), Avukat Agâh Sabri YENER, İsmail Hakkı Zuhri (Zühdi) Beğ (v.İstanbul,1963), Hâfız İrfan b. Şeyhülkurra Mustafa Efendi, Hacı İbrahim Efendi (Merkez Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi'nin damadı)

104. Seyyid Baba Tekkesi

Fatih, Haseki Sultan (eski Nevbahar) Mahallesi, Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi, Tevfik Fikret Sokağı (eski Molla Gürani Caddesi), 67 numarada, 1814 ada 34,35,37 parsellerde bulunmaktaydı. Seyyid Mustafa Baba tarafından XVIII. yüzyıl ortalarında inşa ettirildiği tahmin edilen tekke binası bilemediğimiz bir sebeple yıkıldıktan sonra XIX. yüzyılın ikinci yarısında uzun müddet arsa halinde kalmıştır. C.S.Revnaoğlu'nun yazdığına göre cümle kapısından girilince karşıda sol taraftaki duvar dibinde Fatih'in Bostancıbaşı Osman Ağa'nın kabri bulunmaktaydı. Tekkenin şeyhleri meşihat vazifesinin yanı sıra burada Osman Ağa'nın türbedarlık hizmetini de üstlenmekteydiler. 31 Mayıs 1918'de çıkan yangında tekkenin yanı sıra Osman Ağa'nın kabri de zarar görmüş, mezar taşı kırılmış ve kabir yeri belirsiz hale gelmiştir¹⁸⁰¹. Şeyh Hüseyin Zühtü Efendi bir arzuhal vererek büyük yangında harabe halini alan tekkenin Şehremaneti tarafından uygun bir zamanda yıktırılması sonrasında arsaya ailesinin barınması amacıyla bir baraka yapmak istediğini bildirmiş, Meclis-i Meşayih de 24 Ağustos 1918 tarihinde Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne buna dair yazı göndermiştir¹⁸⁰². Şeyh Efendi tarafından arsaya iki oda ve bir sofa yaptırıldıktan¹⁸⁰³ sonra 1 Mart 1920 gününden itibaren fukara için sofra kurulmaya ve tarikat usûlü icra edilmeye başlanmıştır¹⁸⁰⁴. Hattat Hamid Aytaç bu tekkede zakirlik yapar, şuûl okurdu¹⁸⁰⁵.

¹⁸⁰⁰ Vefat yılı Nurullah Kılıç'ın silsilenamesinde 1945, kabir taşında ise 1948 yazılıdır.

¹⁸⁰¹ CSRA, 112/4.

¹⁸⁰² IST.MFT.MSH d.1739 s.48.

¹⁸⁰³ CSRA, 112/4.

¹⁸⁰⁴ IST.MFT.MSH d.1743 s.46.

1930 yılında Hüseyin Zühtü Efendi'nin vefatı sonrasında hanımı ve kızı burada ikamet etmeyi sürdürmüştür. Ailenin ayrılması sonrası bakımsızlıktan bina çökmüş ve arsası Vakıflar İdaresi tarafından kiraya verilmeye başlanmıştır. Günümüzde burada bir oto yıkama işletmesi faaliyet göstermektedir. Tekkeden kalan küçük hazîre mahalle sakinlerinden Mehmet Gür'ün gayretiyle 1999 yılında temizlenerek korunaklı bir hale getirilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Mustafa Baba (v.1780), Türbedar Hâfız Muhammed Efendi (v.1810 veya 1813), Hâfız Ali Efendi (v.1831), Hâfız Muhammed Şerefeddin Efendi (v.1853), Muhammed Eşref Efendi, İsmail Hakkî Efendi, el-Hac Seyyid Abdullah Hurşid Efendi (v.1885), Ahmed Cemil Efendi, Mahmud Bahreddin Efendi (v.1896)

1. Muhammed Emin Efendi: Yahya Efendi Tekkesi Şeyhi damad Nurî Efendi ismiyle meşhur Nakşibendiyye'den Edhem Efendi'nin halifesidir¹⁸⁰⁶. Meclis-i Meşayih'in 13 Şa'ban 1314 (17 Ocak 1897) tarihli mazbatasına istinaden Seyyid Baba Tekkesi meşihatı uhdesine tevcih olunmuştur¹⁸⁰⁷. Arsa halinde verilen tekkeyi yeniden inşa ettiremeyince meşihatden feragat eden¹⁸⁰⁸ M. Emin Efendi 5 Rebiu'l-evvel 1326 (6 Nisan 1908) tarihinde vefat etmiştir¹⁸⁰⁹.

2. Hüseyin Zühtü Efendi: m.1853/h.1269 yılında Musul'un Süleymaniye sancağının Tavila köyünde dünyaya gelmiştir¹⁸¹⁰. Babası Şeyh Hasan Efendi Nakşî-Halidî meşayihinden olup İstanbul'da kolera salgını esnasında vefat etmiştir¹⁸¹¹. Tavila'da Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin halîfelerinden Şeyh Osman Tavilî'den ders gören Hüseyin Zühtü Efendi 1890'lı yıllarda Edirne'ye göç etmiş, misk sabununu ıslah edip halkın kullanımına sunduğundan Sultan II. Abdülhamid tarafından ödüllendirilmiştir¹⁸¹². Yanyalı İsmet Efendi hulefasından Dağıstanlı Musa Kâzım Efendi'den Nakşî-

¹⁸⁰⁵ CSRA, 112/85.

¹⁸⁰⁶ CSRA, 112/84.

¹⁸⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1772 s.328.

¹⁸⁰⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 119.

¹⁸⁰⁹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 31a. Asıl metinde olmadığı halde *Mecmuâ*'ya sonradan başka bir kişi tarafından vefat tarihi dercedilmiştir.

¹⁸¹⁰ Albayrak, a.g.e., 4/399. C. S. Revnakoğlu Şehrezor'da doğduğunu yazmaktadır. Bkz. CSRA, 112/84.

¹⁸¹¹ CSRA, 112/84.

¹⁸¹² Albayrak, a.g.e., 4/399.

Halidî, Ca'fer Ağa (Hüdaiye) Tekkesi Şeyhi Sükûtîzade Mehmed Şerîf Efendi'den Rıfâî-Sayyadî hilafeti almış¹⁸¹³, 23 Ramazan 1326 (19 Ekim 1908) tarihinde Seyyid Baba Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹⁸¹⁴. Hüseyin Zühtü Efendi fakir bir zat olup mühür kazımak ve kemerlere taş işlemek suretiyle geçimini temin ediyordu. Bektaşîlere mahsus balgam taşını ham alır, habbe yapıp satardı¹⁸¹⁵. 1919 yılında Darü'l-Hilafeti'l-aliyye Medreseleri müfettiş muavinliğine, 1920 yılında da fahrî olarak Meclis-i Meşayih müfettişliğine ta'yin olunmuştur¹⁸¹⁶. 31 Mayıs 1918'deki yangında tekkesi yandıktan sonra 2 sene sıkıntı yaşayan Hüseyin Zühtü Efendi arsaya kendi imkânlarıyla inşa ettiği mütevazı yapıda 1 Mart 1920 gününden itibaren fukara için sofraya ve tarîkat usûlü icra etmeye başlamıştır¹⁸¹⁷. 17 Mart 1930¹⁸¹⁸ (16 Şevval 1348) tarihinde saat 16'da vefat etmiştir. Merkez Efendi Kabristanı'nda Sükûtîzade M. Şerîf Efendi'nin kabri yanında medfun olmakla birlikte kabir taşı konulmamıştır¹⁸¹⁹. Oğlu emekli albay Necmeddin Tuncer ile 1948'de görüşen C. S. Revnakoğlu, Şeyh Hüseyin Zühtü Efendi'nin hayattayken bastırma imkânı bulamadığı İlm-i Tevhid'e dair bir eserinin ve tasavvufî manzumelerinin bulunduğunu bildirmektedir¹⁸²⁰.

105. Fenaî Mehmed Efendi (Fenaî Dede) Tekkesi

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Akbaba Mehmed Efendi Cami'i karşısındaki evinde zikirle meşgul olan Halvetî meşayihinden Fenaî Mehmed Efendi vefat edince bahçeye defnedilmiş ve sonradan üzerine türbe inşa edilmiştir. "Fenaî Mescidi" adıyla meşhur olan Akbaba Mehmed Efendi Cami'i'nin minberini Sadr-ı a'zam Seyyid Hasan Paşa vaz' eylemiştir¹⁸²¹. 27 Rebiu'l-evvel 1261 (6 Nisan 1845) tarihli *Mühendishane-yi Hümayûn Haritası*'nda Çukurbostan'ın doğusunda Fenaî Cami'i gösterilmektedir. Gerek bu harita gerekse 1913-1914 yıllarında hazırlanan *Alman Mavileri Haritası* incelendiğinde o dönemki sokak yapılarının imar düzenlemeleri sebebiyle günümüze göre çok farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır. Eski haritalarda

¹⁸¹³ CSRA, 212/4,84.

¹⁸¹⁴ Albayrak, a.g.e., 4/399.

¹⁸¹⁵ CSRA, 212/85.

¹⁸¹⁶ Albayrak, a.g.e., 4/399.

¹⁸¹⁷ IST.MFT.MSH d.1743 s.46.

¹⁸¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* (18 Mart 1930).

¹⁸¹⁹ CSRA, 212/84.

¹⁸²⁰ CSRA, 212/4.

¹⁸²¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 76a.

bugünkü Türkçü Sokağı'nda 6 numaralı evin bulunduğu noktadan başlayan Fenaî Çeşmesi Sokağı kuzey doğu istikametinde ilerleyerek Mehmed Akif Ersoy Sokağı ve Tevfik Fikret Sokağı'nın (eski Molla Güranî Caddesi) birleştiği kavşakta son bulmaktaydı. Fenaî Çeşmesi Sokağı'ndan başlayan (bugün Türkçü Sokağı 2 numaralı binadan) Biber Ağa Sokağı, Akbaba Mehmed Efendi Cami'i ile Fenaî Mehmed Efendi Tekkesi'nin arasından geçerek güneye doğru ilerlemekteydi. Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Kızılelma Caddesi, 32 numara ve 1722 ada 49 parseldeki Akbaba Mehmed Efendi Cami'i ve Fenaî Mektebi uzun müddet arsa halinde kalmış, 1986 yılında yerine Vakıflar Cami'i inşasına başlanmıştır. Eski cami'in arsasının kuzeyde kalan kısmı istimlak edip üzerinden Türkçü Sokağı geçirilmiştir. Fenaî Mehmed Efendi Tekkesi ise Biber Ağa Sokağı'nın doğu kanadında idi. Yangın sonrası ortadan kalktığı tahmin edilen ve m.1840/h.1256 tarihli bir listede mukabele günü pazartesi olmakla beraber arsa halinde gösterilen¹⁸²² tekkenin bir daha ihyası mümkün olamamıştır. Tekke ve hazîresinin büyük kısmı istimlak edilmiş ve 1946 yılında üzerinden Kızılelma Caddesi geçirilmiştir. Arsasının bir kısmı ise Fatih, Haseki Sultan Mahallesi, Kızılelma Caddesi, 35, 37 numaralar ve 1794 ada 25,26,32,34 parsellerde idi. Günümüzde bu kısımlarda da apartmanlar bulunmaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

1. Fenayî Mehmed Efendi: Halvetî-Sinanî meşayihinden Ümmî Sinanzade Ced Hasan Efendi'nin halîfesidir¹⁸²³. "*Aşıkları handan eden Sinanîler derler bize / Seherlerde efgân eden Sinanîler derler bize*" mısralarıyla başlayan nutku tekkelerde okunurdu. m.1693/h.1104 yılında vefat etmiş ve hanesinin yanına defnedilmiştir¹⁸²⁴. Torunlarından Ahsen ŞENDOĞAN Beğ, Şeyh Fenaî Mehmed Efendi Türbesi'nin üzerinden yol geçirilmesi planları yapılırken 1946 yılında¹⁸²⁵ naaş bakıyyesinin Pîrî Mehmed Paşa Cami'i'nin hazîresine taşınmasını talep etmiş, ancak İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü bunu kabul etmemiştir.

2. Hasan Efendi: Fenaî Mehmed Efendi'nin halîfesidir. Vefatında tekke

¹⁸²² *Asitane*, s.10.

¹⁸²³ Ayvansarayî, *Hadîka*, 76a.

¹⁸²⁴ Ayvansarayî, *Vefeyât*, 130

¹⁸²⁵ CSRA, 144/365.

hazîresine defnedilmiştir¹⁸²⁶.

106. Beşikçizade (Çavuş Hamamı) Tekkesi

Fatih, Haseki Sultan (eski Nevbahar) Mahallesi, Kızılelma Caddesi, Topçu Emin Bey Çıkmazı, 4 mumarada, 1816 ada 42 parselde yer almaktadır. 20. asrın ilk çeyreğinde seferberlik esnasında harap olup yıktırılan Çavuş Hamamı'ndan dolayı "Çavuş Hamamı Tekkesi" ismiyle de tanınıyordu. Beşikçizade el-Hac Süleyman Efendi beşik imal etmek suretiyle kazandığı parayla¹⁸²⁷ XVIII. yüzyılın 3. çeyreğinde bu tekkeyi inşa ettirmiştir. m.1784/h.1199 tarihli Muharremiyye Müfredat Defteri'nde "*Murad Paşa kurbünde Nakşibendî Beşikcizade Şeyh Süleyman Efendi*" ismiyle yer almaktadır¹⁸²⁸. el-Hac Süleyman Efendi'nin 13 Rebiu'l-evvel 1213 (25 Ağustos 1798) tarihinde tanzim ettirip Şeyhülislam Mustafa Aşir Efendi tarafından 15 Şevval 1213 (22 Mart 1799) tarihinde tasdik edilen vakfiyeye göre perşembe günü öğle namazı sonrası ve pazarı pazartesiye bağlayan gece yatsı namazı sonrası hatm-ı haccgân okunması şart kılınmıştı. Kendisinin vefatı sonrasında hanımı Emine Hatun'un müteveli olarak tekkede ikamet etmesini isteyen el-Hac Süleyman Efendi, meşihatın de önce üvey oğlu M. Kâmil Efendi'ye, ardından halîfelerinden alim bir zata, onların da kalmaması halinde Kâşgarî Tekkesi şeyhinin inhasıyla alim bir kimseye verilmesini talep etmiştir¹⁸²⁹. İlk yapıldığı dönemde bahçesinde hatimhane, şeyh odası, kahve odası ve abdesthane vardı. Üst katında üç oda bir sofa bir abdesthaneden ibaret harem, alt katında ise iki oda, bir sofa ve bir abdesthane bulunan selamlık da ayrı bir bina şeklindeydi. Şeyh Hasan Kâmil Efendi birbiriyle bağlantılı ahşap harem ve selamlık binaları ile kârgir tevhidhaneyi 1908 yılında inşa ettirmiştir¹⁸³⁰. 2000'li yıllarda burada ikamet eden Şeyh ailesinin ayrılmasıyla birlikte binalar harabe haline gelmiş, 2009 yılı Şubat ayında çıkan yangında ahşap harem ve selamlık ile kâgir tevhidhanenin ahşap aksamı ortadan kalkmıştır. 2010-2011 yılları arasında eski mimarî üslûbuna sadık kalınarak tekke binaları yeniden inşa edilerek Hayat Vakfı'na tahsis edilmiştir. Avlu kapısından girilince solda hazîre, karşıda ise selamlık yer almaktadır. Bunun solunda harem, arkada ise tevhidhane bulunmaktadır.

¹⁸²⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 76a.

¹⁸²⁷ CSRA, 85/60.

¹⁸²⁸ Atillâ Çetin, a.g.m, 585.

¹⁸²⁹ Rıdvan ÖZDİNÇ, *Beşikçizâde Tekkesi* (İstanbul: Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını, 2012), 80-83.

¹⁸³⁰ Tekkenin kitabesinde 1324 yılında inşa edildiği yazılıdır. Hasan Kâmil Efendi'nin buraya ta'yinine ilişkin mazbatanın 22 Safer 1325 (6 Nisan 1907) olduğu dikkate alınınca söz konusu tarihin hicrî değil de rûmî 1324/milâdî 1908 olduğu tahmin edilmektedir.

Mukabele günü m.1840/h.1256 yılında perşembe, m.1890/h.1307 yılında salı, m.1919/h.1337 yılında ise pazar idi. Hacı Kiramîzade Karagöz Cemal bu tekkede zakirbaşılık yapmıştır¹⁸³¹.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hattat Beşikçizade el-Hac Süleyman Efendi (v.1799), Hâfız Seyyid Muhammed Tahir Efendi (1817), Beypazarlı Ali Efendi (v.1819), Ahmed el Bağdadî, Hâfız Ahmed Nazîf Efendi (v.1837), Ahmed Kâmil Efendi (v.1880), Seyyid Sa'deddin Efendi (v.1866), Ahmed İhsan Efendi, Muhammed Emin Efendi (v.1899)

1. Terzi Ali Rıza Efendi: Şeyh M. Emin Efendi vefat ettiğinde oğlu hasta idi ve şeyhlik vazifesini ifa edebilecek durumda değildi¹⁸³². Mahmud Celâleddin, Ömer Tevfik ve Eşref Efendi gibi bazı kişiler Beşikçizade Tekkesi şeyhliği için müracaatda bulunmuşlar¹⁸³³, müteveffa şeyhin dul kalan eşi Müşerref Hanım'la evlenen Ali Rıza Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 2 Safer 1317 (10 Haziran 1899) tarihli mazbatasına istinaden meşihat tevcih olunmuştur¹⁸³⁴. Kâşgarî Tekkesi Şeyhi Muhammed Aşir Efendi'den Nakşî¹⁸³⁵, Alyanak Tekkesi Şeyhi Abdülkadir Efendi'den Rıfâî hilafeti alan¹⁸³⁶ Ali Rıza Efendi Darbhane-i Amire'de memur olup oradan aldığı maaşla tekkesinde sofralar kurar, fakirleri doyururdu¹⁸³⁷. Meşhur komiklerden Sepetçi Ali Rıza, Terzi Ali Rıza Efendi'nin dervişleri arasındaydı. Beşikçizade Şeyh Süleyman Efendi'nin vakfiyesi uyarınca bu tekkeye şeyh olanların ilm-i akaid ve fıkıhdan liyakatli kişiler olması zarureti bulunduğundan Fetvahane'den alınan görüş çerçevesinde Meclis-i Meşayih tarafından imtihan edilmek istenmiş, Ali Rıza Efendi bunu kabul etmeyince iki sene sonra meşihati kaldırılmıştır.

2. Feyzullah Kılınç: m.1857/h.1273 yılında doğmuştur. Neccarzade Tekkesi Şeyhi Mustafa Rızaeddin Efendi'nin damadı ve halîfesidir¹⁸³⁸. Kâşgarî

¹⁸³¹ CSRA, 85/65.

¹⁸³² IST.MFT.MSH d.1774 s.83,84.

¹⁸³³ IST.MFT.MSH d.1773 s.84.

¹⁸³⁴ IST.MFT.MSH d.1773 s.97; CSRA, 85/76.

¹⁸³⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 70.

¹⁸³⁶ CSRA, 64/12.

¹⁸³⁷ CSRA, 85/65.

¹⁸³⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/88. C. S. Revnakoğlu, Feyzullah Efendi'nin Beşikçizade Tekkesi Şeyhi Hasan Kâmil Efendi'den hilafet aldığını belirtmektedir. Ancak Feyzullah Efendi bu tekkede Hasan Kâmil Efendi'den önce vazife yapmıştır. Dolayısıyla bu bilginin haytali olması muhtemeldir.

Tekkesi Şeyhi M. Aşir Efendi'nin inhasıyla Meclis-i Meşayih tarafından Halebi'den imtihan edilerek fıkıh ve akaid ilimlerine vukufiyeti anlaşılması üzerine Beşikçizade Tekkesi meşihatine ta'yini için 7 Cemaziye'l-evvel 1319 (22 Ağustos 1901) tarihinde mazbatasını tanzim edilmiştir¹⁸³⁹. 5 sene kadar bu tekkede irşad hizmeti vermiştir. 15 Eylül 1333 (1917) (27 Zilkade 1335) tarihli Meclis-i Meşayih yazışmasında M. Rıza Efendi'nin vefatı sonrası meşihatın damadı Şeyh Feyzî Efendi'ye tevcih edildiği ve bu tekkeye ilişkin ödemenin kendisine verilmesi gerektiği bildirilmektedir¹⁸⁴⁰. Tekkeler seddolunana kadar Neccarzade Tekkesi'ndeki vazifesine devam eden M. Feyzullah Efendi 4 Ocak 1940 (24 Zilkade 1358) tarihinde meşrutada vefat etmiş ve Yahya Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir¹⁸⁴¹.

3. Hasan Kâmil Efendi: C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre Arapgir'in Öşneden köyündendir¹⁸⁴². Sonradan Kekikpınar ismini alan bu köy günümüzde Erzincan'ın Kemaliye ilçesine bağlıdır. Kâşgarî Tekkesi'nden Nakşibendî hilafeti olup¹⁸⁴³ Defter-i Hakanî'de Umur-ı Şer'iyeye memuru olarak çalışmıştır¹⁸⁴⁴. Meclis-i Meşayih'in 22 Safer 1325 (6 Nisan 1907) tarihli mazbatasına istinaden 29 Safer 1325 (13 Nisan 1907) tarihli beratla meşihat tevcih olunmuş ve tekkeyi yeniden inşa ettirmiştir¹⁸⁴⁵. 1 Muharrem 1331 (11 Aralık 1912) tarihinde vefat eden ve hazîreye defnedilen Hasan Kâmil Efendi'nin iki eşinden Mehmed Ali Enver, Osman Nurî, Ömer Faruk ve Ebûbekir Sıdkî isimli dört oğlu ve Muazzez isimli bir kızı vardı¹⁸⁴⁶.

4. Mehmed Ali Enver Artun: Şeyh Hasan Kâmil Efendi'nin oğludur¹⁸⁴⁷. Kâşgarî Tekkesi Şeyhi Bahaeddin Efendi'ye intisab etmiştir. Babasının vefatında 18 yaşında bulunduğu Meclis-i Meşayih'in 17 Safer 1331 (25 Ocak 1913) tarihli mazbatasına istinaden Sükûtîzade M. Şerîf Efendi'nin

¹⁸³⁹ IST.MFT.MSH d.1774 s.83,84.

¹⁸⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1736 s.1.

¹⁸⁴¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, (5 İkinci Kânun (Ocak) 1940), 7.

¹⁸⁴² CSRA, 85/62.

¹⁸⁴³ IST.MFT.MSH d.1735 s.206,207.

¹⁸⁴⁴ CSRA, 85/62.

¹⁸⁴⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.206; d.1776 s.40.

¹⁸⁴⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.206,207; d.1746 s.65.

¹⁸⁴⁷ Meclis-i Meşayih Defteri'nde Ali Enver Efendi, "Beşikçizade Dergâh-ı Şerîfi postnişini üvey mahdumu" olarak kayıtlıdır. Bkz. IST.MFT.MSH d.1746 s.1.

niyabetiyle meşihat M. Ali Enver Efendi'ye tevcih olunmuştur¹⁸⁴⁸. Neccarzade Tekkesi hulefasından Muhammed Feyzullah Kılınç'dan Nakşî-Müceddidî hilafeti aldıktan sonra 14 Rebiu'l-evvel 1333 (30 Ocak 1915) günü Beşikçizade Tekkesi'ne asaleten şeyh ta'yin olunmuştur¹⁸⁴⁹. Kendisine verilen mazbatada babasının iki hanımı, 3 erkek ve bir kız kardeşinin dergâhda iâşelerinin temini sorumluluğu da M. Ali Enver Efendi'ye yüklenmişti. Evkaf-ı Hümayûn Levazım Müdürü Naşid Beğ'in imzasını taklid ederek kömür dağıtımında yolsuzluğa karıştığı şikâyeti üzerine hakkında tahkikat gerçekleştirilmiştir¹⁸⁵⁰. M. Ali Enver Efendi, erkek kardeşleri meslek sahibi olunca tekkeden taşınmaları için arzuhal vermiş, bunun üzerine Meclis-i Meşayihce 10 Safer 1340 (12 Ekim 1921) günü tanzim edilen yeni mazbatada üç erkek kardeş ve anneleri Emine Hanım'ın tekkeden ayrılmasına, üvey validesi ile kız kardeşine ise M. Ali Enver Efendi'nin bakmaya devam etmesine karar verilmiştir¹⁸⁵¹. Daru'l-fünun'da edebiyat tahsili görmüş, 1925 sonrasında İstanbul İmam Hatip Mektebi'nde Tahirü'l-Mevlevî'den sonra edebiyat muallimi olarak görev yapmış¹⁸⁵², ardından muhtelif ortaokullarda Türkçe öğretmeni olarak çalışmıştır. Sanat tarihçisi İlhan Hattatoğlu'yla 14 Aralık 2019 günü yaptığımız görüşmede, Enver Beğ'in Davutpaşa Ortaokulu'nda kendisinin Türkçe öğretmeni olduğunu anlatmıştır. 1966 yılı Kasım ayında vefat eden Enver Efendi Kozlu Kabristanı'nda medfundur. A. Bilgin Turnalı, 1982 yılında bu tekkeye yaptığı ziyaret hakkında şu notları tutmuştur: "*Enver Efendi'nin kızı Ülker Artun halen İsviçre'de bulunmaktadır. Dergâh'da Enver Bey'in kız kardeşi Muazzez Günel, eşi Ahmed Mehmed Günel (çevrede Ahmed Beğ olarak tanınıyor) ile oğulları Aydın ve Altan Günel oturmaktadırlar. Aydın Günel, T.İş Bankası Yeni Cami Şubesi Vezne Servisi'nden emekli olmuştur. Günel ailesinin kızı Aytaç Sipahier ise bir doktorla evli olup halen Adapazarı'ndadır.*"¹⁸⁵³

¹⁸⁴⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.206.

¹⁸⁴⁹ CSRA, 85/64. C. S. Revnakoğlu Arşivi'nde bulunan tarihsiz bir vesika ise Kâşgarî Tekkesi postnişîni Abdu'l-hakîm Efendi'nin Beşikçizade Tekkesi'ne M. Ali Enver Efendi'nin ta'yin edilmesi hususundaki inha dilekçesidir. Seyyid Abdu'l-hakîm Efendi'nin Kâşgarî Tekkesi'ne 1919 yılında iclas edildiği dikkate alındığında M. Ali Enver Efendi'nin meşihatının resmileşmesinin zaman aldığı anlaşılmaktadır.

¹⁸⁵⁰ IST.MFT.MSH d.1745 s.130.

¹⁸⁵¹ IST.MFT.MSH d.1746 s.65,66.

¹⁸⁵² Tahirü'l-Mevlevî, *Matbuat Alemindeki Hayatım, İstiklal Mahkemesi Hatıraları*, 176-177.

¹⁸⁵³ ABTA, Beşikçizade Tekkesi Dosyası.

107. Taha Efendi (Şeyh Taha-Perşembe-Biber Ağa) Tekkesi

Bağdadlı Seyyid Mahmud Taha el Kadirî, Nevbahar (günümüzde Haseki Sultan Mahallesi'ndeki evini tekkeye tahvil eylemiş, 7 Şa'ban 1229 (25 Temmuz 1814) tarihinde bir vakfiye tanzim ederek burada Kadirî usûlü icrasına başlamıştır. Vakfiyenameye Şeyh Taha Efendi'den sonra oğlu Eşref Efendi'nin, ondan sonra da neslinden gelenlerin, onların kalmaması halinde ise halîfelerinin bu tekkede şeyh olması şartı bulunmaktaydı¹⁸⁵⁴. Eşref Efendi babası hayattayken vefat ettiğinden Şeyh Taha Efendi'den sonra kayınbiraderi Tatar Ahmed Efendi'ye meşihat tevcih edilmiştir. Mukabele günü perşembe¹⁸⁵⁵ olan tekkede Odabaşı Sıbyan Mektebi hocası Hâfız Muhammed Hayrî Efendi¹⁸⁵⁶ (v.1900/1318) zakirbaşılık; Arif Efendi, Haydarhane Tekkesi Şeyhi Ahmed Refîk Efendi ve Kabakulak Tekkesi hulefasından Ali GERÇEK zakirlik yapmışlardır¹⁸⁵⁷. Cevdet Paşa Caddesi 73-85 numaralı yapılar ile karşısındaki 102-104 numaralı yapıları kapsayan 1803 ada 29,41,42 parseller, 1819 ada 5 parsel ve arasındaki yol bu tekkenin arsasını teşkil etmektedir. Alman Mavileri Haritası incelendiğinde kuzey batı güney doğu istikametinde uzanan Biber Ağa Sokağı dikkati çekmektedir. Bu sokak 1940'larda kadastro düzenlemeleri esnasında yeni yollar açılırken ortadan kaldırılmıştır. 1918'de çıkan büyük yangında harap olan tekkenin arsası 20 Nisan 1936 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'yla satışa çıkarılmıştır. 1947 yılında tekkenin türbesinin bulunduğu arsaya tek katlı bir ev inşa etmek amacıyla temel kazılırken bir lahide rastlanmış ve inşaat biraz geriye çekilmiştir. Şeyh Hasan Taha Beğ'in teyzesi Raciye Salman'ın İstanbul Mezarlıklar Müdürlüğü'ne 15 Temmuz 1957 tarihinde bir dilekçe göndermiştir. Yapılan yazışmadan anlaşıldığına 1957 yılında Cevdet Paşa Caddesi'nin genişletilmesi esnasında hazîreden çıkan kemiklerin Raciye Salman tarafından Merkez Efendi kabristanına nakledilmek istendiği anlaşılmaktadır¹⁸⁵⁸. Tekkeden günümüze hiçbir iz ulaşmamıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

¹⁸⁵⁴ 2019 yılında bir müzayedede bu tekkenin vakfiyenamesi satışa çıkarılmış, fakat Savcılık kanalıyla satış işlemi durdurulmuştur.

¹⁸⁵⁵ *Asitane*, 16; Bandırmalızade, a.g.e., 14.

¹⁸⁵⁶ Balat Tekkesi Şeyhi Kemaleddin Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti alan M. Hayrî Efendi vefat edince hafızlık talebesi M. Akif Efendi'nin şeyhlik yaptığı İnadiye'deki Sa'dî Tekkesi hazîresine defnedilmiştir. Sünbülî tacı bulunan kabir şahidesi günümüzde de mevcuttur.

¹⁸⁵⁷ CSRA, 175/434.

¹⁸⁵⁸ CSRA, 175/400-402. Raciye Salman 1957 yılında Aksaray, Küçük Langa, Katip Muslahaddin Sokak 34 numarada ikamet etmekteydi.

Seyyid Mahmud Taha el Kadirî (v.1844), Tatar Ahmed Efendi (v.1856 veya 1861), Muhammed Salih Ruhî Efendi (v.1893)

1. Hasan Taha ARCA: m.1883/h.1300 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh M. Salih Ruhî Efendi oğludur¹⁸⁵⁹. 10 yaşındayken babası vefat ettiğinden Meclis-i Meşayih'in 22 Şa'ban 1310 (11 Mart 1893) tarihli mazbatasına istinaden Hekimoğlu Ali Paşa Tekkesi Şeyhi Sa'deddin Efendi niyabetiyle Hasan Taha Efendi uhdesine meşihat tevcih olunmuştur¹⁸⁶⁰. Şeyhi Sa'deddin Efendi'den seyr u sülûk görerek Kadirî-Eşrefî hilafeti alan Hasan Taha Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 4 Cemaziye'l-evvel 1325 (15 Haziran 1907) tarihli mazbatasına istinaden meşihat asaleten tevcih olunmuştur¹⁸⁶¹. Bayezid dersiamlarından Hasan Fehmi Efendi'den icazet aldıktan sonra çalışmaya başladığı Maliye'den 1936 yılında emekliye ayrılmıştır. Tedavi gördüğü Vakıf Gureba Hastanesi'nde 30 Mart 1949 gecesi saat 24'te vefat etmiş, 1 Nisan günü Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir¹⁸⁶². C. S. Revnakoğlu Hasan Taha Efendi'nin ardından 19 Mayıs 1949'da şu notu düşmüştür: "*Gayet terbiyeli, müeddeb, kibar, efendi bir zat idi. İstanbul meşayihî arasında eski Babialî terbiye ve muaşeretine vakıf birini daha uçurmuş bulunuyoruz.*"¹⁸⁶³

108. Başçı Mahmud (Aksaray Gülşenî-Said Efendi) Tekkesi

Fatih, Haseki Sultan (eski Nevbahar) Mahallesi, Cevdet Paşa Caddesi, 113 numarada, 1804 ada 7 parselde idi. Arsasının bir kısmı istimlâk edilerek üzerinden Cevdet Paşa Caddesi geçirilmiştir. Fatih'in Başçıbaşı el-Hac Mahmud bin Sinan'ın (v.1495/h.900) inşa ettirdiği mescide buranın müezzini el-Hac Salih Efendi tarafından minber vaz' edilerek cami' statüsü kazandırılmıştır¹⁸⁶⁴. Ahmed Bilgin Turnalı, Şinasi Akbatu'dan naklen Padişah'ın ve Saray mensublarının pişirilmiş "baş" yediği ve başçıbaşının da bunun temininde rol alan kasapların başı olduğu bilgisini aktarmaktadır¹⁸⁶⁵. Halvetî-Gülşenî meşayihinden Muhammed Said Efendi tarafından tanzim etdirilen m.1780/h.1195 tarihli vakfiye ile mescide meşihat vaz'

¹⁸⁵⁹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 38a.

¹⁸⁶⁰ IST.MFT.MSH d.1771 s.104.

¹⁸⁶¹ Meclis-i Meşayih Defteri'nde ismi "Hüseyn Taha" olarak kayıtlıdır. IST.MFT.MSH d.1776 s.51; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 101.

¹⁸⁶² CSRA, 175/433.

¹⁸⁶³ CSRA, 175/407.

¹⁸⁶⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 29b.

¹⁸⁶⁵ ABTA, Başçı Tekkesi Dosyası.

olunmuş¹⁸⁶⁶ ve çarşamba günleri öğleden sonra Halvetî-Gülşenî usûlü icra edilmeye başlanmıştır¹⁸⁶⁷. m.1784/h.1199 tarihli Muharremiyye Müfredat Defteri'nde "Haseki Sultan Medresesi kurbünde Başçı Cami'i'nde Gülşenî Said Efendi" ismine rastlanmaktadır¹⁸⁶⁸. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 19 Safer 1305 (5 Kasım 1887) tarihli bir kayıdda burası için "*Başçı Hacı Mahmud Mahallesi'nde kain Anadolu Kîsedarı Derviş Mustafa Beğ Dergâhı*" ismi geçmektedir¹⁸⁶⁹. C. Server Revnakoglu, Şeyh Hasan Sezaî-yi Gülşenî'nin Ahmed Zehrî Efendi'den teberrüken Sinanî icazeti bulunması dolayısıyla bu tekkede Sinanî usûlünün de tatbik edildiğini belirtmektedir¹⁸⁷⁰. 1918'de çıkan büyük yangında zarar gören cami'/tekke uzun müddet harabe halinde kalmıştır. *İstanbul Ansiklopedisi*'nde Başçı Mescidi maddesini yazan Hakkı Göktürk'ün mahalle sakinlerinden Ahmed Akçebal'dan aldığı bilgiye göre 1947 yılında minare ve dört duvardan ibaret bulunan mescidin harabesi 1953 yılında kaldırılmıştır¹⁸⁷¹. Başkontrolör Mehmet TELMAN'ın İstanbul Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü'ne yazdığı 28 Mayıs 1957 tarihli yazıdan anlaşıldığına göre söz konusu tarihte mescidin banîsi Başçı el-Hac Mahmud ile tekkeye meşihat vaz' eden Şeyh Muhammed Said Efendi'nin kabirleri yol ortasında ve perişan vaziyetteydi¹⁸⁷². Gülşeniyye'ye mensup zakir Mustafa Dede 27 Muharrem 1227 (11 Şubat 1812) günü vefat etmiş ve bu tekkenin hazîresine defnedilmiştir¹⁸⁷³. 1964'teki istimlaklar sırasında hazîresinden kalan kabir taşları Topkapı dışındaki Fransız Mezarlığı'nın karşısına götürülüp atılmıştır¹⁸⁷⁴. 30 seneye yakın boş duran arsasına 1986 yılında kubbeli bir cami inşa edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Muhammed Said Efendi (v.1802), Mustafa Rıf'at Efendi (v.1841), Muhammed Şerefeddin Efendi (v.1854), Muhammed Eşref Efendi (1877 veya 1880)

1. Hâfız İsmail Hakkı Efendi: Şeyh M. Eşref Efendi'nin oğlu olup

¹⁸⁶⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 72.

¹⁸⁶⁷ Asitane, 14; Bandırmalızade, a.g.e., 11.

¹⁸⁶⁸ Çetin, a.g.m, 586.

¹⁸⁶⁹ IST.MFT.MSH d.1769 s.76.

¹⁸⁷⁰ CSRA, 208/145.

¹⁸⁷¹ Hakkı Göktürk, "Başçı Mescidi", İA, 4/2176.

¹⁸⁷² CSRA, 175/401.

¹⁸⁷³ Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/482.

¹⁸⁷⁴ CSRA, 71/134.

1860/h.1277 yılında dünyaya gelmiştir¹⁸⁷⁵. Babasının vefatı sonrasında Başçı el-Hac Mahmud Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında İsmail Hakkı Efendi hakkında şunlar yazılıdır: *“Üsküdar Bandırmalı Şeyhi Galib Efendi'den de Celvetiyye icazesi almışdı. Hobyar Cami'-i Şerîfi'nin imamıdır. Cerrahpaşa Hatîbi Kadiriyye'den Şeyh Arif Efendi'nin de damadıdır. Gençliğinde “Hâfız Hakkı”, “İmam Hakkı”, “Hacı Hakkı” sonra da “Komik Hakkı” “Kavuklu Hakkı” ve nihayet “Yağcı Hakkı” gibi müteaddid isimlerle bilinen İsmail Hakkı Efendi'nin hayatı sonraları ne yazık ki pek karışık ve maceralar içinde geçmiştir. Pek küçük yaşda Hâfız olmuş, babasından intikal eden ve şimdi Cerrahpaşa Hastanesi'ne kalbedilen Hobyar Mescidi ve mahallesi imamlığında bulunmuş, Merkez Efendi Cami'-i Şerifi'nde resmen vazifedar olarak Kocamustafapaşa Hankahı'nda da fahrî ve hususî mahiyetde yıllarca hutbeler okumuştur. Gayet zeki, bilgili, dirayetli, nüktedan, hazır cevap bir zat idi. Babasının irtihalinde pek küçük yaşda bulunduğundan kendisine geçen bu vazifeler için bir müddet vekil kullanmış ve yine pek genç yaşda evlenmiş, fakat sevişerek aldığı Keşfiye Hanım'ı sonradan boşayarak Hacca gitmiştir. Uzun siyah kirpikleri, gayet güzel gözleriyle yakışıklı cazib bir delikanlı olan Hakkı Efendi, yaradılış itibarıyla da artist ruhlu çapkınca olduğundan Hacdan döndükden sonra zaten vekâletle idare edilmekte olan tekve şeyhliğini bırakarak zevk ve safaya dalmıştır. Gayet güzel devran etdiren hele “Çifte ism-i Hayy” zikrini idarede büyük iktidar gösteren Şeyh Hakkı Efendi, sonradan kendisini idare edemeyip zamanın meşhur şantözlerinden “Marika”nın kardeşi “Tireze”ye gönlünü kapdırmış ve bu yüzden meşihati 150 Liraya satıp simsiyah sakalını da kesdirdikten sonra 25 yaşında bir delikanlı halinde tulûat sahnesine intisab etmiştir. Zaten malûmatlı, nükteye mail ... bir genç olduğundan derhal tutulmuş sevilmiş, kısa bir zamanda bu işde şöhret bile yapmağa muvaffak olmuştur. İlk defa “Abdi”de “Sırar” oynamış, sonra “Yenibağçe”de Kehal'in Bağı'nda temsiller veren Küçük İsmail'in Kumpanyası'nda komik uşağı oynamıştır. Zamanın polis müdürü Agâh Beğ, oyunda Hakkı Efendi'yi görünce hayret ve hiddetden fena halde söylenmiş, - “Hakkı seni bir defa daha burada bu şekilde görürsem, doğru sürgün ederim.” diye bağırmıştır. Bu tehdidin Hakkı Efendi'nin üzerinde yaptığı tesir şu yüzden anlaşılıyor ki hemen sonra*

¹⁸⁷⁵ İTNVD, 64.

ayrı bir kumpanya kurarak Girid'e oradan Anadolu'ya geçtiğini ve seyahatini köylere kadar götürerek uzun zaman turnede kaldığını görüyoruz.”¹⁸⁷⁶ Musahipzade Celal de İmam Hakkı'nın Küçük İsmail'in kumpanyasındaki kantocu Virjini'ye aşık olup imamlığı ve şeyhliği bırakıp kumpanyada komik rolüne çıkmaya başladığını, iri yarı olduğundan ortaoyununda kavukluyu güldürdüğünü anlatmaktadır¹⁸⁷⁷. Naşit'in hatıralarında İmam Hakkı şöyle anlatılmaktadır: “Şeyh İsmail Hakkı Efendi'nin, kendi tekkesinin dervişlerinden meşhur tiyatrocı Komik Abdi'nin tiyatrosuna gide gele kendisinde bir heves peydah olmuş, “Abdi, oğlum! Ben dayanamayacağım artık, beni de sahneye çıkar” diye ısrar etmiş ve ardından şeyhlikten, hatîblikten ve imamlıktan ayrılıp kumpanyalara dahil olmuştur”¹⁸⁷⁸. İsmail Hakkı Efendi'nin ilk eşi Keşfiye Hanım, Diyanet İşleri Başkanı Şerefeddin Yaltkaya'nın ablası idi. İsmail Hakkı Efendi'nin kızı Fatma Şahende Anginarslan'ın¹⁸⁷⁹ (1882-1972) kızı Fahrünnisa Hanım Bursa Adliyesi'nde icra memuru idi. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 19 Safer 1305 (5 Kasım 1887) tarihli kayıddan anlaşıldığına göre İsmail Hakkî Efendi bir arzuhalde Meclis-i Meşayih'e müracaat edip uhdesindeki meşihati Hâfız İbrahim Efendi'ye devretmek istediğini beyan etmiş ve bu talep uygun bulunmuştur¹⁸⁸⁰. Sonradan Kocamustafapaşa Hankahı Şeyhi ve diğer bazı meşayihin İsmail Hakkî Efendi'nin kasr-ı yedi halinde ailesinin sefalete düşeceğine dair Meclis'e yaptıkları itiraz da sonuçsuz kalmıştır¹⁸⁸¹. Bir hafta sonra İsmail Hakkî Efendi devirden vazgeçtiğini bildirmesine rağmen Hâfız İbrahim Efendi'den aldığı 120 lirayı geri ödemeyince konu tekrar Meclis-i Meşayih'e intikal etmiştir. Bu muamelenin dolandırıcılık olduğu hükmüne varan Meclis, ibret-i alem olması için meşihatın Arnavud İbrahim Efendi'de kalmasını kararlaştırmıştır¹⁸⁸². İsmail Hakkı Efendi Seferberlikten bir sene sonra muhtemelen 1915 yılında vefat etmiştir¹⁸⁸³.

2. Arnavud Hâfız İbrahim Efendi: Huzur Dersi muhatab ve mukarriirlerinden

¹⁸⁷⁶ CSRA, 71/140-145.

¹⁸⁷⁷ Musahipzade Celal, *Eski İstanbul Yaşayışı* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1946), 63.

¹⁸⁷⁸ Naşit, “Hayatım”, *Son Posta* (28 Kânun-ı sani 1939), 7.

¹⁸⁷⁹ Şahende Hanım'ın hatıraları yayımlanmıştır. Bkz. A. Filiz Evcimen Salıcı (haz.), *Şahende Hanım'ın Sûzışli Hatıraları* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2016).

¹⁸⁸⁰ IST.MFT.MSH d.1769 s.76.

¹⁸⁸¹ IST.MFT.MSH d.1769 s.76.

¹⁸⁸² IST.MFT.MSH d.1769 s.80.

¹⁸⁸³ CSRA, 71/148.

Gelibolulu Mehmed Adil Efendi'den ders görüb icazet almış¹⁸⁸⁴, seyr u sülûkunu Edirneli Şuayb Şerefeddin Efendi'nin yanında tamamlayarak Halvetiyye'nin Gülşeniyye kolundan mustahlef olmuşdur¹⁸⁸⁵. Rumeli kökenli idi. Hacı İbrahim Efendi'nin Daru't-talim Mektebi'nde talim heyeti a'zası iken ortaya çıkan rekabet sebebiyle ayrılıp Daru't-tedris Mektebi'ni kurmuşdur. Şeyh İsmail Hakkı Efendi'den Hobyar Cami'i imamlığı ile Başçı el-Hac Mahmud Tekkesi meşihat cihetini 120 Osmanlı Lirası bedelle satın almış, Meclis-i Meşayih tarafından bu tekkeye postnişîn ta'yin olunmuşdur¹⁸⁸⁶. C.S Revnakoğlu'nun notlarında Şeyh İsmail Hakkı Efendi'nin Arnavud İbrahim Efendi'ye tac giydirib posta çekdiği yazılıdır¹⁸⁸⁷. Merkez Efendi Kabristanı 11. adada yer alan kabir şahidesinde ta'likle şu ifade yazılmışdır: *"Haseki'de Başcı Mahmud / Efendi Mahallesi İmamı ve mahalle-i / mezburede kâin Gülşenî / Dergâhı postnişîni / tarîk-i Gülşenî'nin berr ü mendi / arif-i billah Şeyh Hâfız / İbrahim Efendi'nin / ruhiyçün Fatiha / sene 1315 fî 17 Kânun-ı sani. sene 1317 fî 26 Ramazan"* (27 Ocak 1900).

3. Sezaî Efendi: Galata Gümrüğü'nde kâtibdi. Babası Hâfız İbrahim Efendi'nin vefatı sonrası Meclis-i Meşayih'in 9 Zilkade 1317 (10 Mart 1900) tarihli mazbatasına istinaden Edirneli Şuayb Şerefeddin Efendi'nin halîfesi Mehmed Şevket Efendi'nin niyabetiyle Başçı el-Hac Mahmud Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuşdur¹⁸⁸⁸.

4. Hüseyin Zühtü Efendi: m.1916/h.1334 tarihinde hazırlanan bir listesinde bu tekkenin şeyhi olarak Hüseyin Zühtü Efendi kayıtlıdır¹⁸⁸⁹. Bu zatın Seyyid Baba Tekkesi Şeyhi Hüseyin Zühtü Efendi ile aynı kişi olduğu tahmin edilmektedir.

¹⁸⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.76.

¹⁸⁸⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/193.

¹⁸⁸⁶ IST.MFT.MSH d.1769 s.80.

¹⁸⁸⁷ CSRA, 71/151.

¹⁸⁸⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 72; IST.MFT.MSH d.1773 s.138.

¹⁸⁸⁹ Albayrak, a.g.e., 5/14.

17. Hırka-i Şerif Mahallesi

109. Karabaş Velî Mescidi Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Keçeci Karabaş) Mahallesi, Melek Hoca Caddesi, 2086 ada 21 parselde yer alan Karabaş Velî Mescidi'nde 19. Yüzyıl sonundan itibaren faaliyet gösteren bir Kadirî tekkesi idi. Karabaş Tecvîdi isimli eserin müellifi Şeyh Karabaş Abdurrahman Efendi XVI. yüzyılda bir mescid inşa ettirmiş, Edirne Kadısı Kilisli Hâce Hüseyin Efendi de buraya minber vaz' eylemiştir. Sultan II. Osman'ın hocası ve Ayasofya cuma vaizi Şeyh Ömer Efendi'nin kardeşi olan Karabaş Abdurrahman Efendi m.1533/h.940 yılında vefat etmiş ve mescidin mihrabı önüne defnedilmiştir¹⁸⁹⁰. Oğlu Hacı Mahmud Efendi Mevlevihanekapısı'nın iç tarafında bir cami' yaptırmış olup Veled-i Karabaş ismiyle anılmaktadır. Karabaş-ı Velî Cami'i harap vaziyete gelince Binbaşı Bekir Efendi m.1886/h.1304 yılında yeniden bina ettirmiş, Ganime Hanım da m.1925/h.1343 yılında minaresini yaptırmıştır¹⁸⁹¹. 1997 yılında yıkılarak betonarme olarak yeniden inşa edilen cami günümüzde ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Siyahî (Arab) Muhammed Keşfi Efendi:** İbrahim Efendi'nin oğlu olup aslen Mekkelidir¹⁸⁹². Hama Nakîbü'l-eşrafı Seyyid Muhammed Murtaza Efendi'den Kadirî hilafeti almıştır¹⁸⁹³. İstanbul'a geldiğinde Kabakulak Tekkesi Şeyhi Mustafa Sabrî Efendi'ye intisab etmiş, sonrasında Doğramacı Tekkesi şeyhi Osman Sadık Efendi¹⁸⁹⁴ ve Şeyh Akif Efendi'den (Sümüklü Akif Efendi) de Kadirî hilafeti almıştır¹⁸⁹⁵. Bir müddet Hırka-i Şerif civarındaki Karabaş-ı Velî (Abdurrahman Karabaş Efendi) Türbesi'nde türbedarlık yaptıktan¹⁸⁹⁶ sonra M. Muhyiddin Efendi'nin Kesmekaya Tekkesi'ndeki meşihat hissesinden 40 lira bedelle Muhammed Keşfi Efendi lehine feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 17 Safer 1307 (12 Ekim 1889) tarihli mazbatasına istinaden verilen 25 Şa'ban 1307 (15 Nisan 1890) tarihli beratla Kesmekaya Tekkesi meşihati uhdesine tevcih

¹⁸⁹⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 83b.

¹⁸⁹¹ CSRA, 174/8-9.

¹⁸⁹² CSRA, 130/647.

¹⁸⁹³ CSRA, 130/650.

¹⁸⁹⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156.

¹⁸⁹⁵ CSRA, 130/653.

¹⁸⁹⁶ *Dersaadet*, 7; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156.

olunmuştur¹⁸⁹⁷. Karabaş Abdurrahman Efendi'nin cami'inde de m.1898/h.1315 yılı civarında Kadirî usûlü icra etmeye başlamıştır¹⁸⁹⁸. Şeyh M. Keşfi Efendi'nin Adile Sultan'a "Deniz Dilenciliği" denilen hususi mahiyetde duacılığı vardı. Bir kayık tutar, denizde saraya karşı kaside ve na't-ı şerif okur, dua eder ve ihsan alırdı¹⁸⁹⁹. Seyyid Fazıl Paşa (v.1900) ve Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın (v.1900) tezkiyelerinde duayı M. Keşfi Efendi ettirmiştir. Vefatından bir ay evvel kabrini hazırlatmış, fareden pek ürküttüğü için bir tarafı açık kalmasını diye içini iyice sıvlatmış, "Cenab-ı Hakk benim ruhumu Muharrem ayında kabzetsin" demiş ve duası müstecab olmuştur¹⁹⁰⁰. 50 yaşına varmadan 8 Muharrem 1319 (27 Nisan 1901) günü vefat eden¹⁹⁰¹ M. Keşfi Efendi, Fatih Cami'i'nde öğle vakti Sultan II. Abdülhamid'in büyük oğlu Şehzade Selim'in de katıldığı cenaze namazı sonrası tekkesinin hazîresine, hususi yaptırdığı kabrine defnedilmiştir¹⁹⁰². Altımermer'de ikamet eden, Kasımpaşa Tersanesi memurluğundan emekli Ra'fet Efendi'ye hilafet vermiştir¹⁹⁰³.

110. Mestci Ali Efendi Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Keçeci Karabaş) Mahallesi, Melek Hoca Caddesi, Nikâh Sokak'daki Karabaş-ı Velî Cami'i arkasında kalan 2086 ada 20 parsel'in bu tekkenin yerine tekabül ettiği tahmin edilmektedir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarına göre Karabaş Cami'i'nin arka tarafındayken yıkılan tekkenin yeri bir asır arsa halinde kalmış, sonrasında üzerine ev yapılmıştır¹⁹⁰⁴. Mukabele günü pazar idi¹⁹⁰⁵. Meşihati Kabakulak Tekkesi şeyhlerinin inhasına (onayına) meşrut olan¹⁹⁰⁶ ve vakfiyesi m.1789/h.1203 yılında Mestci Şeyh Ali Efendi tarafından tanzim ettirilen tekke, Şeyh M. Rüstem Efendi'nin vefatı sonrası sahipsiz kaldığından yıkılarak arsa halini almıştır¹⁹⁰⁷. h.1235 ve h.1265 yıllarında da buraya yeni vakıflar

¹⁸⁹⁷ IST.MFT.MSH d.1769 s.272; d.1774 s.66; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 156; CSRA, 130/653.

¹⁸⁹⁸ CSRA, 174/6.

¹⁸⁹⁹ CSRA, 130/651.

¹⁹⁰⁰ CSRA, 130/654.

¹⁹⁰¹ CSRA, 130/650.

¹⁹⁰² CSRA, 130/648.

¹⁹⁰³ CSRA, 130/647.

¹⁹⁰⁴ CSRA, 174/114.

¹⁹⁰⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 260.

¹⁹⁰⁶ CSRA, 117/22; 174/114.

¹⁹⁰⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 260; CSRA, 116/271.

başılanarak vakfiyeler hazırlanmıştır¹⁹⁰⁸. *Tomār-ı Tekâyā* dışındaki listelerinde bu tekkenin ismine rastlanmamaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Mestci Ali Efendi:** Halil Efendi'nin oğludur. Mest ve pabuç dikmekle geçimini temin ettiğinden “mestci” veya “paşmakçı” diye meşhur olmuşdu¹⁹⁰⁹. Kadiriyye'nin Resmiyye koluna mensubdu.
- 2. İsmail Efendi:** Mestci Ali Efendi'nin üvey oğlu olup babasının vefatı sonrası 6 Muharrem 1235 (25 Ekim 1819) günü tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. İsmail Efendi m.1848/h.1264 yılında vefat etmiş, oğlu Seyyid Ali Efendi ise kolağası olarak orduda vazife aldığından tekke şeyhliğini üstlenmemiştir¹⁹¹⁰.
- 3. Muhammed Rüstem Efendi:** 8 Cemaziye'l-ahir 1265 (2 Mayıs 1849)tarihinde Mestci Ali Efendi Tekkesi'ne ta'yin olunan¹⁹¹¹ M. Rüstem Efendi'nin vefat tarihi tesbit edilememiştir.

111. Hakkı Efendi Tekkesi

Tulumbacı Muhammed Hakkı Efendi'nin tesis ettiği ve tekke listelerinde rastlanmayan bu dergâha ilişkin bilgiler C. S. Revnakoğlu'nun notlarından öğrenilmektedir. Hırka-i Şerif (eski Keçeci Karabaş) Mahallesi'nde, Kabakulak Tekkesi'nin biraz aşağısında olduğu anlaşılan bu dergâh yanıp ortadan kalkmış ve bir daha yaptırılmamıştır¹⁹¹². Şeyh Hakkı Efendi'nin arsa halindeki Haydarhane Tekkesi'ni m.1891/h.1309 yılında yeniden inşa ettirdiği¹⁹¹³ bilindiğinden ilk tekkesindeki yangının bundan kısa bir süre önce gerçekleştiği düşünülmektedir.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Tulumbacı Muhammed Hakkı Efendi:** Gavsîzade Tekyesi Şeyhi Muhammed Raşid Efendi'nin biatlı dervişi idi. Mürşîdinin vefatı sonrası aynı tekkeye postnişîn olan Muhyiddin Efendi'den Zakirbaşı Şeyh Abdülazîz

¹⁹⁰⁸ CSRA, 174/114.

¹⁹⁰⁹ CSRA, 116/273.

¹⁹¹⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 260; CSRA, 116/274.

¹⁹¹¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, 260; CSRA, 116/271.

¹⁹¹² CSRA, 231/398.

¹⁹¹³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 60.

Efendi rehberliğinde Kadirî hilafeti almıştır¹⁹¹⁴. Hırka-yı Şerîf civarında tesis ettiği tekke yanınca Küçük Piyale Tekkesi meşihatine talip olmuş, ancak Meclis-i Meşayih tarafından burası için Haydarhane Tekkesi Şeyhi Süleyman Safî Efendi tercih edilmiştir. Arsa halindeki Haydarhane Tekkesi'ni kendi parasıyla inşa ettirmeyi taahhüd eden ve yapılan imtihanda ehliyetini ispatlayan Şeyh Hakkı Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 18 Zilkade 1307 (5 Temmuz 1890) tarihli mazbatasına istinaden 27 Şa'ban 1308 (7 Nisan 1891) tarihli beratla meşihat tevcih olunmuştur¹⁹¹⁵. Haydarhane Tekkesi'ni yakınlarından topladığı yardımlarla yeniden inşa ettirmiş, Kasımpaşalı Hâfız ve Remlî Tekkesi Şeyhi Rıza Efendi'nin rehberliğinde Cerrahî Asitanesi postnişini Yahya Galib Hayatî Efendi postuna iclâs ettirmiştir¹⁹¹⁶. Gençliğinde yangınlara yardıma koşan ekiplerde vazife aldığından "Tulumbacı Hakkı", tekkelerde kıyam reisliği yaptığından da "Reis Hakkı" diye şöhret sahibi olmuştur. C. S. Revnakoğlu, *"Uzun boylu, uzun ak sakallı, gür sesli, heybetli, gözlüklü bir zat idi. Mini mini çocukları devse yapardı. Havasdan da anlardı. Meclis-i Meşayih a'zalığında tekyeler müfettişliğinde bulundu. İlmi pek yokdu. Fakat irfanlı, aşık bir adamdı. Çok tehlikeli surette alet kullanır, gözünün ... vururdu. Kalıplı, cüsseli, boylu bir insan olduğu halde şaşılacak şekilde devse yapardı."* diye tarif etmektedir¹⁹¹⁷. Şeyh M. Hakkı Efendi 1328 yılı Cemaziye'l-ahir ayında (Haziran 1910) oğlu ve halîfesi Zakirbaşı el-Hac Hâfız Ahmed Refîk Efendi'ye Haydarhane Tekkesi'nin meşihatini bırakmış ve ertesi sene m.1911/h.1329 yılında vefat etmiştir. Küçük Efendi Cami'i'nin imamı olup Tatlıkuyu'da eski Askerlik Şubesi içindeki Baltalı Dede'nin türbedarlığını yapan Cemil Safî Efendi (v.24 Ekim 1949) Şeyh Hakkı Efendi'nin halîfesi idi¹⁹¹⁸.

112. Kabakulak (Alîme Hatun-Resmî Asitanesi) Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Keçeci Karabaş) Mahallesi, Eski Ali Paşa Caddesi, Kabakulak Sokağı'nda idi. 1913-14 yıllarında hazırlanan Alman Mavileri Haritası incelendiğinde tekkenin duvarlarının çevrelediği arsanın 1600 ada 154, 170, 171

¹⁹¹⁴ CSRA, 231/401.

¹⁹¹⁵ IST.MFT.MSH d.1770 s.25; d.1777 s.29; CSRA, 231/322.

¹⁹¹⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 60.

¹⁹¹⁷ CSRA, 231/406.

¹⁹¹⁸ CSRA, 231/173.

ve 172 parselleri kapladığı anlaşılmaktadır. Türbe ve tevhidhaneyi ihtiva eden tekke binası ile hazîre 154 parselde yer almaktaydı. Bu arsada Kadı Mestcizade Osman Efendi'nin konağı bulunmaktaydı. Kızı Alîme Hatun kendisine miras kalan konak arsasına kocası Şeyh Mustafa Ahî Resmî Efendi için m.1790/h.1204 yılında bir Kadirî tekkesi inşa ettirmiş¹⁹¹⁹ ve 19 Rebiu'l-evvel 1213 (31 Ağustos 1798) tarihinde de bir vakfiye hazırlatmıştır¹⁹²⁰. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki kayıddan tekkenin bir yangında ortadan kalktığı ve m.1888/h.1305 yılında arsa halinde bulunduğu anlaşılmaktadır¹⁹²¹. Sonradan yeniden inşa edilen tekkenin Encümen Arşivi'ndeki 30 Kasım 1939 tarihli fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla kârgir bodrum üzerine ahşap iki kattan müteşekkil olduğu bir tevhidhanesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Tevhidhane duvarlarında tarîkat büyüklerinin isimlerin yazılı olduğu levhalar ile türbe kısmında üç sanduka bulunmaktaydı. En sağdaki büyük sanduka Şeyh Süleyman Safî Efendi'ye, yanındaki ise Şeyh Mustafa Sabrî Efendi'ye aiddi. Tekkenin ahşap kısımları yıkılmış olup günümüze sadece hazîresi intikal edebilmiştir. Arsasının bir bölümüne Fatih Belediyesi tarafından semt konağı inşa edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Mustafa Ahî Resmî Efendi (v.1794), Aliyyu'l-kadrî Efendi (v.1828), Süleyman Safî Efendi (v.1837), İbrahim Mâşukî (v.1855), Mustafa Sabrî Efendi (v.1888), Ahmed Şemseddin Efendi

- 1. İsmail Hakkı Koray:** Şeyh İbrahim Maşukî'nin küçük oğlu olup m.1854/h.1270 yılında doğmuştur. Henüz bir yaşındayken babasını kaybeden İsmail Hakkı Efendi ağabeyinin nezaretinde seyr u sülûka devam etmiş ve Kadirî-Resmî hilafeti almıştır¹⁹²². 10 Şevval 1305 (20 Haziran 1888) tarihinde dayısı Haydarhane Tekkesi Şeyhi Süleyman Efendi tarafından Kabakulak Tekkesi meşihatine iclas etdirilmiş, duasını Cerrahî Asitanesi şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi yapmıştır¹⁹²³. Babasının vefatında iki kardeşe meşihat müştereken tevcih olunmuş ve naib ta'yin edilmişti. Ağabeyinin vefatıyla onun yarım hissesi de İsmail Hakkî Efendi'ye

¹⁹¹⁹ CSRA, 117/23.

¹⁹²⁰ EEKEA, 415.

¹⁹²¹ IST.MFT.MSH d.1769 s.87.

¹⁹²² CSRA, 214/115.

¹⁹²³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 106.

20 Şevval 1305 (30 Haziran 1888) günü tevcih olunmuştur¹⁹²⁴. Peyk Dede Tekkesi Şeyhi Tiryaki Said Aşkî Efendi'nin halîfelerinden Zakir Mehmed İzzet Efendi'den tac, kemer ve gül işlemeyi öğrenen İsmail Hakkı Efendi'ye, kız kardeşinin oğlu Şeyh Mehmed Nurî Molla'nın feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 28 Safer 1327 (21 Mart 1909) tarihli mazbatasına istinaden Ayşe Hatun Tekkesi meşihati de tevcih olunmuştur¹⁹²⁵. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre *"Erzurumlu Şeyh İbrahim Efendi ile beraber bilhassa kıyam ism-i Hayy'ında Hakî Baba'nın nutuklarından okuyarak beraberce mazhar vurmaları görülecek bir haldi. Hakkı Efendi hakikaten aşık ve tam manasıyla ve bütün haliyle tekye şeyhi idi. Görünüşü muhabbetli, celadetli, kuvvetli nazarları vardı. Omuzuna dökülen örülü saçlarını tekyelerin seddinden sonra da ölünceye kadar kesdirmeyi ve teessüründen yıllarca sokağa çıkmadı."*¹⁹²⁶ Tekkeler seddolunana kadar şeyhliği devam eden İsmail Hakkı Efendi 31 Ocak 1935 (25 Şevval 1353) tarihinde vefat etmiş ve Edirnekapısı dışında Zülali Çeşmesi arkasına defnedilmiştir. Üst kısmı Kadirî gülleriyle süslenmiş kabir taşında latin harfleriyle şu ifade yazılıydı: *"el Fatiha / Kabakulak'da / Kadirî Tekyesi / Şeyhi İsmail / Hakkı Koray / burada medfundur. / D.1854 Ö.1935"*¹⁹²⁷. C. S. Revnakoğlu, İsmail Hakkı Koray'ın kabrinin Erzurumlu Kadirî Şeyhi M. Ali Paşa'nın oğlu Mustafa Kemaleddin'in yanında medfun olduğunu¹⁹²⁸ yazmaktadır. Söz konusu kabir Haliç Köprüsü bağlantı yolları açılırken Yeni Kozlu Kabristanı'na nakledilmiştir. Günümüzdeki mezar taşında latin harfleriyle KABAKULAK / KADİRİ TEKKESİ ŞEYHİ / İSMAİL HAKKI KORAY / 1854-1935 / EŞİ İRFAN KORAY / 1875-1961 / RUHLARINA FATİHA" ibaresi yazılıdır. Şu isimlere hilafet vermiştir: 1. Büyük oğlu Abdürrezzak Efendi, 2. Damadı Zakirbaşı Mehmed Ali GERÇEK (v.1948), 3. Kızkardeşinin oğlu Şemseddin Efendi, 4. Şemseddin Efendi'nin ağabeyi Nûri Efendi, 5. Eceabad Müftüsü Hâfız Nûri Efendi, 6. Ayaspaşa'da Ali Baba Tekkesi Şeyhi Hüseyin Resmî Efendi, 7. Çenezade Tekkesi son şeyhi Mehmed Fikrî BOZKIR, 8. Küçük oğlunun kayınpederi Hâfız İsmail Zühdü Efendi¹⁹²⁹.

¹⁹²⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.107.

¹⁹²⁵ IST.MFT.MSH d.1777 s.108.

¹⁹²⁶ CSRA, 117/18.

¹⁹²⁷ CSRA, 117/20.

¹⁹²⁸ CSRA, 117/18.

¹⁹²⁹ CSRA, 117/24.

113. Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Mi'mar Sinan) Mahallesi, Keçeciler Caddesi, 64 numarada, 2086 ada 52 parselde bulunmaktaydı. Tekkenin banîsi olarak bazı kaynaklarda Şeyh Mahmud Bedreddin Efendi gösterilse de hazîredeki kabir taşları incelendiğinden ondan önce en az 3 şeyhin daha bu tekkede irşad hizmeti verdiği anlaşılmaktadır. Tekkenin vakfiyesi h.1179 (1765) yılında tanzim olunmuş, Evkaf'a kaydı ise h.1184 (1770) yılında yapılmıştır¹⁹³⁰. m.1782/h.1196 yılında çıkan Cibali Yangını tekkeyi de harap etmiştir¹⁹³¹. İnşa olunan tekke tekrar arsa halini alınca son olarak Edirneli Şeyh Seyyid Muhammed Sıdkî Efendi tarafından m.1856/h.1273 yılında ihya edilmiştir¹⁹³². 31 Mayıs 1918'de çıkan büyük yangın sonrası Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi'ne yerleştirilen yangınzedelerden bazıları içki içip huzursuzluk çıkarmışlar, tekke şeyhi tarafından uyarılınca da aldırış etmeyerek şeyh efendiye hakaret etmişlerdir. Yapılan şikâyet üzerine Meclis-i Meşayih tarafından Evkaf Nezareti'ne bu kişilerin tekkeden çıkarılması için 26 Şevval 1336 (4 Ağustos 1918) tarihinde yazı gönderilmiştir¹⁹³³. Bu tekkeye postnişîn ta'yini için Uşşakî Asitanesi'nden hilafet alınması vakfiyenin bir şartıydı¹⁹³⁴. Tekkelerin sedd olunması sonrasında bakımsız kalan tevhidhanenin çatısı 1932 yılında çökmüştür¹⁹³⁵. 1960'daki vefatına kadar Şeyh M. Hazmî Efendi'nin ikamet ettiği meşruta 1977 yılında yıkılmış ve yeri arsa haline gelmiştir. Günümüze Keçeciler Caddesi üzerindeki türbe binası ile hazîresinden birkaç mezar taşı ulaşabilmiştir. Tekkenin rekonstrüksiyona dair çalışmalar 2018 yılında başlatılmış, ihaleyi alan şirketinin mali sıkıntıya düşmesi sebebiyle bir süre gecikme yaşansa da inşaat 2022 yılında tamamlanmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

İbrahim Efendi (v.1771), Seyyid Süleyman Efendi (v.1777), Abdurrahman Efendi, Mahmud Bedreddin Efendi (v.1783), Muhammed Edîb Efendi (v.1805), Saraç Mahmud Efendi (v.1836), Hâfız Muhammed Salih Efendi, Seyyid Muhammed Sıdkî Efendi (v.1856), Muhammed Said Efendi (v.1857), Seyyid Ahmed Hakkı Efendi (v.1868), Hasan Hilmî Efendi (v.1888), Hâfız İsmail Rumî Efendi (v.1899)

¹⁹³⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 85.

¹⁹³¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/251.

¹⁹³² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 181; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/204; CSRA, 263/169.

¹⁹³³ IST.MFT.MSH d.1738 s.105.

¹⁹³⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/220.

¹⁹³⁵ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 92.

1. Hâfız İsmail Efendi: Silistrelidir. “Tütüncü Şeyh” ve “Muhacir Şeyh” lâkablاریyla tanınmaktaydı. Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi Şeyhi Hasan Hilmî Efendi'ye uzun müddet hizmet edip kendisinden m.1887/h.1304 yılında hilafet almışdır¹⁹³⁶. Sonradan Uşşakî Asitanesi Şeyhi M. Cemaleddin Efendi tarafından da hilafet verilen¹⁹³⁷ Hâfız İsmail Efendi'ye, h.1310-1312 (1893-1895) yılları arasında Edirnekapısı dışında arsa halinde bulunan Seydi Beğ Tekkesi meşihatı tevcih edilmişse de II. Meşrutiyetin ilanına kadar yeniden inşasına muvaffak olamamışdır¹⁹³⁸. 1317 yılı Muharrem ayında (Mayıs 1899) Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunan¹⁹³⁹ Hâfız İsmail Efendi 25 Temmuz 1336 (1920) (8 Zilkade 1338) tarihinde vefat etmiş¹⁹⁴⁰ ve Mahmud Bedreddin Efendi Türbesi'nde M. Said Efendi'nin kabri içine defnedilmiştir¹⁹⁴¹. 22 yaşında bulunan oğlu Cemil Efendi şeyhliğin kendisine verilmesi için Meclis-i Meşayih'e müracaat etmişse de hilafeti bulunmadığından ve meşihatın vakfiyeye göre Uşşakî Asitanesi hulefasına meşrut olduğu gerekçesiyle talebi geri çevrilmiştir¹⁹⁴².

2. Mehmed İzzet Safiyyullah Çayırılı (Muhammed İzzeddin Safiyyullah Efendi): Batum'un Khala (HOLA) kazasının Horcum köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Selim bin Süleyman bin Ahmed'dir. Doğum tarihini Hüseyin Vassaf 9 Haziran 1284 (21 Haziran 1868) olarak kaydederken Meclis-i Meşayih'e verdiği tercüme-i halinde Rumî 1285 (1869) yazılıdır¹⁹⁴³. Batum'dan ailesiyle birlikde Bursa'nın İnegöl ilçesine göç etmiş, 15 yaşındayken tahsil için İstanbul'a gitmiştir. Burdurlu Şeyh Mustafa Hilmî Efendi'den ilim icazeti aldıktan sonra m.1900/h.1318 yılında ruûs imtihanını kazanarak İnegöl'e bağlı Hocaköy'deki Hamidiye Medresesi'nde müderris olarak çalışmaya başlamıştır. Tasavvufa da meyledip Şeyh Mustafa Hilmî Efendi'ye 9 Ramazan 1324 (27 Ekim 1906) günü intisab etmiş, seyr u sülûkunu tamamlayınca da 13 Şubat 1335 (1919) tarihinde Halvetî-Uşşakî hilafeti almıştır¹⁹⁴⁴. Asitane şeyhinden mustahlef olması

¹⁹³⁶ Bu icazetname özel bir koleksiyonda bulunmaktadır.

¹⁹³⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/252.

¹⁹³⁸ CSRA, 285/126.

¹⁹³⁹ CSRA, 285/126.

¹⁹⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1740 s.5.

¹⁹⁴¹ CSRA, 263/179.

¹⁹⁴² IST.MFT.MSH d.1740 s.5,6.

¹⁹⁴³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/219; Albayrak, a.g.e., 5/164.

¹⁹⁴⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/220; IST.MFT.MSH d.1755 vr.27b.

hasebiyle, Meclis-i Meşayih'in 23 Rebiu'l-evvel 1339 (4 Aralık 1920) tarihli mazbatasıyla Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi'ne postnişîn ta'yin olunan¹⁹⁴⁵ İzzet Efendi 1921 yılının ilk çeyreğinde iki ay için izin alıp İnegöl'e gitmiş, ancak 1922 yılı Nisan ayında İstanbul'a geri dönebilmiştir¹⁹⁴⁶. Bu süre zarfında mürşîdi Mustafa Hilmî Safî Efendi tekkedeki zikirleri idare etmiştir. İzzet Efendi müderrislik ve Bursa Vilayet Meclis İdare A'zalıgı vazifelerinde bulunmuş, cami'lerde vaaz vermiştir. Yunan işgalinde yakılan Hocaköy'deki medrese ve tekkesini istiklalinde elde edilmesinden sonra ihyaya gayret etmiştir. Tekkelerin seddolanması ve Uşşakî Asitanesi postnişîni olan mürşîdinin vefatı sonrasında İstanbul'a gelen Mehmed İzzet Safiyyullah Efendi, 18 Zilhicce 1344 (30 Haziran 1926) çarşamba günü Hüseyin Vassaf'a hilafetname vermiş, Mustafa Hilmî Efendi'nin tac, hırka ve kemerini tevdi etmiştir¹⁹⁴⁷. Bursa, Yenişehir Müftüsü Mehmed Kâmil Efendi (v.1944) ve İnegöl, Hilmiye köyünden Hacı Yusuf NARİN (v.1955) diğer hilâfeleridir. 9 Nisan 1941 (12 Rebiu'l-evvel 1360¹⁹⁴⁸) tarihinde vefat eden İzzet Safiyyullah Efendi İnegöl'e bağlı Hocaköy Kabristanı'na defnedilmiştir.

3. Muhammed Hazmî Tura: Malatya'nın Arapgir ilçesinde m.1881/h.1298 yılında dünyaya gelmiştir. Şeyh Ulya Mahallesi imam-hatîbi Hocaşade Abdullah Hamdî Efendi'nin oğludur. İlçesinde rüşdiyyeyi¹⁹⁴⁹, Malatya ve Harput'da kıraat ilmini tahsil edip makasid ilmi için 30 Temmuz 1902 günü İstanbul'a gitmiştir. Fakat o esnada Sultan II. Abdülhamid başşehir talebe gelmesini men ettiğinden Erzurum'a gitmek durumunda kalmış, Müftü Efendi'den ilim tahsiline devam etmiştir¹⁹⁵⁰. Erzurum'da Kadirî-Halisî meşayihinden Kolağası Ali Rıza Beğ'e (v.Tokat, 1930) intisab etmiş ve hizmetinde bulunmuşdur¹⁹⁵¹. 1903 yılında İstanbul'a giderek Bayezid müderrislerinden Arapgirli Hüseyin Efendi'den ders görüp 2 sene sonunda icazet almıştır. 1908 yılında ruûs imtihanını geçerek Bayezid Cami'i'nde

¹⁹⁴⁵ IST.MFT.MSH d.1740 s.5,6; d.1744 s.15.

¹⁹⁴⁶ IST.MFT.MSH d.1757 vr.94b.

¹⁹⁴⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/292.

¹⁹⁴⁸ Kabir taşında 12 Rebiu'l-evvel 1360 (Nisan 1960) yazılıyken C. S. Revnakoğlu'nun notlarında 12 Rebiu'l-evvel 1359'da vefat ettiği belirtilmektedir. Bkz. CSRA, 263/183.

¹⁹⁴⁹ Albayrak, a.g.e., 3/183.

¹⁹⁵⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/221.

¹⁹⁵¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/221.

ders vermeye başlamıştır. 1924'de medreselerin kapatılışına kadar Farsça, fıkıh, İbtida-yı Dahil Medresesi'nde edebiyat, mantık ve adab-ı münazara ve Sahn Medresesi'nde kelâm müderrisliklerinde bulunmuştur. 1912 yılında Murad Molla Kütüphanesi'ne hâfız-ı kütüb ta'yin edilmiştir. 1924 yılına gelindiğinde Nuruosmaniye Cami'i'nde Hadis-i Şerif, Kasımpaşa Cami'-i Kebîri'nde de Mesnevî okutmaktaydı. 1918 yılında Kasımpaşa Uşşakî Asitanesi postnişîni Mustafa Hilmî Safî Efendi'nin kızıyla evlenmiş ve kayınpederine intisab ederek seyr u sülûka başlamıştır. 17 Rebiu'l-evvel 1343 (16 Ekim 1924) perşembe günü Mustafa Hilmî Efendi'den Halvetî-Uşşakî hilafeti almış ve Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi şeyhliği uhdesine tevcih olunmuştur. Tekkelerin seddolanması sonrası Heybeliada Deniz Harb Okulu'nda 8 yıl din dersi hocalığı yapmış, bu dersler müfredattan çıkarılınca bir yıl felsefe ve içtimaiyat derslerine girmiştir¹⁹⁵². 1937'de Süleymaniye Kütüphanesi müdürlüğüne ta'yin edilmiş, 1947'de emekli olana kadar bu vazifesini sürdürmüştür¹⁹⁵³. Fatih Cami'i'nde Mesnevî şerh etmiştir. Rahatsızlığı sebebiyle yatdığı Haseki Hastanesi'nde 29 Haziran 1960 (4 Muharrem 1380) çarşamba günü vefat eden M. Hazmî Efendi, tekkenin meşrutasında bir gece bekletilmiştir. Perşembe günü Fatih Cami'i'nde öğle vakti kılınan cenaze namazı sonrası Feriköy Helvacı Bacı Kabristanı'nda kayınpederi ve mürşîdi Mustafa Hilmî Safî Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

114. Tahta Minareli Mescid (Ahşap Minare-Apardı Muslihuddin-Salih Efendi) Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Muhtesip İskender) Mahallesi, Eski Ali Paşa Caddesi, 31 numarada, 1528 ada 42 parselde idi. Ayvansarayî, Muslihuddin Mescidi'ni Emîr Buharî'nin pîrdaşı Şeyh Mustafa Kocavî'nin inşa ettirdiğini yazmaktadır¹⁹⁵⁴. Bu ifadeden Mustafa Kocavî'nin Nakşî-Ahrarî meşayihinden Simavlı Abdullah İlahî'nin halîfesi olduğu anlaşılmaktadır. Mescidin adında geçen "Muslihuddin" ifadesi, banîsinin isminin "Mustafa Muslihuddin Kocavî" olabileceği fikrini akla getirmektedir. Taşköprülüzade, Şeyh Muslihuddin Kocavî'nin menakıbını yazarken¹⁹⁵⁵ mürşîdi hakkında bilgi vermemiştir. Müstakimzade Süleyman

¹⁹⁵² Albayrak, a.g.e., 3/184.

¹⁹⁵³ CSRA, 263/184.

¹⁹⁵⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 100b.

¹⁹⁵⁵ Taşköprülüzade, *Şakâ'ik*, terc. Muhammet Hekimoğlu, 400.

Sa'deddin Efendi, "Apardı Muslihuddin" adıyla da bilinen Tahta Minareli Mescid'in karşısındaki evde m.1719/h.1131 doğmuş ve gençliğini bu semtde geçirmiştir¹⁹⁵⁶. Şeyh Mustafa Kocavî'nin oğlu Şeyhzade Mehmed Efendi, Kadı Beyzavî Tefsiri'ne bir haşiye yazmıştır. Şeyhzade Mehmed Efendi m.1544/h.951 yılında vefat ederek Fındıkoğlu (Hoca Hayreddin) Mescidi hazîresine defnedilmiş, 1950'lerde Fevzi Paşa Caddesi açılırken kabri Edirnekapısı dışına, Halebî'nin kabri yanına nakledilmiştir¹⁹⁵⁷. 1974'de bu defa Haliç Köprüsü bağlantı yolları teşkil edilirken Halebî'nin kabri Sakızağacı Kabristanı'na taşınmıştır. Tahta Minareli Mescid yanıp arsa halini aldıktan sonra burasının imamı Hattat Muhammed Salih Efendi tarafından m.1878/h.1295 yılında Rıfâî tekkesi olarak yeniden inşa ettirilmiştir¹⁹⁵⁸, 3.000 kuruş bağışlanmak suretiyle bir vakfiye tanzim edilmiştir¹⁹⁵⁹. Tekkenin meşihat ve tevliyet ciheti Şeyh M. Salih Efendi'nin erkek evlâdına, onların inkırazı halinde de hulefasının en kıdemlisine meşrut kılınmışdı. Mukabele günü pazartesi idi¹⁹⁶⁰. İcra Vekilleri Heyeti'nin (Bakanlar Kurulu) 1 Nisan 1936 tarihli kararına istinaden satışa çıkarılan tekke binası Şeyh Mahmud Cemaleddin Efendi'nin damadı tarafından 26 Haziran 1936 tarihinde Vakıflar İdaresi'nden 1.150 liraya satın almış¹⁹⁶¹ ve mesken olarak kullanmaya başlamıştır. Tekkenin türbesinde Hattat Şeyh M. Salih Efendi, eşi Feride Hanım, oğlu bestekâr Şeyh Ali Rıza Efendi ve Feride Hanımın arkadaşı Hacı Hanım medfundu. Tekke satın alındıktan sonra türbe çiçek bahçesi haline getirilmişdi¹⁹⁶². Damadın vefatı sonrasında varisler 1963 yılı öncesinde tekke ve türbeyi yıktırıp yerine iki sokağa da cephesi bulunan bir apartman yaptırdılar¹⁹⁶³. Günümüzde tekke arsasında apartman yer almaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Hattat Muhammed Salih Efendi:** İbrahim Efendi'nin oğlu olup m.1788/h.1203 yılında Karagümrük semtinde dünyaya gelmiştir. Şehzadebaşı'nda İbrahim Paşa Medresesi'nde tahsilini tamamlayıp icazet

¹⁹⁵⁶ Müstakîmzade, *Tuhfe-i Hattatîn*, 5.

¹⁹⁵⁷ CSRA, 174/52.

¹⁹⁵⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 226. C. S. Revnakoğlu ise yeniden ihya tarihini h.1276 olarak yazmaktadır. Bkz. CSRA, 174/52.

¹⁹⁵⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 20/110.

¹⁹⁶⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/270.

¹⁹⁶¹ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 110.

¹⁹⁶² CSRA, 111/98.

¹⁹⁶³ CSRA, 111/97.

almış, Şehzade Cami'i'ne müderris olarak ta'yin edilmiştir¹⁹⁶⁴. Önceleri tasavvufun aleyhinde bulunan M. Salih Efendi, m.1827/h.1243 yılında, arkadaşı Odabaşı Tekkesi Şeyhi Abdullah Efendi vasıtasıyla Üsküdar'daki Kurban Nasuh Tekkesi Şeyhi Nurî Efendi'yi ziyarete gitmiş. İbn-i Arabî'nin Fütuhât-ı Mekkiye'sinden bazı zor meseleleri imtihan maksadıyla sorunca aldığı cevaplar karşısında gönlünde Şeyh Nurî Efendi'ye karşı bir muhabbet hasıl olmuş ve o gece orada kalmak istemiştir. Yatsı namazı vakti girdiğinde Şeyh Nurî Efendi'nin yönlendirmesiyle imamet için mihraba geçen M. Salih Efendi tekbir aldıktan sonra "Elhamdülillah" demiş, fakat Fatihâ'nın devamı bir türlü hatırına gelmemiştir. Bu defa Şeyh Nurî Efendi imam olup namazı kıldırmıştır. Mürşîdinin yanında seyr u sülûk görererek m.1849/h.1265 yılında Rıfaiyye'den hilafeti alan M. Salih Efendi, ayrıca Hoca Hasan Hüsameddin Efendi'nin verdiği Mesnevî şerhi derslerine devam etmiş, Hattat İsmail Zühdi Efendi'den de hüsn-i hat meşk etmiştir. Meşihat vaz' eylediği Tahta Minareli Mescid Tekkesi'nin taamiyesi yokdu. İstanbul'daki Rıfâî tekkelerinin bir kısmının mihrabı üzerindeki "*Hazret-i Pîr Ahmed er Rıfâî*" yazıları Hattat M. Salih Efendi'nin kaleminden çıkmaydı¹⁹⁶⁵. Mushaf ve *Delâil-i Şerîf* yazarak geçimini temin eden M. Salih Efendi Tahta Minareli Mescid'in yerine inşa ettirdiği dergâhın ihtiyaçlarını bu suretle karşılamıştır¹⁹⁶⁶. Tabîbzade'nin *Silsilenâme*'sinde M. Salih Efendi'nin Kabakulak Tekkesi Şeyhi Süleyman Safî Efendi'den de Kadirî-Resmî hilafeti aldığı kayıtlıdır¹⁹⁶⁷. Eşi Feride Hanım, Sultan 5. Murad'ın dadısı idi¹⁹⁶⁸. 6 Şevval 1296 (23 Eylül 1879) günü vefat eden M. Salih Efendi tevhidhane içine defnedilmiştir¹⁹⁶⁹. Cenaze tekkeye getirildiğinde "burası camidir, gömülemez" diye itiraz edenler olunca orada bulunan Said Çavuş Tekkesi Şeyhi Seyyid Muhammed Ataullah Efendi kapının önündeki tabutu tek eliyle alıp içeri sokmuş ve M. Salih Efendi'nin naaşını kabrin içine yerleştirmiştir¹⁹⁷⁰.

2. Zakirbaşı Ali Rıza Efendi: Şeyh M. Salih Efendi'nin oğludur. Babasının

¹⁹⁶⁴ CSRA, 174/53.

¹⁹⁶⁵ CSRA, 174/53.

¹⁹⁶⁶ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 1/205.

¹⁹⁶⁷ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 4a.

¹⁹⁶⁸ CSRA, 111/106.

¹⁹⁶⁹ Şeyh Şevket Efendi, a.g.e., 10a.

¹⁹⁷⁰ CSRA, 111/100.

vefatında yaşı küçük olduğundan Ali Rıza Efendi'ye 24 Muharrem 1297 (7 Ocak 1880) tarihinde Said Çavuş Tekkesi Şeyhi Seyyid Muhammed Ataullah Efendi'nin niyabetiyle meşihat tevcih olunmuştur¹⁹⁷¹. Tekkenin şeyh niyabetini 11 Cemaziye'l-ahir 1299 (29 Nisan 1882) tarihinden itibaren de Kurban Nasuh Tekkesi Şeyhi Seyyid Muhammed Tevfik Şuaî Efendi¹⁹⁷² devam ettirmiştir¹⁹⁷³. Kubbe Tekkesi Şeyhi Molla Beğ'den Rıfâî hilafeti almış ve Şeyh Seyyid Muhammed Tevfik Şuaî Efendi tarafından postuna iclâs etdirilmiştir¹⁹⁷⁴. Ali Zekâî Dede ve Bolahenk Nuri Beğ'den musıkî meşk etmiştir. Zakirbaşılığı Hüsrev Paşa Tekkesi zakirbaşısı Hakkâk Mehmed Efendi'den öğrenmiştir. Kubbe ve Müftü Hamamı Tekkeleri'nde zakirbaşılık yapan Ali Rıza Efendi iyi bir hanende ve kıyam zakiri idi¹⁹⁷⁵. Rûsumat başkâtibliğinden emekliye ayrılmış, 8 Muharrem 1321 (6 Nisan 1903) tarihinde verem hastalığından vefat etmiş¹⁹⁷⁶ ve tevhidhanenin türbe kısmında babasının yanına defnedilmiştir.

3. Mahmud Cemaleddin Efendi: Meclis-i Meşayih'in 4 Safer 1321 (2 Mayıs 1903) tarihli mazbatasına istinaden tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur¹⁹⁷⁷. C. S. Revnakoğlu şu bilgileri vermektedir: “*Adliye hademesinden Eğrikapılı Osman Nuri Efendi'nin oğludur. Tahta Minare Tekkesi'nin son şeyhi idi. Mayıs 1279 (Zilkade 1280) tarihinde Eğrikapı'da Avcı Beğ Mahallesi'ndeki baba evinde doğdu. Rüşdiye'de okudu. “Ayva Göbek Cemal Beğ” derlerdi. Rüşdiyeden sonra bir müddet cami' dersleri gördü. Balıkhane Nezaretine mülazemeten (stajyer olarak) devam etti. 29 Kânun-ı evvel 1299 tarihinde 300 kuruş maaşla ve imtihanla Kınalı Ada rûsum-ı sitte memurluğuna geçti. Sonra Düyûn-ı Umûmiyye kâtibliğinde bulundu. 1315'de Eyyûb Sulh Mahkemesi kâtibliğine geçerek uzun yıllar bu vazifede kaldı. Müftü Hamamı Şeyhi Raşid Efendi'den istihlaf edilmiştir. Dergâhların seddinden biraz sonra 1926 Eylülünde göçdü. Edirnekapısı Şehidliği'nin karşısında yatıyor. Taş istemedi.*”¹⁹⁷⁸. Vefat tarihinin 5 Eylül 1926 tarihinde

¹⁹⁷¹ IST.MFT.MSH d.1775 s.10.

¹⁹⁷² Babası Şeyh Nurî Efendi'nin halîfesi Tahta Minare Tekkesi şeyhi Salih Efendi'den 6 Cemaziye'l-ahir 1290 (1 Ağustos 1873) tarihinde Rıfâî hilafeti almıştır. Bkz. Şeyh Şevket Efendi, a.g.e., 8a.

¹⁹⁷³ CSRA, 111/100; IST.MFT.MSH d.1762 vr.39a.

¹⁹⁷⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 226; CSRA, 174/54; 111/99.

¹⁹⁷⁵ CSRA, 174/54.

¹⁹⁷⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 226; CSRA, 174/54.

¹⁹⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1775 s.10.

¹⁹⁷⁸ CSRA, 111/101-103.

vuku bulduğu C. S. Revnakoğlu'na şeyhin yakını tarafından gönderilen 2 Ocak 1943 tarihli mektubdan anlaşılmaktadır¹⁹⁷⁹. Askeri Müze Mehterbaşı Sakallı Rıza Beğ, Şeyh Mahmud Cemaleddin Efendi'nin halîfesi idi¹⁹⁸⁰.

115. Muhammed Şemseddin Efendi (Akşemseddin-Muhyî Efendi-Perşembe) Tekkesi

“Şeyh Şemseddin Efendi Tekkesi”, “Şemsî Efendi Tekkesi”, “Paşa'nın Tekkesi”, “Perşembe Tekkesi” gibi isimlerle anılan dergâhın günümüzdeki adresi Fatih, Hırka-i Şerif (eski Muhtesip İskender) Mahallesi, Keçeciler Caddesi, 36 numara, 1518 ada 3 parseldir. Şeyh Ca'fer Hayrullah Efendi'nin Hüseyin Vassaf'a aktardığı rivayete göre Keçeciler Caddesi'nde dergâhı bulunan Halvetî-Uşşakî meşayihinden Mahmud Bedreddin Efendi önünden geçtiği bir bakkal dükkânını işaret ederek buraya ileride bir tekke yaptırılacağını haber vermiştir¹⁹⁸¹. 1783'de vefat eden Mahmud Bedreddin Efendi'den bir sene sonra hazırlanan *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde “Yenibağçe kurbünde Akşemseddin Mahallesi'nde Şeyh es Seyyid Muhammed Şemsî el Kadirî Zaviyesi”ne tahsisat ayrıldığı bilgisine rastlanmaktadır¹⁹⁸². Şeyh M. Şemseddin Efendi XVIII. yüzyılın son çeyreğinde bahçesini vakfederek bir tekke inşa ettirmiş, m.1788/h.1203 yılında tanzim ettirdiği vakfiye 11 Rebiu'l-evvel 1204 (29 Kasım 1789) tarihinde İstanbul Kadılığı'nca kayda alınmıştır¹⁹⁸³. Tekkenin meşihati ve vakfın tevliyeti o esnada hayatda olan Şeyhi Mustafa Ahî Efendi'ye, onun vefatıyla Şeyh M. Şemseddin Efendi'ye, Şeyh Mustafa Ahî Efendi'nin kardeşi Seyyid M. Ali Efendi'ye, onun vefatıyla M. Şemseddin Efendi'nin en büyük evlâdının erşed ve aslah olanına, neslinin kesilmesi halinde hulefasından en kıdemlisine, onların da kalmaması durumunda Şeyh Mustafa Ahî Efendi Dergâhı'nda postnişîn olan zatın inhasıyla (onayıyla) bir Kadirî halîfesine verilmesi vakfiyenin şartları arasındaydı¹⁹⁸⁴. Halil Sami Paşa'nın küçük kardeşi Boğazlar Muhâfızı Müşîr Asaf Paşa (1837-1899) tekkeyi yeniden yaptırmaya niyetlendiğinde Sultan II. Abdülhamid inşaatın Hazine-i Hassa'dan karşılanmasını ferman buyurmuştur. Hazine'den bir miktar para alınsa da inşaat masrafinin yarısına yakını Asaf Paşa tarafından karşılanmıştır.

¹⁹⁷⁹ CSRA, 111/92-93.

¹⁹⁸⁰ CSRA, 111/101.

¹⁹⁸¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/251.

¹⁹⁸² Çetin, a.g.m, 587.

¹⁹⁸³ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 33/185.

¹⁹⁸⁴ Şeyh ailesinden Ediz Ersoy'da bulunan vakfiye sureti.

Paranın zamanında gelmemesinin inşaatı geciktirmesi sebebiyle rahatsız olan Asaf Paşa'nın Hazine-i Hassa Nazırı'na "*Senin bir parayı istemem. Kendi namıma yaptırdım.*" dediği rivayet edilmektedir. 15 Rebiu'l-evvel 1311 (25 Ekim 1893) perşembe günü resm-i küşadı (açılış merasimi) gerçekleştirilmiştir¹⁹⁸⁵. Günümüzde türbede asılı duran ta'lik hatlı kitabede şu ibare yazılıdır: "*es Sultan ibnu's-Sultan el Gazi Abdülhamîd-i sanî hazretlerinin / asr-ı hümayûn-ı mülûkânelerinde müşîrân- izâmından Âsaf Paşa / hazretleri işbu dergâh-ı şerîfi müceddeden inşa eylemiştir. Sene 1311*". Kitabedeki "Abdülhamîd" kelimesi sonradan kazınmak suretiyle tahrifata uğramıştır. 1925 sonrasında bakımsızlıktan harap olan tekkenin önce tevhidhanesi ortadan kalkmıştır. İki katlı ahşap selamlık kısmında Ca'fer Hayrullah Efendi ve ikinci hanımı, harem kısmında da M. Şevkullah Efendi ve ailesi oturmaya devam etmiştir. Son olarak Gülşen Hanım'ın ayrılması üzerine tekke boşalmış, harem ve selamlık Aralık 1965'de yıkılmış¹⁹⁸⁶, 2000'li yıllara sadece türbe kısmı ulaşabilmiştir. 2012 yılında başlanan restorasyon çalışmaları 2014 yılında tamamlanmış ve Hırka-yı Şerif Vakfı'na tahsis edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Muhammed Şemseddin Efendi (v.1812), Seyyid Ahmed İzzeddin Efendi (v.1813), Seyyid Muhammed Muhyiddin Efendi (v.1863)

- 1. Muhammed Ca'fer Hayrullah Doruk:** 9 Safer 1279 (6 Ağustos 1862) tarihinde dünyaya gelen M. Ca'fer Hayrullah Efendi, Halil Sami Paşa'nın oğludur¹⁹⁸⁷. Halil Sami Paşa, dedesi Muhammed Nurullah Paşa'nın (v.1841) vali olarak görev yaptığı Ankara'da m.1825/h.1240 yılında dünyaya gelmiştir. M. Nurullah Paşa da Vezir-i a'zam Halil Hamid Paşa'nın küçük oğludur¹⁹⁸⁸. Halil Sami Paşa'nın babası Şeyhülharem Muhammed Cemaleddin (Cemal) Paşa (v.1880) Bitlisli Müştak Baba'ya müntesib idi. Bir oğlu dünyaya geldiğini haber verdiği vakit Müştak Baba "bende-i Rabbu'l-Celîl Sami Muhammed Halil" şeklinde tesmiye etmiştir. Halil Sami, Şeyh M. Muhyiddin Efendi'ye 18 yaşında intisab edip 14 sene seyr u sülûk gördükten sonra hilafet almıştır. Fransa'ya tahsil için gönderilen ilk

¹⁹⁸⁵ CSRA, 156/203.

¹⁹⁸⁶ Şeyh Cafer Hayrullah Doruk'un oğlu M. Şemseddin Doruk'un kızı Hale Doruk'un (eşinden ayrılmış) oğlu Ediz Ersoy ile 18 Ocak 2020 günü yapılan telefon görüşmesi.

¹⁹⁸⁷ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi'ndeki 17 Cemaziye'l-ahir 1328 tarihli terceme-i hal vesikası. MŞH.SAİD.0057.0024.3.444B.

¹⁹⁸⁸ İsmail Hakki Uzunçarşılı, "Halil Hamid Paşa", *Türkiyat Mecmuası* 5 (1936), 213-369.

öğrenciler arasındadır¹⁹⁸⁹. Mürşîdinin kızı Seyyide Hadice Gülşen Hanım'la evliliğinden M. Ca'fer Hayrullah, Seyyid Ali Haydar ve Muhammed Şevkullah isimli oğulları dünyaya gelmiştir. Uzun yıllar devlet hizmetinde bulunup Rumeli Beğlerbeği payesi alan M. Halil Sami Paşa m.1881/h.1298 yılında emekliye ayrıldıktan sonra kışlarını kayınpederinin tekkesinde yazlarını da Büyük Çamlıca'daki sayfiyesinde geçirmiş, şirpençe hastalığından 4 sene kadar yatağa mahkûm kaldıktan sonra 7 Şevval 1318 (28 Ocak 1901) pazartesi günü vefat ederek tekkenin türbesine defnedilmiştir¹⁹⁹⁰. Şeyh M. Muhyiddin Efendi erkek çocuk bırakmadan vefat ettiğinden kızı Seyyide Hadice Gülşen Hanım'ın oğlu M. Ca'fer Hayrullah Efendi'ye henüz bir yaşında olmasına rağmen meşihat tevcih olunmuş, Şeyh Hacı Muhammed Sadreddin Efendi de naib olarak görevlendirilmiştir¹⁹⁹¹. Şeyh M. Muhyiddin Efendi'nin halîfesi olan Hacı M. Sadreddin Efendi Yakacık'daki Mustafa Ağa Tekkesi'nin postnişîniydi¹⁹⁹². İlk ve orta mekteb tahsili sonrasında özel hocalardan Arapça ve Farsça dersleri alan M. Cafer Hayrullah Efendi 5 Şevval 1291 (15 Kasım 1874) tarihinde ruûs imtihanını geçmiş, m.1898/h.1316 yılında İzmir Mevleviyeti'ne, 1 Rebiu'l-evvel 1323 (6 Mayıs 1905) tarihinde Bursa Mevleviyeti'ne nail olmuş, Kânun-ı sani 1325'de (Ocak/Şubat 1910) de mustahakkin-i ilmiye tertîbinden 500 kuruş maaşa hak kazanmıştır¹⁹⁹³. M. Ca'fer Hayrullah Efendi m.1883/h.1300 yılında babası M. Halil Sami Paşa'dan Kadirî-Resmî hilafeti alarak M. Şemseddin Efendi Tekkesi'ne asaleten postnişîn olmuştur. 62 yaşındayken Hindistan ve Bağdad'a seyahatler yapan ve Pîr Abdülkadir-i Geylanî Dergâhı'nda uzun süre misafir kalan M. Ca'fer Hayrullah Efendi aldığı ma'nevi bir işaret üzerine tekrar İstanbul'a dönmüştür¹⁹⁹⁴. Ahmet Hamdi TANPINAR Beş Şehir'de M. Ca'fer Hayrullah Efendi'ye dair izlenimlerini şöyle anlatıyor: *"İstanbul'da halâ geçmiş zamanı ve hayatı veren birkaç köşeye insanıyla beraber rastlanır. Bir gün adı II. Mahmud devrine karışan bir şeyhin hayatına dair bir şeyler ararken Abdülhamid-i evvelin maktul veziri Halil Hâmîd Paşanın torunlarından Hayrullah Bey isminde bir zatta bu adamın bazı*

¹⁹⁸⁹ CSRA, 156/209.

¹⁹⁹⁰ CSRA, 156/194.

¹⁹⁹¹ İTNVD, 184.

¹⁹⁹² CSRA, 156/200.

¹⁹⁹³ MŞH.SAİD.0057.0024.3.444B

¹⁹⁹⁴ CSRA, 156/188.

hâtıraları bulunduğunu söylediler ve evvelce Şâzili tekkesi olan Hırka-i Şerif'teki evinin adresini verdiler. Ev oldukça haraptı, fakat üslûp bir asır evvelini muhafaza ediyordu. İçindeki havanın daha evvellere çıktığını kapıdan girince anladım. Eski âyin yeri olan asma katın trabzanlı sofası o kadar eski ve her şey âdetâ öyle yerli yerinde idi ki insanın her merdiven gıcirtısında büyük ve üst üste gelen dalgaların uğultusunu andıran eski zikirleri hatırlamaması kabil değildi. Üst katın sofasında ise bir hayli kuş kafesi vardı. Hayrullah Bey'le çabuk dost olduk. Alnındaki urla, beyaz, geniş sakalıyla Michelangelo'nın Musa'sından değişerek gelmiş hissini veriyordu. Hayatımda bu kadar temiz ve saf insan görmedim. Bir gün bana sabahları zikir ve semâ ederken kuşlarının da beraberce zikir ve tehlil ettiklerini söyledi. Hattâ ricam üzerine bunu bana gösterdi de. O karşımda döner dönmez bir lahzada geniş sofa sanki bir gül fırtınasına tutuldu. O gün gördüğüm şey eski hayatımızla en mesut tesadüflerimden biri oldu. Hayrullah Beyin bende eski üslûpla seci'li ve kendisinden aldığım şeyh mektuplarının neşe ve hafif alayı ile yazılmış son derecede safdil bir mektubu vardır. Ne zaman kâğıtlarımın arasında rastlasam semâın ve zikirlerin ritmini tutan bir kuş seslerini duyar gibi oluyorum.”¹⁹⁹⁵ Ca'fer Hayrullah Efendi 29 Mart 1944 tarihinde vefat ederek Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir¹⁹⁹⁶. Sadeddin KAYNAK kabrinin arka tarafında medfun olup mezar taşı konulmasını istememiştir. Halîfeleri şu isimlerdir¹⁹⁹⁷: Baş halîfesi Osman Efendi (Posta Telgraf Memuru), Cemil Beğ (Amcası Asaf Paşa'nın oğlu), Kemal Beğ (Emekli Binbaşı), Neyzen Albay Mahmud Veysi Ergenç, Cemil Beğ (Abdülcemil Muhibbî Baba), İbnürrahmi Ali Tayyar Kerestecioğlu, Çanakkaleli Köse Neş'et Efendi, Ali Ramiz Beğ, Bahriye Yüzbaşı Mehmed Rıfat Güllök (Eyüplü Rıfat Baba), Osman Efendi, Hasan Mahvî Efendi (Çanakkale Yalı Cami'i İmamı), Abdurrahman Samî Niyazî Efendi (Yahya Kethüda Tekkesi postnişîni)¹⁹⁹⁸, Hocasade Mehmed Tevfik Efendi (Nevşehir Müftüsü), Muhammed Fahreddin Kaptanoğlu, dünürü Ali Ulvi Kıyıcı, damadı Hüseyin Ulvi Kıyıcı, Üsküdarlı Zakirbaşı Arap Ahmed, oğlu Selman Aşkî Efendi (v.Çanakkale,1915), Halil Sami Gözcüoğlu (Selman Aşkî Efendi'nin oğlu), Kemaleddin Yaltkaya (Şerefeddin

¹⁹⁹⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir* (İzmir: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 170-171.

¹⁹⁹⁶ CSRA, 156/188.

¹⁹⁹⁷ CSRA, 156/215-229.

¹⁹⁹⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/299.

Yaltkaya'nın kardeşi), Prof. Mehmed Ali Aynî, Hâfız Yahya Zekâî Efendi, Giridli Hüseyin Revnak Efendi.

116. Mustafa Efendi (Kayserili) Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Muhtesip İskender) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Hacı Lütfullah Efendi Sokağı, 3 numarada, 1541 ada 30 parselde yer almaktaydı¹⁹⁹⁹. Kayserili Hacı Mustafa Hilmî Sıdkî Efendi'nin kendi evini bir Halvetî-Uşşakî tekkesine tebdil eylemesi suretiyle tesis olunmuştur. Tahirü'l-Mevlevî tekkenin h.1340 (1921/1922) yılındaki inşası için şu tarih manzumesini yazmıştır: “*Hüsâm-ı dîn ile kat-ı vesâvis etmek için / Ziyâret eyle demâdem bu cây-i eşfâkı / Oku şu mısra'ı târih-i cevherîn olur / Açıldı izz ile Dârü'l-füyûz-ı Uşşakî*”²⁰⁰⁰. Hüseyin Vassaf da gelen talep üzerine bu tekkenin küşâdı vesilesiyle yazdığı 9 beyitlik manzumeyi “*Gel ey Vassâf gözün aç gaflet itme vakt-i fırsattır / Açılın dîde-i ma'nâ görünsün yâr-ı Uşşakî*” mısralarıyla bitirmiştir²⁰⁰¹. m. 1919/r.1337 yılında hazırlanan *Rehber-i Tekâyâ*'da ise Altay Mahallesi'ndeki mukabele günü pazartesi olan Mustafa Efendi Uşşakî Tekyesi'nin harap halde olduğu²⁰⁰² ifade edilmektedir. Bu kayıddan yola çıkarak Mustafa Efendi'nin önce kendi evinde zikrullahı başlayıp ardından yeni bir tekke inşa ettirmiş olması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Tekkelerin 1925'de seddolunduktan sonra Hacı Mustafa Efendi ailesiyle burada ikamet etmiş, onun vefatının ardından oğlu Ali Vasfî Efendi ve ailesi aynı binada yaşamışlardır. Esin Demirel İşli 2 katlı kârgir binanın 1973'de yıktırılarak yerine apartman yaptırıldığını yazmaktadır²⁰⁰³. A. Bilgin Turnalı ise tek katlı, kârgir, çıkık mihraplı, eski tekke binalarına nazaran değişik tipde olan bu yapının 1974 başlarında yıktırıldığını, 21 Eylül 1974'deki ziyaretinde tekke arsasına bir inşaat yapılırken gördüğünü bildirmektedir²⁰⁰⁴.

Tekkenin şeyhi:

1. **Hacı Mustafa Hilmî Sıdkî Efendi:** Kayserilidir. Asıl ismi Mustafa Hilmî'dir. m.1856/h.1272 yılında doğmuş²⁰⁰⁵, İstanbul'da Fatih Cami'i'nde medrese ilimlerini tahsilden sonra icazet alarak kadınlara kürsü şeyhi olarak vaaz

¹⁹⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1761 vr.5a; ABTA, Mustafa Efendi Tekkesi Dosyası.

²⁰⁰⁰ CSRA, 71/24.

²⁰⁰¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/293.

²⁰⁰² Yeşilzade, a.g.e., 6.

²⁰⁰³ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 84.

²⁰⁰⁴ ABTA, Mustafa Efendi Tekkesi Dosyası

²⁰⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1761 vr.5a.

vermeye başlamıştır²⁰⁰⁶. Kırkağaçlı M. Emin Efendi (Aksaray Uşşakî) Tekkesi Şeyhi Fahreddin Himmetî Efendi'ye intisab etmiş, seyr u sülûk neticesinde Mustafa Hilmî Safî Efendi'yle beraber Berat Kandili'ne tekabül eden 15 Şa'ban 1324 (3 Ekim 1906) tarihinde Halvetî-Uşşakî hilafeti almıştır²⁰⁰⁷. Mustafa Hilmî Efendi'ye mürşîdi tarafından "Sıdkî" mahlâsı verilmiştir²⁰⁰⁸. Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi meşihati boşalınca Kayserili Mustafa Efendi burası için Meclis-i Meşayih'e talebde bulununca, pîrdaşı ve Kasımpaşa'daki Asitane'nin postnişîni Mustafa Hilmî Efendi, 13 Eylül 1920 günü gönderdiği cevabî yazıda söz konusu tekkenin vakıf şartı gereği Uşşakî Asitanesi'nden mustahlef bir kişiye verilmesi gerektiğini bildirmiştir²⁰⁰⁹. Hüseyin Vassaf da bu hadiseyi naklederken Mustafa Hilmî Safî Efendi'nin Kayserili Mustafa Efendi'ye: "*Birader! Şart-ı vakıf icabınca Âsitâne-i Uşşakiyye'den mustahlef olmak şarttır. Şartu'l-vakıf ke-nassı's-şâri' nazariyyesine göre sizi oraya inhâ etmek vakfa karşı hıyanetdir.*" deyince, Kayserili Mustafa Efendi "*siz ayrıca hilafet veriniz.*" diye ısrar etmiş, bunun üzerine Mustafa Hilmî Safî Efendi, "*Azîzimin mastaba-i irfanında yan yana bulunduk, rahle-i tadrîsinde beraber bulunduk. O size hilafet vermiş. Ben onu ibtal ile yeniden size hilafet verebilir miyim? Rûh-ı azîz titrer, halk güler. Ehlullah la'net eder.*" sözüyle mukabelede bulunmuştur. Tekkesinin açılışına davet ettiği Âsitâne postnişîni Mustafa Hilmî Safî Efendi'ye karşı Mustafa Hilmî Sıdkî Efendi'nin hoş olmayan bir tavır takındığını yine Hüseyin Vassaf bildirmektedir²⁰¹⁰. Tahir Ağa Tekkesi Şeyhi Ali Behcet Efendi'den Nakşî-Müceddidî hilafeti de alan Mustafa Sıdkî Efendi 3 Nisan 1930 tarihinde vefat etmiş ve Edirnekapısı dışındaki Necatibey Kabristanı'na, İncili Çavuş kabrinin arkasına defnedilmiştir. Taha TOROS Arşivi'ndeki Asım SÖNMEZ'in de bulunduğu fotoğraftaki latin harfli kitabe, "MEVLA RAHMET EYLEYE / VAİZİ ŞEHİR / ESKİ ALİ PAŞA / UŞŞAKİ ZAVİYESİ / ŞEYHİ KAYSERİLİ HACI / MUSTAFA HİLMİ / EFENDİNİN KABRİDİR / RUHUNA FATİHA / 1931" ifadesi yazılıdır. C. S.

²⁰⁰⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/292-293.

²⁰⁰⁷ Emin Nedret İşli, "Bir Şeyh Efendinin Not Defteri'nden", *Dergâh Dergisi* 45 (Kasım 1993), 22-23. Hüseyin Vassaf hilafet merasiminin sehven 27 Ramazan 1324 (14 Kasım 1906) Kadir Gecesi gerçekleştiğini yazmıştır. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/292.

²⁰⁰⁸ CSRA, 71/25.

²⁰⁰⁹ IST.MFT.MSH d.1756 vr.69a.

²⁰¹⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/292.

Revnakoğlu da vefat tarihini 1 Nisan 1931 olarak notlarına kaydetmiştir²⁰¹¹. Ancak 4 Nisan 1930 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin, 6. sayfasındaki ilandan vefat tarihinin mezar taşına yanlış yazıldığı anlaşılmaktadır. İlân metni şöyledir: "*Hapisanei Umumi Müdürü sabıkı İstanbul Bankası Meclisi İdaresi azasından mahrukat taciri Hacibeyaz zade Ali Vasfi Beyin pederi mülga meşayih uşşakiyeden Hacı Mustafa Sıtkı Efendi 3 Nisan 930 tarihinde irtihali darıbeke eylemiş ve naşı mağfereti ihtifalatı lazıme ile kaldırılarak Edirnekapı haricindeki ailesi makberesine defnedilmiştir. Rahmetullahi aleyh rahmeten vasia*". Hacı Mustafa Efendi'nin iyi durak okuyan ve zakirlik yapan oğlu Vasfi Beğ'in senaryosunu yazdığı "*Savaşta Kızılay*" ve "*Barışta Kızılay*" isimlerini taşıyan iki tiyatro oyunu Halkevi'nde, Fatih Gençler Birliği'nde sahneye konulmuştur²⁰¹².

117. Ümm-i Ken'an (Altay) Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Muhtesip İskender) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Kirtay Sokak'daki dergâhın tevhidhanesi 7 numara ve 1535 ada 27 parselde, şeyh meşrutası ise 9 numara ve 1535 ada 26 parseldedir. 1906 yılından itibaren Abdülhalim Beğ (v.1904/h.1322²⁰¹³) ile Hadice Cenân Hanım'ın (v.24 Şubat 1920²⁰¹⁴) konağının alt katında toplanılmaya ve C. S. Revnakoğlu'nun tabiriyle "gayriresmî olarak hususî mahiyette" Rıfâî usûlü icra edilmeye başlanmıştır²⁰¹⁵. Konağın bahçesine Hadice Cenân Hanım tarafından oğlu Ken'an Beğ için m.1905/h.1323 inşa etdirilmeye başlanan²⁰¹⁶ dergâhın resm-i küşadı 1908 yılı Ağustosunun sonlarında (1326 yılı Recebinin başlarında) gerçekleşmiş²⁰¹⁷ ve bir de vakfiye tanzim edilmiştir. Cümle kapısı üzerindeki elips şeklindeki mermer kitabe üzerinde sülüsle iki satırlık şu ibare yazılıdır: "*Tarîkat-i aliyye-i Rıfaiyyeden / Ümm-i Ken'ân Dergâh-ı Şerîfi / 1326*". Cuma namazı sonrası Rıfâî-Sayyadî usûlünce icra edilen dergâhın kıyam reisi Üsküdar, Malatyalı İsmail Ağa Tekkesi şeyhzadesi Kemal (Özaslan) Efendi, zakirbaşısı da Tatar Yaşar Baba idi. Tekkelerin seddolunduğu 1925 yılında burayı ziyaret eden Bursa, Mısırî Âsitânesi postnişini M. Şemseddin (Ulusoy) Efendi izlenimlerini şöyle aktarmıştır: "*Cuma günü namazı*

²⁰¹¹ CSRA, 71/25.

²⁰¹² CSRA, 71/24.

²⁰¹³ CSRA, 175/365.

²⁰¹⁴ CSRA, 175/365.

²⁰¹⁵ CSRA, 175/335.

²⁰¹⁶ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 1/212-213; CSRA, 175/362.

²⁰¹⁷ CSRA, 175/335.

Fatih'de eda itdik. Oradan Ken'an Beğ'in tekyesine gittik, güzel ma'mur bir tekke. Şeyh Efendi zikirden önce çıkmıyor. "Sallû" denilmesiyle semahaneye girildi, Şeyh Efendi'nin koltuklarına iki kişi girerek kürsîye çıkardılar. Bir iki beyt Mesnevî okudu, şerh itdi, bazı zevat not tutdular. Kafesde de öyle imiş, sonra zikre başlandı. İstanbul'un güzîde zâkirleri hep orada idi. İsm-i Celâl'de meydan bize virildi, dervişler de muntazam, öyle ya, var evi kerem evi. Hoş muhabbetler oldu, ale'l-husus birkaç dakika devam iden bir usûl yaptılar ki başka yerde görmemiştım; kalbî bir zikir idi, adeta hafif hafif halîle çalar gibi. Semahane de müzeyyen, mihrab önünde Harem-i Şerîf'in mücessem resmi, mihrabın üzerinde Beytullah'ın kuşağı pek muhteşem duruyordu. Güzel levhalar ale'l-husus mihrabın karşısında gayet celî hatt-ı ta'lik ile "Meded Şah-ı Velâyet" levhası tevhidhaneye başka bir şeref viriyor. Mümaileyhle Bursa'da dergâhda birkaç def'a görüşmüş, bir iki def'a da misafir oldukları dayılarının Maksem'deki hanesinde müşerref olmuşduk. Bu eserleri Medine'de maârif müdürü²⁰¹⁸ bulundukları zaman tedarik itmişler imiş. Her ne ise ba'de'z zikir çok iltifat itdiler. Esasen herkese mültefid bulunuyorlar. Valideleri namına bina idilen tekye Ümm-i Ken'ân namıyla tevsim idilmiştir. Zengin olduklarından zâkirlere ikişer, birer lira, muhtac dervişlere keza, hele kapının önünde kırk, elliden mütecaviz fukara ictima idiyorlar ki ba'de'z zikir kendilerine biraz para viriliyor imiş."²⁰¹⁹ 1925 sonrasında Ken'an er Rıfâî iptal-i vakıf davası açıp tekkenin tapusunu üzerine almıştır²⁰²⁰. Cümle kapısına duvar örülmüş, giriş şeyh evinden sağlanmış, tevhidhaneyi barındıran tekke binası da şeyh ailesinin fertlerinin ikameti için odalara bölünmüştür. Tekkenin bahçesinde üç hanım kabri bulunmaktaydı. Tevhidhane kapısının solunda ve set üstündeki Hadice Cenân Hanım'ın kabri ile onun yanında Ken'an er Rıfâî'nin kızı Hayriye Hanım'ın kabri 1957 yılı Ekim ayı sonlarında Ken'an er Rıfâî'nin oğlu Kâzım Büyükkaksoy tarafından Merkez Efendi Kabristanı'na nakledilmiştir²⁰²¹. Kapının sağında bulunan kabir ise Dr. Server Hilmi Beğ'in (1868-1930) annesi Hadice Servet Hanım'a aitti²⁰²². Önceleri var olan ahşap konak yıkılıp arsasına 1921-22 yıllarında Betonarme Galib Beğ isimli bir mi'mar tarafından yeniden inşa edilen konağı Ekrem Hakkı Ayverdi restore etmiştir. 1995-1997 yılları arasında Gürbüz

²⁰¹⁸ Doğrusu İdadî Müdürüdür.

²⁰¹⁹ Yusuf Kabakçı, *Dildâr-ı Şemsî* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 205-206.

²⁰²⁰ CSRA, 175/340.

²⁰²¹ CSRA, 175/337.

²⁰²² CSRA, 175/337.

Ertürk'ün mi'marlık vazifesini üstlenmesiyle tekrar inşa edilen 3 katlı şeyh evi, günümüzde Ken'an er Rıfâî'nin torunları ile Cenân Vakfı tarafından kullanılmaktadır. Çatısı çöken tevhidhane, Meşkure ve Cemalnur SARGUT'un gayretleriyle varislerden 228 bin dolar bedelle satın alınarak Cenân Vakfı'na vakfedilmiş, 2005 yılından itibaren 400 bin dolar harcanarak tamamen yıkılıp aslına uygun şekilde yeniden inşa edilmiştir. 3 Ekim 2007 (21 Ramazan) günü tertib edilen merasimle hizmete açılan bu mekânın bodrum kısmı toplantı salonu olarak düzenlenmiştir. Burada Cenân Vakfı ve Ken'an Rıfâî Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü faaliyet göstermektedir.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Kenan Büyükkaksoy (Ken'an er Rıfâî):** Telgraf Nezareti Sicil Baş Müdürü Filibeli Abdülhalim Beğ ile Hadice Cenân Hanım'ın tek çocuğu olarak m.1867/h.1284 yılında Selanik'de dünyaya gelmiştir. Abdülhalim Beğ ve onun babası Filibeli Hanedanı'ndan Hacı Hasan Beğ Üsküdar, Karacaahmed Kabristanı'nda medfun olup Ken'an Beğ'in dört yaşında vefat eden kızı Münevver İclal de yanlarına defnedilmiştir²⁰²³. 93 (1877/1878) Harbi sebebiyle ailesiyle birlikte İstanbul'a göç eden Ken'an Beğ, Galata Sultanîsi'nde, Rum İdadîsi'nde ve Alyans İsrailit (Alliance Israélite Universelle) Mektebi'nde tahsil görmüştür. 19 yaşında Karesi (Balıkesir) İdadîsi müdürlüğüne ta'yin edilmiş, on bir ay hizmetten sonra sırasıyla Adana, Manastır, Üsküp ve Trabzon maarif müdürlüklerinde bulunmuş, m.1894/h.1312 yılında Dersaadet Numune-i Terakkî Mektebi müdürlüğüne getirilmiştir. Medine'de dört sene müddetince İdadî-i Hamîdî müdürlüğü yapmış, İstanbul'a döndükten sonra Erkek Muallim Mektebi'nde Fransızca muallimliği, Tedkikat-ı İlmiye Encümeni a'zalığı, Darüşşafaka ve Gelenbevî Sultanîsi müdürlükleri, Meclis-i Maarif a'zalığı ve İstanbul Valiliği maarif müfettişliği görevlerinde bulunmuştur²⁰²⁴. Emekliye ayrıldıktan sonra on üç sene Fener Rum Lisesi'nde (Kırmızı Lise) Türkçe muallimi olarak çalışmıştır²⁰²⁵. Bu lisenin duvarında günümüzde fotoğrafı asılı durmaktadır. İlk olarak intisab ettiği annesinin de mürşîdi olan Üveysî Kadirî Şeyhi Edhem Efendi Manastır Maarif müdürlüğü görevini ifa ederken

²⁰²³ CSRA, 175/365.

²⁰²⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/212.

²⁰²⁵ Mustafa Tahralı, "Kenan Rıfâî, *TDVİA*, 25/254.

vefat etmiştir. Medine’de mukîm Rifaiyye’nin Sayyadiyye kolundan Nakîbu’l-eşraf Seyyid Hamza er Rifaî, m.1900/h.1318 yılında bir burhan esnasında çocuğun birinin dili ucundan kopmuş, tam tedavi edilemeyip düşünce ailesi şikayetçi olmuşdu²⁰²⁶. Mahkeme sonrası hapis için İstanbul’a getirildiği vakit Üsküdar’daki Debbağlar (Kurban Nasuh) Tekkesi’nde misafir olmuş, Ken’an Beğ de sonradan mürşîdi olacak Seyyid Hamza Efendi’yle burada tanışmıştır²⁰²⁷. Çocuğun dili büyüyüp eski halini alınca aile şikayetini geri almış ve bu suretle Şeyh Efendi’nin Medine’ye dönebilmesi mümkün olmuştur²⁰²⁸. Ken’an Beğ Medine’ye ta’yin olduğunda Seyyid Hamza Efendi’den hilafet almış²⁰²⁹, İstanbul’a döndüğünde önce konağında meydan açmış, ardından da annesi Hadice Cenân Hanım’ın yaptırdığı dergâhda 1925 yılına kadar irşadla meşgul olmuştur. Hüseyin Vassaf da şunları anlatıyor: *“Cuma günleri ikindiye karîb bir zamanda, dergâh-ı şerîfde, ihvanına Mesnevî-i Şerîf tadrîs eder. Kendisi yazdığı vechile bidayeten frenk meşreb iken hidayet-i İlahiyye te’sîriyle hüsn-i hal sahibi olmuş. İlim ve fazlı itibarıyla, zamanımız meşayihî arasında meslek sahibi, tarîkine aşık, edîb, kâmil bir zat olarak temeyyüz etmiştir. Uzun boylu, halen ellibeş altmış yaşlarında, melîhû’l-vech bir zattır. Hüsn-i takrîre malikdir. Kesret-i mütalâadan, gözlerine, zaaf tarî olduğundan siyah gözlük kullanırlar. İhtifaya riayethârdır.”*²⁰³⁰ Tekkelerin seddolunması sonrasında ailesiyle birlikte tekkenin meşrutasında ikametini sürdüren ve mevcut yasağa mümkün olduğunca riayet edip tarîkat ritüellerine ara veren Kenan BÜYÜKAKSOY 7 Temmuz 1950 (21 Ramazan 1369) günü iftar vakti vefat etmiş ve ertesi gün Merkez Efendi Türbesi karşısına defnedilmiştir. Makbule²⁰³¹, Güzîde ve Nuriye²⁰³² Hanımlarla evli idi. 11 kız ve bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş olup bunlardan oğlu Mehmed Kâzım BÜYÜKAKSOY

²⁰²⁶ Carl Vett, *Tekke Günlüğü*, ter. Ercüment Asil-Haşim Koç (İstanbul: Elest Yayınları, 2004), 27.

²⁰²⁷ CSRA, 175/358.

²⁰²⁸ Carl Vett, a.g.e., 27.

²⁰²⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/212.

²⁰³⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/213.

²⁰³¹ C. S. Revnakoğlu, Ken’an er Rifaî’nin ilk eşi olan Makbule Hanım’ın Edirnekapısı dışında Hattat Aziz Efendi yanında bulunan kabir taşındaki “Şeyh” ifadesini tekkelerin seddolunması sonrası oluşan netameli durum sebebiyle Ken’an er Rifaî’nin bir adam gönderip sildirdiğini yazmaktadır. Bkz. CSRA, 175/374.

²⁰³² Hadice Cenân Hanım’ın mürşîdi Şeyh Edhem Efendi’nin kızı olup Ken’an Beğ’den önceki evliliğinden Kunduracı Hacı Hilmi isimli bir oğlu vardı. Bkz. CSRA, 175/363.

(v.1993) ile kızları Hikmet Kâinat (v.2015) ve Aliye BÜYÜKAKSOY²⁰³³ (v.1984) babalarının vefatında hayattaydılar. Şeyh Ken'an er Rifaî hakkında M. Şemseddin Ulusoy ve Hüseyin Vassaf gibi mutasavvıfların yazılarında müsbet kanaatler beyan edilirken Şeyh M. Rami Gülman'ın *Hayat-ı Ramî* isimli hatıralarında²⁰³⁴, Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun bazı yazılarında²⁰³⁵ ve Refik Halid Karay'ın Kadınlar Tekkesi romanında menfî ifadelere rastlanmaktadır.

118. Muameleci Şeyh (Takvimci-Çavuşzade) Mescidi Tekkesi

Fatih, Hırka-i Şerif (eski Muhtesip İskender) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Kırtay Sokak, 1535 ada 6 parselde yer almaktaydı. Takvimci veya Çavuşzade isimleriyle de tanınan²⁰³⁶ bu fevkani (birden çok katı bulunan) mescidi Muameleci Şeyh Mustafa Efendi XVII. yüzyılda yaptırmıştır²⁰³⁷. Mescidin tekke olarak kullanılıp kullanılmadığı hususu açıklığa kavuşturulamamıştır. XIX. yüzyıl ortalarında yıkılmış, bir daha yaptırılamayarak günümüze arsası intikal edebilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun 1950'lerdeki tesbitine göre komşu evin sahibi Ali İsmail Beğ mescid arsasına tecavüz ederek bir kısmı kendi bahçesine dahil etmiştir. Hazîrede bulunan Turnacıbaşı Kapıcızade Hasan Ağa'nın h.1142 (1729/1730) tarihli kabri "Hasan Baba" ismiyle yatır haline getirilip başında mum yakılmaktaydı²⁰³⁸. 1913-1914 yıllarında hazırlanmış Alman Mavileri Haritası incelendiğinde günümüzde Kırtay Sokak ile Eski Ali Paşa Caddesi'nin kavşağında inşa edilmiş olan küçük yapının hazîre üzerinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Lütfullah Efendi Sokağı'nın karşısına kadar devam eden hazîreden günümüze hiçbir kabir taş ulaşmamış olup dışarıdan bakıldığında boş arsa izlenimi vermektedir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Muameleci Mustafa Efendi:** Bolulu Kadı Sinanüddin Yusuf bin Abdüllâtîf'in oğludur. m.1593/h.1001 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Tahsil hayatına Bolu'da başlamış, ardından İstanbul'a gelerek Ayasofya Şeyhi

²⁰³³ Prof. Dr. Ziya Cemal Büyükaksoy ile evlenmiş Cemil ve Ahsen Büyükaksoy ile Ayşegül Kaytaç isimli çocukları dünyaya gelmiştir.

²⁰³⁴ El yazması nüshası Manisa Bedevî Tekkesi Kütüphanesi'nde olup 2019 yılında yayımlanmıştır. Bkz. Derya Baş, *Yirminci Asırda Rindmeşrep Bir Bedevi Şeyhi Rami Efendi, Çağına Tanıklığı ve Tasavvuf Anlayışı*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019).

²⁰³⁵ C. S. Revnakoğlu, "Yaşar Baba", *Tarih Dünyası* 7 (15 Haziran 1965), 250-251.

²⁰³⁶ CSRA, 174/55.

²⁰³⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 102a.

²⁰³⁸ CSRA, 174/55.

Muhammed Efendi, Abdurrahman Efendi ve Fazıl Muslî Efendi'den ders görmüştür. m.1644/1054 yılında Şeyhülislam Ebû Said Efendi tarafından imtihan edilip Fethiye Cami'i'ne vaiz ta'yin olunmuştur. Ardından sırasıyla Mesih Paşa Cami'i Şehzade (Orta) Cami'i'nde kürsü şeyhi olmuştur. Gençlik döneminde aldığı mal-mülkün zamanla artması ve çok değer kazanması halk arasında "Muamelecî Şeyh Efendi" lâkabıyla tanınmasına sebep olmuştur. Fatih Cami'i'nde 65 sene Beyzavî Tefsiri ve Tarikat-i Muhammediyye dersleri okutmuş, Yoros Kalesi yakınlarındaki İncirliköy'de bir mekteb inşa ettirmiştir. 27 Cemaziye'l-evvel 1106 (13 Ocak 1695) günü vefat ederek Topkapı dışında Kadızade Şeyh Muhammed Efendi yanına defnedilmiştir²⁰³⁹. Hangi tarîkata mensub olduğuna dair kaynaklarda bilgiye rastlanmamıştır.

119. Galib Baba Tekkesi

Buraya dair yegâne bilgiyi veren C. S. Revnakoğlu tekkenin "Karagümrük'de Atık Ali Paşa Cami-i Şerîfi karşısında Lüleci Yekta Sokağı'nın başında" olduğunu notlarına kaydetmiştir. Bu tarifden yola çıkarak tekkenin Hırka-i Şerif Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, 223 numarada, 1526 ada 4 parseldeki apartmanın yerinde olduğu tahmin edilmektedir. Galib Baba tarafından XX. yüzyılın ilk çeyreğinde uyandırılan bu Bektaşî tekkesinin yerinde 1950'li yıllarda şoförler kahvesi bulunuyordu²⁰⁴⁰. Rıza Tevfik Bölükbaşı, Giridli Profesör İbrahim Fazıl, Haham Hüsnü, Üsküplü Müderris Süleyman Baba bu tekkenin müdavimleri arasındaydı.

Tekkenin şeyhi:

1. **Galib Baba:** C.S. Revnakoğlu'nun notlarında Münir Baba'dan icazet aldığı yazılıdır²⁰⁴¹. Südlüce'de bir dergâh uyandıran Münir Baba'nın halîfebaba olmadan nasıl babalık icazeti verdiği anlaşılamamıştır.

18. Hobyar Mahallesi

120. Mehmed Geylânî (Muhammed Geylânî-Arpacılar Cami'i-Bursa) Tekkesi

Fatih, Hobyar Mahallesi, Arpacılar Caddesi, 1 numarada, 413 ada 42, 43, 44, 45,46, 47,48, 49 parsellerde yer almaktadır. "Bursa Tekkesi" isminin nereden geldiği

²⁰³⁹ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., c.3 ss.1991-1992; Ayvansarayî, *Hadîka*, 102a.

²⁰⁴⁰ CSRA, 289/30.

²⁰⁴¹ CSRA, 289/30.

tesbit edilmektedir. Çevresindeki arpacı dükkânları sebebiyle Arpacılar Cami'i ismiyle de tanınmıştır. A. Süheyl Ünver, *İstanbul'un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar* isimli risalesinde Şeyh Mehmed Geylânî'ye İstanbul'un fethi günü bu bölgede çıkan kanlı savaşta gösterdiği gayret sebebiyle Fatih Sultan Mehmed tarafından bir mülkname ile Bağçekapısı ve civarının temlik edildiği yazılıdır²⁰⁴². İhtifalci Mehmed Ziya Beğ'in Pertev Paşa torunu İzzet Beğ'den öğrendine göre Fatih'in kendi el yazısını taşıyan söz konusu mülkname yeniden tesbit edildikten sonra Evkaf Nazırı Bursalı Rıza Efendi tarafından Ebû Eyyûb el Ensarî Cami'i'ndeki bir cuma selamlığı esnasında Sultan Abdülmecid'e takdim edilmiştir. *"Allah Tealâ hazretlerinin avn ve nüsreti Rasûl-i Ekrem Efendimizin imdad-ı rûhaniyeti ve e'izze-i kiramın müzaheret-i ma'neviyye ve fi'liyeleriyle benim gibi bir abd-i âcize belde-i azîme ve meşhûreden olan İstanbul'un fethini müyesser kıldığına teşekküren Şeyh-i azîzim Mehmed Geylânî Efendi'ye işbu mülkname ile Bağçekapısı'nı ve civarını temlik etdim"* ifadesini okuyunca Sultan Abdülmecid'in çok etkilendiği ifade edilmektedir²⁰⁴³. Tekkenin vakfiyesini Şeyh Ali Efendi tanzim ettirmiştir²⁰⁴⁴. Cami'/tekke m.1830/h.1246 yılında Sultan II. Mahmud tarafından yeniden inşa etdirilince Yesarîzade Mustafa İzzet Efendi hattıyla yazılan şu kitabe cümle kapısı üzerine yerleştirilmiştir:

"Gâzî şehinşah-ı cihân dârâ haşem Mahmud Han
Fermân-ı hükmü her zaman mahz-ı kerâmettir hemân
Lutf ü inâyet mâyesi cûd ü himen sermâyesi
Ol nûr-i mahzın sâyesi cism ü cihâne oldu cân
Âsâr-ı hayr âmâlidir bezl-i nukûd âmâlidir.
İhsân ü şefkat hâlidir ol şehir-i bârın ân be ân
İşte bu medfûn iki zât şeyheyn-i kerrûbî sıfat
Fâtihle itmişler sebat tutup bu mevzi'de mekân
Bir ma'bed itmişler binâ vakt ile gelmiş inhinâ
Keşf idüb ol zıll-i Hudâ tecdîde emr itdi hemân
Ol câmi'-i hikmet müdâm virmekdedir dehre nizâm
Tanzîm-i devletdir merâm bi-avn-i Rabbü'l-müsteân
Ezcümle dâim himmeti ister ki bulsun milleti
İzz ü refâh ü gayreti devrinde ol kutb-i zamân
Böyle şehinşâhı Hudâ çünkü bize itdi atâ
Kadrin bilüb eyle duâ sıdk ile rûzân ü şebân
Durdukca nüh tāk ü zemîn lûtfuyla Rabbü'l-âlemîn
Kilsun hatâlardan emîn Râsih budur vird-i zebân
Târih-i bâlâ câmi'i seyr it hem â'lâ câmi'i
Yapdı bu vâlâ câmi'i emr eyleyüb Mahmûd Han

²⁰⁴² A. Süheyl Ünver, *İstanbul Risaleleri*, 5/344.

²⁰⁴³ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 357-358.

²⁰⁴⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 38/214.

1246 (1830)

el Fakîr li-Yesârîzade Mustafa İzzet ğufire lehuma”

Hadîka’nın Rakım hatlı nüshasındaki Bursa Tekyesi Cami’i bahsinde "Bânîsi Geylânî Mehmed Efendi olup kendi ve biraderi Visalî Ali Efendi dahi mescid-i mezburun kapısı ittisalinde medfunlardır. İmamet ve hitabet ve meşihati evlâtına neslen ba’de neslin şart eylemiştir" diye ifade edilmiştir²⁰⁴⁵. Seyyid Ali Satî tarafından zeyl edilmek suretiyle hazırlanarak m.1865/h.1281 yılında Matbaa-i Âmir’e’de basılan *Hadîka*’da ise “Bânîsi Geylânî Mehmed Efendi’dir. Kendi ve biraderi Halî Ali Efendi dahi mescidin kapısı ittisalinde müstakil türbede medfunlardır. (...)” ifadesine yer verilmiştir²⁰⁴⁶. Mehmed Ziya Beğ ise “... fevkânî ahşab meşhûr Arpacılar nam-ı diğer Bursa Tekyesi Cami’i vardır ki, tahtında bânîsi Geylânî Mehmed Efendi ve biraderi ve Halî Ali Efendi medfûndurlar.” diye yazmıştır. Kaynaklardan burada medfun olan kişi sayısının 2 veya 3 olduğu konusunda ihtilâf göze çarpmaktadır. Ahmed Bilgin Turnalı buradaki “Halî” ifadesinin “dayı” manasında olabileceğini tahmin ederken²⁰⁴⁷ Mehmed Rıf’at Efendi’nin *Nefhatü’r Riyâzi’l-Âliye* isimli eserinde ise Mehmed Efendi’nin anne bir baba ayrı kardeşi olduğu yazılmıştır²⁰⁴⁸. Ayvansarayî’nin Rakım hatlı *Hadîka*’sındaki “Visalî Ali Efendi” ifadesinin farklı kaynaklarda dönüşüme uğradığı anlaşılmaktadır. 1937’de ve 1977 yılında tamir gören ve günümüze ulaşan cami’in alt katında türbe ve dükkânlar, üst katında ibadet mahalli bulunmaktadır. Günümüzde penceresi caddeye bakan türbede iki sanduka mevcuttur.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Mehmed Geylânî, Ali el Arslanî (Ali Visalî), Mustafa Efendi, Mustafa Efendi, Sufî el-Hac Hâfız Ahmed Efendi.

- 1. Mahmud Efendi:** Rûmî 1341 (1924/1925) tarihinde hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterde* vâkıfın Ali Efendi olduğu belirtilmektedir. Bu listede tekke kayıtlı olmakla birlikde şeyh ismine yer verilmemiştir²⁰⁴⁹. 11 Mayıs 1943 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nin 3. sayfasında Bahçekapı Arpacılar Cami’i İmamı Şeyh Mahmud Efendi’nin vefat haberi

²⁰⁴⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 121b.

²⁰⁴⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Sâtî’, 1/240.

²⁰⁴⁷ ABTA, Bursa Tekkesi Dosyası.

²⁰⁴⁸ Adalet Çakır, a.g.e., 810.

²⁰⁴⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 38/214.

yayımlanmıştır. Mahmud Efendi'nin burada şeyhlik yapıp yapmadığı hususu kesinlik kazanmamıştır.

121. Hoca Kasım (Hace Kasım-Köprülüzade Mustafa Paşa-Cağaloğlu

Kadirîler) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Hobyar Mahallesi, Türkocağı Caddesi, 300 ada 13 parseldeki İstanbul Lisesi bahçesinin Hakkı Tarık Us Sokağı'na bakan kısmında yer alan tekkenin banîsi Rüstem Paşa'nın hocası Hâce/Hoca Kasım Efendi'dir. Hoca Hanı Sokağı, 2 numarada, 308 ada 1 parseldeki Hoca Kasım/Tekke Mescidi/Cami'i de ismini bu tekkeden almaktadır. *Hadîka*'da anlatıldığına göre Hoca Kasım Efendi mescidi inşa ettirmekle beraber imam, müezzin gibi vazifelilerin ta'yin işlemlerini gerçekleştirmeden vefat etmiştir. Rüstem Paşa hocasının hayrına vazifelilerin maaşlarını kendi vakfına bağlamış, mescide minber vaz' etmiş ve karşısına bir de medrese yaptırmıştır. Sultan 3. Ahmed'in damadı ve sadr-ı a'zamı Nevşehirli İbrahim Paşa mescid yakınındaki Hoca Kasım Efendi'nin banîsi olduğu tekkenin arsasını sarayına ilhak eylemiş, karşısında yer alan Nişancı Tekkesi Şeyhi ve Ayasofya Cami'i cuma vaizi Bülbülcüzade Abdülkerîm Fethî Efendi'nin doğduğu evi de ahfadından satın alarak bedel olarak vermiştir²⁰⁵⁰. Çağaloğlu semtine ismini veren Ciğalazade Sinan Paşa XVI. yüzyıl vezir-i a'zamlarındandır. Sinan Paşa'nın bu semtte yaptırdığı saray yıkıldıktan sonra yerine Çifte Saraylar ismiyle tanınan İbrahim Paşa Sarayı yaptırılmış, burası da yıkılınca bir süre arsa olarak kalmış ve üzerine 1897'de Düyûn-ı Umûmiyye binası inşa olunmuştur. İstanbul Lisesi 1933 yılından itibaren bu binada faaliyet göstermektedir. *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde bu mescid Hace Kasım'ın oğlu Hacı Yusuf Sinan Vakfı'na kayıtlıdır²⁰⁵¹. Günümüzde Hoca Kasım Cami'i kapısı üzerinde bulunan kitabede “*Bu beytullahı ihsan u keremden imaret itdi bintü Han Süleyman / İlahi kim ki bu mescidde ana okuya Fatiha ola senahan / Anı mahrum itme rahmetinden nasib it son nefesde ana iman. 965 (m.1558)*” ibadesi yazılıdır. Kocası Rüstem Paşa'nın karşısında bir medrese inşa ettirdiği dikkate alındığında kitabede ismi açık olarak yazılmasa da Kanunî Sultan Süleyman'ın üç kızından Mihrimah Sultan'ın bu ma'bedin banîsi olduğu anlaşılmaktadır. Balat'daki Meydancık Cami'i'nin banîsi Hoca Kasım Gönânî'yle karıştırılarak bu cami'in de tarihî kaynaklarda “Hoca Kasım Gönânî”

²⁰⁵⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 36a-b.

²⁰⁵¹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 58.

olarak adlandırıldığına şahid olunmaktadır. Tabîbzâde'nin *Silsilenâmesi*'nde²⁰⁵² Halvetiyyenin Ahmediyye koluna mensup iki şeyhin isimleri yanında “*Cağalzade kurbünde Hoca Kasım Mescidi'nde asudedir*” ve “*Zaviyedar-ı Cami-i Hoca Kasım*” ifadelerine rastlanmaktadır. Osmanlı Arşivi'nde bulunan 27 Safer 1191 (6 Nisan 1777) ve 10 Şevval 1213 (17 Mart 1799) tarihli bir istidalarda Cağaloğlu kurbünde Hoca Kasım Mescid-i Şerîfi cevfinde (boşluğunda) ve harîminde Köprülüzade Mustafa Paşa Tekkesi'nden söz edildiğinden²⁰⁵³ tekkenin bu isimle yeniden tesis edildiği tahmin edilmektedir. Atilâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde “Çiğalazade kurbünde Kadirîler Tekyesi” ismiyle kayıtlıdır. XIX. yüzyıla ait *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde de Cağaloğlu kurbünde Kadirîler Tekkesi adıyla kayıtlıdır. 1887 yılında arsa halindeki tekkenin meşihatının tevcihi için arzuhal verildiği zaman Meclis-i Meşayih'in yaptığı incelemede bahsi geçtiği şekilde bir tekke arsası bulunmadığı, ayin-i şerîfin Hoca Kasım Mescidi içinde icra edildiği tesbiti yapılmıştır²⁰⁵⁴. m.1889/r.1304 tarihli *Mecmuâ-i Cevâmî*'de Hoca Kasım'ın banîsi olduğu Tekye Mescidi'ne de yer verilmiştir²⁰⁵⁵.

1961 yılında tamir ettirilen cami' 2018 yılında yeniden restorasyona alınmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Alâeddin-i Rûmî, Osman-ı Rûmî, Muhammed Efendi, Derviş Abdurrahman Halife (v.1777), Mustafa Efendi (v.1799), Hulûsî Yusuf Efendi, Halil Efendi, Süleyman Zuhurî Efendi, Mehmed Emin Efendi (v.1887), el-Hac Mustafa Efendi.

- 1. İsmail Necatî Efendi:** Safranbolu'nun Oğulveren Köyü'nde dünyaya gelen İsmail Necatî Efendi'nin doğum yılı m.1840/h.1255 olarak tahmin edilmektedir²⁰⁵⁶. Ömeroğlu sülalesinden Hacı Mehmed Efendi'nin oğludur. İstanbul'a gelerek Bayezid dersiamlarından Ahıskalı İbrahim Hulûsî Efendi'den ders görmüş ve icazet almıştır²⁰⁵⁷. Ruûs imtihanını kazanıp Bayezid dersiamları arasına katılmış, m.1880/h.1297 yılında İbtida-i Haric İstanbul Müderrisi, ardından Musıla-i Sahn İstanbul Müderrisi,

²⁰⁵² Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 23b.

²⁰⁵³ BOA AE.SABH.I.00057.04040001; BOA C.EV.00136.06755.001.

²⁰⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.23.

²⁰⁵⁵ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/22-23.

²⁰⁵⁶ Ebül'ulâ Mardin, *Huzûr Dersleri*, 2/177.

²⁰⁵⁷ Albayrak, a.g.e., 2/284.

m.1898/h.1315'den itibaren Huzur Dersleri muhatabı m.1909/h.1327 yılından itibaren de mukarriri olarak ta'yin olunmuştur²⁰⁵⁸. Gümüşhaneli Ahmed Ziyaüddin Efendi'ye intisab ederek seyr u sülûk görmüş ve kendisinden Nakşî-Halidî hilafeti almıştır. Hobyar Mahallesi'ndeki Hoca Kasım Mescidi'nin yanında arsa halinde bulunan tekkeyi yeniden inşa ettirmesi kaydıyla Meclis-i Meşayih'in 23 Şa'ban 1307 (13 Nisan 1890) tarihli mazbatasına istinaden meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁰⁵⁹. Pırdaşı Hasan Hilmî Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 27 Rebiu'l-evvel 1329 (28 Mart 1911) tarihli mazbatasına istinaden Gümüşhanevî Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur²⁰⁶⁰. 15 Cemaziye'l-evvel 1338²⁰⁶¹ (6 Şubat 1920) günü vefat etmiş ve Süleymaniye Cami'i hazîresine defnedilmiştir. Oğlu ve halîfesi²⁰⁶² Mehmed Fehmi Ülgener (1864-1943) Cumhuriyet devrinin ilk İstanbul Müftüsü'dür. Onun oğlu Prof. Dr. Sabri Ülgener (1911-1983), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi dekanlığı yapmıştır. Ayasofya Cami'i'nde tefsir dersleri veren Hoca Hayrî Efendi, Edirnekapı Mihrimah Sultan Cami'i'nde tefsir dersleri veren Kütüphaneci Hoca Atıf Efendi, Hacı Mehmed Emin Yücel (v.İstanbul,1936), Silivri Müftüsü Ömer Lütfî Özkişi²⁰⁶³ (d.Manisa,Demirci,1882 - v.İstanbul,1948) ve Beşiktaş Yahya Efendi Cami'i imam-hatibi Abdülhay Öztoprak (1886-1961) tanınmış halîfeleri arasındadır²⁰⁶⁴.

- 2. Ali Efendi:** 29 Şevval 1316 (12 Mart 1899) tarihinde 3 baş ganem (koyun) tahsisatının yapıldığını gösteren belgede bu tekkenin şeyhi olarak Ali Efendi zikredilmiştir²⁰⁶⁵.

122. Yıldız Dede (Pazar Tekke-Necmeddin Dede) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Hobyar Mahallesi, Şeyhülislam Hayri Efendi Caddesi, 4 numarada, 417 ada 6 parselde yer almaktadır. Halk arasında Yıldız Dede veya Yıldız Baba diye tanınan Necmeddin Efendi İstanbul'un fethinde bulunmuş, sonrasında buradaki kiliseyi kendine temlik etdirip hamama dönüştürmüştür.

²⁰⁵⁸ Albayrak, a.g.e., 2/284; Ebül'ulâ Mardin, *Huzûr Dersleri*, 2/177.

²⁰⁵⁹ IST.MFT.MSH d.1770 s.4.

²⁰⁶⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.126; İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî*, 147; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 19b.

²⁰⁶¹ Kabir taşı kitabesi.

²⁰⁶² CSRA, 138/174.

²⁰⁶³ Yazar Bahaeddin Özkişi'nin babasıdır.

²⁰⁶⁴ CSRA, 138/174; 212/43-44; 115/25.

²⁰⁶⁵ BOA BEO.1279.95899.

Hamamın külhan kısmında vefat edince aynı yere defnedilmiş ve mezarı türbe haline getirilmiştir. Duası makbul bir kişi olarak görülen Yıldız Baba/Dede'nin hamamındaki kurnalardan biri için dua ettiğine ve bundan yıkanan hastaların iyi olduğuna dair bir inanç vardı²⁰⁶⁶. Bu kurnanın musluğu üzerindeki çini panoda "Ma'den-i buru' u şifa, kurna-i Yıldız Baba" yazılı idi. Erkek hamamı olmakla birlikte 15 günde bir kadınlara tahsis edildiği vakit bu kurnadan yıkanarak şifaya kavuşabilmek için büyük bir arbede yaşandığı anlatılmaktadır. Yıldız Dede Hamamı XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Baltacılar Kethüdası İsmail Ağa'nın kızı Emine Hanım'a intikal etmiş, onun da vefatıyla oğulları Ziya, Osman ve Hamdî Beğler'e miras kalmıştır. İhtifalci lâkabıyla tanınan Mehmed Ziya Beğ'i hamamın kasasında otururken gördüğünü, babasıyla buraya giden Fethi İsfendiyaroğlu, Şinasi Akbatu'ya anlatmıştır. Bu bilgiyi de Şinasi Akbatu'dan Ahmed Bilgin Turnalı öğrenmiştir. M. Ziya Beğ hamamla çok ilgilenmez, işletmesiyle Dr. Nejat Olcay meşgul olurdu. İhtifalci Mehmed Ziya Beğ'in oğlu Eczacı Celâl Ergun (v.1986) 1977 yılında yaptığı Turnalı'ya bu hamamın M. Ziya Beğ'in 1930'da vefatı sonrası satıldığını anlatmıştır²⁰⁶⁷. Hamam günümüzde iş hanı olarak kullanılmaktadır. Yıldız Dede'nin kabri yanına Seyyid Mustafa Dede için Sultan I. Mahmud tarafından cülûs tarihi olan 1143 yılı 19 Rebiu'l-evvelinin²⁰⁶⁸ (1730 yılı Ekim ayının 1'ini 2'sine bağlayan gece) hemen sonrasında tekke inşa olunmuştur. Cümle kapısı üzerindeki iki kitabeden alttakinde şu ifade yazılıdır: "Türbe-i Yıldız Dede Sultan-ı metâf-ı evliyâ / Hankâh-ı pişvâ-yı vâsılîn Şeyh Mustafa / lillahi'l-Fatiha 1143". Tekkenin tesisine dair iki ayrı rivayet vardır. İlk rivayeti Ayvansarayî şöyle nakletmektedir: Halvetî meşayihinden Sinoplu Mustafa Dede bu mevkie gelip o esnada Yıldız Dede Hamamı'nın sahibi Kemankuş Mehmed Ağa'dan Yıldız Dede'nin kabri yanında ikamet için izin ister. Müsaade verilip burada yaşamaya başlayan Mustafa Dede Sultan I Mahmud'un cülûs merasimi esnasında yeni padişahdan Yıldız Dede'nin türbesinin ihyasını rica eder. Saltanatının başında vuku bulan bu talebi geri çevirmeyen Sultan I. Mahmud türbeyi ihya etirmiş, yanındaki Yeniçerilerden 15 bölüğün çorbacısının evini de satın alıp yerine iki katlı ve iki hücreden ibaret bir tekke yaptırıp meşihatini Mustafa Dede'ye tevcih etmiştir²⁰⁶⁹. Tekkenin kuruluşuna dair son Şeyh M. Nureddin Efendi'nin Hüseyin Vassaf'a

²⁰⁶⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 113b-114a.

²⁰⁶⁷ ABTA, Yıldız Dede Tekkesi Dosyası.

²⁰⁶⁸ Danişmed, a.g.e., 4/20.

²⁰⁶⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 113b-114a.

verdiği bilgi ise biraz farklıdır: Sinop'un Gerze ilçesinde tekkesi bulunan Halvetî-Ramazanî meşayihinden Mustafa Efendi İstanbul'a ziyaret için geldiği vakit Saray'da misafir edilmiştir. Bu esnada rüyasına giren Şeyh Nasrullah Efendi isimli bir zat Fatih devrinden beri medfun olduğu kabrin kötü bir vaziyette olduğunu haber vermiş, bu halden kurtarılmayı murad etmiştir. Şeyh Mustafa Efendi'nin durumu Sultan I. Mahmud'a arz etmesini müteakip Sultan, mabeyncisi ve Şeyh Mustafa Efendi beraberce rüyada tarif edilen Bahçekapı'daki mevkie giderler. O sıralar bir Hristiyan Mahallesi olan bu muhitde Yıldız Dede'nin kabri bir Hristiyan tacirin konağının bahçesinde kalmıştır. Bahçe kazılıp lahit açığa çıkarılınca Sultan tarafından buraya bir türbe yapılması emredilir. Bu hadise sonrasında Gerze'ye dönmek için hazırlık yapan Mustafa Efendi'nin memleketindeki tekkeye bir vekil görevlendirerek İstanbul'da kalması istenmiş ve Padişah emriyle türbenin yanına bir tekke yaptırılıp meşihatın uhdesine tevcih olunacağı bildirilmiştir²⁰⁷⁰. Sultan I. Abdülhamid'in tekkeyi m.1775/h.1189 yılında ihya ettiğine dair kitabede ise, *"Pâdişâh-ı bahr u ber Hüsrev haşem zill-ı mecîd / İtdi ihyâ bu makâmı Hakk vire ömr-i medîd / İsm-i Allah çıkdı dildeden cevheri tarihle / Hankâh-ı Necmi ihyâ kıldı Şâh Abdülhamîd / 1189"* ifadesi bulunmaktadır. Uzun süre yıkık duran tevhidhane kârgir olarak yeniden inşa olunmuş ve 1299 yılı Rebiu'l-ahir ayında (Mart 1882) resm-i küşadı gerçekleştirilmiş, 4 Şevval 1299 (18 Ağustos 1882) tarihinde de bir vakfiye tanzim edilmiştir²⁰⁷¹. Son devir Cerrahî meşayihinden Safer DAL Efendi, Seyyid Mustafa es Sinobî'nin Halvetiyye'nin Ramazaniyye kolundan ayrılan Sinobiyye isimli bir şubenin müctehidi olduğunu bildirmektedir²⁰⁷². 1894 depreminde ağır hasar gören tekkeyi son olarak Şeyh M. Nurî Efendi tamir ettirmiş ve 6 Cemaziye'l-ahir 1322 (17 Ağustos 1904) günü Mevlid-i Şerîf kıraatiyle ibadete açılmıştır²⁰⁷³. Tekkeler seddolunana kadar burada Şeyh Mustafa Efendi soyundan gelen şeyhler irşad ile meşgul olmuştur. Tekkenin kapısının yanındaki iki dükkânın kiraya verilmesinden elde edilen gelir tekkenin ihtiyaçları için kullanılmaktaydı²⁰⁷⁴. İlk dönem mukabele günü pazar iken XIX. yüzyıl sonlarında çarşambaya çevrilmiştir. Son devirde tekkede Terlikçi Mehmed zakirbaşı, Hâfız Burhan Sesyılmaz (d.İstanbul, 23 Mayıs 1897 - v. Ankara, 18 Nisan 1943) onun

²⁰⁷⁰ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 5/57.

²⁰⁷¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 68.

²⁰⁷² Semih Ceyhan, *Üç Pîrin Mürşîdi* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 188.

²⁰⁷³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 68.

²⁰⁷⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 68.

peyrevi, kıyam reisi ise K r Mehmed idi²⁰⁷⁵. 1925 sonrasında burada Şeyh ailesi ikametini s rd rm Ő d r. Onların ayrılmasıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce kiraya verilen tekke binasında günümüzde bir lokanta faaliyet göstermektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin Şeyhleri:

Seyyid Mustafa Dede (v.1752), Seyyid Muhammed Efendi (v.1776), Seyyid Ömer Efendi (v.1794), Seyyid Mustafa Efendi, Seyyid Muhammed Nureddin (Nur ) Efendi (v.1854), Ahmed Şakir Efendi (v.1875),

1. Seyyid Mehmed Nureddin (Nur ) Efendi: Şeyh Ahmed Şakir Efendi’nin oğlu olup m.1864/h.1281 yılında dünyaya gelmiŐ dir²⁰⁷⁶. Babasının vefatında yaşı küçük olduğundan 16 Şevval 1292 (15 Kasım 1875) tarihinde Fatih, Sertar kzade Tekkesi Şeyhi Abd ll tif Fazl  Efendi niyabetiyle meşihat uhdesine tevcih olunmuŐ dur²⁰⁷⁷. Abd ll tif Fazl  Efendi’den hilafet alarak²⁰⁷⁸ 10 Şa’ban 1301 (4 Haziran 1884)  arŐamba günü yapılan merasimle Yıldız Dede Tekkesi postuna iclas edilmiŐ dir²⁰⁷⁹. Vazifesini vekil sıfatıyla uzun müddet sürdüren M. Nur  Efendi için 28 Kasım 1921 (27 Rebiu’l-evvel 1340) günü Meclis-i Meşayih tarafından asaleten ta’yinine dair mazbata tanzim olunmuŐ dur²⁰⁸⁰. C. S. Revnakoğlu’nun notlarında Şeyh Nur  Efendi’ye dair Şu bilgiler kayıtlıdır: “*AĞır baŐlı, gayet vak r, faziletli bir zat idi. İyi ku d zikri yapardı. Ali Fakr  Efendi, Kadem Şeyhi Sal haddin Beğ, Sarrac İŐhak Şeyhi Vahd  Efendi hemen daima beraber gezerlerdi.*”²⁰⁸¹ Eyy b Sultan Kabristanı’nda Bahariye mevkiindeki 16 Mart Őehidler²⁰⁸² sofasının sol arkasındaki parmaklıkla çevrili kabirde medfundur. Parmaklık  zerindeki dikdörtgen Şeklindeki levhada Şu ifade yazılıydı: “*Tar kat-ı Halvetiyye-i Cerrahiyye’den Bağ ekapısında / k in (...) Yıldız Tekyesi Şeyhi / Muhammed Nur  Efendi’nin kabridir. / 10 Rebiu’l-ahir 1350 24 AĞustos*

²⁰⁷⁵ CSRA, 259/37.

²⁰⁷⁶ İTNVD, 138.

²⁰⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1747 s.126.

²⁰⁷⁸ IST.MFT.MSH d.1762 vr.60b.

²⁰⁷⁹ CSRA, 259/231.

²⁰⁸⁰ IST.MFT.MSH d.1747 s.126.

²⁰⁸¹ CSRA, 259/35.

²⁰⁸² 16 Mart Őehitlerinin naaş bakıyyeleri Edirnekapı Şehidliği’ne taşındıktan sonra boşalan bu sofaya Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede ve ailesinin kabirleri nakledilmiŐ dir.

1931"²⁰⁸³. Maalesef günümüzde bu şahide kaybolmuştur. Şeyh M. Nurî Efendi'nin halîfesi Hoca İshak Sabrî Efendi dersiamlık, medreseler müfettişliği, Bayezid Cami'i Ramazan vaizliği ve Kemal Paşa Cami'i imamlığı gibi vazifelerde bulunmuş, 3 Haziran 1935 günü vefat etmiştir²⁰⁸⁴. Torunu Ahmet Recai Seçkin (d.İstanbul,1911-v.Ankara,1972) Yargıtay birinci başkanlığı ve Anayasa Mahkemesi üyeliği görevlerinde bulunmuştur.

19. Hocapaşa Mahallesi

123. Musa Safvetî Paşa Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Hocapaşa Mahallesi, Ebussuud Caddesi, 28 numarada, 23 ada 1,3 parsellerde bulunmaktadır. Orhaniye Caddesi ile İbn-i Kemal Caddesi'nin kavşağındaki Kamer Hatun Mektebi de aynı adada olup tekkeye komşudur. Musa Safvetî Paşa 1845-1848 yılları arasında Şam Valisiyken tanıdığı Halidî Asitanesi'nin postnişini Muhammed bin Abdullah el Hânî'yle beraber m.1846/h.1262 yılında Hac'ca gitmiş, Şam'daki dergâha da hizmetleri olmuştur²⁰⁸⁵. İstanbul'da da m.1845/h.1261 yılında vakfiyename tanzim ettirmek suretiyle bir cami' ve yanına kendi adıyla anılan tekkeyi inşa ettirip Nakşî-Halidî meşayine meşrut kılmıştır²⁰⁸⁶. Şeyh Muhammed bin Abdullah el Hânî m.1854/h.1270 yılında davete icabetle İstanbul'a gelmiş ve Musa Safvetî Paşa'nın konağında 4 ay müddetince misafir edilmiştir²⁰⁸⁷. Erzurum Valisi Es'ad Muhlis Paşa'nın kâtibliğini yapan Kırımlı alim ve şair Hacı Ebûbekir Rıf'at Efendi'nin oğlu olan Musa Safvetî Paşa muhtelif şehirlerde valilik, Ticaret, Evkaf ve Maliye Nazırlıkları, son olarak da Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye Reisi olarak görev yapmış, m.1864/h.1281 yılında vefat edince Eyyûb Sultan'da Mihrişah Valide Sultan Mektebi hazîresine defnedilmiştir²⁰⁸⁸. Bab-ı alî'nin arka duvarına bitişik, bir çıkmaz sokak içinde büyük, ahşap bir konak şeklindeki ilk tekke 6 Eylül 1865 (15 Rebiu'l-ahir 1282) günü çıkan Hocapaşa Yangını'nda ortadan kalkmış, ahşap cami' de de bu esnada kül olmuştur. Musa Safvetî Paşa'nın bıraktığı parayla kardeşi Hacı Mustafa Efendi arsaya kârgir bir dergâh binası inşa ettirmiştir. Zîver buna dair şu tarih manzumesini yazmıştır:

²⁰⁸³ CSRA, 259/34. *Cumhuriyet Gazetesi*'nin 25 Ağustos 1931 tarihli nüshasında torunu Recai'nin (Seçkin) verdiği vefat ilanı yayımlanmıştır.

²⁰⁸⁴ CSRA, 259/34.

²⁰⁸⁵ Abdülmecîd Hânî, *Hadâiku'l-Verdiyye (Nakşi Şeyhleri)*, terc. M. Emin Fidan (İstanbul: Semerkand Yayınevi, 2011), 873.

²⁰⁸⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 35/194; CSRA, 61/120.

²⁰⁸⁷ Abdülmecîd Hânî, a.g.e., 875.

²⁰⁸⁸ CSRA, 61/119-120.

"Teveccüh kıldım üçler suyuna Zîver didim tarih / Bu âlâ dergâhı yaptı cenâb-ı Safvetî Paşa". Musa Safvetî Paşa'nın büyük oğlu Rıf'at Beğ'in mütevellî olduğu dönemde kaybolan vakfiyenamenin²⁰⁸⁹ bir sureti Musa Safvetî Paşa'nın oğlu Rıf'at Beğ'in kızı Hayriye Hanım'da bulunuyordu. Hayriye Hanım'ın kızı Sa'diye Hanım, İsmail Müştak Beğ'le evli olup Osmanbey-Bomonti'de Meşrutiyet Apartmanı'nın ikinci katında ikamet etmiştir²⁰⁹⁰. Musa Safvetî Paşa'nın tekkeye bağışladığı kitaplar hakkında C. S. Revnakoğlu şu bilgiyi vermektedir: "*Çoğu yazma eserlerden teşekkül eden küçük, zarif bir kütüphane de vardı ki dergâhların seddi münasebeti ile altun yaldızlı fihristi ve vakfiyenamesi ile beraber Evkaf tarafından teslim alınmış, fakat üç araba dolduran, yazılması üç gün süren bu nadide kitaplarla yazma mushaflar hakkında hangi kütüphaneye devredildiğine dair şimdiye kadar hiçbir ma'lûmat alınamamıştır.*"²⁰⁹¹ Musa Safvetî Paşa'nın ikinci oğlu Ziya Beğ'in oğlu Safveti Ziya Beğ teşrifat müdür-i umumîsi olup *Adab-ı Muaşeret Hasbihalleri* isimli kitabı 1927 yılında yayımlanmıştır²⁰⁹². Harem tarafında beş oda, selamlık kısmında matbah, tevhidhane ve 12 derviş odası bulunmaktadır²⁰⁹³. 9 Zilhicce 1336 (16 Eylül 1918) tarihli kayıtdan anlaşıldığına göre ailesiyle derviş hücrelerinde ikamet eden vakıf mütevellisi Rûsumat memuru Kâzım Beğ, yangınzede kız kardeşini de yanına almak suretiyle bütün hücreleri işgal etmiş, hatta 5 vakit namaz ile tarîkat ayini icrasının aksamasına yol açmış, bunun üzerine Musa Safvetî Paşa Tekkesi Şeyhi Meclis-i Meşayih'e şikâyetde bulunarak buna mani olunmasını istemiştir. Meclis-i Meşayih müfettişinin yerinde incelemesi sonucu hazırlanan rapora istinaden Evkaf Nezareti'ne yazı yazılarak derviş hücrelerinin bekârlara meşrut olduğu bildirilmiş ve Kâzım Beğ ile ailesinin buradan çıkarılması için gerekenin yapılmasını talep etmiştir²⁰⁹⁴. Vakıflar İdaresi tarafından tutulan rûmî 1341 (1924/1925) yılına ait defterde tekke içinde bir şeyh meşruta odası bulunduğu kayıtlıdır²⁰⁹⁵. Tekkenin yanında hazîre bulunmaması vakfiyenin gereği idi²⁰⁹⁶. 1925'de tekkelerin seddolunması sonrasında selamlık kısmında bir süre 48. İlkokul (sonra İbrahim Müteferrika İlkokulu) faaliyet göstermiş, 5 odalı harem

²⁰⁸⁹ CSRA, 61/121.

²⁰⁹⁰ CSRA, 61/125.

²⁰⁹¹ CSRA, 61/119-120.

²⁰⁹² CSRA, 61/115.

²⁰⁹³ CSRA, 61/121.

²⁰⁹⁴ IST.MFT.MSH d.1738 s.52.

²⁰⁹⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 35/194.

²⁰⁹⁶ CSRA, 61/121.

kısmı vakıf mütevellisi tarafından kiraya verilmiştir²⁰⁹⁷. İlkokulun ayrılması sonrası tekke binasının Milli Eğitim Araçları ve Foto-Film Merkezi olarak kullanıldığı 1977 yılında buraya bir araştırma ziyareti gerçekleştiren Ahmed Bilgin Turnalı, burada çalışmakta olan Eyyûb Nişancası'ndaki Şeyh Murad Efendi Tekkesi'nin son şeyhi Ahmed Muhtar Efendi'nin oğlu Seyyid Mehmed İhsan Erkalıç'la görüşüp bilgiler almıştır²⁰⁹⁸. Sonrasında Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün deposu olarak kullanılan tekke 2013 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 49 yıllığına TÜRGEV'e tahsis edilmiş ve restorasyon gerçekleştirilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

el-Hac Yusuf Efendi (v.1848), Muhammed Arif Efendi, el-Hac Hasan Efendi (v.1873), el-Hac Muhammed Emin Efendi, el-Hac Muhammed Ragıb Efendi (v.1874), Hâfız Seyyid Ali Asım Efendi (v.1899)

- 1. Seyyid Ahmed Refik Efendi:** Şeyh Ali Asım Efendi'nin büyük oğlu olup m.1870/h.1287 yılında doğmuştur. 10 yıl kadar Rüsumat Meclisi'nde zabıt kâtibi olarak çalışmıştır. Hacı Beşir Ağa Tekkesi Şeyhi Abdullah Efendi'den hilafet alan²⁰⁹⁹ Ahmed Refik Efendi'ye babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 24 Şa'ban 1316 (7 Ocak 1899) tarihli mazbatasına istinaden Safvetî Paşa Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur²¹⁰⁰. Kardeşleri Mahmud, Şevket ve Ziya Efendiler ile Ziya Efendi'nin Muhyiddin ve Cemil isimdeki küçük çocuklarının iaşelerinin temini şartıyla Kadirîhane Şeyhi Ahmed Muhyiddin Efendi tarafından 7 Zilkade 1316 (19 Mart 1899) tarihinde makamına iclâs etdirilmiştir²¹⁰¹. Tekkelerin seddolunduğu dönemde Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan defterde de Musa Safvetî Tekkesi postnişini olarak ismi kayıtlıdır²¹⁰². 7 Zilhicce 1350 (13 Nisan 1932) tarihinde şeker hastalığından vefat etmiş ve vasiyetine binaen ağabeği adliye zabıt kâtibi Ziya Beğ'in Eyyûb Sultan'da Kâşğarî Tekkesi'nin dışında, cümle kapısının solunda kalan lahdinin içine defnedilmiştir²¹⁰³. Sirkeci, Kargılı Sokağı, 15 numaradaki evlerinde ikamet eden eşi Fatma Bedriye AK'ın C. S.

²⁰⁹⁷ CSRA, 61/121.

²⁰⁹⁸ ABTA, Safvetî Paşa Tekkesi Dosyası.

²⁰⁹⁹ CSRA, 61/123; 259/55.

²¹⁰⁰ IST.MFT.MSH d.1773 s.54.

²¹⁰¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 78.

²¹⁰² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 35/194.

²¹⁰³ CSRA, 61/123.

Revnakoğlu'na anlattığına göre Ahmed Refik Efendi ömrünün son senesinde *"Babam 63 yaşında vefat etdi... Ben de o yaşa geldim. Artık durmaz giderim. Bu sene göç var bize"* diyerek irtihalinin yaklaştığını haber vermiştir. Manisa'ya yerleşen oğulları Ali AK'ın Uzun Çarşı Park Caddesi, 120 numarada tecimevi (ticarethane) vardı²¹⁰⁴.

124. Aydınoglu (Aydinzade-Hasan Ünsî-Saçlı Emir Efendi-İzzî) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Salkımsöğüt, Hocapaşa (eski Karaki Hüseyin Çelebi) Mahallesi, Alemdar Caddesi ile Hüdavendigar Caddesi kavşağında 17 ada 15 parselde idi. Sultan II. Bayezid devri müderrislerinden iken İstanbul Kadısı olan Tebrizli Saçlı Emîr Muhyiddin Mehmed Efendi²¹⁰⁵ tarafından inşa ettirilen mescide Aydınoglu Şeyh Mehmed Efendi minber vaz' eylemiş, bahçeye şadırvan ve çeşme yaptırmıştır²¹⁰⁶. Burada vazife yapan ilk şeyh Halvetî-Sivasî meşayihinden Kutub Ahmed Efendi'dir²¹⁰⁷. Dergâh iki oda, bir sofa, küçük bir mescid, türbe ve hazîreden müteşekkilen 1894 depreminde ağır hasar görmüştür. Şeyh Bedreddin İzzî Efendi bizzat inşaatte çalışarak tekkeyi yeniden inşa ettirmiştir²¹⁰⁸. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre pazar günü öğle namazından sonra, pazarı pazartesiye ve perşembeyi cumaya bağlayan geceler yatsı namazından sonra ve cuma namazından sonra olmak üzere haftada 4 def'a hem Şa'banî hem de Kadirî usûlü icra edilirdi. Önce kuûden zikredilir, sonra kıyama kalkılır ve Halvetîlere mahsus olan usûlde devran icra edilirdi²¹⁰⁹. Cümle kapısı üzerinde asılıyken günümüzde kırık vaziyetde bahçede duran kitabesinde ta'likle *"Erenler Şeyh Şa'banî tarîk-i müstakîminden / Bu Aydınoglu Dergâhı açıldı dîdeler rûşen / 1095"* ibaresi yazılıdır. Kitabedeki bu manzum ifade o devirde Telgrafhane'de genç bir memur olarak çalışan Ahmed Avni Konuk tarafından kaleme alınmıştır²¹¹⁰. Cümle kapısından girilince solda Hasan Ünsî Efendi'nin kubbeli türbesi, karşıda hazîre bulunmaktadır. Yıkılmadan evvel kapıdan girişde sağda kalan iki katlı tekke binasında mescid/tevhidhane kısmı üst katda idi. 18 penceresinden dördü tramvay yoluna bakmaktaydı²¹¹¹. Cemil Topuzlu 1912 yılında İstanbul şehremini olunca

²¹⁰⁴ CSRA, 61/124.

²¹⁰⁵ Hazret-i Halid Ebû Eyyûb el Ensarî Türbesi arkasındaki hazîrede medfundur. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 17b.

²¹⁰⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 17b.

²¹⁰⁷ Osman Türer, a.g.e., ss.616-617.

²¹⁰⁸ CSRA, 259/741

²¹⁰⁹ CSRA, 259/699

²¹¹⁰ CSRA, 259/712

²¹¹¹ Baha Kâhyaoğlu, "Aydınoglu Dergâhı", *İA*, c.3 s.1521

Alemdar Caddesi'ni genişletirken Aydınoğlu Tekkesi'ni de yıkdırmak istemiş, Şeyh Bedreddin İzzî Efendi'nin Enver Paşa ve Şeyhülislam Hayrî Efendi'yle yaptığı görüşme üzerine buna mani olunmuştur²¹¹². Ahşap minaresi, şadırvanı, derviş hücreleri ve kahve ocağı bulunan dergâh Vakıflar İdaresi'nce tekkelerin seddolunması sonrası kiraya verilmiştir. 1958 yılında harem dairesiyle birlikte tekke yıkdırılmış olup arsasının bir kısmı, hazîresi ve Hasan Ünsî Efendi Türbesi günümüze ulaşabilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kutub Ahmed Efendi (v.1664), Aydınoğlu Mehmed Efendi, Hasan Ünsî Efendi (v.1723), Tımarhanecizade Hâfız Mehmed Garib Efendi (v.1742), Seyyid Muhyiddin Efendi (v.1761), el-Hac Mehmed Rüşdî Efendi (v.1789), el-Hac Seyyid Ali Efendi (v.1795), el-Hac Seyyid Sun'ullah Efendi (v.1813), Mehmed Esrar Efendi (v.1843), Ahmed Efendi (v.1845), Usturacı Seyyid Hasan Hilmî Efendi (v.1865), İsmail Cemaleddin Efendi (v.1893).

1. Hayalî Muhammed Fehmî Efendi: Şeyh M. Esrar Efendi'nin oğlu olup m.1843/h.1259 yılında dünyaya gelmiştir²¹¹³. Sofular Tekkesi'nden hilafet alan M. Fehmî Efendi'ye Aydınoğlu Tekkesi meşihatının yarım hissesi tevcih olunmuştur²¹¹⁴. Arapça ve Farsçası kuvvetli olup çok şüûl ve ilahi bilirdi²¹¹⁵. Sultan Abdülaziz'in hayalcibaşısı cerrah binbaşı Salih Efendi'nden karagöz oynatıcılığını (hayalî) öğrenmiştir. Tarakçı Dellal Rıza, Tezgâhçı Mehmed, Lâtif Ağa gibi hayal san'atkârları tekkeye gelir, mukabeleden sonra Şeyh Fehmî Efendi'yle hayal meşk ederlerdi²¹¹⁶. Sohbet odasında çırağı Çınar Tekkesi Şeyhi Tahir Efendi'yle birlikde yaptıkları taklidler dinleyenleri hayran bırakırdı²¹¹⁷. Bayezid'de Karakulak Hanı'nda, Sultanahmed, Birbirdirek'de veya Fazlı Paşa Konağı'nda, Şehzadebaşı'nda Acemoğlu Hamamı'nın karşısındaki boş arsada²¹¹⁸, Eyyûb'de Eski Yeni Caddesi'ndeki bir kahvede özellikle Ramazanlarda karagöz oynatırdı²¹¹⁹.

²¹¹² Cemil Topuzlu, a.g.e., s.138

²¹¹³ Babasının ismi *Nüfus Vukû'atı Defteri*'nde "Ali Rıza", *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da "Esrar Efendi" olarak yazılıdır. Bkz. *İTNVD*, 136; *Tabîbzâde*, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 8a.

²¹¹⁴ *İTNVD*, 136; CSRA, 259/277.

²¹¹⁵ CSRA, 259/287.

²¹¹⁶ CSRA, 259/277.

²¹¹⁷ CSRA, 259/284.

²¹¹⁸ CSRA, 259/283.

²¹¹⁹ CSRA, 259/284.

Firuz Ağa civarında hayal oynatdığı, bazı münasebetsiz kişilerle işret etmekde olduğu ve bunların bir şeyhe yakışmayacak hal ve tavırlar olduğu şikayetiyle Meclis-i Meşayih tarafından bu tarz fiillerden uzak durması hususunda 5 Ramazan 1304 (28 Mayıs 1887) tarihinde uyarılmışdır²¹²⁰. Yapılan ikazlara kulak asmadığı anlaşılnca Meclis-i Meşayih tarafından tekkeye yapılan taamiye yardımının kesilmesi 8 Ramazan 1305 (19 Mayıs 1888) tarihinde kararlaştırılmışdır²¹²¹. 27 Şevval 1305 (7 Temmuz 1888) tarihinde ise Meclis-i Meşayih kararıyla vazifesinden el çektirilerek Zeyrek'deki Akşemseddin Tekkesi'nin Şeyhi Halil Efendi vekil ta'yin olunmuşdur²¹²². 21 Safer 1306 (27 Ekim 1888) tarihli Meclis-i Meşayih Defteri kaydından anlaşıldığına göre bir daha tarikat adabına muhalif davranışda bulunmayacağına dair arzuhal göndermesi üzerine meşihat vazifesi kendisine iade edilmişdir²¹²³. İsmail Cemaleddin Efendi'nin bilâ veled vefatı üzerine meşihatın diğer yarım hissesi de Meclis-i Meşayih'in 26 Şevval 1310 (13 Mayıs 1893) tarihli mazbatasına istinaden uhdesine tevcih olunmuşdur²¹²⁴. 21 Cemaziye'l-ahir 1312 (19 Aralık 1894) günü erkek evlâd bırakmadan vefat eden M. Fehmî Efendi cümle kapısından girişde sol tarafa defnedilmiş, kabir taşı ise konulmamışdır²¹²⁵.

2. Muhammed Bedreddin İzzî Efendi: Niğde Çamardı'ya bağlı Maden (Bereketli Maden) köyünde m.1843/h.1259 yılında dünyaya gelmişdir²¹²⁶. Kârbanzadeler Hanedanı'ndan Hacı İsmail Efendi'nin oğludur²¹²⁷. m.1864/h.1280 yılında geldiği İstanbul'da babasının tutduğu özel hocadan ders görmüş, Zabtiye Nezareti Mektûbî Kalemi mümeyyizliğinde memuriyete başlayıp Erzurum, Van, Hakkâri Evkaf Muhasebecilikleri, Ankara Evrak Müdürlüğü ve son olarak da Şehremaneti Meclis-i İdare Başkitabeti'nde çalışmış, 19 Rebiu'l-evvel 1299 (8 Şubat 1882) tarihinde memuriyetten ayrılmışdır²¹²⁸. m.1878/h.1295 yılında intisab ettiği Kadiriyye'nin Enveriyye kolunun banîsi Osman Nureddin Şems Efendi'den

²¹²⁰ IST.MFT.MSH d.1769 s.59.

²¹²¹ IST.MFT.MSH d.1769 s.103.

²¹²² IST.MFT.MSH d.1769 s.108; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 51.

²¹²³ IST.MFT.MSH d.1769 s.199.

²¹²⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.93.

²¹²⁵ CSRA, 259/737.

²¹²⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/150.

²¹²⁷ CSRA, 259/738; M. Baha Kâhyaoğlu, "Aydinoğlu Dergâhı", *İA*, 3/1522.

²¹²⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/150.

m.1886/h.1303 yılında hilafet almıştır²¹²⁹. Osman Şems Efendi'nin 18 Cemaziye'l-ahir 1311 (27 Aralık 1893) tarihindeki vefatından itibaren 8 ay kadar Üsküdar'da Hüdayî Dergâhı yakınındaki evinde kitap te'lifiyle meşgul olmuştur. 10 Temmuz 1894 günü meydana gelen büyük depremden 40 gün sonra Şeyhülislam M. Cemaleddin Efendi tarafından Aydınolu Tekkesi şeyhliği teklif edilmiş, Meclis-i Meşayih'in 24 Cemaziye'l-ahir 1312 (22 Aralık 1894) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²¹³⁰. Ahmed Muhyiddin Efendi bu ta'yin hakkında, *"Halvetî ve Kadirî tarîkinden görünmüş ise de Veysiyye denmiştir. Şeyhülislam Cemaleddin Efendi'nin biraderinin himmet ve gayretiyle Meclis dahi yüzünü görmeden ba-emr-i meşihat-i penahî mazbatası tanzim olunub bu ana değin bu derece iltimas görülmemiş suretde verilmiştir (24 Cemaziye'l-ahir 1312)."* ifadesini kullanmaktadır²¹³¹. Tekkenin ihyası için gayret gösteren²¹³² Bedreddin İzzî Efendi irşad hizmetinde bulunduğu bu mekândan 26 sene boyunca sadece 2 def'a dışarı çıkmıştır²¹³³. Oğlu 4. Kolordu Asker Alma Hey'eti Reisi Miralay Süleyman Fethi Beğ, İzmir'in işgali esnasında Yunanlı genç bir zabitanın Türk askerlerinin "Yaşa Venizelos" diye bağırması isteğini reddettiği için makam odasında kurşunlanmış ve 23 Şa'ban 1337 (23 Mayıs 1919) günü şehid düşmüştür²¹³⁴. Küçüklüğünden itibaren bu dergâha devam eden M. Baha Kâhyaoğlu (v.29 Mart 1966), İstanbul Ansiklopedisi'nde Aydınolu Dergâhı maddesini yazarken Şeyh İzzî Efendi'nin damadı emekli Bahriye Kaymakamı M. Şükrü Yücel'in 10 Muharrem 1340 (13 Eylül 1921) tarihinde nihayete erdirdiği 52 sayfalık *Menakıb-ı Azîzan* isimli yazma eserinden yararlandığını belirtmektedir. C. S. Revnakoğlu'nun M. Şükrü Yücel'de gördüğü ve tek nüsha olduğunu bildirdiği bu esere tüm araştırmalarımıza rağmen ulaşamadık. 16 Cemaziye'l-evvel 1338 (7 Şubat 1920) tarihinde cumartesiye pazara bağlayan gece vefat eden Şeyh Bedreddin İzzî Efendi, vasiyetine binaen karlı bir havada Üsküdar'a götürülerek Hüdayî Dergâhı hazîresine

²¹²⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/150; CSRA, 259/739.

²¹³⁰ IST.MFT.MSH d.1772 s.226.

²¹³¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 51.

²¹³² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/150; CSRA, 259/741.

²¹³³ CSRA, 259/671.

²¹³⁴ CSRA, 259/752; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/153.

defnedilmiştir²¹³⁵.

3. **(vekil) Halil Sırrî Efendi:** Sinan Erdebilî Tekkesi şeyhidir. 18 Şubat 1920'de Aydınolu Tekkesi'ne şeyh vekili olarak görevlendirilmiş ve birkaç ay burada hizmet görmüştür²¹³⁶.
4. **(vekil) Muhammed Şerefeddin Efendi:** Aydınolu Tekkesi dervişlerinden olup müderris idi. Meclis-i Meşayih tarafından 30 Şevval 1338 (17 Temmuz 1920), 24 Zilkade 1338 (10 Ağustos 1920) ve 4 Rebiu'l-evvel 1339 (15 Kasım 1921) tarihlerinde İzzî Efendi'nin torunu Bayram Efendi'ye M. Şerefeddin Efendi'nin niyabetiyle tekkenin meşihati ile Mahmud Çavuş Mescidi'nin imamet ve hitabet cihetlerinin tevcihine dair mazbatalar tanzim edilmiştir²¹³⁷. Meclis-i Meşayih Karar Defteri'ndeki 1 Şubat 1922 tarihli kayıddan anlaşıldığına göre Şerefeddin Efendi imamet, hitabet ve meşihat vekilliği vazifelerinden sarf-ı nazar edip yerine Sa'deddin Efendi'nin görevlendirilmesi için arzuhal vermiştir²¹³⁸.
5. **(vekil) Turşucuzade Muhammed Sa'deddin Süheyl Efendi:** Ayasofya civarında turşuculuk yapan Hacı Mehmed Ağa'nın sülalesinden olup 15 Şa'ban 1280 (22 Ocak 1864) cuma günü dünyaya gelmiştir. Dedesi Ahmed Muhtar Efendi Osmanlı Devletinin 113. şeyhü'l-islamıdır²¹³⁹. 18 yaşındayken intisab ettiği Kadiriyye-i Enveriyye'den Şeyh Osman Şems Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlamış, mürşîdinin vefatı sonrası halîfesi Bedreddin İzzî Efendi'den hilafet almıştır²¹⁴⁰. Şeyh Bedreddin İzzî Efendi'nin kızının oğlu Bayram'ın yaşı küçük olduğundan dervişandan Şerefeddin Efendi'nin²¹⁴¹ niyabetiyle meşihat tevcih olunmuşdu. Şeyh İzzî Efendi'nin kız kardeşinin oğlu M. Tal'at USTABAŞIOĞLU ve bir kısım zevatın

²¹³⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/151.

²¹³⁶ IST.MFT.MSH d.1745 s.181; d.1756 vr.22b.

²¹³⁷ IST.MFT.MSH d.1740 s.23,15; d.1744 s.27. Şeyh M. Bedreddin İzzî Efendi'nin vefatında erkek evlâdı bulunmaması ve meşihatın Şura-yı Devlet'den alınan görüşe istinaden kızının oğluna niyabetle tevcihi Kâşgarî Tekkesi, Alâeddin Mescidi Tekkesi, Oğlanlar Tekkesi gibi başka tekkelerdeki tevcih işlemlerine yönelik müracaatlara mesned teşkil etmiştir. Vefat eden şeyhin oğlu olmayınca başka kişilere meşihatın tevcihi yönüne kararlar veren Meclis-i Meşayih, Cihat Nizamnamesi'ndeki "evlâd" ifadesinin kız çocuklarını da kapsayacağına dair yapılan yeni ictihad üzerine birçok taleble muhatap olunca bu kararın makale şümül olup olmadığı hususunda 1 Eylül 1920 tarihinde Şura-yı Devlet'den görüş sormuştur. Bkz. IST.MFT.MSH d.1745 s.155-157.

²¹³⁸ IST.MFT.MSH d.1757 vr.77b.

²¹³⁹ Serhat Başar, a.g.e., 210.

²¹⁴⁰ CSRA, 259/751.

²¹⁴¹ IST.MFT.MSH d.1743 s.47.

verdiği arzuhal²¹⁴² kabul görünce M. Sa'deddin Süheyl Efendi Aydınoglu Tekkesi'ne şeyh vekili olarak ta'yin edilmiştir. 1922 yılı Şubat ayında tekke içindeki cami'in imamet ve hitabet vazifeleri de uhdesine tevcih olunmuştur²¹⁴³. 7 Rebiu'l-ahir 1343 (5 Kasım 1924) günü vefat eden Sa'deddin Süheyl Efendi Karacaahmed Kabristanı'nın Selimiye Tekkesi'nin karşısında kalan kısmındaki Şeyhülislam Turşucuzade Ahmed Muhtar Efendi'nin aile sofasına defnedilmiştir.

6. (vekil) Bekir Sıdkı (Necmeddin) Ateşli: Sa'deddin Süheyl Efendi'nin vefatından sonra tekkenin şeyhliği için eski meb'uslardan ve Merdivenköy Tekkesi şeyhlerinden Mehmed Ubeydullah (Hatipoğlu) Efendi müracaat etmişse de Osman Şems Efendi ve Bedreddin İzzî Efendi ile herhangi bir tarikat irtibatının bulunmaması sebebiyle ihvanca kabul görmemiş²¹⁴⁴, şeyh vekili olarak Bekir Sıdkı Efendi tercih edilmiştir. Nakşî meşayihinden Muhammed Necatî Efendi'nin oğlu olarak m.1864/h.1281 yılında Isparta'da dünyaya gelen Bekir Sıdkı Efendi, 13 yaşında İstanbul'a gelmiş, 18-19 yaşlarındayken Osman Şems Efendi'ye intisab etmiş, 3 Cemaziye'l-evvel 1308 (15 Aralık 1890) günü hilafet icazeti almıştır²¹⁴⁵. C. S. Revnakoğlu Bekir Sıdkı Efendi'nin Osman Şems Efendi'nin üvey oğlu olduğunu yazmaktadır²¹⁴⁶. Medrese ilimlerini Fatih'de Pekinli Arnavud Mustafa Efendi'den tahsil eden ve m.1894/h.1312 yılında icazet alan Bekir Sıdkı Efendi mürşîdinin irtihalinin ardından Isparta'ya dönerek saatçilikle mesleğiyle iştigal etmiştir. Babasının inşasına başladığı, vefat edince yarım kalan tekke binasını ikmal etmiş ve burada da irşada başlamıştır. 1924 yılının sonlarında Aydınoglu Tekkesi ihvanının daveti üzerine tekrar İstanbul'a gitmiştir²¹⁴⁷. İhvan arasında "saatçi" veya "gülyağcı" lâkabıyla tanınır, hürmet görürdü. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre "... yaşına halsizliğine rağmen coşkun ve ateşli bir yürekle ayin-i şerif icrasına riyaset etmiştir."²¹⁴⁸ Tekkelerin seddolanmasına kadar Bedreddin İzzî Efendi'nin

²¹⁴² IST.MFT.MSH d.1744 s.119.

²¹⁴³ IST.MFT.MSH d.1746 s.43.

²¹⁴⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/155; M. Baha KÂHYAOĞLU, "Aydınoglu Dergâhı", *İA*, 3/1524; CSRA, 259/679.

²¹⁴⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/155.

²¹⁴⁶ CSRA, 259/755.

²¹⁴⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/155.

²¹⁴⁸ CSRA, 259/679.

torununa vekâleten şeyhlik hizmetini görmüş, ardından Haseki'deki Kiçi Hatun Cami'i'ne imam-hatîb olarak ta'yin olunmuştur. 4 Kasım 1942 tarihinde vefat eden Bekir Sıdkı Ateşli Karacaahmed Kabristanı'nda mürşîdi Osman Şems Efendi'nin yanında medfundur²¹⁴⁹. İsmi bilinen halîfeleri şunlardır: Mehmed Talât Ustabasıoğlu (v.İstanbul,1950), Mehmed Sezaî Efendi (v.Priştine,1946), Mehmed Faik Efendi (v.Priştine,1936), Ali Fuad Başgil (v.İstanbul,1967), Hâfız Hüseyin Sezgin (v.Isparta,1969)

7. (vekil) Seyyid İbrahim Kemaleddin Efendi: m.1868/h.1285 yılında doğmuştur. Bahriye kaymakamı ve ressam idi. Kuleli Askeri Lisesi Müdürlüğü vazifesinde bulunmuştur. Aydınöğlu Tekkesi Şeyhi M. Bedreddin İzzî Efendi'nin ilk halîfesi olup mürşîdinin vefatından sonra bir müddet torununa niyabeten Aydınöğlu Tekkesi'nde meşihat hizmetini görmüştür. Vakıflar İdaresi'nce tekkelerin seddolunduğu dönemde hazırlanan tekke listesinde bu tekkenin şeyhi olarak İbrahim Kemaleddin Efendi ismi kayıtlıdır²¹⁵⁰. m.1929/h.1348 yılında İstanbul'da vefat eden İbrahim Kemaleddin Efendi Karacaahmed Kabristanı'nda medfundur. Kabir şahidesi Reisu'l-Hattatîn Hacı Kâmil Akdik tarafından yazılmıştır.

8. Bayram Yücel: Şeyh Bedreddin İzzî Efendi'nin kızı Nuriye Hanım ile Bahriye Kaymakamı Şükrü Yücel'in oğludur. Meclis-i Meşayih tarafından 30 Şevval 1338 (17 Temmuz 1920), 24 Zilkade 1338 (10 Ağustos 1920) ve 4 Rebiu'l-evvel 1339 (15 Kasım 1921) tarihlerinde İzzî Efendi'nin torunu Bayram Efendi'ye M. Şerefeddin Efendi'nin niyabetiyle tekkenin meşihati ile Mahmud Çavuş Mescidi'nin imamet ve hitabet cihetlerinin tevcihine dair mazbatalar tanzim edilmiştir²¹⁵¹. Hüseyin Vassaf da Süleyman Fethi Beğ'in hemşîresinin küçük yaşdaki oğluna meşihatın verildiğini, vekil vasıtasıyla tekkenin idare olunduğunu yazmaktadır²¹⁵². Bayram Yücel'in hayatının

²¹⁴⁹ Baha KÂHYAOĞLU, "Aydınöğlu Dergâhı", *İA*, 3/1524; CSRA, 259/756.

²¹⁵⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 6/30.

²¹⁵¹ IST.MFT.MSH d.1740 s.23,15; d.1744 s.27. Şeyh M. Bedreddin İzzî Efendi'nin vefatında erkek evlâdı bulunmaması ve meşihatın Şura-yı Devlet'den alınan görüşe itinaden kızının oğluna niyabetle tevcihi Kâşğarî Tekkesi, Alâeddin Mescidi Tekkesi, Oğlanlar Tekkesi gibi başka tekkelerdeki tevcih işlemlerine yönelik müracaatlara mesned teşkil etmiştir. Vefat eden şeyhin oğlu olmayınca başka kişilere meşihatın tevcihi yönüne kararlar veren Meclis-i Meşayih cihat nizamnamesindeki "evlâd" ifadesinin kız çocukları da kapsayacağına matuf bu yeni ictihad sonrası taleplere muhatap olunca bu kararın makale şümül olup olmadığı hususunda 1 Eylül 1920 tarihinde Şura-yı Devlet'e görüş sormuştur. Bkz. IST.MFT.MSH d.1745 s.155-157.

²¹⁵² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/152.

geriye kalan kısmına dair bilgiye ulaşılammamıştır. Şeyh Bedreddin İzzî Efendi'nin diğer kızı Safiye Hanım'ın kocası eski Trabzon Meb'usu Süleyman Servet Orkun (d. Trabzon,1881-v.İstanbul,15 Kasım 1943) Erzurum Kongresi'ne delege olarak katılmış, M. Kemal Paşa ile arasındaki fikir ayrılığı sebebiyle Sivas Kongresi'nde görev almayıp Samsun'a giderek tütün ticaretiyle iştigal etmiştir. Mahmut Goloğlu'na göre tütün ticareti için, aile çevresinden İbrahim Göksel Baykan'a göre ise hilafet tartışmaları sebebiyle gitdiği Mısır'da bir müddet ikamet etmiştir²¹⁵³.

20. İskenderpaşa Mahallesi

125. Hoca Mübarek Tekkesi

h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde Sofular Caddesi ile Kızıtaşı arasındaki Mustafa Beğ Mescidi etrafında teşekkül eden mahallede Hacı Mübarek'e ait mülkden söz edilmektedir²¹⁵⁴. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de Baba Hasan Alemlî Mahallesi'nde (günümüzde İskenderpaşa Mahallesi sınırları içinde) Hoca Mübarek ismiyle kaydedilen bu tekkenin hangi tarîkata bağlı olduğuna ve tam adresine ise kaynaklarda rastlanmamıştır.

Tekkenin Şeyhleri:

1. **Derviş Ali Efendi:** Muhammed Efendi'nin oğlu olup rûmî 1341 tarihli defterde Hoca Mübarek Tekkesi şeyhi olduğu kayıtlıdır²¹⁵⁵.

126. Haydarhane (Haydarî Hüseyin Dede-Haydarîler-Bekir Ağa-Keşfi Efendi-Süleyman Efendi) Tekkesi

Fatih, İskenderpaşa (eski Baba Hasan Alemlî) Mahallesi, Horhor Caddesi'nde, 936 ada 7, 8, 9, 22, 23, 55, 57 parsellerde bulunmaktaydı. Bizans devrinde burada bulunan kilisenin yerine Haydar Dede diye meşhur Şeyh Ali Efendi tarafından bir mescid inşa ettirilmiş²¹⁵⁶, oğlu Hacı Hüseyin Efendi (Haydarî Hüseyin Dede) tarafından da m.1530/h.936 yılında vakfiyesi tanzim olunmuştur²¹⁵⁷. Sadr-ı a'zam Bıyıklı Ali Paşa, silahdar-ı şehriyarî olduğu vakit buraya minber vaz' edip vakıf

²¹⁵³ Mahmut Goloğlu, *Millî Mücadele Tarihi II Sivas Kongresi* (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006), ek.13; İbrahim Göksel Baykan ile 23 Nisan 2016 günü yapılan görüşme.

²¹⁵⁴ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 223.

²¹⁵⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 24/131.

²¹⁵⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 47b.

²¹⁵⁷ Barkan- Ayverdi, a.g.e., 231.

tesis etmişse de sonradan idam edilince Sultan III. Osman bu mescidi kendi vakfına ilhak etmiştir²¹⁵⁸. Tekkenin güneybatısında Abdüllâtif Suphi Paşa Konağı olup kuzeydoğusundan Kavalalı Sokağı geçmekdedir. Tekkenin güneydoğusundayken yıkılan Bekir Ağa Medresesi'nin arsasına 1975 yılında Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü binası inşa edilmiştir. Tekke hazîresinde m.1792/h.1206 tarihli kabir şahidesi bulunan Halvetî meşayihinden Şeyh Mustafa Efendi tekkeye Mevlîd-i Şerîf kıraati vakfetmiştir²¹⁵⁹. 1830'larda harap halde olduğu anlaşılan tekkeyi Şeyh Muhammed Keşfî Efendi yeniden inşa ettirmiştir²¹⁶⁰. 24 Rebiu'l-evvel 1289 (1 Haziran 1872) gecesi yanarak²¹⁶¹ ortadan kalkan ve 23 sene arsa halinde kalan tekke Şeyh Hakkı Efendi tarafından ihya edilmiş ve 19 Rebiu'l-ahir 1309 (21 Kasım 1891) tarihinde ibadete açılmışdır²¹⁶². Bir zamanlar Horhor Caddesi'ne açılan cümle kapısının üzerinde bulunan ta'likle yazılı kitabeden Sultan II. Abdülhamid'in bu tekkeye bazı ilaveler yaptırdığı anlaşılmaktadır. En üst kısmında tuğra, onun altında Kadiriyye'yi sembolize eden iki adet altı köşeli yıldızla müzeyyen iki bölüm ve 7 satırdan ibaret kitabede Nazimü'l-Hikem Hamdî Beğ'in meydana getirdiği şu tarih manzumesi yazılıydı:

*"Feyz-i lûtfu Hazret-i Abdülhamîd-i ekberin – eyledi âbâd pek çok hâne ve kâşaneyi
İtdi ihyâ-yı tekâyâ kıldı mescidler binâ - seyr idin âsâr-ı lûtf-ı hasr u ferzâneyi
Yapdı ez cümle Hüseyin Haydar'ın tekyesin – Neşr için feyz-i ulûv-vi himmet-i
şâhâneyi
Şâd idüb rûh-ı alemdâr-ı cenâb-ı Fâtih'i – Vakf-ı şükrân itdi merdân-ı riyâ-bîgâneyi
Yâd-ı lûtfun zam-mı evrâd eyliyor her Kâdirî – zîb-i dest itdikce her gün sebha-i
sadrâneyi
Eylemez nisyân ihsân-ı mest u hayrân olsa da – Gavs-ı Geylanî elinden nûş iden
peymâneyi
Gördüm itmâmın didim Hamdî güher târîhini – eylemiş Abdülhamîd ihyâ şu
Haydarhâneyi
Sene 1312 (1895)"*

1929 yılında çatısı çökdükden sonra harabeye dönmüş ve zamanla arsa halini almıştır. Karşıdaki 56. İlkokul'un idarecilerinin tehlike arz ettiğine dair şikâyeti

²¹⁵⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 47b.

²¹⁵⁹ CSRA, 231/320.

²¹⁶⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 60.

²¹⁶¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 60.

²¹⁶² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 60.

üzerine tekkenin cümle kapısı Fatih Belediyesi Fen Bürosu görevlilerince 1950 yılı Mayıs ayı başlarında yıkılmış ve kitabesi Dülgerzade Cami'i'ne götürülmüştür²¹⁶³. A. Süheyl Ünver ise bu kitabenin Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi bahçesinde muhafaza edildiğini öğrenmiştir²¹⁶⁴. Uzun süre kiracı oturan harap haldeki üç odadan ibaret meşruta bir Ermeni kadına satılmış, minare de yıkdırılmışdır²¹⁶⁵. Günümüze hazîresi intikal edebilmiştir. 2021 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından tekke binasının yeniden inşasına başlanmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Haydar Dede, Haydarî Hüseyin Dede, Ahmed Çelebi, Mahmud Efendi (v.1791), Halil Efendi (v.1822), Muhammed Efendi, Osman Efendi (v.1833), el-Hac Muhammed Keşfî Efendi (v.1851).

1. Süleyman Safî Efendi: Şeyh el-Hac Muhammed Keşfî Efendi'nin oğlu olup m.1839/h.1255 yılında doğmuştur. Babasının vefatı sonrası şeyhliğini üstlendiği Haydarhane Tekkesi 1872'de yanınca Dolmabahçe'deki Çakır Dede Tekkesi²¹⁶⁶ meşrutasına taşınmış, Yahya Efendi Dergâhı'nda da kuûd reisliği yapmıştır. Meclis-i Meşayih'in 4 Zilkade 1307 (21 Haziran 1890) tarihli mazbatasına²¹⁶⁷ istinaden verilen 8 Rebiu'l-ahir 1308 (21 Kasım 1890) tarihli beratla Küçük Piyale Tekkesi meşihati uhdesine tevcih edilen²¹⁶⁸ Babası gibi Süleyman Safî Efendi'ye de yüzünün turuncuya yakın renginden dolayı "Şeyh Havuç" lâkabı verilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre m.1909/h.1327 yılında "*bir sabah namazı sonrası Yahya Efendi Türbesi'ne gelmiş, başını kapının eşiğine koyup yüzünü kibleye çevirmiş ve o suretle vâsil-ı kurb-ı izzet olmuş*"²¹⁶⁹. Oğlu Abdülkadir'in tarîkat icazeti bulunmuyordu²¹⁷⁰.

2. Tulumbacı Hacı Muhammed Hakkı Efendi: Gavsîzade Tekyesi Şeyhi Muhammed Raşid Efendi'nin biatlı dervîşi idi. Mürşîdinin vefatı sonrası aynı tekkeye postnişîn olan Muhyiddin Efendi'den Zakirbaşı Şeyh Abdülazîz

²¹⁶³ CSRA, 231/5.

²¹⁶⁴ A. Süheyl Ünver, *İstanbul Risaleleri*, 5/342.

²¹⁶⁵ CSRA, 231/5,11.

²¹⁶⁶ Reşad Ekrem Koçu, "Dolmabağçe Tekkesi", *İA*, 9/4681.

²¹⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1770 s.22.

²¹⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.32.

²¹⁶⁹ CSRA, 116/28.

²¹⁷⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.32.

Efendi rehberliğinde Kadirî hilafeti almıştır²¹⁷¹. Hırka-yı Şerîf civarında tesis ettiği tekke yanınca Küçük Piyale Tekkesi meşihatine talip olmuş, ancak Meclis-i Meşayih tarafından burası için Haydarhane Tekkesi Şeyhi Süleyman Safî Efendi tercih edilmiştir. Arsa halindeki Haydarhane Tekkesi'ni kendi parasıyla inşa ettirmeyi taahhüd eden ve yapılan imtihanda ehliyetini ispatlayan Şeyh Hakkı Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 18 Zilkade 1307 (5 Temmuz 1890) tarihli mazbatasına istinaden 27 Şa'ban 1308 (7 Nisan 1891) tarihli beratla meşihat tevcih olunmuştur²¹⁷². Haydarhane Tekkesi'ni yakınlarından topladığı yardımlarla yeniden inşa ettirmiş, Kasımpaşalı Hâfız ve Remlî Tekkesi Şeyhi Rıza Efendi'nin rehberliğinde Cerrahî Asitanesi postnişini Yahya Galib Hayatî Efendi postuna iclâs ettirmiştir²¹⁷³. Gençliğinde yangınlara yardıma koşan ekiplerde vazife aldığından "Tulumbacı Hakkı", tekkelerde kıyam reisliği yaptığından da "Reis Hakkı" diye şöhret sahibi olmuştur. C. S. Revnakoğlu, *"Uzun boylu, uzun ak sakallı, gür sesli, heybetli, gözlüklü bir zat idi. Mini mini çocukları devse yapardı. Havasdan da anlardı. Meclis-i Meşayih a'zalığında tekyeler müfettişliğinde bulundu. İlmi pek yokdu. Fakat irfanlı, aşık bir adamdı. Çok tehlikeli surette alet kullanır, gözünün ... vururdu. Kalıplı, cüsseli, boylu bir insan olduğu halde şaşılacak şekilde devse yapardı."* diye tarif etmektedir²¹⁷⁴. Şeyh M. Hakkı Efendi 1328 yılı Cemaziye'l-ahir ayında (Haziran 1910) oğlu ve halîfesi Zakirbaşı el-Hac Hâfız Ahmed Refîk Efendi'ye Haydarhane Tekkesi'nin meşihatini bırakmış ve ertesi sene m.1911/h.1329 yılında vefat etmiştir. Küçük Efendi Cami'i'nin imamı olup Tatlıkuyu'da eski Askerlik Şubesi içindeki Baltalı Dede'nin türbedarlığını yapan Cemil Safî Efendi (v.24 Ekim 1949) Şeyh Hakkı Efendi'nin halîfesiydi²¹⁷⁵.

3. Zakirbaşı el-Hac Hâfız Ahmed Refîk Efendi: m.1870/h.1287 yılında dünyaya gelen Ahmed Refîk Efendi, Şeyh M. Hakkı Efendi'nin oğlu ve halîfesidir²¹⁷⁶. Babasının yaşlılığı sebebiyle feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 27 Zilkade 1327 (11 Aralık 1909) tarihli mazbatasına istinaden

²¹⁷¹ CSRA, 231/401.

²¹⁷² IST.MFT.MSH d.1770 s.25; d.1777 s.29; CSRA, 231/322.

²¹⁷³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 60.

²¹⁷⁴ CSRA, 231/406.

²¹⁷⁵ CSRA, 231/173.

²¹⁷⁶ CSRA, 128/278; 231/400.

Haydarhane Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş, 1329 yılı Receb (1911 Temmuz) ayında ise padişah beratı tanzim edilmiştir²¹⁷⁷. C. S. Revnakoğlu Ahmed Refîk Efendi hakkında notlarına şu bilgileri yazmıştır: *“İstanbul’un birinci sınıf zakirbaşları arasında kendisine devamlı bir şöhet temin etmiş olan Hâfız Ahmed Efendi sırasıyla meşhur Turşucu’dan, Kırımî Hacı Hâfız Efendi’den ve Alibeyköyü Şazilî Tekyesi Şeyhi Tahsin Efendi’den uzun müddet meşk etmek, hayli eser geçmek suretiyle yetişmiştir. Musikîde esaslı bir vukufu vardı. Ud da çalardı. Çok şuşul bilirdi. Bunlardan kıyamî dergâhlarına mahsus olanlarını Hacı Hâfız’dan, Şazilî şuşullerini de Şeyh Tahsin Efendi’den geçmiştir. Bab-ı Meşihat’de tereke kalemi kitabetinde, vefatına kadar da boşanma dairesi kâtibliğinde bulundu. Kuş meraklısı idi. Seferberlikden beş ay kadar önce 40 yaşında iken göçdü.”*²¹⁷⁸ 2 Ekim 1915 (19 Eylül 1331) tarihinde vefat eden Ahmed Refîk Efendi tekkenin hazîresinde medfundur²¹⁷⁹.

- 4. (vekil) Muhammed İzzet Efendi:** Seyyid İbrahim Hürrem Efendi’nin oğlu olup m.1854/h.1270 yılında doğmuştur.²¹⁸⁰ Cidde’de gümrük memuru olarak çalışmış, babasının vefatı sonrasında İstanbul Gümrüğü’ne ta’yin olunmuş, ardından da Galata Gümrüğü’nde çalışmaya başlamıştır. İstanbul Dahiliye Gümrüğü’nde muhasebe mümeyyizliğinde ve kontrol kalemi başkâtibliğinde bulunmuştur²¹⁸¹. Babası İbrahim Hürrem Efendi’den aldığı hilafet, Haydarhane Tekkesi Şeyhi Hâfız Ahmed Refîk Efendi’den de icazet almıştır²¹⁸². İstanbul’a gelen Bağdad Nakîbi Seyyid Süleyman Efendi tarafından da Kabataş’daki konağında bir icazetname verilmiştir²¹⁸³. Meclis-i Meşayih tarafından *“memuriyet hizmetinden istifa ve bir daha memuriyet talep etmemek, memuriyete ta’yin olunduğu halde hizmet-i meşihat-i mezkûr uhdesinden ref’ edilmek şartıyla”* 27 Şevval 1305 (7 Temmuz 1888) tarihinde verilen mazbataya istinaden Gümüş Baba Dergâhı meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²¹⁸⁴. Tren yolu sebebiyle daralan

²¹⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1777 s.29; CSRA, 231/6.

²¹⁷⁸ CSRA, 128/278.

²¹⁷⁹ Albayrak, a.g.e., 1/163.

²¹⁸⁰ İTNVD, 102.

²¹⁸¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 228.

²¹⁸² CSRA, 234/30.

²¹⁸³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 228.

²¹⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.109.

arsayı bostanların tarafına doğru genişletip m.1890/h.1307 ve m.1892/h.1309 yıllarında tekkeyi iki defa tamir ettirmiş ve vakıf tesis etmiştir. Şeyh Ahmed Refîk Efendi vefat edince yaşı küçük olan oğluna niyabeten 8 Muharrem 1334 (17 Kasım 1915) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından Haydarhane Tekkesi'ne şeyh vekili ta'yin olunmuş ve 6 sene kadar bu hizmeti devam ettirmiştir²¹⁸⁵. Tekkeyi kapalı tutarak İzmit'de ziraatle meşgul olduğuna dair şikâyet edilmesi üzerine 1919 yılı Eylül ayında Meclis-i Meşayih tarafından ihtarda bulunulmuştur²¹⁸⁶. Meclis-i Meşayih'den izin alarak 1921 yılı Kasım ayında Mısır'da tedavi gören oğlunu ziyarete gitmiş, vazifesini Kadem-i Şerîf Tekkesi Şeyhi Salâhaddin Efendi'ye emanet etmiştir²¹⁸⁷. Ömrünün son deminde geçirdiği ağır rahatsızlıkta da yine kendisine Salâhaddin Efendi vekâlet etmiştir²¹⁸⁸. 9 Ağustos 1923 (26 Zilhicce 1341) pazartesi sabahı vefat etmiş, Haydarhane Tekkesi'nde tevhidhane içerisine defnedilerek üzerine bir sanduka konulmuştur²¹⁸⁹. Kızı Sabiha Sözüer'in verdiği dilekçe neticesinde naaşının bakiyesi 1952 yılı Aralık ayının sonlarında Silivrikapı Kabristanı'na nakledilmiştir²¹⁹⁰.

5. Receb İrfan Sevim: Hâfız Ahmed Refîk Efendi'nin oğlu olup m.1897/h.1314 yılında tekkede dünyaya gelmiş, ilk mektep sonrası özel hocadan Arapça ve Farsça dersleri görmüştür²¹⁹¹. Askerliği esnasında esir düşmüş, 2 sene sonra hürriyetine kavuşarak İstanbul'a dönünce bir müddet jandarma olarak görev yapmış ve terhis edilmiştir²¹⁹². İlk intisabı babasına olup onun 1915 yılındaki vefatı sonrası 7 sene kendisine tekkede naiblik eden Taşçı (Gümüş Baba) Tekkesi postnişîni Muhammed İzzet Efendi tarafından 6 Rebiu'l-evvel 1340 (7 Kasım 1921) günü Gümüş Baba Tekkesi'nde icra edilen merasimle tac ve hırka giydirilerek hilafet verilmiştir²¹⁹³. Rehberliğini Kabakulak Tekkesi zakirbaşısı Ali Beğ

²¹⁸⁵ IST.MFT.MSH d.1736 s.49.

²¹⁸⁶ IST.MFT.MSH d.1755 vr.72b.

²¹⁸⁷ IST.MFT.MSH d.1757 vr.60a.

²¹⁸⁸ CSRA, 234/30.

²¹⁸⁹ CSRA, 234/30.

²¹⁹⁰ EEKEA. Sabiha SÖZÜER 1952 yılında Kocamustafapaşa Caddesi, 205 numaralı evde ikamet etmekteydi.

²¹⁹¹ Albayrak, a.g.e., 5/121.

²¹⁹² Albayrak, a.g.e., 5/122.

²¹⁹³ Albayrak, a.g.e., 5/121.

yapmıştır. Meclis-i Meşayihin 13 Şevval 1340 (10 Haziran 1922) tarihli mazbatasına istinaden Haydarhane Tekkesi meşihatine asaleten ta'yin olun²¹⁹⁴ Receb İrfan Efendi, Kadem-i Şerif Tekkesi'nde de pîşkademlik hizmetini görmüştür. Tramvay şirketinde ve Askeri Matbaa'da memur olarak çalışmış, tekkelerin seddolunuşu sonrasında Mersin'de gümrük muhafaza memurluğu yapmıştır²¹⁹⁵. Ömrünün son demlerini ve cenazesini C. S. Revnakoğlu şöyle anlatmaktadır: "14 Şubat 1960 (17 Şa'ban 1379) pazar günü akşam saat 20'de tekkenin hazîresindeki makam چراغını uyandırıp içeriye girdikten sonra birdenbire göçüverdi. Ertesi günü ikindiye Koca Mustafa Paşa Hankahı'na getirildi. Namazı edadan sonra Silivrikapısı dışında Solakzade Hemdemî Çelebi'nin arkasına anne ve hemşîresinin yanına sırlandı. Fındık Hâfızade İrfan Beğ ile fakirden başka ihvandan kimse yokdu. İrfan Beğ'le birlikde Fatihasını okuduk. İrfan Beğ tevhîde başladı. Fakîr de ism-i Celâl ve gülbank geçdim."²¹⁹⁶

127. Hindîler Tekkesi

Fatih, İskenderpaşa (eski Gureba Hüseyin Ağa) Mahallesi, Horhor Caddesi, Simitçi Şakir Sokağı, 6 numarada, 895 ada 12 parseldedir. Cümle kapısının önünde Horhor Çeşmesi bulunmaktadır. Güççük Abdal tarafından m.1783/h.888 yılında kaleme alınan Otman Baba Velayetnamesi'nde "Has Murad Hamamı'nın²¹⁹⁷ ardında Hindistanîler Tekyesi" bulunduğundan söz edilmektedir²¹⁹⁸. m.1546/h.953 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'nde ve XVII. yüzyıl yazarlarından Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde ismi geçmeyen Hindîler Tekkesi Mescidi hakkında m.1768/h.1182 yılında kaleme alınan Hadîkatü'l-Cevamî'de Fatih Sultan Mehmed tarafından Hâce İshak Buharî-i Hindî için Nakşibendî dergâhı olarak inşa ettirildiği ifade edilmektedir. Yine aynı kaynakta verilen bilgiye göre Fatih'in silahdarlarından bir zat cezbe-yi Rahmaniyye'ye kapıldıkdan sonra bu tekkenin bir hücresinde ikamet etmiş, vefat edince de hazîreye defnedilmiştir²¹⁹⁹. Söz konusu Tahrir Defteri'nde kaydına rastlanmamakla birlikte Ayvansarayî'nin beyanına göre

²¹⁹⁴ IST.MFT.MSH d.1747 s.61.

²¹⁹⁵ CSRA, 231/400.

²¹⁹⁶ CSRA, 231/6.

²¹⁹⁷ Murad Paşa Cami'i'nin yanında bulunan hamam 1957 yılındaki imar düzenlemeleri esnasında yıkılmıştır.

²¹⁹⁸ Filiz Kılıç-Mustafa Arslan-Tuncay Bülbül, *Otman Baba Velâyetnâmesi (Tenkitli Metin)* (Ankara: Grafiker Ofset, 2007), 205; Ali Emre İşlek, *Osmanlı Devleti'nde Hindî Tekkeleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 52.

²¹⁹⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 109a-b.

buradaki vazifelilerin giderleri Fatih Vakfı'ndan karşılanmış ve yine Üsküdar'da tekkesi bulunan Seyyid Feyzullah-ı Hindî'nin isteği üzerine 1738 yılında Sadr-ı a'zam Yeğen Mehmed Paşa tarafından bu tekkeye Gümrük'den yevmiye tahsis edilmiştir²²⁰⁰.

Perşembe günleri imaretden beş kepçe zerde pilav, 25 kepçe çorba verilirdi. Senede 48 kıyye tutan bir tulum zeytinyağı vardı. Günde beş çift fodla 8 ekmek dört okka koyun eti, ayda 42 okka pirinci, yine ayda 12 okka kandil yağı, ayda 316 kuruş taamiyyesi, 200 kuruş senelik mevlîdiyyesi, yine senede 30 kuruş da muharremiyyesi vardı²²⁰¹.

Hindistan'daki Meysûr Sultanlığı'nın hükümdarı Tîpû Sultan'ın elçisi Muhammed İmam Serdar-ı Asker İstanbul'a gelmiş, Aksaray'daki Hindîler Tekkesi'nde misafirken m.1787/h.1202 yılında vefat ederek hazîreye defnedilmiştir. Şahidesinde şu ibare okunmaktadır: *"Hüve'l-Hallâku'l-Bakî / merhûm ve mağfûr / Muhammed İmam serdar-ı / asker ilçi-i Tîpû Sultan-ı / Hindî ruhuna / Fatiha sene 1202"*. Başındaki ilginç serpuşla dikkat çeken bu kabir Dersaadet'e gelen Hindlilerce "Sultanımız" diye ziyaret olunmaktaydı. Hindistan bağımsızlık hareketinin liderlerinden Ahmed Muhtar el Ensarî (v.1936) Kızılay Heyeti başkanı olarak 1925 yılında İstanbul'a geldiğinde şerefine Hindîler Tekkesi'nde bir yemek tertîb edilmiştir²²⁰².

1922 yılı sonlarından itibaren mahalle zabıtasının yatakhane olarak kullanıldığından zarar gören tekkenin ahşap tevhidhanesi ile mihrabın ön tarafında bulunan Hâce İshak Buharî ve Fatih'in Silahdarı Mehmed Dede'nin sandukalarını ihtiva eden türbe Belediye tarafından 1933 yılında yıkdırılmış ve enkazı Vakıflar İdaresi tarafından satılmıştır²²⁰³. Tevhidhanenin iç kapısının üstündeki tahta levhada şu metin yazılıydı:

*"Elâ bizikrillahi tatmainnu'l-kulûb"*²²⁰⁴

Tarîkat-i aliyye-i Nakşibendiyye ve Zeyniyye eazımından olub

Sultanu's-Selâtin es Sultan ibnu's-Sultan Fatih Sultan Mehmed Han

Hazretlerine bizzat müracaat taleb ve iltimasda bulunarak

²²⁰⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 109a-b.

²²⁰¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 231; CSRA, 166/308.

²²⁰² CSRA, 166/309.

²²⁰³ CSRA, 166/309.

²²⁰⁴ "Bilesiniz ki, kalbler ancak Allah'ın zikri ile mutmain olur" mealindeki Ra'd Suresinin 28. ayeti

*Aksaray'da Murad Paşa Cami'-i Şerîfi kurbünde kâin iş bu Hindîler
Tekyesi dinilen Nakşibendî dergâhını hakan müşarunileyh bina ve inşa
İtdikden sonra ile'l-ahir ... bu hankah-ı feyz ... hücrenişîn-i
Uzlet ve ferağat olan ve irtihalinde mescid-i şerîfin cümle kapusunın
Eşiği hizasında defnidilmesini vasiyet buyuran sahibü'l-hayrat
Ve'l-hasenat es Seyyid eş Şeyh İshak Buharî Hindî en Nakşibendî hazretlerinin
Mübarek ruhlarına şey'an lillahi Tealâ el Fatiha
Sene 860 (1456)"²²⁰⁵*

Tevhidhanenin harap haldeki mihrabı günümüze ulaşmıştır. Horhor Çeşmesi'nin yanındaki cümle kapısından girişde bahçe içerisinde sağda tevhidhane arsası, karşıda şeyh meşrutası ve önünde hazîre bulunmaktadır. 1945 yılına kadar tekkenin son şeyhinin ikamet ettiği bahçe içindeki 6 odalı meşruta Türk İnfeksiyon Vakfı'na tahsis edilmiş, 2001 yılında başlanılan restorasyon uzun yıllar sürmekle birlikte tamamlanamamıştır. 2016 veya 2017 yılından itibaren de tekke TÜGVA'ya tahsis edilmiş olup burada çeşitli kültürel faaliyetler düzenlenmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hâce İshak Buharî-i Hindî (v.1456), Fethullah Efendi, Abdu's-selâm Efendi, Turabî-yi Hindî, Feyz Seyyid Murtaza Efendi (v.1783), Hasan Efendi (v.1792), Açıkbaş Abdullah Agâh el Hindî (v.1811), el-Hac Hüseyin el Hindî (v.1815), el-Hac Ali Umar Şah (v.1832), Esrar Şah, el-Hac Seyyid Abdurrahman Efendi (v.1834), Şah Abdullah Hindî, el-Hac Mahbub Ali Şah Dehlevî (v.1839), el-Hac Seyyid Ahmed Efendi (v.1869), el-Hac İbrahim Hakkı Efendi (v.1875)

- 1. Hasan Tahsin Efendi:** Keşmir Müftüsü Ahmed Said Efendi'nin oğludur. Kendisi de Keşmir Müftülüğünde bulunmuş, İstanbul'a geldiğinde Hindîler Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Osman Sacid ARI tarafından Meclis-i Meşayih Defteri baz alınarak hazırlanan hicrî 1296-1307 yılları arasında tekkelerde ortaya çıkan problemlerin incelendiği yüksek lisans tezinde Hindîler Tekkesi'ndeki gelişmelere yer verilmiştir. Hindîler Tekkesi dervişleri, Hasan Tahsin Efendi'nin Hind asıllı olmadığı, Bursa'da ikamet ettiği, uygunsuz kişilerle görüştüğü, fukara ve dervişana meşrut taamiyeyi kendine alıkoyduğu isnadlarıyla şikayetde bulununca Meclis-i Meşayih

²²⁰⁵ CSRA, 166/320.

tarafından 4 Zilhicce 1300 (6 Ekim 1883) tarihinde Bursa Niyabet-i Şer'iyyesi'ne yazı yazılıp Hasan Tahsin Efendi'nin İstanbul'a dönmediği takdirde uhdesindeki meşihatın ref' edileceği duyurulmuşdur²²⁰⁶. Şikayetler devam edince m.1886/h.1303 yılında meşihati kaldırılıp yerine Fazıl Şah vekil ta'yin olunmuşdur. Yapılan muhakemesinde azlini gerektiren husus bulunmadığı kanaatine varılması üzerine Meclis-i Meşayih'in 2 Muharrem 1306 (8 Eylül 1888) tarihli mazbatasına istinaden 22 Muharrem 1306 (28 Eylül 1888) tarihindeki Şeyhülislamın onayıyla Hasan Tahsin Efendi'ye Hindîler Tekkesi meşihati iade olunmuşdur²²⁰⁷. 10 Şa'ban 1320 (18 Eylül 1907) tarihindeki vefatına kadar buradaki hizmetini sürdüren²²⁰⁸ Hasan Tahsin Efendi'nin son eşi ebe Hanife Hanım Aksaray ve çevresinde "İncili Ebe" diye şöhret kazanmıştır. Horhor Hamamı'nın karşısındaki konağında bir müddet oturduktan sonra Hindîler Tekkesi'nin arkasında bulunan İmam Murat Sokağı'ndaki 3 odalı eve taşınmış ve orada vefat etmiştir²²⁰⁹.

2. (vekil) Keşmirli Fazıl Şah: Meclis-i Meşayih 22 Şevval 1303 (24 Temmuz 1886) tarihli kararıyla Hasan Tahsin Efendi'nin tekmeden uzaklaştırılmasından itibaren 2 sene Hindîler Tekkesi'nin şeyh vekilliğini Keşmirli Fazıl Şah ifa etmiştir²²¹⁰. Hasan Tahsin Efendi'nin tekkeye dönüşü sonrasında Fazıl Şah buradan ayrılarak Adana'daki Hindîler Tekkesi'ne vekil tay'in olunmuşdur²²¹¹.

3. Abdülaziz Efendi: Şeyh Hasan Tahsin Efendi'nin büyük oğludur²²¹². Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 4 Ağustos 1331 (17 Ağustos 1915) tarihli kayda göre babasından sonra tekkeye postnişîn olan Abdülazîz Efendi'nin hakkında yapılan ihbar üzerine tahkîkat açılmış ve meşihati kaldırılarak yerine Abdullah Efendi ta'yin olunmuşdur²²¹³. 60 yaşlarındayken m.1915/h.1333 yılında dizanteri tedavisi için yatırıldığı Maltepe Hastanesi'nde vefat etmiştir. Büyük oğlu Abdülgafur Efendi kâtiplik yabttığı

²²⁰⁶ Osman Sacid Arı, *Meclis-i Meşâyih Arşivi'ne Göre Hicrî 1296–1307 (Miladî 1879–1890) Yılları Arasında Osmanlı Tekkelerinde Ortaya Çıkan Problemler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 117.

²²⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1769 s.118,121.

²²⁰⁸ CSRA, 166/331.

²²⁰⁹ CSRA, 166/303.

²²¹⁰ IST.MFT.MSH d.1762 vr.154a,b.

²²¹¹ Osman Sacid Arı, a.g.e., 122.

²²¹² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 231.

²²¹³ IST.MFT.MSH d.1736 s.72,75.

Bursa'da babasından önce vefat etmiş ve Deveciler Kabristanı'na defnedilmiştir. Küçük oğlu Mehmed Bahaeddin ise Darülaceze'de vefat etmiştir²²¹⁴.

4. Mehmed Abdullah Efendi: m.1916/h.1334 tarihli bir liste²²¹⁵ ile Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 23 Aralık 1920 tarihli kayıdda bu Hindîler Tekkesi'nin şeyhi olduğu belirtilmektedir²²¹⁶. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığına göre mahalleli tarafından "Hindî Baba Şeyhi" diye bilinen Abdullah Efendi'nin ayyaşlığı sebebiyle meşihati ref' edilmiştir²²¹⁷.

5. (vekil) Hacı Mehmed Efendi: Afgan kökenlidir. Üsküdar'daki Afganîler Tekkesi postnişîni iken Hindîler Tekkesi'ne şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir. Ulemadan ehl-i hal bir zat olan Hacı Mehmed Efendi'nin 3-4 yıl süren vekâleti bu tekkenin Hindli şeyhlere meşrut olması sebebiyle 1925'den hemen önce kaldırılmışdır²²¹⁸.

6. Abdurrahman Riyazüddin Babur: Riyazüddin bin Nasırüddin el Hindî'nin oğlu olup m.1882/h.1299 yılında doğmuştur. Bağdad'da Medrese-i Nu'maniyye'de İslamî ilimleri tahsil etmiş, ardından Mısır'a giderek El Ezher'de muhtelif hocalardan ders görüp icazet almıştır. Kudüs'de Hindîler Tekkesi Şeyhi Abdülcelil el Afganî'den 1912 yılında Kadirî hilafeti aldıktan²²¹⁹ sonra Şeyh Abdülkadir Efendi'nin vefatı üzerine Kudüs Niyabet-i Şer'iyyesi'nin 19 Cemaziye'l-evvel 1330 (7 Mayıs 1912) tarihli ilâmına istinaden Meclis-i Meşayih'in 26 Şevval 1330 (8 Ekim 1912) tarihli toplantısında Hindîler Tekkesi meşihatine dair mazbatasını tanzim edilmiştir²²²⁰. C. S. Revnakoğlu Arşivi'nde yer alan özgeçmiş ve mektuplarında hayatı hakkında malûmata rastlanmaktadır. 1. Dünya Harbi esnasında 4. Ordu namına istihbarat faaliyetlerine katılarak İngiliz ordusundaki Hindlilerin Osmanlı lehine dönmeleri için çalışmıştır. İngilizlerin Kudüs'ü işgalinin hemen öncesinde İstanbul'a göç etmiş, Meclis-i

²²¹⁴ CSRA, 166/330.

²²¹⁵ Albayrak, a.g.e., 5/21.

²²¹⁶ IST.MFT.MSH d.1744 s.7.

²²¹⁷ CSRA, 166/341.

²²¹⁸ CSRA, 166/341.

²²¹⁹ Thierry Zarcone, *Kudüs'teki Orta Asyalı ve Hintli Sufi Hacılar* (İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012), 126.

²²²⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.190.

Meşayih'in 23 Şubat 1919 tarihli müzekkeresiyle Kudüs'den İstanbul'a gelen Abdurrahman Efendi'ye boş bir tekkenin meşihatının verilmesi veya Kudüs'den yaptığı hizmetler dikkate alınarak geçim sıkıntısına düşmemesi için uygun görülecek bir maaşın tahsis edilmesi talep edilmiştir²²²¹. 1919 yılında Büyükdere civarındaki Hindlilere propaganda faaliyeti yürüttüğü gerekçesiyle İngilizlerce İstanbul'da göz altına alınıp Galata'daki İngiliz Büyükelçiliği hapishanesine götürülmüş, 4 ay sonra yakındaki başka bir tevkifhaneye nakledilmiş, 1 Şubat 1920'de de Çanakkale'ye sevk edilmiştir. Orada zindanda tutulduktan sonra 2 Haziran 1921'de tekrar İstanbul'a getirilen ve gördüğü ağır işkence sebebiyle hastalanan Abdurrahman Efendi şehirden ayrılmaması ve her hafta imza atması şartıyla 12 Ağustos 1922 günü tahliye edilmiştir. 11 Şevval 1343 (5 Mayıs 1925) günü Hindîler Tekkesi'nin meşihati tevcih edilmişse de birkaç ay sonra tekkeler seddolanmıştır. Tekke meşrutasında ikametini sürdürmüş ve Erkân-ı Harbiye'den kendisine verilen düşük bir maaşla geçimini temin etmiştir. C. S. Revnakoğlu Abdurrahman Efendi'yi *"hakikaten fuzaladan ehl-i hal, ehl-i kemal bir zattır. Zaruret içinde semahat (cömertlik) gösterir. Halini hiç kimseye söylemez. Aç kalsa bile istemez. Misafirini ikramsız göndermez."* diye tarif etmektedir. 19 Ağustos 1966'da vefat etmiş olup Topkapı Kabristanı'nda, 4. adadaki 9974 numaralı kabirde medfundur²²²².

128. Kırkağaçlı Muhammed Emin Efendi (Aksaray Uşşakî) Tekkesi

Fatih, Aksaray, İskenderpaşa (eski Gureba Hüseyin Ağa) Mahallesi, Şekerci Sokağı, 7 numarada, Şekerci Sokağı ile İmam Murat Sokağı'nın kesiştiği kavşağın güney batı köşesindeki 892 ada 15 parselde yer almaktadır. Ahmed Muhyiddin Efendi tekkeyi tüccar Kasap Hâce Niyazî Efendi'nin inşa ettirdiğini²²²³ yazmaktadır. 22 Zilhicce 1271 (4 Eylül 1855) tarihli vakfiyesinde ise Kırkağaçlı Şeyh Muhammed Emin Efendi'nin bir bab semahane, bir şeyh odası, bir kahve ocağı, bir abdesthane, bir hela, bir bir-i ma (kuyu), bir havuz, bir miktar açıklık ve kapıdan müteşekkil tekkeyi müceddeden bina ettirdiği anlaşılmaktadır²²²⁴. Bu tekkenin meşihatının hem Kadirî hem de Nakşibendî hulefasından bir zata tevcihi vakıf şartlarından idi. 17 Ramazan 1307 (7 Mayıs 1890) günü çıkan Aksaray Yangını'nda kullanılamaz

²²²¹ IST.MFT.MSH d.1742 s.127.

²²²² CSRA, 166/341-344.

²²²³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 218.

²²²⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 9/49.

hale gelen tekkenin arsasına 14 sene sonra Halvetî-Uşşakî meşayihinden M. Fahreddin Himmetî Efendi tarafından 250 lira sarfedilerek yeni bir bina inşa ettirilmiş ve resm-i küşadı 25 Zilhicce 1321 (13 Mart 1904) günü icra edilmiştir²²²⁵. Hüseyin Vassaf bu ihya için şu manzumeyi yazmıştır:

“Bu dergâh-ı muallâyı Cenâb-ı Pîr'e nisbetle
İden inşâ Cenâb-ı Fahrî kim bir şeyh-i zî-şandır
Be-feyz-i himmet-i Pîr-i celîl inşâ-yı dergâha
Becâ geldikde tam târîh-i cevher-dârı nümâyândır”²²²⁶

İlk kuruluşunda mukabele günü perşembe iken 1904'de yeniden inşa edilince pazara çevrilmiş ve vakfiye şartına riayet etmek maksadıyla zikirden önce usûlen hatm-i haccgân icrasına başlanmıştır²²²⁷. Hüseyin Vassaf'ın anlattığına göre Müştak Baba'nın oğlu İbrahim Edhem Baba, Şeyh M. Haydar Efendi zamanında tekkeye gelir ve vecd halinde sema ederdi²²²⁸. Yeniköy Raufî Tekkesi Şeyhi Servet Efendi, Bedeviyyeden Şehreminili Arab Ahmed, Remlî Tekkesi Şeyh Vekîli Yorgancı Raşid Efendi, Fıstıkçı Mehmed Efendi burada zakirlik yaparken Şeyh Hilmî Efendi ve Kanbur Cemil Efendi kıyam reisliğini ifa etmiştir²²²⁹.

İki katlı ahşap bir yapı olan tekkenin semahanesi üst katdadır. İmam Murat Sokağı'ndaki kapıdan semahaneye çıkılırken harem kısmına Şekerci Sokağı'ndaki kapıdan girilmekteydi. Tekkeler seddolundukdan sonra bir süre mesken olarak kullanılmıştır. 1980 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tamir ettirildikten sonra burada özürlü çocuklar için bir okul faaliyet göstermeye başlamıştır. 2000'li yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı Fatih Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nce kullanılan bina eski mimarî üslûbuna benzer şekilde 2017-2019 yıllarında yeniden inşa ettirilen bina 2022 yılında Erbakan Vakfı'na tahsis edilmiş vaziyetdeydi²²³⁰.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

²²²⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 218.

²²²⁶ “Feyz-i himmet-i pîr-i celîl” terkîbindeki noktalı harflerin ebced karşılığına “Becâ” kelimesinin sayı değeri toplandığında 1321 tarihi elde edilmektedir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/290; Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, 139.

²²²⁷ Bandırmalizade, a.g.e., 15; Albayrak, a.g.e., 5/63-64; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/274.

²²²⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/147.

²²²⁹ CSRA, 149/99.

²²³⁰ 3 Nisan 2022 tarihindeki tedkik gezisi.

Muhammed Emin Efendi (v.1856), İbrahim Efendi, Abalı Hâfız Muhammed Haydar Efendi (v.1890), Hâfız Ahmed Şemseddin Efendi (v.1905)

1. Muhammed Fahreddin Himmetî Efendi: Ahmed Efendi'nin oğludur. 1265 yılı Şa'ban ayında (Temmuz 1849) Aydın, Nazilli'de dünyaya gelmiş, medrese tahsilini müteakip Muharrem 1278'de (Temmuz 1861) Nazilli Müskirat Kitâbeti'nde çalışmaya başlamıştır. Nazilli'de yanan çarşının inşaat komisyona Receb 1284'de (Kasım 1867) kâtib, Zilkade 1287'de (Ocak/Şubat 1871) a'şar kâtibi, Muharrem 1289'da (Mart 1872) a'şar başkâtibi ta'yin olunmuştur. Bu dönemde Halvetî-Uşşakî meşayihinden Muhammed Emin Tefvîkî Efendi'ye intisab etmiştir. Askerlik hizmetini tamamlayıp mürşîdinin isteğiyle İstanbul'a gelmiş ve 25 Muharrem 1296'da (18 Ocak 1879) Zahîre Gümrüğü Kolculuğu'nda işe başlayıp ardından mubassırlık, icmal mukayyidlîği, manifatura mukayyidlîği, kantariyye mukayyidlîği yapmış, bir sene sonra da tahrîrat kitabetine geçerek İstanbul Emtia-i Ecnebiyye Gümrüğü Nezareti tahrîrat mümeyyizi olmuştur. 18 Kânun-ı evvel 1329 (31 Aralık 1913) günü emekliye ayrılmıştır. Hilafet aldığı Şeyh M. Emin Efendi'nin Anadolu'ya seyahate çıktığı vakitlerde Yedikule Uşşakî Tekkesi'nde mürşîdine vekâleten zikirleri idare etmiştir. Kırkağaçlı M. Emin Efendi Tekkesi'ni kendi parasıyla yeniden yaptırdı içinde Nakşî usûlünce hatm-i hâcegân icra ettirmeyi taahhüd edince Meclis-i Meşayih'in 6 Muharrem 1321 (4 Nisan 1903) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuş²²³¹ ve bir sene içinde ihya işlemleri tamamlanmıştır. Mürşîdi M. Emin Tefvîkî Efendi'nin 22 Rebiu'l-evvel 1331 (1 Mart 1913) günü vefatı üzerine kendisinde Hüseyin Vassaf'ın tabiriyle "hayret ü istiğrak" hali zuhur etmiştir. Hüseyin Vassaf'a göre 14 Şevval 1333 (26 Ağustos 1915) çarşamba günü, C. S. Revnakoğlu'na göre ise 11 Şevval 1333 (23 Ağustos 1915) pazartesi vefat etmiştir²²³². Hüseyin Vassaf'ın yazdığı tarih manzumesinin son iki beyiti şöyledir: "*Visâl-i yâr ile dilşâd olub terk-i sivâ etdi / "Be feyz-i tām" uluvv-ı zâtına tārîh-i rihletdi / Mübarek merkâdi müstağrak-ı envar-ı Hakk olsun / Füyûzu kalb-i Vassafa*

²²³¹ IST.MFT.MSH d.1775 s.5.

²²³² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/280; CSRA, 149/98. C. S. Revnakoğlu, "bir müddet akıl hastalığından rahatsız bulunuyordu. Son günlerde evhamı ziyadeleşmişti. Cinnet getirerek intikal eyledi." diye yazmıştır.

misāl-i ayn-ı rahmetdi”²²³³. Uşşakî Asitanesi Şeyhi Mustafa Hilmî Safî Efendi tarafından gasledildikten sonra ikinci vakti Aksaray, Pertevniyal Valide Sultan Cami’inde cenaze namazı kılınmış ve dergâhının bahçesine defnedilmiştir²²³⁴.

2. Muhammed Emin CANDAN: 29 Safer 1303 (6 Aralık 1885) günü doğmuştur. Şeyh Fahreddin Himmetî’nin büyük oğludur. Dersaadet Mekâtib-i İbtidaîsi’nden sonra Aksaray’daki Mahmudiye Merkez Rüşdiyesi’nden m.1899/h.1317 yılında şahadetnameyle mezun olmuştur. Vefa İdadîsi’nde de 3 sene okuyup tasdikname almıştır. 27 Şevval 1334 (27 Ağustos 1916) günü meşihat ciheti uhdesine tevcih olunmuştur²²³⁵. Hüseyin Vassaf’ın yazdığına göre, babasının vefatı sonrası seyr u sulûka çalışmak kaydıyla Uşşakî Asitanesi postnişîni Mustafa Hilmî Safî Efendi tarafından hırka ve tac giydirilip posta iclas etdirilmiştir²²³⁶. Meclis-i Meşayih’e verdiği kendi hayat hikâyesinde ise h.1319 (1901) yılında babası M. Fahreddin Efendi’ye intisab ettiğini ve h.1330 (1912) yılında istihlaf edildiğini anlatmıştır²²³⁷. Rüsumat Müdüriyyet-i Umumiyyesi (Gümrükler Genel Müdürlüğü) Merkezî Hesaplar kaleminde memur olarak çalışmış ve 31 Aralık 1938 (9 Zilkade 1357) günü vefat etmiştir. Kardeşi neyzen Selahaddin CANDAN İstanbul Belediye Konservatuari’nda kâtib ve nısfıye öğretmeni idi²²³⁸.

129. Aksaray Oğlanlar (Sekbanbaşı Ya’kûb Ağa-Cism-i Lâtif-Gavsî Efendi)

Tekkesi

Hüseyin Vassaf tekkenin kuruluş hikâyesinin bir rüyaya dayandığını aktarmaktadır. Fatih’in sekbanbaşı Ya’kûb Ağa (v.1462/h.866)²²³⁹ rüyasına giren Pîr Abdülkadir-i Geylanî’nin “Buraya bir dergâh inşa et” emrine rıza göstermiş ve fetihden hemen sonra bir Kadirî tekkesi inşa ettirmiştir²²⁴⁰. Tekkenin türbesinde medfun olan Ya’kûb Ağa’nın Bayezid’de Hasanpaşa Hanı arkasında bir de cami’i

²²³³ “Be feyz-i tām” terkîbi ebcedle 1333 yılına tesadüf etmektedir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, 428.

²²³⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/289-290.

²²³⁵ Albayrak, a.g.e., 5/63.

²²³⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/218.

²²³⁷ Albayrak, a.g.e., 5/63.

²²³⁸ CSRA, 149/98.

²²³⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 63b.

²²⁴⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/291.

bulunmaktadır²²⁴¹. h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde Reis-i Sekbanan Ya'kûb Beğ'in Bayezid'deki mescid ve mahallesi zikredilirken tanzim etdirdiği vakfiyesindeki akarlardan bir kısmının zaviye için tahsis edildiği belirtilmekle birlikte zaviyenin Aksaray semtinde olduğuna ve tarîkatına dair bir açıklık bulunmamaktadır²²⁴². Ya'kûb Beğ'in türbedeki muahhar şahidesinde ise dergâhın banîsi olduğu ifade edilmektedir. Tekkenin bilinen ilk şeyhi Halvetî ve Melâmî azîzlerinden "Oğlanlar Şeyhi" lâkablı İbrahim Efendi'dir. 4,5 asırdan fazla bir süre faaliyet gösteren bu tekke muhtelif zamanlarda yenilenmiştir. XVIII. yüzyıl ortalarında Şeyh Seyyid Muhammed Efendi'nin inşa etdirdiği²²⁴³ bina m.1840/h.1256 yılı öncesinde yanarak arsa halini almış²²⁴⁴, son defa Mısır Valisi 1. Abbas Hilmi Paşa'nın hanımı Mehveş Hanım tarafından m.1870/h.1287 yılında 3 katlı ve duvarları mermer kaplamayla bezenmiş olarak inşa ve ihya olunmuştur²²⁴⁵. 31 Mayıs 1918'deki yangında evlerini kaybeden mahalle sakinlerinin bir kısmı tekkenin semahanesinde misafir edilmiştir²²⁴⁶. Aksaray'daki karakol binasının yenilenmesi esnasında tekkenin iki odasının polisler tahsisinin istendiği dilekçeye Şeyh Safvet Efendi'nin verdiği cevabdan anlaşıldığına göre 1920 yılında harem-selamlık kısmına ait 5 oda Safvet Efendi tarafından kullanılırken diğer 30'a yakın odada yangınzedeler, muhacirler ve eski şeyhin ailesi ikamet etmekteydi²²⁴⁷. Şeyh Naibi Mehmed Kemaleddin Efendi'nin 1920 yılında Meclis-i Meşayih'e verdiği arzuhalde tekkenin son cemaat ve tevhidhane kısımlarına yerleştirilen muhacirler ile derviş hücrelerini işgal edenler yüzünden zikrullahın gerçekleştirilemediği ifade edilmektedir²²⁴⁸. Millet Caddesi ile Cerrahpaşa Caddesi'nin birleştiği noktadaki Aksaray Karakolu'yla bu tekkenin arasında küçük bir kahve bulunmaktaydı. Fatih, İskenderpaşa (eski Çakır Ağa) Mahallesi, Cerrahpaşa Caddesi, 872 ada 3 ve 48 parsellerdeki tekke ve yanındaki karakol Millet Caddesi genişletilirken 1956 yılı Eylül ayında yıkdırılmışdır²²⁴⁹. Günümüzde tekkenin arsası, Çakırağa Cami'i Sokağı'nın karşısında ve Millet Caddesi'nin ortasındaki refüje tekabül etmektedir. Mehveş Hanım'ın m.1870/h.1287 yılında

²²⁴¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 63b.

²²⁴² Barkan-Ayverdi, a.g.e., 133.

²²⁴³ CSRA, 95/145.

²²⁴⁴ *Asitane*, 14.

²²⁴⁵ CSRA, 95/3.

²²⁴⁶ IST.MFT.MSH d.1738 s.58.

²²⁴⁷ IST.MFT.MSH d.1744 s.63.

²²⁴⁸ IST.MFT.MSH d.1745 s.17.

²²⁴⁹ "Genç Oğlanlar Tekkesi Yıkılıyor", *Yeni Sabah Gazetesi* (5 Eylül 1956); "İhyası İsteniyor", *Vatan Gazetesi* (9 Eylül 1956).

yaptırdığı sebil ve türbe ile m.1874/h.1291 yılında yaptırdığı çeşme Murad Paşa Cami'i avlusuna nakledilmiştir. Türbede Sekbanbaşı Ya'kûb Ağa, Sakız Muhâfızı Karslı Yusuf Paşa, Şeyh İbrahim Efendi, Şeyh Muhammed Efendi, Şeyh Muhammed Veysî Efendi, oğlu Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi, kızları Bahriye, Zehra ve Zahide Hanımlar, H. Hüsnî Efendi'nin oğulları Celaleddin Efendi, Hasan Tahsin Efendi, kızı Hadice Saadet Hanım ve ismi meçhul bir zat medfundur²²⁵⁰. Ya'kûb Ağa'nın muahhar şahidesinde şu ifade yazılıdır: *"Ya Hû / Cennet-mekân ebû'l-feth Sultan / Mehmed Han hazretlerinin / Sekbanbaşı bu dergâh-ı / şerîfin banîsi olan / merhûm ve mağfûr lehu Ya'kûb Ağa / hazretlerinin ruhiyçün / el Fatiha 866 (1462)"*

Semte ismi verilen Yusuf Paşa'nın şahidesi ise şöyledir: *"Ferikân-ı kirâmdan / zevî'l-ihirâmdan / esbâk Sakız / muhâfızı merhûm / ve mağfûru'l-muhtâc / ilâ rahmeti Rabbihi'l-ğafûr / Karslı Yusuf / Paşa'nın ruhiyçün el Fatiha / sene 1273 fî 19 S(afer) (20 Ekim 1856)"*

Tekkede pazar günleri öğleden sonra Celvetî usulü, yatsı namazı sonrası da Kadiriyye'nin Eşrefiyye usûlü icra olunurdu²²⁵¹.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kuruluşundan sonra geçen 1,5 asırlık dönemde tekkede postnişîn olan zevata dair bilgiye ulaşılamamıştır. Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi (v.1655), İbrahim Efendizade, Cism-i Lâtif İsmail Efendi (v.1694), Ahmed Efendi (v.1732), Seyyid Mehmed Efendi (v.1771), Mehmed Dede Efendi, Mehmed Veysî Remzî Efendi (v.1885)

- 1. Hâfız Hüseyin Hüsnî Efendi:** Şeyh M. Veysî Efendi'nin küçük oğludur. m.1845/h.1261 yılında Bursa'da doğmuştur²²⁵². Dedesinin m.1874/h.1291 yılında vefatı üzerine babası tarafından Bursa'daki Kaygulu Tekkesi'ne şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir²²⁵³. Şeyh M. Veysî Efendi'nin 18 Ocak 1885 (1 Rebiu'l-ahir 1302) günü vefatı sonrasında Kaygulu Tekkesi ekber evlada meşrut bulunduğu büyük oğlu Gülşen Efendi Bursa'ya giderken Oğlanlar Tekkesi meşihati küçük oğlu Hüseyin Hüsnî Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 27 Cemaziye'l-evvel 1302 (14 Mart 1885) tarihli mazbatasına

²²⁵⁰ CSRA, 95/143.

²²⁵¹ CSRA, 95/149.

²²⁵² CSRA, 95/146.

²²⁵³ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 473.

istinaden tevcih olunmuştur²²⁵⁴. Kadirîhane postnişîni Ahmed Muhyiddin Efendi riyasetinde, Bitlisli İbrahim Efendi (Muhtemelen Taşçı Tekkesi şeyhi) ve Bayrampaşa Tekkesi Şeyhi M. Ali Efendi'nin rehberliğinde makamına iclas etdirilmiştir²²⁵⁵. M. Şemseddin Ulusoy'a göre 15 Cemaziye'l-ahir 1336 (28 Mart 1918), torunu Abdülkadir KAYGULUOĞLU'na göre 31 Mart 1334 (1918) tarihinde vefat etmiştir. Türbede medfun idi.

2. Mehmed Ali Beğ: m.1866/h.1283 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiş olup Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi'nin ikinci oğludur. Yüksek tahsil görmüş, Savur Kaymakamıyken emekliye ayrılmıştır²²⁵⁶. Amcası Gülşen Efendi'nin 1911 yılında vefatıyla ta'yin olunduğu Bursa'daki Kaygulu Tekkesi'nde amcasının oğullarıyla bazı anlaşmazlıklar yaşamıştır²²⁵⁷. Babası Hüsnî Efendi'nin vefatı üzerine Oğlanlar Tekkesi şeyhliği de gündeme gelmiş, Meclis-i Meşayih tarafından gönderilen 6 Nisan 1918 tarihli yazıda iki tekkede birden meşihatde bulunmanın Tevcih-i Cihat Kanunu'na aykırılık teşkil ettiği tebliğ olunarak Oğlanlar Tekkesi'ni isteyip istemediği sorulmuştur²²⁵⁸. 1918 yılı Mart ayı sonunda babasının vefatı üzerine Oğlanlar Tekkesi şeyhliğini ifa etmek için İstanbul'a gitmişse de 2,5 ay sonra 5 Ramazan 1336 (14 Haziran 1918) günü vefat etmiştir²²⁵⁹. C. S. Revnakoğlu, M. Ali Beğ'in zarif, nüktedan, Bektaşî mizac, tam manasıyla münevver, kibar bir insan olmakla beraber işrete müptelalığının ölümüne sebep olduğunu nakletmekdedir²²⁶⁰.

3. İbrahim Efendi: M. Ali Beğ'in oğludur. Babasının vefatı sonrasında İbrahim Efendi'ye meşihat tevcih edilmiş ancak kendisi askerde bulunduğundan tekkeye Şeyh Safvet Efendi vekil ta'yin olunmuştur²²⁶¹. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki kayıddan anlaşıldığına göre askerdeyken İsmail Nail Efendi

²²⁵⁴ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 473.

²²⁵⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 214. A.Muhyiddin Efendi posta iclas tarihini 3 Receb 1304 (28 Mart 1887) olarak kaydederken H. Hüsnî Efendi'nin torunu Abdülkadir Kayguluoğlu, meşihatın 27 Receb 1302 (12 Mayıs 1885) günü tevcih edildiğini C. S. Revnakoğlu'na aktarmıştır. Bkz. CSRA, 95/147.

²²⁵⁶ CSRA, 95/145.

²²⁵⁷ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 474.

²²⁵⁸ IST.MFT.MSH d.1738 s.150.

²²⁵⁹ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 477.

²²⁶⁰ CSRA, 95/148.

²²⁶¹ IST.MFT.MSH d.1738 s.54,117.

niyabetiyle Bursa'daki Kaygulu Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunduğunun öğrenilmesi üzerine Oğlanlar Tekkesi'ndeki meşihati Meclis-i Meşayih tarafından iptal olunarak Mustafa Safvet Efendi'ye asaleten tevcih olunmuştur²²⁶². Hayatının geri kalan kısmı hakkında kaynaklarda bilgiye ulaşılamamıştır.

4. Mustafa Saffet (Safvet) Yetkin: 20 Teşrîn-i sani 1282 (2 Aralık 1866 / 24 Receb 1283) tarihinde Urfa'nın Hacı Gazi Mahallesi'nde doğmuştur²²⁶³. Erbilli olan babası Abdülkadir Kemaleddin (Kâmil) Efendi (v.Urfa, 1898/h.1315), Kadiriyye'nin Halisiyye kolunun banîsi Şeyh Abdurrahman Halis et Talebanî'nin halîfesi olmasının yanı sıra Halvetiyye ve Nakşibendiyye'den de mustahlefdi²²⁶⁴. Saffet²²⁶⁵ Efendi Halvetî icazetini babasından almış ve Urfa'daki tekkede bir müddet irşad ile meşgul olmuştur. Halisiyye Pîri'nin oğlu Ebu'l-Muhsin Ali et Talebanî'den de Kadirî hilafeti alan Saffet Efendi 4 yıl kadar Mısır'da Camî'ü'l-Ezher Medresesi'nde ders görmüş, dönüşünde Urfa Müftüsü Abdüllâtif Efendi'nin yanında tahsilini tamamlayıp icazet almıştır. 1902-1908 yılları arasında Urfa İdadîsi'nde Farsça ve ahlâk dersleri vermiş, Bidayet Mahkemesi a'zalığine getirildiği sene II. Meşrutiyet'in ilân edilmesi üzerine Urfa mebusu seçilerek Meclis-i Mebusan'a dahil olmuştur²²⁶⁶. Matbuat faaliyetinde de bulunmuş, *Tasavvuf* isimli bir mecmua yayımlamıştır. Bayrampaşa Tekkesi meşihatine ta'yinine dair yazı 12 Mart 1332 (25 Mart 1916) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından Evkaf Nezareti'ne gönderilmiştir²²⁶⁷. 19 Cemaziye'l-ahir 1334 (22 Nisan 1916) tarihli Meclis-i Meşayih yazışmasında ise bu vazifeden istifa ettiği ifade edilmektedir²²⁶⁸. Oğlanlar Tekkesi Şeyhi M. Ali Beğ'in vefatı üzerine oğlu İbrahim Efendi'ye meşihat tevcih edilmek icap ederken askerde olduğundan Meclis-i Meşayih'in 7 Şevval 1336 (16 Temmuz 1918) tarihli kararına istinaden şeyh vekili olarak Safvet Efendi

²²⁶² IST.MFT.MSH d.1740 s.101.

²²⁶³ Mustafa Birol Ülker, "Şeyh Mustafa Safvet (Yetkin) ve Tasavvuf Dergisi", *Müteferrika Kitabiyat Dergisi* 24 (Kış 2003), 145.

²²⁶⁴ CSRA, 258/102.

²²⁶⁵ Doğru yazılışı "Mustafa Safvet" olmakla beraber TBMM ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Mezarlık Bilgi Sistemi'ndeki kayıtlarda ismi "Mustafa Saffet" olarak yazıldığından bu imlâ tercih edilmiştir.

²²⁶⁶ Albayrak, a.g.e., 4/120; Mustafa Birol Ülker, "Mustafa Safvet Yetkin", *TDVİA*, 43/506.

²²⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1736 s.164.

²²⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1736 s.159.

görevlendirilmiştir²²⁶⁹. 21 Temmuz 1918 tarihinde Meclis-i Meşayih'e reis ta'yin olunmuş ve 9 Mart 1919 tarihinde azline kadar bu vazifesini sürdürmüştür²²⁷⁰. Vize Sancağı'nda bulunan Oğlanlar Şeyhi Çiftliği ve mezarası bedelinin de Şeyh Şeyh Safvet Efendi mührüyle alınacağı hususunda Evkaf-ı Hümayûn Tahsisat-ı Hayriyye Müdüriyeti'ne yazı yazılmışdır²²⁷¹. Bursa Encümen-i Meşayih ile yapılan yazışmadan İbrahim Efendi'nin Bursa'daki Kaygulu Tekkesi'ne şeyh ta'yin edildiği ve Oğlanlar Tekkesi'yle alâkasının kalmadığı neticesine varılınca Meclis-i Meşayih tarafından gazetelerde isteklilerin müracaatı için ilâna çıkmış, yapılan imtihan neticesinde Mustafa Safvet Efendi'ye meşihatın asaleten tevcihi için 8 Şubat 1919 (7 Cemaziye'l-evvel 1337) günü mazbata verilmiştir²²⁷². Tekkede ikamet eden önceki Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi'nin ailesiyle süren tartışma çözüme kavuşmayınca Safvet Efendi Oğlanlar Tekkesi şeyhliğinden 1921 yılı Aralık ayında istifa etmiştir²²⁷³. Temmuz 1923'den sonra tekrar Urfa mebusu seçilen Saffet Efendi'nin İstanbul'daki tekkelerde kendisine şeyhlik verilmemesi yüzünden devrin meşayihine tavır alarak 1925 yılında tekkelerin seddolanmasına dair 677 sayılı Kanun'un çıkmasında etkili olduğu Hüseyin Vassaf tarafından aktarılmaktadır²²⁷⁴. 3 Mart 1924 tarihinde TBMM'de kabul edilen Hilafetin Kaldırılması'na dair Kanun'da da Urfa mebusu Safvet Efendi'nin imzası vardır. İzmirli İsmail Hakkı ile yaptığı ilmî münakaşanın meyveleri olarak *Ulûm-ı Şer'iyye ve Asrî Mücedditlerimiz* ile *Tasavvufun Zaferleri* isimli iki kitap telif etmiştir²²⁷⁵. Sanat tarihçisi Prof. Suut Kemal Yetkin'in (v.1980) babası olan Mustafa Saffet Yetkin 27 Ocak 1950²²⁷⁶ tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Cebecî Asrî Kabristanı'nda 48 ada 26 parselde medfundur.

5. (vekil) Mehmed Kemaleddin Alperen: Taş Tekneler Tekkesi postnişînidir. M. Kemaleddin Efendi, Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi'nin torunu

²²⁶⁹ IST.MFT.MSH d.1738 s.117.

²²⁷⁰ Albayrak, a.g.e., 4/121.

²²⁷¹ IST.MFT.MSH d.1738 s.54.

²²⁷² IST.MFT.MSH d.1740 s.101; d.1747 s.51.

²²⁷³ IST.MFT.MSH d.1757 vr.70b.

²²⁷⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/340; 1/106.

²²⁷⁵ Albayrak, a.g.e., 4/120.

²²⁷⁶ Vefat tarihini bazı kaynaklar (Mustafa Birol Ülker, "Şeyh Mustafa Safvet (Yetkin) ve Tasavvuf Dergisi", 147; *TBMM Albümü*, (Ankara:TBMM Yayını,2010), 1/121; Albayrak, a.g.e., 4/121) 27 Ekim 1950 olarak bildirirken Ankara Büyükşehir Belediyesi Mezarlık Bilgi Sistemi'nde 27 Ocak 1950 olarak kayıtlıdır.

M. Abdülkadir'e niyabeten bir yıl süreyle burada şeyh vekilliğinde bulunmuştur²²⁷⁷.

6. (vekil) Mehmed Emin KAYGILI: m.1871/h.1288 yılında doğmuş, gençliğinde tekkelerde kıyam reisliği yapmıştır. M. Ali Hilmi Dedebeba'dan Bektaşî nasibi olarak muhibleri arasına dahil olmuştur. Kaygusuz Tekkesi Şeyhi Saatçi Hacı Hasan Rıza Efendi'nin yanında seyr u sülûk görüp Kadirî hilafeti almış ve 1923-1925 yılları arasında Aksaray Oğlanlar Tekkesi'nde M. Abdülkadir Efendi'ye niyabeten şeyh vekili olarak hizmet görmüştür²²⁷⁸. Oduncu Emin Beğ diye tanınan M. Emin Efendi bir süre Yerebatan Cami'i müezzinliğinde bulunmuştur. Üsküdar, Bulgurlu, Sarıgazi Sokağı 25 numarada ikamet etmekteyken 26 Ramazan 1378 (5 Nisan 1959) günü vefat etmiştir²²⁷⁹.

7. Mehmed Abdülkadir Kayguluoğlu: Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi'nin büyük kızı Advîye Hanım'ın büyük oğludur. Şeyh Mehmed Ali Beğ'in oğulları İbrahim Balî ve Mehmed Sezaî şeyhlik için liyakatsiz görülmüş, meşihatın toruna tevcihini mümkün kılan Şura-yı Devlet kararı çerçevesinde Meclis-i Meşayih'in 30 Ocak 1922 tarihli toplantısında alınan karara ve 8 Şubat 1922 (10 Cemaziye'l-ahir 1340) tarihinde verilen mazbataya istinaden Haseki'deki Taş Tekneler (Kiçi Hatun) Tekkesi postnişîni Mehmed Kemaleddin Efendi'nin niyabetiyle küçük yaşdaki M. Abdülkadir Efendi'ye Oğlanlar Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur²²⁸⁰. 1934 yılında aldığı Ongun soyadını sonradan Kayguluoğlu olarak değiştiren M. Abdülkadir Efendi'nin 1955 yılında Bayezid Örucüler Çarşılı Han 73 numarada İlgi Muhasebe ve Bilumum Takip İşleri Bürosu vardı²²⁸¹.

130. Siraciyye (Ebu'l-Hayr Efendi) Tekkesi

Fatih, İskenderpaşa (eski Gureba Hüseyin Ağa) Mahallesi, Şekerci Sokağı'nda idi²²⁸². Tekkenin kapı numarası ile ada ve parsel numaraları tesbit edilememiştir.

²²⁷⁷ C. S. Revnakoğlu bu ta'yinin 11 Cemaziye'l-evvel 1340 (10 Ocak 1922) tarihinde olduğunu bildirmekle birlikte Meclis-i Meşayih kayıtları incelendiğinde Şeyh Safvet Efendi'nin istifasının 1 Receb 1340 (28 Şubat 1922) günü gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bkz. CSRA, 95/147; IST.MFT.MSH d.1746 s.28,35.

²²⁷⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 10/56.

²²⁷⁹ CSRA, 95/148.

²²⁸⁰ IST.MFT.MSH d.1747 s.51; d.1757 vr.77a; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 10/56.

²²⁸¹ CSRA, 95/147,148.

²²⁸² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 269.

m.1899/h.1317 yılında vefat ederek Eyyûb'deki Yahyazade Tekkesi'ne defnedilen oğlu Ahmed Siracüddin Efendi'nin ruhunu yad etmek maksadıyla Şeyh Seyyid M. Ebu'l-Hüda Efendi tarafından 4 katlı bir konak tarzında inşa ettirilmişdir. Tekkenin vakfiyesi 9 Receb 1317 (13 Kasım 1899) tarihinde düzenlenmiş²²⁸³, resm-i küşadî mevlid kıraati ve Rıfâî-Sayyadî usûlünce kıyamen (ayakta) kelime-i Tevhîd okunmak suretiyle 18 Receb 1317 (22 Kasım 1899) tarihinde gerçekleştirilmişdir²²⁸⁴. Üsküdarlı Arap Ahmed'in zakirbaşı, Şeyh Hilmî Efendi'nin de kıyam reisi vazifesini üstlendiği²²⁸⁵ tekkede çarşamba günleri öğleden sonra²²⁸⁶ Rıfâî-Sayyadî usûlü icra edilirdi. Esin Demirel İşli, 1938'e kadar ayakda olan tekkenin yıkılması sonrasında arsasına apartman yapıldığını bildirmektedir²²⁸⁷.

Tekke şeyhleri:

- 1. Seyyid Muhammed Ebu'l-Hayr Efendi:** m.1847/h.1263 yılında Şam'da dünyaya gelmiştir. Hazîne Kâtibizade Seyyid Ahmed Efendi'nin oğludur. m.1874/h.1291 yılında intisab ettiği Rıfâî-Sayyadî Şeyhi Muhammed Ebu'l-Hüda Efendi'den 24 Rebiu'l-ahir 1304 (18 Ocak 1887) günü hilafet almıştır. Ebu'l-Hüda Efendi'nin vekilharcı (kethüdası) olan Ebu'l-Hayr Efendi, 1315 yılı Şevval (1898 Mart) ayında ta'yin olunduğu Şehremini'ndeki Ca'fer Ağa Tekkesi meşihatinden Ebü'l-Hüda Efendi'nin isteği üzerine Cemaziye'l-evvel 1317'de (Eylül 1899) kasr-ı yed eylemiştir. Meclis-i Meşayih'in 12 Cemaziye'l-ahir 1329 (10 Haziran 1911) tarihli mazbatasına²²⁸⁸ istinaden 24 Receb 1329 (21 Temmuz 1911) günü bu def'a Aksaray'daki Siraciyye Tekkesi meşihati tevcih olunmuşdur²²⁸⁹. Yıldız Sarayı yanındaki Ebu'l-Hüda Tekkesi'nin mihrab kandilini uyandırma vazifesi sebebiyle "kandilci" manasına gelen "siracî" diye meşhur olan Ebu'l-Hayr Efendi'nin tekkesine de "Siraciyye" adı verilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun rivayetine göre ismi gibi hayır babası, nur yüzlü ve uzunca boylu bir zatdı. Temizliği, titizliği hastalık halinde olan Ebu'l-Hayr Efendi'nin özenerek sardığı mükellef sarığına bazen 2-2,5 saat emek verdiği olurdu. Ekseriya şal, hırka, samur kürk giyer, otururken dizlerini battaniye ile örterdi. Sabahları anberli çay içerdi. Şeker

²²⁸³ IST.MFT.MSH d.1735 s.133.

²²⁸⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 269.

²²⁸⁵ CSRA, 228/23.

²²⁸⁶ Albayrak, a.g.e., 5/62-63.

²²⁸⁷ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 119.

²²⁸⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.133.

²²⁸⁹ Albayrak, a.g.e., 5/62-63.

Bayramı'nın ikinci günü mutlaka oruç tutardı. Yürümekden hoşlanır, Aksaray'dan Beşiktaş'a yayan gitdiği olurdu. C. S. Revnakoğlu'nun tabiriyle İstanbul'un bu meşhur Şamlı Rıfâî şeyhi hayret edilecek kadar yeni fikirli idi. Çatal, kaşık ve bıçakla yemek yerdi. Ekmeği eliyle koparır, fakat eti bıçakla keserdi. Bununla beraber sofrada ekmek kırıntısı bırakmaz, parmağıyla bunları bir bir toplar ve yerdi. 1318 yılı Rebiu'l-evvel ayında (Temmuz 1900) 3. rütbeden Mecidî nişanı verilen Ebu'l-Hayr Efendi 9 Ağustos 1922 günü vefat etmiş²²⁹⁰ ve Eyyûb'de Yahyazade Tekkesi hazîresinde türbe ile mescid arasında bulunan eşi Fatma Hanım'ın yanına defnedilmiş, taşı ise konulmamıştır ²²⁹¹. 1950'lerde Fahreddin isimli bir torununun hayatta olduğunu C. S. Revnakoğlu notlarına kaydetmiştir.

2. (vekil) Sükûtîzade Mehmed Şerîf Efendi: Ca'fer Ağa (Hüdaiyye) Tekkesi şeyhidir. Şeyh Ebu'l-Hayr Efendi'nin vefatı üzerine Siraciyye Tekkesi'ne Meclis-i Meşayih tarafından 25 Eylül 1922 günü şeyh vekili olarak ta'yin edilmiştir²²⁹². 2 Haziran 1933 günü köşkünde geçirdiği kalp krizi neticesinde vefat etmiş²²⁹³ Merkez Efendi Kabristanı'nda Niyazî Mısırî'nin kardeşi Ahmed Mısırî'nin kabri yakınına defnedilmiştir.

3. Hamid Efendi: m.1867/h.1284 yılında dünyaya gelmiştir. Şeyh M. Ebu'l-Hayr Efendi'nin 8 çocuğundan en büyüğü ve halîfesidir. Bahriye kolağası (kıdemli yüzbaşı) iken emekliye ayrılmış, babasının vefatıyla Siraciyye Tekkesi'ne postnişîn olmuş²²⁹⁴ ve 1925'e kadar burada irşad ile meşgul olmuştur²²⁹⁵. 1937 yılında vefat eden Hamid Efendi Edirnekapısı Şehidliği'nde medfundur²²⁹⁶.

131. Kara Mehmed Paşa (Hasan Çavuş) Tekkesi

Kara Mehmed Paşa'nın doğup büyüdüğü semte yaptırdığı cami', derviş hücreleri, mekteb ve çeşmenin inşaatı 1114 yılı Rebiu'l-ahir ayında (Eylül 1702)

²²⁹⁰ IST.MFT.MSH d.1747 s.248.

²²⁹¹ CSRA, 228/21,23. C. S. Revnakoğlu'nun bildirdiğine göre Ebu'l-Hayr Efendi'nin Kumkapı Nüfus Memurluğu'ndaki kütük kaydı şöyledir: Cild 17, sayfa 57, hane 21.

²²⁹² IST.MFT.MSH d.1747 s.248.

²²⁹³ *Cumhuriyet Gazetesi* (2 Haziran 1933), 4.

²²⁹⁴ CSRA, 228/22.

²²⁹⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 33/183. *Sefîne-yi Evliya*'da ise 1924/1925 yılında Şâkir Efendi'nin burada şeyh olduğu kayıtlıdır. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/269.

²²⁹⁶ CSRA, 228/22.

tamamlanmıştır²²⁹⁷. m.1844/h.1259 yılına ait *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde tekkenin “*Aksaray Karavulhanesi zahrında*” (Karakol arkasında) olduğu belirtilmektedir²²⁹⁸. Kara Mehmed Paşa Mısır, Karesi, Sayda, İnebahtı, Bender, Trablusşam, Adana, Azak, Kandiye ve Sakız valiliklerinde bulunmuş ve son olarak m.1719/h.1131'da ta'yin olunduğu Vidin'de m.1722/h.1134 yılında vefat ederek²²⁹⁹ Hünkâr Cami'i hazîresine²³⁰⁰ defnedilmiştir. Tekkenin meşihati ilk olarak Celvetiyye'den Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı Şeyhi Abdülhay Efendi'ye tevcih edilmiştir. 19. yüzyılda Sa'dî ve Halvetî şeyhlerinin bulunduğu tekke son olarak Kadiriyye'ye intikal etmiştir. 23 Temmuz 1911 günü çıkan Aksaray Yangını'nda cami'in avlusunda bulunan tekke binası kullanılamaz hale gelmiş ve bir daha yaptırılmamıştır²³⁰¹. Son şeyhin verdiği bilgiye göre yangından evvel 25-30 kadar derviş ve muhibbanın toplanıp ayin icra ettiği tekkenin giderleri Mihrişah Sultan Vakfı'ndan karşılanmaktaydı²³⁰². *Tomâr-ı Tekâyâ*'da yazıldığına göre ise tekkenin vakfiyesi 3 Muharrem 1272 (5 Eylül 1855) tarihinde Evkaf'a kaydolunmuştur²³⁰³. Mukabele günü cuma idi²³⁰⁴.

Aksaray'da (eski Gureba Hüseyin Ağa Mahallesi), Pertevniyal Valide Sultan Cami'i'nin güney batısında bulunan bu tekke istimlak edilip Millet Caddesi (Turgut Özal Bulvarı) genişletilirken arsası yola dahil edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Abdülhay Efendi (v.1705), Mehmed Efendi, Hasan Şem'î Efendi (v.1829), Seyyid Mehmed Sadık Efendi, el-Hac Mehmed Galib Efendi, Saka Said Efendi, Edhem Efendi (v.1885).

- 1. el-Hac Hasan Hüsnî Efendi:** Irak, Süleymaniye'ye bağlı Taviâ köyünde doğmuştur. Molla Gürânî ahfadındandır. Meclis-i Meşayih'in 26 Receb 1303 (1 Mayıs 1886) tarihli mazbatasına istinaden 27 Zilhicce 1303 (25 Eylül 1886) tarihli beratla meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²³⁰⁵. *Dersaadet*

²²⁹⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 86a-b.

²²⁹⁸ 1259 yılı *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 1B.

²²⁹⁹ Mehmed Süreyya, a.g.e., 4/1058.

²³⁰⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 86b.

²³⁰¹ IST.MFT.MSH d.1735 s.108.

²³⁰² Albayrak, a.g.e., 5/56.

²³⁰³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 175.

²³⁰⁴ *Asitane*, 2; Bandırmalızade, a.g.e., 5.

²³⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1762 vr.165b; d.1775 s.2.

*Tekâyâ ve Zevâyâ Ta'amiyye Defteri'*nde, 15 Ağustos 1302 (27 Ağustos 1886 ve 27 Zilkade 1303) tarihinde Hasan Efendi'ye ta'amiyye tahsisinin yapıldığı kayıtlıdır²³⁰⁶. Osmanlı Arşivi'nde Hüseyin Hüsnî Efendi'ye yangınzede oluşu sebebiyle para yardımı yapılmasına ilişkin 7 Rebiu'l-evvel 1311 (17 Eylül 1893) tarihli bir belge mevcuttur²³⁰⁷. m.1902/h.1320 yılında vefat etmiştir²³⁰⁸.

2. Abdülfettah Güran: m.1880/h.1297 yılında Taviâ köyünde doğmuştur. Memleketinde medrese tahsili görmüş, İstanbul'a geldiğinde Bayezid dersiamlarından Süleymaniyeli İbrahim Efendi'den okumuş, özel hocadan Farsça dersi almıştır. Kadirî hilafetini babası Şeyh Hasan Efendi'den, Rıfâî hilafetini Sukûtîzade Mehmed Şerif Efendi'den almıştır. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 6 Muharrem 1321 (4 Nisan 1903) tarihli mazbatasına istinaden Kara Mehmed Paşa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş ve 1911 yılında çıkan yangına kadar burada Kadirî ve Rıfâî usûlünce ayin icra ettirmiştir²³⁰⁹. 1925 yılında tekkeler seddolunduğu vakit meşihat vazifesi uhdesinde idi²³¹⁰. Rabia Güran'la evlenmiş ve Fehime Celasun (v.Viyana,1989. Faik Celasun'la evliydi. Emel Zeybeker, Erdoğan Celasun ve Jale Mimaroglu isimli çocukları vardı.), Arif Güran, Kadriye Saylağ ile Ayşe Kiper isimli çocukları dünyaya gelmiştir. 25 Ekim 1961 günü vefat etmiş, 26 Ekim 1961 Perşembe günü Suadiye Cami'i'nde öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazı sonrası İçerenköy Kabristanı'na defnedilmiştir²³¹¹.

132. Ordu Şeyhi (Yesarî-Yeşil-Vavlî-Hâfız Efendi) Tekkesi

Halvetî-Cerrahî meşayihinden Ordu Şeyhi Hâfız Mustafa Efendi Sofular Mahallesi, Çelebi Hamamı Sokağı'nda satın aldığı boş arsaya 3.778 kuruş sarfederek m.1747/h.1160 yılında mukabele günü cumartesi²³¹² olan bir tekke inşa ettirmiştir²³¹³. Günümüzdeki adresi Fatih, İskenderpaşa Mahallesi, Horhor Caddesi, Yeşil Tekke Sokağı, 33 numara ve 1065 ada 52 parseldir. m.1784/h.1199

²³⁰⁶ *Dersaadet*, 6.

²³⁰⁷ BOA DH.MKT.135.26.

²³⁰⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 175.

²³⁰⁹ IST.MFT.MSH d.1775 s.2; Albayrak, a.g.e., 5/56.

²³¹⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 46/256.

²³¹¹ *Milliyet Gazetesi* (26 Ekim 1961), 2.

²³¹² Erenden, a.g.e., 3/137; *Asitane*, 5; Bandırmalizade, a.g.e., 6; Albayrak, a.g.e., 5/56-57; CSRA, 25/45.

²³¹³ Erenden, a.g.e., 3/136-137; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 71.

tarıhlı *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Sertarıkzade Halîfesi Hâfız Efendi Tekyesi" ismiyle kayıtlıdır²³¹⁴. Hâfız Mustafa Efendi'nin halîfesi Kubbe Tekkesi Şeyhi hattat İsmail Hilmî Efendi'nin cümle kapısından girildiğinde karşıda kalan tevhidhanenin duvarına yazdığı hattan dolayı Çifte Vavlı Tekke, tekkenin yeşile boyalı oluşundan Yeşil Tekke adlarıyla da tanınmaktaydı²³¹⁵. Tekkede şeyh vekâletini üstlenen Muhterem Efendi m.1881/h.1298 yılında bir selamlık binası inşa ettirmişdir²³¹⁶. 1322 yılı Muharrem ayında (Mart 1904) tekke yanarak ortadan kalkmış²³¹⁷ ve bir daha yapıdırılamamıştır. Uzun süre arsa halinde kaldıktan sonra 1965 yılında buraya İdare-i Hususiyye (İl Özel İdare) binası yapıdırılmışdır²³¹⁸. Tekkenin hazîresinin bakıyyesi inşaatden hemen önce son Şeyh Ali Bahaeddin TOKÖZ'ün torunu Necdet TOKÖZ tarafından Edirnekapısı dışındaki Maktul Mustafa Paşa Tekkesi karşısındaki kabristana, dedeleri Bosnalı Mustafa Efendi'nin kabrinin yanına nakledilmişdir²³¹⁹. Tekkenin yanındaki Çelebi Hamamı'nın kubbesi 1931'de çökmüş, harabesi zamanla ortadan kalkıp üzerine gecekondular yapılmıştır²³²⁰. 2000'li yıllarda Fatih Kaymakamlığına bağlı hizmet birimleri tekkenin arsasına yapılan binada faaliyet göstermekteydi. Ardında İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'ne tahsis edilen bina 2021 yılında İstanbul Valiliği'ne bağlı İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Fatih İlçe Çalışma Grup Başkanlığı tarafından kullanılmaktaydı.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

el-Hac Hâfız Mustafa Efendi (v.1794), Muhammed Sadık Efendi (v.1785 veya 1798), Çelebi Muhammed Nureddin Efendi (v.1829), Hattat Yesarî el-Hac Ahmed Şevkî Efendi (v.1875).

1. (vekil) Muhammed Muhterem Efendi: Halil Efendi'nin oğlu olup m.1830/h.1245 yılında²³²¹ Malatya'da doğmuştur. İlim tahsili için İstanbul'a geldiğinde Aksaray'daki Camcılar Camii'nin imamı bulunan

²³¹⁴ Atillâ Çetin, a.g.m, 584.

²³¹⁵ Erenden, a.g.e., 3/143.

²³¹⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 71.

²³¹⁷ Erenden, a.g.e., 5/129.

²³¹⁸ CSRA, 25/45.

²³¹⁹ 15 Ocak 2013 günü Nureddin Toköz'le sosyal medya üzerinden yapılan görüşmeden öğrenilmiştir. Sokakda çocukluğu geçen M. Kâmil Berse ile ablası bu sokağa gelin giden Hüsrev Hatemi ile yapılan görüşmelerde hazîrede 1950-1960'lı yıllara intikal edebilmiş bir kabir taşı bulunduğu bildirilmiştir.

²³²⁰ CSRA, 25/45.

²³²¹ İTNVD, 210.

sonradan da Eyyûb Sertarîkzade Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunan Halvetî-Cerrahî meşayihinden Ali Rıza Efendi'ye intisab etmiş, seyr u sülûkunu tamamlayınca kendisinden hilafet almıştır. Ordu Tekkesi Şeyhi Hattat Yesarî el-Hac Ahmed Şevkî Efendi'nin kızı Kamer Hanım'la evlenen M. Muhterem Efendi'ye m.1854/h.1271 yılında Abdüllâtif Fazlî Efendi'nin feragatıyla boşalan Hacegî Tekkesi imam-hatîbliği ile meşihati tevcih olunmuş²³²², Cerrahî Asitanesi postnişîni Yahya Galib Hayatî Efendi tarafından makamına iclas etdirilmiştir. M. Muhterem Efendi, m.1875/h.1292 yılında kayınpederi vefat edince yaşı küçük olan kayınbiraderi Ali Bahaeddin Efendi'ye naib olarak Ordu Tekkesi'nde zikirleri idare etmeye başlamıştır. Mürşîdi Camcı Ali Rıza Efendi'nin m.1886/h.1304 yılında vefatı üzerine Asitane'nin sertarîklik hizmeti de tevcih olunmuştur. Güzel dua ettirmesiyle meşhurdu²³²³. 22 Cemaziye'l-ahir 1309²³²⁴ (23 Ocak 1892) tarihinde vefat eden M. Muhterem Efendi Ordu Tekkesi'ndeki türbeye, Şeyh Hâfız Mustafa Efendi'nin ayak ucu istikametine defnedilmiştir²³²⁵. Yangın sonrası harap olan Ordu Tekkesi türbesindeki naaş bakıyyeleri önce arsanın başka bir kısmına taşınmış, buraya kamu binası yapılması kararı verilince de Edirnekapısı dışında Pîr Nureddin Cerrahî'nin babasının yakınına nakledilmiştir.

2. (vekil) Muhammed Abdülaziz Efendi: Şeyh M. Muhterem Efendi'nin oğlu olup m.1862/h.1279 yılında doğmuştur²³²⁶. Asitane Şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi'den hilafet alan²³²⁷ M. Abdülazîz Efendi, babasının vefatı üzerine Hacegî Cami'i'nin imam-hatîbliğine ve tekkenin şeyhliğine Meclis-i Meşayih'in 16 Şa'ban 1309 (15 Mart 1892) tarihli mazbatasına istinaden ta'yin olunmuştur²³²⁸. Ordu Şeyhi Tekkesi'nde şeyh vekili, Maliye'de de kâtib olarak görev yapan M. Abdülazîz Efendi m.1899/h.1317 yılında meşihatden feragat ederek Gemlik'e taşınmış ve orada 1932 yılında vefat etmiştir²³²⁹.

²³²² CSRA, 188/821.

²³²³ CSRA, 188/821.

²³²⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 5a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 67.

²³²⁵ Erenden, a.g.e., 5/29-35.

²³²⁶ *İTNVD*, 210.

²³²⁷ CSRA, 188/821.

²³²⁸ IST.MFT.MSH d.1770 s.220.

²³²⁹ CSRA, 188/821.

3. Ali Bahaeddin TOKÖZ: Yesarî Ahmed Şevkî Efendi'nin oğludur. Henüz altı aylıkken babası vefat ettiğinden eniştesi (halasının kocası) M. Muhterem Efendi tekkeye şeyh vekili ta'yin edilmiştir. m.1888/h.1305 yılında tüy arakiyye giydiren M. Muhterem Efendi 4 sene sonra vefat edince oğlu M. Abdülaziz Efendi vekâleti üstlenmiştir Cerrahî Asitanesi postnişîni Yahya Galib Hayatî Efendi'den dallı arakiyyesi tekbirlenen Ali Bahaeddin Efendi'ye 5 Receb 1321 (27 Eylül 1903) günü Asitane Şeyhi Rızaeddin Yaşar Efendi tarafından tac ve hırka giydirilerek hilafet icazetnamesi verilmiş ve iclas merasimi gerçekleştirilmiştir. 6 ay sonra tekke yandıktan sonra Rami'deki evinde cumartesi günleri Cerrahî usûlüne devam etmiş, 12 Rebiu'l-evvel 1342 (23 Ekim 1923) günü Mevlîd Kandili'nde Ahmed Arif Efendi'nin yerine Cerrahî Asitanesi sertarîkliğine ta'yin olunmuştur. Zabtiye Nezareti'nde evrak müdür muavinliğinde bulunmuş, 1908'de Meşrutiyet'in ilanı sonrası memuriyeti bırakmış, babasından intikal eden Fatih Cami'i yanındaki kütüphanenin hâfız-ı kütüblük (müdürlük) vazifesini emekli olana kadar ifa etmiştir²³³⁰. İstanbul'un işgali esnasında Sofular Tekkesi yanında bakkal dükkânı işletirken mahallenin muhtarlığını de yürütmekteydi²³³¹. Torununun oğlu Nureddin TOKÖZ'le yaptığımız görüşmede kışlarını Fatih'deki yazlarını ise Rami'deki evinde geçirdiği öğrenilmiştir. 25 Safer 1357 (26 Nisan 1938) pazartesiye salıya bağlayan gece Çarşamba semtindeki evinde vefat etmiş, salı günü Sofular Cami'i müezzini Hacı Hâfız Efendi tarafından gasledilmiş, öğle vakti Fatih Cami'i imamı Hâfız Bekir Efendi tarafından cenaze namazı kıldırıldıktan sonra Edirnekapısı dışında, dedesi Bosnalı Mustafa Efendi'nin kabri yanına defnedilmiştir²³³². Oğlu Mehmed Kemaleddin TOKÖZ (1903-1949), Cerrahî Asitanesi postnişîni İbrahim Fahreddin Erenden'in kız kardeşi Fatımatü'z-Zehra Rana Hanım'ın kızı Feriha Hanımla evli idi. 16 Ağustos 1943 (14 Şa'ban 1362) günü Şeyh Fahreddin Erenden'den Halvetî-Cerrahî hilafeti alan²³³³ Mehmed Kemaleddin Efendi İstanbul Belediyesi daimî encümeni kalemi müdür yardımcılığı ve Cerrahî Asitanesi'nin kapıcı dedelik vazifesini

²³³⁰ C. S. Revnakoğlu'nun notlarında "hafız-ı kütüblük etdiği halde ilim ve irfan ile alâkası olmadığından gündelik gazetelerden başka bir şey okuduğu görülmemiştir" şeklinde sitemkâr bir beyana rastlanmaktadır. Bkz. CSRA, 25/41.

²³³¹ CSRA, 25/41.

²³³² Erenden, a.g.e., 5/128-131.

²³³³ Erenden, a.g.e., 5/177.

yürütmekteyken 2 Receb 1368 (1 Mayıs 1949) günü vefat etmiş, babasının yanına defnedilmiştir²³³⁴. Rami'deki ev satılmış, 1966 yılında Fahreddin Efendi'nin irtihali sonrası Kemaleddin Efendi'nin oğlu Necdet TOKÖZ (v.1992) ve ailesi, Sahhaflar Şeyhi Muzaffer OZAK'ın da rızasıyla Karagümrük'deki Asitane'nin meşrutasına taşınmıştır²³³⁵.

133. Vehbî Efendi Tekkesi

Şeyh Vehbî Efendi, Kal'a-i Sultanî Müdîr-i Umûmîsi Mustafa Beğ'in Kıztaşı'ndaki evinde bekçi sıfatıyla ikamet ederken m.1889/h.1306 yılında perşembeyi cumaya bağlayan geceler asker ve esnafdan bir kısım kimselere zikir icra ettirmekteydi. Tekkeler haricinde toplu zikir yapılması yasaklandığından müfettiş tarafından hazırlanan raporla polise şikâyet edilmiş, faaliyetine ısrarla devam edince de mani' olunması için 20 Zilhicce 1306 (17 Ağustos 1889) günü Meclis-i Meşayih tarafından Zabtiye Nezareti'ne yazı gönderilmiştir²³³⁶. Resmî bir tekke halini alamadan faaliyetine son verdiği anlaşılmaktadır.

1. **Vehbî Efendi:** Prizren'den gelmiş ve Kıztaşı'nda ikamet etmiştir. Hayatı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

134. Sırrî Efendi (Kıztaşı-Esrar Dede-Kanbur Mustafa Paşa) Tekkesi

Fatih, İskenderpaşa (eski Sofular) Mahallesi, Ahmediye Caddesi, Hacı Salih Efendi Sokağı, 1993 ada 9 parselde bulunmaktaydı²³³⁷. 9 parselin günümüzde 30 parselde dahil edildiği ve yerine apartman yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Kanbur Mustafa Paşa Cami'i imam, müezzin ve kayyımı Şeyh Muhammed Sırrî el Vahdetî Efendi tarafından cami' yanındaki arsanın satın alınması suretiyle m.1856/h.1272 yılında iki katlı olarak inşa ettirilen bir Rıfâî tekkesidir. Selamlık kısmının üst katında dört oda, bir sofa ve bir abdesthane, alt katında ise bir oda, bir sofa, bir tevhidhane ve kiler bulunmaktaydı. Harem kısmının üst katında üç oda, bir sofa ve bir abdesthane, alt katında ise iki oda, bir abdesthane ve bir mutfak vardı. İki kapısı bulunan dergâhın bahçesine bir kuyu açılmıştı²³³⁸. m.1873/h.1290 yılında tanzim edilen vakfiyesine göre tekkenin meşihat ve tevliyet ciheti M. Sırrî Efendi'ye, onun vefatıyla oğlu Ahmed Esrar Efendi'ye, onun vefatı ve evladı bulunmaması halinde

²³³⁴ Erenden, a.g.e., 5/185-186.

²³³⁵ 15 Ocak 2013 günü Nureddin TOKÖZ'le sosyal medya vasıtasıyla yapılan görüşme.

²³³⁶ IST.MFT.MSH d.1769 s.251.

²³³⁷ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 119; Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 126.

²³³⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 32/179.

M. Sırrî Efendi'nin kızının erkek çocuğuna, onların da kalmaması halinde hulefaya meşrut kılınmıştı²³³⁹. Hayır sahiplerinden toplanan parayla m.1899/h.1317 yılında tamir ettirilen²³⁴⁰ tekke 23 Ağustos 1908 günü çıkan Çırçır Yangını'nda ortadan kalkmıştır²³⁴¹. m.1919/h.1337 tarihli *Rehber-i Tekâyâ*'da harap durumda gösterilmektedir. Kadirî ve Rıfâî meşayihinden Fazıl Efendi arsa halindeki tekkeyi kendi imkânlarıyla yeniden inşa ettirmek için 11 Mayıs 1921 günü Meclis-i Meşayih'e bir arzuhal vermişse²³⁴² de ihyası mümkün olamamıştır. Bu bölgenin imar planları yeniden düzenlenirken tekke arsasının zayi olmaması için Meclis-i Meşayih tarafından Evkaf Nezareti'ne 17 Ocak 1921 tarihinde bir yazı gönderilmiştir²³⁴³. Aynı yangında harap olan ve arsa halini alan Kanbur Mustafa Paşa Cami'i 2005 yılında yeniden inşa edilmiştir.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Muhammed Sırrî el Vahdetî:** m.1813/h.1228 yılında İzmir'in Dibekbaşı Kefevî Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası Ali Efendi'nin m.1823/h.1238 yılında vefatı sonrası Şeyh Mahallesi'nde ikamet eden Rıfâî meşayihinden Muhammed Sa'dî Efendi'ye intisab etmiş, h.1246 (1830/1831) yılında seyr u sülûkunu tamamlayarak hilafet almıştır. 20 yaşındayken İstanbul'a giderek Bağçekapısı'ndaki Hamidiye Medresesi'nde tahsile başlamıştır. m.1838/h.1254 yılında Vali Osman Paşa'a imam olarak vazifelendirilerek gitdiği Sakız adasında bir sene kalmıştır. İstanbul'a dönüşünde Çoban Çavuş Medresesi'nde ikamet etmeye başlamış, bu esnada Mercimek (Alaca Mescid) Tekkesi Şeyhi Muhammed Sabrî Efendi'nin üvey kızıyla evlenmiştir. m.1843/h.1259 yılında Sofular semtindeki Kanbur Mustafa Paşa Cami'i'nin imam, müezzin ve kayyımlıklık vazifeleri uhdesine tevcih olunmuştur. Bu cami' içinde Rıfâî usûlü icra ettirmeye başlaması mütevellide rahatsız yaratınca bitişikteki boş arsayı satın almış ve m.1856/h.1272 yılında buraya bir tekke inşa ettirmiştir. Zabtiye Müşîri Hüsnü Paşa²³⁴⁴ müdekkik ve arif bir zat olan M. Sırrî Efendi'ye çok hürmet

²³³⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 194; *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 32/179.

²³⁴⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 194.

²³⁴¹ IST.MFT.MSH d.1745 s.108; CSRA, 241/79.

²³⁴² IST.MFT.MSH d.1746 s147.

²³⁴³ IST.MFT.MSH d.1745 s.108.

²³⁴⁴ Basiret Gazetesi'ni yayımlayan Ali Efendi Zabtiye Müşîri Hüsnü Paşa'yı "dessas ve hunhar bir adam olmağla beraber dervişliğinden de dem vurur elinden tesbih düşmez. Hasılı her sazdan çalar. Bukalemun gibi bir adam idi." diye tarif etmekde, gaddarca politikalarına Bab-ı alî'de müsamaha

göstermiş, sohbet şeyhi görüp sık sık kendisinden istifade etmiştir. Kısa bir süre Meclis-i Meşayih a'zâlığında da bulunan M. Sırrî Efendi'yi, hakkında yürütülen tahkikat sebebiyle tacı alınan Dülgerzade Tekkesi Şeyhi Selim Sabit Efendi'nin yerine görevlendirmek istemiş, muvafakat sağlanamadığından asaleten tevcihi yapılamamıştır. Evinde uzlete çekilen Selim Sabit Efendi'ye Hüsnî Paşa görevden azledilince tekkesi iade edilmişse de kısa bir süre sonra vefat etmiş, Dülgerzade Tekkesi meşihati bu defa M. Sırrî Efendi'ye tevcih edilmiştir. Müşekkel sülüs ve celî ta'likde usta bir hattat olan M. Sırrî el Vahdetî'nin yazdığı tarîkat pîrlerinin isimlerini ihtiva eden levhalar İstanbul tekkelerini süslemekteydi. Günümüzde bunlardan bazıları Galata Mevlevîhanesi ile Bayezid'deki Hat San'atı Müzesi koleksiyonlarında bulunmaktadır. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin bildirdiğine göre Rıfâî silsilesi, tarikat erkân ve sırları ile her türlü hurde-i tarikin anlatıldığı bir kitap yazmıştır. Etyemez Tekkesi Şeyhi Hâfız Seyyid Mustafa Vehbî Efendi'den Sa'dî²³⁴⁵, Seyyid Muhammed Ebu'l-Hüda Efendi'den de teberrüken Rıfâî-Sayyadî hilafeti bulunan M. Sırrî Efendi 2 Muharrem 1295 (6 Ocak 1878) günü vefat etmiş²³⁴⁶ ve tekkesinin tevhidhanesine defnedilmiştir²³⁴⁷.

- 2. Ahmed Esrar Efendi:** Şeyh M. Sırrî Efendi'nin oğludur. 2 Cemaziye'l-ahir 1259 (29 Haziran 1843) perşembe günü dünyaya gelmiştir²³⁴⁸. m.1848/h.1264 yılında Şeyh Muhammed Sadık Efendi'den şerbet içmiş, Şa'ban 1288'de (Ekim/Kasım 1871) 300 Kelime-i Tevhîdle çavuş şeddi akdolunmuştur²³⁴⁹. Babasının vefatıyla tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. İlk zamanlarda tarikat adabına mugayir davranışlarından dolayı Meclis-i Meşayih'e şikâyet edilmiş, azledilmesi gündeme gelmiş, yerine vekil ta'yin edilmeye çalışılmışsa da vazifeyi üstlenecek talipli çıkmamıştır. Merkez Efendi Tekkesi'ndeki aşure cemiyeti esnasında meşayihin nezareti altında vazifesine devam etmesi ve bu suretle afvedilmesi hususunda Meclis-i Meşayih Nazırı Çerkeşîzade Mehmed Tevfik

gösterildiğini hatıralarında yazmaktadır. Bkz. Basîretçi Ali Efendi, *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekayi-i Mühimme*, haz. Nuri Sağlam (İstanbul: Kitabevi Yayınları, Kasım 1997), 72.

²³⁴⁵ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

²³⁴⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 194.

²³⁴⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 127.

²³⁴⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 194.

²³⁴⁹ CSRA, 241/78.

Efendi ikna edilmiştir. Bundan sonraki süreçte kendine çeki düzen veren Ahmed Esrar Efendi devrinin kudretli ve bilgili zakirleri arasına girmiş, Tevhîdi açarken hususî bir tarzda okuduğu münacaatla kendine has bir tavır geliştirmiştir²³⁵⁰. İnce ve tesirli sesiyle Fındıkzade Tekkesi'nde uzun yıllar zakirbaşılık yapan Ahmed Esrar Efendi 15 Zilkade 1323 (10 Ocak 1906) çarşamba günü vefat etmiştir. Cenaze namazı Fatih Cami'i'nde kılındıktan sonra tekkesinde defnolunmuştur²³⁵¹. C. S. Revnakoğlu, Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından vefat tarihi olarak bildirilen Muharrem 1326'nın²³⁵² hatalı olduğunu notlarında ifade etmektedir²³⁵³.

3. Muhammed Sırrî Efendi: m.1916/h.1334 tarihli listede tekke ismi verilmekle birlikte şeyh ismi kaydedilmemiştir²³⁵⁴. Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan rumî 1341 (1924/1925) tarihli defterde meşihat cihetinin Muhammed Sırrî Efendi'nin uhdesinde olduğu kayıtlı²³⁵⁵ olmakla birlikte bu zatın biyografisi hakkında malûmata ulaşılamamıştır.

135. Ekmel (Süleyman Halîfe-Sofular-Karabaş Ali Efendi) Tekkesi

Fatih, İskenderpaşa (eski Sofular) Mahallesi, Sofular Caddesi, 11 numarada, 2004 ada 6,8 parseller üzerinde yer almaktadır. Tekke ilk defa Halvetî meşayihinden Süleyman Rumî tarafından m.1504/h.910 yılında yaptırılmış²³⁵⁶ olup 916 yılı Rebiu'l-evvel ayının ortalarında (Haziran 1510) vakfiyesi tanzim olunmuştur²³⁵⁷. Birçok defa yenilenen tekke son halini XIX. yüzyılda almış, m.1889/h.1306 yılında harem dairesi yeniden yaptırılmıştır²³⁵⁸. Tekkelerin seddolunduğu devirde cuma namazı sonrasında Halvetî-Şa'banî usûlü icra edilmekteydi²³⁵⁹. 1950 yılına kadar tekke yapıları CHP semt lokali olarak kullanılmış, semahanede düğünler yapılmıştır. Fazıl Ayanoglu'nun verdiği bilgiye göre "*Sarıgözel Semt Ocağı namı altında kullanılmakta iken Ocak Başkanı ve Maliye Kazanç Tetkik ve İfrazat Komisyonu memuru İbrahim Karadayı zamanında kışın odununu temin etmek için mezarlıktaki ağaçları kesmeye başlamışlardır. Bu arada düşen büyük bir dal Lutfî*

²³⁵⁰ CSRA, 220/21.

²³⁵¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 194.

²³⁵² Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/492.

²³⁵³ CSRA, 241/78.

²³⁵⁴ Albayrak, a.g.e., 5/21.

²³⁵⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 32/179.

²³⁵⁶ Albayrak, a.g.e., 5/69.

²³⁵⁷ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 310.

²³⁵⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 179.

²³⁵⁹ Albayrak, a.g.e., 5/69.

*Efendi'ye ait mezarın baş ve ayak taşlarını kırmış ve bu sırada mekânsız bir köpek de bu mezarın üzerinde yuva yapmış ve doğurduğu yavrularını bu mezarın üzerinde büyötmeye başlamışdır."*²³⁶⁰ Vak'anüvis Lutfî Efendi'nin mezarı ihya edilerek günümüze ulaşmışdır. İstanbul Ansiklopedisi'nde Hakkı Göktürk'ün 1967 yılına ilişkin verdiği bilgiye göre, avlu kapısından girişte sağda bir oda karşıda semahane ve solda türbe yer alıyordu. İçinde 3 sanduka bulunan türbe ve semahanenin tavanı çökmüşü²³⁶¹. Şinasi Akbatu'nun çekdiği fotoğraftan anlaşıldığına göre eski üslûbu korunarak yeniden inşa edilen tevhidhane binası günümüzde Sofular Kız Kur'an Kursu olarak kullanılmaktadır. Bugün türbe kısmında üç erkek ve bir kadın sandukası mevcuttur.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Süleyman Halîfe (v.1510), Sinan Halîfe (v.1552), Ekmelüddin (Ekmel) Efendi (v.1577), Carullahzade Mustafa Beyanî Efendi (v.1598), Koğacızade Muhammed Efendi (v.1617), Mısırî Ömer Efendi (v.1659), Muhammed Müstakîm Efendi (v.1709), Muhammed Dede Efendi (v.1725), el-Hac Mustafa Efendi (v.1736), Muhammed Said Efendi (v.1763), Seyyid İbrahim Efendi, Hâfız Mustafa Efendi (v.1792), Ya'kûb Efendi (v.1808), Seyyid Muhammed Nizameddin Suzî Efendi (v.1824), Seyyid Muhammed Nureddin Efendi (v.1849), Ömer Fuadî Efendi (v.1858), Abdullah Rüşdî Efendi (v.1881)

1. Ya'kûb Sıdkî Efendi: Şeyh Ömer Fuadî Efendi'nin oğlu olup m.1827/h.1242 yılında dünyaya gelmişdir²³⁶². Nasuhî Asitanesi Şeyhi Muhyiddin Efendi'nin halîfesidir²³⁶³. 4 Receb 1274 (19 Şubat 1858) tarihli beratla Ekmel Tekkesi meşihatının yarım hissesi uhdesine tevcih olunmuşdur²³⁶⁴. Kardeşinden kalan yarım hisse yengesi ve iki yeğeninin iâşesini karşılaması şartıyla 29 Rebiu'l-evvel 1299 (21 Ocak 1882) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden Ya'kub Sıdkî Efendi'de toplanmışdır²³⁶⁵. 28 Şa'ban 1319 (10 Aralık 1901) tarihinde vefat etmiş olup türbede medfundur²³⁶⁶.

²³⁶⁰ Fazıl AYANOĞLU, "Tahrip Edilen Eski Eserler Serisi, Lutfî Efendinin Mezarı", *Vakıflar Dergisi* 9, (1982), 261.

²³⁶¹ Hakkı Göktürk, "Ekmel Tekkesi", *İA*, 9/4980.

²³⁶² *İTNVD*, 194.

²³⁶³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/50,58.

²³⁶⁴ IST.MFT.MSH d.1774 s.94.

²³⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1762 vr.35a.

²³⁶⁶ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 12b.

2. Mustafa Sîret Efendi: Şeyh Abdullah Rüşdî Efendi'nin oğludur. m.1865/h.1282 yılında doğmuş, Fatih dersiamlarından Şehrî Ahmed Ramiz Efendi'nin derslerine devam ederek 1308 yılı Cemaziye'l-ahir (1891 Ocak) ayında icazet almıştır. 1881 yılı Ekim ayında Meşihat Evrak Kalemî'nde memuriyete başlamış, 1883'de Mektubî Kalemî'nde, 1886'da Evrak Odası'nda görev almıştır. 1 Zilhicce 1300 (3 Ekim 1883) tarihinde amcası Ya'kûb Sıdkî Efendi'nin niyabetiyle, babasından kalan yarım hisse uhdesine tevcih olunmuş²³⁶⁷, Meclis-i Meşayih'in 15 Şevval 1319 (25 Ocak 1902) tarihli mazbatasına istinaden de tekke meşihatının yarım hissesi asaleten verilmiştir²³⁶⁸. 1918 yılı Temmuz ayında Meclis-i Meşayih başkâtibi, 1920 yılı Temmuz ayında da Meclis-i Meşayih a'zası olarak ta'yin olunmuş ve Ocak 1921 tarihine kadar bu vazifesini sürdürmüştür. Mustafa Sîret Efendi 2 Zilhicce 1338 (17 Ağustos 1920) tarihli Sultan Vahidüddin beratıyla Üsküdar, Valide-i Atîk Tekkesi şeyhliğine ve cami'in vaizliğine ta'yin olunmuş ve tekkeler seddolunana kadar burada irşad ile meşgul olmuştur. 1925 yılı Haziran ayında Üsküdar Müftülüğü'nde Vazife Kalemî'ne mümeyyiz olarak görevlendirilmiştir²³⁶⁹.

3. Hattat Yusuf Salâhaddin Efendi: Ya'kub Sıdkî Efendi'nin oğlu olup m.1868/h.1284 yılında dünyaya gelmiştir²³⁷⁰. Firuz Çavuş Mektebi'nde, Amca Hüseyin Paşa Mektebi'nde, Fatih Askerî Rüşdiyesi'nde tahsil görmüş, Bayezid Cami'i'nde Çarşambalı Ahmed Efendi'den ders almıştır²³⁷¹. Babasından hilafet almış, Meclis-i Meşayih'in 15 Şevval 1319 (25 Ocak 1902) tarihli mazbatasına istinaden verilen 9 Zilkade 1320 (7 Şubat 1903) tarihli beratla meşihatın yarım hissesi uhdesine tevcih olunmuştur²³⁷². Şeyh Mustafa Sîret Efendi'nin yarım hissesinden feragati üzerine Ekmel Tekkesi'ndeki meşihatın müstakilen Yusuf Salâhaddin Efendi'ye tevcihine dair Meclis-i Meşayih tarafından 24 Ramazan 1327 (9 Ekim 1909) tarihli mazbata tanzim edilmiştir²³⁷³. m.1918/h.1337 ve m.1925/h.1344 yıllarına

²³⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1774 s.94.

²³⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1774 s.94.

²³⁶⁹ Albayrak, a.g.e., 4/125-126.

²³⁷⁰ İTNVD, 194; Albayrak, a.g.e., 5/68.

²³⁷¹ Albayrak, a.g.e. 5/68.

²³⁷² IST.MFT.MSH d.1774 s.94; d.1777 s.51; Sadık Vicdani, *Tomâr*, 220.

²³⁷³ IST.MFT.MSH d.1777 s.51

ait tekke listelerinde Ekmel Tekkesi Şeyhi olarak kayıtlıdır²³⁷⁴. Bab-ı ali'de Divan-ı Hümayun Kuyudat Kalemi'nde yoklamacı olan Yusuf Salâhaddin Efendi, hüsn-i hattı Hacı Kâmil Akdik'den meşk etmiş tekkelerin seddinden kısa bir müddet sonra vefat etmiştir²³⁷⁵. Yusuf Salâhaddin Efendi'nin meşihati devrinde Nakîbü'l-eşraf Ahmed Muhtar Beğ, Reisü'l-hattatîn Hacı Kâmil Akdik, Bayezid Cami'i 1. İmamı Hâfız Halid Efendi, Nuruosmaniye Cami'i başmüezzini Ömer Efendi, Salih Nazım Efendi'nin oğlu Ali Efendi, Fatih Komiser Muavini Bekir Efendi ve müezzîn Remzî Efendi tekkenin müdavimleri arasındaydı²³⁷⁶.

136. Dülgerzade (Dülgeroğlu-Dülgerzade Hoca Şemseddin Efendi-Said Efendi) Tekkesi

Fatih, İskenderpaşa (eski Sofular) Mahallesi, Macar Kardeşler Caddesi, 37 numarada, 1049 ada 3 parselde cami', 22 parselde medrese, 9, 19, 25 parsellerde tekke yer almaktaydı. Burada ilk olarak Dülgeroğlu namıyla bilinen bir zat tarafından mescid inşa etdirilmiştir. İhtifalci Mehmed Ziya Beğ, 23 Ağustos 1908 Çırçır Yangını'nda harap olan haffaf dükkânlarının altından çıkan haç figürü işlenmiş taşlardan yola çıkarak Dülgerzade Cami'i'nin eski bir kilise temelleri üzerine inşa edilmiş olabileceğini yazmaktadır²³⁷⁷. C. S. Revnakoğlu da Kasım 1950'de cami'in cadde tarafında yapılan hafriyat çalışmaları esnasında kilisenin mermer sütunlarıyla kapı kemerlerinin parçalarına rastlamıştır²³⁷⁸. Bu parçalar yaya kaldırımının altında kalmıştır. Caddeden avluya girilince zeminden merdivenle inilen ve cami'in altına doğru devam eden tuğla kemerler de bu eski yapıdan kalan bir kısım bakıyyedir. Bu kemerlerin karşısında ve zemin hizasına göre daha aşağıda 8-10 odalı ahşap bir medrese bulunmaktaydı. Bu medrese ortadan kalktıktan sonra arsası toprakla doldurularak yükseltilmiş ve üzerine Kur'an kursu binası inşa edilmiştir²³⁷⁹. Tekke ise medrese ile cadde arasındaydı²³⁸⁰. Günümüzde yerinde apartman bulunmaktadır. h.953 (1546) tarihli *İstanbul Tekkeleri Tahrîr Defteri*'nde mescidin banîsi Dülgeroğlu tarafından 907 yılı Şa'ban ayının başlarında (Şubat 1502) bir vakfiye tanzim ettirildiği

²³⁷⁴ Albayrak, a.g.e. 5/68; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 12/67.

²³⁷⁵ CSRA, 186/92.

²³⁷⁶ Albayrak, a.g.e. 5/69.

²³⁷⁷ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 63.

²³⁷⁸ CSRA, 72/272.

²³⁷⁹ 3 Nisan 2022 tarihindeki tedkik gezisi.

²³⁸⁰ CSRA, 72/271.

kayıtlıdır²³⁸¹. Bu metinde “Mescid-i Dülgeroğlu” ifadesi yazılı olup banînin ismine yer verilmemiştir. Atayî'nin *Şakâ'ik Zeyli*'nde ise Karaman'dan İstanbul'a gelen tüccar Muhammed bin en Neccar'ın bu mescidi yaptırdığı ve ömrünün geriye kalan kısmını ibadetle geçirdiği yazılıdır²³⁸². Ayvansarayî, Dülgeroğlu Mescidi'ni Şemseddin Habîb Efendi'nin yaptırdığını, kabrinin mihrab önünde olduğunu, Çalık Osman Ağa'nın da mescide minber vaz' eylediğini bildirmektedir. Cami'in yanındaki mahkeme buradan taşınınca arsasına Kul Kethüdası Süleyman Paşa kendisi için bir türbe binası yaptırmış, Azak'da vefat ettiğinden buraya defni mümkün olmamıştır²³⁸³. Hazîredeki muahhar kabir şahidesinde ise “*Hüve'l-Hayyu'l-Bakî / banî-i cami'-i şerîf / merhûm ve mağfûr / Dülgeroğlu Hoca Şemseddin Ahmed / Efendi ruhiyçün / el Fatiha / 887 (1482)*” ifadesi yazılıdır. Mehmed Ziya Beğ'in yazdığına göre önceleri caddeye bakan hazîrede bulunan söz konusu kabir tramvay yolu genişletilirken sokak tarafındaki hazîreye nakledilmiştir²³⁸⁴. Şahidede yazan vefat tarihi vakfiye kaydındaki tarihten 20 sene evvelini gösterdiğinden hatalı olduğu anlaşılmaktadır. Cami'in yanına Esmâ Sultan'ın²³⁸⁵ imamı Kapı Çuhadarı Muhammed Said Efendi (v.1812/1227) tarafından tekke ve çeşme inşa ettirilmiştir. Çeşmedeki besmelenin altında h.1195 (1781) tarihi yazılıdır. M. Said Efendi m.1784/h.1198 yılında tanzim ettirdiği vakfiyede tekkede cehrî usûlde Nakşî ayini icrasını şart eylemiştir²³⁸⁶. m.1784/h.1199 ve m.1843/h.1259 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde Saraçhanebaşı'nda “Said Efendi Tekkesi” ismiyle kayıtlı²³⁸⁷ iken h.1272 yılından sonraki *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde “Dülgerzade Hoca Şemseddin Efendi Zaviyesi” olarak isimlendirilmiştir. M. Said Efendi'nin hazîredeki kabir şahidesinde “*Hüve'l-Hayyu'l-Bakî / Cemi'-i ehl-i îmân ervâhına / ve çeşmenin ve hankâhın / bânîsi tarîk-i Nakşibendiyye / sâlikânından merhûm / ve mağfûr Muhammed Said / Efendi ibn-i el-Hac / Muhammed ruhuna el Fatiha / sene 1227 11 Ca (Cemaziye'l-evvel)(23 Mayıs 1812)*” ifadesi yazılıdır. Vakıflar İdaresi'nce Rûmî 1341 yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de bu tekke için M. Said Efendi'nin tanzim ettirdiği vakfiye şöyle özetlenmiştir: “*Cami'-i mezbûr ittisalinde bina eylediği*

²³⁸¹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 225.

²³⁸² Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/515.

²³⁸³ Ayvansarayî, *Hadîka*, 53b.

²³⁸⁴ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 63.

²³⁸⁵ Sultan I. Abdu'l-hamid'in kızı ve Sadrazam Muhsinzade Mehmed Paşa'nın eşidir.

²³⁸⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.167.

²³⁸⁷ Çetin, a.g.m, 586; 1259 Tarihli Muharremiyye Müfredat Defteri, 2A.

*zaviyesini ve zaviyenin ittisalindeki menzilini diğer akar ile beraber vakfiderek zaviyenin meşihatini ve menzil-i mezkûrun süknası, hayatında naib ta'yin eylediği Nakşibendî meşayihinden eş Şeyh Süleyman Efendi'ye ve ba'dehu Şeyh-i mümaileyhin neslen Nakşibendiyye'den mustahlef evlâd-ı evlâd-ı zükûrunun aslah ve ersedine ve ba'de'l-inkıraz Nakşibendiyye meşayihinden mustahlef, âlim, kâmil zevata şart itmiştir."*²³⁸⁸ Tekke şeyhi seçiminde bir müşkilat ortaya çıkarsa Tophane'deki Kadirîhane Şeyhi Efendi'nin rey ve inhasıyla Nakşibendiyye'den müstehak bir kimsenin buraya ta'yin edilmesi yine vakfiye şartlarındandı²³⁸⁹. XIX. yüzyılın ilk yarısında arsa halini alan tekke, Şeyh Muhammed Arif Efendi'nin gayretleriyle tekrar inşa olunmuş ve resm-i küşadı 1317 yılı Zilhicce (Nisan 1900 Nisan) ayında gerçekleştirilmiştir. Mi'rac Kandili'ne tekabül eden 23 Temmuz 1911 cuma günü ikinci üstü çıkan büyük Çırçır Yangını'nda tekkenin ahşap kısımları tamamıyla yanmış²³⁹⁰ ve tekrar ihyası mümkün olamamıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kovacı (Koğacı) Abdullah Efendi (v.1784), Süleyman Efendi (v.1794), Muhammed Nizameddin Efendi, Ahmed Efendi, Seyyid Selim Sabit el Üsküdarî (v.1874), Muhammed Sırrî el Vahdetî (v.1878).

1. el-Hac Muhammed Arif Efendi: Köstendillidir. Tekkenin banîsi Muhammed Said Efendi'nin akrabası idi. Önce Selimiye Tekkesi Şeyhi M. Said Efendi'den, ardından da Seyyid Velayet Tekkesi Şeyhi Arab Muhammed Said Efendi'den Nakşî-Müceddidî hilafeti almıştır. Melamî mürşîdi Muhammed Nuru'l-Arabî'den de feyz almıştır. Fetvahane'de kâtib olarak çalışırken Meclis-i Meşayih'in 14 Cemaziye'l-evvel 1297 (24 Nisan 1880) tarihli kararına istinaden 16 Receb 1297 (24 Haziran 1880) tarihinde Dülgerzade Tekkesi meşihati uhdesine tevcih edilmiştir²³⁹¹. Selefî M. Sırrî Efendi'den harabe vaziyetde devraldığı dergâhın ihyası için uzun yıllar gayret etmiş, arsaya çevreden yapılan tecavüzlere karşı davalar açmıştır. Zengin birisi olmamasına rağmen kıt kanaat topladıklarıyla en sonunda bir bina yaptırmaya muvaffak olmuştur. Resm-i küşadı 1317 yılı Zilhicce ayında (Nisan 1900) bir cuma günü gerçekleşmiş ve mürşîdi Arab Şeyh M.

²³⁸⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 50/282.

²³⁸⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 127.

²³⁹⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.335; CSRA, 72/271-272.

²³⁹¹ IST.MFT.MSH d.1762 vr.1a; d.1735 s.167.

Said Efendi tarafından postuna iclas edilmiştir²³⁹². Mabeyn-i Hümayûn Başkâtibleri Tahsin Paşa ve Arap İzzet Holo Paşa ile dostluğu bulunmasına rağmen tam teşekküllü inşa etdiremediği tekke binası 11 sene sonra yanmıştır. Aşık Paşa Mahallesi'nde bir iki sene oturup Vefa'ya taşınmış, Rehber-i Saadet Mektebi karşısındaki evinde 1330 yılı Rebiu'l-evvel (1912 Şubat/Mart) ayında vefat etmiştir. Üsküdar'da Karacaahmed Sultan Türbesi arkasına defnedilmiş, vasiyetine binaen taşı konulmamıştır²³⁹³.

2. A'ma Hâfız Osman Efendi: 1840 yılında Musul'da dünyaya gelmiş, henüz yaşını doldurmadan öksüz kalmış, bir yaşıdayken üvey annesi tarafından gözleri kör edilmiştir. İstanbul'a geldiğinde Zekâi Dede, Hüseyin Fahreddin Dede ve Bolahenk Nuri Beğ'den musiki meşk etmiştir. İbnülemin, Osman Efendi'nin gözleri görmediği halde iyi domino oynadığını, camsız saatini eliyle yoklayıp zamanı anladığını, birlikte Şeyhülislam Sahib Molla'nın yalısında musiki meşklerine katıldıklarını anlatmaktadır²³⁹⁴. Nakşibendiyye, Kadiriyye ve Mevleviyye'den mustahlefdi²³⁹⁵. 20 Cemaziye'l-evvel 1330 (8 Mayıs 1912) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından düzenlenen mazbataya istinaden Dülgerzade Tekkesi'nin meşihati uhdesine tevcih olunmuş²³⁹⁶, ancak tekke binasının yeniden ihyası mümkün olmayınca zikirler cami' içinde icra edilmiştir²³⁹⁷. Çemberlitaş'da açtığı kitapçı dükkânı musikişinasların toplanma mekânı olmuştur. 1917 öncesinde Bağdad'a giden²³⁹⁸ Osman Efendi 1920 yılında orada geçirdiği araba kazasında vefat etmiştir²³⁹⁹.

3. Hacı Hâfız Ahmed Tahir Özyazıcı: Hayatı hakkındaki bilgiler kızının oğlu M. Baha Doğramacı tarafından derlenmiş, Bedri Gencer tarafından

²³⁹² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 127.

²³⁹³ CSRA, 72/281-288.

²³⁹⁴ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sadâ, Son Asır Türk Musikişinasları* (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 1958), 187-188.

²³⁹⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.167.

²³⁹⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.167; Albayrak, a.g.e., 5/21; *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 50/282.

²³⁹⁷ CSRA, 72/293.

²³⁹⁸ Vefat ettiğine dair gelen haberler Meclis-i Meşayihce incelenmiş ve 1918 yılında Bağdad'da ikamet etmekte olduğu anlaşılmıştır. Bkz. IST.MFT.MSH d.1738 s.115.

²³⁹⁹ Mustafa Rona, *Yirminci Yüzyıl Türk Musikisi* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1970), 13.

dipnotlandırılarak yayımlanmıştır²⁴⁰⁰. C. S. Revnakoğlu'nun dosyaları arasında da 2 sayfadan müteşekkil tercüme-i hali bulunmaktadır²⁴⁰¹. h.1279 (1862/1863) yılında Konya'da Mevlâna Dergâhı karşısındaki bir evde dünyaya gelen Ahmed Tahir Efendi'nin babası muavelat memuru Halil Efendi, dedesi ise Konya alimlerinden Mustafa Hayrî Efendi'dir. 9 yaşında hâfızlığını ikmal etmiş, Topbaşzade Muhammed Bahaeddin Efendi'den ilim tahsil etmiş, Alanyalı Hattat Hasan Hüsnî Efendi'den sülûs ve nesih hat icazeti almıştır. Hocası M. Bahaeddin Efendi'yle birlikte m.1881/h.1298 yılında²⁴⁰² gittiği Medine'de Rahmetullah-ı Hindî, Seyyid Muhammed Zahir el Vitrî ve Medine Müftüsü Seyyid Dahlan'ın derslerine devam edip hadis ilminde icazet almıştır. Yine hocasının izinden giderek Medine'de mukîm Nakşî-Müceddidî meşayihinden Delhili Muhammed Mazhar İş'an'a (v.1883) intisab etmiştir. Seyr u sülûkunu tamamlayınca 20 Zilkade 1300 (22 Eylül 1883) günü mürşîdi tarafından Nakşî, Kadirî, Sühreverdî, Kübrevî ve Çiştî tarikatlarının hilafetnamesi verilip irşada memur edilmiştir²⁴⁰³. Konya'da ve Şam'da bulunduktan sonra m.1888/h.1305 yılında İstanbul'a gitmiş, Ders Vekili Ahmed Asım Efendi'den icazet almış, ruûs imtihanını kazanarak m.1892/h.1309 yılında Bayezid Cami'i'nde ders vermeye başlamıştır. 1915-1923 yılları arasında Ramazan ayı müddetince Padişah huzurunda tertip edilen Huzur Dersleri'ne muhatab sıfatıyla katılmıştır²⁴⁰⁴. Temmuz 1908-Temmuz1909 arası Rodos'da vaiz olarak görev yapmış, İstanbul'a dönüşünde tekrar Bayezid dersiamları arasına dahil olmuştur. Bir müddet Medine'de mücavir olarak kalmış, İstanbul'a geldiğinde 6 Şubat 1325 (19 Şubat 1910) tarihinde Daru'l-Hilafeti'l-aliyye Medreseleri müfettişi olarak görevlendirilmiştir. 1919'da ders vekili muavini, 9 Ekim 1922'de de Medresetü'l-Mütehassisîn Umum Müdürü olarak ta'yin olunmuştur. Bu son vazifesini 3 Mart 1924'de medreseler kapatılana kadar sürdürmüş ve aynı yıl emekliye sevk edilmiştir. m.1920/h.1338 yılında Dülgerzade Tekkesi

²⁴⁰⁰ Bedri Gencer, "Konyalı Büyük Alim Ahmed Tahir Özyazıcı", *Merhaba Gazetesi, Akademik Sayfalar İlavesi* 33 (2016), 497-504. Bu yayında Dülgerzade Tekkesi'ndeki şeyhliğine dair bilgi verilmemiştir.

²⁴⁰¹ CSRA, 72/295-296.

²⁴⁰² M. Baha Doğramacı 1880 yılında Medine'ye gittiğini yazarken C. S. Revnakoğlu'nun notlarındaki yıl tercüme-i halde h.1298'dir. Bu tarih miladî 1881 yılına tekabül etmektedir. Bkz. Bedri Gencer, a.g.m, 499; CSRA, 72/296.

²⁴⁰³ IST.MFT.MSH d.1761 vr.2b.

²⁴⁰⁴ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 1/546-572.

meşihati tevcih olunmuşsa da yangından harap olan tekkeyi yeniden yaptırmaya teşebbüs ettiyse de başarılı olamamış, 1925 yılında tekkeler kanun marifetiyle sedd olunmuştur²⁴⁰⁵. Şapka Kanunu sonrası bir talebesinde mektubu bulununca İstiklal Mahkemesi'nde yargılanıp 3 sene Adana'da mecburî ikamete tabi tutulmuştur. 3 sene Adana Ulu Cami'i'nin bir odasında kaldıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve Topkapı'daki evinde ömrünün sonuna kadar inziva hayatı yaşamıştır. 20 Temmuz 1944 perşembe günü vefat etmiş, ertesi gün Kozlu Mezarlığı'nda, 2553 numaralı kabre defnedilmiştir. Sapanca, Gürcü Hasan Fehmi Paşa Cami'i İmamı Hâfız Emin Efendi (1. Dünya Savaşı'nda şehid olmuştur.) ve Antakya, Dört Yol Cami'i İmamı Hâfız M. Emin Küçük hilafet verdiği müridanındandır²⁴⁰⁶.

137. Alâeddin Mescidi Tekkesi

Fatih, İskenderpaşa (eski Sofular) Mahallesi, Sofular Caddesi, Molla Hüsrev Sokağı, 26 numarada, 1065 ada 16 parselde yer almaktadır. 894 yılı Cemaziyü'l-evvel ayının başlarında (Nisan 1489) Hacı Sinan el Kavvasî el Emirî tarafından bir vakfiye tanzim ettirilerek akarların Şeyh Alâeddin'e, neslinden gelenlere ve zaviyenin ihtiyaçlarına sarfedilmesi hükme bağlanmıştır. Kefeli Şeyh Alâeddin Efendi de 916 yılı Cemaziyü'l-evvel ayının başlarında (Ağustos 1510) yeni bir vakfiye oluşturmuştur. Halvetiyye'nin Sünbüliyye kolunun pîri Sünbül Sinan Efendi'den hilafet alan Alâeddin Efendi Sofular semtinde inşa ettirdiği mescidde bir süre irşadla meşgul olduktan sonra Kırım'ın Kefe²⁴⁰⁷ şehrine gönderilmiş, Kasım Paşa Zaviyesi şeyhi iken m.1563/h.970 yılında vefat etmiştir²⁴⁰⁸. Tek katlı inşa edilen ilk mescidde 3 oda, ayrıca bir çardak, gölgelik, bahçe, ahır, kuyu ve heladan mevcuddu²⁴⁰⁹. Bayram Paşa tarafından minber vaz' edilen²⁴¹⁰ mescid 1007 yılı Rebiu'l-evvel (1598 Ekim) ayında medreseye dönüştürülünce buraya Gümüşayak lâkaplı Ali Efendi müderris olarak görevlendirilmiş ve h.1013 (1604) yılında Trablusşam'a ta'yin edilene kadar burada öğrenci yetiştirmiştir²⁴¹¹. XVI. yüzyılın ilk yarısında tekrar tekkeye dönüştürülerek 1925 yılına kadar faaliyetini

²⁴⁰⁵ CSRA, 72/293.

²⁴⁰⁶ CSRA, 72/294.

²⁴⁰⁷ Günümüzdeki ismi Feodosya'dır.

²⁴⁰⁸ *Hadîka*'nın Rakım hatlı nüshasında Alâeddin Ali Efendi'nin "zaviyesinde sakin iken bina-i Kefe'ye irsal olunduğu (gönderildiği)" yazılıdır. Seyyid Ali Satı' zeylinde ise "zaviyesinde sakin iken rüyasında müşahade itdiği Kefe'ye irsal olunup" şeklinde bir ilave söz konusudur. Bkz. Ayvansarâyî, *Hadîka*, 72a; Ayvansarâyî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/148-149.

²⁴⁰⁹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 312-313.

²⁴¹⁰ Ayvansarâyî, *Hadîka*, c.1 s.149.

²⁴¹¹ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., c.2 s.1353

sürdürmüştür. Molla Hüsrev Sokağı'na açılan bahçe kapısının üzerindeki kitabe şu ibare yazılıdır: “*Lâ ilahe İllallah Muhammedü'r Resulullah eş Şeyh (...) / kutbu'l-ârifîn ğavsu'l-vâsılîn mürşîdü'l-kâmilîn / merhûm ve mağfûrun leh Şeyh Alâeddin kuddise sırrihû'l-azîz*”. 14 Eylül 1932 günü boşaltılan tevhidhanenin çatısı ertesi sene çökmüştür²⁴¹². Son şeyh Ali Sıtkı Kurtar ailesiyle birlikte harem dairesinde bir müddet daha oturduktan sonra Laleli'ye taşınmıştır. 1970 yılına gelindiğinde tekkenin kapısı, duvarlarından bir kısmı, harem dairesi ile hazîresi kalabilmişti. O esnada türbe olduğu tahmin edilen altı mahzenli yapı bazı kişiler tarafından mesken olarak kullanılmaktaydı²⁴¹³. Uzun yıllar harabe halde duran mescid/tevhidhanenin arsasına 1974-77 yılları arasında yeni bir cami inşa ettirilmiş, harem dairesi de yıkılarak yerine imam lojmanı yaptırılmıştır. Etrafı Fatih Belediyesi tarafından duvar ve parmaklıkla çevrilen hazîresindeki kabir taşlarının çoğu harap vaziyettedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Alâeddin Ali Efendi (v.1563), Abdülkerim Efendi, Mısırî Ömer Efendi (v.1659), Hamid Efendi, Muhammed Müstakîm Efendi (v.1709), Feyzullah Efendi, el-Hac Mustafa Efendi (v.1736), Şamîzade Seyyid Ahmed Efendi (v.1773), Ya'kûb Efendi (v.1808), Seyyid Muhammed Nizameddin Suzî Efendi (v.1824), Seyyid Muhammed Nureddin Efendi (v.1849), Muhammed Emin Efendi (v.1880), Muhammed Nizameddin Efendi (v.1888)

- 1. Seyyid Mehmed Halid Efendi:** Şeyh M. Emin Efendi'nin oğlu olup Celvetiyyeden mustahlefdi. M. Nizameddin Efendi'nin vefatı sonrasında tekkenin kuruluşundaki tarîkat olan Halvetiyye'ye iadesi için Balat Tekkesi Şeyhi Kemal Efendi ve Altuncuzade Tekkesi Şeyhi Cemal Efendi tarafından verilen arzuhallerin neticesi Sultan II. Abdülhamid tarafından “ehliyeti tebeyyün iden içün” iradesi verilmiştir. Bunun üzerine bizzat Yıldız Sarayı'na giden Hüdayî Dergâhı Şeyhi ve Meclis-i Meşayih Reisi M. Rûşen Efendi Padişah'ı ikna etmiş²⁴¹⁴, Celvetî Asitanesi şeyhinin inhası ve Meclis-i Meşayih'in 20 Rebiu'l-evvel 1306 (24 Kasım 1888) tarihli mazbatasına

²⁴¹² Esin D. İşli, a.g.e., s.34

²⁴¹³ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 312

²⁴¹⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 96.

istinaden meşihat M. Halid Efendi'ye tevcih olunmuştur²⁴¹⁵. Ceza Reisi olarak Rodos'da görev yapan Cemil Efendi'nin yerine 1895-1910 yılları arasında Küçük Ayasofya Tekkesi'nde şeyh vekilliğinde bulunan²⁴¹⁶ M. Halid Efendi 2 Kânun-ı sani 1331 (15 Ocak 1916 / 9 Rebiu'l-evvel 1334) tarihinde vefat etmiştir²⁴¹⁷. Kendisinden sonra yerine geçmesi beklenen oğlu Alâeddin Efendi, akli dengesini yitirip Bimarhane'ye yatırıldığından tekkenin meşihati için Meclis-i Meşayih tarafından imtihan yapılmıştır²⁴¹⁸.

2. Hoca Salih Nazım Efendi: 1278 yılı Safer ayının başlarında (Ağustos 1861) Üsküdar, Kefçe Dede Mahallesi, Ahmediye Caddesi'ndeki bir evde dünyaya gelmiştir²⁴¹⁹. Babası Ahmed Sıdkî Efendi Üsküdar'daki Sandıkçı Tekkesi Şeyhi İbrahim Edhem Efendi'den Rıfâî hilafeti almış ve Edirne, Hacı Memi Efendi Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunmuşdu²⁴²⁰. Üsküdar Paşakapısı Mülkiye Rüşdiyesi'nden şahadetname alan Salih Nazım Efendi Üsküdar Adiyesi Müdde-i Umumîliği kaleminde memur olarak çalışmaya başlamıştır. Selimiye Cami'i'nde Fatih dersiamlarından Berkofçalı Abdurrahim Hilmî Efendi'nin derslerine devam edip icazetname almış, ruûs imtihanını vererek Üsküdar, Ahmediye Cami'i'nde ders vermeye başlamıştır. Ravza-i Terakkî Mektebi'nde Farsça muallimliği yapmış, 1913-1918 yılları arası Ramazan aylarındaki Huzur Dersleri'ne muhatab olarak dahil olmuştur. Ayasofya Medresesi'nde, Darü'l-Hilafeti'l-Aliyye Medresesi'nde ve son olarak da Medresetu'l-Mütehassisîn'de müderrislik yapmıştır²⁴²¹. Babasından Rıfâî, Hüdayî Dergâhı Şeyhi M. Gülşen Efendi'den Celvetî, Koruk Tekkesi Şeyhi M. Zekâî Efendi'den de Halvetî-Sünbülî hilafeti alan²⁴²² Salih Nazım Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 12 Mart 1332 (25 Mart 1916 / 20 Cemaziye'l-evvel 1334) tarihli mazbatasına istinaden Alâeddin Mescidi Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur²⁴²³. 27 Ramazan 1336 (5 Temmuz'u 6 Temmuz 1918'e bağlayan gece) tarihinde Kadir gecesinde

²⁴¹⁵ IST.MFT.MSH d.1769 s.127.

²⁴¹⁶ IST.MFT.MSH d.1734 s.35,262.

²⁴¹⁷ IST.MFT.MSH d.1747 s.24. *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da 8 Rebiu'l-evvel 1334 (14 Ocak 1916) günü farklı bir kalemle vefat tarihi olarak ilave edilmiştir. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 12b.

²⁴¹⁸ IST.MFT.MSH d.1736 s.163; d.1747 s.24.

²⁴¹⁹ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 3/1163.

²⁴²⁰ CSRA, 185/201.

²⁴²¹ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/389-390.

²⁴²² CSRA, 185/201.

²⁴²³ IST.MFT.MSH d.1736 s.163; d.1747 s.24.

vefat etmiş, tekkesinin mihrabı önüne defnedilmiş, taşı ise konulmamıştır²⁴²⁴. Karacaahmed Kabristanı'nda kabir taşına rastlandığından sonradan nakl-i kubur yapıldığı anlaşılmaktadır. Salih Nazım Efendi'nin vefatında oğulları Ali Sıtkı 20, Ahmed Hikmet ise 8 yaşındaydı²⁴²⁵. Tekkenin meşihati büyük oğluna verilirken imamet ve hitabet vazifeleri Ahmed Hikmet'e tevcih edilip vekil olarak Daru'l-Hilafetü'l-Aliyye Medresesi muallimi Mustafa Lutfi Efendi ta'yin olunmuştur²⁴²⁶.

3. Ali Sıtkı Kurtar: 18 Rebiu'l-evvel 1316 (6 Ağustos 1898) günü dünyaya gelmiştir. Hoca Salih Nazım Efendi'nin büyük oğludur. Anne tarafından soyu Sultan II. Ahmed'in kızı Saliha Sultan'a dayanmaktadır. Üsküdar'da Numune Mektebi'nde okuyup 12 Şevval 1331 (14 Eylül 1913) günü şahadetname almıştır. Üsküdar Sultanîsi'ne 1 sene devam edip 11 Teşrin-i sani 1330 (24 Kasım 1914) günü tasdikname almış ve Daru'l-Hilafetü'l-Aliyye Medresesi'ne kaydolmuştur. Seferberliğin ilanı üzerine 1915'de Küçük Sıhhiye Memurları Mektebi'ne geçerek bir sene okuduktan sonra İstanbul Emrâz-ı Sârihiyye-i Sıhhiyye Memurluğunda çalışmaya başlamıştır. İlk intisabı dedesi Ahmed Sıdkî Efendi'yedir. Onun vefatıyla babası Salih Nazım Efendi'nin, 1918 yılından itibaren de Halvetî-Şa'banî meşayihinden Ekmel Tekkesi Şeyhi Yusuf Selâhaddin Efendi'nin yanında seyr u sülûkuna devam etmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında babasından mustahlef olduğu²⁴²⁷ yazılsa da 14 Kânun-ı evvel (Aralık) 1334 (1918) tarihinde Meclis-i Meşayih'e verdiği tercüme-i halinde henüz hilafetinin bulunmadığı, tekkenin meşihati, müezzinliği ve kayyımlığının Şeyh Yusuf Selâhaddin Efendi tarafından vekâleten idare olunduğu anlaşılmaktadır. Babası vefat ettiği vakit Ali Sıtkı Efendi askerde bulunduğundan 5 Eylül 1918 günü tekkeye Ekmel Tekkesi postnişîni Yusuf Selâhaddin Efendi şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir²⁴²⁸. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 7 Teşrin-i evvel 1334 (7 Ekim 1918) tarihli kayıtta da Yusuf Selâhaddin Efendi'nin bu tekkede vekâleten şeyhlik yaptığı ve

²⁴²⁴ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/390; CSRA, 185/197,201; Meclis-i Meşayih Defteri'nde vefat tarihi 26 Ramazan 1336 olarak kayıtlıdır. Bkz. IST.MFT.MSH d.1739 s.1.

²⁴²⁵ IST.MFT.MSH d.1739 s.3.

²⁴²⁶ IST.MFT.MSH d.1739 s.124.

²⁴²⁷ CSRA, 185/197.

²⁴²⁸ IST.MFT.MSH d.1739 s.3,124; d.1747 s.20.

taamiyyenin mezkûr zata verilmesi gerektiği belirtilmektedir²⁴²⁹. İmamet ve hitabet cihetleri ise Ali Sıtkı Efendi'nin 8 yaşındaki kardeşinin üzerinde olup Mustafa Efendi vekâletiyle yürütülmekteydi²⁴³⁰. Yapılan imtihanı başarıyla geçen Ali Sıtkı Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 29 Ocak 1922 tarihli mazbatasına istinaden Alâeddin Mescidi Tekkesi meşihati asaleten tevcih olunmuştur²⁴³¹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihinde hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de bu tekkenin şeyhi olarak kayıtlıdır²⁴³². Tekkelerin seddolunması sonrası İstanbul Belediyesi'nde, İstanbul Vilayeti Hususi Muhasebe (Özel İdare) Sicil ve Emekli İşleri Müdürü olarak görev yapan Ali Sıtkı Kurtar 20 Kasım 1958 günü, Laleli Balabanağa Mahallesi, Harikzedeler Sokağı 29 numaralı evinde vefat etmiş, Bayezid Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Karacaahmed Kabristanı'na defnedilmiştir. Hatice Seniha Hanım'la (v.Ankara,1971) evliliğinden Nazım, Mehmet Kâzım (v.Ankara, 2001) ve Hazım Kurtar isimli 3 oğlu, Hüner ÖZGÜLER isimli kızı dünyaya gelmiştir. Ömrünün son dönemini oğlu Dr. Mehmet Kâzım Kurtar'ın yanında Ankara'da geçiren Hatice Seniha Hanım 1971 yılında vefat etmiş ve Karşıyaka Kabristanı'na defnedilmiştir. Enfeksiyon hastalıkları ve bakteriyoloji sahasında ülkemizde önemli çalışmalar gerçekleştiren Prof. Dr. Mehmet Kâzım Kurtar Ankara'da 2001 yılında bekâr vefat etmiştir. Annesinin yanında medfundur. Nazım Kurtar ise İstanbul'da Emlâk ve İstimlâk Müdür Yardımcılığı görevinde bulunmuştur.

21. Kalenderhane Mahallesi

138. Kalenderhane Cami'i Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Kalenderhane Mahallesi, 16 Mart Şehitleri Caddesi, Kalender Medresesi Sokağı, 8 numarada, 652 ada 9 parselde yer almaktadır. Fatih Sultan Mehmed tarafından kiliseden cami'e çevrilmiş, Darü's-saade Ağası Maktul Beşir Ağa tarafından tamir ettirilip içine hünkâr mahvili yaptırılmış, Arpa Emîni Mustafa Efendi tarafından da kapısının yanına mekteb ilave ettirilmiştir²⁴³³. Buradaki eski ma'bedin (manastır veya kilise) ismini Mehmed Ziya Beğ "Deipara Dakonissa", E. H.

²⁴²⁹ IST.MFT.MSH d.1738 s.48.

²⁴³⁰ Albayrak, a.g.e., 5/58.

²⁴³¹ IST.MFT.MSH d.1747 s.20.

²⁴³² *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 40/229.

²⁴³³ Mustafa Efendi defterdar olduktan sonra Rumeli Hisarı civarına bir cami' inşa ettirmiştir. Bkz. Ayvansarâyî, *Hadîka*, 82a.

Ayverdi “Christ Acataliptos”, Doğan Kuban ise “Kriotissa” olarak vermektedir²⁴³⁴. Sonradan meşhur olan isminden de anlaşılabilceği gibi burası Kalenderî dervişleri için bir toplanma mekânıydı. Kalenderhane tabir olunan zaviyeye mütedeyyin bir şeyh nasbolunması, derviş ve misafirlerin doyurulmasını teminen bir nâzır ta’yin edilmesi, bir hâfız tarafından cuma namazı sonrası Mesnevî okunması ve sonrasında semazenlerin sema etmesi Fatih Vakfiyesi’nin hükümleri arasındaydı²⁴³⁵. Abdülbaki Gölpınarlı, bu sebeple mekânın İstanbul’da kurulan ilk mevlevîhane olarak mütalâ edilebileceğini ifade etmektedir²⁴³⁶. 1492 yılında İskender Paşa tarafından Galata’da Mevlevîler için müstakil bir mevlevîhane inşa etdirilmesiyle birlikte Kalenderhane’nin cami’ olarak faaliyetini sürdürdüğü düşünülmektedir. Cami’in imam-hatîblik vazifesini yürüten Muhyiddin Muhammed Efendi tefsir, hadis ve fıkıh alimi olup²⁴³⁷ Emir Ahmed Buharî’den de Nakşî hilafeti almıştı²⁴³⁸. Minaresine 1928’de yıldırım isabet etmiş, mektep kısmı 1930’da yıkılmıştır²⁴³⁹. E. H. Ayverdi, cami’in içinde 1953 yılında namaz kılındığını ifade etmektedir. 1966-75 yılları arasında restorasyon geçiren cami günümüzde ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhleri:

Kalenderhane’nin şeyhleri hakkında kaynaklarda bilgiye rastlanmamıştır.

139. Osman Keşfî Efendi (Kemter Baba) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Vezneciler, Kalenderhane Mahallesi, 16 Mart Şehitleri Caddesi, Hallac-ı Mansur Çıkmazı, 7 numarada, 664 ada 24 parselde yer almaktadır. XIX. yüzyılda hazırlanan *Muharremiyye Müfredat Defterleri*’nde tekkenin bulunduğu sokağın ismi “Kahveci Baba” iken 1913/1914’de hazırlanan Alman Mavileri Haritası’nda “Tekke Sokağı” olarak gösterilmektedir. 1934’deki düzenlemeler esnasında ise Hallac-ı Mansur Sokağı adı verilmiştir. Burada tesis edildikten Celvetî tekkesinin ilk inşa tarihini C. S. Revnakoğlu h.1090 (1680), Şeyh M.

²⁴³⁴ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 56; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fâtih Devri Mimarîsi* (İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, 1953), 17; Doğan Kuban, “Kalenderhane Cami’i”, *DBİA*, 4/398.

²⁴³⁵ Komisyon, *Fatih Mehmet II Vakfiyeleri*, 260.

²⁴³⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna’dan Sonra Mevlevîlik* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kirabevleri, 2. baskı, 1983), 336,337.

²⁴³⁷ Taşköprülüzade, *Şakâ’ik*, ter. Muhammet Hekimoğlu, 848.

²⁴³⁸ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 38a.

²⁴³⁹ Ayverdi, *Fâtih Devri Mimarîsi*, 17.

Müştak Efendi ise h.1075 (1665) olarak vermektedir²⁴⁴⁰. Hüdayî Dergâhı seccadenişini Cennet Muhammed Fenayî Efendi'nin yanında seyr u sülûk görüp Celvetiyye'den hilafet alan²⁴⁴¹ Şeyh Osman Keşfi Efendi bahçe içerisinde cami' ve yedi derviş hücrelerinden müteşekkil zaviye yapıdırarak 15 Safer 1093 (23 Şubat 1682) tarihinde vakfiyesini düzenletmiş, m.1689/h.1101 yılında da kaydını yaptırmıştır²⁴⁴². m.1782/h.1196 yılında çıkan Cibali Yangını'nda ortadan kalktıktan²⁴⁴³ sonra arsasına XIX. yüzyılın ilk yarısında bir Halvetî tekkesi yaptırılmıştır. Bu bina da 1880'lerin sonunda yanmıştır. Şeyh M. Müştak Efendi tarafından m.1897/h.1315 yılında başlatılan yeni tekke inşaatı 4 senede tamamlanmış ve 16 Rebiu'l-ahir 1319 (2 Ağustos 1901) günü Süleymaniye Cami'i hatîbinin mevlîd kıraatıyla resm-i küşadı gerçekleşmiştir²⁴⁴⁴. M. Müştak Efendi'nin halîfesi ve Hünkâr yaveri Erzurumlu M. Ali Paşa da Alman İmparatoru II. Wilhelm'in hediye ettiği altın kalemi satıp kendi parasını da ilave ederek masrafların karşılanmasına katkı sağlamıştır²⁴⁴⁵. İlk zamanlar çarşamba olan mukabele günü son dönemde cumaya çevrilmiştir²⁴⁴⁶. Eyyûblu Siyahî Hakkı Efendi, Galata Mevlevîhanesi ayinhanlarından Bahriyeden emekli Kasımpaşalı Şa'ban Beğ ve Sa'diyye'den Hâfız Abdulkadir Okuyucu (v.1940s.) bu tekkede zakirbaşılık yapmışlardır²⁴⁴⁷. Tekkelerin sedd olunması ve şeyh ailesinin ayrılması sonrasında 1956 yılına kadar Evkaf Nezareti'nden alınmış oturma izni bulunan Fethullah Beğ burada ikamet etmiştir. Yapılan tamiratın ardından Vakıflar İdaresi memurlarından ve mezar taşları üzerine ihtisas sahibi Fazıl İsmail Ayanoğlu 1974'deki vefatına kadar burada kiracı olarak yaşamıştır²⁴⁴⁸. 2013-2014 yıllarında restorasyon gören iki katlı ahşap tekkenin tevhidhanesi üst kattadır. Günümüzde tekkenin avlu kapısının iç tarafına yapıştırılmış vaziyette duran Kelime-i Tevhid yazısı Toklu Dede hazîresinden 1976'da buraya getirilmiştir. Tekkenin yanındaki üzerinde "Merhûm Osman Efendi'nin ruhuna Fatiha" yazısı bulunan çeşme de 1977 yılında Sofular'daki Alâeddin Mescidi'nin yanındaki sokak genişletilirken dozerden

²⁴⁴⁰ CSRA, 197/245; Albayrak, a.g.e., 5/66.

²⁴⁴¹ Ayvansarâyî, *Vefeyât*, 133; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 41b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/30.

²⁴⁴² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 39/220.

²⁴⁴³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 90.

²⁴⁴⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 90.

²⁴⁴⁵ CSRA, 197/244.

²⁴⁴⁶ *Asitane*, 13; Bandırmalızade, a.g.e., 12; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/272.

²⁴⁴⁷ CSRA, 197/243.

²⁴⁴⁸ Esin Demirel, "Vakıflar İdaresinin Günümüze Ulaştırdığı Bir Ahşap Yapı Keşfi Osman Efendi Tekkesi", *Vakıflar Dergisi* 21, (1990), 115-128.

kurtarılıp bu tekkenin yanına getirilip duvara yerleştirilmiştir²⁴⁴⁹. Siirt Eğitim Vakfı'na tahsis edilen tekke binası 2012-2014 yılları arasında yıkılıp aynı mimarî üslûbla yeniden inşa olunmuştur. 2 Nisan 2022 tarihinde burada bulunan Mehmet Fatsa ile yaptığımız görüşmeden öğrenildiğine göre tekke binası vakıf tarafından farklı lisanların öğretildiği, öğrencilerin ders çalışabildiği ve kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği bir merkez olarak kullanılmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Osman Keşfi Efendi (v.1715), Uzun Hâfız Muhammed Feyzî Efendi (v.1843 veya 1850), Muhammed Efendi, Ali Harputî, Seyyid Ahmed Efendi, Seyyid Muhammed Raif Efendi (v.1890), Muhammed Kâmil Efendi

- 1. Seyyid Muhammed Müştak Efendi (Kemter Baba):** m. 1864/h.1281 yılında Erzurum'un Hasan Basri Mahallesi, Seyran Sokağı'ndaki bir evde dünyaya gelmiştir. Babası Ahıska hanedanından Şeyh Seyyid İbrahim Edhem bin Şeyh Seyyid Hasan Alemdarî ailesiyle birlikte memleketinden Erzurum'a göç etmişti. İbrahim Paşa Medresesi'nde Hacı Mehmed Derviş Efendi'den ders gören Muhammed Müştak Efendi, tasavvufa da meyledip m.1876/h.1293 yılında Müştakzade Seyyid İbrahim Edhem Efendi'ye intisab etmiştir. Seyr u sülûkuna m.1880/h.1297 yılında mürşîdiyle beraber gitdiği İstanbul'da da devam etmiş ve m.1883/h.1300 yılında Kadirî-Müştakî hilafeti almıştır²⁴⁵⁰. Babası İbrahim Edhem Efendi'den Halvetî ve Erzurum, Habib Baba Tekkesi Şeyhi Ahmed Nurî Baba'dan da Kadirî hilafeti vardı²⁴⁵¹. Hüseyin Vassaf'ın yazdığına göre Müştakzade İbrahim Edhem Baba'nın vefatı sonrası oğlu Seyyid Necib Efendi'nin "*Pederimin varis-i esrarı budur.*" diye kendisini aşikâr etmesi üzerine M. Müştak Efendi'ye halkın teveccühü artmıştır²⁴⁵². 7 Rebiu'l-evvel 1317 (15 Temmuz 1899) tarihli *Meclis-i Meşayih Defteri* kaydından da Celvetî icazetine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Meclis-i Meşayih'in 27 Cemaziye'l-ahir 1313 (10 Mayıs 1896) tarihli mazbatasına istinaden arsasına yeniden

²⁴⁴⁹ Esin Demirel, "Vakıflar İdaresinin Günümüze Ulaştırdığı Bir Ahşap Yapı Keşfi Osman Efendi Tekkesi", 115-128.

²⁴⁵⁰ Kadiriyye'nin Müştakiyye kolunun banisi Bitlisli Mustafa Müştak Baba'nın (v.Muş,1831/h.1247) oğlu ve halîfesidir. m.1887/h.1304 yılında vefat etmiş olup İstanbul'da Kabakulak Tekkesi hazîresinde medfundur.

²⁴⁵¹ Albayrak, a.g.e., 5/66.

²⁴⁵² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/129.

tekke inşa ettirmesi şartıyla Celvetiyye'ye meşrut Osman Keşfi Efendi Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁴⁵³. Vezneciler'de halîfesi Mehmed Ali Paşa'nın da maddî yardımıyla inşasına muvaffak olduğu dergâha Meclis-i Meşayih Reisi ve Kadirîhane postnişîni Ahmed Muhyiddin Efendi tarafından iclas etdirilmiştir. Kabakulak Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkı Koray ve Sinek Şeyh Halil Efendi Tekkesi postnişîni Kürd Necmeddin Efendi rehberlik yapmışlardır²⁴⁵⁴. "Kemter Baba" diye meşhur olmuş, oğlu Ali Cavid Efendi'ye intikal eden basılmamış dîvanında Kemterî mahlâsını kullanmıştır. Saatlerce sema ettiğiinden "Uçdum Baba" lâkabı takılan M. Müştak Efendi, beyaz sakallı, yakışıklı ve fakirlere karşı çok cömert bir zat imiş. Seyyid M. Müştak Efendi kadim tıp ilmiyle meşgul olmuş, günlerinin çoğunu Bayezid Kütüphanesi'nde tıp ve tasavvufa dair kitapların tedkik ve mütalaasına hasretmiştir²⁴⁵⁵. Hastalanarak eşyasını dağıtdıktan sonra 6 Zilhicce 1343 (28 Haziran 1925) tarihinde vefat etmiş, Fatih Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Topkapı dışında Hoca Neş'et Efendi'nin kabri yanına defnedilmiştir²⁴⁵⁶. Kabir taşı bulunmamaktadır.

- 2. Hâfız Seyyid Ali Cavid Efendi:** Şeyh Seyyid M. Müştak efendi'nin oğludur. 25 Şa'ban 1343 (21 Mart 1925) günü babasından tac ve hırka giyip hilafet almıştır²⁴⁵⁷. Babasının vefatıyla tekkelerin seddolunuşu arasında geçen 2,5 aylık dönemde Ali Cavid Efendi'nin tekkeye resmen iclasının gerçekleşip gerçekleşmediği tesbit edilememiştir.

140. Derûnî Mehmed Efendi Tekkesi

Fatih, Kalenderhane (eski Camcı Ali) Mahallesi'nde, 16 Mart Şehitleri Caddesi'nden girilen Hallac-ı Mansur Sokağı ile eski Deruni Mehmet Efendi Sokağı'nın birleştiği köşede 665 ada 1 parselde yer almaktaydı. 1970'lerdeki imar düzenlemeleri kapsamında söz konusu tekkenin parseli diğer parsellerle birleştirilerek 3035 ada 5 parsel elde edilmiş, Deruni Mehmet Efendi Sokağı da ortadan kaldırılıp üzerine İstanbul Üniversitesi'ne ait binalar inşa edilmiştir. Derunî Mehmed Efendi'nin

²⁴⁵³ IST.MFT.MSH d.1772 s.278. M. Müştak Efendi'nin kendi ifadesine göre Meclis-i Meşayih'in mazbatası r.1311/h.1313'dür. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/66. Vakıflar İdaresi'nce r.1341 yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de ise tevcih tarihi Rebiu'l-ahir 1316 yazılıdır. Bkz. *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 39/220.

²⁴⁵⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 90.

²⁴⁵⁵ CSRA, 197/240.

²⁴⁵⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/131.

²⁴⁵⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/130.

etraftan topladığı parayla inşa ettirdiđi²⁴⁵⁸ tekke XIX. yzzylda hazırlanmış *Muharremiyye Mufredat Defterleri*’nde “*Kurabiyeciler derûnunda Emîr-ahûr/Has-ahûr Şeyhi Nakşibendî merhûm Derûnî Mehmed Efendi*” ismiyle gemekdedir. Sokakların birleştiği kôřede bulunan betonarme tûrbenin her iki cepheye de bakan birer uzun pencesi vardı. Tûrbenin Hallac-ı Mansur Sokağı tarafındaki penceresinin solunda bulunan kitabede, “*Sahibu’l-hayrat ve’l-hasenat merhûm / ve mağfûr eş Şeyh Derûnî el-Hac / Mehmed Efendi’nin Mescid-i Şerîf ve Nakşibendî / Zaviyesi merhûmun ruhuna el Fatiha / sene 1236 ğurre-i M(uharrem)*” ibaresi yazılıydı. Ahmed Bilgin Turnalı tûrbenin 1971 yılı Ocak ayındaki vaziyetine dair şu bilgiyi vermektedir: “*Tûrbe odasında üç tane sanduka mevcûddur. Üstlerinde örtü namına bir şey bırakılmamış olan bu sandukaların başlarındaki lîme-lîme sarıklar çözümlere yerlere sarkıtılmıştır. Sağ yandakinin kapağı kaydırılmış olduğundan içeride bir takım kemikler görülebilmektedir. Zâviyenin içinde boş içki şişeleri ve insan pislikleri ile karşılaşan ziyâreti ümitsizliğe düşebilir. Duvarlarda asılı olduğu bilinen bâzı levhalar yerlerinde yoktur.*”²⁴⁵⁹ 1969 yazında çıkan yangında 2 katlı ahşap tekke binasının üst katı ağır hasar görmüş, 1971 yılı Mayıs ayında tekke ve tûrbe yıktırılıp arsası, yanında devam etmekte olan İstanbul Üniversitesi’ne bağlı Zooloji Enstitüsü’nün inşaat sahasına dahil edilmişdir. Mülhak Derûnî Mehmed Efendi Vakfı’na ait tekke ve mescid arsası emanetçisi bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün talebi doğrultusunda 31 Mart 1972 tarihli ve 7/4163 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla İstanbul Üniversitesi’ne satılmışdır. Tûrbedeki naaşlar Bozdoğan Kemerı Caddesi, 666 ada 8,9 parsellerde yeni yaptırılan altıgen planlı betonarme tûrbeye nakledilmişdir. A. B. Turnalı’nın müteahhitlik şirketinin mühendislerinden Attila ÖZGÜVEN’e yaptığı telkinler neticesinde tûrbe kitabesi de yok olmaktan kurtarılmış ve yeni tûrbeye götürölere asılmıřdır²⁴⁶⁰. Tûrbe, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakóltesi girişinin yanında ve Biyoloji Bölümü’nün otoparkında idi. Günümüzde otoparkın yerine İstanbul Üniversitesi binaları yapılmış, tûrbe de bu binanın hemen bitişiğine yeniden inşa olunmuřdur²⁴⁶¹. Hüseyin Galib Efendi

²⁴⁵⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, saillik (dilencilik) yaparak para biriktirip bu tekkeyi yaptırdığını yazmaktadır. Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 102

²⁴⁵⁹ A. Bilgin Turnalı, “Derûnî Mehmed Efendi Zâviyesinin Acıklı Durumu”, *Bizim Anadolu Gazetesi* (17 Ocak 1971).

²⁴⁶⁰ ABTA, Derûnî Mehmed Efendi Tekkesi Dosyası

²⁴⁶¹ 3 Nisan 2022 tarihindeki tedkik gezisi.

tarafından bu dergâha vakfedilen m.1874/h.1291 tarihli şamdan günümüzde Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu'nda bulunmaktadır²⁴⁶².

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Derûnî Mehmed Efendi (v.1820), Seyyid İsmail Efendi, Mustafa Saib Efendi, Horos Mehmed Efendi, Hacı Veliyyüddin Efendi (v.1864),

1. Ebûbekir Sıdkî Efendi: Şeyh Veliyyüddin Efendi'nin oğludur. m.1853/h.1270 yılında dünyaya gelmiştir²⁴⁶³. Babasının vefatında henüz 8 yaşında olduğundan Ebûbekir Sıdkî Efendi'ye, Rumelihisarı civarındaki Nalbur Mehmed Efendi Tekkesi postnişîni Hâfız Şükrî Efendi niyabetiyle²⁴⁶⁴ 16 Cemaziye'l-ahir 1278 (19 Aralık 1861) günü tevcih olunmuş²⁴⁶⁵. Eyyûb, Nişanca'da mekteb hocalığı²⁴⁶⁶ yapan Ebûbekir Sıdkî Efendi 9 Şevval 1296 (26 Eylül 1879) günü Vezneciler Mahallesi muhtar-ı sanîsi olmuştur²⁴⁶⁷. Yaşı küçük olan Vecihüddin Efendi'ye bir müddet Kanlıca'daki Ataullah Efendi Tekkesi'nde vekâlet eden²⁴⁶⁸ Ebûbekir Sıdkî Efendi ömrünün son deminde Camcı Ali Mescidi'nin müezzinliğini de ifa etmekteydi²⁴⁶⁹. 2 Şa'ban 1323 (1 Ekim 1905) tarihinde vefat etmiş ve Derûnî Mehmed Efendi Türbesi'ne defnedilmiştir²⁴⁷⁰.

2. (vekil) Hacı Arif Efendi: Rıfâî hulefasından olmakla birlikte Erdi Baba Tekkesi postnişîni Yahya Agâh Efendi'den hatm-i hâcegân yaptırmaya mezun edildiğini belgeleyerek 16 Zilhicce 1323 (10 Şubat 1906) tarihinde Derunî Mehmed Efendi Tekkesi'ne şeyh vekili ta'yin olunmuştur²⁴⁷¹. Bayezid'de Kâğıtçılarıçi'nde mücellidlik ve hattatlık yaparak geçimini temin ediyordu²⁴⁷². m.1912/h.1330 yılında vefat etmiştir²⁴⁷³.

²⁴⁶² Halet Uluant, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Koleksiyonundan Seçme Eserler (İstanbul: İTÜ, S.B. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 26.

²⁴⁶³ İTNVD, 128.

²⁴⁶⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 102.

²⁴⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1775 s.133; *Dersaadet*, 4.

²⁴⁶⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 102.

²⁴⁶⁷ İTNVD, 128.

²⁴⁶⁸ CSRA, 61/93; 85/7.

²⁴⁶⁹ IST.MFT.MSH d.1775 s.133.

²⁴⁷⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 102.

²⁴⁷¹ IST.MFT.MSH d.1775 s.133.

²⁴⁷² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 102.

²⁴⁷³ IST.MFT.MSH d.1735 s.227. Rûmî 1341 tarihli defterde halâ Hacı Arif Efendi vekil olarak gösterilmek suretiyle güncel olmayan bir bilgi verilmektedir. Bkz. *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 47/263.

3. Mehmed Arif Efendi: Şeyh Ebûbekir Sıdkî Efendi'nin oğludur. M. Arif Efendi ibtidai ve rüşdiyeyi ikmal edip imtihanla Vefa Sultanîsi'ne girmiştir. Oradan da tasdikname olarak Darü'l-Hilafeti'l-Aliyye Medresesi'ne kaydolmuş, tahsili devam ederken askere alınmıştır. Babasının vefatında yaşı küçük olduğundan Meclis-i Meşayih'in 16 Zilhicce 1323 (10 Şubat 1906) tarihli mazbatasına istinaden hattat Hacı Arif Efendi niyabetiyle meşihat M. Arif Efendi uhdesine tevcih olunmuştur²⁴⁷⁴. 1912'de Arif Efendi'nin vefatı üzerine Zıbın-ı Şerîf Tekkesi Şeyhi Yusuf Ziyaeddin OSKAY (v.1941) vekil olarak görevlendirilmiştir²⁴⁷⁵. Meclis-i Meşayih'e verdiği 14 Kânun-ı evvel (Aralık) 1334 (1918) tarihli tercüme-i halinde halâ askerlik hizmetinin devam ettiğini beyan etmektedir²⁴⁷⁶.

141. Helvayî Tekkesi

Fatih, Kalenderhane Mahallesi, Bozdoğan Kemerî (eski Kemeraltı) Caddesi, 9 numarada, 664 ada 7 ve 8 parsellerde idi. Hüseyin Vassaf'ın yazdığına göre Bayramî-Melâmîleri'nden Helvayî Ya'kûb Efendi için Kanunî tarafından İran Seferi sonrasında Bozdoğan Kemerî'nin hemen yanında derviş hücreleri yaptırılmıştır²⁴⁷⁷. 29 Mart 1548 günü İran Seferine çıkan Kanunî, Tebriz ve Van'ı fethederek 21 Aralık 1548'de İstanbul'a dönmüştür²⁴⁷⁸. Dolayısıyla tekkenin 1549 veya 1550 yılında yaptırılmış olması muhtemeldir. Yanmış olan türbe Sultan I. Abdülhamid tarafından yeniden yaptırılmış, kandil yakılması için günlük 4 akçe, türbedarlık vazifesi için 8 akçe ve aylık 2 okka zeytinyağı vakfedilmiştir²⁴⁷⁹. Yakında konağı olan Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa 1870'li yıllarda tekkeyi yeniden inşa ettirmiştir²⁴⁸⁰. Tekkenin mukabele günü kuruluş döneminde cuma²⁴⁸¹ iken son dönemde çarşambaya çevrilmiştir²⁴⁸². 2004 yılında çıkan yangında iki katlı ahşap tekke binası yanmış, yanındaki tek katlı türbenin de çatısı harap olmuştur. Sonradan ahşap olarak türbeyi de kapsayacak şekilde derme çatma inşa edilen yapıda Zübeyir Yılmaz ve eşi uzun yıllar fahrî türbedarlık yapmıştır. Bu yapı da 2019 yılında tamamen yıkılmıştır.

²⁴⁷⁴ IST.MFT.MSH d.1775 s.133.

²⁴⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.227; Albayrak, a.g.e., 5/20.

²⁴⁷⁶ Albayrak, a.g.e., 5/61-62.

²⁴⁷⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/289.

²⁴⁷⁸ Danişmed, a.g.e., 2/255-262.

²⁴⁷⁹ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 613.

²⁴⁸⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/289.

²⁴⁸¹ Şaban Er, *Melâmîlik ve Osmânî Devri Melâmîleri* (İstanbul, Kutup Yıldızı Yayınları, 2015), 102.

²⁴⁸² Yeşilzade, a.g.e., 6.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Helvayî Ya'kub Efendi (v.1589), Hasan Efendi, Ahmed Efendi (v.1663), Türbedar Hâfız Mustafa Dede (v.1754), Türbedar Abdülhalim Efendi, Türbedar Emin Efendi (v.1757), Türbedar İbrahim Efendi, Türbedar Bedestanî Mustafa Helvayî Efendi (v.1793), Türbedar Muhammed Said Efendi (v.1796 veya 1799), Türbedar Tükürüklü Hasan Hamdî Efendi (v.1833), Ali Dede (v.1823), Öküz Hacı Ahmed Efendi (v.1841 veya 1854), Osman Efendi, İbrahim Efendi (v.1850), Mehmed Tahir Efendi (v.1872), Himmetzade Mehmed Muhyiddin Şerîf Efendi (v.1886)

1. Mehmed Tahir HİMMETOĞLU: Şeyh Muhyiddin Şerîf Efendi'nin tek oğlu olup m.1878/h.1295 yılı Safer ayında (Şubat 1878) dünyaya gelmiştir. Babasının vefatında 8 yaşında bulunduğundan 11 Şa'ban 1303 (15 Mayıs 1886) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden 2 Cemaziye'l-ahir 1305 (14 Şubat 1888) tarihli beratla meşihat Çapa'daki Himmetzade Tekkesi Şeyhi M. Hüsameddin Efendi niyabetiyle M. Tahir Efendi uhdesine verilmiştir²⁴⁸³. Şeyh Hüsameddin Efendi yanında seyr u sulûkunu tamamlayan ve Bayramî hilafeti alan Mehmed Tahir Efendi Meclis-i Meşayih'in 22 Safer 1325 (6 Nisan 1907) tarihli mazbatasına istinaden 8 Cemaziye'l-ahir 1327 (27 Haziran 1909) tarihli beratla Helvayî Tekkesi meşihatine asaleten ta'vin olunmuş²⁴⁸⁴ ve mürşîdi tarafından makamına iclâs edilmiştir²⁴⁸⁵. Bir müddet 1. Daire-yi Belediye'de çalışan M. Tahir Efendi 1924 yılında Mezar Bedesteni'nde kontrol memurluğu yapmaktaydı²⁴⁸⁶. 1944'de emekliye ayrılmış ve 1960 yılında vefat etmiştir. Merkez Efendi Kabristanı'nda babasının yanında medfun olup kabir taşında latin harfleriyle "*Hüve'l-Bakî / Tahir / Himmetoğlu / ruhuna Fatiha / 1294-1960*" ibaresi yazılıdır²⁴⁸⁷.

22. Karagümrük Mahallesi

142. Ejder (Muhammed Sıdkî Efendi-Hakkî Efendi) Tekkesi

Fatih, Karagümrük (eski Hatice Sultan) Mahallesi, Melek Hoca Caddesi, Uzunyol (eski Tekke) Sokağı, 14 ve 16 numaralarda, 2521 ada 28,29,30 parsellerde yer

²⁴⁸³ IST.MFT.MSH d.1762 vr.166b,167a; d.1776 s.39.

²⁴⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1776 s.39; CSRA, 62/102.

²⁴⁸⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/289.

²⁴⁸⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/289.

²⁴⁸⁷ CSRA, 62/102-103.

almaktaydı. Tepedelenli Ali Paşa tarafından m.1777/h.1191 yılında yaptırılmışdır²⁴⁸⁸. Sa'dî meşayihinden Ejder Mehmed Sıdkî Efendi'nin burası için tanzim etdirdiği vakfiyenin özetinde, "*Vākıf-ı mumaileyh vakfiye-i mukayyedesinde mahalle-i mezburede dahiliyye ve hariciyyeyi hāvî bir bab menzilin zaviye-i Sa'diyye olmak üzere vakf ve tevliyet ve meşihat ve süknasını hayatında kendisine ba'dehu biraderi Şeyh İsmail Efendi'ye ve neslen ba'de nesl erşed evlâdına şart itmiştir.*"²⁴⁸⁹ ifadesi yazılıdır. Harap olunca yeniden inşa olunan tekkenin küşad merasimi 2 Cemaziyu'l-ahir 1306 (3 Şubat 1889) günü gerçekleşmişti. Mısırlı Fatma Hanım 300 liradan fazla para harcayarak tekkeyi tekrar yaptırdıktan sonra 26 Receb 1324 (15 Eylül 1906) günü ibadete açılmışdır²⁴⁹⁰. 1913/1914 yıllarında hazırlanan Alman Mavileri isimli sigorta haritasında Hakkî Efendi Tekkesi ismiyle gösterilmektedir. 6 Mart 1922 tarihli Meclis-i Meşayih yazışmasından tekkenin bir müddet evvel yanıp arsa halini aldığı anlaşılmaktadır²⁴⁹¹. Vakfiye gereği meşihatın ekber halife olan Çakır Ağa Tekkesi Şeyhi Ahmed Hulkî Efendi'ye verilmesi icab ederken kendisinin maddi imkânsızlık sebebiyle feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 8 Şubat 1922 tarihli toplantısında tekkeyi bir sene içerisinde yeniden inşa ettireceğine dair senet veren Hüseyin Cevad Efendi'ye tevcihi kararlaştırılmışdır²⁴⁹². İhyası mümkün olmayan tekkenin arsasında günümüzde yapı malzemeleri ticareti yapan iki işletme faaliyet göstermektedir. 30 Nisan 2018 günü 14 numarada bulunan işletmenin çalışanlarından Mehmet YILDIRIM'la bir görüşme yaptık. YILDIRIM'ın Macit ÇEÇ isimli 75 yaşlarındaki bir mahalle sakininden nakline göre tekke arsasındaki kabirler 35-40 sene evvel bir gece yerlerinden çıkarılıp birandaya sarılarak bilinmeyen bir yere götürülmüştür.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ejder Muhammed Sıdkî Efendi (v.1829), İsmail Efendi, Ali Rıza Efendi (v.1860), Mehmed Feyzullah (Feyzî) Efendi (v.1876)

1. İsmail Hakkî Efendi: Şeyh M. Feyzî Efendi'nin oğlu olup m.1848/h.1264 yılında doğmuştur²⁴⁹³. Çakır Ağa Tekkesi Şeyhi Ali Haydar Efendi'den

²⁴⁸⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 42b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 88.

²⁴⁸⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 13/73.

²⁴⁹⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 88.

²⁴⁹¹ IST.MFT.MSH d.1746 s.27.

²⁴⁹² IST.MFT.MSH d.1757 vr.79a.

²⁴⁹³ *İTNVD*, 180.

hilafet almış²⁴⁹⁴, babasının vefatı sonrası 17 Rebiu'l-evvel 1293 (12 Nisan 1876) tarihinde Ejder Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁴⁹⁵. Evkaf-ı Hümayûn'da da görevliydi. m.1916/h.1334 tarihli bir listede bu tekkenin şeyhi olduğu kayıtlı²⁴⁹⁶ olan İsmail Hakkî Efendi 7 Ocak 1922 günü bilâ veled vefat etmiştir²⁴⁹⁷.

2. Hüseyin Cevad Efendi: İsmail Hakkî Efendi'den sonra meşihat vakfiye gereği ekber halife sıfatıyla Çakır Ağa Tekkesi Şeyhi Ahmed Hulkî Efendi'ye teklif edilmiştir. Arsa halinde bulunan tekkeyi yeniden yapıdırmaya maddî imkânı bulunmadığını beyan edip hakkından feragat edince açılan imtihanda muvaffak olan Hüseyin Cevad Efendi'ye 1 sene içinde tekkeyi inşa etdirmesi şartıyla Meclis-i Meşayihce verilen 20 Şubat 1922 (22 Cemaziye'l-ahir 1340) tarihli mazbataya istinaden meşihat tevcih olunmuştur²⁴⁹⁸. Aynı sene tekkeye talip olanlardan Mustafa Nurî Efendi'ye de tevcihatın başka birine yapılması sebebiyle Meclis-i Meşayih tarafından olumsuz cevap verilmiştir²⁴⁹⁹. 1920 civarındaki yangında arsa halini alan tekkenin 1925 yılına kadar ihyası mümkün olamamıştır. Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de bu tekkenin şeyhi olarak Hüseyin Cevad Efendi ismine rastlanmaktadır²⁵⁰⁰.

143. Sarmaşık (Kadıasker Abdülkadir Efendi) Tekkesi

1913-1914 yıllarında hazırlanan Alman Mavileri isimli sigorta haritasında tekkenin duvarla çevrili geniş bir bahçe içerisinde olduğu, güneyde Sarmaşık Sokağına ve kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan Tekke Sokağı'na (Niyazi Mısri Sokağı) cephesi bulunduğu görülmektedir. Bu harita ile günümüzdeki haritalar kıyaslanmak suretiyle tekkenin arazisinin Fatih, Karagümrük (eski Keçeci Piri) Mahallesi, Niyazi Mısri Sokağı, 3,5 numaralarda, 2484 ada 24,25 parsellerde yer aldığı anlaşılmaktadır. Niyazi Mısri Sokağı, 3 numarada ve 2484 ada 24

²⁴⁹⁴ CSRA, 113/33.

²⁴⁹⁵ IST.MFT.MSH d.1747 s.52.

²⁴⁹⁶ Albayrak, a.g.e., 5/19.

²⁴⁹⁷ IST.MFT.MSH d.1747 s.52.

²⁴⁹⁸ IST.MFT.MSH d.1747 s.52.

²⁴⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1746 s.27.

²⁵⁰⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 13/73.

parselde bugün 3 katlı bir apartman mevcuttur. Kadiasker Abdülkadir Efendi²⁵⁰¹ tarafından Dede Çelebi lâkabıyla meşhur Celvetî meşayihinden Filibeli Muhammed Saburî Efendi için 1082 yılı Zilhicce ayında (Nisan 1672) mescid ve tekke olarak inşa ettirilmişdir²⁵⁰². C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Hazret-i Hüdayî'nin burada birkaç gün oturdukları ve meydan açıp mukabele ettirdikleri için burasının "Asitane-i sanî" mütalâ edidiğine dair bir rivayetden söz edilmektedir²⁵⁰³. Azîz Mahmud Hüdayî'nin yaşadığı dönemde burada henüz tekke kurulmadığından bir hanede ikamet etmiş olması muhtemeldir. m.1860/h.1276 yılında büyük bir tamirat geçiren tekke 10 Temmuz 1894 günü vuku bulan büyük depremde ağır hasara uğramıştır²⁵⁰⁴. Cümle kapısı üzerindeki kitabede "Ya Hazret-i Pîr Azîz Mahmud Hüdayî k.s. sene 1276 ketebe İsmail Hakkî" ibaresi okunmaktadır²⁵⁰⁵. 1910'larda tekrar inşası için irade-i seniyye çıksa da Balkan Harbi'nin başlaması üzerine tevhidhanenin ihyası mümkün olamamıştır²⁵⁰⁶, tamir gören harem kısmında 1925 yılına kadar perşembe²⁵⁰⁷ günleri mukabele icra edilmiştir. Reşad Ekrem Koçu, Mihrimah Sultan Cami'i imam-hatîbi ve Sarmaşık Tekkesi son şeyhi Hâfız İbrahim Hakkî Efendi'nin 1958 yılında harem kısmında ikametini sürdürdüğünü yazmaktadır²⁵⁰⁸. İki katlı harem dairesi 2000'lerin başında Fatih Belediyesi tarafından restore ettirilmiş, uzun müddet Çocuk Eğitim Merkezi olarak faaliyet gösterdikden sonra karakol olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tekkeden birkaç mezar taşı ile cümle kapısı günümüze ulaşabilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Muhammed Saburî Efendi (v.1717), Seyyid İsmail Efendi (v.1732), Seyyid Işk İsmail Efendi (v.1783), Kefelizade Seyyid Mustafa Efendi (v.1809), Seyyid İbrahim el Kırımî (v.1831), Hâfız Seyyid Muhammed Tahir Efendi (v.1847), Hâfız Seyyid el-Hac Ahmed Sıdkî Efendi (v.1883).

²⁵⁰¹ Şeyhülislam Dürrîzade Mustafa Efendi'nin annesinin babası olan Kadiasker Abdu'l-kadir Efendi m.1673/h.1084 yılında vefat etmiş ve Edirnekapısı dışındaki Emir Buharî Tekkesi yanına defnedilmiştir. Bkz. Reşad Ekrem Koçu, "Abdülkadir Efendi Tekke Mescidi", *İA*, 1/119. Emir Buharî Tekkesi 1974'de Haliç Köprüsü bağlantı yolları yaptırılırken yıkılmıştır.

²⁵⁰² Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 3/2757; Ayvansarayî, *Hadîka*, 66b.

²⁵⁰³ CSRA, 117/44.

²⁵⁰⁴ CSRA, 117/43.

²⁵⁰⁵ C. S. Revnakoğlu, 25 Ağustos 1942 günü bu kitabeyi okumak için çıktığı merdivenden düştüğünü, pantolonunun yırtıldığını, kendisinin de hafif yaralandığını notlarına yazmıştır. Bkz. CSRA, 117/44.

²⁵⁰⁶ CSRA, 117/43.

²⁵⁰⁷ *Asitane*, 18; Bandırmalızade, a.g.e., 14; Yeşilzade, a.g.e., 9.

²⁵⁰⁸ Reşad Ekrem Koçu, "Abdülkadir Efendi Tekke Mescidi", *İA*, 1/120.

1. Hâfız İbrahim Hakkı GÜNAR: 23 Cemaziye'l-ahir 1294 (4 Temmuz 1877) tarihinde doğmuştur²⁵⁰⁹. 6 yaşındayken babası Şeyh Ahmed Sıdkî Efendi vefat edince 20 Rebiu'l-evvel 1300 (30 Ocak 1883) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden akrabasından Süleymaniye devirhanbaşısı Ahmed Muhtar Efendi niyabetiyle meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²⁵¹⁰. 7 yaşındayken Hüdayî Dergâhı seccadenişini M. Rûşen Efendi'den teberrüken dede tacı giyen ve aynı Asitanenin şeyhi Mehmed Gülşen Efendi'den Celvetî-Hakkî hilafeti alan²⁵¹¹ İbrahim Hakkı Efendi'ye Bandırmalı Tekkesi Şeyhi Mehmed Galib Efendi tarafından da 27 Receb 1320 (29 Ekim 1902) tarihinde teberrüken Celvetî-Haşimî icazeti verilmiştir²⁵¹². Hıfzını Odabaşı'ndaki Behruz Ağa Mektebi Hocası ve Sünbülî Hankahı zakirlerinden Yazmacı Hacı Mehmed Efendi'nin yanında tamamlamıştır²⁵¹³. Tekkenin şeyh vekili Ahmed Muhtar Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 29 Şevval 1319 (8 Şubat 1902) tarihli mazbatasına istinaden tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuş²⁵¹⁴ ve 3 Cemaziye'l-evvel 1320 (7 Ağustos 1902) tarihinde postuna iclas edilmiştir²⁵¹⁵. Bayezid Beğ Mektebi'nde muallimliğın yanı sıra m.1904/h.1322 yılından itibaren Mihrimah Sultan Cami'i'nin imam-hatîblik vazifesini de ifa etmeye başlamıştır. C. S. Revnakoğlu tanıma imkânı bulduğu İbrahim Hakkı Efendi'yi şöyle anlatıyor: *“Asfiyadan, sulehadan, fukara-yı sabirinden pek efendi, pek terbiyeli, sakın, sükûtî, halûk, halîm bir zât idi. Terbiyesi, efendiliği insanı utandırırđı. Tek kimseye el öptürmemiş, davetsiz bir yere girmemiş, ıskatçılık nedir asla bilmemiş, hıfz-ı Kur'anını ömründe bir defa istismar etmemiş, en müzayakalı(sıkıntılı) zamanlarda bile cenaze peşine takılmamış, gayetle hamiyetkâr, evliya ahlâklı bir zat idi.”*²⁵¹⁶. Tekkelerin seddolunması sonrası harem kısmında ikametini sürdüren²⁵¹⁷ İbrahim Hakkı Efendi 28 Ağustos 1958 (12 Safer 1378) perşembe günü saat 16'da Bakırköy Hastahanesi'nde vefat etmiştir. Gasil hizmeti Halvetî-Sinanî ve Bektaşî meşayihinden “Müftü

²⁵⁰⁹ CSRA, 117/164.

²⁵¹⁰ IST.MFT.MSH d.1762 vr.48b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 142.

²⁵¹¹ Albayrak, a.g.e., 5/104.

²⁵¹² CSRA, 117/47.

²⁵¹³ CSRA, 117/47. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Odabaşı'nda Firuz Ağa Mektebi yazılmakla birlikte doğrusunun aynı semtdeki Behruz Ağa Mektebi olduğu düşünülmektedir.

²⁵¹⁴ IST.MFT.MSH d.1774 s.97.

²⁵¹⁵ CSRA, 117/47.

²⁵¹⁶ CSRA, 117/164.

²⁵¹⁷ Reşad Ekrem Koçu, “Abdülkadir Efendi Tekke Mescidi”, İA, 1/120.

Baba" lâkablı Salih Ramiz Coşkuner tarafından görülmüş, Mihrimah Sultan Cami'i'nde cuma namazını müteakip cenaze namazı da yine Salih Ramiz Efendi tarafından kıldırılmışdır. Topkapı dışındaki kabristanda, 4828 numaralı kabirde medfundur²⁵¹⁸.

144. Acıçeşme (Hayreddin Derviş) Tekkesi

m.1546/h.953 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayıttan Ahi Mercan Ağa namıyla ma'ruf Hacı İbrahim Ağa'nın oğlu Hacı Muhyiddin Mehmed'in Edirnekapısı yakınında bir mescid yaptırdığı, 950 yılı Şevval (1544 Ocak) ayının ortalarında vakfiyesini tanzim ettirdiği ve mescidin etrafında da Hacı Mehmed/Hacı Muhyiddin Mahallesi'nin olduğu anlaşılmaktadır. Hayreddin Derviş bin Ali de mescidin yakınında tek katlı, derviş hücrelerinden müteşekkil bir zaviye tesis etmiştir. 935 yılı Rebiu'l-evvel (1528 Kasım) ayının başlarında tanzim edilen vakfiyesine göre kendisinden sonra evlâdının, onların kalmaması halinde ise "bir recül-i salih-i Edhemî"nin iskân olub vâkıf için dua etmesi şart koşulmuştur²⁵¹⁹. Günümüzde tekmeden iz kalmamakla beraber Hacı Muhyiddin Mehmed Mescidi'nin Fatih, Karagümrük Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, 327 numarada, 2499 ada 20 parselde bulunan benzin istasyonunun yerinde olduğu bilinmektedir. 1940'larda çekilmiş fotoğraflarda mescid yıkıldıktan sonra banîsinin kabrinin yolun kenarında kaldığı, üstü kontraplaklarla kapatılarak türbe şekli verildiği anlaşılmaktadır. 2017 yılında etrafı düzenlenip duvarla ve demir parmaklıkla çevrilen açık türbenin Fevzi Paşa Caddesi'ne bakan tarafındaki kitabe şu ibare yazılıdır: "*Ebu'l-feth Sultan Muhammed Han Gazî / tâbe serah hazretlerinin etmekcibaşları / merhûm ve mağfûr el-Hac Muhyiddin / Efendi hazretlerinin kabir-i şerîfleridir*". Üstüvane şeklindeki küçük şahidesinde ise "*el Bakî / ebu'l-feth Sultan Muhammed Han / Gazî hazretlerinin reisü'l-habbazîn merhûm / ve mağfûr el-Hac Muhyiddin / Efendi'nin ruhiyçün / el Fatiha / sene 876 h.*" ifadesine yer verilmiştir. Hacı Muhyiddin Mehmed'in vakfiyesinde habbaz veya ekmekçi olduğu belirtilmemesine rağmen bu iki muahhar taşda böyle ifadeler yer alması kafa karışıklığına sebep olmaktadır. m.1546/h.953 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayıtlar incelendiğinde Etmekcioğlu Mescidi ve Mahallesi'nin Haseki civarında olduğu görülmektedir²⁵²⁰. *Hadîka*'da anlatıldığına göre Fatih'in

²⁵¹⁸ CSRA, 117/47,164.

²⁵¹⁹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 405.

²⁵²⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 342.

etmekcibaşısı Muhyiddin Mehmed bin İsa Haseki civarında bir mescid yaptırmış, vefat edince de yanına defnedilmiştir. Hürrem Sultan bu civarda kendi ismiyle anılan Haseki Sultan Cami'i'ni yaptırırken artan malzemeyle Nevbahar isimli cariyesinin ricası üzerine harap durumdaki Ekmekcioğlu Mescidi'ni de tamir ettirmiş ve yanına bir taş minare yaptırmıştır²⁵²¹. Sonradan burası Nevbahar Mescidi adıyla tanınmıştır. Haseki'deki mescidin banîsi Etmekcioğlu Hacı Muhyiddin Mehmed'in babasının adı İsa, Acıçeşme'deki adaşının babasının ismi ise Hacı İbrahim Ağa olduğundan farklı kişiler oldukları anlaşılmaktadır. Acıçeşme'deki kabre II. Mahmud devrinde konulduğu tahmin edilen taşlardaki "etmekcibaşı" ve "habbaz" ifadelerinin sehiv eseri olduğu değerlendirilmektedir.

145. Ali Efendi Tekkesi

m.1784/h.1199 yılından m.1875/h.1292 yılına kadar hazırlanan *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde Edirnekapısı civarında, Acıçeşme mevkiinde Halvetî Şeyhi Ali Efendi Tekkesi kayıtlıdır. m.1840/h.1256 yılında hazırlanmış bir listede ise arsa halinde gösterilmiştir²⁵²². m.1860/h.1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'ndeki ifadede o esnada tekkede Osman Kemaleddin Efendi isimli bir zatın bulunduğu anlaşılmaktadır²⁵²³. 1889'da yayımlanan *Mecmua-i Cevami*'de Ali Efendi Halvetî Tekkesi'nin mukabele gününün çarşamba olduğu belirtilmiştir²⁵²⁴. Tekkenin sonraki durumuna ilişkin bilgi mevcut değildir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Ali Efendi:** Kaynaklarda Halvetiyye'ye mensup oluşu dışında bir bilgiye ulaşılamıştır.

146. Halil Nizameddin Efendi (Nizamî-Kavas Baba-İsmail Efendi-Taşcı) Tekkesi

Fatih, Karagümrük (eski Hatice Sultan) Mahallesi, Fevzi Paşa Caddesi, Hatice Sultan Sokağı, 16 numarada, 2507 ada 4 parselde idi. Tekke arsasının kuzeybatı cephesi de Sofalı Çeşme Caddesi, 9 numaradadır. Halvetî-Cerrahî meşayihinden Seyyid Halil Nizameddin Efendi h.1184 (1770/1771) yılında Kavas Baba Türbesi yanındaki evinin yerine bir tekke yaptırmış, tanzim ettirdiği vakfiyesinde

²⁵²¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 104b.

²⁵²² *Asitane*, 11.

²⁵²³ 1277 Tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 2B.

²⁵²⁴ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/74.

çarşamba günü mukabele icrasını ve meşihatın Cerrahî Asitanesi Şeyhi'nin inhasıyla tevcih olunmasını şart koşmuştur²⁵²⁵. Yangında harap olan tekkeyi Futacı Şeyh Seyyid Halil Aşkî Efendi'nin halifesi Miralay Osman Beğ 1850'lerde yeniden inşa ettirmiştir. "Taşçı Şeyh" diye meşhur İsmail Aşkî Efendi m.1866/h.1283 yılında tekkenin yanına iki, karşısına da bir ev inşa ettirerek vakfetmiş, bu suretle tekkeyi genişletmiştir. Cümle kapısının yanına bir sebil, içeriye de bir şadırvan yaptırmış, tekkenin iki sokağa açılan kapılarının üzerlerini kendi eliyle döşediği taşlarla tezyin eylemiştir. Asitane Şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi'nin yazdığı ve İsmail Aşkî Efendi'nin taşla hakkettiği şu tarih manzumesi cümle kapısının üzerine yer almaktaydı:

*"Hazret-i Abdülazîz han âlemin ihyasıdır / Çamaşır ustası onun Cilvenaz Kalfa'sıdır
Hakk Tealâ ömrün eفزûn eylesin ta haşre dek / Böyle bir zikr-i ibadetnamenin
ihyasıdır"*²⁵²⁶

Cilvenaz Kalfa'nın m.1864/h.1281 yılında yaptırdığı çeşmenin kitabesi günümüze intikal edebilmiştir:

*"Devr-i hân-ı Abdülazîzde kim odur zil-i ... / Cilvenaz Kalfa bu aynı yaptı Hakk kıldı
...
... Şakir-i âcizane söyledim târîh-i tâm / İnşallah çeşme-i âb-ı hayat oldu bina
Sene 1281"*

Türbenin duvarı 3. Daire-i Belediye tarafından mail-i inhidam gerekçesiyle 1330 yılı Safer (1912 Ocak) ayında yıkdırılınca eşyalar açıkda kalmış, duvarın yeniden inşası için müracatda bulunulmuştur²⁵²⁷. Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Şehremaneti Hey'et-i Fenniyesi tarafından hazırlanan rumî 1329 (1913) tarihli haritada *"Halil Nizami Dergâhı arsasına Evkaf-ı Hümayun Nezareti tarafından inşa olunacak ebniye için tanzim olunan harita-i mevkiyası"* ifadesinden tekkenin yeniden inşası için o dönem bir çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır. 1925'de tekkelerin seddolanması sonrası son şeyh Ahmed Hadî Efendi'nin Suadiye'de taşınmasıyla tekkenin tamiri mümkün olmamıştır. Fahreddin Erenden'in bildirdiğine göre 1940'larda aynı sokakda oturan Cavid Beğ ismindeki bir gazeteci tekkenin harap

²⁵²⁵ Erenden, a.g.e., 3/123-124. Rûmî 1341 tarihli *Defter*'de ise *"Vakfiyesi mukayyed değildir"* notuna rastlanmaktadır. Bkz. *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 28/154. Esin Demirel İşli ise kaynak belirtmeden bu tekkenin Fatih'in Kavasbaşı'nın kurduğu Bayramî tekkesinin arsasına h.1159 (1746) yılında inşa ettirildiğini yazmaktadır. Bkz. Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 125.

²⁵²⁶ Erenden, a.g.e., 5/66-67.

²⁵²⁷ IST.MFT.MSH d.1735 s.119.

durumundan şikayetçi olup Belediye tarafından yıktırılmasına sebep olmuş, sonrasında kendi evi de yanmıştır²⁵²⁸. Günümüzde arsa halinde olup hazîresinden biri lahit olmak üzere 2 mezar intikal edebilmiştir. Söz konusu arsa 2018 yılında otopark olarak kiraya verilmiş durumdaydı.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Halil Nizameddin Efendi (v.1774), Mustafa Samî Şevkî Efendi (v.1792), Mustafa Aşkî Efendi (v.1794), Makarnacı el-Hac Hâfız Mustafa Efendi (v.1804), Barutçu Muhammed Salih Efendi (v.1829 veya 1832), Futacı (Putacı) Seyyid Halil Aşkî Efendi (v.1858), Seyyid Osman Kemaleddin Efendi, Taşcı Seyyid İsmail Aşkî Efendi (v.1893)

1. Sertarik Seyyid Ahmed Rıf'at Efendi: m.1869/h.1286 yılında Fatih, Sarıgözel Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası İzzet Beğ Daire-i Seraskerî'de kâtib, annesinin babası Ahmed Rıf'at Efendi ise Gümrük Nazırı idi ve Bektaşilik hakkında *Mir'ātu'l-Mekâsıd* isimli bir kitap yazmıştı. Küttab-ı Askerî'yi bitirip Bab-ı Seraskerî'de memur olarak çalışmaya başlayan Ahmed Rıf'at Efendi, Eyyûb'deki Sertarîkzade Tekkesi'nin Şeyhi Camcı Hacı Hâfız Ali Rıza Hayrullah Efendi'den tasavvufi terbiye görüp m.1886/h.1304 yılında hilafet almıştır. Meşihat vaz' edilmemiş yerlerde tekke açılmasının yasaklanmasına yönelik Padişah iradesi çıkana kadar Sarıgözel'deki konağında meydan açıp usûl icra etmiştir. Şeyh Muhterem Efendi'nin vefatı üzerine m.1892/h.1309 yılında ta'yin edildiği Asitane sertarîkliğinden m.1900/h.1318 yılında azledilmiştir. Meclis-i Meşayih'in 19 Şevval 1310 (6 Mayıs 1893) tarihli mazbatasına istinaden Halil Nizameddin Efendi Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş²⁵²⁹, 2 sene sonra Şeyh Ali Efendi'nin itirazı üzerine buradan ayrılmak durumunda kalmıştır. Meclis-i Meşayih'in 27 Zilhicce 1322 (4 Mart 1905) tarihli mazbatasına istinaden 4 Rebiu'l-evvel 1323 (9 Mayıs 1905) tarihli beratla yeniden Halil Nizameddin Efendi Tekkesi meşihati tevcih olunmuşsa²⁵³⁰ da Fahreddin Erenden'in yazdığına göre 7 ay kadar sonra iclas merasimi yapılamadan verem hastalığından vefat etmiştir. Tekkede Şeyh İsmail Aşkı

²⁵²⁸ Erenden, a.g.e., 3/125.

²⁵²⁹ IST.MFT.MSH d.1772 s.88.

²⁵³⁰ IST.MFT.MSH d.1775 s.84; d.1776 s.5.

Efendi'nin ayak ucu tarafına defnedilmiştir²⁵³¹.

2. Haffaf Seyyid el-Hac Ali Efendi: Halil Nizameddin Efendi Tekkesi Şeyhi Seyyid İsmail Aşkî Efendi'nin kardeşidir. Cerrahî Asitanesi Şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi'den hilafet aldıktan sonra m.1892/h.1309 yılında Kelâmî Tekkesi meşihatine ta'yin olunmuştur. Ağabeğinin vefatı üzerine Halil Nizameddin Efendi Tekkesi'ne Ahmed Rıf'at Efendi'nin ta'yinine itirazda bulunup vakfiye gereğince şeyhliğin kendisine verilmesini talep etmiş ve Meclis-i Meşayih'in 11 Şevval 1312 (7 Nisan 1895) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²⁵³². m.1904/h.1322 yılında vefat eden el-Hac Ali Efendi'nin cenaze namazı Fatih Cami'i'nde kılındıktan sonra naaşı ağabeğinin lahdi içine defnedilmiştir²⁵³³.

3. Seyyid Ahmed Hadî Öner: Fatih, Sarıgözel Mahallesi'nde, babası Şeyh Ahmed Rıf'at Efendi'nin konağında m.1898/h.1316 yılında dünyaya gelmiştir. Babası vefat ettiğinde 8 yaşında olan Ahmed Hadî Efendinin tüy arakıyyesi Asitane Şeyhi Rızaeddin Yaşar Efendi tarafından tekbirlenmiştir. Tahsilini bitirdikten sonra Harbiye Nezareti'nde çalışmaya başlamıştır. Meclis-i Meşayih'in 18 Rebiu'l-evvel 1324 (12 Mayıs 1906) tarihli mazbatasına istinaden Eyyûb, Sertarîkzade Tekkesi Şeyhi Hâfız Mehmed Raşid (DOĞRUÖZ) Efendi'nin niyabetiyle meşihat küçük yaşdaki Ahmed Hadî Efendi uhdesine tevcih olunmuştur²⁵³⁴. Şerîfe Hesna Hanım tarafından Meclis-i Meşayih'e verilen 21 Safer 1329 (21 Şubat 1911) tarihli bir istid'ada küçük yaştaki torunlarına vekil ta'yin edilen Şeyh M. Raşid Efendi'nin kendi tekkesinin uzaklığını mazeret gösterip bu dergâha gelmediği, nazır ta'yin edilen şeyhzadelerin üvey dayısı İsmail Efendi'nin de tekkeye yapılan tahsisatı kendi zimmetine geçirdiği iddiasıyla şikâyetde bulunmuştur. Fahreddin Erenden'in bildirdiğine göre Asitane'nin meydancısı Hasan el Hamdî Efendi (v.1914/h.1332) de bir süre burada vekâlet hizmeti görmüştür²⁵³⁵. 18 Temmuz 1951 tarihi *Cumhuriyet Gazetesi'*ndeki vefat ilanından öğrenildiğine göre 3. sınıf muamele

²⁵³¹ Ahmed Rıf'at Efendi'ye meşihatın tevcih tarihi ile vefat tarihi arasında 13 sene bulunduğundan Fahreddin Efendi'nin verdiği bilgi tereddüt uyandırmaktadır. Bkz. Erenden, a.g.e., 5/24-26; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 55.

²⁵³² IST.MFT.MSH d.1772 s.241.

²⁵³³ Erenden, a.g.e., 5/76-77; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 55,203.

²⁵³⁴ IST.MFT.MSH d.1776 s.5; *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 28/154.

²⁵³⁵ Erenden, a.g.e., 5/133.

memurluğundan emekliye ayrılmış, Dürnev, Selma, Faruk ve Yüksel isimli çocukları olmuştur. Levazım yüzbaşı Celal Tarhan ve Tankçı üsteğmen Mehmed Ali Kaşıkçılar da damadları idi. Cerrahî Asitanesi postnişini Fahreddin Erenden'den 15 Şa'ban 1362 (1943) tarihinde hilafet alan Ahmed Hadî Efendi 12 Şevval 1370 (17 Temmuz 1951) salı günü Suadiye'deki evinde vefat etmiştir. Ertesi gün Fatih Camii'nde Şeyh Fahreddin Erenden tarafından kıldırılan cenaze namazı sonrasında Edirnekapısı dışındaki Dürrîzade sofası yanında Nureddin Cerrahî'nin babası Abdullah Ağa'nın kabrinin ayak ucuna defnedilmiştir²⁵³⁶.

147. Ahmed Kâmil Efendi (Şeyh Türü-İsmail Hakkî Efendi) Tekkesi

Fatih, Karagümrük Mahallesi, Sofalı Çeşme Caddesi, Niyazi Mısri (eski Tekke) Sokağı, 28 numarada, 2524 ada 53 parselde yer almaktadır. Tekke kurulduğu zaman Keçeci Piri Mahallesi'nde iken idari sınırlarda yapılan düzenlemeler sonucunda önce Hatice Sultan, son olarak da Karagümrük Mahallesi içinde kalmıştır. Şeyh Ahmed Kâmil Efendi, Posta Telgraf Vezne kâtibi Hasan Efendi'nin konağını satın alıp yıktırması ve arsasına şeyhi Kütahyalı Evliyazade İsmail Hakkî Efendi namına bir tekke yaptırmıştır²⁵³⁷. Meşihatın tevcih tarihi 21 Şa'ban 1294 (30 Ağustos 1877) perşembedir²⁵³⁸. Seyyid Abdülazîz Beğ'in²⁵³⁹ (v.1918) ta'lik hatla yazdığı ki kitabe cümle kapısı üzerinde durmaktadır:

"Hakk'ın imdâdı Şâh-ı Nakşibend'in feyz-i lûtfiyle / binâ oldu bu âlî tekyesi Hakkî-i bî-Himmetâ

Gel ey zevk u muhabbet isteyen tâlib bu dergâha / safây-ı zikr ile "Lâ"dan geçüb ol mazhâr-ı "illâ"

Bu dergâh-ı muallâ pâye-i Hakkî-i sâhib-i dil / sezâdır kâ'betü'l-uşşâk dinse ey dil-i şeydâ
Kapısından girüb ğamdan halâs olsun muhibler kim / bu dergâh ehl-i derdin melce'-i dermânıdır Hakk'a

Mücevher bâb-ı lûtfu üzre Hâmî yazdı tarîhini

Yapdı tekyegâh-ı Nakşibendî dilgûş u ra'nâ. sene 1294"

Tekkenin cümle kapısının sokağa bakan yanlarında birbirinin aynı iki çeşme bulunmaktadır. Girişin sağındaki çeşmeyi Ahmed Kâmil Efendi'nin mürşîdi Şeyh Mehmed Fehmi Efendi yaptırmış olup kitabesinde Sâbit Beğ'in *"Kemine bendesi*

²⁵³⁶ Erenden, a.g.e., 5/176-177, 186-187; *Cumhuriyet Gazetesi*, "vefat ilanı", (18 Temmuz 1951), 3.

²⁵³⁷ CSRA, 116/256.

²⁵³⁸ *İTNVD*, 445.

²⁵³⁹ Biyografisi için bkz.İbnülemin, *Son Hattatlar*, 508-510; Ali Birinci, *Tarihin Gölgesinde: Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2001), 330-333.

Sābit bu cevher tārîhi yazdı / Şifadır rûh-ı Fehmî aşkına nûş eyle gel zemzem" manzumesi vardır. Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin dervişlerinden olup Defterhane'de mümeyyiz muavini olarak çalışan Sābit Beğ, Milli Saraylar Müdürü Sezai SELEK'in ağabeğidir. Soldaki çeşmenin kitabesinde de "*Cevher tārîh Ârif söyledi himmet ile / Gel sebil-i Kâmil'e kim nûş it âb-ı kevseri*" ifadesi yazılıdır. Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin dervişlerinden olan Şair Ârif Beğ'in kız kardeşi Kibrî Hanım çok güzel takye dikmesi, Nakşî ve Kadirî tacları işlemesi ile meşhurdu²⁵⁴⁰. 21 Rebiu'l-ahir 1297 (1 Nisan 1880) günü Mahmud Paşa Mahkemesi kayıtlarına alınan vakfiyesine göre Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin vefatı sonrasında halîfelerinden en kıdemli ve lâyük olanına, Kocamustafapaşa Hankahı şeyhinin de inhasıyla meşihatın tevcihi şartı getirilmişdir. Niyazi Mısri Sokağı, 28 numaradaki 3 katlı selamlık binasının cümle kapısından girişde küçük bir şadırvan karşımıza çıkmaktadır. Şadırvanın iki tarafındaki merdivenlerden üst kata çıkılmaktadır. Selamlığın bahçesindeki kısa bir taşlıktan ise tevhidhaneye ulaşılmaktadır. m.1894/h.1312 yılında Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin sandukası önündeki kandilden çıkan kıvılcımla tevhidhanesi ve taamhanesi yanmışdı. Sultan II. Abdülhamid tarafından Hazine-i Hassa'dan yapılan 20.000 kuruşdan fazla yardımla tekrar inşa etdirilmiş ve 5 Ramazan 1314 (7 Şubat 1897) tertîb edilen merasimle ibadete açılmışdır²⁵⁴¹. Tevhidhane kapısı üzerindeki üç satırlık kitabesinde, "*Ziynet-i efzây-ı makâm-ı muallây-ı hilâfet-i İslamiyye var iken pîray-ı saltanat-ı seniyye-i Osmaniyye / es Sultân ibnû's-Sultân es Sultân el Ğazi Abdülhamid Hân-ı sâni hazretleri taraf-ı eşreflerinden / İşbu Dergâh-ı Şerîf bin üç yüz on dört sene-i hicriyyesi Receb-i Şerîfi'nde ta'mir ve inşâ idilmişdir*" ibaresi yazılıdır. Günümüzde mevcut olmayan tevhidhane perdesinin üzerinde "*Bâb-ı lûtfundan dehâlet eyle bismillah ile / ref olur perde gönülde sırr-ı zikrullah ile*" beyiti bulunuyordu. Tekkelerin seddi sonrasında şeyh ailesi 30 numaradaki harem dairesinde ikametini sürdürmüştür. Bu bina 2000'li yıllarda yıkılıp yeniden inşa etdirilmiştir. Selamlık ve tevhidhane Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Hakyol Vakfı'nın yardımlarıyla 1982-1983 yıllarında ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2015-2017 yıllarında iki def'a restore etdirilmiştir. Tevhidhanenin arka kısmındaki maksurede dört sanduka bulunmaktadır. Kapıya en yakın olan sanduka Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nindir. Onun arkasındaki iki sanduka eşi Fatma

²⁵⁴⁰ CSRA, 116/249.

²⁵⁴¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209; IST.MFT.MSH d.1772 s.72.

Revna Hanım ile oğlu Şeyh Mehmed Fuad Efendi'ye aiddir. En arkadaki ise Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin halîfelerinden Şeyh Ahmed Şevkî Efendi'nindir. C. S. Revnakoğlu bu tekkeyi ziyaretinde sandukanın önündeki levhadan şu ibareyi okumuştur: "*Bu makâm-ı feyz-penâhın bânîsi kutbu'l-ârifîn / ğavsu'l-vasılîn eş Şeyh / Ahmed Kâmil Efendi hazretlerinin hulefalarından / eş Şeyh Ahmed Şevkî Efendi'nin kabr-i pür / enverleridir. Târîh-i velâdeti 1259 târîh-i vefatı 1328 yevm-i çeharşenbe*"²⁵⁴². Bu levha günümüzde mevcut değildir. Mükrimin Halil Yinanç'ın notlarında ise vefat tarihi 1 Muharrem 1333 (19 Kasım 1914) olarak verilmiştir. Yine M. H. Yinanç'ın notlarından tekkede 3 kişinin daha medfun olduğu anlaşılmaktadır. Bugün mevcut olmayan levha veya şahidelerinde şu ifadeler yazılıydı: "*Bânî Şeyh Ahmed Kâmil Efendi merhûmun hulefasından Kütahyalı Mehmed Efendi'nin merkadidir. 2 Şa'ban 1336 (13 Mayıs 1918)*", "*Kütahyalı merhûm Şeyh Mehmed Efendi'nin zevcesi merhume Hanife Hanım'ın merkadidir. 5 Şa'ban 1337 (5 Mayıs 1919)*", "*Bu dergâhın postnişînlerinden merhum Ahmed Şevkî Efendi mahdumu Hayrî Efendi merkadidir.*"²⁵⁴³ Günümüzde selamlık kısmında Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Merkezi faaliyet göstermektedir. Pazarı pazartesiye ve perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde burada tarikatlerin karışık halde zikirleri icra edildiğinden "Şeyh Türü Tekkesi" adı da verilmiştir²⁵⁴⁴. Tekkenin zakirbaşısı Zekâî Dede her hafta burada musiki meşki yaptırırdı.

Tekkenin Şeyhleri:

- 1. Hocaşade Seyyid Ahmed Kâmil Efendi:** m.1850/h.1250 yılında dünyaya gelmiştir²⁵⁴⁵. Babası, Silivri Müftüsü Ahıskalı Osman Efendi²⁵⁴⁶ Silivri'deki Pîrî Mehmed Paşa Cami'i hazîresinde medfundur²⁵⁴⁷. Ahmed Kâmil Efendi tahsilini tamamlayıp Defter-i Hakanî'de çalışmaya başlamıştır²⁵⁴⁸. İlk

²⁵⁴² CSRA, 138/160.

²⁵⁴³ Mükrimin Halil Yinanç, El Yazısıyla Mezar Taşı kitabeleri.

²⁵⁴⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209; CSRA, 116/257.

²⁵⁴⁵ İTNVD, 445.

²⁵⁴⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209; CSRA, 116/256.

²⁵⁴⁷ İbnü'l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1128.

²⁵⁴⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi tahkîke muhtaç şu bilgilere *Tomar*'da yer vermiştir: "*Defterhane'nin tapu kâğıtlarına sahte mühür uydurduğundan bazı hilekârlıkda bulunur. İş meydana çıkdıkda İstanbul'da 2 sene hapis ile teşhir olunur. Bilahare postahaneye 800 kuruş ile devam itdiği sırada dört-beş yüz liradan mütecaviz akçe ile bir zaviye bina eyler. Postahanede dahi bazı memurin ile uyuşub birkaç yüz lira da tekyenin su yollarına ve mefruşatına sarf olundukda ihtilasatı (hırsızlığı) meydana çıkarsa da Sadr-ıSaîd Paşa'nın kaimpederi dahi zimedhal (işin içinde) bulunmakla keff-i lisan olunur ve oğlu Fuad dahi pederinin işine ... Bab-ı Seraskerî redif memuru olur. Ne olursa o dahi bir hayli akçe sirkat ider. Nihayet kovarlar. Tekye de suyunu çekmiş değirmene döner. Vah esefa!*" Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209.

intisabı Halvetî-Şa'banî meşayihinden Geredeki Halil Efendi'ye olmuştur. Mürşîdinin ömrü vefa etmeyince vasiyetine binaen halîfesi Hacı Yüzbaşı lâkablı Hâfız Seyyid Mehmed Fehmî Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlayarak hilafet almıştır. Hacı Yüzbaşı icazeti "*nefese ve kafese rağbet etmeyeceksin*" şartıyla vermiştir. Ahmed Kâmil Efendi ayrıca Murad Molla Tekkesi Şeyhi Mehmed Murad Efendi'den de Nakşî-Müceddidî hilafeti almıştır²⁵⁴⁹. Ahmed Kâmil Efendi şeyhinin vefatından sonra Hilalci Hanı'nda bir müddet mukabele yaptırdıktan sonra m.1877/h.1294 yılında tekkesini inşa ettirmeğe muvaffak olmuştur. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin yazdığına göre Ahmed Kâmil Efendi'nin postanede çalıştığı esnada tekkenin nizam ve intizamı, etrafa gösterdiği şa'şaa'sı herkesi hayran bırakmaktaydı. Fakat memuriyetden ayrılınca tekkenin geliri azaldı ve durum tersine döndü. m.1872/h.1289 yılında 68 sayfadan ibaret Divan'ı basılan Ahmed Kâmil Efendi 12 Safer 1312 (14 Ağustos 1894) salı günü vefat etmiştir²⁵⁵⁰. Semahanenin parmaklıkla ayrılan arka kısmında defnedilmiş olup sandukası vardır. 18 Şa'ban 1324²⁵⁵¹ (7 Ekim 1906) günü vefat eden eşi Fatma Revnak Hanım da türbede medfundur. Halîfelerinden Ali Efendi, Edirnekapısı dışında, Hacı Yüzbaşı Baba'nın ayak ucuna defnedilmiştir. Ta'likle yazılı şahidesini C. S. Revnakoğlu şöyle okumuştur: "*Hüve'l-Bakî / Sarmaşık Mahallesi'nde / Hakkî Efendi Dergâh-ı Şerîfi / hulefalarından ve Cezayir / muhacirlerinden eş Şeyh el-Hac / Ali Efendi'nin ruhuna Fatiha / sene 1301*"²⁵⁵²

2. Mehmed Fuad Efendi: Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin büyük oğlu ve halîfesidir²⁵⁵³. Bir müddet Bab-ı Seraskerî'de çalışmış, oradan ayrılmak durumunda kalınca Defterhane'de kâtibliğe başlamıştır. Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'nin ilk halîfesi olan Silivri Müftüsü Hoca İbrahim Efendi vakfiyedeki en kıdemli halîfeye meşihatın tevcihi hükmü uyarınca şeyh olması gerekirken Mürşîdinin oğlu Fuad Efendi lehine feragat etmiştir. Meclis-i

²⁵⁴⁹ CSRA, 116/257.

²⁵⁵⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209; İbnü'l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1128. Mükrimin Halil Yinanç, vefat tarihini sanduka önündeki levhadan 12 Safer 1310 (4 Eylül 1892) olarak notlarına almıştır.

²⁵⁵¹ Mükrimin Halil Yinanç'ın Mezar Taşı kitabelerine ilişkin notları, İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi Arşivi.

²⁵⁵² CSRA, 116/264.

²⁵⁵³ CSRA, 116/260.

Meşayih'in 1 Rebiu'l-evvel 1312 (1 Eylül 1894) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuş²⁵⁵⁴, Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi tarafından 23 Rebiu'l-evvel 1312 (23 Eylül 1894) tarihinde makamına iclas etdirilmiştir²⁵⁵⁵. Meşihati döneminde yanan tekkeyi Hazine-i Hassa'da yardım alarak yaptırmaya muvaffak olan Mehmed Fuad Efendi uzun süre hasta yatdıktan sonra 10 Şa'ban 1319 (21 Kasım 1901) tarihinde vefat etmiş ve babasının yanına defnedilmiştir²⁵⁵⁶.

3. Osman Fadıl ORAL: m.1880/h.1296 yılında dünyaya gelmiş, bir müddet Bab-ı Fetva'da çalışmıştır. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 26 Şa'ban 1319 (7 Aralık 1901) tarihli mazbatasına istinaden tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁵⁵⁷. C. S. Revnakoğlu, kendisi hakkında şu bilgileri vermektedir: *"Şeyh Mehmed Fuad Efendi'nin oğlu ve tek halîfesidir. Eski defterhane ketebesinden olub son zamanlarda İhmal Paşa Cami'-i Şerîfi'nin imamet ve hitabet vazifelerini görmekte idi. Terbiyeli, müeddeb, bütün icablarıyla derviş-nihad, pâk haslet bir zatdı. Herkesin işine koşar, her hastayı ziyaret eder, hemen her tanıdığıının cenazesinde bulunur, ihvan-i tarikatden olanın cenazesinde ise icab eden usûl ve erkânın icra edilmesi için kendini parçalardı. En sıkı zamanlarda bile hiçbir şeyden korkmayarak çekinmeyerek cenaze önünde Tevhid-i Şerîf'e, ism-i Hû'ya başlayacak kadar cesaret ve celadet göstermekden kaçınmamışdı. Sahte dervişleri riyakârlığı ürkek ve korkakları haklı olarak ayıplar ve azarlardı. Kendisine bir şey sorulduğu zaman ne biliyorsa söylerdi. Başkalarını da tavsiye ederdi. Cemiyetlerde dua ederdi. Şeyh Ken'an Beğ'in cenazesini musallada tezkiye itmiş, merhum için "Arif-i billah, kutb-ı İlâhi" demişdi de yalnız buna hayret etmişdim. Son zamanda zatü'l-cenbe (akciğer zarı iltihabı) yakalandı. İki gün yatdıktan sonra 4 Aralık 1954 cumartesi günü ikindiden sonra ... yaşında olduğu halde gözlerini burada yumdu ve dîdar-ı kibriya'ya açdı. Arzusu üzerine tevhidhanede gaslini yaptık. Bütün icablarını yerine*

²⁵⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.201.

²⁵⁵⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209.

²⁵⁵⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, "her reнге бүрүнүрдү" diye yazarak M. Fuad Efendi'den pek hazzetmediğini belli etmektedir. Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209. Mükrimin Halil Yinanç, sanduka önündeki levhadan şu ifadeyi notlarına almışdır: *"İşbu dergâhın banî ve postnişîni Kâmil Efendi merhûmun mahdumu merhum ve mağfûr eş Şeyh Mehmed Fuad Efendi merhumun merkadidir. 18 Şa'ban 1323"*

²⁵⁵⁷ IST.MFT.MSH d.1774 s.93.

getirdik. Gaslinden sonra cihazlanırken bu fakir de Fatiha eyledi. Merkez Efendi'de hazîreye girerken sağda birinci adaya sırladık. Numrosu 6187"²⁵⁵⁸. Başında sarık bulunan lâtin harfli şahidesinde şu yazı vardır: "HÛ ALLAH²⁵⁵⁹ / TARİKATİ NAKŞİBENDİYEDEN / SAHİBİ.DİVAN.KUTBÛL'ARİFİN / EŞŞEYH AHMET KÂMİL EFENDİ / HAFİDİ VE EŞŞEYH MEHMET FUAT / EFENDİ.ZADE. KEVNİHKÂR / ŞEYH OSMAN FADILIN KABRİDİR / BİR FATİHAYA MUHTAÇTIR / DOĞUMU 1296-1880 VEFATI 4.12.1954". 11 Cemaziye'l-ahir 1341 (28 Ocak 1923 pazar gecesi) pazarı pazartesiye bağlayan gece büyük oğlu Hacı Kâmil URAL'a hilafet vermiştir. Sağ rehberliğini Çakır Ağa Tekkesi Şeyhi Hulkî Efendi, sol rehberliğini ise Sünbülî hulefasından Kutucu Faik Efendi yapmışlardır. Aynı gece küçük oğlu Seyfi'ye de Nakşî müjgânlısı giydirmiştir²⁵⁶⁰. Osman Fadıl Efendi'nin Maide Hanım'la evliliğinden Kâmil ve Seyfi URAL²⁵⁶¹ isiminde oğulları, Fecriye ÖZEL isimli kızı dünyaya gelmişti. Kâmil URAL, Fatih Sofularından Oflu M. Emin Efendi'nin oğlu Hacı Kâmil ARMAĞAN'ın kızı Müyesser Hanım ile evlenmiş, Behiç URAL isimli bir oğulları olmuşdu²⁵⁶². Osman Fadıl Efendi'nin kızı Fecriye ÖZEL (v.1973) ise Çanakkale, Nara Tekkesi Şeyhi M. Tevfik ÖZEL'in oğlu Ziraat Bankası müdürlerinden Ali Sırrı ÖZEL (v.1958) ile evlenmiş, Güler isimde kızı olmuştur. Güler Hanım'ın Turgut AYDA ile evliliğinden Engin ve Hülya isimli çocukları vardır.

148. Geylanî (Ayşe Hatun-Cuma-Resmî Efendi-Sarmaşık Kadirî-Said Efendi-Şerefüddin Bağdadî) Tekkesi

Fatih, Karagümrük (eski Neslişah Sultan) Mahallesi, Neyzenler Sokağı, 14 numarada, 2490 ada 36 parselde bulunmaktaydı. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Löküncüler'de Şeyh Mustafa Efendi Tekkesi adıyla kayıtlıdır²⁵⁶³. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığı rivayete göre Şerefüddin Muhammed Efendi, ziyaret için Bağdad'da bulunan Mustafa Ahî Resmî Efendi'ye

²⁵⁵⁸ CSRA, 116/260-261.

²⁵⁵⁹ Arab harfleriyle.

²⁵⁶⁰ CSRA, 116/264.

²⁵⁶¹ Osman Fadıl Efendi'nin 5 Aralık 1954 günü *Yeni Sabah Gazetesi*'nde yayımlanan vefat ilanında aile mensuplarının soyisimleri Oral olarak geçmektedir. 7 Ocak 1973 günü *Milliyet Gazetesi*'nde yayımlanan kızı Fecriye Özel'in vefat ilanında ise anne ve babası "Maide ve Fadıl Ural" olarak yazılıdır. İlk ilandaki Oral kelimesi hatalı yazılmamışsa ailenin sonradan soyisimlerini Ural olarak değiştirdikleri anlaşılıyor.

²⁵⁶² 10 Kasım 1965 günü Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan Hacı Kâmil Armağan'ın vefat ilanı.

²⁵⁶³ Çetin, a.g.m, 585.

intisab etmiş ve sonradan halîfesi olmuştur²⁵⁶⁴. Bu civarda ikamet ettiği tahmin edilen Bağdadlı Şeyh Şerefüddin Muhammed Efendi 1199 yılı Muharrem ayında (Kasım/Aralık 1784) vefat etmiş, kabri üzerine bir türbe yaptırılmışdır. Günümüzde sadece kabir taşı mevcut olup kitabesinde şunlar yazılıdır: “*Kâdir Kadîm Kayyum / Kutbu’l-ârifîn / eş Şeyh es Seyyid Şerefüddin / Mehmed el Bağdadî el Kâdirî / kuddise sırrıhu’l-a’la / sene 1199 fî Muharrem*”. Ayşe Hatun bu türbenin yanındaki kendi arsasını zaviye için vakfederek 9 Rebiu’l-evvel 1200 (10 Ocak 1786) tarihinde bir vakfiye tanzim ettirmiş, meşihat ve tevliyeti sırasıyla oğulları Şeyh Mustafa Efendi, derviş Süleyman Efendi, Derviş Said Efendi ve Derviş Mehmed Efendi’ye ve onların neslinden gelen erşed ve aslah kişilere bırakmıştır. Bu şartları karşılayacak evladı kalmadığında ise Kadirîhane Şeyhi tarafından bu vazifeye müstehak birinin ta’yin edilmesi istenmiştir. Cuma günleri zikrullah icra edilen tekkenin²⁵⁶⁵ arsasının bir kısmı da hazîre için ayrılmıştır²⁵⁶⁶. 1860’ların ortasında yanan tekke uzun müddet arsa olarak kaldıktan sonra Şeyh Ahmed Şemseddin Efendi tarafından yeniden inşa ettirilmiş ve Zilkade 1308’de (Haziran 1891) ibadete açılmışdır²⁵⁶⁷. Tekkenin 1925’deki zakirbaşısı Şeyh İsmail Hakkı Koray’ın damadı Ali Gerçek idi. İstanbul Evkaf Müdürlüğü tarafından 1933 yılında 967,5 lira bedelle satışa çıkarılan²⁵⁶⁸ fakat alıcısı çıkmayan tekke binası 27 Ekim 1938’de çökmüştür. Ahşap kısımları etrafta oturanlarca yakacak olarak kullanılmak üzere sökülüp götürülürken tekkenin kapısı sokak bekçisi tarafından kurtarılıp karakola teslim edilmiştir²⁵⁶⁹. Bugün nerede olduğu belli değildir. 11 Eylül 1980 günü burada inceleme yapan Ahmed Bilgin Turnalı tekke arsasında bulunan tek katlı gecekondunun bahçe duvarında iştirilmiş, mum yakılması sebebiyle neredeyse okunamaz hale gelen bir kitabeyi notlarına kaydetmiştir: “*Hazret-i Şeyh Muhyiddin es Seyyid Abdülkadir-i Geylânî / Zaviye-i Ayşe Hatun valide-i Şeyh Seyyid Mustafa Ahî el Kadirî / Seyyid Şemseddin el Kadirî Şeyh-i Zaviye-i mezkûre*”²⁵⁷⁰. Arsaya 1947’lerde inşa edilen ve Vakıflar İdaresi tarafından 1900

²⁵⁶⁴ CSRA, 214/111.

²⁵⁶⁵ Tekkenin inşa tarihini C. S. Revnakoğlu h.1198 civarı olarak vermektedir. Bkz. CSRA, 214/110. Vakfiye tarihi olan h.1200 yılından bir süre önce tesis edildiği tahmin edilmektedir.

²⁵⁶⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 143.

²⁵⁶⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 143.

²⁵⁶⁸ *Akşam Gazetesi* (23 Ocak 1933).

²⁵⁶⁹ ABTA, Ayşe Hatun Tekkesi Dosyası; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 38.

²⁵⁷⁰ ABTA, Ayşe Hatun Tekkesi Dosyası.

doğumlu Ümmü Şa'ban adındaki kişiye kiraya verilen²⁵⁷¹ tek katlı bina 2000'li yıllarda yıkılmış, hazîre çevresi temizlenip telle çevrilmiş ve bir temel kazısı başlatılmıştır. 2018-2019 yıllarında yeniden inşa olunan tekke binasında günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Ayşe Hatun Çocuk Kütüphanesi faaliyet göstermektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Mustafa Ahî Resmî Efendi (v.1794), Süleyman Safî Efendi (v.1837), Mehmed Said Efendi (v.1811), Abdülkadir Efendi (v.1860), Mehmed Hakî Efendi (v.1868), Mustafa Resmî Efendi (v.1885), Hattat Saçlı Ahmed Şemseddin Efendi (v.1897)

1. Mektupçu Mehmed Nurî Molla Efendi: Şeyh Ahmed Şemseddin Efendi'nin ağabegidir. m.1858/h.1275 yılında dünyaya gelmiştir. Hıfzını babasının yanında tamamlamış, Bayezid Cami'i dersiamlarından İstanbullu Ahmed Nüzhet Efendi'den dinî ilimleri tahsil ederek icazet almıştır. Şeyh Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî'den de Ramuzu'l-ehadis okuyup Hadis icazeti almıştır. m.1872/h.1289 yılında İstanbul Mahkemesi kaleminde çalışmaya başlamış, m.1875/h.1292 yılında Meşihat mektubî kalemine geçmiş, m.1878/h.1275 yılında müsevvîd, m.1897h./1314 yılında mümeyyiz, m.1899/h.1317 yılında mektupcu muavini olduktan bir sene sonra İstanbul payesi verilmiştir²⁵⁷². Kabakulak Tekkesi Şeyhi olan dayısı İsmail Hakkı Efendi'den Kadirî-Resmî hilafeti alan M. Nurî Molla Efendi, vefat eden kardeşinin ailesini dergâhda iskân edip iâşesini temin etmesi şartıyla Meclis-i Meşayih'in 27 Şa'ban 1314 (31 Ocak 1897) tarihli mazbatasına istinaden Ayşe Hatun Tekkesi şeyhliğine ta'yin olunmuştur²⁵⁷³. 27 Rebiu'l-evvel 1327 (18 Nisan 1909) günü meşihatten feragat etmiş, 27 Ramazan 1327 (12 Ekim 1909) tarihinde verem hastalığından vefat etmiştir. 15 Zilkade 1327 (28 Kasım 1909) tarihli Muhibban Dergisi'nde Sarmaşık Kadirî Tekkesi Şeyhi Nurî Efendi'nin vefat ilanı mevcuttur. Yahya Efendi Kabristanı'nda, babasının yanında medfundur. Kabir şahidesinde "*Hüve'l-Bakî / İstanbul payelûlerinden / Mektûbî Meşihat-ı Ulya muavini / Şeyh Hasan Efendizâde / es Seyyid eş Şeyh Muhammed Nurî Efendi / el Kâdirî rûh-i*

²⁵⁷¹ ABTA, Ayşe Hatun Tekkesi Dosyası.

²⁵⁷² *Nevsal-i Osmanî* (1326), 199.

²⁵⁷³ IST.MFT.MSH d.1772 s.332.

şerîfiyçün / sene 1325 fî 29 Eylöl, el Fatiha, sene 1327 fî 27 Ramazan / yevm-i salı". Dersiam Ahmed Nüzhet Efendi'nin kızı Fatma Zehra Hanım'la evliliğinden dünyaya gelen oğlu Mahmud Bedreddin 1889 yılında vefat etmiştir. İş Bankası memurlarından Şükrü Adalı ile evli olan kızı Hatice Aliye Hanım ise 1950 yılında vefat etmiştir.

2. İsmail Hakkı Koray: Şeyh İbrahim Maşukî'nin küçük oğlu olup m.1854/h.1270 yılında doğmuştur. Henüz bir yaşındayken babasını kaybeden İsmail Hakkı Efendi ağabeğinin nezaretinde seyr u sülûka devam etmiş ve Kadirî-Resmî hilafeti almıştır²⁵⁷⁴. 10 Şevval 1305 (20 Haziran 1888) tarihinde dayısı Haydarhane Tekkesi Şeyhi Süleyman Efendi tarafından Kabakulak Tekkesi meşihatine iclas etdirilmiş, duasını Cerrahî Asitanesi şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi yapmıştır²⁵⁷⁵. Babasının vefatında iki kardeşe meşihat müştereken tevcih olunmuş ve naib ta'yin edilmişti. Ağabeğinin vefatıyla onun yarım hissesi de İsmail Hakkî Efendi'ye 20 Şevval 1305 (30 Haziran 1888) günü tevcih olunmuştur²⁵⁷⁶. Peyk Dede Tekkesi Şeyhi Tiryaki Said Aşkî Efendi'nin halîfelerinden Zakir Mehmed İzzet Efendi'den tac, kemer ve gül işlemeyi öğrenen İsmail Hakkı Efendi'ye, kız kardeşinin oğlu Şeyh Mehmed Nurî Molla'nın feragati üzerine Meclis-i Meşayih'in 28 Safer 1327 (21 Mart 1909) tarihli mazbatasına istinaden Ayşe Hatun Tekkesi meşihati de tevcih olunmuştur²⁵⁷⁷. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre *"Erzurumlu Şeyh İbrahim Efendi ile beraber bilhassa kıyam ism-i Hayy'ında Hakî Baba'nın nutuklarından okuyarak beraberce mazhar vurmaları görülecek bir haldi. Hakkı Efendi hakikaten aşık ve tam manasıyla ve bütün haliyle tekye şeyhi idi. Görünüşü muhabbetli, celadetli, kuvvetli nazarları vardı. Omuzuna dökülen örülü saçlarını tekyelerin seddinden sonra da ölünceye kadar kesdirmedi ve teessüründen yıllarca sokağa çıkmadı."*²⁵⁷⁸ Tekkeler seddolunana kadar şeyhliği devam eden İsmail Hakkı Efendi 31 Ocak 1935 (25 Şevval 1353) tarihinde vefat etmiş ve Edirnekapısı dışında Zülali Çeşmesi arkasına defnedilmiştir. Üst kısmı Kadirî gülleriyle süslenmiş kabir taşında latin hafleriyle şu ifade

²⁵⁷⁴ CSRA, 214/115.

²⁵⁷⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 106.

²⁵⁷⁶ IST.MFT.MSH d.1769 s.107.

²⁵⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1777 s.108.

²⁵⁷⁸ CSRA, 117/18.

yazılıydı: “*el Fatiha / Kabakulak’da / Kadirî Tekyesi / Şeyhi İsmail / Hakkı Koray / burada medfundur. / D.1854 Ö.1935*”²⁵⁷⁹. C. S. Revnakoğlu, İsmail Hakkı Koray’ın kabrinin Erzurumlu Kadirî Şeyhi M. Ali Paşa’nın oğlu Mustafa Kemaleddin’in yanında medfun olduğunu²⁵⁸⁰ yazmaktadır. Söz konusu kabir Haliç Köprüsü bağlantı yolları açılırken Yeni Kozlu Kabristanı’na nakledilmiştir. Günümüzdeki mezar taşında latin harfleriyle KABAKULAK / KADİRİ TEKKESİ ŞEYHİ / İSMAİL HAKKI KORAY / 1854-1935 / EŞİ İRFAN KORAY / 1875-1961 / RUHLARINA FATİHA” ibaresi yazılıdır. Şu isimlere hilafet vermiştir: 1. Büyük oğlu Abdürrezzak Efendi, 2. Damadı Zakirbaşı Mehmed Ali Gerçek (v.1948), 3. Kızkardeşinin oğlu Şemseddin Efendi, 4. Şemseddin Efendi’nin ağabeyi Nûri Efendi, 5. Eceabad Müftüsü Hâfız Nûri Efendi, 6. Ayaspaşa’da Ali Baba Tekkesi Şeyhi Hüseyin Resmî Efendi, 7. Çenezade Tekkesi son şeyhi Mehmed Fikrî BOZKIR, 8. Küçük oğlunun kayınpederi Hâfız İsmail Zühdü Efendi²⁵⁸¹.

149. Ağızlıkçı Hasan Basri Dede Zaviyesi

1917 sonrasında Ağızlıkçı Hasan Basrî Dede, Fatih, Karagümrük Mahallesi, Sofalı Çeşme Caddesi, Zeynel Ağa Sokağı’ndaki kendi evinin alt katındaki odasını tevhidhane haline dönüştürerek bu zaviyeyi tesis etmiştir. Ayşe Hatun Zaviyesi’nin karşı tarafında idi²⁵⁸².

Tekkenin şeyhi:

- 1. Ağızlıkçı Hasan Basri Dede:** Abdî Efendi’nin oğludur. Ahmed Kâmil Efendi (Şeyh Türölü) Tekkesi Şeyhi Osman Fadıl (Oral) Efendi’den 1917 yılında Nakşî-Müceddidî hilafeti almıştır. C. S. Revnakoğlu, Hasan Basri Dede hakkında şu bilgiyi vermektedir: “*Fakir kalender bir zat olmakla beraber yedirip içirmeği pek severdi. Küçücük odasında hafta geceleri pek çok fukarayı doyurur, uğurladığı zaman da hepsine ayrı ayrı mangır yetiştirirdi. Bakır tenceresini satıp akşama lokma çıkardığı olmuştur. Çakır Ağa Şeyhi Hulkî Efendi’ye bir müddet vekâleti vardır. Tahsili olmamakla beraber ruhen müeddeb bir insandı. Sahhaflar içinde ağızlıkçı dükkânı vardı. Çarşı esnafı ve ihvan arasında “Ağızlıkçı Hasan Dede” derlerdi. Ahmed Kâmil Efendi’nin eski*

²⁵⁷⁹ CSRA, 117/20.

²⁵⁸⁰ CSRA, 117/18.

²⁵⁸¹ CSRA, 117/24.

²⁵⁸² CSRA, 116/262,263.

dervişlerinden idi. 1932’de göçdü. Edirnekapısı’nda, Yüzbaşı Baba’nın ayak ucu tarafına sırlandı. Taşı dikilemedi. Tekkelerin seddinden 8 sene önce istihlaf edilmiştir.”²⁵⁸³

150. Süleyman Baba Tekkesi

Bu tekkeye ilişkin bilgiye sadece C. S. Revnakoğlu’nun notlarında rastlanmaktadır. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Üsküb muhaciri Müderris Süleyman Baba’nın Balkan Harbi sonrasında Fatih, Karagümrük’deki evinde meydan açması suretiyle tesis edilmiş bir Bektaşî zaviyesiydi²⁵⁸⁴.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Müderris Süleyman Baba:** Üsküp’de uzun yıllar müderrislik ve kürsü şeyhliği yapmış, Nakşibendiyye ve Rıfaiyye’den hilafet almışdı. Kosova’nın Yakova şehrinde tekkesi bulunan Adem Vecihî Halifebaba’dan nasible Bektaşîyye’ye intisab etmiş, babalık icazetini pîrevinde Feyzullah Dedebaba’dan almış ve Balkan Harbi esnasında İstanbul’a gelmiştir ²⁵⁸⁵. C. S. Revnakoğlu, 2 Safer 1338 (27 Ekim 1919) günü vefat eden²⁵⁸⁶ İbrahim Mihrabî Baba’nın 40. günü tertib edilen ayin-i cem’in bu tekkede yapıldığı bilgisine notlarında yer vermektedir²⁵⁸⁷. Topkapı dışında Abdullah Baba Tekkesi hazîresinde medfundu. Vefat tarihi tesbit edilememiştir. Bedri Noyan, Süleyman Baba’nın Hırka-i Şerif civarında oturduğunu, Yalvaçlı Tefvîk Baba’nın rehberliğinde Naci KUM’a nasib verdiğini yazmaktadır²⁵⁸⁸.

23. Katip Kasım Mahallesi

151. Musalla Mescidi (Ferhad Paşa) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Katip Kasım Mahallesi, Hayriye Tüccarı Caddesi, Kızıltaş Sokağı, 28 numarada, 782 ada 25 parselde yer alıyordu. *Hadîka*’da anlatıldığına göre Ferhad Paşa henüz yeniçeri ağası iken gördüğü bir rüyayı tabir ettirmek için gitdiği Halvetî Şeyhi Mahmud Efendi’den hem padişaha damad hem sadrazam olacağı müjdesini almıştır. Ferhad Paşa bunun gerçekleşmesi durumunda Mahmud

²⁵⁸³ CSRA, 116/262-263.

²⁵⁸⁴ CSRA, 248/52.

²⁵⁸⁵ CSRA, 248/52.

²⁵⁸⁶ Ali Rifat Bey- Rauf Yekta Bey- Zekâizade Ahmet Bey- Dr. Suphi Bey, *Türk Musikisi Klasiklerinden İlâhîler* (İstanbul: İstanbul Konservatuarı Neşriyatı, 1931), 211.

²⁵⁸⁷ CSRA, 283/16.

²⁵⁸⁸ Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik* (Ankara: Ardıç Yayınları, 2002-2003), 6/301.

Efendi için bir mescid yaptırmayı nezreylemiştir²⁵⁸⁹. Atâyî'ye göre ise Ferhad Paşa'nın şeyhinin ismi Mehmed'dir (Mehemmed). Yeniçeri Ağalığından vezirliğe terfi eden Ferhad Paşa akıbetinin ne olacağını öğrenmek maksadıyla Şeyh Mehmed Efendi'ye müracaat edince Sultan Mehmed Han'a damad olacağı ve dîvan-ı Süleymanî'de kendisine görev verileceği müjdelenmiştir²⁵⁹⁰. Revan Seferi'ne Osmanlı Ordusu'nun başında serdar olarak bulunan Ferhad Paşa Gence'yi fethedip Safevî Şahı'nı sulhe zorlamış, Şahın kardeşinin oğlu Haydar Mirza'yı da rehin alıp İstanbul'a dönünce 10 Şevval 999 (1 Ağustos 1591) günü Sinan Paşa'nın yerine sadrazam ta'yin edilmiştir. 6 ay bu vazifede kaldıktan sonra azledilen Ferhad Paşa'nın bu sıralarda Şeyh Mahmud Efendi için bir mescid inşa ettirdiği tahmin edilmektedir. 6 Cemaziye'l-ahir 1003 (16 Şubat 1595) günü yeniden sadrazam olan Ferhad Paşa Eflâk Seferi'ndeyken Sinan Paşa'nın kurduğu tezgâh sonucu Sultan III. Mehmed tarafından 7 Temmuz 1595 tarihinde azledilmiştir. Metris'deki çiftliğine çekilmişken tutuklanıp 4 Safer 1004 akşamı (9 Ekim 1595) boğdurulan Ferhad Paşa, Eyyûb'de karakolun karşısındaki türbesine defnedilmiştir²⁵⁹¹. *Hadîka*'da Ferhad Paşa'nın Şeyh Mahmud Efendi için Kumkapı'da mescid yaptırdığı bildirilirken *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmilet's-Şakâ'ik*'de Ferhad Paşa'nın Şeyh Mehmed Efendi için Yedikule civarında bir zaviye yaptırıp oraya yerleştirdiği anlatılmaktadır²⁵⁹². h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde "Vakf-ı Mescid-i Şeyh Ferhad b. Abdullah der kurb-i Ulanka" kaydına rastlanması bu ma'bedin Ferhad Paşa'dan çok önce, Şeyh Ferhad isimli bir mutasavvıf tarafından inşa ettirilmiş olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir²⁵⁹³. h.1237 tarihli bir Hatt-ı Hümayûn'da Kumkapı'daki Şeyh Ferhad Efendi Cami'i'nin harap durumda olduğu ifadeilmektedir²⁵⁹⁴. Anadolu Kadiaskeri Zeyne'l-abidin Hamîdzade Abdullah Efendi'nin minber vaz' ettiği mescidde²⁵⁹⁵ Şeyh Mahmud Efendi'den başka şeyh ismine kayıtlarda rastlanmamakta, tekke listelerinde de yer verilmemektedir. 23 Temmuz 1911 günü çıkan Aksaray Yangını'nda harap olan Musalla Mescidi ve yanındaki medrese Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'nde yer alan 1936 yılında çekilmiş fotoğraflarda çatısı çökmüş, duvar kalıntılarından

²⁵⁸⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 101a.

²⁵⁹⁰ Atâyî, a.g.e., 1/667.

²⁵⁹¹ Mehmet İpşirli, "Ferhad Paşa", *TDVİA*, 12/383-384.

²⁵⁹² Ayvansarayî, *Hadîka*, 101a; Atâyî, a.g.e., 1/667.

²⁵⁹³ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 144.

²⁵⁹⁴ BOA İE.HAT.6.575.

²⁵⁹⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 101a.

ibaret bir vaziyette görünmektedir. 9 Ocak 1939 tarihinde Kültür Bakanı imzasıyla Hususî İdare mülkiyetindeki Ferhad Paşa Medresesi'nin (Reisü'l-küttab Hacı Mustafa Efendi Darü'l-hadisi) enkazının kaldırılarak arsasının okul yapılmak üzere Vakıflar İdaresi'ne devri kararlaştırılmışdır. Encümen'de Ali Saim Ülgen'in muhafazası elzem bir tarihi eser olup ihyası gerektiğine dair raporuna²⁵⁹⁶ rağmen tekrar restorasyonu mümkün olmamıştır. 4 Ocak 1967 günü verilen Bakanlar Kurulu Kararıyla da "Şeyh Ferhad Vakfı" mülkiyetindeki cami arsası okul yapılmak üzere İstanbul Valiliği'ne satılmışdır. Medrese binası arsasına Katip Kasım İlkokulu inşa edilmiş, cami arsası ise okulun bahçesi haline getirilmiştir. Günümüzde Kızıltaş Sokağı üzerinde ve okul kapısı karşısında Şeyh Mahmud Efendi'ye ait açık türbe bırakılmış latin harfli kitabesinde Tezveren Dede ismi bulunmaktadır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Mahmud (Mehmed veya Ferhad) Efendi:** "Ferhad Paşa şeyhi" olarak meşhur olmuştur. Encümen Arşivi'ndeki resmi yazışmalarda "Şeyh Ferhad Vakfı" ve "Şeyh Ferhad Medresesi" ifadelerine rastlanmaktadır. Atik Ali Paşa Tekkesi şeyhi Ramazan Efendi'den (v.1556/h.963) Halvetî hilafeti almıştır²⁵⁹⁷. Vefat tarihini Ayvansarayî h.976 (1568), Atâyî h.975 (1567) olarak kaydetmektedir²⁵⁹⁸. İki yazar da sadaret mührü verildikten sonra Ferhad Paşa'nın sözünü tutup mescid/zaviye yaptırdığını anlatmaktadır. Paşa'nın ilk olarak h.999 (1591) yılında sadrazam olduğu dikkate alındığında mescidin/zaviyenin bu tarihten sonra yaptırılmış olması gerekmektedir. Şeyh Mahmud/Mehmed Efendi'nin kabrinin de Musalla Mescidi'nin yanında oluşu bu tezi güçlendirmektedir. Ayvansarayî ve Atâyî'nin verdikleri tarihlerin birinin doğru olması halinde ise Şeyh Mahmud/Mehmed Efendi'nin Ferhad Paşa'nın sadrazamlığını göremeden vefat ettiği ve kabrinin yanına çok sonra mescidin/zaviyenin yaptırıldığı anlaşılmaktadır. h.953 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki bilgi de Musalla Mescidi'nde irşad ile meşgul olan şeyhin isminin Mahmud veya

²⁵⁹⁶ EEKEA, 33.

²⁵⁹⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 101a. Ramazan Efendi'nin vefat yılı Tabîbzade ve Hüseyin Vassaf tarafından h.952 olarak yazılmakla birlikte Atâyî h.963 yılında vefat ettiğini ve Ali Paşa Cami'i haremindedefnedildiğini bildirmektedir. Bkz. Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 24b; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/225; Nev'izâde Atâyî, a.g.e., 1/697.

²⁵⁹⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 1/202; Nev'izâde Atâyî, a.g.e., 1/667.

Mehmed değil Ferhad olduğunu göstermekdedir²⁵⁹⁹.

24. Kemalpaşa Mahallesi

152. Seyyid Uryan (Uryanî Dede) Tekkesi

Fatih, Kemalpaşa Mahallesi, Gençtürk Caddesi, Onsekiz Sekbanlar Sokağı, 19 numarada, 790 ada 16 parselde Üryanî Dede Türbesi bulunmaktadır. Seyyid Uryan bin Seyyid Mehmed tarafından tesis edilen zaviye için 897 yılı Muharrem ayının başlarında (Kasım 1491) bir vakfiye tanzim etdirilmiştir. Zaviyenin şeyhliğinin öncelikle Mîr Abdullah'ın mürîdlerinden birine, bulunmaz ise Mîr Haydar mürîdlerinden bir salih dervişe, eğer yine bulunamazsa salih bir müslüman dervişe verilmesi şartı getirilmiştir. Kuruluşunda vakfın mütevellisi olarak Seyyid Uryan Efendi belirlenmiş, sonrasında da Müşteri Bacı'nın bu vazifeyi üstlenmesi istenmiştir²⁶⁰⁰.

Tekkenin şeyhleri:

Tekkenin şeyhlerine dair bilgi tesbit edilememiştir.

153. Altuncuzade (Altıncioğlu-Müştakzade-Ekşikaradut-Ali Çavuş-Kurşunlu Türbe) Tekkesi

Fatih, Kemalpaşa Mahallesi'nde Şirvanizade Sokağı ile Yeşil Tulumba Sokağı'nın buluştuğu köşede yer almaktaydı. Günümüzde Şirvanizade Sokağı 1 numarada ve 1926 ada 40 parselde Kemal Paşa Cami mevcuttur. Aynı adadaki 21 parsel ise tekkeye aittir. Şirvanizade Sokağı'ndan Yeşil Tulumba Sokağı'na dönölünce solda tevhidhanenin duvar ve mihrab kalıntıları görülebilmektedir. Tekke müştemilatında bugün bir matbaa faaliyet göstermektedir. Şeyhülislam İbn-i Kemal Şemseddin Ahmed Efendi'nin dedesi Kemal Paşa'nın XV. yüzyıl sonlarında burada inşa ettirdiği mescide Defterdar Behcet Mehmed Efendi minber vaz' eylemiştir. Kemal Paşa ve oğlu Süleyman Çelebi hazîrede medfun iken 1910 yılında vefat eden Hasan Fehmi Paşa da buraya defnedilmiş ve üzerlerine bir türbe inşa edilmiştir. Ayvansarayî, Halvetî meşayihinden Serhoş Balî Efendi'nin imamlığını ifa ettiği Kemal Paşa Cami'i'ne meşihat vaz' ederek içinde ayin icrasına başladığını, yan tarafa da zaviye binası inşa ettirdiğini yazarken Nev'îzâde Atâyî cami'den bahsetmeden Kurşunlu Türbe Zaviyesi'ne seccadenişîn olduğunu

²⁵⁹⁹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 144.

²⁶⁰⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 150.

bildirmektedir²⁶⁰¹. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki kayıtda ise tekkenin banîsi olarak Ali Çavuş'un ismine yer verilmiştir²⁶⁰². Cami kapısı karşısında Arif Beğ Konağı bulunmaktaydı. m.1896/h.1313 yılında Evkaf Hazinesi'nden de alınan yardımla tekke tamir olunmuş ve cami'in minaresi de yeniden yapıdırılmışdır²⁶⁰³. 12 Rebiu'l-evvel 1320 (18 Haziran 1902) günü çıkan yangında kül olan tekkeyi Şeyh Ahmed Rıf'at Efendi yeniden yaptırmaya muvaffak olmuştur. Eski tevhidhanenin yeri bahçe haline getirilirken sokağa bakan taraftaki hazîrenin üstüne yeni tevhidhane inşa olunmuş, kabir taşlarının bir kısmı da bodrumda kalmışdı²⁶⁰⁴. Tekkenin mukabele günü pazartesi idi²⁶⁰⁵.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Serhoş Balî Efendi (v.1573), Ahmed Şehrî Efendi, Mustafa Efendi (v.1757 veya 1758), İbrahim Efendi (v.1758), Hasan Efendi (v.1814), Abdullah Efendi, Müştak Efendi (v.1840), Ali Rıza Cemaleddin (Cemal) Efendi (v.1896).

1. Ahmed Rıf'at Efendi: Şeyh Müştak Efendi'nin oğlu olup m.1843/h.1259 yılında dünyaya gelmiştir²⁶⁰⁶. Ağabeğiyle müştereken meşihat tevcih olunmuştur. Ali Rıza Efendi dergâhı iyi idare edemeyib harab olmasına sebep olunca Meclis-i Meşayih tarafından uyarılmış, harem kısmında oturmasına müsaade edilib tekkenin idaresi Ahmed Rıf'at Efendi'ye verilmiştir²⁶⁰⁷. m.1896/h.1313 yılında hayatta olduğu bilinen Ahmed Rıf'at Efendi'nin vefat yılı tesbit edilememiştir.

2. Ahmed Rıf'at Efendi: Şeyh Cemal Efendi'nin oğludur. m.1867/h.1283 yılında doğmuştur. Sokullu Tekkesi Şeyhi Mustafa Hulûsî Efendi'nin halîfesidir. 14 Rebiu'l-ahir 1314 (22 Eylül 1896) günü Kadirihane Şeyhi ve Meclis-i Meşayih Reisi Ahmed Muhyiddin Efendi'nin riyasetinde gerçekleşen merasimle postuna iclâs edilmiş, rehberliğini Karasarıklı Şeyh İbrahim Efendi yapmıştır²⁶⁰⁸. 1905-1907 yılları arasında Meclis-i Meşayih a'zalığında bulunan Ahmed Rıf'at Efendi devran idaresinde mahir bir zat

²⁶⁰¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 89a; Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 1/667.

²⁶⁰² IST.MFT.MSH d.1740 s.105.

²⁶⁰³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 147.

²⁶⁰⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/69.

²⁶⁰⁵ Albayrak, a.g.e., 5/65.

²⁶⁰⁶ *İTNVD*, 200.

²⁶⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1769 s.74.

²⁶⁰⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 147.

idi²⁶⁰⁹. Tekkeyi yeniden yapıdırmaya muvaffak olan Ahmed Rıf'at Efendi 1918 yılında vefat etmiş, vasiyetine binaen Merkez Efendi Dergâhı civarındaki Üçler Kabristanı'na defnedilmiştir²⁶¹⁰.

3. Mehmed Müştak Efendi: Şeyh Cemal Efendi'nin büyük oğlu olup m.1864/h.1280 yılında dünyaya gelmiştir. Amcası Ahmed Rıf'at Efendi'den hilafet alan Mehmed Müştak Efendi'ye kardeşi Ahmed Rıf'at Efendi'yle müştareken meşihat tevcih olunmuştur. Kardeşi vefat edince Meclis-i Meşayih'in 25 Safer 1337 (30 Kasım 1918) tarihli kararına²⁶¹¹ istinaden meşihat hisseleri 15 Rebiu'l-ahir 1337 (18 Ocak 1919) tarihinde uhdesinde birleştirilmiştir²⁶¹². Tekkelerin seddolunmasına yakın fakr u zaruret içine düşmüş, Evkaf İdaresi'ne yaptığı müracaatlardan da olumlu cevap alamayınca sağlığı bozulmuş ve 19 Receb 1343 (13 Şubat 1925) günü vefat etmiştir. Edirnekapısı dışında medfundur²⁶¹³.

4. Tevfik Efendi: Tekkelerin seddolunduğu dönemde Tevfik Efendi'nin burada şeyh olduğu kayıtlıdır²⁶¹⁴.

25. Kocamustafapaşa Mahallesi

154. Hacı Kadın (Hacı Mihrişah Hatun) Tekkesi

Fatih, Kocamustafapaşa Mahallesi, Hacı Kadın Caddesi, 57 numarada, 2385 ada 128 parselde yer almaktadır. Sultan II. Bayezid devri vezirlerinden, Kanlıca'da türbesi bulunan İskender Paşa'nın kızı "Hacı (Hâce) Kadın" lâkabıyla meşhur Hacı Mihrişah Hatun bir cami' yaptıırıp yanına da 8 derviş hücresi ilave ettirerek kendi adıyla anılacak tekkenin teşekkül etmesini sağlamıştır. h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde Hacı Mihrişah Hatun'un Ebu's-suud Efendi imzalı vakfiyesinde bu cami'in yanı sıra Hızır Beğ Çelebi Mescidi yanında bir hamam yaptırdığı beyan edilmektedir. Vakıf gelirlerinden cami masrafları için yapılacak ödemeler dışında şeyh için günlük 7 akçe, hankahın yemek masrafı için

²⁶⁰⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/69.

²⁶¹⁰ Hüseyin Vassaf vefat yılını 1335 verirken Hicrî mi Miladî mi belirtmemektedir. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, c.4 s.69. Meclis-i Meşayih'in 25 Safer 1337 (30 Kasım 1918) tarihli kararından yola çıkarak 1918 yılında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Bkz. IST.MFT.MSH d.1739 s.88.

²⁶¹¹ IST.MFT.MSH d.1739 s.88.

²⁶¹² IST.MFT.MSH d.1740 s.105; Albayrak, a.g.e., 5/65.

²⁶¹³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/70.

²⁶¹⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 12/68.

de 10 akçe verilmesi hükme bağlanmıştır²⁶¹⁵. Hacı Mihrişah Hatun m.1540/h.947 yılında vefat etmiş ve cami' mihrabı önüne defnedilmiştir. Kabir taşında şu ibare yazılıdır: "*İntikaleti'l-merhûme ve'l-Hâcce / Mihrişah bintü'l-vezîru'l-kebîr / İskender Paşa rûhuna Fatiha / sene 947*". Rûmî 1341 (1924/25) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de h.1267 (1851) yılında Evkaf siciline kaydedilen vakfiye özeti şu şekildedir: "*Vâkıfe-i mumailayha Mihrişah Hâtun bint-i İskender Paşa'nın 934 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde Mustafa Paşa İmareti kurbünde bir mescid-i şerîf ve hareminde sekiz bab odadan mürekkeb bir zaviye ve iki bab menzîlini ve sâir akarâtı vakf iderek meşihati irşad ve teslike muktedir bir şeyhe ve iki menzîlin süknasını da iki nefer ehl-i kiraate şart itmiştir.*"²⁶¹⁶ C. S. Revnakoğlu'nun notlarında yazıldığına göre, "*aydan aya beş yüz kuruş ta'amiyesi, 36 kuruş fodla bedeli vardı. Ayrıca bir teneke zeytin yağı, on kilo sade yağ, on kilo şeker, on kilo pirinç verilirdi. Kurban Bayramı'nda üç kurbanı vardı. Karşısındaki Üç Gözlü Şeyh Mehmed Efendi Türbesi'yle beraber senede 95 kilo zeytin yağı ve iki sandık mum gelirdi. Tekyenin şeyhleri her sene Sürre-i Hümayûn Alayı'na katıldıkları için kendilerine Hazine-i Hassa'dan kese içinde beş altın gönderilirdi.*"²⁶¹⁷ Pazartesiye salıya bağlayan gece icra edilen mukabeleler 1890'lı yıllarda perşembeye alınmışsa da sonra tekrar ilk haline çevrilmiştir²⁶¹⁸. Tekkenin harem kısmı minare yanındaki avluda idi. Hacı Kadın Tekkesi Şeyhleri, Hacı Kadın Caddesi, 56 numarada bulunan tek katlı ahşab mektebin hocalığını ve Üç Gözlü Şeyh Mehmed Efendi Türbesi'nin türbedarlığını yaparlardı. Söz konusu türbedeki kitabelerden İstanbul'un fethi esnasında gelip şehid olan Şeyh Mehmed Efendi'nin kabrinin h. 1198 (1784) yılında Mısırlı Hacı Osman Ağa tarafından ihya edildiği tahmin edilmektedir. Şeyh Mehmed Efendi'nin başlıksız şahidesinde şu yazı vardır: "*el Fatiha / Fatih ile idüb teşrîf / şehadet camını nûş eyledi / Bunda medfûndur üç gözlü / Şeyh Mehmed Efendi rûhiyçün / sene 1198 fî Z(ilhicce)*". Yanındaki kabirde ise "*el Fatiha / Sahibu'l-hayrat-ı sabık / merhûm Mısırî Hacı / Osman Ağa rûhiyçün / sene 1198 fî Z(ilhicce)*". 1894 yılındaki depremde cami', minaresiyle birlikte yıkılmıştır. Cami'in doğusunda bulunan derviş hücreleri harabe haline geldiğinden 1908 yılında Belediye tarafından

²⁶¹⁵ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 370-371.

²⁶¹⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 28/157.

²⁶¹⁷ CSRA, 86/407-408.

²⁶¹⁸ *Asitane*, 7; Bandırmalızade, a.g.e., 13; Yeşilzade, a.g.e., 10.

yıkılmış ve bir daha yaptırılmamıştır. 1947 yılında cami' ta'mir etdirilirken hazîresinin etrafı duvarla çevrilmiştir²⁶¹⁹. Günümüzde ibadete açıktır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Vakfiyesinde kuruluşundan itibaren tekkenin varlığı bilindiği halde XVIII. yüzyıla kadar tekkede postnişîn olan zatların ismi tesbit edilememektedir. Muhammed Nureddin Kâğıdî (v.1774), Ahmed Efendi, Mehmed Raşid Efendi, Mehmed Derviş Efendi, Mustafa Efendi, Taraklılı Yusuf Efendi (v.1845), Mehmed Efendi, Hâfız Mustafa Rakım Efendi (v.1893).

1. İsmail Sa'deddin Efendi: 1870'lerde hazırlanan *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukuatı Defteri*'nde Sünbülüyye'den Hacce Kadın Tekkesi Şeyhi olarak h.1266 (1850) doğumlu "İsmail Hakkî Efendi bin Mustafa" ismine rastlanmaktadır. Aynı defterdeki kayıttan anlaşıldığına göre h.1260 (1844) doğumlu Halil b. Mustafa şeyh-i sanî, h.1260 (1844) doğumlu Hasan Mehdî b. Osman da şeyh-i salis olarak burada vazife yapmaktaydı²⁶²⁰. C. S. Revnakoğlu ise bu tekkenin meşihatının Mustafa Rakım Efendi'den sonra h.1288 (1871) doğumlu oğlu İsmail Sa'deddin Efendi'ye 12 Receb 1317 (16 Kasım 1899) günü tevcih edildiğini yazmaktadır. Babasının vefatı üzerine yapılan imtihanda ehliyetli olduğu anlaşıncı Meclis-i Meşayih'in 18 Rebiu'l-ahir 1311 (28 Ekim 1893) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²⁶²¹. Sünbülî Hankâhı postnişîni M. Kutbeddin (Kutbî) Efendi'nin halîfesi olan İsmail Efendi, Üç Gözlü Şeyh Mehmed Efendi Türbesi'nin de türbedarıydı²⁶²². C. S. Revnakoğlu'na göre 1334 yılı Teşrîn-i evvel (1918 Ekim) ayında 47 yaşında vefat etmiş ve babasının kabrine defnedilmiştir²⁶²³. Oğlu Mustafa Receb Efendi'ye naib vasıtasıyla meşihat tevcihinin 1920 yılı Kasım ayında olması²⁶²⁴, İsmail Sa'deddin Efendi'nin de Rûmî 1334 değil de 1336 (1920) yılında vefat etmiş olabileceğini düşündürmektedir.

2. Mustafa Recep Uras: Şeyh İsmail Sa'deddin Efendi'nin oğlu olup

²⁶¹⁹ CSRA, 86/399,407,408.

²⁶²⁰ *İTNVD*, 70.

²⁶²¹ IST.MFT.MSH d.1772 s.131.

²⁶²² CSRA, 86/396; 227/223.

²⁶²³ CSRA, 86/396.

²⁶²⁴ IST.MFT.MSH d.1740 s.8.

m.1897/h.1315 yılında tekkede doğmuştur. Müezzin ve kayyımlık vazifesi 3 Mayıs 1920'de tevcih olunmuşdu²⁶²⁵. Meclis-i Meşayih'in 16 Rebiu'l-evvel 1339 (27 Kasım 1920) tarihli mazbatasına istinaden Mirahur Tekkesi postnişîni M. Vahyî Efendi'nin niyabetiyle M. Receb Efendi'ye meşihat tevcih olunmuşdur²⁶²⁶. Şeyh M. Vahyî Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlayarak Halvetî-Sünbülî hilafeti almış, yine mürşîdi tarafından posta iclâs edilmiştir²⁶²⁷. 27 Muharrem 1341 (20 Eylül 1922) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasıyla meşihat uhdesine asaleten tevcih olunmuşdur²⁶²⁸. Davudpaşa Sultanîsi'nin son sınıfından ayrılarak Posta Telgraf Mektebi'nde okumaya başlamıştır. 1917 yılında mezun olduktan sonra Yeni Postane'de muhabere memuru olarak çalışmış, ardından Yeşilköy, Bakırköy, Beylerbeyi, Emirgân, Fener ve Samatya Postaneleri'nin müdürlüğünü yapmıştır²⁶²⁹. Hacı Kadın Cami'i karşısındaki Fırın Sokağı'nın devamına 1940'larda "Recep Uras Sokağı" ismi verilmiştir. H. İffet Hanım'la (v.1971) evliydi. 6 Haziran 1964 günü vefat etmiş olup Merkez Efendi Cami'i yakınındaki Dedeler Kabristanı'nda medfundur.

155. Çınar Mescidi (Cami'i) Tekkesi

Fatih, Kocamustafapaşa Mahallesi, Kocamustafapaşa Caddesi, 85 numarada, 481 ada 79 parselde yer almaktaydı. Karşısında tarihî Çınar Karakolu vardı. ilk mescidi Davud Beğ'in inşa ettirdiği ilk mescid zamanla harap olup yıkılınca arsaya Sipah Ocağı'nda görevli Hacı Müstedam Çavuş yeni bir mescid yaptırıp minber vaz' eylemiştir. *Hadîka*'dan öğrenildiğine göre kapısının üzerindeki kitabede şu rubaî yazılıydı:

"Mescîd iken bu ma'bed-i enver
Cami' itdi ânı bir ehl-i salâh

Nâmıdır Hacı Müstedâm Çavuş
Dâver-i destgîri katli felâh"²⁶³⁰

C. S. Revnakoğlu, hazîrede tesbit ettiği dörtköşe mermer bir kabir taşındaki,

"Hû Mevlâm Hû

²⁶²⁵ IST.MFT.MSH d.1743 s.73.

²⁶²⁶ IST.MFT.MSH d.1740 s.8; d.1744 s.18.

²⁶²⁷ CSRA, 86/395.

²⁶²⁸ IST.MFT.MSH d.1747 s.72.

²⁶²⁹ CSRA, 86/395.

²⁶³⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 37a.

Sahibu'l-hayrat ve'l-hasenat İlahî merdan-ı dünyevî vü uhrevî
es Seyyid Mehmed ibn-i Halil ve Hadice Ayşe rûhuna el Fatiha
sene 1196" yazısından Seyyid Mehmed Efendi'yle hanımı tarafından mescidin
yeniden ihya edildiği sonucunu çıkarmaktadır²⁶³¹. Meşihat vaz' edilen ve Halvetî-
Şa'banî usûlü icra edilen mescid muhtemelen XX. yüzyıl başlarında yıkılmış ve
sadece hazîresi kalmıştır. Marmara (eski Sulu Manastır) Caddesi'nin
Kocamustafapaşa (eski Çınar) Caddesi'yle buluştuğu köşede, pencereleri karakola
bakan hazîre kaldırıldıktan sonra 1947 yılı Eylül ayında arsaya Halkevi binası inşa
edilmiştir. Halkevinin kapatılması sonrası burada Çocuk Esirgeme Kurumu'nun
Yuvam Tiyatrosu faaliyet göstermeye başlamıştır. 1 Temmuz 1982 günü burada
araştırma yapan Ahmed Bilgin Turnalı, tekke arsasındaki binada Yuvam Sineması,
Emel Çiçek Evi, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Gündüz Bakım Evi ve bir büfenin
faaliyet gösterdiğini bildirmektedir²⁶³². Söz konusu yapı yıkılıp yerine inşa edilen
binada 2019 yılında İstanbul Valiliği'ne bağlı Kocamustafapaşa Çocuk Evleri Sitesi
Müdürlüğü bulunmaktaydı.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Veliyyüddin Hilmî Efendi:** Beypazarlı Ali Efendi'nin halîfesidir²⁶³³.
Bezîrgân (Ramazan Efendi) Cami'i imamı idi. Çınar Mescidi'nde uzun yıllar
Halvetî-Şa'banî usûlü icra ettirmişdir. 5 Safer 1271 (27 Ekim 1854) günü
vefat etmiş ve mescidin karakola bakan hazîresine defnedilmiştir. Başında
Şa'banî tacı bulunan, güzel bir istif ve sülûs hatla yazılmış kitabesini C. S.
Revnakoğlu 1947 yılı Kurban Bayramı'nın ilk günü ziyaret etmiş ve şöyle
okumuştur: *"Hüve'l-Hayy / Kutb-i âlem Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin muhlîsi /*
sâhib-i irşâd tarîk-i Hakk'a bedel itmişdi cân / zâhid u âbid dahi sâhib-i nefesi
hem ehl-i dil / hem imam-ı Cami'-i el-Hac Hüsrev bezîrgân / ola mahşerde
şefî' hem Muhammed Mustafa / oldığıyçün ol sülale-i tâhire-i ehl-i îman / bin
iki yüz sâl-i yetmişbirde azm-i dâre idüb / Şeyh Veliyyüddin Hilmî oldu firdevs-
*i âşîyan / sene 1271 fî 5 S(afer)"*²⁶³⁴. A. Süheyl Ünver Çınar Mescidi'nden arta
kalan hazîrenin bir resmini çizmiş ve altına şu notu düşmüştür:
"Kuşadalımızın (İbrahim Efendi) yetiştirdiği hulefadan bir koca veli
Kocamustafapaşa yolunda Çınar Mahallesinde otururdu. Burada yol boyu

²⁶³¹ CSRA, 185/93.

²⁶³² ABTA, Çınar Tekkesi Dosyası.

²⁶³³ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 8b.

²⁶³⁴ CSRA, 185/91.

*açık kaldırım kahvesinde daima şen ve şâtır nargilesini fokurdadır ve arada lâtifeli de konuşurdu. Bundan 150 sene önce sır olunca burada ufak bir hazîreye defnederler. Sağ başta üç penceresi görülen yerin üstü, yuvarlak pencere hizasında idi. Gelip geçerken bir hoş hande duygusu ile ziyaret ederdim. Bir ufak bina için bu hazîre tahliye edilirken Veli Efendi'nin nereye nakledildiğini bilen çıkmadı."*²⁶³⁵. Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi'ndeki 1943 tarihli fotoğrafta Şa'banî tacı şahidesi görülebilmektedir. 14 Aralık 2019 günü Kocamustafapaşa Sümbülî Hankahı hazîresinde yaptığımız araştırma esnasında, tacı kırılıp kaybolmuş vaziyetdeki bu şahideyi Hâfız Osman kabri civarında bulduk. Kabir taşının buraya taşındığı anlaşılmaktadır.

2. Ayntabî Derviş Mehmed Efendi: Anteplidir. Bu mescidin imamı olduğundan "Çınar İmamı" diye şöhret bulmuştur. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre, "*Şa'banî şeyhlerinin fuzalâsından, kâmil bir insandı. Büyük bir liyakatle uzun zaman makâm-ı irşadda bulunduğu halde kemâl-i mahviyyetinden derviş unvanını kullanır ve kendisine "Derviş Mehmed" dedirtirdi. Sülûs yazılı kabir kitabesine de aynı şekilde yazmışlardır: Ya Hû / tarîk-i Şa'baniyye'den/ kutbu'l- ârifîn / Kuşadalı el-Hac es Seyyid/ İbrahim Efendi'nin dervişlerinden / kıdvetü's-sâlikîn / Çınar Cami'-i Şerîfi/ imamı merhûm ve mağfûrleh / Ayntabî es Seyyid Mehmed Efendi'nin / ruhiyçün el Fatiha / sene 1272 fî 27 (Ramaza)N (1 Haziran 1856)"*²⁶³⁶

156. Hacı Hüseyin Ağa (Arap Kapısı-Arap Kuyusu-Kırklar) Tekkesi

Fatih, Kocamustafapaşa (eski Hacı Hüseyin Ağa) Mahallesi, Hacı Hüseyin Camii Sokağı, 1 numarada, 1237 ada 14 parselde yer almaktadır. Narlıkapı civarından Ahmed Dede'nin yaptırdığı mescid için Hacı Hüseyin Ağa vakıf tanzim ettirmiş, imamlık vazifesini üstlenen Ali Efendi de minber vaz' eyleyerek cami'e tebdil eylemiştir²⁶³⁷. Yusuf Sümbül Sinan Efendi'nin İstanbul'a geldiği zaman bu cami'in minberinin sağındaki odada bir süre ikamet ettiğine dair bir rivayeti Hüseyin Vassaf aktarmaktadır²⁶³⁸. C. S. Revnakoğlu'nun rivayetine göre hazîresinde Kırklar'ın medfun olduğuna inanıldığından "Kırklar Merkadi, Kırklar Makamı,

²⁶³⁵ A. Süheyl Ünver, *A. Süheyl Ünver'in İstanbul'u* (İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996), 67.

²⁶³⁶ CSRA, 185/92; 290/170.

²⁶³⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 71a.

²⁶³⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/244.

Kırklar Tekkesi” olarak isimlendirilmekteydi. Akşam ezanı vakti hiç kimseyle konuşmadan abdestli olarak dergâhdan içeri giren bir ud ağacı-buhur kokusu duyar diye de ilave etmiştir²⁶³⁹. 1919 yılında hazırlanan *Rehber-i Tekâyâ*’da ve önceki listelerde bu tekke bulunmamaktadır. Sadece *Sefîne-i Evliya*’nın 1924/1925 yıllarını kapsayan listesinde kayıtlı oluşu sebebiyle 1920-1925 arasındaki bir dönemde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Şeyh Hâfız Mustafa Vehbi (İLTER) Efendi Hacı Hüseyin Ağa Cami’i’nde tekkelerin seddolunduğu tarihe kadar birkaç sene pazarı pazartesiye bağlayan gecelerde Halvetî-Sünbülî usûlünü icra ettirmiştir²⁶⁴⁰. Cami’in taşlıktan girişdeki iç kapısı üstündeki cam çerçeveli levhada sözü ve nesih hattı Samatyalı emekli öğretmen İsmail Hakkı Beğ’e ait şu kıt’a yazılı olduğunu yine C. S. Revnakoğlu aktarmaktadır: “*Hacı Hüseyin Ağa inşa eyledi bu makâm-ı muallâyı / Mihmân eyledi sâhib-i tarîkat-ı hazret-i Sünbül Sinan’ı / Merkâd-i kırklar bundadır ger arar isen miftâh-ı cinânı / Sıdk ile sâlik olanlar bulur bu meydanda feyz u necâtı*”²⁶⁴¹. Ahmed Bilgin Turnalı’nın 21 Ekim 1980 günü bu cami’de görüştüğü imam Ahmet Deryakın ile müezzin Esmen Aker’den aldığı bilgiye göre cami’ kapısı karşında bulunan 1238 ada 14 parseldeki tek katlı bina önceleri imam meşrutasıyken Vakıflar İdaresi tarafından kiraya verilmiştir. 1980 yılında burada oturan kadın kiracı uygunsuz davranışları sebebiyle mahalleli tarafından şikâyet edilmekteydi²⁶⁴². Günümüzde cami’ ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Mustafa Vehbi İlder:** C. S. Revnakoğlu, şu bilgileri vermektedir: “*Celvetiyye tarikatinden olmakla beraber İstanbul tarafında Yedikule’de Sünbülüyye’den İmrahor Tekyesi’nin son postnişîni Vahyî Beğ merhumdan da icazetname almışdı. Ayrıca Erbilli Şeyh Es’ad Efendi’den de Nakşibendiyye’den ve Kadiriyye’den kendisine izin verilmişdi. Fatih’de Ali Emiri Efendi’nin Millet Kütüphanesi memurluğundan emekliye ayrıldıktan sonra uzun zamandan beri oturmakta olduğu Samatya’nın muhtarlığını yaptı. Nedense kendisine “gâvur imam” derlerdi. Pek mütevazı, efendi bir insandı ve pek çalışkandı. Oturduğu görülmemiştir. Üsküdar’daki bu tekyeyi (Atpazarı Tekkesi) bütün uğraşmasına rağmen yapıramayınca Samatya’ya geldi. Arabkuyusu’ndaki*

²⁶³⁹ CSRA, 86/410.

²⁶⁴⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/273; CSRA, 86/348-349.

²⁶⁴¹ CSRA, 86/412; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 366.

²⁶⁴² ABTA, Arabkuyusu Cami’i ve Tekkesi Dosyası.

Hacı Hüseyin Ağa Cami-i Şerifi'ne Sümbüliyye'den meşihat koydu ve burada pazartesi geceleri Sünbülî usulü icra eyledi. Dergâhların sırlanmasından sonra cami-i şerîfin imamlık, hatîblik vazifesini gördü. Kendisine Yalova Müftülüğü teklif edildiği halde gitmedi ve hayatının sonuna kadar buradan ayrılmadı. 15 Nisan 1961'de 76 yaşında iken göçdü. Yedikule'de kapıdan çıkınca sol tarafda yatıyor."²⁶⁴³. Burada bir sehiv söz konusu olup Mustafa Efendi'nin ta'yin edildiği dergâh Üsküdar'daki değil Fatih'deki Atpazarî Tekkesi'dir. Üsküdar'daki Celvetî Asitanesi'nden (muhtemelen Mehmed Gülşen Efendi'den) icazet alarak Fatih'de 1908 yangınından beri harabe halinde duran Atpazarı Tekkesi'ni kendi parasıyla ihya etmeyi taahhüd eden Şeyh Mustafa Efendi'ye Meclis-i Meşayih 2 Nisan 1918 tarihli mazbatasına istinaden meşihat tevcih olunmuştur²⁶⁴⁴. Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli defterde de Atpazarı Tekkesi Şeyhi olarak Mustafa Efendi'nin ismine rastlanmaktadır²⁶⁴⁵. Yedikule Kabristanı'nda dikdörtgen şeklindeki kabir taşında latin harfleriyle şu ibare yazılıdır: "Hüve'l-bakî / SAMATYA HACI HÜSEYİN / AĞA CAMİİ ŞERİFİ / İMAM VE HALVETÎ ŞEYHİ / İSTANBUL MÜFTÜLİĞİ / MÜMEYİZLİĞİNDEN EMEKLİ / MUSTAFA İLTER / RUHUNA FATİHA / D.T.1885 Ö.T. 16.4.1961"²⁶⁴⁶. Mezarlık defterinden anlaşıldığına göre Şeyh Mustafa Efendi, Abdiçelebi (günümüzde Kocamustafapaşa) Mahallesi, Bestekâr Hakkı Sokağı, 6 numarada ikamet etmekteyken akciğer kanserinden vefat etmiştir. Aynı kabre 2 Mayıs 1977 günü aynı aileden M. Cevat İLTER defnedilmiştir.

157. Sancakdar Hayreddin Tekkesi

Tekkenin müstemilatı ve türbesi Fatih, Kocamustafapaşa (eski Sancaktar Hayreddin) Mahallesi, Teberdar Sokağı, 5 ve 7 numaralarda, 955 ada 17 parseldedir. Sancakdar Hayreddin Cami'i ise aynı sokakda 13 ve 15 numaralarda, 955 ada 15 parselde yer almaktadır.

h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde Sancakdar Hayreddin Mescidi ve Mahallesi'ne rastlanmakla birlikte vâkıfa ve vakfiyeye dair malûmat

²⁶⁴³ CSRA, 86/348-349.

²⁶⁴⁴ IST.MFT.MSH d.1738 s.153,154.

²⁶⁴⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 6/33 ve 38/218.

²⁶⁴⁶ Hüve'l-bakî dışındaki yazılar latin harfli olup imlâsı aynen kaydedilmiştir.

mevcut değildir²⁶⁴⁷. *Hadika*'ya göre ise Fatih devrinde Alemdar/Sancakdar Hayreddin Efendi buradaki bir kiliseyi mescide dönüştürmüş, Vezir-i a'zam Maktul Mustafa Paşa m.1764/h.1178 yılında minber vaz' eylemiş, vazifeli masrafları için İstanbul Gümrüğü'nden akar tahsis etmiştir²⁶⁴⁸. İhtifalci Mehmed Ziya Beğ mi'marîsi haç şeklinde tasarlanmış binanın fetih öncesinde Gastria Ma'bedi olduğunu²⁶⁴⁹ kaydederken Semavi Eyice daha ziyade bir erken devir Hristiyan mezar binası veya martirion olabileceğini yazmaktadır²⁶⁵⁰. Tekkenin ne zaman faaliyete geçtiği kesin olarak belirlenememektedir. Muhtemelen 1787 yılındaki irtihaline kadar *Hadîka*'yı notlar alarak zenginleştiren Ayvansarayî, Şahbaz Paşa Zaviyesi Şeyhi Mustafa Efendi'nin kısa süre evvel vefat ettiğini ve mescid yakınına defnedildiğini yazmıştır²⁶⁵¹. m.1784/h.1199 yılına ait *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Çınarcık Cami'i kurbünde Sancakdar Hayreddin Tekyesi"nden söz edilmektedir²⁶⁵². Kaynaklar, zikirlerin Sancakdar Hayreddin Mescidi'nin içinde mi yoksa ayrı bir tevhidhane binasında mı yapıldığına dair bilgiye yer vermemektedir. Tekkenin harem ve selamlık kısımları türbe ve hazîrenin yanında idi. Günümüzde cami ile hazîre arasında bir ev ve oto yıkama tesisi maksadıyla kullanılan arsa bulunmaktadır.

Hadîka'da ise "Şahbaz Paşa Zaviyesi"nden söz edilirken C. S. Revnakoğlu, yaz ve kış çıplak dolaştığını rivayet ettiği Paşa Baba veya Şahbaz Baba isimli mecazib-i İlahiyyeden bir zatın dergâhın bahçesindeki şimşir ağacının dibinde medfun olduğunu bildirmektedir. Türbe içinde en soldaki büyük sanduka Sancakdar Baba'ya, yanındaki iki sanduka da çavuşlarına aiddi. Onların yanında sırasıyla 3 kardeş Şeyh Hâfız Vehbî Efendi, Şeyh Abdülhamid (Hamdî) Efendi ve Şeyh Rıf'at Efendi'nin sandukaları bulunmaktaydı. Onun yanında Şeyh Rıf'at Efendi'nin 6 aylıkken vefat eden torunu Süleyman medfun idi. Onun yanında ise Şeyh Rıf'at Efendi'nin eşi Ayşe Zîşan Hanım, Şeyh Hamdî Efendi'nin eşi Fatıma Hanım ve akrabadan Safinaz Hanım birlikte büyük bir lahidde yatmaktaydı. Son kabir ise tebdil-i kıyafet bu civardan geçmekte olan Padişah'ın önüne çıkararak tekkeye fodla ve tayın ekmeği bağlatdıran Ak Kuzu Baba'nındı²⁶⁵³. Türbe ve meşruta yıkılmış

²⁶⁴⁷ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 379.

²⁶⁴⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 62a.

²⁶⁴⁹ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 72.

²⁶⁵⁰ Semavi Eyice-M. Baha Tanman, "Sancakdar Hayreddin Mescidi ve Tekkesi", *DBİA*, 6/448.

²⁶⁵¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 62a.

²⁶⁵² Çetin, a.g.m, 586.

²⁶⁵³ CSRA, 201/416-417.

olup sadece hazîresi günümüze intikal edebilmiştir. Hazîre içindeki parmaklıkla çevrili kabir Şeyh Hüseyin Efendi'ye aid olup üzerinde Halvetî tacı bulunan şahidesinde şu ifade yazılıdır: *"Ya Allah / Tarîkat-i aliyye-i Halvetiyyeden / merhûm es Seyyid eş Şeyh / el-Hac Hüseyin Efendi'nin / ruhiyçün rızaen / lillahi Tealâ'l-Fatiha / sene 1272 / fî 8 (Rece)b (15 Mart 1856)"*. Yanındaki üstüvane şeklinde ve göğsünde Sa'dî tacı kabartması bulunan başlıksız şahide ise Şeyh Sa'deddin Efendi'nin halîfesi Zühdî Efendi'ye aiddir. Üzerinde *"Hüve / Bab-ı Seraskerî Piyade Dairesi / Birinci Şube Redif Masası / mütehayyizanından tarîkat-i aliyye-i / Sa'diyye ve işbu dergâh-ı / şerîfin hulefalarından / pîşkadem merhûm ve mağfûr / eş Şeyh Zühdî Efendi'nin / ruhiyçün el Fatiha / sene 1311 (1894)"* ibaresi bulunmaktadır. Şura-yı Devlet başkâtibi Arabgirli İsmet Beğ'in kabri de buradadır. Şeyh Hulûsî Efendi, Toygar Tekkesi Şeyhi Arif Efendi, Remlî Tekkesi Şeyhi Hüseyin Halis Efendi, Üsküdarlı Arab Ahmed ve Terlikçi Mehmed Sancakdar Tekkesi'nin pazarları tertîb olunan usûl gününde zakirlik yaparlardı. Şeyh Hilmî Efendi ile Kabakulak Tekkesi hulefasından Ali GERÇEK de burada kıyam reisliğini icra ederlerdi²⁶⁵⁴.

1894 depreminde hasar gören ve çatısı çökerek uzun yıllar harabe halde bekleyen Sancakdar Hayreddin Cami'i 1973-1976 yılları arasında Vakıflar İdaresi tarafından restore edilmek suretiyle yeniden ibadete açılmıştır.

Tekkeyi m.1884/h.1301 yılında Osman Zeki ÜNGÖR'ün dedesi Şekerci Hüseyin Efendi, m.1898/h.1315 yılında da cami kurşunları müteahhidi Fatihli Hasan Efendi tamir ettirilmiştir²⁶⁵⁵. Harem kısmını Şeyh Rıf'at Efendi yaptırmıştır. Aylık 80 kuruş taamiyesi bulunan tekkeye Saray'dan yılda 4 kurbanlık gönderilirdi.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Noksan Baba, Mustafa Efendi (v.1783), Ali Efendi, Mehmed Efendi (v.1791), Mehmed Emin Efendi (v.1808), Mehmed Efendi (v.1833), Seyyid Hâfız Mustafa Efendi (v.1858), Seyyid Abdülhamid (Hamdî) Efendi (v.1884), Mehmed Abdu's-selâm Rıf'at Efendi (v.1890)

- 1. Mustafa Sa'deddin Efendi:** Babası Şeyh Mehmed Abdu's-selâm Rıf'at Efendi, annesi ise Şerbetdar Tekkesi Şeyhi Süleyman Ulvan Efendi'nin kızı Hacı Nazîre Hanım'dır. Topkapı'da Arpacı Yokuşu Mektebi'nde Kur'an-ı

²⁶⁵⁴ CSRA, 201/413.

²⁶⁵⁵ CSRA, 201/416.

Kerim okumaya başlamış, 1877-1881 (h.1294-1298) yılları arasında Kocamustafa Paşa Askerî Mektebi'nde tahsil görüp şهادetnameyle mezun olmuştur. 1883-1911 (h.1300-1331) yılları arasında Harbiye Nezareti'nde çalıştıktan sonra Hassa kalemi, birinci şube muhasibliğinden sağlık sebepleriyle kendi arzusuyla tekaüde ayrılmıştır. Emekliliğinde bir müddet Seyr-i Sefain İdaresi'nde vazife görmüştür. Etyemez Tekkesi Şeyhi Hasırîzade Seyyid Mustafa Ferîdüddin Efendi'den Sa'dî hilafeti alan Mustafa Sa'deddin Efendi'ye, babasının vefatı üzerine iki küçük kardeşiyle annesinin dergâhda iâşelerinin temini şartıyla Meclis-i Meşayih'in 18 Receb 1308 27 Şubat 1891) tarihli mazbatasına²⁶⁵⁶ istinaden 17 Safer 1309 (21 Eylül 1891) tarihinde Sancakdar Tekkesi meşihati için berat tevcih olunmuştur²⁶⁵⁷. 1929 yılında vefat eden Mustafa Sa'deddin Efendi Merkez Efendi Cami'i'nin mihrabı arkasına, üvey dedesi Şeyh Coşkun Efendi'nin biraz üst kısmına defnedilmişse de kabir taşı konulamamıştır²⁶⁵⁸. Baba bir anne ayrı kardeşi Hâfız Yaşar OKUR Riyaset-i cumhur İncesaz Heyeti şefi idi. Özellikle Türkçe Kur'an tartışmalarının odağında başından geçen hadiseleri *Atatürk'le On Beş Yıl Dini Hatıralar*²⁶⁵⁹ ismiyle bir kitapta toplayan Yaşar OKUR 23 Kasım 1966 tarihinde vefat ederek ağabeyinin yanına defnedilmiştir.

158. Bedreddinzadeler Tekkesi

Sa'dî meşayihinden Seyyid Bedreddin Efendi tarafından XVIII. yüzyılın ortalarında inşa ettirildiği tahmin edilmektedir. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "*Samatya kurbünde Sa'dî Bedreddin Tekyesi*" ismiyle kayıtlıdır²⁶⁶⁰. Tabîbzade bu tekkeyi "Samatya'da", C. S. Revnakoğlu "Yedikule civarında, Samatya'da" göstermiştir²⁶⁶¹. m.1840/h.1256 yılında hazırlandığı düşünülen bir listede mukabele günü pazartesi olan tekkenin arsa haline geldiği belirtilmektedir²⁶⁶². m.1889/h.1306 tarihli *Mecmua-i Cevami*'de mukabele günü pazartesi olan Bedreddinzadeler Sa'dî tekkesine yer verilmektedir²⁶⁶³.

²⁶⁵⁶ IST.MFT.MSH d.1770 s.100.

²⁶⁵⁷ IST.MFT.MSH d.1770 s.100; İsmail Kara, "Meşayih, Ulema-Tarikat Münasebetleri...", 185-214.

²⁶⁵⁸ CSRA, 201/409.

²⁶⁵⁹ Hafız Yaşar Okur, *Atatürk'le On Beş Yıl, Dinî Hatıralar* (İstanbul, Sabah Yayınları, ty).

²⁶⁶⁰ Çetin, a.g.m., 586.

²⁶⁶¹ Tabîbzâde, *Mecmua-i Tekâyâ*, 23b; CSRA, 172/238.

²⁶⁶² *Asitane*, 11.

²⁶⁶³ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/14.

m.1919/h.1337 tarihli *Rehber-i Tekâyâ*'da ismi kayıtlı²⁶⁶⁴ olmakla beraber XIX. yüzyılın ilk yarısında ortadan kalkan ve bir daha inşası mümkün olmayan bu tekkenin günümüzdeki ada ve parseline dair kaynaklarda tafsilata rastlanmamıştır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Seyyid Bedreddin (el İslambulî) Efendi:** Sa'diyye tarikatının pîri Sa'deddin Cebavî'nin neslinden olup m.1718/h.1130 yılında²⁶⁶⁵ vefat eden Seyyid Muhammed Es'ad Efendi'nin oğlu²⁶⁶⁶ ve halîfesidir²⁶⁶⁷. Sa'diyye tarîkatini İstanbul'a getiren ve Vefaiyye kolunun banîsi olan Şeyh İbrahim Ebu'l-Vefa-i Şamî'nin mürşîdi Şeyh Yusuf eş Şamî, Seyyid Muhammed Es'ad Efendi'nin kardeşidir²⁶⁶⁸. Tekkenin ilk şeyhi olup m.1758/h.1171 yılında vefat etmiştir²⁶⁶⁹. Kardeşi Seyyid Fahreddin Mustafa Efendi Sultanahmed civarındaki Nahilbend Cami'i'nin hatîbi idi. Onun oğlu Şeyh Seyyid Hasan Efendi de Nahilbend Mektebi'nde hocalık yapmıştır²⁶⁷⁰.
- 2. Seyyid Mehmed Sadık Efendi:** Şeyh Seyyid Bedreddin Efendi'nin oğlu²⁶⁷¹ ve halîfesidir²⁶⁷². Tabîbzade'nin listesindeki vefat yılı kısmında 119 yazılıp son rakam boş bırakılmış²⁶⁷³, C.S. Revnakoğlu ise h.1195 (1781) yılında vefat ettiğini kaydetmiştir²⁶⁷⁴.
- 3. Seyyid İbrahim Efendi:** Seyyid Bedreddin Efendi'nin oğlu²⁶⁷⁵ ve halîfesidir²⁶⁷⁶. m.1783/h.1197 yılında vefat etmiştir. Silivrikapı dışında, Balıklı Rum Kilisesi'ne giden yolun sağ başında, üzerinde Sa'dî tacı bulunan, ta'lik yazılı şahidesinde şu ibare vardır: "*Ya Hû / Şeyh Bedrüddinzade Şeyh İbrahim kim / fahr-i Sâdât âl-i Sa'deddin kutb-i ârifân / hizmet-i irşâd-ı halk üzre imâmet eyleyüb / meslek-i Sa'diyye'de zikr-i Hakk'ı eylerken revân /*

²⁶⁶⁴ Yeşilzade, a.g.e., 8.

²⁶⁶⁵ CSRA, 172/238.

²⁶⁶⁶ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁶⁷ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

²⁶⁶⁸ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

²⁶⁶⁹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁷⁰ CSRA, 172/238.

²⁶⁷¹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁷² Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

²⁶⁷³ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁷⁴ CSRA, 172/238.

²⁶⁷⁵ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁷⁶ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

vārid oldu ālem-i vahdetden emr-i ircî / kesreti ifnâ idüb ayn-ı Bekâ'ya atdı
cân / sırrını ilhāk idüb esrâr-ı ecdādına Hakk / dem be dem feyz tecelli ide
rûhun şādımân / muhabbet-i envâr-ı Mevlâ'dır makâm-ı ehl-i hâl / kıl niyâz
ile ziyâret ey muhibb-i hânedân / kadr-i cāhın bildirir târîh-i cevherdâr kim /
cân-pâk Şeyh İbrahim mekîn-i kudsiyân / sene 1197"

4. Seyyid Muhammed Nureddin Efendi: Şeyh Seyyid M. Sadık Efendi'nin oğlu²⁶⁷⁷ ve halîfesidir²⁶⁷⁸. m.1802/h.1217 yılında vefat etmiş ve Silivrikapısı dışında, selefinin yanına defnedilmiştir. Sa'dî taclı ta'likle yazılı şahidesinde "Hüve'l-Bakî / Fahr-i sülale-i şeref-efzây-ı Sa'd-i dîn / kutb-i zamân mürşîd-i Hakk vâsıl-ı İllallah / gird(i) havfa ah bu ay ibn-i bedr-i dîn / pertevfeşân-ı feyz idi dünyaya misl-i mâh / bir şeyh-i kâmil idi hakikatde ol velî / dergâh-ı Hakk'da itmişdi karîni kütâh / târîhini mücevher ile didi kutb-i vakt / göçdü Bekâya Şeyh Seyyid Muhammed Nureddin Efendi / sene 1217" ibaresi yazılıdır²⁶⁷⁹.

5. Seyyid Muhammed Muhyiddin Efendi: Şeyh Seyyid İbrahim Efendi'nin oğlu²⁶⁸⁰ ve halîfesidir²⁶⁸¹. Vefat yılı tesbit edilememiştir.

6. Seyyid Muhammed Sa'deddin Efendi: Şeyh Seyyid İbrahim Efendi'nin oğlu²⁶⁸² ve halîfesidir²⁶⁸³. Vefat yılı tesbit edilememiştir.

26. Küçük Ayasofya Mahallesi

159. Demirciler Tekkesi

C. S. Revnakoğlu'nun notlarında şu bilgiye rastlanmaktadır: "Sultanahmed'de Üçler mevkiinde idi. Önünde akarsuyu ve büyük bir yalak taşı vardı. Sonraları suyu kesdiler. Yerine bir Terkos musluğu takıldı, halen akıyor. Demirciler Tekyesi bu musluğun arka tarafında idi. Hemen yanında Sadık Efendi Sıbyan Mektebi vardı."²⁶⁸⁴ Günümüzde Fatih, Küçük Ayasofya Mahallesi'nde Sultanahmet Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin aşağısında Demirci Reşit Sokağı yer almaktadır. Sokağın başındaki 22 numaralı otelin yanında Tevfik Beğ tarafından m.1865/h.1282 yılında yaptırılmış,

²⁶⁷⁷ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁷⁸ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

²⁶⁷⁹ CSRA, 172/237.

²⁶⁸⁰ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁸¹ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

²⁶⁸² Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23b.

²⁶⁸³ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 10a.

²⁶⁸⁴ CSRA, 165/409.

m.1891/h.1308 yılında da tamirat görmüş bir çeşme bulunmaktadır. C. Revnakoğlu'nun tarifinden yola çıkarak tekkenin bu çeşmenin arkasında yer alan 121 ada 73 parselde, 22 numaradaki otelin arsasında tesis edilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Tekke listelerinde bilgiye rastlanamadığında kısa süreli faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

160. Küçük Ayasofya (Kapı Ağası Hüseyin Ağa) Tekkesi

Fatih (eski Eminönü), Küçük Ayasofya (eski İshak Paşa) Mahallesi, Küçük Ayasofya Caddesi üzerindeki bu külliye'nin cami ve türbe kısımları 116 ada 27 parselde, medrese/derviş hücreleri ise 2 parselde bulunmaktadır. Bizans hükümdarı I. Justinianos tarafından 527-536 yılları arasında inşa ettirilen Sergios ve Bakhos Kilisesi²⁶⁸⁵, Sultan II. Bayezid devri Babü's-saade Ağası Hüseyin Ağa tarafından cami'e dönüştürülmüş, hamam ve aşevinin yanı sıra revaklı bir avlu etrafına tekke ve medrese hücreleri inşa edilmiştir. Zeynî meşayihinden Burhan Efendi, İstanbul'dan uzaklaştırılarak Teke'ye gelen ve tekkesinde ziyaret edip istikbali için dua talebinde bulunan Rüstem Paşa'ya vezir-i a'zam olacağı müjdesini vermiştir. Birkaç sene içinde sadaret mührünü alan Rüstem Paşa, Burhan Efendi'nin kadılık yapan oğlunu ziyaret için İstanbul'a geldiğini öğrenince Şeyh Efendi'yle irtibat kurup başşehirde kalması konusunda ısrarcı olmuş, hatta Küçük Ayasofya Zaviyesi'ni kendisine tahsis etmiştir. Bir müddet burada kalan Burhan Efendi Eğirdir'deki zaviyesinin boş kalıp harap olmasından rahatsızlık duyunca vezir-i a'zamdan müsaade alarak memleketine dönmüştür²⁶⁸⁶. Ayvansarayî, zaviyenin 36 hücrelerinden 13'ünün cemiyethane için, 12'sinin "mekteb-i semtinde fukara" için ve 11'inin de zaviye şeyhi dairesi için tahsis edildiğini yazmıştır²⁶⁸⁷. Bu külliye için 913 yılı Cemaziye'l-ahir ayının sonlarında (Kasım 1507) bir vakıf tesis edilmiştir²⁶⁸⁸. Vakfiyesine göre gelirlerden masrafların karşılanması sonrasında hergün burada kalan fukaraya (dervişlere) yemek pişirilmesi hüküm altına alınmıştı. II. Bayezid devrinde idam edilen Hüseyin Ağa kendi türbesinde medfundur. Cuma günleri cami' içinde mukabele icra edilmekteydi. Aziz Mahmud Hüdayî ve Elmalılı M. Hamdi YAZIR, Küçük Ayasofya Medresesi'nde tahsil görmüşlerdir. Ya'kûb Han Kâşğarî halîfesi Ayvacıklı Hacı Kâmil Efendi derviş

²⁶⁸⁵ M. Baha Tanman, "Küçük Ayasofya Tekkesi", *DBİA*, 5/149.

²⁶⁸⁶ Seda Uysal, a.g.e., 86. Rüstem Paşa Kanunî'nin kızı Mihrimah Sultan'la 1539 yılında evlenmiş, 1544-1553 ve 1555-1561 yılları arasında iki dönem vezir-i a'zamlık vazifesinde bulunmuştur.

²⁶⁸⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 92b.

²⁶⁸⁸ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 16.

hücrelerinden birinde 60 yıldan fazla ikamet etmiş, Hüseyin Ağa Türbesi'nde de türbedarlık yapmıştır. Kuşadalı'dan itibaren devam eden Halvetî-Şa'banî silsilesi için Hüseyin Vassaf "*Zamanımızda Hammâmî (Muhammed Tevfik Bosnevî) hazretlerinden, Mustafa Beğ merhûmdan, Ya'kûb Han'dan kalmış ne kadar ihvan varsa cümlesinin mercii Hazret-i Kâmil idi.*" diye yazmıştır. 28 Muharrem 1330 (19 Ocak 1912) günü vefat eden Hacı Kâmil Efendi, Sultan Mehmed Reşad'ın iradesiyle Hüseyin Ağa Türbesi içine defnedilmiştir²⁶⁸⁹. Türbenin önündeki hazîrede Küçük Ayasofya Cami'i mütevellisi Celvetiyye'den Hacı Ali Dede'nin m.1811/h.1226 tarihli şahidesi mevcuttur. Külliye'nin yakınında bulunan Çardaklı Hamam adıyla meşhur çifte hamamın bir tarafı 1945'de yıktırıldı²⁶⁹⁰. Tehlike arz ettiği değerlendirilerek 1940'da yıktırılan Sadrazam Mustafa Paşa'nın yaptırdığı minare²⁶⁹¹ 1959'da halktan toplanan parayla yeniden inşa edilmiştir²⁶⁹². 2000'li yıllarda önemli bir restorasyon geçiren cami' günümüzde ibadete açıktır. Derviş hücrelerinde tezhip, hat gibi gelenekli sanatların icra edildiği atölyeler faaliyet göstermektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Burhaneddin (Burhan) Muhammed el Hüseyinî (v.1562), Nureddinzade Mustafa Muslihuddin Efendi (v.1574), Tatar İbrahim Efendi (v.1593), Tatar İsa Efendi (v.1621), Emîr Efendi (v.1632), İsmail Efendi (v.1643), Ahmed Ümîdî Efendi (v.1694/1695), Abdüllâtîf Efendi (v.1737), Abdurrahman Efendi (v.1751), Muhammed Ruşen Efendi (v.1795), Mehmed Efendi (v.1768), Abdullah Felâhî Efendi (v.1850), Mustafa Hakkî (Çelebi) Efendi (v.1895), Abdullah Tahsin Efendi

- 1. Abdurrahman Cemil Efendi:** Şeyh Mustafa Hakkî Efendi'nin oğlu olup Adliyyede mektubî kalemi hulefasından idi²⁶⁹³. Ağabeğinin kasr-ı yedi üzerine Meclis- Meşayih'in 18 Şevval 1312 (14 Nisan 1895) tarihli mazbatasına istinaden Küçük Ayasofya Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁶⁹⁴. Şehir dışına memur olarak gidince yerine Alaeddin Mescidi Tekkesi Şeyhi vekil ta'yin edilmiştir²⁶⁹⁵. Alâeddin Mescidi Tekkesi Şeyhi

²⁶⁸⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/96-97.

²⁶⁹⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 16.

²⁶⁹¹ Ayvansarâyî, *Hadîka*, 92b.

²⁶⁹² Barkan-Ayverdi, a.g.e., 16.

²⁶⁹³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 176.

²⁶⁹⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.217,242.

²⁶⁹⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 176.

Mehmed Halid Efendi m.1910/h.1328 yılında Meclis-i Meşayih'e bir istid'a vermiş ve Rodos Ceza Dairesi Reisi olan Cemil Efendi'nin yerine 15 senedir vekâlet hizmetinde bulunduğu Küçük Ayasofya Tekkesi meşihatini asaleten talep etmiştir²⁶⁹⁶. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 2 Receb 1328 (9 Temmuz 1910) tarihli yazışmadan Cezayir Bahr-i Sefîd Niyabeti'nde görevli olduğu anlaşılan Cemil Efendi'nin Cihat Nizamnamesi'nin şeyhliği sürdürmesine müsaade etmemesi sebebiyle tekke meşihatini kardeşinin oğlu Mahmud Burhaneddin Efendi'ye kasr-ı yed etmek istediği anlaşılmaktadır²⁶⁹⁷.

2. Kudretullah Efendi: 1914 yılında Meclis-i Meşayih'e verdiği arzuhalde bu tekkenin şeyhliğini talep etmiştir²⁶⁹⁸. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihinde Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de Kudretullah Efendi Küçük Ayasofya Tekkesi şeyhi olarak kayıtlıdır²⁶⁹⁹. 1871-1944 yılları arasında yaşayan ve Üsküdar'da Burhaniye Cami'i imam-hatîbliğini 1925 sonrasında ifa eden Kudretullah Efendi'nin Küçük Ayasofya Tekkesi son şeyhi Kudretullah Efendi ile aynı zat olması muhtemeldir.

161. Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi

Ayvansarayî'ye göre m.1571/h.979 yılında Sultan II. Selim'in kızı İsmihan Sultan (v.1603/h.1012) kilise kalıntıları üzerine fevkanî surette bu cami'i yaptırmıştır. Kocası sadr-ı a'zam Sokullu Mehmed Paşa da şadırvan, medrese, revaklı hücreler ve zaviye ilave etdirince bu külliye Paşa'nın adıyla şöhret bulmuştur²⁷⁰⁰. Mukabele günü perşembe olan tekkenin inşaatı Sokullu'nun mürşîdi Halvetiyye'den Şeyh Nureddinzade Muslihuddin Mustafa Efendi'nin 981 yılı Zilkade ayındaki (Mart 1574) vefatı sonrasında tamamlanabilmiştir. Hüseyin Vassaf'ın son Şeyh M. Nidaî Efendi'den aldığı bilgiye göre Sokullu Mehmed Paşa zaviyeyi tesis ederken zikirlerin cami'de icra edilmesini şart eylemişti. Uzun müddet bu usûle riayet edildikten sonra tarîkatlar aleyhine gelişen cereyanda, "Cami'de zikr-i şerîf bid'atdır" diye tezvirat yapılması neticesinde cami'in mihrab tarafındaki medrese taamhanesi tevhidhaneye dönüştürülmüştür. Son dönemde ayin bu mekânda icra

²⁶⁹⁶ IST.MFT.MSH d.1734 s.35,262.

²⁶⁹⁷ IST.MFT.MSH d.1734 s.87.

²⁶⁹⁸ IST.MFT.MSH d.1737 s.161.

²⁶⁹⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 22/120. Bazı yakın dönem yayınlarında (M. Baha Tanman, "Küçük Ayasofya Tekkesi", *DBİA*, 5/149; Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012), 306) tekkenin son dönemde Halvetiyye'nin Şa'baniyye koluna geçtiği ve son şeyhin Hacı Kâmil Efendi olduğu yazılmak suretiyle hataya düşülmüştür. Hacı Kâmil Efendi, burada Hüseyin Ağa Türbesi türbedarı idi. Tekke ise Celvetiyye'ye bağlı kalmıştır.

²⁷⁰⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 95b.

edilmektedir. Ramazanlarda, perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde, bayramlarda sabah namazı ile bayram namazı arasında cami'de Vird-i Settâr okunmaktaydı. Şeyh Niyazî-i Mısrî m.1646/h.1056 yılında İstanbul'a gelişinde bu dergâhda erbaîn çıkarmış olup ikamet ettikleri hücre son dönemde dahi muhafaza edilmektedir²⁷⁰¹. Mi'mar Sinan eseri olan cami' günümüzde de ibadete açık olup içindeki muhtelif kısımlara yerleştirilmiş Hacerü'l-esved parçaları ve çinileriyle meşhurdur. *Alemdar Gazetesi*'nde 2 Nisan 1337 (1921) tarihinde yayımlanan haberde yangın mağdurlarının 3-4 senedir tekke binasında ikamet ettikleri ve bu kişilerin binada tahribat meydana getirdikleri, bazı kadınlarınsa nameşru bir hayat sürdürüklerinden buradan tahliye edilmeleri için Şeyh Vekili Celal Beğ tarafından Şeyhülislam nezdinde yapılan müracaatın olumlu neticelendiği bildirilmektedir. Tekke binası 1950'lerde karakol olarak kullanılmış, bir ara da muhacirler ve fakir aileler yerleştirilmiştir²⁷⁰². 1967 yılında öğrenci yurdu yapılmak üzere İstanbul Valiliği'ne devredilmişse²⁷⁰³ de tahsis amacı dışında kullanım dolayısıyla bu karardan vazgeçilmiştir. Bir müddet de halk oyunu, judo, karate kursları ve atış talimi için kullanılan²⁷⁰⁴ tekke binası boşaltılarak 1975 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na tahsis edilmiştir. Fatih (eski Eminönü), Küçük Ayasofya Mahallesi, Su Terazisi Sokağı 18 numarada, 122 ada 1 parseldeki tekke binası tamir edildikten sonra Kur'an Kursu olarak kullanılmaya başlanmış olup günümüzde de bu işlevini sürdürmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kurd Muhammed Efendi (v.1588), Seyyid Abdülkerîm İştibâ (v.1607), Büyükkadızaade Muhammed Efendi (v.1631), Seyyid Mustafa Efendi (v.1645), Seyyid Ahmed Efendi (v.1659), Mustafa Efendi (v.1686), Abdülhay Efendi (v.1705), Mustafa Ma'nevî (v.1702), Kırımlı Seyyid Muhammed Fakrî Efendi (v.1703), Mustafa Efendi (v.1711), Meknî Ahmed Efendi (v.1716), Muhammed Veliyyüddin (Velî) Efendi (v.1762), Seyyid Muhammed Said Efendi (v.1772), Seyyid Veliyyüddin Efendi (v.1802), Seyyid Hüseyin Efendi (v.1820), Seyyid Hacı Mustafa Hulûsî Efendi (v.1882), Seyyid Hacı Muhammed Hayrullah Efendi (v.1882), Seyyid Hacı Muhammed Ataullah Efendi (v.1891)

²⁷⁰¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/67.

²⁷⁰² ABTA, Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi Dosyası.

²⁷⁰³ 20 Ocak 1967 tarihli ve "İstanbul-Sultanahmet'te Sokullu Tekkesi'nin, öğrenci yurdu olarak kullanılmak üzere İstanbul Valiliği'ne tahsisi." konulu belge için bkz. BCA, Dosya: 6843.

²⁷⁰⁴ ABTA, Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi Dosyası.

1. Hâfız Seyyid Muhammed Nidaî Efendi: Şeyh M. Ataullah Efendi'nin oğlu olup m.1871/h.1288 yılında dünyaya gelmiştir²⁷⁰⁵. Soğukçeşme Rüşdiyesi'nden mezun olduktan sonra Ayasofya'da Malatyalı Hoca Rıza Efendi'nin yanında Molla Câmî'ye kadar, Meşîhat Müsteşarı Abdülkadir Raşid Efendi'nin²⁷⁰⁶ yanında Tasavvurat'a kadar okuduktan sonra m.1910/h.1328 yılında Araçlı Hacı Kâmil Efendi'den icazet almıştır²⁷⁰⁷. Hıfzını m.1886/h.1303 yılında Sokullu Mehmed Paşa Cami'i imam-hatîbi Köle Hâfız Efendi'nin yanında tamamlamıştır. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 13 Rebiu'l-evvel 1309 (17 Ekim 1891) tarihli mazbatasına istinaden 12 Receb 1309 (11 Şubat 1892) tarihli beratla, dedesinin hulefasından Beykoz Süleyman Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Efendi niyabetiyle ve küçük kardeşi Ahmed Bedri'nin iâşesini temin şartıyla Sokullu Tekkesi meşihati uhdesine tevcih edilmiştir²⁷⁰⁸. 1310 yılı Muharrem (1892 Temmuz) ayında Şeyh Hacı Ahmed Tevfik Vehbî Efendi'den Halvetî-Şa'banî hilafeti alan²⁷⁰⁹ M. Nidai Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 3 Rebiu'l-evvel 1321 (30 Mayıs 1903) tarihli mazbatasına istinaden meşihat asaleten tevcih olunmuştur²⁷¹⁰. 7 sene hatîb vekilliğinde bulunduğu Sünbülî Hankahı'nda Şeyh Kutbuddin Efendi tarafından 12 Rebiu'l-evvel 1329 (1911) günü teberrüken Sünbülî hilafeti verilmiştir²⁷¹¹. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Şeyh Nidaî Efendi şöyle tanıtılmaktadır: *"Kocamustafapaşa Hankahı hatîbi ve Lokmacı Tekyesi'nin zakirbaşısı olub son zamanın iyi durak bilen ve Mi'raciyye okuyanlarından bulunan Şeyh Nida Efendi'nin daima üst perdede, gür, davudî ve tatlı bir sesi vardı. Kur'an-ı Kerîm'i de gayet güzel okurdu. Daima neş'eli, terbiyeli, kibar, rind ve ehl-i dil adamdı. Fevkalade mükrimdi. Tekyelerin seddinden sonra bir müddet Köprülü Medresesi'nin yanında (şimdiki meşhur turşucunun bulunduğu dükkân²⁷¹²) çorba kaynatdı, daha sonra turşuculuk etdi. Vefatı 19 Eylül 1929."*²⁷¹³ S.

²⁷⁰⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/67.

²⁷⁰⁶ Rıfâî-Kadirî meşayihinden Abdu'l-kadir Raşid Efendi hakkında Hulûsî Efendi Tekkesi maddesinde bilgi verilmektedir.

²⁷⁰⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/67.

²⁷⁰⁸ IST.MFT.MSH d.1770 s.161; d.1775 s.11.

²⁷⁰⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/67.

²⁷¹⁰ IST.MFT.MSH d.1775 s.11.

²⁷¹¹ *Muhibban Mecmuası* (15 Rebiu'l-evvel 1329 /3 Mart 1327).

²⁷¹² Atatürk'e de özel turşu hazırlatılan, çeşmenin yanındaki bu dükkânı Mehmed GÖKYILDIZ işletmiştir. Bkz. ABTA, Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi Dosyası.

²⁷¹³ CSRA, 71/122.

Nüzhet Ergun ise 1927 yılında vefat ettiğini ve Beykoz Kabristanı'na defnedildiğini yazmaktadır²⁷¹⁴. Mazhar ve Nasuhi isimli iki oğlu vardı²⁷¹⁵.

27. Mesihpaşa Mahallesi

162. Feraḥşad Sultan (Laleli) Tekkesi

Fatih, Mesihpaşa Mahallesi, Ordu Caddesi, 67,69 numaralarda, 762 ada 25 parselde yer almaktaydı. Buraya ilk olarak Kâtib Balî Mehmed Efendi tarafından Kızılaş Mescidi inşa ettirilmişdir. *Hadîka*'da anlatıldığına göre Saray'da sır kâtibliği yapan Balî Mehmed Efendi Fatih'in oğlu Şehzade Korkud'un kızı Feraḥşad Hatun'la evlendirilmiş ve taşra vazifesine gönderilmiş, vefat edince mihrab önüne defnedilmiştir. Binanın yapımından evvel arsasında, hammalların gelip geçerken dinlendiği kırmızı bir somaki taş bulunmaktaydı. Kızılaş Mescidi isminin kaynağı olan bu taş çıkan yangınlarda parçalanıp yok olmuştur. Mescidin üst katına Mahire Kadın abdesthane, Ömer Ağa da zemin kata bir çeşme yaptırmıştır²⁷¹⁶. h.953 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ne göre "*Vakf-ı Ferruḥşad Hatun binti Abdullah Valide-i merhum Sultan Mehmed*" ismiyle kayıtlı vakıf 922 yılı Muharrem ayının başlarında (Şubat 1516) tanzim edilmiştir²⁷¹⁷. Vakfiye'de Kızılaş Mescidi'ne yapılan bağışların yanı sıra türbedar için de tahsisat ayrıldığı görülmektedir. *Hadîka*'da da aynı bilgi teyid edilmekte Feraḥşad Hatun'un mescidin yanına mekteb ile türbe yaptırdığı ve burada medfun olduğu belirtilmektedir. Feraḥşad/Ferruḥşad Hatun hakkında *Hadîka*'da verilen bilgilerin bir kısmı *Tahrîr Defteri*'ndekiler ile çelişmektedir. *Tahrîr Defteri*'nde Ferruḥşad Hatun'un Balî Mehmed Efendi'yle evliliğinden söz edilmezken babasının ismi Abdullah, oğlunun ismi ise Sultan Mehmed Han olarak yazılmıştır. Halbuki *Hadîka*'da Feraḥşad Hatun'un Şehzade Korkud'un kızı olduğu belirtilmektedir. *Tahrîr Defteri*'ndeki kayıtlar incelendiğinde Kefe'de müderris, imam ve müezzinler için vakıflar bıraktığı, Sultan Mehmed'in Bursa'daki türbesine de taamiye vakfetdiği göz önünde bulundurulduğunda Ferruḥşad/Feraḥşad Hatun'un Sultan II. Bayezid'in hanımı, Kefe Sancağı Beği Şehzade Mehmed'in (v.1507) de annesi olduğu anlaşılmaktadır.

²⁷¹⁴ Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/661.

²⁷¹⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/67.

²⁷¹⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 77a.

²⁷¹⁷ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 146,147.

1530 yılında vefat eden Ferahşad Hatun Kızıldaş Mescidi yanında inşa ettirdiği türbesine defnedilmiştir. Bir yangında harap olan Kızıldaş Mescidi m.1784/h.1198 yılında yeniden ihya olunmuştur²⁷¹⁸. 23 Temmuz 1910 günü çıkan Aksaray-Mercan Yangınında mescid ve türbe ağır hasar görmüş, imar düzenlemeleri yapılırken Ordu Caddesi'nin genişletilmesi ve Koska Caddesi'nin açılması esnasında Kızıldaş Mescid ile Ferahşad Hatun Türbesi'nin arsası yola dahil edilmiştir. Mescid ve türbenin esas arsası Koska Caddesi'nin Ordu Caddesi'yle bulunduğu nokta ile refüj arasında kalan saha iken Ferahşad Hatun'un naaşı iki caddenin köşesine nakledilmiştir. Burada türbedarlık hizmetiyle görevli Şeyh Hâfız Mustafa Nurî Efendi kendi imkânlarıyla türbeyi de içine alacak şekilde bir Sünbülî tekkesi inşa ettirmiş ve resm-i küşadı m.1923/h.1341 yılında gerçekleştirilmiştir²⁷¹⁹. Hüseyin Vassaf bu açılış için, "*Tam bin üç yüz kırk bire itmiş tesadüf târîhi / Ehl-i zikre cilvegâh oldu bu dergâh-ı Hüdâ / Muhlîsi Vassaf'ı ez-cân eyliyor aşk-ı niyâz / Himmet-i pîrân ile esrâra olsun âşinâ*" mısralarıyla biten tarih manzumesini kaleme almıştır. Yeni yapıdırılan türbedeki iki sandukanın önüne *Hadîka*'dan yararlanılarak İhtifalci Mehmed Ziya Beğ'in gayretiyle levhalar yerleştirilmiştir. Daha önce yukarıda ifade edildiği gibi bunların bir kısım hatalı bilgilerin tekrarı şeklindeydi. C. S. Revnakoğlu'nun nakline göre Balî Mehmed Efendi'nin sadukası önündeki levhada nesihle şu ibade yazılı idi: "*Hüve'l-Hayy / Saray-ı Hümayûn'da sâbıkan sır kâtibi / ricâl-i Devlet-i aliyyeden / Kızıldaş Mescidi'nin bânîsi / Ferahşad Sultan / zevci Kâtib Balî Muhammed Efendi hazretleri / İhtifal-i Millî Reisi / Mehmed Ziya Beğ'in eser-i hayrıdır.*" Diğer sandukanın önündeki camlı levhada ise "*Hüve'l-Bakî / Cennet-mekân Sultan Bayezid-i Velî / hazretlerinin şehzadesi şehîd-i saîd Sultan Korkud'un kerîmesi / Ferahşad Sultan hazretleri*" ifadesi bulunmaktaydı. Mukabele günü çarşamba olan bu tekke 1925 yılında çıkarılan kanun sebebiyle ancak 2 sene faaliyet gösterebilmiştir. Yusuf Nizameddin Fahir Ataer'in C. S. Revnakoğlu Arşivi'nde yer alan notlarında şu bilgiye vermektedir: "*Kadîmen Kızıldaş Cami'i olan burası harîki müteakib cami-i şerîf müezzinlerinden Laleli Cami'i imam vekili ve kürsü şeyhlerinden Şeyh Mustafa Efendi tarafından müceddeden bina ve ihya edilmekle el yevm tarîkat-i Sünbülüyyeden icra-yı âyin-i tarîkat olunmaktadır. Mumaileyh Mustafa Efendi'nin şeyhi Hazret-i Merkez Hankâhı postnişîni merhum Ahmed Efendi'dir.*" Kadro dışı

²⁷¹⁸ BOA C.EV..562.28359.

²⁷¹⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/340.

bırakılıp yıkılan mescid/tekke ve türbenin arsasının satışına ilişkin 25 Ekim 1971 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca bir karar alınmıştır. Günümüzde bu arsada giyim mağazaları bulunmaktadır.

Tekkenin şeyhi:

1. Hâfız Mustafa Nurî (İlhamî) Kızıltaş: m.1863/h.1280 yılında dünyaya gelmiştir. Kızıltaş Mescidi'nin müezzini ve Kırkağaçlı Mehmed Emîn Efendi'nin halîfesi Davud Fehmî Efendi'nin oğludur. Kaptanpaşa Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra İstanbullu Hâfız Mehmed Salih Efendi'nin ders halkasına dahil olan Mustafa Nurî Efendi 25 Cemaziye'l-ahir 1306 (26 Şubat 1889) günü hıfzını tamamlamış ve ilm-i kıraatden icazet almıştır. Hocasının yanında tahsiline devam ederek medrese ilimlerinden de 27 Cemaziye'l-evvel 1311 (6 Aralık 1893) tarihinde mücaz olmuş, m.1897/h.1314 yılında ruûs imtihanını geçerek cami'lerde vaaz vermeye başlamıştır. "Fındık Hâfız" veya "Küçük Hâfız" lâkablarıyla tanınan Mustafa Nurî Efendi Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi M. Nureddin Efendi'ye intisab etmiş, mürşîdinin vefatıyla seyr u sülûkunu oğlu Şeyh Ahmed Mes'ud Efendi'nin yanında tamamlayıp 1314 yılı Rebiu'l-ahir ayında (Eylül 1896) Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır. Ayrıca 11 Cemaziye'l-evvel 1331 (18 Nisan 1913) günü Seyyid Ahmed Buhârî Tekkesi Şeyhi Ali Rıza el Fakrî Efendi tarafından Nakşî-Müceddidî, 20 Şa'ban 1338 (9 Mayıs 1920) günü de Oğlanlar Tekkesi Şeyhi Mustafa Safvet (Yetkin) Efendi tarafından Kadirî-Halisî hilafeti verilmiştir. Şeyh Şuaeddin Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in imtihanında muvaffak olmuş ve Emîrlar Tekkesi meşihatının tevcihine dair 14 Haziran 1332 (27 Haziran 1916) tarihli mazbatası düzenlenerek Şura-yı Evkaf'a gönderilmiştir²⁷²⁰. Bu tekkenin meşihatının Seyyid Nizam soyundan gelenlere meşrut olduğu iddiasıyla Şeyh Seyyid Ali Efendi'nin oğlu Kolağası Yunus Tal'at Efendi'nin oğlu Yüzbaşı Servet Beğ'in oğlu Turhan'ın velîsi tarafından mahkemeye müracaat edilmiştir. Mustafa Nurî Efendi'nin ta'yinine ilişkin yapılan itirazları önce yersiz bulan Meclis-i Meşayih atamanın tasdik edildiğine dair kararını Şura-yı Devlet'e 12 Muharrem 1337 (19 Ekim 1918) tarihinde bildirmiştir²⁷²¹. Ancak Meclis-i

²⁷²⁰ IST.MFT.MSH d.1736 s.135.

²⁷²¹ IST.MFT.MSH d.1738 s.41-44.

Meşayih görüşünü değiştirerek buraya asaleten ta'yin işlemini iptal edip küçük yaştaki Turhan'a meşihati devretmiş ve Mustafa Nurî Efendi'yi naib olarak görevlendirilmiştir. Şeyh Şuaeddin Efendi'nin eşi Müveddet Hanım kocasının vefatı sonrası tekkeden ayrılmayınca şeyh naibi M. Nurî Efendi'nin buraya taşınamamış, yapılan şikâyet üzerine gerekirse zabıta kuvvetlerinin de kullanılarak tahliyenin gerçekleşmesi için Meclis-i Meşayih tarafından 22 Kasım 1919 tarihinde bir yazı göndermiştir²⁷²². Çocuğun ailesi, naiblik vazifesini layıkıyla yapmadığına dair mahkemeye şikâyetde bulununca Şeyh Mustafa Nurî Efendi Fındıkzade Tekkesi meşihatine talip olmuşsa da burası 1918 yangınından sonra harabe halini almıştı. Laleli Cami'i'nin imam vekilliği ile Kara Mehmed Paşa Cami'i'nin hatîbliğinin yanı sıra Ferahşad Hatun Türbesi'nin de türbedarlığını yürüten Mustafa Nurî Efendi 1923 yılında türbeyi de içine alacak şekilde bir tekke inşa ettirerek burada Sünbülî usûlü icrasına başlamıştır²⁷²³. Sultan Ahmed Cami'i'nde vaazlar veren, Ayasofya Cami'i'nin de son kürsü şeyhi olan Hâfız Mustafa Nurî Efendi 24 Eylül 1936 günü vefat etmiştir. Merkez Efendi Kabristanı'nda Necmeddin Erbakan'ın kabrinin karşısındaki bekçi kulübesinin arkasında medfundur.

163. Alacamescid (Sadık Efendi-Mercimek Mescidi-Sinan Çavuş) Tekkesi

Ayvansarayî'ye göre Mercimek Mescidi'nin banîsi, Unkapanı'nda bir başka cami' daha yaptıran Üskübî Çakır Ağa'dır²⁷²⁴. Rûmî 1341 (1924/25) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'deki vakfiye özeti ise şöyledir: "*Vâkıf-ı mumaileyh (Sinan Çavuş) 995 (1587) tarihli vakfiye-i mukayyedesinde Çakır Ağa Mahallesi'nde bina eylediği bir mescid-i şerîf ve civarında on hücreli bir zaviye ve ittisalinde meşayihin süknasına mahfuz bir hane ile sair akaratı vakfiderek mescid-i mezbûrun imamet ve zaviye-i mezburenin meşihat cihetleri ve menzil-i mezburun süknasını kibar-ı ulemadan bir zata şart itmiştir.*"²⁷²⁵ h.1009 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde ise Sinan Çavuş'un söz konusu vakfiyesine rastlanmamaktadır. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde bulunmazken Osmanlı Arşivi'ndeki 19 Receb 1221 (2 Ekim 1806) tarihli bir belgede ise Devlet'den alınan

²⁷²² IST.MFT.MSH d.1740 s.5.

²⁷²³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/338-342.

²⁷²⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 102b.

²⁷²⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 30/168.

yardımla tamir edildiği anlaşılmaktadır²⁷²⁶. Bu tekkenin bilinen ilk şeyhi Rıfaiyye'den Sadık Efendi olup ikinci şeyhiyle birlikde Rıfaiyye'nin Kiyiyaliyye koluna intikal etmiştir. 29 Zilkade 1251 (16 Nisan 1836) tarihli bir dilekçeden anlaşıldığına göre kısa bir süre önce yanan tekke Evkaf-ı Hümayûn tarafından tamir edilmekte olup buradaki fukaraya verilen taamiyye yetersiz kaldığından artırılması talep edilmektedir²⁷²⁷. 23 Temmuz 1910 günü çıkan Aksaray-Mercan Yangını'nda yanındaki mescid ve türbesiyle birlikte tekke de arsa halini almıştır. Gerek 1913-1914 tarihli *Alman Mavileri* isimli sigorta haritasında gerekse 1930'larda hazırlanan *Pervititch Haritası*'nda yeni imar düzenlemeleri yapılarak yangın sahasındaki sokak yapısının tamamen değiştiği anlaşılmaktadır. Ayverdi Haritası dikkate alınarak tekke ve mescidin orijinal yeri tesbit edilebilmektedir. Günümüzde Fatih, Mesihpaşa Mahallesi'nde, Laleli Caddesi'ne bağlanan Azimkâr Sokağı'nın 16-24 numaraları arasındaki kısmı ile 805 ada 14,15,16, 20,24,53,59,60 parseller tekkenin arsasını teşkil etmektedir. 807 ada 3,46,98 parseller ile Azimkâr Sokağı'nın 33-35 numaraları arasındaki kısmı ise Alaca Mescid'in yangın öncesindeki arsasıdır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Muhammed Sadık Efendi (v.1821), Reis Seyyid Muhammed Sabrî Efendi (v.1826), Seyyid Ali Sabrî Efendi (v.1837), Muhammed Sabrî Efendi (v.1862), Seyyid Hasan Ali Haydar Efendi (v.1887), Raşid Efendi

- 1. Hacı Süleyman Efendi:** Irak'ın Süleymaniye şehrinden olduğundan "Kürt Süleyman Efendi" diye tanınmıştır. Ulemeden ve Nakşî-Halidî meşayihindendir²⁷²⁸. Meclis-i Meşayih'in 15 Receb 1304 (9 Nisan 1887) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²⁷²⁹. Süleymaniye müderrisi Trabzonlu Çizmecizade Hüseyin Hüsnî Efendi²⁷³⁰ (1840-1909), talebesi İbnü'l-emin Mahmud Kemal Beğ'i yanına alarak ilminden istifade etmek üzere mürşîdi Hacı Süleyman Efendi'nin tekkesine götürürdü²⁷³¹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus*

²⁷²⁶ BOA TS.MA.e.173.37.

²⁷²⁷ BOA HAT.552.27236.

²⁷²⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 182.

²⁷²⁹ IST.MFT.MSH d.1769 s.53.

²⁷³⁰ Eyyûb, Hatuniye Tekkesi'nde Hoca Hüsam Efendi'nin yanında medfundur.

²⁷³¹ İbnü'l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/992; CSRA, 13/158.

Defter'de Sinan Çavuş Tekkesi Şeyhi olarak Süleyman Efendi kayıtlıdır²⁷³².

- 2. Refik Efendi:** C. S. Revnakoğlu, Hacı Süleyman Efendi'nin halîfesi Refik Efendi'nin bu tekkenin son şeyhi olduğunu ve 1941 yılında Anadolu yakasındaki Maltepe'de vefat ettiğini yazmaktadır²⁷³³.

28. Mevlanakapı Mahallesi

164. Çivizade Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Bayezid Ağa) Mahallesi, Millet Caddesi, Kalburcu Mehmet Çeşmesi Sokağı, 2 numarada, 1569 ada 15 parselde yer alan cami'i ilk olarak Şeyhülislam Çivizade Mehmed Efendi (v.1587/h.995) inşa ettirmiş, minberini Osman Efendi vaz' eylemiştir. Zeyrek'de bir başka cami'i daha bulunan Çivizade Mehmed Efendi m.1587/h.995 yılında vefat ederek Eyyûb'de defnedilmiştir²⁷³⁴. Bu ma'bedin yanındaki sokakların isimleri 1900'lerin başında "Cami-i Şerif Sokağı" ve "Çeşme Sokağı" iken 1934 yılında Osman Ergin tarafından "Kalburcu Mehmet Cami'i Sokağı" ve "Kalburcu Mehmet Çeşmesi Sokağı" olarak değiştirilmiştir. Kalburcu Mehmed'in bu cami' ile ilgisi tesbit edilemezken İbrahim Hilmi Tanışık'ın *İstanbul Çeşmeleri* isimli muhalled eserinde de Kalburcu Mehmed'in yaptırdığı bir çeşme bulunmamaktadır. Atillâ Çetin tarafından yayımlanan m.1784/h.1199 tarihli Muharremiyye Müfredat Defteri'nde "Şehremini'nde Çivi-zade Cami'i kurbünde Cemalî halîfesi Seyyid Mustafa Efendi" ismine rastlanmaktadır²⁷³⁵. m.1889/r.1304 tarihli *Mecmûa-i Cevamî*'de de "Çivizade Mehmed Efendi" Tekkesi'ne yer verilmekle birlikte tarîkati ve mukabele günü belirtilmemiştir²⁷³⁶. Tekke şeyhleri hakkında fazla bilgiye ulaşılamazken Çivizade Mescidi Cumhuriyetin ilk yıllarında harap olarak ortadan kalkmış, arsasına gecekondu yapılmıştır. Reşad Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*'nde yazıldığına göre 1947 yılı Eylül ayında şerefesinden üstü yıkılmış minaresi ile hazîresinde biri yazısız olmak üzere iki mezar taşı kalabilmişti. Barutçubaşı Mehmed Ağa'nın h.1180 (1766/1767) tarihli mezar taşının etrafı çevrilip "Çivici Baba" adıyla bir

²⁷³² Tabîbzade'nin *Mecmûa-i Tekâyâ*'sında biraz silik bir yazıyla vefat tarihi 8 Zilkade 1310 (24 Mayıs 1893) olarak yazılı olmakla birlikte 1916 ve 1925 tarihli tekke listelerinde isminin zikredilmesi söz konusu tarihe ihtiyatla yaklaşmak gereğini ortaya koymaktadır. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/21; *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 30/168.

²⁷³³ CSRA, 13/156.

²⁷³⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 37b.

²⁷³⁵ Çetin, a.g.m., 587.

²⁷³⁶ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/28.

yatır oluşturulmuştur²⁷³⁷. 1990 yılında Hacı Mehmed Ali KAYA isimli bir hayırsever tarafından aynı arsaya yeni bir cami' inşa etdirilmiştir.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Seyyid Mustafa Efendi:** m.1784/h.1199 tarihli Muharremiyye Müfredat Defteri'nde "Cemalî halîfesi" olduğu belirtilmektedir²⁷³⁸. Halvetiyye'nin Uşşakiyye kolundan Cemaliyye şubesinin banîsi Şeyh M. Cemaleddin Uşşakî'nin halîfelerinden olduğu anlaşılan Seyyid Mustafa Efendi, Tabîbzade'nin *Silsilenamesi*'ne göre m.1796/h.1210 yılında vefat etmiştir²⁷³⁹.

165. Mi'mar Acem (Şeyh Seyyid İsmail-Sünnî Esir Ali Cami'i-Örümcekli Dede) Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Melek Hatun) Mahallesi, Mevlanakapı Caddesi, 61 numarada, 1492 ada 1 parselde yer almaktadır. Mevlanakapı Caddesi'ndeki kapıdan bahçeye girilince sağda cami'/tevhidhane solda ise derviş hücreleri ve devamında meşruta sıralanmaktaydı. Mi'mar Sinan'dan önce Hassa başmî'marlığı görevini yürüten Acem Ali, Sünnî Ali veya Acem Alisi İsa Beğ isimleriyle²⁷⁴⁰ tanınan zat tarafından m.1524/h.930 yılında inşa etdirilmiştir²⁷⁴¹. Aynı kişi tarafından annesi Fatıma Hatun namına Akşemseddin Mahallesi'nde bir başka cami' daha yaptırmıştır. Acem Ali'nin kabrinin mihrab önünde olduğu rivayet edilmekle birlikte taşında yazı bulunmamaktadır. Sokağın karşısında bulunan türbeden dolayı Örümcekli Dede Tekkesi adıyla da anılmıştır. Seyyid Ali Satı'nın *Hadîka Zeyli*'nde, Tabîbzade ve Ahmed Muhyiddin Efendi'nin listelerinde tekkenin ilk şeyhi olarak Sarı Osman Efendi gösterilmekde, tarîkati hakkında ise bilgi verilmemektedir²⁷⁴². C. S. Revnakoğlu, Sünbül Sinan Efendi'nin halîfesi olduğunu²⁷⁴³ yazmakla birlikte Nurullah Kılıç tarafından hazırlanan *Sünbülî*

²⁷³⁷ Reşad Ekrem Koçu, "Çivizade Mescidi", *İA*, 8/4041.

²⁷³⁸ Çetin, a.g.m, 587.

²⁷³⁹ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, B24-3.

²⁷⁴⁰ Rakım hattıyla istinsah edilmiş *Hadîkatü'l-Cevami'*de ismi Acem İsa olarak kayıtlı iken Seyyid Ali Satı tarafından neşredilen *Hadîka*'da "Acem Alisi" şeklinde yazılmıştır. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 103a; Ayvansarayî *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Sâtî', 1/206. İbrahim Hakkı Konyalı, Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki 10137 numarada kayıtlı Sultan I. Selim'e yazdığı arzında "Acem Ali" imzasını kullandığını tesbit etmiştir. Bkz. İbrahim Hakkı Konyalı, *İstanbul Sarayları*, 95.

²⁷⁴¹ Albayrak, a.g.e., 5/87.

²⁷⁴² Ayvansarayî *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/206; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23a; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 25.

²⁷⁴³ CSRA, 93/250.

Tomarı'ndan veya *Tabîbzade*'nin *Silsilenamesi*'nden bu bilgi teyid edilememektedir. Ahmed Muhyiddin Efendi vefat tarihini h.930 (1524) olarak kaydetmiştir²⁷⁴⁴. Mi'mar Acem Cami'i/Tekkesi'ni sonraki devirlerde Şeyh Seyyid Habibî İsmail Efendi, Sultan II. Mustafa'nın kızı Emine Sultan, Şeyh Hacı Mustafa Sofu Efendi ve son olarak da Şeyh Mustafa İzzet Efendi yeniden inşa veya tamir ettirmişlerdir²⁷⁴⁵. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre cami'-i şerîfin üstü evvelce tabut şeklinde kurşun kaplı olup başı sağ tarafda, caddeye doğru idi. m.1886/1303 yılında bugünkü mi'marî şeklini almıştır. 1894 yılındaki büyük depremde yıkıldıktan sonra derviş hücreleri Hazine-i Hassa'dan gelen para ile kısmen tamir ettirilmiş ve 1313 yılı Cemaziye'l-ahir (1895 Kasım/Aralık) ayında resm-i küşâd ile faaliyete geçirilmiştir²⁷⁴⁶. Diğer kısımlar uzun zaman arsa halinde kalmıştır²⁷⁴⁷. h.1329 (1911) yılında Şeyh Mustafa İzzet Efendi'nin kendi imkânlarıyla tamir ettirdiği cami'in içinde çarşambayı perşembeye bağlayan gecelerde Sünbülî usûlü icra edilmekdeydi²⁷⁴⁸. Ahmed Bahaî Efendi'nin yazdığı iki tarih manzumesi günümüzde de kitabe halinde duvarda asılı durmaktadır. İki yanında Sünbülî tacları bulunan, ortasında Sultan Mehmed Reşad'ın tuğrasıyla bölünmüş dörder satırlık iki kısımdan oluşan kitabede şu ibare okunmaktadır: *"Dilâ şu devr-i Meşrutiyet-i Sultan Mehmed'de / Yapıldı ma'rifetcuyân-ı Mevlâ'ya tecelligâh / Bu himmet-i rûh-ı pîr-i izâmî şâd itdi bî-şübhe / Ki olmuşdu nice yıl cilvezâr-ı mürşîdâna râh / idüb takdîr sa'y-i Mustafa İzzet Efendi'yi / olur şâdân kalub sâlikan-ı Sünbülî her kâh / Bahaî dürrü't-tâc eylesün târîhi pîrân / yapıldı dilnişîn bu dergâh-ı dîlcû bifazlullah 1329"*

931 yılı Zilhicce (1525 Eylül) ayı başlarında tanzim edilen ve h.943 (1535/1536) yılında zeyl yapılan Arapça vakfiyesi Şeyh Mustafa İzzet ALBULUT'da mahfuz idi. h.953 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde *"Vakf-ı Ali Beğ b. Abdülkerîm Reisü'l-Mi'marîn"* adıyla kayıtlı olup zengin vakıfları bulunmaktaydı. İmamın muallim, müezzininse halîfe olması şart idi²⁷⁴⁹. 1936 yılı başlarında çıkan büyük fırtınada minarenin külâhı uçmuş, bir servi ağacının devrilmesi sonucu Küçük Saray Meydanı Caddesi üzerindeki duvar zarar görmüştür²⁷⁵⁰. Cami' 1981 yılında

²⁷⁴⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 25.

²⁷⁴⁵ Albayrak, a.g.e., 5/225.

²⁷⁴⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 25.

²⁷⁴⁷ CSRA, 93/253-254.

²⁷⁴⁸ Albayrak, a.g.e., 5/225.

²⁷⁴⁹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 382-384.

²⁷⁵⁰ EEKEA, 10.

tamir edilmiştir. Tekkenin derviş hücrelerinin bulunduğu kısımda günümüzde Kur'an Kursu faaliyet göstermektedir. Tekkenin bahçesine 2017-19 yılları arasında İhya Vakfı tarafından İslami İlimler Külliyesi inşa ettirilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Sarı Osman Efendi (v.1524), Finikeli Abdullah (Abdî) Efendi (v.1592), Seyyid Habîbî İsmail Efendi (v.1678), Mehmed Efendi, Seyyid Ahmed Vahdî Efendi (v.1702), Seyyid Mehmed Emin Efendi (v.1757), Seyyid İsmail Said Efendi (v.1780), Seyyid Abdülhay Efendi (v.1797), Seyyid Mehmed Hasib Efendi (v.1829), Seyyid İsmail Efendi (v.1840), Seyyid Abdülhay Efendi (v.1885), Yorganî Seyyid el-Hac Mustafa Sofu (Sufî) Efendi (v.1868)

1. Mehmed Arif Efendi: Şeyh Mustafa Sofu Efendi'nin büyük oğlu olup m.1825/h.1240 yılında dünyaya gelmiştir²⁷⁵¹. Galata'da döşemeci esnafından idi. Şeyh Yunus Hilmî Efendi'nin halîfelerinden²⁷⁵² olup Keşfî Ca'fer Tekkesi'nin imamet vazifesini yürütmekdeydi²⁷⁵³. Babalarının vefatı üzerine 8 Zilhicce 1284 (1 Nisan 1868) tarihli beratla Mi'mar Acem Tekkesi meşihati küçük kardeşi M. Ali Efendi'yle müştereken uhdelerine tevcih olunmuştur. Kardeşinin yarım hissesini de vekâleten kendi idare etmiştir²⁷⁵⁴. Tabîbzade'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsına* sonradan yapılan ilavede vefat tarihi 17 Şevval 1326²⁷⁵⁵ (12 Kasım 1908) olarak gösterilmiş olmakla birlikte oğluna meşihat tevcihinin aynı yılın Cemaziye'l-evvel ayında (Haziran 1908) vuku bulması, verilen tarihe temkinle yaklaşmayı gerektirmektedir. Mi'mar Acem Tekkesi hazîresine defnedildiği bilinmekle birlikte kabir taşına rastlanmamıştır.

2. Mehmed Ali Efendi: Şeyh Mustafa Sofu Efendi'nin küçük oğlu olup m.1850/h.1267 yılında doğmuştur²⁷⁵⁶. Meşihatın yarım hissesi ağabeğinin niyabetiyle uhdesine tevcih olunmuştur. 1900'lerin başında çocuksuz vefat etmiş, hissesi de Meclis-i Meşayih'in 8 Cemaziye'l-evvel 1324 tarihli

²⁷⁵¹ İTNVD, 35.

²⁷⁵² Albayrak, a.g.e., 5/87.

²⁷⁵³ CSRA, 93/257.

²⁷⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1776 s.12.

²⁷⁵⁵ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 23a.

²⁷⁵⁶ İTNVD, 35.

mazbatasına istinaden ağabeğinin payına ilave edilmiştir²⁷⁵⁷.

3. Mustafa İzzet ALBULUT: 1284 yılı Şa‘ban ayında (Aralık 1867) dünyaya gelmiş, Deniz Askerî Rüşdiyesi’nden şahadetname almış, Kolağası İsmail Efendi’nin yanında İslam Akaidi okumuştur. Babası Mi‘mar Acem Tekkesi Şeyhi M. Arif Efendi’den 1316 yılı Receb (1898 Kasım/Aralık 1898) ayında Halvetî-Sünbülî hilafeti almış ve tekkenin meşihati 1326 yılı Cemaziye’l-evvel ayında (Haziran 1908) uhdesine tevcih olunmuştur²⁷⁵⁸. Tekkelerin seddolunması sonrasında vakfiye gereği olarak cami’de müezzin ve kayyımlık vazifesini sürdürmüştür. C. S. Revnakoğlu, Mustafa İzzet Efendi hakkında şu bilgileri vermektedir: *“Muntazam devran etdirmekde şöhet yapmışlardan biri de bu zattır. Şehremi’nde Nazmîzade Tekkesi’nde, Kumkapı’da İbrahim Paşa Cami’-i Şerîfi’ndeki Muhsine Hatun Zaviyesi’nde ve Şehremi’ndeki Remlî Tekkesi’nde Şeyh Ali Rıza Efendi’nin ihtiyarlığı ve gözlerinin görmemesi yüzünden bir müddet vekâlet de etmişdi. Yalnız küçük kardeşi binbaşılıktan emekli Ömer Rıza Beğ’e hilafet vermiştir. Yine Şehremi’ndeki Sinaniyye’den Zekâîzade Tekkesi’nde Ramazan-ı Şerîfin ilk gecesine mahsus Hazret-i Ümmî Sinan’ın dualı bir nezri olan büyük iftarda aşçılık eder, zevken ve teberrüken de bu dergâhın daima kahve nakîbliğini yapardı. Devran esnasında biraz büyükçe olan ayağı ile çivi çakar gibi tahtaya pat pat vurmasından o çevrede “Çivici Şeyh” diye bilinmişdi. Yaz, kış aba giyer, süt beyaz arakiyye üzerine ince yeşil tülbent sarardı. Çekirdekden ve tekkeden yetişmiş olduğu için her haliyle derviş adamdı. Gören tekke şeyhi demezdi. Fakir olmasına rağmen fukara babası, fukara hadimi idi. Pek san’atlı nadide kuş kafesleri yapar, bunları ekâbire ve saraya satar, parasıyla fukara doyururdu. Bu sebeple “Kafesçi Şeyh Efendi”, “Kafesçi Mustafa Efendi” derlerdi. Son zamanlarda tekkesinin harap odasına kapanmış gibi idi. Fevkalade bir lüzum olmayınca pek dışarı çıkmıyordu. Muhakkak ki fukara-i sabirîn zümresinden sayılacak hal ehli salih bir zat idi. Sıkıntılı günlerde bile kimseye ihtiyaç arz etmedi. Bununla beraber gelen misafirini i‘zaz ve ikram etmeden göndermezdi. Kafasında defterler dolduracak hatırat ve tarih yazanlara malzeme olacak bir yığın malûmat ve mazbutat vardı. Gördüğünü ve dinlediğini unutmayan, sapasağlam bir hafızaya malikdi. 4 Nisan 1950*

²⁷⁵⁷ IST.MFT.MSH d.1776 s.12.

²⁷⁵⁸ Albayrak, a.g.e., 5/87.

tarihinde 84 yaşında olduğu halde kısmen münzeviyane yaşadığı eski şeyh odasında kimsenin haberi olmadan sessiz, sedasız göçüverdi. Son zamanlarda geçimi olan kuş kafesi yapmasını babasının eski dervişlerinden kanarya mütehasısı Guguk Mustafa Dede'den öğrenmişti. Merkez Efendi hazîresinde türbe-i şerîfeye giderken sağda, ortalarda Dervîşe Şerîfe Habîbe Bacı'nın göğsünde Sünbülî tacı bulunan ta'lik yazılı mensur kitabeli mezarının bitişiğinde yatıyor. Başucundaki beyaz mermere yeni harflerle şunları yazmışlar: Mi'mar Cami'i Şeyhi / Mustafa / rûhuna Fatiha / Ölümü: 19/4/1950 / Y. (yaşı) 84"²⁷⁵⁹

166. Kasım Efendi (Seyyid Mehmed Emin Efendi) Tekkesi

Ne zaman tesis edildiğine dair bilgiye ulaşılamamıştır. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nden Mi'mar Acem Cami'i civarında olduğu anlaşılan bir Kadirî tekkesiydi²⁷⁶⁰. XIX. yüzyıla ait listelerde ise ismine rastlanmamaktadır.

Tekkenin şeyhi:

1. **Abdülkadir Efendi:** Kocamustafapaşa'da Kuşbazlar mevkiinde ikamet etmekdeyken XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Kasım Efendi Tekkesi'nin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁷⁶¹.

167. Şevkî Mustafa Efendi Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Melek Hatun) Mahallesi, Mevlanakapı Caddesi'ndeki Mi'mar Acem Cami'i civarında idi. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Mi'marda Şeyh Şevkî Mustafa Efendi Tekyesi" ismiyle kayıtlıdır²⁷⁶². m.1840/h.1256 tarihli başka bir listede salı günleri Halvetî usûlü tatbik edilen bu tekkenin arsa halini aldığı belirtilirken aynı tarihlerde hazırlanan *Hankahname*'de ise Halvetiyye'nin Nureddin (Cerrahî) koluna bağlı bir tekke olarak gösterilmiştir²⁷⁶³. 1889 tarihli *Mecmuâ-i Cevami*'de mukabele günü salı olan bir Halvetî tekkesi, 1890 tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâsı*'nda mukabele günü salı olmakla

²⁷⁵⁹ CSRA, 93/256-257.

²⁷⁶⁰ Çetin, a.g.m, 586-587.

²⁷⁶¹ Çetin, a.g.m, 586-587.

²⁷⁶² Çetin, a.g.m, 587.

²⁷⁶³ Melekpaşazade Kadrî Beğ, *Hankahname* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez Bölümü, 36), 10.

birlikte arsa haline gelmiş, 1919 tarihli *Rehber-i Tekâyâsı*'nda ise harap halde bir Halvetî tekkesi olarak kayıtlıdır²⁷⁶⁴.

Tekkenin şeyhi:

1. Şevkî Mustafa Efendi: Kaynaklarda bu tekke hakkında yeterli bilgi bulunmadığından şeyhlerinin isimlerini tesbit de zorlaşmaktadır. *Hankahname*'deki ipucundan hareketle Şevkî Mustafa Efendi'nin Halvetiyye'nin Cerrahiyye koluna mensup olduğu tahmin edilmektedir. Halil Nizameddin Efendi'nin m.1774/h.1189 yılında vefatından sonra halîfesi olarak aynı tekkeye postnişîn olan ve m.1792/h.1207 yılında vefat eden Mustafa Samî Şevkî Efendi ile aynı kişi olup olmadığı da araştırılmaya muhtaçtır²⁷⁶⁵.

168. Kılınççı (Kılincî-Kılınçlı) Tekkesi

Kaynaklarda Kılınççı, Kılınccı, Kılincî, Kılıccı, Kılıççı gibi farklı isimlerle yad edilen bu tekke Fatih, Mevlanakapı (eski Melek Hatun) Mahallesi, Mevlanakapı Caddesi, Sezai Hasan (eski Kılınçlı Tekke) Sokağı, 1 ve 3 numaralarda, 1495 ada 1 parselde yer almaktadır. Ahmed Muhyiddin Efendi, bıçakçı esnafından olan tekkenin banîsi Mehmed Efendi'nin zendostluk niyetiyle İstanbul'a göç ettiğinin tarîk kudemasınca biraz latife yollu anlatıldığını yazmaktadır. Küçük Mustafa Paşa semtinde bir tekke tesis eden Seyyid M. Said Hasbî Çavuş'dan Rıfâî hilafeti almıştır²⁷⁶⁶. C. S. Revnakoğlu ise Mehmed Sabrî Efendinin bıçakçı esnafından kılıç yapan bir usta olmadığını, havas ilmine vukufiyetiyle nefesinin keskinliğinden halk tarafından "*nefesi kılınç gibi bire bir kesiyor*" denmesi sebebiyle "Kılınççı/Kılincî" diye yad edildiğini aktarmaktadır²⁷⁶⁷. Birçok hastayı, özellikle de akıl hastalarını ayin günü tevhidhanede ism-i Hayy ile ism-i Celâl sırasında önüne alarak nefes ettiği ve iyileştirdiği çok şahid olunan bir durumdu²⁷⁶⁸. 18 Şa'ban 1276 (12 Mart 1860) tarihinde vefat etmiş olup türbede medfundur²⁷⁶⁹. Tekke büyük bir bahçe içerisinde tevhidhane, meşruta ve türbeden müteşekkildir. Mevlanakapı Caddesi ile Sezai Hasan Sokağı'nın birleştiği köşedeki türbenin yanından caddeye açılan

²⁷⁶⁴ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/60; Bandırmalizade, a.g.e., 11; Yeşilzade, a.g.e., 7.

²⁷⁶⁵ Fahreddin Erenden, Mustafa Samî Şevkî Efendi'nin Halil Nizameddin Efendi Tekkesi'nde şeyhlik yaptığını belirtmekde, ancak daha önce bir tekkede şeyhlik yaptığını dair bilgi vermemektedir. Bkz. Erenden, a.g.e., 3/127-129.

²⁷⁶⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 205.

²⁷⁶⁷ CSRA, 85/121.

²⁷⁶⁸ CSRA, 85/112.

²⁷⁶⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 205.

cümle kapısı günümüzde duvar örölmek suretiyle kapatılmış vaziyetdedir. İki katlı harem dairesinin yanındaki Sezai Hasan Sokağı'na açılan kapı da iptal edilmiştir. Bugün bekçi evi olarak kullanılan tek katlı binanın kapısı Sezai Hasan Sokağı, 3 numarada olup Katip Murat Cami Sokağı'nın köşesinde. Son Şeyh M. Arif Hulûsî Efendi, tercüme-i halinde tekkeyi ilk olarak Zecriye Gümrüğü Nazırı Mehmed Beğ'in (v.1834/h.1250) inşa ettirdiğini, Evkaf'da ise Şeyh Mehmed Sabrî Efendi'nin ilk banî olarak kayıtlı olduğunu bildirmektedir²⁷⁷⁰. Türk musikisinin meşhur bestekârlarından ve Sultan Mehmed Reşad'ın şehzadelğinde müezzinbaşısı olan Hacı Kiramî Efendi 1840 yılında bu tekkede doğmuş, Mirahur Tekkesi Şeyhi M. Nazîf Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır. Sultan II. Abdülhamid'in halli sonrası sermüezzinliğin kendisine verilmemesi, geçim sıkıntılarının artması ve eşinin üzerinde kurduğu psikolojik baskılar neticesinde muvazenesi bozulan Hacı Kiramî Efendi 1909 yılında hayatına son vermiş ve Bağdadlı (Vanî) Tekkesi hazîresine defnedilmiştir²⁷⁷¹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'deki kayda göre 28 Cemaziye'l-evvel 1266 (11 Nisan 1850) tarihinde Şeyh Mehmed Efendi tarafından tanzim etdirilen vakfiyenin özeti şu şekildedir: "*Vâkıf-ı mumâileyh mukayyed vakfiyesinde mahalle-i mezburede kâin menzilini ve ittisalinde bina eylediği zaviyesini vakf iderek meşihat ve menzil-i mezkûrun süknasını hayatda oldukça kendisine ba'dehu neslen ba'de nesl evlâd-ı zükûrunun eslah ve erşedine ve ba'de'l-inkıraz müteselsilen hulefasının akdemine şart itmiştir*"²⁷⁷². Dervişlerin halîfeler arasında seçim yaparak şeyh olacak zatı tesbit etmesi de vakfiye şartı idi²⁷⁷³. 1894 depreminde tekke yıkılınca Şeyh Süleyman Sıdkî Efendi Karagümrük'deki 7 evini satarak elde ettiği parayla 12 odalı harem, 5 odalı selamlık, bunların önünde geniş bir sofa, limonluk, kanaryalık, arpalık, ahır, samanlık inşa ettirmiştir²⁷⁷⁴. Hamdi Beğ tarafından bu ihya için şu manzumeyle tarih düşürülmüştür:

"Kılınccı Şeyh Muhammed Efendi meşhûr

Bu hankâh-ı Rıfâî'yi eylemişdi binâ

Fakat zelazil-i arziyyeden sakatlanarak

Olunca himmet-i merdâne ihtiyacnûma

²⁷⁷⁰ Albayrak, a.g.e., 5/83.

²⁷⁷¹ Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 1/467; Mustafa Rona, a.g.e., 12; CSRA, 264/513.

²⁷⁷² *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 46/261.

²⁷⁷³ CSRA, 85/106.

²⁷⁷⁴ CSRA, 85/118.

*Cenab-ı Şeyh Süleyman üçüncü postnişîn
Rızay-ı Pîr için itdi müceddeden inşâ
Olub bu türbe dahi cilvezar-ı feyz-i celî
Veliyy-i kâmile olmuşdu hubgâh-ı safâ
Görüb hitâamını Hamdî didim güher târîh
Erenler itdi serian bu ravzayı ihyâ
Sene 1312 (1895)”*

Şeyh M. Salih Efendi zamanında (1896-1900) tevhidhane tamir etdirilirken harem kısmı yeniden yapıdırılmışdır. Cümle kapısı üzerinde bulunan saç levhada tek satır halinde “*Ya Hazret-i Pîr Sultan Seyyid Ahmed er Rıfâî el Azîz el âlî Tarîkat-i aliyye-i Rifaiyyeden Kılıccı Şeyh Muhammed Sabrî Efendi’nin Dergâhıdır sene 1325 / 1328 (1910)*” yazılı idi²⁷⁷⁵. Pazar günleri öğleden sonra mukabele icra edilen²⁷⁷⁶ tekkede Saçlı Hacı Ahmed Efendi, Haydarhane Tekkesi Şeyhi Hâfız Ahmed Efendi, Merkez Efendi Tekkesi Zakirbaşı İbrahim Efendi, Zekâîzade Hüseyin Şefik Dede, Yaşar Baba, Üsküdarlı Arab Ahmed zakir, Kabakulak Tekkesi hulefasından Ali GERÇEK ve ardında da Mahyacı Abdülazîz Efendi kıyam reisi olarak hizmet görmüşlerdir. Tekkenin son zakirbaşı Yorgancı Raşid Gürer idi²⁷⁷⁷. Bu tekke Milli Mücadele döneminde Ankara’yla yapılan gizli muhaberatın merkezlerinden olup Anadolu’ya gönderilecek malzemelerden bir kısmı burada depolanıyordu²⁷⁷⁸. Tekkelerin seddi sonrasında binalardan bir kısmında karakol faaliyet göstermiştir. 16 Ocak 1929 tarihli *Vakit Gazetesi*’ne Mahlûlat Müdürlüğü’nce verilen ilânda Kılıçlı Dergâhı enkazının müzayedeye konulduğu belirtilerek ihalenin 13 Şubat 1929 günü yapılacağı duyurulmaktadır. Harem dairesinde son olarak Şeyh M. Arif Efendi’nin kızı ile damadı Ali Rıza Şengel ikamet etmiş, onların ayrılmasıyla Vakıflar İdaresi’nce kiraya verilmiştir. 1950’lerde çekilmiş fotoğraflarda çatısı kiremitle kaplı türbenin Mevlanakapı Caddesi’ne bakan duvarındaki iki pencerenin üstlerinde 6 köşeli yıldız ve bunların arasında kitabe dikkati çekmektedir. Muhtemelen 1960’larda çekilen fotoğraflarda ise iki yıldız pencerelerin üzerlerinde dururken kitabe gözükmemektedir. Günümüzde bu yıldızlar da kaybolmuştur. 23 Mart 2018’de yaptığımız görüşmede tekke tarihi araştırmacısı

²⁷⁷⁵ C. S. Revnakoğlu bu yazının kalıplarını Temmuz 1953’de gördüğünü beyan etmektedir. Bkz. CSRA, 85/104.

²⁷⁷⁶ Albayrak, a.g.e., 5/83.

²⁷⁷⁷ CSRA, 85/113.

²⁷⁷⁸ CSRA, 85/121.

Ahmed Bilgin Turnalı şu bilgiyi vermiştir: “*Kılınççı Dergâhı’nı 1975’lerde ziyaret etmişdim. 8 yaşındaki oğlumda gayet garip bir rekâket (kekemelik) belirmişdi. Mevlevî Kadri Akyürekler’in tavsiyesi üzerine dergâhın bahçesindeki kuyunun suyundan çekdik. Bir hafta kadar türbede bekletdikden sonra çocuğa içirdik. Çok enteresandır çocukcağızın rekâketi adamakıllı zail olmuşdu. O tarihlerde sanduka önü levhaların durduğunu hatırlıyorum*”. 2020 yılına gelindiğinde, geniş bahçe içerisinde bulunan türbe ve tek katlı derme çatma bir daire ayakda idi. Yavuz Selim Vakfı’na tahsis edilen tekke arsasındaki küçük binada bir bekçi ailesi ikamet etmektedir. Tekkenin diğer ahşap yapıları harabe haline gelmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kılınççı Mehmed Sabri Efendi (v.1860), Mehmed Raşid Turabî Efendi (v.1879), Saçlı Süleyman Sıdkî Efendi (v.1896).

1. Mehmed Salih Efendi: Şeyh Süleyman Sıdkî Efendi'nin büyük oğlu ve halîfesidir. Zarif bir zat olan M. Salih Efendi 2. Daire-i Belediye'de muhasebeci idi. Meclis-i Meşayih'in 7 Receb 1314 (12 Aralık 1896) tarihli mazbatasına istinaden verilen 24 Şevval 1314 (28 Mart 1897) tarihli beratla Kılınççı Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş²⁷⁷⁹, 18 Cemaziye'l-evvel 1317 (24 Eylül 1899) günü Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi tarafından postuna iclas etdirilmiştir. M. Salim Efendi, 12 Ramazan 1318 (3 Ocak 1901) tarihinde vefat etmiş olup türbede medfundur²⁷⁸⁰. Fehim Tandaç'ın bu vefat için kaleme aldığı tarîh manzumesi, Şeyh Necîb Efendizade Ferîd Beğ tarafından hüsn-i hat ile bir levhaya yazılıp sandukanın önüne konulmuştur:

“Ey zâir-i ibret-güzîn ey nezresâz-ı ibrisâr
Bir sâhib-i kalb-i selîm şu kabri cāygâh
Sâlih Efendi ki ânın zât-ı kerîmü'l-hulkunu
Kılmış idi feyz-i Hüdâ âyine-i safvet-gevâ
Öz vâlid-i dilperveri Şeyh Süleyman meşrebin
Mustahlef-i Sırrî idi bu ârif-i rûşengâh
Tecdîd idüb bu dergâhı lûtfiyle ihyâ eyledi
Oldu medâr-ı himmeti bu türbe hem şu hankâh
Zât-ı mehâsin sırrını imdâd-ı ehlullah ile
Olmuş iken bu tekyede seccade-yi pîrây-ı refah
Bir gün bihkem lemyezel geldikde emr-i İrcî

²⁷⁷⁹ IST.MFT.MSH d.1772 s.323; d.1774 s.70.

²⁷⁸⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 205.

*Cânın virüb Allah'ına dergâhını itdi penah
Merd-i vefâ-perver idi hayrî sever bir er idi
Bir bî-bedel gevher idi bu zât-ı sâhib-i intibah
Bir böyle âlî himmetin gaybûbet-i hüzn-i avri
İtmez mi her ehl-i dil hasret-i mal ah u vah
Ey kıblegâh-ı mürselîn ey nûr-ı (...) mihr u mâh
Ey rahmete'l-lilâlemîn ey şah-ı vahdet bârgâh
Âl-i abâyâ hemdem ayn bu zât-ı kudsî mezreti
Feyz-i şefaatile ânı kıl mazhar lûtf-ı İlahî
Gözyaşlarımdır gösteren tarîh-i menkutun Fehim
Sâlih Efendi eylesün bağ-ı cinâni cilvegâh”²⁷⁸¹*

2. Mehmed Arif Hulûsî Efendi: Otobiyografisine göre h.1270 (1854) yılında²⁷⁸², Osmanlı Arşivi'ndeki tercüme-i haline göre ise 1271 yılı Cemaziye'l-ahir (1855 Şubat/Mart) ayında²⁷⁸³ dünyaya gelmiştir. Şeyh Süleyman Sıdkî Efendi'nin küçük oğlu ve halîfesidir. Keçeci Pîrî Mahallesi'ndeki İbtidaî Mektebi'nde okumuş, özel hocalardan Arabî ve Farişî ilimleri tahsil etmiş, 1287 yılı Şa'ban (1870 Kasım) ayında Şura-yı Devlet Mazbata Odası'nda vazifeye başlamıştır²⁷⁸⁴. Aynı kurumdan Mülkiye Dairesi baş muavini olarak m.1909/h.1327 yılında emekliye ayrılmıştır. Ağabeğinin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 14 Safer 1319 (1 Haziran 1901) tarihli mazbatasına istinaden Kılınççı Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur²⁷⁸⁵. Bekâr Beğ Tekkesi Şeyhi Fuad Efendi'ye, ağabeği M. Salih Efendi'nin oğlu Şehremaneti muhasebe kalemi kâtiblerinden Hüseyin Reşad Efendi'ye²⁷⁸⁶ (v.1936) ve yine ağabeğinin damadı Harbiye Nezareti Harita Şubesi kâtiblerinden Seyyid Hasan Saim Eliüstün'e (v.1956) Rıfaiyye'den hilafet vermiştir²⁷⁸⁷. C. S. Revnakoğlu'nun “pek kibar, müeddeb bir zat” olarak tarif ettiği M. Arif Hulûsî Efendi 7 Kasım 1929 günü vefat etmiş, Kozlu Kabristanı'nda Hamza Balî'ye atfedilen (aslında Kara Balî) türbenin yanına defnedilmiştir²⁷⁸⁸. Üç kızından Hasene Ruhsar Hanım (v.1970), albay Hasan Selahaddin Gürer²⁷⁸⁹ (1896-1978) ile evliydi.

²⁷⁸¹ CSRA, 85/107.

²⁷⁸² Albayrak, a.g.e., 5/83.

²⁷⁸³ BOA DH.SAİDd..26.7.

²⁷⁸⁴ BOA DH.SAİDd..26.7.

²⁷⁸⁵ IST.MFT.MSH d.1774 s.70.

²⁷⁸⁶ Hüseyin Reşad Beğ 15 Nisan 1936 günü vefat etmiş olup Kozlu Mezarlığı'nda A/2 adada orta yolun üzerinde medfundur. Bkz. CSRA, 85/115.

²⁷⁸⁷ Albayrak, a.g.e., 5/83; CSRA, 85/114.

²⁷⁸⁸ CSRA, 85/114.

²⁷⁸⁹ Albay H. Selahaddin Gürer, Remlî Tekkesi Şeyhi Hüseyin Halis Efendi'nin kız kardeşi Şahende Hanım'ın oğludur.

İkinci kızını bestekâr Ali Rıza Şengel'le (v.30 Eylül 1953), üçüncü kızını ise emekli Yarbay Ali Memduh Celesun'la (v.28 Ocak 1954, Kozlu Kabristanı) evlendirmişdi.

169. Şeyh Matrak (Arpacı-Arabzade-Arab Hasan Efendi-Hasan Kudsî Efendi-Sırrîzade) Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Melek Hatun) Mahallesi, Selam Ağası Sokağı, 29 numarada, 1509 ada 12 parseldeki Arpa Emîni Mehmed Efendi'nin inşa ettirdiği Arpacı Mescidi'ne²⁷⁹⁰ XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde Sa'dî meşayihinden Seyyid Hacı Hasan Kudsî Efendi imam olarak ta'yin edilmiş ve burada Sa'dî usûlü icrasına başlamıştır²⁷⁹¹. Tekkenin son dönemde cümle kapısı yanında bulunan kitabesinde ve *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da meşihat tarihi olarak h.1251 yılı verilse de 1834'deki Saliha Sultan Düğünü davetlilerinin bulunduğu listede Sa'diyye'den Arpacı Tekkesi Şeyhine yer verilmesi ²⁷⁹² kuruluş tarihinin daha eskilere dayandığını göstermektedir. Mukabele günü tekkenin ilk tesisinde pazar²⁷⁹³ iken m.1890/h.1307 ve m.1925/h.1343 yılına ait listelerde²⁷⁹⁴ salı olarak kayıtlıdır. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'deki vakfiye özeti şu şekildedir: "*Mumaileyh Arpacı Mehmed Efendi Mescid-i Şerîfi imamı el-Hac Hasan Efendi ibnû's-Seyyid el-Hac Mehmed Emîn Efendi'nin vakfiyesinde beş yüz kuruş nukûd vakf idüb mescid-i mezkûr derûnunda pazar günlerinde salât-ı zuhrdan sonra tarîkat-ı Sa'diyye evrad-ı şerîfi ve zikr u tevhîd kıraatini şart ve galle-i vakfiyyeden yevmî on dört akçe meşihat ve meşîhata meşrûta olmak üzere yevmî bir akçe tevliyyet vazîfesi tahsîsi ve tevliyyet ve meşîhatı evvelen nefesine ba'dehu istihkakı olan hulefâsına şart eylemiştir.*"²⁷⁹⁵

İçinde Şeyh el-Hac Seyyid Mustafa Efendi, Şeyh Osman Nihad Efendi ile eşi Emine Ratîbe Hanım medfun olduğu türbenin önünde Şeyh Ahmed İzzî Efendi'nin mürşidi ve süt babası Sa'dî hulefasından Ahmed Canib Efendi'nin kabri bulunmakdaydı. Henüz hayatdayken hazırlatıldığından alt kısmında tarih bulunmayan, istimlâklar yapılırken Aksaray Murad Paşa Cami'i'ne nakledilen kabir şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Ya Hû / Tarîkat-ı aliyye ve nesl-i / Sa'diyye'den Kadem-i Şerîf / Dergâh-ı*

²⁷⁹⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 28b.

²⁷⁹¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 24/130.

²⁷⁹² Aynur, a.g.m, 34.

²⁷⁹³ *Asitane*, 8.

²⁷⁹⁴ Bandırmalızade, a.g.e., 10; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/270.

²⁷⁹⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 24/130.

Şerîfi post / nişîni merhûm eş şeyh / Ahmed Agâh Efendi hazretlerinin / hulefalarından Şehremîni kurbünde / Simkeş mahallesi imamı / olub Dergâh-ı Hakk'a intikal / eyleyen eş Şeyh Ahmed Canib / Efendi'nin ruhiyçün Fatiha / tarih-i viladeti sene 1266 / tarih-i vefatı sene 133...(son rakam yazılmamış) Müddet-i ömrü (yazılmamış)"

Dergâhın cümle kapısı üzerinde nesihle yazılmış şu kitabe vardı: "*Arpacı Mescidi demekle ma'ruf tarîk-i Sa'diyye'den Şam-ı Şerîfli es Seyyid el-Hac Hasan Efendi Zaviyesi zikrullah bed eyleyüb banî-i vakf-ı sâni olub târîhi tahrir olundu sene 1251*"

Bu kapının yanındaki dört köşe kitabede yine nesih hatla "*Dergâh-ı Hazret-i Şeyh Hasan Kudsi es Sa'dî*" ibaresi yazılıydı²⁷⁹⁶.

Mülkiye memurlarından Şemseddin Beğ, Şeyh Osman Nihad Efendi'nin dervişlerinden Mülkiye'de memur Aksaraylı Ahmed Beğ, Merkez Efendi Türbedarı Arab Salih Dede, Odabaşı Şeyhi Ahmed Muhtar Efendi'nin halîfesi Câbî Ahmed Efendi, Merkez Efendi Tekkesi Zakirbaşısı ve Yahya Agâh Efendi halîfesi Hayrî Efendi ile oğlu İbrahim Efendi, Üsküdarlı Arab Ahmed, Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi'nin akrabasından Zekâîzade Hasan Şefik Dede, Gürgür Mehmed Efendi ve Yorgancı Şeyh Raşid (Gürer) Efendi bu tekkede zakirlik yapmışlardır²⁷⁹⁷.

Reşad Ekrem Koçu, günümüzde Bican Balcıoğlu Yokuşu'nda arsası bulunan Arpaemini Mescidi'ni anlatdığı ansiklopedi maddesinde, *Hadîka*'daki Mi'mar Acem Cami'i civarındaki Arpacı Mescidi'ne dair verilen bilgilerden yararlanmış, bu durum aynı ismi taşıyan iki mescidin karıştırılmasına sebep olmuştur. Bican Balcıoğlu Yokuşu'ndaki mescid 1946 yılında pencere kaidelerine kadar yıkılmış vaziyetdeydi²⁷⁹⁸. Tekkelerin seddolunması sonrası kadro dışı bırakılan Arpacı Mescidi (Şeyh Matrak Tekkesi) kendi haline terk edilip harabe halini almıştır. Bulunduğu sokakda istimlâkler yapılırken türbe yok edilmiş, hazîresinde bulunan Şeyh Ahmed Canib Efendi'nin kabri Aksaray, Murad Paşa Cami'i bahçesine nakledilmiştir. Uzun yıllar gecekondur işgalinde kalan arsası temizlenerek 2010 yılında temel kazısına başlanmış ve buraya yeni bir cami inşa edilmiştir. Mescidin banîsinin ismi "Arpa Emîni Mehmed Efendi" olmasına rağmen meşihat vaz' eden

²⁷⁹⁶ CSRA, 61/157.

²⁷⁹⁷ CSRA, 61/155.

²⁷⁹⁸ Reşad Ekrem Koçu, "Arpaemini Mescidi", *İA*, 2/1055.

“el-Hac Hasan Kudsî ibnû’s-Seyyid Mehmed Emin Efendi”den hareketle yeni inşa olunan cami’e hatalı olarak “Mehmed Emin Efendi Cami’i” ismi verilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid el-Hac Hasan Kudsî Efendi, Sırrîzade Seyyid Abdurrahim Hıfzî Efendi (v.1864), el-Hac Seyyid Hâfız Osman Hilmî Efendi (v.1874), Seyyid Mehmed Efendi (v.1870), Saraç (Sarrac) el-Hac Seyyid Mustafa Efendi (v.1876), Hasırîzade Mehmed Nurî Efendi (v.1884), Osman Nihad Efendi (v.1894)

1. Ahmed İzzî ONAT: Şeyh Osman Nihad Efendi ile Etyemez Tekkesi Şeyhi Mustafa Ferîd Efendi’nin kızı Emine Ratibe Hanım’ın evliliğinden m.1886/h.1303 yılında dünyaya gelmiştir²⁷⁹⁹. Babasının vefatında yaşı küçük olduğundan Meclis-i Meşayih’in 16 Safer 1312 (18 Ağustos 1894) tarihli mazbatasına istinaden dedesi Şeyh Ferid Efendi niyabetiyle meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²⁸⁰⁰. Dedesinin bir sene sonra vefatı üzerine dayısı Şeyh Hüseyin Hüsnî Molla Beğ niyabet etmeye başlamış²⁸⁰¹, ardından bir müddet de Dügümlü Baba Tekkesi Şeyhi Etyemezli Hasan İhsan Efendi burada vekil olarak bulunmuştur²⁸⁰². Dayısının yanında seyr u sülûka başlamış, Kadem-i Şerif Tekkesi Şeyhi Ahmed Agâh Efendi’nin halîfesi ve Simkeş Cami’i’nin²⁸⁰³ imamı Ahmed Canib Efendi’den Sadî hilafeti almış, 9 Cemaziye’l-ahir 1324 (31 Temmuz 1906) tarihinde Bekâr Bey Tekkesi Şeyhi İhsan Efendi’nin rehberliğinde Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes’ud Efendi tarafından Şeyh Matrak Tekkesi’ndeki makamına iclas etdirilmiştir²⁸⁰⁴. Meclis-i Meşayih ise tekke meşihatine asaleten ta’yinine dair mazbatayı 7 Cemaziye’l-evvel 1329 (6 Mayıs 1911) günü onaylamıştır²⁸⁰⁵. Oğlu Osman Nihad ONAT, Hâfız Hattat Mehmed Salahaddin ERARSLAN (v. İstanbul, 1958), Mithat SERTOĞLU (v.İstanbul, 1995) ve Şeyh Elif Efendi’nin oğlu Ahmed Muhtar Hasırcıoğlu (v.İstanbul, 1969) kendisinden hilafet almışlardır²⁸⁰⁶. 1925’de tekkelerin seddolanması

²⁷⁹⁹ CSRA, 61/153.

²⁸⁰⁰ IST.MFT.MSH d.1772 s.196.

²⁸⁰¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 152; IST.MFT.MSH d.1735 s.130.

²⁸⁰² CSRA, 241/66.

²⁸⁰³ Mevlanakapı Mahallesi, Simkeş Cami’i Sokağı, 1505 ada 9 parselde olup günümüzde sadece arsası mevcuttur.

²⁸⁰⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 152; CSRA, 61/155.

²⁸⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.130.

²⁸⁰⁶ CSRA, 61/154.

sonrasında Kız Muallim Mektebi muhasebeciliği, Karagömrük Ortaokulu ve İmam Hatip Mektebi kâtibliklerinde bulunmuş ve 1951 yılı Mayısında emekliye ayrılmıştır²⁸⁰⁷. Son günlerinde demans rahatsızlığından mustarib olan Ahmed İzzi Efendi Göztepe, Bağdad Caddesi, 259/5 numaralı evinde²⁸⁰⁸ ikamet etmekteyken 25 Temmuz 1978 günü vefat etmiş, 27 Temmuz günü Merkez Efendi Cami’inde öğle vakti kılınan cenaze namazı sonrası Kozlu Kabristanı’na defnedilmiştir²⁸⁰⁹. Ali Rıza Şengel’in ayak ucu tarafında medfundur. Kevser Hanım’la evliliğinden Osman Nihat ONAT, Fahrünnisa ONAT ve Saime ÖNALP isimli 3 çocuğu dünyaya gelmiştir. Tacı, hırkası ve diğer eşyası oğlu Osman Nihat ONAT’a intikal etmiştir.

170. Kal’adibli Ahmed Efendi (Ciğerci Baba) Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Melek Hatun) Mahallesi, Kale Dibi Sokağı’nda tesis edilen bu tekkeyi Mustafa Özdamar 1505 ada 15 parselde göstermekdedir²⁸¹⁰. Söz konusu parsel günümüzde bölünmüş olup 18 parselde küçük hazîresi kalabilmiştir. Atillâ Çetin tarafından yayımlanan m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*’nde “Mevlevihane Yenikapusu kurbünde Şeyh Ahmed Kadirî Tekyesi”ne rastlanmaktadır²⁸¹¹. m.1840/h.1256 yılında hazırlandığı tesbit edilen bir listede kurb-ı Bab-ı Mevlevîhane-i Cedîd’de mukabele günü çarşamba olan “Kadiriyye’den Kal’adibli Ahmed Efendi Tekyesi”ne yer verilmiştir²⁸¹². Bandırmalizâde’nin h.1307 (1890) tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâsı*’nda aynı tekke arsa halinde gösterilmekdedir²⁸¹³. Sonraki dönemde Ciğerci Baba kabri yanında beş odadan ibaret tek katlı zaviye olarak yeniden inşa olunmuş, tekkelerin seddolanmasından kısa süre sonra bakımsızlıktan yıkılmıştır²⁸¹⁴. Günümüze hazîresinden Şeyh Ahmed Efendi’nin kabri ile kırık vaziyetdeki bir kadın mezar taşı ulaşabilmiştir.

Tekkenin şeyhleri:

1. **Ahmed Efendi**: Kubbe Tekkesi Şeyhi Kadiriyye’den el-Hac Muhammed Emin Efendi’nin kıdemli halîfelerindendir. C. S. Revnakoğlu’nun notlarında

²⁸⁰⁷ CSRA, 61/155.

²⁸⁰⁸ Ev adresini Mithat Sertoğlu, Kemal Elker’e o da Ahmed Bilgin Turnalı’ya bildirmiştir. Bkz. ABTA, Hasan Kudsî Efendi Tekkesi Dosyası.

²⁸⁰⁹ *Hürriyet Gazetesi* (27 Temmuz 1978).

²⁸¹⁰ Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 185.

²⁸¹¹ Çetin, a.g.m, 587.

²⁸¹² *Asitane*, 11.

²⁸¹³ Bandırmalizade, a.g.e., 12.

²⁸¹⁴ CSRA, 93/269.

Ahmed Efendi'nin, Kılılı Yusuf Tekkesi'nde bir müddet postnişîn olarak bulunduktan sonra Mevlevîhanekapısı'ndaki tekkeyi uyandırdığı yazılıdır²⁸¹⁵. Ancak diğer kaynaklarda böyle bir bilgiye rastlanmamakda, Harbî Mescidi'nin Rıfaiyye'den Şeyh Osman Efendi tarafından m.1815/h.1230 yılında dergâha dönüştürüldüğü belirtilmektedir²⁸¹⁶. Kendi eliyle kedilere ciğer yedirdiği için "ciğerci baba" lâkabıyla anılan Şeyh Ahmed Efendi 1198 yılı Rebiu'l-ahir ayında (Mart 1784) vefat etmiş, tekkesinin yanındaki Meclis-i A'yan başkâtibi Su'dî Beğ'in evinin bahçesine defnedilmiştir²⁸¹⁷. Başında Kadirî tacı bulunan şahidesinde sülüsle şu ifade yazılıdır: "Hüve'l-Hayyu'l-Bakî / Tarîkat-i Kadiriyye'den Kubbe / Şeyhi el-Hac Muhammed Efendi / hulefasından Şeyh Ahmed / Efendi ruhuna ve sâir / ehl-i îmân ervâhına / rahmetler eyle lillahi'l-Fatiha / sene 1198"

2. **Hüsni Efendi:** Kadirî meşayihindendir. h.1307 (1890) tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da bu tekkenin şeyhi olduğu kayıtlıdır.
3. **Ahmed Efendi:** "Üsküdarlı Arab Ahmed" diye bilinen bu zat İstanbul tekkelerinin meşhur zakirbaşlarından idi. Keçeciler'deki M. Şemseddin Efendi Tekkesi Şeyhi Ca'fer Hayrullah Efendi'den Kadirî-Resmî hilafeti almış, bir müddet Kal'adibli Ahmed Efendi Tekkesi'nde irşad ile meşgul olmuştur²⁸¹⁸.
4. **İsmail Hakkı Efendi:** Murad Efendi'nin oğlu olup rûmî 1321 (1905) yılında Mevlevîhanekapısı'nda dünyaya gelmiştir. Muhtelif dergâhlarda kahve nakîbliği ve meydan hizmeti görmüştür. C. S. Revnakoğlu'nun verdiği bilgiye göre "pek ümmî olmakla beraber, temiz kalpli, ihlâslı, saf bir" zat olan İsmail Hakkı Efendi çocukluğunda Kılınccı Tekkesi'ne devam etmiş, ardından Açık Türbe Şeyhi Şerefeddin Efendi'ye bağlanmış, son olarak da Şehremini'ndeki Ceylanlı Tekkesi'nin postnişîni Erzurumlu Ulvî Baba'dan Kadirî hilafeti almıştır. 1925 sonrasında Hazret-i Merkez Cami'i'nin

²⁸¹⁵ CSRA, 93/268

²⁸¹⁶ İhtifalci Ziya Beğ, Harbî Mescidi'nin Rıfâi Şeyhi Osman Efendi tarafından dergâha dönüştürüldüğünden söz edilmektedir. Bkz. Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 153. Son şeyh M. Cemaleddin Efendi de mescidin imamı Berberler Şeyhi Osman Efendi tarafından h.1230 yılında meşihat vaz'edildiğini anlatmaktadır. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/84

²⁸¹⁷ CSRA, 93/267

²⁸¹⁸ CSRA, 93/264

kayyımlığını yapmış, her sene Muharrem'in 16'sında aşure pişirmiştir²⁸¹⁹. C. S. Revnakoğlu'nun yazdıklarından anlaşıldığına göre İsmail Hakkı Efendi 1960'larda hayatta idi.

171. Peyk Dede Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Veled-i Karabaş) Mahallesi, Peyk Dede Sokağı, 1405 ada 24,25,26 parsellerde bulunmaktaydı. "Peyk Dede" lâkabıyla bilinen Şeyh Ahmed Remzî Efendi tarafından bir Halvetî-Gülşenî tekkesi olarak inşa ettirilmiş, oğlu Şeyh Mustafa Yeksan Efendi tarafından m.1803/h.1218 yılında vakfiyesi tanzim ettirilmiştir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de yer alan vakfiye özeti şöyledir: "*Vâkıf-ı mumaileyh 1218 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde mahalle-i mezburda kâin tekyesini vakf iderek sükna ve meşihatini hayatında kendisine ba'dehu neslen ba'de nesl erşed evlâdına ba'de'l-inkıraz tekye-i mezbûrenin akdem hulefasına şart itmiştir.*"²⁸²⁰ 21 Receb 1275 (25 Şubat 1859) tarihli arzuhale göre tekkenin Evkaf Nezareti'nden de alınan yardımla 8.600 kuruş harcanarak tamir ettirildiği anlaşılmaktadır²⁸²¹. 1880'li yıllarda Dellâl Şeyh Hacı Hasan Efendi tekkeyi eski haline göre daha büyük olarak yeniden inşa ettirmiştir²⁸²². Tekkelerin seddolunması sonrası yıkılmış olup sadece duvarla çevrili hazîresi günümüze intikal edebilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ahmed Remzî Efendi, Mustafa Yeksan Efendi, Hilalci İbrahim Efendi (v.1823), Seyyid Ahmed Sırrî Efendi (v.1838), Tiryakî Seyyid Muhammed Said Aşkî Efendi (v.1854), Seyyid Abdülkadir Efendi (v.1881), Dellâl Hacı Hasan Celâlî Efendi (v.1890)

1. **Seyyid Ali Galib Efendi:** Dellâl Hacı Hasan Efendi'nin oğludur²⁸²³. Gümrük İdaresi'nde kâtib, Aksaray'daki Kara Mehmed Paşa Camii'inde de imam idi. 18 Zilkade 1307 (5 Temmuz 1890) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına

²⁸¹⁹ CSRA, 93/265 ve Dosya:115/190

²⁸²⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 19/103.

²⁸²¹ BOA İ.DH.0426.

²⁸²² CSRA, 112/22.

²⁸²³ C. S. Revnakoğlu'na göre Şeyh Hasan Efendi'nin üvey oğludur. Bkz. CSRA, 112/22. Tabîbzade ismini "Mehmed Galib" olarak yazmakla birlikte Osmanlı Arşivi'nde bulunan mühründe "Seyyid Ali Galib bin Şeyh Hacı Hasan Celâlî" yazılıdır. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki tevcih kaydında da Şeyh Hasan Efendi'nin oğlu olduğu belirtilmekde, üveyliğinden söz edilmemektedir. Bkz. IST.MFT.MSH d.1770 s.25.

istinaden Peyk Dede Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuşdur²⁸²⁴. “Oldukça dirayetli ve terbiyeli” bir zat olarak tarif edilen²⁸²⁵ Galib Efendi 1327 yılı Zilhicce ayında²⁸²⁶ (Aralık 1909/Ocak 1910) Hac ziyareti için bulunduğu Hicaz’da²⁸²⁷ vefat etmiştir.

2. Mehmed Abdu'n-nebî (Nebî) Efendi: m.1862/h.1278 yılında dünyaya gelmiştir. Merkez Efendi Tekkesi postnişini Halvetî-Sünbülî meşayihinden Ahmed Mes’ud Efendi’nin küçük kardeşi ve halîfesidir²⁸²⁸. Şeyh Seyyid Ali Galib Efendi vefat ettiğinde oğlunun yaşı küçük olduğundan Abdu’n-nebî Efendi Peyk Dede Tekkesi’ne niyabeten ta’yin olunmuşdur²⁸²⁹. 28 Rebiu'l-evvel 1328 (9 Nisan 1910) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından mazbatası verilmiş, 28 Cemaziye'l-evvel 1328 (7 Haziran 1910) tarihinde meşihat tevcih olunmuşdur²⁸³⁰. Vefat tarihi Tabîbzade ve C. S. Revnakoğlu tarafından 8 Receb 1330 (24 Haziran 1912) verilmekle²⁸³¹ birlikte M. Nurullah Kılıç’ın *Silsilenamesi*’nde hicrî 1329²⁸³², Merkez Efendi Cami’i ile türbe arasında kalan küçük hazîredeki kabir taşında²⁸³³ ise 1331 yazılıdır.

3. Ahmed Mesut Berkman: Şeyh Nebî Efendi’nin oğlu olup Koruk Tekkesi Şeyhi M. Nurullah (Kılıç) Efendi’den Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır²⁸³⁴. Meclis-i Meşayih 16 Şevval 1330 (28 Eylül 1912) tarihli mazbatasına²⁸³⁵ istinaden Peyk Dede Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuşdur²⁸³⁶. 21 Şubat 1941 (24 Muharrem 1360) günü vefat eden²⁸³⁷ Ahmed Mesut

²⁸²⁴ IST.MFT.MSH d.1770 s.25.

²⁸²⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 207.

²⁸²⁶ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 20a.

²⁸²⁷ IST.MFT.MSH d.1734 s.20.

²⁸²⁸ M. Nurullah Kılıç, *Silsilename*, 68.

²⁸²⁹ IST.MFT.MSH d.1734 s.20.

²⁸³⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.4,187. Kadirîyye’den M. Hayrî Efendi de şeyh ta’yin olunmak için müracatda bulunmuşsa da Meclis-i Meşayih’den 6 Rebiu'l-ahir 1328 (16 Nisan 1910) tarihinde verilen cevabda mazbatanın M. Abdu’n-nebî Efendi’ye tevcih edildiği bildirilmiştir. Bkz. IST.MFT.MSH d.1734 s.18.

²⁸³¹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 20a; CSRA, 112/26.

²⁸³² M. Nurullah Kılıç, *Silsilename*, 68.

²⁸³³ Ağabeği Şeyh Hasan Adlî Efendi ile aynı kabirde medfun olup tek bir şahide bulunmaktadır. Şeyh Hasan Adlî Efendi’nin 1928 yılındaki vefatı sonrası şahide dikilmiş olduğundan Şeyh Nebî Efendi için yazılan 1331 tarihinin sehven yazılmış olma ihtimali de bulunmaktadır.

²⁸³⁴ M. Nurullah Kılıç, *Silsilename*, 69.

²⁸³⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.187.

²⁸³⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 19/103.

²⁸³⁷ M. Nurullah Kılıç, *Silsilename*, 69. C. S. Revnakoğlu ise vefat yılını 1940 olarak kaydetmiştir. Bkz. CSRA, 112/26.

Berkman'ın Necmiye Hanım ile evliliğinden Öznur ve Hatice Vedia²⁸³⁸ isimli kızları dünyaya gelmiştir.

172. Tarsus (Kökcüzade-Muhammed Efendi) Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Veledi Karabaş) Mahallesi, Mücevher Sokağı, 64 numarada, 1412 ada 52 parselde yer alan mescidi Fatih Sultan Mehmed devri görevlilerinden Ali Fakih inşa ettirmiştir. Ayvansarayî, Tarsus Mescidi bölümünde Ali Fakih'in kabir yerinin belli olmadığını yazmakla²⁸³⁹ birlikte Fatih'in çobanbaşı olan Ali Fakih, Kocamustafapaşa semtinde yaptırdığı, vazife giderleri Cami'-i Kebîr Vakfı'ndan karşılanan²⁸⁴⁰ cami'in avlusunda kendisine atfedilen bir kabir mevcuttur. *Hadîka*'ya göre bu isimle anılmasına sebep imam olarak görev yapanlardan birinin Tarsuslu olmasıdır²⁸⁴¹. Ahmed Muhyiddin Efendi ise *Tomar-ı Tekâyâ*'da Pîr Sünbül Sinan Efendi'nin halîfelerinden Şeyh Muhammed Tarsusî'nin burada şeyhlik yaptığından dolayı Tarsus Tekkesi diye tanındığını yazmaktadır²⁸⁴². Son Şeyh Hayrî Efendi de ikinci rivayeti tekrarlayarak Tarsuslu Şeyh Efendi tarafından önceleri Sünbülî ayini icra edildiğini, m.1795/h.1210 yılında Kökcüzade Şeyh M. Ali eş Şükrî Efendi'ye berat tevcih olunduktan sonra burada Rıfâî ayini icra edilmeye başlandığını anlatmıştır²⁸⁴³. Osmanlı Arşivi'nde yer alan 6 Zilhicce 1215 (20 Nisan 1801) tarihli arzuhalde anlaşıldığına göre Nakşibendiyye'den Şeyh Ali Efendi Tarsus Tekkesi'ni yeniden inşa ettirdiğini beyan ederek taamiyye tahsisi için müracaatda bulunmuşdur²⁸⁴⁴. Gerek Tabîbzade'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı*'nda gerekse bugün hazîrede bulunan Şeyh Ali Efendi'nin kabir taşında Rıfâiyye'den olduğu yazılıdır. Şeyh Ali Efendi'nin Tarsus Tekkesi'nde Rıfâî usûlünü tatbik ettirmiş olmasını bu tarîkatden de hilafet almış olabileceği fikrini akla getirmektedir. Mukabele günü m.1840/h.1256 ve m.1890/h.1307 tarihli tekke listelerinde pazar²⁸⁴⁵ iken 1919 yılında hazırlanan *Rehber-i Tekâyâ*'da cuma olarak kayıtlıdır. Son şeyh M. Hayrî Efendi tekkenin hususî gününün pazarı pazartesiye başlayan gece olduğunu bildirirken m.1925/h.1343 tarihli *Sefîne-i Evliya*'da

²⁸³⁸ 1913 yılında doğmuş, Foça ve Tekirdağ'da öğretmenlik yapmış, Hikmet Gökten ile bir müddet evli kaldıktan sonra ayrılmış ve 1997 yılında vefat etmiştir. Kabri Merkez Efendi Cami'i ile türbesi arasındaki küçük hazîrededir.

²⁸³⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 68a.

²⁸⁴⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 72a.

²⁸⁴¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 68a.

²⁸⁴² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 184.

²⁸⁴³ Albayrak, a.g.e., 5/86.

²⁸⁴⁴ BOA C.EV.00276.14079.001.

²⁸⁴⁵ *Asitane*, 7; Bandırmalızade, a.g.e., 8; Yeşilzade, a.g.e., 2.

pazartesi olarak gösterilmiştir²⁸⁴⁶. 1930'lara doğru yıkılıp dört duvar halini alan yapının etrafı gecekondularca işgal edilmiş, 2000'li yıllarda da kağıt toplayıcılarına mesken olmuştur. Tekkenin arsası temizlendikten sonra 2009 yılında restorasyon amacıyla ihaleye çıkılmış, 2011 yılında başlanan inşaat 2012'de tamamlandıktan sonra ibadete açılmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kökcüzade Muhammed Ali eş Şükrî Efendi (v.1810), Ali Efendi, İbrahim Vehbî Efendi (v.1841), Seyyid Edhem İbrahim Zühdi Efendi (v.1846), Seyyid Ahmed Zikrî Efendi (v.1849), Mustafa Vehbî Efendi, Osman Efendi (v.1857), Ali Koç Efendi (v.1864), Seyyid Ahmed Safî Efendi (v.1892)

1. Abdülkerim Ruhî Efendi: Gençliğinde Enderun'da bulunmuş²⁸⁴⁷, sonrasında tütüncülük ve arzuhalcilikle geçimini temin etmiştir²⁸⁴⁸. Tarsus Tekkesi Şeyhi Seyyid Ahmed Safî Efendi'nin yanında seyr u sülûk görüp Rıfaiyye'den hilafet almıştır. Son devir Melâmîlerinden Arab Hoca namıyla meşhur Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'yle h.1288 yılı sonlarında (Şubat 1872) İstanbul'a gelip Harîrîzade M. Kemaleddin Efendi'nin Boyacıköyü'ndeki yalısında misafir olduğu vakit tanışmış, Ustrumca'ya yaptığı iki ziyarette melâmet neşvesine vasıl olmuştur²⁸⁴⁹. Abdülkerim Ruhî Efendi'ye m.1880/h.1296 yılında Tarsus Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur. Ca'fer Ağa Tekkesi şeyhliği de Seyyid Ahmed Safî Efendi'nin vefatıyla uhdesine verilmişse de buradaki hakkından 1315 yılı Şevval (1898 Mart) ayında feragat etmiştir²⁸⁵⁰. A. Gölpınarlı'nın kendisini tanıyanlardan naklettiğine göre zahirdeki davranışlarına dikkat etmemesi, günlerini kahvede tavla oynayarak geçirmesi, çoğalan müridlerinin melâmet neşvesinin bir tezahürü olarak karşısına çıkan kişilere Vahdet'den bahis açmaları sebebiyle²⁸⁵¹ 11 Ramazan 1319 (22 Aralık 1901) tarihinde Bursa'ya sürgün edilmiştir²⁸⁵². Demans benzeri bir rahatsızlık geçiren²⁸⁵³

²⁸⁴⁶ Albayrak, a.g.e., 5/86; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/270.

²⁸⁴⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 184.

²⁸⁴⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

²⁸⁴⁹ Tabîbzâde'ye göre Harîrîzade M. Kemaleddin Efendi'den, A. Gölpınarlı'ya göre ise Seyyid Muhammed Nurû'l-Arabî'den Melâmî hilafeti almıştır. Bkz. Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 20b; Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

²⁸⁵⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

²⁸⁵¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

²⁸⁵² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 184.

Abdülkerim Ruhî Efendi Nalbantoğlu Mahallesi'ndeki evinde 1323 yılı Zilkade ayında (Ocak 1906) vefat etmiştir²⁸⁵⁴. M. Şemseddin Ulusoy, “uzun boylu, hafif sakallı ve hoş simalı bir zat olduğunu, merak ârız olduğundan hatırlayamadığı bir kişinin ismi için kendisine sık sık müracaat ettiğini” bildirmektedir. Emir Sultan yolunda Sancakdar Baba Türbesi karşısındaki kabristana defnedilmiştir²⁸⁵⁵. Damadı Fehim Tandaç'a²⁸⁵⁶ (v.1952), Terlikçi Salih'e (v.1923) ve Kantarcı Aziz Baba'ya (v.1925) İstanbul'da, Ya'kûb Efendi'ye de Bursa'da hilafet vermiştir²⁸⁵⁷.

2. Seyyid Mehmed Hayrullah (Hayrî) Efendi: Şeyh Seyyid Mehmed Tahir Efendi'nin oğlu olup m.1863/h.1280 yılında Haleb'de doğmuştur. Anne ve baba tarafından soyu Pîr Abdülkadir-i Geylanî'ye dayanmaktadır. Lânga'da Ruznamçeci Ali Efendi İbtidâî Mektebi'ni bitirdikten sonra Bayezid'de 2 sene Rüşdiye tahsili görmüştür. Bir süre babasıyla beraber Adapazarı'nda ikamet etmiş, döndükten sonra eksik kalan derslerini Şeyh Ali Efendi ve babasından okumuştur. m.1882/h.1299 yılında intisab ettiği Kasımpaşa'da Cami-i Kebîr civarında mukîm Mısırlı Şeyh Ali Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlayarak m.1894/h.1311 yılında Rıfâî-Sayyadî hilafeti almıştır. Amcası Halebli Abdurrahman Efendi'den Kadirî, Nakşî ve Halvetî, babasından da yine Kadirî hilafeti almıştır. m.1879/h.1296 yılında İmalât-ı Harbiye'de iş hayatına başlamış, Meşrutiyet'in ilanından 1914 yılı sonuna kadar da İstanbul Liman Dairesi'nde mücellid olarak çalışmıştır. Yapılan imtihan neticesinde 11 Mayıs 1322 (24 Mayıs 1906) günü Tarsus Tekkesi'ne postnişîn ta'yin edilmiş, Şeyhülislam tarafından mazbatası verilmiştir²⁸⁵⁸. O esnada Mustafa Lütfî Efendi imam, Faik Efendi müezzin,

²⁸⁵³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

²⁸⁵⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 184. *Mecmuâ-i Tekâyâ*'ya sonradan düşülen kayıta ise vefat yılı h.1326 yazılıdır. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 11b.

²⁸⁵⁵ Mehmed Şemseddin Ulusoy, *Bursalı Mutasavvıflar Âlimler ve Meşhurlar, Bahar-ı Şemsî*, haz. Mustafa Kara-Serhat Gültaş- Olcay Kocatürk (Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2021), 45.

²⁸⁵⁶ CSRA, 270/65. Ahmed Yüksel Özemre ise Fehim Tandaç'ın Üsküdar'da bir sohbet meclisi halini alan attar dükkânının müdavimlerinden kaymakam emeklisi Melâmî Abdullah (Emre) Beğ'in halîfesi olduğunu yazmaktadır. Fehim Tandaç'ın vefatının 1952, Abdullah Emre'nin vefat tarihinin de 1976 oluşu dikkat çekicidir. Üsküdar'da Hakimiyet-i Milliye Caddesi'nde Kara Davud Cami sırasında bir kırtasiye dükkânı işleten İzzet Beğ de Fehim Tandaç'ın müridlerindendi. Bkz. Fehim Tandaç, *Öz Söz, Din Bilgilerinin Özünden Sözler*, haz. Ahmed Yüksel Özemre (Şahsi Yayın, ty), Takdîm bölümü, 3.

²⁸⁵⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 320.

²⁸⁵⁸ Kendi tercüme-i halinde 11 Mayıs 1322'de mazbata verildiği belirtilirken 15 Cemaziye'l-evvel 1328 (25 Mayıs 1910) tarihli Meclis-i Meşayih yazışmasında Tarsus Tekkesi'nin şeyhliği için Mehmed Emin Efendi, Hüseyin İlmî Efendi, Vasfî Efendi, Abdu'l-hamîd Efendi, Fahreddin Efendi, Ali

kardeşi Tahsin Efendi ise kayyım olarak hizmet görmekdeydi²⁸⁵⁹. Tekkelerin seddolunduğu 1925 yılında buradaki şeyhliği devam eden²⁸⁶⁰ M. Hayrî Efendi'nin vefat tarihi tesbit edilememiştir. Dervişlerinden biri meşhur karagöz oynatıcılarından Hayalî Küçük Ali idi²⁸⁶¹. C. S. Revnakoğlu, Şeyh M. Hayrî Efendi'nin 4 oğlundan en büyüğü olan Mehmed USEL hakkında şu bilgileri vermektedir: *"Tarsus'un Mehmed Efendi derlerdi. Gençliğinde bir müddet seyyar tulûat kumpanyalarında komiklik etmişti. Son zamanların orta derecede sayılan kıyam reislerindendir. Her tekyeye gitmezdi. Daha ziyade babasının yolu olan Rıfâî-Sayyadîlerin zikirlerinde bulunurdu. Kısa boylu, ufak tefek yapılı bir zat olduğu için kıyam tevhiidine pek girmezdi. Kalbî ism-i Celâl'de, hele beyyûmî zikrinde coşkunluklar gösterirdi. Aşıkane halleri vardı. Zikri idaresi ustalık idi. Yorulmak olsun bilmezdi. Tekyelerin sırlanmasından sonra Üniversite'ye kaloriferci olmuştu. Bu vazifede iken 1 Ocak 1953 tarihinde göçtü. Son kıyam reislerinden Kör Mehmed Efendi bu zatdan yetişmişti. Sesi ve tavrı da ona benzerdi."*²⁸⁶²

173. Karagöz (Zerdecizade-Sadullah Çavuş Mescidi) Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Veled-i Karabaş) Mahallesi, Karabaş Çeşmesi Sokağı, 1 numarada, 1406 ada 13 parselde bulunmaktadır. Sa'dullah Çavuş tarafından inşa ettirilen mescid, yanında bulunan Karagöz Mehmed Paşa'nın h.1083 (1672/1673) tarihli çeşmesi sebebiyle daha ziyade Karagöz Mescidi/Tekkesi adıyla tanınmıştır²⁸⁶³. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında²⁸⁶⁴ burada imamlık yapan Halvetî-Cerrahî meşayihinden Zerdecizade Hâfız Hüseyin Efendi, bir hane vakfetmek suretiyle meşihat vaz' eylemiş²⁸⁶⁵, mescid içerisinde zikir icrasına başlamıştır. Osmanlı Arşivi'nde Sa'dullah Çavuş Zaviyesi Şeyhi Hüseyin Efendi'nin dervişlerine taamiyye tahsisine dair 2 Zilhicce 1196 (8 Kasım 1782) tarihli bir belgeye rastlanmaktadır²⁸⁶⁶. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Şeyh İsmail Hakkî Efendi

Rıza Efendi, Abdu'n-nebî Efendi ve Hüseyin Hilmî Efendi'nin de katıldığı imtihan neticesinde Mehmed Harullah Efendi'nin şeyhliğe layık bulunarak mazbata verildiği belirtilmektedir. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/85; IST.MFT.MSH d.1734 s.47; d.1735 s.17,18,261.

²⁸⁵⁹ Albayrak, a.g.e., 5/85-86.

²⁸⁶⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 50/279.

²⁸⁶¹ CSRA, 128/421.

²⁸⁶² CSRA, 116/39-42.

²⁸⁶³ Ayvansarayî, *Hadîka*, 78b.

²⁸⁶⁴ Tekkenin son şeyhi Hüseyin Hüsnî Efendi meşihat vaz'ının h.1201 yılında olduğunu bildirmekle birlikte söz konusu tarih Zerdecizade Hafız Hüseyin Efendi'nin vefat yılıdır.

²⁸⁶⁵ Erenden, a.g.e., 4/5.

²⁸⁶⁶ BOA C.EV.001.96.09787.002.

döneminde tekke yeniden yapıdırılmışdır²⁸⁶⁷. Mukabele günü 1840'larda cumartesi iken son dönemde çarşambaya alınmıştır²⁸⁶⁸. 1925 sonrasında ibadete kapatılıp kadro dışı bırakılan mescid/tevhidhanenin çatısı 1944 yılında çökmüştür. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü tarafından Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'ne yazılan 15 Eylül 1944 tarihli yazıda enkazın kaldırılacağı ifade edilmektedir²⁸⁶⁹. 1961 yılında hayırseverlerin gayretleriyle temelleri üzerine yeniden inşa edilen cami' günümüzde ibadete açıktır²⁸⁷⁰.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Zerdecizade Reisu'l-kurra Hâfız Hüseyin Efendi (v.1787), Abdurrahman Hilmî Efendi (v.1801), Mehmed Salih Rıf'atî Efendi (v.1805), Mehmed Nu'man Efendi, el-Hac Osman Efendi, Mahmud Celâleddin Efendi (v.1842), İsmail Efendi (v.1845), Hâfız Seyyid Mehmed İzzet Efendi, Hâfız Seyyid Mehmed Said Efendi (v.1876)

1. Seyyid İsmail Hakkî Efendi: Şeyh M. Said Efendi'nin büyük oğludur. m.1866/h.1282 yılında doğmuştur. Babasının vefatında 10 yaşında olduğundan Şeyh Abdüllâtif Fazlî Efendi kendisine naib ta'yin olunmuştur. Sa'dullah Çavuş Mescidi'nin müezzinliğini ifa eden²⁸⁷¹ İsmail Hakkî Efendi'ye Abdüllâtif Fazlî Efendi tarafından dallı arakiyye giydirilmiş, mürşîdi tarafından gönderildiği Cerrahî Asitanesi'nde Yahya Galib Hayatî Efendi'den hilafet almıştır. Meclis-i Meşayih'in 29 Cemaziye'l-ahir 1322 (10 Eylül 1904) tarihli mazbatasına istinaden Karagöz Tekkesi meşihati asaleten uhdesine tevcih olunan²⁸⁷² İsmail Hakkî Efendi 29 Kânun-ı evvel 1326 (9 Muharrem 1329 / 11 Ocak 1911) günü vefat etmiş²⁸⁷³, Kocamustafapaşa Hankahı'nda kılınan cenaze namazı sonrası dergâhında, babasının kabrine defnedilmiştir²⁸⁷⁴. C. S. Revnakoğlu, İsmail Hakkî

²⁸⁶⁷ Erenden, a.g.e., 5/78.

²⁸⁶⁸ *Asitane*, 6; Bandırmalızade, a.g.e., 12; Albayrak, a.g.e., 5/78; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/274.

²⁸⁶⁹ EEKEA, 789.

²⁸⁷⁰ İrfan Üstündağ-Hakkı Alçep-Erdal Karaman, *Fatih Camileri ve Mescidleri* (İstanbul: Fatih Müftülüğü Yayını, Şubat 2017), 302.

²⁸⁷¹ CSRA, 169/124.

²⁸⁷² IST.MFT.MSH d.1775 s.69.

²⁸⁷³ IST.MFT.MSH d.1735 s.294. Fahreddin Erenden'e göre 11 Muharrem 1328 (23 Ocak 1910) perşembe günü vefat etmiştir. Ancak söz konusu tarih pazar gününe denk geldiğinden 1329 yerine sehven 1328 yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Bkz. Erenden, a.g.e., 4/71. Tabîbzade'nin *Mecmua-i Tekâyâsı*'nda da vefat tarihi 11 Muharrem 1329 (12 Ocak 1911/31 Kânun-ı evvel 1326) günüdür. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmûâ-i Tekâyâ*, 42a. Son Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi de ağabeyinin 1326 yılında vefat ettiğini bildirmektedir. Bu tarih de Rûmî olmalıdır. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/78.

²⁸⁷⁴ Erenden, a.g.e., 5/77-79.

Efendi'ye dair şu bilgileri aktarmaktadır: “Devranda ikili- birli ayak vururdu. Yani ism-i Hû'ların başındaki düm'de ve ikinci olarak da ism-i Celâl'in sonuna gelen tek'lerde tekrar ayak vururdu ki devran idaresinde ve halakayı yürütmekde çok mühim bir işdir. Mestin üzerine aba terlik giyer topuğu ile kadem vurur gibi güm güm devran etdirirdi. Devranın çiğini çıkarır derlerdi. Devranı bidayetde Kumrulu Şeyhi Lâtif Efendi'den sonra da Merkez Şeyhi Nureddin Efendi'den meşk etmişti. Düm tek usûlüyle böyle çok mükemmel ve müstesna tarzda saatlerce devran zikrini idare etmekde büyük, emsalsiz iktidar gösteren Şeyh Hakkî Efendi Halvetî Şeyhi olduğu halde kıyam zikrinde de aynı muvaffakiyeti izhar iderek güzel kıyam ve kuûd tevhidi eder ve etdirirdi. Hazret-i Nureddin Hankahî'nin son şeyhi Fahreddin Efendi devranı kısmen kendisinden ta'lim etmiştir. Daima tacıyla gezen meşhur mecazibden Saka Selâhaddin, Karagöz Şeyhi Hakkî Efendi'nin halîfelerindendir. Karagöz Şeyhi Hakkî Efendi'nin tevhidhaneye girmesinde de başka bir hususiyet vardı. Sokakta gezdiği üst baş ile kat'iyen zikirde bulunmazdı. İç çamaşırına kadar soyunur, dökünür, şalvar gibi don giyer, üstüne altıpeş entari ayağına topuksuz mest çeker. Sirtına aldığı sof veya cübbenin ceplerinde bir şey bulundurmaz, Mevlevîler gibi parmağından yüzüğünü bile çıkarır, ancak bu şekilde tevhidhaneden içeriye girebilirdi. Mukabele-i Şerîfden sonra da yine soyunmayınca meydan odasına inmezdi. Zikirde giydiğini dışarıda kullanmazdı.”²⁸⁷⁵

2. Hüseyin Hüsnî Efendi: Şeyh M. Said Efendi'nin küçük oğlu olup m.1869/h.1285 yılında dünyaya gelmiştir²⁸⁷⁶. Kapağası İbtidâî Mektebi'nde ve Odabaşı Rüşdiyesi'nde tahsil görmüş, Valide-i Atîk Tekkesi Şeyhi Mahmud Efendi'den Halebî ve Kudurî okumuştur²⁸⁷⁷. Babasının vefatı sonrası tekkeye vekil ta'yin olunan Şeyh Abdüllâtif Fazlî Efendi tarafından tüy arakiyyesi tekbirlenmiş, Cerrahî Asitanesi postnişini Rızaeddin Yaşar Efendi tarafından da dallı arakiyye giydirilmiştir. 12 Rebiu'l-evvel 1326 (13 Nisan 1908) günü yine Rızaeddin Yaşar Efendi'den hilafet alan Hüseyin Hüsnî Efendi ağabeyinin vefatı üzerine Karagöz Tekkesi'ne postnişin olmuştur. Resmi iclası ise Cerrahî Asitanesi Şeyhi

²⁸⁷⁵ CSRA, 169/122-123.

²⁸⁷⁶ İTNVD, 37.

²⁸⁷⁷ Albayrak, a.g.e., 5/78.

İbrahim Fahreddin (Erenden) Efendi'nin riyasetinde 5 Cemaziye'l-evvel 1340 (4 Ocak 1922) günü ifa edilmiştir. Sa'dullah Çavuş Mescidi imamlığı Mustafa Efendi'nin vefatı üzerine başka talipli çıkmayınca yapılan imtihanda başarı gösteren Hüseyin Hüsnî Efendi'ye 25 Şevval 1338 (12 Temmuz 1920) tarihinde tevcih olunmuştur²⁸⁷⁸. Cerrahî Asitanesi'ne Hamdî Efendi'nin vefatıyla meydancı, daha sonra da aşçı dede olmuştur. Ömrünün son demlerinde geçirdiği hastalık sebebiyle zikirleri Cerrahî Asitanesi postnişini İbrahim Fahreddin Efendi icra ettirmişti. 17 Şevval 1345 (19 Nisan 1927) günü vefat eden Hüseyin Hüsnî Efendi, Merkez Efendi Cami'i'nde Şeyh İbrahim Fahreddin Efendi tarafından öğle vakti kıldırılan cenaze namazı sonrası Merkez Efendi Kabristanı'nda sebilin bulunduğu kapıdan girişte sağ tarafa annesinin ve üvey kardeşinin kabrinin yanına defnedildi. Burası sonradan yol haline getirildiğinden kabri kaybolmuştur²⁸⁷⁹.

174. Bâlâ (Bâlî Efendi-Bâlîkuyusu) Tekkesi

Fatih, Mevlanakapı (eski Veled-i Karabaş) Mahallesi, Bala Tekkesi Sokağı, 1409 ada 6 parselde cami-tevhidhane, 7 parselde hazîre, 1412 ada 19 parselde derviş hücreleri ve matbah bulunmaktadır. Topçubaşı Bâlî Süleyman Ağa u sahaya m.1460/h.865 yılında ahşap çatılı dört duvardan ibaret bir mescid inşa ettirmiş²⁸⁸⁰, imam ve müezzin için de ev yaptırmıştır. XIX. yüzyılın ortalarında harap duruma düşen cami'i Sazkâr Kalfa h.1279 (1862/1863) yılında yeniden inşa ettirmiştir. 1894 depreminde tamamen yıkılınca da Adile Sultan bugünkü haliyle ihya etmiş ve 7 Cemaziye'l-ahir 1314 (13 Kasım 1896) günü açılış merasimi gerçekleştirilmiştir. Sekizgen mi'mariye sahip cami' aynı zamanda tevhidhane işlevi görmekdeydi. 1834'deki Saliha Sultan ve 1836'daki Mihrimah Sultan Düğünleri'ne bu tekkeden Rıfâî Şeyhi İbrahim Efendi davet edilmiştir²⁸⁸¹. Balâ kuyusu civarındaki arsa haline gelmiş mescidin yerine yeni bir mescid inşa ettiren ve meşihat vaz' ederen Şeyh Hilmî Efendi'nin perşembeyi cumaya ve pazarı pazartesiye bağlayan geceler Nakşî, pazartesi günleri de Kadirî ve Rıfâî ayini icra ettirdiği rivayet edilmektedir. Bir süre sonra zor kullanılarak meşihat elinden

²⁸⁷⁸ IST.MFT.MSH d.1740 s.27; CSRA, 169/121.

²⁸⁷⁹ Erenden, a.g.e., 5/76-79.

²⁸⁸⁰ Muhiddin Hattatoğlu, "İstanbul Silivrikapı'da Topçubaşı Balâ Süleyman Ağa Mimarî Manzumesi", *Vakıflar Dergisi* IV (1958), 184.

²⁸⁸¹ Aynur, a.g.m, 34; Baycar, a.g.e., 105.

alınmış, vefat edince de Karacaahmed Kabristanı'na defnedilmiştir. Kabrinin etrafı şebeke ile çevrili idi²⁸⁸². Balâ Tekkesi'ne m.1863/h.1279 yılında yeniden inşa olunca meşihat Mekkeli Muhammed Said Efendi'den Nakşî-Müceddidî hilafeti alan M. Ali Efendi'ye tevcih olunmuştur. Muhiddin Hattatoğlu'nun verdiği bilgiye göre türbedeki sandukalar sırasıyla Topçubaşı Balî Süleyman Ağa, hanımı, Şeyh Ali Efendi, Mekke Şeyhlerinden Said Can Efendi, Şeyh Ali Efendi'nin zevcesi Ayşe Sıdika Hanım ve Şeyh M. Sa'deddin Efendi'ye aiddi²⁸⁸³. Cami'in cümle kapısının karşısındaki derviş hücreleri, selamlık ve matbahı ihtiva eden U şeklindeki binayı ise Sultan II. Abdülhamid yaptırmıştır. İki yanında Nakşî tacları bulunan tekke kitabesi hattat Ömer Faik Efendi'nin²⁸⁸⁴ oğlu Muhiddin Hattatoğlu'nun gayretleriyle 1946 Haziranında Topkapı Sarayı'na nakledilip avludaki duvara raptedilmiştir. Burada sergilenirken yere düşüp kırılmıştır²⁸⁸⁵. Cami' kapısının karşısında Sultan II. Abdülhamid'in analığı Perestû Kadın Efendi'nin 13 Zilkade 1313 (26 Nisan 1896) tarihli bir çeşmesi vardır. Bu külliyenin en dikkat çekici kısımlarından birini m.1892/h.1309 yılında yaptırılan sebil, çeşme ve muvakkithane bloğu teşkil etmektedir. Hakkı Göktürk'ün İlkokulun başöğretmeni Kemal Anacak'dan aldığı bilgiye göre Sazkâr Kalfa'nın yaptırdığı, Şeyh M. Sa'deddin Efendi'nin genişlettiği 3 katlı ahşap harem dairesi 1941-42 yıllarında yıkılmıştır. Şeyh Ömer Fahreddin Efendi'nin verdiği arzuhale istinaden Meclis-i Meşayih'in yazdığı 7 Muharrem 1337 (14 Ekim 1918) tarihli yazıdan anlaşıldığına göre o esnada tekkenin selâmlık kısmında iskân edilen polisler dervişlere sıkıntı vermekteydi²⁸⁸⁶. Camlı bir dolap içerisindeki tekkenin kitapları 1925 sonrasında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Bir süre karakol olarak kullanılan sebil içindeki dört oda 1980'lerde imam ve müezzine tahsis edilmiş, 2000'li yıllarda ise mesken olarak kiraya verilmiştir. Derviş hücrelerinde günümüzde Silivrikapı İlkokulu faaliyet göstermektedir. Cami'e bitişik 3 katlı şeyh dairesi Şeyh Ömer Fahreddin Efendi'nin vefatı sonrası cami'de müezzin olarak görev yapan kardeşi Şemseddin Efendi'ye kalmıştır. Salih Semih Bildir'in Ahmed Bilgin Turnalı'ya aktardığına göre derviş meşrep biri olan Şemseddin Efendi'nin İzzeddin ve Rabia isimli iki çocuğu vardı. İçki bulamadıklarında ispiroto kullanan İzzeddin ve

²⁸⁸² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 162; CSRA, 143/90

²⁸⁸³ Muhiddin Hattatoğlu, a.g.m., 186.

²⁸⁸⁴ Hattat Ömer Faik Beğ Şeyh M. Ali Efendi'nin baldızının oğludur. Bkz. CSRA, 143/57.

²⁸⁸⁵ İlhan Hattatoğlu'yla 4 Aralık 2016'da yapılan görüşme.

²⁸⁸⁶ IST.MFT.MSH d.1739 s.35.

Rabia'nın oğlu Nevzat'ın (dayı ve yeğen) ahşap binayı 1941-42 yıllarında²⁸⁸⁷ "Sultan yaptı, biz satıyoruz" diye naralar atarak parça parça söküp satdıkları anlatılmaktadır. Cami'in bahçesinde 1982'de ayakta olan yazlık şeyh evinde son şeyh ailesinden Salih Semih Bildir ve kızkardeşi Semiha Bildir ikamet etmekteydi. Onların da vefatıyla ahşap bina yıkılmışdır²⁸⁸⁸. Cami' 1951 ve 1973 yıllarında tamir restore edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

İbrahim Efendi, Hilmî Efendi, Seyyid el-Hac Mehmed Ali Efendi (v.1880)

- 1. Hâfız Mehmed Sa'deddin Efendi:** m.1852/h.1268 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh M. Ali Efendi'nin oğludur²⁸⁸⁹. Şeyh Muhammed Can Mekki'nin oğlu Muhammed Said Efendi'den Nakşî-Müceddidî hilafeti almıştır²⁸⁹⁰. Seyyid M. Ali Efendi'nin vefatı sonrası oğullarından Ahmed Nureddin Efendi kendi meşihat hakkından feragat etmiş, Şemseddin Efendi'nin de ehil olmadığı anlaşılmış, en büyük oğul M. Sa'deddin Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 5 Rebiu'l-evvel 1298 (4 Şubat 1881) tarihli mazbatasına istinaden meşihat ve tevliyet tevcih olunmuştur²⁸⁹¹. m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-yı Tekâyâ*'da Ahmed Efendi bu tekkenin şeyhi olarak gösterilmiştir. M. Sa'deddin Efendi m.1898/h.1316 yılında Hacca gittiğinde yine kardeşi Ahmed Nureddin Efendi'yi 6 ay şeyh vekili olarak bırakmıştır²⁸⁹². Meclis-i Emval-i Eytam baş kâtibliğinden emekliye ayrılan²⁸⁹³ M. Sa'deddin Efendi 1917 yılı Temmuz ayında vefat etmiş ve türbeye defnedilmiştir²⁸⁹⁴. Nisar-ı Aşk Hanım'la evliliğinden Ziyaeddin, Zehra ve Bahaüddin isimli çocukları olmuştur. Küçük oğlu Bahaüddin Efendi m.1915/h.1333 yılında yeni aldığı motosikletle gezerken Altımermer'de bir ağaca çarparak yaralanmış, sonra da vefat etmiştir²⁸⁹⁵. Kabri mihrab tarafındaki hazîrededir. C. S. Revnakoğlu Şeyh Sa'deddin

²⁸⁸⁷ Hakkı Göktürk, "Bâlâ Cami'i ve Tekke, Türbe, Sebil ve Çeşmeleri", *İA*, 4/1959.

²⁸⁸⁸ Ahmed Semih ve Semiha Bildir'in annesinin amcası Sadık Beğ, Şeyh M. Sa'deddin Efendi'nin kızı Zehra Hanım'ın kocasıdır. Ahmed Semih Bildir hiç evlenmemiş, Semiha Bildir'in ise kocası vefat etmiş, çocukları da olmamıştır. Evli iki kardeşleri daha vardı. Bkz. ABTA, Balâ Tekkesi Dosyası

²⁸⁸⁹ İTNVD, s.42

²⁸⁹⁰ CSRA, 143/102.

²⁸⁹¹ IST.MFT.MSH d.1762 vr.25a-b.

²⁸⁹² CSRA, 143/86.

²⁸⁹³ IST.MFT.MSH d.1738 s.145.

²⁸⁹⁴ CSRA, 143/79.

²⁸⁹⁵ CSRA, 143/75.

Efendi'ye dair şu bilgileri vermektedir: “Çevresinde çok tanınmış, sevilmiş simalarından biri olan Sa'deddin Efendi Adile Sultan'ın şeyhi olmuş, elindeki büyük serveti tekyeye harcayarak muhteşem iki sebil, çeşme, türbe ve muvakkithaneden başka iki de ilkokul yaptırmış bu mektebin öğretmenlerini kendi varlığıyla yetiştirmiş ve geçindirmiştir. Çeşme ve sebilin açılma töreninde üç gün şerbet akıtıldığını görenlerden öğreniyoruz. Bu iki sebilin arasındaki kuşak yazılarıyla sanduka levhaları, diğer kitabeler Şefik Beğ'in damadı ve çırağı Ömer Faik Kemterî Beğ'indir. Çevrenin yaşlılarından edindiğimiz bilgilere göre Şeyh Sa'deddin Efendi'nin en büyük zevki fukarayı doyurmak imiş. Bunun için Ramazan'da her akşam bir bargir (beygir) yükü ekmek gelir, her gece 18 sofraya yemek verilir ve her sofrada en aşağı 20 çocuk yemek yer ve her gün devamlı olarak 100 okkadan fazla meyve dağıtılırdı. Duvarlar sofranın şimşir kaşıkları bile hususi olarak yaptırılırdı. Saplarının ucuna Nakşî tacı işlenmişti. Hayrı seven, çok zengin bir zat olan Şeyh Sa'deddin Efendi Mısır Çarşısı'ndaki sıra dükkânları ile Balıklı etrafındaki bostan ve ayvalıkların gelirini tamamıyla tekyeye bırakmışdı. Masraflar buradan karşılanırdı. Hatta Balıklı Rum Kilisesi yanındaki ayvalık ile 5 dönüm bostanın patrikhane tarafından maşatlık'a ilave edilmek üzere kendisine 15.000 altın verildiği halde muvafakat etmediğini daima söylerler. Sa'deddin Efendi kurulan sofraları bizzat kontrol eder, yemek yiyen fukaraya dış kirası olarak kendi eliyle birer mecidiye dağıtırdı. Silinen camların, taşlıkların temizliğinin muayene işini dahi kendi yapardı. Elinde beyaz bir mendil ile veya keten gömleğinin koluyla hepsini siler, oğar bir bir parlatmağa çalışırdı. Kızlarağası Neş'et Ağa Vakfı'ndan yılda birkaç Mevlid-i Şerif ve Mi'raciyye okunur, Muharrem ayında 100 okka buğdaydan aşura kaynatılıb fukaraya dağıtılırdı. Muharremde 3 büyük kazan aş pişerdi. Bu kazanlar Sultan Selim ve Hamidiye İmaretleri'nden getirilirdi. Güğümlerine aş doldurmak için tekyenin önünden Karabaş Mahallesi'ne kadar halk dizilirdi. Mevlid ve Mi'raciyye masrafları için Neş'et Ağa Bakırköyü'nde koca bir konak vakfetmişti. Mevlid için bin külâhdan fazla şeker yaptırılırdı. Saraylara sekiz araba güğümler içinde süzme aşure gönderilir, ağızları salaşporlarla bağlanır, üzerleri Sa'deddin Efendi'nin meşihat mührüyle mühürlenirdi. Mevlid-i Şerif ve Mi'raciyye'de her şahsa ayrı ayrı 300 tepsi içinde Hummas-Hummasiye denilen tatlıdan yapılan kırmızı renkte şerbet, soğut süt ve 3

külâh da şeker verilirdi. Kurban Bayramı'nda 40 kurban kesilirdi. Tekyede daimi olarak bir erkek aşçı ile bir yamağı bulur, emlâkının gelirlerine bakan iki de tahsildar istihdam olunurdu. Şeyh Sa'deddin Efendi Mevlevîhanekapusu ile Silivrikapusu mezarlıklarının duvarlarını da yaptırmış, buraların temizliğine ve icabında tamirlerine bakılmak üzere vakıflar bırakmıştır. Yine bu çevrenin su ihtiyacını karşılamak üzere sebillerin altına yaptırdığı 3 büyük sarnıç ile kırdaki birkaç çeşme halâ kullanılmaktadır. Florya yolunda telsiz istasyonuna varmadan göze çarpan 4 yalaklı güzel çeşme de Şeyh Sa'deddin Efendi'nin hayırları arasındadır. 5-6 ay çalışılarak meydana getirilmiştir. Sa'deddin Efendi babasının uzun zaman mücavir kaldığı Mekke'ye buradan 40 kişi göndererek oradaki Muhammed Can'ın türbesini, su yollarını ve çeşmeleri tamir ettirmiş ve bu 40 kişinin gidip gelme masraflarını yine kendisi vermiştir. (...) Çocukluğunu Şeyh Sa'deddin Efendi merhumun terbiyesi altında geçirmiş bulunan Edirnekapısından Otakçılar'da Nakşibendiyye'den Maktul Mustafa Paşa Tekyesi son şeyhi Bosnalı Mehmed Ali Can Efendi merhumun küçük kardeşi Kadri Can Şeyh Sa'deddin Efendi hakkında diyor ki: "Bu zat-ı muhterem hakikat hal, akran ve emsali arasında yüksek insani meziyetlerle temeyyüz etmişti. Tabiat ehli, zevk-i selime malik bir insandı. En büyük zevki vermek ve yedirmekdi. Her nereye gitmiş bulursa kendinin büyük bir zat olduğu anlaşılır hemen sevilir ve kendisine misalsiz bir hürmet gösterilirdi. Hediye ... bile daima şeyin iyisini seçerdi. Beğenmediği bir şeyi kimseye vermezdi. Zamanının en çok kısmını ibadet ve mütalaa ile geçirirdi. Sokağa çıkmaktan pek hoşlanmazdı. Fakat gençlerin sıralara gitmesini eğlenmesini teşvik ederdi. 5 vakit namazını tekyesinin camii'inde kılardı. Hayatını ve olanca varını tekyeye ve memleketin hayrına vakfetmişti." Görülüyor ki Şeyh Sa'deddin Efendi o civarda bir şehir belediyesinin yapacağı işi yapmıştır. Kısa bir rahatsızlıktan sonra Seferberliğin son yıllarında göçtü. Tekyenin yanındaki türbede önceden yaptırdığı lahdinde yatmaktadır."²⁸⁹⁶

- 2. Ömer Fahreddin Efendi:** Hâfız Muhammed Sa'deddin Efendi'nin vefatında oğlu Ziyaeddin Efendi'nin akıl hastalığı bulunması sebebiyle²⁸⁹⁷ bir süre M. Ali Efendi'nin oğullarından Şemseddin Efendi meşihate vekâlet etmiştir. 16 Şubat 1918 tarihli bir kayıtda tekkenin meşihati için yapılacak imtihana

²⁸⁹⁶ CSRA, 143/74-82.

²⁸⁹⁷ Hakkı Göktürk, "Bâlâ Camii ve Tekke, Türbe, Sebil ve Çeşmeleri", İA, 4/1958.

hazırlanması için Meclis-i Meşayih tarafından 12 Mart'a kadar kendisine izin verilmiştir²⁸⁹⁸. Şemseddin Efendi'nin yeterli bulunmaması üzerine Meclis-i Meşayih kardeşi Ömer Fahreddin Efendi'yi imtihandan geçirmiş ve muvaffak olunca da kendisi için 16 Nisan 1918'de meşihat mazbatası düzenlenmiştir²⁸⁹⁹. Tekkelerin seddolunduğu 1925 yılında burada şeyh olarak bulunan²⁹⁰⁰ Ömer Fahreddin Efendi'nin vefat yılını Burak Çetintaş 1928²⁹⁰¹, Salih Semih BİLDİR 1930²⁹⁰² olarak vermiştir. Seyyid Nizam Türbesi arkasında medfundur. Lütfiye Hanım'la evliliğinden Cavide, Cazibe ve Burhan Cahid isminde 3 çocuğu olmuştur²⁹⁰³. Oğlu Burhan Cahid Morkaya Köroğlu Gazetesi'nin sahibi idi.

29. Mimar Hayrettin Mahallesi

175. Kara Baba Tekkesi

Fatih, Mimar Hayrettin Mahallesi, Yeniçeriler Caddesi, Kara Baba Türbesi Sokağı, 1167 ada 16 parselde yer almaktadır. 4 (eski 10) numaralı bina tekkenin iki katlı harem dairesidir. 2 (eski 8) numaralı kapıdan girilince türbe ve arkasındaki selamlık binasına geçilmektedir. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığı rivayete göre fetih esnasında burada şehit düşen Kara Bâlâ'nın (kara oğlan ma'nasına gelmekteymiş) ismi zamanla "Kara Baba-yı Velî" haline dönüşmüştür. Kara Baba'nın, buraya getirilen hastaların ve yaramaz çocukların üzerinden atıyla geçmek suretiyle devse yaptığı ve şifaya kavuşmalarına vesile olduğu halk arasında anlatılagelmiştir. Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerden Kara Baba-yı Velî Türbesi ile ilgili ilk kayda 6 Cemaziye'l-ahir 1272 (13 Şubat 1856) tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde rastlanılmakta olup Haremeyn Hazinesi'nden türbedara 30 kuruş muharremiyye verilmekteydi²⁹⁰⁴. A. Muhyiddin Efendi Kara Baba Türbedarının vazifesinin Pertev Paşa'nın Selimiye'deki kütüphanesinin vakfından karşılandığını yazarken C. S. Revnakoğlu vakıfnamede böyle bir kayda rastlamadığını, Pertev Paşa'nın evkafının varidatının fazlasından olabileceğini belirtmektedir²⁹⁰⁵. Hocapaşa Yangını'nda

²⁸⁹⁸ IST.MFT.MSH d.1738 s.160.

²⁸⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1738 s.145.

²⁹⁰⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 15/84.

²⁹⁰¹ Vefat yılı bilgisi İbrahim Ethem Gören tarafından aynı aileden Burak Çetintaş'dan öğrenilmiştir.

²⁹⁰² 1922 doğumlu olan Salih Semih Bildir, Ahmed Bilgin Turnalı'ya "Şeyh Fahreddin Efendi'nin vefatı ben 8-9 yaşlarında vuku bulmuştur. Seyyid Nizam Türbesi'nin arkasındaki hazîreye defnetdiler, mezar taşı galiba yok." diye anlatmıştır.

²⁹⁰³ ABTA, Balâ Tekkesi Dosyası.

²⁹⁰⁴ BOA EV.d.15504.

²⁹⁰⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 191; CSRA, 187/21.

harap olduktan sonra Naîm Efendi vasıtasıyla haberdar edilen Mısır Hidiv ailesinden Zeyneb Hanım tarafından 500 lira harcanarak m.1869/h.1286 yılında türbe yeniden inşa olunmuş, yanına da meşruta ve tevhidhane ilave edilmiştir²⁹⁰⁶. Buna dair Senih'in tarih manzumesini ihtiva eden ta'lik kitabe meşruta kapısının üzerinde bulunmaktadır: "*Acib yanmış iken yaptı Hakk'ın avn u lûtfından bu tekve ve şehrab olan olur himmet ile ihya / Senîh eyle musanna' mısra'-ı târîhini tanzîm yine inşa kıldı Kara Baba Dergâhı a'lâ. 1286*". Türbenin yanındaki kapının üzerinde ikinci bir kitabe bulunmaktadır. Üstde tuğra şeklinde istif edilmiş "*La İlahe İllallah Muhammedü'r Resulullah*", altta bir çerçeve içinde iki satır halinde "*Küşâd bâd be devlet hemîşe in dergâh / Bihakkı eşhedu en lâ ilahe illallah*" yazısı vardır. 1870'lerde hazırlanan *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukuatı Defteri*'nde "*Sadefciler civarında tarîkat-i aliyye-i Rıfaiyye'den Kara Baba Tekyesi*" ismiyle kayıtlıdır²⁹⁰⁷. Şeyh M. Hilmî Efendi burada Rıfâî usulü icrasına başlamış olsa da meşihat vaz'ı h.1301 (1884) yılında gerçekleşmiştir²⁹⁰⁸. Tekkenin mukabele günü salı idi²⁹⁰⁹.

Sallabaş Aksaraylı A'ma Hasan Efendi, Odabaşı Tekkesi hulefasından Şeyh Hulûsî Efendi, Yalelli Hacı Mehmed Efendi, Kitapçı Mazhar, Kasımpaşalı emekli polis ve imam Hâfız Abdülkadir, Musullu Hâfız Osman Efendi, Şehla Hâfız Osman Efendi, Terlikci Mehmed Efendi, Kanbur Cemil Efendi ve Kanbur Cevad Efendi bu tekkenin zakirleri idiler²⁹¹⁰. Muharrem ayında Şehla Hâfız Osman Efendi mersiye okur²⁹¹¹, burada bulunan Hazret-i Hüseyin'in gömleği ziyaret edilirdi²⁹¹².

Aziz Nesin 1930'larda Kuleli Askeri Lisesi'nde okurken bazı hafta sonu tatillerini Davutpaşa Ortaokulu'ndan sınıf arkadaşı Hilmi Karababa'nın yanında geçirmiş, hatıralarında tekkeye dair bilgiler vermiştir²⁹¹³: Ailenin ikamet ettiği harem dairesinin üst katında 4 oda ve bir sofa, alt katında ise mutfak bulunmaktaydı. Dış kapıdan taşlığa girilmektedir. Sağdaki türbede o dönem birkaç sanduka varken günümüzde sadece Kara Baba'nın sandukası mevcuttur. Tevhidhane ve iki odadan oluşan tek katlı selamlık dairesi tekkelerin seddolunması sonrası boş kalmış, Şeyh Ali Haydar Efendi'nin vefatı sonrası ailesi Üsküdar'a taşınınca harem dairesi

²⁹⁰⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 191.

²⁹⁰⁷ *İTNVD*, 440.

²⁹⁰⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 191.

²⁹⁰⁹ Bandırmalızade, a.g.e., 11; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/270.

²⁹¹⁰ CSRA, 187/22.

²⁹¹¹ CSRA, 187/21.

²⁹¹² CSRA, 118/52.

²⁹¹³ Aziz NESİN, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 2, Yokuşun Başı* (İstanbul: Adam Yayınları, 1994), 384.

Vakıflar İdaresi tarafından kiraya verilmiştir. İlk kiracı ayrıldıktan sonrasında 1974 yılında burayı son devir Melâmilerinden Ahmed Sadık Yivlik kiralamış ve Füsusu'l-Hikem okumalarının yapıldığı bir sohbet mekânı haline getirmiştir. Türbe ile Yeniçeriler Caddesi arasında kalan parselde bulunan Diyarbekir Kiraathanesi 1920'lerin sonunda yandığında tekkenin selamlık kısmı da hasar görmüştür. Çocukluğu bu sokakda akrabalarının yanında geçen ve Şeyh Ali Haydar Efendi'nin kefaletiyle Darüşşafaka'ya giren A. S. Yivlik, kıraathane arsasının daha önce bir hazîre olduğunu 1977 yılında Ahmed Bilgin Turnalı'ya anlatmıştır²⁹¹⁴. Günümüzde arsada bulunan binada bir banka şubesi faaliyet göstermektedir. İstanbul Sağlık İl Müdürlüğü'nden emekli olan ve 2002 yılında vefat eden A. S. Yivlik'den sonra oğlu Hüsamettin Yivlik bu mekânı bir sanat atölyesine dönüştürmüştür. 2011 yılından itibaren kısa bir müddet Karababa Geleneksel Kültür Sanat ve Düşünce Derneği'ne ev sahipliği yapan tekke, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün isteği üzerine boşaltılmış, uzun süre atıl vaziyette kaldıktan sonra 2020 yılında restore edilmeye başlanmıştır. 2022 yılında tekke binasının Kur'an Kursu olarak kullanılması planlanmaktaydı.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Hacı Mehmed Hilmî Efendi:** m.1841/h.1257 yılında İstanbul'da doğmuştur²⁹¹⁵. Kara Baba Türbesi türbedarı Şeyh Mehmed Salih bin Niyazî Efendi'nin oğludur. Mehmed Salih Efendi, Rıfâî-Ulvanî meşayihinden *Salât-ı Kemaliyye* şârihi ve Üsküdar'da Kurban Nasuh Dergâhı postnişini Mehmed Nurî Efendi'nin halîfesi idi²⁹¹⁶. 29 Zilhicce 1277 (8 Temmuz 1861) tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde ismi bulunan²⁹¹⁷ M. Salih Efendi m.1865/h.1281 yılında vefat edince türbedarlık vazifesi oğlu Mehmed Hilmî Efendi'ye intikal etmiştir²⁹¹⁸. M. Hilmî Efendi, 15 Muharrem 1275 (25

²⁹¹⁴ ABTA, Kara Baba Tekkesi Arşivi.

²⁹¹⁵ İTNVD, 440.

²⁹¹⁶ CSRA, 187/21. *Tuhfe-i Hattatîn*'de Hattat Salih Efendi'nin tercüme-i halinde: "İstanbul'da Köprülü Mehmed Paşa Medresesi'nde hücrenişin ve ba'de'l-Hac, Kara Baba Türbesi mukabilinde teehhül idüb anda mekindir. Hüsn-i hatt-ı sülüs ve nesihde üstad-ı pür-nûr İmam-ı Cami'-i Mirahur Seyyid Abdullah Efendi'den temeşşük ve icazetlerine nail olmağla akranına tefvik eylemiştir. Malik-i hıfz olmak cihetiyle lâfzen ve hatten hadim-i Kur'an-ı azîmü's şân olmuştur. Kadr-i müsterek hatt-ı ta'likde dahi hoşnüvisdir. Evahir-i ömründe ba-hatt-ı hümayûn müderris olmuştur. "Şeref-i hat" 1189 senesi ğurre-i Zilkadesinde terk-i meşkhane-i fena eylemiştir." denilmektedir. Bkz. Müstakîmzade, *Tuhfe-i Hattatîn*, 231-232. Hattat Salih Efendi'nin 1865 yılında vefat eden Türbedar Salih Efendi ile akrabılığı hususu araştırılmaya muhtaçtır.

²⁹¹⁷ BOA EV.d.17470ç

²⁹¹⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 191.

Ağustos 1858) günü Saraç İshak Tekkesi Şeyhi M. Fazlî Efendi'den Rıfâî-Ulvanî hilâfeti almış²⁹¹⁹, Hakkâklar Kethüdası Salih Vefa Efendi'den hakkâklık mesleğini öğrenmiştir. Kara Baba Türbesi'nde Salı günleri Rıfâî usûlü icra etmeğe başlamış, Meclis-i Meşayih'in 28 Rebiu'l-ahir 1301 (25 Şubat 1884) tarihli mazbatasına istinaden 3 Zilhicce 1301 (23 Eylül 1884) tarihli beratla meşihat uhdesine tevcih olunmuşdur²⁹²⁰. Ahmed Muhyiddin Efendi kıyafetini şöyle tarif etmektedir: "Ayağında potur, üzerinde haydari, kısa bir cübbe, başında beyaz fes üzerinde gayet sivri nerdüban siyah semleli sarık ki hiç bir kimsenin kıyafetine benzemez, kendisine mahsus bir tavırdadır"²⁹²¹. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığına göre de "*hafızası kuvvetli, muhazarat ve tettebbuatı ziyade, İstanbul tekkelerinin tarihçesine, adab-ı tarîk ve meşayihin tercüme-i ahvaline vakıf, son derece uyanık, her şeyi hoşgören ehl-i hakikat bir zat idi. Zamanının tanınmış, usta hakkâklarından olan Şeyh Mehmed Efendi gayet zarıf, hazır cevap, lâtifeyi çok seven güler yüzlü bir zat idi. Söz arasında ekseriya nükte yapar, etrafına neş'e verirdi. Kendisine mühür kazdırmağa gelenlere, bilhassa çocuklarına, "söyle bakalım, bu senin mi kendinin mi?" derdi. Eğreti saçlı idi. Medine-i Tahire'de kendisinin yapmış olduğu şamdan kenarlarında oyması ve üzerlerinde yazı işlemleri vardır. Dokuz hacı vardır. Her sabah tekkenin önünü süpürürdü. Oğlu Haydar Beğ de bu sünnet-i pedere ölünceye kadar devam etdi. İrtihaline Üstad Tahir Nadi Efendi'nin ve Musullu Hâfız Osman Efendi'nin tarihleri varsa da sandukaların önünde levha halinde duran bu tarihler son inkılâbda zayı' olmuşdur. Musullu Hâfız Osman Efendi'nin sonradan bestelediği bu iki tarih mukabele esnasında okunurdu."*²⁹²² Musikiye derin vukufiyeti olan M. Hilmî Efendi 15 Safer 1321 (13 Mayıs 1903) günü vefat etmiş ve türbeye defnedilmiştir²⁹²³. Hüseyin Vassaf, vefatına söylediği tarih manzumesini şu beyitlerle bitirmiştir: "*Bin üç yüz yirmi bir sâlinde maksûda revân oldu/ Nidâ-yı ircî' erdikde sem'-ı cânına nâ-gâh / Muhibbân ehl u evlâd cümleten böyle dua eyler / Revân-ı pâkini şâdân buyursun Hazret-i Allah*"²⁹²⁴. Oğlu Ali Haydar Efendi'nin yanı sıra Kasımpaşalı Zakirbaşı Hâfız Mustafa Efendi,

²⁹¹⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/209.

²⁹²⁰ IST.MFT.MSH d.1762 vr.69b; d.1775 s.15.

²⁹²¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 191.

²⁹²² CSRA, 187/20.

²⁹²³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 191.

²⁹²⁴ Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, 352.

Ayasofya civarında Sancakdar Baba Türbesi'nin türbedarı ve Evkaf Cihat Kalemi mümeyyizi Şekerci Mehmed Tahir Efendi ile mücellid Mehmed Efendi'ye hilafet vermiştir²⁹²⁵.

2. Ali Haydar Karababa: m.1867/h.1284 yılında dünyaya gelmiştir. Şeyh M. Hilmî Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. Babasının vefatı sonrasında Meclis-i Meşayih'in 24 Rebiu'l-evvel 1321 (20 Haziran 1903) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur²⁹²⁶. Meclis-i Meşayih Reisi Şeyh Ahmed Muhyiddin Efendi tarafından Kara Baba Tekkesi postuna iclas etdirilmiştir. Düyûn-ı Umûmiyye, Evrak Kalemi'nde kâtiblik yapmış, sonrasında Balıkhane'de muhasebeci ve Tuz İnhisarı'nda kalem amiri (şefliği) olarak çalışmış, idarecisi tarafından kısa sakalını kesmesi istendiğinde *"Geç bile kaldık"* deyip istifa dilekçesini verip emekliye ayrılmıştır²⁹²⁷. Şeyh Ali Haydar Efendi hakkında C. S. Revnakoğlu şu bilgileri vermektedir: *"İrfanlı, kültürlü, müeddeb bir insandı. Güzel ve kudretli sesiyle ilahî, şuûl, mevlîd ve mersiye okumakta çok üstad idi. Üsküdarlı meşhur zakir ve bestekâr Behlûl Efendi'den esaslı surette meşk etmişti. Durak ve ilahilerin çoğunu ve mersiye tavrını hem ondan hem de Toptaşı Şeyhi Ali Baba'dan öğrenmişti. Karagümrüklü hattat Hâfız Selahaddin Efendi de Yazıcıoğlu Mersiyesi'ni Kara Baba Şeyhi Haydar Beğ'den geçmiştir. Edebî kültür sahibi bir zat olan Haydar Beğ merhûm Yazıcıoğlu Mersiyesi'ni eslafdan gelen usul-i mahsus üzere okumak ve adabına sadık kalmak hususunda zamanın yegânelerinden sayılırdı. Mengene Tekkesi'nin mersiyelerini ekseriya Haydar Efendi okurdu"* ²⁹²⁸. Hurde-i tarik denilen tarikatlara mahsus adab ve erkânı iyi bilir, sarayda ve Enderun'da hususî günlerde müezzinbaşılık yapardı. Yazıcıoğlu Mersiyesi'ni son bilenlerdendi. Cami'lerde cumhurla okunan tevşihleri, mevlîd-i şeriflerin arasındaki ilahîleri güzel idare ederdi. Eski fasılların ağır bestelerini de hafızasında saklardı. Emekliliğinden vefatına kadar Bayezid Cami'i'nde fahrî müezzinbaşılık yapmıştır²⁹²⁹. 1935 yılı Ağustos ayının sonlarında boynundaki egzemaların kansere dönüşmesi neticesinde vefat etmiş ve

²⁹²⁵ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 1/210.

²⁹²⁶ IST.MFT.MSH d.1762 vr.69b; d.1775 s.15.

²⁹²⁷ CSRA, 190/42; Aziz Nesin, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez* 2, 385.

²⁹²⁸ CSRA, 187/24.

²⁹²⁹ C. S. Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, 275; CSRA, 190/42.

Merkez Efendi Kabristanı, 11. adada Kadirî-Berzencî şeyhi Bağdadlı Yusuf Baba'nın yanına defnedilmiştir. Ailesi sahip çıkmadığından zamanla buraya yapılan definler sebebiyle yeri kaybolmuştur²⁹³⁰. 3 Ekim 1935 (4 Receb 1354) cuma gecesi Hâfız Kemal ve Hâfız Kudsî Efendiler'in iştirakıyla dergâhda 40 mevlîdi okutulmuştur²⁹³¹. Haydar Efendi'nin eşi Kafkasya Çerkezlerinden Besney kabilesinden Harun Reşid Paşa'nın kardeşinin kızı Saraylı Ahsen Hanım²⁹³². kocasının vefatı sonrası Üsküdar, Bağlarbaşı, Toprak Sokağı'nda ikamet etmiştir²⁹³³. Ahsen Hanım'ın kız kardeşi, halife Abdülmecid ile Nice'de sürgünde bulunmuş, yasaklar kalkınca İstanbul'a dönmüştür²⁹³⁴. Hilmi ve Ahmed isimli iki oğlu vardı. Hilmi Karababa, Şehzadebaşı'nda Dişçi Ömer Bilâl'in muayenehanesinde, ardından da Çocuk Esirgeme Kurumu'nda çalıştıktan sonra Ankara'da Tapu Kadastro Mektebi'ne geçmiştir²⁹³⁵. Beşiktaş, Hattat Tahsin Sokağı 30 numarada ve sonrasında da Şair Nedim Caddesi'nde ikamet etmiş, DSİ murakıbbı olarak çalışmış, 2000'lerin başında vefat etmiştir. Ahmed Nezih Galitekin, Hilmi Karababa ile Beşiktaş'da ikamet ettiği esnada görüşüğünü, evinde tekkeden kalma eşyalar bulunduğunu bize anlatmıştır.

30. Mimar Kemalettin Mahallesi

176. Çoban Çavuş Süleyman Ağa Mescidi Tekkesi

Fatih, Mimar Kemalettin Mahallesi, Mesihpaşa Caddesi, 78 numarada bulunan bu mescidi Çoban Çavuş diye meşhur Çavuşbaşı Süleyman Ağa inşa ettirmiştir²⁹³⁶. h.953 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde rastlanmayan bu mescidin inşa tarihi hakkında *Hadîka*'da bilgi yoktur. Eski parselasyona göre 990 ada 9 parselde iken son imar düzenlemesinde cami' ve hazîrenin yarısı 748 ada 1 ve 37 parselde kalmış, diğer yarısına ise parsel numarası verilmemiştir. Mehmed Ziya Beğ, bu cami'in harabesine 1922 yılında bir kısım muhacir ve yangınzedelerin sığındığını bildirmedir. Bu cami'in avlusunda önceleri ahşap bir medrese ve çeşme bulunmaktaydı. Rıfâî meşayihinden Muhammed Sırrî Efendi Kıztaşı Tekkesi'ni

²⁹³⁰ C. S. Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, 276; S. Nüzhet Ergun'un *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/662'de vefat tarihini 1936 olarak vermesine C. S. Revnakoğlu itiraz etmekte ve doğru tarihin Ağustos 1935 olduğunu bildirmektedir.

²⁹³¹ CSRA, 187/24.

²⁹³² Aziz Nesin, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 2*, 486.

²⁹³³ CSRA, 187/25.

²⁹³⁴ ABTA, Kara Baba Tekkesi Arşivi

²⁹³⁵ Aziz NESİN, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 2*, s.702

²⁹³⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 37a.

tesis etmeden evvel 1839-1843 yılları arasında Çoban Çavuş Medresesi'nde ikamet etmiştir²⁹³⁷. 3-4 metre yüksekliğinde doldurularak oluşturulan Koca Ragıppaşa ve Mesihpaşa Caddeleri sebebiyle zemine göre nisbedeten çukurda kalan cami'in çatısına kadar toprak altında kalacağından endişe eden Mehmed Ziya Beğ, *"tarihin me'hazlarından biri de mektûbat olduğuna nazaran günün birinde emsali gibi yok edilmesi mukarrar bulunan kabristanda medfun olanları evlâd ve ahfadımızın hafıza-i ihtiramına nakşetmek üzere birer birer kaydediyorum"* diyerek kabir şahidelerini ayrıntılarıyla kitabına dercetmiştir. Günümüzde kayıp vaziyetdeki cami'in banisi Süleyman Ağa'nın mermer sandukalı kabrinin etrafında bulunan parmaklığa raptedilmiş kitabede şu ibare yazılıydı: *"Küllü men aleyha fân / cennetmekân firdevs-i âşîyan Gazî Fatih Sultan Mehmed Han Hazretlerinin Ser-Çavuşu sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât râgibu'l-cenneti ve'd derecât işbu cami' ve medrese bânîsi merhûm Süleyman Ağa ruhuna Fatihâ ihsân"*. Buradaki ayak taşına bu cami'i ihya ettiği anlaşılan ve h.1225 yılında vefat ederek buraya defnedilen Çavuşbaşı İsmail Ağa için de bir kitabe konulmuşdu. M. Ziya Beğ 8 Şubat 1338 (1922) günü yaptığı araştırma neticesinde bu hazîrede Mehterbaşı İsmail (v.1208), el-Hac Hüseyin Ağa (v.1146), Urfalı el-Hac Mehmed Ağa (v.1177), Kâtib Ali Efendi (v.1127), el-Hac İsmail Ağa (v.1224), Mehmed Nureddin Efendi (v.1256), Şeyh Hasan Zühdi Efendi (v.1277), Seyyid Osman Efendi (v.1181), Hüseyin Ağa (v.1220), Şeyh Hâfız Mehmed Zühdi Efendi (v.1310), Mehmed Raşid Beğ (v.1214), Seyyid Ömer Sırrî Efendi (v.1257), Ahmed Efendi (v.1208), Ayşe Hatun (v.1192), Hattat Âbid Efendi, Hanîfe ve Hadice Hanım'lar ile kitabeleri okunamayan birkaç kabir daha bulunduğunu tesbit etmiştir²⁹³⁸. Semavi Eyice'nin verdiği bilgiye göre yapılan planlamada Koca Ragıppaşa Caddesi'nin bu cami'in arsasının üzerinden geçmesi sebebiyle 1937 yılında yıkımına başlanmış, çatısı sökülüştür. Encümen Arşivi'ndeki 1939 yılında çekilmiş bir fotoğraftan cami'in çatısının bulunmadığı, dört duvarı ile minaresinin kaldığı görülmektedir²⁹³⁹. 1942 yılında minaresi temeline kadar yıkılmıştır. Eyice, 25 Şubat 1946'da burada yaptığı gezide sadece hazîresi ve dört duvarının kaldığını gözlemlemiştir. O esnada binanın içine yapılan gecekonduda bir aile ikamet etmekteydi²⁹⁴⁰. Hakkı Göktürk 1947 yılında cami içerisinde kalan maddî-ma'nevî sefalet içindeki ailenin içeriye bir tavuk

²⁹³⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 127.

²⁹³⁸ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 578-582.

²⁹³⁹ EEKEA, 392.

²⁹⁴⁰ Semavi Eyice, "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihî Eserleri", *Tarih Dergisi* 26 (1972), 130-135. Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, 14.

kümesi kurduğunu, müezzin mahfilinin yerine de çukur açıp hela haline getirdiğini yazmaktadır²⁹⁴¹. Ekrem Hakkı Ayverdi ise 1953 yılında yayımlanan eserinde Çoban Çavuş Mescidi'nin tamamen yıkıldığını, yerinde iki servi ağacı ve birkaç kabir taşından başka birşey kalmadığını kaydetmiştir²⁹⁴². Şinasi Akbatu'nun 24 Mart 1959 tarihli *İstanbul Ekspres* Gazetesi'ne yazdığı yazıda da cami'in tamamıyla yıkıldığını, hazîresinden ise birkaç mezar taşının açıkda kaldığı anlaşılmaktadır. 24 Temmuz 1972 günü burada araştırma yapan Ahmed Bilgin Turnalı hazîrenin yerine bir çocuk parkı yapıldığını, cami'den kalan tek hatıranın ise "Çoban Çavuş Sokağı" tabelası olduğunu tesbit etmiştir²⁹⁴³. Turnalı'nın notları arasında, 24 Temmuz 1997 tarihli *Yeni Yüzyıl Gazetesi*'ne Semih Somunkuran tarafından gönderilmiş bir mektubun kopyasına rastlanmıştır. 1940'larda bu hazîrenin yanındaki ahşap evde ailesiyle birlikte kiracı olarak kalan Somunkuran, Çoban Çavuş kabri ile ilgili bir takım ma'nevi hallere şahid olmuştur. M. Ziya Beğ de Çoban Çavuş kabrinin başında kandil yakıldığını, mahallelinin bu zatın ma'neviyyatından bereketlendiğini yazmaktadır²⁹⁴⁴. Koca Ragıpapa Caddesi'nin uzatılmayınca 50 seneye yakın harabe halde bekledikten sonra 2002 yılında arsaya yeni bir cami' inşa olunmuştur.

Tekke olarak da faaliyet gösteren Çoban Çavuş Cami'i'nin şeyhleri genellikle burada imam veya hatîb olarak vazife görenlerden oluşmuştur. *Mecmua-i Cevami*'de mukabele günü pazartesi olan Çoban Çavuş Kadirî Tekkesi'ne yer verilmiştir²⁹⁴⁵.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Abdî Efendi:** Atillâ Çetin tarafından yayımlanan m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Çoban Çavuş Mahallesi'nde yeni yapılan mektebin hocasının Halvetiyye'den Abdî Efendi olduğu belirtilmektedir²⁹⁴⁶.
- 2. Mustafa Efendi:** Abdî Efendi'nin Kasımpaşa'ya ta'yininin çıkması sonrasında mekteb hocalığına Yahya Efendi Şeyhizade Mustafa Efendi getirilmiştir. Gerek Abdî Efendi'nin gerekse Mustafa Efendi'nin görev

²⁹⁴¹ Hakkı Göktürk, "Çobançavuş Mescid", *İA*, 8/4049.

²⁹⁴² Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, 14.

²⁹⁴³ ABTA, Çoban Çavuş Tekkesi Dosyası

²⁹⁴⁴ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 579.

²⁹⁴⁵ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/28.

²⁹⁴⁶ Çetin, a.g.m, 584.

yapdığı mektebin Çoban Çavuş Cami'i yanındaki medrese olup olmadığı, söz konusu iki zatın burada hocalığın yanında tarikat faaliyeti icra edip etmediği yetersiz bilgi sebebiyle kesinlik kazanmamaktadır.

3. Hasan Zühdi Efendi: Halil Hamid Paşa'nın torunlarından. Kadiriyye'nin Halisiyye kolunun banîsi Abdurrahman Halis Talebanî'nin halîfesidir. Ordudan miralay rütbesiyle emekliye ayrıldıktan sonra 9 Şevval 1265 (29 Ağustos 1849) günü bu tekkeye postnişîn olmuştur. 5 Rebiu'l-evvel 1277 (21 Eylül 1860) tarihinde vefat etmiş ve tekke hazîresine defnedilmiştir²⁹⁴⁷. Kabir şahidesinde şu ibare yazılıdır: *"Hüve'l-Bâkî / Lâ ilahe illallah Muhammedü'r Resulullah / Tarîkat-ı alîyye-i Kadiriyye meşâyih-i kirâmından / Bozcaadalı Halil Paşazade / veda'-ı âlem-i fânî iden merhûm / ve mağfûru'l-muhtac ilâ rahmeti Rabbihi / 'l-ğafûr Hasan Zühdi Efendi / rahmetu'l-lahi aleyhi'l-Barî / sene 1277 fî..."*

4. Hasan Kelâmî Efendi: Bu tekkenin şeyhliğinin yanı sıra Çoban Çavuş Süleyman Ağa Mescidi'nin de hatibi idi. m.1864/h.1281 yılında vefat etmiş ve hazîreye defnedilmiştir²⁹⁴⁸.

5. el-Hac Hâfız Mehmed Zühdi Efendi: Kerküklü olup Çoban Çavuş Cami'i'nin imamı idi. Şeyh Abdurrahman Hâlis Talebanî'nin kardeşi Abdülğafur Efendi'nin halîfesidir. 5 Cemaziye'l-evvel 1281 (6 Ekim 1864) günü tekkenin şeyhliği uhdesine tevcih olunmuştur²⁹⁴⁹. Evkaf-ı Hümayûn eski müfettişi Ahmed Nüzhet Efendi ve bir kısım zevat, Hâfız Mehmed Efendi'nin cami' içinde mukabele icra ettirdiğine dair şikâyetde bulununca Meclis-i Meşayih tarafından 2 Cemaziye'l-evvel 1304 (26 Ocak 1887) tarihinde yazı gönderilerek bundan vazgeçilmesi istenmiştir²⁹⁵⁰. Bazı münasebetsiz kişilerin mukabele geceleri buraya gelmesinden mahalle halkı rahatsız olunca Hâfız Mehmed Zühdi Efendi 27 Şa'ban 1304 (21 Mayıs 1887) günü cami' içinde mukabele icra etmemesi için bir daha uyarılmışdır²⁹⁵¹. 7 Zilkade 1310 (24 Mayıs 1893) Çarşamba vefat etmiş olup hazîrede medfun idi. Kabir şahidesini Mehmed Ziya Beğ şöyle kaydetmiştir:

²⁹⁴⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 153.

²⁹⁴⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 153.

²⁹⁴⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 153.

²⁹⁵⁰ IST.MFT.MSH d.1769 s.157.

²⁹⁵¹ IST.MFT.MSH d.1769 s.164.

“Çoban Çavuş Cami’i Şerîfi İmamı tarîkat-ı aliyye-i Kadiriyye meşayihinden postnişîn el-Hac Hâfız Mehmed Zühdî Efendi’nin rûhiyçün ... 7 Zilkade 1310 Çeharşenbe²⁹⁵².

177. Abdu's-selâm (Koska Sa’diyye-Koğacı) Tekkesi

Fatih, Koska, Mimar Kemalettin Mahallesi, Koca Ragıppaşa Caddesi, Ağa Çeşmesi Sokağı, 4 numarada, 624 ada 31 parselde yer almakdaydı. Külliyein unsurlarından cami’ ve medresenin kapısı Börekçi Ali Sokağı’na tekkenin kapısı ise Ağa Çeşmesi Sokağı’na açılmakdaydı. h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*’nde “Mustafa Çelebi b. Musa’s-şehîr bi-Papasoglu” ismiyle kayıtlı, Ebu’s-suud Efendi imzasını taşıyan 949 yılı Receb ayının sonlarında (Kasım 1542) tanzim edilmiş vakfiyesinde iki mescid, daru’l-hadis, zaviye ve medrese için zengin akarlar tahsis edildiği görülmektedir. Ulema ve fuzala için 28 bab ve sûfiyyûn için de 20 bab hücre yapıdırılmış; müderris, talebe, şeyh, derviş vs. için ayrı ayrı yevmiyeler belirlenmişti²⁹⁵³. Rûmî 1341 (1924/1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*’de vakfiye özeti şöyle kayıtlıdır: “*Vâkıf-ı mumaileyhin (Papaszade Mustafa Çelebi’nin) mukayyed vakfiyesinde mahalle-i mezbûre (Sekbanbaşı Mahallesi) bina eylediği bir mescid-i şerîf ve civarında daru’l-hadis ve bunun ittisalinde yirmi bab hücerâtı müstemil bir zaviyeyi vakf iderek meşihati âlim ve mürşîd-i kâmil zevata şart itmiştir.*”²⁹⁵⁴. *Hadîka*’ya göre Unkapanı’nda bir mescid, Simkeşhane kurbünde de bir mescid ve medrese inşa etdiren Papasoglu Mustafa Paşa vefatında damadı Hoca Sa’deddin Efendi’nin Eyyûb’deki zaviyesine defnedilmiştir²⁹⁵⁵. 1536-1599 yılları arasında yaşayan Hoca Sa’deddin Efendi’nin kabri Eyyûb’de günümüzde galat-ı meşhur olarak “Saçlı Abdülkadir Cami’i” adıyla bilinen Şeyhî Abdülkadir Efendi Mescidi’nin hazîresindedir. Söz konusu mescidin yanına Şeyhülislam Hoca Sa’deddin Efendi’nin inşa ettirdiği daru’l-kurayı oğlu Şeyhülislam Es’ad Mehmed Efendi Kastamonulu Şeyh Şa’ban Efendi’ye bir Halvetî tekkesi olarak tahsis etmiştir²⁹⁵⁶. Hazîrede Papaszade Mustafa Çelebi’ye ait bir kabir taşı bulunmamakda, kaynaklarda da vefat tarihine dair bilgiye rastlanmamaktadır. Hoca Sa’deddin Efendi’nin kayınpederi olması hasebiyle 16. yüzyın ikinci yarında vefat ettiği tahmin edilen Papaszade Mustafa Çelebi’nin

²⁹⁵² Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 580.

²⁹⁵³ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 136,137.

²⁹⁵⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 52/296.

²⁹⁵⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 30b.

²⁹⁵⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 128a.

vakfiyesinde de adı geçen Koska'daki zaviyesinde ilk devirde kimlerin şeyhlik yaptığı, hangi tarîkate bağlı olduğu tesbit edilememektedir. XVIII. yüzyıl başlarında Celvetiyye'ye bağlıyken 1714 yılında Sa'diyye'ye intikal etmiştir. Sa'diyye tarikatinin Selâmiyye kolunun pîri Abdu's-selâm eş Şeybanî'nin şeyhlik yapması ve vefat edince buraya defnedilmesi sebebiyle Selâmiyye'nin Asitanesi olarak kabul görmüştür. Osmanlı Arşivi'ndeki 29 Cemaziye'l-ahir 1227 (10 Temmuz 1812) tarihli bir belgede Memalik-i Osmaniyye'de bazı tekkelerde Şeriat'e aykırı faaliyetlerin tesbit edildiği, buna mani olunması maksadıyla Sa'diyye'ye bağlı tekkelere Abdu's-selâm Tekkesi Şeyhi'nin riyasetinde liyakatli şeyhlerin ta'yin edilmesinin kararlaştırıldığı bildirilmektedir²⁹⁵⁷. 1925 yılında İstanbul'a gelen Bursa Mısırî Asitanesi postnişîni M. Şemseddin Ulusoy, Abdu's-selâm Tekkesi'ne uğramış, selâmlık ve türbenin çok harap vaziyetde olduğunu gözlemlemiştir²⁹⁵⁸. Son Şeyh Yusuf Zahir Efendi tevhidhanenin arsa halinde bulunduğu pazartesi günleri harem kısmının üst katında Sa'diyye usûlü icra ettirmiş, Südlüce'deki Hasırîzade Tekkesi'nin meşrutasında ikamet etmiştir²⁹⁵⁹. Tekkenin bakıyyesi 1933 yılında Vakıflar İdaresi tarafından yıkılarak enkazı satılmış ve bütün izleri silinmiştir. Arsasına 1945 yılında Koca Ragıp Paşa İlkokulu yaptırılmış, sonrasında da bu binanın yerine Gedikpaşa Ortaokulu inşa edilmiştir. Okul 1997-1998 öğretim yılı başında kapatılmış, bir kaç kez ihaleye çıkılmasına rağmen satılamamıştır. İl Özel İdaresi tarafından 2006 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen ihaleyle Mehmet Çeker'in sahibi olduğu Erpet Turizm A.Ş.'ye satılmıştır. Yapılan müracaat üzerine İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nde 15 Mayıs 2007 günü imar değişikliğine gidilip ticarethane statüsü verilmiştir. Bu değişikliğe yönelik açılan dava sonuçsuz kalınca arsaya Hilton Double Tree Oteli inşa edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Abdülvahhab Efendi (v.1718), Abdu's-selâm eş Şeybanî (v.1752), Mehmed Galib Behcetüddin Efendi (v.1784), Mustafa Haydar Efendi (v.1792), Kolancı İbrahim Sabrî Efendi (v.1807), Koğacı Hacı Mehmed Emin Elfî Efendi (v.1835), Mehmed Galib Efendi (v.1862).

1. Yahya Efendi: m.1852/h.1268 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh M. Galib

²⁹⁵⁷ BOA C..EV.00238.11874.001.

²⁹⁵⁸ Mehmed Şemseddin Mısırî, *Dildar-ı Şemsî*, 170.

²⁹⁵⁹ M. Baha Tanman bu bilgiyi Yusuf Zahir Hasırcıoğlu'nun kardeşi Elife Orbeyi'nden edinmiştir. Bkz. M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimarı ve Süsleme Özellikleri*, s.232

Efendi'nin oğludur²⁹⁶⁰. 19 Zilkade 1279 (7 Mayıs 1863) tarihinde Şeyh Ali Efendi niyabetiyle küçük yaşdaki Yahya ve kardeşi Mehmed Rüşdî Efendiler'e tekkenin meşihati tevcih edilmiş, ertesi sene kardeşi vefat edince onun hissesi de Yahya Efendi'ye geçmiş²⁹⁶¹, vekil olarak Ejder Tekkesi Şeyhi Mehmed Feyzullah Efendi görevlendirilmiştir. Yahya Efendi babasının halîfelerinden Mora Yenişehirli Mehmed Vehbî Efendi'den Sa'dî hilafeti almış²⁹⁶², musikişinas Hacı Kiramî Efendi'yle beraber Surre-i Humayûn Emîni Asaf Paşa'nın maiyetinde Hacca gitmiştir²⁹⁶³. Yahya Efendi'nin Taşlıburun Tekkesi Şeyhi Süleyman Efendi'nin adını kullanarak sahte sened tanzim ettiğine dair şikâyet olmuş, kendisi de bunu ikrar edince Meclis-i Meşayih'den Adliye Nezareti'ne gerekli işlemin tesis edilmesi için 3 Safer 1304 (30 Ekim 1886) tarihinde yazı gönderilmiştir²⁹⁶⁴. 27 Şevval 1305 (7 Temmuz 1888) tarihinde Meclis-i Meşayih kararıyla vazifesinden el çekdirilmiş ve Abid Çelebi Tekkesi Şeyhi Mustafa Sıdkî Efendi Abdu's-selâm Tekkesi'ne vekil ta'yin olunmuştur²⁹⁶⁵. C. S. Revnakoğlu Şeyh Yahya Efendi'ye dair şu bilgileri vermiştir: *"Sultan Reşad'ın süt kardeşidir. Kıyam zikrinde ve idarede pek mahirdi. Orta boyly, hafifçe seyrek sakallı, esmer, yakışıklı, güzel bir adamdı. Şehzadelîği zamanından beri tanıdığı ve kendisine Hamid Efendi diye hitap itdiği Sultan Hamid merhum ile Sultan Murad ve Sultan Reşad ile gayetle teklifsiz görüşürdü. Fatıma Sultan ile de çok yakın bir münasebeti vardı. Fatıma Sultan kendi sarayının en güzel kızlarından Gülnaz Kalfa'yı Şeyh Yahya Efendi'ye hediye ve cemile olarak vermişti. Bu münasebet bir çok dedikodulara yol açdı. Yahya Efendi'nin işrete düşkünlüğü de bahane idilerek 1317'de Mekke'ye nefy edildi."*²⁹⁶⁶ Sultan II. Abdülhamid'in sabrını taşıyarak sürgün kararı aldırın hadise ise şöyle gelişmiştir: *"Yıldız Sarayı'nda*

²⁹⁶⁰ İTNVD, 116.

²⁹⁶¹ IST.MFT.MSH d.1735 s.163.

²⁹⁶² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/341. Mora Yarımadası'nda Yenişehir'de bulunan Sa'dî Tekkesi'nin şeyhi Muhyiddin Efendi'nin oğludur. Memleketinde ilmî tahsil gördükten sonra İstanbul'a gelmiş ve Koska Tekkesi'nde Şeyh M. Galib Efendi'den hilafet almıştır. Babasının tekkesinde irşad ile meşgulken şehrin Yunanlılarca işgali üzerine İzmir'e göç etmiş ve m.1885/h.1302 yılında vefat ederek Seyyid Mukerremüddin (Emîr Sultan) Tekkesi'nin hazîresine defnedilmiştir. Oğlu Ahmed Ferid Efendi Üsküdar'da Hallac Baba Tekkesi postnişini idi. M. Vehbî Efendi'nin diğer oğlu Mustafa Abdu'l-aziz Efendi de Akhisar'da bir tekke tesis etmiştir. Sadeddin Nüzhet Ergun, Şeyh M. Vehbî Efendi'nin kızının oğludur. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/367.

²⁹⁶³ CSRA, 61/23.

²⁹⁶⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.7.

²⁹⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1769 s.108.

²⁹⁶⁶ CSRA, 61/30-31.

*Arnavud Taburu'ndaki iki Arnavud aralarında çıkan bir kavga yüzünden aynı taburda bulunan birini bıçaklamış ve öldürmüştür. Sonradan korkarak Koska'daki Abdu's-selam Dergâhı'na kaçmışlar ve orada birkaç Arnavud dervişin himayetini görmüşlerdir. Şeyh Yahya Efendi'nin bunlardan haberi olup olmadığı ma'lûm değildir. Bu hal haber alınca Şeyh Yahya Efendi götürülmüş ve hemen nefyedilmiştir."*²⁹⁶⁷ Sürgün kararında Kadirîhane Şeyhi Ahmed Muhyiddin Efendi'nin payı olduğuna dair bazı iddialar ortaya atıldıysa da C. S. Revnakoğlu bunun asılsız olduğunu, bilakis bu zatın ceza verilmemesi hususunda teşebbüsde bulunduğunu beyan etmektedir. Yahya Efendi 8-9 sene kadar Mekke ve Medine'de mecburi ikamet etmiş ve II. Meşrutiyet'in ilânıyla İstanbul'a dönebilmiştir. Bu süre zarfında tekkede kendisine Ejder Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkî Efendi ile Kadirîhane'nin kıdemli dervişlerinden Ahmed Efendi vekâlet etmiştir²⁹⁶⁸. 4 Cemaziye'l-ahir 1329 (2 Haziran 1911) günü vefat eden Şeyh Yahya Efendi'yi Dügümlü Baba Tekkesi Şeyhi İhsan Efendi ile Zakir Cevad Beğ gasl etdiler. Koska Dergâhı'nın türbesindeki medfenine naaşını Cevad Beğ indirmiştir²⁹⁶⁹.

2. Ahmed Hasîb Efendi: Yapılan imtihanı başarıyla geçen Ahmed Hasîb Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 26 Zilhicce 1319 (5 Nisan 1902) tarihli mazbatasına istinaden Abdu's-selâm Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur²⁹⁷⁰. C. S. Revnakoğlu'nun burada vekil sıfatıyla vazife yürütdüğünü bildirdiği Kadirîhane'nin kıdemli dervişlerinden Ahmed Efendi'yle²⁹⁷¹ Ahmed Hasîb Efendi'nin aynı zat olması muhtemeldir.

3. Mehmed Arif Hikmet Efendi: Şeyh Yahya Efendi'nin oğludur. Babasının vefatı sonrası dergâhın şeyhliği Meclis-i Meşayih'in 3 Cemaziye'l-evvel 1330 (21 Nisan 1912) tarihli mazbatasına istinaden uhdesine tevcih olunmuştur²⁹⁷². Askere alınması sebebiyle 5 Zilkade 1332 (26 Eylül 1914) tarihli Meclis-i Meşayih kararına istinaden Şeyh Alâeddin Efendi yerine vekil ta'yin olunmuştur²⁹⁷³. 12 Ocak 1918 tarihli Meclis-i Meşayih Defteri kaydında Arif Hikmet Efendi'nin halâ askerde olduğu, Alâeddin Efendi'nin

²⁹⁶⁷ CSRA, 61/19.

²⁹⁶⁸ CSRA, 61/31.

²⁹⁶⁹ CSRA, 61/30.

²⁹⁷⁰ IST.MFT.MSH d.1774 s.111.

²⁹⁷¹ CSRA, 61/31.

²⁹⁷² IST.MFT.MSH d.1735 s.163.

²⁹⁷³ IST.MFT.MSH d.1737 s.58.

de akrabası Hamdî Efendi'yi buraya vekil olarak gönderdiği anlaşılmaktadır²⁹⁷⁴. İçkiye düşkünlüğü ve ihtarlara rağmen bundan vazgeçmemesi²⁹⁷⁵, türbenin sandukasındaki tahtaları satması, harem dairesini Hristiyan ve Müslüman bazı kişilere kiralaması ve bu kişilerin de mallarını çalması şikâyet konusu olmuş, müfettiş tahkikatı çerçevesinde hazırlanan raporla iddialar doğrulanınca²⁹⁷⁶ Meclis-i Meşayih'in 19 Cemaziye'l-evvel 1337 (20 Şubat 1919) tarihli müzekkeresine istinaden²⁹⁷⁷ 22 Cemaziye'l-evvel 1337 (23 Şubat 1919) günü meşihatden azledilmiştir²⁹⁷⁸.

4. Yusuf Zahir Hasırcıoğlu: 2 Receb 1300 (9 Mayıs 1883) tarihinde dünyaya gelmiştir. Hasırîzade Tekkesi postnişîni M. Elif Efendi ile Fatma Tal'at Hanım'ın (v.1896) oğludur. Südlüce'de ilk mektebde ve Eyyûb'de Askerî Rüşdiye'de tahsil gördükten sonra babasından İslamî ilimleri okumuştur. 1325 yılı Şa'ban ayında (Eylül 1907) tekkede tertîb edilen bir merasimle kardeşi M. Sa'dî ve iki ders şerîki ile beraber Şeyh M. Elif Efendi'den icazet almıştır²⁹⁷⁹. 20 Ekim 1902 günü İbtida-i Haric Bursa müderrisliği tevcih olunmuş, 4 Haziran 1911 günü Eyyûb'deki İbrahim Hanzade Medresesi'ne Farsça müderrisi olarak ta'yin edilmiştir. Ekim 1914'de bu okuldan müderrislik kaldırılınca Farsça muallimi kadrosuyla vazifesine devam etmiş, 7 Kasım 1916'da Halıcıoğlu'ndaki II. Mahmud Vakıf Mektebi muallimliğine, 4 Ekim 1917'de Rami, Hacı Ali Paşa Mektebi muallimliğine, 9 Kasım 1917'de Cezayirli Hasan Paşa Mektebi muallimliğine, Mecidiye Mektebi Kur'an-ı Kerîm ve Ulûm-ı Diniyye muallimliğine ta'yin olunmuştur²⁹⁸⁰. İlk intisabı dedesi Hasırîzade Tekkesi Şeyhi Ahmed Muhtar Efendi'ye olup onun vefatıyla babasının yanında seyr u sülûka devam etmek suretiyle 21 Muharrem 1320 (30 Nisan 1902) tarihinde Sa'diyye'nin Vefaiyye kolundan hilafet almıştır. 12 Rebiu'l-evvel 1320 (18 Haziran 1902) tarihinde de Selâmiyye koluna mensub Şam Kubaybat Tekkesi Şeyhi Mustafa b. Hasan Efendi'den hilafet almıştır. Hazret-i Halid Cami'i hatîbi ve

²⁹⁷⁴ IST.MFT.MSH d.1738 s.172.

²⁹⁷⁵ CSRA, 61/45; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/341.

²⁹⁷⁶ IST.MFT.MSH d.1741 s.106,121,122.

²⁹⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1741 s.121,122.

²⁹⁷⁸ IST.MFT.MSH d.1740 s.94.

²⁹⁷⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/359.

²⁹⁸⁰ Albayrak, a.g.e., 4/336.

Kirpasî Tekkesi postnişîni Mehmed Celâleddin Efendi'den ve Şamlı Abdurrahman el Hatîb'den hadis, eski Tunus Kadısı Şeyh İsmail Zebihî'den Buharî-i Şerîf kıraati hususunda icazet almıştır. Şeyh Hikmet Efendi'den boşalan Koska'daki Abdu's-selâm Tekkesi meşihati için Meclis-i Meşayih tarafından yapılan imtihana Abdurrahman Samî Efendi ve Yusuf Zahir Efendi katıldılar. Yahya Kethüda Tekkesi Şeyhi Abdurrahman Samî Efendi daha yüksek not almasına rağmen Kadiriyye'den seyr u sülûk gördüğü, Sa'diyye'den hilafetinin ise teberrüken olduğu anlaşılmış, bunun üzerine icazet silsilesi Sa'diyye'nin pîr-i sanîsi Abdu's-selâm Şeybanî'ye dayanan Yusuf Zahir Efendi tercih edilerek 28 Cemaziye'l-ahir 1337 (31 Mart 1919) günü mazbatasını uhdesine tevcih olunmuştur²⁹⁸¹. Tevhidhanesi harabe halinde bulunduğundan 1925 yılına kadar pazartesi günleri harem dairesinde Sa'dî usûlünce mukabele icra ettirmişdir. 7 Ekim 1926 tarihinde atandığı Üsküdar'daki Hacı Selim Ağa Kütüphanesi müdürlüğünde 10 ay çalışmış, 10 Ağustos 1927'de Süleymaniye Kütüphanesine memur, 1 Haziran 1928'de de müdür ta'yin olunmuştur. 1 Temmuz 1938-2 Haziran 1943 tarihleri arasında Ayasofya Kitap Sarayı Direktörlüğü yapmış, 3 Haziran 1943'de ta'yin edildiği Ragıp Paşa Kütüphanesi müdürlüğü görevinden 13 Temmuz 1948'de emekliye ayrılmıştır²⁹⁸². Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde eski eserlerin tasnifinde görev alırken 6 Ekim 1955'de istifa eden Yusuf Zahir Efendi 9 Mayıs 1956 günü Hasırîzade Tekkesi'nde vefat etmiştir. Tekkenin duvarı dışında bulunan Yusuf Sineçak Dede'nin kabri yanındaki annesinin kabrine defnedilmiştir. İlk eşi Ayşe Affe Hanım'la (v.30 Temmuz 1935) evliliğinden dünyaya gelen kızlarından Hadice Fahire, İlhan KAYNAK'la; Fatma Zahire (v.1987), Nuri ERİNÇ'le²⁹⁸³ ve Ümmü Seleme Beşire de Midhat SERTOĞLU'yla evlenmiştir. Ayşe Tal'at ile Mehmed Elif küçük yaşta vefat etmiştir. Aynı isimli diğer Ayşe Tal'at Hasircioğlu ise 1974 yılında vefat etmiştir. Yusuf Zahir Efendi'nin ilk eşinin vefatı sonrası evlendiği Emine Hadice Hanım'dan çocuğu olmamıştır²⁹⁸⁴.

²⁹⁸¹ IST.MFT.MSH d.1740 s.94; d.1741 s.99,108.

²⁹⁸² Muhammed Masum Şenburç, *Osmanlı Müelliflerinde Yusuf Zâhir Efendi ve Usûl-i Hadîse Dâir Eseri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 22-24.

²⁹⁸³ Oğulları Orhan Erinç (d.Balıkesir,1936) 2001-2013 yılları arasında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı yapmıştır.

²⁹⁸⁴ Şenburç, a.g.e., 21.

31. Molla Fenari Mahallesi

178. Sultan II. Mahmud (Sultan II. Abdülhamid) Türbesi Tekkesi

1839 yılında 30 Haziran'ı 1 Temmuzla bağlayan gece veremden vefat eden²⁹⁸⁵ Sultan II. Mahmud, kardeşi Esmâ Sultan'ın Cağaloğlu'ndaki sarayının bahçesine defnedilmiştir. Ebniye-i Hassa Müdürü Abdülhalim Efendi'nin vazifelendirilmesi suretiyle Temmuz ayında başlayan sekizgen planlı türbenin inşaatı 12 Ekim 1840 günü tamamlanmıştır. Divanyolu Caddesi'ne açılan cümle kapısının üzerindeki yazıyı Yesarîzade Mustafa İzzet Efendi, türbe içindeki hatları ise Mehmed Haşim Efendi yazmıştır²⁹⁸⁶. Sultan Abdülazîz ve Sultan II. Abdülhamid'in yanı sıra Saltanat ailesinden 15 kişi daha türbeye defnedilmiştir. Sonradan etrafında devlet ricali ve Osmanlı'nın son devir meşhurlarının gömüldüğü bir hazîre teşekkül etmiştir. Türbe ve hazîre Fatih, Molla Fenari Mahallesi, Divanyolu Caddesi, 74 numarada, 293 ada 1 parselde olup Esmâ Sultan Sarayı'nın yerinde günümüzde Cağaloğlu Anadolu Lisesi'nin spor tesisi bulunmaktadır.

Meclis-i Meşayih, Evkaf Nezareti'ne 25 Muharrem 1334 (4 Aralık 1915) tarihinde Sultan II. Mahmud türbesinde hatm-i hâcegân okunması hakkında vakfiyede şart olup olmadığı hususunda bilgi sormuştur. Ahmed Bilgin Turnalı'nın Şeyh M. Hilmî Efendi'nin oğlu Recep Berk'den öğrendiğine göre türbede perşembeyi cumaya bağlayan gece hatm-i Hâcegân icra edilmekdeydi²⁹⁸⁷. Türbede bir şeyhin yanı sıra Meclis-i Meşayih'in izin verdiği muayyen sayıda derviş hatm-i hâcegâna katılmakdaydı. Meselâ Mayıs 1920'de Meclis-i Meşayih tarafından türbede hatm-i hâcegân ciheti için Hâfız Halid Efendi'nin görevlendirilmesine dair mazbata tanzim edilmiştir²⁹⁸⁸.

Tekkenin Şeyhleri:

1. Salih Efendi: Ne zaman buraya ta'yin olunduğu tesbit edilemeyen Salih Efendi 1917 yılına kadar türbede hatm-i Hâcegân icra ettirmiştir²⁹⁸⁹.

2. Mehmed Hilmî Efendi: Yusuf Hulûsî Efendi'nin oğlu olup m. 1865/h.1282

²⁹⁸⁵ Danişmed, a.g.e., 4/120.

²⁹⁸⁶ H. Burcu Özgüven, "Mahmud II Türbesi, Sebili, Çeşmesi ve Hazîresi", *TDVİA*, 27/357.

²⁹⁸⁷ ABTA, Sultan II. Mahmud Türbesi Tekkesi Dosyası.

²⁹⁸⁸ IST.MFT.MSH d.1756 vr.42b

²⁹⁸⁹ CSRA, 212/43.

yılında Şarkîkarahisar'da²⁹⁹⁰ dünyaya gelmiştir. Bab-ı ali civarındaki Hacı Beşir Ağa Kütüphanesi ile Damad İbrahim Paşa Kütüphanesi'nin hâfız-ı kütübü idi. Buralardaki kitaplar Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınınca vazifesini orada sürdürmüştür. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Şeyh Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevî'nin halîfeleri arasında sayılan M. Hilmî Efendi'ye Sultan II. Mahmud Türbesi'nde hatm-i Hâcegân riyaseti vazifesinin 12 Haziran 1333 (1917) günü tevcih olunduğu ifade edilmektedir²⁹⁹¹. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki kayıtlarda ise söz konusu vazifenin Ahmed Nimetullah Efendi'nin üzerinde olduğu yazılıdır²⁹⁹². Mustafa Fevzî bin Nu'mân, "*Hediiyetu'l-Hâlidîn fî Menâkıbı Kutbu'l-Ârifîn Mevlâna Ahmed Ziyaüddin bin Mustafa*" isimli eserinde Gümüşhanevî'nin halîfelerini sayarken M. Hilmî Efendi'ye yer vermemiştir²⁹⁹³. Aynı yazarın "*Menâkıb-ı Haseniyye*" isimli kitabında ise Gümüşhanevî Tekkesi postnişini Hasan Hilmî Efendi'nin "Karahisarlı Mehmed" isimli bir halîfesi bulunduğu yazılıdır²⁹⁹⁴. Gümüşhanevî Tekkesi postnişini Mustafa Fevzî Efendi'nin 2 Ağustos 1926 tarihinde vefatı sonrasında ihvandan önemli bir kesim M. Hilmî Efendi'ye yönelmiştir²⁹⁹⁵. Şeyh M. Hilmî Efendi'nin tek oğlu Mustafa Recep Berk 1911 (r.1327) yılında doğmuş, Beşiktaşlı Hacı M. Nuri KORMAN'dan 1949 yılında hüsn-i hat icazeti almış²⁹⁹⁶, Nuruosmaniye Cami'i başmüezzinliğinde bulunmuş ve 28 Haziran 1978 günü vefat etmiştir. Ahmed Bilgin Turnalı'nın Mustafa Recep Berk ile 8 Ekim 1977 günü yaptığı görüşmede Eyyûb'de medfun olan Şeyh M. Hilmî Efendi'nin Gümüşhaneli Dergâhı Şeyhi Hasan Hilmî Efendi'ye müntesib olduğunu öğrenmiştir²⁹⁹⁷.

3. Ahmed Nimetullah Kırkağaç: Yanyalı İsmet Efendi Tekkesi Şeyhi Hüseyin Kudsî Efendi'nin oğlu olup m.1849/h.1265 yılında Edirne'de dünyaya

²⁹⁹⁰ Osmanlı döneminde Şarkî Karahisar veya Karahisar-ı Şarkî ismiyle anılan bu yerleşim merkezi günümüzde Giresun'un Şebinkarahisar ilçesidir. Mustafa Kemal Paşa 11 Ekim 1924 tarihinde burayı ziyaret etmiş, şap üretimi yapılan bir yer olması sebebiyle ismini Şabinkarahisar/Şebinkarahisar olarak değiştirmiştir. Önceleri vilayet merkeziyken 1933 yılında Giresun'a bağlı bir ilçe haline getirilmiştir.

²⁹⁹¹ CSRA, 212/43.

²⁹⁹² IST.MFT.MSH d.1740 s.89.

²⁹⁹³ Mustafa Fevzî bin Nu'mân, *Hediiyetu'l-Hâlidîn fî Menâkıbı Kutbu'l-Ârifîn Mevlâna Ahmed Ziyaüddin bin Mustafa* (İstanbul: 1313).

²⁹⁹⁴ Mustafa Fevzî bin Nu'mân, *Menâkıb-ı Haseniyye*, 46.

²⁹⁹⁵ CSRA, 212/46.

²⁹⁹⁶ CSRA, 212/43.

²⁹⁹⁷ ABTA, Sultan II. Mahmud Türbesi Tekkesi Dosyası.

gelmiştir. Şeyh Mustafa İsmet Efendi'nin kayınbiraderi olan Ahmed Nimetullah Efendi medreseden mezun olduktan sonra 7 Rebiu'l-ahir 1289 (13 Haziran 1872) günü Ezine Rüşdiyesi'nde muallim olarak vazifeye başlamış, 1290 yılı Cemaziye'l-ahirinde (Ağustos 1873) Cısır-i Mustafa Paşa (Bulgaristan'da Svilengrad kazası) Rüşdiyesi'ne, 28 Muharrem 1295 (1 Şubat 1878) tarihinde İstanbul, Davud Paşa Mektebi'ne, aynı senenin 29 Zilkade (25 Kasım 1878) günü Kapudan İbrahim Paşa Rüşdiyesi muallim-i sanîliğine, 13 Receb 1296 (3 Temmuz 1879) günü İşkodra müdde'î-yi umûmî muavinliğine, 28 Cemaziye'l-evvel 1299'da (17 Nisan 1882) Selânik maarif müfettişliğine, aynı senenin 29 Receb (16 Haziran 1882) günü Yozgat ve 16 Zilhicce 1300'de (18 Ekim 1883) Ankara merkez müdde'î-yi umûmî muavine ta'yin olunmuştur. 23 Rebiu'l-ahir 1304'de (17 Ocak 1887) Kastamonu vilâyeti merkez bidayet mahkemesi müdde'î-yi umûmî muavinliğine, 9 Rebiu'l-evvel 1310'da (30 Eylül 1892) Adana vilâyeti merkez bidayet mahkemesi ceza dairesi riyasetine, 26 Şevval 1311'de (3 Mayıs 1894) Erzurum istinaf mahkemesi müdde'î-yi umûmîliğine, 29 Ramazan 1313'de (13 Mart 1896) Beyrut vilayeti istinaf mahkemesi ceza dairesi riyasetine, 25 Zilhicce 1314'de (27 Mayıs 1897) Suriye ve Beyrut vilayetleri adliye müfettişliğine nakletmiştir. 5 Safer 1317'de (13 Haziran 1899) Hüdavendigâr (Bursa) vilayeti adliye müfettişliğine ta'yin olunmuştur²⁹⁹⁸. Şeyh Ali Rıza Efendi'den Nakşî-Halidî hilafeti alan Ahmed Nimetullah Efendi'ye meşihat beratı alabilmesi için Meclis-i Meşayih tarafından 26 Zilkade 1323 (21 Ocak 1906) günü mazbata tanzim edilmiştir²⁹⁹⁹. İstanbul'da Cinayet Mahkemesi a'zası olarak görev yaptığından 1912 yılına kadar mürşîdi Ali Rıza Efendi tarafından şeyhliğe vekâlet edilmiştir. Tekkede bir Hıristiyanı barındırdığı ve ödenen taamiyyenin dervişlerin doyurulmasında kullanılmadığına dair yapılan şikâyet üzerine³⁰⁰⁰ Evkaf Nezareti'nin 21 Rebiu'l-evvel 1333 (6 Şubat 1915) tarihli kararıyla meşihati kaldırılmıştır³⁰⁰¹. Meclis-i Meşayih'in 15 Safer

²⁹⁹⁸ BOA DH. SAİDd..2/926.

²⁹⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1741 s.8; d.1775 s.131. İsmet Efendi Tekkesi Arşivi'nde bulunan 4 Zilkade 1324 tarihli vesika. C.S. Revnakoğlu'nun notlarında ise meşihatın kardeşi Muhammed Ferdî Efendi ile müştereken tevcih edildiği yazılıdır. Resmî yazışmada ise kardeşinden söz edilmemektedir. Bkz. CSRA, 212/154.

³⁰⁰⁰ IST.MFT.MSH d.1737 s.5.

³⁰⁰¹ IST.MFT.MSH d.1736 s.93.

1325 (30 Mart 1907) tarihli mazbatasına istinaden Sultan Abdülmecid Türbesi’de hatm-i hâcegân kıraati ciheti, 16 Zilhicce 1325 (20 Ocak 1908) tarihinde de Sultan II. Mahmud Türbesi’nde hatm-i hâcegân icrası ciheti uhdesine tevcih olunmuştur³⁰⁰². Sultan Abdülmecid Türbesi’ndeki türbedarlık vazifesi de Ahmed Nimetullah Efendi’nin uhdesindeydi³⁰⁰³. C. S. Revnakoğlu’nun naklettiğine göre, on-oniki kişiyle cuma günleri mahkemeden bu türbeye gelir, pencere perdelerini indirip türbenin camekânında, cuma namazından önce Hatm-i Hâcegân okurlardı. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*’de Sultan Abdülhamid Türbesi’nde Ahmed Nimetullah Efendi’nin hatm-i Hâcegân icra ettirdiği kayıtlıdır³⁰⁰⁴. Fatih, Nişanca’da Bakkalzade Cami’i’nin banîsi Bakkalzade Mehmed Çelebi’nin kabrini ve medfun bulunduğu bahçenin duvarlarını da tamir ettiren Ahmed Nimetullah Efendi 1935 yılında vefat etmiştir³⁰⁰⁵.

179. Çorlulu Ali Paşa Tekkesi

Fatih, Molla Fenari Mahallesi, Yeniçeriler Caddesi, 32 numarada, 250 ada 11,37 parsellerde yer almaktadır. Bayezid Meydanı’nda bulunan Darphane 1707 yılında Topkapı Sarayı’na taşındıktan³⁰⁰⁶ sonra Sultan III. Ahmed’in annesi Gülnûş Emetullah Valide Sultan’a temlik edilen³⁰⁰⁷ bina yeni ilavelerle Simkeşhane’ye dönüştürülmüş ve simkeş esnafına tahsis edilmiştir. Söz konusu simkeşhane yangında arsa halini alınca h.1120 (1708/1709) yılında Çorlulu Ali Paşa buraya cami, tekke, daru’l-hadis ve kütüphaneden müteşekkil bir külliye inşa ettirmiştir³⁰⁰⁸. *Hadîka*’dan öğrenildiğine göre tekke hücrelerinin ana kapısı üzerinde Dürrî’nin “*Zikr idin lâ ilahe illallah 1120*” mısrayla biten tarih manzumesi bulunmaktaydı. Bu kitabe günümüze ulaşmamıştır. Medresenin cadde üzerindeki kapısında ise 4 satır ve 4 sütun halinde yine Dürrî tarafından yazılmış, Hz. Ali’nin “*Men allemenî harfen kad sayyereni abden*”³⁰⁰⁹ sözüyle biten ve yine h.1120 yılını veren tarih manzumesi yer almaktadır. Sultan II. Mustafa’nın kızı Emine Sultan’la evli olan Ali Paşa İstanbul’da birçok hayrat inşa ettirmiştir. 1706’da vezir-i a’zam

³⁰⁰² IST.MFT.MSH d.1740 s.89; d.1776 s.37.

³⁰⁰³ IST.MFT.MSH d.1737 s.13.

³⁰⁰⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 41/236.

³⁰⁰⁵ CSRA, 212/154.

³⁰⁰⁶ Halil Sahillioğlu, “Darphâne”, *TDVİA*, 8/502.

³⁰⁰⁷ Komisyon, “Simkeşhâne”, *TDVİA*, 37/211.

³⁰⁰⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 39a.

³⁰⁰⁹ Bana harf öğretten beni kölesi yapmıştır.

ta'yin edilmiş, Sultan III. Ahmed sulhden yanayken Ali Paşa Rusya'yla savaş için faaliyet gösterince 16 Haziran 1710 günü azledilmiş³⁰¹⁰, önce Kefe'ye, ardından da Midilli'ye sürgün edilmiştir. Şeyhülislam Paşmakçızade Seyyid Ali Efendi'nin fetvasıyla 16 Zilkade 1123 (26 Aralık 1711) günü Midilli'de idam edildikten sonra kesik başı İstanbul'a getirilerek külliyesinin hazîresine defnedilmiştir³⁰¹¹. Kabir şahidesindeki Dürrî'nin yazdığı tarih manzumesi "*Kıla me'va saray-ı and-i a'lâyı Ali Paşa*" mısraı ile son bulmaktadır.

Çorlulu Ali Paşa'nın h.1120 tarihli vakfiyesinin özeti şöyledir: "*Vākıf-ı müşarunileyhin 1120 tārîhli vakfiye-i mukayyedesinde ... bir mescid-i şerîf ... medrese ve zaviye ve kütübhane hücerat ve zaviye ittisalinde bir bab menzil bina ve sair hücerat ve akar ... beraber vakf iderek meşihat ve menzil-i mezbûrun süknasını rical-i Halvetiyye'den âlim, fâzıl, mürşîd-i kâmil olan bir şeyhe şart itmiştir*"³⁰¹². Ayrı bir tevhidhanesi bulunmadığından zikirlerin cami' içinde icra edildiği tahmin edilmektedir. m.1784/h.1199 tarihli bir *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "*Irgad pazarı'nda Çorlulu Ali Paşa Tekyesi*" ismiyle yer almaktadır³⁰¹³. h.1259-1292 yılları arasındaki *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde de aynı isimle kayıtlı olmakla birlikde şeyh ismine rastlanmamaktadır. Halvetiyyeye bağlı olduğu bilinmekle birlikde tekkede hizmet gören şeyhleri tesbit mümkün olamamıştır. 1960-61 yıllarında Vakıflar İdaresi'nce restore edilen külliyenin³⁰¹⁴ her biri kare şeklinde 9 m² alana sahip 13 derviş hücresi günümüzde halıcı esnafına kiralanmış vaziyettedir. Daru'l-hadisın dershanesi ile hücrelerinde nargile kahvesi ve ticarethaneler faaliyet göstermektedir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Ahmed Ma'sum Efendi:** Rûmî 1341 (1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de bu tekkenin şeyhi olduğu kayıtlıdır³⁰¹⁵.

180. Kasım Çelebi (Atık/Hadım Ali Paşa Cami'i) Tekkesi

Fatih, Molla Fenarî Mahallesi, Yeniçeriler Caddesi, 274 ada 6 parselde yer alan cami', medrese ve tekkeden müteşekkil külliye Atık veya Hadım lâkablı Ali Paşa

³⁰¹⁰ Danişmed, a.g.e., 4/3.

³⁰¹¹ Münir Aktepe, "Çorlulu Ali Paşa", *TDVİA*, 8/371.

³⁰¹² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 37/210.

³⁰¹³ Çetin, a.g.m., 584.

³⁰¹⁴ M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, 62.

³⁰¹⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 37/210.

h.902 (1496/1497) yılında inşa ettirmiştir³⁰¹⁶. Halvetiyye'nin Cemaliyye kolunun banîsi Çelebi Halîfe namıyla ma'ruf M. Cemaleddin Aksarayî'den hilafet alan³⁰¹⁷. Monlazade (Mollazade) Muhammed Kasım Çelebi Efendi Karabaş Tekkesi'nde irşad ile meşgul iken Atîk Ali Paşa'nın h.902 (1496/1497) yılında inşa ettirdiği tekkeye postnişîn olmuşdur³⁰¹⁸. Ayvansarayî, cami' içinde Hazret-i Hızır Makamı bulunduğunu bildirmektedir. Ali Paşa, bugünkü Fevzi Paşa Caddesi'nde bir başka cami'in daha yaptırmış, Kariye Kilisesi'ni de cami'e tebdil eylemiştir. Sultan II. Bayezid devri devlet adamlarından olan Atîk Ali Paşa, Mesih Paşa'nın yerine m.1501/h.907 yılında vezir-i a'zam ta'yin olunmuş ve 2 sene sonra azledilmiştir. m.1506/h.912 yılında tekrar sadaret mührü verilmiş, Anadolu'da çıkan Celâlî İsyancıları'nı bastırmak için çıktığı seferde Sivas civarındaki Gökçay mevkiinde Celâlî Şahkulu (Şeytankulu) Muharebesi'nde şehid olmuşdur³⁰¹⁹. Tekkenin cami'in son cemaat yerinin karşısında kalan kısımda olduğu tahmin edilmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Monlazade (Mollazade) Muhammed Kasım Çelebi Efendi (v.1520), Ramazan Halîfe (v.1556), Zakirzade Abdullah-ı Bîçare Efendi (v.1657), Arabzade Hasan Efendi (v.1734), Muhammed Necîb Efendi (v.1890)

- 1. Fahreddin Efendi:** Şeyh M. Necîb Efendi'nin oğlu olup 4 Cemaziye'l-evvel 1290 (30 Haziran 1873) günü dünyaya gelmiştir. Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'den ders görmüş, Arapçayı ve İslamî ilimleri babası Necîb Efendi'den okumuş, 18 yaşında Maliye'de memuriyete başlamıştır. Hesabat-ı Atika Kalemî'nde II. Meşrutiyet'in ilânına kadar çalıştıktan sonra kendi isteğiyle istifa edip Laleli'deki Harikzedegân Apartmanları'nın altında açtığı dükkânda kuru kahvecilikle geçimini temin etmeye başlamıştır³⁰²⁰. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 16 Receb 1307 (8 Mart 1890) tarihli mazbatasına istinaden Hacı Mahmud Ağa Tekkesi Şeyhi Salih Efendi'nin niyabetiyle Atîk Ali Paşa (Kasım Çelebi) Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuşdur³⁰²¹. Halvetiyye'nin Şa'baniyye kolundan Karadeniz Ereğlisi ahalisinden Bıçakçı Muhammed Efendi'den hilafet

³⁰¹⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 73a.

³⁰¹⁷ Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammed Hekimoğlu, 592.

³⁰¹⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 105.

³⁰¹⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 72b.

³⁰²⁰ CSRA, 61/96.

³⁰²¹ IST.MFT.MSH d.1769 s.298.

almış³⁰²² ve Aksaray'daki tekkede irşada başlamış³⁰²³, Meclis-i Meşayih'in 10 Şevval 1317 (10 Şubat 1900) tarihli mazbatasına istinaden de Kasım Çelebi Tekkesi'ne asaleten ta'yin edilmiştir³⁰²⁴. C. S. Revnakoğlu, oturacak yer olmadığından Fahreddin Efendi'nin bu tekkede ancak bir defa usûl icra edebildiğini yazmaktadır³⁰²⁵. 23 Temmuz 1911 (26 Receb 1329) günü çıkan Aksaray Yangını'nda³⁰²⁶ bu bina etrafındaki evlerle birlikte ortadan kalkmıştır. m.1910/h.1328 yılında Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin vasıtasıyla kendisine Kanlıca'daki Ataullah Efendi Tekkesi şeyh vekilliği tevcih edilen Fahreddin Efendi³⁰²⁷, Vanî Tekkesi Şeyhi Niyazî Efendi'nin yerine tekkeleri teftiş memuru (müfettiş) sıfatıyla görevlendirilmiştir³⁰²⁸. Refik Halid Karay 1921 yılında Kanlıca'daki tekkede ziyaret ettiği akrabası Şeyh Fahreddin Efendi hakkında şu intibaları aktarmaktadır: *"Şeyh efendi ne terbiyeli, ne zarîf ve ne hoşgû zatdı. İşi gücü her lâkırdıya bir nûkte yetiştirmek, bir telmih yapmak ve sonra çilehanesine kapanıp zikir ve ibadet etmektir. Ailesi yirmiyi aşkındı ve orada çıkan yemeğin bolluğu, nefaseti hemen hemen değme vezir, vûkelâ konağında nadirdi. Beni görünce göğsüne bastıran şeyh, şimdi nûkte, telmih nerede, basbayağı sözün ikisini bir araya getirmekten âciz, bin zorlukla derdini yaşıyor: - Evlâdım, gün oluyor ki maaile katıksız ekmekle kifaf-ı nefse mecbur oluyoruz, diyordu. Büyük oğlu Çanakkale'de şehid düşmüştü, tam Hukuku ikmal edeceği sene... Küçüğü vefat etmişti, İspanyoldan³⁰²⁹... Büyük kızı damadile ayrı çıkmışlardı. Doktor değil miydi ya, harbde hayli vurmuşdu; şimdi halleri vakitleri iyiydi, fakat babalarına bir hayırları dokunmuyordu. Artık ne zikreden vardı, ne aş günü, ne derviş... Burada bekçilik ediyorlardı. -Ya küçük kerime ne oldu?.. Şeyh efendi kaşlarını çattı: -Bizim için öldü, dedi anladım ve ötesini sormadım, karşı karşıya, zikir eder gibi: -Amma ne idi o âyin geceleri, o aş günleri, nerede? Diyor, diyor, inliyorduk."*³⁰³⁰ C. S. Revnakoğlu de Şeyh Fahreddin

³⁰²² Hüseyin Vassaf m.1909/h.1327 yılında hilafet aldığını birdirmekle birlikte Kasım Çelebi Tekkesi'ne m.1900/h.1317 yılında asaleten ta'yin olunduğu dikkate alınınca tarihte bir hata olduğu değerlendirilmektedir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/63.

³⁰²³ İbnülemin, *Son Hattatlar*, 45.

³⁰²⁴ IST.MFT.MSH d.1773 s.135.

³⁰²⁵ CSRA, 13/178.

³⁰²⁶ EEKEA, 62.

³⁰²⁷ CSRA, 61/92; IST.MFT.MSH d.1735 s.245.

³⁰²⁸ CSRA, 61/94.

³⁰²⁹ İspanyol gribi

³⁰³⁰ Refik Halid, "Akrabayı Ziyaret" *Peyam-ı Sabah*, (22 Nisan 1921).

Efendi'ye dair şu bilgileri vermektedir³⁰³¹: “Kur'an-ı Kerîm'i gayet iyi okur, âşıkane bir suretde zikrederdi. Gür sesi ile bilhassa Şa'banîlere mahsus “darb-ı esmâ”da ağlar, hallenir ve kendisinden geçerdi. Kanlıca Cami'-i Şerîfi'nde bayramlarda va'z u nasihat eder, imam bulunmadığı zamanlarda imamlık vazifesini görür, halkı ve cemaati hoşnud ederdi. Bu yüzden yerli halkın ve ulemanın sevgi ve teveccühünü kazanmış, sevimli, halûk bir zât idi. Bu suretle bir hayli zaman tekyeye iade-i hayat ettirmişdir. Lâtifeyi seven, tatlı ve güzel sözlerle meclis-ârâlık etmesini de bilen Fahreddin Efendi'nin elinden gelmeyen hemen hiçbir şey yokdu. Mükemmel halı dokur, tezhîb yapar, dülgerlik eder, hatta gergef işler, hususiyle gayet nefis kabartma su böreği pişirir, kayık tabaklar içinde hazırladığı çeşid çeşid tatlıları kendi yemeden fukaraya, misafirlere ve sonra da ahbablarına ikram eder ve kesesini olduğu gibi fukaraya boşaltırdı. Kanlıca Tekyesi'nde de bir odaya tezgâh kurmuş, halı, çarşaf ve gömlek dokuyordu. Tekyelerin seddinden sonra vefatına kadar Hazret-i Hüdayî Hankahı'nda imam ve hatîblik ediyordu.” 24 Ocak 1939 (3 Zilhicce 1357) salı günü vefat etmiş olup Karacaahmed Kabristanı'na defnedilmiştir³⁰³².

181. Baba Ali Şah bin Zengi (Seyyid Hasan Efendi-Cünûnî Ali Efendi-Mengene) Tekkesi

Fatih, Molla Fenari (eski Mahmutpaşa) Mahallesi, Nuruosmaniye Caddesi, Adem Yavuz (eski Mengene) Sokağı, 323 ada 3 parselde yer almakdaydı. Tekke arsasını çeviren duvarın Adem Yavuz Sokağı'na bakan kapısı 24 numarada, Celal Ferdi Gökçay Sokağı'na³⁰³³ bakan kapısı ise 2 numaradadır. h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayda göre Baba Ali Şah bin Zengi 891 yılı Muharrem ayının ortalarında (Ocak 1486) bir vakfiyeyle bu tekkeyi inşa ettirmişdir Cadde, sokak ve Bezirgân Hayrüddin mülkü ile çevrili bahçe içindeki ilk tekke binası iki katlı olup üstte iki ve altta bir odası vardı. Vakfiyede tekkenin şeyhliği önce Şahkulu'na, sonra da salih bir kimseye bırakılmış, buradaki evin kira gelirinin sikaye (su temini ve dağıtılması) işlerine harcanması, arta kalan kısmıyla da yağ alınıp Baba Ali Şah'ın kabri üzerinde kandil yakılması şart koşulmuş, Mahmud Paşa

³⁰³¹ CSRA, 61/94.

³⁰³² CSRA, 61/96.

³⁰³³ Bu sokak 1913-1914 yıllarında hazırlanan Alman Mavileri Haritası'nda Çifte Saraylar Caddesi, 1930'larda hazırlanan Pervititch Haritası'nda ise Yanık Saraylar Caddesi olarak kaydedilmiştir. Son dönemde bu sokağa İstanbul Lisesi Müdürlerinden Celal Ferdi GÖKÇAY'ın ismi verilmiştir.

Evkafı'nın mütevellisinin de nazır olması istenmişti³⁰³⁴. h.1009 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayıddan anlaşıldığına göre tekkeye vakfedilen evin yerine o sıralar iki katlı dükkân inşa edilmiş vaziyetdeydi³⁰³⁵. 2 Ağustos 1826 (27 Zilhicce 1241) günü çıkan Hocapaşa Yangını'nda tekke ortadan kalkmıştır. m.1858/h.1274 yılında Mehmed Emin isimindeki bir zatın uhdesinde bulunan arsayı yanındaki konağın sahibi Evkaf Nazırı Ferid Paşa, meşihati oğlu Sa'deddin Efendi uhdesine tevcih ettirmiş, muamelesi yapıp beratı verilmiştir. Sa'deddin Efendi'nin kasr-ı yedi üzerine Meclis-i Meşayih'in 4 Şa'ban 1311 (10 Şubat 1894) tarihli mazbatasına istinaden Sa'dî meşayihinden Mehmed Şerefüddin Efendi'ye meşihat tevcih olunmuştur³⁰³⁶. Kara Baba Tekkesi Şeyhi Mehmed Hilmî Efendi'nin delâletiyle Şeyh M. Şerefüddin Efendi, Mısır Hidivi Abbas Hilmî Paşa'nın eşi Feride Zeyneb Hanım'ın kâhyası Hasibe Hanım'ın kızıyla evlenmişti. Ferîde Zeyneb Hanım'ın para yardımıyla tekke binası inşa edilmiş, resm-i küşadı 2 Zilkade 1321 (20 Ocak 1904) günü gerçekleşmiştir³⁰³⁷. Son Şeyh Niyazi Efendi'nin oğlu Nejat Ülgen'in A. B. Turnalı'ya verdiği bilgiye göre imar düzenlemesinde Mengene Sokağı tekke bahçesini ikiye bölünce Baba Ali Şah bin Zengi'nin kabri sokağın öbür tarafında bir çitlenbik ağacının dibinde kalmıştır. Türbede Şeyh Şerefüddin Efendi, ilk hanımı, 20 yaşında vefat eden oğlu Ali Hulûsi ve aileden iki kişi medfundur³⁰³⁸. Tekkelerin seddolunması sonrası bir müddet Şeyh M. Şerefüddin Efendi'nin kızı Fethiye Hanım burada oturduktan sonra Vakıflar İdaresi'nin açtığı dava sonucu buradan ayrılmak durumunda kalmıştır. Fethiye Hanım, kardeşi Hasan Recai Göçmez ile birlikte 1940'lı yıllarda Seyyid Ömer Mahallesi, Emrullah Efendi Sokağı'nda ikamet etmekteydi³⁰³⁹. Vakıflar İdaresi tekkeyi oda oda kiraya vermiştir. Çarşambayı perşembeye bağlayan gece Sa'dî usulü icra edilen³⁰⁴⁰ tekkede Şeyh M. Şerefüddin Efendi'nin dervişlerinden Yorgancı Raşid Gürer tekkenin zakirbaşı, Şeyh Hilmî Efendi de kıyam reisi idi³⁰⁴¹. Cümle kapısı üzerinde yeşil boyalı dikdörtgen tahta üzerindeki kitabede sülûs ile tek satır halinde: "*Şah Ali Baba nam-ı diğeri Şeyh Şerefüddin Efendi Dergâh-ı Şerîfi sene 1333 M. Kâzım*"

³⁰³⁴ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 45

³⁰³⁵ Mehmet Canatar, a.g.e., 84.

³⁰³⁶ IST.MFT.MSH d.1772 s.152.

³⁰³⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 282.

³⁰³⁸ ABTA, Şah Ali Baba Tekkesi Dosyası. Günümüzde Adem Yavuz Sokağı ile Celal Ferdi Gökçay Sokaklarının kavşağı ile Büyük Reşitpaşa İlköğretim Okulu'nun arasında kalan binanın önünde etrafi çevrili bir ağaç mevcuttur.

³⁰³⁹ CSRA, 10/115-116.

³⁰⁴⁰ CSRA, 10/331.

³⁰⁴¹ CSRA, 10/332.

ibaresi yazılıydı. Söz konusu kitabenin bir fotoğrafını Esin D. İşli yayımlamıştır³⁰⁴². Yapdığımız görüşmede A. B. Turnalı, bu kitabenin Vakıflar İdaresi'nce depo olarak kullanılan Vezneciler'deki Osman Keşfi Efendi Tekkesi'ne kaldırıldığını duyduğu halde göremediğini anlatmıştır.

9 Temmuz 1977 günü burayı ziyaret ederek incelemelerde bulunan Ahmed Bilgin Turnalı bahçedeki türbenin içinde bulunan 5 sandukadan birinin kaybolduğunu M. Şevket EYGİ'nden öğrenmiştir. Bakımsızlıktan harabeye dönen 3 kapılı tekke binasında o dönem Vakıflar İdaresi'nin kiracısı ipek ve manifatura komisyoncusu Mehmet Demirci ikamet etmekteydi. Turnalı tekkenin içini şöyle tarif etmektedir: *"Tekke'nin giriş katında beş oda var, bunlardan bir tanesi tam tevhidhanenin altına rastlıyor. Giriş katı kârgir olup üst katdaki odalarla tevhidhane ahşabdır. Tevhidhane mihrabı Mengene Sokağı istikametindedir. Bu kısım üst katdan ve üç taraftan kafesli kadınlar mahfili ile çevrilidir. Mihrabın karşısında ve sağ tarafda züvvara ait bir yer var. Tavan ahşab ve düz olup göbeksiz ve işlemsizdir. Mihrabın iki tarafındaki bağdadiler son derecede harab olduğundan dışarıya seçilmektedir. Kadınlar mahfilinin mihrabın solundaki kısmı tamamen açık havaya bakmaktadır."*³⁰⁴³ Burada çıkan bir yangın sonrası oturulamaz hale gelen yapı Belediye ekiplerince 12 Temmuz 1984 günü yıkılmış³⁰⁴⁴, 1986 yılında arsaya Vakıflar İdaresi tarafından bugünkü türbe binası inşa ettirilmiştir³⁰⁴⁵. Türbenin de içinde bulunduğu duvarla çevrilmiş arsa Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1990'lardan itibaren Yeşildirek Spor Kulübü'ne kiralanmış olup 2020 yılında otopark olarak kullanılmaktaydı. 22 Haziran 2020 tarihinde görüştüğümüz Kulübün Başkanı ve otoparkın işletmecisi Nevzat Kanık 1952 yılında bu tekkenin bulunduğu sokakda doğmuş, karşıdaki ilkokulda okumuş, bu semtin 60 yıllık değişimine şahidlik etmiştir. Tekkenin karşısındaki ağacın dibinde silindirik uzun bir kabir taşı bulunduğunu hatırlamaktadır. Bu taş zamanla kaybolmuş ve definecilerin kaçak kazılarıyla çukur haline geldikten sonra ağacın etrafı yüksekçe bir duvarla çevrilmiştir. Türbenin içinde 4 sanduka mevcuttur. Şeyh Şerefüddin Efendi'nin 90 yaşındaki kız torununun oğlu 2019 yılında gelerek türbeyi ziyaret etmiş ve Bakırköy'de yaşadıklarının bilgisini Nevzat Kanık'a vermiştir.

³⁰⁴² Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 349.

³⁰⁴³ ABTA, Şah Ali Baba Tekkesi Dosyası.

³⁰⁴⁴ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 120.

³⁰⁴⁵ M. Baha Tanman, "Baba Ali Şah Tekkesi", *DBİA*, 1/514.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Şahkulu, Hasan Efendi, Ali Efendi, Ebûbekir Efendi, İsa Efendi, Sa'deddin Beğ

1. Mehmed Şerefüddin Efendi: Daire-i Askeriye başveznedarı Hacı Hasan Ağa'nın tek oğludur. Dizdariye semtinde babasının mesleğinden dolayı "Veznedar'ın Konağı" diye adlandırılan evde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta sara rahatsızlığı geçiren Şerefüddin'in tedavisi için çare arayan ailesi methini duyarak gitdikleri Üsküdar'daki Sa'diyye'den Malatyalı İsmail Ağa Tekkesi'nde Şeyh Fethi Efendi'nin "Bu çocuğu Hazret-i Sa'deddin Cebavî'ye bağışlarsanız okurum" isteğiyle karşılaşmışlardır. Şeyh Fethi Efendi'nin duasıyla şifaya kavuşan M. Şerefüddin 12 yaşına kadar her sene bu tekkeyi ziyarete getirilmiştir. Şeyh Fethî'nin yanında seyr u sülûka başlayan Şerefüddin Efendi, mürşîdinin vefatı sonrası aynı tekkede vekâleten bulunan Gelibolu Kutub Ömer Efendi Tekkesi Şeyhi Mehmed Haneffî Efendi'den Sa'diyye'nin Karabacak-ı Velî kolundan hilafet almıştır. 9 Muharrem günü gerçekleşen hilafet merasiminde ön rehberi Şeyh Mehmed Haneffî Efendi'nin ilk halîfesi Çanakkaleli Şeyh Hakkı Efendi, sağ rehberi Çanakkaleli Sa'dî Şeyhi Haydar Efendi, sol rehberi de yine Çanakkale Sa'dî Tekkesi hulefasından Salih Efendi olmuştur³⁰⁴⁶. Bab-ı Seraskerî'de (sonradan Harbiye Nezareti adını almıştır) Levazım Dairesi mümeyyizi olan Şerefüddin Efendi güzel rîk'a yazar, iyi Kur'an okur, Mahmud Paşa Cami'i ve Yeni Cami'de hutbe irad ederdi. Reisu'l-kurra Şeyh Hâfız Cemaleddin Efendi'nin bulunmadığı zamanlar Topkapı cami'i'nde kendisine vekâlet ederdi. Arsa halindeki Baba Ali Şah bin Zengi Tekkesi'ni 3 ay içerisinde yeniden inşa ettirmesi şartıyla Meclis-i Meşayih'in 4 Şa'ban 1311 (10 Şubat 1894) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur³⁰⁴⁷. İnşaatın tamamlanması 10 seneyi bulmuş, 2 Zilkade 1321 (20 Ocak 1904) günü tekkenin açılışı yapılmış, mürşîdi tarafından makamına iclâs etdirilmiştir³⁰⁴⁸. "Erenler yerimiz dar amma gönüller şen olsun" diyerek tekkeye gelenleri karşılayan Şerefüddin Efendi iltifatı ve ikramı severdi. Günlük hadiseleri takibi sebebiyle "Pulsuz Gazete", Muharrem ayında hilafet alması sebebiyle de "Şeyh Muharrem" lâkabı

³⁰⁴⁶ CSRA, 10/334.

³⁰⁴⁷ IST.MFT.MSH d.1772 s.152.

³⁰⁴⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 282.

takılmışdı³⁰⁴⁹. Üç oğlu bir kızı vardı. İkinci oğlu Ali Hulûsî Efendi 20 yaşındayken 16 Cemaziye'l-ahir 1324 (7 Ağustos 1906) günü vefat etmiş, Bayezid Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası İstanbul meşayihinden birçoğunun hazır bulunduğu cemaatle tekkeye getirilmiş ve türbeye defnedilmiştir. Şerefüddin Efendi mesane rahatsızlığı sebebiyle Gülhane Hastahanesi'nde geçirdiği ameliyat sonrası³⁰⁵⁰ 23 Teşrîn-i sani 1329³⁰⁵¹ (7 Muharrem 1332 / 6 Aralık 1913) günü vefat etmiş, ertesi gün Yeni Cami'de öğle vakti kılınan cenaze namazı sonrası türbeye defnedilmiştir. Meşihatın en büyük oğlu ve halîfesi Hasan Recaî Göçmez'e tevcih edilmesi gerekiyordu. Ancak Harbiye Nezareti'nde kâtiblik yaparken karıştığı bir vukuat sebebiyle hapisde bulunan Hasan Recai Efendi'nin yerine ortanca kardeşi Mehmed Niyazi Ülgen'e vazife verilmiştir. C. S. Revnakoğlu, Hasan Recaî Göçmez'e dair şu bilgiyi vermektedir: *“Şeyh Mehmed Şerefüddin Efendi'nin üç oğlundan en büyüğüdür. Nüfus kaydında doğumu 1293 yazılmış olduğu halde aslen 1292'dedir. Pek efendi, kibar, asil bir İstanbul çocuğu idi. O zamanlar Bab-ı Seraskerî denilen Harbiye Nezareti'nde babasının bulunduğu muhakemat dairesinde maaş kâtibi idi. Sonra Eczacı Edhem Pertev Beğ merhûmun kaimpederi Tevfik Paşa'nın iltizamıyla Divan-ı Harb-i Örfî'nin evrak memurluğuna getirildi. Hilafeti babasındandır. Tekyeye “Cemiyyet-i Sufiyye'den taamiyye almış ve kapudaki 1333 tarihli tahta kitabeyi kendi zamanında yazdırmıştır. Zamanının çok kudretli kıyam reislerinden ve zakirlerinden olan Şeyh Hasan Efendi'nin bilhassa zikri idare ederken ayakda ökce ile ve eliyle çift düyek vurarak sağa sola dönerek kalbî ism-i Celal yaptırması bilhassa idare tarzındaki fevkaladelik hakikaten pek vecdaver ve şaheser bir alemdi. Seyrine ve iştirakine doyulamazdı. “Zamanında üzerine yokdur” derlerdi. Hakikat hal de budur. Epeyce tahsil görmüş, tertemiz, asil bir aile çocuğu idi. Nasılsa kendini işrete ve derbederliğe kapdırıverdi. Son gününe kadar da kurtaramadı. Babasının ölümünden sonraki hayatı pek perişan ve acınacak bir şekilde geçti. Bilhassa tekyelerin kapanmasından sonra bu perişanlık dayanılmaz, anlatılmaz bir hal almışdı ve nihayet 30 Ağustos 1954 pazartesi günü Cerrahpaşa Hastahanesi'nde asabiyye*

³⁰⁴⁹ CSRA, 10/333.

³⁰⁵⁰ CSRA, 10/334.

³⁰⁵¹ IST.MFT.MSH d.1737 s.106.

koğuşunda beyin kanamasından vefat itdi. Yetmiş geçmişti.”³⁰⁵²

2. Mehmed Niyazi Ülgen: Şeyh M. Şerefüddin Efendi’nin en küçük oğludur. İstanbul’un meşhur kıyam reislerinden olan ağabeği Hasan Recaî Efendi’nin yanında kanadlık ederdi³⁰⁵³. Ağabeğinin mahkûmiyeti sebebiyle 10 Şa’ban 1332 (4 Temmuz 1914) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden Ejder Tekkesi Şeyhi Hakkî Efendi’nin niyabetiyle meşihat M. Niyazî Efendi’ye tevcih olunmuştur³⁰⁵⁴. Asaleten posta iclâsı 1925 yılına kadar gerçekleşmeyen Niyazî Efendi askerî memur olarak Anadolu’da görev yaparken 1937 yılında vefat etmiş, naaşı İstanbul’a getirilip Topkapı Kabristanı’na defnedilmiştir. 1917 yılında doğan oğlu Nejat Ülgen 1977 yılında Sümerbank’ın Bahçekapı’daki Alım Satım Müessesesi vezne muamelât servisi şefliğini yürütmekdeydi³⁰⁵⁵.

182. Çalâk (Çaylak-Çıplak-Çıplakzade) Tekkesi

Fatih, Molla Fenari Mahallesi, Nuruosmaniye Caddesi, Adem Yavuz (eski Mengene) Sokağı, 17 numarada, 324 ada 1 parselde yer almaktaydı. Bu sokağın Şeref Efendi Sokağı ile yaptığı kavşağın kuzey batı köşesindeki tekkenin karşısında ve kavşağın güney batısında kalan köşede 1930’larda *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*’nin binası bulunmaktaydı. Atillâ Çetin’in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*’nde tekke Mahmud Paşa kurbünde gösterilmiştir³⁰⁵⁶. Evkaf tarafından Rûmî 1341 (1924/1925) tarihinde hazırlanan defterde vâkıfın ismi “Çalâk dinmekle şehîr Halil Efendi” olarak kayıtlı olmakla birlikte vakfiye özeti verilmemiştir³⁰⁵⁷. 3 Muharrem 1221 (23 Mart 1806) tarihli bir belgede³⁰⁵⁸ “Çalâk Zaviyesi dinmekle ma’ruf Halil Efendi Zaviyesi” ve yine 29 Receb 1248 (22 Aralık 1832) tarihli taamiyye alındığına dair bir belgede de “Çalâk Seyyid Halil Efendi” ismiyle anılmaktadır³⁰⁵⁹. XVII. yüzyılın son çeyreğinde tesis olunan tekkenin ilk şeyhi Çalâk Şeyh veya Çalâk Baba lâkabıyla meşhur olan Halvetiyye’nin Ahmediyye koluna mensub Zakir Ahmed Efendi’dir. XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren tekkede Halvetiyye’nin Cihangiriyye şubesi, son devirde ise Cerrahiyye şubesi temsil

³⁰⁵² CSRA, 10/329,330.

³⁰⁵³ CSRA, 116/56.

³⁰⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1737 s.106.

³⁰⁵⁵ ABTA, Şah Ali Baba Tekkesi Dosyası.

³⁰⁵⁶ Çalâk yerine sehven Çolak Tekyesi yazılmıştır. Bkz. Çetin, a.g.m., 584.

³⁰⁵⁷ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 21/116.

³⁰⁵⁸ BOA C.EV.00099.04915.001.

³⁰⁵⁹ BOA C.EV.00531.26809.001.

olunmuştur. m. 1840/h.1256 tarihli bir listede arsa halinde olduğu kayıtlıdır. Aynı sokakta bulunan Baba Ali Şah Tekkesi'nin 2 Ağustos 1826 (27 Zilhicce 1241) günü çıkan Hocapaşa Yangını'nda yok olduğu bilindiğinden Çalâk Tekkesi'nin de aynı vakıada harap olduğu tahmin edilmektedir. Uzun müddet arsa halinde kaldıktan sonra Ayasofya Vaizi Şeyh Ebûbekir Hasan Efendi tarafından ihyasına başlanmıştır. Ömrü vefa etmeyince oğlu Şeyh M. Nureddin Efendi zamanında inşaat tamamlanmış ve 1299 yılı Rebiu'l-ahir ayında (Şubat/Mart 1882) Mevlid kıraatiyle resm-i küşadı gerçekleştirilmiştir³⁰⁶⁰. Perşembeyi cumaya bağlayan gece mukabele icra edilen tekke 1925 sonrası yıkılmış ve arsa halini almıştır. Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'nde yer alan 19 Ekim 1945 tarihli fotoğrafta türbede bulunan sandukalar perişan halde görünmektedir³⁰⁶¹. 1947 yılında türbe ve hazîredeki naaş bakıyyesi Kadirga'daki Sokullu Mehmed Paşa Cami'i hazîresine nakledilmiştir³⁰⁶². C. S. Revnakoğlu, 12 Haziran 1956 tarihinde Mezarlıklar Müdürlüğü'ne verdiği dilekçede tarihî değeri haiz Çalâk Tekkesi ile türbesinin arsasına yabancı bir kişinin mezar kitabelerini yok ederek inşaat yaptığını bildirmiş, İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nün de durumdan haberdar edilmesini istenmiştir³⁰⁶³. Ticarethanelerin yoğun olduğu bölgedeki bu arsa ferdî gayretlere rağmen muhafaza edilememiş, üzerine DİBA İşhanı inşa edilmiştir. 2022 yılında ise aynı yerde Altun Hanı (Altun Center) bulunmaktaydı.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Çalâk Ahmed Efendi (v.1711), Muhammed Efendi (v.1728), Çalâkzade Mustafa Efendi (v.1757), Muhammed Karahisarî (v.1775), Veliyyüddin Efendi (v.1787), Mustafa Efendi (v.1805), Canbazzade Seyyid Muhammed Emin Efendi (v.1809), Seyyid Ahmed Efendi (v.1812), Abdülaziz Zihnî Efendi (v.1854), Yahya Galib Hayatî Efendi, M. Rızaeddin Yaşar Efendi, Seyyid Ebûbekir Hasan Efendi (v.1880)

- 1. Mehmed Tefrik SAYBER:** Şeyh Seyyid Ebûbekir Hasan Efendi'nin küçük oğludur. Cerrahî Asitanesi postnişîni Yahya Galib Efendi'nin inhası üzerine Meclis-i Meşayih'in 26 Şa'ban 1298 (23 Temmuz 1881) tarihli mazbatasıyla Kumrulu Mescid Tekkesi Şeyhi Abdüllâtif Fazlî Efendi naib ta'yin edilmek

³⁰⁶⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 125.

³⁰⁶¹ EEKEA, 930.

³⁰⁶² CSRA, 197/214.

³⁰⁶³ CSRA, 197/198.

suretiyle meşihat M. Tevfik Efendi'nin uhdesine tevcih olunmuştur³⁰⁶⁴. Ancak vekil şeyhin mukabele günü tekkeye gelmemesi ve zikrin icra edilmemesi üzerine 30 Şevval 1881 (24 Eylül 1881) tarihinde yapılan tahsisatın kesilmesine karar verilmiş³⁰⁶⁵, m.1885/h.1302 yılında M. Tevfik Efendi'nin meşihati kaldırılarak vazife ağabeği M. Nureddin Efendi'ye verilmiştir.

2. Muhammed Nureddin (Nurî) Efendi: Seyyid Ebûbekir Hasan Efendi'nin ortanca oğludur. Babasının vefatında yaşı küçük olduğundan Şeyh M. Rızaeddin Yaşar Efendi'nin niyabetiyle Çalâk Tekkesi meşihati 17 Receb 1302 (2 Mayıs 1885) tarihinde uhdesine tevcih edilmiştir. Cerrahî Asitanesi Şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi'den hilafet almış, yine mürşîdi tarafından Çalâk Tekkesi meşihatine iclas etdirilmiştir³⁰⁶⁶. C. S. Revnakoğlu'na göre konuşkan, faziletli bir zat olan ve Farsçaya vukufiyeti bulunan Şeyh M. Nureddin Efendi'yi Şair Eşref, Neyzen Tevfik, Tahir Nadî, Rıza Tevfik ve Süleyman Nazif tarih düşürme ve hiciv konusunda kendilerine örnek almışlardır. Bazı beyanlarının Hükümet-i Askeriyye'ye hakaret olarak telâkki edilmesi sebebiyle Divan-ı Harb-i Örfî'de yargılanıp 8 ay 20 gün hapse mahkûm edilince Şura-yı Evkaf kararıyla 29 Haziran 1331 (12 Temmuz 1915) tarihinde tekke şeyhliği üzerinden alınmıştır³⁰⁶⁷. Meclis-i Meşayih'in 2 Cemaziye'l-evvel 1334 (7 Mart 1916) tarihli yazısında "sabık şeyh" olarak kayıtlıdır³⁰⁶⁸. Mahkûmiyet hükmünün meşihatının kaldırılmasını gerektirecek cinayet ve tecavüz gibi bir suçdan kaynaklanmaması sebebiyle yaptığı itiraz 14 Ramazan 1334 (15 Temmuz 1916) tarihinde Şura-yı Devlet tarafından haklı bulunmuş ve vazifesine iadesi istenmiştir³⁰⁶⁹. M. Nureddin Efendi'ye meşihatın yeniden tevcihi Şura-yı Devlet'in 16 Zilhicce 1336 (23 Eylül 1918) tarihli tezkiresine istinaden Meclis-i Meşayih'in 8 Muharrem 1337 (15 Ekim 1918) tarihli kararı sonrasında mümkün olabilmiştir³⁰⁷⁰. M. Nureddin Efendi Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nda aktif rol alışı, Sultan Vahdeddin ve Rıza Tevfik'le yakın

³⁰⁶⁴ IST.MFT.MSH d.1762 vr.29a-b.

³⁰⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1762 vr.31b.

³⁰⁶⁶ Erenden, a.g.e., 5/81.

³⁰⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1736 s.57.

³⁰⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1736 s.31.

³⁰⁶⁹ BOA BEO.004422.3311624.002.

³⁰⁷⁰ IST.MFT.MSH d.1739 s.34.

münasebeti sebebiyle 150'likler listesine konulup 1924'de sınırışı edilmiş, 13 Ekim 1926 günü Şam'da vefat ederek Sultan Selim Cami'i hazîresine defnedilmiştir³⁰⁷¹. F. Erenden'e göre hiciv tarzında şiirler yazan ve zahiren hiçbir şeyden korkmayan M. Nureddin Efendi birkaç kez sürülmüş, Mekke'de vefat etmiştir³⁰⁷².

3. Muhyiddin Efendi: Leskovik Halvetî Tekkesi Şeyhi iken İstanbul'a göç etmiştir. Çalâk Tekkesi Şeyhi iki kardeşin tartışmaları esnasında Muhyiddin Efendi vakfiye şartına istinaden Karahisarî Şeyh Muhammed Efendi'ye dayanan silsilenamesini göstermek suretiyle bu tekkenin meşihatini Meclis-i Meşayih'den talep etmiştir³⁰⁷³. Yapılan imtihana Muhyiddin Efendi'nin yanı sıra Şeyh M. Nurî Efendi'nin kardeşi M. Tevfik Efendi, Cerrahî hulefasından Ahmed Arif Efendi ve Hoca İshak Efendi de katılmışdır. Diğer adayların memuriyetleri sebebiyle eski Cihat Nizamnamesi'nin 49. ve yeni nizamnamenin sekizinci maddesine göre atanmaları uygun bulunmamış ve meşihat mazbatası Muhyiddin Efendi'ye 3 Zilhicce 1333 (13 Ekim 1915) tarihinde tevcih olunmuş³⁰⁷⁴, 2 Safer 1334 (10 Aralık 1915) tarihinde durum Evkaf-ı Hümayûn Nezareti'ne bildirilmiştir³⁰⁷⁵. Muhyiddin Efendi muhtaç durumdaki Mehmed Tevfik Efendi'ye ayda 80 kuruş vereceğine dair bir de senet yazmış ve Meclisi Meşayih'e iletmiştir³⁰⁷⁶. 29 Rebiu'l-ahir 1334 (4 Mart 1916) tarihli Meclis-i Meşayih yazışmasında da Evkaf-ı Hümayûn Nezareti'nin 15 Teşrîn-i sani 1331 (28 Ocak 1916) tarihli yazısına istinaden meşihatın Muhyiddin Efendi'ye tevcih edildiği belirtilmektedir³⁰⁷⁷. Eski şeyh M. Nureddin Efendi'nin müracaatları haklı bulununca Ekim 1918'de meşihat Muhyiddin Efendi üzerinden kaldırılmışdır³⁰⁷⁸.

4. (tekrar) Mehmed Tevfik SAYBER: Şeyh Seyyid Ebûbekir Hasan Efendi'nin küçük oğludur. Cerrahî Asitanesi şeyhi Rızaeddin Yaşar Efendi'nin

³⁰⁷¹ CSRA, 197/208. Ancak yaptığımız araştırmada 23 Nisan 1924 günü TBMM'de belirlenen ve 1 Haziran 1924'de yapılan eklemeye 150 kişiye tamamlanan sürgün listesinde Şeyh M. Nureddin Efendi diye bir isme rastlanılmamıştır.

³⁰⁷² Erenden, a.g.e., 5/81.

³⁰⁷³ IST.MFT.MSH d.1736 s.32.

³⁰⁷⁴ IST.MFT.MSH d.1736 s.57.

³⁰⁷⁵ IST.MFT.MSH d.1736 s.43.

³⁰⁷⁶ IST.MFT.MSH d.1736 s.56.

³⁰⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1736 s.34.

³⁰⁷⁸ IST.MFT.MSH d.1739 s.34.

halîfesidir. Adliye'de Cinayet Mahkemesi kâtibi idi³⁰⁷⁹. Kardeşinin meşihatten uzaklaştırılarak sürgün edilmesi üzerine tekkenin şeyhliği için 9 Kânun-ı sani 1331'de (22 Ocak 1916) dilekçe vermiş, ancak Meclis-i Meşayih memuriyet vazifesi sebebiyle Cihat Nizamnamesi'nin 49. maddesine göre bunun mümkün olmadığını 12 Kânun-ı sani 1331 (25 Ocak 1916) tarihli yazısıyla bildirmiştir³⁰⁸⁰. Kardeşi Şeyh M. Nurî Efendi'nin 1924'de yurtdışına sürgünü üzerine meşihat M. Tevfik Efendi'ye tevcih olunmuştur. F. Erenden'in verdiği bilgiye göre M Tevfik Efendi Çalâk Tekkesi'ne postnişîn olduktan³⁰⁸¹ bir sene kadar sonra tekkeler seddolunmuştur. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli defterde tekkenin şeyhi olarak "Tevfik Necatî Efendi" ismi kayıtlıdır³⁰⁸².

183. Yunus Hakkı Baba Tekkesi

C. S. Revnakoğlu bu tekkenin yerini tarif ederken "*Nuruosmaniye'de, Mengene Sokağı'nda, köşe başında olub Sa'diyye'den Şah Ali Baba Tekyesi'nin tam karşısında ve biraz yüksekde idi*" diye yazmıştır³⁰⁸³. Söz konusu izaha göre tekkenin Fatih, Molla Fenari (eski Mahmutpaşa) Mahallesi'nde, Adem Yavuz (eski Mengene) Sokağı ile Celâl Ferdi Gökçay Sokağı'nın buluştuğu kavşağın güney batısına tesadüf eden 324 ada 50,51,53 parsellerde bulunduğu tahmin edilmektedir. Sa'dî meşayihinden Yunus Hakkı Baba tarafından XIX. yüzyılın ikinci yarısında tesis edilen bu dergâhın ismine tekke listelerinde rastlanılmamaktadır. Mukabele günü cuma idi³⁰⁸⁴. 1930'lu yıllarda hazırlanan Pervititch Haritası incelendiğinde tekkelerin seddolunmasıyla birlikte binasının ortadan kalktığı ve arsasına ticarethaneler inşa olunduğu anlaşılmaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Yunus Hakkı Baba:** Osman Efendi'nin oğlu olup Kastamonu'nun İnebolu ilçesinin Evrenye³⁰⁸⁵ köyünde doğmuştur³⁰⁸⁶. İstanbul'da koku satarak iaşesini temin etmiş, Kütahyalı Evliyazade İsmail Hakkî Efendi'den Sa'dî hilafeti aldıktan sonra Nuruosmaniye semtinde bir tekke uyandırmıştır.

³⁰⁷⁹ CSRA, 197/201.

³⁰⁸⁰ IST.MFT.MSH d.1736 s.40.

³⁰⁸¹ Erenden, a.g.e., 5/131.

³⁰⁸² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 21/116.

³⁰⁸³ CSRA, 178/23.

³⁰⁸⁴ CSRA, 178/23.

³⁰⁸⁵ Günümüzde Gemiciler ismini almıştır.

³⁰⁸⁶ CSRA, 178/23.

m.1885/h.1302 yılında vefat etmiş ve Silivrikapısı dışında Hamza Bali'ye atfedilen (aslında Kara Balı'nın) türbenin yanına defnedilmiştir. Üstüvane şeklinde, başlıksız, üst kısmına Sa'dî tacı kabartması bulunan şahidesinde Şeyh Türlü Tekkesi dervişlerinden Sabit Beğ'in şu tarih manzumesi yazılıdır: *"Hüve'l-Bakî / Mürşîd-i kâ mildi Hakk'a işte bu âli-kadr / Feyz-i irşâdından itdi istifade nice cân / Hubb-i dünya kalbine asla ânın yol bulmadı / Âteş-i aşk-ı Cemâl hakla mahvoldu hemân / Rûz-ı şeb tâât ile imrâr-ı evkât eyleyüb / Nûr-ı zikr-i kibriyâ vechinde olmuşdu âyân / Gerçi ah gülşen-i sarây-ı cennete vardı velî / Hasretiyle hemdem oldu dillere ah u figân / Söyledi târîh-i cevher dârını Sâbit gelüb / Hakk deyüb kasr-ı Naîm'e oldu Şeyh Yunus revân / sene 1302"*. Halîfelerinden Muhammed Raşid Efendi, Şehremini, İnadiye'de bir tekke tesis etmiştir. Şeyh M. Raşid Efendi'nin oğlu Mehmed Akif ER ve onun oğlu M. Raşid ER de tekkelerin seddi sonrasında vefat ettiklerinden Yunus Hakkı Baba'nın kabri yanına defnedilmişlerdir. Bu kabrin yanında Yunus Hakkı Baba'nın bir diğer halîfesi Reyhan Hakkı Baba medfundur. "Zenci Şeyh" veya "Arab Şeyh" gibi lâkabları bulunan Reyhan Hakkı Baba Galata civarındaki cami'lerde cuma günleri Kadirî usûlü icra etdirirdi. Kasımpaşa'da Büyük Piyale Cami'i Tekkesi'nin Şeyhi Hasan Rıza Efendi'nin de mürşîdidir³⁰⁸⁷. Başlıksız, üstüvane şeklindeki şahidesinde şu ibare mevcuttur: *"Allah Hû / Meşayih-i kirâmdan es Seyyid eş Şeyh / Yunus Hakkı kaddesallahu sırrıhu / 'l-azîz hazretlerinin irşâd / hulefasından es Seyyid eş Şeyh / Reyhan Hakkı Efendi'nin / ervâh-ı kudsiyyesine el Fatiha / sene 1312 fî 27 Rebiu'l-evvel (27 Eylül 1894)"*. Evrenyeli Tornacı Ali Baba, Evrenyeli Hüseyin Baba, Bursa Karakâdî (Zıpçıktı) Tekkesi Şeyhi Ali Rıza Efendi (v.1906) ve Hacı Ahmed Süreyya Emin Celâlî Beğ (v.1923) Yunus Hakkı Baba'dan mustahlef idiler. Hacı Ahmed Süreyya Emin Celâlî Beğ'in³⁰⁸⁸ konağı Mengene Sokağı'nda ve tekkenin yanında idi³⁰⁸⁹.

2. Mehmed Ali Baba: Tophane'deki Askerî Sanayî İmalathanesi'nin mektep kısmında tahsil görmüştür. Reyhan Hakkı Baba'dan Sa'dî, Tophane İhtiyat Alay Müftüsü Hacı Bekir Efendi'den de Kadirî-Halisî hilafeti almıştır. Yunus

³⁰⁸⁷ CSRA, 178/22.

³⁰⁸⁸ Yunus Hakkı Baba'dan aldığı Sa'dî hilafetinin yanı sıra Fevzi Çakmak'ın annesinin babası olan Tophane İhtiyat Alay Müftüsü Hacı Bekir Efendi'den (Bekiru'l-Cezbî) de Kadirî hilafeti almıştır. Bkz. Mehmet Ali Özkardeş (haz.), *Ahmet Süreyya Emin Hazretlerinin Divan-ı Şerifi* (İstanbul: 1998), 39.

³⁰⁸⁹ CSRA, 178/19,20.

Hakkı Baba'nın vefatı sonrası meşihat uhdesine tevcih olunmuştur. 1909 yılındaki 31 Mart Vak'asında Bedevî şeyhi Ramî Derviş Vahdetî'nin İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ne a'za olduğu gerekçesiyle Hareket Ordusu'nun duruma el koyması sonrası bir süre gözetiminde tutulmuştur³⁰⁹⁰. Seferberlik yıllarında (1914/1915) vefat etmiş, Topkapı dışına defnedilmiştir³⁰⁹¹.

184. Şemseddin Efendi Zaviyesi

Hâfız Mehmed Şemseddin Efendi tarafından Fatih, Molla Gürani Mahallesi, Kadribey Sokağı, 9 numaradaki evini 1920 yılında zaviye haline getirmek suretiyle tesis etmiştir. Perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde Kadirî ve Halvetî-Sivasî usûlü icra edilen³⁰⁹² zaviye 5 sene kadar faaliyet gösterdikten sonra tekkeler seddolanmıştır. Günümüzde arsasında apartman bulunmaktadır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Hâfız Mehmed Şemseddin Kirman:** m.1884/h.1301 yılında dünyaya gelmiştir. Hâfız Mehmed Emin Efendi ile Ayşe Sıdika Hanım'ın oğludur. Şehzade Cami'i'nde hatîblik, Murad Paşa Cami'i'nde ise 57 yıl imamlık yapmıştır. Kurra hâfızlardan olup Murad Paşa Cami'i'nde hatimle teravîh kıldırırdı. Sokakta asa ile gezen M. Şemseddin Efendi'ye seyrek sarı sakalı sebebiyle "Sarî İmam" derlerdi. Kardeşi Hacı Hâfız Alaeddin Kirman da Yeni Cami' hatîbiydi. Zıbın-ı Şerif Tekkesi Şeyhi Yusuf Ziyaeddin (Oskay) Efendi'den m.1920/h.1338 yılında Halvetî-Sivasî hilafeti, Gümüşhanevî Tekkesi Şeyhi Tekirdağlı Mustafa Feyzî Efendi'den de teberrüken Nakşî-Halidî hilafeti almış, Kadribey Sokağı 9 numaradaki evini zaviyeye dönuşdürmüştür³⁰⁹³. Sofular Caddesi 90 numaradaki evinde ikamet etmekteyken 30 Kasım 1963 (13 Receb 1383) cumartesi günü vefat eden M. Şemseddin Efendi pazar günü 13:30'da evinden alınarak Murad Paşa Cami'i'ne götürölmüş, ikindiye müteakip kılınan cenaze namazı sonrası Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir. Şevket, Samiye, Cevdet ve Behçet Kirman isimli çocukları vardı³⁰⁹⁴.

³⁰⁹⁰ Şeyh Mehmed Rami Gülman, *Hayatım* (Manisa Bedevî Tekkesi Kütüphanesi, el yazması, ty), 73,78.

³⁰⁹¹ CSRA, 223/249.

³⁰⁹² CSRA, 149/114. 1920'lerde bu hanenin kapı numarası 9 olup günümüzde değışmiş olması muhtemeldir.

³⁰⁹³ CSRA, 149/111,112,114.

³⁰⁹⁴ *Hürriyet Gazetesi* (1 Aralık 1963).

185. Kara Nohud Mescidi Tekkesi

Fatih, Molla Gürani (eski Molla Şeref) Mahallesi, Turgut Özal (Millet) Caddesi, Sarı Musa (eski Dede Paşa) Sokağı, 26 numarada, bu sokağın Nakibu'l-Eşraf (eski Kara Nohud) Sokağı'yla birleştiği kavşağın güney köşesini teşkil eden 1988 ada 2,43 parsellerde yer alan Kara Nohud Cami'i, *Hadîka*'ya göre ilk olarak Şüca' Ağa tarafından XVI. yüzyılda inşa ettirilmiştir. Kanunî, II. Selim ve III. Murad devirlerinde Tophane-i Âmire'de çalışarak dökücübaşı mertebesine yükselen Şüca' Ağa m.1590/h.999 yılında vefat etmiş, Karabaş Cami'i'nin batısında 1958'de yıktırılan Yamalı Hamam'ın³⁰⁹⁵ yanındaki kabristana defnedilmiştir³⁰⁹⁶. Osmanlı Arşivi'ndeki kayıtlarda "*Şüca' Çavuş nam-ı diğer Kara Nohud Mescidi*"nde vazife yapanların tasavvufla irtibatlı kişiler oldukları dikkati çekmektedir. 14 Rebiu'l-evvel 1139 (9 Kasım 1726) tarihinde Kadı Kethüdazade Mehmed Efendi tarafından yazılan arza göre bu mescidin müezzinliğine Osman Halîfe ta'yin olunmuştur³⁰⁹⁷. 27 Şa'ban 1212 (3 Şubat 1799) tarihli bir belgeye göre bu mescidin imamı Şeyh Abdu's-samed Efendi vefat edince aynı vazife Yusuf bin Veliyyüddin'ye tevcih edilmiştir³⁰⁹⁸. Önceki tekke listelerinde adına rastlanmamakla birlikde³⁰⁹⁹ m.1889/r.1304 tarihli *Mecmua-i Cevami*'de Kara Nohud Cami'i bahsinde çarşamba günleri mukabele icra edilen ve aynı isimle anılan bir Rıfâî tekkesine yer verilmiştir³¹⁰⁰. m.1890/h.1307 yılında hazırlanan *Mecmua-i Tekâyâ*'da da Halıcılar köşkü'nde hususî günü çarşamba olan Kara Nohud Tekkesi kayıtlıdır³¹⁰¹. m.1919/h.1337 tarihli *Rehber-i Tekâyâ*'da ise mukabele günü salı olarak gösterilmiştir³¹⁰². Cumhuriyet sonrası yıkılan ve uzun müddet yeri arsa halinde kaldıktan sonra 1989 yılında Ali Rıza ERTAŞ tarafından betonarme olarak yeniden inşa edilen cami' günümüzde ibadete açıktır.

³⁰⁹⁵ Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri II*, (İstanbul: 1969), 46.

³⁰⁹⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 77b.

³⁰⁹⁷ BOA İE.EV.00060.06534.001.

³⁰⁹⁸ BOA AE.SSLM.III.00063.03789.001.

³⁰⁹⁹ h.1009 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde Selver bint-i Abdurrahman tarafından 972 yılı Şa'ban (1565 Mart) ayının başlarında tanzim ettirilen vakfiyeye göre vâkîfenin vefatı sonrasında burası Şuca Çavuş'un tasarrufuna bırakılmıştı. *Defter*'in hazırlandığı h.1009 yılında da Şuca Çavuş burada ikamet ediyordu. Kara Nohud Mescidi'nin banîsinin *Hadîka*'da belirtildiği gibi h.999 yılında vefat ettiği dikkate alınca vakfiyede bahsi geçen Şuca Çavuş'un başka bir kişi olması muhtemeldir. Bkz. Mehmet Canatar, a.g.e., 338. Mustafa Özdamar kaynak belirtmeden "Sülüklü Tekke veya Sülüklü Çeşme Tekkesi olarak geçen Erzurumlu Fazıl Efendi Rufâî Tekkesi burası olabilir." diye yazmıştır. Bkz. Özdamar, *Dersâadet Dergâhları*, 168. Bu iki tekke birbirine yakın olmakla birlikde farklı dergâhlardır.

³¹⁰⁰ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/82.

³¹⁰¹ Bandırmalızade, a.g.e., 12.

³¹⁰² Yeşilzade, a.g.e., 3.

Tekkenin şeyhi:

1. **Ahmed Efendi:** Rıfâî meşayihindendir. m.1890/h.1307 yılında bu tekkenin şeyhi olduğu kayıtlıdır³¹⁰³.

32. Molla Gürani Mahallesi

186. Sülüklü (Erzurumlu Hâfız Fazıl Efendi-Sülüklü Çeşme) Tekkesi

Fatih, Molla Gürani Mahallesi, Adnan Menderes Vatan Bulvarı, Şehit Pilot Mahmut Nedim Sokağı'nın (eski Sülüklü Caddesi) Tomrukçu Sokağı ile birleştiği köşede, 2010 ada 64 parselde bulunan Ahmed Ağa (Sülüklü) Çeşmesi³¹⁰⁴ civarındaki bu tekke 1925 yılındaki kanuna kısa bir süre kala Rıfâî meşayihinden Erzurumlu Hâfız Fazıl Efendi tarafından tesis edilmiştir. Açılış merasiminin çok kalabalık olduğu C. S. Revnakoğlu'ndan öğrenilmektedir³¹⁰⁵. Tekkenin tam olarak konumu ve sonraki dönemdeki safahati belirlenememiştir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Hâfız Fazıl Efendi:** Erzurumludur. Aynî Ali Baba Tekkesi postnişini Muhammed el Ensarî'den Kadirî hilafeti alan Fazıl Efendi hakkında C. S. Revnakoğlu şu bilgileri vermiştir: *"Aşık, ateşli bir zat idi. Karagümrük'de Ken'an Beğ Tekyesi'nde zikre girdiği zaman tevhidhanede bilhassa kıyam zikri sırasında göze çarpan bir varlık olurdu. Saatlerce süren zikirden çıkmayarak dayanması, aşkıdan, cezbesinden kendisini yerlere atması ve bunlara benzer görülmemiş coşkunluğu ile zikir halkasını ve halkada bulunanları yerinden oynatırdı. Tekyelerin seddinden sonra Aksaray'da Çakır Ağa Cami'i'ne ve Cerrahpaşa Hastahanesi'ne imam oldu. Aynı zamanda İstanbul cami'lerinde Mesnevî-i Şerîf okutuyor, ayrıca kadınlara vaaz ediyordu. Kadınlar arasında "Erzurumlu Efendi" diye meşhur olmuştu. Rahmetli babacığını ve Otello Kâmil Rıza'yı³¹⁰⁶ Cerrahpaşa Hastahanesi'nde kendisi gasletmişti. Lâleli'deki evinde vefat ettiği zaman Edirnekapısı dışında, Halebî çevresine getirilen cenazesinde tarikat mensubu bir tek kişinin bulunmadığını hayretle gördüm.*

³¹⁰³ Bandırmalızade, a.g.e., 12.

³¹⁰⁴ İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1943-1945), 1/264.

³¹⁰⁵ CSRA, 173/142.

³¹⁰⁶ Tiyatrocu. Shakespeare'i Türkiye'ye tanıtan kişi olarak bilinen Kâmil Rıza Beğ 1889-1934 yılları arasında yaşamıştır. "Otello" rolünü tiyatrodan çok oynamasından dolayı "Otello Kâmil" diye tanınmıştır.

*Hazret-i Hakkı'nın Ma'rifetnamesi'ndeki insan-ı kâmil bahsini ayrı bir risale³¹⁰⁷ olarak neşretmiştir."*³¹⁰⁸

187. Hacı Feyzullah Efendi (Şeyh Visalî-Halıcılar) Tekkesi

Fatih, Molla Gürani (eski Molla Şeref) Mahallesi, Oğuzhan Caddesi, Saray Hamamı Sokağı, 2, 4 ve 6 numaralarda, 1982 ada 9,10 ve 49 parsellerde bulunmaktaydı. Arsayı m.1866/h.1283 yılında satın alan³¹⁰⁹ Divan-ı Muhasebat a'zâsından Mustafa Rıf'at Efendi, Nakşî-Halidî meşayihinden Hacı Feyzullah Efendi için m.1871/h.1288 yılında mescid/tevhidhane ve yanına derviş hücreleri inşa ettirmiştir³¹¹⁰. Rıf 'at Efendi'nin 13 Cemaziye'l-ahir 1288 (29 Ağustos 1871) tarihinde tanzim ettirdiği vakfiyeye göre meşihat ve tevliyetin önce Şeyh Feyzullah Efendi'ye, onun vefatından sonra erkek evlâdının erşedine bırakılması şart idi³¹¹¹. 31 Mayıs 1918 tarihinde çıkan büyük Fatih yangınında tekke yanınca Şeyh Bedrî Efendi, su mahzenini mesken haline getirerek ailesiyle içinde yaşamaya başlamış, yanına yaptırdığı tek odalı barakada da 1925 yılına kadar hatm-i haccgân icra ettirmiştir. m.1919/h.1337 tarihli *Rehber-i Tekâyâ*'da Feyzullah Efendi Tekkesi ve Şeyh Visalî Tekkesi harap halde iki ayrı tekke olarak gösterilmiştir. Günümüze ulaşabilen türbede Feyzullah Efendi ile oğlu Sadık Efendi medfundur. Tekkenin arsasında bugün iki apartman bulunmaktadır. Şeyh Bedrî Efendi'nin ailesi Saray Hamamı Sokağı 2 numaradaki Saray Apartmanı'nı, Şeyh Hasan Visalî'nin ailesi ise 6 numaradaki Saray Apartmanı'nı inşa ettirmiştir. Haşim MARDİN'in nakdi yardımıyla Hacı Feyzullah Efendi ve oğlu M. Sadık Efendi'nin türbesinin ihyasına 28 Mayıs 1952 günü başlanmış ve bir yılda tamamlanmıştır³¹¹². Şeyh Hasan Visalî'nin kabri ise Saray Apartmanı'nın bodrumundadır.

Tekkenin şeyhleri:

1. **Hacı Feyzullah Efendi:** Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde kalan Eski Cuma şehrinin Sazlı köyü'nde³¹¹³ m.1806/h.1221 yılında³¹¹⁴ dünyaya gelmiştir. Medrese derslerini memleketinde tahsil ettikten sonra

³¹⁰⁷ Şeyh İbrahim Hakkı Erzurumî *İnsaniyet-i Kâmile*, nşr. Tarik-i Kadiriyye meşayihinden Şeyh Fazıl Erzurumî (Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1339).

³¹⁰⁸ CSRA, 173/142-144.

³¹⁰⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/171.

³¹¹⁰ Albayrak, a.g.e., 5/60.

³¹¹¹ IST.MFT.MSH d.1772 s.279.

³¹¹² CSRA, 147/175.

³¹¹³ Osmanlı devrinde Hezargrad (Razgrad) şehrine bağlı olan bu köy günümüzde idari olarak Eski Cuma (Targiviste) şehrine bağlanmış ve Bulgarlarca Trastika ismi verilmiştir.

³¹¹⁴ *İTNVD*, s.41.

askeriyeye girip Sirozlu Ömer Paşa'nın yanında sırasıyla divitdar, Enderun Kiler Emni ve mühürdar görevlerini ifa etmiş, Paşa'nın maiyetinde Sille, Sivas ve Malatya'ya yapılan askeri seferlere katılmışdır. m.1834/h.1250 yılında Malatya'dayken Mevlana Halid-i Bağdadî hulefasından müftü Hüseyin el Vaiz Efendi'ye intisab etmiştir. Anadolu üzerine sefere çıkan ve Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratan Kavalalı İbrahim Paşa tarafından Maraş'da alıkonulan Feyzullah Efendi bir süre sonra Mısır'a gönderilmiştir. Orada bir süre memurluk yaptıktan sonra bir gemiyle Anadolu'ya hareket etmiş, yolda korsanlara esir düşmüş, zor zahmet Alâiye iskelesine çıkabilmiştir. Mürşîd arayışındayken bir tavsiye üzerine Konya, Bozkır'da ikamet eden Mevlana Halid-i Bağdadî'nin halîfesi Muhammed Kudsî (Memiş) Efendi'yi bularak kendisine intisab etmiştir. 7 ay müddetince mürşîdinin yanında seyr u sülûk gördükden sonra 1 Rebiu'l-evvel 1257 (23 Nisan 1841) günü hilafet almış ve Malatya'daki Hüseyin el Vaiz Efendi'nin makamına irşadla görevlendirilmiştir³¹¹⁵. m.1848/h.1264 yılında bu defa İstanbul'a gönderilen Hacı Feyzullah Efendi m.1854/h.1270 yılındaki Rus Harbi'ne katıldıktan sonra Vidin Valisi Sami Paşa'yla birlikte İstanbul'a dönmüştür. Şehremini'ndeki evinin bahçesine m.1856/h.1272 yılında küçük bir mescid yaptırarak irşadına burada devam etmiştir. Kuleli Vak'ası'na karıştığı gerekçesiyle m.1859/h.1276 yılında kürek cezası verilerek Midilli'ye gönderilen Hacı Feyzullah Efendi 2 sene sonra Sultan Abdülaziz'in cülûsu münasebetiyle çıkan afla İstanbul'a geri dönebilmiştir. m.1871/h.1288 yılından itibaren Halıcılar Köşkü civarında kendisi için inşa edilen tekkede irşadına devam eden Hacı Feyzullah Efendi 17 Cemaziye'l-ahir 1293 (9 Temmuz 1876) tarihinde vefat etmiştir. Fatih Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası tekkesinin bahçesine defnedilmiş³¹¹⁶ ardından kabrinin üzerine türbe inşa edilmiştir.

2. Muhammed Sadık Efendi: Hacı Feyzullah Efendi'nin oğlu olup m.1843/h.1259 yılında dünyaya gelmiştir. Babasından Nakşî-Halidî hilafeti aldıktan sonra m.1870/h.1287 yılında irşad hizmetiyle görevlendirildiği Medine'de 3 sene ikamet etmiştir. Hacı Feyzullah Efendi'nin 1876 yılındaki vefatı sonrasında Halıcılar Köşkü'ndeki tekkeye postnişîn olan M. Sadık

³¹¹⁵ Albayrak, a.g.e., 5/59.

³¹¹⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/168-171.

Efendi Midhat Paşa taraftarı olmak suçlamasıyla m.1878/h.1295 yılında Yemen'in Hudeyde şehrine sürgün edilmiştir³¹¹⁷. 2-3 sene sonra Medine'ye geçen ve 30 seneye yakın Hicaz'da sürgün hayatı yaşayan M. Sadık Efendi II. Meşrutiyet'in ilanı ile İstanbul'a dönebilmiştir. 26 Safer 1335 (22 Aralık 1916) günü vefat etmiş olup türbede medfundur³¹¹⁸.

3. (vekil) Hacı Hasan Visalî Efendi: m.1815/h.1230 yılında Malatya'da dünyaya gelmiştir. Hacı Feyzullah Efendi Malatya'ya irşad için gönderildiği zaman m.1843/h.1259 yılında kendisine intisab edip seyr sülûk görerek hilafet almış ve mürşîdi tarafından Trabzon, İstanbul ve Arnavutluk'a irşad için görevlendirilmiştir. Hacı Feyzullah Efendi, sürgündeyken Midilli'de kendisini ziyarete gelen halîfesinin mahzun halini görerek “*Şimdiye kadar Firâkî idin, bundan sonra Visâlî oldun.*” hitabında bulunmuştur. Hasan Visalî Efendi, Şeyh M. Sadık Efendi'nin yerine de uzun müddet tekkede şeyh vekilliğini ifa etmiştir³¹¹⁹. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 27 Cemaziye'l-ahir 1313 tarihli kayıdda Şeyh Sadık Efendi'nin 10 seneden fazladır vekâlet hizmetini gördüğü ifade edildiğinden m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da Halıcılar Köşkü'ndeki Feyzullah Efendi Tekkesi'nin şeyhi olarak Visalî Efendi yerine sehven “Safvet Efendi” isminin yazıldığı düşünülmektedir³¹²⁰. Tekkenin vâkıfı Rıf'at Efendi Mahmudpaşa Mahkemesi'nde 11 Şa'ban 1312 (6 Şubat 1895) tarihinde yeni bir vakfiye tanzim ettirerek Nakşî-Halidî meşayihinden Ahmed bin Said er Rukkalî'nin tekkenin hususî gününde ayin icra ettirmesini şart koşmuş, fakat bu teşebbüse Şeyh Hasan Visalî Efendi itiraz etmiştir. Meclis-i Meşayih Bursa'da mecburî ikamete memur edilen Şeyh Ahmed Efendi'nin ta'yinine onay vermemiş, Visalî Efendi'nin vazifesini sürdürmesini istemiştir³¹²¹. Bu anlaşmazlığın uzun müddet sürdüğü, Şeyh Ahmed Efendi'nin dergâhın dervişanına mahsus daireye tahta perde çekdirip Hüsnî Efendi ve hanımını burada iskân ettirmeye çalıştığı, Meclis-i Meşayih'in de bu çiftin tekkeden çıkarılması yönünde karar verdiği 24 Zilhicce 1313 (6 Haziran 1896) tarihli

³¹¹⁷ Albayrak, a.g.e., 5/59.

³¹¹⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/174.

³¹¹⁹ IST.MFT.MSH d.1772 s.83,279.

³¹²⁰ Bandırmalızade, a.g.e., 4.

³¹²¹ IST.MFT.MSH d.1772 s.279.

kayıddan anlaşılmaktadır³¹²². 20 Şa'ban 1320 (21 Kasım 1902) cuma günü vefat eden Hasan Visalî Efendi tekkenin yanındaki evinin bahçesine defnedilmiştir³¹²³.

4. (vekil) Hacı Şahin Efendi: Hasan Visalî Efendi'nin vefatından Şeyh M. Sadık Efendi'nin 1908'de sürgünden gelişine kadar dönüşümlü olarak Hacı Şahin Efendi, Sükûtîzade Mehmed Şerîf Efendi (sonradan Meclis-i Meşayih Reisi), Şumnulu Haffaf İsmail Efendi hatm-i haccgân icra ettirmişlerdir. Şeyh M. Sadık Efendi'nin halîfesi olan Hacı Şahin Efendi Vakıf Gureba Hastanesi'nde imam ve gassal idi. Şeyh M. Sadık Efendi'nin oğlu Mahmud İhsan Efendi'nin Meclis-i Meşayih'e verdiği 14 Kânun-ı evvel 1334 (14 Aralık 1918) tarihli tercüme-i halinde tekkenin imamet vazifesi ve şeyhlik vekâletinin üzerinde olduğu anlaşılan Hacı Şahin Efendi³¹²⁴ Topkapı Kabristanı'na defnedilmiştir³¹²⁵.

5. Mahmud İhsan Efendi: Şeyh M. Sadık Efendi'nin oğlu olup m.1863/h.1279 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Valide Hastahanesi İbtidâî Mektebi'nde, Aksaray Mahmudiye Rüşdiyesi'nde ve Fatih Askeri Mektebi'nde tahsilin yanında Abdullah ve Cevdet Efendiler'den Arapça, Farsça, Cebir ve Hikmet dersleri okumuştur. Babası sürgün edilince birlikte Yemen'e giden, Ordu Levazım ve Erkân-ı Harbiye Dairelerinde kâtib ve mümeyyiz olarak çalışan M. İhsan Efendi 1918 yılında 1. Kolordu İdare Hey'eti 1. kısım amir muavini idi. Küçük yaşında babasına intisab eden Mahmud İhsan Efendi Meclis-i Meşayih'e verdiği 14 Kânun-ı evvel 1334 (14 Aralık 1918) tarihli tercüme-i halinde babasının hayru'l-halef evladı olduğunu beyan ederken resmen mustahlef olmadığını beyan etmektedir. Meclis-i Meşayih'in 19 Zilhicce 1337 (15 Eylül 1919) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur³¹²⁶. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihinde Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan tekke listesinde "şeyh-i hazırı" olarak İhsan Efendi'nin ismi kayıtlıdır³¹²⁷. 18 Eylül 1929 (14

³¹²² IST.MFT.MSH d.1772 s.301.

³¹²³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/176-177.

³¹²⁴ Albayrak, a.g.e., c.5 s.60.

³¹²⁵ CSRA, 147/175.

³¹²⁶ IST.MFT.MSH d.1740 s.74.

³¹²⁷ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 42/239.

Rebiu'l-ahir 1348) tarihinde vefat etmiştir³¹²⁸.

6. Mehmed Bedreddin (Bedrî) Tanrıyar: Şeyh M. Sadık Efendi'nin küçük oğlu olup m.1881/h.1298 yılında doğmuştur. Hüseyin Vassaf, Bedrî Efendi hakkında şu bilgiyi vermiştir: *"Elyevm canîşîn-i meşihatdır. Harîk-i kebîrde dergâhın, müştemilâtıyla ve eşyasıyla yanması, bîçareyi açıkda bırakmış, dergâhın su mahzeninin içinde, evlâd ü iyaliyle senelerce barınmış idi. Ahiren bir odalı bir mesken vücûda getirib burada hatm-i hâcegân yapmaktadır. Mesleğine aşık, hoş hal bir zattır."*³¹²⁹ Tekkelerin seddi sonrasında İbnü'l-Emin M. Kemal İnal vasıtasıyla Evkaf-ı İslâmiye Müzesi'nde vazife üstlenen Bedreddin Efendi 17 Şubat 1942 günü vefat etmiştir³¹³⁰.

188. Seyyid İsmail Efendi Tekkesi

Kadirî meşayihinden Seyyid İsmail Efendi tarafından Fatih, Molla Gürani (eski Molla Şeref) Mahallesi'nde m.1791/h.1205 yılında bir vakfiyeyle tesis edilmiştir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli Defter'deki vakfiye özetinde şu ifade yazılıdır: *"Vâkıf-ı mumaiyleh eş Şeyh es Seyyid İsmail Efendi bin eş Şeyh es Seyyid Mustafa Efendi'nin 1205 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde İstanbul Molla Şeref Mahallesi'nde iki yüz zira' arsa-i haliyyede üzerine bina eylediği haricesinde seksen zira' bir bab semahane ve bir oda ve bir mikdar mahal (...) ve dahiliyyesinde bir oda ve bir sofa ve bir matbah ve bir mikdar (...) müştemil zaviyesini vakf iderek tevliyet ve meşihati ve süknası hayatında kendisine ve ba'dehu salih hulefasına ve hulefasının inkırazında tarîkat-i Kadiriyye meşayihinden layık bir zata şart etmiştir"*³¹³¹. Tekkenin tam konumu belirlenemediğinden günümüzdeki durumunun tesbiti de mümkün olamamaktadır.

Tekkenin şeyhi:

1. Seyyid İsmail Efendi: Şeyh Seyyid Mustafa Efendi'nin oğludur. Kadiriyye'ye mensubdu³¹³².

³¹²⁸ Nüfus ve Vatandaşlık İdaresi Genel Müdürlüğünden 3 Eylül 2004 tarihinde alınan Feyzullah Vidinî (Tanrıyar) Ailesi Soy Kütüğü Belgesi. Bu belgeyi aileden temin eden ve faydalanmamızı sağlayan Sosyolog Müfid Yüksel'e müteşekkirim.

³¹²⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/174.

³¹³⁰ Feyzullah Vidinî (Tanrıyar) Ailesi Soy Kütüğü Belgesi.

³¹³¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 6/29.

³¹³² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 6/29.

189. Fındıkzade Tekkesi

Eski Selânik Kadısı Fındıkzade Ahmed İshak Efendi doğduğu evi bir Nakşî tekkesi haline dönüştürmüş³¹³³, meşihat ve tevliyetin de kendisinden sonra ilim ehli, istikamet sahibi bir kimseye tevcihini şart koşmuştur. Bir başka vakfiyeyle de tekke şeyhinin sokağın karşısındaki Nuri Dede Mescidi'nde bayram günleri sabah namazından sonra cemaate vaaz verip bayram namazını kıldırmasını talep etmiştir³¹³⁴. *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da tekkenin m.1802/h.1217 yılında bina edildiği³¹³⁵ yazılsa da 17 Receb 1212 (5 Ocak 1798) günü istinsah edilmiş bir 12 İmam Cedveli'nde Ahmed Raşid Efendi bu tekkenin postnişîni olarak gösterildiğinden kuruluş tarihinin daha evvele dayandığı anlaşılmaktadır. Pazartesi günleri öğleden sonra Nakşî usûlünce hatm-i Hâcegân icra edilir, aynı gece de Sa'dî mukabelesi yapılırdı³¹³⁶. Şair Refî' bu tekkeye ilişkin şu manzumeyi kaleme almıştır:

*"Hazret-i İshāk Efendi ol mevālî fahri kim
Âsitân-ı Nakşibendî dâimā isterdi cāh
Yapdı bu dergâh-ı Hatm-i Hâcegânı şöyle kim
Sâlikân-ı rāh-ı Hakk'a ola bir cā-yı penāh
Menzil-i çille-keşân olsa nola Yâ Hakk deyû
Tîrveş maksûdun istesen küşâde oldu rāh
Gir tarîk-ı Nakşibend'e nakşibend ola azîz
Sırr-ı tevhîd ile mir'ât-ı dile eyle nigâh
Câme-i mahviyyeti giy bozulur nakş-ı kubā
Sûr Celâl ismini hep aşkın Cemâl ide ilâh
Kâ'be-i uşşâk-ı Hakk'dır söyle târîhin Refî'
Nakşibendî dergah-i İshāk Efendi kible-gâh"*³¹³⁷

Mustafa Hilmî Safî Efendi'nin postnişîn olduğu XX. yüzyıl başlarında tekkede Sa'dî evradı okunmuş, Pîr Sa'deddin Cebavî isminin yanına Pîr Hüsameddin Uşşakî ismi yazdırılmış ve Nakşî usûlünce hatm-i Hâcegân yapılmıştır. Cümle kapısı üzerine Mustafa Hilmî Safî Efendi tarafından şu kitabe yazdırılmıştır: "*Bu dergâh-ı maârifde*

³¹³³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 213.

³¹³⁴ IST.MFT.MSH d.1777 s.27.

³¹³⁵ Tabîbzade, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 37b.

³¹³⁶ CSRA, 149/154.

³¹³⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/210.

sülûk erbâbına sâkî / Bahauddin, Sa'deddin, Hüsameddin Uşşâkî"³¹³⁸. 1918 yılı öncesinde Fındıkzade Tekkesi ile karşısındaki Nuri Dede Cami'i arasından Topkapı Caddesi geçmekteydi. 31 Mayıs 1918 tarihinde çıkan büyük yangında cami' ve tekke harap olmuş, 1950'lerin ortalarına kadar yarı harabe yarı arsa vaziyetinde kalmıştır. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında yangın sonrasına ilişkin gelişmeler şöyle nakledilmektedir: "1334 senesinde Fatih harîk-i kebîrinde yanan Aksaray civarında Yüksek Kaldırım'da Fındıkzade Tekyesi denilmekle ma'ruf Sa'dî Hankahı muhterik olmuştu. Orada sırlı bulunan zevat-ı kiramın tramvay caddesine nazır olan türbesinin cephesi az bir zaman sonra Tramvay İdaresi tarafından yol açılmak bahanesiyle yıkıldı. O hengâmede çoluk çocuk feryad iderek "buradaki ölümler görünüyor" diye haykırmışlar, Zabıta vasıtasıyla keyfiyeti Evkaf Müdiriyyeti'ne bildirmişlerdir. Evkaf'dan gelen müfettişler banîsi merhûm Ahmed İshak Efendi hazretleriyle büyük Azîz dinmekle ma'ruf Ahmed Raşid Efendi'nin ve ilk halîfesi Şeyh Osman Nurî Efendi'nin defnolundukları gibi aynen orada bulunduklarını görmüşler ve bir raporla keyfiyeti Evkaf Nezaretî'ne bildirmişlerdir. İkinci bir def'a gönderilen hey'et bu hali aynen müşahade itmeleri üzerine Nezaret'e o zaman postnişîni bulunan ilk halîfesi Osman Efendi'nin ikinci mahdumu Şeyh Şemseddin Efendi'nin hafidi Harb ma'lûlû Şeyh Hasan Sa'dî Efendi merhum celb olunarak dörtyüz lira verilmiş ve muhterik hankahın bağçesinde üç lahid yaptırıp yukarıda isimleri mezkûr müşarünileyhmanın oraya derhal nakilleri emir ve tensib idilmiş olmağla sekiz gün zarfında bu lahidler inşa ve zevat-ı müşarünileyhmanın muazzam bir merasimle tedfinen nakl-i kuburu ifa edilmiş ve bu sırada her üçünün de tam el a'za hatta bir kirpik, kaş, sakal, bıyık gibi kıllarından bir danesinin bile zayi' olmamış olduğu görülmüştür."³¹³⁹. 12 Mayıs 1919 tarihli *Malûmat Gazetesi*'nde de Fındıkzade Ahmed İshak Efendi'nin naaşının defnedildiği haliyle durduğuna dair bir haber yayımlanmıştır. 15 Ekim 1919 günü tekke mensublarının katıldığı merasimle kabirler yeni yerine nakledilmiştir³¹⁴⁰. Ayverdi Haritası, Alman Mavileri ve günümüz haritaları kıyaslandığı vakit tekkenin Fatih, Molla Gürani (eski Ördek Kasap) Mahallesi, Turgut Özal Millet Caddesi, 2110 ada 1 parselde olduğu anlaşılmaktadır³¹⁴¹. 1956-1957 yıllarındaki imar düzenlemeleri esnasında

³¹³⁸ CSRA, 149/150,155.

³¹³⁹ CSRA, 149/157-158.

³¹⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1742 s.3.

³¹⁴¹ Mustafa Özdamar ve Esin D. İşli tekkenin 2109 ada 19 parsel'de olduğunu bildirmekle birlikte günümüzde söz konusu adada böyle bir parsel bulunmamaktadır. Bkz. Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 197; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri Ve Restorasyonu*, 62.

bu parsel Oğuzhan Caddesi ile Ahmet Vefik Paşa Caddesi'nin tam ortasında kalmış ve üzerinden Millet Caddesi geçirilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2008-2014 yılları arasında 2109 ada 64 parsel bir cami inşa olunmuştur. 1950'lerdeki imar düzenlemeleri esnasında tekkenin karşısındaki harap vaziyetdeki Nuri Dede Camii'nin arsasının yarısı Ahmed Vefik Paşa Caddesi'ne kurban edilmiş, diğer yarısı ile hazîre arsası üzerine de bir apartman inşa edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Fındıkzade Ahmed İshak Efendi (v.1811), Fındıkzade Seyyid Ahmed Raşid Efendi (v.1828), Ahmed Efendi, Osman Nurî Efendi (v.1854), Ali Haydar Efendi (v.1868), Muhammed Şemseddin (Şemsî) Efendi (v.1893)

- 1. Muhammed Arif Hilmî Efendi:** m.1843/h.1259 yılında dünyaya gelmiştir³¹⁴². Şeyh Osman Nurî Efendi'nin diğer oğludur. Ağabeginin meşihati kaldırılınca Fındıkzade Tekkesi'ne postnişîn ta'yin olunmuştur. Ciğerim Dede Tekkesi Şeyhi Cafer es Sadık Efendi tarafından Sa'dî hilafeti verilip Fındıkzade Tekkesi meşihatine iclas etdirilmiştir³¹⁴³. Muhasebat-ı Umumiyye-yi Askeriyye 2. Şube mümeyyizlerinden idi. Halîfelerinden Hasan Efendi Düyûn-ı Umûmiyye, muhasebe şubesi kâtibliğinden emekli olmuş ve m.1909/h.1327 yılında vefat ederek Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir. Diğer halîfesi Halil Cemaleddin Efendi ise Ciğerim Dede Tekkesi'nin son şeyhidir³¹⁴⁴. 1 Zilkade 1327 (14 Kasım 1909) günü vefat eden Şeyh M. Arif Hilmî Efendi'nin tekke hazîresinde bulunan şahidesinde ta'lik ile şu ibare yazılı idi: *"La İlahe İllallah Muhammedü'r Resulullah / Tarîkat-i aliyye-i Sa'diyye meşayih-i kiramından Fındık / zade Dergâh-ı Şerîfi postnişîni / ve Muhasebat-ı Umumiyye-i Askeriyye / ikinci şube mümeyyizlerinden / es Seyyid eş Şeyh Muhammed Arif / Hilmî Efendi'nin ruhiyçün Fatiha / sene 1325 fî 1 Teşrîn-i sanî yevm-i pazar sene 1327 fî 1 Zilkade"*. 1945 yılında hazîreyi ziyaret eden C. S. Revnakoğlu, bu mezar taşının yok olduğuna ve yerine apartman yapıldığına şahid olmuştur³¹⁴⁵. Şeyh M. Arif Hilmî Efendi'den sonra torunu Nimet Hanım'ın kocası M. Ahsen

³¹⁴² İTNVD, 84.

³¹⁴³ CSRA, 149/156.

³¹⁴⁴ CSRA, 149/149.

³¹⁴⁵ CSRA, 149/150.

Ziya ERHAN, tekkenin şeyhliği için teklif edilmiştir. Genç bir yaşta olması sebebiyle tekke şeyhliğinin sorumluluğunu taşıyamayacağına kanaat getirerek feragat eden Ahsen Ziya Beğ³¹⁴⁶ sonradan Bakırköy'de başka tekke tesis etmiştir.

2. Mustafa Hilmî Safî Efendi: Derviş Ağazade Ali Efendi'nin oğlu olup m.1858/h.1274 yılında Burdur'da doğmuştur³¹⁴⁷. Tahsil için m.1879/h.1296 yılında İstanbul'a gelmiş, Fatih'de Tetimme-i Rabia Medresesi'nde Hâfız Şakir Efendi'den icazet almıştır³¹⁴⁸. Ruûs imtihanını vererek Fatih dersiamı olmuş, 11 sene Huzur Dersleri'ne muhatap olarak katılmışdır³¹⁴⁹. İsmail Saib SENCER'in de cami' derslerinden hocası idi³¹⁵⁰. Muhtelif askeri okullarda ulûm-ı dîniyye, Arapça ve Farsça muallimliği yapmıştır. Aksaray Uşşakî Tekkesi Şeyhi Fahreddin-i Himmetî'den Berat Kandilî'ne tekabül eden 15 Şa'ban 1324 (3 Ekim 1906) günü hilafet almıştır³¹⁵¹. Seyyid Velayet Tekkesi Şeyhi Arab Said Efendi'den de Nakşî-Müceddidî hilafeti alan³¹⁵² Mustafa Hilmî Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 5 Zilhicce 1327 (18 Aralık 1909) tarihli mazbatasına istinaden Nakşî ve Sa'dî usûlünü icra ettirmesi şartıyla Fındıkzade Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur³¹⁵³. Uşşakî Asitanesi şeyhliğinin boşalınca Meclis-i Meşayih'in 11 Mayıs 1918 tarihli mazbatasına istinaden şeyh vekili olarak görevlendirilmiş³¹⁵⁴, 25 Mayıs 1918 günü ilân edilen ve 1 Haziran 1918 günü gerçekleşen imtihana³¹⁵⁵ Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin de delâletiyle sadece Mustafa Hilmî Efendi müracaat etmiş ve neticesinde meşihat uhdesine tevcih olunmuştur³¹⁵⁶. 31 Mayıs 1918 günü çıkan Fatih Yangını'nda Fındıkzade Tekkesi de tahrip olduğundan ta'yin işlemleri tamamlanmadan evvel yangın mağduru olması sebebiyle Mustafa Efendi'nin yeni tekkesine acilen taşınması hakkında 1 Haziran 1918 günü

³¹⁴⁶ CSRA, 149/157-158.

³¹⁴⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/208.

³¹⁴⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/209; Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 228-229.

³¹⁴⁹ Ebül'ulâ Mardin, a.g.e., 2/228-229.

³¹⁵⁰ CSRA, 182/145.

³¹⁵¹ Emin Nedret İşli, "Bir Şeyh Efendinin Not Defteri'nden", *Dergâh Dergisi* 45, (Kasım 1993), 22-23. Hüseyin Vassaf bu tarihi sehven 27 Ramazan 1324 (14 Kasım 1906) Kadir Gecesi olarak kaydetmiştir. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/292.

³¹⁵² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/210.

³¹⁵³ IST.MFT.MSH d.1777 s.27.

³¹⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1738 s.133.

³¹⁵⁵ IST.MFT.MSH d.1738 s.129.

³¹⁵⁶ IST.MFT.MSH d.1738 s.122-124; d.1739 s.46.

Meclis-i Meşayih tarafından bir yazı yazılmışdır³¹⁵⁷. Tekkenin meşrutasında ikamet ederken 25 Şevval 1344 (8 Mayıs 1926) cumartesi günü vefat etmiştir³¹⁵⁸. Gasil işlemleri halîfesi M. İzzet Safiyyullah Çayırılı, damadı ve halîfesi M. Hazmî Tura, Hüseyin Vassaf Beğ ile pîrdaşı Şeyh Mustafa Efendi tarafından icra edilmiş, pazar günü öğle vakti Kasımpaşa Cami’-i Kebîri’nde Rıfâî meşayihinden Hâfız Faik Efendi tarafından cenaze namazı kıldırıldıktan sonra Feriköy Helvacı Bacı (Baruthane) Kabristanı’na defnedilmiştir³¹⁵⁹.

33. Nişanca Mahallesi

190. Havuzlu Mescid Tekkesi

Hadîka’da Tavşantaşı mevkiinde olduğu kayıtlıdır. Fatih, Nişanca Mahallesi, Havuzlu Mescit Çıkmazı, 3 numarada, 735 ada 12 parselde Havuzlu Cami’i adıyla günümüzde de mevcuttur. Kanunî devri vezirlerinden Lâla Hüseyin Paşa’nın inşa ettirdiği mescide Hasodabaşı Hasan Ağa minber vaz’ eylemiştir³¹⁶⁰. Atillâ Çetin tarafından yayımlanan m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*’nde “Kumkapı Nişancası’nda Havuzlu Uşşakî Tekyesi”ne yer verilmiştir³¹⁶¹. Sonraki dönemlere ilişkin kaynaklarda ise burada tasavvufî faaliyetin sürdüğüne ilişkin bilgiye rastlanmamaktadır.

34. Rüstem Paşa Mahallesi

191. Çelebioğlu Hacı Alâeddin Cami’i (Alaca Mescid) Tekkesi

Fatih, Rüstem Paşa Mahallesi, Marpuççular Caddesi, 8 numarada, 394 ada 37,48,92 parsellerde yer alan mescid Çelebioğlu Hacı Alâeddin tarafından inşa ettirilmiştir. 866 yılı Ramazan (1462 Haziran) ayının başlarında vakfiyesi tanzim edilmiş, imam, müezzîn, mütevellî ve eczahan için tahsisat bağlanmıştır³¹⁶². *Hadîka*’da Ketenciler kurbünde Alaca Mescid adıyla kaydedilen bu cami’in minberini Mehmed Ağa vaz’ eylemiştir³¹⁶³. Şeyh Muhammed Şükrî Efendi’nin bu cami’de imamlık

³¹⁵⁷ IST.MFT.MSH d.1738 s.124.

³¹⁵⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/217. Ebül’ulâ Mardin ise M. Hilmi Efendi’nin damadı M. Hazmî Tura’dan nakille vefat tarihini 6 Mayıs 1926 olarak vermiştir. Bkz. Ebül’ulâ Mardin, a.g.e., 229.

³¹⁵⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/217. Ebül’ulâ Mardin ise M. Hilmi Efendi’nin damadı M. Hazmî Tura’dan nakille vefat tarihini 6 Mayıs 1926 olarak vermiştir. Bkz. Ebül’ulâ Mardin, a.g.e., 229.

³¹⁶⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 47a.

³¹⁶¹ Çetin, a.g.m., 584.

³¹⁶² Barkan-Ayverdi, a.g.e., 104.

³¹⁶³ Ayvansarayî, *Hadîka*, 26a.

yaparken Halvetî-Uşşakî usûlünü icraya başladığı düşünülmektedir³¹⁶⁴. Sonraki dönemlere ilişkin hazırlanmış tekke listelerinde ismine rastlanmamaktadır. Kapısı üzerindeki kitabede m.1902/h.1320 tarihli bir tamir kitabesi bulunan cami', 1945 yılında Türkiye Anıtlar Derneği'nin öncülüğünde çevredeki esnafın desteğiyle yeniden ihya edilmiştir. Günümüzde ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

1. Muhammed Şükrî Efendi: Çelebioğlu Hacı Alâeddin Cami'i imamı idi³¹⁶⁵.

Halvetî-Uşşakî meşayihinden Edirne'de medfun Muhammed Hamdî-i Bağdadî'den hilafet almıştır³¹⁶⁶. 29 Ramazan 1141³¹⁶⁷ (28 Nisan 1729) günü vefat ederek mihrab önüne ve cami' banîsinin yanına defnedilmiştir³¹⁶⁸. Hüseyin Vassaf XX. yüzyılın ilk çeyreğinde harap halde bulunan ve mezardaki bir incir ağacının parçaladığı kabir taşını kendi de bilfiil çalışarak tamir ettirmiştir. Evkaf İdaresi'nin inşa ettirdiği ve marpuççu dükkânı olarak kiraya verdiği bina bu kabrin üzerine doğru uzanmakdaydı. H. Vassaf, 1927 yılında cami' mütevellisi bir kadının bu küçük hazîreyi kaldırtıp yerine dükkân yaptırmaya teşebbüs ettiğini anlatmaktadır³¹⁶⁹. Günümüzde M. Şükrî Efendi'nin kabri cami'in kuzeyinde, Marpuççular Caddesi'ne bakan duvarın içinde oluşturulan fayansla kaplanmış bölmededir. Halvetî tacî şahidesinde şu ibare yazılıdır: “*el Fatiha / Ol pîr-i tarîk-i zümre-i Uşşakî / Kim daim iderdi Hakk'a bî-had şükri / Tarîh-i vefatını didi ehl-i niyaz / Firdevs ola menzil-i Muhammed Şükrî / sene h.1141 fî 29 Ramazan*”. Aynı zamanda şair olan M. Şükrî Efendi'nin kendi vefat tarihini keşif yoluyla bildirdiği manzumeyi ihtiva eden kitabe de kabrinin yanındaki duvara raptedilmiştir: “*Aşk-ı Hûda iledir cümle makalâtımız / Sıdk-ı hulûs iledir Hakk'a münacatımız / Bilmedi kimse bizi anlamadı sırrımız / Remz-i hafîdir bizim cümle işaretimiz / Mâh-ı siyam âhiri olur ise ıydımız / Cümleye ma'lûm olur keşf u keramatımız / Hızır gibi dünyede bula hayat-ı ebed / Bir kişiye yâr ola ayn-ı inâyatımız / Anlamadı Şükriya hâlini ağıyar senin / Münker-i bedhah olan bilmedi hâlâtımız 1141*”. Şeyh M. Şükrî

³¹⁶⁴ Ayvansarâyî, *Vefeyat*, 127.

³¹⁶⁵ Ayvansarâyî, *Vefeyat*, 127.

³¹⁶⁶ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 23a.

³¹⁶⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/241.

³¹⁶⁸ Ayvansarâyî, *Hadîka*, 26b.

³¹⁶⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/241.

Efendi'nin halîfesi Ahmed Hüsâmî Efendi Kasımpaşa'daki Uşşakî Asitanesi'ne postnişîn olmuşdur³¹⁷⁰.

192. Baba Ca'fer Türbe Tekkesi

Fatih, Rüstempaşa Mahallesi, Ragıp Gümüşpala Caddesi, 26 numarada, 387 ada 71 parselde yer almaktadır. Evliya Çelebi'ye göre Abbasî halîfesi Harun Reşid zamanında İstanbul'a elçi olarak gelen Baba Ca'fer, Bizans hükümdarı tarafından şehid edilmiş ve buradaki zindana defnedilmiştir. İstanbul Ansiklopedisi'nde ise Osman Ergin ve Naci AYRAL'dan nakille şu rivayet aktarılmaktadır: Seyyid Ca'fer ve Şeyh Maksud Harun Reşid tarafından 500-600 kişilik bir heyetle İstanbul'a elçi olarak gönderilmiştir. Şehre girdikleri zaman –şimdiki- Kocamustafapaşa semtinde bulundukları esnada Rumlarca şehid edilip günlerdir sokaklarda bekletilen Müslüman cesetlerini görmüşler. Hükümdarın huzuruna çıktıklarında Seyyid Ca'fer ağır bir dille bu vaziyeti tenkid edince zindana atılıp zehirlenerek şehid edilmiştir. Şeyh Maksud ise soğukkanlı davranarak Hükümdarı ikna etmiş ve şehidlerin defnedilmesini sağlamıştır³¹⁷¹. Baba Ca'fer'in torunlarından olup Şeyh Zindanî diye tanınan Abdurrauf Samedanî de İstanbul'un fethi sonrası ecdadının türbesinde türbedarlık yaparken yanında bir zaviye tesis etmiştir. Baba Ca'fer Asitanesi'nin vazifeleri Şeyh Zindanî'nin soyundan gelenler tarafından ifa edilmiştir. Evliya Çelebi, Abdurrauf Samedanî ile Göynük'de türbesi bulunun Emir Sikkinî'nin aynı aileden olduğunu bildirmektedir³¹⁷². İhtifalci Mehmed Ziya Beğ ise bu bilgilere ihtiyatla yaklaşmakta, *“Baba Ca'fer'in Anadolu'da birçok yerlerde mevcudiyeti rivayet edilmekde olan Uzun Kulak Hazretleri nev'inden bir şey olacağından şüphe edilemez.”* diye yazmaktadır. Ziya Beğ'e göre Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı sonrasında halkın tepkilerini yatıştırmak amacıyla Sultan II. Mahmud tarafından birçok türbe tamir edilirken burası da ihya edilmiştir. Baba Ca'fer'in delâletiyle Müslüman olan ve Ali ismini alan mahkûm da vefat ederek yanına defnedilmiştir. Burada faaliyet gösteren umumî hapisane bu iki zatın ruhaniyetine hürmeten m.1831/h.1247 yılında Padişah iradesiyle Atmeydanı civarındaki tabhaneye nakledilmiştir³¹⁷³. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de vakfiyesinin mukayyed olmadığı, meşihat cihetinin ise vâkıfın neslinden gelenlere meşrut olduğuna dair iki isme defterde yer

³¹⁷⁰ Ayvansarâyî, *Vefeyat*, 127.

³¹⁷¹ Reşad Ekrem Koçu, “Baba Ca'fer”, *İA*, 4/1734.

³¹⁷² Evliya Çelebi, a.g.e., 1/26b-27a.

³¹⁷³ Mehmed Ziya Beğ, *İstanbul ve Boğaziçi*, 363.

verilmiştir³¹⁷⁴. 1951 yılı Şubat ayında burayı gezen Hakkı Göktürk şu bilgileri vermektedir: “İki demir kanatlı sokak kapusunun üstünde şu kitabe vardır:

*Merkadi Hazreti Cafer radiyallahü anhu
1298 (m. 1881)
Gel ziyaret kıl niyaz et Caferülensâriye
Müptelâyı derd olanlar biavnilah olur hoş
Gerek ekdar gerek emraz nedeklû hüznü endîşe
Namürâdı bermürâd ider iden eyle gûş*

*Kıraat eyle üç ihlâs dahi surei Fatiha
Bu âli Ali Babayı sakın eyleme ferâmûş
Eğer mü'min eğer gayri alub bir katre âbinden
Hâsılı câhi necatden her kim eyleser nûş*

Bu demir kapunun arkasında bulunan ikinci bir camlı kapudan ön kısmı taş arkadaki geniş kısmı tahta döşeli bir medhale girilir. Medhalin solunda türbedarlara meşruta oda, onun yanında zindana çıkan merdiven, geride sol dipte de türbe kapusu bulunmaktadır. İki demir kanatlı türbe kapusunun üzerindeki ta'lik hat ile manzum kitabe şudur:

*İkinci Mahmud'un Tuğrası
Şahı kerrar şiyem hazreti Sultan Mahmud
Hüsnu hulk ile odur fahri mülûki islâm*

*Devri Fatih geceli işbu makamı rûşen
Olmamışken himem (tevsine?) mazhari tam
Kıldı tecdidine ferman o müceddid unvan
Câferin ruhini şad eyledi ber vefki meram*

*Öyle Cafer ki Hassan tenine kılmış idi
Tablin ahdi şehidâ bu mahal içre niyâm*

*Gel de ihlâs ile ol câyi icâbetdir bu
Sübhagerdâni dua şahı cihana müdâm*

*Âlem oldukça nazargâhi velî agâh
Dâim itsün şehi devranı Hudayi allâm*

*Bendei sâdıkı Es'ad didi zibâ târih
Merkadi Caferi yapdı ne güzel şahı enam
1250 (m. 1834-1835).*

Kapudan zemini taş döşeli küçük bir methale sonra türbeye girilir. 5x9 metre kare genişliğinde tahmin edilen türbenin zemini tahta döşeli, üstü tonos ile örtülmüştür.

³¹⁷⁴ Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir, 21/111.

Işık alacak kapudan başka hiç bir yeri yoktur, elektrikle tenvir edilmiştir, tavana asılmış eski devirden kalma üç kandil vardı. Solda Baba Câferin sağda Zindancı Ali Babanın mermer sandukalı merkatleri bulunmakdadır. Ali Babanın merkadi yanında asırlar boyunca suyundan şifa beklenmiş olan demir çıkırıklı kuyu vardır. Baba Câferin sandukası da bir demir parmaklıkla çevrilmiştir.

Zindana çıkan taş merdiven on dört basamaktan sonra sağa kıvrılır, bu merdivenin yirmi beş basamaklık bu ikinci kısmı tepe penceresiyle aydınlatılmıştır. Zindana tek kanatlı bir demir kapudan girilir. Evvelâ zindan mescidi görülür. Tahta döşeli ve 5x9 metre kare genişliğinde olan mescidin mihrabı duvar içinde basit bir kemerden ibaret olup içinde vaktiyle mahkûmlar tarafından kullanıldığı rivayet edilen iki toprak testi bulunmaktaydı; mescid demir ısgara parmaklıklı dört pencere ile aydınlatılmıştır. Asıl zindana buradan yine tek kanatlı demir bir kapudan girilir ve on basamaklı gayet dar bir taş merdivenle çıkılır. Zindan 4x9 metre kare genişliğinde tavanı tonos örtülü beş küçük mazgal deliği ile aydınlatılmış bir yerdir.”³¹⁷⁵

Etrafındaki mahalle imar düzenlemelerinde yıkılmış olmakla birlikte Baba Ca’fer Türbesi günümüze ulaşabilmiştir.

Tekkenin şeyh ve türbedarları:

1. Abdurrauf Semedanî (Şeyh Zindanî): Baba Ca’fer’in neslindendir. İstanbul’un fethi esnasında Edirne’den gelip bu bölgede harbe katılmış, fetih gerçekleşince ecdadının medfun olduğu mahalle gelip yeşil amamesini buraya koymuş ve türbedarlık yapmaya başlamıştır. Bir asitane tesis eden Abdurrauf Semedanî’ye Şeyh Zindanî lâkabı, bu bölgeye de Zindankapısı adı verilmiştir. Yerine Seyyid Muhammed Baba’yı türbedar bırakıp Sultan II. Bayezid ile Akkırman ve Kili seferine çıkan Şeyh Zindanî dönüşde Edirne’de vefat etmiştir. Sultan Bayezid’in zindandakileri azad ettiği, cenaze namazına katıldığı ve Şeyh Zindanî için zindanın karşısına bir türbe yaptırdığı rivayet edilmektedir³¹⁷⁶.

2. Türbedar Seyyid Muhammed Efendi: Şeyh Zindanî’nin İstanbul dışında bulunduğu dönem Baba Ca’fer Türbesi’nde türbedarlık yapmıştır.

³¹⁷⁵ Reşad Ekrem Koçu, “Baba Ca’fer”, İA, 4/1737.

³¹⁷⁶ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/26b-27a.

3. Türbedar Salih Efendi: İhtifalci M. Ziya Beğ'in tesbit ettiği m.1766/h.1180 tarihli bir belgeye göre "buradaki türbedar Şeyh Salih'in toplanacak ianenin mahpuslara sûret-i tevzi'ine kayyum nasb olun"muşdur³¹⁷⁷.

4. Türbedar Seyyid Muhammed Nazif Efendi: 1836'daki Mihrimah Sultan Düğünü'ne Baba Ca'fer Türbedarı olarak Şeyh Seyyid M. Nazif Efendi davet edilmiştir³¹⁷⁸.

5. Ahmed Memduh ve Mehmed Ca'fer Efendi: Tekkelerin seddolunduğu dönem burada vazifeli oldukları kayıtlıdır³¹⁷⁹.

35. Saraç İshak Mahallesi

193. İbrahim Paşa (Muhsine Hatun) Tekkesi

Kanunî devrinde vezir-i a'zamlık yapan makbûl/maktul İbrahim Paşa'nın eşi Muhsine Hatun, kocasının idamından 3 sene evvel, ebcedle "*hayr-ı lâtif*" terkîbine karşılık gelen 939 (1533) yılında mescid ve yanında zaviye inşa ettirmiştir³¹⁸⁰. Mi'mar Sinan'ın eserlerinin listesinin bulunduğu *Tezkiretü'l-Ebniye*'de Kumkapı civarında İbrahim Paşa'nın eşinin yaptırdığı bu mescid de yer almaktadır³¹⁸¹. Tekkenin ilk şeyhi Halvetî-Gülşenî meşayihinden Hasan Zarîfî Efendi'dir³¹⁸². İbrahim Paşa (Muhsine Hatun) Cami'i günümüzde Fatih, Saraç İshak Mahallesi, Çifte Gelinler Caddesi, 46 numarada, 700 ada 9 parselde olup ibadete açıktır. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müftedat Defteri*'nde İbrahim Paşa Cami'i ittisalindeki İbrahim Paşa Tekyesi'nin Koca Mustafa Paşa kolundan Peyk Dede mahlûlünden nakl olunduğuna dair bir kayda rastlanmaktadır³¹⁸³. m.1890/h.1307 tarihli *Mecmûa-i Tekâyâ*'da mukabele günü salı olan tekkenin arsa halinde bulunduğu belirtilmektedir³¹⁸⁴. Şeyh M. Şevket Efendi harap durumdaki tekkeyi ta'mir ettirmiş ve 23 Teşrin-i sani 1326 (3 Zilhicce 1328 / 6 Aralık 1910) gününden itibaren burada mukabele icrasına başlamıştır³¹⁸⁵. 1913-1914 yıllarında hazırlanan *Alman Mavileri* ve 1930'larda hazırlanan *Pervititch Sigorta Haritaları*'nda' cami gösterilmekle birlikte tekke binasına dair bir işaret mevcut

³¹⁷⁷ Mehmed Ziya Beğ, *İstanbul ve Boğaziçi*, 362.

³¹⁷⁸ Baycar, a.g.e., 96.

³¹⁷⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 21/111.

³¹⁸⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 16b.

³¹⁸¹ Saî Mustafa Çelebi, a.g.e., 100.

³¹⁸² Nev'îzade Atayî, a.g.e., 1/681.

³¹⁸³ Çetin, a.g.m., 584.

³¹⁸⁴ Bandırmalızade, a.g.e., 10.

³¹⁸⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.291.

değildir. Cami'in kuzeyinde İbrahim Paşa Yokuşu ile Şakir Efendi Çeşmesi Sokağı'nın kavşağındaki 700 ada 13 parselde Veznedar Hüsmen Ağa tarafından m.1856/h.1273 yılında Şeyh M. Şakir Efendi hayrına bir çeşme inşa ettirilmiş, Hadice Rana Hanım'ın ruhunu şad etmek için de m.1904/h.1322 yılında yenilenmiştir³¹⁸⁶. Günümüzde çeşmenin karşısında, İbrahim Paşa Yokuşu, 7 numarada, 730 ada 92 parselde bulunan Tevfik Kut Ortaokulu arsasının Muhsine Hatun Tekkesi'nin yeri olması muhtemeldir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hasan Zarîfî Efendi (v.1569), Türbedar Hâfız Muhammed Efendi (v.1813), Abdullah Arif Efendi (v.1823), Hâfız Ali Efendi (v.1831), Hâfız Muhammed Şerefeddin Efendi (v.1854), Hâfız Seyyid Muhammed Şakir Efendi (v.1879), el-Hac Seyyid Muhammed Ali Efendi (v.1883), Muhammed Cemal Efendi (v.1890)

1. Muhammed Şevket Efendi: m.1849/h.1266 yılında İstanbul'da doğmuştur³¹⁸⁷. M. Cemal Efendi'nin kardeşidir. 18 Muharrem 1318 (17 Mayıs 1900) günü arakiyye giyen M. Şevket Efendi'ye Neccarzade Tekkesi Şeyhi Mustafa Rızaeddin Efendi'nin inhasıyla o esnada arsa halindeki Muhsine Hatun Tekkesi'nin meşihati Meclis-i Meşayih'in 6 Muharrem 1318 (5 Mayıs 1900) tarihli mazbatasına³¹⁸⁸ istinaden 25 Şa'ban 1318 (18 Aralık 1900) tarihli beratla tevcih olunmuştur³¹⁸⁹. Evkaf-ı Humayûn'un muhasebe şubesinde kâtib olarak çalışan³¹⁹⁰ M. Şevket Efendi 9 Nisan 1329 (15 Cemaziye'l-evvel 1331/ 22 Nisan 1913) günü vefat etmiştir³¹⁹¹.

2. Hâfız Ahmed Mükerrerrem Efendi: Şeyh Seyyid M. Ali Efendi'nin oğludur. Ağabeginin vefatı üzerine imam-hatîblik vazifesini ifa ettiği İbrahimPaşa Tekkesi'nin meşihat hizmeti Meclis-i Meşayih'in 24 Şa'ban 1332 (18 Temmuz 1914) tarihli mazbatasına istinaden 9 Eylül 1914 (27 Ağustos 1330) günü uhdesine tevcih olunmuştur³¹⁹². Rûmî 1341 (1924/1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de de Ahmed

³¹⁸⁶ Tanışık, a.g.e., 1/272.

³¹⁸⁷ *İTNVD*, s.146

³¹⁸⁸ IST.MFT.MSH d.1774 s.7.

³¹⁸⁹ IST.MFT.MSH d.1737 s.95.

³¹⁹⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 118.

³¹⁹¹ IST.MFT.MSH d.1737 s.95.

³¹⁹² IST.MFT.MSH d.1737 s.95; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/273; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 6/32.

Mükerrem Efendi'nin ismi bu tekkenin şeyhi olarak kayıtlıdır³¹⁹³.

194. Saraç İshak (Sarrac-Fazlî Efendi-Tavşantaşı-Pazar) Tekkesi

h.953 (1550) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde Saraç Hacı İshak'ın 894 yılı Rebiu'l-evvel (1484 Şubat) ayının ortalarında bir vakfiye tanzim ettirdiği kayıtlıdır. Tavşantaşı mevkiinde yaptırdığı mescid ile Kâğıthane'deki köprüünün ihtiyaçları için Mahmudpaşa, Sultan Mehmed (Fatih), Azaplar Hamamı, Mi'mar Ayas, Gül Cami'i, Kızılminare gibi birçok semtte bulunan dükkân ve haneleri vakfetmiş, mütevellî olarak önce kendisini, ardından da neslinden gelenleri ta'yin etmiştir. Mütevellîlik m.1550/h.953 yılında Hasan Çelebi'nin uhdesindeydi³¹⁹⁴. Abdullah Çelebi'nin oğlu olup İstanbul'un fethinde görev alan ve sonrasında Fatih'in saraçbaşılığını üstlenen Saraç İshak'ın cami hazîresindeki kabir taşındaki ibare okununca vakfiye tarihinden bir sene evvel 893 yılı Rebiu'l-evvel (1488 Mart) ayının sonlarında vefat ettiği anlaşılmaktadır. Çelebi yazısı ta'bir olunan bir hatla yazılmış, erken devre ait çok kıymetli kabir taşında şunlar yazılıdır: (Baş şahidenin doğu yüzünde) "*İntikal min / daru'l-fena ila daru / 'l-Beka el merhûm / El mağfûr ila rahmetallah* (Aynı taşın batı yüzünde) *Tealâ Hacı İshak ibn-i / Abdullah fî evahir-i Rebiu'l-ahir* (Ayak şahidesinin batı yüzünde ve üst kenarına yakın sathında) *Tarîh-i sene-i selase ve tis'ayn ve semaniye (893)*"³¹⁹⁵ Saraç İshak-ı Velî'nin kızı Aynî Hatun'un şahidesinde de şu ibareye rastlanır: (baş taşında) "*İntikalet min daru'l-fena / ila daru'l-beka / el merhumetu'l-mağfure* (ayak taşında) *Aynî bint-i İshak / Fî evahir-i Rebiu'l-evvel / Tarîhu'n Nebevî / Sene 999*"³¹⁹⁶. Cami' kapısı önceleri Saraç İshak Çeşmesi (günümüzde Molla Bey) Sokağı'nda iken kapatılmıştır. Günümüzde Fatih, Saraç İshak Mahallesi, Mithat Paşa Caddesi, 35/1 numarada, 994 ada 3 parselde bir kapısı yer almaktadır. Sokağa ismini veren çeşme de bugün mevcut değildir. Mithat Paşa Caddesi 35 numarada, Molla Bey Sokağı'nın köşesinde cami'e bitişik binada Kız Kur'an Kursu faaliyet göstermektedir. Sarrac İshak-ı Velî'nin kızı Aynî Hatun'un torunlarından ve Dîvan-ı Hümayûn hâcegânından Ahmed Nazif Efendi (v.1830/h.1246) XIX. yüzyıl başlarında cami'i yeniden inşa ettirmiştir. Mütevellinin talebi üzerine Evkaf-ı Hümayûnca minber vaz' edilmiş, Kerîme bint-i Ali adında bir hatun tarafından

³¹⁹³ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 6/32.

³¹⁹⁴ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 122-123.

³¹⁹⁵ F. İsmail Âyanoğlu, "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitâbeleri", *Vakıflar Dergisi* 4 (1958), 203.

³¹⁹⁶ CSRA, 186/193.

kürsü konulmuştur. Aynı aileden olup cami'in imamlık vazifesini ifa eden Şeyh Muhammed Derviş Efendi tarafından XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Nakşibendiyye'den meşihat vaz' edilerek hatm-i hâcegân icrasına başlanmıştır³¹⁹⁷. Şeyh M. Derviş Efendi Cemaziye'l-evvel 1235 (Şubat/Mart 1920), 21 Receb 1237 (13 Nisan 1822) ve m.1836/h.1252 tarihlerinde 3 ayrı vakfiye tanzim ettirmiş, tevliyeti ekber evlâda bırakmıştı. Her sene Rebiu'l-evvel ayının 15. gecesi akşam namazından sonra on hâfız tarafından hatm-i şerîf kıraati, yatsıdan sonra Mevlid-i Şerîf, arasında ve sonunda aşr-ı şerîf tilaveti ve bu esnada şerbet ve şeker ikramı, cuma günlerine mahsus iki ayrı müezzin tarafından salâ verilmesi, bunlardan hasıl olan ecir ve sevabın evvelâ banînin ruhuna sonra ecdadının ruhuna ithaf olunması vakfiyenin şartları arasındaydı³¹⁹⁸. Çemberlitaş'daki Mi'mar Hayreddin Cami'i'ne de m.1822/h.1237 yılında minber koydurub her Ramazan hatimle teravih kılınmasını şart eylemişti³¹⁹⁹. Vakfa akar olarak Sarrac İshak Mahallesi'nde bir bağçe ve iki ev, Esirci Kemaleddin Mahallesi'nde bir ev, Muhsine Hatun diğer adıyla İbrahim Paşa Mahallesi'nde kilise karşısında bir ev, Kasımpaşa'da Küçük Piyale Paşa Mahallesi'nde iki büyük ev, Kadıköyü'nde 7,5 dönüm bağ içinde fevkanî ve tahtanî iki odası, sofası, matbahı olan bir ev ile büyükçe bir ahır ve Üsküdar, Yeni Mahalle, Türbe Sokağı'nda bir ev bırakmıştır³²⁰⁰. Şeyh M. Fazlî Efendi'den itibaren pazar öğleden sonra Rıfâî mukabelesi, pazarı pazartesiye ve perşembeyi cumaya bağlayan gece yatsıdan sonra hatm-i hâcegân icra edilen³²⁰¹ tekkede Said Paşa İmamı Şeyh Hasan Rıza Efendi, Balat İmamı Hâfız Hasan Efendi, Kasımpaşalı Bedeviyyeden Şeyh Abdülhalim Efendi, Küçük Piyale İmamı Şeyh Cemal Efendi, Fıstıkçı Mehmed Efendi ve Dellal Osman Efendi zakirlik yapar Yeniköylü Hadi Beğ de durak okurdu³²⁰². 1913-1914 yıllarında hazırlanan *Alman Mavileri Haritası*'nda tekke, cami'in kuzey batısında ve 693 ada 17 parselde gösterilmiştir. C. S. Revnakoğlu tekkeyi şöyle tarif etmektedir: “Üç katlı, 14 odalı büyük bir bina, içinde harem, selamlığı vardı. Bu binaya tekyenin bağçeye çıkılan kapısından geçilirdi. Bu koridorun sağında bir sofa, solunda bir oda vardı. Yine sağdaki holden ve küçük bir kapıdan geçilerek yedi-sekiz ayak taş merdivenle yukarıya çıkılırdı. Buradaki iki oda kadınlara mahsus kafes dairesi idi. Alt katdaki koridorda iç kapıya mütenazır diğer

³¹⁹⁷ CSRA, 186/313.

³¹⁹⁸ CSRA, 186/162.

³¹⁹⁹ CSRA, 186/160.

³²⁰⁰ CSRA, 186/161.

³²⁰¹ CSRA, 186/313.

³²⁰² CSRA, 186/165.

*bir kapı görünüyordu. Bu kapıdan bağçeye çıkılırdı. Hafta günleri tevhidhaneye yine bu kapıdan girilib gelinirdi. Şeyh Efendi'nin ve ailesinin oturdukları binaya bu bağçenin ortasına kalaslar konulmak suretiyle geçilirdi. Bu kalasların üzerinden yürünerek merdivene, merdivenden çıkılarak binaya girilirdi. Bu binadaki Şeyh dairesinin selamlık kısmına da aynı yoldan gidilirdi. Selamlığa girildiğinde evvela bir sofa, sağda zakirler odası, solda kahve ocağı, hemen göze çarpardı. Bu katdan yedi-sekiz ayak merdivenle ikinci kata çıkılırdı. Merdivenin üstünde, soldaki kapu postnişînin odasına açılırdı. Bu odanın sağında büyük bir sofa, büyük bir oda vardı. Yine misafir şeyhlere ve muteber zevata aiddi. Üst katdaki sofadan bir kapu ile harem dairesine geçiliyordu. 1329'da bir gece yatsıdan sonra çıkan bir mahalle yangınında tamamıyla yandı. İçinde bir çok kıymetli levhalar ve cihazlar da vardı”³²⁰³. 17 Ekim 1911 günü Dibekli Cami'i karşısındaki Şerîf Sadık Paşa'nın Konağı'ndan çıkan Dibekli Yangını'nında tekke yanmış ve arsa halini almıştır. Bayezid Meydanı'ndan inen Tavşantaşı Yokuşu Saraç İshak Cami'i ve tekkesinin kuzeyinden geçen Saraç İshak Çeşmesi Sokağı'nda (günümüzde Molla Bey Sokağı) son bulmakda idi. 1920'lerde hazırlanan *Pervititch Haritası*'nda cami'in kârgir binası ile tekke harabesi gösterilmiştir. Tavşantaşı Yokuşu'nun genişletilip uzatılması suretiyle Mithat Paşa Caddesi'nin açılması esnasında tekke arsasının yarısı bu caddeye dahil edilmiştir. Söz konusu arsanın diğer yarısını ise günümüzde Uysal Sokağı 1 numaradaki çok katlı otopark işgal etmektedir. Cumhuriyet sonrası harap vaziyette kalan Saraç İshak Cami'i Türkiye Anıtlar Derneği öncülüğünde mahalle sakinlerinden toplanan yardımlarla yeniden imar ve ihya edilmiş, 11 Mayıs 1956 günü Cuma namazıyla ibadete açılmıştır³²⁰⁴. 15-18 Kasım 1808 tarihlerindeki Alemdar Vak'ası'nda, Tavşantaşı (bugünkü Midhatpaşa) Caddesi'nin başındaki Tarakçı İsmail Edhem Beğ Apartmanı'na 40 adım mesafede Alemdar Mustafa Paşa'nın kethüdası Mustafa Refik Efendi linç edilmiş, paramparça olan cesedinin bir kısmı toplanıp Saraç İshak Cami'i hazîresine defnedilmiştir. Baş taşı ve naaşı 1946 yılında Gülhane Parkı karşındaki Zeyneb Sultan Cami'i hazîresine Alemdar Mustafa Paşa'nın kabri yanına nakledilmiştir³²⁰⁵. Mevleviyye'den Ahmed Şemsî Dede de misafir olarak bulunduğu bu dergâhda vefat etmiş ve cami' hazîresine defnedilmiştir. Destarsız sikkeli şahidesinde şu ibare vardır: “Allah munis liküllî vahîd / Âlim u âmil-i Şer’ullah / Ârif u kâmil-i zevk-i ma’rifetullah / Dâhil-i dâire-i*

³²⁰³ CSRA, 186/189,192

³²⁰⁴ *Yeni İstanbul Gazetesi* (8 Mayıs 1956).

³²⁰⁵ CSRA, 186/154,162.

fenafilllah / Vāsıl-ı müteferrik fî zatullah / Ahmed Şemsîyyü'l-Mevlevî şey'en lillahi'l-Fatiha / Sene 1274 fî 7 Receb / Nezir-i Mevlâna tamam itdi didim târîhini / Kutb idi azm-ı cinân itdi Velî Şemsî Dede". Kendisinden kalan aba yeleşin doğuramayan kadınların baş ucuna koyulduğunda kolayca doğurduğu anlatılırdı³²⁰⁶.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Hâfız Muhammed Derviş Efendi (v.1839), Muhammed Fazlî Efendi (v.1898)

1. Muhammed Vahdî Aksoy: Şeyh M. Fazlî Efendi'nin oğlu olup m.1856/h.1272 yılında tekkede dünyaya gelmiştir³²⁰⁷. Hıfzını tamamladıktan sonra kardeşi Ferdî Efendi ile beraber 12 Rebiu'l-evvel 1292 (18 Nisan 1875) tarihine tesadüf eden Mevlid Kandili'nde babasından Rıfâî hilafeti almış³²⁰⁸, Bursa'daki Ahmed Gazzî Tekkesi'nde babasının yerine bir müddet Rıfâî usûlü icra ettirmiştir³²⁰⁹. Şeyh M. Fazlî Efendi kendi rızasıyla Saraç İshak Tekkesi'nin meşihatini oğlu M. Vahdî Efendi'ye bırakmış, bunun için Meclis-i Meşayih tarafından 6 Muharrem 1297 (20 Aralık 1879) tarihinde bir mazbata tanzim edilmiştir³²¹⁰. Şeyh M. Fazlî Efendi'nin m.1898/h.1316 yılında vefatı üzerine Saraç İshak Cami'i imameti ve tekkenin meşihati M. Vahdî Efendi'nin uhdesine tevcih olunmuştur. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Şeyh M. Vahdî Efendi şöyle tanıtılmaktadır: *"Meşayih arasında hatırı sayılır, yaşlı ve yakışıklı bir zat idi. Kıyam zikrini gayetle güzel idare iderdi. Kendi de iyi tevhid-i şerîf iden usta zikircilerden biri olarak tanınmışdı. Arkasını eyice basarak kulaklarına kadar çektiği tepesi kendinden düşmeli kalıblı dolgun kabarık simsiyah şemlesi daima muntazam sarılmış hilâlî şekilde önü mihrablı süd gibi bembeyaz arakiyyesini başına o kadar güzel yerleşdirir, o kadar güzel yakışdırırdı ki yaz kış başında bulundurduğu bu mehabetli gövenin? göze çarpan hususî letafeti, İstanbul kıyamî şeyhlerine sanki bir "Nuh iksa" usulü öğretmek için yapılmış, hazırlanmış hissini verirdi. İlimde, tefekkürde bir kifayet ve iktidarı olmadığı halde İstanbul meşayihinin münevverleriyle düşer kalkardı. Hakikaten sevimli, alımlı bir hali vardı. Bu sayededir ki meşayihin fuzalasından ve ileri*

³²⁰⁶ CSRA, 186/195.

³²⁰⁷ İTNVD, 118.

³²⁰⁸ CSRA, 186/166; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/209.

³²⁰⁹ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 217.

³²¹⁰ IST.MFT.MSH d.1762 vr.12b.

gelenlerinden meşhûr Hallac Baba Şeyhi Ali Fakrî Efendi aynı zamanda ketebeden efendi bir zat olan Kadem Şeyhi Salahüddin Beğ, Küçük Piyale Şeyhi Kasımpaşalı Cemaleddin Efendi --ki tekyenin zakirbaşısı idi-, Yıldız Şeyhi Nurî Efendi, Lokmacı Şeyhi Tevfik Beğ, Yeşil Tulumba Şeyhi Hacı Mustafa Efendi gibi seçkin zevat ile devamlı olarak yıllarca arkadaşlık etmişti. Meclislerde görünmediği zamanlar kendisini aratdıracak kadar onların arasında şahsiyet yapmağa muvaffak olmuşdu. Temizlikden pırıl pırıl yanan simsiyah uzun lâtası her sabah kendi eliyle bağladığı siyah rugan kunduraları gibi bilhassa nargile tiryakiliği de Vahdî Efendi'nin başlıca hususiyetlerinden birini teşkil iderdi”³²¹¹. Bursalı Hocaşade Tevfik Efendi, Fesçiler kethüdası Bursalı İbrahim Efendi, Destereci Ömer Efendi, Akşehirli Hocaşade Muhammed Efendi, Muhammed Hamid Efendi, Kütahya Ahmed Tarranî Tekkesi Şeyhi Muhammed Emin Efendi ve oğlu Hacı İbrahim Edhem Efendi'ye Rıfaiyyeden hilafet vermiştir³²¹². Şeyh İbrahim Edhem Efendi'ye 1320 Şa'banının ilk pazar günü Şeyh Ferdî Efendi rehberliğinde hilafet verilmiştir. Çaycı İzzet Dede veya Kahveci İzzet diye meşhur Şehzadebaşı'nda çay ocağı işleten Mehmed İzzet Efendi, Kurban Nasuh Tekkesi Şeyhi Hayrullah Taceddin (Yalım) Efendi'nin rehberliğinde M. Vahdî Efendi'den son hilafet alan zattır. Hastaların alınına bıçak dayayarak okuyan, cezbeli ve celâlli bir zat olan İzzet Dede, tekke civarındaki Kâtib Sinan Cami'i karşısındaki evinde Hakk'a göçmüştür³²¹³. Ömrünün sonuna kadar cami' yanındaki meşrutada yaşayan M. Vahdi Efendi 18 Kasım 1941 günü vefat etmiş ve Merkez Efendi hazîresinde 11'inci adada 849 numaralı kabre defnedilmiştir. C. S. Revnakoğlu 1960'lara kadar kabir taşının dikilmediğini bildirmektedir³²¹⁴. Ayşe Kökten'in A. B. Turnalı'ya verdiği bilgiye göre sonradan kabir taşı yapıdırılmıştır. Eşi Nilüfer Hanım'ın kabri cami' hazîresindedir³²¹⁵. Şeyh M. Vahdi Efendi'nin Harita Ahz-ı Tersîm Mektebi'nde mülazım-ı sanî olan oğlu Mehmed Feyzî Efendi 1921 yılında vefat etmiş ve Saraç İshak Cami'i minaresi yanına defnedilmiştir³²¹⁶. Diğer oğlu Bekir Aksoy, Hayriye Hanım'la evlenmiş, 1930'larda genç yaşında kalp

³²¹¹ CSRA, 186/165-166.

³²¹² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/209.

³²¹³ CSRA, 186/164.

³²¹⁴ CSRA, 186/165.

³²¹⁵ ABTA, Saraç İshak Tekkesi Dosyası.

³²¹⁶ *İleri Gazetesi* (15 Şubat 1337).

krizinden vefat etmiştir³²¹⁷. Kız kardeşi Şükriye Hanım 19 yaşında ve nişanlıyken vefat ederek minare dibine defnedilmiştir. Şeyh M. Vahdi Efendi'nin diğer kızı Emine Semiha Hanım, Zekâi Dede'nin kızıdır. Torunu M. Münir Kökten ile evli olup cami'in yanındaki evde ikamet etmekteyken 8 Ocak 1961 pazar günü vefat etmiş, Bayezid Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Merkez Efendi Kabristanı'na götürülerek babasının koynuna defnolunmuştur³²¹⁸. 1956 yılında ihya edilen Saraç İshak Cami'i'nde imam, mahallede de muhtar olarak vazife üstlenen M. Münir Kökten 12 Şubat 1969 günü vefat etmiş ve Eyyûb Sultan Kabristanı'nda dedesinin yanına defnedilmiştir. M. Münir ve Emine Semiha Kökten çiftinin evlâd edindikleri Ayşe Kökten de Saraç İshak Mahallesi'nde muhtarlık yapmıştır. 1980'lerde Kumkapı, Değirmen Sokağı, 14-16 numaralardaki evinde 8 kedisiyle beraber ikamet etmekteydi³²¹⁹.

36. Seyyid Ömer Mahallesi

195. Kadızade (Haffaf Süleyman Efendi-Nurî Efendi-Altıpatlar) Tekkesi

Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Cevdet Paşa Caddesi, 10 numarada, 1748 ada 4 ve 42 parsellerde idi. Karşısındaki Seyyid Ömer Cami'i XIX. yüzyılda uzun müddet harabe halinde kalmış ve sonra yeniden yaptırılmıştır. Tekkeyle aynı adada bulunan ve semte adını veren Küçük Hamam, Altımermer Caddesi ile Cevdetpaşa Caddesi'nin kavşağındadır. *Tomâr-ı Tekâyâ*'da aktarılan rivayete göre tekke arsası Merkez Efendi halîfelerinden Kösec (Köse) Muhyiddin Efendi'nin evinin mahallidir³²²⁰. Haffaf Süleyman Efendizade Ahmed Efendi tarafından XVIII. yüzyılın ortalarında bu arsaya inşa ettirilen tekke m.1782/h.1196 yılındaki büyük yangında ortadan kalkmış ve uzun süre harabe halinde kalmıştır. m.1784/h.1199 tarihli Muharremiyye Müfredat Defteri'nde "*Altımermer'de Küçük Hamam Meydanı'nda Şeyh Mehmed Haffaf Zaviyesi*" ismiyle kayıtlıdır³²²¹. m.1831/h.1247 yılında Devlet ricalinden Hacı Sa'ib Efendi arsaya bir tevhidhane ve iki derviş hücresi inşa ettirmiştir. 1825-1828 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin 105. Şeyhülislamı

³²¹⁷ Ahmed Bilgin Turnalı ile 19 Mart 2022'de yapılan görüşme.

³²¹⁸ CSRA, 186/214.

³²¹⁹ ABTA, Saraç İshak Tekkesi Dosyası.

³²²⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 116.

³²²¹ Çetin, a.g.m., 586.

Kadızzade Muhammed Tahir Efendi³²²² m. 1836/h.1251 yılında tekkeyi genişleterek yeniden yaptırmıştır. Nuri Efendi, yan tarafda konağı bulunan Ferdevsî İbrahim Efendi'nin damadı iken Kadızzade Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş, kitabe halinde asılan şu tarih manzumesini yazmıştır: *"Menba'-ı kân-ı inâyet-i hazret-i Mahmud Han / Sâyesinde oldu bâlâ Kadiriyye Tekyesi / Bendesi Tâhir Efendi sâbıkan fetvâ-penâh / Eyledi bünyâd-ı vâlâ Kadiriyye Tekyesi / Emr-i Abdülkadir ile yaptı dergâh-ı güzîn / Oldu âlî cây-ı zîbâ Kadiriyye Tekyesi / Hâlet-i aşk-ı İlahî ile tevhîd itmeğe / Oldu şayeste bu ra'na Kadiriyye Tekyesi / Hakk muammer eylesün sıhhat ile bânîsini / Kıldı Hakk yolunda ihya Kadiriyye Tekyesi / Bir ziyade şevkile Nurî didi târîhini / Yaptı ol Tâhir Efendi Kadiriyye Tekyesi / Sene 1251"*³²²³. Sultan II. Mahmud'un başkadını Nevfidan Kadın bu tekkenin içine büyük hazinesiyle birlikte bir çeşme yaptırmıştır. Valide Sultan'ın tavassutu ve Sultan Abdülmecid'in fermanıyla m.1848/h.1265 yılında yeniden inşa ettirilen tekkeye Evkaf-ı Hümayûn Nazırı Ahmed Zîver Efendi tarafından yazılıp Hünkâr Mahfili kapısının dışına yerleştirilen Sultan Abdülmecid tuğralı kitabede şu ibare bulunmaktadır: *"Hazret-i Abdülmecid Han velayet iktidar / Şeyhülislam hankahın eyledi ihya resîn / Aşıkana vecd geldikce ol sultana Huda / Ruh-ı Abdülkadir'in imdadını kılsun muîn / Cevherin târîh Zîver hal bahş olsun dile / Kutb-ı devran kıldı tecdîd Kadiriyye Tekyesin / Sene 1265"*. Tekkenin açılışında Valide Sultan, şehzadeler ve vezirler de hazır bulunmuşlardır³²²⁴. Cumartesi öğleden sonra ve yatsı namazı sonrası zikir icra edilen tekkenin Cevdetpaşa Caddesi'ne bakan duvarı 1961 yılında yıkılmıştır³²²⁵. Bakımı yapılamadığında yıllar içinde harap olan tevhidhane 28 Kasım 1982 günü çıkan yangında 4 duvar halini almışdır³²²⁶. Binanın duvarları ve türbe günümüze intikal etmiştir. Meşrutasının olduğu arsaya inşa edilen binada bugün bir kreş faaliyet göstermektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³²²² 25 Kasım 1825'de Şeyhülislam olmuş, kendi döneminde Yeniçeri Ocağı'nın ve Bektaşî Tekkeleri'nin ilgası gerçekleşmiştir. 6 Mayıs 1828'de yaşlılığı sebebiyle vazifesine son verilen Tahir Efendi 27 Receb 1254 (16 Ekim 1838) günü vefat ederek Eyyûb'de Mihrişah Valide Sultan Mektebi hazîresine defnedilmiştir. Şahidesindeki *"Bendesiydi kutb-ı alem Şeyh Abdu'l-kadir'in"* ibaresinden Kadiriyye'ye mensubiyeti anlaşılmaktadır. Bkz. Serhat Başar, a.g.e., 193.

³²²³ CSRA, 173/79. 12 mısradan oluşan bu kitabe Süleyman Besim tarafından 2 mısra'ı eksik olarak *Hadîka* Zeyline kaydedilmiştir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim Efendi, 200-201.

³²²⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 199.

³²²⁵ Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi, 240-19.

³²²⁶ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 78.

Haffafzade Ahmed Efendi, Emin Efendi, Said Efendi, Bostanîzade Eyyûbî Süleyman Efendi, Mustafa Efendi, Seyyid Mehmed Nureddin Efendi (v.1870).

1. Altıpatlar Seyyid Ali Rıza Efendi: Şeyh Mehmed Nureddin Efendi'nin oğludur. Kâtiblikle iştigal eden Ali Rıza Efendi babasının vefatı sonrasında Bağdad Nakibu'l-eşrafından Kadirî icazeti almışdır³²²⁷. Kadızade Tekkesi'nin meşihati kardeşi İbrahim Nurî Efendi'yle müştereken 5 Şa'ban 1290 (28 Eylül 1873) tarihinde tevcih olunmuşdur³²²⁸. Günlerini çoğunlukla oruçlu geçiren, ağzından Fatiha ve Celcelûtiye eksik olmayan, iyi devran ettirmesiyle meşhur Şeyh Rıza Efendi gayet celâlli bir zatdı. Yaşı yetmiş geçdiği halde 5 saate yakın kutubhane tabir olunan tevhidhanenin ortasından ayrılmayıp devranı idare etdirirdi. Misafir olarak bulunduğu Beşikçizade Tekkesi'nde devran ettirirken kendisinden geçmiş ve zemine vurduğu ayak darbelerinin şiddetinden harap durumdaki çatı sarsılmaya başlamış, bunu umursamadan zikrin ahengini bozmayıp yere daha sert vurmaya sürdürmüştür. Devran sona erip dışarı çıkılmasıyla çatı bir anda çöktüğünden Şeyh Rıza Efendi bu hadiseden sonra Altıpatlar lâkabıyla şöhret bulmuşdur. 3. devre Melamîlerden Fehim Tandaç'ın babası Harbiye Nezareti ketebesinden Mehmed Tayyar Beğ, Şeyh Ali Rıza Efendi'nin halîfesi idi. 16 Rebiu'l-evvel 1318 (13 Temmuz 1900) tarihinde vefat eden Ali Rıza Efendi türbeye defnedilmiştir. Sandukasının önüne konulan levhada Divan-ı Hümayûn Müdürü Üsküdarlı İsmet el Mevlevî'nin şu tarih manzumesi yazılı idi: *"Hû / Necl-i Nurî Efendi göçdü Mehmed / Virdi ateş kalub ihvana / Mürşîd feyz bahş u ârif-i küllî / Mazhar idi etimm-i irfana / Bezm u suretde mest-i cam-ı fena / Naz iderdi vücudu ekvâna / On sekiz saati beher şeb u rûz / Mahsurdu zikr u fikr u Kur'an'a / Didi fevtinde iki târîhi / İsmet-i Mevlevî fakirane / Masiva-yı İlahî terkle aşkda 1318 / İrdi bab-ı Rızay-ı Yezdâna 1318"*³²²⁹

2. İbrahim Nurî Efendi: Şeyh Mehmed Nureddin Efendi'nin oğludur. Kardeşi Ali Rıza Efendi'yle 5 Şa'ban 1290 (28 Eylül 1873) tarihinden itibaren meşihatın müşterek hissedarı olan İbrahim Nurî Efendi 1901 yılı başlarında

³²²⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 116.

³²²⁸ IST.MFT.MSH d.1774 s.52.

³²²⁹ CSRA, 173/84-85.

vefat ederek küçük yaşdaki oğlu ile üç kızını geride bırakmış³²³⁰.

3. Ahmed Muammer Efendi: Şeyh İbrahim Nurî Efendi'nin oğludur. Babasının vefatında yaşının küçüklüğü sebebiyle amcasının oğlu Mehmed Nacî Efendi'nin niyabetiyle meşihatın yarım hissesi 25 Zilkade 1318 (16 Mart 1901) tarihinde uhdesine tevcih olunmuşdur³²³¹. Vefat tarihine ilişkin bilgiye ulaşılammıştır.

4. Mehmed Naci Sıral: Tophane Dairesi İstihkâm Reisi Mehmed Paşa'nın kızı Fatıma Şemsî Hanım ile Kadızade Tekkesi Şeyhi Seyyid Ali Rıza Efendi'nin tek oğludur. Resmi kayıtlara göre 1296 yılı Muharrem ayında (Ocak 1879) tekkenin meşrutasında dünyaya gelmiştir³²³². Babasından ve özel hocalardan temel dersleri aldıktan sonra Yolgeçen İbtidâîsi'nde, Davudpaşa Rüşdiyesi'nde ve Vefa İdadîsi'nde tahsil görmüş, Daru'l-fünun, Hukuk Mektebi'nden mezun olmuştur. Fatih dersiamlarından eski Canik Meb'usu Canikli Ahmed Efendi'nin yanında cami' derslerine devam etmiş, Ebu'l-ulâ MARDİN'in de içinde bulunduğu 480 talebeyle birlikde icazet almıştır. Eski Ayan Reisi Nasuhîzade Mustafa Asım (Yörük) Efendi'den "tasdikât" ve "tasavvurat", Kelâmî Tekkesi Şeyhi Erbilli Es'ad Efendi'den Hadis-i Şerîf ve -sonradan Şeyhülislam olan- Tortumlu Musa Kâzım Efendi'den de kelâm, beyan, bedî', belâgat dersleri almıştır. Erzurum'da ikamet eden ve İstanbul'a geldiği vakitler Sünbülî Hankahı ve Bayezid Cami'i'nde Mesnevî dersleri veren Nakîbu'l-eşraf Seyyid Abdurrezzak İlmî Efendi'den de Pend-i Attar, Gülistan ve Mesnevî okumuştur. 15 yaşındayken kendisinden ilk tasavvufî terbiyeyi almaya başladığı babası Şeyh Seyyid Ali Rıza Efendi çok geçmeden vefat edince Hama Kadirî Tekkesi postnişîni Murtaza Efendi'nin oğlu ve Ebu'l-Huda es Sayyadî'nin damadı Seyyid Seyfeddin Efendi'ye intisab etmiştir. Seyr u sülûkunu tamamlayınca askerî doktor kaymakam ve Kadirî halîfesi Fuad Beğ'in rehberliğinde hilafet alıp Kadızade Tekkesi postuna iclâs etdirilmiştir³²³³. Tekkelerin 1925'deki seddine kadar şeyhlik vazifesini sürdüren M. Naci Efendi her hafta mukabeleden önce Hazret-i Gavs'ın Fethu'r Rabbanî'si ile Hikem-i Ataiyye okuturdu. C. S. Revnakoğlu'na

³²³⁰ IST.MFT.MSH d.1774 s.52.

³²³¹ IST.MFT.MSH d.1774 s.56.

³²³² C. S. Revnakoğlu, babası vefat ettikten sonra tekkeye şeyh ta'yini maksadıyla nüfus kaydındaki yaşının üç sene büyütüldüğünü bildirmektedir.

³²³³ CSRA, 173/81.

göre Dr. A. Süheyl Ünver de Naci Efendi'nin biatlı dervişlerinden idi³²³⁴. Maliye Mektubculuğunda mümeyyiz olarak çalışma hayatına başlamış, sonra Varidat baş mümeyyizi olmuştur. Maliye müfettişi sıfatıyla Ankara'ya gelmiş, ardından Çorum defterdarı ta'yin edilmiştir. Bir müddet Beyoğlu Tahsil baş müdürü (gelir vergisi müdürü) olarak çalıştıktan sonra ve Erzurum Defterdarlığı'na ta'yin olunmuştur. Üç buçuk senelik vazifesi içerisinde 9 ay kadar vali Haşim İşcan'a vekâlet etmiş, Erzurum İmar Birliği Reisliği'ni üstlenerek Erzurum'un bir takım altyapı hizmetlerinin geliştirilmesine öncülük etmiştir. Aydın defterdarıyken 1939'da Siirt'e ve 1940'da da Bilecik'e defterdar olarak görevlendirilmiş, 1945 yılında Karaköse'ye (Ağrı) ta'yini çıktığı vakit kendi arzusuyla emekliye ayrılmıştır³²³⁵. Gazetelere yansıyan haberlerden Naci SİRAL'ın defterdarlık yaptığı şehirlerde toplanan vergileri önceki dönemlere kıyasla mühim nisbetde artırdığı ve başarılı bir maliye bürokrati olduğu anlaşılmaktadır³²³⁶. 1910 yılında Kadirî Evradı'nı basdırmış³²³⁷, İstiklal Harbi ve Cumhuriyetin ilk devrini anlattığı şiirlerden müteşekkil *Kurtuluşlar Yükselişler* kitabını da 1942'de yayımlamış³²³⁸, 1970 yılının hemen öncesinde vefat etmiştir.

196. Körükçü (İsmail Efendi-Körükçüzade) Tekkesi

Eski kayıtlarda Kocamustafapaşa kurbünde, Altımermer'de , Arabacı Bayezid Mahallesi, Asmalı Sokak'da olduğu bildirilen bu tekkenin günümüzdeki adresi Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Silivrikapı Caddesi, 12 numara, 2598 (eski 1759) ada 51,52,53 parselleridir. Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde yer alan ve A. M. SCHNEIDER'in 1930'larda çektiği fotoğraflardan duvarla çevrili geniş bir bahçe içerisindeki tekkenin etrafında pek fazla yapılaşmanın bulunmadığı görülmektedir. Kadirî-Rûmî Şeyhi İsmail Efendi tarafından inşa ettirilen tekkede 1 Muharrem 1061 (25 Aralık 1650) günü mukabele icrasına başlanmıştır. Tekkenin cümle kapısı Silivrikapı Caddesi, 16 numarada ve hazîrenin sol tarafında idi. Bu kapının üzerinde, iki yanında Kadirî gülleriyle süslü kitabede “*Ya Hazret-i Pîr Sultan Abdülkadir-i Geylanî kuddise sırrıhu, sene 1061 şurre-i M(uharrem)*” ibaresi

³²³⁴ CSRA, 173/80.

³²³⁵ CSRA, 214/118-122.

³²³⁶ “Erzurum’da vergi tahsilatı artıyor”, *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1937, s.2

³²³⁷ Şeyh Naci (müt.), *Gavsul’-âzam-ı Rabbânî Cenâb-ı Şeyh Abdu’l-kadir-i Geylânî kuddise sırrıhu’l-âli hazretlerinin evrâd-şerîfeleriyle tercümesini hâvîdir* (İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1329).

³²³⁸ Naci SİRAL, *Kurtuluşlar Yükselişler* (İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitabevi, 1942).

yazılı idi. Cümle kapısı yıkıldıktan sonra bu kitabe hazîrenin muvacehe penceresine yerleştirilmiştir. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Asmalı Sokak'da Şeyh Mustafa Kadirî'nin Körükcü Tekyesi " ismiyle kayıtlı³²³⁹ olup 1840'lı yıllarda yıkılmış ve arsa halini almıştır. h.1280 (1863/1864) yılında Kadiriyye'nin Eşrefiyye kolundan Hâfız Hüseyin Bedreddin Efendi tarafından yeniden ihya edilen tekke 12 Rebiu'l-evvel 1280 (28 Ağustos 1863) günü ibadete açılmıştır. Muvacehe penceresi üzerinde bulunan kitabede şu ibare yazılıdır: "Gel ey âşık bulam dirsən kemâli / Gül kokusundan al gel sen nişânı / Bu makamda medfûn Hazret-i Şeyh İsmail / Kılub hizmet sıdkile niceler buldu ihsânı / Nice müddetler kalub arsa-i halî Eşrefî / Şerefle bu dergâh-ı Kâdirî eyledi i'mârını Sabrî / Bulursun şübhesiz âlemde feyz-i İlâhi, Sene 1280 12 Rebiu'l-evvel". Tevhidhane mihrabı üzerindeki Rıf'at Efendi tarafından sülüsle yazılmış iki satırdan müteşekkil levhada şu ifade bulunmaktadır: "Küllema dehale aleyha Zekeriyya'l-Mihrab / Ya Hazret-i Eşrefzade Abdullah er Rûmî kuddise sırrıhu'l-alî, sene 1280". Mukabele günü önceleri cuma iken son dönemde pazara alınmıştır³²⁴⁰. Tekkelerin seddi sonrasında Şeyh Sıdkî Efendi'nin ailesi burada ikamet etmiş, arka taraftaki binalar dokuma atölyelerine kiraya verilmiştir. Silivrikapı Caddesi'ne bakan mihrap çıkıntısı kaldırılmış, tevhidhane de ortadan bölünmek suretiyle ailenin ikametini mümkün kılacak şekilde bir meskene dönüştürülmüştür. 26 Temmuz 2014 tarihindeki ziyaretimizde dokumahane olarak kullanılıp terk edilen kısımları işgal eden madde bağımlılarının çıkardığı yangının izleri belli olmakdaydı. 2020 yılında burada 80 yaşlarındaki Adviye Hanım ile oğlu Evren Kağan ikamet etmekteydiler. Adviye Hanım yaşlılığı sebebiyle çoğunlukla kızının yanında yaşamakdaydı.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

İsmail Efendi (v.1660), Körükçüzade Mustafa Efendi (v.1704), Tekbiyık Mahmud Efendi (v.1811), el-Hac İbrahim Efendi, Hâfız Hüseyin Efendi (v.1852), Hâfız Hüseyin Bedreddin Efendi (v.1874), Seyyid Abdülkadir (Kadrî) Efendi (v.1896)

- 1. Mustafa Sıtkı Efendi:** m.1864/h.1281 yılında dünyaya gelmiş olup Arif Efendi'nin oğludur. Şeyh Abdülkadir Efendi'den seyr u sülûk görüp Kadirî-Eşrefî hilafeti almış, kızıyla da evlenip damadı olmuştur. Defterhane

³²³⁹ Çetin, a.g.m., 586.

³²⁴⁰ Asitane, 5; Bandırmalızade, a.g.e., 8; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/272.

Senedat Odası Kayıd Kalemi'nde otuz yıldan fazla kâtib olarak çalışmıştır. Mürşîdinin kasr-ı yedi üzerine Meclis-i Meşayih'in 12 Receb 1313 (28 Aralık 1895) tarihli mazbatasına istinaden Körükcü Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş³²⁴¹, 1925 yılına kadar burada irşad hizmetini sürdürmüştür³²⁴². Hamzazade ve Yolgeçen Tekkesi ile Beyceğiz Fırını Sokağı'nda arsa halindeki Kadızade Tekkesi'nin meşihat vekâleti de uhdesine tevcih olunmuştur. Vakfın câbîlik vazifesi de üzerinde olmakla beraber Kadızade Tekkesi'nin ihyasına muvaffak olamamıştır. Tekkelerin seddolunması sonrası emlâk komisyonculuğuyla iştigal etmiş, Boğazda bir yalıda yaşamış, 22 Şubat 1932 günü vefat ederek Sarıyer Kabristanı'na defnedilmiştir³²⁴³. Ortanca kardeşi Ali Alâaddin Özer zakirlik yapmış, tekkeler seddolunduktan sonra memur olarak Ankara'ya gitmiş, Polatlı Belediye Başkanlığı vazifesinde bulunmuştur. 1956 yılında vefat eden Ali Alâaddin Beğ Ankara, Cebeci Asrî Mezarlığı'nda medfundur³²⁴⁴. Şeyh Sıdkî Efendi'nin Nimet ve Bedriye isimli iki kızı vardı. Nimet Hanım'ın (v.1973) Ethem Pertev Fabrikası Müdürü emekli deniz subayı Safi Erdil (v.1950) ile evliliğinden dünyaya gelen oğulları Bedri Erdil Heybeliada Sanatoryumu'nda mutemed olarak çalışmıştır. Bedriye Hanım (1912-1989) ise Sünbülî Hankahı zakirbaşısı Hacı M. Sinan Efendi'nin oğlu Seyit Sinan GİRĞİN'le (v.1973) evlenmiş, çocukları olmamış, Advie isimli bir kız çocuğunu evlâd edinmişlerdir. Ali Nezihi Beğ'le evlenen Advie Hanım'ın iki erkek ve bir kız çocuğu olmuştur. Oğlu Evren Kağan, Ayasofya Müdürlüğü yapan sanat tarihçisi Erdem Yücel'in kızı Banu Hanım ile evlenmiş ve Kağan Kağan isimli oğulları dünyaya gelmiştir³²⁴⁵.

197. Saatçi Hâfız Ahmed Efendi (Hacı Timur) Tekkesi

İstanbul'un fethinde vazife alan Hacı Timur (Timurhan), Seyyid Ömer Mahallesi'nde 928 yılı Safer (1522 Ocak) ayının başlarında bir vakfiyeyle cami' inşa ettirmiş³²⁴⁶, vefat edince de hazîreye defnedilmiştir³²⁴⁷. Saatçi Hâfız Ahmed Efendi XIX. yüzyıl sonlarında Küçük Hamam semtinde, Cami'-i Şerif Sokağı 15 numarada,

³²⁴¹ IST.MFT.MSH d.1772 s.282.

³²⁴² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 5/28.

³²⁴³ CSRA, 61/67.

³²⁴⁴ CSRA, 182/302-303.

³²⁴⁵ Aileye ilişkin bilgiler Esin Turnalı'dan öğrenilmiş olup kendilerine müteşekkirim.

³²⁴⁶ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 347

³²⁴⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 47a.

Hacı Timur Cami'i'ne bitişik 9 odalı konağını tekkeye tahvil eylemiştir³²⁴⁸. Burasının ihtiyaçlar için 3.000 kuruş nakit bağışlayarak m.1895/h.1312 yılında tanzim ettirdiği vakfiyesini 2 sene sonra Evkaf-ı Hümayûn Cihat Kalemi'nde tescil ettirmiştir. Yapdığı müracaat üzerine Meclis-i Meşayih'in 3 Rebiu'l-evvel 1313 (24 Ağustos 1895) tarihli mazbatasına istinaden 23 Cemaziye'l-ahir 1314 (29 Kasım 1896) tarihli beratla tekkenin meşihati Hâfız Ahmed Efendi'ye tevcih olunmuştur³²⁴⁹. Hâfız Ahmed Efendi'nin mürşîdi, Cerrahpaşa Cami'i hatîbi Şeyh M. Arif Efendi vakfa mütevellî ta'yin olunmuş, hayatda olduğu müddetce meşihatın Hâfız Ahmed Efendi'ye, sonrasında ekber, eslah, erşed evladına, daha sonra hulefasına, bunlar da kalmaması durumunda Kadiriyye'nin Rezzakiyye kolundan icazetli bir şeyhe verilmesi vakfiye şartı haline getirilmiştir³²⁵⁰. 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük Fatih Yangını'nda ortadan kalkan tekkenin bir daha inşası mümkün olamamıştır. Geniş bir bölgenin yangınla arsa haline gelmesi sonrasında bu civarda imar düzenlemeleri yapılırken sokak yapıları tamamıyla değiştirilmiş, kuzey-güney ve doğu-batı istikametinde yeni cadde ve sokaklar açılmıştır. Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi'nde doğu-batı aksında açılan Emrullah Efendi Sokağı, Hacı Timur Cami'i ve Saatçi Ahmed Efendi Tekkesi arsalarının üzerinden geçirilmiştir. Emrullah Efendi Sokağı üzerindeki 44 numara cami'e, 48 numara ise tekkeye tekabül etmektedir. Emrullah Efendi Sokağı'nın güneyinde kalan 1735 ada 69 parsel ise cami' ve tekkenin arsasının bir kısmını teşkil etmektedir. Aynı şekilde sokağın kuzey kanadındaki 1733 ada 80 ve 81 parseller cami' ve tekkenin ana sahnının arsasına karşılık gelmektedir. 1733 ada 80 parsel üzerinde günümüzde İBB Kocamustafapaşa İtfaiye İstasyonu bulunmaktadır. Tekke ve cami' arsalarındaki gecekondular 2007-2008 yıllarında yıkılmış ve etrafı alüminyum perdelerle çevrilmiş vaziyettedir. Emrullah Efendi Sokağı, 44 numaranın hemen önünde Hacı Timur Cami'i hazîresinden kalma kırık vaziyetdeki 4 mezar taşı parçası demir parmaklıkla çevrilmiştir.

Pazartesiye salıya bağlayan gece yatsı namazını müteakip Kadirî usûlü icra edilen tekkede Gümrükçü Mehmed Efendi, Zakirbaşı Yorgancı Raşid Gürer, Hacı Şeref Efendi (Hüseyin Şerefüddin Erarşlan), Zakir Celâl, Hâfız Kemaleddin Yaltkaya, Remlî Tekkesi Şeyhi Hâfız Hüseyin Hâlis Efendi, Balat Tekkesi Şeyhi Hâfız Kemal

³²⁴⁸ CSRA, 181/152.

³²⁴⁹ IST.MFT.MSH d.1735 s.166; d.1772 s.261.

³²⁵⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 256.

Efendi ve Hâfız Yaşar Okur muhtelif zamanlarda zakirlik veya zakirbaşılık yapmıştır³²⁵¹. Hâfız Ahmed Efendi'nin kendi eliyle hazırladığı sakız taneli aşuresi meşhurdur. Tekkenin meydan odasında birkaç camlı dolaptan oluşan küçük kütüphane vardı.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Saatçi Hâfız Ahmed Nailî Efendi:** C. S. Revnakoğlu'nun notları arasında Hâfız Ahmed Efendi'ye dair teferruatlı bilgilere rastlanmaktadır. Akbıyık Mahallesi'nde sedef kakmalı rahleler yapan, beşiklere sedef dizerek geçimini temin eden Mustafa Efendi'nin oğludur. 9 yaşındayken yetim kalınca dayısının mesleği olan kayyımlığa yönelmiş, Ayasofya Cami'i'nde çalışmaya başlamıştır. 45 kayyımın en gençlerindenken zamanla terfi edip ikinci kayyım olmuştur. Saatçilik mesleğini de öğrenmiş, Ayasofya Cami'i muvakkithanesinde saat tamir etmeye başlamış, Sultan II. Abdülhamid'in kızı ve Halil Paşa'nın eşi Naime Sultan'ın sarayındaki saatleri ayarlama ve bozulanları tamir etme vazifesini de almıştır. Saatçiliğe dair yazdığı kitab *Fatih Yangını'nda telef olan Hâfız Ahmed Efendi Vezir Hanı 52 numarada Sahhafiyye-i Osmaniyye Şirketi isimli bir matbaa kurmuş, vaktinin çoğunu Bayezid Sahaflar Çarşısı'nda eski helalara sapan ilk dükkândaki idarehanesinde geçirmiştir. Matbaasında basırdığı ortasında Tıbyan Tefsiri, kenarlarında Mevakib Tefsiri bulunan kitabı sayesinde Sultan II. Abdülhamid tarafından bir nişanla taltif edilmiştir. Bu tefsirlerin müsveddelerini Şeyh Cevad Efendi hazırlarken tahihini Kâmil MİRAS yapmakdaydı. Geceleri üç saat uyuyan, matbaa makinelerini tamir eden, latarnaları söküp takan, kuyuya inen özetle elinden birçok iş gelen becerikli bir zatdı. Güzel Kur'an okur, teravih kıldırırdı. Hacı Timur Mahallesi'nin muhtarlığının yanı sıra Kapalıçarşı'daki bir cami'in de hatîblik vazifesini üstlenmiştir. Cerrahpaşa Cami'i hatîbi ve Bayrampaşa Tekkesi şeyh vekili M. Arif Efendi'den³²⁵² Kadirî hilafeti aldıktan sonra konağını tekkeye tahvil eylemiş, İstavroz Bedevî Tekyesi Şeyhi Seyyid Said Efendi tarafından makamına iclâs etdirilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre Şeyh M. Es'ad Erbilî İstanbul'a geldiği vakit ilk olarak Hâfız Ahmed Efendi'nin*

³²⁵¹ CSRA, 181/149.

³²⁵² *Tomâr-ı Tekâyâ'*'da Şeyh M. Arif Efendi'nin tarikat icazetinin bulunmadığı ifade edilmektedir. Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 256.

konağında misafir olmuş, Şeyh M. Arif Efendi'nin oğulları Kemaleddin ve Mehmed Şerefeddin Yaltkaya³²⁵³ 1897-98 yıllarında Şeyh Hâfız Ahmed Efendi'nin yanında hâfızlığa çalışmışlardır. Fes üzerine bazen yeşil bazen beyaz sarık saran Hâfız Ahmed Efendi her zaman ilmiye kıyafetiyle gezer, mukabele günlerinde dahi tekkede Kadirî tacı takmazdı. Tekkede aşureyi de kimseye el sürdürtmeden kendisi pişirirdi. Zakir postunda oturup zakirlik yapar, namazları da kendi kıldırırdı. Vefatından 3 sene evvel tekkesinin bahçesine bir lahit yaptırmış ve Muharrem'in 10. gecesi bunun içine girerek kendi başına zikretmiştir. Felç geçirip iki sene yatalak kalan Hâfız Ahmed Efendi büyük Fatih Yangını'ndan 27 gün önce 4 Mayıs 1918³²⁵⁴ (4 Receb 1336) tarihinde 73 yaşındayken vefat etmiştir. Büyük oğlu Hüseyin Behzad mahkemede mübaşir, küçük oğlu Sadık ise Beyoğlu Mahkemesi başkâtibi idi³²⁵⁵. Sultan II. Abdülhamid'in baş tütün kıyıcısı Rumelili Mustafa Efendi Hâfız Ahmed Efendi'den ilk hilafet alan zatdır. Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girişi sonrası idam edilen Mustafa Efendi tekkeye getirilip hazîreye defnedilmiştir. Hâfız Ahmed Efendi'nin oğlu Hüseyin Behzad Efendi, damadı Koska'da ilmiye sınıfının ve meşayihin berberliğini yapan Mustafa Efendi, Remlî Tekkesi Şeyhi Hüseyin Halis Efendi ve Kapalıçarşı esnafından Tülbendcizade Muhyiddin Efendi diğer halîfeleridir³²⁵⁶.

2. Hüseyin Behzad Efendi: Ahmed Nailî Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. Babasının kasr-ı yedi üzerine Meclis-i Meşayih'in 17 Cemaziye'l-evvel 1330 (5 Mayıs 1912) tarihli toplantısında meşihatın Hüseyin Behzad Efendi'ye tevcihi hususunda mazbata tanzim edilmiştir³²⁵⁷.

³²⁵³ 17 Kasım 1980 günü İstanbul'da doğmuş, Daru'l-muallimîn'den mezun olmuş, ruûs imtihanını geçerek Bayezid Camii'nde ders vermeye başlamıştır. Sonrasında Daru'l-fünun İlahiyat Fakültesi'nde kelâm dersleri vermiş, İslam Dini ve Felsefesi alanında ordinaryus profesörlüğe yükseltilmiştir. 14 Ocak 1942 günü atandığı Diyanet İşleri Başkanlığı vazifesini 23 Nisan 1947 günkü vefatına kadar sürdürmüştür. Ankara, Cebeci Asrî Kabristanı'nda medfundur. Bkz. İsmail Kara, "Mehmet Şerefettin Yaltkaya", *TDVİA*, 43/308-310.

³²⁵⁴ C. S. Revnakoğlu vefat tarihini sehven 1332 Mayıs olarak vermektedir. Halbuki büyük Fatih Yangını Rûmî 1334 yılı Mayıs ayında çıkmıştır.

³²⁵⁵ CSRA, 126/813.

³²⁵⁶ CSRA, 181/148-152.

³²⁵⁷ IST.MFT.MSH d.1735 s.166.

198. Tavîl Mahmud (Mehmed) Efendi Tekkesi

Ayvansarayî'nin verdiği bilgiye göre Seyyid Ömer Cami'i yakınındaki bu tekke Sadr-ı a'zam Tekfurdağlı (Tekirdağlı) Mustafa Paşa³²⁵⁸ tarafından Halvetî Şeyhi Tavîl Mahmud Efendi için inşa ettirilmiştir. Tavîl Mahmud Efendi'nin vefat tarihi dikkate alındığında XVII. yüzyıl sonları veya XVIII. yüzyıl başlarında tesis edildiği anlaşılmaktadır. Atillâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Altımermer'de Seyyid Ömer Mahallesi'nde Tavîl Mahmud Efendi Tekyesi" ismiyle kayıtlıyken XIX. yüzyıla aid kaynaklarda "Tavîl Mehmed Efendi Tekkesi"ne dönüşmüştür. Oğlu Şeyh Mustafa Efendi'nin Mirahur Tekkesi hazîresindeki kabir taşında da babasının ismi Mahmud el Halvetî olarak yazılıdır. 1834'deki Saliha Sultan ve 1836'daki Mihrimah Sultan Düğünleri davetiyelerinde bu def'a "Bayramiyye'den Tavîl Mehmed Efendi Tekyesi" ismiyle kaydedilmiştir. m.1840/h.1256 yılı civarında hazırlanan bir listede ve Bandırmalızade'nin m.1890/h.1307 yılında hazırladığı *Mecmuâ-i Tekâyâ*'sında Altımermer'deki Bayramiyye'den Tavîl Mehmed Efendi Tekkesi arsa halinde gösterilmektedir³²⁵⁹. 1919 yılındaki *Rehber-i Tekâyâ*'da ve 1925 yılındaki *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de de bu tekke mevcuttur³²⁶⁰. Mukabele günü salı idi. Esin D. İşli tekkenin 1753 ada 20 parselde bulunduğunu yazmaktadır³²⁶¹. Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Vezir Caddesi ile Eski Vezir Sokağı'nın (Eki Küçük Hamam Caddesi) birleştiği üçgen şeklindeki bu arsada Seydi Seyfullah Türbesi ve küçük hazîresi bulunmaktadır. Zemine göre biraz basık vaziyetdeki türbe içinde beş adet taş sanduka olup "Fatih Sultan Mehmed Hazretlerinin umeralarından Seyfullah ve Seyfeddin Efendileri'in merkad-i şerifleridir" yazılı bir levha dikkat çekmektedir. Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'ndeki 2 Teşrin-i evvel 1334 (2 Ekim 1918) tarihli eski eser kaydında Seyfullah Dede Türbesi'nin türbedarının da Abbas Efendi olduğu bildirilmektedir. Ali Saim Ülgen tarafından 22 Temmuz 1936 günü tutulan kayıdda da benzeri bilgiler tekrarlanmakta türbenin anahtarının mahalle bekçisinde olduğu aktarılmaktadır. Burada Tavil Mahmud (Mehmed) Efendi Tekkesi'nin bulunduğu dair herhangi bir işaret söz konusu değildir³²⁶². Tekkenin Seyyid

³²⁵⁸ m.1690/h.1101 yılında azledilmiş ve aynı sene Malkara'da vefat etmiştir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 61a.

³²⁵⁹ *Asitane*, 9; Bandırmalızade, a.g.e., 11.

³²⁶⁰ Yeşilzade, a.g.e., 6; *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 21/114.

³²⁶¹ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 71.

³²⁶² EEKEA, 19.

Ömer Cami'i civarında olduğu bilinmekle birlikte ada ve parsel bilgileri tam olarak netleştirilememiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Tavîl Mahmud Efendi (v.1709), Abdülhay Efendi (v.1859), Seyyid Kerameddin Efendi (v.1857), Abdu's-şekûr Mahfî Efendi (v.1891)

1. Muhammed Hüsameddin Efendi: Bandırmalızade'nin m.1890/h.1307 yılında hazırlanan *Mecmuâ-i Tekâyâ*'sında Tavîl Mehmed Efendi Tekkesi Şeyhi olarak Hürremuddin Efendi ismine rastlanmaktadır³²⁶³. İsmi sehven veya baskı hatası olarak "Hüsameddin" yerine "Hürremuddin" olarak yazıldığı tahmin edilmektedir. m.1841/h.1256 yılında dünyaya gelen M. Hüsameddin Efendi, Himmetzade Abdülhay Efendi'nin küçük oğludur. Ağabeğinin vefatı sonrası iki yeğeni ile müştereken postnişin olmuş, Şehremini'ndeki tekkenin sahasını genişletip tekrar inşasını sağlamıştır. Ankara'daki Hacı Bayram-ı Velî Türbesi'ni tamir ettirip sandukanın üzerine sırmalı puşide vaz' eyleyip etrafına da pirinç şebeke yaptıran M. Hüsameddin Efendi 1329 yılı Rebiu'l-evvel ayında (Mart 1911) İzmir'de vefat etmiştir³²⁶⁴.

2. Abdülhay Subhî Efendi: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan ve Rûmî 1341 (1924/1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de Seyyid Ömer Cami'i nezdindeki Mustafa Paşa Tekkesi'nin şeyhi olarak Abdülhay Efendi ismi yazılıdır³²⁶⁵. Bu kaydın güncel olmadığı tahmin edilmektedir. Şeyh Abdu's-şekûr Mahfî Efendi'nin oğlu Abdülhay Subhî Efendi amcasının vefatı sonrası Çapa ve Zeyneb Kâmil'deki iki Himmetzade tekkesini kardeşi Abdülhak Sun'î Efendi'yle müştereken idare etmiştir. Abdülhak Sun'î Efendi'nin hal tercümesinde kardeşinin 1333 tarihinde vefat ettiği yazılıdır³²⁶⁶. 5 Haziran 1333 (1917) (15 Şa'ban 1335) tarihinde vefat etmiştir³²⁶⁷. 1958 yılında Himmetzade Tekkesi yıkılıp Zeyneb Kâmil Hastanesi genişletilirken Çiçekçi Cami'i (Küçük Selimiye Tekkesi) hazînesine nakledilen lâtin harfli dikdörtgen mermer kabir taşında "*Himmet zade /*

³²⁶³ Bandırmalızade, a.g.e., 11.

³²⁶⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/353-354.

³²⁶⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 21/114.

³²⁶⁶ Albayrak, a.g.e., 5/72.

³²⁶⁷ IST.MFT.MSH d.1736 s.25.

Şeyhi Abdülhay / Suhi Efendi / Ruhuna Fatiha / 1917" ibaresi okunmaktadır.

199. Kız Ahmed Efendi (Seyyid Halife-Seydî Halîfe) Tekkesi

Hadîka'ya göre Kız Ahmed Efendi Tekyesi Mescidi'nin banîsi "ni'me'l-ceyşden Seyyid Ali Halîfe mihrab önünde medfundur"³²⁶⁸. h.953 tarihli *İstanbul Vakıflar Tahrîr Defteri*'nde "Seydî Halîfe" isimli bir zat tarafından tesis edilmiş mescid ve aynı isimli bir mahalle kayıtlıdır. Defteri yayına hazırlayanlarca düşünülen dipnotda bu mahallenin Topkapı Çukurbostan'ının şark tarafında olduğu belirtilmiştir³²⁶⁹. m.1840/h.1238 civarında hazırlanmış bir listede mukabele günü çarşamba olan Fenayî kurbündeki Halvetiyye'den Seyyid Halîfe Tekkesi'nin arsa halinde olduğu kaydedilmiştir³²⁷⁰. 27 Rebiu'l-evvel 1261 (6 Nisan 1845) tarihli Mühendishane-yi Hümayûn Haritası'nda Çukurbostan'ın doğusunda Seyyid Halîfe Cami'i gösterilmiştir. m.1888/h.1305 tarihli *Mecmua-i Cevami*'de de Seyyid Halîfe Tekkesi ile Kız Ahmed Efendi Tekkesi'ne iki ayrı tekkeymiş gibi yer verilmekte Seyyid Halîfe Tekkesi'nin mukabele gününün çarşamba olduğu belirtilmektedir³²⁷¹. 1913-1914 yıllarında hazırlanan *Alman Mavileri Haritası* incelendiğinde Çukurbostan'ın doğusunda, bugünkü Türkçü Sokağı'ndaki 6 numaralı evin bulunduğu noktadan başlayan Derbend Sokağı'nın güney doğuya doğru ilerleyip Beşikçizade Tekkesi'nin kapısına ulaştığı görülmektedir. Derbend Sokağı'ndan girilen iki ayrı "Seyyid Halîfe Çıkmazı" bu haritada gösterilmiştir. 31 Mayıs 1918 tarihindeki yangın sonrası bölge ciddi bir tahribata uğramış, imar düzenlemelerinde sokak yapıları değişmiştir. Önceleri Çukurbostan'ının doğusunda bulunan ve kuzey-güney istikametinde uzanan Çukurbostan Ceddesi'nin ismi Sırrı Paşa Sokağı olarak değiştirilmiştir. Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi Kızılelma Caddesi, Türkçü Sokağı, 27 numarada, 1722 ada 3 parseldeki Seydî Halîfe Mescidi veya Kız Ahmed Efendi Tekkesi'nden günümüze hazîresi intikal edebilmiştir.

Tekkenin şeyhleri:

1. **Kız Ahmed Efendi:** Mustafa Efendi'nin oğludur. Halvetiyye'nin Şa'baniyye kolundan olup Nasuhiyye isimli bir şubenin banîsi kabul edilen Şeyh Muhammed Nasuhî Efendi'den hilafet almış, imamı bulunduğu Seyyid Halîfe

³²⁶⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 86a.

³²⁶⁹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 360.

³²⁷⁰ *Asitane*, 11.

³²⁷¹ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/54.

Mescidi'nde Halvetî usûlü icra ettirmişdir³²⁷². “*Halvet-i adn*” terkîbinin ebced karşılığı olan m.1747/h.1160 yılında vefat eden³²⁷³ Şeyh Ahmed Efendi'nin kabrinin Topkapı'daki Takyeci Cami'i hazîresinde olduğu³²⁷⁴ belirtilmekle birlikte günümüze kabir taşı ulaşmamıştır.

2. Hattat Abdüllâtîf Efendi: Şeyh Ahmed Efendi'nin oğlu olup İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mi'mar Acem Tekkesi Şeyhi Seyyid İsmail Said Efendi'den sülûs ve nezih yazı meşk etmiş, eniştesi (kız kardeşinin kocası) Hattat Ebu'l-kasım Hoca Mehmed Rasim Efendi'den icazet almıştır. Babasının vefatı üzerine mescidin imamlığı ile tekkenin şeyhliği uhdesine tevcih olunmuştur. “*İ'tikâf-ı hattat*” terkibine ve Mi'rac Gecesi'ne denk gelen 27 Receb 1191 (31 Ağustos 1777) tarihinde vefat etmiştir³²⁷⁵.

200. Şerbetdar (Ulvan Efendi-Nu'man Beğ-Asker İmamı Hoca Osman Efendi) Tekkesi

Halvetiyye'nin Ramazaniyye şubesinden Şerbetdar Mehmed Efendi tarafından XVII. yüzyılın ilk yarısında Seyyid Ömer Mahallesi'nde bir tekke tesis ettiği tahmin edilmekle birlikte vefatından itibaren geçen bir asırlık sürede burada kimlerin şeyhlik yaptığı tesbit edilememektedir. Evilya Çelebi veya Ayvansarayî de bu tekkeden söz etmemektedir. Şerbetdar Mehmed Efendi türbedarı Şeyh Seyyid Abdullah Efendi türbenin yanındaki mülkünü tekkeye tahvil eylemiş ve burada Rıfaiyye usûlü icrasına başlamıştır³²⁷⁶. Şeyh Ahmed Lihhas el Mekkî'nin burada Rıfâî usûlü icra ettirmesi sebebiyle bu tekke Rıfaiyye'nin Lihhasiyye kolunun İstanbul'daki asitanesi olarak kabul görmüştür³²⁷⁷. m.1782/h.1196 yılında çıkan yangında tekke harap olunca Abdullah Efendi'nin halîfesi Seyyid Nu'man Beğ tarafından yeniden yaptırılmıştır. Cümle kapısının bitişiğindeki içinde üç sanduka bulunan türbenin muvacehe penceresi üstünde dikdörtgen şeklindeki mermer kitabede ta'lik ve zırnık ile “*Yaka dilde masıvayı suziş-i tevhid-i Hakk / Gel Rıfâî Asitanı'nda ol ateşbaz-ı aşk / Sene h. 1199 / Fî R(ebiu'l-ahir)*” ibaresi yazılıyken bu taş parçalanıp yok olmuştur³²⁷⁸. 3 Receb 1205 (8 Mart 1791) tarihli vakfiyeye göre

³²⁷² Müstakîmzade, *Tuhfe-i Hattatîn*, 293; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 8b.

³²⁷³ Müstakîmzade, *Tuhfe-i Hattatîn*, 293; Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 8b.

³²⁷⁴ Şeyh Ahmet Kerameddin Efendi, *Şeyh Muhammed Nasûhî, Hayatı, Eserleri, Dîvânı, Mektupları*, haz. Rüknüddin NASUHİOĞLU-Kemal Edib KÜRKÇÜOĞLU (İstanbul: Alem Tic. Yayıncılık, 1996), 26.

³²⁷⁵ Müstakîmzade, *Tuhfe-i Hattatîn*, 293.

³²⁷⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 183.

³²⁷⁷ CSRA, 130/468.

³²⁷⁸ CSRA, 130/489.

vakfın tevliyeti ve tekkenin meşihatının Şeyh Abdullah Efendi'ye ve evlâdına, onların inkırazı halinde de hulefanın en kıdemlisine verilmesi şartı getirilmişti³²⁷⁹. Şeyh Süleyman Ulvan Efendi'nin kız kardeşinin kızı olup 3 Receb 1273 (28 Şubat 1857) günü vefat eden Yıldız Fatıma Hanım tekkeyi yeniden ihya etmiş³²⁸⁰, Bağçevan Şeyh Arif Efendi'nin şeyhliği zamanında (1892-95) Sarayın ve ihvanın yardımıyla tevhidhanenin çatısı, yukarı kata çıkan merdivenler ve pencereler ta'mir olunmuştur³²⁸¹. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında bu tekkeye dair şöyle bir vakıa anlatılmaktadır: "*Şerbetdar Tekyesi'nin meşihati münhal olduğu zaman (Beykoz'daki) Çayır Tekkesi Şeyhi Edhem Efendi penbe asabalı tâcını giyerek gelmiş, Lihhas kolunun hulefa-yı ekberinden bulunmak münasebetiyle tekyeye talib olmuşdu. Başında penbe tâcı görenler hayret ediyordu. Şerbetdar Tekyesi'nin türbesinde sandukaları göstererek "şu destar-ı şerifleri çözün bakalım da ne göreceksiniz" dedi. Destâr-ı şerîfler merak ve heyecanla açılınca altından çıkan asaba hakikaten penbe idi. Üstündekiler güneşin ağartmasıyla kremleşmişti. Bu hakikat karşısında bütün Lihhas'a mensup Şerbetdar ve Hüsrev Paşa gibi tekyeler sonradan tâc-ı şeriflerini kremden penbeye çevirdiler*"³²⁸². Şeyh M. Arif Efendi'nin oğlu Ahmed Fevzi Arif Ataman tekkeye dair tafsilatlı bilgiler vermiştir. Bir bahçe içerisindeki tekke tevhidhane, türbe, kahve ocağı, harem dairesi ve hazîreden müteşekkildi. Tevhidhanenin vaziyeti şöyleydi: "*İki kanadlı kapu açılınca tam karşısına mihrab gelirdi, üç taraf maksure ile çevriliydi. Sol taraf parmaklıklı, türbe-i şerifin dördüncü holünü teşkil ederdi. Türbe ve sandukalar tamamen görünürdü. Kapının önüne tesadüf iden iki direk arasındaki kısmı hizmet zamanları ve it'am, taam ve aşura ikramı sırasında açık bulunur, ayin-i tarikat icrasına başlanmadan ve tevhidhane kapısı açılmadan kapanmış bulundurulurdu. Maksurelerde köşelerini küçükce her iki tarafda mütenazır olarak erenler meydana girmek için iki açık yer bırakılmışdı. Mihrab Rıfâî tarikatına mahsus techiz ile bezenmiş bulunurdu. İki yanında büyük mumlu iki büyük şamdan diğer altı daha ufak şamdanlar üçü mihrabın yemin ve yesarında bulurdu. Ancak giceleri yapılan büyük ayinlerde kıyamî zikre başlanacağı sıralarda mütevazı iki çıra zakir postları arasındaki bu sakfa yine yekdiğerine muvazi ve mütenazır olarak dizilir ve daha evvel de zakiran hoş elhan ... eylemiş bulurdu. Halileler askerî muzikalarda kullanılan büyük ziller balta şeklindeki asalar*

³²⁷⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 183; Albayrak, a.g.e., 5/82; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 11/62; CSRA, 130/466.

³²⁸⁰ CSRA, 130/489.

³²⁸¹ CSRA, 130/484.

³²⁸² CSRA, 74/32.

topuzlar (küre şeklindeki ağaç üzerine çakılı ... zincirli halka ve alt tarafında müdevver ve ucu sivri süngü şeklinde bir demir bulunan ve topuza yakın kısmında sanki bu süngünün ... kadar sokulmasını gösterir bir ... iden yuvarlak veya dört köşe takriben 130-35 santim uzunluğundaki alet) tefler, muhtelif kalınlıkta ucu sivri ve tutulacak yeri halka şeklinde ... uzunca demirler daha doğrusu şişler, kılıçlar, binlik, beşyüzlük ve daha küçülerek od (öd) ağacından sair tesbih yapılmış ... muhtelif cins ve nev' tesbihler, gül denilen ve ateşte kızdırılır ateş rengini iktisab itdikden sonra ağza alınan ve dil ile söndürülen uç kısımları uzunca ... haldeki demirler hançerler - birkaç kadem bulur- mihrabın iki tarafındaki büyük şamdanların arkasında siyah, kenarları sırmalı ve üzerleri Hazret-i Pîr'in nutuklarıyla, kelâm-ı kibarlarla süslenmiş mihrabda üst kısmı örten iki çatal perde ve yine mihrabın ... tamamen küşade Ebu'l-alemeyn Hazret-i Ahmed er Rıfâ'nın sancağ-ı şerîfleri kapular .. idi. O azamet ve haşmet cidden haşiyet-averdi.”³²⁸³

Mukabelenin cuma günleri öğle sonrası yapıldığı Şerbetdar Tekkesi’de kıyam reisliği hizmetini başarıyla ifa eden Konya İstinaf Mahkemesi a’zalığınan emekli Ahmed Salim Beğ, Ken’an Rıfâ’nın de şeyhi olan Seyyid Hamza’nın halîfelerindendi. Salacak’da Sinan Paşa Cami’-i Şerîfi imamı iken 1930’da 75 yaşında vefat etmiştir³²⁸⁴.

XX. yüzyıl başlarında Molla Gürani Mahallesi, Kalender Çeşme Sokağı üzerinde bulunan Şerbetdar Tekkesi 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük yangında tamamen yok olmuştur. Yangın sonrası harabeye dönen semtte imar düzenlemeleri yapılırken yeni yollar açılmış, bu esnada Kalender Çeşme Sokağı da kaybolmuştur. Tekke arsası üzerinden 1946 yılında Kızılelma Caddesi geçirilmiştir. Günümüzde bu caddenin 19 ve 22 numaralı binaları arasında kalan kısım tekkenin arsasını teşkil etmektedir. Ziya Gökalp ve Şair Mehmet Akif Ersoy Sokakları’nın Kızılelma Caddesi’yle yaptığı kavşağın güneyinde kalan arsadan 1720 ada 18 parsel Seyyid Ömer Mahallesi’nde, 1793 ada 1 parsel ise Haseki Sultan Mahallesi sınırları içinde kalmıştır. C. S. Revnakoğlu’nun 1949 yılında notlarına kaydettiği tekke hazîresindeki kabir taşları imar çalışmaları esnasında yok edilmiştir. Yandan ve ortadan parça parça ayrılmış ve kör bir kuyuya kapak olmuş şahidede eski bir

³²⁸³ CSRA, 130/502.

³²⁸⁴ CSRA, 130/488.

sülûsle şunlar yazılıydı: “*Ya Hû / Tarîk-i Rıfaiyyeden / el-Hac eş Şeyh Muhammed / Efendi ruhiyçün / sene h.227 25 (Şevva)L / el Fatiha*”³²⁸⁵

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Şerbetdar (Şerbetçi) Mehmed Efendi (v.1642), Seyyid Mustafa Efendi (v.1786), Küpeli Seyyid Abdullah Efendi (v.1795), Kadı Hüseyin Efendi, Seyyid el-Hac Süleyman Ulvan Efendi (v.1834), Muhammed Üveys (Veysî) Efendi (v.1857), Hâfız Muhammed Sadık Efendi (v.1858), Seyyid Ali Hulûsî Efendi (v.1864), Hâfız Mustafa Efendi, el-Hac Seyyid Hâfız Osman Hilmî Efendi (v.1874), Seyyid Süleyman Ulvan Efendi (v.1880), Seyyid el-Hac Süleyman Niyazî Efendi (v.1892), Bağçevan Mehmed Arif el Vasfî Efendi (v.1897)

- 1. Mehmed Arif Efendi:** Hulvî Tekkesi Şeyhi Ahmed Arif Hamdî Efendi'nin oğlu olup m.1836/h.1252 yılında doğmuştur. 4 yaşındayken babası vefat ettiğinden annesi tarafından Sünbül Efendi Türbedarı Mehmed Hamdullah Efendi'ye teslim edilmiş, kendisinin seyr u sülûk görüp Kadirî hilafeti almıştır. Şeyh Matrak ve Şerbetdar Tekkeleri Şeyhi Asker İmamı Osman Hilmî Efendi'den m.1858/h.1274 yılında Rıfâî hilafeti almış³²⁸⁶ ve Hulvî Tekkesi'ne postnişîn olmuştur. Düğümlü Baba Tekkesi ile Remlî Tekkesi'nde bir süre şeyh vekâletinde bulunan M. Arif Efendi, Bağçevan Şeyh'in vefatı üzerine Rıfaiyye'nin Lihhasiyye kolundan en kıdemli halife olması hasebiyle asitane hüviyetindeki Şerbetdar Tekkesi'ne 11 Zilkade 1315 (2 Nisan 1898) tarihli beratla ta'yin olunmuştur³²⁸⁷. Hilafet merasimlerinde giydirilecek tacların veya türbelerin sandukalarındaki tacların destarlارının sarılması için M. Arif Efendi'yi çağırırlardı. Tarîkat usûl ve erkânındaki tavizsiz tutumu, hataları çekinmeden söylemesi sebebiyle adı “Şeyh Akreb”e çıkmıştı³²⁸⁸. 21 Zilkade 1319 (2 Mart 1902) tarihinde cumartesiye pazara bağlayan gece vefat etmiş, Hulvî Tekkesi hazîresinin caddeye bakan kısmına defnedilmiş, taşı konulmamıştır. Baş ucu tarafında eşi Fatıma Fethiye Hanım (v. 22 Rebiu'l-evvel 1337), sağ tarafında oğlu Mustafa Muhyiddin (v.1907/h.1325), yine aynı mezarda 2 yaşında vefat eden torunu –Ahmed Fevzi Efendi'nin oğlu- Ali Fehim medfun

³²⁸⁵ CSRA, 130/474.

³²⁸⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 56; CSRA, 199/30.

³²⁸⁷ IST.MFT.MSH d.1774 s.115,130.

³²⁸⁸ CSRA, 199/29.

idiler³²⁸⁹.

2. Ahmed Fevzî Arif Ataman: C. S. Revnakoğlu'nun arşivinde kendi el yazısıyla tercüme-i hali bulunmaktadır³²⁹⁰. Buna göre 18 Safer 1301 (18 Aralık 1883) tarihinde Sultanahmed civarındaki Güngörmez Mahallesi'nde doğan Fevzi Arif Beğ'in babası Şerbetdar ve Hulvî Tekkeleri Şeyhi M. Arif Efendi, annesi ise Saray-ı Amire aşçıbaşlarından ve Celvetî meşayihinden Osman Efendi'nin kızı Fatıma Fethiye Hanım'dır. Topkapı'daki Dibek Mektebi'nde Kılı Yusuf Tekkesi Şeyhi Hâfız Cemaleddin Efendi'den Kur'an-ı Kerîm okumuş, 7 yaşında yazdırıldığı Molla Güranî Mahallesi'ndeki özel rüşdiyeden mezun olarak şahadetname almış, ardından Vefa İdadîsi'ni bitirerek Yeni Postahane'de 700 kuruş maaşla memur olarak çalışmaya başlamıştır. Gişe memurluğunda ve İstanbul Posta ve Telgraf Baş Müdürlüğü Posta İşleri Masası memurluğunda çalışıp terfi ederek baş kâtib olmuştur. 1914 yılında Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş, fakat Harp ortamında posta hizmetlerindeki görevine devam etmiştir³²⁹¹. Babasının 1902 yılındaki vefatı sonrası Meclis-i Meşayih Reisi Ahmed Muhyiddin Efendi ile a'zadan Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi tarafından Kadirîhane'ye davet edilmiştir. Bundan sonrasını Ahmed Fevzi Efendi şöyle anlatıyor: *"Şerbetdar Dergâhı'nı uhdeme tevcih ideceklerini, buna mukabil Hulvî Mahmud Efendi Dergâhı'nı uhdemden alub ahiri ikame ideceklerini tebşir itdiler. Fakat fakîr pür taksîr şart-ı vâkıfa muhalif olacağını, ekber meşayih Hüsrev Paşa Dergâh-ı Şerîfi Şeyhi merhûm Bağçevan Arif Efendi'nin halîfesi Şeyh Mehmed Efendi'ye intikal eylemesi lâzım geleceğini, binaen aleyh babamın Hulvî Dergâhı'nda defîn hak-ı ıtırnak olmasından orada kalmam müsaade buyurulmasını ve harab olan dergâhı himmet-i âliyeleriyle ihya iderek seyr u sülûke devam ideceğimi arz itdim. Biz böyle münasib gördük sakın dergâhı terk itme buyurdular. Başkaca bir i'tirazda bulunmak imkânını göremedim, me'yûsen ellerinden öperek arz-ı niyazla yanlarından ayrıldım. Ve babamın halîfesi Şeyh Rızaeddin Remzî er Rıfâî Efendi'ye ve ihvan-ı ba-safaya vaziyeti mühim olarak bildirdim ve muhterem validem Fatıma Fethiye Hanımı da keyfiyetden haberdar itdim.*

³²⁸⁹ CSRA, 199/28,30.

³²⁹⁰ CSRA, 199/160.

³²⁹¹ CSRA, 199/160.

Babama fet-i muhabbetle bağılı bulunan validem de göz yaşlarını işar itdi ve Hulvî Mahmud Efendi Tekyesi'ni tercih itmem ve esbabına tevessül eylemem arzu ibrağında bulundu. Şu arada bir hadiseyi hikâyeden kendimi almayacağım. Babamın ufulünü müteakib günlerde Şeyh Mehmed Efendi seyr sülûkü itmamile ilbas-ı tâc ve hırkayı yanlarına alarak Kadirîhane Asitanesi'ne Meclis-i Meşayih Reisi Ahmed Muhyiddin Efendi'ye götürdüler. Hem kendilerinin vaziyeti terhin dest-i terbiyet ve irşadlarına aldıklarını ihsas eylemek istediler. Ancak bu arada dergâhın bir an evvel tahliyesi lüzumunu anlatmakdan fariğ olamadılar. Babamın vefatından sonra, müteakib iki hafta Şeyh Mehmed Efendi gelerek icra-yı ayin-i tarikat eylediler. Ve herhalde Meclis-i Meşayih Riyaseti'nden yapıldığına şübhe olmayan şifahî veya tahrîrî bir tebliğ üzerine olacak ki bundan sonra gelmediler. Fakîre de muma ileyh ile temasda bulunmamam emrolunmasından keyfiyeti istidlal etmişdim. Pederimin irtihal tarihi olan 18 Şubat 1317 (3 Mart 1902) tarihinden 4 Teşrîn-i evvel 1318 (17 Ekim 1902) tarihine kadar yedibuçuk ay zarfında yalnızca dergâha ilk iki hafta Şeyh Mehmed Efendi'nin geldiği ve dergâhı 4 Teşrîn-i evvel 1318'de bilfiil küşâd eylediği nazar-ı dikkate alınır sa meramda hakikat olduğı söz götürmez. Şeyh Mehmed Efendi'nin mecburen gelemeydiği haftalar ezkâr-ı sübhaniyye 19 Temmuz 1318 tarihine kadar pederimin halîfesi Şeyh Rıza Efendi tarafından idare idilmiştir. Bilahare isti'fa-yı kusur eylemem üzerine barışılmış ve 20 Eylül 1318 tarihinden itibaren devam başlamıştır.”³²⁹² Meclis-i Meşayih'in 17 Muharrem 1325 (2 Mart 1907) tarihli mazbatasına istinaden Hulvî Tekkesi meşihati Ahmed Fevzî Efendi uhdesine tevcih olunmuştur³²⁹³. Ahmed Fevzî Efendi'nin memuriyet vazifesi sebebiyle Hulvî Tekkesi şeyhliğine önce babasının halîfesi Çamaşırcızade Ahmed Rızaeddin Remzî Efendi, onun 1918'de vefatı sonrası da Mengene Tekkesi Şeyhi Şerefeddin Efendi ve Kılılı Yusuf Tekkesi Şeyhi Reisu'l-kurra Cemaleddin Efendi vekâlet etmişlerdir. Mesleğinde ilerleyen Fevzi Arif Beğ Galata Posta ve Telgraf Müdürü, İstanbul Paket Postahanesi Müdürü, tekrar Galata Posta ve Telgraf Müdürü ve son olarak da İstanbul Posta ve Telgraf Baş Müdür Muavini olarak vazife yaptıktan sonra 1938 yılında emekliye ayrılmıştır. Ardından 8 ay iş müfettişliği yapmış,

³²⁹² Ahmed Fevzi Arif Ataman'ın kendi el yazısıyla kaleme alınmış notları C. S. Revnakoğlu Arşivi'nde bulunmaktadır. Bkz. CSRA, 130/467-468.

³²⁹³ IST.MFT.MSH d.1776 s.32.

Malatya'ya İktisat Müdürü olarak ta'yin edilip bir sene görev yaptıktan sonra böbrek rahatsızlığından dolayı istifa edip İstanbul'a dönmüştür. Maarif Vekâleti İstanbul Maarif Matbaası ayniyat hesap kontrolü, Kızılay Aş Ocakları Eyüp Şubesi görevlisi ve İstanbul Ticaret Borsası Büro ve Tescil Müdürlüğü büro şefi olarak çalışmıştır. Kadıköy, Bahariye, Kuzu Kestane Sokağı 14 numaraki evinde ikamet eden Fevzi Arif Ataman'ın vefatı 1950 sonrasındadır.

3. Hâfız Mehmed Arif Efendi: Balî Çavuş Cami'i imam-hatîbi ve kayyımı Hasan Efendi'nin oğlu olup m.1848/h.1264 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İbtidâî Mektebi sonrasında Fatih dersiamlarından Salim Efendi ile Dağıstanlı Halis'den medrese ilimlerini, Urfalı Yekçeşm Mehmed Efendi'den Arapça'yı tahsil eden ancak icazet almayan M. Arif Efendi, babasının vefatı sonrası Balî Çavuş Cami'i'ndeki vazifeleri üstlenmiştir. Çocukluğunda Rıfaiyye'den Kılınccı Tekkesi Şeyhi Mehmed Sabrî Efendi'ye intisab etmiş, mürşîdinin vefatı üzerine Hüsrev Paşa Tekkesi Şeyhi M. Arif Efendi'ye tecdîd-i biat eylemiş, m.1878/h.1295 yılında Rıfaiyye'den hilafet almıştır. 1896-1900 yılları arasında Hüsrev Paşa Tekkesi'nde mürşîdinin oğluna vekâlet etmiştir³²⁹⁴. Kocamustafapaşa Hankahı'ndan da teberrüken Sünbülî dallısı giymiştir. İstanbul Nüfus Dairesi'nde irsalat memuru olarak çalışmış ve emekliye ayrılmıştır³²⁹⁵. Yukarıda ifade edildiği gibi Şeyh M. Arif Efendi'nin vefatından 7,5 ay sonra vakfiye gereğince Rıfaiyye'nin Lihhasiyye kolundan en kıdemli halîfe oluşu sebebiyle Meclis-i Meşayih'in 9 Receb 1320 (11 Ekim 1902) tarihli mazbatasına istinaden 24 Cemaziye'l-evvel 1321 (18 Ağustos 1903) tarihli beratla Şerbetdar Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³²⁹⁶. Tekkeye gelemediği haftalar yerine Kılılı Yusuf Tekkesi Şeyhi Hâfız M. Cemaleddin Efendi ayin icra ettirmiştir³²⁹⁷. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında, "hurde-i tarîka vakıf pek ihlâslı bir zat" olduğu ifade edilmektedir³²⁹⁸. Şerbetdar Dergâhı hulefasından Nüfus Müdür Muavini Mehmed Ali Beğ'in notlarından³²⁹⁹ anlaşıldığına göre Şeyh

³²⁹⁴ Albayrak, a.g.e., 5/82.

³²⁹⁵ CSRA, 130/480; Albayrak, a.g.e., 5/82.

³²⁹⁶ IST.MFT.MSH d.1774 s.130; Albayrak, a.g.e., 5/82.

³²⁹⁷ CSRA, 130/467,148.

³²⁹⁸ CSRA, 130/460.

³²⁹⁹ C. S. Revnakoğlu bu notların Kasım 1953'de Şeyh Abbas Efendi'nin oğlu İlyas İlgen'de olduğunu bildirmektedir. Bkz. CSRA, 130/455-456.

Mehmed Arif Efendi tekkenin 31 Mayıs 1918 günü yanıp ortadan kalkması sonrası yakınlarından avukat Boşnak Süleyman Beğ'in Kuzguncuk'daki yalısında misafir olarak kalmaktayken 10 Kânun-ı sani (Ocak) 1338 (1920) tarihinde cumayı cumartesi bağlayan gece vefat etmiştir. İki gün bekletilip Fatih'deki Şerbetdar Dergâhı hazîresine veya babasının medfun olduğu Balı Çavuş Cami'i hazîresine, eğer bunlardan biri mümkün olmazsa da Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmeyi vasiyet etmişti. Ancak hiçbiri gerçekleşmedi ve pazar günü İstavroz (Abdullah Ağa) Cami'i'nde cenaze namazı kılındıktan sonra Nakkaş Baba Kabristanı'na defnedildi³³⁰⁰. Daha sonraki gelişmeleri ise Bedevî Şeyhi Mehmed Rami Gülman'ın hatıralarından³³⁰¹ takip etmek mümkündür: Hüsrev Paşa Tekkesi Şeyhi Abbas Efendi'nin müridlerinden Beğlerbeği'nde ikamet eden Halid Beğ, o gece mukabele icra edilen Beğlerbeği'ndeki Settariyye Tekkesi'ne gelerek durumu Şeyh Mehmed Rami (Gülman) Efendi'ye bildirir. Zikirden sonra hareme çekildiğinde Şeyh M. Rami Efendi'ye rüyasında babası Şeyh M. Hamil Efendi görünmüş ve *"Şeyh Mehmed Efendi'yi alıp yanıma getir!"* diye emretmiştir. Daha o gece uykudan uyanıp harekete geçen Şeyh M. Rami Efendi ilgili mercilerden izin teşebbüsünde bulunmuş, en son sabahleyin Kızlarağası Cevher Ağa'ya telefon edilip İrade-i Seniyye-i Sultanî talep edilmiştir. Alınan muvafakat üzerine Şeyh Mehmed Arif Efendi'nin naaşı Nakkaş Baba Kabristanı'ndan alınıp dergâha getirilmiş ve türbeye defnedilmiştir. Şerbetdar Tekkesi yangınından kurtarılabilen mihrab postu, tac ve ridayı da durumdan nakl-i kubur sonrası haberdar olan Şeyh M. Arif Efendi'nin eşi Nefise Hanım türbeye getirmiştir. Settariyye Tekkesi yıkıldıktan sonra kabirler bir yatır şeklini almış, bir kısım Arnavut zevat da mum yakar olmuşdu. Etrafdan tekke arsasına tecavüzlerin de başlaması Şeyh M. Rami Efendi'yi rahatsız edince 1946 yılında arsa satılmış, kabirler de tekrar Nakkaş Baba Kabristanı'na nakledilmiştir. Yapdırılan mermer şahidenin hattatı Necmeddin Okyay, hakkâkı Kayserili Seyfullah Efendi'dir. Ortasına Bedevî tacı nakşedilmiş şahidede şu ibare mevcuttur: *"Bismi'l-lahi'r-rahmani'r-rahim / Kul ya ibadiye'l-lezîne esrefû alâ enfusihim lâ*

³³⁰⁰ CSRA, 130/455.

³³⁰¹ Mehmed Rami Gülman, *Hayatım*, c.2, Manisa Bedevî Tekkesi Kütüphanesi. Söz konusu hatırat yayımlanmış olup bkz.Derya Baş, *Yirminci Asırda Rindmeşrep Bir Bedevî Şeyhi Râmi Efendi* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019).

taknetû min / rahmetillahi innallahe yağfiruz zunûbe cemîan innehu huve'l-ğafûru'r-rahîm / Beğlerbeği Settariyye Bedevî Dergâhı postnişîn-i evveli / es Seyyid eş Şeyh Muhammed Hamil Efendi el Bedevî sene 1322 Temmuz / büyük kerîmesi Fatîma Hüsniye Hanım sene 1333 / Şerbetdar Rıfâî Dergâhı postnişîni es Seyyid eş Şeyh Mehmed Efendi sene 1334". Bu kitabenin en altındaki "mecazib-i İlahiyyeden Muhammed Ata Beğ sene 1314 / dergâhdan bakıyye-i i'zamı nakli tarihi sene 1946". Son satır kırılıp yok olmuştur. Şeyh Mehmed Arif Efendi'nin vefat yılı şahidede 1334 yazılıyken Mehmed Ali Beğ'in notlarında 10 Kânun-ı sani 1338 tarihine rastlanmaktadır. 1334 yılı hicri ise 1916, rûmî ise 1918 yılına tekabül etmekde ve notlarda verilen tarihle çelişmektedir. Şeyh M. Rami Gülman'ın hatıralarında da vefat yılının 1336 yazılı oluşu dikkate alındığında Şeyh M. Arif Efendi'nin hicrî 1336, rûmî 1338, miladî 1920 yılında irtihal ettiği ve taşta kazınan tarihin hatalı olduğu sonucuna varılmaktadır. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 10 Nisan 1920 tarihli mazbatadan da M. Arif Efendi'nin 1920 yılının ilk çeyreğinde bilâ veled vefat ettiği anlaşılmaktadır³³⁰². Hüsrev Paşa Tekkesi Şeyhi Abbas İlgen, Hırka-i Şerîf Cami'i baş kayyımı Abdülazîz Efendi, Erzurumlu Ali Dede (1902 yılında Erzurum'da bir tekkeye şeyh oldu), 6. Daire-i Belediye muhasebecisi Hâfız Zeynelabidin Beğ ve Soğanî Şeyh İsmail Zühdi Efendi kendisinden Rıfâî hilafeti almıştır³³⁰³.

- 4. Hâfız Seyyid el-Hac Mehmed Cemaleddin Efendi:** m.1843/h.1259 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Gureba Hastahanesi yanındaki Bezm-i Alem Valide Sultan Cami'i baş imamı, Topkapı Gazi Ahmed Paşa Cami'i hatîbi ve Hüsrev Çelebi Mektebi hocası Şeyhülkurra Hâfız Seyyid el-Hac Mahmud Efendi'nin oğludur. Babasının yanında hıfzını tamamlamış, ilm-i kıraati tahsil etmiş ve m.1862/h.1278 yılında icazet almıştır. 14 Zilhicce 1288 (23 Şubat 1872) günü vefat eden ve Topkapı dışında defnedilen³³⁰⁴ Hâfız Mahmud Efendi'nin vazifeleri oğlu M. Cemaleddin Efendi'ye tevcih olunmuştur. m.1882/h.1299 yılında Rıfaiyye tarikine intisab ederek Fatih

³³⁰² IST.MFT.MSH d.1740 s.33.

³³⁰³ CSRA, 130/481.

³³⁰⁴ Kabir taşını C. S. Revnakoğlu şöyle okumuştur: "Hüve'l-Bakî Yenibağçe'de kâin Gureba Hastahanesi ittisalinde Valide Sultan Cami'i Şerîfi imam-ı evveli ve Topkapı'da Gazi Ahmed Paşa Cami-i Şerîfi hatîbi ve Rüstem Çelebi Mektebi hocası meşayihu'l-kurra el-Hac es Seyyid Mahmud Efendi'nin ruhiyçün ve kâffe-i ehl-i iman ervahlariyçün rızaen lillahi tealâ el Fatiha. Sene 1288 fî 14 Z(ilhicce)" Bkz. CSRA, 32/41.

Hüsrev Paşa Tekkesi Şeyhi Bağçevan Hacı Mehmed Arif Vasfî Efendi'den 11 Receb 1308³³⁰⁵ (20 Şubat 1891) tarihinde hilafet almıştır³³⁰⁶. Kılıcı Yusuf Tekkesi Şeyhi Hüseyin Hüsnî Efendi'nin vefatı sonrası meşihatın müşterek hissedarı Süleyman Niyazî Efendi kardeşinden kalan yarım hisseyi M. Cemaleddin Efendi'ye kasr-ı yed etmek istemiş, ancak aynı günlerde kendisi de vefat etmiştir. Konuyu değerlendiren Meclis-i Meşayih, meşihatın Hâfız M. Cemaleddin Efendi'ye tevcihi için 20 Cemaziye'l-evvel 1310 (10 Aralık 1892) tarihinde mazbata tanzim etmiştir³³⁰⁷. Sultan II. Mahmud Türbesi'nde devirhanlık görevi bulunan M. Cemaleddin Efendi, devrinin en kıdemli kurra hâfızlarından oluşundan dolayı reisu'l-kurra ta'yin olunmuştur. "Topkapı Şeyhi", "Şeyhüleimme" diye anılan M. Cemaleddin Efendi'ye kısa boylu oluşundan lâtife yollu "Mahşer Midillisi" diye takılırlardı³³⁰⁸. Ekber hulefadan olması sebebiyle Şeyh M. Arif Efendi'nin 1920 yılında bilâ veled vefatı sonrasında meşihat ciheti arsa halindeki Şerbetdar Tekkesi'ni kendi malından harcayarak yeniden inşa ettirmesi şartıyla 10 Nisan 1920 tarihli Meclis-i Meşayih kararına istinaden uhdesine tevcih edilmiştir³³⁰⁹. Ancak tekkenin 1925 yılına kadar ihyası mümkün olamamıştır. Yaşının ilerlemesi sebebiyle Topkapı Gazi Ahmed Paşa Cami'i'ndeki hatîblik vazîfesine Nuruosmaniye'deki Mengene Tekyesi Şeyhi Şerefüddin Efendi ile Sinanî halîfelerinden zakir Özbek Hâfız İsmail Efendi vekâlet etmişlerdir³³¹⁰. Rumî 1341 (1924/25) yıllarında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de Şerbetdar Tekkesi'nin meşihati uhdesinde görünmektedir³³¹¹. 1 Ramazan 1342 (7 Nisan 1924) tarihinde vefat eden M. Cemaleddin Efendi'nin cenaze namazı Gazi Ahmed Paşa Cami'i'nde kılınmış, naaşı Kılıcı Yusuf Tekkesi (günümüzde Harbi Mescidi) hazîresine defnedilmiş ancak kabir taşı konulamamıştır³³¹². Büyük oğlu Ahmed Efendi, Yenikapı Mevlevîhanesi postnişîni Celâleddin Dede'ye bağlıydı ve Topkapı Cami'i hatîbliğinde babasına vekâlet etmiştir. Şeyh M. Cemaleddin Efendi'nin

³³⁰⁵ Kendi tercüme-i halinde hilafet yılını 1309 verirken C. S. Revnakoğlu'nun notlarında 11 Receb 1308 yazılıdır. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/218; CSRA, 86/289.

³³⁰⁶ Albayrak, a.g.e., 5/218.

³³⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1771 s.79.

³³⁰⁸ CSRA, 32/40.

³³⁰⁹ IST.MFT.MSH d.1740 s.33.

³³¹⁰ CSRA, 32/47.

³³¹¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 11/62.

³³¹² CSRA, 71/149; 32/46.

halîfeleri şöyle sıralanabilir: Oğlu Yusuf Kemaleddin Efendi (d.İstanbul, 1877/1294 -v.?), Mi'mar Acem Cami'i imam-hatîbi Kurra Hâfız Muhammed Nureddin (Nurî) Sami Efendi (d.Giresun, 1868/1285-v.İstanbul,1927), Kolağası Hâfız Salih, Tesbihci Salih Efendi, Deniz Abdal Cami'i ve mahallesi imamı Hoca Hâfız Salih Efendi³³¹³, Belediye me'murlarından Halid Efendi, Baba Haydar Tekkesi Şeyhi Hasan Dedetürk (v.Konya,1947), Saçaklı İbrahim Efendi³³¹⁴ ve son devrin meşhur kıyam reislerinden Hüseyin Hilmî el Aşkî Efendi³³¹⁵.

201. Vanî (Lâlezar-Bağdadlı-Bağdadî) Tekkesi

Tabîbzade'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı*'nda Vanî Ahmed Efendi'nin Arabacı Bayezid Mescidi'ne meşihat vaz' eylediği yazılıdır³³¹⁶. Ancak m.1844/h.1261 tarihli Mühendishane Haritası'nda Arabacı Bayezid Cami'i ile Vanî Tekkesi Cami'i farklı binalar olarak gösterilmiştir. Arabacı Bayezid Cami'i Silivrikapı Caddesi, 33 numarada, Karakulak Sokağı ile kesiştiği köşede, 1660 ada 19 parselde idi. Günümüzde Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Silivrikapı Caddesi, Vani Dergahı Sokağı, 14,16 numaralar, 2598 ada 58,59 parseller Vanî Tekkesi'nin arsasını teşkil etmektedir. Hazinesar ve kethüda gibi çeşitli devlet memuriyetlerinde bulunan, fakat sonrasında bunlardan sarf-ı nazar edip tasavvufa yönelerek Nakşî hilafeti alan Vanî Ahmed Efendi evinin yanındaki arsayı satın alarak bir tekke inşa ettirmiştir. Son şeyhlerden M. Niyazî Efendi, tercüme-i halinde bu tekkenin h.1200 (1786) yılında bina edildiğini yazarken C. S. Revnakoğlu, Atıf Efendi Kütüphanesi 2114 numarada kayıtlı *Niyazî Divanı*'nda, *Târîh-i Tekye-yi Vanî* başlığını taşıyan ve ebcedle h.1208 (1794) yılına tekabül eden "*Hem yediler çıkdı seyre didiler târîhine / Ma'bed-i vâlâ-yı tekye-yi cāygâh-ı aşk-ı Hak*" mısralarına rastlamıştır³³¹⁷. m.1842/h.1257 yılında Bağdadlı el-Hac Abdullah Efendi'nin tekkeyi ta'mir ettirmesi üzerine Şaire Şeref Hanım, "*Şeref gûş eylesünler Kâdirîler tām târîhin / Açıldı gül gibi ta'mîr olundu dergeh-i Vânî*"³³¹⁸ tarihini söylemiş ve burası "Bağdadlı'nın Tekkesi" diye anılmaya başlanmıştır. Rûmî 1341

³³¹³ Albayrak, a.g.e., 5/86.

³³¹⁴ CSRA, 32/42,43.

³³¹⁵ Reis Hilmî diye tanınan bu zat Kılı Yusuf Tekkesi Şeyhi Süleyman Niyazî Efendi'nin kızının oğludur. 27 Aralık 1920 günü vefat etmiş ve Hekimoğlu Ali Paşa Cami'i hazîresine defnedilmiştir. CSRA, 32/49-51.

³³¹⁶ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 25b.

³³¹⁷ CSRA, 169/132.

³³¹⁸ Şeref Hanım, *Divan*, haz. Mehmet ARSLAN, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap Yayını, 2018), 92.

(1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de vakfiye özeti şöyle kayıtlıdır: “*Vākıf-ı mumaileyh (Vanî Ahmed Efendi) ğurre-i Rebiu'l-evvel 1213 (13 Ağustos 1798) ve 17 Zilkade 1216 (21 Mart 1802) tarihli vakfiyelerde zaviye-i mezkûre mescid-i şerîfde imam, hatîb, müezzin olanlara vazife ta'yin eyledikten sonra tevliyet ve meşihatini evvelen nefsim ba'de yalnız meşihat cihetini Eyyûb'de İdris Köşkü'nde Abdullah el Kâşğarî Hankahı'nda postnişîn olanlar ile Şeyh Murad ve Emîr el Buharî ve etrafında Mustafa Paşa Tekyesi Şeyhi olanların ittîfak ve muarefetleriyle bir meşihate tevcihini şart eylemiştir.*” Bağdadlı Abdullah Efendi'den itibaren aslen Kadiriyye'ye mensub şeyhler buraya ta'yin olursa da son şeyhlerden M. Niyazî Efendi'nin beyanından anlaşıldığı kadarıyla tekkede pazar günleri öğleden sonra Nakşibendî erkânı tatbik edilmeye devam olunmuştur³³¹⁹. Şah Sultan ve Balâ Tekkeleri'nde uzun yıllar zakirlik eden yüzbaşı emeklisi İbrahim Beğ Vanî Tekkesi'nin de zakirleri arasındaydı³³²⁰.

Tekkelerin seddolanması sonrasında tevhidhane yıkılmıştır. Burayı 22 Kasım 1980'de ziyaret eden Ahmed Bilgin Turnalı'nın tesbitine göre o dönem tevhidhanenin arsasını Vakıflar İdaresi'nden Şeref CEPER kiralayarak biriket deposu olarak kullanmakda idi. 2000'li yıllardaki kiracıları ise arsada odun ticareti yapmakdaydı. İçinde bir sarnıç bulunan ve 1980 yılında bir bekçi ailesinin oturduğu 3 katlı ahşap meşruta 1990'lı yıllarda bakımsızlıktan yıkılmıştır. 2017 yılında Fatih Belediyesi tarafından burada başlatılan inşaat neticesinde betonarme bir semt konağı yapılmıştır. Tekkede günümüze sadece hazîre kısmı ulaşabilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Vanî el-Hac Seyyid Ahmed Efendi (v.1801), Enderunî Mustafa Celâleddin Beğ (v.1821), Seyyid Mehmed Emin Efendi, Bağdadlı el-Hac Abdullah Efendi (v.1845),

- 1. Yekçeşm Mehmed Emin Efendi:** m.1837/h.1253 yılında dünyaya gelmiştir³³²¹. Vanî Tekkesi Şeyhi Abdullah Efendi'nin kardeşinin oğludur. Kadiriyye'ye mensub olmakla birlikde Feyzullah Efendi'den de Nakşî hilafeti almıştır³³²². Ulemadan olmakla beraber devran ve kıyam zikrinde de mahir

³³¹⁹ Albayrak, a.g.e., 5/89.

³³²⁰ CSRA, 169/134.

³³²¹ *İTNVD*, 74.

³³²² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 113.

idi. 24 Muharrem 1281 (28 Haziran 1864) tarihli beratla Vanî Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş³³²³, sonrasında Meclis-i Meşayih a'zalıgında da bulunmuşdur. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki m.1886/h.1304 yılına aid kayıdda M. Emin Efendi'nin görme kaybı sebebiyle 2 senedir Meclis'deki vazifesine gelememiş bildirilerek maaşının kesilip yerine başkasının ta'yini talep edilmiştir³³²⁴. 13 Cemaziye'l-evvel 1310 (3 Aralık 1892) tarihli kayıdda ise a'zalıgının devam etdiği ve Çenezade Tekkesi'ne şeyh vekili olarak ta'vin edildiği anlaşılmaktadır³³²⁵. Manisalı Hüseyin Efendi isimli bir halîfesi vardı³³²⁶. 14 Cemaziye'l-ahir 1322 (26 Ağustos 1904) cuma günü vefat eden M. Emin Efendi, Vanî Tekkesi hazîresine defnedilmiştir. Beşiktaşlı hattat Hacı Nuri KORMAN tarafından yazılmış, Kadirî tacılı şahidesinde, *"Hû / Bu dergâh-ı feyz-i penahda seccade / nişân-ı irşad iken âlem-i / Cemâle irtihâl iden / Tarîkat-ı aliyye-i Kadiriyye'den urefay-ı / Meşayihin serbülendi eş Şeyh / es Seyyid Muhammed Emin el Bağdadî / Efendi'nin ruh-ı şerîfi / içün el Fatiha / Sene 1322 fî 14 Cemaziye'l-ahir yevm-i cuma / Ketebe Nuri"* ibaresi okunmaktadır.

- 2. Mehmed Niyazî Efendi:** m.1865/h.1282 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh M. Emin Efendi'nin oğludur. Davudpaşa Rüşdiyesi'nden şahadetname almış, Molla Camî'ye kadar ders görmüşdür. Babasından m.1890/h.1307 yılında hilafet almış, Meclis-i Meşayih'in 29 Cemaziye'l-ahir 1322 (10 Eylül 1904) tarihli mazbatasına istinaden Vanî Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuşdur³³²⁷. İmam-hatîblik vazifeleri de üzerinde idi. Meclis-i Eytam'da çalışdıktan sonra Meclis-i Meşayih'de tekkeler müfettişi olarak görevlendirilmiştir. 12 Rebiu'l-evvel 1337 (16 Aralık 1918) günü Meclis-i Meşayih'e verdiği tercüme-i halinde kadro azaltılması çalışmaları esnasında memurluğunun sona erdiğini, halîfesinin bulunmadığını bildirmektedir³³²⁸. Ertesi sene Bahriye'de cerrahlık yapan Halil Efendi'ye Kadiriyye ve Nakşibendiyye'den hilafet vermiştir. Çorumluzade Mehmed Nazif Efendi'nin oğlu olup m.1866/h.1283 yılında dünyaya gelen Halil Efendi icazet aldıktan sonra hava değişimi için bulunduğu Bursa'da, Nasuhî

³³²³ IST.MFT.MSH d.1775 s.69.

³³²⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.9.

³³²⁵ IST.MFT.MSH d.1771 s.72.

³³²⁶ CSRA, 169/136.

³³²⁷ IST.MFT.MSH d.1775 s.69.

³³²⁸ Albayrak, a.g.e., 5/88-89.

Tekkesi'ne talib olmuştur. Arsa halindeki tekkeyi yeniden yaptırmak için gayret etse de muvaffak olamamış ve 8 Rebiu'l-ahir 1342 (17 Kasım 1923) günü vefat ederek Seyyid Usûl Tekkesi hazîresine defnedilmiştir³³²⁹. Milli Mücadele esnasında faaliyet gösteren Mim Mim Grubu'nda Özbekler Tekkesi Şeyhi Ata Efendi ve Taşlıburun Tekkesi Şeyhi Sa'deddin Efendi ile birlikte çalışan Şeyh M. Niyazî Efendi, 1924 (r.1340) yılı Mayıs ayında vefat etmiş, vasiyeti üzerine Seyyid Nizam Tekkesi karşısındaki kabristana defnedilmiş, taşı konulamamıştır³³³⁰.

3. Abdullah Nazmi Bulkat: Şeyh Mehmed Niyazî Efendi'nin oğludur. Ankara'da Maliye Varidat-ı Umumiyye İkinci Şube Müdürlüğü'nden emekli olmuştur. Bir sene kadar şeyhlik yaptıktan sonra dergâhlar seddolunmuştur. Halîfesi yokdu. 20 Ağustos 1949 cumartesi günü vefat etmiştir³³³¹. Müeyyet Hanım'la evliliğinden 5 veya 6 çocuğu olmuştur. A. Bilgin Turnalı'nın 1980 yılında komşularından aldığı bilgiye göre Müeyyet Hanım o esnada huzur evinde yaşamakta, oğullarından Müfit Beğ ise Cağaloğlu'nda matbaacılık yapmaktaydı³³³². Beşiktaş'ın meşhur futbolcularından Küçük Ahmet (Özacar) (1937-2005) de bu ailedendir.

202. Yolgeçen (Yahya Efendi) Tekkesi

Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Hekimoğlu Alipaşa Caddesi, 158 numarada, 1743 ada 3,4,9,10 parsellerde bulunmaktaydı. Kuzey-güney istikametinde uzanan ve tekkenin batısından geçen Yolgeçen Sokağı imar düzenlemeleri sırasında ortadan kalkmıştır. Ayvansarayî'nin bildirdiğine göre Defter Emîni Ömer Efendi tarafından inşa ettirilen Yolgeçen Mescidi'nin kapısı üzerindeki kitabe *"Dindi bu dar-ı rahmete târîh / beyt-i rahman ve ma'bed-ı süleha / sene h.961"* ifadesi yazılıydı³³³³. Süleyman Besim'in *Hadîka* zeylinde ise biraz daha teferruata yer verilmektedir. Harap olan mescid binasını Defter Emîni Yahya Efendi yeniden ihya ettirirken karşısına bir de sıbyan mektebi yaptırmış, Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı postnişîni Yıldızade el-Hac Hâfız M. Emin Efendi burada ders verdiğinden Yıldız Mektebi adıyla meşhur olmuştur. m.1782/h.1196 yılındaki Cibali Yangını Altımermer'e kadar uzanarak bu mescidi de arsa haline getirmiştir. Sultan III.

³³²⁹ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 558.

³³³⁰ CSRA, 169/134.

³³³¹ CSRA, 169/134

³³³² ABTA, Vanî Tekkesi Dosyası.

³³³³ Ayvansarayî, *Hadîka*, 110a.

Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan'ın çeşnigir ustası Hümaşah Kadın'ın vasiyeti üzerine mescid h.1215 (1800/1801) yılında yeniden inşa edilmiş, minberini de İzzet Paşa'nın hocası müderris Hacı Mehmed İzzet Efendi vaz' eylemiştir³³³⁴. Mescid tanıtılmakla birlikte *Hadîka* ve zeyllerinde tekkeye dair bir işarete rastlanmamaktadır. XIX. ve XX. yüzyıllara aid tekke listelerinde de ismi bulunmamaktadır. Şeyhlere aid mezar taşı kitabelerinden yola çıkarak Yolgeçen Tekkesi'nin varlığı tesbit edilebilmiştir. Cumhuriyet sonrası arsası gecekondulaşmış, bunlar temizlenince de bir müddet Belediye Zabıtası'nca kullanılmıştır. 27 Temmuz 2014 tarihindeki ziyaretimizde tekke/mescid arsasında İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğünce temel kazısı çalışması başlatılmıştı. Günümüzde arsa halindedir.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Osman Efendi:** Hacı Evhadüddin Tekkesi Şeyhi Kutub Hüseyin Efendi'nin halîfesidir³³³⁵. 2 Safer 1123 (22 Mart 1711) tarihinde vefat etmiş, Silivrikapısı dışında, Seyyid Nizam Yolu üzerinde sağda, Nakşîler Tarlası tabir olunan mevkiin arkasına defnedilmiştir. Halvetî-Sivasî tacılı ince uzun şahidesinde şu ibare yazılıdır: “*Hû / Merhûm ve mağfûr / eş Şeyh Osman / Efendi / Ruhîyçün / el Fatiha / Sene 1123 / Fî 2 Safer / Yevmi'l-hamîs*”
- 2. İbrahim Efendi:** Şeyh Halil Efendi'nin oğludur. Dırağman Tekkesi şeyhi İsa Mahvî Efendi'den hilafet almıştır³³³⁶. Yolgeçen Tekkesi'nin yanı sıra Altuncuzade Tekkesi'nde de şeyhlik yapmıştır³³³⁷, 5 Cemaziye'l-evvel 1171 (15 Ocak 1758) tarihinde vefat etmiştir. Şeyh Osman Efendi'nin arka tarafındaki Halvetî tacılı, sol üst köşesi kırık kabir taşı kitabesinde şunlar yazılıdır: “*Hüve'l-Bakî / Merhûm ve mağfûru'l-muhtac / İlâ rahmeti Rabbihi'l-ğafûr / Yolgeçen Tekyesi Şeyhi eş Şeyh / İbrahim Efendi ibnü's Şeyh / Halil Efendi ruhîyçün / el Fatiha / Sene 1171 / Fî 5 Ca (Cemaziye'l-evvel)*”.
- 3. (vekil) Mustafa Sıtkı Efendi:** m.1864/h.1281 yılında dünyaya gelmiş olup Arif Efendi'nin oğludur. Şeyh Abdülkadir Efendi'den seyr u sülûk görüp Kadirî-Eşrefî hilafeti almış, kızıyla da evlenip damadı olmuştur. Defterhane

³³³⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 258.

³³³⁵ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 12b.

³³³⁶ Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 12b.

³³³⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 147

Senedat Odası Kayıd Kalemi'nde otuz yıldan fazla kâtib olarak çalışmıştır. Mürşîdinin kasr-ı yedi üzerine Meclis-i Meşayih'in 12 Receb 1313 (28 Aralık 1895) tarihli mazbatasına istinaden Körükcü Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş³³³⁸, 1925 yılına kadar burada irşad hizmetini sürdürmüştür³³³⁹. Hamzazade ve Yolgeçen Tekkesi ile Beyceğiz Fırını Sokağı'nda arsa halindeki Kadızade Tekkesi'nin meşihat vekâleti de uhdesine tevcih olunmuştur. Vakfın câbîlik vazifesi de üzerinde olmakla beraber Kadızade Tekkesi'nin ihyasına muvaffak olamamıştır. Tekkelerin seddolunması sonrası emlâk komisyonculuğuyla iştigal etmiş, Boğazda bir yalıda yaşamış, 22 Şubat 1932 günü vefat ederek Sarıyer Kabristanı'na defnedilmiştir³³⁴⁰. Ortanca kardeşi Ali Alâaddin Özer zakirlik yapmış, tekkeler seddolunduktan sonra memur olarak Ankara'ya gitmiş, Polatlı Belediye Başkanlığı vazifesinde bulunmuştur. 1956 yılında vefat eden Ali Alâaddin Beğ Ankara, Cebeci Asrî Mezarlığı'nda medfundur³³⁴¹. Şeyh Sıdkî Efendi'nin Nimet ve Bedriye isimli iki kızı vardı. Nimet Hanım'ın (v.1973) Ethem Pertev Fabrikası Müdürü emekli deniz subayı Safi Erdil (v.1950) ile evliliğinden dünyaya gelen oğulları Bedri Erdil Heybeliada Sanatoryumu'nda mutemed olarak çalışmıştır. Bedriye Hanım (1912-1989) ise Sünbülî Hankahı zakirbaşısı Hacı M. Sinan Efendi'nin oğlu Seyit Sinan Girgin'le (v.1973) evlenmiş, çocukları olmamış, Advıye isimli bir kız çocuğunu evlâd edinmişlerdir. Ali Nezihi Beğ'le evlenen Advıye Hanım'ın iki erkek ve bir kız çocuğu olmuştur. Oğlu Evren Kağan, Ayasofya Müdürlüğü yapan sanat tarihçisi Erdem Yücel'in kızı Banu Hanım ile evlenmiş ve Kağan Kağan isimli oğulları dünyaya gelmiştir³³⁴².

203. Sinek Şeyh Halil Efendi (Sinnî Halil Efendi) Tekkesi

Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Altımermer Caddesi, Hüseyin Kazım Sokağı, 37,39 numaralarda, 1746 ada 30 parselde idi. "Sinek Şeyh", "Sinnî Halil", "Halil Efendi" gibi isimlerle tanınan bu tekke, son devirde Tillolu Necmeddin Efendi'nin şeyh olmasından sonra Kürd ve Arapların çokça rağbet etmesinden dolayı "Kürtlerin Tekkesi" diye anılmaya başlanmıştır. Kadirî meşayihinden Seyyid Halil Sabrî

³³³⁸ IST.MFT.MSH d.1772 s.282.

³³³⁹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 5/28.

³³⁴⁰ CSRA, 61/67.

³³⁴¹ CSRA, 182/302-303.

³³⁴² Aileye ilişkin bilgiler Esin Turnalı'dan öğrenilmiş olup kendilerine müteşekkirim.

Efendi, tesis ettiği tekke için 5 Cemaziye'l-evvel 1162 (23 Nisan 1749) tarihinde İstanbul Mahkemesi'nde bir vakfiye tanzim ettirmiştir³³⁴³. m.1782/h.1196'da çıkan Cibali Yangını Altımermer semtine ulaşp bu tekkeyi de arsa haline getirmiştir³³⁴⁴. Atillâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Altımermer'de Sormagir Mahallesi'nde Kadirî Şeyh Halil Efendi Tekyesi" ismiyle yer almaktadır³³⁴⁵. Tahminen m.1823/h.1238 yılında tertib edilen bir listede ise "Altımermer'de Sinek Halil Efendi Dergâhı Şeyhi Şeyh Dede Efendi" kaydına rastlanmaktadır³³⁴⁶. Tekkenin vakfiyesine Şeyhülislam Yasincizade Abdülvahhab Efendi'nin onayıyla m.1829/h.1245 yılında bir zeyl yapılmıştır. m.1860/h.1277 yılına ilişkin *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde bu tekke için ayrılan tahsisatın Seyyid Nizameddin Tekkesi Şeyhi Seyyid Ali Efendi'ye verildiği kayıtlıdır³³⁴⁷. Uzun süre boş kalan arsaya Hazine-i Hassa'dan sağlanan maddi destekle semahane, derviş hücreleri, harem ve selâmlık yapıdırılmış ve 16 Şa'ban 1316 (30 Aralık 1898) günü okunan Mevlîd-i Şerifle yeniden ibadete açılmışdır. Mukabele günü pazar olan ve 20 sene kadar faaliyet gösteren tekke 31 Mayıs 1918 tarihinde çıkan büyük yangında ortadan kalkmıştır. 1914-15 yıllarında hazırlanan Alman Mavileri Haritası'ndan anlaşıldığına göre Küçük Hamam Caddesi Sormagir Cami'i'nin batı duvarının yanından geçerek güneydoğu-kuzeybatı istikametinde uzanmakdaydı. Cami'den hemen sonra caddeden kuzey doğu yönüne açılan Kerpiçhane Sokağı'nın üzerinde Sinek Halil Tekkesi mevcuttu. Yangın sonrası gerçekleştirilen imar düzenlemelerinde bu cadde ve sokaklar iptal edilip batı-doğu istikametinde uzanan Hüseyin Kâzım Sokağı ve kuzey-güney istikametinde uzanan Köprülüzade Sokağı ihdas edilmiştir. Günümüze sadece hazîresinin bir kısmı intikal edebilen tekkenin arsasını işgal eden gecekondular kaldırılarak yeri park haline dönüştürülmüştür. Fatih Belediyesi'nin hazırladığı İmar planında Hüseyin Kâzım Sokağı 39 numarada mezar işaretlenmiş olmakla birlikte mezar taşı günümüze ulaşmamıştır. Tekke binasının yerine inşa edilen barakada 2021 yılında Şehit ve Gazi Aileleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği faaliyet göstermektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³³⁴³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 114.

³³⁴⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 142.

³³⁴⁵ Çetin, a.g.m., 586.

³³⁴⁶ *Darü's-Saltanatü'l-Aliyye*, 8

³³⁴⁷ 1277 yılı *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 3A.

Seyyid Halil Sabrî Efendi (v.1757 veya 1762), Seyyid Mehmed Efendi (v.1765), Seyyid Nu'man Efendi (v.1781), Seyyid Mustafa Efendi (v.1786 veya 1790), Seyyid Mehmed Emin Dede Efendi (v.1829), Seyyid Muhammed Necîb Efendi (v.1848), Mehmed Abdülkadir Dede Efendi (v.1853), Mehmed Nizameddin Dede Efendi (v.1860)

1. Mehmed Şemseddin Dede Efendi: m.1854/h.1270 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Bursa Mevlevîhanesi Şeyhi Mehmed Nizameddin Dede, annesi ise Emineye Tekkesi Şeyhi Muhammed Emin Efendi'nin kızı Ümmü Gülsüm Hanım'dır. Henüz 6 yaşındayken babası vefat ettiğinden Sertabbah (Aşçıbaşı) Sabri Dede, Mevlevihaneye vekil ta'vin edilmiş, tekkenin idari işlerini ise Şemseddin Efendi'nin dayısı Emineye Tekkesi Şeyhi Ağâh Efendi üstlenmiştir. m.1860/h.1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Halil Efendi Tekkesi için ayrılan tahsisatın Seyyid Nizam Tekkesi Şeyhi Seyyid Ali Efendi'ye verildiği yazılıdır³³⁴⁸. Bu ifadeden o esnada 7 yaşında olan M. Şemseddin Efendi'nin yerine tekkede Seyyid Ali Efendi'nin niyabeten hizmet gördüğü tahmin edilmektedir. m.1868/h.1284 yılında Sabri Dede'nin vefatıyla Bursa Mevlevîhanesi'ne asaleten postnişîn ta'vin olunan M. Şemseddin Dede'ye, diğer dayısı Emineye Tekkesi Şeyhi Bahaeddin Efendi'nin m.1895/h.1313 yılında vefatıyla da Bursa Nakibu'l-eşraflığı vazifesi verilmiştir. Evkaf-ı Hümayûn Nazırı Bursalı Rıza Efendi'nin oğlu Şükrî Beğ'in kızıyla evliydi. Şemseddin Dede'nin uhdesindeki İstanbul Fatih, Sinnî (Sinek) Şeyh Halil Efendi Tekkesi meşihati için ise Kadiriyye'den Tillolu Şeyh Necmeddin Efendi vekil ta'vin edilmiştir. 1925 yılında tekkeler seddolundukdan sonra hanımının tedavisi amacıyla İstanbul'a gelerek kızı Fatma Nazmiye TÜRE (v.1951) ve damadı Sakallı Nureddin Paşa'nın³³⁴⁹ (v.1932) İstanbul, Kadıköy, Hasanpaşa Mahallesi, Müverrih Ata (eski Kızlarağası Çeşmesi) Sokağı, 23 numaradaki evinde ikamet ettiği esnada 20 Ağustos 1931 (6 Rebiu'l-ahir 1350) perşembe günü kalp sekmesinden vefat etmiş, cuma günü naaşı Bursa'ya götürülerek Mevlevihane karşısındaki

³³⁴⁸ 1277 Yılı Muharremiyye Müfredat Defteri.

³³⁴⁹ Babası Konyar Aşireti'nden Manastırlı Gazi İbrahim Paşa'nın Üsküdar Doğancılar'daki konağı 1984 yılına kadar Üsküdar Belediye Başkanlığı binası olarak faaliyet göstermiş olup günümüzde de ayakdadır. 1912 yılında vefat eden İbrahim Paşa Üsküdar'da Hüdayî Dergâhı hazîresinde medfundur.

Pınarbaşı Kabristanı'na defnedilmiştir³³⁵⁰. M. Şemseddin Efendi ise vefat tarihini 21 Ağustos 1931 (7 Rebiu'l-ahir 1350) olarak vermektedir. M. Şemseddin Ulusoy irtihaline şu tarihi düşürmüştür: “Söyledim cevher gibi Şemsî-i Mısırî târîhin / İrdi şeyhü'l-Mevlevî Şems ile Mevlânasına / 1350”. Eşi de kendisinden bir hafta sonra vefat ederek İstanbul'da defnedilmiştir³³⁵¹.

2. Necmeddin Efendi: Siirt'in Tillo (günümüzde Aydınlar) kazasında dünyaya gelmiştir. Kadirî meşayihinden İsmail Fakîrullah Efendi'nin torunlarından. Meclis-i Meşayih'e m.1890/h.1307 yılında verdiği arzuhalde 20 senedir Halil Efendi Tekkesi'nde zikir icra ettirdiğini beyan etmektedir³³⁵². Ahmed Muhyiddin Efendi, vakfiye gereğince Sinek Şeyh Tekkesi'nin Seyyid Nizam evlâdına değil Seyyid Halil Sabrî Efendi'nin evlâdına meşrut olduğunu, Mehmed Emin Dede'nin erkek çocuğu bulunmadığından aslında vefatından sonra meşihatın mahlûl hükmünde kaldığını belirtmektedir³³⁵³. 21 Teşrîn-i sani 1308 (13 Cemaziye'l-evvel 1310 / 3 Aralık 1892) tarihinde Necmeddin Efendi'ye maaş tahsis edilmiştir³³⁵⁴. Şeyh M. Şemseddin Dede'nin Bursa'da kalmayı tercih etmesi üzerine Meclis-i Meşayih'in 18 Şa'ban 1311 (24 Şubat 1894) tarihli mazbatasına istinaden Sinek Şeyh Tekkesi meşihati, burada 20 seneden fazla vekil şeyhlik vazifesini ifa eden Necmeddin Efendi'nin uhdesine tevcih olunmuştur³³⁵⁵. Uzun saçlarından dolayı “Saçlı Şeyh”, Tillolu oluşundan “Kürd Necmeddin” diye bilinirdi. C. S. Revnakoğlu'nun verdiği bilgiye göre hiç pantolon giymez, tekkesinde ve dışarıda entari ile dolaşır, başına yeşil şemle sarar, Kur'an okunurken hüngür hüngür ağlardı. 1920'lerde Beşiktaş, Muradiye Mahallesi, Göknaar Sokağı'ndaki Muradiye Cami'i'nde mukabele okurdu. Güzel mazhar çalar, devran zikrinde çok muvaffakiyeti bulunmadığından idare kendisine verildiğinde bir iki adım atıp bir başkasına devrederdi. Kuvvet muskası yazdığı Siirtli Kürd hamallar kendisine ihtiram gösterirdi. Getirilen hastaların çamaşırlarını okur, çoluk çocuğa nefes ederdi. Hâfız Burhan'ın (Sesılmaz) annesinin (veya anneannesinin) babası olan Şeyh Necmeddin Efendi Beşiktaş'da Yahya

³³⁵⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* (22 Ağustos 1931), 4.

³³⁵¹ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr-ı Şemsî*, 515-516.

³³⁵² IST.MFT.MSH d.1769 s.296.

³³⁵³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 114.

³³⁵⁴ *Dersaadet*, 6.

³³⁵⁵ IST.MFT.MSH d.1772 s.159; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 114.

Efendi Kabristanı'nda medfundur. Damadı kibar bir zat olan İhsan Efendi'ye hilafet vermiştir. Kasımpaşa'da Büyük Piyale yolu üzerindeki Fatih ulemasından Sancakdar Baba'nın türbedarı da Necmeddin Efendi'nin kardeşi idi³³⁵⁶.

204. Doğancı Baba Tekkesi

Atilâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Altımermer'de Doğancı Baba Zaviyesi" kayıtlıdır³³⁵⁷. Günümüzde Seyyid Ömer Mahallesi sınırları içerisinde, Çukurbostan'ın güneyinde kalan Altımermer bölgesinde tesis edilmiş bu dergâhın ismine XIX. ve XX. yüzyılda hazırlanmış tekke listelerinde rastlanmamaktadır.

205. Odabaşı (Abdullah Efendi-Koruk) Tekkesi

Fatih, Seyyid Ömer (eski Deniz Abdal) Mahallesi, Keşkekçi (eski Koruk Mahmud Cami'i veya Koruk Çeşmesi) Sokağı, 4 ve 6 numaralarda, 1754 ada 5 ve 30 parsellerde yer almakdaydı. Tekke, bulunduğu semtten dolayı "Odabaşı", Koruk Mahmud Cami'i ve çeşmesinin arasında yer alması sebebiyle "Koruk", banîsinden dolayı da "Abdullah Vehbî Efendi" isimleriyle tanınmıştır. Aynı sokakda bir cami yaptıran Korucu Mahmud Ağa'nın ismi halk arasında bozularak "Koruk Mahmud" halini almıştır. Odabaşı semtinin eski sakinlerinden Fatıma Hanım'ın³³⁵⁸ bağışladığı arsa üzerine Rıfâî meşayihinden Abdullah Vehbî Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Oğlu Ahmed Muhtar Efendi kendi tercüme-i halinde h.1270 (1854) yılında bina edildiğini yazmakla birlikte *Tomar-ı Tekâyâ*'da 19 Muharrem 1274 (8 Eylül 1857) salı günü meşihat vaz' edildiği, 5 Muharrem 1275 (15 Ağustos 1858) günü de Yeşil Tulumba Tekkesi Şeyhi Abdülhalim Efendi tarafından Abdullah Vehbî Efendi'nin posta iclas etdirildiği ifade edilmektedir³³⁵⁹. Zikirler başlangıçta çarşamba günü öğle namazı sonrasında icra edilmekteyken Şeyh Ahmed Muhtar Efendi'nin Gümrük İdaresi'ndeki işlerinin yoğunluğu sebebiyle m.1886/h.1303 yılından itibaren amirinin müsaade ettiği cuma günü mukabele yapılmaya başlanmış, son dönemde ise tekrar çarşamba gününe çevrilmiştir³³⁶⁰. Ahşab bir kat üzerine iki oda, bir taşlık, tevhidhane, türbe ve arkasında geniş bir bağçesi vardı. Tevhidhane içindeki çilehane Ahmed Muhtar Efendi tarafından babasının

³³⁵⁶ CSRA, 93/293.

³³⁵⁷ Çetin, a.g.m., 586.

³³⁵⁸ Sonradan Abdullah Vehbî Efendi'yle evlenmiştir.

³³⁵⁹ Albayrak, a.g.e., 5/75; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 149.

³³⁶⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 149.

defni sonrası türbe haline getirilmiştir. Türbede Şeyh Abdullah Vehbî Efendi, eşi Fatıma Hanım, halîfesi Sarrac Mahmud Efendi, Ahmed Muhtar Efendi'nin eşi Fatıma Ferîde Hanım (v.1911), Abdu'n-nafi' Efendi'nin 1901'de iki yaşında vefat eden oğlu Ahmed Hulûsî ve Kassam Kâtibi Hacı Tevfîk Efendi (v.1890) medfun idiler. Şeyh Abdullah Vehbî Efendi'nin torunlarından 1910 yılında 15 yaşında vefat eden Mehmed Nureddin ile 1913'de 15 yaşında vefat eden Fatıma Ramize de ninelerinin kabrine sırlanmıştır³³⁶¹. Taamiyesi olmadığından lokma (yemek) verilmiyordu. Kassam Tevfîk Efendi, Muharremde aşure pişirilmesi ve Rebiu'l-evvel ayında Mevlîd-i Şerîf okunması için vakıf tesis etmişti³³⁶². Şam fıstıklı aşuresiyle meşhurdur. Tekkenin hiç kadın dervîşi yoktu. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Çırçır Yangınında ortadan kalktığı bildirilmekle birlikte bu bilgi doğru değildir. 23 Ağustos 1908 günü çıkan bu yangın Odabaşı tarafına ulaşmamıştır. 31 Mayıs 1918 günü çıkan ve Cibali-Altımermer arasını kül eden büyük yangında Odabaşı Tekkesi de arsa halini almıştır. Yanında bulunan 1122 tarihli Çorlulu Ali Paşa (Koruk) Çeşmesi'nin Encümen Arşivi'ndeki fotoğrafında Cibali Yangını'nın izlerini görmek mümkündür. Çeşmenin katranla boyanıp tahrib edilen kitabesinde şu ibare yazılıydı: *"Sadr-ı a'zam dâver-i ekrem Ali Paşa yine / Râh-ı Hak'da kıldı icrâ çeşme-i köşe-nişân / Hızr-ı ferruhdem temâşâ eyleyüb târîhini / Didi dilcu çeşme-i âb-ı hayât oldu revân"*. 1920'lerde Mehmed Ziya Beğ'in tedkikleri sırasında çekildiği anlaşılan fotoğrafta ve Ali Saim Ülgen'in 1936'da yazdığı notlarda çeşmenin kitabesi yerinde durmakdaydı³³⁶³. İbrahim Hilmi Tanışık ise 1943 yılında yayımlanan *İstanbul Çeşmeleri* isimli kitabında üzerindeki ibareyi eserine kaydetmekle birlikte kitabenin yerinde olmadığını yazmaktadır³³⁶⁴. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında suyunun tekkeden verildiği bildirilen bu çeşme, sürekli asfalt dökülmesi sonucu sokağın seviyesinin yükselmesinden dolayı yarısına kadar toprağa batmış ve suyu kesilmiş halde günümüze ulaşabilmiştir. Aynı fotoğrafta arka tarafda Odabaşı Tekkesi'nin harabesi seçilebilmektedir. Bugün tekkenin arsasında birbirine bitişik vaziyetde beşer katlı iki apartman bulunmaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

1. Abdullah Vehbî Efendi: Konar göçer Türkmenlerden Şerefli Aşireti'nin

³³⁶¹ CSRA, 111/73.

³³⁶² CSRA, 111/72.

³³⁶³ EEKEA, 64.

³³⁶⁴ Tanışık, a.g.e., 1/108.

Topaloğulları sülalesine mensubdur. Bu aşiret XIX. yüzyıl başlarında İç Anadolu'da, Tuz gölünün iki yakasında bulunan Koçhisar³³⁶⁵ ve Haymana yöresinde ikamet etmekteydi³³⁶⁶. Ahmed Muhyiddin Efendi, şeceresini Şeyh Abdullah bin Yunus bin İsmail bin Topal Ali olarak gösterirken *Nüfus Vukuatı Defteri*'nde ismi Şeyh Abdullah bin Yusuf olarak kaydedilmiştir³³⁶⁷. m.1802/h.1216 yılında doğan³³⁶⁸ Abdullah Vehbî Efendi h.1239 (1824/1825) yılında İstanbul'a gelmiş, bir usturacının yanında çalışmaya başlamıştır. Okuma yazma bilmezken bu şehirde evlendiği Hafize Hanım'ın teşvikiyle tahsil görmüş, hıfzını tamamlayarak hâfız olmuştur. Şehzadebaşında açtığı berber dükkânı İstanbul meşayihinin uğrak yeri halini almıştır. Hat sanatına da merak sarmış, hüsn-i hat icazeti aldıktan sonra yazdığı mushaflar Saray'dan teveccüh görüp kendisine atiyeler verilmiş, hatta Saray'da Hassa hat muallimliği vazifesine ta'yin olunmuştur³³⁶⁹. m.1838/h.1254 yılında Üsküdar'daki Kurban Nasuh Tekkesi Şeyhi Mehmed Nurî Efendi'den seyr u sülûk görüp m.1850/h.1266 yılında Rıfaiyye'den hilafet almış ve mürşîdinin işaretleriyle Odabaşı semtinde bir tekke tesis etmiştir. Birkaç defa Hacc'a giden Abdullah Vehbî Efendi'nin nüktedan mizacından bahsederken Hüseyin Vassaf şu hadiseyi nakleder: Hac dönüşü içinde bulunduğu gemi Şap Denizi'nden geçiyormuş. Başındaki Rıfâî tacı denize düşüp uzaklaşırken etrafındakilere *"Ey Şap Denizi! Sana hilafet verdim. O tac sana bahşolundu. Siz de şahid olunuz."* diye lâtife yapmış³³⁷⁰. Hafize Hanım'ın vefatı sonrası Fatıma Hanım'la (v.1881) evlenen Abdullah Vehbî Efendi 18 Cemaziye'l-evvel 1288 (5 Ağustos 1871) günü vefat etmiştir³³⁷¹. Tevhidhanenin çilehanesine defnedildikten sonra burası türbe haline getirilmiştir. Vefatına Hüseyin Vassaf'ın söylediği tarih şöyledir: *"Göçüb bin iki yüz seksen sekiz sâlinde ol ârif / Visâl-i yâre mazhâr bir azîzdir böyle meşhûrdur"*³³⁷² Halîfelerinden Süleyman Abdülhalim Efendi

³³⁶⁵ Koçhisar, 1933 yılında Aksaray'ın ilçe yapılmasıyla birlikte Ankara'ya bağlanmış ismi de Şereflikoçhisar olarak değiştirilmiştir.

³³⁶⁶ Şerefli Aşireti'ne ilişkin bilgi için bkz. Necmettin AYGÜN, "Aksaray'daki Konar-Göçer Topluluklardan Şerefli Aşireti (1830-1845)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (2017), 238-250.

³³⁶⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 149; *İTNVD*, 40.

³³⁶⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 149.

³³⁶⁹ CSRA, 111/26.

³³⁷⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/206.

³³⁷¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 149.

³³⁷² Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, 143.

Kozyatağı Tekkesi'ne postnişîn olmuştur. Diğer halîfesi Sarrac esnafından Kocamustafapaşalı Mahmud Efendi vefat edince Şeyh Abdullah Vehbî Efendi'nin ayak ucuna defnedilmiştir³³⁷³. Şeyh Abdullah Vehbî Efendi'nin iki dervişi Bayezid Kulesi'nin baş köşklüsü ile Komik Abdî (Abdurrezzak) Efendi kulede Ramazan'da iftar ederler, sonra da birlikde oyuna giderlermiş. Abdî Efendi 12 Eylül 1914 günü Şeyh Ahmed Muhtar Efendi'nin yanında son nefesini vermiştir³³⁷⁴.

2. Hâfız Ahmed Muhtar Efendi: Şeyh Abdullah Vehbî Efendi'nin oğlu olup m.1851/h.1267 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiş³³⁷⁵, h.1281 (1864/1865) yılında Davud Paşa Rüşdiyesi'nden şahadetname almıştır. İstanbul Rüsumat Müdüriyet-i Umumiyyesi, İstatistik Kalemî'nde 45 sene çalışıp II. Meşrutiyet'in ilânı sonrasında emekliye ayrılmıştır. Babasına m.1868/h.1285 yılında intisab ederek seyr u sülûka başlamıştır. Kendi tercüme-i halinde *"1295 tarihinde yine pederim merhûm tarafından ilbas olundum"* ifadesine rastlanmaktadır³³⁷⁶. Ancak Abdullah Vehbî Efendi'nin h.1288 (1871) yılında vefat ettiği bilindiğinden bu bilgide hata olduğu anlaşılmaktadır. Hüseyin Vassaf, Ahmed Muhtar Efendi'nin pederinin halîfesi Sarrac Mahmud Efendizade Sarrac Ahmed Efendi'den hilafet aldığını bildirmektedir³³⁷⁷ ki bu ifade de hatalıdır. Şeyh Abdullah Vehbî Efendi'nin halîfesi Sarrac Mahmud Efendi olup mürşîdinin ayak ucunda medfundu. Sarrac Mahmud Efendi'nin oğlu Sarrac Ahmed Efendi ise Şeyh Ahmed Muhtar Efendi'den hilafet almıştı. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında *"Pederleri tarafından 1287 tarihinde ilbas-ı tac ve hırka-i Rıfaiyye'nin iksasına muvaffak olmuş ve babasının irtihalinden sonra dergâh-ı mezkûra şeyh olmuştur. Kocamustafapaşa Hankah-ı Şerîfi'nde teberrûken Sünbülî dallısı giymiştir"*³³⁷⁸ denilmektedir. Bu malûmat hilafet yılı dışında Ahmed Muhtar Efendi'nin kendi ifadeleriyle paralellik arz etmektedir. m.1892/h.1309 yılında Sarrac Mahmud Efendi'nin oğlu, Sultan II. Abdülhamid'in Sarracbaşısı Ahmed Efendi'ye ve Nuruosmaniye Cami'i

³³⁷³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 149.

³³⁷⁴ F.F. Tülbentçi, "Komik Abdürrezzak'ın Ölümü", *Vatan Gazetesi* (12 Eylül 1953); CSRA, 249/37.

³³⁷⁵ Doğum yılı kendi tercüme-i halinde 1265, *Nüfus Vukuatı Defteri* ve *Tomâr-ı Tekâyâ*'da 1267 yazılıdır. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/197; *İTNVD*, 40; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 149.

³³⁷⁶ Albayrak, a.g.e., 5/197.

³³⁷⁷ Hüseyin Vassaf, *Sefine*, 1/207.

³³⁷⁸ CSRA, 111/28.

müezzinbaşı zakirbaşı Ahmed Hulûsî Efendi'ye hilafet vermiştir. Ayrıca Matrak Tekkesi zakirlerinden Bülbul (Câbî) Ahmed Efendi ile Kozyatağı Tekkesi Şeyhi Abdu'-halim Efendi'nin oğlu Ali Rıza Efendi ve torunu Mustafa Nuri Yakıtallı da hilafet verdiği diğer isimlerdir³³⁷⁹. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında bazı hususiyetleri şöyle anlatılmaktadır: *"Pek kısa boylu gümrah sakallı, bembeyaz, tertemiz bıyıklarıyla dudakları daima sırlı ve mühürlü idi. Herkese güler yüz gösterir, lâtife ider, gıyabında kendi hakkında "pos bıyık" yerine "pis bıyık" diyenleri bile hoş görür, kendisine ta'riz de idilse sükûnet ve zarafetle cevap verir, hülâsa tam ma'nasiyle ve bütün haliyle kalender, derviş bir adamdı. "Hakdır, gerçektir" sözünü çokca kullanırdı. Mevlevî tekyelerinde bulunduğu zaman mukabele sırasında mu'tad olduğu üzre teberrüken sikke giymeyüb tacıyla otururdu. Babasını fevkalade sayar, elinde süpürge her sabah türbe-i şerîfeyi süpürür ve babasının sandukasının ayak ucunu öpmeden süpürgeyi elinden bırakmazmış. Gayet rind, ehl-i dil ve uyanık bir zat olduğundan sazı, sözü sever, Yenikapı Şeyhi Abdülhak i³³⁸⁰ Dede ile birlikte sinemaya giderlermiş"*³³⁸¹. Abdülhakî Dede ile Yenikapı Mevlevihanesi'nde ve Konya'daki Mevlâna Dergâhı'nda çekilmiş fotoğrafları mevcuttur. Fukaraya karşı çok cömert olan, hilafet cemiyetlerinde en az yetmiş bin Tevhid vererek mezadı en çok artırmasıyla tanınan, bayram haftalarında mazharın üzerine çıkararak deriye ayağını vurarak zikri idare eden ve topuz gibi burhan cihazlarını kullanmakda mahir olan Ahmed Muhtar Efendi'yi Hüseyin Vassaf Dîvân'ında şöyle övüyor: *"Beşûşdur ehl-i dildir herkese ikram eder candır / Kerîmdir pek halûkdur fi'l-hakîka medhe şayandır / Kemal-i afiyetle çok zaman daim ede Yazdan / Bu dergâhı eden ma'mur ol Şeyh-i azîzandır"*³³⁸². 31 Mayıs 1918 günü çıkan yangında tekkesi harap olunca açıkda kalmıştır. Beykoz'daki Çayır Tekkesi'nin şeyhi Ali Mazhar Efendi vefat edince meşihat için Nalburî Tekkesi Şeyhi Kâmil Efendi, Mirgûn Tekkesi Şeyhi Muhyiddin Efendi ve hulefadan Nafiz Efendi talib olmuşlardır. Meclis-i Meşayih'in açtığı 28 Haziran 1920 tarihindeki müsabakaya Kâmil ve Muhyiddin Efendi gelmemiş, Nafiz Efendi ise imtihanda başarılı olamamış, bunun üzerine Meclis-i

³³⁷⁹ CSRA, 111/66.

³³⁸⁰ Sehven Ahmed Efendi yazılmış olup doğrusu Abdu'l-bakî Dede Efendi olmalıdır.

³³⁸¹ CSRA, 111/28,63.

³³⁸² Hüseyin Vassaf, *Dîvân*, 142.

Meşayih'in 5 Temmuz 1920 tarihli tezkeresiyle Odabaşı Tekkesi Şeyhi Ahmed Muhtar Efendi imtihan edilmek suretiyle Rıfaiyye'nin Lihhasiyye kolundan Beykoz'daki Çayır Tekkesi'ne şeyh vekili olarak görevlendirilmiştir³³⁸³. Bu tekkenin, Şeyh Edhem Efendi silsilesinden gelen halîfelere meşrut oluşu sebebiyle yapılan şikâyetleri dikkate alan Meclis-i Meşayih Ahmed Muhtar Efendi'ye 1 Zilhicce 1338 (16 Ağustos 1920) tarihinde verdiği mazbatayla Dügümlü Baba Tekkesi şeyh vekilliğine ta'yin etmiştir³³⁸⁴. Tekkenin eşiğini öpüp ayrılan Ahmed Muhtar Efendi'nin Şeyh Ali Kâmil Efendi'nin hakaretlerine maruz kalmasına rağmen sesini çıkarmadığını, dışarıda karşılaştığı bu tekkenin bir dervişine de "Allah tımarhanede canını alsın" dediğini C. S. Revnakoğlu nakletmekdedir³³⁸⁵. M. Şahabeddin Efendi'nin şeyh vekâletine ta'yin tarihi olan 20 Ağustos 1921'e kadar³³⁸⁶ Dügümlü Baba Tekkesi'nde hizmet gören Ahmed Muhtar Efendi 18 Şubat 1928 (26 Şa'ban 1346) cumartesi günü Kadıköy, Kuşdili'ndeki evinde vefat etmiş³³⁸⁷, Karacaahmed Kabristanı'nda Şair Nedim'in kabri civarına defnedilmiştir. Burada babasının mürşîdi Şeyh M. Nurî Efendi'nin halîfesi Musa Kâzım Efendi'nin da kabri vardı³³⁸⁸. Fatıma Ferîde Hanım'la evliliğinden Abdu'n-nafi' Nurî isimli oğluyla Tahire Hamdiye ve Fatıma Nûrbanu isimli kızları dünyaya gelmiştir. Abdu'n-nafi' Nurî Efendi babasından Rıfâî, Settariyye Tekkesi Şeyhi M. Rami Gülman'dan da Bedevî hilafeti almıştır. Dedebaba'dan da nasiblenmiş ve kendisine Bektaşî babalığı verilmiştir. Hattatlığı ve aşçılığıyla tanınan Abdu'n-nafi' Nurî Efendi tekkelerin seddolanması sonrası Divanyolu'nda Köprülü Kütüphanesi'nin yanındaki Hoşgör Lokantası'nı işletmiştir. 1931 yılında vefat etmiş olup Silivrikapısı dışında medfundur. Kızı Tahire Hamdiye Hanım ve damadı Mehmed Ali DEMİRDÖĞEN 1940'larda Kadıköy'de Söğütlüçeşme Caddesi, 342 numaralı evde ikamet etmekteydiler³³⁸⁹.

³³⁸³ IST.MFT.MSH d.1744 s.88; d.1756 vr.52a; CSRA, 111/74-75.

³³⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1740 s.13.

³³⁸⁵ CSRA, 111/75.

³³⁸⁶ IST.MFT.MSH d.1746 s.117.

³³⁸⁷ *Vakit Gazetesi* (19 Şubat 1928).

³³⁸⁸ Ahmed Muhtar Efendi'nin kabir taşında 1347 yazılı olduğu belirtilmektedir. Bkz. İsmail Hakkı Üsküdarî, a.g.e., 66.

³³⁸⁹ CSRA, 111/69. Tabîbzâde Mehmed Şükrî'nin *Mecmuâ-i Tekâyâsı*'nın Serhan Tayşi ve Turgut Kut tarafından yayımlanan iki ayrı nüshasında Odabaşı Tekkesi'nin son şeyhi olarak Mustafa Safî Efendi gösterilmiştir. Mustafa Safî Efendi listede bir önce gösterilen Fındıkzade Tekkesi'nin son şeyhi olup bu tekkeyle ilgisi bulunmamaktadır.

206. Gizlice Evliya (Halil Efendi) Türbe Tekkesi

Fatih, Seyyid Ömer Mahallesi, Yayla Caddesi, Evliya Ata (eski Küçük Çeşme) Sokağı, 1426 ada 11 parselde yer alan türbe duvarları mozaikle kaplı vaziyetde günümüzde de mevcuttur. Burada türbedarlık yapan Halvetî Şeyhi Seyyid Halil Efendi'nin türbe içine meşihat vaz' edip etmediği kaynaklarda belirtilmemiştir.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Seyyid Halil Efendi:** Encümen Arşivi'ndeki Uzun Yusuf Mescidi Dosyası'na Mehmed Ziya Beğ'in düştüğü notda Halvetî meşayihinden olduğu yazılıdır³³⁹⁰. Seyyid Halil Efendi Yavuz Sultan Selim Cami'i kürsü şeyhliğinde bulunmuş, imamlık vazifesine ifa ettiği Uzun Yusuf Mescidi'ne minber vaz' eylemiş ve Gizlice Evliya Türbesi'nin türbedarlığını üstlenmiştir. m.1767/h.1181 yılında vefat eden Halil Efendi için Ayvansarayî "*Gizlice Evliya iki kimsenin dahi türbedarı olmağla vefatında anların üçüncüsü olmuştur*" diye yazmıştır³³⁹¹.

207. Alyanak Ali Efendi (Zihgirci Kemaleddin) Tekkesi

Fatih, Seyyid Ömer (eski Uzun Yusuf) Mahallesi, Vani Dergahı Sokağı, 53 numarada, 1427 ada 6 parselde yer almaktadır. Osmanlı devrinde bu bölge Lâleazar olarak adlandırılmakdaydı. Tekkenin kuzeyindeki "Zikirci Sokağı" ismi de zihgir ve zikir kelimelerini çağrıştırmaktadır. 1427 adada ve tekkenin batısında Uzun Yusuf Ortaokulu bulunmakta, güneyinden de Alyanak Sokağı geçmektedir. XVI. yüzyılı başlarında Zihgirci Seyyid Kemal (Kemaleddin) ve eşi Ayşe Hatun burada bir mescid inşa ettirmişlerdir. 925 yılı Cemaziye'l-evvelinin ortalarında (Mayıs 1519) tanzim ettirdikleri vakfiyede imam, müezzin ve müteveli için ödeme yapılmasını, mescidin masraflarının karşılanmasını ve oturdukların evin kendilerinden sonra imamın ikametine tahsisini şart koşmuşlardır. Seyyid Kemal Efendi'nin h.932 (1526) tarihli bir vakfiyesi daha vardır³³⁹². Zihgir adı verilen okçuların parmaklarına takdıkları yüzüğü imal ederek geçimini temin ettiği anlaşılan Seyyid Kemal Efendi mihrab önünde medfundur. Ruûs Kalemi'nde kâtiblik yapan Ca'fer Efendi vakfı genişletmiş, tahvil kisedarı İzârî Efendi de mihrabın yanına mumlar koydurmuştur. m.1782/h.1196 yılında semti kavuran yangında burası da arsa

³³⁹⁰ EEKEA, 39.

³³⁹¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 18a.

³³⁹² Barkan-Ayverdi, a.g.e., 381.

halini almıştır. Atillâ Çetin tarafından yayımlanan m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde şu kayda rastlanmaktadır: “*Altımermer’de Küçük Hamam kurbünde Zihgirci Tekyesi (Mahlûlünden Kocamustafapaşa Şeyhi Efendi inhasıyla ilga ve Sultan Mehmed kolunda Şeyh Salih Nakşibendî ismine nakil)*”³³⁹³. Burası için ayrılan tahsisatın, muhtemelen tekke atıl vaziyette bulunduğundan Fatih’de Kefevî Cami’i’nde mukîm Nakşibendiyye’den Şeyh Salih Efendi’ye aktarıldığı anlaşılmaktadır. Bina bir hayır sahibi tarafından ihya olunup zamanla ta’mire muhtac hale gelince Rıfâî meşayihinden Alyanak Ali Efendi yanına derviş hücreleri ilave ederek zaviye suretinde yeniden yaptırmıştır. İnşa tarihi *Tomâr-ı Tekâyâ*’da h.1227 (1812), Süleyman Besim’in *Hadîka* zeylinde h.1247 (1831/1832) verilmektedir³³⁹⁴. h.1227 yılında Ali Efendi’nin 19 yaşında oluşu verilen bilgiye ihtiyatla yaklaşmamızı gerektirmektedir. m.1823/h.1238 yılında hazırlandığı tahmin edilen bir tekke listesinde “*Tavîl Yusuf Mahallesi’nde İsmail Efendi hulefasından Zihgirî Dede Dergâhı Şeyhi Ali Efendi*” ismine rastlanmaktadır³³⁹⁵. Dolayısıyla tekkenin bu tarihten bir müddet önce inşa edildiği muhakkaktır. C. S. Revnakoğlu, Rıfaiyye’nin Sayyadiyye koluna mensup olduğunu ve Sultan II. Abdülhamid’in cülûsundan sekiz sene evvel (1868’de) meşihat vaz’ edildiğini yazmaktadır. Ancak tekkede irşad hizmeti veren üç şeyhin hiçbiri Rıfaiyye’nin Sayyadiyye kolundan olmayıp Üsküdar Rıfâî Asitanesi’nden itibaren gelen silsileye mensubdur ve tekke belirtilen tarihten çok önceki listelerde yer bulmakda, h.1259, 1272, 1273, 1277 ve 1292 yıllarına ait *Muharremiyye Müfredat Defterleri*’nde de ismi geçmektedir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*’de Şeyh Ali Efendi’nin vakfiyesinin özeti şöyle verilmektedir: “*Vâkıf-ı mumaileyhin 1254 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde bin ve 1255 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde beş yüz ki cem’an bin beş yüz kuruş vakf iderek nemasından mahalle-i mezbûrede es Seyyid Kemal Mescid-i Şerîfi’nde tarikat-ı Rıfaiyye âyini icra iden şeyh ve mütevellîye vazîfeler tahsîsi ve tevliyet ve meşihati hayatda oldukça kendisine ba’de neslen ba’de nesl evlâd-ı zükûrunun ekber ve erşedine ve ba’de’l-inkıraz hulefasından Rıfaiyye’ye şart itmiştir*”³³⁹⁶. Perşembeyi cumaya bağlayan geceler kılıç, tığ, topuz gibi cihazlarla

³³⁹³ Çetin, a.g.m., 586.

³³⁹⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 197; Ayyansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 173.

³³⁹⁵ *Darü’s-Saltanatü’l-Âliyye*, 2.

³³⁹⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 37/206.

Rıfâî usûlünün icra edildiği tekkenin zakirbaşısı Yaşar Baba idi³³⁹⁷. Tekkelerin seddolunması sonrası tevhidhanesi cami' olarak faaliyet göstermiştir. 2 katlı ahşap harem dairesinde Şeyh Abdülkadir Efendi, kızı Kadriye Hanım, damadı Nizameddin Ergen ve üç oğlu birlikde oturmuşlardır. Diğer meşruta sonradan Kadriye Hanım tarafından kiraya verilmiş, yıkılan meşrutanın yerine Ergen Apartmanı yaptırılmışdır. 2020 yılında Şeyh Abdülkadir Efendi'nin kızı Kadriye Hanım'ın oğlu Sudi Ergen bu apartmanda ikamet etmekteydi.

Hazîrede Rıfâî meşayihinden Alacamescid Tekkesi Şeyhi Reis Seyyid Muhammed Sabrî Efendi ve Kubbe Tekkesi Şeyhi Hüseyin Hamdî Efendi'nin de kabirleri bulunmaktadır. Alacamescid Tekkesi Şeyhi iken Hac yolunda Hama'da vefat eden Ali Sabrî Efendi için yaptırılan makam taşı da hazîrededir. Kubbe Tekkesi 1918 yılında yanınca Molla Beğ lâkablı Şeyh İsmail Hilmî Efendi'nin naaşı da buraya nakledilmiş ve babası Hüseyin Hamdî Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Eşi Şerîfe Hibetullah Hanım'ın kabri de hazîrededir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Alyanak Ali Efendi (v.1870), İsmail Tevfik Efendi (v.1888)

- 1. Abdülkadir (Kadrî) Alyanak:** Şeyh İsmail Tevfik Efendi'nin ikinci eşi Sa'diye Hanım'dan m.1867/h.1284 yılında dünyaya gelmiş, Davud Paşa Rüşdiyesi'nde tahsil görmüş ancak şahadetname alamamıştır³³⁹⁸. Babasının vefatı sonrasında Meclis-i Meşayih'in 6 Şevval 1305 (16 Haziran 1888) tarihli mazbatasına istinaden eniştesi Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Hüseyin Safvet Efendi niyabetiyle Abdülkadir Efendi'ye meşihat tevcih edilmiştir³³⁹⁹. Sadece türbesi kalan Cündî Hürrem Tekkesi de yine Hüseyin Safvet Efendi niyabetiyle 1 Muharrem 1306 (7 Eylül 1888) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasıyla Abdülkadir Efendi'ye intikal etmiştir³⁴⁰⁰. 25 Zilhicce 1309 (20 Temmuz 1892) tarihinde Hüseyin Safvet Efendi'den hilafet alan³⁴⁰¹ Abdülkadir Efendi'ye Meclis-i Meşayih'in 1 Muharrem 1314 (12 Haziran 1896) tarihli mazbatasına³⁴⁰² istinaden 7 Muharrem 1316 (27

³³⁹⁷ CSRA, 64/12.

³³⁹⁸ Albayrak, a.g.e., 5/190.

³³⁹⁹ IST.MFT.MSH d.1769 s.104.

³⁴⁰⁰ IST.MFT.MSH d.1769 s.116.

³⁴⁰¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 197.

³⁴⁰² IST.MFT.MSH d.1772 s.304.

Mayıs 1898) günü verilen beratla tekkenin meşihat ciheti asaleten tevcih olunmuştur³⁴⁰³. İmamet, müezzinlik ve kayyımlik vazifeleri de üzerinde idi. Aynî Ali Baba Tekkesi Şeyhi Muhammed el Ensarî'den de burhan icrasına mezun edilmiştir³⁴⁰⁴. Kadiriyye'den ve Nakşibendiyye'nin Halidiyye kolundan teberrüken icazetleri bulunan Kadrî Efendi, Merdivenköyü'nde M. Ali Hilmi Dedebaba'nın yanında da Bektaşî erkânı görmüştür³⁴⁰⁵. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de Alyanak ve Cündî Hürrem Tekkeleri meşihatının Abdülkadir Efendi'nin uhdesinde olduğu kayıtlıdır³⁴⁰⁶. Tekkelerin seddolunması sonrası kendisiyle görüşen C. S. Revnakoğlu'na burhan icrası hakkında "*O da o zamanlarmış. Şimdi ise kimseye bir iğne bile batıramam*" demiştir³⁴⁰⁷. 5-6 ay kalp yetmezliği rahatsızlığından sıkıntı yaşamış ve 8 Ağustos 1951 günü ikindi sonrası vefat etmiştir³⁴⁰⁸. Merkez Efendi Kabristanı'nda medfundur. Tek çocuğu Kadriye Hanım (v.1953), Seyyid Nizam soyundan marangoz Saim Nizameddin ERGAN (v.1977) ile evlenmiş, deniz kaptanı Hulki (d.1933), Suphi (d.1936) ve Sudi ERGAN (d.1940) isimli 3 oğlu dünyaya gelmiştir. 3 kardeş de 2020 yılında hayattaydı. Saim Nizameddin Ergan'ın tekkenin yanında marangoz atölyesi vardı. Babası Ali Efendi ve kardeşi Ziyaeddin Çelikyay ile birlikte Seyyid Nizam Türbesi karşısında medfundur. Şeyh Abdülkadir Efendi 13 Kânun-ı evvel 1334 (13 Ekim 1918) tarihinde tercüme-i halini verirken Ahmed ve Cemal Efendi isimlerinde iki halîfesi 6 da dervîşi olduğunu beyan etmektedir³⁴⁰⁹. Halîfelerinden Terzi Ali Rıza Efendi (v.1912) Beşikçizade Tekkesi'ne postnişîn olmuştur. Bir diğer halîfesi Hâfız İsmail Zühtü Doğanтуğ idi. Önceden İzmir Baş Oturak Cami-i Şerîfi'nin altında eski bir Kadirî şeyhine intisab eden İsmail Zühtü Efendi, Şeyh Abdülkadir Efendi'nin yanında tecdid-i vudu ile seyr u sülûkunu tamamlayıp 7 Receb 1341 (23 Şubat 1923) günü Aziz Beğ'in rehberliğinde Rıfâî hilafeti almıştır³⁴¹⁰. Çengelköy Abdullah Ağa Cami'i imamlığında bulunmuş ve 19 Haziran 1949 günü vefat etmiştir. Diğer halîfesi Mehmed Selim Otuzbiroğlu Giridli

³⁴⁰³ Albayrak, a.g.e., 5/191.

³⁴⁰⁴ CSRA, 64/12.

³⁴⁰⁵ CSRA, 64/16.

³⁴⁰⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 37/206; 26/142.

³⁴⁰⁷ CSRA, 64/12.

³⁴⁰⁸ CSRA, 64/1.

³⁴⁰⁹ Albayrak, a.g.e., 5/191.

³⁴¹⁰ CSRA, 130/186.

Hüseyin Hüsnü Efendi'nin oğlu olup Hanya şehrinde m.1895/h.1312 yılında doğmuştur. İzmir'de ticaretle meşgul olmuş, ömrünün son döneminde Anadoluhisarı'nda bir bakkal dükkânı işletmiştir. 13 Haziran 1976 (15 Cemaziye'l-ahir 1396) Pazar günü vefat etmiş ve Anadoluhisarı Kabristanı'na defnedilmiştir. Şeyh Abdülkadir Efendi'nin torunu deniz kaptanı Hulki Ergan'la 28 Şubat 2015 tarihinde yaptığımız mülâkatda Giridli Mehmed Efendi'nin zaman zaman dedesini ziyarete geldiğini ve 1970'lerde de diğer torun Sudi Ergan'a el vermek istediğini fakat onun kabul etmediğini ifade etmiştir. Hulki Beğ'in yaptığı araştırmaya göre Giridli Mehmed Efendi Çengelköyü'nde oturan kendi damadına icazet vermiştir. 1950'lerde gençlik yılları Anadoluhisarı'nda geçen Gavsi Bayraktar, 1 Mart 2015 tarihinde yaptığımız mülâkatda babasının Mehmet Otuzbiroğlu'nun küçük bakkal dükkânında oturup uzun süreli sohbetler ettiğini hatırlamaktadır. Bayraktar şunları anlatıyor: *"Çarşı meydanından mahalle bayırına girer girmez sağdaki ikinci dükkândı. Klasik bir bakkal dükkânıydı. Ortadan kısa boylu, ne şişman ne zayıf, daima kolsuz hırka giyen bir zatdı. Beyaz saçları ve beyaz pos bıyıkları vardı. Konuşur ve dinlerken sürekli mütebessim bir hali vardı. Sesini tarif edemem. Orta tonda, yanık bir sesdi. Ses tonu dolayısıyla dinlemek hoşdu demeliyim. Ben Bektaşî bilirdim."* 20 Nisan 2018 günü görüşdüğümüz Birsan Elveren'in hatıraları ise şöyledir: *"Mehmet Otuzbiroğlu. Benim çocukluğumun Mehmet Dedesi! İnanın çok heyecanlandım. Çocuk gönlümde nasıl yer etmişti. Çok severdim. O da beni tabii. Yüzündeki nur küçücük kalbimde yer etmişti. Nazarından pay almışızdır inşallah. Ama inanılmaz bir çekimle ona bakakaldığımı hatırlıyorum. Halâ muhabbetle gözümde canlanır sık sık. Benim bildiğim küçük bir evde oturlardı. Bahsi geçen bakkalın sırasında. Çok güzel bir yüzü vardı. Muhabbetliydi çok. Lacivert ya da siyah bir bere hatırlıyorum. Şu Fransız usûlü, ressamların falan kullandıkları gibi bir bere. Yanına gitdiğimde sevecen yüzüyle benimle konuştuğunu hatırlıyorum. Eşini de. Fatma hanımdı galiba. O da kısa boylu, toparlacık bir hatundu. Bir de babam felç geçirmişdi. Bir muska yazmışdı. Meşin içinde boynunda taşıdı hep rahmetli babam."*

208. Emîrlar (Seyyid Seyfullah-Seyyid Nizamzade) Tekkesi

Fatih, Seyyid Ömer (eski Arabacı Bayezid) Mahallesi, Silivrikapı Caddesi, Yedi Emirler Çeşmesi Sokağı, 2 ve 4 numaralarda, 1431 ada 1,2,23, 34 parsellerde idi. İlk banîsi Bayram Dede³⁴¹¹ Silivrikapısı'nın içinde ve dışında iki zaviye yapıdırarak m.1542/h.948 yılında bir vakıf tesis etmiştir³⁴¹². h.1009 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde vakfiyenin bulunamaması sebebiyle mahalleliden toplanan bilgiler doğrultusunda kaydın oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Kadı Sicilleri incelendiğinde ise söz konusu vakfiyenin 948 yılı Zilhicce ayının ortalarında (1542 Mart/Nisan) hazırlandığı ve Davudpaşa Mahkemesi'nde tescil edildiği görülmektedir³⁴¹³. Silivrikapısı dahilindeki zaviye, bir bahçe içerisinde olup iki katlı bina, matbah, kuyu, fırın, kameriye ve heladan müteşekkildi. Bayram Dede'nin bu tekkeleri kendisi için yaptırdığı, sonrasında evlâdına kalmasını istediği, onların da neslinin sona ermesi durumunda Seyyid Nizam ve evlâdına şat eylediği anlaşılmaktadır³⁴¹⁴. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de³⁴¹⁵ Bayram Dede vakfiyesinin özetinde şu ifadeler yer verilmiştir: "*Vâkıf-ı mumaiyleh vakfiye-i mukayyedesinde mahalle-i mezbûrede hâriciye ve dâhiliye bir bâb menziline hâriciyesi zâviye ve kendine türbe ve dâhiliyesi mesken olmak üzere vakf iderek tasarruf ve sükna ve meşhatini hayatında kendisine ba'de neslen ba'de neslin evlâdına ve ba'de'l-inkıraz es Seyyid Nizameddin Efendi ve ba'de neslen ba'de neslin evlâd-ı zükûruna şart eylemiştir*". Bu kayıddaki tekkenin halihazırdaki şeyhi olarak Seyyid Nizam evlâdından Ali Efendi gösterilmiştir. Ali Efendi'nin 1876 yılında vefat ettiği dikkate alınınca bu kaydın güncel olmadığı izlenimi uyanmaktadır. Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadr-ı a'zamlığı esnasında³⁴¹⁶ çıkan büyük yangında tekke harab olmuş, sadece türbesi kalmıştır³⁴¹⁷. Süleyman

³⁴¹¹ Hüseyin Vassaf, Melâmî ricalinden Hacı Bayram namıyla meşhûr, Sandal Bedesteni'nde aba satdığı için Hacı Kabayî diye de tanınan Keyvan Kubabî tarafından Seyyid Nizam kabri civarına ve Silivrikapı içindeki Emîrlar Tekkesi'nin bulunduğu mahalle birer dergâh inşa ettirdiğini belirtmekde, Silivrikapısı çıkışından Seyyid Nizam'a giden yolun sağındaki çeşmeyi de bu zatın yaptırmış olabileceğini ilave etmektedir. Söz konusu çeşme uzun müddet toprak altına gömülmüş vaziyetdeyken 2000'li yıllarda yeniden gün yüzüne çıkarılmıştır. Arkasında, merdivenle çıkılan bir de namazgâhı bulunan bu çeşmenin kitabesinde "Çeşme-i Hacı Bayram Can sene 955 (1548)" yazılıdır. Hacı Kabayî'nin vefat yılı m.1628/h.1037 olup çeşmenin banîsi Hacı Bayram'dan farklı bir zattır. Bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/222.

³⁴¹² Ahmet Nezih Galitekin, "Seyyid Nizam Hazretleri, Hayatı ve Dergâhı", *Seyyid Nizam Hz. ve Seyyid Nizam Külliyesi* ed. Kâmil Büyüker (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2018), 72.

³⁴¹³ Ahmet Nezih Galitekin, "Seyyid Nizam Hazretleri, Hayatı ve Dergâhı", 95.

³⁴¹⁴ Mehmet Canatar, a.g.e., 627.

³⁴¹⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 17/94.

³⁴¹⁶ 1732-1755 yılları arasında 3 ayrı dönem sadr-ı a'zamlık yapmıştır. Bkz. Münir Aktepe, "Hekimoğlu Ali Paşa", *TDVİA*, 17/166-168.

³⁴¹⁷ CSRA, 185/18.

Besim'in *Hadîka*'ya yazdığı Zeyl'de m.1782/h.1196 yılında çıkan yangında arsa halini alan tekkeyi Sultan II. Mahmud'un bir tevhidhane yaptırmak suretiyle ihya ettiği ifade edilmektedir³⁴¹⁸. Adile Sultan Seyyid Nizam Tekkesi'ni ihya ederken bu tekkeye de bir tevhidhane inşa ettirmişdir. 29 Muharrem 1301 (29 Kasım 1883) günü tertib edilen aşure cemiyetiyle tekkenin resm-i küşadı gerçekleştirilmiştir³⁴¹⁹. Mukabele günü m. 1840/h.1256 ve m.1890/h.1307 tarihli listelerde cumartesi, m.1919/h.1337 tarihli listede ise cuma olarak kayıtlıdır³⁴²⁰. Yedi Emirler Çeşmesi Sokağı, 4 numaradaki 3 katlı ahşap tekke binası 1976 yılında yıkılmışdır. 2000'li yıllarda arsasını kiralayan kişi tarafından burada odun ticareti yapılmaktaydı. Geniş bir bahçe içindeki hazîresi günümüze ulaşabilmiştir. Bahçenin ortasında bir sarnıç bulunmaktadır. Silivrikapı Caddesi'ne bakan set üzerinde demir parmaklıkla çevrili Seyyid Seyfullah Kasım Efendi'nin kabri 2008 yılında ihya edilmiş, etrafı açık, üstü kubbeli bir türbe inşa edilmiş, hazîrenin duvarları yenilenmiştir. Silivrikapı Caddesi ile Yedi Emirler Çeşmesi Sokağı'nın birleştiği köşede Sultan I. Mahmud'un annesinin h.1148 (1735/1736) yılında yaptırdığı "Evliya Çeşmesi" veya "Emîrlar Çeşmesi" adıyla tanınan bir çeşme bulunmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Bayram Dede (v.1543), Seyyid Seyfullah Kasım Efendi (v.1601 veya 1602), Seyyid Cüneyd Efendi (v.1604), Seyyid Ahmed Murtaza Efendi (v.1666), Seyyid Mehmed Efendi(v.1702), Seyyid Ali Efendi (v.1716), Seyyid İsmail Zühdi Efendi (v.1767), Seyyid Abdu's-samed Reşid Efendi (v.1789), Seyyid Pîrî Efendi (v.1804), Hulefazade Seyyid Mehmed Emin Dede Efendi (v.1829), Seyyid Mehmed Necîb Efendi (v.1848), Seyyid Ali Efendi (v.1875)

1. Seyyid İbrahim Şuaeddin Efendi: Seyyid Ali Efendi'nin oğlu olup m.1860/h.1276 yılında dünyaya gelmiştir³⁴²¹. Babası vefat ettiğinde diğer kardeşleri askerlik mesleğine girdiğinden haklarından feragat etmiş ve İbrahim Şuaeddin Efendi'ye Seyyid Nizam ve Emîrlar Tekkeleri meşihati tevcih olunmuştur. "Şeyh Şua Efendi" diye bilinirdi. Kuşadalı İbrahim Halvetî silsilesinden gelen Mustafa Enver Efendi, Ya'kûb Han Kâşgarî ve

³⁴¹⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 141.

³⁴¹⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 115.

³⁴²⁰ *Asitane*, 6; Bandırmalızade, a.g.e., 6; Yeşilzade, a.g.e., 8.

³⁴²¹ *İTNVD*, 82.

Hacı Kâmil Efendi'den feyz almışdı. Aynı silsileden Valide-i Atîk Tekkesi Şeyhi Mahmud Celâleddin Efendi'nin iştirakiyle ihvan cuma günleri Seyyid Nizam Tekkesi'nde toplanır ve Şa'banî usûlünü icra ederlerdi. Hüseyin Vassaf'ın tarifine göre, "uzun boylu, kumral sakallı, mütenasibü'l-endam, beşûş, melîh, mültefit, pek muhterem edîb" bir şeyhdi³⁴²². C. S. Revnakoğlu da şu bilgileri vermiştir: "*Tahsil, terbiye görmüş, münevver bir insan olan Şeyh Şua Efendi Üsküdar Valide Şeyhi Mahmud Celaleddin Efendi'den okumuş, Şehrî Ahmed Efendi'den icazetname almışdı. Birkaç dil bilirdi. Ayrıca musikîşinasdı. Tanbur çalar, ney üfler, def faslını da idare ederdi. Sultan Azîz'in ney muallimi Neyzen Ali Dede Efendi'den ney meşk itmiş, nota öğrenmişdi. Yenikapu Mevlevîhanesi Şeyhi Celâleddin Efendi ile karşılıklı tanbur çalarlardı. Gençliğinde pehlivanlık da etmişdi. Sırtı yere gelmemişdi. Yeni Postahane muhabere memurluğundan emekliye ayrıldıktan sonra kendisini tekyeye ve bağçeye verdi. Tekyeye gelenler için sebze, meyve, fidan yetiştiriyordu. Bundan dolayı "Bağçıvan Şeyh" da derlerdi. Misafirlere kendi eliyle hazırladığı et suyu çorba ile reçel, aşura ikram etmesi en büyük zevki idi. Sazdan sözden anlayanlara yine ikram olsun diye saz çalar, gönüllerini hoş etmeğe çalışırdı. Matbaha girer sekiz on sofralık yemekleri kendisi pişirirdi. Çok da lezzetli ve ustalıkla yapardı. Uzun boylu, şişmanca, kumral sakallı, ela gözlü, temizliğe düşkün, yakışıklı, kibar bir insandı. Hülâsa Evrenoszade Sami Beğ merhûmun söylediği gibi Şua Efendi her haliyle "bir şu'le-i aşk-ı İlahî idi." 8 Receb 1334 / 28 Nisan 1332 (11 Mayıs 1916) perşembe günü 66 yaşında iken vefat eyledi. Tekyenin hazîresinde yatıyor. Taşı yoktur."*³⁴²³ 12 Mayıs 1916 Cum'a günü İkdâm Gazetesi'nde verilen vefat ilânında şu ifadelerle rastlanmaktadır: "*Silivrikapısı haricinde vakı' Seyyid Nizam kuddise sırrıhu'l-mennan hazretlerinin dergâh-ı şerîfi postnişîni Şeyh Şuaddin (Şuaeddin) Efendi bir müddetden beri mübtelâ olduğu hastalıktan rehayab olamayarak irtihal-i dar-ı Beka itmiş, olmasına binaen cenazesi bugün Seyyid Seyfullah Efendi'deki hanesinden alınarak Kocamustafapaşa Hankah-ı Şerîfinde cenaze namazı ba'de'l-eda dergâh-ı mezkûr hazîresindeki lahd-i mahsusuna defn idilecektir.*" Hadice Müveddet Hanım'la evliydi. 7 kızından Belkıs Hanım dışındakiler musikîşinasdı. En

³⁴²² Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 4/100.

³⁴²³ CSRA, 282/24-26.

büyükleri Pakize Hanım tanbur çalar, elinde defle şarkı okurdu. İsmihan Hanım keman, Naime Hanım kanun çalardı. Udî olan Halime Seniha Hanım, Doktor İhya Salih İŞANÇ (1900-27.10.1960) ile evlenmişti. Piyanist Feride Hanım Eyyûb, Şeyh Murad Efendi Dergâhı'ndan Seyyid Erkılıç'la evlenmişti. Alafranga mizaçlı olup kendi kendine dans öğrenmişti ve bütün figürleriyle gayet intizamlı bir şekilde dans ederdi. En küçükleri Samiye Hanım Mes'ud Cemil'den kemençe meşk etmişti. Daru'l-elhan'da Ziya Paşa'nın müdürlüğü zamanında kemençe muallimliğinde bulundu³⁴²⁴. Köroğlu Gazetesi sahibi Burhan Cahid Morkaya'yla evli olan Samiye Hanım Türkiye'nin ilk kadın otomobil yarışçılarındandı.

2. Hâfız Mustafa Nurî (İlhamî) Kızıltaş: m.1863/h.1280 yılında dünyaya gelmiştir. Kızıltaş Mescidi'nin müezzini ve Kırkağaçlı Mehmed Emîn Efendi'nin halîfesi Davud Fehmî Efendi'nin oğludur. Kaptanpaşa Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra İstanbullu Hâfız Mehmed Salih Efendi'nin ders halkasına dahil olan Mustafa Nurî Efendi 25 Cemaziye'l-ahir 1306 (26 Şubat 1889) günü hıfzını tamamlamış ve ilm-i kıraatden icazet almıştır. Hocasının yanında tahsiline devam ederek medrese ilimlerinden de 27 Cemaziye'l-evvel 1311 (6 Aralık 1893) tarihinde mücaz olmuş, m.1897/h.1314 yılında ruûs imtihanını geçerek cami'lerde vaaz vermeye başlamıştır. "Fındık Hâfız" veya "Küçük Hâfız" lâkablarıyla tanınan Mustafa Nurî Efendi Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi M. Nureddin Efendi'ye intisab etmiş, mürşîdinin vefatıyla seyr u sülûkunu oğlu Şeyh Ahmed Mes'ud Efendi'nin yanında tamamlayıp 1314 yılı Rebiu'l-ahir ayında (Eylül 1896) Halvetî-Sünbülî hilafeti almıştır. Ayrıca 11 Cemaziye'l-evvel 1331 (18 Nisan 1913) günü Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi Şeyhi Ali Rıza el Fakrî Efendi tarafından Nakşî-Müceddidî, 20 Şa'ban 1338 (9 Mayıs 1920) günü de Oğlanlar Tekkesi Şeyhi Mustafa Safvet (Yetkin) Efendi tarafından Kadirî-Halisî hilafeti verilmiştir. Şeyh Şuaeddin Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in imtihanında muvaffak olmuş ve Emîrler Tekkesi meşihatının tevcihine dair 14 Haziran 1332 (27 Haziran 1916) tarihli mazbatası düzenlenerek Şura-yı Evkaf'a gönderilmiştir³⁴²⁵. Bu tekkenin meşihatının Seyyid Nizam soyundan gelenlere meşrut olduğu iddiasıyla Şeyh Seyyid Ali

³⁴²⁴ CSRA, 79/23-25.

³⁴²⁵ IST.MFT.MSH d.1736 s.135.

Efendi'nin oğlu Kolağası Yunus Tal'at Efendi'nin oğlu Yüzbaşı Servet Beğ'in oğlu Turhan'ın velisi tarafından mahkemeye müracaat edilmiştir. Mustafa Nurî Efendi'nin ta'yinine ilişkin yapılan itirazları önce yersiz bulan Meclis-i Meşayih atamanın tasdik edildiğine dair kararını Şura-yı Devlet'e 12 Muharrem 1337 (19 Ekim 1918) tarihinde bildirmiştir³⁴²⁶. Ancak Meclis-i Meşayih görüşünü değiştirerek buraya asaleten ta'yin işlemini iptal edip küçük yaşdaki Turhan'a meşihati devretmiş ve Mustafa Nurî Efendi'yi naib olarak görevlendirilmiştir. Şeyh Şuaeddin Efendi'nin eşi Müveddet Hanım kocasının vefatı sonrası tekkeden ayrılmayınca şeyh naibi M. Nurî Efendi'nin buraya taşınamamış, yapılan şikâyet üzerine gerekirse zabıta kuvvetlerinin de kullanılarak tahliyenin gerçekleşmesi için Meclis-i Meşayih tarafından 22 Kasım 1919 tarihinde bir yazı göndermiştir³⁴²⁷. Çocuğun ailesi, naiblik vazifesini layıkıyla yapmadığına dair mahkemeye şikâyetde bulununca Şeyh Mustafa Nurî Efendi Fındıkzade Tekkesi meşihatine talip olmuşsa da burası 1918 yangınından sonra harabe halini almıştı. Laleli Cami'i'nin imam vekilliği ile Kara Mehmed Paşa Cami'i'nin hatîbliğinin yanı sıra Ferahşad Hatun Türbesi'nin de türbedarlığını yürüten Mustafa Nurî Efendi 1923 yılında türbeyi de içine alacak şekilde bir tekke inşa ettirerek burada Sünbülî usûlü icrasına başlamıştır³⁴²⁸. Sultan Ahmed Cami'i'nde vaazlar veren, Ayasofya Cami'i'nin de son kürsü şeyhi olan Hâfız Mustafa Nurî Efendi 24 Eylül 1936 günü vefat etmiştir. Merkez Efendi Kabristanı'nda Necmeddin Erbakan'ın kabrinin karşısındaki bekçi kulübesinin arkasında medfundur.

3. Seyyid Turhan Efendi: Şeyh Seyyid Ali Efendi'nin oğlu Kolağası Yunus Tal'at Efendi'nin oğlu Kolağası Servet Beğ'in oğludur. Meclis-i Meşayih tarafından verilen 21 Ramazan 1337 (20 Haziran 1919) tarihli mazbataya istinaden meşihat uhdesine tevcih olunup naib olarak Şeyh Mustafa Nurî Efendi görevlendirilmiştir. Yaşı küçük olan Turhan Efendi'nin yetişmesine Şeyh Mustafa Nurî Efendi'nin katkı sağlamadığı gerekçesiyle 1920 yılında vasisi Salih Efendi tarafından şikâyetde bulunularak Şa'baniyye'den Edhem

³⁴²⁶ IST.MFT.MSH d.1738 s.41-44.

³⁴²⁷ IST.MFT.MSH d.1740 s.5.

³⁴²⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/338-342.

Efendi'nin naib olarak görevlendirilmesi talep edilmiştir³⁴²⁹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de Emîrlar Tekkesi şeyhi olarak “*Mustafa Nurî Efendi niyabetiyle Seyyid Turhan bin Servet Beğ*” ismi kayıtlıdır³⁴³⁰.

37. Silivrikapı Mahallesi

209. Öksüzce Baba (Akarca) Tekkesi

Fatih, Silivrikapı (eski Arabacı Bayezid) Mahallesi, Vidin Caddesi, Öksüzce Cami'i Sokağı, 1 numarada, 1327 ada 21,29,30,31 parsellerde, caddeyle sokağın birleştiği köşede yer alan Öksüzce Hatîb Mescidi'nin ilk banîsi bilinmemektedir. Yanından bir dere geçtiğinden Akarca Mescidi diye de isimlendirilmektedir. İstanbul Gümrüğü'nde başkâtib olarak çalışan Mehmed Efendi mescidi yeniden inşa ettirip minber vaz' eylemiş, Gümrük'den imam, hatib ve diğer vazifeliler için tahsisat ayrılmasını sağlamıştır³⁴³¹. Kâtib Mehmed Efendi'nin 1 Cemaziye'l-evvel 1117 (21 Ağustos 1705) tarihli bir vakfiyesi vardır³⁴³². Atillâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde “Akarca civarında Öksüzce Baba Tekyesi” ismiyle yer almaktadır³⁴³³. Öksüzce Hatîb Cami'i içinde veya yanında faaliyet gösterdiği tahmin edilmektedir. m.1840/h.1256 yılı civarında hazırlanan bir listede ise mukabele günü pazar olan Halvetiyye'den Öksüzce Baba Tekyesi arsa halinde gösterilmiştir³⁴³⁴. XIX. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Nakşibendiyye'ye bağlı olduğu bildirilen tekkenin mukabele günü m.1889/r.1305 tarihli *Mecmua-i Cevami'* de pazar, m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da ise cuma olarak gösterilmiştir³⁴³⁵. Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'ndeki 26 Kasım 1939 tarihli fotoğraflardan³⁴³⁶ Öksüzce Hatib Cami'i'nin duvarları ve çatısı sağlam olmakla birlikte kadro dışı bırakıldığından halıları kaldırılmış ve harabe halini almıştı. Cami'in içinde ahşap minber, bir takım masalar ve tabut parçaları dikkati çekmektedir. Kuzey duvarında üst tarafı yarım daire şeklinde 3 yüksek penceresi, doğu duvarında ise dikdörtgen şeklinde iki penceresi bulunmaktaydı. Maarif Vekâleti'nin 25 Nisan 1941 tarihli kararı

³⁴²⁹ Bu zatın Küçük Efendi Tekkesi Şeyhi İbrahim Edhem Efendi olması muhtemeldir. Bkz. IST.MFT.MSH d.1740 s.1,2.

³⁴³⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 11/61.

³⁴³¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 26a.

³⁴³² EEKEA, 414.

³⁴³³ Çetin, a.g.m, 586.

³⁴³⁴ *Asitane*, 6.

³⁴³⁵ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/12; Bandırmalızade, a.g.e., 3.

³⁴³⁶ EEKEA, 414.

doğrultusunda Öksüzce Hatîb Cami'i yıkdırılmışdır. Arsası bilahare satılmış olup Öksüzce Camii Sokağı, 1 numaradaki apartman ile Vidin Caddesi, 53 ve 55 numaralı apartmanlar günümüzde cami arsasını işgal etmektedir.

Tekkenin şeyhi:

1. **Ahmed Efendi:** Nakşî meşayihindendir. m.1890/h.1307 tarihinde Kocamustafapaşa'daki Öksüzce Baba Tekkesi'nin postnişini olduğu kayıdlıdır³⁴³⁷.

210. Bezirgân (Ramazan-ı Mahfi-Bazergân) Tekkesi

Fatih, Silivrikapı (eski Arabacı Bayezid) Mahallesi, Kuva-yı Milliye Caddesi, 20 numarada, 1191 ada 30 parselde yer alan külliye m.1586/h.994 yılında Bezzazistan/Bazaristan Kethüdası Hacı Hüsrev Çelebi inşa ettirmiştir³⁴³⁸. Cami' harîminin girişindeki kapının üstünde Saî Mustafa Çelebi'ye ait 8 mısradan müteşekkil kitabe mevcut olup son mısradan geçen "Kâ'betü'l-uşşak" ebcedle h.994 (1586) tarihini vermektedir. Saî Mustafa Çelebi'nin *Tezkîretü'l-Ebniye*'sinde Mi'mar Sinan eserleri sayılırken Kocamustafapaşa'daki Hacı Hüsrev Cami'i'ne de yer verilmiştir³⁴³⁹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de vakfiyesi şöyle özetlenmiştir: "*Vâkıf-ı mumaileyhi vakfiye-i mahfuzasında Kocamustafapaşa Cami'-i Şerîfi kurbünde Yazıcı Bağçesi nam mahalde bir cami'-i şerîf ve cānib-i şimalisinde on hücreli bir zaviye ve cami'-i mezbûrun etrafında seksen dört bab odalar bina iderek ve mecmu'unu vakf iderek odalardan dördünün süknasını cami'-i mezbûrun imam ve iki müezzin ve kayyım ve zaviyenin süknasını şeyh ve dervîşana şart itmiştir.*"³⁴⁴⁰ Cami', türbe, şadırvan, derviş hücreleri ve hazîreden müteşekkildi. 24 Temmuz 1782 tarihinde çıkan büyük yangında tahrib olan külliye m.1819/h.1234 yılında Hammamîzade İsmail Dede Efendi ta'mir ettirmiştir³⁴⁴¹. Şeyh Muhyiddin-i Karahisarî'den hilafet alan³⁴⁴² Ramazaneddin-i Mahfî Efendi m.1586/h.994 yılında İstanbul'a gelerek Hacı Hüsrev Çelebi tarafından yapıdırılan dergâhın ilk postnişini olmuştur. Tekkenin mukabele günü pazartesi idi. Ramazan Efendi Cami'i Aralığı boyunca sıralanan derviş veya

³⁴³⁷ Bandırmalızade, a.g.e., 3.

³⁴³⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 35b.

³⁴³⁹ Saî Mustafa Çelebi, a.g.e., 182.

³⁴⁴⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 15/83.

³⁴⁴¹ Semavi Eyice, "Bezirgânbaşı Cami'i", *TDVİA*, 6/104.

³⁴⁴² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/6.

bezirgân odaları XIX. yüzyıl başlarında harap vaziyetde olup³⁴⁴³ tekkelerin seddolanması sonrasında yıkılmışdır. Günümüzde arsasında park bulunmaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı, 8 odalı tekkenin –muhtemelen harem ve selamlık kısmının- 1937’de ortadan kalktığını bildirmektedir³⁴⁴⁴. Türbede 8 sanduka mevcuttur. Cami’ ve türbe kısımlarında 2016-2021 yılları arasında restorasyon gerçekleştirilmiştir. Türbenin arkasındaki hazîrede medfun Şeyh Ramazaneddin-i Mahfî’nin iki oğlu Abdülhalim ve Mehmed Celâleddin Efendiler ile Sünbülî Hankahı hazîresindeki Hâfız Mustafa Fevzî Efendi’nin şahidelerinde “Hâfız Ahmed” imzasına rastlanmaktadır. Hakkâk ve hattat Hâfız Ahmed Hamdî Dede’nin kabri de türbenin arkasındaki hazîrede olup şahidesinde şu ibare yazılıdır: “*Hû / Hankâh-ı alî-i Hazret-i Sünbül’ün / Hücrenişîn zakirânından ve hakkâk / Esnafı seramedanından iken / Târik-i câme-i hayât-ı mes’ar olan / es Seyyid hattat hâfız Ahmed Hamdî / Dede’nin ruhuna Fatiha / sene h. 1301 29 Şa’ban (23 Haziran 1884)*”

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ramazaneddin-i Mahfî (v.1616), Abdülhalim Efendi (v.1617), Saka Abdullah Dede (v.1625), Mehmed Celâleddin Efendi (v.1666), Fennî Hüseyin Efendi (v.1674), Musa Şekûrî (Abdu’s-şekûr) Efendi (v.1678), Osman Ma’na Efendi (v.1690), Hamidî Mehmed Efendi (v.1718), Mehmed Emin Efendi (v.1765), Mehmed Kasım Efendi, Seyyid Ahmed Nureddin Efendi (v.1796), Seyyid Abdülaziz Efendi (v.1817), Seyyid Yahya Efendi (v.1858 vefa 1859), Hüseyin Doyranî (v.1863), Hâfız Mustafa Fevzî Efendi (v.1865),

1. Hâfız Mustafa Şükrî Efendi: m.1839/h.1255 yılında dünyaya gelmiştir³⁴⁴⁵.

Şeyh Mustafa Fevzî Efendi’nin oğludur. Kocamustafapaşa Hankahı Şeyhi M. Rızaeddin Efendi’den Sünbülî hilafeti almış, babasının vefatı üzerine 22 Safer 1283 (5 Temmuz 1866) tarihli beratla Ramazan Efendi Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁴⁴⁶. 1873 yılında Hacı Evhad Tekkesi Şeyhi Abdullah Nidaî Efendi vefat edince Sünbülî Hankahı’na pîşkadem olarak görevlendirilen M. Şükrî Efendi’nin vefatı 28 Zilhicce 1324 (12 Şubat 1907) tarihindedir. Hankah’daki Safiye Hatun Türbesi’nin kapısı önünde bulunan Sünbülî taclı şahidesinde şu ibare yazılıdır: “*Hüve’l-Hallâku’l-Bakî /*

³⁴⁴³ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 5/8.

³⁴⁴⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, *Mimar Koca Sinan’ın Eserleri* (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1950), 201.

³⁴⁴⁵ *İTNVD*, 66.

³⁴⁴⁶ IST.MFT.MSH d.1776 s.32; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 38a; Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 3/334.

Bu hankâh-ı âlîde pîşkadem / iken irtihâl-i dâr-ı beka iden / Ramazan Efendi hazretleri / dergâh-ı şerîfî postnişîni / es Seyyid eş Şeyh Mustafa Şükrî / Efendi ruhuna el Fatiha / sene h. 1324 fî 28 Zilhicce” Oğlu Selahaddin GÜNGÖR Cumhuriyet Gazetesi yazarı olup “Kumandanlarımızın Harb Hatıraları” ve “Atatürk’e Kafa Tutanlar” isimli kitapları yayımlanmıştır.

2. Hâfız Mehmed Tevfîk Efendi: m.1872/h.1289 yılında doğmuş³⁴⁴⁷ olup Şeyh Hâfız M. Şükrî Efendi’nin oğlu ve halifesidir³⁴⁴⁸. Babasının vefatı sonrası Meclis-i Meşayih’in 17 Muharrem 1325 (2 Mart 1907) tarihli mazbatasına istinaden Bezirgân Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş³⁴⁴⁹, Sünbülî Hankahı postnişîni M. Kutbeddin Efendi tarafından 1325 yılı Muharrem (1907 Şubat/Mart) ayında makamına iclâs etdirilmişdir³⁴⁵⁰. Bu günün hatırasına hattat Suffzade Hasan Vefa Efendi tarafından “*Ya Hazret-i Ramazaneddin-i Mahfi, kaddesallahu sırrıhu’l-azîz*” levhası yazılmış ve tekkeye asılmıştı. Kardeşi Razi Efendi de Ramazan Efendi Cami’i imamlığını üstlenmişti³⁴⁵¹. Meclis-i Meşayih Defteri’ndeki 14 Haziran ve 19 Ağustos 1922 tarihli kayıtlarda M. Tevfîk Efendi’nin 4 senedir felçli olup vazifesini ifa edemediği ve yerine Sünbülî Hankahı zakirbaşısı Sinan Efendi’nin şeyh vekili olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır³⁴⁵². Rûmî 1341 (1924/1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*’de Bezirgân Dergâhı postnişîni olarak M. Tevfîk Efendi’nin ismi kayıtlıdır³⁴⁵³. Vefat tarihi tesbit edilememiştir.

211. Ağaçayırı (Kasım Çelebi Mescidi-Safvetî-Şuturban-Süddedar-Deveci-Câbî Mustafa Efendi-Çayır) Tekkesi

Fatih, Silivrikapı (eski Cambaziye) Mahallesi, Ağaçayırı Caddesi, Alay İmamı (eski Hünkâr Beğendi) Sokağı, 52 numarada, 2080 ada, 24 parselde bulunmaktadır. Ağa Çayırı Sokağı, Hoca Dibek Sokağı, Hancı Karagöz Sokağı, Hünkâr Beğendi Sokağı ve İskender Çelebi Camii Sokağı’nın kavşağında yer alan Ağa Çayırı Meydanı Osmanlı devrinde bu bölgenin en ferah muhitlerinden biri idi. Kasım Çavuş Mescidi de bu meydanın kuzey batı kanadındadır. Evliya Çelebi “Silivrikapısı kurbünde Çavuş

³⁴⁴⁷ İTNVD, 66.

³⁴⁴⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 23.

³⁴⁴⁹ IST.MFT.MSH d.1776 s.32.

³⁴⁵⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 23.

³⁴⁵¹ IST.MFT.MSH d.1747 s.225.

³⁴⁵² IST.MFT.MSH d.1746 s.10; d.1747 s.19,168,173.

³⁴⁵³ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 15/83.

Mescidi”nden bahsetmektedir³⁴⁵⁴. Ayvansarayî, Yedikule civarındaki Ağa Çayırı Mescidi’ni tarih vermeden Kasım Çavuş’un yaptırdığını ve mihrab önünde medfun olduğunu yazarken³⁴⁵⁵ *İstanbul Ansiklopedisi*’nde Kasım Çavuş’un Fatih’in devcibaşısı olduğu rivayetinden söz edilmektedir³⁴⁵⁶. Halk arasında “Şuturban Mescidi” denilmesi de bu sebeple olsa gerektir. Ancak h.953 ve h.1006 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defterleri*’nde bu mescide rastlanmamaktadır. C. S. Revnakoğlu Arşivi’ndeki Şeyh Raşid Efendi’nin istid’asından anlaşıldığına göre XVIII. yüzyıl başlarında Yeniçeri Ağası Câbî Mustafa Efendi tarafından tekkeye döndürülmüştür³⁴⁵⁷. O dönemde mescidin yanına şeyhin ikameti için bir harem ve selamlık binası yapıldığı ve mescide meşihat vaz’ edildiği anlaşılmaktadır. Tekkenin ikinci şeyhinden dolayı “Safvetî Tekkesi”, mukabele gününden dolayı “Pazar Tekkesi” isimlerine de kayıtlarda rastlanmaktadır. 1925 sonrası cami’ işlevini sürdürmüş, 1964 yılında tamirat görmüş, tekkenin harem selamlık binası yıkdırılarak yerine imam evi inşa edilmiştir. Kendine has bir yapısı olan ve Mağrib mi’marîsini çağrıştıran köşk tarzı güdük minaresi 1980’lerde yıkılıp yerine yüksek bir minare yaptırılmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

el-Hac Ahmed Efendi (v.1741), Mustafa Safvetî Efendi, Mehmed Şemseddin Efendi (v.1771), Süleyman Efendi (v.1792), Ebûbekir Efendi (v.1804), Sadık Efendi, Mehmed Emin Efendi (v.1853), Mehmed Şevkî Efendi (v.1860)

- 1. Mehmed Raşid Efendi:** Şeyh M. Şevkî Efendi’nin tek oğludur. Daha doğmadan 40 gün evvel babası vefat etmiş, annesinin ikinci eşi Yenikapı Mevlevîhanesi meydancısı Neyzen Mustafa Dede’yi asıl babası bilmiştir³⁴⁵⁸. *Dersaadet Tekâyâ ve Zevâyâ Ta’amiyye Defteri*’nde 12 Safer 1293 (15 Mart 1876) tarihinde Çayır Tekkesi Şeyhi Abdurreşid Efendi’ye kahve bahası tahsis edildiği kayıtlı olduğundan 16 yaş civarında meşihati üzerine aldığı anlaşılmaktadır³⁴⁵⁹. 1 Ramazan 1330 (14 Ağustos 1912) günü öğle ile ikindi arası vefat etmiştir³⁴⁶⁰. Hastalığı esnasında Dırağman Tekkesi Şeyhi

³⁴⁵⁴ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/190b.

³⁴⁵⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 26a.

³⁴⁵⁶ Reşad Ekrem Koçu, “Ağaçayırı Mescidi”, *İA*, 1/235-236.

³⁴⁵⁷ CSRA, 179-2/229,233.

³⁴⁵⁸ CSRA, 179-2/225.

³⁴⁵⁹ *Dersaadet*, 4.

³⁴⁶⁰ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 48b.

Şerefeddin Efendi ve Kalfa Rıza Efendi kendisine vekâlet etmiştir. Eşi Fatıma Hanım ile birlikte hazîredeki badem ağacının dibinde medfun olmakla birlikte kabir taşları yoktur. Mirahur Tekkesi Şeyhi Vahyî Efendi, M. Raşid Efendi'nin damadı idi³⁴⁶¹.

2. Ali Rıza Efendi: Aslen Kocamustafapaşalı olup uzun müddet Esekapısı semtinde ikamet etmiştir. Hoca Aşir Efendi zamanında İmrahor (Mirahur) Mektebi'nin kalfası olduğundan “Kalfa Rıza Efendi” diye bilinirdi. İlk intisabı Sünbülüyye'den Mirahur Tekkesi Şeyhi Nazîf Efendi'yedir. Mürşîdi vefat edince seyr u sülûkunu halîfesi Dırağman Tekkesi Şeyhi M. Şerefeddin Efendi'nin yanında tamamlayarak hilafet almıştır. Ağaçayırı Tekkesi'nin son şeyhi³⁴⁶², mescidin de imamı olan Ali Rıza Efendi 1940 yılında vefat etmiş, Silivrikapısı dışına defnedilmiştir³⁴⁶³.

212. Üçler Tekkesi

Fatih, Silivrikapı Mahallesi'nde olduğu tahmin edilmekle birlikte tam adresi bilinmediğinden günümüzdeki durumuna ilişkin bilgiye ulaşılamamaktadır. m.1840/h.1256 yılında hazırlandığı tahmin edilen bir listede mukabele günü cuma olan Üçler Tekkesi'nin arsa halini aldığı kayıtlıdır³⁴⁶⁴. 1889 tarihli *Mecmua-i Cevami'*de banîsinin Irakîzade Mustafa Efendi ve mukabele gününün cumartesi olduğu yazılıdır³⁴⁶⁵. Atmeydanı'naki Üçler Mescidi'nin banîsinin de Irakîzade Hasan Efendi oluşu ve isim benzerliği dikkat çekicidir. 1890 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da arsa haline geldiği anlaşılan tekkenin mukabele günü cuma gösterilmiştir³⁴⁶⁶. 1919'da hazırlanan *Rehber-i Tekâyâ*'da da harap vaziyette olduğu kayıtlıdır³⁴⁶⁷. Bütün bu listelerde Halvetiyye'ye bağlı bir tekke olarak gösterilmekle birlikte uzun müddet arsa halinde kaldığından şeyhlerine dair bilgiye rastlanmamıştır.

³⁴⁶¹ CSRA, 179-2/225.

³⁴⁶² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 22/119.

³⁴⁶³ CSRA, 179-2/224.

³⁴⁶⁴ *Asitane*, 3.

³⁴⁶⁵ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/10-11.

³⁴⁶⁶ Bandırmalızade, a.g.e., 3.

³⁴⁶⁷ Yeşilzade, a.g.e., 7.

38. Sultanahmet Mahallesi

213. Azîz Efendi (Seyyah Şeyh-Sâ'il Şeyh-Arasta-Seyyahlar-Pazar) Tekkesi

Fatih, Sultanahmet (eski Kabasakal) Mahallesi, Mimar Mehmetağa Caddesi, Torun (eski Bol) Sokağı, 21 numarada, 92 ada 37 parselde yer almakdaydı. Rıfâî meşayihinden Seyyid Abdülazîz Efendi buradaki arsaları satın alıp m.1868/h.1285 yılında bir tekke inşa ettirmişdir. Aynı sene tanzim ettirip 2 Zilkade 1287 (23 Ocak 1871) tarihinde kayda aldırıldığı vakfiyesinin özetinde “*Mahalle-i mezkûrede (Kabasakal) bir zaviye-i Rıfâî bina ve vakf iderek tevliyet ve meşihatini hayatda oldukca kendisine ba'de neslen ba'de nesl evlâd-ı zükûrunun eslahına şart itmiştir*” denilmektedir³⁴⁶⁸. Komşuları Dîvan-ı Muhakemat a'zasından Kiforok Efendi ile sarraf Avadis Efendi'den de 1290 yılı Muharrem (1873 Mart) ayında arsalarını satın almak suretiyle tekke sahasını genişletmiştir³⁴⁶⁹. Başlangıçta cumartesi günleri zikir icra edilirken sonradan vakit değişikliğine gidilerek pazar günleri öğle namazı sonrası Rıfâî usûlü tatbik edilmiştir. Evrad-ı Şerîfi Düğümlü Baba Tekkesi Şeyhi İhsan Efendi, kıyam ve kuûd zikrini de Haydarhane Şeyhi Hakkı Efendi idare ederlerdi³⁴⁷⁰. Mahyacı Azîz, Silivrikapılı Yeşilli Ahmed ve Ahmed Salim Beğ³⁴⁷¹, Beğlerbeğli Muzıkalı Nurî Beğ ve Polis Arab Ali tekkenin diğer kıyam reislerinden idi. Kırımî Hacı Hâfız Efendi, Yaşar Baba, Yeni Cami' müezzini Hâfız Ali Efendi ve Tekirdağlı Hacı Hâfız Efendi burada zakirlik ve zakirbaşık yapan zevat idiler³⁴⁷².

Torun Sokağı'na açılan cümle kapısının üzerinde iki parçadan oluşan kitabe asılıydı. Üstdeki kısımda cami' şeklinde, minarelerinden kubbeye doğru iki bayrak dalgalanan bir istifle “*Ya Hazret-i Pîr Seyyid Sultan Ahmed er Rıfâî k.s. el alemeyn*” yazılıydı. Bu kitabe 2000'li yıllarda ortadan kaybolmuştur. Bugün mevcut olan alttaki kısımda ise şu manzume yazılıdır:

*“Mukteday-ı ins ü cāndır Seyyid Ahmed er Rıfâî / Mülteçay-ı kudsiyāndır Seyyid Ahmed er Rıfâî
Arş-ı pāye-i feres sāye-i mālîk-i mülk-i bütûn / Kutb-ı aktāb-ı zamāndır Seyyid Ahmed er Rıfâî
Yeter hem burc-ı hakikat sâhib-i âlî-i tarîk / Feyz fermāy-ı cihāndır Seyyid Ahmed er Rıfâî
Hâk-pāy-i akdes kühlu'l-uyûn-ı sâlikîn / Nûr-ı çeşm-i âşikāndır Seyyid Ahmed er Rıfâî
Vâkıf-ı sırr-ı hüday-ı ârif-i deryâ-yı aşk / Ayn-ı zürkâdan nişāndır Seyyid Ahmed er Rıfâî*”

³⁴⁶⁸ Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir, 42/238.

³⁴⁶⁹ CSRA, 171/54.

³⁴⁷⁰ CSRA, 171/52.

³⁴⁷¹ Şeyh Ken'an er Rıfâî ile pîrdaş olup Medineli Seyyid Hamza er Rıfâî'nin halîfelerindendir. Konya İstinaf a'zalığından emekli olmuş ve 1930 yılında vefat etmiştir. Bkz. CSRA, 130/488.

³⁴⁷² CSRA, 171/51.

*Feyz-i nutk-ı ruh bahşiden hayat-ı ma'nevî / Âlem-i ecsâda cândır Seyyid Ahmed er Rıfâî
Ayn-ı hünkâr-ı velâyet şemsi gün-i ihtidâ / Mülk-i feyz-i câvidândır Seyyid Ahmed er Rıfâî
İntazam-ı kişver-i irşâd mahsus zâtına / Mehdi-yi sâhib-i zamândır Seyyid Ahmed erRufâî
Derûnî arz eyle ol gâh sultân-ı âlem / Hâdim-i bîcâregândır Seyyid Ahmed er Rıfâî, 1285"
Seyyahların³⁴⁷³ Dergâhı yevmü'l-ehad rûzinin muayyen gün pazar"*

Tekkelerin 1925 yılında seddi sonrasında Şeyh M. Sadık Barkın, eşi ve evladlık kızı Refref burada ikamet etmeyi sürdürmüştür. Şeyh Efendi ve eşinin vefatı kızlarının da evlilik sebebiyle buradan ayrılması sonrasında tekke yapıları bakımsızlıktan çökmeye başlamıştır. Ahmed Bilgin Turnalı'nın 21 Temmuz 1977 günü yaptığı tesbite göre Arasta Tekkesi'nde o sırada Refref Hanım'ın bekçi olarak bıraktığı Adile Hanım ikamet etmekteydi. Cümle kapısından girilince solda, içinde iki ahşap sanduka bulunan tuğladan, dört pencereci türbe mevcuttu. Sandukaların üzerinde, puşide, serpuş veya kitabe kalmamıştı. Girişde sağdaki su deposunun üzerinde bulunan bahçivanın ikamet ettiği ahşap ev yıkılıp yok olmuştu. Su deposunun tekkeye bakan kısmında çeşmeler bulunuyordu. Bekçinin bildirdiğine göre cümle kapısından girilince karşıda bulunan üç katlı tekke binasının en üst katını tevhidhane oluşturmuyordu. 1970'lerin başında çatının çökmesiyle birlikte tevhidhanenin üstü açıkda kalmıştı. 1977 yılında Adile Hanım binanın giriş katındaki iki odada barınmaktaydı. 1984 yılında Refref Hanım'ın oğlu Mustafa Ertan Üçer tekkenin arsasını Hüseyin Kocabıyık'a 40 milyon lira para ve Kumburgaz, Celaliye'de bir yazlık karşılığında satdı³⁴⁷⁴. 1985 yılında türbeden alınan iki naaş bakıyyesi Belediye görevlilerince Edirnekapı Şehidliği'ne götürüldü. Temmuz 1985'de tekke arsasında bir emekli polis bekçi olarak durmaktaydı. Bu arsanın korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı statüsünün kaldırılması ve sonrasında yerine otel yapılması teşebbüsü 2020 yılına kadar sonuçsuz kalmıştır³⁴⁷⁵. Günümüzde arsasının bir kısmı harap vaziyette beklemekte, bir kısmı da otopark olarak kullanılmaktadır.

Tekkenin şeyhleri:

1. Seyyid Abdülaziz Efendi: Babası Kadirî meşayihinden Seyyid Hüseyin el

³⁴⁷³ "Seyyahların" yazılacak yerde "Siyahların" okunacak şekilde ha harfi yerine he harfi kullanılmıştır.

³⁴⁷⁴ *Cumhuriyet Gazetesi* (1 Ağustos 1985), 6.

³⁴⁷⁵ Konu kamuoyunun gündemine gelmiş, tarihi bir sahaya otel yapılması tartışma doğurmuştur. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi* (16 Haziran 1985); *Güneş Gazetesi* (27 Eylül 1985).

Bağdadî Merkez Efendi Kabristanı'nda medfundur³⁴⁷⁶. *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukuatı Defteri*'ndeki kayda göre h.1243 (1827/1828) yılında Bağdad'da dünyaya gelen³⁴⁷⁷ Abdülazîz Efendi bir müddet Basra'da, Pîr Seyyid Ahmed er Rıfâî'nin türbesinin bulunduğu dergâhın postnişîni Seyyid Mustafa Efendi'den seyr u sülûk görüp Rıfâî hilafeti almıştır. İstanbul'a geldiğinde³⁴⁷⁸ bir müddet Kocamustafapaşa'da ikamet etmiş, m.1841/h.1257 yılında taşındığı Sultanahmed Arastası karşısındaki evde Rıfâî usûlü icrasına başlamıştır. m.1853/h.1270 yılında Kırım Harbi'ne iştirak etmiştir. Şehirde kendince malûm birçok yeri dolaşp tese'ül ederek topladığı nakitle Arasta yakınında kısım kısım arsaları satın alıp birleştirmiş ve üzerine dergâhını tesis etmiştir. Kendisine bu yüzden "Seyyah Şeyh", "Şeyh Keşkül" veya "Şeyh Sâ'il" derlerdi. Babasından da Kadirî hilafeti alan Şeyh Aziz Efendi Kıztaşı Tekkesi postnişîni M. Sırrî el Vahdetî Efendi tarafından makamına iclas etdirilmiştir. Havasla meşgul olur, nefesinin tesirli olduğuna inanıldığından şifa arayan birçok hasta tekkeye getirilirdi. Her pazar hasta çocukları incitmeden devse yapmasıyla meşhurdu. Mukabele günü zikri başlatır ve zakirbaşına devrederdi. Bazergân Mahallesi'ndeki Arab Odaları, Galata'daki bazı dükkânlar, Balıkpazarı'ndaki fırın, tekkenin civarındaki evler Şeyh Azîz Efendi'nin mülkiyetinde idi. 300 lira vakfederek tekkede Mevlid-i Şerîf kıraatini şart eylemişti. Fakirlere 80 çift fodla (ekmek) dağıtılırdı. Mektubîlik vazifesindeykenden itibaren tekkeye gelip giden Şeyhülislam M. Cemaleddin Efendi, Şeyh Azîz Efendi'ye büyük hürmet gösterirdi. Pîr Seyyid Ahmed er Rıfâî'nin menakıbından istifade ederek seyr u sülûkun adab ve erkânına dair yazdığı *Kenzü'l-Esrar* isimli eseri m.1875/h.1292 yılında yayımlanmış, ayrıca *Evrâd-ı Şerîf* basdırmıştır. Tek halîfesi Mustafa Efendi m.1883/h.1300 yılında vefat etmiştir³⁴⁷⁹. Arakiyyesi üzerine koyu yeşil bir şemle sararak gezen, farklı yollardan 3 def'a Hacc'a giden Şeyh Aziz Efendi 16 Zilhicce 1317 (16 Nisan 1900) pazartesiye salıya bağlayan gece vefat

³⁴⁷⁶ CSRA, 171/133.

³⁴⁷⁷ *İTNVD*, 152.

³⁴⁷⁸ C.S. Revnakoğlu'nun notlarında h.1228 (1813) yılında İstanbul'a geldiği, 100 yaşını geçmiş halde vefat ettiği belirtilmektedir. Ancak *İTNVD*'de h.1243 (1827/1828) yılında doğduğu kayıtlıdır. h.1317 (1900) yılında vefat ettiği dikkate alındığında doğum kaydı hatalı değilse 74 yıl ömür sürdüğü anlaşılmaktadır. 1885 yılında bir oğlunun dünyaya geldiği bilindiğinden doğum yılı olarak h.1243 (1827/28) yılı makul görünmektedir.

³⁴⁷⁹ CSRA, 171/133-135.

etmiş, ertesi gün kılınan cenaze namazı sonrası tekkesinde hazırlanan türbeye defnedilmiştir³⁴⁸⁰.

2. (vekil) Hâfız Hasan İhsan Efendi: Trabzon eşrafından İplikçizade Ailesi'nden Hacı Hamza Efendi'nin oğludur. İkamet ettiği semtten dolayı Etyemezli diye tanınırdı. Saraç İshak Tekkesi Şeyhi Fazlî Efendi'den Rıfâî hilafeti almış, Çemberlitaş'da Atik Ali Paşa Cami'i'nin müezzinbaşılığını üstlenmiş, Kara Baba, Arasta ve Şeyh Matrak Tekkeleri'nde kıyam reisliği yapmıştır. Hasan İhsan Efendi bir meclisde bulunduğu vakit kıyam reisliği mutlaka kendisine bırakılır, diğer meşhur reislerin hepsi kanada geçerlerdi³⁴⁸¹. Arasta ve Şeyh Matrak Tekkeleri'nde, şeyh efendilerin vefatları sonrasında oğullarına naib olarak görevlendirilmiştir. II. Meşrutiyetin ilânı sonrası boşalan Düğümlü Baba Tekkesi şeyh vekilliği uhdesine tevcih olunmuş, daha önce pazar olan mukabele günü pazartesi akşamına çevrilmiştir. 14 Ramazan 1337 (18 Aralık 1918) günü, sabah namazı vaktinde vefat eden Hasan İhsan Efendi, Atik Ali Paşa Cami'i minberi yanındaki pencere önüne defnedilmiştir. Sonradan konulan baş ve ayak taşları yazısızdır. Hattat Hamid Aytaç, İhsan Efendi'nin dervişlerindendi³⁴⁸². Soğancılar Kâhyası Mehmed Efendi'ye hilafet vermiştir³⁴⁸³.

3. Mehmet Sadık Barkın: Şeyh Abdülazîz Efendi'nin tek oğlu olup m.1885/h.1302 yılında dünyaya gelmiştir³⁴⁸⁴. 15 yaşındayken babası vefat etmiş, Meclis-i Meşayih'in 27 Muharrem 1318 (26 Mayıs 1900) tarihli mazbatasına istinaden Hasan İhsan Efendi niyabetiyle Arasta Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁴⁸⁵. 12 Ramazan 1325 (19 Ekim 1907) cumartesi akşamı iftardan sonra tertîb edilen merasimle Yahyazade Tekkesi Şeyhi Hâfız Muhammed Hasîb Efendi tarafından hilafet verilip Arasta Tekkesi'ne asaleten iclas etdirilmiştir³⁴⁸⁶. Ön rehberliğini Düğümlü Baba Tekkesi Şeyhi İhsan Efendi, sağ rehberliğini Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Şevket Efendi, sol rehberliğini Kubbe Tekkesi Şeyhi Haydar Efendi ifa etmiştir. Yahyazade Tekkesi Şeyhi M. Hasîb Efendi vefat etdiğinde yaşı

³⁴⁸⁰ *Sabah Gazetesi* (18 Zilhicce 1317).

³⁴⁸¹ CSRA, 241/69.

³⁴⁸² CSRA, 241/66.

³⁴⁸³ CSRA, 241/69.

³⁴⁸⁴ *İTNVD*, 272.

³⁴⁸⁵ IST.MFT.MSH d.1774 s.9; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 272.

³⁴⁸⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 272; CSRA, 171/138.

küçük olan oğluna bir süre M. Sadık Efendi niyabet etmiştir. İyi bir kıyam reisi olup devran zikrini güzel idare etdirdiğinden Nazikî ve Erdebilî Tekkeleri'ne gitdiği zaman devran idaresini M. Sadık Efendi'ye bırakırlardı. Uzun yıllar memuriyet yaptığı Evkaf Teşkilatı'ndan emekli olmuştur. Yahyazade Tekkesi Şeyhi ve sonradan Yüksek Ticaret Mektebi Hocası Mehmet Şaban Ülgener ile Eyüp, Sultan Osman Tekkesi Şeyhi Mehmet Nazım Besen'e hilafet vermiştir³⁴⁸⁷. 1934 yılında tekkesinin adından mülhem seyyah anlamına gelen Barkın soyismini alan Mehmet Sadık Efendi 22 Aralık 1957 (30 Cemaziye'l-evvel 1377) pazar günü vefat etmiş, pazartesi günü Eyyûb, Hz. Halid Cami'i'nde kılınan öğle namazını müteakip Eyyûb Sultan Kabristanı'nda, Bahariye mevkiine defnedilmiştir³⁴⁸⁸. 21 Temmuz 1977 günü Arasta Tekkesi'ni ziyaret ederek bekçilik yapan Adile Hanım'la görüşen Ahmed Bilgin Turnalı kendisinden bazı bilgiler temin etmiştir³⁴⁸⁹. Yakışıklı, kumral saçlı bir zat olan M. Sadık Barkın, çocuğu olmadığından baldızının kızı Refref'i evlâd edinmiştir. Tek varisi Refref Hanım'ın Eyyûb'de dişçilik yapan Kemal Üçer ile evliliğinden oğulları Doç. Dr. Mustafa Ertan Üçer dünyaya gelmiştir.

214. Sultan Ahmed Cami'i Tekkesi

Fatih, Sultanahmet Mahallesi, At Meydanı Caddesi, 99 ada 35 parseldeki Sultan Ahmed Cami'i inşa edilmeden evvel yerinde bir Kadirî tekkesi bulunmakdaydı³⁴⁹⁰. 9 Haziran 1617 günü cuma namazıyla yeni inşa olunan cami' ibadete açılırken Kadiriyye'nin Rûmiyye kolunun pîri İsmail-i Rûmî de hazır bulunmuştur. *Tuhfe-i Rûmî'de* söz konusu meclis manzum olarak şöyle ifade edilmektedir: “Pîr didi zahirde şahın da'vetiyle gelmişüz / Lik batında bu sûret üzre me'mur olmuşuz / Hazret-i Hızır işbu meclis içre hazırdır begim / Re'y anındır emrine oldu ita'at pek mühim”³⁴⁹¹. Namazı müteakip Şeyh İsmail-i Rûmî dervişleriyle Kadirî evradına başlaması, ardından cehrî zikir yaptırması Sultan I. Ahmed'i hoşnut etmiş, her cuma bu ayininin icrasını ve dervişlerin geliş gidiş masraflarının cami' vakfından karşılanmasını istemiştir. Dervişlerin bu vakıfdan nasibi olmadığını nazik bir üslûbla Sultan'a ifade ederek parayı kabul etmeyen Şeyh İsmail-i Rûmî her cuma

³⁴⁸⁷ CSRA, 171/140.

³⁴⁸⁸ CSRA, 171/140.

³⁴⁸⁹ ABTA, Arasta Tekkesi Dosyası

³⁴⁹⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 11b.

³⁴⁹¹ Seyyid Sırrı Ali, *Tuhfe-i Rûmî, Kâdirîler Âsitânesi'nin Manzum Târihçesi*, haz. Mustafa S. KAÇALIN (İstanbul: Âsitâne Yayınları, 1992), 66.

gelmeyi ve ikinci namazı sonrası burada Kadirî usûlünü icra etmeyi taahhüd etmiştir³⁴⁹². Aksatmadan her hafta bizzat gelip zikri idare etmiş, sonrasında da Kadirîhane şeyhleri bu geleneği sürdürmüştür³⁴⁹³. Sultan Abdülmecid, Küçük Mecidiye Cami'i'ni inşa ettirince cuma namazında sonra Kadirî evradı okunmasını ve Kadirî usûlünce ayin icrasını vakfetmişti. Kadirîhane şeyhleri aynı vakit Sultan Ahmed Cami'i'ne gitdiklerinden Küçük Mecidiye Cami'i'ne halîfelerini gönderiyorlardı. Sultan II. Abdülhamid devrinde güvenlik tedbirlerinin artırılması bu uygulamada bir değişikliğe gidilmesini zaruri kıldı. Yıldız Sarayı'na yakın olan bu cami'de sürekli farklı bir halîfenin gönderilmesi yerine ayini idare edecek şeyhin muayyen bir kişi olması istendi. Bu kararla birlikte Kadirîhane postnişini Ahmed Muhyiddin Efendi cuma namazı sonrası Küçük Mecidiye Cami'i'nde Kadirî usulü icra ettirirken Sultan Ahmed Cami'i'ne kendisine vekil olarak Kaygusuz Tekkesi Şeyhi Hacı Mustafa Şevkî Efendi'yi göndermeye başladı. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânı sonrasında eski uygulamaya dönülmüş ve cuma günleri ikinci namazı sonrası Sultan Ahmed Cami'i'nde Kadîrîhane şeyhi tarafından Kadirî usûlü icra edilmeye başlamışlardır³⁴⁹⁴.

215. Mısırlı İbrahim Efendi (Fatıma Hanım) Tekkesi

Özdamar ve İşli'ye göre tekke, Fatih, Sultanahmet (eski Güngörmez) Mahallesi, At Meydanı Caddesi, Tavukhane Sokağı, 99 ada 3 parselde idi³⁴⁹⁵. Günümüzde 3 parsel iptal edilip söz konusu adadaki 35 parselin içine dahil edilmiştir. C. S. Revnakoğlu ise tekkenin Sultan Ahmed Cami'i "*Meyyit Kapısı'nın karşısında 53 numrolu bina*" olduğunu, "*10 metre 90 santim yüzü ve 186 metre 55 santim sahası*" bulunduğunu bildirmektedir³⁴⁹⁶. Tekke arsasının Güngörmez Çeşmesi'nin yanındaki tünelden girince solda kalan kısım olduğu tahmin edilmektedir. Fatıma Hanım kendi evini tekkeye tahvil edip eşi Kadirî meşayihinden Hacı İbrahim Efendi için vakfetmiştir. 14 Muharrem 1289 (24 Mart 1872) tarihli vakfiyesinin özeti şöyledir: "*Vākife-i mumaileyhanın (Hâce Fatıma Kadın bint-i Mustafa'nın) 1286 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde İstanbul'da Kabasakal Sinan Ağa Mahallesi'nde kâin menzilin tabaka-i ulyasında üç oda ve bir mikdar sofa ve bir abdesthane ma' galâ ve süflâda bir semahane ve bir abdesthane ma' galâ ve bir bi'r-i ma' ve bir*

³⁴⁹² Seyyid Sırrı Ali, a.g.e., 67-68; Adalet Çakır, a.g.e., 752-753.

³⁴⁹³ Seyyid Sırrı Ali, a.g.e., 65-69; Ayvansarayî, *Hadîka*, 11b.

³⁴⁹⁴ C. S. Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*, 98-99.

³⁴⁹⁵ Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 87; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 96.

³⁴⁹⁶ CSRA, 86/343.

mikdar avlu ve sokak kapusını müştemil hariciye kısmını zaviye ve şeyh süknası olmak üzere vakf iderek tevliyet ve meşihat ve süknasını hayatda oldukça zevci eş Şeyh İbrahim Kerîm Efendi'ye ve ba'd-ı vefata Şeyh mumaiylehin âlim ve eslah hulefasına ve hulefasının hulefasına ve tarîkat-ı Kadiriyye'den mustahlef âlim ve eslah bir zâta şart eylemişti.”³⁴⁹⁷. Ayrıca İbrahim Kerîm Efendi'nin m.1897/h.1314 tarihinde tanzim etdirip ertesi sene tescil edilen diğer vakfiyesinde meşihat ve tevliyetin önce kendisine, ardından da hulefasının alim ve salihine verilmesini şart koşmuştur³⁴⁹⁸. Cuma günleri Kadirî usûlü icra edilen³⁴⁹⁹ tekke 3 Haziran 1912 pazartesi sabahı çıkan İshakpaşa Yangını'nda yok olmuş ve bir daha yapıdırılamamıştır. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 16 Şa'ban 1333 (29 Haziran 1915) tarihli kayda göre yangın sonrasında Şehremaneti tarafından arsası istimlâk edilmiştir³⁵⁰⁰. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında bu arsanın arkeolojik kazı sahası olarak kabul edildiği yazılıdır³⁵⁰¹.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Hacı İbrahim Kerîm Efendi:** Mustafa Efendi'nin oğlu olup m.1830/h.1246 yılında³⁵⁰² Mısır'da doğmuştur. Kadiriyye'den hilafet aldıktan sonra İstanbul'a gelmiş, eşinin inşa ettirdiği tekkenin meşihati 14 Muharrem 1289 (24 Mart 1872) günü tevcih olunmuştur³⁵⁰³. Havasla uğraşan, nefesinin ve nazarının tesirli olduğuna inanılan, mahallesinde hürmet gören bir zatdı. Besmele ve İhlas Suresi'ni pirinç tanelerine yazar, bunları Ramazan'da Bayezid Cami'i avlusundaki tesbih sergilerinde teşhir ederdi³⁵⁰⁴. Kendi rızasıyla m.1910/h.1328 yılında meşihatden feragat etmiştir. Esin Demirel İşli vefat tarihini kaynak belirtmeden 9 Şubat 1914 olarak vermiştir³⁵⁰⁵. C. S. Revnakoğlu ise 1328 yılı sonlarında vefat ettiğini yazmıştır. Söz konusu tarih Hicrî kabul edilirse 1328 yılının son ayı Zilhicce, 1910 yılı Aralık ayına denk gelmektedir. Eğer Rûmî 1328 ise Miladî olarak 1913 yılının Şubat veya Mart aylarına tekabül etmektedir.

³⁴⁹⁷ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 6/34.

³⁴⁹⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.47.

³⁴⁹⁹ Bandırmalızade, a.g.e., 5.

³⁵⁰⁰ IST.MFT.MSH d.1736 s.79.

³⁵⁰¹ CSRA, 86/342.

³⁵⁰² *İTNVD*, 440.

³⁵⁰³ IST.MFT.MSH d.1735 s.47.

³⁵⁰⁴ CSRA, 86/345.

³⁵⁰⁵ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 96.

Sokullu Tekkesi taamhanesi arkasına defnedilmekle birlikte taşı konulamamıştır³⁵⁰⁶.

2. Hüseyin Kâzım Efendi: Salim Bostancıoğlu, 1880 yılında Kastamonu'da dünyaya geldiğini, Taşcıoğlu sülalesine mensub olduğunu yazmaktadır³⁵⁰⁷. C. S. Revnakoğlu'na göre ise Üsküdarlı posta tatarı Mehmed Efendi'nin oğlu olup Beylerbeyi Bostancıbaşı Abdullah Ağa Mahallesi'nin eskilerinden idi. İlk eşi, Mısırlı Tekkesi Şeyhi Hacı İbrahim Efendi'nin evlatlığı Firdevs Hanım bir yangında vefat etmiştir. 29 Şa'ban 1328 (3 Eylül 1910) tarihli Meclis-i Meşayih toplantısı karar metninde Şeyh İbrahim Kerîm Efendi'nin feragatiyle boşalan Mısırlı Fatma Hanım Tekkesi meşihatının kayınbiraderi Kâzım Efendi'ye verildiği ifade edilmiştir³⁵⁰⁸. Kadirî hilafeti aldığı Şeyh Hacı İbrahim Efendi vefat edince 2 sene kadar tekkesinde meşihat hizmeti görmüştür. Meclis-i Meşayih tarafından 10 Ekim 1921 tarihli mazbatayla Kasımpaşa'daki Muabbir İbrahim Efendi Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁵⁰⁹. Duagûluğu ve mevlidhanlığıyla meşhur olmuş, Kadıköy, Üsküdar, Kısıklı, Anadolu Hisarı ve Beykoz'daki muhtelif cami'lerde vaazlar vermiştir. 1919 yılında imam-hatîb olarak ta'yin edildiği Beylerbeyi, Hacı Emin Efendi Cami'i'nde perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde Kadirî usûlü tatbik etmeye başlamış³⁵¹⁰ ve buna yönelik bir vakfiye tanzim ettirmiştir³⁵¹¹. 1930 yılı Ocak (1348 Şa'ban) ayında vefat eden ve Eyyûb Sultan Kabristanı'nda Melek Efendi Sofası civarına defnedilen Hüseyin Kâzım Efendi'nin taşı konulmamıştır³⁵¹². 1914 yılında evlendiği Hacer Hanım'dan Alim Ahmed Nazım İzgit (1916-1957), Muhiddin İZGİT (1918-1997) ve Bedreddin (3 yaşında vefat etti) isimli çocukları dünyaya gelmiştir. Mahmudpaşa Yokuşu'nda dükkân işlettiğinden Yüncü Muhiddin Efendi diye tanınan Muhiddin İZGİT, Aynî Ali Baba Tekkesi Şeyhi Muhyiddin Ensari'nin halîfelerindendir.

³⁵⁰⁶ CSRA, 86/345.

³⁵⁰⁷ Salim Bostancıoğlu, *Üsküdar Dergâhları* (İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2003), 59.

³⁵⁰⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.47.

³⁵⁰⁹ IST.MFT.MSH d.1746 s.100. C.S. Revnakoğlu'nun notlarında Hüseyin Kâzım Efendi'nin Yahya Kethüda Tekkesi'nde kısa bir müddet şeyhlik yaptığı yazılı olmakla birlikte Meclis-i Meşayih kayıtlarında böyle bir tevcih kararına rastlanmamıştır. Kasımpaşa'daki bu iki tekkenin birbirine karıştırılmış olması muhtemeldir. Bkz. CSRA, 86/341.

³⁵¹⁰ CSRA, 86/341.

³⁵¹¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 23/127.

³⁵¹² CSRA, 86/341.

216. Akbıyık Mescidi Tekkesi

Fatih, Sultanahmet Mahallesi, Akbıyık Caddesi, 102 numarada, 88 ada 1 parselde inşa edilen mescid için 869 yılı Rebiu'l-evvel (1464 Kasım) ayının başlarında bir vakfiye tanzim etdirilmiştir³⁵¹³. Ayvansarayî bu cami'i Fatih ricalinden Akbıyık Muhyiddin Efendi'nin bina ettiğini, minberini Daru's-saade Ağası el-Hac Mustafa Ağ'a'nın vaz' eylediğini kaydetmiştir³⁵¹⁴. E. H. Ayverdi, banîsinin ismini Akbıyık Muhiddin olarak verirken, surîçinin kibleye en yakın cami'i olması münasebetiyle "imam'ül-mesacid" diye adlandırıldığını belirtmekdedir. Akbıyık Muhiddin Efendi'nin kabri minare kaidesi yanındadır. R. E. Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*'nde h.814 tarihini taşıyan Muhiddin Efendi'nin kabir taşlarının son yıllarda toprak altından çıkarıldığı ifade edilmektedir³⁵¹⁵. İlk şahidesi okunamaz hale gelmiş, önüne latin harfli bir taş dikilmiştir. Üzerinde, "1453 Fatihin Şehitlerinden Büyük Kumandan Akbıyık Hazretlerinin Ruhuna Fatiha" ibaresi yazılıdır. Hacı Bayram-ı Velî'nin halîfesi olup Bursa'da medfun Akbıyık ile bu cami'in banîsi olan Akbıyık Muhiddin Efendi isim benzerliğinden dolayı karıştırılabilmektedir. Gerek h.953 (1546) ve h.1009 (1600) tarihli *Tahrîr Defterleri*'nde gerekse Ayverdi'nin *Fatih Devri Mi'marîsi* isimli eserinde Akbıyık Mescidi'nde tekke faaliyeti yürütüldüğünden söz edilmez³⁵¹⁶. Köprülü Fazıl Mustafa Paşa³⁵¹⁷ henüz vezir olmadan, Saray hizmetine girip dergâh-ı alî müteferrikalığına ta'yin edildiği sıralarda Akbıyık Cami'i'nin avlusuna Halvetiyye'den Çarhacı Şeyh Ahmed Efendi için bir tekke inşa ettirmiştir³⁵¹⁸. Mukabele günü çarşamba olan Akbıyık Tekkesi 1890 yılına gelindiğinde arsa halini almıştı³⁵¹⁹. 1919 tarihli *Rehber-i Tekâyâ*'da da harab vaziyetde olduğu kayıtlıdır³⁵²⁰. Cami' kısmı günümüzde ibadete açıktır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³⁵¹³ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 10.

³⁵¹⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 24a.

³⁵¹⁵ h.814 (1411) yılı fetih öncesine tekabül ettiğinde bir okuma hatası bulunmaktadır. Bkz. Reşad Ekrem Koçu, "Akbıyık Cami'i", *İA*, 1/507.

³⁵¹⁶ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 10; Mehmet Canatar, a.g.e., 17; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarîsi*, 11.

³⁵¹⁷ 1637 yılında Vezirköprü'de doğmuş, 1680'de yedinci vezir olmuş, 1689'da vezir-i a'zamlığa getirilmiş, 1691 yılında da bu makamda iken Avırturyalılar'a karşı yapılan savaşta şehid düşmüştür. Bkz. Abdülkadir ÖZCAN, "Köprülüâde Fâzıl Mustafa Paşa", *TDVİA*, 26/263-265.

³⁵¹⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 24a.

³⁵¹⁹ Bandırmalızade, a.g.e., 11.

³⁵²⁰ Yeşilzade, a.g.e., 9.

Çarhacı Ahmed Efendi (v.1669), Kasım Virdî Efendi (v.1723), Osman Efendi, Muhammed Karahisarî (v.1775), Taşçı Ahmed Efendi, İsmail Efendi, Taşçı Seyyid Halil Efendi (v.1844), Taşçı Seyyid Hacı Ali Efendi

1. Muhammed Salih Efendi ve İsmail Hakkı Efendi: *Nüfus Vukuatı Defteri*'ndeki kayda göre Seyyid Hacı Ali Efendi'nin vefatından sonra m.1848/h.1264 yılında doğan oğlu M. Salih Efendi postnişin, m.1840/h.1256 yılında doğan oğlu İsmail Hakkı Efendi de şeyh-i sanî olmuştur³⁵²¹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de de meşihatın bu iki kardeşin uhdesinde olduğu kayıtlıdır³⁵²². Ancak 1889 yılına aid Meclis-i Meşayih Defteri kaydında M. Salih Efendi'nin meşihat hizmetini terk ettiği, İsmail Hakkî Efendi'nin de Kütahya'da Rüşdiye Mektebi'nde muallim-i sanî olarak çalıştığı ifade edilmektedir. Bu tekkeye talib olanların arzuallerini değerlendiren Meclis-i Meşayih 14 Receb 1306 (16 Mart 1889) tarihinde Kütahya Niyabet-i Şer'iiyesi'ne yazı göndererek İsmail Hakkî Efendi'nin İstanbul'a gelip şeyhlik vazifesini ifa edip etmeyeceğinin bildirilmesini istemiştir³⁵²³.

39. Süleymaniye Mahallesi

217. Hilalci Hanı Tekkesi

Hilalci Hanı günümüzde unutulmuş, kaynaklarda pek yer bulmayan bir handır. Süleymaniye Cami'i'nin batısındaki avlu duvarları ile Rabi ve Salis Medreseleri arasında Tiryaki Çarşısı bulunmaktaydı. Bu çarşı ortadan kaldırılarak cadde genişletilmiş ve Prof. Sıddık Sami Onar Caddesi ismi verilmiştir. 1937 yılında İstanbul Vakıflar Direktörlüğü'nce verilen bir ilanda³⁵²⁴ Süleymaniye, Tiryaki Çarşısı, 51 numarada bulunan Hilalci Hanı'na ait bazı odaların kiraya verileceği duyurulmaktadır. *Pervititch Haritası* incelendiğinde Tiryaki Çarşısı 51 numaranın Süleymaniye Tıp Medresesi kapısına denk geldiği görülmektedir. Prof. Sıddık Sami Onar Caddesi 433 adadaki medresenin bir kısmının XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başında Hilalci Hanı olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır. 1894 depreminde ağır hasar gören Hilalci Hanı'nın arka tarafına inşa edilen binada faaliyet gösteren Kadın ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi boşatıldıktan sonra Kitap Şifahanesi buraya

³⁵²¹ İTNVD, 154.

³⁵²² *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 1/5.

³⁵²³ IST.MFT.MSH d.1769 s.218.

³⁵²⁴ *Son Posta Gazetesi* (9 ocak 1937), 15.

taşınmıştır. Süleymaniye Tıp Medresesi 2009 yılında Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ne tahsis edilmiştir. Medresenin restorasyonu 2017 yılında tamamlanmış olup günümüzde Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından kullanılmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ali Baba, Hâfız Seyyid Mehmed Fehmî Efendi (v.1869), Hocaade Seyyid Ahmed Kâmil Efendi (v.1894), Ali Baba

- 1. ? Baba:** Ahmed Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâsı*'nın elimizde bulunan fotokopi nüshasında ismi tam okunamamaktadır³⁵²⁵. Hilalci Hanı'nın bir odasında şeyhlik yapmış, vefat edince Süleymaniye Cami'i hazîresinde türbedar odasının arkasına defnedilmiştir³⁵²⁶.
- 2. Ali Baba:** 1836'daki Mihrimah Sultan Düğünü'ne Hilalciler Hanı'ndan Nakşî Şeyhi Ali Baba davet edilmiştir³⁵²⁷.
- 3. Hâfız Seyyid Mehmed Fehmî Efendi:** Filibelidir. Hassa Süvari yüzbaşılığından emekli olduğundan Hacı Yüzbaşı Baba lâkabıyla tanınmıştır. Geredeli Halil Efendi ile Kütahyalı Evliyazade İsmail Hakkî Efendi'den hilafet almış, Hilalci Hanı'nda bir kaç tarikatın usûllerine göre zikir icra ettirmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun verdiği bilgiye göre Edirnekapısı dışında, birinci mezarıcı kulübesi arkasında, başında hamidiye fesi, göğsünde destarlı ve işlemeli, müjgânlı gibi bir Nakşî tacı bulunan şahidesinde ta'likle şu ibare yazılıydı: "*Hû / Kutbu'l-ârifîn ğavsu'l-vâsılîn / Geredeli el-Hac Halil Efendi / hazretlerinin hulefay-ı kudsiyyet- / nûmasından ve sultanu'l-ârifîn / imamu'l-âşıkîn müfessir-i Miftahü't Tefâsir / Evliyazade Kütahyavî İsmail Hakkî / Efendi hazretlerinin taraf-ı isna-i aşereden / murabba ve halîfe-i maârif-i istivâsı seyyid-i ehl-i / yakîn hassa süvari yüzbaşılardan Filibevî / es Seyyid el-Hac Hâfız Mehmed Fehmî Efendi / hazretlerinin rûh-i celîl-i mukaddeseleriyçün / rızae'n lillahi teale'l-Fatiha / sene 1285 fî ğurre-i (Şevva) Leyvm-i salı*" ³⁵²⁸ (15 Ocak 1869).

³⁵²⁵ Esin Demirel İşli ismini "Şorolop Baba" olarak okumuştur. Bkz. Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 71.

³⁵²⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 253.

³⁵²⁷ Baycar, a.g.e., 96.

³⁵²⁸ CSRA, 116/254.

4. Hocaade Seyyid Ahmed Kâmil Efendi: m.1850/h.1250 yılında dünyaya gelmiştir³⁵²⁹. Babası, Silivri Müftüsü Ahıskalı Osman Efendi³⁵³⁰ Silivri'deki Pîrî Mehmed Paşa Cami'i hazîresinde medfundur³⁵³¹. Ahmed Kâmil Efendi tahsilini tamamlayıp Defter-i Hakanî'de çalışmaya başlamıştır³⁵³². İlk intisabı Halvetî-Şa'banî meşayihinden Geredeki Halil Efendi'ye olmuştur. Mürşîdinin ömrü vefa etmeyince vasiyetine binaen halîfesi Hacı Yüzbaşı lâkablı Hâfız Seyyid Mehmed Fehmî Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlayarak hilafet almıştır. Hacı Yüzbaşı icazeti "*nefese ve kafese rağbet etmeyeceksin*" şartıyla vermiştir. Ahmed Kâmil Efendi ayrıca Murad Molla Tekkesi Şeyhi Mehmed Murad Efendi'den de Nakşî-Müceddidî hilafeti almıştır³⁵³³. Ahmed Kâmil Efendi şeyhinin vefatından sonra Hilalci Hanı'nda bir müddet mukabele yaptırdıktan sonra m.1877/h.1294 yılında tekkesini inşa ettirmeğe muvaffak olmuştur. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin yazdığına göre Ahmed Kâmil Efendi'nin postanede çalıştığı esnada tekkenin nizam ve intizamı, etrafa gösterdiği şa'şaaı herkesi hayran bırakmaktaydı. Fakat memuriyetden ayrılınca tekkenin geliri azaldı ve durum tersine döndü. m.1872/h.1289 yılında 68 sayfadan ibaret Divan'ı basılan Ahmed Kâmil Efendi 12 Safer 1312 (14 Ağustos 1894) salı günü vefat etmiştir³⁵³⁴. Semahanenin parmaklıkla ayrılan arka kısmında defnedilmiş olup sandukası vardır. 18 Şa'ban 1324³⁵³⁵ (7 Ekim 1906) günü vefat eden eşi Fatma Revnak Hanım da türbede medfundur. Halîfelerinden Ali Efendi, Edirnekapısı dışında, Hacı Yüzbaşı Baba'nın ayak ucuna defnedilmiştir. Ta'likle yazılı şahidesini C. S. Revnakoğlu şöyle okumuştur: "*Hüve'l-Bakî / Sarmaşık Mahallesi'nde / Hakkî Efendi Dergâh-ı Şerîfi / hulefalarından ve*

³⁵²⁹ İTNVD, 445.

³⁵³⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209; CSRA, 116/256.

³⁵³¹ İbnü'l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1128.

³⁵³² Ahmed Muhyiddin Efendi tahkîke muhtaç şu bilgilere *Tomar*'da yer vermiştir: "*Defterhane'nin tapu kâğıtlarına sahte mühür uydurduğundan bazı hilekârlıkda bulunur. İş meydana çıkdıkda İstanbul'da 2 sene hapis ile teşhir olunur. Bilahare postahaneye 800 kuruş ile devam itdiği sırada dört-beş yüz liradan mütecaviz akçe ile bir zaviye bina eyler. Postahanede dahi bazı memurin ile uyuşub birkaç yüz lira da tekyenin su yollarına ve mefruşatına sarf olundukda ihtilasatı (hırsızlığı) meydana çıkarsa da Sadr-ı Said Paşa'nın kaimpederi dahi zimedhal (işin içinde) bulunmakla keff-i lisan olunur ve oğlu Fuad dahi pederinin işine ... Bab-ı Seraskerî redif memuru olur. Ne olursa o dahi bir hayli akçe sirkat ider. Nihayet kovarlar. Tekye de suyunu çekmiş değirmene döner. Vah esefa!*" Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209.

³⁵³³ CSRA, 116/257.

³⁵³⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 209; İbnü'l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1128. Mükrimin Halil Yinanç, vefat tarihini sanduka önündeki levhadan 12 Safer 1310 (4 Eylül 1892) olarak notlarına almıştır.

³⁵³⁵ Mükrimin Halil Yinanç, *El Yazısıyla Mezar Taşı Kayıtları*.

Cezayir / muhacirlerinden eş Şeyh el-Hac / Ali Efendi'nin ruhuna Fatiha / sene 1301³⁵³⁶

5. **Ali Baba:** Halvetiyye'nin Sinaniyye koluna mensubdur. Hilalci Hanı'nda zikir icra ettirmiş olup Eyyûb Oluklubayır'daki Sinanî Tekkesi'nin hazîresinde medfundur³⁵³⁷.
6. **Ali Baba:** Halvetî-Sinanî meşayihindendir. Süleymaniye Cami'i hazîresinde medfundur³⁵³⁸.
7. **Kadrî Efendi:** Hilalciler Hanı esnafının yiğitbaşı idi. Ali Baba'dan Halvetî-Sinanî hilafeti almış, mürşîdinden sonra bu handa usûl icra ettirmiştir³⁵³⁹.
8. **İsmail Efendi:** Kadrî Efendi'nin halîfesi olup m.1908/h.1326 yılında vefat etmiştir³⁵⁴⁰.

40. Sümbül Efendi Mahallesi

218. İskender Çelebi (Ata Efendi) Tekkesi

Fatih, Sümbül Efendi (eski Ali Fakih) Mahallesi, Ağa Çayırı Caddesi, Ağaçkakan Sokağı, 20 numarada, 1170 ada 11,12,13 parsellerdeki Ağaçkakan Mescidi'ni Debbağ İskender Çelebi inşa ettirmiş, minberini Kalaycızade Mehmed Efendi koydurmuştur³⁵⁴¹. Esin Demirel İşli, Mustafa Özdamar, Derya BAŞ ve M. Baha Tanman, C. S. Revnakoğlu'nun notlarını yeterince incelemediklerinden gerek bu tekke ile Ağaçkakan Tekkesi'ni gerekse Şeyh Ata Aşkî Efendi ile Ağaçkakan Tekkesi şeyhzadesi Aşkî Naili Eren'i birbirine karışdırmışlardır. Ağaçkakan semtinde iki ayrı Bedevî Tekkesi bulunmaktadır. İlki Şeyh Ahmed Niyazî Efendi'nin Yazıcı (eski Dana Yokuşu) Sokağı, 1176 ada 7 parselde inşa ettirdiği "Ağaçkakan", "Ahmed Niyazî Efendi", "Kocamustafapaşa Bedevî" "Şeyh Nailî" gibi isimlerle anılan tekkedir. İkinci tekke ise Ağaçkakan (İskender Çelebi) Mescidi'nde tesis edilmiştir. Şeyh M. Ataullah Aşkî Efendi 1921 yılında etraftan topladığı beş bin kuruşla müezzinliğini yaptığı İskender Çelebi Mescidi'nde cumayı cumartesiye bağlayan geceler Bedevî usûlünü icra ettirmeye başlamış, Settariye Tekkesi Şeyhi M. Rami

³⁵³⁶ CSRA, 116/264.

³⁵³⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 253.

³⁵³⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 253.

³⁵³⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 253.

³⁵⁴⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 253.

³⁵⁴¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 20b.

Gülman da zaman zaman halîfesinin tekkesine gelip zikri idare etmiştir³⁵⁴². Hayalî Küçük Ali, Eyyûbî Zenci Hâfız Mehmed Efendi, Orta Mekteb kâtibi Mahmud Beğ, Yorgancı Raşid Gürer, Salahaddin Beğ ve Pepe Şevket bu tekkenin zakirleri idiler³⁵⁴³. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki kayıdda M. Ata Efendi'nin İskender Çelebi Mescidi'nde cumartesi gecesı yatsı namazı sonrası Mülk Suresi kıraati ve zikrullah icrası için Mahmudpaşa Mahkeme-i Şer'ıyyesi'nde tanzim ettirdiği vakfiyeyi ekleyerek meşihatın tevcihi için 6 Şubat 1922'de Meclis-i Meşayih'e müracaat ettiği anlaşılmaktadır³⁵⁴⁴. C. S. Revnakoğlu'nun verdiği bilgiye göre ise M. Ata Efendi tarafından şeyhi M. Rami Efendi'ye yazdırılan vakfiye ve “nukûd-ı mevkufe” tescil edilemediğinden meşihat resmileşememiştir³⁵⁴⁵. Tekkelerin sedd olunması sonrasında çatısı yıkılıp dört duvar halini almıştır. Avlu kapısından girişde solda İskender Çelebi'nin kabri ve başında latin harfli kitabesi, yanında da müezzin Seyyid Süleyman Efendi'nin oğlu M. Ali Efendi'nin kabir taşı bulunmaktadır. Ahmed Bilgin Turnalı 22 Ekim 1980 günü bu cami'i tedkik ederken cemaatden Muhiddin Cevher ile görüşmüş, hazîrede bulunan serpuşlu bir başka taşın eski müezzin Hakkı Yeşiltuna tarafından buraya getirildiğini öğrenmiştir. M. Cevher 1932'de mahalleye geldiğini, cami'in harap vaziyetde olduğundan namaz kılınmadığını, imam Aziz Efendi'nin yandaki evde oturduğunu anlatmıştır³⁵⁴⁶. İskender Çelebi Cami'i halkdan toplanan parayla 1955-1957 yılları arasında yeniden inşa edilmiş olup günümüzde de ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Mehmed Ataullah (Ata) Aşkî Efendi:** m.1868/h.1285 yılında dünyaya gelmiştir. Hadice Hanım (v.1904/h.1322) ile Bedeviyye'den Ağaçkakan Tekkesi Şeyhi Ahmed Niyazî Efendi'nin halîfesi Hakkâk Ali Vassî Efendi'nin oğludur. Hakkâklık san'atında “Azmi” mahlâsını kullanan Ali Vassî Efendi Ağaçkakan Tekkesi'nde bir müddet süt kardeşi Mustafa Nailî Efendi'ye niyabet etmiş, ardından da hilafet vermiştir³⁵⁴⁷. Hakkâklık san'atını eniştesi Tefvik Aşkî Efendi'den öğrenen³⁵⁴⁸ Ata Efendi imal ettiği mühürlerde Aşkî

³⁵⁴² M. Rami Gülman, *Hayat-ı Ramî*

³⁵⁴³ CSRA, 15/107.

³⁵⁴⁴ IST.MFT.MSH d.1746 s.39.

³⁵⁴⁵ CSRA, 15/106.

³⁵⁴⁶ ABTA, Ağaçkakan Tekkesi Dosyası

³⁵⁴⁷ CSRA, 15/103.

³⁵⁴⁸ CSRA, 15/103.

imzasını kullanmıştır³⁵⁴⁹. Çağaloğlu'nda bir hakkâk dükkânı işletmiş, hakkâklar esnafının yiğitbaşılığını yani kethüda yardımcısını üstlenmiştir. Ağaçkakan İskender Çelebi Mescidi'nin de müezzini idi. Settariye Tekkesi postnişîni M. Rami Gülman'dan Bedevî hilafeti almıştır. Gülman, *Hayat-ı Ramî* isimli eserinde şu bilgiler vermektedir: “Şeyh Ali Vasfî mahdumu Mehmed Ata Aşkî Efendi istihlaf edilerek Ali Fakih Mahallesi'ndeki Cami'-i Şerîfe nukûd-ı mevkûfe idaresine dört bin kuruş ile meşihat vaz' edilerek Ata Aşkî Efendi iclâs edilmiş, orasını dergâh haline koyduğu gibi ihya etmiştir. Bazı haftalar gider mukabelede bulunur idim. Gayet kalabalık olurdu. Ahali sever, cidden maddeten ve ma'nen terakki ve tealisine gayret ediyorlardı. Ahaliye kendini sevdirmiş olduğundan büyük ve küçük herkes gelir ve civar meşayih dahi her hafta bulunurlardı. Çok güzel sohbetler ve muhabbetler olurdu. Vefatında Ankara'da Kızılcahamam'da olduğumdan maalesef cenazesinde bulunamadım. Pederi Hacı Vasfî el Bedevi Efendi'nin yanına defnedildiği büyük mahdumu Nureddin Efendi'den bilahare mesmûum olmuştur.”³⁵⁵⁰ Ali Fakih Mahallesi 2 numaradaki evinde 5 Kânun-ı sani (Ocak) 1932 günü vefat eden Şeyh Ata Efendi, Silivrikapısı dışında Ayvalık Kabristanı'na defnedilmiştir³⁵⁵¹. 4 oğlu vardı. Vasfî küçük yaşta vefat etmiştir. Doktor Mehmed Şehabeddin Gürçağlar 1938 yılında vefat etmiştir. Oğullarından hilafet verdiği Mehmed Nureddin (Nuri) Gürçağlar polislikten emekli olduktan sonra sebze halinde çalışmış ve 1947'de vefat etmiştir³⁵⁵². II. Dünya Savaşı yıllarında satılana kadar babasından kalan evde ikamet eden M. Nureddin Beğ, Remlî Tekkesi Şeyhi Hüseyin Halis Efendi'nin kız kardeşi Şahende Hanım'ın (v.19 Nisan 1947) kızı Hasene Hanım'la evlenmiş, Hasan Sezai, Mehmed Metin, Nurten ve Gülten isimli çocukları olmuştur. Diğer oğlu Cemil Gürçağlar ise gümrük müdürlüğü yapmış, Bostancı'daki köşkünde oturmuş ve çocuğu olmadan vefat etmiştir³⁵⁵³.

³⁵⁴⁹ <http://www.arteorientalis.com/ataefendi.htm>, ziyaret tarihi:11.10.2020

³⁵⁵⁰ M. Rami Gülman, *Hayat-ı Ramî*

³⁵⁵¹ CSRA, 15/103.

³⁵⁵² CSRA, 15/108.

³⁵⁵³ Aileye ilişkin bilgiler M. Nureddin'in oğlu Hasan Sezai'nin (1926-2019) oğlu Aykut Gürçağlar'la 16 Ekim 2020 günü yapılan görüşmede öğrenilmiştir.

219. Ağaçkakan (Ahmed Niyazî Efendi-Şeyh Nailî-Kocamustafapaşa Bedevî)

Tekkesi

Fatih, Sümbül Efendi (eski Ali Fakih) Mahallesi, Ali Fakih Caddesi, Yazıcı (eski Dana Yokuşu) Sokağı, 1176 ada 7, 284,285, 286 parsellerde idi. Tevhidhane 285 parselde, hazîre ise 285 ile 286 parseller arasındaydı. Yarıcılar Sokağı 6 numaradaki apartman ve güneyindeki bahçesi tevhidhanenin arsasını işgal etmektedir. İ. H. Ayverdi'nin haritasında bu tekke sehven "Mihrişah Hatun Tekkesi" olarak işaretlenmiştir. Tabîbzade tekkenin h.1256 (1840) yılında bina edildiğini yazmıştır. Tekkeyi yaptıran Ahmed Niyazî Efendi, Bedevî meşayihinden İbrahim Edhem Selamî Efendi'nin halîfesidir. C. S. Revnakoğlu'nun 18 Ağustos 1941 günü nukebadan İsmail Dede'nin yardımıyla tesbit edip okuduğu inşa kitabesinde şu manzume bulunmaktaydı:

"Hû
Kutbu'l-aktâb-ı cihân hazret-i Seyyid Ahmed
Zümre-i ehl-i kerâmâtın odır pişvâ
Vahdet-i ayn-ı tarîk mefahar-ı sâdat-ı kiram
Melce-i ehl-i sülûk mazhâr-ı şer'-i Nebevî
Yumdu göz seyr-i temaşay-ı sivâdan bînikâb
Gevher-i bahr-ı hakikat idi seniyy-i senevî
Hazret-i Ahmed Niyazî de onun râhında
Gelüb himmetiyle bina eyledi resm-i nevî
Tarâb-engîr-i cihân oldu bu vâlâ dergâh
Feyz alur bunda gelen cümle şehri ve kırevî
Tob olub halka-i tevhîde girince uşşâk
Arşa payveste olur zikr ile âşıkân-ı Alevî
Bîbedel tekye-i ziba ki nazîri nâyâb
Budur erbâb-ı muhabbet olana ismet evi
Yazdı bünyadına cevherle Kerîm tarîh
Hankâh-ı fukara şehre bu cayı Bedevî
Sene 1257"

Bu kitabe tekkeler seddolunmadan evvel Dana Yokuşu'na açılan cümle kapısı üzerindeyken yerinden çıkarılıp bahçede sığınak kapağı olarak kullanılmıştır. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de Ahmed Niyazî Efendi'nin tesis ettiği tekkenin 7 Ramazan 1268 (25 Haziran 1852) tarihli vakfiyesinin özeti şöyledir: "Kocamustafapaşa'da kâin mahalle-i mezbûrede dahiliyye ve hariciyyeyi ve hariciyyesinde bir sema'haneyi hâvî menzîlini zaviye olmak üzere vakf iderek tevliyet ve meşihatini neslen ba'de nesl evlâdının eslâh ve erşedine şart ve zaviye-i mezbûre derûnunda kâin menzîlini şeyhin süknasına tahsîsi

*şart itmiştir*³⁵⁵⁴. Şeyh Mustafa Nailî Efendi 1896 yılında sürgün edildikten sonra tekke 12 sene kapalı kalmış ve harap olmuştur. Meşrutiyetin ilânı sonrası Şeyh Ahmed Niyazî Efendi tekkeyi tamir ettirerek 1925 yılına kadar burada ikamet etmiştir. Mukabele günü çarşamba olan tekkede Arab Salih Efendi, Paşmakçı Tekkesi Şeyhi Kasımpaşalı Cemaleddin Efendi ve Hayrî Efendizade İbrahim Efendi zakirlik yapmışlardır³⁵⁵⁵. Şeyh Rami Efendi'nin hatıralarında anlatıldığına göre şeyh ailesinin ayrılması sonrasında tekke meşrutasında Derviş İsmail 6 lira kirayla oturmuştur. 1946'da hazırlanmış Kadastral Haritaları'nda 282 m² büyüklüğündeki 7 parselin (Yazıcı Sokağı üzerindeki 10 ile 14 numaralı apartmanların arasında kalan boşluk) Naili oğlu Ali Aşkı'ya, 934,5 m² büyüklüğündeki 284 ve 285 parsellerin Şeyh M. Arif Efendi'nin oğlu Hakkı Efendi'ye, 1.156,5 m² büyüklüğündeki 286 parselin de Enise Hanım'a aid olduğu tesbit edilebilmektedir. Esin Demirel İşli tarafından doktora tezinde yayımlanan fotoğrafta tekke binaları ve 10'a yakın kabir taşından oluşan hazîresi görülebilmektedir. Bakımsızlıktan yıkılan tekkenin enkazı 11 Nisan 1949 tarihinde satılmıştır³⁵⁵⁶. C. S. Revnakoğlu 18 Ağustos 1941 tarihinde şu tesbiti yapmıştır: *"Dergâh-ı Şerîf bağçesinde yuvarlak, oymalı, oluklu beyaz mermerden sarnıç kapağı bileziğinde güzel ta'lik yazısı ile çevreleme "Devletlû ismetlû Adile Sultan hazretlerinin cariyelerinden merhûme Ceylan Usta'nın / eser-i hayriyesidir. Sene 1305"*³⁵⁵⁷. İmar düzenlemeleri esnasında 1176 ada 7 parsel ortadan kaldırılmış, tekkenin arsası günümüzde Yazıcı Sokağı üzerindeki 10 ile 14 numaralı apartmanların arasında boş durmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

el-Hac Seyyid Ahmed Niyazî Efendi (v.1877), Muhammed Arif Efendi (v.1884)

- 1. Mustafa Nailî Efendi:** Şeyh M. Ârif Efendi'nin oğludur. 1282 yılı Rebiu'l-ahir (1865 Eylül) ayında İstanbul'da doğmuştur. Mekteb-i Tıbbiye-yi Mülkiye'ye kaydolmuşsa da Fizyoloji sınıfındayken babasının irtihali üzerine okulu bırakmak durumunda kalmış³⁵⁵⁸, Dolmabahçe Cami'i hatîbliğine ta'yin edilmiştir. Şeyh M. Ârif Efendi'nin vefatı sonrasında 2 yıl

³⁵⁵⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 13/72.

³⁵⁵⁵ CSRA, 216/285.

³⁵⁵⁶ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 29,301.

³⁵⁵⁷ CSRA, 62/181.

³⁵⁵⁸ CSRA, 81/202.

kadar tekkede niyabeten bulunan Hakkâk Şeyh el-Hac M. Vassı Efendi tarafından 3 Zilhicce 1303 (1 Eylül 1886) günü Mustafa Nailî Efendi'ye Bedeviyye'den hilafet verilmiş, İstavroz Tekkesi Şeyhi Seyyid Efendi tarafından da makamına iclâs etdirilmiştir³⁵⁵⁹. "Kanbur Nail" lâkabıyla tanınıyordu. 1306 yılı Cemaziyü'l-ahir (1889 Şubat) ayında Tanta'ya giderek Pîr Seyyid Ahmed el Bedevî'nin türbesini ziyaret etmiştir³⁵⁶⁰. 1896 yılına gelindiğinde Mustafa Nailî Efendi ve kardeşi İsmail Hakkı Beğ İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul'daki merkezi durumundaki Numune-i Terakkî Mektebi'nde yapılan toplantıların en mühim simaları arasında yer alıyor, Samatya şubelerini de idare ediyordu. Numune-i Terakki Mektebi Müdürü Nadir Beğ Tokatlıyan Otelinde eski talebesi Mazhar Beğ'i cemiyete ısrarla dahil etmek istemesi, eniştesi Zülüflü İsmail Paşa'nın kulağına gidince gizli yürüyen siyasî faaliyet aşikâr oldu. Cemiyetin Sultan II. Abdülhamid'i devirerek yerine Murad veya Reşad'ı getirmeyi plandığının öğrenilmesi üzerine Otel çıkışında tevkif edilen Nadir Beğ, sorgu sırasında Şeyh Mustafa Nailî Efendi'nin de ismini de cemiyet üyeleri arasında saymıştı³⁵⁶¹. Fransa'ya kaçan Fuad Paşa'nın torunu Mustafa Hikmet Beğ'le gizli mektuplaşmaları öğrenilen ve 18 Teşrin-i evvel 1312 (30 Ekim 1896) cuma gecesini tekkesi basılan Şeyh Nailî Efendi Beşiktaş ve Yıldız Karakolları'nda sorgulandıktan sonra ailesiyle birlikte 18 Teşrin-i sani 1312 (30 Kasım 1896) günü Trablusgarb'a sürgün edilmiştir³⁵⁶². 2,5 sene akrep ve yılanların yoğun olduğu Urfele kasabasında kalan Şeyh Nailî Efendi, mutasarrıf Hayri Beğ'in yardımıyla Humus'a gelmiş, 2 sene sonra da vali Arnavud Receb Paşa'nın muvafakatıyla Trablusgarb merkezine ulaşmıştır. Bu şehirde yakın ilgisini gördüğü Receb Paşa³⁵⁶³, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası Serasker ta'yin edilince aynı vapurla hep birlikte İstanbul'a döndüler. Hürriyet kahramanı olarak karşılanan Şeyh Nailî Efendi ve ailesi için dostları tarafından ikametleri için Şehzadebaşı, Fevziye Caddesi'nde bir konak ayarlanmıştı. İstanbul'daki ilk günlerini Şeyh M. Rami Gülman şöyle anlatıyor: "*Çarşamba günü dergâha ziyarete hep birlikte*

³⁵⁵⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 159.

³⁵⁶⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 159.

³⁵⁶¹ Süleyman Kâni İRTEM, "Saray ve Babiâli'nin İçyüzü", *Akşam Gazetesi* (8 Haziran 1937), 10.

³⁵⁶² Mehmed Zeki PAKALIN, *Sicill-i Osmanî Zeyli* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009), 17/128-129.

³⁵⁶³ CSRA, 202/189.

gitmemizi rica etmişti. O sabah erkenden Beylerbeyi'nde İstavroz Dergâhı Şeyhi Seyyid Said Efendi ile birlikte Şehzadebaşı'ndaki konağa geldik. Öğle yemeğinden sonra Seyyid Said Efendi başka bir mahalle gitdi. Biz de Siyahî Hâfız Hakkî Efendi, Şeyh Nailî Efendi her üçümüz bir arabaya binerek doğruca Ağaçkakan Dergâh-ı Şerîfi'ne gitdik. Bizim geldiğimizi haber alan oradaki ihvan da bizi karşıladılar. Hep birlikte dergâh kapısını açarak içeriye girdik. Şeyh Nailî merhûm bıraktığı vaziyet gözünün önüne gelmiş olacak ki bu viraneyi görünce hemen çam ağacının dibine şöylece oturdu. İşte o saatde Şeyh Nailî Efendi ölmüştü. Çünkü vaziyeti, rengi, hali, tavr-ı hareketi gösteriyordu. Ne kadar teselli edildiyse de faidesi olmadığı muhakkak idi. İşte o çam ağacına dayandığı halde bir saat oturdu. Fakat o saate "saatü's şûm", "saatü'l-mevt" demek daha muvafık olur. Ziyaretine gittiğimiz zaman rahatsız olduğunu söylüyordu. Bir hafta sonra vefatı haberi alındı. Bu sefer cenazeye gitdik. Sünbülîler etrafını almışlar. Ve Musa Kâzım ve daha birçok İttihat ve Terakki erkânı mevcut idi. Techîz ve tekfîni icra ve ifa edildi. Doğruca Kocamustafapaşa Hazret-i Sünbül Hankah-ı Şerîfi'nde cenaze namazı ba'de'l-eda dergâhına getirilerek lahd-i mahsusa defn olundu. Dergâh bir viraneydi. Biz de Şeyh Seyyid Said Efendi ile zikri geçen çam ağacı altına oturduk. Mezarın başında birçok nutuklar okundu, sözler söylendi. Nail'in mezarı gümüşden i'mal edilecekti. Maalesef çam ağacı bile kurudu. Nail merhûmun mezarı halâ kendini koyduğumuz gibi virane halindedir."³⁵⁶⁴ Sürgününe sebep olduğu gerekçesiyle Meclis-i Meşayih Reisi ve Kadirîhane postnişini Ahmed Muhyiddin Efendi aleyhine açtığı davadan sonuç alamamıştır³⁵⁶⁵. Şehzadebaşı'ndaki konakda bir süre hasta yatdıktan sonra 1326 yılında Zilkade ayının 20'sini 21'ine bağlayan (14 Aralık 1908) pazartesi gecesi vefat eden³⁵⁶⁶ Şeyh Nailî Efendi'nin naaşı dergâhların seddinden bir müddet sonra Ağaçkakan Tekkesi hazîresinden Kozlu Kabristanı'na nakledilmiştir. 5 erkek bir de kız çocuğu vardı. Tekkenin meşihati en büyük oğlu Ahmed Niyazî Eren'e tevcih edilmiştir. Ali Aşkı Naili Eren 9 Zilhicce 1310 (23 Haziran 1893) günü İstanbul'da doğmuş, Fransa'da üniversite okumuş, Milli Mücadele yıllarında hariciye, matbuat ve istihbarat hizmetlerinde görev almış, Ankara ve Mersin'de istihbarat şefliği,

³⁵⁶⁴ M. Rami Gülman, *Hayat-ı Ramî*.

³⁵⁶⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 159.

³⁵⁶⁶ CSRA, 81/202.

Konya'da Öğüt Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü yapmıştır. 1923 yılında bankacılık sektörüne geçen Aşkı Naili Beğ Selanik ve İtibar-ı Millî Bankaları'nda çalışmış, Ziraat Bankası'nda İstanbul şubesi müdür yardımcılığı, Konya, Aydın, Trabzon, İzmir ve Merkez şube müdürlüklerinde bulunmuştur. 1945 yılında önce Belediyeler Bankası sonra da İller Bankası Genel Müdürü olmuştur³⁵⁶⁷. 1952 yılında vefat edip Kozlu Kabristanı'na defnedilmiştir. Hesap uzmanı olan Arif Naili Eren 1962 yılında vefat etmiş ve aile kabristanına defnedilmiştir. Nahid Eren Devlet Demiryolları muhasebe şubesinden emekliye ayrılmış ve 1955 yılında vefat etmiştir. Kızı Nuriye Fikret ise Topkapı'da muayenehanesi olan doktor Nasır Şevki ARCAĞ (v.1970) ile evliydi.

2. (vekil) Hakkâk Rıf'at Vefa Efendi: C. S. Revnakoğlu Arşivi'ndeki Dosya:81/225'de Rıf'at Vefa Efendi, Mustafa Nailî Efendi'nin süt kardeşi ve halîfesi olarak gösterilirken Dosya:15/102'de Ali Vasfî Efendi'nin halîfesi olarak kaydedilmiştir. Dosya:15/103'de ise Ali Vasfî Efendi, Mustafa Nailî Efendi'nin süt kardeşi olarak kayıtlıdır. Şeyh Nailî Efendi sürgün edilince Ağaçkakan Tekkesi'ne bekçi olarak bırakılan Rıf'at Vefa Efendi Bedevî usûlü icrasına devam edince darbe teşebbüsünün merkezlerinden biri olarak görülen tekke tamamen kapatılmıştır³⁵⁶⁸. Cağaloğlu'ndaki Hakkâklar Çarşısı'nın köşesindeki 18 numaralı dükkânda hakkâklıkla iştigal eden Rıf'at Vefa Efendi 1912 yılında 60 yaşındayken vefat etmiştir³⁵⁶⁹.

3. Ahmed Niyazî Eren: Şeyh Mustafa Nailî Efendi'nin oğludur. 17 Şevval 1308 (25 Mayıs 1891) günü İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İstavroz Tekkesi Şeyhi Seyyid Muhammed Said Efendi'den Bedevî hilafeti almış, babasının vefatı üzerine Ağaçkakan Tekkesi postnişini olmuştur³⁵⁷⁰. 1925'de tekkelerin seddi sonrasında Ordu'da İnhisar (Tekel) Müdürlüğü'ne ta'yin olunan Ahmed Niyazî Efendi Giresun'da Fındık Kooperatifi muhasebeciliği yapmıştır. 1 Nisan 1938'de vefat edince Giresun'da defnedilmiştir³⁵⁷¹.

³⁵⁶⁷ *Ulus Gazetesi* (8 Şubat 1945), 2.

³⁵⁶⁸ CSRA, 81/225.

³⁵⁶⁹ CSRA, 15/102.

³⁵⁷⁰ CSRA, 81/225; 202/187.

³⁵⁷¹ CSRA, 202/187.

220. Kadrî Efendi Tekkesi

m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'ndeki kayda göre Kadiriyye tarîkine bağlı olan bu tekke günümüzde Fatih, Sümbül Efendi Mahallesi sınırları içinde kalan Ağaçekan mevkiinde, Emin Ganem Mektebi civarında idi³⁵⁷². XIX. ve XX. yüzyıla ait tekke listelerinde ise ismine rastlanmamaktadır.

Tekkenin Şeyhleri:

- 1. Kadrî Efendi:** Kadirî meşayihinden olduğu bilinmekle birlikte kaynaklarda hayatına ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.

221. Kocamustafapaşa Hankahı

Fatih, Sümbül Efendi (eski Ali Fakih) Mahallesi, Kocamustafapaşa Caddesi, 1177 ada 77, 91 parsellerdedir. Bizanslıların Hristiyanlığı kabulünde rol oynayan havari Hagios Andreas'a ithafen inşa edilen manastır 6. yüzyıla tarihlenmektedir. Bizans İmparatoru 8. Mikhailos'un yeğeni Theodora 1284 yılında burayı tamir ettirirken bir de kilise yaptırmıştır³⁵⁷³. Koca Mustafa Paşa bu kiliseyi temel ve duvarlarını muhafaza edip kubbe, mihrab ve minare gibi unsurlar ilave ettirmek suretiyle cami'e dönüştürmüştür. Cami'in sağdaki girişinde Şeyhülislam Efdalzade Hamidüddin Efendi'nin Arapça manzumesini ihtiva eden m.1486/h.891 tarihli kitabe yer alırken sol girişinde ise Arapça-Türkçe ifadelerden müteşekkil m.1491/h.896 tarihli şairi bilinmeyen bir kitabe bulunmaktadır³⁵⁷⁴. Sultan II. Bayezid'in Amasya'da kapı ağalığı vazifesini yürüten, İstanbul'a gelince de veziri olan Koca Mustafa Paşa'nın tesis ettiği külliye Halvetiyye'nin Cemaliyye kolunun banîsi Muhammed Cemaleddin-i Halvetî'ye (Çelebi Halîfe) tahsis edilmiştir³⁵⁷⁵. Ardından postnişîn olan Yusuf Sümbül Sinan Efendi'den itibaren Halvetiyye'nin Sümbüliyye kolunun asitanesi halini almıştır. Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülmecid ve m.1892/h.1309 yılında da Sultan II. Abdülhamid külliyei tamir ettirmiştir. Cami' etrafına medrese, derviş hücreleri, şeyh meşrutası, hamam, çeşmeler, muvakkithane, sıbyan mektebi, iki sebîl, türbeler ve hazîre ilave edilmek suretiyle Koca Mustafa Paşa Külliyesi teşekkül etmiştir. Tekkenin mukabele günü cuma idi. Hamam Cumhuriyet devrinde Vakıflar İdaresi tarafından özel şahıslara

³⁵⁷² Çetin, a.g.m., 586.

³⁵⁷³ Semavi Eyice, "İstanbul'da Koca Mustafa Paşa Cami'i ve Onun Osmanlı-Türk Mimarısındaki Yeri", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi* 5/8 (Eylül 1953), 154-156.

³⁵⁷⁴ *Hadîka*'da sol kapıdaki kitabeden bahsedilmemekde, sağdaki kitabenin ise Şeyhülislam Efdalzade Hamidüddin Efendi'ye ait olduğu belirtilmektedir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 79b.

³⁵⁷⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 184.

satılmış, medrese ise Diyanet İşleri Başkanlığı'na erkek Kur'an kursu olarak tahsis edilmiştir. Şeyh ailesinin ayrılması sonrası yıkılmaya yüz tutan 3 katlı ahşap meşruta binası 2008 yılında Fatih Belediyesi tarafından restore edildikten sonra İnsan ve İrfan Vakfı'na tahsis edilmiştir. Cami'in batısında, Koca Mustafa Paşa'nın kendisi için inşa ettirdiği düşünülen bir türbe bulunmaktadır. Paşa'nın Bursa'da idam edilip Pınarbaşı Kabristanı'na defnedilmesi sonrası kızı Safiye Hatun buraya gömülmüştür. Şeyh Sünbül Sinan Efendi'nin kabri üzerine inşa edilen türbeden sonra yanına Şeyh Ya'kûb-ı Germiyanî Türbesi, Şeyh Hasan Adlî Efendi Türbesi ve Şeyh Haşim Efendi Türbesi yaptırılmıştır. Zelzelede hasar görünce Şeyh Sünbül Sinan Efendi Türbesi m.1767/h.1179 yılında yeniden yaptırılmıştır. Türbe kapısından girildiğinde iki lahit dikkat çekmektedir. İlki Hekimoğlu Ali Paşa'nın kardeşi hattat Ömer Efendi'nindir. Serasker Rıza Paşa türbeyi tefriş ve tezyîn ettirmiş, avluya parke taşı döşetdirmiş, Sünbül Efendi'nin sandukası etrafına pirinç şebeke yaptırmış ve eski demir şebekeyi de Şeyh Nureddin Efendi'nin sandukası çevresine nakletdirmiştir. Kocamustafapaşalı olan ve Sünbül Efendi'ye derin muhabbeti sebebiyle buradaki türbede kılıç kuşanan Rıza Paşa, 1920'de İsviçre'de vefat ettikten sonra naaşı İstanbul'a getirilmiş ve vasiyetine binaen Sünbül efendi Türbesi'ne defnedilmiştir³⁵⁷⁶. Avlunun ortasındaki bir servi ağacı hakkında tevatür yoluyla günümüze kadar gelen bazı rivayetler mevcuttur. Kuruyan gövdesinin devrilmesini engellemek için zincirle muhafazaya alınmış, etrafı da ahşap bir kulübe şeklinde çevrelenmiştir. Üzerinde XIX. yüzyılın mühim hattatlarından Hâfız Ahmed Sünbülî³⁵⁷⁷ hattıyla 16 beyitlik bir manzume yazılıdır. bu Hankah ve Bezirgân Tekkesi hazîresindeki bazı kabir şahidelerinde, Cihangir Cami'i'nde bulunan –günümüzde Hat Eserleri Müzesi'nde- levhalarda Hâfız Ahmed Efendi'nin imzasına rastlanmaktadır. Çifte Sultanlar Türbesi İstanbul'un meşhur ziyaret yerlerindendir. Tarihî kaynaklarda kat'i deliller bulunmasa da halk inanışına göre Bizanslılar'a esir düşüp hapis tutuldukları Kızlar Manastırı'nda vefat eden Hz. Hüseyin'in kızları veya torunlarının kabrinin etrafına Sultan II. Mahmud tarafından bir metal şebeke yaptırılmıştır. Kerbelâ vak'asını tel'in maksadıyla her 10 Muharrem günü farklı tarîkatlardan ehl-i beyt muhibbi dervişlerin bu külliye de toplanıp mersiye okuması ve zikir icra etmesi yüzyıllarca devam etmiş, günümüzde de sürdürülmektedir. Kadim bir Halvetî dergâhı olması münasebetiyle mübarek

³⁵⁷⁶ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 3/239.

³⁵⁷⁷ 1884 yılında vefat etmiş ve Ramazan Efendi Cami'i (Bezirgân Tekkesi) hazîresine defnedilmiştir.

gün ve gecelerde toplanılan bir merkez hüviyeti kazanmış, birçok şeyhin cenaze namazı da Kocamustafapaşa Cami'i'nde kılındıktan sonra muhtelif kabristanlara götürülmüştür. Hüseyin Vassaf'ın naklettiğine göre Osmanlı devrinde evlenme çağındaki genç kızlar, Çifte Sultanlar kabri etrafındaki musluklardan birini açıp diğerini kapatmak suretiyle kismetlerinin açılacağına inanırlardı³⁵⁷⁸.

Külliye son olarak 2016-2018 döneminde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore etdirilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Muhammed Cemaleddin-i Halvetî (v.1494), Yusuf Sünbül Sinan Efendi (v.1529), Merkez Muslihuddin Musa Efendi (v.1552), Ahmed Efendi (v.1556 veya 1563), Ya'kûb-ı Germiyanî (v.1571), Yusuf Sinan Çelebi (v.1581), Necmeddin Hasan Efendi (v.1610), Adlî Hasan Efendi (v.1617), Seyyid Eyyûbî Emîr Muhammed Efendi (v.1628), Seyyid Kerameddin Efendi (v.1641), Seyyid Muhammed Alâeddin Efendi (v.1680), Seyyid Muhammed Nureddin Efendi (v.1747), Seyyid Yusuf Kutbeddin Efendi (v.1757), Seyyid Alâeddin Efendi (v.1757), Seyyid el-Hac Muhammed Haşim Efendi (v.1785), Seyyid Muhammed Haşim-i sanî Efendi (v.1816), Seyyid Muhammed Haşim Efendi (v.1816), Yıldızade el-Hac Hâfız Muhammed Emin Efendi (v.1822), Seyyid Muhammed Razî Efendi (v.1852), Seyyid Muhammed Rızaeddin Efendi (v.1891).

1. Seyyid Muhammed Kutbeddin Efendi: Seyyid M. Rızaeddin Efendi'nin oğludur. Doğum yılını Tabîbzade 1279, Hüseyin Vassaf 1277 yazarken *Nüfus Vukuatı Defteri*'nde h.1280 kayıtlıdır³⁵⁷⁹. 1300 yılı Ramazan (1883 Temmuz) ayında babasından Halvetî-Sünbülî hilafeti almış ve 21 Cemaziye'l-ahir 1309 (21 Ocak 1892) günü Hankah'ın meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁵⁸⁰. Babasının vasıflarını büyük ölçüde üzerinde taşıyan, devran zikrini idarede mahir bir zat olan M. Kutbeddin Efendi, Merkez Efendi Tekkesi postnişîni Ahmed Mes'ud Efendi'nin kızı Fatma Zehra Yücesümbül (v.1951) ile evli idi. 11 Safer 1332 (8 Ocak 1914) tarihinde perşembeyi cumaya bağlayan gece vefat etmiş³⁵⁸¹, ceddinin türbesine

³⁵⁷⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/236.

³⁵⁷⁹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 2a; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/335; *İTNVD*, 50.

³⁵⁸⁰ Nazif Velikâhyaoğlu, a.g.e., 328.

³⁵⁸¹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 2a; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/335.

defnedilmiştir. Razî ve Rıza Yücesümbül, Memen Şirinoğlu ve Sabine isimli 4 çocuğu olmuş, Sabine 13 yaşındayken vefat etmiştir. Cenevre'ye giden ve orada yabancı bir hanımla evlenen Rıza Beğ'in Süreyya Demir Kutbî isimli oğlu ve bir de kızı dünyaya gelmiştir. Süreyya Demir Beğ'in oğlu Seha Erol Yücesümbül'in eşi Suzan Hanım ile iki oğlu Süreyya Okan ve Can Yücesümbül hayatdadır.

2. Seyyid Muhammed Razî Yücesümbül: Babası Şeyh Seyyid Muhammed Kutbeddin Efendi, annesi ise Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi'nin kızı Fatma Zehra Hanım'dır. 30 Cemaziye'l-ahir 1307 (20 Şubat 1890) günü dergâhın meşrutasında dünyaya gelmiştir. 1902 yılında Davutpaşa İbtidaisi'nden, 1905 yılında da Davutpaşa Rüşdiyesi'nden mezun olmuştur. Oğlu Kutbî Yücesümbül'ün nakline göre Şeyh M. Kutbeddin Efendi, M. Razî Efendi'yi Kahire'ye gönderip el Ezher'de okutmaya niyetlendiyse de Osmanlı Devleti'nin XX. yüzyılın başlarında içinde bulunduğu vaziyet buna imkân vermemiştir³⁵⁸². Sultan M. Reşad tarafından verilen 26 Safer 1328 (9 Mart 1910) tarihli beratla Kocamustafapaşa Cami'i muvakkidliğine ta'yin olunmuştur³⁵⁸³. Babasının vefatı sonrası Mirahur Tekkesi Şeyhi M. Vahyî (Öztümer) Efendi'nin niyabetiyle Hankah'ın meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁵⁸⁴. Seyr u sülûkunu babasının halîfesi Yanyalı Kutbeddin Efendi'den 1332 yılı Şa'ban ayında (Temmuz 1914) Halvetî-Sünbülî hilafetnamesi alan³⁵⁸⁵ M. Razî Efendi'ye Sultan Mehmed Reşad'ın beratıyla 21 Muharrem 1335 (18 Kasım 1916) günü Kocamustafapaşa Hankahı şeyhliği tevcih olunmuştur³⁵⁸⁶. M. Razî Efendi 1918 yılında silah altına alınınca Hankah'ın meşihatine 28 Temmuz 1918 tarihinden itibaren bir müddet Mirahur Tekkesi Şeyhi M. Vahyî (ÖZTÜMER) Efendi vekâlet etmiştir³⁵⁸⁷. Babasının vefatı sonrası uhdesine verilen Kocamustafapaşa Hankahı hatîbliğini tekkelerin seddolunması

³⁵⁸² Nazif Velikâhyaoğlu, a.g.e., 232-233.

³⁵⁸³ Nazif Velikâhyaoğlu, a.g.e., 233. Yazar, beratdaki tarihi sehven 27 Safer 1322 olarak okumuştur.

³⁵⁸⁴ IST.MFT.MSH d.1736 s.136.

³⁵⁸⁵ Nazif Velikâhyaoğlu, a.g.e., 329. Velikâhyaoğlu, M. Razî Efendi'ye Yanyalı Kutbî Efendi'nin babası vefat etmeden 11 gün evvel hilafet verdiğini yazmaktadır. Bunu sorgularken babasının hasta olabileceği veya bir şeyhin oğluna hilafet vermesinin devrin şartları itibarıyla makbul görülmediği gibi sebepler öne sürmektedir. Halbuki babası Şeyh M. Kutbeddin Efendi hilafet tarihi olan Temmuz 1914'den altı ay önce 21 Cemaziye'l-ahir 1309 (21 Ocak 1892) günü vefat etmiştir.

³⁵⁸⁶ Nazif Velikâhyaoğlu, a.g.e., 336.

³⁵⁸⁷ IST.MFT.MSH d.1739 s.65; d.1761 vr.46a; Nazif Velikâhyaoğlu, a.g.e., 234.

sonrası da bir müddet sürdürmüştür. Maliye Vekâleti Kırtasiye Deposu'nda³⁵⁸⁸ sevk memuru olarak çalışmış ve bu görevden emekliye ayrılmıştır. Meşrutada muhtelif kuş türlerini besleyerek günlerini geçiren M. Razî Efendi 25 Ağustos 1978 cuma günü vefat etmiş, cumartesi günü Kocamustafapaşa Cami'i'nde öğle vakti kılınan cenaze namazı sonrası Kozlu Kabristanı'na defnedilmiştir³⁵⁸⁹. M. Razî Efendi'nin İsmail Atıf Beğ'in kızı Fatma Mürüvvet Hanım'la (v.30 Haziran 1985) 1919 yılındaki evliliğinden dünyaya gelen oğlu Kutbettin Amil (Kutbi) Yücesümbül, ABD'de üniversite tahsili görüp yüksek maden mühendisi unvanını kazanmış, bir süre MTA'da çalıştıktan sonra Ankara'da kurduğu şirketinde yöneticilik yapmış ve 2007 yılında vefat etmiştir. Nermin Hanım'la (v.2013) evlenen Kutbi Beğ'in Fatma Seher (AYDEMİR) ve Ayşe Zeynep (Aytaç) isimli iki kızı vardır³⁵⁹⁰.

222. Beykozlu Ahmed Efendi Tekkesi

Fatih, Sümbül Efendi (eski Duhanıye) Mahallesi'nde Halvetî-Şa'banî meşayihinden Beykozlu Ahmed Efendi'nin kendi hanesini tekkeye dönüştürmesi suretiyle tesis olunmuştur. Evkaf Nezareti'nde kaydı bulunmayan ve özel mülk statüsünde olan bu yapı Şeyh Ahmed Efendi'nin vefatı sonrası varisleri tarafından satılmıştır. Meclis-i Meşayih'in 1. Merkez Tekâyâ Sümbül Efendi Hankahı postnişinliğinden haber alarak Evkaf Nezareti'ne yazdığı 26 Eylül 1921 tarihli müzekkereden anlaşıldığına göre tekkenin müştemilâtı müzayedeye çıkarılmıştır³⁵⁹¹.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Ahmed Hakkı Efendi:** Ali Efendi'nin oğlu olup m.1800/h.1215 yılında Ankara'da dünyaya gelmiştir. *Sefîne-i Evliya*'da anlatıldığına göre Ahmed Efendi 12 yaşındayken Pîr Şa'ban-ı Velî'yi rüyasında görmüş, Şa'baniyye'den İbrahim Efendi'ye intisab ederek kendisinden hilafet almış ve m.1906/h.1324 yılında vefat etmiştir³⁵⁹². Kabir taşındaki bilgiye göre ise Halvetiyye'nin Çerkeşkiye şubesinin banîsi Mustafa Çerkeşî'nin halîfesi

³⁵⁸⁸ Günümüzde Devlet Malzeme Ofisi adını alan bir kamu iktisadî teşebbüsüdür.

³⁵⁸⁹ *Milliyet Gazetesi* (26 Ağustos 1978), 5.

³⁵⁹⁰ Nazif Velikâhyaoğlu, Kutbettin Yücesümbül'ün küçük yaşta vefat eden Seha isimli bir kardeşinden söz etmektedir. Bkz. Nazif Velikâhyaoğlu, a.g.e., 235. Halbuki Seha Erol Yücesümbül, Razî Yücesümbül'ün kardeşi Rıza Yücesümbül'ün oğlu Süreyya Demir Kutbî Yücesümbül'ün oğludur. (Merhûm Süha Erol Beğ'in oğlu Can Yücesümbül ile 28 Haziran 2021 günü Ankara'da yapılan görüşme)

³⁵⁹¹ IST.MFT.MSH d.1745 s.40.

³⁵⁹² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/60.

Ankaralı Tiridzade Hüseyin Efendi'den hilafet almış ve 22 Muharrem 1321 (20 Nisan 1903) günü vefat etmiştir. Kocamustafapaşa'daki evini tekkeye dönüştüren³⁵⁹³ Ahmed Efendi sütçülük ve yoğutçulukla geçimini temin ederdi. Beykoz'un Sötlüce mevkiinde inşa ettirdiği tekkesi boğazın girişinde olması sebebiyle gemiciler tarafından ziyaret edilir ve "Boğaz Muhâfızı" olduğuna inanılırdı³⁵⁹⁴. Beykoz'daki tekkesinin hazîresindeki kabir şahidesinde ta'lik ile şu ibare yazılıdır: "*Allah Hû / et tarîk-i aliyy-i Halvetî / Ya İlahî gelmişim dîvanına rahm it baña / Lûtfun ile meskenim kıl cenneti ya Rabbena / Çün ecel irişdi tarûmar itdi beni / Raziým el hükm-i lillah bu imiş emri Hüda / Ya Hazreti Pîr Şa'ban-ı Velî hazretleri / Kastamonî kuddise'l-azîz hazretlerinin / hulefalarından Çerkeş Hacı Mustafa Efendi'nin / meşhûr halîfelerinden Tirîdîzade eş Şeyh / Hüseyin Efendi Ankaralı kuddise'l-azîz / meşhûr halîfesi eş Şeyh Ahmed Hakkı ibn-i Ali / tarih-i tevellüdü 1215 irtihali tarihi 1321 / 22 Muharremu'l-haram ömürleri hitam bulub / teşrîf-i bekay-ı siman olmuştur / Rahmetu'l-İlahi aleyh el Fatiha*". 2019 yılında tekke hazîresindeki kazı esnasında kabri açıldığında naaşının bozulmamış halde bulunduğuna Eyüp Ulusoy ve diğer hazirun şahidlik etmişlerdir³⁵⁹⁵.

223. Küçük Efendi (Feyziye) Tekkesi

Fatih, Sümbül Efendi (eski Hacı Hamza) Mahallesi, Hacı Evhaddin Caddesi, 92 numarada, 1294 ada 2 parselde yer almaktadır. XIX. yüzyıl başlarında Şeyh el-Hac Feyzullah Efendi tarafından yaptırılan cami'in kitabesi günümüze ulaşmadığından inşa tarihi tam olarak tesbit edilememektedir³⁵⁹⁶. Cadde üzerindeki Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan çeşmenin kitabesinde "Cami'-i Feyziyye" ismi okunmaktadır.

m.1825/h.1241 tarihli çeşmenin üzerindeki tuğra 2000'li yıllarda kaybolmuştur. Pertev Paşa'nın manzumesini ihtiva eden ta'lik kitabesinde şunlar yazılıdır:

³⁵⁹³ IST.MFT.MSH d.1745 s.40; d.1747 s.39.

³⁵⁹⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/60.

³⁵⁹⁵ Eyüp Ulusoy'la 15 Mayıs 2021 günü yapılan telefon görüşmesi.

³⁵⁹⁶ M. Baha Tanman tekke/cami'i Reisü'l-kurra Feyzullah Şükrî Efendi'nin yaptırdığını iddia etmektedir. Bkz. M. Baha Tanman, "Küçük Efendi Külliyesi", *DBİA*, 5/150; M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, s.465. Tanman, *Sicill-i Osmanî*, 4/39'daki Reisü'l-kurra Feyzullah Şükrî Efendi'nin oğlu Reşid Mehmed Efendi'yi bu tekkenin şeyhi zannetmiştir. Halbuki Sultan Ahmed Kürsü Şeyhi de olan "Şeyh Feyzullah Efendizade Reşid Mehmed Efendi" *Sicill-i Osmanî*, 2/393'de ayrı bir maddede anlatılmaktadır. Aptullah Kuran, cami'-kütüphane-çeşme topluluğunun benzerlik arz etmesi sebebiyle aynı tarihlerde aynı mi'mar tarafından yaptırılmış olabileceğini değerlendirmektedir. Bkz. Aptullah Kuran, "Türk Barok Mimarisinde Batı Anlamında Bir Teşebbüs Küçük Efendi Manzumesi", *TTK Belleten* 107 (Temmuz 1963), 467.

*"Bahr-ı zehhâr-ı kerem şâhenşah-ı deryâ-nevâl / Menba'-ı feyz-i mehâmid hazret-i Mahmud Han
Çeşme yaptı pîgâh-ı cami'-i Feyziyye'de / Eyledi gûyâ metâf-ı Kâ'beye zemzem revân
Eyleye dünyayı reyyân-ı zülâl hayr u cûd / Ömr ü ikbâlin idüb efzûn Rabb-i müstean
Kilk-i ter virdi iki târîh-i gevher-tâba âb / Bendesi Pertev olub bu beyt ile ratbü'l-lisân
Çeşme yaptırdı civar-ı cami'-i Feyziyyeye / Kulzüm-i birr u sehâb-ı âtîfet-i Mahmud Han*

1241

1241"

Cuma günleri mukabele icra edilen bu tekkenin müdavimleri arasında Sadr-ı a'zam Âlî Paşa da bulunmakdaydı. N. V. Artamonoff tarafından 1935 yılında çekilmiş fotoğraflar tekkenin iç mi'marîsi hakkında fikir vermektedir. Giriş kapısının hemen üstünde yer alan hünkâr mahfilinin 8 köşeli yıldızlarla bezenmiş ahşap paravanının kısmen parçalandığı fark edilmektedir. Büyük halısı, avizeleri ve çok sayıda hat levhası ile estetik açıdan zengin bir görünüm arz eden tekkenin elips şeklinde, etrafı ahşap parmaklıkla çevrilmiş Halvetî devranına imkân veren tevhidhanesi bulunmaktadır. Bu alana göre bir basamak yükseklikteki mihrab kısmına ilişkin C. S. Revnakoğlu şu bilgiyi vermektedir: *"Biraz loş olmakla beraber kafes gibi zarîf şirin dilber bir tevhidhanesi vardı. Tavanı göz alıcı derecede büyülmüş Sünbülî tacı şeklinde idi. Uçları biri birine kavuşan ince çıtalar tacın terklerini ve kapılarını gösteriyordu. Mihrabın içi küçücük dolab kapısı gibi kanadcıkla açılırdı. Burası tekyede postnişîn olan şeyh efendiye mahsusdu. Ayasofya'da tefsîr dersinden dönüşünü temsilen yapıdırılmışdı. Bundan dolayı tevhidhanede pîşkadem efendi tarafından devran idare olunurken Şeyh Efendi dışarıdan mihrabdaki bu küçücük kapıyı kendisi açarak içeriye girer boyun kesib meydana niyaz etdikden sonra ayak vurmaıyla devranı hafifletir ve hiç ara vermeden ikinci vuruşuyla devranın bundan sonraki diğer faslını açardı. Dergâhların seddinden sonra ayin icra edilmediği için bu küçük kapının üstüne siyah bir örtü çekilmiş ve artık mihrab açılmaz olmuşdu. Mihraba varmadan üç metre kadar önünde bir basamakla çıkılan sed üzerinde bir kısmı yaldızlı ve karşılıklı iki küçük minber cami'e girenlerin gözlerini alırdı. Küçücük ahşab bir köşke benzeyen bu minberlerin önüne kabartma çiçekli yaldızlı iki kürsü konulmuşdu. Bunların arkasında iki küçük mihrab (tekyeye üç mihrablı da derlerdi), daha arkada yan yana iki küçük çilehane vardı. Bundan dolayı çilehanelere önündeki iki küçük maksureden girilirdi. Cami'in içinde yapıdırılmış büyük kütüphaneye Hünkâr mahfilinin merdiveni altındaki kapudan geçiliyordu. Sonradan Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi'ne, oradan da Fatih Ali Emirî Kütüphanesi'ne kaldırılmış olan bu kütüphane cami'in içinde*

uzunlamasına üç buçuk metre yer kaplıyordu. Genişliği iki metre idi. Dışarıdan iki kapısı, bu iki kapının arkasında süslü ve san'atlı bir çeşmesi varsa da Kırkçeşmelerinin kesildiği tarihten beri akmamaktadır.”³⁵⁹⁷ 9 Kasım 1956 günü cami içindeki sobadan çıkan yangında çatısı harap olmuştur³⁵⁹⁸. Eski Hacı Hamza Mahallesi'nde 1994-2009 yılları arasında muhtarlık yapan 83 yaşındaki Mehmet Kadri DOĞRUYOL'la (d.1933) 6 Şubat 2016 günü yaptığımız görüşmede yangın öncesinde devran yapılan direklerle çevrili kısmın zemine göre daha alçakda, kubbenin ise minare külâhına benzer şekilde olduğunu aktarmıştır. 1957'de temelleri üzerine tekrar inşa edilerek ibadete açılan cami'in çatısı ve iç yapısı otantik formundan uzaklaşmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Ahmed Raşid Efendi, Hâfız Muhammed Abdurreşîd Efendi (v.1858), Reisu'l-kurra el-Hac Hâfız Seyyid Muhammed Galib Efendi (v.1867).

- 1. Hacı Ekşizade Seyyid Muhammed Nesîb Efendi:** m.1834/h.1250 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiş olup Sinoplu el-Hac Seyyid Muhammed bin Mahmud Efendi'nin oğludur³⁵⁹⁹. Sünbülî Hankahı postnişini Seyyid M. Rızaeddin Efendi'den hilafet almış, kayınpederi Şeyh M. Galib Efendi'nin vefatı üzerine 4 Muharrem 1285 (27 Nisan 1868) tarihli beratla Feyziye Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁶⁰⁰. Maliye Nezareti Evamir Kalemi'nde kâtib iken vefat eden³⁶⁰¹ M. Nesîb Efendi'nin kütüphane duvarı önündeki başlıksız, üstüvane şeklindeki şahidesinde şu ibare yazılıdır: *“Hüve'l-Bakî / Tarîkat-i aliyye-i Sünbülüyye'den / Ve bu dergâh-ı şerîfin / Şeyhi merhûm ve mağfûr / eş Şeyh el-Hac Muhammed Nesîb / Efendi'nin ruhiyçün Fatiha / Sene 1319 / 15 Cemaziye'l-evvel (30 Ağustos 1901)”. Çocukken vefat eden oğlu da yanında medfun olup Hamidiye fesli kabir taşında şu ibare okunmaktadır: “Emr-i Hak'la tamam oldu va'desi / Ağlayub kaldı pederi hem validesi / Nûr-ı aynım bu idi hem ciğerim paresi / Gitdi elden kaldı dilde yaresi / Şeyh Nesîb Efendi'nin / Mahdûmu Mehmed Galib Efendi ruhuna Fatiha / Sene 1303 21 Ramazan-ı Şerif (23 Haziran 1886)”*

³⁵⁹⁷ CSRA, 74/7,8,12.

³⁵⁹⁸ CSRA, 74/28; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 61.

³⁵⁹⁹ İTNVD, 72.

³⁶⁰⁰ IST.MFT.MSH d.1774 s.89; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 170.

³⁶⁰¹ CSRA, 74/18.

2. Seyyid Abdülvahid Efendi: Seyyid M. Nesîb Efendi'nin oğludur³⁶⁰². Meclis-i Meşayih'in 26 Şa'ban 1319 (7 Aralık 1901) tarihli mazbatasına istinaden Feyziye Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁶⁰³. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında doğuşdan gözleri görmeyen ve hastalıklı biri olduğu, babasının vefatı sonrası şeyhlik kendisine kalmışsa da birkaç ay içerisinde meşihatının ref' edildiği yazılıdır³⁶⁰⁴. M. Arif Efendi tarafından Şeyhülislamlık makamına verilen dilekçede Abdülvahid Efendi'nin dergâh gelirlerini kötüye kullandığı, göreve ehil olmadığı, tekkedeki vazifelerini ifa etmediğine dair şikâyet edilmiş, yazının havalesi üzerine Meclis-i Meşayih tarafından durumun tedkiki için 22 Cemaziye'l-evvel 1328 (1 Haziran 1910) tarihinde Balâ Tekkesi Şeyhi Sa'deddin Efendi görevlendirilmiştir³⁶⁰⁵. Şeyh Sa'deddin Efendi ve Sünbülî Hankahı Şeyhi Kutbeddin Efendi tarafından yapılan tahkikat neticesinde 10 Cemaziye'l-ahir 1328 (18 Haziran 1910) tarihinde iddiaların asılsız olduğu tesbit edilmiştir³⁶⁰⁶. Bu yazışmalardan Abdülvahid Efendi'nin meşihatının 1910 yılında da sürdüğü anlaşılmaktadır.

3. Gümülcineli İbrahim Edhem Efendi: Babası Şa'banî meşayihinden Mustafa Feyzî Efendi Gümülcine'de bir tekkenin şeyhi iken İstanbul'a göç etmiş, 15 Haziran 1332 (28 Haziran 1916) günü Feyziye Tekkesi'nin cami' kısmında kayyımlik ve abkeşlik vazifesi tevcih olunmuş, 1 Mart 1921 günü vefat ederek hazîreye defnedilmiştir³⁶⁰⁷. Onun da babası ulemadan Mehmed Hilmî Efendi Gümülcine'deki bir Şa'banî tekkesinin şeyhi idi. Şeyh M. Hilmî Efendi'nin mürşîdi İbraillî Şeyh Hacı Ahmed Efendi, Hacc ziyareti zarfında tanışıp intisab ettiği Şa'baniyye'nin Çerkeşkiye şubesinin pîri Mustafa Çerkeşî Efendi'den 3 ay içerisinde seyr u sülûk görüp hilafet almıştır. Memleketine döndükden bir süre sonra taşındığı Gümülcine'de

³⁶⁰² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 170.

³⁶⁰³ IST.MFT.MSH d.1774 s.89. *Tomar-ı Tekâyâ* ve Meclis-i Meşayih'in tanzim ettiği 15 Cemaziye'l-ahir 1319 (29 Eylül 1901) tarihli meşihat mazbatasında ismi "Macid" olarak yazılmıştır. Bu hatayı Mahkeme-i Teftişkiye tesbit edince Meclis-i Meşayih tarafından 26 Şa'ban 1319 (7 Aralık 1901) tarihinde doğru ismi olan "Abdu'l-vahid Efendi"nin yazılı olduğu yeni bir mazbata hazırlanmıştır. 22 Cemaziye'l-evvel 1328 ile 10 Cemaziye'l-ahir 1328 tarihlerindeki Meclis-i Meşayih Defteri kayıtlarında ve C. S. Revnakoğlu'nun notlarında "Abdu'l-vahid" ismine rastlanmaktadır. Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 170; IST.MFT.MSH d.1734 s.58,74; d.1774 s.89,108; CSRA, 74/26.

³⁶⁰⁴ CSRA, 74/26.

³⁶⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1734 s.58.

³⁶⁰⁶ IST.MFT.MSH d.1734 s.74.

³⁶⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1746 s.146; d.1747 s.105.

ulemadan Mehmed Hilmî Efendi'den istifade etmiştir . Aralarındaki muhabbeti çekemeyenlerin dedikoduları sebebiyle bu defa da İskeçe'ye göç eden Hacı Ahmed Efendi burada bir tekke tesis etmiştir. Arsasına Müftülük binası yapılması gündeme gelince tekke 1962'de yıkdırılmışdır. Hazîredeki şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Hâdimu'l-fukara ve'l-mesakîn / Hazînü'l-esrar ve reisu'l-muhakkikîn / Subh-ı dergâh kıdvetu'l-vāsılîn / Hem tarîku'l-Halvetiyyu'l-İbrailî / merhûm Şeyh el-Hac Ahmed Efendi / aleyhi rahmeti'l-Hadî / li-senetin hamse hamsîn u mieteyn u elf* (h.1255/m.1839)"³⁶⁰⁸. Gümülcineli Mustafa Feyzî Efendi'nin üç oğlundan en büyüğü olan İbrahim Edhem Efendi İstanbul'da Huzur hocalarından Meşihat Müsteşarı ve Soğukçeşme Rıfâî Tekyesi Şeyhi Abdülkadir Raşid Efendi'den ders okumuş, m.1899/h.1317 yılında icazet almış, ruûs imtihanını geçerek Ayasofya dersiamları arasına dahil olmuştur. Şeyh A. Raşid Efendi'den aynı zamanda Rıfâî hilafeti alan İbrahim Edhem Efendi, mürşîdinin Bab-ı Meşihat'deki işleri sebebiyle gelemediği zamanlar tekkesinde vekâlet hizmetini görmüştür. Babasından Halvetî-Şa'banî hilafeti de bulunan İbrahim Edhem Efendi m.1909/h.1327 yılında Dolmabahçe'deki Bezm-i alem Valide Sultan Cami'i kürsü şeyhliğini ifa etmekteydi³⁶⁰⁹. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki kayda göre Nevrekob'daki Şa'banî Tekkesi'nin meşihati için 6 Safer 1324 (31 Mart 1906) tarihinde Gümülcineli İbrahim Edhem Efendi'ye mazbata tevcih edilmiştir³⁶¹⁰. 1910 yılı sonrasında Feyziye Tekkesi'ne postnişîn olmuş, 10 Teşrîn-i evvel (Ekim) 1925 günü vefat edince vasiyetine binaen Silivrikapısı dışında Garibler Mezarlığı'na defnedilmiştir³⁶¹¹.

- 4. Cemil Safi Efendi:** Tekkenin resmî şeyhi olmamakla birlikte burada görev yapması sebebiyle hayatı hakkında bilgi vermek uygun olacaktır. Haydarhane Tekkesi Şeyhi Muhammed Hakkı Efendi'nin halîfesidir. Tekkelerin seddolunması sonrası Küçük Efendi Cami'i'nde imam ve Tatlıkuyu'da eski Askerlik Şubesi içindeki Baltalı Dede Türbesi'nde türbedar olarak görev yapmış, 24 Ekim 1949 tarihinde vefat etmiştir³⁶¹².

³⁶⁰⁸ İsmail Güleç, *Orta ve Kuzey Yunanistan Tekke ve Türbeleri* (İstanbul: Vakar Vakıf Araştırmaları Yayınları, 2019), 113.

³⁶⁰⁹ BOA, Yıldız Perakende Evrakı Meşihat Dairesi Maruzatı (Y. PRK. MŞ.), 8/64.

³⁶¹⁰ IST.MFT.MSH d.1776 s.2.

³⁶¹¹ CSRA, 74/23-24.

³⁶¹² CSRA, 231/173.

41. Şehremini Mahallesi

224. Deniz Abdal Velî Tekkesi

h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde de Deniz Abdal Mahallesi'nden söz edilmektedir. A. Süheyl Ünver Deniz Abdal'ın Fatih'le birlikte gelen alp erenlerden olduğunu yazmaktadır³⁶¹³. Fatih devrinde yaşadığı düşünülen Deniz Abdal'ın kabri yanında ikamet eden Veliyyüddin Efendi'nin resmiyetde bir ta'yini bulunmamasına ve bir tarîkata mensubiyeti meçhul olmasına rağmen "Deniz Abdal Dergâhı postnişini" sıfatını kullanıp etrafına bir takım kimseleri, özellikle de kadınları toplayarak münasebetsiz durumlar meydana getirdiğine dair şikâyetler polis müdiriyetine intikal edince hakkında tahkikat açılmışdır. Veliyyüddin Efendi'nin verdiği arzuhalı değerlendiren Meclis-i Meşayih 24 Muharrem 1304 (22 Ekim 1886) tarihli toplantıda söz konusu davranışların tarîkat adabıyla bağdaşmadığı hükmüne varmış, kendisine çekidüzen verene kadar memleketine gönderilmesinin uygun olacağı görüşünü bildirmiştir³⁶¹⁴. Bedri Noyan, Çanakkaleli Mehmed Beğ Baba'nın Deniz Abdal Mahallesi'nde satın aldığı evi tekke olarak kullandığını, burasının Bektaşîler arasında Mehmed Beğ Dergâhı diye anıldığını yazmaktadır³⁶¹⁵. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 9 Zilkade 1312 (4 Mayıs 1895) tarihli yazışmadan anlaşıldığına göre Mehmed Baba, Deniz Abdal Türbesi içinde mukabele icra edince mahallenin imamı ve muhtarının tarafından şikâyet edilmiştir. Meclis'e davet edilerek meşihat vaz' edilmemiş bu türbede mukabele icra etmemesi hususunda Mehmed Baba uyarılmışdır³⁶¹⁶. Çanakkale'de topçu ferikliğinden emekli olan Mehmed Recaî Efendi'nin vefatı sonrasında oğlu Hüseyin Şerafeddin Efendi tarafından üzerinde Deniz Abdal Velî kabrinin de bulunduğu arsaya m.1902/h.1320 yılında bir Halvetî-Uşşakî tekkesi inşa edilmiştir³⁶¹⁷. Eski Kadastral Haritaları'nda bu tekkenin Fatih, Şehremini (eski Deniz Abdal) Mahallesi, Millet Caddesi (Turgut Özal Bulvarı), 1848 ada 21,22 parseller'de bulunduğu tesbit edilebilmektedir. Günümüzde bu parsel, Çapa Tıp Fakültesi'ne ait 2579 ada 20 parsel'in içinde kalmıştır. Bulvardan Fakülte bahçesine girerken sağda kalan kaldırım ve Deniz Abdal kabrine kadarki saha

³⁶¹³ A. Süheyl Ünver, *İstanbul Risaleleri*, 5/253.

³⁶¹⁴ IST.MFT.MSH d.1769 s.144.

³⁶¹⁵ Bedri Noyan, a.g.e., 5/142.

³⁶¹⁶ IST.MFT.MSH d.1772 s.53.

³⁶¹⁷ Albayrak, a.g.e., 5/209.

tekkenin arsasıdır. Encümen Arşivi'ndeki dosyasından³⁶¹⁸ anlaşıldığına göre m.1909/h.1327 ve m.1921/h.1340 yıllarında tamirat görmüştür. Pazarı pazartesiye ve perşembeyi cumaya bağlayan geceler Halvetî-Uşşakî usûlü icra edilen tekkenin tramvay caddesine bakan cümle kapısı üzerindeki kitabesinde 9 Cemaziye'l-ahir 1343 (6 Ocak 1925) tarihinde ihya edildiği yazılıdır:

*"Bismillahi'r-rahmāni'r-rahîm
Deniz Abdāl Velî Dergâhı
Tığ-ı aşka sîne açmak sâlikânın kârıdır
Sırr-ı Hakk'a mahrem olmak ârifin irfânıdır
Gir bu meydân içre ya Hû zikr-i Hakk'ı kıl müdâm
Cümle eşyâda görünen Hâlık'ın esrârıdır
Bu ibâdethânedede tesbîhimizdir zikr-i Hakk
Bu denî dünyâ hayâldir dervîşin seyrânıdır
Küllî şey'in Hâlık-ı Yezdân-ı bekâdır dembedem
Gir hakikat râhına kim âşıkın nişânıdır
Bâis-i ihyâsıdır burhanile Kemâleddîn
Zümre-yi nâcî-yi uşşâka bu bir tecellî-i hidâyetdir
Yol Muhammed Ali'nin el fakr remzin kıl kabul
Tekye-yi uşşâka gel kim evliyâ-yı erkânıdır
9 Cemaziye'l-âhir 1343 – 16 Kânun-ı sâni 1340"*

26 Eylül 1936 tarihinde Ali Saim Ülgen tarafından tutulan notlara göre mi'marî bir özelliğe sahip olmayan, ahşap bir ev görünümündeki tekke binasının arka bahçesinde Deniz Abdal Velî ve Selânik eşrafından bir kişinin kabri yer almakdaydı. Şeyh Şerafeddin Efendi'nin eşiyle görüşen A. S. Ülgen, Deniz Abdal'ın kabir şahidelerinin müzeye kaldırıldığı bilgisini almıştır. Şeyh Şerafeddin Efendi'nin vefatı sonrasında, 1940-41 yıllarında ailesi tekkeden ayrılmıştır. Çapa Tıp Fakültesi binaları tesis edilirken istimlâk edilen tekke binası yıkdırılmış ve arsası kampüse dahil edilmiştir. Deniz Abdal Velî'nin kabri günümüzde Tıp Fakültesi girişinin sağ tarafında, bahçe içerisinde bulunmaktadır. Tekke kitabesi ise Saraçhane'deki Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'ne nakledilmiştir. Caddenin karşısında Mi'mar İlyas tarafından yapıdırılmış Deniz Abdal Mescidi 1956 yılında Millet Caddesi genişletilirken yıkdırılmıştır. Mahalle halkına tekrar yaptırılacağı

³⁶¹⁸ EEKEA, 23.

sözü verilmiş olmasına rağmen buna riayet edilmiş ve hazîresi Eyüp'de Affe Hatun Tekkesi yanına nakledilmiştir.

Tekkenin şeyhleri:

1. Mehmed Beğ Baba (Mehmed Recaî Efendi): Kal'a-i Sultaniye'de topçu ferîki iken emekliye ayrılmış, Deniz Abdal Mahallesi'nde satın aldığı evde Bektaşî usûlü icrasına başlamıştır³⁶¹⁹. Bedri Noyan'ın verdiği bilgiye göre Mehmed Beğ Baba ismiyle tanınan bu zat Bektaşîyye'den idi ve şiirleri vardı³⁶²⁰. m.1902/h.1320 yılında vefat etmiştir³⁶²¹. Aile arşivinde bulunan 16 Ağustos 1318 (29 Ekim 1902) tarihli dilekçede, meşayih-i kiramdan Şeyh Mehmed Recaî Baba'nın Deniz Abdal kabri yanına defni için izin talebinde bulunulmuştur.

2. Hüseyin Şerafeddin Kıvrak: Meclis-i Meşayih'e verdiği hal tercümesinde hayatına dair bilgiler aktarmıştır³⁶²²: Piyale Paşa ahfadından Kal'a-i Sultaniye'de topçu ferîki iken emekliye ayrılan Mehmed Recaî Paşa'nın oğludur. m.1871/h.1288 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Hüseyin Şerafeddin Efendi, Mekteb-i Mülkiye'de tahsil görmüş³⁶²³, Bayezid Cami'i'nde Kırımî Hacı İbrahim Efendi'nin yanında tatbikata kadar Arapça ve Gülistan okumuştur. Fransızca ve Rumca bilirdi. Çanakkale'de mukîm Şeyh Ahmed Şucauddin Efendi'den m.1902/h.1320 yılında Halvetî-Uşşakî hilafeti almış ve aynı sene Şehremini'nde bir tekke tesis ederek irşada başlamıştır. Adliye Nezareti'nde çalışmaya başlamış, sonrasında Defter-i Hakanî'ye geçmiş 20 seneden fazla burada görev almıştır. 1337 yılı Rebiu'l-evvel ayında (Ocak 1919) Defter-i Hakanî Mahlûlât Kalemî'nde vazife yapmaktaydı. Rüşdiye muallimi Ahmed Fazıl Beğ'e Uşşakiyye'den hilafet veren Hüseyin Şerafeddin Efendi tekkelerin seddi sonrası meşrutada ikametini sürdürmüştür. 9 Aralık 1934 tarihli bir gazetede üfürükçülük yaptığı iddiasıyla polisler tarafından gözaltına alınıp savcılığa götürüldüğü

³⁶¹⁹ Bedri Noyan, a.g.e., 5/142.

³⁶²⁰ Bedri Noyan, a.g.e., 5/142.

³⁶²¹ Torunu Sinan Kıvrak'daki belgede bu tarih mevcutken Bedri Noyan 1313 yılında vefat ettiğini bildirmektedir. Bkz. Bedri Noyan, a.g.e., 5/142.

³⁶²² Albayrak, a.g.e., 5/208-209.

³⁶²³ Tercüme-i halinde Mekteb-i Mülkiye-yi Şahane'de tahsil gördüğünü belirtmekle birlikte *Mülkiyeliler Tarihi*'nde ismine rastlanamamıştır. Bkz. Bkz. Mücellidoğlu Ali Çankaya, a.g.e.

yazılıdır³⁶²⁴. 1939 yılında vefat etmiş, Eski Topkapı Kabristanı'nda, girişten sağa doğru 100 m ileride duvar dibinde medfundur. Oğlu Hamdi Kıvrak'ın oğlu Münir Beğ 2020 yılında 90 yaşlarında İstanbul'da ikamet etmekteydi. Münir Beğ'in oğlu Sinan, torunu Tan KIVRAK'dır³⁶²⁵. Hamdi KIVRAK'ın damadı Suat Beğ (v.1977), bestekâr Fehmi TOKAY'ın kardeşidir. Şeyh Şerafeddin Efendi ve Fehmi TOKAY'ın kabirleri yanyanadır.

225. Muhammed Raşid Efendi (İnadiye) Tekkesi

Kendi evini tekkeye dönüştürüp vakfiye tanzim ettirmek suretiyle Sa'dî usûlü icrasına başlayan Seyyid M. Raşid Efendi, Meclis-i Meşayih'e müracaat ederek 15 Cemaziye'l-ahir 1298 (14 Mayıs 1881) tarihinde meşihat mazbatasını almıştır³⁶²⁶. Tekkenin şeyhliğini hayatda olduğu müddetçe nefesine, vefatından sonra erkek evlâdından ehil, erşed, erbab, eslah ve ekber olanına, böyle birinin kalmaması halinde ise halîfesine meşrut kılınmıştı³⁶²⁷. m.1884/h.1301 yılında şeyh meşrutası inşa edilmiştir³⁶²⁸. Bulunduğu semt sebebiyle "İnadiye Tekkesi", kurucusundan dolayı "Şeyh Raşid Efendi Tekkesi" ve bahçesindeki armut ağaçlarından "Armutlu Tekkesi" isimleriyle nınmıştır³⁶²⁹. Fatih, Şehremini (eski Deniz Abdal) Mahallesi, Başvekil Caddesi, Deniz Abdal Çeşmesi Sokağı ile Günaydın Sokağı'nın kavşağında, 1719 ada 5,42 parsellerdedir. Deniz Abdal Çeşmesi Sokağı, 41 numarada cami/tevhidhane, 39 numarada harem/selamlık bulunmaktadır. Şeyh M. Raşid Efendi ilk olarak selamlık dairesinin üst katında bir tevhidhane yaptırmıştı. İBB Alan Başkanlığı Arşivi'nde bulunan fotoğraflarda mihrab çıkıntısı görülmektedir. Salıyı çarşambaya bağlayan gecelerde Sa'diyye ve Nakşibendiyye usûlü icra edilmekdeyken Sultan II. Abdülhamid'in gece toplantılarını yasaklaması üzerine mukabeleler çarşamba gündüze alınmıştır³⁶³⁰. Mukabele günü m.1890/h.1307 tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da cuma, m.1919/h.1337 tarihli *Rehber-i Tekâyâ*'da pazartesi olarak kayıtlıdır³⁶³¹. Zakirbaşı Kırımî Hacı Hâfız Efendi'nin yanı sıra Remlî Tekkesi Şeyhi Hâfız Hüseyin Hulûsî Efendi, Yorgancı Raşid Efendi, Üsküdarlı Arab Ahmed Efendi ve Odabaşlı Hacı Ahmed Efendi tekkenin zakirleri

³⁶²⁴ *Haber Gazetesi* (9 Birinci Kanun 1934), 3.

³⁶²⁵ Sinan Kıvrak'la 19 Mart 2019'da yapılan görüşme.

³⁶²⁶ IST.MFT.MSH d.1762 vr.27a,b.

³⁶²⁷ IST.MFT.MSH d.1772 s.201.

³⁶²⁸ CSRA, 215/587.

³⁶²⁹ CSRA, 215/591.

³⁶³⁰ CSRA, 215/590.

³⁶³¹ Bandırmalızade, a.g.e., 9; Yeşilzade, a.g.e., 7.

arasındadır³⁶³². Sakız taneli aşuresi meşhur olup tekkenin huhuş gününe gelenlere bahçeden armut ikram edilirdi. M. Akif Efendi'nin Hac arkadaşı Kapalıçarşı tüccarlarından Tülbendci Muhyiddin Efendi 3 Haziran 1920 günü Kanlıca'daki evine giren eşkiyalarca katledilince İnadiye Tekkesi'ne getirilip hazîreye defnedilmiş, aynı sene çocuklarınca babalarının hayrına Deniz Abdal Çeşmesi Sokağı ile Günaydın Sokağı'nın köşesine kârgir bir tevhidhane inşa etdirilmişdir³⁶³³. Cerrahpaşa Cami'i Hatîbi M. Arif Efendi'den Kadirî hilafeti alan Tülbendci Muhyiddin Efendi'nin hazîredeki Kadirî taclı, Kadirî gülleriyle müzeyyen şahidesinde şu ibare yazılıdır: *"Hüve'l-Muhyî / Ramazan-ı Şerîfin on beşinci / Pençşenbe gicesi Kanlıca'da / hanesinde yatsu namazının / farzını cemaatle edaya kıyam / ider iken üç bâğı tarafından / şehid idilen tarîkat-ı aliyye-i / Kadiriyye hulefasından Tülbendci / eş Şeyh el-Hac Muhyiddin / Efendinin ruhiyçün el Fatiha / sene 1338 fi 15 Ramazan-ı şerîf/ sene 1336 fi 3 Haziran / ketebe el-Hac Nuri"*.

Günümüzde cami' kapısı üzerindeki kitabede ta'likle Tahirü'l-Mevlevî'nin³⁶³⁴ şu manzumesi yazılıdır:

"Peyrevi pîr-i Cebavî Şeyh-i irfan-ı muktedî / Raşid es Sa'dî Efendi kim bu ra'na ma'bedi

Fî sebilillah te'sis eyleyüb olmuş idi / Mazhar-ı tebşîr âlû'l-âl kavl-i Ahmedî

Şimdi tevsî'yle dergâh-ı muallâ kadrinin / âlem-i bâlâda şâd oldı revân erşedi

Oldığından saha-i pür nûr u ğufranperveri / Şeyh Muhyiddin Efendi-i şehîdin merkadi

Yapdırub cāyi evlâd-ı kiramı itdiler / nāmını merhûm mazlûmuñ cihānda sermedi

Vird idinsün mısra'-ı târîhini ehl-i tarîk / rûh-ı Muhyîü'l-Kadirî tecdîd-i dergâh eyledi

1338

1336"

Kapıdan girilince sağda duran 4 musluklu abdest haznesinin üzerinde *"Sahibu'l-hayrat ve'l-hasenat Arasta-i Kebîr'de merhûm Hurşîd Ağa hayratıdır. 1289 fi 27 Zilkade"*, ortada bulunan tulumbanın yan bileziğinde ise *"Tarîh-i inşası 1331 fi 22 Cemaziye'l-ahire ve 1329 fi 16 Mayıs perşenbe"* ifadesi okunmaktadır.

Tekkelerin seddolunması sonrası cami' olarak hizmet veren binanın 1970'lerde çekilen fotoğraflarından anlaşıldığına göre iki sokağın köşesinden yükselen köşk tarzı kısa bir minaresi vardı. 2000'li yıllarda kârgir bina mozaikle kaplanmış, eski

³⁶³² CSRA, 215/588.

³⁶³³ CSRA, 215/590.

³⁶³⁴ CSRA, 215/595.

minare yıkılarak daha yüksek şekilde yeni bir minare inşa edilmiştir. Günümüzde cami' ibadete açık olup selamlık/harem dairesi ise özel mülkiyete geçmiştir.

Tekkenin şeyhleri:

1. Muhammed Raşid Efendi: Aslen Südlücelidir. Tophaneli Raşid Efendizade Akif Paşa'nın oğludur. Torunuyla karışmasın diye "Büyük Raşid Efendi", Mühendishane'de okuduğu için de "Mektebli Raşid Efendi" diye tanınırdı³⁶³⁵. Defterhane'de kâtib idi. İstanbul'a geldiğinde kendisiyle görüşen Bursa Mısırî Asitanesi Şeyhi M. Şemseddin Ulusoy, Şeyh M. Raşid Efendi'nin Evliyazade İsmail Hakkı Kütahyavî'nin mensuplarından olduğunu kaydetmektedir³⁶³⁶. C. S. Revnakoğlu'na göre ise M. Raşid Efendi, Evliyazade'nin halîfelerinden Yunus Hakkı Efendi'den hilafet almıştır³⁶³⁷. Nefesinin kuvvetli, duasının tesirli olduğuna inanıldığından okuması için hastaları tekkeye getirirlerdi³⁶³⁸. C. S. Revnakoğlu'nun aktardığına göre, *"Biraz mollavari bir zat olduğundan tekke aslında kıyamî olduğu halde, mukabelede ayağa kalkılmasını istemezdi. Bunun için hemen daima oturduğu yerde istiğfar, hatm-i hace yapılır ve kuûd tevhidi ile iktifa edilirmiş. Ancak cem'iyet günlerinde kıyama kalkıldığı olurmuş. Hatta rahatsızlığı dolayısıyla haremde tevhidhaneye inemediği bir gece dergâhın zakirbaşısı Kırımî Hacı Hâfız Efendi kendisine vekâlet ediyormuş. Bir ara meydana sağ postda oturan Haydarhane Şeyhi Hakkî Efendi'ye bırakmış. O da kıyam Kelime-i Tevhîdi'ne kalkmış. Münacat başlamış, tevhîd açılmış, tam kıyam edileceği sırada gulguleyi duyan Raşid Efendi hastalığına bakmadan hemen yatağından fırlayıp tevhidhaneye gelmiş. "Hırtolar ben daha ölmedim!" diye tepinircesine bağırarak tevhîdi kesmişti. Tekkede ve dışarıda beyaz arakiye üzerine yeşil yemeni sararmış. Meşayih cenazelerini gasletmekde şöhreti vardı."*³⁶³⁹ 9 Zilhicce 1311 (13 Haziran 1894) Çarşamba günü 48 yaşındayken vefat etmiş, tekkesinin hazîresine defnedilmiştir. Sa'dî taclı şahidesinde şu ibare yazılıdır: *"Hüve'l-Hayyu'l-lezi lâ yemût / Bu dergâh-ı şerîfin bânîsi / ve postnişîni sâhibu'l-hayrât ve'r râğıb / fi'l-cenneti ve'd derecâti'l-ârif-i / bi'llah vasıl-ı ilallah tarîkat-i / aliyye-i Sa'diyye'den es Seyyid eş Şeyh /*

³⁶³⁵ CSRA, 215/585.

³⁶³⁶ Mehmed Şemseddin Mısırî, *Dildar-ı Şemsî*, 171.

³⁶³⁷ CSRA, 215/585.

³⁶³⁸ CSRA, 215/582.

³⁶³⁹ CSRA, 215/579-580.

Muhammed Raşid Efendi'nin ruhiyçün el Fatiha / sene 1311 fî 9 Zilhicce". Seher Hanım'la (v.1881/h.1298) evliliğinden iki oğlu olmuştur. Küçük oğlu Ali Rüstem Efendi Daruşşafaka talebesiyken 12 Rebiu'l-evvel 1321 (8 Haziran 1903) günü 17 yaşında vefat etmiştir³⁶⁴⁰. Şeyh M. Raşid Efendi'nin ilk halîfesi Bursalı Muharrem Efendi'dir. Diğer halîfesi İbrahim Dede ise Bursa'da arakiye yapar, havluculukla geçimini temin ederdi. Emir Sultan civarındaki evini zaviye haline döndürmüştü³⁶⁴¹.

2. Hâfız Mehmet Akif Er: Şeyh M. Raşid Efendi'nin büyük oğludur. m.1867/h.1284 yılında tekkenin meşrutasında dünyaya gelmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa Cami'i müezzini ve Odabaşı Mektebi Hocası Zakir Hâfız Muhammed Hayrî Efendi'nin yanında hıfzını tamamlamış ve kıraat ilmini öğrenmiştir. Balat Tekkesi Şeyhi Kemaleddin Efendi'nin halîfesi olan Hâfız M. Hayrî Efendi'nin İnadiye Tekkesi hazîresindeki Sünbülî tacı şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Lâ mevcude illallah / Mefhîre's-sâlikîn Balat Şeyhi / Kemaleddin Efendi'nin halîfesi / ve Odabaşı Mektebi hocası / iken intikal-i dâr-ı beka iden / tarîkat-i aliyye-i Sünbüliyye'den ârif-i billah / eş Şeyh Hâfız Muhammed Hayrî / Efendi'nin ruhiyçün el Fatiha / sene 1318*". Babasından Sa'dî, Eyyûb Hz. Halid Cami'i baş muvakiti ve Mihrişah Valide Sultan Tekkesi Şeyhi Hâfız Ahmed Tal'at Efendi'den teberrüken Nakşî hilafeti alan M. Akif Efendi Desukiyye'den de mustahlefdi. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 1 Rebiu'l-evvel 1312 (1 Eylül 1894) tarihli mazbatasına istinaden meşihat M. Akif Efendi'nin uhdesine tevcih olunmuş³⁶⁴², Beğlerbeği İstavroz Bedevî Tekkesi Şeyhi Seyyid M. Said Efendi tarafından zakirbaşı Kırımlı Hacı Hâfız Efendi'nin rehberliğinde posta iclas etdirilmiştir³⁶⁴³. m.1909/h.1327 yılında Fatih Cami'i baş imamı Arab Hoca, Şehzade Cami'i 4. Müezzini Dadaylı Tahir Efendi, Hakim Alâeddin Beğ ve Tülbendci Muhyiddin Efendi ile birlikte Hacc'a gitmiştir. Babası gibi mollavari yetiştigiinden kıyam zikrini tercih etmez, oturarak zikrettirir, meşayih cenazelerinde karşılık beklemeden gasil hizmetini görürdü. C. S. Revnakoğlu'nun tarifine göre "*İstanbul'un yaşlanmış, kıdemli Sa'dî şeyhleri arasında sayılırdı. Nezaket ve ahlâkı ile herkes tarafından sevilmiş ve hürmet*

³⁶⁴⁰ CSRA, 215/574.

³⁶⁴¹ CSRA, 215/575.

³⁶⁴² IST.MFT.MSH d.1772 s.201.

³⁶⁴³ CSRA, 215/573.

*görmüş bir insandı. Paşazadeliği, kişizadeliği her halinden belli oluyordu. Biraz peltek konuştuğundan Pepe Akif Efendi derlerdi.”*³⁶⁴⁴ Defterhane’de Kuyud Kalemi’nde uzun yıllar çalışmış ve 1930 yılı Ekim ayında emekliye ayrılmıştır³⁶⁴⁵. Şapka Kanunu’na muhalefetten yargılanan ve beraat eden Tahirü’l-Mevlevî de 1926 yılında Defterhane’de çalışmaya başladığı kısa bir süre zarfında M. Akif Efendi’yle aynı odada görev yapmıştır³⁶⁴⁶. Emeklilik hayatında inzivaya çekilmiş, ibadet ve taatle günlerini geçirmiş, kısa bir hastalıktan sonra 15 Temmuz 1954 günü vefat etmiştir. Eski Kozlu Kabristanı’nda Hamza Balı’ye atfedilen türbenin yanındaki aile sofasında medfundur. Zevcesi Saraylı Hacce Emine Hesna Hanım’la (v.1966) evliliğinden Sadiye Demiroğlu³⁶⁴⁷ (1904-2011) ve M. Raşid Er (v.1984) isimli çocukları olmuştur. Babasının mürşîdi Yunus Hakkî Baba’nın kabri de aynı yerdedir.

3. Mehmed Raşid Er: m.1898/h.1316 yılında tekkenin meşrutasında doğmuştur. Şeyh Hâfız M. Akif Efendi ile Saraylı Hacce Emine Hesna Hanım’ın oğludur. Hıfzını babasının yanında tamamlamış, Erbilli Es’ad Efendi’den Arapça, Üsküdarlı Nazif Efendi ile Sultan Ahmed Cami’i baş imamı Hâfız İdris Efendi’den Kur’an-ı Kerim dersi almıştır³⁶⁴⁸. Davudpaşa İdadîsi, Darü’l-hilafeti’l-aliyye Medresesi ve Medresetü’l-irşad’da okumuş, Harita Mekteb-i Alîsi’nden mezun olmuş, Darü’l-fünun’un lisan bölümünde bir sene öğrenim görmüş ve 1923’de İstanbul Umur-ı Tasarrufiyye Müdürlüğü’nde haciz memuru olarak çalışmaya başlamıştır³⁶⁴⁹. 1928’de Kadastro Mektebi’nin Riyaziye bölümünden mezun olduktan sonra Eyyûb, Üsküdar, Bakırköy, Kartal, Beyoğlu ve son olarak Sarıyer’de tapu müdürlüğü yapmış ve 30 Haziran 1955 tarihinde emekliye ayrılmıştır. 27 Haziran 1923 (12 Zilkade 1341) tarihinde çarşambayı perşembeye bağlayan gece babasından Sa’dî hilafeti alan M. Raşid Efendi’nin ön rehberliğini Matrak Tekkesi şeyhi İzzî Efendi, sağ rehberliğini Haki Baba Tekkesi Şeyhi Sa’deddin Ceylan Efendi, sol rehberliğini Balçık Tekkesi Şeyhi

³⁶⁴⁴ CSRA, 215/567-569.

³⁶⁴⁵ CSRA, 215/571.

³⁶⁴⁶ Tahirü’l-Mevlevî, *Matbuat Alemindeki Hayatım, İstiklal Mahkemesi Hatıraları*, 383.

³⁶⁴⁷ Şevket DEMİROĞLU ile evliliğinden Teoman (v.2018) ve Erdoğan isimli oğulları dünyaya gelmiştir.

³⁶⁴⁸ CSRA, 215/564-565.

³⁶⁴⁹ Muhittin Serin, “Mehmet Raşit ER”, *TDVİA*, EK 1/410.

Halid Efendi, arakiye rehberliklerini ise Nazmi Ceylan ve Mahmud Efendi (Balçık Tekkesi Şeyhi Halid Efendi'nin oğlu) icra etmişlerdir³⁶⁵⁰. 1923 yılı Ekim ayında yine M. Akif Efendi'den Nakşibendiyye icazeti alan³⁶⁵¹ M. Raşid Efendi, tekkeler seddolunduğunda babası hayatda olduğundan resmen posta iclas edilememiştir. 1932 yılında Servet Hanım'la evlenerek kayınvalidesinin Erenköyü'ndeki köşküne taşınmış, Halil, Haldun, Sıdika ve Betül isminde çocukları olmuştur. Babasının vefatı üzerine 3 Ağustos 1954 salı günü dergâhın yukarı katındaki ilk tevhidhanesinde rehberliğini Cerrahî Asitanesi Şeyhi İbrahim Fahreddin Efendi, sol rehberliğini de Girid Kandiye Kadirîhanesi Şeyhi Şerefeddin Efendi'nin yaptığı merasimle Matrak Tekkesi Şeyhi İzzî ONAT tarafından meşihat postuna iclas etdirilmiştir³⁶⁵². 28 Nisan 2018 günü tekkenin yanındaki apartmanda ikamet eden Ayten LAK (doğumu 1940) ile yaptığımız mülâkatda 1960'da bu sokağa gelin olarak geldiğini, Şeyh Raşid Efendi ailesiyle yanyana iki ahşap evde oturduklarını, Şeyh Raşid Efendi'nin annesine "Tekke Anne" dediklerini anlatmıştır. Raşid Efendi'nin oturduğu ahşap ev müteahhide verilir apartman yapılmıştır. Hanımı ile iki bekâr oğlunun halen hayatda olup başka bir semtde oturduğu öğrenilmiştir. Şeyh Raşid Efendi'nin Erenköyü'ndeki köşkün yanı sıra Şehremini'ndeki evi de kullandığı anlaşılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü yapılan itirazlara rağmen 1964'de tekke binasına el koymuştur³⁶⁵³. Perşembe ve cuma günleri Erenköyü'ndeki köşküde sohbet meclisleri tertib eden M. Raşid Efendi tasavvuf kültürünün yeni nesillere aktarılması doğrultusunda bir köprü vazifesi görmüştür. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin evindeki buluşmalara M. Raşid Efendi'nin İzzî Efendi, Albay Salahaddin Beğ ile birlikte iştirak ettiğini o meclislerde bulunan Özcan Ergiydiren anlatmıştır³⁶⁵⁴. C. S. Revnakoğlu, Şeyh Raşid Efendi'yi şöyle tarif etmektedir: *"Duaları ile tanınmıştır. Bu sahada müstesna bir şahsiyet sahibidir. Destar sarmak da elinden gelir, kıyamcılığı da vardır. Ruhî asaleti, terbiye ve nezaketi, mükemmeliyet halindedir. Herkesi kibarlığına, efendiliğine hayran bırakmıştır. Her meclisi süsler, mihraba da yakışır, tam bir liyakatle namaz*

³⁶⁵⁰ CSRA, 215/564.

³⁶⁵¹ CSRA, 215/563.

³⁶⁵² CSRA, 215/562.

³⁶⁵³ Muhittin Serin, "Mehmet Raşit Er", TDVİA, EK 1/411.

³⁶⁵⁴ Özcan Ergiydiren, *Hayâli Cihan Değer* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2009), 187,211-214.

kıldırır, hutbe okur, icab ederse cami'de de dua etmesini bilir, fakat tekke duasıyla karıştırmaz, her ikisini de uzun tutar. Bunları Hulvî Tekkesi Şeyhi Rıza Efendi'den öğrenmiştir.”³⁶⁵⁵ 1957 yılında Süleymaniye Cami'i'nde tertîb edilen ve radyodan da canlı yayınlanan Berat Gecesi programında Şeyh Raşid Efendi dua ettirmişdir³⁶⁵⁶. 11 Şubat 1984 (9 Cemaziyu'l-evvel 1404) günü vefat eden M. Raşid ER, Merkez Efendi Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Eski Kozlu Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedilmiştir.

226. Köse Muhyiddin Efendi Tekkesi

Hadîka'ya Süleyman Besim tarafından yazılan zeylde Halvetî-Sünbülî meşayihinden Köse Muhyiddin Efendi, Fatih, Şehremini Mahallesi'nde Odabaşı Cami'i'nin önündeki kavşakda bulunan evini tevhidhane ve derviş hücreleri ihdas etmek suretiyle tekkeye dönüştürdüğü yazılıdır³⁶⁵⁷. XVI. yüzyılda tesis olunan bu tekkeye sonraki dönemlere ait listelerde rastlanmamaktadır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Köse Muhyiddin Efendi:** Makedonya sınırları içerisinde kalan Manastır'da dünyaya gelmiş, ilim tahsili için geldiği İstanbul'da Ebu's-suud Efendi'ye danışmend olmuştur³⁶⁵⁸. Merkez Musa Muslihuddin Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti almış, bir müddet İstinye'de ikamet ettikten sonra tefsîr dersi verdiği Odabaşı semtine taşınmıştır. Vefatı m.1582/h.990 yılında olup Merkez Efendi Cami'i'nin kible yönündeki bir ağacın dibinde medfundur³⁶⁵⁹. Demir parmaklıkla çevrili kabrine iliştirilen latin harfli kitabede vefat tarihi 970 yazılıdır.

227. İbrahim Edhem Efendi Tekkesi

Rıfâî meşayihinden İbrahim Edhem Efendi m.1889/h.1307 yılında Şehremini (eski Ereğli) Mahallesi'ndeki evinin karşısında inşa ettirdiği binaya meşihat vaz' eylemek için 21 Safer 1307 (16 Ekim 1889) tarihinde Meclis-i Meşayih'e müracat etmiş, kendisine verilen 22 Rebiu'l-evvel 1307 (16 Kasım 1889) tarihli cevapda meşihat vaz' edilinceye kadar bu mekânda zikir icra edilmemesi istenmiştir. 6 Cemaziye'l-evvel 1310 (26 Kasım 1892) tarihli kayıddan anlaşıldığına göre Meclis-i

³⁶⁵⁵ CSRA, 215/559-561.

³⁶⁵⁶ *Dünya Gazetesi* (19 Mart 1957).

³⁶⁵⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 274-275.

³⁶⁵⁸ Hulvî, *Lemezât*, haz. Serhan Tayşi, 471.

³⁶⁵⁹ Hulvî, *Lemezât*, haz. Serhan Tayşi, 471; Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 275.

Meşayih halâ izin vermediğinden tekke statüsü resmîleşmediği halde İbrahim Edhem Efendi zikir icrasına devam etmekdeydi³⁶⁶⁰. Sonraki döneme ilişkin listelerde bu isimle bir tekkeye rastlanmamaktadır.

Tekkenin şeyhi:

1. İbrahim Edhem Efendi: Rıfâî meşayihindendir. Vefat tarihi tesbit edilememiştir.

228. Remlî (Sırrîzade-Kolancı-Karakullukçu) Tekkesi

Fatih, Şehremini (eski Ereğli) Mahallesi, Turgut Özal Millet Caddesi, Ereğli Camii (eski Şehremini Cami'i) Sokağı, 4 numarada, 1557 ada 2 parselde yer almaktaydı. Kadirî meşayihinden Mehmed Sırrî er Remlî Efendi tarafından m.1710/h.1122 yılında bir vakfiyeyle tesis edilmiştir. Mehmed Rıf'at Efendi, Mehmed Sırrî Efendi'nin İstanbullu olduğunu bildirdikten sonra "Remlî"³⁶⁶¹ lâkabının verilmesine sebep olan rivayeti şöyle aktarmıştır³⁶⁶²: Mehmed Sırrî Efendi'nin kapısının önündeki ayakkabılarını her sabah kumlanmış halde gören dervişleri buna bir anlam verememekteydiler. Halîfesi Karakullukçu Mustafa Efendi, Mehmed Sırrî Efendi'yi bir gece halvethanenin kapısından çıkarken görüp peşine takılınca kendisini bir anda Mekke'de bulmuş. M. Sırrî Efendi Kâbe'yi ziyaret edip geri döndüklerinde, Mustafa Efendi'den bu sırrı saklamasını, kimseye açmamasını tembihlemiştir. Mehmed Sırrî Efendi'nin sırrı ayakkabısındaki kum vasıtasıyla halifesine aşikâr olmuştur. C. S. Revnakoğlu ise bu konuda farklı bir bilgiyi aktararak Mehmed Sırrî Efendi'nin Remle kasabasından olduğunu bildirmektedir³⁶⁶³. Remle, Kudüs'ün kuzeybatısında, Tel Aviv yakınındaki bir Filistin şehridir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli defterdeki vakfiye özeti şöyledir: "*Vâkıf-ı mumaileyhin (Sırrî Mehmed Efendi) 1122 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde mezkûr İskender Ağa Mahallesi'nde kâin hânesini vakf iderek süknasını hayatda oldukça kendisine ba'de neslen ba'de nesl evlâdına ve ba'de'l-inkıraz mahalle-i mezbûrede kâin Kadirîhane şeyhi olanlara şart itmiştir.*" Çarşamba günü mukabele icra edilen³⁶⁶⁴ tekke 10 Temmuz 1894 tarihindeki büyük depremde zarar görünce Sultan II. Abdülhamid'in Hazîne-i Hassa'dan tahsis ettirdiği 6.000 kuruşla yeniden

³⁶⁶⁰ IST.MFT.MSH d.1771 s.68.

³⁶⁶¹ Reml, Arapça kökenli bir kelime olup kum manasına gelmektedir. Kumdaki nokta ve çizgilere bakılarak gaybdan haber vermeye, bir tür falcılığa da reml/remil denilmektedir.

³⁶⁶² Adalet Çakır, a.g.e., 760.

³⁶⁶³ CSRA, 185/4.

³⁶⁶⁴ Asitane, 13; Bandırmalızade, a.g.e., 12; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 5/272.

yapdırılmış ve 26 Rebiu'l-ahir³⁶⁶⁵ 1312 (25 Ekim 1894) günü resm-i küşadı icra edilmiştir. C. S. Revnakoğlu yaptığı incelemede tekkenin kitabesini 30 Kasım 1947 günü notlarına şöyle kaydedmiştir: *“Ziynet-efzay-ı makām-ı muallây-ı hilafet-i İslamiyye ve erike / Pîrây-ı saltanât-ı seniyye-i Osmaniyye es Sultân ibnû's-Sultân / es Sultânu'l-Gazî Abdülhamîd Hân-ı sâni tarâf-ı eşreflerinden / işbu dergâh-ı şerîf bin üç yüz on iki sene-i / Hicriyyesi Rebiu'l-ahirinde müceddeden ta'mir olunmuştur / sene 1312 h. / Fî Rebiu'l-ahir”*. 1940 yılında yıkılarak enkazı kaldırılan tekkenin kitabesi de bu hengamede kaybolmuştur³⁶⁶⁶. C. S. Revnakoğlu, Remlî Dergâhı hazîresi üzerine bir bina yapılmakda olduğunu öğrenince mani olunması için Mezarlıklar Müdürlüğüne 16 Şubat 1959 günü bir dilekçe vermiştir³⁶⁶⁷. Esin Demirel İşli hazîredeki taşların Bayezid Cami'i hazîresine nakledildiğini bildirmektedir³⁶⁶⁸. 8 Kasım 2020 günü yaptığımız tedkikte tekke arsasının etrafının çevrilmek suretiyle işgallere karşı muhafazaya alındığı tesbit edilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Mehmed Sırrî er Remlî Efendi (v.1728), Abdülfettah Efendi (v.1744), Karakullukçu Mustafa Efendi (v.1775), Kolancı İbrahim Sabri Efendi (v.1807), Çelebizade Mehmed Said Efendi, Kolancı Seyyid Ali Efendi (v.1839), Seyyid İbrahim Edhem Vehbî Efendi (v.1850), Köse İbrahim Edhem Efendi (v.1877).

1. Dellâl Mehmed Rıza Efendi: İbrahim Edhem Efendi'nin damadıdır. Sünbül Efendi Türbedarı Hamdullah Efendi hulefasından Çenezade Tekkesi Şeyhi Mehmed Salih Aşkî Efendi'den seyr u sülûk görerek Kadirî-Eşrefî hilafeti almıştır. Kayınpederinin kasr-ı yedi üzerine 12 Cemaziye'l-ahir 1292 (15 Temmuz 1875) tarihli beratla Remlî Tekkesi meşihati Mehmed Rıza Efendi'nin uhdesine tevcih olunmuştur³⁶⁶⁹. Saraçhane'de dellâl olan M. Rıza Efendi fakir bir insan olmasına cömert bir zatdı. Bakkala cübbesini rehin

³⁶⁶⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi ise bu tarihi 12 Rebiu'l-evvel 1312 (12 Eylül 1894) olarak vermektedir. Bkz. Ahmed Muhyiddin efendi, a.g.e., 233.

³⁶⁶⁶ CSRA, 185/4.

³⁶⁶⁷ CSRA, 185/110.

³⁶⁶⁸ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 107.

³⁶⁶⁹ IST.MFT.MSH d.1777 s.7; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 233. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında Remlî Tekkesi'ne İbrahim Edhem Efendi'den sonra M. Arif Efendi'nin vekâlet ettiği; Mehmed Rıza Efendi'nin de Hamdullah Efendi'den mustahlef olduğu yazılıdır. Bkz. CSRA, 785/7. Söz konusu ifade notların ileri kısmında tashih edilerek Dellâl Rıza Efendi'nin Çenezade Tekkesi şeyhinden istihlâf edildiği yazılmıştır. CSRA, 185/36. Ancak Adalet Çakır ve kendisinden yararlanan bazı kaynaklarda bu husus gözden kaçmıştır. Hamdullah Efendi'nin 1865 yılında, İbrahim Edhem Efendi'nin ise 1877 yılında vefat ettikleri göz önünde bulundurulduğunda Ahmed Muhyiddin Efendi'nin verdiği bilginin doğruluğu anlaşılmaktadır.

bırakıp aldığı erzakla tekkesinde fukaraya softa kurar, yıllarca iyileşmeyen hastaların yazdığı muskalar vasıtasıyla şifaya kavuşduğu anlatılırdı. Ömrünün son deminde gözleri görmez olmuş, tekkede kendisine Mi'mar Acem Tekkesi Şeyhi M. İzzet ALBULUT vekâlet etmiştir³⁶⁷⁰. 29 Zilhicce 1327 (11 Ocak 1910) salı günü bilâ veled vefat eden³⁶⁷¹ Dellâl Rıza Efendi tekkenin türbe kısmına defnedilmiştir³⁶⁷². 1905 yılında hilafet verdiği İbrahim Halil Efendi sonradan Hakîkîzade Tekkesi postnişîni olmuştur.

2. Zakirbaşı Hâfız Hüseyin Hâlis Efendi: m.1875/h.1292 yılında İstanbul'da doğmuştur. Döşemeci İbrahim Efendi'nin oğludur. C. S. Revnakoğlu'nun bildirdiğine göre mesleğinde başarılı bir zanaatkâr olan İbrahim Efendi Romanya Kralı'nın sarayındaki döşeme işleri için bu ülkeye çağırılmıştır. 1903 yılında vefat etmiş ve Silivrikapısı dışına defnedilmiştir. Onun babası Mustafa Ağa Ak Arablardan olup Saray iç ağalarından idi³⁶⁷³. Meşhur zakirbaşılardan "Balat İmamı" namıyla meşhur Meydancık Cami'i imamı Hâfız Hasan Efendi'den meşk eden³⁶⁷⁴ Hüseyin Halis Efendi şair Ahmed Bahaî Efendi'den de Farsça öğrenmiştir. "Erenlerin sohbeti", "Cem olmuş dervişleri" gibi bestelenmiş ilahileri tekkelerde okunmuştur³⁶⁷⁵. Dellâl Rıza Efendi'nin yeğeni olan Hâfız Hüseyin Halis Efendi, Evkaf Mahkemesi'nde mümeyyizdi. Hacı Timur Cami'i yanında bir tekke tesis eden Saatçi Hâfız Ahmed Efendi'den Kadirî hilafeti almış³⁶⁷⁶, Meclis-i Meşayih'in 22 Safer 1328 (5 Mart 1910) tarihli mazbatasına istinaden 25 Cemaziye'l-ahir 1328 (3 Temmuz 1910) tarihli beratla Remlî Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁶⁷⁷. Kız kardeşi Şahende Hanım'ın (v.Eylül,1947) oğlu Albay Selahaddin Gürer (1896-1978), Şeyh Muhiddin Ensarî'den hilafet almış olup son devirde yetişen meşhur zakirbaşılardan sayılmaktadır. Şahende Hanım'ın kızı Hasene Hanım da Bedevî meşayihinden Hakkâk Ataullah Aşkî

³⁶⁷⁰ CSRA, 185/7.

³⁶⁷¹ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 9a.

³⁶⁷² *İkdam Gazetesi* (30 Zilhicce 1327); CSRA, 185/5.

³⁶⁷³ CSRA, 185/9.

³⁶⁷⁴ Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/490.

³⁶⁷⁵ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 1/323. Öztuna, Hüseyin Halis Efendi'yi Ali Rıza ŞENGEL'in dayısı olarak yazmakla hataya düşmüştür. Şeyh Hüseyin Halis Efendi, Ali Rıza ŞENGEL'in bacanağı zakirbaşı Albay Selahaddin Gürer'in dayısıdır. Ali Rıza ŞENGEL ve Selahaddin Gürer'in eşlerinin babası Kılınççı Tekkesi postnişîni Mehmed Arif Hulûsî Efendi'dir (v.1929).

³⁶⁷⁶ CSRA, 185/9; 181/149.

³⁶⁷⁷ IST.MFT.MSH d.1740 s.4; d.1777 s.7.

Efendi'nin oğlu ve halîfesi Komiser Mehmed Nureddin Gürçağlar ile evliydi. 7 veya 20 Muharrem 1339 (21 Eylül veya 4 Ekim 1920) tarihinde vefat eden Hüseyin Halis Efendi tekkesinin türbesinde bulunan Şeyh Abdülfettah Efendi'nin lahdi içinde medfun idi³⁶⁷⁸.

3. (vekil) İsmail Hakkı Koray: Şeyh Hüseyin Halis Efendi'nin vefatında oğlu İlhamî'nin küçük yaşta olması sebebiyle Kabakulak Tekkesi postnişini İsmail Hakkı Efendi Meclis-i Meşayih tarafından 20 Rebiu'l-evvel 1339 (1 Aralık 1920) tarihinde şeyh vekîli olarak görevlendirilmiş³⁶⁷⁹, 3 sene müddetince burada Kadirî usûlü icra ettirmişdir.

4. (vekil) Zakirbaşı Yorgancı Mehmed Raşid Gürer: m.1878/h.1295 yılında Ereğli (eski İskender Ağa) Mahallesi'nde doğmuştur³⁶⁸⁰. Şeyh Hüseyin Halis Efendi'nin kardeşidir. Babası İbrahim Efendi'nin Kapalıçarşı, Yorgancılar içinde Yarım Taş Han Sokağı'nda iki döşemeci dükkânı bulunduğundan "Yorgancı Raşid" diye meşhur olmuştur³⁶⁸¹. İlk olarak Nuruosmaniye civarındaki Baba Ali Şah bin Zengi Tekkesi Şeyhi Sa'diyyeden Mehmed Şerefeddin Efendi'nin biatlı dervîşi olmuştur³⁶⁸². Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin torunu Şefik Dede'den ve Balat İmamı zakirbaşı Hâfız Hasan Efendi merhumdan pek çok ilahi meşk etmiştir³⁶⁸³. Eyyûb'de Sa'diyyeden Ca'fer Paşa Tekkesi Şeyhi ve Dolmabahçe Cami'i baş müezzini zakirbaşı Kırımî Hacı Hâfız İsmail Hakkî Efendi'den, Küçük Piyale Tekkesi Şeyhi Kasımpaşalı Cemal Efendi'den ve Üsküdar Himmetzade Tekkesi Şeyhi Abdu'ssamed Efendi'den birçok şughul ve ilahi geçti. Kadirîhane Şeyhi Abdu's-şekûr Efendi'den tac giymiş, Kadirî icazetini oğlu İsmail Gavsî Erkmenkuloğlu'ndan almıştır. Merkez Efendi Tekkesi, Eyyûb Ümmî Sinan Tekkesi ve Cerrahî Asitanesi'nde zakirlik yapmış, Hopçuzade Ali Rıza

³⁶⁷⁸ Hüseyin Halis Efendi'nin vefat tarihi Sadeddin Nüzhet Ergun ve C. S. Revnakoğlu tarafından 7 Muharrem 1338 (3 Ekim 1919) olarak kaydedilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun ilave olarak verdiği 4 Teşrîn-i evvel 1336 tarihi ise Hicrî tarihle çelişmekte 4 Ekim 1920 tarihine tekabül etmektedir. Bkz. Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/660; CSRA, 185/10. Meclis-i Meşayih defterinde Hüseyin Halis Efendi'nin vefatı üzerine İsmail Hakkı Efendi'nin bu tekkenin şeyh vekâletine 20 Rebiu'l-evvel 1339 tarihinde görevlendirildiği dikkate alınınca vefat yılının 1338 değil de 1339 olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bkz. IST.MFT.MSH d.1740 s.4.

³⁶⁷⁹ IST.MFT.MSH d.1740 s.4; d.1756 vr.83b.

³⁶⁸⁰ Sadeddin Nüzhet Ergun, doğum tarihi olarak m.1884/h.1302 yılını vermektedir. Bkz. Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, 2/660. C. S. Revnakoğlu ise bu tarihin hatalı olduğunu, Raşid Efendi'nin doğum yılının 1295 olduğunu yazmıştır. Bkz. CSRA, 121/320.

³⁶⁸¹ CSRA, 121/320.

³⁶⁸² CSRA, 121/322.

³⁶⁸³ CSRA, 121/322.

Efendi'nin 1924'de vefatı sonrası Kadirîhane'nin zakirbaşı vekili olmuştur. Yeğeni Süleyman İlhamî Beğ'e niyabeten de Remlî Tekkesi'nde mukabele icra ettirmişdir. Kıyam ve devran zikirlerinde muvaffakiyeti bulunan Raşid Efendi'ye bazı zamanlar Zakirbaşı Yaşar Baba dahi meydanı bırakırdı. Hâfız Burhan Sesyılmaz, Albay Hasan Selahaddin Gürer ve gümrük kontrol memurluğundan emekli Sadeddin Nuri Billur, Yorgancı Raşid Efendi'nin yetiştirdiği zakirlerdendir³⁶⁸⁴. C. S. Revnakoğlu, Yorgancı Raşid Efendi'nin son günlerine dair şu bilgileri aktarmaktadır: *“Uzun bir zamandan beri sürüp giden sıkıntılı vefasız günlerin bütün eza ve ızdırabını bağrına basan hiç kimseye de bir şikayetde bulunmamışdı. Yaşama ihtiyaçlarını gidermek biraz da kendisini avutmak amacıyla hiç bilmediği anlamadığı işlere başvurdu. Hatta bir müddet Ağa Cami'i'ndeki Hacı Ferid Özsüt'ün yanında çalışdı. Fakat artık bu maddî ve eğreti varlığın geçici ihtiyacı dayanılmaz bir hale geldi. Nihayet 6 Kasım 1947 Perşembe günü öğle üzeri bu istek pek güzel bir mazhariyet halinde gerçekleşti. Ve kendisine vuslat şarabı sunuldu. Cenazesi, Taksim'de Tarlabası'nda merhume ablasının kızının evinden-Ali Rıza Şengel tarafından- alınarak Merkez Efendi'ye getirildi. Bir gün bir gece Hankahın mihrabında bırakılıp kendisine yakışan surette dinî tören yapıldıktan sonra öğle namazı yine Merkez Efendi'de kılınarak arkadaşlarının başları ve kıymet bilir elleri üstünde Kozlu'ya götürüldü. Mevlevîhanekapısı ile Silivrikapısı arasında Kozlu çevresinde kendisinden yedi ay önce (19 Nisan 1947) vefat eden ablası Şahende Hanım'ın yanında sırlandı”*³⁶⁸⁵.

- 5. Süleyman İlhamî Çetin:** Şeyh Hüseyin Halis Efendi ile Hadiye Zeliha Hanım oğludur. 1904 yılında dünyaya gelmiş, Saraç Doğan Cami'i imamı Hâfız Neş'et Efendi'nin yanında hıfzını tamamlamıştır³⁶⁸⁶. 15 yaşındayken babası vefat edince amcası Raşid Efendi'ye intisab eden Süleyman İlhami Efendi, onun delâletiyle Kadirîhane Şeyhi İsmail Gavsî ERKMENKUL'dan hilafet almıştır. Remlî Tekkesi meşihati ve tevliyet 11 Kasım 1924 günü tevcih olunmuştur³⁶⁸⁷. Memuriyeti sebebiyle fiilen şeyhlik yapamamış, amcası Yorgancı Raşid Efendi mukabeleleri idare etmiş ve bir sene sonra da tekkeler seddolunmuştur. Çankırı'da sorgu hakimi olarak görev yapan

³⁶⁸⁴ CSRA, 121/321.

³⁶⁸⁵ CSRA, 121/324.

³⁶⁸⁶ CSRA, 115/190.

³⁶⁸⁷ CSRA, 185/10-11.

Süleyman İlhamî Beğ İstanbul'a döndükten sonra Sirkeci, Hüdavendigâr Caddesi, Akşehir Han, 10 numarada bir büro açarak serbest avukatlıkla iştigal etmiştir. 1961 yılında vefat eden Süleyman İlhamî Beğ'in Fatma Melahat Hanım'la evliliğinden 3 çocukları (ikisinin isimleri Enise Müberhen Tayman (1932-1999) , Faruk Özgen Çetin) vardı.

229. Hulvî Efendi (Helvacı-Şîr u ğanî-Gülşenîler Mescidi) Tekkesi

Saray-ı Amire'de helvacıbaşılık vazifesini ifa etmekdeyken azledilen ve Topkapı'daki hanesine çekilerek münzevi bir hayat süren Ahmed Ağa h.1010 (1601/1602) yılında vefat etmiştir. Oğlu Sünbülî ve Gülşenî Şeyhi Mahmud Cemaleddin Hulvî babasından miras kalan evi tekkeye dönüştürmüş; 10 hücre, semahane, mescid ve müteehhil odaları yaptırmıştır³⁶⁸⁸. Ayvansarayî tekkenin tesis tarihini *Mecmuâ-i Tevârih*'inde h.1040 (1631), *Hadîka*'sında ise h.1034 (1625) olarak kaydedmiştir³⁶⁸⁹. Tekkenin m.1714/h.1126 yılında yeniden inşa edildiğini gösteren kitabesi 1925 sonrasında Vakıflar İdaresi deposuna kaldırılmıştır. Şinasi Akbatu tarafından fotoğrafı çekilen kitabede şu ibare okumaktadır: "*Hankâh-ı Hazret-i Gülşenî / Memdûh-ı Sultan Celâleddin-i Rûmî kutbu'l-ârifîn Hazret-i / İbrahim-i Gülşenî hulefasından bâni-i hankâh Celâleddin Mahmud / Hulviyyü'l-Gülşenî ibn-i Serhelvaciyân-ı Hassa Ahmed Ağa der asr-ı / Hazret-i Sultan Süleyman ibn-i Selim Han kaddesallahu esrarehum / sene 1064 medfun fî sene 1126*". C. S. Revnakoğlu'nun notları arasındaki şu manzum metinden tekkenin son olarak m.1858/h.1274 yılında Sultan Abdülmecid tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır: "*Gavs-ı cihân-ı ilm u dîn Abdülgani Efendi'nin / Züvvâra kabr-i pâkidir meşâmm içre câh-i mültecâ / Sultân-ı dîn Abdülmecid Han eyleyüb lûtf-i bihîn / Bu hankâhı yapıdırub kıldı penâh-ı evliyâ/ sene 1274*". Salı günleri mukabele icra edilen Hulvî Tekkesi'nin son devirdeki zakirbaşısı Üsküdar, Toygar Tekkesi mensublarından Arab Ahmed idi³⁶⁹⁰. Başlangıçta Gülşeniyye'ye bağlı kurulmuş, son dönemde ise Rıfâî şeyhlerine intikal etmiştir. Bu sebeple mukabele günleri önce Halvetî evradı okunur, sonra Rıfâî usûlüne geçilirdi³⁶⁹¹. Gerek son şeyh Ahmed Fevzî Efendi'nin gerekse Hüseyin Vassaf'ın yazdıklarından tekkelerin seddolunduğu dönemde harap vaziyetde olduğu anlaşılmaktadır³⁶⁹². Fatih, Ereğli

³⁶⁸⁸ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e., 2/1339; Ayvansarayî, *Hadîka*, 87a.

³⁶⁸⁹ Ayvansarayî, *Mecmuâ-i Tevârih*, 98b; Ayvansarayî, *Hadîka*, 87a.

³⁶⁹⁰ CSRA, 199/29.

³⁶⁹¹ CSRA, 199/53.

³⁶⁹² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/218.

Mahallesi, Topkapı Caddesi, 13 numarada, tramvay makasına yakın tarafda ve Arpa Hamamı civarındaki tekkenin son bakıyyesi de 1957 yılında yıkıldıktan sonra arsası üzerinden Millet Caddesi geçirilmiştir³⁶⁹³.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Mahmud Cemaleddin Hulvî Efendi (v.1654), Sinan Efendi (v.1660), Ali Şîr u ğani (Abdülġani) Efendi (v.1713), Mustafa Efendi, Ahmed Efendi (v.1771), Halil Efendi (v.1782), Hasan Efendi, Seyyid Muhammed Sırrî Efendi (v.1811), Mustafa Hulvî Efendi (v.1800 veya 1802), Muhammed Efendi, Hüseyin Efendi, Ali Efendi, Tabancacı Muhammed Arif Efendi (v.1823), Ahmed Arif Hamdî Efendi (v.1840), Abdülkadir Ulvan Efendi (v.1844)

1. Mehmed Arif Efendi: Hulvî Tekkesi Şeyhi Ahmed Arif Hamdî Efendi'nin oğlu olup m.1836/h.1252 yılında doğmuştur. 4 yaşındayken babası vefat ettiğinden annesi tarafından Sünbül Efendi Türbedarı Mehmed Hamdullah Efendi'ye teslim edilmiş, kendisinin seyr u sülûk görüp Kadirî hilafeti almıştır. Şeyh Matrak ve Şerbetdar Tekkeleri Şeyhi Asker İmamı Osman Hilmî Efendi'den m.1858/h.1274 yılında Rıfâî hilafeti almış³⁶⁹⁴ ve Hulvî Tekkesi'ne postnişîn olmuştur. Düğümlü Baba Tekkesi ile Remlî Tekkesi'nde bir süre şeyh vekâletinde bulunan M. Arif Efendi, Bağçevan Şeyh'in vefatı üzerine Rıfaiyye'nin Lihhasiyye kolundan en kıdemli halîfe olması hasebiyle asitane hüviyetindeki Şerbetdar Tekkesi'ne 11 Zilkade 1315 (2 Nisan 1898) tarihli beratla ta'yin olunmuştur³⁶⁹⁵. Hilafet merasimlerinde giydirilecek tacların veya türbelerin sandukalarındaki tacların destarlarının sarılması için M. Arif Efendi'yi çağırırlardı. Tarîkat usûl ve erkânındaki tavizsiz tutumu, hataları çekinmeden söylemesi sebebiyle adı "Şeyh Akreb"e çıkmıştı³⁶⁹⁶. 21 Zilkade 1319 (2 Mart 1902) tarihinde cumartesiye pazara bağlayan gece vefat etmiş, Hulvî Tekkesi hazîresinin caddeye bakan kısmına defnedilmiş, taşı konulmamıştır. Baş ucu tarafında eşi Fatıma Fethiye Hanım (v. 22 Rebiu'l-evvel 1337), sağ tarafında oğlu Mustafa Muhyiddin (v.1907/h.1325), yine aynı mezarda 2 yaşında vefat eden torunu -Ahmed Fevzi Efendi'nin oğlu- Ali Fehim medfun

³⁶⁹³ CSRA, 199/31,55.

³⁶⁹⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 56; CSRA, 199/30.

³⁶⁹⁵ IST.MFT.MSH d.1774 s.115,130.

³⁶⁹⁶ CSRA, 199/29.

idiler³⁶⁹⁷.

2. (vekil) Çamaşırcızade Ahmed Rızaeddin Remzî Efendi: Şerbetdar ve Hulvî Tekkeleri şeyhi M. Arif Efendi'den Şerbetdar Tekkesi'nde icra edilen merasimle 11 Şa'ban 1319 günü hilafet almıştır. Mülkiye Tekaüd Sandığı hulefasından iken Darülaceze başkâtibliğine ta'yin edilmiştir. Mürşîdinin vefatı sonrası oğlu Ahmed Fevzî Arif ATAMAN'a tekkede niyabet etmiştir. Tarîkat erkânına son derece bağlı olan ve güzel destar sarmasıyla tanınan Remzî Efendi, Rıfâî Asitanesi postnişîni Ziya Molla'nın vefatı sonrasında bu tekkenin şeyhliğine ta'yin edilmiş, meşihate dair işlemler tamamlanmış ancak ömrü vefat etmediği için posta oturamamıştır. Tifüs ve Yılcık rahatsızlığından şifayab olamayarak bir süre hasta yattıktan sonra 24 Receb 1336 (6 Mayıs 1918) günü vefat etmiştir³⁶⁹⁸. Hulvî Tekkesi hazîresinin tramvay yoluna bakan kısmındaki mürşîdinin kabrine defnedilmiştir³⁶⁹⁹.

3. Ahmed Fevzî Arif ATAMAN: C. S. Revnakoğlu'nun arşivinde kendi el yazısıyla tercüme-i hali bulunmaktadır³⁷⁰⁰. Buna göre 18 Safer 1301 (18 Aralık 1883) tarihinde Sultanahmed civarındaki Güngörmez Mahallesi'nde doğan Fevzi Arif Beğ'in babası Şerbetdar ve Hulvî Tekkeleri Şeyhi M. Arif Efendi, annesi ise Saray-ı Amire aşçıbaşlarından ve Celvetî meşayihinden Osman Efendi'nin kızı Fatıma Fethiye Hanım'dır. Topkapı'daki Dibek Mektebi'nde Kılı Yusu Tekkesi Şeyhi Hâfız Cemaleddin Efendi'den Kur'an-ı Kerîm okumuş, 7 yaşında yazdırıldığı Molla Gürânî Mahallesi'ndeki özel rüşdiyeden mezun olarak şahadetname almış, ardından Vefa İdadîsi'ni bitirerek Yeni Postahane'de 700 kuruş maaşla memur olarak çalışmaya başlamıştır. Gişe memurluğunda ve İstanbul Posta ve Telgraf Baş Müdürlüğü Posta İşleri Masası memurluğunda çalışıp terfi ederek baş kâtib olmuştur. 1914 yılında Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş, fakat Harp ortamında posta hizmetlerindeki görevine devam etmiştir³⁷⁰¹. Babasının 1902 yılındaki vefatı sonrası Meclis-i Meşayih Reisi Ahmed Muhyiddin Efendi ile a'zadan Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi

³⁶⁹⁷ CSRA, 199/28,30.

³⁶⁹⁸ CSRA, 201/604,605.

³⁶⁹⁹ CSRA, 199/28.

³⁷⁰⁰ CSRA, 199/160.

³⁷⁰¹ CSRA, 199/160.

tarafından Kadirîhane'ye davet edilmiştir. Bundan sonrasını Ahmed Fevzi Efendi şöyle anlatıyor: “Şerbetdar Dergâhı'nı uhdeme tevcih ideceklerini, buna mukabil Hulvî Mahmud Efendi Dergâhı'nı uhdemden alub ahiri ikame ideceklerini tebşir itdiler. Fakat fakîr pür taksîr şart-ı vâkıfa muhalif olacağını, ekber meşayih Hüsrev Paşa Dergâh-ı Şerîfi Şeyhi merhûm Bağçevan Arif Efendi'nin halîfesi Şeyh Mehmed Efendi'ye intikal eylemesi lâzım geleceğini, binaen aleyh babamın Hulvî Dergâhı'nda defin hak-ı ıtırnak olmasından orada kalmam müsaade buyurulmasını ve harab olan dergâhı himmet-i âliyeleriyle ihya iderek seyr u sülûke devam ideceğimi arz itdim. Biz böyle münasib gördük sakın dergâhı terk itme buyurdular. Başkaca bir i'tirazda bulunmak imkânını göremedim, me'yûsen ellerinden öperek arz-ı niyazla yanlarından ayrıldım. Ve babamın halîfesi Şeyh Rızaeddin Remzî er Rıfâ Efendi'ye ve ihvan-ı ba-safaya vaziyeti mühim olarak bildirdim ve muhterem validem Fatıma Fethiye Hanımı da keyfiyetden haberdar itdim. Babama fet-i muhabbetle bağlı bulunan validem de göz yaşlarını işar itdi ve Hulvî Mahmud Efendi Tekyesi'ni tercih itmem ve esbabına tevessül eylemem arzu ibrağında bulundu. Şu arada bir hadiseyi hikâyeden kendimi almayacağım. Babamın ufulünü müteakib günlerde Şeyh Mehmed Efendi seyr sülûkü itmamile ilbas-ı tâc ve hırkayı yanlarına alarak Kadirîhane Asitanesi'ne Meclis-i Meşayih Reisi Ahmed Muhyiddin Efendi'ye götürdüler. Hem kendilerinin vaziyeti terhin dest-i terbiyet ve irşadlarına aldıklarını ihsas eylemek istediler. Ancak bu arada dergâhın bir an evvel tahliyesi lüzumunu anlatmakdan fariğ olamadılar. Babamın vefatından sonra, müteakib iki hafta Şeyh Mehmed Efendi gelerek icra-yı ayin-i tarikat eylediler. Ve herhalde Meclis-i Meşayih Riyaseti'nden yapıldığına şübhe olmayan şifahî veya tahrîrî bir tebliğ üzerine olacak ki bundan sonra gelmediler. Fakîre de muma ileyh ile temasda bulunmamam emrolunmasından keyfiyeti istidlal itmişdim. Pederimin irtihal tarihi olan 18 Şubat 1317 (3 Mart 1902) tarihinden 4 Teşrîn-i evvel 1318 (17 Ekim 1902) tarihine kadar yedibuçuk ay zarfında yalnızca dergâha ilk iki hafta Şeyh Mehmed Efendi'nin geldiği ve dergâhı 4 Teşrîn-i evvel 1318'de bilfiil küşâd eylediği nazar-ı dikkate alınırda meramda hakikat olduğu söz götürmez. Şeyh Mehmed Efendi'nin mecburen gelemediği haftalar ezkâr-ı sübhaniyye 19 Temmuz 1318 tarihine kadar pederimin halîfesi Şeyh Rıza Efendi tarafından idare edilmiştir. Bilahare isti'fa-yı kusur

eylemem üzerine barışılmış ve 20 Eylül 1318 tarihinden itibaren devamla başlamıştır."³⁷⁰² Meclis-i Meşayih'in 17 Muharrem 1325 (2 Mart 1907) tarihli mazbatasına istinaden Hulvî Tekkesi meşihati Ahmed Fevzî Efendi uhdesine tevcih olunmuştur³⁷⁰³. Ahmed Fevzî Efendi'nin memuriyet vazifesi sebebiyle Hulvî Tekkesi şeyhliğine önce babasının halîfesi Çamaşırcızade Ahmed Rızaeddin Remzî Efendi, onun 1918'de vefatı sonrası da Mengene Tekkesi Şeyhi Şerefeddin Efendi ve Kılılı Yusuf Tekkesi Şeyhi Reisul-kurra Cemaleddin Efendi vekâlet etmişlerdir. Mesleğinde ilerleyen Fevzi Arif Beğ Galata Posta ve Telgraf Müdürü, İstanbul Paket Postahanesi Müdürü, tekrar Galata Posta ve Telgraf Müdürü ve son olarak da İstanbul Posta ve Telgraf Baş Müdür Muavini olarak vazife yaptıktan sonra 1938 yılında emekliye ayrılmıştır. Ardından 8 ay iş müfettişliği yapmış, Malatya'ya İktisat Müdürü olarak ta'yin edilip bir sene görev yaptıktan sonra böbrek rahatsızlığından dolayı istifa edip İstanbul'a dönmüştür. Maarif Vekâleti İstanbul Maarif Matbaası ayniyat hesap kontrolü, Kızılay Aş Ocakları Eyüp Şubesi görevlisi ve İstanbul Ticaret Borsası Büro ve Tescil Müdürlüğü büro şefi olarak çalışmıştır. Kadıköy, Bahariye, Kuzu Kestane Sokağı 14 numaraki evinde ikamet eden Fevzi Arif Ataman'ın vefatı 1950 sonrasındadır.

230. Ceylanlı Tekke (Tekke-i Cedîd)

Fatih, Şehremini (eski Ereğli) Mahallesi, Kerpiçhane (eski Kireçhane) Sokağı, 8 numarada, 1554 ada 30 parselde yer almakdaydı. m.1872/h.1289 yılında Seyyid İbrahim Edhem Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun 18 Ağustos 1947 günü çektiği fotoğraftan tekkenin ince ve uzun bir mermer üzerine iki satır halinde ta'likle yazılmış kitabesinde şu ifade okunmaktadır: "*Destûr / Ya Hazret-i eş Şeyh İsmail er Rûmî sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât dergâh-ı cedîdin bânî-i evveli el-Hac el Haremeyn zübdetü'l-muvahhidîn es Seyyid / eş Şerîf eş Şeyh İbrahim Edhem Efendi'nin Ceylanlı Tekye-i Şerîfidir. Ğaferallahu lehu. Yevm-i mahsusı cuma günü leyle-i cumartesi. Sene 1289 sene 1312*". Söz konusu kitabenin sağ kenarında Kadirî tacı, sol kenarında da Nakşî-Halidî tacı tasviri göze çarpmaktadır. Bu kitabe tekkenin h.1312 (1895) yılında yeniden inşası sonrasında konulmuştur. Şeyh

³⁷⁰² Ahmed Fevzi Arif ATAMAN'ın kendi el yazısıyla kaleme alınmış notları C. S. Revnakoğlu Arşivinde bulunmaktadır. Bkz. CSRA, 130/467-468.

³⁷⁰³ IST.MFT.MSH d.1776 s.32.

İbrahim Edhem Efendi'nin m.1908/h.1326 yılında tanzim ettirdiği vakfiyenin özeti ise şöyledir: “*Vākıf-ı mumaileyh es Seyyid İbrahim Efendi bin Hâfız Mehmed Efendi'nin 1326 tarihli vakfiye-i mukayyedesinde Şehremini kurbünde Ereğli Mahallesi'nde iki yüz sekiz zira' murabba arsa üzerine bina eylediği zaviyesini vakf iderek tevliyet ve meşihati hayatında kendisine ve ba'dehu neslen ba'de neslin evlâd-ı zükûrunun ekberine ve ba'de'l-inkıraz cedd-i Kadiriyye meşayihinden İsmail Rûmî Efendi'nin tarîkati ricalinden ekber ve erşed hulefasına şart itmiştir.*”³⁷⁰⁴ Şeyh İbrahim Edhem Efendi'nin Meclis-i Meşayih'den talebi doğrultusunda 11 Rebiu'l-ahir 1328 (21 Nisan 1910) tarihinde meşihat tevcihine dair mazbata verilmiştir. Buradaki ibareden meşihat ve tevliyetin önce kendisine, ardından ekber evlâdına, onun kalmaması halinde kızının soyundan gelenlere, onun da tükenmesi halinde Şerbetdar Tekkesi hulefasının ekberine şart edildiği anlaşılmaktadır³⁷⁰⁵. Esin Demirel İşli'nin verdiği bilgiye göre harab hale gelen yapı tamir ettirilerek 29 Kasım 1910 günü yeniden ibadete açılmıştır³⁷⁰⁶. 18 Cemaziye'l-evvel 1332 (14 Mayıs 1914) tarihli kayıddan anlaşıldığına göre telgraf tesviyecisi Hüseyin Efendi kendi arsasına tecavüz edildiği iddiasıyla Meclis-i Meşayih'e Şeyh Ulvî Efendi'yi şikâyet etmiş, Meclis de müracaat merci'i olarak mahkemeyi işaret etmiştir³⁷⁰⁷. 29 Mayıs 1982 günü burayı ziyaret eden Ahmed Bilgin Turnalı'nın çektiği fotoğraflardan tek katlı ahşap bir bina olduğu anlaşılan yapının kible tarafındaki küçük hazîresi dikkat çekmektedir. O sıralarda tekke kitabesi çapraz şekilde mihrap çıkıntısına dayalı halde durmaktaydı. 1990 yılında çıkan yangında kül olan binanın yerine 1992 yılında H. Faik Atkış öncülüğünde betonarme tarzda aslına hiç benzemeyen bir üslûbla yeniden inşa ettirilmiş olup Geylanî Tekkesi Cami'i ismiyle günümüzde ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Seyyid İbrahim Edhem Efendi:** Hacı Hâfız Muhammed bin Abdurrahim Efendi'nin oğludur. 1890 yılında basdırdığı Rıfâî Evradı'ndan anlaşıldığına göre Soyu Hama'daki Kadirî Tekkesi'nin şeyhlerinden Seyyid Abdurrezzak Hamavî'ye (v.1689/h.1100) dayanmaktadır. Lâtife yollu “Şeyh Makina” diye lâkab takılan İbrahim Edhem Efendi'ye tanınmış bir ebe olan

³⁷⁰⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 7/36.

³⁷⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1735 s.9.

³⁷⁰⁶ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 46.

³⁷⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1737 s.184.

annesinden dolayı da “Ebe’nin çocuğu” derlerdi. Rıfaiyye, Kadiriyye ve Nakşibendiyye’nin Halidiyye kolundan mustahlefdi. Kendisinden sonra postnişîn olan zata meşihatın tevcih edildiği tarih dikkate alındığında m.1913/h.1331 yılı civarında vefat ettiği tahmin edilen Seyyid İbrahim Efendi mihrab önüne defnedilmiştir³⁷⁰⁸. Kabir taşı günümüzde mevcut değildir.

2. Seyyid Halid Ulvî Çalabatapan: Ahıskalı Emîroğlu sülalesinden Şeyh Seyyid İbrahim Edhem Efendi’nin oğlu olup Erzurum’da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta İstanbul’a gelerek Fatih’de ilk mekteb tahsiline başlamıştır. 1903 yılında ağabeği Osman Keşfi Efendi Tekkesi Şeyhi Kemter Baba’ya (Muhammed Müştak Baba) intisab ederek seyr u sülûk görmüş ve kendisinden Kadirî-Müştakî hilafeti almıştır³⁷⁰⁹. Sağ rehberi Sinnî (Sinek) Halil Efendi Tekkesi Şeyhi Kürd Necmeddin Efendi, sol rehberi ise Gümüş Baba Tekkesi Şeyhi Mehmed İzzet Efendi idi. Ardından Kadirîhane Şeyhi Abdu’ş-şekûr Efendi’den Kadirî-Eşrefî icazeti almıştır. Bayezid dersiamlarından Fatih Cami’i ikinci imamı Vanlı Hâfız M. Feyzullah Efendi’den medrese ilimlerini tahsil edip 1914 yılında icazet almıştır. Postahane’de bir süre çalışmış³⁷¹⁰, 18 Cemaziye’l-ahir 1331 (25 Mayıs 1913) günü Kadirîhane Şeyhi Abdu’ş-şekûr Efendi tarafından Ceylanlı Tekke meşihatine iclâs etdirilmiş, 1925’e kadar burada irşadını sürdürmüştür. Hüseyin Vassaf’ın nakline göre güzel sema eden Halid Ulvî Efendi cezbeye kapılınca başını taşa vururdu³⁷¹¹. C. S. Revnakoğlu da nur yüzlü, pek sevimli mübarek bir zat olduğunu, saatlerce sema etmesinden dolayı kendisine “Fırdöndü”, “Şeyh Fırıldak” ve “Uçdum Baba” gibi lâkablarının verildiğini bildirmektedir³⁷¹². Tarîkat tacı hazırlama ve gül işleme hususunda maharetli idi. Tekkelerin seddolunması sonrası farklı cami’lerde vazife üstlenmiş, 1950’lerde İstinye Tepeüsü Cami’i imamı iken üfürükçülük suçlamasıyla takibata uğramıştır. 27 Mart 1959 günü vefat eden Halid Ulvî Efendi İstinye Kabristanı’nda annesinin yanına

³⁷⁰⁸ CSRA, 115/191.

³⁷⁰⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/130.

³⁷¹⁰ Albayrak, a.g.e., 5/201.

³⁷¹¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 1/130.

³⁷¹² CSRA, 115/189.

defnedilmiştir³⁷¹³. 4 halîfesinin ismi tesbit edilebilmektedir: Çapa'da Saraç Doğan Cami'i imamı Hâfız Neş'et Efendi, Ciğerci Baba Tekkesi postnişîniyken sonradan Merkez Efendi Cami'i kayyımı olan İsmail Hakkî Efendi, Yenibağçe Hastahanesi imamı Hasan Efendi ve Hattat Mustafa Bekir Pekten³⁷¹⁴ (d.İstanbul,1913-v.İstanbul,1994).

231. Aydın Kethüda Tekkesi

Fatih, Şehremini Mahallesi, Mimar Kasım Caddesi, 76 numarada, 1473 ada 22 parseldeki Aydın Kethüda Cami'i içinde veya yanında tesis edilmiştir. Yayla ismiyle de bilinen bu cami'in banîsi Aydın Kethüda, hizmetinde bulunduğu Davud Paşa'nın türbesi yanındaki hazîrede medfundur³⁷¹⁵. m.1784/h.1199 yılından m.1875/h.1292 yılına kadar hazırlanan *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde Aydın Kethüda Tekkesi'nden söz edilmektedir. Günümüzde cami' kısmı ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

1. **Mustafa Tevfik Efendi:** m.1860/h.1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Aydın Kethüda Tekkesi şeyhi olarak ismi kayıtlıdır³⁷¹⁶.

232. Ya'kûbzade Tekkesi

Fatih, Şehremini (eski İbrahim Çavuş) Mahallesi, Yayla Caddesi, Yaylak Sokağı, 38 numarada, 1469 ada 9,10 parseller üzerinde idi. Ya'kûb Efendi'nin oğlu Kudüs Kadısı Seyyid Mustafa Efendi tarafından inşa ettirilen mescid 1131 yılı Zilkade (1719 Eylül/Ekim) ayında ibadete açılmıştır. m.1734/h.1148 yılında azledilmesi üzerine İstanbul'a dönerken uğradığı Kıbrıs'da vefat eden Seyyid Mustafa Efendi, Lefkoşa'da Ayasofya Cami'i minaresinin yanında medfundur³⁷¹⁷. Atillâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Yayla'da Ya'kûbzade Zaviyesi ismiyle yer aldığından³⁷¹⁸ XVIII. yüzyılın son çeyreğinde mescide veya yanındaki bir binaya meşihat vaz' edildiği anlaşılmaktadır. Osmanlı

³⁷¹³ CSRA, 115/190.

³⁷¹⁴ 6 Eylül 2017 günü Üsküdar'da Selman Eczanesi sahibi merhûm Memduh CUMHUR'la yaptığımız görüşmede Bekir Pekten'in mürşîdinin Ulvî Baba olduğu öğrenilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun notlarında ise Ulvî Baba'nın halifeleri sayılırken soyadı belirtilmeden Hattat Bekir Efendi ismine yer verilmiştir. Bkz. CSRA, 115/190. M. Bekir Pekten Silivrikapısı'ndan Seyyid Nizam'a giden yol üzerindeki Şemseddin Yeşil Türbesi yanında medfundur.

³⁷¹⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 109b.

³⁷¹⁶ 1277 Yılı *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 3B.

³⁷¹⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 111a.

³⁷¹⁸ Çetin, a.g.m, 587.

Arşivi'ndeki kayda göre 20 Receb 1220 (14 Ekim 1805) tarihinde cuma ve bayram namazlarının kılınabilmesi için minber vaz' edilmiş ve Hâfız Ahmed Halîfe hatîb ta'yin olunmuştur³⁷¹⁹. Aynı dergâh 1840 civarı hazırlanmış bir listede, 1889 tarihli *Mecmua-i Cevami'* de, 1890 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ'*da ve 1919 tarihli *Rehber-i Tekâyâ'*da mukabele günü perşembe olan bir Nakşî tekkesi olarak kayıtlıdır³⁷²⁰. 1784-1919 arasındaki birçok listede yer bulmasına rağmen sadece bir şeyhinin ismi tesbit edilebilmiştir. Encümen Arşivi dosyasındaki 3 Teşrîn-i evvel 1334 (1918) tarihli tedkikte bir deprem neticesi tamamen yıkılan mescidin sadece minare kaidesinin kaldığı tesbit edilmiş, bir de fotoğrafı çekilerek dosyasına eklenmiştir. O tarihte arsada duran ve mescidin h.1220 (1805) yılında ihya edildiğini gösteren kitabeyi Ali Saim Ülgen'in 23 Temmuz 1934 tarihinde yaptığı ziyaretde bulamamış, kayıp olarak raporlamıştır³⁷²¹. Günümüzde söz konusu minare kaidesi de yok olmuş, boş arsası pazar tezgâhlarının muhafaza edildiği sahaya dönüşmüştür.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Mehmed Efendi:** h.1277 (1860) tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri'*nde bu tekkenin şeyhi olduğu, Hâfız Receb isimli bir başka zatın da burada ikamet ettiği kayıtlıdır.

233. Kelâmî (Süleymaniye Evkaf Kâtibi el-Hac Mustafa Efendi) Tekkesi

Fatih, Şehremini (eski İbrahim Çavuş, daha da eskisi Uzun Yusuf) Mahallesi, Yayla Caddesi, Kelami Tekkesi Sokağı, 14 ve 16 numaralarda, 1469 ada 17 parselde yer almakdaydı. Süleymaniye Evkaf Kâtibi el-Hac Mustafa Kelâmî Efendi'nin m.1726/h.1138 yılında kendi evine Halvetiyye'den meşihat vaz' eylemesi suretiyle tesis edilmiştir³⁷²². Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter'*deki vakfiye özeti şöyledir: “*Vâkıf-ı mumaileyhin mahalle-i mezburede kâin hariciyesi zaviye-i Halvetiyyesi dahiliyyesi menzil olmak üzere menziline vakf iderek zaviyesinin meşihatini ve menzil-i mezkûrun süknasını hayatında eş Şeyh Kelâmî Mustafa Efendi'ye ve ba'dehu müteselsilen hulefasından müstehak olanlara şart itmiştir.*” Söz konusu vakfiye h.1138 (1726) yılında tanzim ve h.1148 (1736)

³⁷¹⁹ BOA HAT.1492.25.

³⁷²⁰ *Asitane*, 17; Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/112; Bandırmalizade, a.g.e., 16; Yeşilzade, a.g.e., 5.

³⁷²¹ EEKEA, 20.

³⁷²² H. Necdet İşli-Yusuf ÇAĞLAR, *Kelâmî Dergâhı, Bir Dergâhın İhyası ve İnşası İçin* (İstanbul: Zaman Kitap, 2015), 25.

yılında da tescil edilmiştir³⁷²³. *Hadîkatu'l-Cevami'e* Süleyman Besim tarafından yapılan zeylde harap olan tekkenin ismi meçhul bir hayır sahibince m.1821/h.1237 yılında yeniden yapıldığı ifade edilmektedir³⁷²⁴. Günümüzde apartman önünde kalmış açık türbedeki 3 satırdan müteşekkil dikdörtgen şeklindeki kitabede şu ibare yazılıdır: “*Hamd ola icray-ı tevhîd eylerem ez dil u cân / bende-i Sultan Abdülkâdirîyem bil meni / tekye-i tertîb-i Muhyiddin Geylânî şâmmem / muhibb-i âl-i aba hem Haydarîyem bil meni / Kelâmî Dergâhı postnişîni tarîk-i / Kâdiriyye'den Şeyh Muhammed Râşid Efendi / sene 1289*”. m.1840/h.1256 ve m.1890/h.1307 tarihli listelerde mukabele günü salı³⁷²⁵ iken Erbilli Es'ad Efendi'nin meşihate ta'yini sonrasında cuma gününe çevrilmiştir. İkinci namazından bir saat evvel Kadirî Evradı okunmaya başlanır, ardından Hatm-i Hâcegân icra edilirdi³⁷²⁶. 1894 depreminde tekke yıkılınca bir müddet hatm-i hâcegân icrası şeyh dairesinde gerçekleştirilmiştir. 1900-1908 yılları arasında Şeyh M. Es'ad Efendi'nin sürgünde kaldığı dönem zarfında tekke sahası harabe halini almıştır. Saatçi Tekkesi banîsi Hâfız Ahmed Nailî Efendi'nin yardımlarıyla m.1909/h.1327 yılında M. Es'ad Erbilî tarafından yeniden inşa ettirilen³⁷²⁷ tekke önceleri tek katlı iken dervişanın sayısının artması sebebiyle ikinci kat yaptırılmak suretiyle genişletilmiştir³⁷²⁸. Tevhidhane mihrabı önündeki büyük şimşir ağacının dibinde, üstüvane şeklinde yazısız baş ve ayak taşları bulunan Ese Baba kabri vardı. 1925'de tekkelerin seddolunması sonrasında Şeyh M. Es'ad Efendi'nin oğlu M. Ali Efendi'nin ailesinin mülkiyetine geçen bina yıkdırılarak yerine Kelami Tekkesi Apartmanı inşa edilmiştir. Erenköy'ündeki Şevki Paşa Köşkü ise Şeyh M. Es'ad Efendi'nin kızı Saadet ERBİL (v.1980) ve ailesine intikal etmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

el-Hac Mustafa Kelâmî Efendi (v.1738), Ahmed Efendi (v.1754), Feyzullah Efendi (v.1769), Dede İbrahim Efendi (v.1772), Kolancı İbrahim Sabrî Efendi (v.1807), Kemaleddin Baba, Öküz Hacı Ahmed Efendi (v.1841 veya 1854), Seyyid İbrahim Edhem Vehbî Efendi (v.1850), Muhammed Tahir Efendi, İsmail Efendi, Çadırcı

³⁷²³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 203.

³⁷²⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, haz. Süleyman Besim, 276.

³⁷²⁵ *Asitane*, 10; Bandırmalızade, a.g.e., 11.

³⁷²⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/192.

³⁷²⁷ CSRA, 104/156.

³⁷²⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/196.

Muhammed Raşid Efendi (v.1878), el-Hac Mehmed Ali İlmî Efendi (v.1887), Osman Nuri Efendi, Haffaf Seyyid el-Hac Ali Efendi (v.1904)

1. Muhammed Es'ad Erbilî: m.1848/h.1264 yılında Erbil’de dünyaya gelmiştir. Babası aynı şehirdeki Nakşî-Halidî Tekkesi’nin postnişini Muhammed Said Efendi, dedesi ise Mevlâna Halid-i Bağdadî’nin halîfesi Hidayetullah Efendi’dır. Hususî hocası Muhammed Efendi’den ilk derslerini almış, dinî ilimleri Davud Efendi’den tahsil edip m.1870/h.1287 yılında icazete hak kazanmıştır. Hadis ve tefsir ilimlerine vukufiyeti yanında Arapça ve Farsça’sını da edebî metinler yazacak derecede ilerletmişti. Nakşî-Halidî hilafetini 1870’de Şeyh Taha-yı Harîrî’den, Kadirî hilafetini ise 1878’de Şeyh Abdülhamid bin Şemseddin Birifkanî’den aldıktan sonra memleketinden ayrılarak Mekke ve Medine’yi ziyaret etmiş ve ardından İstanbul’a gelmiştir. İlk olarak misafir olduğu Hacı Beşir Ağa Tekkesi’nde kendisine gelen ziyaretçilerin çokluğu ve kendisine gösterilen teveccüh tekke şeyhine rahatsızlık verince gördüğü lüzum üzerine Bayezid, Makasçılar içindeki Hoca Pîrî Cami’i’nin müezzin odasına taşınmıştır. Bu esnada Fatih Cami’i’nde Hâfız Dîvanı okutmaya başlamıştır. Geçirdiği ruhî bunalımı Şeyh Es’ad Efendi’nin sayesinde atlatan Bayezid dersiamlarından Ali Yekta Efendi bu hadiseyi dostlarıyla paylaşınca ünü yayılmış, Çapa’da konağı bulunan Derviş Paşazade Damad Halid Paşa ve oğulları da kendisinin dinî ilimleri tahsil etmiştir³⁷²⁹. Bayezid İmareti’nin kapısı üzerindeki meydana nazır bir odada ikamet etmekteyken Meclis-i Meşayih a’zalığine ta’yin edilmiştir. Kelâmî Tekkesi’nin şeyhliğinin boşalması üzerine Meclis-i Meşayih’in 11 Şevval 1312 (7 Nisan 1895) tarihli mazbatasına istinaden meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁷³⁰. m.1896/h.1313 yılında kaleme aldığı *Kenzü’l-İrfan* isimli eserinde geçen “Seyahat edin, sıhhat bulun” mealindeki Hadis-i Şerîf “gençleri yabancı memleketlere kaçmaya teşvik ediyor” isnadıyla Şair Hamdi Beğ tarafından 4 yıl kadar sonra Saray’a jurnallenince hafiyelerin dikkati Es’ad Efendi’ye yönelmiştir. Kelâmi Tekkesi’ndeki sohbet meclisine devlet ricali ve ulemeden iştirak edenlerin sayısındaki artış da göze batınca M. Es’ad Efendi hakkında tahkikat açılmış, kitabının toplatılmasına karar verilmiş ve sürgün

³⁷²⁹ CSRA, 104/158.

³⁷³⁰ IST.MFT.MSH d.1772 s.241.

cezasına çarptırılmışdır. Zabtiye Nazırı Ahmed Şefik Paşa'nın 22 Muharrem 1318 (21 Mayıs 1900) tarihli yazısında ailecek memleketine gönderileceği ifade edilmektedir³⁷³¹. 16 Safer 1318 (14 Haziran 1900) günü Erbil'e hareket eden M. Es'ad Efendi İstanbul'daki muhiblerini dersiam Ali Yekta Efendi'ye (v.1910) yönlendirmiştir³⁷³². Hayırsever bir hanımın Erbil'de kendisi için yaptırdığı tekkede 8 yıl irşad ile meşgul olan Es 'ad Efendi II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası 12 Zilkade 1326 (6 Aralık 1908) günü İstanbul'a dönmüş, Kelâmî Tekkesi'ni yeniden ihya ederek faaliyetine kaldığı yerden devam etmiştir³⁷³³. 21 Receb 1330 (7 Temmuz 1912) günü Meclis-i Meşayih kararıyla Selimiye Tekkesi'nde Muhammed Hidayet Efendi'ye naib olarak görevlendirilmişse de bu vazife için oğlu Mehmed Ali Efendi'yi yerine vekil ta'yin etdirmiştir. Meclis-i Meşayih'in 8 Şevval 1334 (8 Ağustos 1916) tarihli yazısından anlaşıldığına göre M. Ali Efendi Bayrampaşa Tekkesi'ne ta'yin olununca Selimiye Tekkesi'ndeki vazifesinden istifa etmiş, şeyh vekâleti yeniden babası M. Es'ad Efendi'ye tevcih olunmuştur³⁷³⁴. 22 Cemaziye'l-ahir 1332 (18 Mayıs 1914) günü ta'yin olunduğu³⁷³⁵ Meclis-i Meşayih Reisliği vazifesini Şa'ban 1333'e (Haziran/Temmuz 1915) kadar sürdürmüştür³⁷³⁶. C. S. Revnakoğlu'nun yazdığına göre Sultan M. Reşad birçok defa geldiği bu tekkeye bir de kupa arabası hediye etmiştir³⁷³⁷. M. Es'ad Efendi'nin Selimiye Tekkesi'ndeki vazifesi esnasında vakıf şartlarına riayet etmediğine dair bazı şikâyetler olmuş, Üsküdar Mahkemesi de bu iddiaları haklı bulup Evkaf Kadılığı'na başvurmuştur³⁷³⁸. Selimiye Tekkesi'ndeki vazifesine gelmeyerek burayı boş bıraktığına hükmeden Meclis-i Meşayih 19 Ramazan 1337 (18 Haziran 1919) tarihli tezkereyle Es'ad Efendi'yi şeyh naibliğinden azletmiştir³⁷³⁹. Vakıflar İdaresi'nce Rûmî 1341 (1924/1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de M. Es'ad Efendi niyabetiyle Hidayet Efendi Selimiye Tekkesi şeyhi olarak

³⁷³¹ BOA ZB.450.70.1.

³⁷³² CSRA, 104/92; Hüseyin Vassaf'a gönderdiği mektup için bkz. Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/195.

³⁷³³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/191-194.

³⁷³⁴ IST.MFT.MSH d.1736 s.125.

³⁷³⁵ *Ceride-yi İlmiyye* (3 Receb 1333).

³⁷³⁶ Şeyh Es'ad Erbilî'nin 8 Rebiu'l-evvel 1337 (12 Aralık 1918) tarihinde Meclis-i Meşayih'e verdiği tercüme-i hal varakası Müfid Yüksel tarafından yayımlanmıştır. Bkz. <http://www.haberakademi.net/default.asp?inc=makaleoku&hid=2112>; Ziyaret tarihi: 21 Aralık 2006.

³⁷³⁷ CSRA, 104/160.

³⁷³⁸ IST.MFT.MSH d.1735 s.239,244.

³⁷³⁹ IST.MFT.MSH d.1740 s.79.

kayıldır³⁷⁴⁰. Tekkeler seddolundukdan sonra Erenköyü'ne yerleşen Es'ad Efendi 3 yıl kadar Ziya Paşa Köşkü'nde kalmış, 1929 ilkbaharında Erbil'deki bir miktar mülkünü satmak suretiyle eline geçen 2000 lirayla aynı semtdeki Şevki Paşa Köşkü'nü satın alarak buraya taşınmıştır³⁷⁴¹. 18 Temmuz 1930 tarihli *Vakit Gazetesi*'nde ismi verilmeden "*Erenköy'de bir dedikodu:Yüzlerce mürîdi olan bu şeyh kimdir?*" başlıklı bir haber yayımlanmıştır. Aynı gazete iki gün sonra şu haberi yapmıştır: "*Erenköy civarında sabık bir şeyh efendinin ziyaretçilerinin fazlalığı nazarı dikkati celb ederek hakkında zabıtaca tahkikat yapıldığını yazmıştık. Aldığımız malûmata göre bu tahkikat sabık şeyhin lehinde neticelenmiştir. Bu ziyaretçilerin eş dosttan ibaret olup mürit olmadıkları tebeyyün etmiştir.*"³⁷⁴² M. Es'ad Efendi'ye yönelik sıkı takibat sonucu köşke gelen ziyaretçilerin sivil polisler vasıtasıyla kayda geçirilmesi bundan birkaç ay sonra meydana gelecek hadiselerin habercisi gibidir. 23 Aralık 1930 günü yedek subay Kubilay'ın Menemen'de katledilmesi sonrası açılan tahkikatda M. Es'ad Efendi'ye gelen ziyaretçilerin bu olayla irtibatı bulunduğu isnadı üzerine 27 Aralık 1930 günü göz altına alınarak mahkemeye sevk edilmiştir³⁷⁴³. 2 Ocak 1930 günü Anafartalar Vapuru'yla İzmir'e, oradan da otomobille Menemen'e götürülmüştür. Yargılama safahati neticesinde oğlu M. Ali Efendi idama mahkûm edilirken kendisi 60 yaş üzeri olduğundan 24 yıl hapisle cezalandırılmıştır. Ancak rahatsızlanarak kaldırıldığı Menemen'deki hastanede 30 Ocak 1931 günü³⁷⁴⁴ saat 16'da vefat etmiştir³⁷⁴⁵. Kabri günümüzde Menemen, Safa Cami'i içindedir. Danimarkalı psikolog Carl VETT 1925'de 2 hafta müddetince misafir olduğu Kelâmî Tekkesi'ndeki hatıralarını *Derviş Günlüğü* isimli kitabında kaleme almıştır. Mustafa Hulûsi Arınmış (v.1950), Muhammed Muhyiddin (Hakî) Palazoğlu (v.1976), Mahmud Sami Ramazanoğlu (v.1984), Mustafa Hulûsi Dinç (v.1936), Osman Nuri Dilaveroğlu (v.1967) ve Halil Fevzi Meriç (v.1950) gibi halifeleri

³⁷⁴⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 33/182.

³⁷⁴¹ Ethem Cebecioğlu, "Bir Şehâdetin Hikayesi Es'ad Erbilî Hazretleri (ks) (3-4 Mart 1931) – 1", *Altınoluk Dergisi* 361 (Mart 2016). Kadıköy, 19 Mayıs Mahallesi, Kadipaşa Sokağı, 6 numaradaki bu köşk günümüzde de mevcut olup Erbilli Es'ad Efendi'nin vefatı sonrasında kızı Saadet Hanım'a miras kalmış, onun 1980'de vefatı sonrasında da burada kızı Sevin Hanım ve eşi Haluk Aykan ikamet etmiştir. Günümüzde bu binada ticari bir ofis olarak faaliyet göstermektedir.

³⁷⁴² *Vakit Gazetesi* (20 Temmuz 1930).

³⁷⁴³ *Vakit Gazetesi* (28 Aralık 1930).

³⁷⁴⁴ CSRA, 104/160.

³⁷⁴⁵ *Milliyet Gazetesi* (1 Şubat 1931); *Cumhuriyet Gazetesi* (1 Şubat 1931),1.

vasıtasıyla silsilesi günümüze kadar devam etmiştir.

234. Gavsî Efendi (Gavsîzade-Koğacı Hayreddin-Nu'man Efendi) Tekkesi

Fatih, Şehremini (eski İbrahim Çavuş) Mahallesi, Mimar Kasım Caddesi, 52,54 numaralarda, 1473 ada 13 parselde yer almakdaydı. Kadirî-Eşrefî meşayihinden Seyyid Mustafa Gavsî Efendi tarafından m.1718/h.1130 yılında inşa ettirilmiştir³⁷⁴⁶. Günümüzde bahçede duran kare şeklindeki tekke kitabesinde “Eyleyüb fevvere eşk çeşmini revan / Gel Hazret-i Ğavsî Tekyesi'nde ağlayalım / her zaman sene 1130” ibaresi yazılıdır. Ahmed Muhyiddin Efendi *Tomâr-ı Tekâyâ*'da bu tekkenin Gavsî Mustafa Efendi'nin evlâdına onların munkarız olması halinde ise hulefaya meşrut kılındığını bildirmektedir³⁷⁴⁷. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de ise vakfiyenin mukayyed olmadığı belirtilmektedir³⁷⁴⁸. *İstanbul Ansiklopedisi*'nde Hakkı Göktürk'ün tekkenin son şeyhi Ali Rıza Efendi'den aldığı bilgiye göre tevhidhaneyi de ihtiva eden kârgir selamlık dairesi 1894 depreminde ağır hasar görmüştür. Karşı komşusu bir hanım vasıtasıyla durumdan haberdar olan Müşîr Şevket Paşaya m.1899/h.1317 yılında tekkeyi yeniden inşa ettirmiştir. Ali Rıza Efendi'nin aktardığına göre 1925'e gelindiğinde ayinler tekkenin bostanındaki bahçıvan kulübelerinde yapılmaktaydı³⁷⁴⁹. 1890'larda cumartesi, 1919'a gelindiğinde ise cuma günleri Kadirî usûlü icra edilen³⁷⁵⁰ tekkenin son devirdeki zakirleri Haydarhane Şeyhi Hâfız Ahmed Efendi, Şeyh Abdülazîz Efendi, Zekâîzade Şefik Dede, Yorgancı Raşid Gürer ve Hâfız Hasan Efendi'dir³⁷⁵¹. 2022 yılına gelindiğinde arsasında bir gecekondun mevcut olup sadece hazîresi günümüze ulaşabilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³⁷⁴⁶ *Hadîka*'ya zeyl yazan Seyyid Ali Satı' tarafından orijinal metinde yapılan değişiklik bazı araştırmacıları hataya düşürmüştür. Ayvansarayî'nin hazırladığı Rakım hatlı *Hadîka*'da Yayla Mescidi anlatılırken “Dört yüz mushaf-ı şerîf yazub vefatına ismi tarîh olan Ramazan “1091” Efendi mescid-i mezbûrun imamı olub Yenikapu haricinde medfundur. Mescid-i mezkûr civarında Gavsî Şeyh Mustafa Efendi müceddeden Kadiriyye Zaviyesi bina idüb ismi eş Şeyh Mustafa “1170” vefatına tarîh vakı'olub zaviye-i mezkûrede medfundur” ifadesine yer verilmiştir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 109b. Seyyid Ali Satı' ise hatalı olarak bu bölümü şöyle değiştirmiştir: “Dört yüz mushaf-ı şerîf yazub vefatına ismi tarîh olan Ramazan “1091” Efendi mescid-i mezbûrun imamı idi. Vefat itdikde Yenikapu haricinde müceddeden bina eylediği Kadiriyye Zaviyesi civarında defn olundu. Zaviye-i mezkûrede Gavsî Şeyh Mustafa Efendi dahi medfundur. Bunun dahi ismi olan eş Şeyh Mustafa “1170” tarîh-i vefatıdır.” Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/219.

³⁷⁴⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 199.

³⁷⁴⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 52/294.

³⁷⁴⁹ Hakkı Göktürk, “Gavsî Mustafa Efendi Tekkesi”, *İA*, 11/6015.

³⁷⁵⁰ Bandırmalızade, a.g.e., 6; Albayrak, a.g.e., 5/76.

³⁷⁵¹ CSRA, 62/145.

Seyyid Mustafa Gavsî Efendi (v.1757 veya 1758), Seyyid Nu'man Efendi (v.1772), Seyyid Abdülkadir Efendi (v.1798), Seyyid Muhammed Fahreddin Efendi (v.1820), Seyyid Muhammed Raşid Efendi (v.1864)

1. Seyyid Muhammed Muhyiddin Efendi: Seyyid M. Raşid Efendi'nin defnini müteakib halîfelerinden Kelamî Tekkesi Şeyhi Çadırcı M. Raşid Efendi, tabut üzerindeki tacı alıp müteveffanın oğlu Muhyiddin Efendi'nin başına koymuş ve bu suretle hilafet verilmiştir. 30 Safer 1322'de (16 Mayıs 1904) vefat eden³⁷⁵² Muhyiddin Efendi hazîrede medfundur. Üstüvane şeklinde olup üst kısmında 7 dilimli Kadirî-Eşrefî tacı kabartması bulunan kabir taşının ön yüzünde “*La İlahe İllallah Muhammedü'r Resulullah / Tarîkat-ı aliyye-i Kadiriyye'den / Gavsîzade es Seyyid eş Şeyh / Muhammed Raşid Efendi'nin mahdumu / postnişîn es Seyyid eş Şeyh Muhammed / Muhyiddin Efendi'nin ruhiyçün / el Fatiha sene 1322*” ibaresi yazılıdır. Arka yüzünde ise bu tekkede kendisinden önce postnişîn olanların listesine yer verilmiştir: “*es Seyyid eş Şeyh Mustafa / Gavsî Efendi hazretlerinin / vefatı 1130 / mahdumu es Seyyid eş Şeyh Nu'man / Efendi 1185 / mahdumu eş Şeyh Abdu' / l-kadir Efendi 1213 / mahdumu eş Şeyh Muhammed / Fahreddin Efendi 1235 / mahdumu eş Şeyh Muhammed Raşid Efendi 1281*”. Defterhane memurluğundan emekli Ali Mazhar ve Azmî Efendiler ile Zakir Hâfız Hasan Efendi'ye hilafet vermişdi³⁷⁵³.

2. Seyyid Ali Rıza Akçakoca: m.1878/h.1295 yılında dünyaya gelmiş olup Seyyid M. Muhyiddin Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. m.1894/h.1311 yılında Kocamustafapaşa Askerî Rüşdiyesi'nden şahadetname almış, uzun yıllar gümrük memurluğu yapmıştır. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 4 Rebiu'l-ahir 1322 (18 Haziran 1904) tarihli mazbatasına istinaden meşihat vazifesi Ali Rıza Efendi'ye tevcih olunmuştur³⁷⁵⁴. Şer'-i Şerîfe aykırı hallerinden dolayı açılan tahkîkat sonucunda suçlu bulununca 7 Şevval 1332 (29 Ağustos 1914) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından meşihatının kaldırılmasına karar verilmiştir³⁷⁵⁵. 1919 yılında Galata Emtia-yı Ecnebiye Gümrüğü'nde çalışmakta olunan Ali Rıza Efendi'nin 1925 yılına

³⁷⁵² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 199.

³⁷⁵³ CSRA, 62/145.

³⁷⁵⁴ IST.MFT.MSH d.1775 s.57.

³⁷⁵⁵ IST.MFT.MSH d.1737 s.68,78.

gelindiğinde *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter'*deki kayıddan Gavsî Efendi Tekkesi meşihatini yeniden elde ettiği anlaşılmaktadır³⁷⁵⁶. 1950'de hayatta idi³⁷⁵⁷.

235. Ca'fer Ağa (Ahmed Safî Efendi-Ebu'l-Hüda Efendi- Hüdaîyye Sayyadiyye) Tekkesi

Fatih, Şehremini (eski İbrahim Çavuş) Mahallesi, Büyük Saray Meydanı Caddesi, 57 numarada, 1479 ada 8 parselde bulunan Ca'fer Ağa Mescidi içinde tesis olunmuştur. Burada ilk mescidi Yusuf Fakih yaptırmış ve 922 yılı Rebiu'l-evvel ayının başlarında (1516 Nisan) vakfiyesini tanzim ettirmiştir. h.953 (1546) yılında hazırlanan *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri'*nden anlaşıldığına göre harap olan mescid İbrahim Paşa'nın oğlu Ca'fer Baba tarafından ta'mir ettirilmiş, iki cüz imam ve bir cüz de müezzin tarafından Kur'an okunması şartıyla yeni bir vakfiye düzenlenmiştir³⁷⁵⁸. *Hadîka*'da mescidin ikinci banîsinin ismi "Ocak ağalarından Yayabaşı Ca'fer Ağa" olarak geçmektedir. İnadiye Hamamı sahibi Halil Ağa m.1679/h.1090 yılında bu mescide minber vaz' etmiştir³⁷⁵⁹. Odabaşı Caddesi üzerindeki evinde ikamet eden Şeyh Ahmed Safî Efendi imam-hatîblik vazifesi üstlendiği Ca'fer Ağa Mescidi'ni ta'mir ettirmiş, yandaki kendi arsasını da ilave ederek kabir yerini maksure şeklinde düzenletmiş ve cami' içinde perşembeyi cumaya bağlayan gece Rıfâî ve Halvetî usûlü icra olunmak üzere meşihat vaz' eylemiştir. 16 Cemaziye'l-evvel 1295 (18 Mayıs 1878) tarihinde Davudpaşa Mahkemesi'nde tescil edilen vakfiyesinde Harîrîzade M. Kemaleddin Efendi'yi mütevellî naibi ta'yin eylemiş, tekkenin meşihat, tevliyet cihazları ile vakfettiği kitapların hâfız-ı kütüblüğünün hayatda olduğu müddetçe kendisi tarafından, vefatı sonrasında evlâdından ekber, erşed ve eslah olanı tarafından, onların da

³⁷⁵⁶ Albayrak, a.g.e., 5/76; *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 52/294. Ahmed Muhyiddin Efendi Ali Rıza Efendi'nin tekke şeyhliğinin ailesinin hatırasına binaen olduğunu ifade ederken şu cümlelere yer vermiştir: "Güruh-ı çabakindendir (çapkınlardan). Dürüst Evrad-ı Şerîf kıraat idemediği halde irae idilen vecihle imtihanında teshil idildi. Aile hatırı için bunun üzerine tarîh-i tevcihden bir hafta sonra cum'a günü Mevlîd-i Şerîf kıraatında Hama nakîbi tarafından olunan ikdam ve ısrar üzerine erkânı ve hiç münasebeti dahi olmadığı zorla pöstekiye geçirmişler. Şeyhi dervişinden, dervîşi şeyhinden iftihar itsünler." Bkz. Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 199.

³⁷⁵⁷ Hakkı Göktürk, "Gavsî Mustafa Efendi Tekkesi", *İA*, 11/6015.

³⁷⁵⁸ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 388

³⁷⁵⁹ Halil Ağa daha önce Macuncu Çarşısı'ndaki Ebu's-suud Hamamı'nın kiracısı idi. Buradaki sözleşmesi feshedilince Ca'fer Ağa Mescidi yanındaki bir arsayı satın alıp üzerine İnadiye Hamamı'nı yapıdırıp işletmeye başlamıştır. Bu zat Koska'daki Sekbanbaşı Ya'kûb Ağa Mescidi'ne de minber vaz' eylemiştir. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 41b. XVII. yüzyılda yaşayan İnadiye Hamamı sahibi Halil Ağa ile Kuşadalı Tekkesi'nin yaptıran Hamamcı el-Hac Halil Ağa farklı kişilerdir. 23 Rebiu'l-evvel 1236 (29 Aralık 1820) günü vefat eden Bektaşî muhibbi el-Hac Halil Ağa Sineklibakkal semtindeki tekkesinin karşısında medfundur.

kalmaması halinde hulefasından ehil olanı tarafından ifa edilmesini şart koşmuştur³⁷⁶⁰. Şeyh Ahmed Safî Efendi'nin vefatı sonrası halîfelerinde görülen melâmet neşvesi sebebiyle, Meclis-i Meşayih'in buraya şeyh ta'yinini geciktirmiş, bakımsız kalan cami' harabeye dönmüş, hatta köpekler içerisinde gezmeye başlamıştır. Sultan II. Abdülhamid'in yakınlarından Rıfâî Şeyhi Ebu'l-Hüda es Sayyadî'nin, vefat eden kardeşi Muhammed Nureddin Beğ hayrına tekrar inşa ettirmesi sebebiyle "Hüdaiyye Sayyadiyye" ismi verilen cami'/tekke 20 Receb 1317 (24 Kasım 1899) cuma günü ibadete açılmıştır. Eskisinin munkatı' olması sebebiyle Ebu'l-Hüda Efendi'nin tanzim ettirdiği yeni vakfiyede meşihatın Rıfâî meşayihinden Sükûtîzade Mehmed Şerif Efendi'ye tevcihi, vefatı sonrasında erkek evlâdından ehliyet ve liyakat sahibi olanına verilmesi hüküm altına alınmıştır³⁷⁶¹.

Cümle kapısı üzerine yerleştirilen - günümüzde medhal girişinde bulunan-kitabede şu ibare yazılıdır:

(En üstte Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası)

"Silsile-i Şerîfe-i Sayyadiyye ve tarîkat-ı aliyye-i Rıfaiyye'ye mensub Tekye-i Hüdaiyye'dir.

Telsîm-i destgârim Hazret-i Sultan-ı Enbiya ile mümtâz-ı evliya necl-i celîl-i cenâb-ı İmam Hüseyin

Mücteba-i Ğavs-ı ekber Seyyid Ahmed er Rıfâî radianhu'l-bârî efendimiz hazretlerinin sülâle-i tâhiresinden

Ve asdikay-i dâ'îyan-ı cenâb-ı padişahîden meşahir-i sūdûr-ı izâmdan semahatlû

Siyadetlû Seyyid Muhammed Ebu'l-Hüda Efendi hazretleri tarafından birader-i merhûm ve mükerremleri

Seyyid Muhammed Nureddin Beğ Efendi'nin nâm-ı âlîlerine tecdîd buyurulmuştur. Sene 1317"

Tekkelerin seddolunması sonrası cami' olarak kullanılan yapı harap hale gelince yıkılarak 1970 yılında betonarme suretde yeniden inşa ettirilmiştir. Ayvansarayî, cami' yanında bulunan Şeyhülislam Zenbilli Ali Efendi'nin evinin

³⁷⁶⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

³⁷⁶¹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

Hadîka'yı yazdığı devirde (XVIII. yüzyılın 3. çeyreği) ayakda olduğunu bildirmektedir³⁷⁶².

Tekkenin şeyhleri:

1. Seyyid Ahmed Safî Efendi: m.1832/h.1248 yılında dünyaya gelmiştir³⁷⁶³.

Rıfâîyyeden Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Muhammed Hüsnî Efendi'nin oğludur³⁷⁶⁴. Kıztaşı Tekkesi Şeyhi Muhammed Sırrî el Vahdetî'fen Rıfâî hilafeti, Selânîk'deki Pazar Tekkesi Şeyhi Salih Lütî Efendi'den Halvetî-Şa'banî ve Sinanî hilafetleri, Seyyid Muhammed Nuru'l-Arabî'den de Melâmet neşvesini almıştır³⁷⁶⁵. Ali Koç Efendi'nin m.1864/h.1281 yılında vefatı sonrası Tarsus Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Seyyid M. Nûru'l-Arabî'nin isteği ve Meclis-i Meşayih'den alınan onayla m.1880/h.1296 yılında Tarsus Tekkesi'ni halîfesi Abdülkerim Ruhî Efendi'ye devredip³⁷⁶⁶ imam-hatîblik vazifesini sürdürdüğü Ca'fer Ağa Mescidi'nde Rıfâî ve Halvetî usûllerini icraya başlamıştır³⁷⁶⁷. 1 Zilkade 1309 (28 Mayıs 1892) tarihinde vefat eden³⁷⁶⁸ Seyyid Ahmed Safî Efendi hayatdayken hazırlatdığı Ca'fer Ağa Mescidi minberi önündeki mahfile defnedilmiştir. Hazîrenin İbrahim Çavuş Sokağı'na bakan duvarının dışında ta'likle "*Haza kabri's-Seyyid eş Şeyh el-Hac Ahmed es Safî er Rıfâî es Sayyadî sene h.1308 fî Zilkade*" ibaresi yazılıdır. Fatih dersiamlarından Simavlı Hasan Efendi, Mısır Çarşısı Pamuk Tüccarları Kethüdası Galib Sıddık Efendi, Kantarcı Rıf'at Baba diye bilinen Erzurumlu Mehmed Rıf'at Efendi (v.İstanbul, 1939/1358) ve Vefa Türbedarı Hacı Salih Efendi halîfeleri arasında idi³⁷⁶⁹.

2. Abdülkerim Ruhî Efendi: Gençliğinde Enderun'da bulunmuş³⁷⁷⁰, sonrasında tütüncülük ve arzuhalcilikle geçimini temin etmiştir³⁷⁷¹. Tarsus Tekkesi Şeyhi Seyyid Ahmed Safî Efendi'nin yanında seyr u sülûk görüp

³⁷⁶² Ayvansarayî, *Hadîka*, 41b.

³⁷⁶³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

³⁷⁶⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 11b.

³⁷⁶⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

³⁷⁶⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

³⁷⁶⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

³⁷⁶⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 11b.

³⁷⁶⁹ CSRA, 186/249-251.

³⁷⁷⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 184.

³⁷⁷¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

Rıfaiyye'den hilafet almıştır. Son devir Melâmîlerinden Arab Hoca namıyla meşhur Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'yle h.1288 yılı sonlarında (Şubat 1872) İstanbul'a gelip Harîrîzade M. Kemaleddin Efendi'nin Boyacıköyü'ndeki yalısında misafir olduğu vakit tanışmış, Ustrumca'ya yaptığı iki ziyarette melâmet neşvesine vasıl olmuştur³⁷⁷². Abdülkerim Ruhî Efendi'ye m.1880/h.1296 yılında Tarsus Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur. Ca'fer Ağa Tekkesi şeyhliği de Seyyid Ahmed Safî Efendi'nin vefatıyla uhdesine verilmişse de buradaki hakkından 1315 yılı Şevval (1898 Mart) ayında feragat etmiştir³⁷⁷³. A. Gölpınarlı'nın kendisini tanıyanlardan naklettiğine göre zahirdeki davranışlarına dikkat etmemesi, günlerini kahvede tavla oynayarak geçirmesi, çoğalan müridlerinin melâmet neşvesinin bir tezahürü olarak karşısına çıkan kişilere Vahdet'den bahis açmaları sebebiyle³⁷⁷⁴ 11 Ramazan 1319 (22 Aralık 1901) tarihinde Bursa'ya sürgün edilmiştir³⁷⁷⁵. Demans benzeri bir rahatsızlık geçiren³⁷⁷⁶ Abdülkerim Ruhî Efendi Nalbantoğlu Mahallesi'ndeki evinde 1323 yılı Zilkade ayında (Ocak 1906) vefat etmiştir³⁷⁷⁷. M. Şemseddin Ulusoy, "uzun boylu, hafif sakallı ve hoş simalı bir zat olduğunu, merak ârız olduğundan hatırlayamadığı bir kişinin ismi için kendisine sık sık müracaat ettiğini" bildirmektedir. Emir Sultan yolunda Sancakdar Baba Türbesi karşısındaki kabristana defnedilmiştir³⁷⁷⁸. Damadı Fehim Tandaç'a³⁷⁷⁹ (v.1952), Terlikçi Salih'e (v.1923) ve Kantarcı Aziz Baba'ya (v.1925) İstanbul'da, Ya'kûb Efendi'ye de Bursa'da hilafet vermiştir³⁷⁸⁰.

³⁷⁷² Tabîbzâde'ye göre Harîrîzade M. Kemaleddin Efendi'den, A. Gölpınarlı'ya göre ise Seyyid Muhammed Nurû'l-Arabî'den Melâmî hilafeti almıştır. Bkz. Tabîbzâde, *Silsilenâme*, 20b; Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

³⁷⁷³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

³⁷⁷⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

³⁷⁷⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 184.

³⁷⁷⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 318.

³⁷⁷⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 184. *Mecmuâ-i Tekâyâ*'ya sonradan düşülen kayıta ise vefat yılı h.1326 yazılıdır. Bkz. Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 11b.

³⁷⁷⁸ Mehmed Şemseddin Ulusoy, *Bursalı Mutasavvıflar Âlimler ve Meşhurlar, Bahar-ı Şemsî*, haz. Mustafa Kara-Serhat Gültaş- Olcay Kocatürk (Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2021), 45.

³⁷⁷⁹ CSRA, 270/65. Ahmed Yüksel Özemre ise Fehim Tandaç'ın Üsküdar'da bir sohbet meclisi halini alan attar dükkânının müdavimlerinden kaymakam emeklisi Melâmî Abdullah (Emre) Beğ'in halîfesi olduğunu yazmaktadır. Fehim Tandaç'ın vefatının 1952, Abdullah Emre'nin vefat tarihinin de 1976 oluşu dikkat çekicidir. Üsküdar'da Hakimiyet-i Milliye Caddesi'nde Kara Davud Cami sırasında bir kırtasiye dükkânı işleten İzzet Beğ de Fehim Tandaç'ın müridlerindendi. Bkz. Fehim Tandaç, *Öz Söz, Din Bilgilerinin Özünden Sözler*, haz. Ahmed Yüksel Özemre (Şahsi Yayın, ty), Takdîm bölümü, 3.

³⁷⁸⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, 320.

3. Seyyid Muhammed Ebu'l-Hayr Efendi: m.1847/h.1263 yılında Şam'da dünyaya gelmiştir. Hazîne Kâtibizade Seyyid Ahmed Efendi'nin oğludur. m.1874/h.1291 yılında intisab ettiği Rıfâî-Sayyadî Şeyhi Muhammed Ebu'l-Hüda Efendi'den 24 Rebiu'l-ahir 1304 (18 Ocak 1887) günü hilafet almıştır. Ebu'l-Hüda Efendi'nin vekilharcı (kethüdası) olan Ebu'l-Hayr Efendi, 1315 yılı Şevval (1898 Mart) ayında ta'yin olunduğu Şehremini'ndeki Ca'fer Ağa Tekkesi meşihatinden Ebü'l-Hüda Efendi'nin isteği üzerine Cemaziye'l-evvel 1317'de (Eylül 1899) kasr-ı yed eylemiştir. Meclis-i Meşayih'in 12 Cemaziye'l-ahir 1329 (10 Haziran 1911) tarihli mazbatasına³⁷⁸¹ istinaden 24 Receb 1329 (21 Temmuz 1911) günü bu def'a Aksaray'daki Siraciyye Tekkesi meşihati tevcih olunmuştur³⁷⁸². Yıldız Sarayı yanındaki Ebu'l-Hüda Tekkesi'nin mihrab kandilini uyandırma vazifesi sebebiyle "kandilci" manasına gelen "siracî" diye meşhur olan Ebu'l-Hayr Efendi'nin tekkesine de "Siraciyye" adı verilmiştir. C. S. Revnakoğlu'nun rivayetine göre ismi gibi hayır babası, nur yüzlü ve uzunca boylu bir zattı. Temizliği, titizliği hastalık halinde olan Ebu'l-Hayr Efendi'nin özenerek sardığı mükellef sarığına bazen 2-2,5 saat emek verdiği olurdu. Ekseriya şal, hırka, samur kürk giyer, otururken dizlerini battaniye ile örterdi. Sabahları anberli çay içerdi. Şeker Bayramı'nın ikinci günü mutlaka oruç tutardı. Yürümekden hoşlanır, Aksaray'dan Beşiktaş'a yayan gitdiği olurdu. C. S. Revnakoğlu'nun tabiriyle İstanbul'un bu meşhur Şamlı Rıfâî şeyhi hayret edilecek kadar yeni fikirli idi. Çatal, kaşık ve bıçakla yemek yerdi. Ekmeği eliyle koparır, fakat eti bıçakla keserdi. Bununla beraber sofrada ekmek kırıntısı bırakmaz, parmağıyla bunları bir bir toplar ve yerdi. 1318 yılı Rebiu'l-evvel ayında (Temmuz 1900) 3. rütbeden Mecidî nişanı verilen Ebu'l-Hayr Efendi 9 Ağustos 1922 günü vefat etmiş³⁷⁸³ ve Eyyûb'de Yahyazade Tekkesi hazîresinde türbe ile mescid arasında bulunan eşi Fatma Hanım'ın yanına defnedilmiş, taşı ise konulmamıştır ³⁷⁸⁴. 1950'lerde Fahreddin isimli bir torununun hayatda olduğunu C. S. Revnakoğlu notlarına kaydetmiştir.

4. Sükûtîzade Mehmed Şerîf Efendi: Rûmî 1285 yılı Şubat (1870

³⁷⁸¹ IST.MFT.MSH d.1735 s.133.

³⁷⁸² Albayrak, a.g.e., 5/62-63.

³⁷⁸³ IST.MFT.MSH d.1747 s.248.

³⁷⁸⁴ CSRA, 228/21,23. C. S. Revnakoğlu'nun bildirdiğine göre Ebu'l-Hayr Efendi'nin Kumkapı Nüfus Memurluğu'ndaki kütük kaydı şöyledir: Cild 17, sayfa 57, hane 21.

Şubat/Mart) ayında Bağdad'da dünyaya gelmiştir. Babası "Şeyhan Ağa" veya "Şeyh Ağa" lakablarıyla tanınan Diyarbekirli Sükûtîzade Seyyid İbrahim Efendi ziraat ve ticaretle iştigal etmiş, sonrasında Hille şehrine³⁷⁸⁵ yerleşerek Sükûtiyye Tekkesi'ni inşa ettirerek irşad ile meşgul olmuş ve 1311 yılı Safer (1893 Ağustos) ayında vefat etmiştir. Hille'deki tekkesinin hazîresinde medfundur³⁷⁸⁶. 1 Mart 1306 (13 Mart 1890) günü Sükûtiyye Tekkesi ve Medresesi'ne imam ta'yin olunan M. Şerîf Efendi, bu şehirde hususî hocalardan dinî ilimleri tahsil ederek 1310 yılı Rebiu'l-evvel (1892 Ekim) ayında icazetname almıştır. Bağdad Sultan Ali Tekkesi postnişini Seyyid İbrahim bin Muhammed er Ravî'den Rıfâî, Şeyh Mustafa Nurî Efendi'den Bedevî ve Kadirî, Kerbelâ'da müderris M. Taha Efendi'den de Nakşî-Halidî hilafetine nail olmuştur. Sultan II. Abdülhamid'in 8 Kânun-ı sanî 1314 (20 Ocak 1899) tarihli iradesine istinaden³⁷⁸⁷ Bağdad Valisi Abdullah Paşa vasıtasıyla İstanbul'a davet edilen Mehmed Şerîf Efendi o esnada ikamet ettiği Yemen'in San'a şehrinden 2 Şubat 1314 (14 Şubat 1899) günü hareket ederek İstanbul'a gelmiştir. Meclis-i Meşayih'in önce 10 Cemaziye'l-evvel 1317 (16 Eylül 1899) tarihli, ardından da 3 Zilhicce 1318 (24 Mart 1901) tarihli mazbatalarına istinaden Ca'fer Ağa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁷⁸⁸. Bir süre Meclis-i Meşayih a'zalığine bulunan Mehmed Şerîf Efendi 3 Ekim 1910 - 10 Kasım 1911 tarihleri arasında söz konusu Meclisin reisliğini deruhde etmiştir. 200 altına satın alıp taşındığı İhtisab Ağası Hüseyin Beğ'in Topkapı dışındaki köşkünde mukabele günleri fukaraya sofraya kurardı³⁷⁸⁹. Şeyh Ebû'l-Hayr Efendi'nin vefatı üzerine Meclis-i Meşayih tarafından 25 Eylül 1922 günü Siraciyye Tekkesi'ne şeyh vekili olarak ta'yin edilmiştir³⁷⁹⁰. 2 Haziran 1933 günü köşkünde geçirdiği kalp krizi neticesinde vefat etmiş³⁷⁹¹ ve Merkez Efendi Kabristanı'nda Niyazî Mısırî'nin kardeşi Ahmed Mısırî'nin kabri yakınına defnedilmiştir. Şeyh Sükûtî Efendi'nin vefatına Tahirü'l-Mevlevî şu tarih manzumesini söylemiştir: "*Hazret-i Seyyid Sükûtî nâgehan / Kıldı azm-*

³⁷⁸⁵ Irak'da Bağdad'ın 100 km güneyinde Fırat nehri üzerinde bir şehirdir.

³⁷⁸⁶ CSRA, 186/270.

³⁷⁸⁷ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 148.

³⁷⁸⁸ IST.MFT.MSH d.1773 s.112.

³⁷⁸⁹ CSRA, 186/267.

³⁷⁹⁰ IST.MFT.MSH d.1747 s.248.

³⁷⁹¹ *Cumhuriyet Gazetesi* (2 Haziran 1933), 4.

*i gülşen-i huld-i berîn /Mazhar-ı eltâf-ı Hak'dır bî-güman / Sâl-i fevti oldu "Şeyhü'l-ârifîn" (1352)"*³⁷⁹². Zübeyde Hanım'la (1874-1940) evliliğinden Gıyaseddin Sükûti (1897-1969), Münim Sükûti (1900-1966), İbrahim Sükûti ve Meserret Sükûti Göklü (v.1968) isimli çocukları olmuştur.

42. Topkapı Mahallesi

236. Yavaşca Mehmed Ağa (Nazmî Efendi-Nazmîzade-Halim Efendi-

Baruthane Yokuşu) Tekkesi

Fatih, Topkapı (eski Arpa Emini) Mahallesi'nde Tatlıpınar Caddesi ile Baruthane Yokuşu'nun birleştiği kavşağın kuzey doğusunu teşkil eden üçgen şeklindeki 1853 ada 20 parselde bulunmaktaydı³⁷⁹³. Kürkcü Bostanı Sokağı karşısından başlayarak Valide Hastahanesi'ne doğru ilerleyen Baruthane Yokuşu, Çapa Tıp Fakültesi kampüsü düzenlenirken ortadan kaldırılmış ve üzerine çeşitli okul binaları inşa edilmiştir. Yavaşca Mehmed Ağa'nın çavuşbaşı vazifesini sürdürdüğü dönemde bu mescidi yaptırmış, Şeyh M. Nazmî Efendi de minber vaz' eylemiştir. *Hadîka*'dan anlaşıldığına göre ilk dönemde alt katında tevhidhane, üst katında mescid yer almakta idi. Defterdar Atıf Mustafa Efendi binayı ihya ederken mescidi ortadan kaldırıp minberini tevhidhaneye naklettirmek suretiyle iki ibadet mahallini birleştirmiştir³⁷⁹⁴. 1840 ve 1919 yılında hazırlanan listelerde mukabele günü pazartesi iken 1890 tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da salı gösterilmiştir³⁷⁹⁵. Burunsuz Şefik Dede XIX. yüzyıl sonlarında burada zakirbaşılık yapmaktaydı³⁷⁹⁶. XX. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde tevhidhanenin sol tarafında, içinde üç sanduka bulunan bir türbe mevcuttu. Harap haldeki yapılar 1929 yılında yıkdırılarak enkazı satılmıştır³⁷⁹⁷. Afyon Okutma ve Yardım Cemiyeti 1950'de tekkenin arsası üzerine Afyonkarahisar Talebe Yurdu'nu inşa ettirirse³⁷⁹⁸ de çok geçmeden bu bina yıkdırılıp arsası Üstambul Üniversitesi, Çapa Tıp Fakültesi kampüsü sınırları içine dahil edilmiştir. Bugün cami'/tekke arsası üzerinde 14 Mart Amfisi bulunmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³⁷⁹² CSRA, 186/256.

³⁷⁹³ Günümüzde fakültenin tamamı 2579 ada 20 parsel'dedir.

³⁷⁹⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 105b.

³⁷⁹⁵ *Asitane*, 8; Bandırmalızade, a.g.e., 10; Yeşilzade, a.g.e., 1.

³⁷⁹⁶ CSRA, 71/66.

³⁷⁹⁷ CSRA, 71/66.

³⁷⁹⁸ CSRA, 71/130.

İbrahim Efendi (v.1630), Muhammed Nazmî Efendi (1701), Abdurrahman Rufey'â Efendi (v.1720), Abdülmecid Efendi (v.1730), Seyyid Abdülhalim Efendi (v.1759), Seyyid Muhammed Habîb Efendi (v.1770), Seyyid el-Hac Muhammed Emin Sırrî Efendi (v.1791), Seyyid Abdülkerim Keşfî Efendi (v.1812), Seyyid Abdülhalim Nazmî Efendi (v.1828), Seyyid Abdurrahim Hıfzî Efendi (v.1864), Seyyid Muhammed Emin Sırrî Efendi (v.1880)

1. Seyyid Abdullah Eşref Efendi: m.1844/h.1260 yılında dünyaya gelmiş olup Abdurrahim Hıfzî Efendi'nin oğludur³⁷⁹⁹. Jandarma Dairesi'nde kâtib olarak çalışmıştır³⁸⁰⁰ Kadirîhane Şeyhi M. Şerefeddin Efendi'den m.1881/h.1299 yılında hilafet alan Abdullah Eşref Efendi hâfızasında çok sayıda ilahi bulunan iyi bir zakir idi. Kardeşinin eşi ve çocuklarına bakması şartıyla meşihatın kalan yarım hissesi de Meclis-i Meşayih'in 16 Receb 1299 (3 Haziran 1882) tarihli mazbatasına istinaden tevcih olunmuştur³⁸⁰¹. Vefatı 15 Zilkade 1317 (17 Mart 1900) tarihindedir³⁸⁰². C. S. Revnakoğlu, 3.-8. dönemler arası Kayseri milletvekilliği yapan Mustafa Reşit ÖZSOY'un Şeyh Eşref Efendi'den tasavvufî terbiye gördüğünü bildirmektedir³⁸⁰³.

2. Muhammed Taceddin Efendi: Şeyh M. Emin Sırrî Efendi'nin oğludur. Babasından kalan yarım meşihat hissesi amcası Abdullah Eşref Efendi'nin niyabetiyle Meclis-i Meşayih'in 18 Şa'ban 1300 (24 Haziran 1300) tarihli mazbatasına istinaden 28 Cemaziye'l-ahir 1302 (14 Nisan 1885) tarihli beratla Taceddin Efendi uhdesine tevcih olunmuştur³⁸⁰⁴. 3 Muharrem 1309 (9 Ağustos 1891) tarihli Meclis-i Meşayih yazışmasında M. Taceddin Efendi'nin kendi rızasıyla yarım meşihat hissesini Eşref Efendi'ye devrettiğinden gerekli işlemin icrası istenmektedir³⁸⁰⁵.

3. Seyyid Abdullah Tevfik Öz: m.1894/h.1312 yılında dünyaya gelmiştir. 6 yaşındayken babası Şeyh Eşref Efendi'nin vefatı üzerine kardeşlerinin iâşesini karşılaması şartıyla Meclis-i Meşayih'in 11 Safer 1318 (9 Haziran

³⁷⁹⁹ İTNVD, 26. Bu defterde sehven Abdu'l-halim Efendi'nin oğlu olarak kaydedilmiştir. Abdu'l-halim Efendi'nin vefat yılı h.1243, A. Eşref Efendi'nin doğum yılı h.1260'dır.

³⁸⁰⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 48.

³⁸⁰¹ IST.MFT.MSH d.1762 vr.40a.

³⁸⁰² Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 22a.

³⁸⁰³ CSRA, 71/66.

³⁸⁰⁴ IST.MFT.MSH d.1762 vr.52b,53a; d.1774 s.10.

³⁸⁰⁵ IST.MFT.MSH d.1770 s.132.

1900) tarihli mazbatasına istinaden Kadirî hulefasından Pepe Nail Efendi niyabetiyle Yavaşca Mehmed Ağa Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁸⁰⁶. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 28 Mart 1331 (10 Nisan 1915) tarihli kayıtdan anlaşıldığına göre söz konusu tarihte bu vazifeden ayrılan Pepe Nail Efendi'nin³⁸⁰⁷ yerine imtihanla 1333 yılı Cemaziye'l-ahir ayında (Nisan/ Mayıs 1915) el-Hac Hâfız İsmail Zühdi Efendi (Özbek İsmail Efendi) şeyh naibi olarak görevlendirilmiştir³⁸⁰⁸. Kılı Yusuf Tekkesi Şeyhi Reisul-kurra Hâfız Muhammed Cemaleddin Efendi'nin de burada vekâleti vardır³⁸⁰⁹. Abdullah Tevfik Efendi büyüüp rüşdünü ispatladığında Zıbın-Şerif Tekkesi Şeyhi Yusuf Ziyaeddin Efendi tarafından usûlen Halvetî-Sivasî hilafeti verilmek suretiyle Yavaşca Mehmed Ağa Tekkesi postuna iclâs etdirilmiştir. Tekkelerin seddi sonrası Afyon'da sorgu hakimi olarak çalıştığı Afyon'da 10 Temmuz 1961 günü vefat eden Abdullah Tevfik Efendi İstanbul'a getirilerek ve Karacaahmed Kabristanı'na defnedilmiştir³⁸¹⁰.

237. Kazzaz Muhammed Efendi (Pazar) Tekkesi

Fatih, Topkapı (eski Arpa Emini) Mahallesi, Millet Caddesi, Pazar Tekkesi Sokağı, 55 numaradadır. Halîfesi Kâtib Mehmed Efendi tarafından Halvetî-Sinanî meşayihinden Kazzaz Şeyh Muhammed Efendi için inşa ettirilen tekkenin³⁸¹¹ tevhidhane ve müstemilatı 1850 ada 3 parselde, türbe ve hazîresi ise 2 parselde yer almaktadır. Hüseyin Vassaf ve İhtifalci M. Ziya Beğ, Yenikapı Mevlevîhanesi'nin banîsi olan Malkoç (Kâtib) Mehmed Efendi ile Pazar Tekkesi'ni inşa ettiren ve türbede sandukası bulunan Kâtib Mehmed Efendi'nin aynı kişi olabileceğini

³⁸⁰⁶ IST.MFT.MSH d.1774 s.10.

³⁸⁰⁷ IST.MFT.MSH d.1736 s.94,153.

³⁸⁰⁸ m.1863/h.1280 yılında İstanbul'da doğan İsmail Efendi Fatih dersiamlarından İstanbullu Hoca Hayrî Efendi'den icazet almış, Bab-ı Meşihat, Evkaf ve Adliye Nezaretleri'nde kâtiblik yapmıştır. Son memuriyet vazifesi ise Bab-ı Alî Sicill-i Ahval kaleminde idi. Topkapı'daki Harîrî Muhammed Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Zarîfî Efendi'ye intisab etmiş, onun vefatıyla halîfesi Eyyûb Oluklubayır'daki Nasuh Dede Tekkesi Şeyhi Raşid Efendi'den 22 Receb 1333 (5 Haziran 1925) günü Halvetî-Sinanî hilafeti almıştır. Zıbın-ı Şerif Tekkesi Şeyhi Yusuf Ziyaeddin Efendi de teberrüken Halvetî-Sivasî hilafeti vermiştir. Aynı zamanda Oluklubayır Tekkesi'nin zakirbaşısı idi. Tekkelerin seddolanması sonrasında Sultan Selim Cami'i'nde başıam Hafız Sadeddin KAYNAK bulunmadığı zamanlar öğle, ikinci ve akşam namazlarını kıldırırdı. Kadirîhane zakirbaşısı Hobcuzade Rıza Efendi'den Mîraciyye okunuşunu öğrenen İsmail Efendi İstanbul, Karagümrük'deki evinde 5 Temmuz 1935 (3 Rebiu'l-ahir 1354) günü vefat etmiştir. Eyyûb Sultan Kabristanı'nda Kırkmerdivenler mevkii'nde medfun olup taşının konulmasını istememiştir. Bkz. CSRA, 181/295-297 ve 181/381-391; Albayrak, a.g.e., 5/80.

³⁸⁰⁹ CSRA, 71/67,150.

³⁸¹⁰ CSRA, 81/66,67.

³⁸¹¹ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 2/168.

düşünmekde, fakat kesin bir kanaate varamamaktadırlar³⁸¹². Dergâhı Şeyh M. Salih Efendi m.1866/h.1282 yılında yeniden inşa ettirmiş, tevhidhane kapısı üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre depremde zarar görünce m.1897/h.1314 yılında Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle ihya edilmiştir. 1. Dünya Savaşı yıllarında şeyh dairesi, tevhidhane ve meydan odası dışındaki kısımlara asker yerleştirilince tekke epey harap olmuştur³⁸¹³. Tekkenin bir adeti olarak Ramazan ayında iftara kısa süre kala şadırvanın yanındaki sarnıçdan gelen geçenlere verilmek üzere su hazır edilirdi³⁸¹⁴. Yanındaki Kürkcübaşı Ahmed Beğ Cami'i'nin cuma vaizliği de bu tekkenin şeyhlerine meşrutdu³⁸¹⁵. Cami'in bahçe duvarından itibaren Topkapı Caddesi üzerinde güneye doğru şeyh dairesi, sebil ve dergâhın cümle kapısı sıralanmakdaydı. Son şeyh Mustafa Galib Efendi'nin ailesi 1950'li yıllara kadar tekkenin haremde ikamet etdiler. Sebil ile 3 katlı ahşap şeyh dairesi Mustafa Galib Efendi'nin kızı Safiye Hanım ve eşi Muhiddin Jabban (v.1954) tarafından 1954 yılı Temmuz ayı başlarında yıkdırılmış, yerine oğulları Galip Jabban (v.1999) tarafından benzin istasyonu yaptırılmıştır. Araçların bugün Topkapı Caddesi'ne giriş yaptığı kısım şeyh dairesinin eski yeridir. Sebilin üzerindeki kitabede ta'likle Ahmed Bahaî Efendi'nin şu manzumesi yazılıydı: *"Hazret-i Sultan Hamîd ma'deletkârın cihân / asr-ı âlîsinde ma'mûr olmada sertâbepâ / İşte ez cümle şu dergâh-ı şerîfe bir sebîl / Eylemişdi evvelâ Hüsn-i Melek Kadın bina / Ancak olmağla zelâzilden harab u nâbedîd / Oldu bir sahib-i mürüvvet bânî-i sanî ona / Ya'ni nezd-i tâcdârîde üçüncü kâtibe / Eyledi tecdîdine sarf-ı nükud-ı i'tina / Teşnegânı nev sebîl itdikce sîr âb-ı safâ / Sâhibu'l-hayrâtı şâd itsün cenâb-ı kibriya / Yazdı târîhin Bahâî harf-i cevherdâr ile / İtdi inşa Nermidil Kalfa sebîl-i dilgüşâ / nemekahû Hüsamüddin Âlî ibnü's Şeyh Ahmed Zarîfî 1312"*³⁸¹⁶. Bu kitabe günümüzde türbenin içinde asılıyken yıkılan kapının üzerindeki kitabe türbe penceresi önünde ve yerededir. Pazar Tekkesi Sokağı üzerindeki kapının üzerinde ise Şeyh Hacı M. Salih Efendi'nin inşasına dair h.1282 (1866) tarihli kitabe

³⁸¹² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/174; İhtifalci Mehmed Ziya Bey, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, 41.

³⁸¹³ CSRA, 186/107.

³⁸¹⁴ CSRA, 186/107.

³⁸¹⁵ Ayvansarayî, *Hadîka*, 92a.

³⁸¹⁶ Sebîlin ilk banîsi Hüsn-i Melek Kadın'ı Sultan II. Mahmud'un çok sevdiği, *"Hüsn-i Melek bir perîdir / cümlesinin dilberidir"* diye söylediği, sinirlendiği zaman karşısına çıkardıklarında sakinleştiği rivayet edilmektedir. Sebîli ihya eden dergâhın müntesiblerinden Nermidil Kalfa ise Şeyh Mustafa Galib Efendi'nin haremi Ferzan Hanım'ın Saray'da kalfası idi. Bkz. CSRA, 186/97. Kitabedeki manzumenin şairi Ahmed Bahaeddin (Bahâî) Efendi (v.1923), babası Kürkcübaşı Ahmed Beğ Cami'i imamı Nureddin Efendi gibi Şeyh Ahmed Zarîfî Efendi'nin halifesidir. Bkz. CSRA, 186/108; Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/175.

mevcuttur. En üstte Sultan Abdülazîz'in tuğrası olup kitabenin metni şöyledir: "Kutbu'l-ârifîn ğavsu'l-vasılîn eş Şeyh / hazret-i Kazzaz Harîrî Muhammed Efendi kuddise sırrıhu'l-âlî / Yeniden Şeyh Salih eyledi bu tekyeyi ihya / Sebeb-i tahrîbine bir hîleger müflis hasîs oldu / Bütün sarf itdi vârin zikri hayr olsun livechillah / O zât-ı muhlîse ihsan-ı ehlullah enîs oldu / ider her şeyh u dervîş ol salâh-ı endişeye tahsîn / şu ra'nâ hıdmeti ef'al eslâfa makîs oldu / Erenler himmetiyle pertevşânı olur müjdâd / cemî' sa'yi dâğ-ı kalbi hâd-i nuhustîn oldu / kıyam itdi olub Ümmî Sinan'ın lûtfuna mazhâr / Gelüb ihlâsla kimisine bu dergâha celîs oldu / sekiz târîh derc itdim iki mısra'da ey Safvet / bu beytim himmet-i Kazzaz-ı ekremle selîs oldu / Hacı Salih ne vâlâ yaptı bu tekiyye yıkılmışken / bu dergeh himmet-i pîranla dîlcû nefîs oldu". (حاجی صالح نہوالا یا پ دی بو ت ک یه یقلمشکن)

Sondan dördüncü mısra da "8 tarih derc edildiği" ifade edildiğinden 1274+8=1282 yılı bulunmaktadır. Yukarıdaki tuğra da h.1282 tarihli olup inşa tarihini göstermektedir³⁸¹⁷. Günümüzde tekkenin tevhidhanesi benzin istasyonunun deposu olarak kullanılmakta, türbenin bakımını ise Jabban ailesi yapmaktadır. C. S. Revnakoğlu türbe içerisindeki bir tahta levhadan şu manzumeyi okumuştur: "Ya Hû / Türbe-i Şeyh Muhammed Kazzaz / ki odur mürşîd-i ehl-i tevhîd / ibtida Ümmî Sinan hazretinin / oldu mustahlefî asrında ferîd / bint-i pâkine olub sonra vekîl / sürdü devran nice sâl-ı medîd / nazar u himmet-i pîrân ile kim / pîr olub eyledi irşâd-ı mezîd / âteş-i aşk-ı İlahî ile yanub / mâsivâdan dilin itdi tebrîd / terk idüb tâc-ı fenayı âhir / mansıb-ı Hak ona oldu te'bîd / Kurb-ı Hak'da nola bulduysa makâm / himmeti nefisine onun oldu ba'îd / "mürşîd-i vakt (1050)" iken ol vasla irüb / kıldı çün meyl-i sivadan tecrîd / bu makâm oldu ziyaretgehi / okuya Fatiha her şeyh u mürîd / türbe-i pâkine irişdi kühen / Şeyh-i vakte gelüb ilham-ı ekîd"³⁸¹⁸. Türbeyi ziyaretimizde bu levhayı göremedik. Benzin istasyonu halihazırda Galip Jabban'ın oğlu Muhittin Eren Jabban tarafından işletilmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Kazzaz (Harîrî) Muhammed Efendi (v.1640), Ced Hasan Efendi (v.1678), Hüseyin Hüsameddin Efendi (v.1734), Mustafa Efendi (v.1766), Hasan Efendi (v.1796),

³⁸¹⁷ Bu tekke hakkında bilgi veren bazı kaynaklar inşa tarihinin h.1274 (1858) olduğunu bildirmek suretiyle hataya düşmektedir. Bkz. M. Baha Tanman, "Pazar Tekkesi", *DBİA*, 6/235; Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, 134. Tekke h.1274 yılında inşa edilmiş olsaydı kitabenin üzerinde o devirde padişah olan Sultan Abdu'l-mecîd'in tuğrası olması icab ederdi. Halbuki burada h.1282 (1865) tarihli Sultan Abdu'l-azîz'in tuğrası bulunmaktadır.

³⁸¹⁸ CSRA, 186/99.

Nasuhîzade Muhammed Fazlullah Efendi (v.1804), Hacı Seyyid Muhammed Efendi (v.1803), Mustafa Zekâî Efendi (v.1812), Hasan Azîz Efendi (v.1836), Mustafa Zekî Efendi (v.1867), Hacı Muhammed Salih Efendi (v.1870).

1. Ahmed Zarîfî Efendi: Şeyh Hacı M. Salih Efendi'nin oğlu olup m.1827/h.1242 yılında dünyaya gelmiştir³⁸¹⁹. İlim tahsili sonrası 21 Cemaziye'l-ahir 1290 (16 Ağustos 1873) tarihinde Yanyalı Mehmed Ali Efendi'den icazetname almış³⁸²⁰, babasının vefatı sonrasında Kazzaz Muhammed Efendi (Pazar) Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. *Sefîne-i Evliya* müellifi Hüseyin Vassaf doğduğu vakit babası Hacı Osman Efendi Şeyh Ahmed Zarîfî Efendi'ye haber vermişti. 10 Muharrem 1289 (20 Mart 1872) günü doğan bebeğin ismini "Hüseyin" koyan Ahmed Zarîfî Efendi "İnşaallah vassaf-ı Muhammedî olsun." diyerek lâkabını da Vassaf olarak belirlemiştir. Her daim iltifatına mazhar olduğu Ahmed Zarîfî Efendi'yi Hüseyin Vassaf şöyle tarif ediyor: "*Âşık, âbid, mültefit, ârif, mücahid, müşahid bir pîr-i muhterem idi. Daima tâc u asâ ile gezer; uzunca boylu, nahîfü'l-bünye, beyaz sakallı, pek mübarek bir adam idi. Pederlerinden intikal eden nefes-i nefîsi te'sîriyle hastegân ve bîçâregânı okur, te'sîratı görülürdü.*" ³⁸²¹ C. S. Revnakoğlu de şu bilgiyi veriyor: "*Yaz kış açık renk cübbe giyerdi. Elinde kocaman asâ taşırdı. Ayağında daima galoş içinde kopçalı çarık pabuç bulunurdu. Asâsının sapında fil dışından Sinanî tacının zarafeti dikkati çekerdi. İki metreye yakın boyu ve kavuğu andıran büyük sarığı ile pek gösterişli idi. Heybet ve vakarı uzakdan göze çarpardı. Bembeyaz gür sakalı sevimli yüzüne ayrı bir nûranîlik verirdi.*"³⁸²² 21 Muharrem 1331 (31 Aralık 1912) tarihinde pazartesiye salıya bağlayan gece vefat etmiş, tekfininden sonra bir gün türbede bekletilmiş, çarşamba günü Fatih Cami'i'nde öğle vakti kılınan cenaze namazını müteakip türbede defnedilmiştir³⁸²³.

2. Mustafa Galib Efendi: m.1856/h.1272 yılında dünyaya gelmiş³⁸²⁴ olup

³⁸¹⁹ İTNVD, 24.

³⁸²⁰ *Terakki Gazetesi* (22 Temmuz 1290); CSRA, 186/107.

³⁸²¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/175.

³⁸²² CSRA, 186/108.

³⁸²³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/175; *İkdam Gazetesi* (22 Muharrem 1331).

³⁸²⁴ İTNVD, 24.

Şeyh Ahmed Zarîfî Efendi'nin oğlu ve halîfesidir³⁸²⁵. Maârif Nezareti'nde önemli kademelerde çalışıp emekli olmuş, babasının vefatıyla boşalan Kazzaz Muhammed Efendi (Pazar) Tekkesi şeyhliği için Meclis-i Meşayih'in 3 Safer 1331 (11 Ocak 1913) tarihli toplantısında mazbatasını tanzim edilmiştir³⁸²⁶. Oluklubayır'daki Sinanî Tekkesi'nin şeyhi Hacı Raşid Efendi tarafından posta iclas etdirildiği merasimde sağ rehberliğini Balat Tekkesi Şeyhi Kemal Efendi yapmıştır³⁸²⁷. Hüseyin Vassaf kendisini şöyle tanıtmaktadır: *"Mütenasibu'l-endam, halûk, terbiyeli, nazik, ehl-i sohbet, sût gibi beyaz sakallı, melîhu'l-vech bir şeyh-i âlî-makâmdır. Pederinden intikal eden nefes-i nefsi te'sîriyle marza-yı müslimîne okurlar, eser-i şifa nümâyan olur. Dergâh halen ma'murdur. Pazar günleri icra-yı âyin-i tarîkat olunur. Şeyh Galib Efendi, diğer meşayihle âdeten kat'ı alâka eder gibi bir vaziyet alıb hiçbir tekkeye gitmez olduğundan şeyhlerden de onun tekkesine gelenler az idi. Meslekleri uzlete meyyal olup vakıa kesret-i münasebetden bin türlü mahzûrlar zamanen müşahede olunmakda olmakla ihtiyar-ı inzivaları meslek-i evliyaullahı muhalif değildir."* C. S. Revnakoğlu'nun notlarında ise şu ifadeler rastlanır: *"Zamanında iyi tahsil ve terbiye görmüştü. İstanbul Halvetî şeyhlerinin münevverleri arasında, her haliyle bilhassa nezaket ve zarafeti, temiz giyinmesi ile dikkati çekerdi. Gayetle kibar, müeddeb, uzun boylu, güzel yüzlü, gösterişli, yakışıklı bir zat idi. İlmî meclislerde bir çok müşkilleri kolaylıkla halletmiş olduğundan, kendisinden yaşlı ve kıdemli şeyhlerin de hürmet ve takdirini kazanırdı. Sevgilerinden kendisini en baş köşeye geçirirlerdi. Namazda ta'dil-i erkâna son derece riayet etmesinden uzun müddet kıyamda kalırdı. Kasımpaşa'da Hacı Hüseyin Vassaf Beğ'in hilafetinde bulunan ve Hacı Hüseyin Vassaf Beğ'in tacını Fatiha eden Halvetî şeyhleri içinde Mustafa Galib Efendi de vardı. Kendisini ilk defa bu hilafet cem'iyetinde görmüştüm. Pek küçük yaşta idim. Sonradan geldiği için türbede kendi başına namaza durmuşdu. Fevkalade şekilde ta'dil-i erkâna riayet ederek huzur içinde namaz kılmakta olduğunu görünce hayran kalmış ve kendisi hakkında çocukluğa rağmen "İmam-ı A'zam gibi namaz kılıyor" demişdim. (...) Yedi yaşından beri babasının elinde hankaha getirildiği için hayatının son gününe kadar burayı bir gün bırakmamıştı. Bayramların ikinci*

³⁸²⁵ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 4/175.

³⁸²⁶ IST.MFT.MSH d.1735 s.199.

³⁸²⁷ CSRA, 186/115.

*gününde hankaha mahsus yapılan ayin-i şerîfde bilhassa bulunurdu.”*³⁸²⁸ Tekkelerin kanun marifetiyle seddolunması üzerine yaşadığı derin üzüntünün te’siriyle anî bir kalp krizi neticesinde 1 Şevval 1344 günü (15 Nisan 1926) günü vefat etmiştir. Hazîrelere defin yasağı bulunduğu halîfesi Yahya Galib Kargı’nın delaletiyle Eyyûb’e götürülerek Hz. Halid Cami’i’nde cenaze namazı kılındıktan sonra Oluklubayır’daki Ümmî Sinan Türbesi yanındaki hazîreye defnedilmiştir. C. S. Revnakoğlu, zamanın nezaketine ve şartların müsaadesizliğine rağmen gömüldükten sonra Tevhid-i Şerif, ism-i Celâl okunduğunu ve gülbank çekildiğini anlatmaktadır³⁸²⁹. Duvara yakın kabrinin etrafındaki demir parmaklık üzerine ilâştirilmiş dört köşe mermer kitabede ta’likle şu ibare yazılıdır: “*Hû / Oldu hakkâ şeyh-i âlî-kadrimiz / Vâsıl-ı kurb-i Hudây-ı bâ-niyâz / Lûtf-i Hakk’a dâll olur târîh-i tâm / Mustafa Galib-i Velî pâkbâz sene 1344, 1 Şevval*”. Eşi Ferzan Hanım 1934’de EMİRGİL soyadını almıştır. Safiye Jabban (v.1975), Saliha Hivel (v.1970), Adile Emirgil isimli kızları ile İbrahim EMİRGİL isimli oğlu vardı. 1918 yılında genç yaşda vefat eden kızları Rabia ise Eyyûb’de babasının yanında medfundur. Ereğli Cami’i imam hatîbi Mehmed Niyazî Efendi (v.1 Şubat 1929), Üsküdar Cuma Pazarı’ndaki Feyzullah Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Şükrî Efendi, Sütlüce Mahmud Ağa Cami’i imamı Hacı Neş’et Efendi ve aynı cami’in hatîbi Hoca Zühdi Efendi’ye bir gecede Şeyh M. Galib Efendi tarafından hilafet verilmişti³⁸³⁰.

238. Sinanî Asitanesi (Ümmî Sinan-Zekâî Efendi-Zihhiye Tekkesi)

Fatih, Topkapı (eski Arpa Emini) Mahallesi, Kürkçü Bostanı Sokağı, 1851 ada 5,6,39 parsellerde yer alıyordu. Son Şeyh Mustafa Enver Efendi’nin tercüme-i hal varakasında dergâhın Sultan Süleyman’ın saltanatının sonlarına doğru Halvetiyye’nin Sinaniyye kolunun pîri Ümmî Sinan Efendi tarafından inşa etdirildiği yazılıdır³⁸³¹. Tabîbzade *Mecmuâ-i Tekâyâ*’sında inşa tarihini h.958 (1551) olarak vermiştir³⁸³². Muhtemelen depremde zarar görünce 1901 yılında Maliye’den temin edilen parayla tekkenin yeniden inşasına başlanmışsa da maddî

³⁸²⁸ CSRA, 186/108,113-115.

³⁸²⁹ CSRA, 186/110.

³⁸³⁰ CSRA, 186/111.

³⁸³¹ Albayrak, a.g.e., 5/227

³⁸³² Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, vr.24a

imkânsızlık sebebiyle iki senelik gecikme meydana gelmiştir³⁸³³. Kadîrî meşayihinden Ahmed Süreyya Emin Beğ'in eşi Hadice Şerîfe Atiyetullah Hanım'ın yardımlarıyla semahane ve derviş hücrelerinin³⁸³⁴ ihyası tamamlanmış ve 15 Şa'ban 1321 (5 Kasım 1903) günü resm-i küşadı gerçekleştirilmiştir. Buna dair cümle kapısı üzerinde şu kitabe bulunmaktaydı: *"Ya Hazret-i Pîr Ümmî Sinan kuddise sirrihu'l-Mennan / Kutbu'r Rabbanî ve ğavsu's-Samedanî Hazret-i Pîr Seyyid Sultan Abdülkadir Geylanî / kulu köpeği el-Hac Ahmed Süreyya Beğ'in halîlesi mağfûre Hadice Şerîfe Atiyetullah Hanım tarafından / saye-i Hazret-i Pîr Seyyid Sultan müşarünileyhde bina ve inşasının noksanı ikmal ve itmam idilmiştir / nam-ı diger Zekâî Efendi Dergâhı, sene 1321 15 Şa'banu'l-muazzam, sene 1319 23 Teşrîn-i evvel, harrerehu Osman Nurî ğafere lehu"*³⁸³⁵

C.S. Revnakoğlu, tekkenin mi'marî yapısı hakkında şu bilgileri vermektedir: *"Gayet büyük tevhidhanesi, beş odalı ve iki katlı, iki kapılı harem dairesi vardı. Alt katda bir oda iki mutbak, büyük bir taşlık ve arabalık vardı. Çıkma Sokağa açılan kapısı 32 numaralı idi. Bostan Sokağı tarafındaki kapı 1 numaralı idi. Bu dairenin altı taşlık ve arabalık idi. Üst kata iki taraflı taş merdivenle çıkılırdı. Burada büyük bir sofa, çevreleme dört oda, bir kiler ve bir sanduk odası vardı. Büyük harem bağçesinden başka meşihat dairesinin önünde ayrı bir bağçe daha vardı. Harem dairesi ile semahane arasındaki küçük aralık da bağçe haline getirilmişdi. Bağçenin selamlık tarafında bir büyük havuz, sebze sulamak için bir küçük havuz daha yapılmıştı. Ayrıca armutlu bağçesi vardı. Tevhidhanenin iki kapısı olup biri Ced Hasan Efendi Türbesi'nin önüne, biri de tevhidhane içinden harem dairesinin aralığına açılırdı. İki büyük su haznesinin biri haremin matbahında, diğeri de kahve ocağının yanında idi. Bu hazneden kahve ocağı sırasındaki beş abdest musluğuna ve büyük çeşmeye Halkalı suyu gelirdi. Çevre halkı da buradan su alırdı. 1320'de Seryaver 1. Ferik Hafîye Ahmed Paşa tarafından dergâh ta'mir olundu idi. Ahmed Paşa Meşrutiyet'den sonra nefyedildiği İzmir'de vefat itdi. Çok geniş yapıdırılan tevhidhane selâmlığın yanında idi. İstiklal Harbi'nden birkaç sene sonra tevhidhaneyle birlikte yıkılan türbede medfun olan zevat Pîr Ümmî Sinan'ın torunu Ced Hasan Efendi, süd ninesi Abide Bacı, sakası "Saka Mehmed Efendi" merhumlar idi. Bunların başlarında sandukaları ve önünde levhaları vardı. Yalnız Saka Mehmed Efendi denilen zat türbe*

³⁸³³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 22

³⁸³⁴ Albayrak, a.g.e., 5/227. Tercüme-i hal varakasında geçen "Süreyya" kelimesi latin harflerine sehven "Seryaleb" şeklinde aktarılmıştır. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/88.

³⁸³⁵ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 358; CSRA, 263/212.

*ile cümle kapısı arasında hususî siyah demir parmaklıkla çevrili mezarda yatardı ve taşı mevcutdu. Harem Dairesi 1940'da İstanbul Evkafı tarafından yıkıldı. Cümle kapısındaki kitabe de bu arada kaldırıldı. Göğsünde büyük Sinanî tac-ı şerîfi işlenmişti."*³⁸³⁶

Enkazının satışı için Şubat 1929'da ihaleye çıkıldığından tevhidhanenin o günlerde yıkıldığı tahmin edilmektedir. 1940 yılında Vakıflar İdaresi tarafından harem dairesinin de yıkılmasıyla sadece hazîresi kalmıştır. Tekkenin h.1321 (1903) tarihli kitabesi Saraçhane'deki Amcazade Medresesi'ne (Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'ne) götürülmüştür. 1941 yılında tekkeyi ziyaret eden Süud Yavısı Ebüssüudoğlu tevhidhane ve türbeye dair bir iz kalmadığını, sadece cümle kapısına ait birkaç duvar kalıntısı ile hazîrenin durduğunu bildirmektedir³⁸³⁷. 2000'li yıllarda çevre duvarı yenilenip hazîresi düzenlenmiştir. Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin kabri önünde lâtin harfleriyle "Oruç Baba" yazısı dikkat çekmektedir. Sinanî Asitanesi'ne has bir an'ane muhtevası biraz değişmek suretiyle günümüze kadar ulaşmış, Ramazan aylarının ilk gününde burada iftar etmenin faziletine inanan çok sayıda İstanbullu bu hazîreye toplanmaya başlamıştır. Tarihî kaynaklarda "Oruç Baba" ismine rastlanmamaktadır. Ancak C. S. Revnakoğlu'nun aktardığı şu rivayet günümüzde "Oruç Baba"ya karşı oluşan teveccühün yeni bir durum olmadığını ortaya koymaktadır: "*Hazret-i Ümmî Sinan'ın kendi nezri olarak her sene Ramazan-ı Şeriflerde bu dergâh-ı şerîfde büyük bir iftar yapıldı. Ramazan-ı Şerîfin ilk iftarı akşamına mahsus olan pek şifalı ve dualı bilinen bu iftarda en aşağı 50-60 sofra kurulur, dergâh-ı şerîf teravîh zamanına kadar dolar boşalır, davetlilerden mu'tad olan misafirlerden başka çevre halkı fakir fukara da yer içer, uzakdan gelenler garîb olanlar tekyede kalırdı. Hazret-i Pîr'in bu iftar için "sofrada bulunanlar hastalık yüzü görmesinler!" diye dua etmiş olduğunu söylerler. Son zamanlarda bu gecenin yemeklerini pişirenler Mi'mar Acem Şeyhi merhûm Mustafa Efendi ile Sa'diyye'den Şeyh Cevad Beğ olmuştur."*³⁸³⁸

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

İbrahim Ümmî Sinan Efendi (v.1568), Mîr Ali Alemdar Efendi (v.1591), Arab Şerîf Muhammed Efendi (v.1614), Ced Hasan Efendi (v.1678), Hüseyin Hüsameddin

³⁸³⁶ CSRA, 263/225,226

³⁸³⁷ Süud Yavısı EBÜSSÜUDOĞLU, a.g.e., 6.

³⁸³⁸ CSRA, 263/220.

Efendi (v.1734), Mustafa Efendi (v.1766), Hasan Efendi (v.1796), Nizamî Mustafa Efendi (v.1799), Yekçeşm el-Hac Ali Efendi (v.1804), Mustafa Zekâî Efendi (v.1812), Hasan Azîz Efendi (v.1836), Mustafa Zekî Efendi (v.1867), İbrahim Şükrullah Efendi (v.1895).

1. Zekâîzade Mustafa Enver Adanur: Şeyh İbrahim Şükrullah Efendi'nin oğludur. m.1884/h.1301 yılında Pazar Tekkesi'nin harem dairesinde dünyaya gelmiştir. Kocamustafapaşa Askerî Rüşdiyesi'nde, Daru'l-Ulûm ve Daru't-Tedrîs'de okumuş, 6 sene Fatih Cami'i'nde müderris Ereğlili Mustafa Efendi'den ilim talsil edip icazet almıştır³⁸³⁹. 12 yaşındayken yetim kaldığından 29 Rebiu'l-ahir 1314 (7 Ekim 1896) tarihli beratla kardeşi Zekâî ve küçük kız kardeşinin iâşesini karşılaması şartıyla eniştesi Merkez Efendi Tekkesi Şeyhi Ahmed Mes'ud Efendi niyabetiyle meşihat Mustafa Enver Efendi uhdesine tevcih olunmuştur³⁸⁴⁰. Pazar Tekkesi Şeyhi Ahmed Zarîfî Efendi de cuma günleri mukabele icrası için gelmiştir. Ahmed Zarîfî Efendi'den seyr u sülûk görüp hilafet aldıktan sonra 24 Ramazan 1327 (12 Ekim 1909) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına³⁸⁴¹ istinaden 10 Zilhicce 1327 (23 Aralık 1909) tarihli beratla Pazar Tekkesi meşîhati asaleten uhdesine tevcih olunmuştur³⁸⁴². Ahmed Süreyya Emin Efendi'den 15 Şa'ban 1339 (24 Nisan 1921) günü Kadirî icazeti alan Mustafa Enver Efendi'nin Müştakzade Tekkesi Şeyhi Ahmed Müştak Efendi'den de Halvetî-Şa'banî hilafeti vardı³⁸⁴³. Tekkelerin seddi sonrasında Seyrisefain İdaresi (Denizcilik İşletmesi) Zonguldak Kömür Teslim a'zası olarak bu şehirde vazife yapan Mustafa Enver Efendi 10 Şubat 1937 günü kalp krizinden vefat etmiş³⁸⁴⁴, Merkez Efendi Tekkesi'nde, şadırvanın karşısındaki hazîreye defnedilmiştir. Şair Ahmed Bahaî Efendi'nin kızı olan³⁸⁴⁵ eşi Ferhunde Hanım (1891-1971) da aynı kabirde medfundur.

³⁸³⁹ Albayrak, a.g.e., 5/88.

³⁸⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1777 s.52.

³⁸⁴¹ IST.MFT.MSH d.1777 s.52.

³⁸⁴² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/174; Albayrak, a.g.e., 5/88.

³⁸⁴³ CSRA, 263/224.

³⁸⁴⁴ CSRA, 263/223.

³⁸⁴⁵ Süud Yavısı EBÜSSÜUDOĞLU, a.g.e., 11.

239. Kılılı Yusuf (Kanlı Yusuf-Berberler Şeyhi-Osman Efendi-Harbî Mescidi-Cumartesi) Tekkesi

Fatih, Topkapı (eski Bayezid Ağa) Mahallesi, Topkapı Caddesi, Aydın Sokağı, 3 numarada, 1565 ada 28 parselde yer alıyordu. *Hadîka*'nın rivayetine göre Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinin gerçekleştiği gün ilk namazı bu mahalde kılmış, civarına bir de çeşme yapılmasını emretmiştir. Fatih'in Davutpaşa'dan Dîvan toplantısına gelirken bir sabah namazını da burada eda eylediği nakledilmektedir³⁸⁴⁶. Sultan'ın şâtırı³⁸⁴⁷ Kılılı³⁸⁴⁸ Yusuf Ağa secde edilen alanı sonradan çevirterek bir mescid inşa ettirmiştir. Bu mescidin imamı ve Berberler Şeyhi Vekili Osman Efendi m.1815/h.1230 yılında meşihat vaz' eylemesinden itibaren cumartesi günleri burada Rıfaiyye usûlü icra edilmeye başlanmıştır. Şeyh Cemaleddin Efendi'nin tercüme-i halinden anlaşıldığına göre 1910'ların başında tevhidhane yıkılmış³⁸⁴⁹, 5 sene kadar küçük bir odada mukabeleye devam edilmiş, orada da çökme tehlikesi oluşunca zikre ara verilmiştir³⁸⁵⁰. İhtifalci Mehmed Ziya Beğ 1920 yılında ilk cildi yayımlanan *İstanbul ve Boğaziçi* isimli eserinde Harbî Mescidi'nin çatısının çöküp dört duvar halinde kaldığından, yanındaki evin de kiraya verildiğinden söz etmektedir. Hazîredeki kabir taşları da bakımsız durumdaydı³⁸⁵¹. Mescid arsası uzun süre metruk halde kalmış ve gecekondularca işgal edilmiştir. 1970'li yıllarda istimlakler yapıp temizlendikten sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tek katlı ve kare planlı olarak yeniden inşa ettirilen cami 29 Ekim 1975 günü ibadete açılmıştır³⁸⁵². Hazîrede tekke şeyhlerine ve yakınlarına aid bir kaç kabir mevcuttur.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³⁸⁴⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 46b.

³⁸⁴⁷ Padişahın atının yanında yürüyen muhafız.

³⁸⁴⁸ Kanlı Yusuf veya Filli Yusuf da denilmektedir. C. S. Revnakoğlu, Yusuf Ağa'nın boylu poslu oluşunu file benzetenler bulunduğundan Filli Yusuf diye tanındığını, "Kılılı" ifadesinin de "Filli"den bozma bir tabir olduğunu yazmaktadır. Bkz. CSRA, 32/63.

³⁸⁴⁹ Aynı dönemde burada şöyle bir hadise gerçekleşmiştir: 1910'ların başında bu tekkenin zakiri ve Çapa'daki Bezm-i Alem Valide Sultan Camii'nin müezzini Hafız Ahmed işret alemine dalınca cebindeki para yetismeyip annesinin parasına musallat olmuştu. Bir gece sarhoşken tehdit ettiği annesini usturayla kesmiş ve cesedini Kılılı Yusuf Tekkesi'nin bahçesine gömmüştü. Bundan 20-25 gün sonra Şeyh Cemal Efendi kışlık odun ihtiyacını karşılamak için bahçedeki defne ağacını kestirmiş, dalları gömmek için cesedin bulunduğu kısımda bir çukur açdırınca etrafı bir koku sarmıştı. Karakola haber verilip tahkikat yapıldıktan sonra katilin Hafız Ahmed olduğu anlaşıldı ve mahkemede yargılanıp Sultanahmed Meydanı'nda asıldı. Bkz. *Yeni Gazete* (24 Haziran 1926), 2.

³⁸⁵⁰ Albayrak, a.g.e., 5/219.

³⁸⁵¹ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 153.

³⁸⁵² Süleyman Faruk Göncüoğlu, "Harbi Mescid", *Tarih ve Medeniyet* 38 (Mayıs 1997), 63-65.

Seyyid el-Hac Osman Efendi (v.1822), Hâfız Mustafa Efendi (v.1826), Seyyid Ali Rıza Efendi (v.1848), Seyyid el-Hac Süleyman Niyazî Efendi (v.1892), Hüseyin Hüsnî Efendi (v.1892).

1. Hâfız Mehmed Cemaleddin Efendi: m.1843/h.1259 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Gureba Hastahanesi yanındaki Bezm-i Alem Valide Sultan Cami'i baş imamı, Topkapı Gazi Ahmed Paşa Cami'i hatîbi ve Hüsrev Çelebi Mektebi hocası Şeyhülkurra Hâfız Seyyid el-Hac Mahmud Efendi'nin oğludur. Babasının yanında hıfzını tamamlamış, ilm-i kıraati tahsil etmiş ve m.1862/h.1278 yılında icazet almıştır. 14 Zilhicce 1288 (23 Şubat 1872) günü vefat eden ve Topkapı dışında defnedilen³⁸⁵³ Hâfız Mahmud Efendi'nin vazifeleri oğlu M. Cemaleddin Efendi'ye tevcih olunmuştur. m.1882/h.1299 yılında Rıfaiyye tarikine intisab ederek Fatih Hüsrev Paşa Tekkesi Şeyhi Bağçevan Hacı Mehmed Arif Vasfî Efendi'den 11 Receb 1308³⁸⁵⁴ (20 Şubat 1891) tarihinde hilafet almıştır³⁸⁵⁵. Kılı Yusuf Tekkesi Şeyhi Hüseyin Hüsnî Efendi'nin vefatı sonrası meşihatın müşterek hissedarı Süleyman Niyazî Efendi kardeşinden kalan yarım hisseyi M. Cemaleddin Efendi'ye kasr-ı yed etmek istemiş, ancak aynı günlerde kendisi de vefat etmiştir. Konuyu değerlendiren Meclis-i Meşayih, meşihatın Hâfız M. Cemaleddin Efendi'ye tevcihi için 20 Cemaziye'l-evvel 1310 (10 Aralık 1892) tarihinde mazbata tanzim etmiştir³⁸⁵⁶. Sultan II. Mahmud Türbesi'nde devirhanlık görevi bulunan M. Cemaleddin Efendi, devrinin en kıdemli kurra hâfızlarından oluşundan dolayı reisu'l-kurra ta'yin olunmuştur. "Topkapı Şeyhi", "Şeyhüleimme" diye anılan M. Cemaleddin Efendi'ye kısa boylu oluşundan lâtife yollu "Mahşer Midillisi" diye takılırlardı³⁸⁵⁷. Ekber hulefadan olması sebebiyle Şeyh M. Arif Efendi'nin 1920 yılında bilâ veled vefatı sonrasında meşihat ciheti arsa halindeki Şerbetdar Tekkesi'ni kendi malından harcayarak yeniden inşa ettirmesi şartıyla 10 Nisan 1920 tarihli Meclis-i

³⁸⁵³ Kabir taşını C. S. Revnakoğlu şöyle okumuştur: "Hüve'l-Bakî Yenibağçe'de kâin Gureba Hastahanesi ittisalinde Valide Sultan Cami'-i Şerîfi imam-ı evveli ve Topkapı'da Gazi Ahmed Paşa Cami'-i Şerîfi hatîbi ve Rüstem Çelebi Mektebi hocası meşayihu'l-kurra el-Hac es Seyyid Mahmud Efendi'nin ruhiyçün ve kâffe-i ehl-i iman ervahlariyçün rızaen lillahi tealâ el Fatiha. Sene 1288 fî 14 Z(ilhicce)" Bkz. CSRA, 32/41.

³⁸⁵⁴ Kendi tercüme-i halinde hilafet yılını 1309 verirken C. S. Revnakoğlu'nun notlarında 11 Receb 1308 yazılıdır. Bkz. Albayrak, a.g.e., 5/218; CSRA, 86/289.

³⁸⁵⁵ Albayrak, a.g.e., 5/218.

³⁸⁵⁶ IST.MFT.MSH d.1771 s.79.

³⁸⁵⁷ CSRA, 32/40.

Meşayih kararına istinaden uhdesine tevcih edilmiştir³⁸⁵⁸. Ancak tekkenin 1925 yılına kadar ihyası mümkün olamamıştır. Yaşının ilerlemesi sebebiyle Topkapı Gazi Ahmed Paşa Cami'i'ndeki hatîblik vazîfesine Nuruosmaniye'deki Mengene Tekyesi Şeyhi Şerefüddin Efendi ile Sinanî halîfelerinden zakir Özbek Hâfız İsmail Efendi vekâlet etmişlerdir³⁸⁵⁹. Rumî 1341 (1924/25) yıllarında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'de Şerbetdar Tekkesi'nin meşihati uhdesinde görünmektedir³⁸⁶⁰. 1 Ramazan 1342 (7 Nisan 1924) tarihinde vefat eden M. Cemaleddin Efendi'nin cenaze namazı Gazi Ahmed Paşa Cami'i'nde kılınmış, naaşı Kılıcı Yusuf Tekkesi (günümüzde Harbi Mescidi) hazîresine defnedilmiş ancak kabir taşı konulamamıştır³⁸⁶¹. Büyük oğlu Ahmed Efendi, Yenikapı Mevlevîhanesi postnişîni Celâleddin Dede'ye bağlıydı ve Topkapı Cami'i hatîbliğinde babasına vekâlet etmiştir. Şeyh M. Cemaleddin Efendi'nin halîfeleri şöyle sıralanabilir: Oğlu Yusuf Kemaleddin Efendi (d.İstanbul, 1877/1294 -v.?), Mi'mar Acem Cami'i imam-hatîbi Kurra Hâfız Muhammed Nureddin (Nurî) Sami Efendi (d.Giresun, 1868/1285-v.İstanbul,1927), Kolağası Hâfız Salih, Tesbihci Salih Efendi, Deniz Abdal Cami'i ve mahallesi imamı Hoca Hâfız Salih Efendi³⁸⁶², Belediye me'murlarından Halid Efendi, Baba Haydar Tekkesi Şeyhi Hasan DEDETÜRK (v.Konya,1947), Saçaklı İbrahim Efendi³⁸⁶³ ve son devrin meşhur kıyam reislerinden Hüseyin Hilmî el Aşkî Efendi³⁸⁶⁴.

2. Yusuf Kemaleddin Efendi: Hâfız M. Cemaleddin Efendi'nin küçük oğludur. m.1901/h.1319 yılında hulefadan Yüzbaşı Hâfız Salih Efendi'nin rehberliğinde babasından Rıfâî hilafeti almıştır. Askeriyye'ye girmiş, yüzbaşı rütbesine yükselmiş, Askerî Feshane'de kâtib olarak çalıştıktan sonra topçu şubesine geçmiştir. Tekkede Kıyam Reisi Hilmî Efendi'nin yanında zakirlik yapardı³⁸⁶⁵. Hüseyin Vassaî'nin *Sefîne-i Evliya*'sında hicrî 1343 yılındaki şeyhler sayılırken mukabele günü cumartesi olan

³⁸⁵⁸ IST.MFT.MSH d.1740 s.33.

³⁸⁵⁹ CSRA, 32/47.

³⁸⁶⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 11/62.

³⁸⁶¹ CSRA, 71/149; 32/46.

³⁸⁶² Albayrak, a.g.e., 5/86.

³⁸⁶³ CSRA, 32/42-43.

³⁸⁶⁴ Reis Hilmî diye tanınan bu zat Kılıcı Yusuf Tekkesi Şeyhi Süleyman Niyazî Efendi'nin kızının oğludur. 27 Aralık 1920 günü vefat etmiş ve Hekimoğlu Ali Paşa Cami'i hazîresine defnedilmiştir. CSRA, 32/49-51.

³⁸⁶⁵ CSRA, 32/49.

“Topkapı’da Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi”nde “Şeyh Cemal Efendizade” ismine yer verilmiştir³⁸⁶⁶. Son senelerde harap vaziyetde olduğundan zikir icra edilemeyen tekkenin meşihati bir buçuk sene kadar Yusuf Kemaleddin Efendi’nin uhdesinde kalmış ve Kasım 1925’de TBMM’de kabul edilen 677 sayılı Kanun ma’rifetiyle tekkeler seddolunmuş, vefat tarihine dair bilgiye ulaşılammıştır.

240. Himmetzade (Defterdar İbrahim Efendi) Tekkesi

Fatih, Topkapı (eski Ördek Kasap) Mahallesi, Turgut Özal Millet Caddesi, 1964 ada 4 parselde idi³⁸⁶⁷. XVII. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Defterdar İbrahim Efendi tarafından Halvetî ve Bayramî Şeyhi Bolulu Himmet Efendi için inşa ettirilen tekkenin güney doğu komşusu Daru’l-Muallimin (günümüzde Çapa Fen Lisesi) binası idi. Üçüncü Şeyh Seyyid Abdu’s-samed Efendi tarafından tanzim ettirilen vakfiyenin özeti şöyledir: “Vākıf-ı mumaileyhin 1135 (1723) tarihli vakfiye-i mukayyedesinde mahalle-i mezburede (Ördek Kasab Mahallesi) cedit Himmet Efendi’den kendisine müntakıl zaviyesini ve ittisalinde bir bab menzil ve bağçesini vakf iderek tevliyet ve tasarruf ve meşihati hayatda oldukça kendisine ba’dehu neslen ba’de nesl evlâd-ı zükûrunun meşihatine ehil olanlarına ve ba’de’l-inkıraz tarikat-ı Bayramiyye’den mustahlef olan zevata şart itmiştir.”³⁸⁶⁸ Sultan Abdülmecid tekkeyi m.1849/h.1265 yılında yeniden inşa ettirince tekkenin girişine şu kitabe asılmıştır:

“Uluvv-i himmet-i vâlâsıdır Abdülmecîd Hân’ın
Ki bünyân-ı cihânı kıldı abâdân o Zıllullah

O mihr-i şevketin âfâk-ı kevne eylesün memdûd
Felek devr eyledikçe pertev-i ikbâlini Allah

Yıkılmışdı esâsından yapıldı işte ez cümle
Bu dergâh-ı cenâb-ı Himmet-i ser-tâc-ı ehlullah

Kerâmetle sürüb devrân içinde Şeyh Abdülhay
Duâ-yı şehr-yârı sıklıla derd eyledi her gâh

Gel imdi himmet al âlemde ya hû feyz-i Himmet’le
Bulur bir özge âlem bunda ehl-i âlem-i eşbâh

Şehin-şâh-ı cihânın mâhasal envâr-ı ihsânı
Uyandırdı çerağ-ı Himmeti Allah li-vechillah

³⁸⁶⁶ Hüseyin Vassaf, *Seffne*, 5/269.

³⁸⁶⁷ Söz konusu ada ve parsel günümüzde 2579 ada 20 parsel içine dahil edilmiş durumdadır.

³⁸⁶⁸ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 40/227.

Bu lü'lü'-sübha-i tārîhin al da destine Nâfî'
Cenâb-ı Himmet'in gel dergehinde eyle zikrullah
1265"³⁸⁶⁹

Harap duruma düşen dergâhı m.1892/h.1309 yılında Şeyh M. Hüsameddin Efendi etraftan aldığı arsa vasıtasıyla bahçeyi genişletmek suretiyle yeniden ihyaya muvaffak olmuştur³⁸⁷⁰. Perşembe, cuma ve pazartesi geceleri Halvetî ve Bayramî usûlüne göre mukabele icra edilen tekke 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük Fatih Yangını'nda ortadan kalkmış³⁸⁷¹, 1925 yılına kadar da arsası bostan halini almıştır³⁸⁷². 1950 yılına ait Kadastral Haritalarda tekkenin arsası üzerinden İbrahim Müteferrika Caddesi'nin geçirilmesinin planlandığı tesbit edilmektedir. Şubat 1960'da 12.900 TL bedelle istimlak edilip Gureba Hastahanesi sahasına dahil edilen³⁸⁷³ arsaya Çapa Tıp Fakültesi kurulurken Nöroloji ve Psikoloji Ana Bilim Dalı binaları inşa edilmiştir. Bu iki binanın birleştiği köşe tekkenin arsasını teşkil etmektedir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Himmet Efendi (v.1684), el-Hac Abdullah (Abdî) Efendi (v.1710), Seyyid Abdu's-samed Efendi (v.1737 veya 1738), Seyyid Muhammed Nureddin (Nurullah) Efendi (v.1766), Seyyid Muhammed Mecdüddin Efendi (v.1800), Seyyid Muhammed Bahaeddin Efendi (v.1805), Muhammed Muhyiddin Efendi (v.1843), Seyyid Abdülhay Efendi (v.1859), Seyyid Kerameddin Efendi (v.1857), Seyyid Muhammed Mecdüddin Efendi (v.1871 veya 1872), Seyyid Abdu's-şekûr Mahfî Efendi(v.1886 veya 1891)

- 1. Seyyid Muhammed Hüsameddîn Efendi:** m.1841/h.1256 yılında dünyaya gelen M. Hüsameddin Efendi, Himmetzade Abdülhay Efendi'nin küçük oğludur. Ağabeginin vefatı sonrası iki yeğeni ile müştereken postnişîn olmuş, Çapa'daki satın aldığı arsalarla tekkenin sahasını genişletip tekrar inşasını sağlamıştır. Ankara'daki Hacı Bayram-ı Velî Türbesi'ni de tamir ettirip sandukanın üzerine sırmalı puşide vaz' eylemiş, etrafına piring

³⁸⁶⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/354.

³⁸⁷⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 24.

³⁸⁷¹ "31 Mayıs 1918 tarihindeki yangında harap olan tekkeler", *Muhibban Mecmuası* 3 (22 Safer 1336).

³⁸⁷² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/354.

³⁸⁷³ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 72.

şebeke yaptırmıştır. 23 Safer 1329³⁸⁷⁴ (23 Şubat 1911) günü İzmir’de³⁸⁷⁵ vefat etmiştir.

2. Seyyid Abdülhay Subhî Efendi: Seyyid Abdu’s-şekûr Efendi’nin oğludur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde bulunan ve Rûmî 1341 (1924/1925) yılında hazırlanan *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*’de Seyyid Ömer Cami’i nezdindeki Mustafa Paşa Tekkesi’nin şeyhi olarak Abdülhay Efendi ismi yazılıdır³⁸⁷⁶. Bu kaydın güncel olmadığı tahmin edilmektedir. Abdülhay Subhî Efendi, amcasının vefatı sonrası Çapa ve Üsküdar, Zeyneb Kâmil’deki iki Himmetzade tekkesini kardeşi Abdülhak Sun’î Efendi’yle müştereken idare etmiştir. Abdülhak Sun’î Efendi’nin hal tercümesinde kardeşinin vefat tarihi 1333³⁸⁷⁷, Meclis-i Meşayih Defteri’nde ise 5 Haziran 1333 (1917) (15 Şa’ban 1335) olarak kayıtlıdır³⁸⁷⁸. 1958 yılında Himmetzade Tekkesi yıkılıp Zeyneb Kâmil Hastanesi genişletilirken Çiçekçi Cami’i (Selimiye Tekkesi) hazîresine nakledilen dikdörtgen şeklindeki mermer kabir taşında lâtin harfleriyle “Himmet zade / Şeyhi Abdülhay / Suhi Efendi / Ruhuna Fatiha / 1917” ibaresi mevcuttur.

3. Seyyid Abdülhak Sun’î Efendi: m.1862/h.1279 yılında Üsküdar’daki Himmetzade Tekkesi’nin meşrutasında dünyaya gelmiş olup Abdu’s-şekûr Mahfî Efendi’nin oğludur. Selimiye İbtidaîsi’nde temel bilgileri alıp hıfzını tamamladıktan sonra Beylerbeyi Rüşdiyesi’ne yazdırılmışdır. Son sınıftayken okula 93 Harbi muhacirleri yerleştirilince buradan ayrılmak durumunda kalmış, sonradan Üsküdarlı Ahmed Asım Efendi’den Arapça, Farsça ve fıkıh, Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi Şeyhi Ali Rıza el Fakrî Efendi’den de sarf, nahiv okumuştur. Hariciye Nezareti, Tabiiyyet Kalemî’nde 35 yıldan fazla çalışmıştır. m.1873/h.1290 yılında babasına intisab edip yanında seyr u sülûk görmüş ve m.1887/h.1304 yılında tac ve hırka giymiştir. Seyyid Abdu’s-şekûr Mahfî Efendi’nin vefatı sonrası tekke Seyyid Abdülhak Sun’î Efendi, kardeşi Seyyid Abdülhay Subhî Efendi ve amcaları M. Hüsameddin Efendi tarafından müştereken idare olunmaya

³⁸⁷⁴ IST.MFT.MSH d.1735 s.296.

³⁸⁷⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/353-354.

³⁸⁷⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 21/114.

³⁸⁷⁷ Albayrak, a.g.e., 5/72.

³⁸⁷⁸ IST.MFT.MSH d.1736 s.25.

başlanmışdır³⁸⁷⁹. 1911’de amcalarının, 1917’de de Seyyid Abdülhay Subhî Efendi’nin vefatı sonrası meşihat hisseleri Meclis-i Meşayih’in 16 Şubat 1918 tarihli kararına istinaden Abdülhak Sun’î Efendi’nin uhdesinde toplanmışdır³⁸⁸⁰. 1918’de çıkan yangın sonrası arsa halini alan Çapa’daki tekkenin şeyhliği 1925 yılına kadar Abdülhak Sun’î Efendi tarafından temsil olunmuşdur³⁸⁸¹. Yangının ardından Üsküdar’daki Himmetzade Tekkesi’ne taşınan Abdülhak Efendi, 1930’larda Zeyneb Kâmil’deki tekkede Dr. Nasîh Efendi’yle beraber ikamet ediyordu³⁸⁸². Vefat tarihine kaynaklarda rastlanmamıştır.

43. Yavuz Sultan Selim Mahallesi

241. Said Çavuş (Ata Efendi-Ali Çavuş Mescidi) Tekkesi

Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Abdi Subaşı) Mahallesi, Haliç Caddesi, Pir Sultan Sokağı, 5 numarada, 2240 ada 9 parselde yer alıyordu. Şeyh Seyyid Mehmed Said Hasbî Efendi imametine bulunduğu fevkanî (2 katlı) Ali Çavuş Mescidi’ne meşihat vaz’ ederek Rıfâî usûlü icrasına başlamış, burası için tanzim ettirdiği vakfiye m.1816/h.1231 yılında kayıt altına alınmışdır³⁸⁸³. Vakfiyesinin özetinde şöyledir: “*Vâkıf-ı mumaileyhin 1231 tarihli vakfiyesinde üç yüz kuruş nukûdile Gül Cami’-i Şerîfi Mahallesi’nde kâin bir bab menziline vakf iderek mahalle-i mezkûrede vakı’ olub imamı bulunduğu Ali Çavuş Mescid-i Şerîfi’nde yevm-i hâmisde âyin-i tarîkat-ı Rıfaiyye icrasını (...) ve vakfının meşihat ve tevliyet vazifeleri i’fasını ve meşihat ve tevliyeti evvelen nefesine ba’dehu evlâdının ekber ve erşedine ve ba’dehu hulefasına şart eylemiştir.*”³⁸⁸⁴ m.1867/h.1284 yılında Şeyh Seyyid Mehmed Ataullah Efendi tarafından Mehmed Vehbî Paşa’nın da yardımlarıyla mescid yıkdırılarak yerine 3 katlı ve 7 odalı bir tekke binası inşa etdirilmişdir³⁸⁸⁵. M. Vehbi Paşa’nın tekkenin birçok masrafını karşılamış, “fukaray-ı Rıfaiyye’den Vehbî” yazılı bir çok tencere ve sahan imal etdirerek vakfetmişdir³⁸⁸⁶. Avlu ve bahçesi olmayan tekkenin giriş katında 3 sandukalı türbe, orta katında ise tevhidhane yer almaktaydı³⁸⁸⁷. Cümle kapısı üzerinde ta’likle yazılmış iki satırdan müteşekkil şu kitabe bulunmaktaydı:

³⁸⁷⁹ Albayrak, a.g.e., 5/71-72.

³⁸⁸⁰ IST.MFT.MSH d.1735 s.296; d.1738 s.163.

³⁸⁸¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 40/227.

³⁸⁸² İsmail Hakkı Üsküdarî, a.g.e., 87.

³⁸⁸³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 133.

³⁸⁸⁴ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 32/178.

³⁸⁸⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 133; CSRA, 143/168,173.

³⁸⁸⁶ CSRA, 143/168.

³⁸⁸⁷ CSRA, 143/171,173.

"Yapdı mâlen beden en dergehini a'lâ / Şeyh Ata'ya bu hüner Hak'dan atâdır mutlak"³⁸⁸⁸. Perşembe günleri³⁸⁸⁹ mukabele tertib edilen tekke 31 Mayıs 1918 tarihinde çıkan büyük Fatih Yangını'nda kullanılamaz hale gelmiştir³⁸⁹⁰. 14 Ağustos 1968 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda alınan karara istinaden 1969'da satılan tekke arsasında günümüzde apartman bulunmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Mehmed Said Hasbî Çavuş (v.1828), Mehmed Tahir Efendi, Seyyid Mehmed Ataullah (Ata) Efendi (v.1891)

1. Mustafa Raşid Rahmî Erkaltan: m.1854/h.1270 yılında doğmuştur. Babası Camcı esnafından Mısırlı Hacı Muhammed Ali Ağa'nın m.1867/h.1283 yılında vefatı üzerine oğlu Raşid, Said Çavuş Tekkesi Şeyhi M. Ataullah Hasbî Efendi tarafından evlâd edinilmiştir. Üvey babasının yanında seyr u sülûk görüp m.1879/h.1296 yılında hilafet alan M. Raşid Efendi, arsa halindeki Şeyh Murad Mescidi'nin yerine bir tekke inşa ettirmiş, 7 Rebiu'l-evvel 1299 (27 Ocak 1882) cuma günü Abid Çelebi Tekkesi Şeyhi Mustafa Sıdkî Efendi (Şeyh Mıstık) tarafından makamına iclâs ettirilmiştir. Şeyh M. Ata Hasbî Efendi'nin vefatı sonrasında Said Çavuş Tekkesi'nin meşihati ekber ve erşed hulefadan oluşu sebebiyle Meclis-i Meşayih'in 17 Muharrem 1309 (23 Ağustos 1891) tarihli mazbatasına istinaden 10 Receb 1309 (9 Şubat 1892) tarihli beratla Mustafa Raşid Rahmî Efendi'ye tevcih olunmuştur³⁸⁹¹. Şeyh Raşid Efendi gerek Tersane'de kâtib olarak vazife yapması gerekse kendi tesis etmiş olduğu diğer tekkedeki şeyhliği sebebiyle Said Çavuş Tekkesi'ne Çorbacı Rıza Efendi'yi vekil olarak göndermiştir. Şeyh M. Ata Efendi'nin nukebasından olan Rıza Efendi mürşîdinin vefatı sonrasında Kılınccı Tekkesi postnişîni Saçlı Süleyman Sıdkî Efendi'den Rıfâî hilafeti almıştı. Şeyh Rıza Efendi'nin vefat etmesi üzerine Şeyh M. Raşid Efendi, bu def'a da meşihatden halîfesi M. Raif Efendi lehine kasr-ı yed etmiştir. Tersane'den sonra Evkaf'da serveznedar olarak çalışan M. Raşid Efendi 1918'de çıkan yangına kadar Müftü Hamamı

³⁸⁸⁸ CSRA, 143/171.

³⁸⁸⁹ *Asitane*, 6; *Bandırmalızade*, a.g.e., 14.

³⁸⁹⁰ "31 Mayıs 1918 tarihindeki yangında harap olan tekkeler", *Muhibban Dergisi* 3 (22 Safer 1336).

³⁸⁹¹ İsmail Tevfik Efendi evlâd-ı vâkıfdan olduğunu beyan ederek bir arzuhalde meşihat için Meclis-i Meşayih'e başvurmuşsa da yapılan tahkikatda bunun doğru olmadığı anlaşılmıştır. Bkz. IST.MFT.MSH d.1770 s.141,142; d.1775 s.34.

Tekkesi'nde Rıfâî usûlü icra ettirmişdir. Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnî Paşa, onun amcası Mısırlı Ahmed Paşa, Şeyhülislam Erzurumlu Musa Kâzım Efendi, Muallim Feyzî, Muallim Naci, Kefevî Tekkesi Şeyhi Vasfî Efendi, Melamî şair ve edîb Hamdî Beğ, Hersekli Arif Hikmet Beğ, Kerbelâ mersiyesinin şairi Kâzım Paşa, *Ferheng-i Ziya* müellifi İzmirli Ziyaeddin Efendi, Üsküdarlı Tal'at Beğ, şair ve alim Nüzhet Beğ, tekyenin civarında oturan ve Beyanü'l-Hak gazetesini çıkaran ulemadan Ahmed Efendi, Kelamcı Dağıstanlı Hoca Fettah Efendi, Şeyh Ebu'l-Hüda Efendi, Meşihat müsteşarı Şeyh Abdülkadir Raşid Efendi, Ali Emirî Efendi, İstanbul kitabelerine yazdığı tarih manzumeleriyle meşhur Şeyh Ahmed Bahaî Efendi, Süudu'l-Mevlevî, Şair Eşref, Neyzen Tevfik, Kavuklu Ali Beğ ve Meddah Sururî mukabele günleri tekkeye gelirler ve Şeyh Raşid Efendi'nin sohbetinden istifade ederlerdi. Sadık Vicdanî Kayıkçıoğlu, İhtifalci Mehmed Ziya Beğ, Sadeddin Nüzhet Ergun, Tahirü'l-Mevlevî ve Cemaleddin Server Revnakoğlu gibi birçok yazar Cumhuriyet sonrası İstanbul tekkelerine, tarîkat usûl ve erkânına, son devirde yetişen mutasavvıflara dair merak ettiği konularda Şeyh M. Raşid Efendi'ye müracaat ederlerdi³⁸⁹². Bir müddet Aksaray, Şekerci Sokağı, 5 numarada ikamet etdikden³⁸⁹³ sonra taşındığı Fatih, Atpazarı, Tetimmeler Sokağı, 18 numaradaki evinde 18 Mayıs 1951 (11 Şa'ban 1370) günü vefat etmiş, Eyyûb'de Hazret-i Halid Cami'i'nde kılınan cenaze namazını müteakib Kâşğarî Tekkesi civarına defnedilmiştir³⁸⁹⁴. Torunları Hatice Nüzhet Erkaltan 1973'de, Cemile Neriman Erkaltan 1982'de ve Hafıza Nimet Erkaltan 1993'de vefat etmiş olup Edirnekapı Şehidliği'nde aynı kabirde medfunlardır.

- 2. Mehmed Raif Efendi:** Haffaf esnafındandı. Şeyh Mustafa Raşid Rahmi Efendi'den m.1878/h.1295 yılında Rıfâî hilafeti almışdır. Şeyh M. Raşid Efendi, Said Çavuş Tekkesi meşihatini en yaşlı halîfesi olan Mehmed Raif Efendi'ye 100 lira karşılığında devretmiş, Meclis-i Meşayih'in 14 Cemaziye'l-evvel 1321 (8 Ağustos 1903) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuşdur³⁸⁹⁵. Ancak M. Raif Efendi bu tutarın yerine 50 lira verince kabul ve teslim muamelesinde anlaşmazlık çıkmış, M. Raşid

³⁸⁹² CSRA, 53/67-85.

³⁸⁹³ *Haber Gazetesi* (15 Temmuz 1936), 9.

³⁸⁹⁴ *Cumhuriyet Gazetesi* (20 Mayıs 1951).

³⁸⁹⁵ IST.MFT.MSH d.1775 s.20.

Rahmî Efendi Teftiş Mahkemesi'nde takrir muamelesini te'hîr ederek tekkenin devrinden rücu etmiş ve M. Raif Efendi resmen postnişîn olamamıştır³⁸⁹⁶.

3. Camcı İsmail Hakkı Efendi: Varnalı Camcızadeler sülalesinden olup Mustafa Efendi'nin oğludur. Sultan II. Abdülhamid devrinde sarraflar kethüdalığı yapmış, Akbıyık Mahallesi'nde işlettiği camcı dükkânı 1. Dünya Savaşı öncesi çıkan Sultan Ahmed yangınında ortadan kalkmıştır. Şeyh Mustafa Raşid Rahmî Efendi'den Rıfâî hilafeti almış, Meclis-i Meşayih'in 23 Zilhicce 1321 (10 Mart 1904) tarihli mazbatasına istinaden Said Çavuş Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuş³⁸⁹⁷ ve mürşîdi tarafından 1322 yılı Cemaziye'l-ahir (1904 Ağustos) ayında makamına iclâs etdirilmiştir³⁸⁹⁸. C. S. Revnakoğlu kendisini "pek sakin, halûk, halîm, lüzumundan mahcub, güler yüzlü, ehl-i hal bir zatdı" diye tarif etmiştir. 27 Ocak 1939 (7 Zilhicce 1357) cuma gecesi vefat etmiş ve Edirnekapısı dışında Şeyhülislam İbn-i Kemal'in kabrinin arka tarafına defnedilmiştir. Mezar taşında ta'lik ile şu ibare yazılı idi: "*Hüve / Said Çavuş / Dergâhı Şeyhi / İsmail Hakkı / 7 Zilhicce 1357/1939*"³⁸⁹⁹

242. Seyyid Velâyet (Aşık Paşa Salâhî-Emîrler) Tekkesi

m.1546/h.853 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'ndeki kayda göre Zeyniyye'den Emîr Şeyh Seyyid Velâyet 928 yılı Muharrem (1521 Aralık) ayının başlarında tanzim etdirdiği vakfiyeyle bu zaviyeyi yaptırmıştır. *Hadîka*'da da Aşık Paşa Mescidi ile Seyyid Velâyet Tekkesi (Aşık Paşa Tekkesi Mescidi) ayrı iki ma'bed olarak anlatılmaktadır³⁹⁰⁰. Atillâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Aşıkpaşa'da Emîrler Tekyesi"ne rastlanmaktadır³⁹⁰¹. h.1259-1292 (1843-1875) yılları arasındaki *Muharremiyye Defterleri*'nde de aynı isimle kayıtlıdır. m.1840/h.1256 yılında hazırlanan bir listede mukabele günü cumartesi olan Halvetiyye'ye mensub Seyyid Velâyet Hazretleri Tekkesi'nin arsa halinde olduğu yazılıdır³⁹⁰². Sonrasında yeniden inşa

³⁸⁹⁶ CSRA, 143/175.

³⁸⁹⁷ IST.MFT.MSH d.1775 s.34.

³⁸⁹⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 133; CSRA, 143/176.

³⁸⁹⁹ CSRA, 143/174,176.

³⁹⁰⁰ Ayvansarayî, *Hadîka*, 73b-75a.

³⁹⁰¹ Çetin, a.g.m., 585.

³⁹⁰² *Asitane*, 3.

olunan ahşap tekke³⁹⁰³ Fahreddin Erenden'in verdiği bilgiye göre 31 Mayıs 1918'de çıkan büyük yangında ortadan kalkmış, türbedeki sandukalar da kül olmuştur. Bu esnada Seyyid Velâyet'e Buhara'dan hediye olarak gönderilen Nakşî kemeri ve hayatdayken kullandığı büyük tac-ı şerîf da zayi' olmuştur³⁹⁰⁴. Seyyid Velâyet Türbesi ve hazîresi günümüzde Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Haydar) Mahallesi, Şair Baki Aralığı, 2196 ada 4 parselde yer almaktadır. Yanında bulunan fakat yangın neticesi ortadan kalkan ahşap tekke binasının yeri tam olarak tesbit edilememektedir. 1913-1914'de hazırlanan *Alman Mavileri Haritası*'nda türbenin Haliç tarafında, Kasapbaşı Caddesi ile Ahmed Efendi'nin birleştiği kavşağın³⁹⁰⁵ kuzey kanadındaki parsel kırmızı renkle işaretlenmiş, fakat mekân isim yazılmamıştır. 1930'larda hazırlanan *Pervititch Haritası*'nda ise aynı yerde "Ruines (kalıntılar)" ifadesi yazılıdır. İmar düzenlemeleri yapılırken bu kalıntıların bir kısmı 2218 ada 6 parselde kalmış ve üzerine iki apartman yapılmıştır. Aynı kalıntıların bir kısmının üzerinden ise Şair Baki Sokağı geçirilmiştir. 968 yılı Receb (1561 Mart) ayında vefat eden eş *Şakâ'iku'n Nu'mâniyye* müellifi Taşköprülüzade Ahmed Efendi'nin Seyyid Velayet Türbesi yanındaki hazîrede medfun olduğu³⁹⁰⁶ bilinmekle birlikte kabir taşı günümüze ulaşmamıştır. Mukabele günü cumartesi olan tekkenin zakirlerinden biri de Mahmud Şevket Paşa'ya suikast düzenleyen Topal Tevfik'i durduran İrfan Efendi idi³⁹⁰⁷. Şamlı Rıf'at Beğ'in oğlu Necmeddin Beğ de burada zakirbaşılık ve kıyam reisliği yapmıştır³⁹⁰⁸. 2020 yılında türbe içerisi rutubetden harap olmuş vaziyetde idi.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Seyyid Velayet Efendi (v.1522), Derviş Muhammed Efendi (v.1535), Mustafa Çelebi, Seyyid Ahmed Efendi, Seyyid Mustafa Efendi (v.1861), Muhammed Kâmil Efendi

1. Arap Muhammed Said Efendi: m.1823/h.1238 yılında doğmuştur³⁹⁰⁹.

Habeş asıllı olup Pertev Paşa'nın kölesi idi. Paşa'nın rızasıyla Tahir Ağa Tekkesi Şeyhi İbrahim Hayranî'nin yanında seyr u sülûk görüp Nakşî-Müceddidî hilafeti almıştır. Harem İskeleyi Mektebi Muallimi Hoca

³⁹⁰³ İTNVD, 234.

³⁹⁰⁴ Erenden, a.g.e., 4/117.

³⁹⁰⁵ Günümüzde Şair Baki Sokağı ile Umurbey Sokağı'nın birleştiği kavşağın kuzeydoğu kanadıdır.

³⁹⁰⁶ Ayvansarayî, *Hadîka*, 75a.

³⁹⁰⁷ CSRA, 182/227.

³⁹⁰⁸ CSRA, 116/16-17.

³⁹⁰⁹ İTNVD, 234.

Kutbeddin Efendi'nin yanında başladığı hâfızlığı Ayasofya Cami'i baş imamı Hacı Abdî Efendi'nin yanında tamamlamıştır. Aşık Paşa Mahallesi'nde önce Asude Hatun Mektebi'ne muallim sonra da aynı mahalleye imam olmuştur³⁹¹⁰. Seyyid Velayet Vakfı'nın tevliyeti ile zaviyedarlık ciheti 16 Rebiu'l-ahir 1283 (27 Ağustos 1866) tarihli Sultan Abdülazîz beratıyla tevcih olunmuştur³⁹¹¹. Tahir Ağa Tekkesi'nde yaşı küçük olan Ali Behçet Efendi'ye de 1880 yılına kadar niyabet etmiştir. 25 Rebiu'l-evvel 1320 (2 Temmuz 1902) Çarşamba günü vefat eden M. Said Efendi, Tahir Ağa Tekkesi'nde Şeyh Selahaddin Uşşakî'nin odasında gasledilmiş, Fatih Cami'i'nde cenaze namazı kılındıktan sonra Seyyid Velayet Türbesi'ne getirilerek sokağa bakan pencerenin önündeki lahdin içine defnedilmiştir³⁹¹².

2. Ahmed Kadri Efendi: m.1874/h.1291 yılında dünyaya gelmiştir³⁹¹³. Şeyh M. Said Efendi'nin küçük oğlu ve halîfesidir. Evkaf'ın Cihat Kalemî'nde kâtibdi³⁹¹⁴. Ağabeği M. Receb GÖNÜL'ün feragatiyle babasından sonra Seyyid Velayet Tekkesi'ne postnişîn olmuştur. M. Receb Efendi türbedarlık ve Aşık Paşa Cami'i'nde imamlık vazifelerini de kardeşine devretmek için arzuhal vermiş, Meclis-i Meşayih de 27 Rebiu'l-ahir 1320 (2 Ağustos 1902) tarihinde bunu onaylamıştır³⁹¹⁵. 1918 yılına ait *Şehremaneti İhsaiyat Mecmuası*'nda da tekke şeyhi olarak ismi kayıtlıdır³⁹¹⁶. Aynı yıl çıkan büyük yangın sonrası tekke ortadan kalkınca Eyyûb'e taşınmış³⁹¹⁷, C. S. Revnakoğlu verdiği bilgiye yangından kısa müddet sonra vefat etmiştir³⁹¹⁸.

243. Sinaneddin Yusuf (Mi'mar Sinan-Baba Saltuk) Tekkesi

Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Haydar) Mahallesi, Karadeniz Caddesi, Esrar Dede Sokağı, 6 numarada, 2196 ada 19 parselde bulunmaktadır. İstanbul'un fethinin ilk senelerinde bu mevki'e Baba Saltuk Mahallesi adı verildiğinden "Baba Saltuk Zaviyesi" ismiyle de kayıtlara geçmiştir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'den anlaşıldığına göre Fatih devri mi'marbaşı Sinan-ı

³⁹¹⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/118.

³⁹¹¹ BOA EV.BRT.00213.00007.001.

³⁹¹² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 2/118.

³⁹¹³ *İTNVD*, 234.

³⁹¹⁴ CSRA, 123/198.

³⁹¹⁵ IST.MFT.MSH d.1774 s.122.

³⁹¹⁶ Albayrak, a.g.e., 5/17.

³⁹¹⁷ IST.MFT.MSH d.1742 s.92.

³⁹¹⁸ CSRA, 123/199.

Atîk³⁹¹⁹ veya Azadlı Sinan isimleriyle tanınan Sinaneddin Yusuf Ağa³⁹²⁰ tarafından m.1464/h.869 yılında Aşık Paşa neslinden Derviş Ahmed Aşıkî için Zeyniyye tarîkine mahsus bir tekke olarak inşa etdirilmiştir. Vakfiye özetinde şu ibare bulunmaktadır: “*Vākıf-ı mumaileyh Mi‘mar-ı Sultanî Sinaneddin Yusuf Ağa’nın 869 ve 873 tarihli iki kıt’a vakfiye-i mukayyedesinde İstanbul’da Baba Saltuk Mahallesi’nde bir mescid-i şerîf ve zaviye ve mekteb bina ve vakf iderek meşîhatini ve zaviyenin süknasını Aşık Paşazade Şeyh Ahmed Çelebi’ye ba’dehu neslen ba’de nesl ve ba’de’l-inkıraz eş Şeyh Abdüllâtîf Efendi tarîkinden mustahlef zevata şart itmiştir.*”³⁹²¹ m.1546/h.853 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*’ndeki kayıtdan Saray-ı Atîk’de görevli Hüseyin Ağa’nın Aşık Paşa Mescidi’ni ve müştemilâtını yeniden inşa ettirdiği, 898 yılı Muharrem’inin başlarında (1492 Ekim sonu), 908 yılı Cemaziye’l-evvelinin (1502 Kasım) başlarında ve 909 yılı Recebinin başlarında (1503 Kasım sonu) zeyilleriyle birlikte üç ayrı vakfiye tanzim ettirdiği anlaşılmaktadır³⁹²². Kanunî’nin Sigetvar Seferi’nde vefat eden Eğri Abdîzade Nişancı Mehmed Efendi³⁹²³ (v.1566) Aşık Paşa Mescidi’ne minber vaz’ eylemiştir³⁹²⁴. Söz konusu *Tahrîr Defteri*’nde Mi‘mar Sinan’ın (Sinan-ı Atîk) Aşık Paşa Mahallesi’nde bir zaviye inşa ettirdiği ve buraya yönelik vakıf tesis ettiği de kayıtlıdır. m.1600/h.1009 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*’nde Hüseyin Ağa Vakfiyesi’nin şartları sayılırken Baba Saltuk Zaviyesi ismine rastlanmakda, “*Aşık Paşa Zaviyesi civarında Hüseyin Ağa Mescidi*”nden bahsedilmek suretiyle mescid ve zaviyenin farklı binalar olduğu ihsas etdirilmektedir³⁹²⁵. Aşık Paşa Cami’i’nin son cemaat kısmında bulunan kavuklu bir şahidede şu ibare yazılıdır: “*merhûm ve mağfûru’l-muhtâc / ilâ rahmeti Rabbihi’l-ğafûr/ sâhibü’l-hayrât ve’l-hasenât / sâbika daru’s-saadetü’ / ş-şerîfe Hüseyin Ağa / ruhiyçün bi hürmeti’ / l Fatiha sene 1198*”. Şahidedeki tarih 1784 yılına tekabül ettiğiinden cami’i ilk yaptıran Hüseyin Ağa’ya ait olması mümkün değildir. Eğer tarih kısmı hatalı ve muahhar bir taş değilse “sahibu’l-hayrat” ifadesinden anlaşıldığına göre bu cami’i XVIII. yüzyılın

³⁹¹⁹ C. S. Revnakoğlu’nun belirttiğine göre Fatih Cami’i’nin ilk mi‘marı Sinan’ın lâkabı olan “atîk” kelimesi “eski” değil “azad edilmiş köle” ma‘nasına gelmektedir. Bkz. CSRA, 179-2/613.

³⁹²⁰ Fatih Cami’i inşasında kullanılmak üzere iki kıymetli granit sütunu boylarından kesti diye diğer ustaların tenkidlerine maruz kalıp şikayet edilmiş, Fatih’in emriyle deniz tarafındaki bir mağaraya hapsedilip dövülerek 27 Rebiu’l-evvel 876 (13 Eylül 1471) günü vefat etmiştir. Bkz. CSRA, 179-2/614. Kumrulu Mescid hazîresinde medfun olup bir san’at harikası olan kabir şahidesi günümüze ulaşmıştır.

³⁹²¹ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 34/187.

³⁹²² Barkan-Ayverdi, a.g.e., 273-274.

³⁹²³ *Şakâ’ik Zeyli* yazarı Nev’îzâde Atâyî’nin annesinin babasıdır. Bkz. Nev’îzâde Atâyî, a.g.e., 1/110.

³⁹²⁴ Semavi Eyice, “Aşık Paşa Cami’i”, *TDVİA*, 4/4.

³⁹²⁵ Mehmet Canatar, a.g.e., 428.

ikinci yarısında ihya eden başka bir Hüseyin Ağa olmalıdır. Bu mahalleye XVI. yüzyıldan itibaren “Aşık Paşa” ismi verilmiş, 1934’deki yeni mahalle taksimatına kadar böyle devam etmiştir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*’de Sinaneddin Yusuf Ağa’nın tanzim ettirdiği vakfiyenin özeti şöyledir: “*Vâkıf-ı mumaiyleh Mi’mar-ı Sultanî Sinaneddin Yusuf Ağa’nın 869 tarihli iki kıt’a vakfiye-i mukayyedesinde İstanbul’da Baba Saltuk Mahallesi’nde bir mescid-i şerîf ve zâviye ve mekteb bina ve vakf iderek meşîhatini ve zâviyenin süknasını Aşık Paşazade Şeyh Ahmed Çelebi’ye ve ba’dehû neslen ba’de nesl (...) ve ba’de’l-inkıraz eş Şeyh Abdüllâtîf Efendi tarîkinde*³⁹²⁶ *mustahlef zevata şart itmiştir*”³⁹²⁷. Derviş Ahmed Aşıkî’nin kızı ve Seyyid Velayet’in eşi Rabia Hatun, 934 Cemaziye’l-ahirinin sonlarında (1528 Mart) tanzim ettirdiği vakfiyeyle zaviyenin sokak tarafındaki 8 hücrelerini Semaniye Medresesi’nin mülâzımlarına ve fukaraya tahsis etmiştir. Sonraki dönemde vakfın mütevellisi olan İstanbul Kadısı Mevlâna Hasan Padişah’a müracaat edip rızasını da alarak buradaki 8 hücreyi yıkdırmış, bir kısım mezarı da kaldırtıp vakıf gelirlerinden 16 bin akçeyle medrese hücreleri inşa ettirmiş ve burayı Ali Çelebi isimli bir yakınına tahsis etmiştir. Ancak yapılan teftişde medrese inşasının vakfiyeye aykırı olduğu tesbit edilince, talebe buradan çıkarılmış ve yapılan harcamanın da Kadı’dan tazmin edilmesine karar verilmiştir³⁹²⁸. m.1840/h.1256 ve m.1890/h.1307’de hazırlanmış tekke listelerinde Aşıkpaşa’daki mukabele günü salı olan Mi’mar Sinan Tekkesi’nin arsa halinde olduğu kayıtlıdır³⁹²⁹. Bahriye Ferîki Ahmed Paşa m.1893/h.1310 yılında tevhidhane ve harem kısımları bulunan kârgir bir tekke binası inşa ettirmiştir. Kapısı üzerinde üç satırdan müteşekkil sülüsle yazılmış şu kitabe bulunmaktadır: “*Sinaneddin Yusuf Zaviyesi / banî-i sanî Bahriye ferîkanından merhûm es Seyyid Mustafa Paşazade / Ferîk Ahmed Paşa sene 1310h.*”. Banînin babası Seyyid Mustafa Paşa’nın kabri de hazîrededir. Mukabele günü 1920’lerde cumaya alınmıştır³⁹³⁰. Günümüzde tekkenin bir kısmı Kur’an kursu diğer kısmı ise imam lojmanı olarak kullanılmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³⁹²⁶ Şeyh Abdu’l-lâtîf-i Kudsi’nin bağlı olduğu Zeyniyye tarîkatı.

³⁹²⁷ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 31/170.

³⁹²⁸ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 290; Canatar, a.g.e., 455-456.

³⁹²⁹ *Asitane*, 10; Bandırmalızade, a.g.e., 11.

³⁹³⁰ Albayrak, a.g.e., 5/132.

Aşıkpaşazade Derviş Ahmed Aşıkî, Can Alim Abdülkadir Efendi (v.1608), Ahmed Akif Efendi, Osman Efendi, Mehmed Kadrî Efendi (v.1877), Ebûbekir Efendi (v.1885)

1. Hasan Şevkî Efendi: Şeyh Ebûbekir Efendi'nin oğludur. Seyyid Velayet Tekkesi şeyhi Arab M. Said Efendi'den Nakşî-Müceddidî hilafeti almış, 7 Muharrem 1303 (16 Ekim 1885) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden Sinaneddin Yusuf Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur³⁹³¹. Söz konusu mazbatada yaşı kemale erinceye kadar kardeşine de bakması şartı bulunmaktadır. m.1890/h.1307 tarihli *Mecmua-i Tekâyâ*'da mukabele günü salı olan fakat o esnada arsa halinde bulunan Nakşî tekkesinin postnişîni olarak Şevkî Efendi kayıtlıdır³⁹³². 26 Teşrin-i evvel 1328 (27 Zilkade 1330/8 Kasım 1912) tarihinde vefat etmiş ve tekkenin bahçesine defnedilmiştir³⁹³³.

2. (vekil) Hâfız Mehmed Receb GÖNÜL: Seyyid Velayet Tekkesi Şeyhi Arab M. Said Efendi'nin büyük oğludur. m.1870/h.1287 yılında dünyaya gelmiştir³⁹³⁴. Dırağman'daki konağında ikamet eden İstanbullu Hoca Ata Efendi'den nahiv, beyan; Manastırlı İsmail Hakkı Efendi'den Tefsir, Selânikli Es'ad Dede'den Mesnevî-i Şerif okumuş; Horhor'daki Daru't-ta'lim Mektebi'nde de Hacı İbrahim Efendi'den istifade etmiştir. Fatih muciz dersiamlarından Batumlu Abdullah bin Ali Efendi'nin cami' derslerine devam ederek 22 Zilkade 1326 (16 Aralık 1908) tarihinde fıkıh ve Hadîs-i Şerîf'den icazet almıştır. Seyr u sülûkunu ise babasının yanında tamamlayınca 21 Ramazan 1315 (12 Şubat 1898) günü Nakşî-Müceddidî hilafeti verilmiştir. Babasının vefatında kendisine tevcih olunan Seyyid Velayet Tekkesi meşihatini küçük kardeşine bırakmıştır³⁹³⁵. Mi'mar Sinaneddin Yusuf Tekkesi Şeyhi Hasan Şevkî Efendi'nin vefatında yaşı küçük olan oğluna 1912-1914 yılları arasında Ali Behcet Efendi, sonrasında da Hâfız Mehmed Receb Efendi niyabet etmiştir³⁹³⁶. Tekkelerin seddolunması sonrası Aşık Paşa Cami'i imam-hatîbliği vazifesini ifa eden M.

³⁹³¹ IST.MFT.MSH d.1762 vr.134a,b; CSRA, 123/198.

³⁹³² Bandırmalızade, a.g.e., 11.

³⁹³³ IST.MFT.MSH d.1735 s.196.

³⁹³⁴ *İTNVD*, 234.

³⁹³⁵ CSRA, 123/200-201.

³⁹³⁶ Albayrak, a.g.e., 5/131.

Receb Efendi 4 Mart 1950 cumartesi günü sabah 10'da vefat etmiş, pazar günü öğle vakti Fatih Cami'i'nde kılınan cenaze namazını müteakib Eyyûb Sultan Kabristanı'na götürülerek Pehlivan Kara Ahmed'in kabri yakınına defnedilmiştir³⁹³⁷. Kabir taşında vefat tarihi hatalı olarak "5 Mart 1954" yazılıdır. Gedikpaşa'da Emin Sinan Cami'i imam-hatîbi Hakkâk Hâfız Ali Rıza Efendi, Ankara'da Emniyet Umum Müdürlüğü'nden emekli memur İsmail Cemalî Beğ (v.1937), Hâfız Hasan Tahsin Efendi, Bahriye Kolağalığından emekli M. Arif Efendi ve Dîvanhane mümeyyizlerinden Ahmed Fuad Beğ'e Nakşibendiyye'den hilafet vermiştir³⁹³⁸.

3. Mehmed Niyazî Şiriner: 21 Rebiu'l-evvel 1321 (17 Haziran 1903) günü doğmuştur. Babası Şeyh Şevkî Efendi'nin vefatı üzerine Sinaneddin Yusuf Tekkesi meşihati Meclis-i Meşayih'in 5 Muharrem 1331 (15 Aralık 1912) tarihli mazbatasına istinaden Tahir Ağa Tekkesi Şeyhi Ali Behcet Efendi'nin niyabetiyle 9 yaşındaki M. Niyazî Efendi'ye tevcih olunmuştur³⁹³⁹. Meclis-i Meşayih Defteri'ndeki 6 Şa'ban 1332 (30 Haziran 1914) tarihli kayıtdan anlaşıldığına göre Ali Behcet Efendi'nin müracaatı doğrultusunda şeyh vekâleti 1,5 sene sonra M. Receb Efendi'ye tevcih olunmuştur³⁹⁴⁰. Şeyh M. Receb (Gönül) Efendi'nin ma'nevî terbiyesi altında yetişen, Arapça ve Farsça öğrenen M. Niyazî Efendi 25 Haziran 1338 (1922) tarihli tercüme-i halinde Vefa Sultanîsi'ne devam ettiğini beyan etmektedir³⁹⁴¹. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'deki Sinaneddin Yusuf Ağa Tekkesi'nde "*Behcet Efendi niyabetiyle sağır Mehmed Niyazî Efendi*" kayıtlıdır³⁹⁴². M. Baha Tanman, İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü Arşivi'ndeki bir krokiden hareketle M. Niyazi Efendi'nin 1969 yılında tekkede ikamet ettiğini tesbit etmiştir³⁹⁴³.

244. Sirkeci Dede (Sirkeci İsmail Efendi-Yorganî Emîr Efendi) Tekkesi

Tabîbzade'nin kaydına göre m.1565/h.972 yılında Yorganî Emîr Efendi'nin tesis ettiği³⁹⁴⁴ tekkeyi oğlu Sirkeci Emîr İsmail Efendi bir vakfiyeyle genişletmiştir. 20

³⁹³⁷ *Cumhuriyet Gazetesi* (5 Mart 1950).

³⁹³⁸ Albayrak, a.g.e., 5/132-133; CSRA, 123/202.

³⁹³⁹ IST.MFT.MSH d.1735 s.196.

³⁹⁴⁰ IST.MFT.MSH d.1737 s.119.

³⁹⁴¹ IST.MFT.MSH.SAİD.254.64.1.

³⁹⁴² *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 31/170.

³⁹⁴³ M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkeleri'nin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, 712.

³⁹⁴⁴ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 10b.

Safer 1011 (3 Aralık 1689) tarihli bir belgeye göre Zeyrek Ağa Vakfı'ndan bir kısım emlâk Yorganî Emîr Zaviyesi'nin ihyası için vakfedilmiştir³⁹⁴⁵. Rumî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'deki vakfiye özeti şöyledir: “*Vâkıf-ı mumaillehyin vakfiye-i mukayyedesinde evasıt-ı Ramazan sene 1005 (1597 Nisan sonu Mayıs başı) tarihli vakfiyesinde Ayakapısı dahilinde Gül Cami'i Mahallesi'nde derununda evkât-ı hamse edasını şart eylediği cami-i şerîf ile zâviye vakf eylediği beyanından sonra tekyenin meşîhati vazîfesi ve süknası eslah evlâdına şart itmiştir*”³⁹⁴⁶. Gerek h.953 ve h.1006 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defterleri*'nde gerekse Taşköprülüzade'nin *Şakâ'iku'n Nu'maniyye*'sinde Sirkeci Tekkesi'ne dair bir kayda rastlanmamaktadır. Evliya Çelebi XVII. yüzyılın ortalarında yazdığı *Seyahatname*'sinde fetihle birlikde ilk Şer'î mahkemenin Sirkeci Tekkesi'nde kurulduğunu, 300 dervişiyle Ayakapı'ya hücum eden Aya Dede'nin şehid olunca Sirkeci Tekkesi'ne defnedildiğini bildirmektedir³⁹⁴⁷. Yine Evliya Çelebi'nin rivayetine göre İslam Orduları'yla gelen Mesleme ve Ebû Eyyûb el Ensarî'nin suriçinde yaptıkları fetihler esnasında Sirkeci Tekkesi tesis edilmiş, Fatih şehri fethedince üç gece ihya edilmek suretiyle burası yeniden tekkeye tahvil edilmiş, bu sebeble de “tekye-i kadîm” diye şöhret bulmuştur³⁹⁴⁸. Yorgancı (Yorganî) Şeyh Emîr Efendi İran'daki Geylân şehrinden İstanbul'a gelerek Ebû Eyyûb el Ensarî'yle şehid düşen ecdadının Sirkeci Tekkesi'ndeki kabirlerini ziyaret etmiş, vefat edince kendisi de aynı yere defnedilmiştir³⁹⁴⁹. Nev'îzâde Atâyî ise 17. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme aldığı *Şakâ'ik Zeyli*'nde Gîsudar (Saçlı) Muhammed Dede'nin hayat hikâyesini anlatırken Sirkeci Tekkesi'nde şeyhlik yaptığından hiç söz etmez. Gelibolu'da dünyaya gelen Muhammed Dede ilim tahsilinden sonra Konya'ya gidip Halvetî meşayihinden Ezelîzade'nin (v. 1565/h.972) yanında seyr u sülûk gördükten sonra cezbe-i İlahiyye'ye düçar olunca saçlarını uzatmış, pejmurde bir kıyafetle İstanbul, Unkapanı civarındaki bir mekteb köşesinde 40 sene geçirmiştir. Vezir-i a'zam Gürcü Mehmed Paşa'nın ricasıyla yeniden elbise giyip destar sarmış, ömrünün son 10 senesini Cebeciler Kâtibi Tüfengcizade'yle aynı evde sohbetle geçirmiş, 1043 yılı Rebiu'l-evvelinde (1633 Eylül) vefat edince uzun müddet ikamet ettiği mektebin köşesine defnedilmiştir³⁹⁵⁰. Doğumunda

³⁹⁴⁵ BOA TSMA.E.0771.

³⁹⁴⁶ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 5/26.

³⁹⁴⁷ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/26b.

³⁹⁴⁸ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/92b.

³⁹⁴⁹ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/111b.

³⁹⁵⁰ Nev'îzâde Atâyî, a.g.e., 2/1870.

Evliya Çelebi'yi ziyaret eden ariflerden biri de Gîsudar Kapanî Muhammed Efendi'dir. Bebeğin kulağına kendi tabiriyle “abdalane fenafillah ezanı” okumuş, elindeki teberi yanına bırakıp ömr-i hayatında korku bilmemesi, ayağına çöp batmaması için dua etmiştir. Evliya Çelebi, Lehistan Seferi'nde ele geçirilen bir saraydan ganimet toplarken gaflete düşüp kaybetdiği bu teberi ertesi sene aynı mekânı ziyaretinde bıraktığı yerde bulmuştur³⁹⁵¹. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında te'lif edilen *Hadîka*'da ise bu iki zat “Yorganî Emîr Şeyh Muhammed Gîsudar-ı Geylânî” ismiyle tek bir şahsiyet kimliğinde Sirkeci Tekkesi'nin banîsi olarak gösterilmiştir. Gîsudar Muhammed Dede'den birkaç sene sonra yine İstanbul'da vefat eden Nev'îzâde Atâyî'nin verdiği bilgiler doğrultusunda Yorganî Emîr Efendi ile Gîsudar Muhammed Dede'nin farklı kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Fetihden sonraki ilk asırda tekkede hangi şeyhlerin vazife yaptığı konusunda bilgi mevcut değildir. 1660'larda Ayvansarayî'nin kitabını yazdığı dönemde Yorganî Emîr neslinden şeyhler Sirkeci Tekkesi'nde hizmet görmekteydi. Atillâ Çetin'in yayımladığı m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde “Cibali Kapısı'nda Sirkeci İsmail Efendi Tekyesi” ismiyle yer almıştır³⁹⁵². h.1259-1292 (1843-1875) yılları arasındaki *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde ise Cebealikapısı'nda (Cibali) Sirkeci İsmail Efendi Tekkesi ve Yorganî Emîr Efendi Tekkesi'nin iki ayrı dergâh olarak tasnif edilmiştir. h.1277 tarihli defterde iki tekkenin de şeyhi olarak Abdülhay Efendi kayıtlıdır³⁹⁵³. m.1880/h.1298 yılında çıkan yangında mescid ortadan kalkmıştır. Şeyh M. Hasîb Efendi'ye 4 Zilkade 1307 (21 Haziran 1890) tarihinde verilen mazbatayla kârgir bir harem dairesi inşa olunmuştur. Mescidin ihyası için de mahalle halkınca 10 Safer 1310 (2 Eylül 1892) tarihinde Evkaf'a bir mazbata gönderilmekle³⁹⁵⁴ birlikte yeniden inşası mümkün olmamış, 1925 yılına kadar zikirler türbenin içinde icra edilmiştir³⁹⁵⁵. Mukabele günü çarşamba³⁹⁵⁶ olan dergâhın Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Küçük Mustafa Paşa) Mahallesi, Ayakapı Cd. 11 numarada, 2253 ada 5 parselde geniş bir bahçe içerisindeki türbe ve hazîresi ile 3 parseldeki iki katlı kârgir meşrutası günümüze intikal edebilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

³⁹⁵¹ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/107b-108a.

³⁹⁵² Çetin, a.g.m, 585.

³⁹⁵³ 1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*, 2B.

³⁹⁵⁴ CSRA, 140/48.

³⁹⁵⁵ CSRA, 140/54.

³⁹⁵⁶ *Asitane*, 10; Bandırmalızade, a.g.e., 12.

Yorgancı (Yorganî) Emîr Efendi (v.1569), Sirkeci Emîr İsmail Efendi, Emîr Mustafa Efendi, Seyyid Ahmed Vahdî Efendi (v.1702), Seyyid Mehmed Emin Efendi (v.1757), Seyyid İsmail Said Efendi (v.1780), Seyyid Abdülhay Efendi (v.1797), Seyyid Mehmed Hasib Efendi (v.1829), Seyyid İsmail Efendi (v.1840), Seyyid Abdülhay Efendi (v.1885)

1. Seyyid Muhammed Hasîb Efendi: m.1857/h.1273 yılında doğmuştur.

Seyyid Abdülhay Efendi'nin oğludur. Mirahur Tekkesi Şeyhi Hâfız Nazîf Efendi'den Halvetî-Sünbülî hilafeti almış, babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 4 Cemaziye'l-ahir 1302 (21 Mart 1885) tarihli mazbatasına istinaden Sirkeci Dede Tekkesi meşihatine ta'yin olunmuştur³⁹⁵⁷. Yeni Postahane'de çalışmış, pul dairesi başmemurluğundan emekli olmuştur. Dilinde çıkan kandan ve zatürreden Beyoğlu Amerikan Hastanesi'nde 17 gün yatmış ve 18 Şubat 1927 (15 Şa'ban 1345) Berat Kandili sabahı vefat etmiştir. Eyyûb'de Hatuniyye Tekkesi'nin üst kısmında Balıkçı Baba kabrinin yanına defnedilmiş, fakat taşı konulmamıştır. Karagöz Gazetesi ile Kalem Mecmuası'nda karikatürleri yayımlanan damadı ressam Binbaşı Baha Beğ de Bahriye Matbaası'nda görevli iken 31 Mart 1928 günü vefat etmiş, kayınpederinin ayak ucuna defnedilmiş olmakla birlikte onun da taşı yoktur³⁹⁵⁸. Şeyh M. Hasîb Efendi'nin Pakize, Naciye (Köklü), Mevrure (Varan), Nerime (Aka) ve Hikmet (İkiz) isimli 5 kızı olmuştur. Naciye Hanım'ın kızı Adalet Hanım (v.1980) İsmet İnönü'nün kardeşi Hasan Rıza Temelli ile evliydi. C. S. Revnakoğlu'nun verdiği bilgiye göre Şeyh M. Hasîb Efendi'nin eşi Zehra Köklü, Maçka'da Hasan Rıza Temelli ile aynı apartmanda oturdu. Nerime Hanım'ın (v.1997) kocası Sadreddin (Sadri) Aka, 1938 yılı Aralık ayında İstanbul Emniyet Direktörlüğü'ne (şimdiki adıyla İl Emniyet Müdürü) ta'yin olunmuş; Yozgat, Antalya ve Ordu Valiliklerinde bulunmuştur. İlhan ve Ayhan Aka isimli iki oğlu vardı. 1950'lerde tekkenin meşrutasında ikamet eden³⁹⁵⁹ Mevrure Hanım (v.1977), Albay Nail Varan'la evlenmiş, Müştak Varan ve Gülseren Orgun isimli çocukları olmuştur. Hikmet Hanım ise deniz albayı Cemal İkiz ile evliydi.

³⁹⁵⁷ IST.MFT.MSH d.1762 vr.111a,b.

³⁹⁵⁸ CSRA, 140/53.

³⁹⁵⁹ CSRA, 140/54.

245. Karasarıklı (Ayşe Hatun-Karadestari-Pazartesi) Tekkesi

Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Küçük Mustafa Paşa) Mahallesi, Küçük Mustafapaşa Caddesi, Karasarıklı Sokağı, 26,28,30 numaralarda 2241 ada 1,35,36 parsellerdeki tekkeyi Rifaiyye'den Karasarıklı İbrahim Sabrî Efendi m.1800/h.1215 yılında inşa ettirmiştir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defter*'deki m.1801/h.1216 tarihli vakfiyesinin özetinden tevliyet ve meşihatın zükûr (erkek) evlâda meşrut olduğu anlaşılmaktadır³⁹⁶⁰. Sultan Abdülazîz'in saltanatının başladığı senelerde Kurban Bayramı'nın birinci günü Küçük Mustafa Paşa semtinde çıkan bir yangında kül olmuş³⁹⁶¹ ve yeri 15 sene kadar arsa halinde kalmıştır. Ahmed Muhyiddin Efendi tekkenin yeniden ihyasını şöyle anlatmaktadır: "*Tekye-i arsa-i mezkûr Hacı Ali Efendi'nin uhdesine tevcihinden biraz zaman sonra (...) ahşab olarak müceddeden harem, selâmlık, tevâhîdhaneye ve bir türbe bina ve inşasına muvaffak olub 1296 senesi Receb-i Şerîfi'nin üçüncü pazarirtesi (23 Haziran 1879) günü bilcümle meşayih ve züvvar hazır olarak bed-i besmele idilecek çocuğu nevbe ve halîle ve kudümler ile etraftan dolaştırarak dergâha getirdiler. Hüdayî Şeyhi Ruşen Efendi mezbûr Hacı Ali Efendi'yi posta iclâs ile dergâhın resm-i kûşadı ve zikr-i tevâhîd icrasına mübaşeret olundu*"³⁹⁶². Mukabele günü pazartesi³⁹⁶³ olan ve Rifaiyye'nin Ulvaniyye koluna bağlı olarak faaliyet gösteren tekke 31 Mayıs 1918 tarihindeki büyük Fatih yangınında yeniden yanınca bir daha ihya edilememiştir. C. S. Revnakoğlu'nun Mezarlıklar Müdürlüğü'ne yazdığı 4 Temmuz 1960 tarihli dilekçeden³⁹⁶⁴ anlaşıldığına göre yangından sonraki 40 yıllık dönemde tekkenin harabesi ve türbedeki sandukalar yok olmuş sadece Karasarıklı İbrahim Sabrî Efendi'nin kabri, çevresi taşlarla çevrilip muhafaza edilebilmiştir. Bu kabir 1960 yılında Sürmeneli Yusuf Ziya Akın tarafından yaptırılan apartman ile bir berber dükkânı arasına sıkışıp kalmış vaziyetdeydi. Revnakoğlu, kabrin ortadan kaybolması ihtimaline dikkat çekerek bu halde bırakılması yerine civarda münasip görülen bir hazîreye nakledilmesi kousunda dilekçe vermiştir. Hakikaten de sonraki dönemde arsasına apartmanlar yaptırılmıştır. Karasarıklı Tekkesi'nden

³⁹⁶⁰ *Tekâyâ ve Zevâyâyâ Mahsus Defterdir*, 8/41.

³⁹⁶¹ CSRA, 175/222. 1862 yılında çıkan ve 242 binayı yok eden Küçük Mustafa Paşa Yangını olduğu tahmin edilmektedir.

³⁹⁶² Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 117.

³⁹⁶³ *Asitane*, 8; Yeşilzade, a.g.e., 3. m.1888/h.1305 tarihli *Mecmuâ-i Cevamî*'de "pazartesi" iken m.1890/h.1307 tarihli *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da mukabele gününün salı gösterilmesi sehven olabileceği gibi geçici bir değişiklik de olabilir. Bkz. Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/80; Bandırmalızade, a.g.e., 10.

³⁹⁶⁴ CSRA, 140/220.

günümüze adını taşıyan bir sokak ve apartman duvarında latin harfli bir kitabe kalabilmiştir. Bu kitabe 1960 yılında da orada bulunmaktaydı. Arsasına yapılan apartman 2012 yılında otel olarak kullanılmaktaydı. 2020 yılında Karasarıklı Sokağı, 28/A kapı numaralı apartmanın duvarında latin hafleriyle şu ibare yazılıdır: “PERŞEMBE PAZAR / CADDESİ KARASARIKLI / TEKKESİ ELVAN / HAZRETLERİNİN/ RUHUNA EL FATİHA VEFATI 1260”

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Karasarıklı İbrahim Sabrî Efendi (v.1831), Hüseyin Ulvan Efendi (v.1846), Seyyid İbrahim Efendi (v.1851), Mehmed Hüsnî Efendi, Sarrac el-Hac Mehmed Ali Şemseddin Efendi (v.1885), Hâfız Hüseyin Safvet Efendi (v.1894), Hasan Tahsin Efendi

- 1. Sarrac Mehmed Şevket Efendi:** Trabzonludur³⁹⁶⁵. Meclis-i Meşayih'in 1 Cemaziye'l-evvel 1317 (7 Ekim 1899) tarihli mazbatasına istinaden meşihat uhdesine tevcih olunmuştur³⁹⁶⁶. C. S. Revnakoğlu'nun notları arasında M. Şevket Efendi'ye dair şu bilgilere rastlanmaktadır: *“Tekyenin son şeyhidir. Bu zât da sarrac idi. “Sarrac Şevket Efendi” derler. Mesleğinde şöhret yapmışdı. İstanbul'un birinci sınıf, ince sarraclarından sayılırdı. Saray'ın sarraclıkla ilgili işlerini ona yaptırırlardı. Kadirîhane'nin sofrâ nihalelerini de kendisi işlerdi. Çocukluğu gençliği Kasımpaşa'da geçtiğinden ilk def'a Sururî Cami'i'nde Rıfaiyye usûlü icra eden Kasımpaşa Cami-i Kebîri baş imamına (Paşa Baba Tekyesi Şeyhi Büyük İzzet Efendi'nin halîfesidir) intisab etmiş, onun vefatıyla Taksim'de Paşa Baba Tekkesi Şeyh vekili Abdî Efendi'den (Taksim'de Kazancı Cami-i Şerîf'i'nde Rıfaiyye usûlü ile zikretdiriyordu) tecdîd-i vudu eylemiş, sonra da Kubbe Şeyhi Molla Beğ'den hilafet almışdı. Kadirîhane Şeyhi ve Meclis-i Meşayih Reisi Ahmed Muhyiddin Efendi'den ayrıca kendisine Kadirîyyeden icazetname verilmişdi. Şevket Efendi Fatih Yangını'nda tekyesi yandıktan sonra İzmit'e gitdi. Orada Meclis-i Meşayih Reisi ve Himmetzade Tekyesi Şeyhi bulunan Vilayet a'zasından Şeyh Abdülhak Efendi'nin yardımı ile kendisine İzmit Rıfâî tekyelerinden birinin şeyhliği verildi. Son hayatı orada geçti. 63 yaşına gelmişdi. 1 Mayıs 1928 tarihinde İzmit'de göçdü. Orada Bağçeşmesi Türbesi'nin arkasında yatıyor. Oğlu*

³⁹⁶⁵ Erenden, a.g.e., 3/146.

³⁹⁶⁶ IST.MFT.MSH d.1773 s.115.

Mehmed Ali Beğ İstanbul Paket Postahanesi Müdürü'dür."³⁹⁶⁷ 6 Rebiu'l-ahir 1338 (29 Aralık 1919) tarihinde ta'yin olunduğu İzmit'deki Şerîf Efendi Tekkesi'nde 1925 yılına kadar irşadla meşgul olan³⁹⁶⁸ Şeyh Şevket Efendi Rumelihisarı'nda Nalburî Mehmed Efendi Tekkesi Şeyhi Hâfız Hasan Efendi'ye, Askerî doktor Hacı Faik Beğ'e ve Bahriye Dîvanhanesi mümeyyizlerinden Nizameddin Beğ'e Rıfaiyye'den hilafet vermişti³⁹⁶⁹.

246. Seyyid Mustafa Efendi Tekkesi

Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Küçük Mustafapaşa) Mahallesi Vakıf Mektebi Sokağı, 2249 ada 6,7 parsellerdeki hanesinde ikamet eden Nakşî meşayihinden Seyyid Mustafa Efendi evinin yanındaki 2249 ada 5 parselde bir zikirhane inşa ettirmek için istida vermiştir. Zikirhane planı bulunmakla birlikte hayata geçtiğine dair tekke listelerinde bir bilgiye rastlanamamıştır. Sonradan bu arsaya Adile Sultan tarafından bir mekteb yaptırılmış olup binası günümüzde de mevcuttur.

Tekkenin şeyhi:

1. Seyyid Mustafa Efendi: Nakşibendiyye'ye mensub idi.

247. Çırakçı (Çerağî Hamza Dede-Saçlı Efendi-Şeyh Lebiba) Tekkesi

Yavuz Sultan Selim Cami'i'nin mihrab şamdanlarını imal ettiğiinden "Çerağî veya Çırakçı" lâkabıyla meşhur olan Şamdancılar Kethüdası Hamza Ağa'nın 919 yılı Ramazan ayının başlarında (1513 Kasım) bir vakfiyeyle³⁹⁷⁰ inşa ettirdiği mescide İbrahim Ağa minber vaz' eylemiştir³⁹⁷¹. *Hadîka*'da banîsinin kabir yerinin malûm olmadığı belirtilse de İhtifalci M. Ziya Beğ şöyle bir bilgi vermektedir: "*Çukurbostan'dan yokuş aşağı Küçükmustafapaşa'ya inerken yolun solunda el yevm üç metre terbi'inde bir hazîre içinde kitabe-i seng-i mezarında aynen mezkûr olduğu üzere: "merhûm ve mağfûr ilâ rahmet-i rabbihi'l-ğafûr Çırakçı Hamza Dede rûhuna"*"³⁹⁷². Şahidesi üzerindeki serpuş da 1918 yangınında kaybolmuştur. Ahmed Muhyiddin Efendi'ye göre Halvetî-Sivasî Şeyhi Abdülehad en Nurî Efendi'nin halîfesi Süleyman Mehmed Dede (v.1688/h.1100) Çırakçı Hamza Dede Mescidi'nde

³⁹⁶⁷ CSRA, 175/231-233

³⁹⁶⁸ IST.MFT.MSH d.1740 s.57. Bu bilgiye ulaşmama vesile olan Sayın Ahmed Nezih Galitekin'e müteşekkirim. Şerif Efendi Tekkesi, İzmit, Veliahmet Mahallesi, İnönü Caddesi, 142 numaradaki marketin yerinde idi.

³⁹⁶⁹ CSRA, 175/234.

³⁹⁷⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 122.

³⁹⁷¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 40b.

³⁹⁷² Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 631.

tarîkat usûlü icra etmiştir³⁹⁷³. Etrafında aynı isimle teşekkül eden mahalle 1934'deki taksimatda Müftü Ali Mahallesi içine alınmıştır. Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Çeragi Hamza) Mahallesi, Haliç Caddesi, Çırakçı Çeşmesi Sokağı, 48 numarada, 2472 ada 10,11,45 parsellerde bulunan bu mescid *Alman Mavileri* ve *Pervititch Haritaları*'nda gösterilmediğinden muhtemelen çıkan bir yangında harap olmuş ve XX. yüzyıla ulaşamamıştır. Arsa gecekondulardan temizlenmiş ve yeniden cami' yaptırılmak üzere etrafı çevrilmiş vaziyetde uzun yıllardır beklemektedir. Bugünkü Çırakçı Çeşmesi Sokağı'ndaki 46 numaralı evin olduğu yerden başlayıp yine günümüzdeki Ali Naki Sokağı 29 numaralı evin olduğu kısma doğru ilerleyen Çırakçı Çeşmesi Çıkmazı 1930'lardaki imar düzenlemelerinde iptal edilmiştir. Bu sokak Eğrikapı Mektebi ile Çırakçı tekkesinin arasından geçmekteydi. Mescide yakın olduğundan veya bulunduğu mahalle sebebiyle Çerağî veya Çırakçı adıyla anılan tekke ise Haliç Caddesi, 91,95 numaralarda, 2472 ada 33,36 parsellerde idi. Tekkenin banîsi konusunda kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Ahmed Muhyiddin Efendi'ye göre Saçlı Mustafa Efendi kendi hanesini zaviyeye dönüştürerek Halvetî-Cerrahî mukabelesine başlamıştır³⁹⁷⁴. Tabîbzade de tekkenin ilk banîsini Halvetî-Cerrahî meşayihinden Saçlı Mustafa Efendi göstermekde, ikinci banîsinin ise Rıfaiyye'den Hüseyin Lebiba Efendi olduğunu yazmaktadır³⁹⁷⁵. Cerrahî Asitanesi postnişîni Fahreddin Erenden'e göre ise tekkeyi Şeyh Süleyman Veliyyüddin Efendi m.1710/h.1122 yılında inşa ettirmiş, kendisi 1721 yılında Asitane'ye şeyh olduğdan sonra burayı halîfesi Saçlı Mustafa Efendi'ye devretmiştir³⁹⁷⁶. Saçlı Mustafa Efendi'nin kabir taşında tekkeyi bina ettirdiği yazılı olup banî-i sani ifadesi geçmemektedir. Şeyh Hüseyin Lebiba Efendi'nin yeniden inşa ettirdiği ve m.1804/h.1219 yılında vakfiye tanzim ettirip gelirler bağladığı tekke 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük yangında arsa haline gelmiştir. Tekkenin şeyh vekili Seyyid Ali Bilgin yangından bir müddet sonra bahçeye iki oda yaptırmıştı. 1950'lerde eşi Hadice Hanım bu hanede ikamet etmekteydi³⁹⁷⁷. Arsasının bir kısmı gecekondulara işgaline uğramış, sadece hazîresi günümüze ulaşabilmiştir. Hüseyin Lebiba Efendi, oğlu Cemaleddin Efendi ve onun oğlu Galib Efendi'nin naaş bakıyyeleri 1950'li yıllarda türbeden alınarak Merkez Efendi

³⁹⁷³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 108.

³⁹⁷⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 108.

³⁹⁷⁵ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 5b.

³⁹⁷⁶ Erenden, a.g.e., 2/287.

³⁹⁷⁷ CSRA, 175/253.

Kabristanı'na nakledilmiş ve şadırvanın arka kısmında oluşturulan aile sofasına defnedilmiştir.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Süleyman Veliyyüddin Efendi (v.1745), Saçlı Mustafa Efendi (v.1760), Hüseyin Lebiba Efendi (v.1810 veya 1812), Cemaleddin Efendi (v.1881)

1. Mehmed Galib Efendi: Daha babası Cemaleddin Efendi hayatdayken tekkenin şeyhliğini kendisine bırakmışdı. Galib Efendi'nin de Babıali'de mümeyyizlik vazifesi bulunduğundan meşihat uzun yıllar vekâlet yoluyla idare olunmuştur. 1 Receb 1301 (26 Nisan 1884) günü Karasarıklı Tekkesi Şeyhi M. Ali Şemseddin Efendi'den Rıfâî hilafeti almış³⁹⁷⁸, Meclis-i Meşayih tarafından 28 Ramazan 1302 (11 Temmuz 1885) tarihinde kendisi için meşihat mazbatası tanzim olunmuştur³⁹⁷⁹. 21 Rebiu'l-evvel 1325 (4 Mayıs 1907) tarihinde vefat eden Galib Efendi³⁹⁸⁰ hakkında C. S. Revnakoğlu şu bilgiyi vermektedir: *"Kibar, zarîf, efendi bir insandı. Zaten pek gönülsüz ve utangac bir zat olduğundan kendisinde tekye şeyhliği idebilecek derecede ma'nevî bir liyakat ve kifayet bulunduğunu düşünmek bile istemezdi. Tahirü'l-Mevlevî'den dinlemişdim. Babadan kalma şeyhlik makamı kendisine resmen ve usûlen virilince ertesi günü tacı, feraceyi bir bohçaya koyub Meclis-i Meşayih'e götürmüş ve "Şeyh Efendi size geldi" demiş. Nüktedan bir zat imiş. Son vazifesi Orman Maadin'de Sicil Müdürlüğü idi. Medfun bulunduğu tekyenin türbesinden son zamanlarda Merkez Efendi hazîresine kaldırıldı. Kızı Şerîfe Naciye Hanım ile aynı kabrin içinde yatıyor. Kendileri için Merkez Efendi Türbesi arkasında beyaz mermerden yeni mezarlar yaptırılmış ise de vefat tarihleri yazılmamıştır."*³⁹⁸¹

2. Ahmed Cemalettin Hunca: Şeyh Galib Efendi'nin kızı Şerîfe Naciye Hanım ile Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti Umum Müdürü İhsan Hunca'nın³⁹⁸² (v.1943) oğludur. Galib Efendi'nin vefatında erkek çocuğu olmadığından kızının küçük yaşdaki oğlu Cemalettin'e Bedreddin Efendi niyabetiyle

³⁹⁷⁸ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 108.

³⁹⁷⁹ IST.MFT.MSH d.1762 vr.124a.

³⁹⁸⁰ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 108.

³⁹⁸¹ CSRA, 175/246-247.

³⁹⁸² 15 Mart 1943 günü vefat etmiş olup Merkez Efendi Kabristanı'nda şadırvan arkasında medfundur.

Meclis-i Meşayih'in 19 Rebiu'l-ahir 1325 (1 Haziran 1907) tarihli mazbatasına istinaden meşihat tevcih olunmuştur³⁹⁸³. Galip ve Naci isimli oğulları ile Güzin isimli kızı vardı. İstinye'deki İbrahim Ziya Mensucat Fabrikası Müdürü olan Galip Hunca Ekim 1960'da genç yaşta vefat edince Cemalettin Hunca, gelini ve torunlarını (biri İlhan Hunca) yanına almıştır. Naci Beğ'in oğlu Mustafa Hunca (d.1950) 10 yaşlarındayken dedesinin vefat ettiğini, Merkez Efendi Kabristanı'na defnedildiğini, çocuk olduğundan kendisini götürmediklerini, hatta oraya hiç gitmediğini 8 Kasım 2020 günü yaptığımız görüşmede ifade etmiştir.

3. (vekil) Bedreddin Efendi: Terzi Şeyh el-Hac Ahmed Efendi'nin büyük oğludur. C. S. Revnakoğlu'nun notlarının bir yerinde babası Hacı Ahmed Efendi'nin halîfesi olduğu yazılıyken başka bir yerinde Kubbe Tekkesi Şeyhi Molla Beğ'den hilafet aldığı belirtilmiştir³⁹⁸⁴. Terzi el-Hac Ahmed Efendi m.1882/h.1300 yılında vefat ettiğinde oğlu Bedreddin Efendi henüz 19 yaşındaydı. Dolayısıyla Bedreddin Efendi'nin Molla Beğ'den Rıfâî hilafeti almış olması yüksek ihtimal olarak değerlendirilmektedir. M. Nûru'l-Arabî'nin damadı Abdurrahim Fedaî'nin halîfesi Üsküblü Abdurrauf Efendi'den de Melamî hilafeti almıştır³⁹⁸⁵. 20 Safer 1337 (25 Kasım 1918) pazartesi günü Eyyûb'deki evinde vefat eden Bedreddin Efendi, Merkez Efendi Kabristanı'nda şadırvanın arkasındaki meşayihin medfun olduğu kısma defnedilmişse³⁹⁸⁶ de yaptığımız araştırmada kabir taşı bulunamamıştır.

4. (vekil) Seyyid Ali Bilgin: Terzi Şeyh Hacı Ahmed Efendi'nin küçük oğludur. Döşemeci ustası olub esnaf kâhyalığında bulunmuştur. Alyanak Tekyesi Şeyhi Abdülkadir Efendi'den Rıfâî hilafeti almış, ağabeğinden sonra Çırakçı Tekkesi'nde şeyh vekili olarak hizmet görmüştür. Tekkenin bahçesine yaptığı derme çatma hanede ikamet ederken 1942 yılında 73 yaşındayken vefat etmiş ve Edirnekapısı dışında Namazgâh'ın arkasına defnedilmiştir. Kardeşi Udî Mustafa Beğ, Darüşşafaka'dan mezun olmuş, İstanbul Gümrüğü'nde muayene memuru olarak çalışmıştır. Ud, keman gibi musıkî

³⁹⁸³ IST.MFT.MSH d.1776 s.49; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 108.

³⁹⁸⁴ CSRA, 175/251; 96/33.

³⁹⁸⁵ CSRA, 175/251.

³⁹⁸⁶ *İkdam Gazetesi*, (22 Safer 1337/27 Teşrîn-i sani 1918).

aletleri imal eder ve çalardı³⁹⁸⁷.

248. Müftü Hamamı (Şeyh Murad-Raşid Efendi) Tekkesi

Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Müftü Ali) Mahallesi, Haliç Caddesi, Altı Bohça (eski Şeyh Murad) Sokağı, 21,23 numaralarda, 2465 ada 10 parseldeyken ortadan kalkan tekkenin ismi, bu civardaki Şeyhülislam Zenbilli Ali Efendi'nin yaptırdığı ve 1960'larda yok olan Müftü Hamamı'ndan gelmektedir. Şeyh Murad Efendi, Bizans devrinden kalma bir kiliseyi mescide tahvil etmiş, Üsküdarî Hüseyin Efendi de minber vaz' eylemiştir³⁹⁸⁸. Hangi tarihte bu dönüşümün gerçekleştiğine ve Şeyh Murad Efendi'nin biyografisine dair kaynaklarda bilgiye rastlanmamaktadır. *Hadîka*'nın XVIII. yüzyılın 3. çeyreğinde yazıldığı dikkate alınınca daha önceki bir tarihte cami' olarak faaliyete geçtiği anlaşılmaktadır. İhtifaci M. Ziya Beğ kilisenin ismini Ayos Laurent olarak vermektedir³⁹⁸⁹. A. M. SCHINEIDER, Laurentios Kilisesi'nin düzlük ma'nasına gelen Platea semtinde bulunduğunun bilinmesi sebebiyle tepenin eteklerindeki bu ma'bedin başka bir kilise olması gerektiğini savunmuş, Semavi Eyice de önceki çalışmaları değerlendirdikten sonra Şeyh Murad Mescidi'nin temelleri üzerine inşa edilen kilisenin ismi konusunda belirsizliğin sürdüğünü bildirmiştir³⁹⁹⁰. 1870'lerde BERGGREN tarafından çekilmiş fotoğrafından metruk vaziyette olduğu anlaşılan mescid yıkıldıktan sonra taşları da kullanılmak suretiyle Şeyh Mustafa Raşid Rahmî Efendi tarafından yerine bir tekke inşa ettirilmiş, 8 Rebiu'l-evvel 1299 (27 Ocak 1882) cuma günü açılış merasimi gerçekleştirilmiştir³⁹⁹¹. M. Ziya Beğ'in Şeyh M. Raşid Rahmî Efendi'den öğrendiğine göre m.1881/h.1298 yılında mihrab tarafında değirmen taşı ve kapakla örtülü bir lahit bulunmuş, Hristiyanlar tarafından kemikler içinden alınıp Fener Patrikhanesi'ne, haç motifli tuğlalar da Cibali'de oturan Pavlaki Paşa'nın evine nakledilmiştir³⁹⁹². Şeyh M. Raşid Efendi'nin tanzim ettirdiği vakfiye 1307 yılı Zilhicce (1890 Temmuz/Ağustos) ayında Davudpaşa Mahkemesi'nde tasdik edilmiştir. İlk tanzim edilen vakfiyenin hükümleri arasında Rıfaiyye'ye mahsus aletlerle zikir icrasının bulunmasına Bab-ı Fetva onay vermemiş, bu sebeple metin

³⁹⁸⁷ CSRA, 175/253.

³⁹⁸⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 65a.

³⁹⁸⁹ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 633.

³⁹⁹⁰ Semavi Eyice, "Kaybolan Bir Tarihi Eser, Şeyh Murad Mescidi", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi* 17/22 (1967), 120.

³⁹⁹¹ Şeyh Şevket Efendi, a.g.e., 10b; Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 219.

³⁹⁹² Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 633.

tadil edilmek durumunda kalmıştır³⁹⁹³. Muhtemelen 1894 depreminde hasar gören tekke, Hazine-i Evkaf'dan alınan tahsisatla tamir ettirilmiş ve gerekli izinlerin alınması sonrası 15 Rebiu'l-evvel 1313 (5 Eylül 1895) günü resm-i küşadı gerçekleşmiştir³⁹⁹⁴. Cuma günleri öğleden sonra Rıfâî usûlünün icra edildiği³⁹⁹⁵ tekkede Beşiktaşlı Hacı Nuri Korman, Terlikçi Mehmed Efendi, Mehmed Ali Efendi (Eyyûb Hacı Ali Tekkesi şeyhi), Şeyh Ahmed Hulûsi Efendi (v.1898/h.1315), Şeyh Ali Rıza Beğ (Tahta Minare Tekkesi şeyhi), Turşucu Hâfız Mehmed Hüsnü Efendi, Şeyh Arif Efendi (Üsküdar Toygar Tekkesi şeyhi), Dellal Osman Efendi, Enderunî Muhammed Şevki Beğ (Kefce Dede Tekkesi şeyhi), Yalelci Hâfız Mustafa Efendi (Kara Baba Tekkesi Şeyhi M. Hilmî Efendi'nin halîfesi) ve Tatar Yaşar Baba (Mustafa Raşid Rahmî Efendi'nin Rıfaiyyeden halîfesi) zakirlik yapmışlardır³⁹⁹⁶. 31 Mayıs 1918'de çıkan büyük yangında dört duvar halini alan tekkenin ihyası bir daha mümkün olmamıştır. Günümüzde arsasında tek katlı binalar mevcut olup tekkeden eser kalmamıştır.

Tekkenin Şeyhleri:

- 1. Mustafa Raşid Rahmî Erkaltan:** m.1854/h.1270 yılında doğmuştur. Babası Camcı esnafından Mısırlı Hacı Muhammed Ali Ağa'nın m.1867/h.1283 yılında vefatı üzerine oğlu Raşid, Said Çavuş Tekkesi Şeyhi M. Ataullah Hasbî Efendi tarafından evlâd edinilmiştir. Üvey babasının yanında seyr u sülûk görüp m.1879/h.1296 yılında hilafet alan M. Raşid Efendi, arsa halindeki Şeyh Murad Mescidi'nin yerine bir tekke inşa ettirmiş, 7 Rebiu'l-evvel 1299 (27 Ocak 1882) cuma günü Abid Çelebi Tekkesi Şeyhi Mustafa Sıdkî Efendi (Şeyh Mıstık) tarafından makamına iclâs ettirilmiştir. Şeyh M. Ata Hasbî Efendi'nin vefatı sonrasında Said Çavuş Tekkesi'nin meşihati ekber ve erşed hulefadan oluşu sebebiyle Meclis-i Meşayih'in 17 Muharrem 1309 (23 Ağustos 1891) tarihli mazbatasına istinaden 10 Receb 1309 (9 Şubat 1892) tarihli beratla Mustafa Raşid Rahmî Efendi'ye tevcih olunmuştur³⁹⁹⁷. Şeyh Raşid Efendi gerek Tersane'de kâtib olarak vazife yapması gerekse kendi tesis etmiş olduğu diğer

³⁹⁹³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 219.

³⁹⁹⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 219.

³⁹⁹⁵ Bandırmalızade, a.g.e., 4.

³⁹⁹⁶ CSRA, 182/117; 53/123.

³⁹⁹⁷ İsmail Tevfik Efendi evlâd-ı vâkıfdan olduğunu beyan ederek bir arzuhalde meşihat için Meclis-i Meşayih'e başvurmuşsa da yapılan tahkikatda bunun doğru olmadığı anlaşılmıştır. Bkz. IST.MFT.MSH d.1770 s.141,142; d.1775 s.34.

tekkedeki şeyhliği sebebiyle Said Çavuş Tekkesi'ne Çorbacı Rıza Efendi'yi vekil olarak göndermiştir. Şeyh M. Ata Efendi'nin nukebasından olan Rıza Efendi mürşîdinin vefatı sonrasında Kılınccı Tekkesi postnişîni Saçlı Süleyman Sıdkî Efendi'den Rıfâî hilafeti almıştı. Şeyh Rıza Efendi'nin vefat etmesi üzerine Şeyh M. Raşid Efendi, bu def'a da meşihatden halîfesi M. Raif Efendi lehine kasr-ı yed etmiştir. Tersane'den sonra Evkaf'da serveznedar olarak çalışan M. Raşid Efendi 1918'de çıkan yangına kadar Müftü Hamamı Tekkesi'nde Rıfâî usûlü icra ettirmişdir. Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnî Paşa, onun amcası Mısırlı Ahmed Paşa, Şeyhülislam Erzurumlu Musa Kâzım Efendi, Muallim Feyzî, Muallim Naci, Kefevî Tekkesi Şeyhi Vasfî Efendi, Melamî şair ve edîb Hamdî Beğ, Hersekli Arif Hikmet Beğ, Kerbelâ mersiyesinin şairi Kâzım Paşa, *Ferheng-i Ziya* müellifi İzmirli Ziyaeddin Efendi, Üsküdarlı Tal'at Beğ, şair ve alim Nüzhet Beğ, tekyenin civarında oturan ve Beyanü'l-Hak gazetesini çıkaran ulemadan Ahmed Efendi, Kelamcı Dağıstanlı Hoca Fettah Efendi, Şeyh Ebu'l-Hüda Efendi, Meşihat müsteşarı Şeyh Abdülkadir Raşid Efendi, Ali Emirî Efendi, İstanbul kitabelerine yazdığı tarih manzumeleriyle meşhur Şeyh Ahmed Bahaî Efendi, Süudu'l-Mevlevî, Şair Eşref, Neyzen Tevfik, Kavuklu Ali Beğ ve Meddah Sururî mukabele günleri tekkeye gelirler ve Şeyh Raşid Efendi'nin sohbetinden istifade ederlerdi. Sadık Vicdanî Kayıkçıoğlu, İhtifalci Mehmed Ziya Beğ, Sadeddin Nüzhet Ergun, Tahirü'l-Mevlevî ve Cemaleddin Server Revnakoğlu gibi birçok yazar Cumhuriyet sonrası İstanbul tekkelerine, tarîkat usûl ve erkânına, son devirde yetişen mutasavvıflara dair merak ettiği konularda Şeyh M. Raşid Efendi'ye müracaat ederlerdi³⁹⁹⁸. Bir müddet Aksaray, Şekerci Sokağı, 5 numarada ikamet etdikden³⁹⁹⁹ sonra taşındığı Fatih, Atpazarı, Tetimmeler Sokağı, 18 numaradaki evinde 18 Mayıs 1951 (11 Şa'ban 1370) günü vefat etmiş, Eyyûb'de Hazret-i Halid Cami'i'nde kılınan cenaze namazını müteakib Kâşğarî Tekkesi civarına defnedilmiştir⁴⁰⁰⁰. Torunları Hatice Nüzhet Erkaltan 1973'de, Cemile Neriman Erkaltan 1982'de ve Hafıza Nimet Erkaltan 1993'de vefat etmiş olup Edirnekapı Şehidliği'nde aynı kabirde medfunlardır.

³⁹⁹⁸ CSRA, 53/67-85.

³⁹⁹⁹ *Haber Gazetesi* (15 Temmuz 1936), 9.

⁴⁰⁰⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* (20 Mayıs 1951).

249. Müftü Ali Mescidi Tekkesi

Fatih, Yavuz Sultan Selim (eski Müftü Ali) Mahallesi, Haliç Caddesi, Aşıkpaşa Sokağı, 5 numarada, 2461 ada 18 parselde bulunan Müftü Ali Efendi Mescidi'ne XVIII. yüzyıl sonlarında Şeyh Mustafa Efendi meşihat vaz' eylemiş ve burada Bedevî usûlü icrasına başlamıştır. Şeyhülislam Zenbilli Ali Efendi tarafından inşa ettirilen ve 928 yılı Zilhicce ayı ortalarında (1522 Kasım) vakfiyesi tanzim edilen⁴⁰⁰¹ Müftü Ali Cami'i'nin minberini Haffaf el-Hac İbrahim Ağa koydurmuş, avlusuna da el-Hac Ömer Ağa bir mekteb yaptırmıştır⁴⁰⁰². XIX. yüzyılda hazırlanan tekke listelerinde ismine rastlanmadığından ilk şeyhinden sonra cami' olarak faaliyetini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. 31 Mayıs 1918'deki yangında harap olmuş, 37 sene dört duvar halinde bekledikten sonra Eyyüp Özçelik ve Mustafa Şişmanoğlu'nun öncülüğünde hayırseverlerin yardımlarıyla 1955 yılında yeniden inşa edilen cami' günümüzde de ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Mustafa Safvetî Efendi:** Bedevî meşayihinden "Peçeli" lâkabıyla meşhur el-Hac Ali er Rûmî'nin halîfesidir⁴⁰⁰³. "İmam Baba" namıyla tanınmıştır. Müftü Ali Cami'i içinde Bedevî usûlü icra ettirdiği tahmin edilmektedir⁴⁰⁰⁴. Mihrab önündeki kabir şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Ya Hû / Sâhib-i feyz-i müdâm mürşîd-i hâs u âm / nûr-ı sirâc-ı enâm kutb-ı medâr-ı merâm / Ahmed nam bihîn Şeyh-i Bedevî güzîn / nûr-ı yakîn-i mübîn hâce-i ferhunde nâm / bendesi Şeyh Mustafa sâlik-i semt-i safa / kıldı kaza-i iktiza itdi behîşt-hırâm / peyrev-i pîr u civân feyz-res-i âşıkân / olmuşdu bir zaman ehli sülûke imâm / düşdü bu gevher eda mısra'ı yektâ âna / eyledi Şeyh Mustafa bezm-i cinânda makâm / sene 1222 h. (1807)*". Ebu'r Rıza ve İslambeğ Tekkeleri dışında İstanbul'da faaliyet göstermiş çoğu Bedevî tekkesinin silsilesi Şeyh Mustafa Safvetî Efendi'den devam etmiştir. Seyyid Muhammed Sadık Efendi, Peçeli Muhammed Efendi, İbrahim Edhem Selâmî Efendi ve Düdükçü Ali Baba bilinen halîfeleridir⁴⁰⁰⁵. Uzun Çarşı esnafından Düdükçü Ali Baba'nın kabri, yıkılan Şeyh Murad Mescidi'nin arsasının yanındaki küçük

⁴⁰⁰¹ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 270

⁴⁰⁰² Ayvansarayî, *Hadîka*, 102b.

⁴⁰⁰³ Muhammed Rüstem Raşid Efendi'nin 1276 yılı Safer Ayında Hazırladığı Tomar

⁴⁰⁰⁴ CSRA, 64/10.

⁴⁰⁰⁵ Ahmed Sırrî el Bedevî, *Notlar* (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, 1287), 169. Muhtelif eserlerin bir araya toplandığı bu mecmuanın sonunda Bedevî şeyhlerini gösteren, Ahmed Sırrî Efendi'nin hazırladığı düşünülen bir silsilename mevcuttur.

evin duvarı dibinde idi. İhtifalci M. Ziya Beğ, 1920'li yıllardan bahsederken Düdükçü Ali Baba'nın kabrinde mübarek gecelerde kandil yakıldığını bildirmektedir⁴⁰⁰⁶. C. S. Revnakoğlu da Düdükçü Ali Baba'nın kaybolmaya yüz tutan kabrini Kasımpaşa'daki Ebu'r-Rıza Tekkesi'nin Şeyhi Şemseddin Efendi'nin halîfelerinden Ahmed Efendi'nin ortaya çıkardığını notlarına ilave etmiştir⁴⁰⁰⁷.

44. Yedikule Mahallesi

250. İbrahim Dede (Bucakbağı Mescidi) Tekkesi

Atilâ Çetin tarafından yayımlanan m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde "Yedikule Bucakbağı Mescidi kurbünde (yakınında) Nakşibendî İbrahim Dede" ibaresine rastlanmaktadır⁴⁰⁰⁸. Bu kayıtta tekke veya zaviye ifadesi geçmediğinden bir hanede İbrahim Dede tarafından hatm-i haccân icrası veya İbrahim Dede isimli bir yatırım etrafında türbedarlık teşekkül etmiş olması muhtemeldir. Mescidin yanındaki tekkeye XIX. yüzyılda hazırlanmış tekke listelerinde rastlanmamaktadır. Rukiye Hanım tarafından yapıdırılan mescidin ismi Ayvansarayî'nin *Hadîka*'sının Mustafa Rakım hattıyla yazılmış nüshasında "Bucak Ağa", aynı kitabın Seyyid Ali Satı' tarafından hazırlanan zeylinde ise "Bucak Bağı" olarak kayıtlıdır⁴⁰⁰⁹. *Mecmuâ-i Cevâmi'*ye göre de Yedikule'deki Bucakbağı Cami'i'nin banîsi Rukiye Hatun'dur⁴⁰¹⁰. Mühendishane-i Hümayun talebesince çizilen 27 Rebiu'l-evvel 1261 (6 Nisan 1845) tarihli haritada da Bucak Bağı Cami'i 425 numarayla gösterilmiştir. XIX. yüzyıl ortalarını gösteren Ayverdi Haritası'nda Yedikule surlarının güney doğu kulesinin deniz tarafında Tavukçu Foti oğlu Andon'un bostanı yanında Emine Hatun Cami'i / Bucakbağı Mescidi adıyla işaretlenmiştir. Mescidin tren yolu Yedikule'den geçirilirken ortadan kalktığı tahmin edilmektedir. Günümüzde Fatih, Yedikule Mahallesi, Kennedy Caddesi, Güntekin Sokağı, 2384 ada 7 parselde, Yedikule Tren Deposu yanında kalan mescid arsasında TCDD'nin tek katlı yapıları bulunmaktayken 2020 yılında yerine apartmanlar yapılmıştır. Yedikule surları ile tren rayları arasında bulunan yola ise hatalı olarak "Yedikule Bucakbaşı Sokağı" ismi verilmiştir.

⁴⁰⁰⁶ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 634.

⁴⁰⁰⁷ CSRA, 64/10.

⁴⁰⁰⁸ Çetin, a.g.m, 586.

⁴⁰⁰⁹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 32a; Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Satı', 1/62.

⁴⁰¹⁰ Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ, a.g.e., 1/16-17.

Tekkenin şeyhi:

- 1. İbrahim Dede:** m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde Yedikule'de Bucakbağı Mescidi kurbünde Nakşibendî İbrahim Dede ismi yer almaktadır.

251. Hacı Evhad (Hacı Evhadüddin) Tekkesi

Fatih, Yedikule (eski Hacı Evhadüddin) Mahallesi, Hacı Evhaddin Caddesi, Hacı Evhaddin Çeşmesi Sokağı, 2 numara, 2716 (eski 1289) ada, 88 (eski 44) parselde bulunmaktadır. Hacı Evhaddin Caddesi'ne ve Hacı Evhaddin Çeşmesi Sokağı'na açılan iki ayrı avlu kapısı vardır. Cami', tekke, şadırvan, hamam ve hazîreden müteşekkil bir külliye'dir. Mustafa Saî Çelebi'nin Mi'mar Sinan eserlerinin listesini verdiği *Risale-i Ebniye*'sinde Hacı Evhad Cami'i de bulunmaktadır⁴⁰¹¹. Evliya Çelebi burasını "Yedikulle'de Hacı Evhadullah Cami'i mi'mar Sinan binasıdır" diye tanıtmıştır⁴⁰¹². Kasap ustalarından Hacı Evhad tarafından m.1585/h.993 yılında inşa ettirilen cami'in medhalindeki kitabede şu ibare yazıdır: "Hacı Evhad kim bu ziba cami'i / Yapdı lillah eyleyüb bezl derim / Yaraşur ol sahibu'l-hayra eğer⁴⁰¹³ / alemin cömerd kassabı disem / Didi tārîhin Azîzî hakîr / Hacı Evhad Cami'i misl-i Harem 993".

Hacı Evhaddin Caddesi'ne açılan cümle kapısı üzerinde, Sultan Abdülmecid'in 1851 yılında cami'i, tekkeyi ve derviş hücrelerini ta'mir ettirdiğini ve yeni bir şadırvan yaptırdığını gösteren merkezinde tuğrası bulunan şu kitabe mevcuttur:

*Kıldı ihya tekve ve hücerât-ı Hacı Evhadı / Camiü'l-hayrât Sultân-ı zamân Abdülmecid
Mesnevî Şeyhi Hüsameddin Efendi'nin dahi / Yapdı beyt-i kalbini rûh-ı cihân Abdülmecid
Bir de şadırvan icad eyleyüb şevket ile / Menba'-ı cûd olduğun kıldı beyân Abdülmecid
Çok kerametdir ki itirdi duay-ı hayr ile / Az vakitte herkesi ratbû'l-lisân Abdülmecid
Söyle Safvet leb-i ifrâd ile tārîhini / Yapdı bu dergâhı muhkem hükm-i hân Abdülmecid
1267 (1851)*

⁴⁰¹¹ Saî Mustafa Çelebi, a.g.e., 182. R.1315 yılında İkdâm Matbaası'nda basılan *Tezkiretü'l-Bünyan*'da ise Hacı Evhad Cami'i'ne yer verilmemiştir. Bkz.Saî, *Tezkiretü'l-Bünyan* (Dersaadet: İkdâm Matbaası, 1315), 28.

⁴⁰¹² Evliya Çelebi, a.g.e., 1/90a.

⁴⁰¹³ *Hadîka*'da kitabe okunurken sehven "Sahibu'l-hayra yaraşur ol ki ger" yazılmıştır. Bkz. Ayvansarayî, *Hadîka*, 43a.

Halvetî-Sünbülî tekkesi de aynı dönemde faaliyete geçmiş olup mukabeleler pazartesi günleri cami' içinde icra edilmekdeydi⁴⁰¹⁴. Bursa Mısrî Asitanesi Şeyhi M. Şemseddin Ulusoy, Şeyh Niyazî-i Mısrî'nin Hacı Evhad Tekkesi'nde bir süre kaldığını bildirmektedir⁴⁰¹⁵. İhtifalci Mehmed Ziya Beğ, rûmî 1336 (1920) yılında yayımlanan *İstanbul ve Boğaziçi* isimli eserinde "... bundan bir sene evvel ittisalindeki ahşab bekâr odalarından çıkan ateşin sirayetiyle yanmıştır. Minaresi yontma taşdan olup şerefesinin alt tarafı stalâkıt denilen avize oymalarla müzeyyendir. Minare hem yüksek ve hem metîn ve zarîfdir. Cami'in avluya nâzır pencereleriyle iç tarafındaki pencerelerin bir kavs-i dâire resmeden üst tarafları kâmilan nefis çinilerle müzeyyen imiş. Harîkde çiniler parça parça olmuş, yalnız dış avlusundaki pencerenin üstünde Rasûlallah ibaresini hâvî küçük bir parça kalmıştı. İhbarım üzerine, bunlar Evkâf-ı İslâmiye Müzesi'ne nakledildi. Kusûr çinileri çalmışlar. Bu çinilerden bazı parçaları tedkîk etdim. Nefasetçe Sultan Ahmed Cami'-i Şerîfi'ndeki çiniler ayarındadır." bilgisini vermiştir⁴⁰¹⁶. Yangın esnasında derviş hücreleri ve müştemilât da yok olmuştur. 26 sene dört duvar halinde kalan cami' 1945 yılında Nafia Gezer, oğlu Rahmi Gezer ve gelini Emine Dümev Hanım'ın yardımlarıyla cami' yeniden ihya edilip ibadete açılmıştır. Metruk halde bekleyen derviş hücreleri 1987 yılında yıkılmış⁴⁰¹⁷, yerine inşa edilen tek katlı binada Kur'an kursu faaliyet göstermeye başlamıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Bâkîzade Muhammed Çelebi Efendi, Seyyid Eyyûbî Emîr Muhammed Efendi (v.1628), Musa Efendi (v.1656), Köstendilli Ali Alâeddin Efendi (v.1731), Hacı Seyyid Hüseyin Efendi (v.1694), Seyyid Muhammed Efendi (v.1733), Mustafa Efendi (v.1749), Seyyid Abdu's-şekûr Çelebi Efendi (v.1770), Seyyid Muhammed Celâleddin Efendi (v.1805), Şikârîzade Hacı Ahmed Efendi (v.1831), el-Hac Muhammed Sufî Efendi (v.1856), el-Hac Abdullah Nidaî Efendi (v.1873)

- 1. el-Hac Hasan Vefa Efendi:** m. 1845/1261 yılında doğmuştur⁴⁰¹⁸. Şeyh M. Sufî Efendi'nin oğludur. Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı Şeyhi M.

⁴⁰¹⁴ Asitane, 8; Bandırmalızade, a.g.e., 9; Hüseyin Sefîne, 5/273.

⁴⁰¹⁵ Mehmed Şemseddin Mısrî, *Dildar-ı Şemsî*, 177.

⁴⁰¹⁶ Mehmed Ziya Bey, *İstanbul ve Boğaziçi*, 99.

⁴⁰¹⁷ Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 65.

⁴⁰¹⁸ İTNVD, 60.

Rızaeddin Efendi'den hilafet almış⁴⁰¹⁹, Abdullah Nidaî Efendi'nin oğlu Hasan Adlî Efendi ile müştereken Hacı Evhad Tekkesi meşihati uhdeslerine tevcih olunmuşdur⁴⁰²⁰. Zarif, nüktedan ve hazır cevap bir zat olarak tanınmıştır. 1908 yılında sürgünden döndükten hemen sonra vefat eden Bedevî Şeyhi Mustafa Nailî Efendi'yi Şeyh Hasan Vefa Efendi gasletmiştir. Çarşambalı Hulûsi Yazgan'dan hat icazeti alan ve Kazlıçeşme'deki Fatih'in Sakabaşısı Deryayî Şeyh Ali Efendi'nin sandukası üzerindeki h.1302 (1885) tarihli ta'lik levhanın hattatı olan Hasan Vefa Efendi'nin ta'lik hatla yazılmış levhalarına muhtelif koleksiyonlarda rastlanmaktadır⁴⁰²¹. 1920 yılı civarında vefat ettiği tahmin edilmektedir. C. S. Revnakoğlu, Hasan Vefa Efendi'nin kabrinin Sünbül Efendi türbesinin karşısında, cami'in sol tarafında olduğunu bildirmekle beraber kabir taşı bulunamamıştır.

2. Mehmed Alâeddin Efendi: Şeyh Abdullah Nidaî Efendi'nin oğludur. m.1861/h.1278 yılında doğmuş⁴⁰²², 12 yaşında yetim kalmıştır. Meşihatın yarım hissesi amcasının, diğer yarısı ise kendi uhdesindeydi. 1300 yılı Cemaziye'l-evvelinde (Mart 1883) Evkaf müfettişi Tevfik Efendi'nin huzurunda imtihan edilerek tevliyet hissesi uhdesine verilmiştir. m.1888/h.1305 yılında ise kendi hissesinden kasr-ı yed eylemiş⁴⁰²³, m.1893/h.1311 yılında vefat etmiştir.

3. Hasan Adlî Efendi: Şeyh Abdullah Nidaî Efendi'nin oğludur. Meclis-i Meşayih'in 27 Rebiu'l-evvel 1311 (7 Ekim 1893) tarihli mazbatasına istinaden kardeşi M. Alâeddin Efendi'nin vefatı üzerine yarım meşihat hissesi uhdesine tevcih olunmuş, meşihatın icab ettiği vazifeler ise Hasan Vefa Efendi tarafından ifa edilmiştir⁴⁰²⁴.

4. Ya'kûb Şemseddin Efendi: Şeyh Hasan Vefa Efendi'nin oğlu olup m.1866/h.1283 yılında dünyaya gelmiştir⁴⁰²⁵. Hasan Vefa Efendi vefat edince Ya'kûb Şemseddin Efendi meşihatın kendisine verilmesi için Meclis-i Meşayih'e müracaat etmiştir. O esnada meşihatın yarım hissesi Abdullah

⁴⁰¹⁹ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 26.

⁴⁰²⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 3/330.

⁴⁰²¹ CSRA, 179-2/26.

⁴⁰²² *İTNVD*, 60.

⁴⁰²³ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 26.

⁴⁰²⁴ IST.MFT.MSH d.1772 s.138.

⁴⁰²⁵ *İTNVD*, 60.

Nidaî Efendi'nin oğlu Hasan Adlî Efendi'de idi. Meclis-i Meşayih tarafından yapılan imtihanı Hasan Adlî Efendi geçemezken Ya'kûb Şemseddin Efendi muvaffak olmuş ve bu suretle meşihat hisseleri 17 Mayıs 1920 tarihli karara istinaden Ya'kûb Şemseddin Efendi uhdesinde birleştirilmiştir⁴⁰²⁶. Hacı Evhad Tekkesi'ne ait binalar yangın sebebiyle oturulamaz durumda olduğundan mukabele icrasına imkân olmamıştır. Bursa Mısrî Asitanesi Şeyhi M. Şemseddin Ulusoy, 1925 yılında ziyaretinde tekkenin yangından harap vaziyette olduğunu, şeyhinin de burada bulunmadığını hatıratına kaydedmiştir⁴⁰²⁷. Çarşıkapı'da Hüseyinağa Mahallesi, Cami'i şerif Sokağı'ndaki evinde 18 Aralık 1933 günü vefat eden Ya'kub Şemseddin Efendi, Yedikule kapısından çıkılınca soldaki kabristana defnedilmiştir⁴⁰²⁸. C. S. Revnakoğlu, notlarında Ali Haydar Erenden isimli torunundan söz etmektedir⁴⁰²⁹.

252. Yedikule Uşşakî (Halid Efendi-Cum'a) Tekkesi

Fatih, Yedikule (eski Hacı Evhaddin) Mahallesi, İmrahor İlyasbey Caddesi⁴⁰³⁰, 90 numarada, 1077 ada 48,49,50 parsellerde tesis edilmiştir. Günümüze intikal eden kitabesinde yapının safahatine dair bilgiler mevcuttur. Haziran 1850'den Ağustos 1851'e kadar Maliye Nazırlığı, bu tarihten 1852 yılı Mart ayına kadar da Evkaf Nazırlığı görevinde bulunan ve 1853'de vefat eden M. Halid Efendi⁴⁰³¹ İmrahor İlyasbey Caddesi üzerinde bir mescid inşa ettirmiştir. Esin Demirel İşli'nin verdiği bilgiye göre mescidin içerisinde Nakşî usûlüyle zikir icrası M. Halid Efendi'nin 23 Safer 1267 (28 Aralık 1850) tarihli vakfiyesinin şartları arasındaydı⁴⁰³². Kısa süre sonra çıkan yangınla bu mescid ortadan kalkmıştır. Şeyh M. Emin Tevfikî Efendi h.1286 (1868/1869) yılında mescid arsasının karşısında satın aldığı konakda Halvetî-Uşşakî usûlü icrasına başlamışken m.1878/h.1295 yılındaki bir başka yangın da konağı yok etmiştir. m.1880/h.1297 yılında mescidin arsasına M. Halid Efendi'nin kızı Vahide Hanım bir tekke ve sıbyan mektebi yaptırmış, 42 odalı konağını da selamlık olarak vermiştir. Himmetî'nin şu manzumesi kitabeye yazdırılıp cümle kapısı üzerine olarak yerleştirilmiştir:

⁴⁰²⁶ IST.MFT.MSH d.1740 s.32; d.1743 s.64.

⁴⁰²⁷ Mehmed Şemseddin Mısrî, *Dildar-ı Şemsî*, 177.

⁴⁰²⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* (19 Aralık 1933), 5.

⁴⁰²⁹ CSRA, 179-2/26.

⁴⁰³⁰ Bu caddenin ismi Mirahur iken 1934'den sonra İmrahor İlyas Bey adı verilmiştir.

⁴⁰³¹ Sinan Kunalalp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali* (İstanbul: İSİS Yayını, 1999), 95.

⁴⁰³² Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, 67.

“Bihamdillah tamām oldu kılub Hak lûtfunu i’tā
Yapdı mecma’u’l-uşşāk müzeyyen bağ-ı irem asā
Açıldı mevsim-i gülde dilâ dergâh-ı Uşşakî
İdelim andelîbân-veş gülistan resmini icrâ
Muhammed Halid Efendi kim esbak Nâzır-ı Evkâf
Esâsın vaz’la banî olub kılmış idi ebnâ
Harik vakı’ olub sonra nice yıl muhterik kaldı
Bu kerre duhter-i pâki Vâhide Hanım eyledi inşâ
Bütün tullâb-ı irfâna hem ebcedhan-ı sıbyâna
Şu cem’iyyet ki atşane füyûzat bahşını îmâ
Didim tarîh-i tāmını anınçün Himmetî dilden
Bu dârı dilkeşane-i nâsa vücuh-ı ba’is-ı ihyâ
1297”

Cuma günleri Uşşakî usûlünün tatbik edildiği dergâh ve konak 13 Ocak 1885 (26 Rebiu'l-evvel 1302) günü çıkan Büyük İmrahor Yangını'nda küle dönümdür. Şeyh M. Emin Tevfik Efendi, Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi Şeyhi Edirneli M. Sıdkî Efendi'nin ve ihvanın yardımlarıyla yeni bir tekke yaptırmıştır. Üzerinde Ahmed Karahisarî üslûbunu taşıyan kitabesi bulunan XVI. yüzyıldan kalma çeşme cümle kapısının sol tarafında Mirahur Caddesi'ne bakan kısımdaydı. Kitabedeki “*Vak’au’t-tarîh inna a’teyna kelkevser / Fetekabbeleha Rabbuha bikabûlin hasenin / Lâ ilahe illallah Muhammedür Resulullah*” ibaresinin ilk mısraında bulunan Kevser Suresi'nin ilk ayeti vasıtasıyla çeşmenin h.970 (1563) yılında yapıldığı anlaşılmaktadır⁴⁰³³. Hattat Ahmed Şemseddin Karahisarî'nin h.963 (1556) yılında vefat ettiği bilindiğinden⁴⁰³⁴ bu yazının aynı üslûbu benimsemiş talebelerinden birine aid olduğu tahmin edilmektedir. Bahçeye girilince solda çeşmeyi besleyen su haznesi, sağda ise kütüphane ve sıbyan mektebi sıralanmakdaydı. Kitaplar tekkelerin seddolunması sonrasında Süleymaniye Kütüphanesi'ne götürülmüştür. Cümle kapısından girişde sol tarafta ise etrafında dedegân hücreleriyle tevhidhane, matbah, taamhane, meydan odası, kahve ocağı ve iki küçük oda yer almakdaydı. 21 Ramazan 1329 (15 Eylül 1911) günü çıkan yangın sonrası hasar gören dergâhı

⁴⁰³³ İbrahim Hilmi Tanışık, a.g.e., 1/14. İlk mısradaki “Şüphesiz biz sana Kevseri verdik” mealindeki Kevser Suresi'nin ilk ayeti, ikinci mısradaki “Rabbi onu güzel bir kabulle karşıladı” mealindeki Al-i İmran Suresi'nin 37. Ayetinin ilk kısmı, üçüncü ve dördüncü mısralarda ise Kelime-i Tevhid yer almaktadır.

⁴⁰³⁴ Muhittin Serin, “Ahmed Şemseddin Karahisarî”, *TDVİA*, 24/421.

Şeyh M. Emin Tevfikî Efendi yeniden inşa ettirmiştir⁴⁰³⁵. Birinci Dünya Savaşı esnasında cephane ve erzak deposu haline getirildiğinden tevhidhanenin döşeme tahtaları çökerek zikir yapılamaz hale gelmişti. Hüseyin Vassaf'ın 250 lira harcayarak zeminini yenilediği tevhidhane, Mevlid-i Şerîf kıraatiyle yeniden ibadete açılmıştır⁴⁰³⁶. 1926-1929 yılları arasında asker yerleştirilerek erzak ve elbise deposuna çevrilen tevhidhane zarar görmüş ve çökmüştür. Şeyh Ali Şehabeddin Efendi'nin bu def'a kârgir olarak inşa ettirdiği yapı cami' olarak hizmet vermeye başlamıştır⁴⁰³⁷. 16 Şubat 1937 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'yla tekkenin satışı kararlaştırılmış, ancak bu gerçekleşmemiştir. 1951-1952 yıllarında çevre sakinlerinden toplanan yardımlarla tamir ettirilen cami' günümüzde ibadete açıktır. Cumhuriyet devrinde gerçekleşen yıkım, tamirat ve çevre düzenlemeleri esnasında tekke otantik halini tamamen kaybetmiştir. Dışarıdaki çeşme günümüzde bahçe duvarının sağ tarafında harap halde durmakdayken İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2022 yılında restore edilmiştir. Cümle kapısı üzerindeki h.1297 tarihli kitabe cami' içindeki bir duvara yerleştirilmiştir. Kütüphane, sıbyan mektebi, derviş hücreleri ve matbah yok olmuştur. Bahçenin ortasındaki Şeyh M. Emin Tevfikî Efendi'nin kabri de 2010 sonrasında nakl-i kubur yapılmadan bahçe duvarının caddeye yakın köşesine taşınmıştır.

Tekkenin şeyhleri:

- 1. Muhammed Emin Tevfikî Efendi:** Hüseyin Vassaf, h.1201 (1787) yılında Tire'de doğduğunu, h.1285 (1867/1868) yılında 84 yaşındayken İstanbul'a geldiğini, 121 yıllık bir ömürden sonra h.1331 (1913) yılında vefat ettiğini yazmaktadır⁴⁰³⁸. Buradaki hesaptan ise ömrü 130 yıl çıkmaktadır. Pîri Hüsameddin Uşşakî gibi 121 yaşında vefat ettiği ve bu sebeple "sindaş" diye anıldığı rivayet edildiğinden h.1211'de doğup 74 yaşında İstanbul'a gelmiş olması da muhtemel görünmektedir. 1870'lerde hazırlanan *Nüfus Vukuatı Defteri*'nde ise Mirahur civarındaki Halid Efendi Tekkesi Şeyhi M. Tevfik bin el-Hac Ali Efendi'nin h.1240 (1825) yılında doğduğu kayıtlıdır⁴⁰³⁹. Aynı kaynakta geçen "Nazilli" ifadesi kendisinin veya babasının Nazilli'de doğmuş olabileceğini akla getirmektedir. C. S. Revnakoğlu'nun notları

⁴⁰³⁵ CSRA, 204/162,165.

⁴⁰³⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, c.4 s.286

⁴⁰³⁷ CSRA, 204/162-166.

⁴⁰³⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/280.

⁴⁰³⁹ *İTNVD*, 100.

arasında mezar taşı şahidesi olduğu tahmin edilen bir yazı bulunmaktadır.
Günümüze ulaşmayan bu kitabe şöyle okunmuştur:

“Hû

Geldi ğufrân âna târîh

Hazret-i Pîrle sindaş

Kutbu’l-ârifîn ğavsu’l-vâsılîn

Mefâhirü’l-mürşîdîn sultanü’l-âşîkîn

eş Şeyhü’s şüyuh el kâmilü’l-mükemmil

el ârif-i billah hâmi’ü’l-insan eş Şeyh

Mehmed Tevfîk Emîn Tirevî

Târîh-i vefatı Doğum tarihi

16 Şubat 1328 19 Şubat 1204

22 Rebiu’l-evvel 1331

Sabahleyin saat 3’de”⁴⁰⁴⁰

Doğum yılının hicrî karşılığının 26 Cemaziye’l-ahir 1205 (2 Mart 1791) olduğu dikkate alındığında doğum ve vefat tarihleri arasındaki fark 126 senedir. Üç ayrı kaynakta verilen doğum tarihleri birbirinden farklıdır. Birkaç defa meclisinde bulunan Hüseyin Vassaf, kendi Halvetî-Uşşakî silsilesinde de yer alan M. Emin Efendi hakkında oğlu Ali Şehabeddin Efendi’yle de görüşmek suretiyle önemli bilgiler derlemiştir⁴⁰⁴¹. 1839’daki Nizip Savaşı’na Kavalalı İbrahim Paşa’nın maiyetinde katılan Mehmed Emin Efendi, memleketinde imamlıkla iştigal etmiş, birçok şehirlere seyahatler yaparak irşadını memleket sathına yaymıştır. Ahmed Talib-i İrşadî’nin rehberliğinde Manisa’nın Turgutlu ilçesinde mukîm Halvetî-Uşşakî meşayihinden Hüseyin Hakkî Kasabavî’ye intisab etmiş, seyr u sülûk neticesinde hilafet almıştır. h.1285 (1867/1868) yılında İstanbul’a gelip bir sene kadar Kasımpaşa Uşşakî Asitanesi yakınındaki bir evde kiracı kalmıştır. Bu esnada hilafetinden kimseyi haberdar etmeden kendisini eskici olarak tanıtmış, ayakkabılarını tamir ettirmeye gelenleri sohbetle irşada gayret etmiş, Asitane’de imam bulunmadığı zamanlar da cemaate namaz kıldırmıştır. Ertesi sene satın aldığı Mirahur semtindeki -bugünkü cami’in karşısındaki arsada bulunan- konakda ihvanıyla Uşşakî usûlü

⁴⁰⁴⁰ CSRA, 204/135.

⁴⁰⁴¹ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/280-286.

icrasına başladıysa da burası m.1878/h.1295 yılında çıkan bir yangın yok olmuştur. Bundan 2 sene sonra Vahide Hanım, babası M. Halid Efendi'nin metruk halde duran mescidini ihya ederek M. Emin Tevfikî Efendi'ye tahsis etmiştir. Klasik medrese tahsili görmemesine rağmen kitaplara çok meraklı olan M. Emin Efendi sahaflardan çok sayıda yazma eser satın almış, nadir eserleri istinsah etmiş ve bu suretle tekkede güzel bir kütüphane teşkil etmiştir. İlerleyen yaşında 2 gözlük birden takdığı anlatılmaktadır. Uzun seyahatler yaparak İzmir, Manisa, Akhisar, Salihli, Nazilli civarında çok sayıda derviş yetiştirmiş, onları taşradaki halîfelerine emanet ederek başka şehirlere gitmiştir. İstanbul dışında olduğu dönemlerde tekkeye halîfesi Fahreddin Himmetî Efendi'yi vekil bırakmıştır. Hüseyin Vassaf, Şeyh M. Emin Tevfikî Efendi'nin tarîk-i nazenindenmiş gibi algılanmasına sebep olan Bektaşîyye'yi metheden sözler söylemesinin siyaset-i tarîkat icabı olduğunu, bu meşrebdeki kişileri kendine derviş edebilmek için böyle bir tavrı benimsediğini, esasında ise "Muhammediyyü'l-meşreb sünniyyü'l-mezheb" olduğunu bildirmektedir⁴⁰⁴². Yaşadığı devirdeki şeyhlerin uygun bulmadığı hal ve hareketlerini yüzlerine söylemekten çekinmemiş, hatta bu yüzden teftişe tabi tutulmuştur. Kendi tekkesine misafir gelen başka tarikatlerden şeyhlere asla meydanı bırakmamış, Halvetî-Uşşakî usûlünce seyr u sülûk görmeyenlere teberrüken hilafet vermemiştir. 22 Rebiu'l-evvel 1331 (1 Mart 1913) cumartesi sabah 3'de vefat eden M. Emin Tevfikî Efendi Şeyh Mustafa Hilmî Efendi tarafından gasledilmiş, öğle vakti Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı'nda kılınan cenaze namazını müteakip tekkesine getirilmiştir. Tasavvuf aleyhdarı mahalle imamının mani olmak istemesi üzerine halîfelerinden Binbaşı Ali Beğ vasıtasıyla Saray'a müracaat edilerek irade-i seniyye temin edilmiş ve böylelikle M. Emin Tevfikî Efendi'nin hayatdayken tekkenin bahçesinde işaret ettiği yere defni mümkün olabilmiştir⁴⁰⁴³. Mezarlıkta kırık vaziyette bulup aldığı ve dergâhında muhafaza ettiği bir Uşşakî tacı kabrinin üzerine yerleştirilmiştir⁴⁰⁴⁴. 1990'larda Uşşakî meşayihinden Avni ONAT'ın dervişanı tarafından kabri yeniden yaptırılırken yeni baş şahidesinde Arap harfleriyle Ayete'l-Kürsî'nin ilk kısmı yazılmış, üzerindeki tac da muhafaza edilmiştir. Ayak

⁴⁰⁴² Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/281.

⁴⁰⁴³ CSRA, 204/169-170.

⁴⁰⁴⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/286.

taşında ise latin harfleriyle M. Emin Tevfikî Efendi'nin manzumesi vardır. 2010 yılında avlunun ortasında bulunan kabri cami' imamının teşebbüsüyle köşeye taşınmış, fakat nakl-i kubur yapılmamıştır. Büyük oğlu Hüsameddin Mekteb-i Tıbbiye'nin 9. sınıfındayken Jön Türkler'e mensup olduğu suçlamasıyla tutuklanmış, mahkeme neticesinde Fizan'a sürgünle cezalandırılmıştır. 78 kişiyle beraber 27 Ağustos 1313 (8 Eylül 1897) günü Şeref Vapuru'yla Trablusgarb'a gönderilmiş, 30 Teşrin-i evvel 1314 (11 Kasım 1898) günü orada vefat etmiştir⁴⁰⁴⁵.

2. Ali Şahabeddin Kocaokçu: *Nüfus Vukuatı Defteri'*ne göre m.1863/h.1280, C. S. Revnakoğlu'nun notlarına göre ise 16 Şa'ban 1284 (12 Aralık 1867) tarihinde dünyaya gelmiştir⁴⁰⁴⁶. Şeyh M. Emin Tevfikî Efendi'nin oğlu ve halîfesidir⁴⁰⁴⁷. İstanbul Ecnebi Gümrüğü Tahrîrat Kalemî'nde baş veznedar olarak çalışmış, babasının vefatı sonrası tekkenin meşihati uhdesine tevcih olunmuştur. Tekkenin bahçesinde arkadaşlarıyla içki içtiğine dair gelen şikâyet üzerine 21 Haziran 1920 günü hakkında tahkikat başlatılmış, Şer'-i Şerîfe ve âdâb-ı tarîkate mugayir hali sebebiyle 26 Temmuz 1920 günü Meclis-i Meşayih tarafından gönderilen tezkereyle uyarılmıştır⁴⁰⁴⁸. 23 Ramazan 1353 (30 Aralık 1934) günü vefat eden Ali Şahabeddin Efendi Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı'nda öğle vakti kılınan cenaze namazını müteakib Silivrikapısı dışında, Hacı Bayram Çeşmesi'nin karşı köşesine elektrik direğinin dibine defnedilmiş, ancak taşı konulmamıştır⁴⁰⁴⁹. Hasan Fehmi (v.1975) ve Hüsamettin Kocaokçu isimli ikiz oğulları Galatasaray Lisesi ve Robert Kolej'de okudular. Hüsamettin Kocaokçu Fransa'ya gitmiş, orda Eleni isimli bir hanımla evlenmiştir. Bir trafik kazasında çocukları vefat etmiş, eşi ise yaralı kurtulmuştur. Hüsamettin Beğ ömrünün son demini felçli geçirmiş, yeğeni Muzaffer Beğ tarafından evinde bakılmış ve 1980'lerin başında vefat etmiştir. Hasan Fehmi Beğ'in oğlu Muzaffer Kocaokçu'nun (v.1983) da 1977 doğumlu Arzu Özgenç ve Şahap Aykut

⁴⁰⁴⁵ Ali Fahri, *Emel Yolunda Kandil ve Muhtar Paşa*, haz. Yücel Yiğit-Mehmet Narlı (Ankara: Hitabevi Yayınları, 2015), 250.

⁴⁰⁴⁶ *İTNVD*, 100; CSRA, 204/146.

⁴⁰⁴⁷ CSRA, 204/146.

⁴⁰⁴⁸ IST.MFT.MSH d.1743 s.40,62; d.1756 vr.49b.

⁴⁰⁴⁹ CSRA, 204/146.

Kocaokçu isimli çocukları olmuştur⁴⁰⁵⁰.

253. Mirahur (Mîr-i Ahur-İmrahor İlyas Beğ) Tekkesi

Fatih, Yedikule (eski İmrahor) Mahallesi, İmrahor İlyas Bey Caddesi, Mühendis Ali Sokağı, 1 numarada, 1272 ada 21 parseldedir. Doğu Konsülü St. Jean Studios'un yaptırdığı manastırın bölümlerinden birini teşkil eden ve 454-463 yılları arasında Vaftizci Yahya'ya ithafen inşa ettirilen kilise Bizans devrinden günümüze ulaşabilen İstanbul'daki en eski ma'beddir⁴⁰⁵¹. Sultan II. Bayezid'in mirahuru⁴⁰⁵² İlyas Beğ fetihden önce sanatçıların da barındığı kubbesiz, sütunlarının üstü düz çatıyla örtülmüş bu mekânı cami' ve tekkeye dönüştürmüş, h.910 (1504/1505) yılında da vakfiyesini tanzim ettirmiştir. M. Tayyib Gökbilgin tarafından 1952 yılında metni kısmen yayımlanan⁴⁰⁵³, h.953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde ise tarihsiz bir özeti bulunan vakfiyesinde derviş hücreleri, çilehane ve şeyh meşrutasının cami' nezdinde bulunduğu belirtilmektedir⁴⁰⁵⁴. Hacı Balî bin Erdoğan'ın bu cami' içinde sabah namazı sonrası iki cüz okunması ve kandil uyandırılması için 950 yılı Muharrem (1543 Nisan) ayının başlarında tanzim ettirdiği vakfiyede cüzlerin birisinin imam ve şeyh tarafından okunmasını şart eylemişti. Defterin hazırlandığı h.953 yılında bu vakfın mütevellisi Devlet Han idi. Kocamustafapaşa Hankahı'nın ilk şeyhi Çelebi Halife'den Halvetî hilafeti alan İbrahim el Menteşevî⁴⁰⁵⁵ Mirahur Tekkesi'nin ilk şeyhi olup h.913 (1507/1508) yılında vefat etmiştir. Mirahur Cami'i iç avlusuna girilince soldaki hazîrede, şebeke ile çevrili kabirde medfundur. h.1006 (1600) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nden anlaşıldığına göre 26 Cemaziye'l-ahir 970 (20 Şubat 1563) tarihinde Devlet Han bin Hacı Balî de bir vakfiye tanzim ettirmiş ve kiraya verilecek gayrimenkulün gelirinden Mirahur Zaviyesi'ne akar bağlamıştır⁴⁰⁵⁶. Sultan II. Bayezid tarafından h.891 (1486) yılında bir temliknameyle Arnavutluk'un Görice şehrine bağlı Botoşince köyü bağışlanan⁴⁰⁵⁷ Mirahur İlyas Beğ vefat edince

⁴⁰⁵⁰ Aileye dair bilgiler 2020 yılı Kasım ayında Oğuzhan Kantar vasıtasıyla Arzu Özgenç'den temin edilmiştir.

⁴⁰⁵¹ Semavi Eyice, "İmrahor İlyas Bey Camii", *TDVİA*, 22/228.

⁴⁰⁵² Mîr-i ahûr, emîr-i ahûr ve imrahor gibi farklı teleffuzları bulunan bu kelime saray ahırlarından sorumlu kişilere verilen unvanıdır.

⁴⁰⁵³ M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası* (İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1952), 427.

⁴⁰⁵⁴ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 375.

⁴⁰⁵⁵ CSRA, 264/499.

⁴⁰⁵⁶ Mehmet Canatar, a.g.e., 617.

⁴⁰⁵⁷ M. Tayyib Gökbilgin, a.g.e., 426.

Görice’de inşa ettirdiği cami’in yanındaki türbeye defnedilmiştir. Restore edilen cami’ ve türbe günümüzde de mevcuttur.

23 Ağustos 1782 günü Yedikule çevresinde çıkan yangından hasar gören ma’bedi III. Selim’in hazinedar ustalarından Nazperver Kalfa m.1804/h.1219 yılında tamir ettirmiş, m.1821/h.1236 yılında da sermi’mar -ı hassa M. Rasim tarafından bir başka tamirat gerçekleştirilmiştir. 1894 depreminde zarar gören ve eğilmeye başlayan çatısı 1908 yılı kış aylarında üzerindeki karların ağırlığına dayanamayarak çökmüştür⁴⁰⁵⁸. Namaz ve zikirler narteksin kuzey kısmındaki küçük bir odada 1950’li yıllara kadar eda edilmiştir. Son şeyh M. Vahyi Öztümer 1952 yılındaki vefatına kadar cami’ bahçesinde bulunan tekke meşrutasında ikametini sürdürmüş, gelen ziyaretçileri ağırlamış, yapının muhafazasına gayret etmiştir. A. Bilgin Turnalı 21 Ekim 1980 tarihinde burada araştırma yaparken meşrutada kalan M. Vahyi Efendi’nin kızı Hümeysra Öztimer’le görüşmüştür⁴⁰⁵⁹. M. Vahyi Efendi’nin kızının oğlu M. Nafiz Sayber’in 1999 yılında yazdığı makaleden anlaşıldığına göre şeyh ailesinin buradan ayrılması sonrasında mezar taşlarının bir kısmı kırılmış veya çalınmış, içerideki şadırvan dahil ahşap aksam yakıt temini için peyderpey çalınarak yok edilmiştir. Müzeler İdaresi’nce bahçeye bir gecekondu yapıp bekçi ailesi yerleştirilse de tahribata mani olunamamıştır⁴⁰⁶⁰.

Hattat Seyyid Hasan Haşimî, Hattat Hâfız Osman’dan icazetli oğlu Emîr Efendi (Seyyid Abdullah Haşimî Efendi) (v.1732/h.1144) ve onun da oğlu Hattat Abdülhalîm Efendi Mirahur Cami’i’nde imamlık yapmışlardır⁴⁰⁶¹. Tekkenin hazîresinde medfun bulunan Gülşenî meşayihinden Mustafa Hilmî Efendi’nin şahidesinde de şu ibare yazılıdır: “*Hû Dost / Tarîkat-ı aliyye-i Gülşeniyye’den / Molla Aşkî Dergâh-ı Şerîfi post- / nişîni meşayih-i i’zamdan eş Şeyh / Ali Rıza Efendi hazretlerinin / hulefalarından ve el-Hac İlyas / cami’ -i şerîfi imamı âlem-i fenâdan âlem-i / bekâya intikal iden es Seyyid eş Şeyh Mustafa / Hilmî Efendi’nin ve kâffe-i ehl-i îman ervâhına Fatiha / sene 1283 fi 9 (Şevva)L (14 Şubat 1867)*”⁴⁰⁶²

⁴⁰⁵⁸ Semavi Eyice, “İmrahor İlyas Bey Camii”, *TDVİA*, 22/229.

⁴⁰⁵⁹ ABTA, Mirahur Tekkesi Dosyası.

⁴⁰⁶⁰ M. Nafiz SAYBER, “İmrahor İlyas Bey Camii ve Mirahur Halvetî Dergâhı”, *Simurg* 1 (Ekim 1999), 118-119.

⁴⁰⁶¹ Emîr Efendi, Hacı Evhad Tekkesi Şeyhi Kutub Hüseyin Efendi’den de Halvetî-Şemsî hilafeti almıştır. Bkz. Müstakîmzade, *Tuhfe-i Hattatîn*, 370.

⁴⁰⁶² İstanbul’da Hacı İlyas veya el-Hac İlyas ismini taşıyan birkaç cami’ bulunmaktadır. Mirahur (İmrahor) İlyas Beğ’in “Hacı” olduğuna dair kayıtlarda bilgiye rastlanmamaktadır. Ayvansaray’da Yatağan ismiyle de anılan İlyas Beğ Cami’i ibadete açıkken Fatih Sarıgözel’deki ve Yedikule’deki

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

İbrahim el Menteşevî (v.1507 veya 1508), Nefayisî Hasan Efendi (v.1606), Muhammed Efendi, Muhammed Efendi, Resul Efendi, Abdülhalîm Efendi (v.1741), Tavîl Mustafa Efendi (v.1760), Muhammed Efendi (v.1767), Emanî Mustafa Efendi, Muhammed Efendi (v.1770), Muhammed Emin Efendi (v.1773), İbrahim Gülşenî Efendi (v.1793), Cihangirî Hâfız İsmail Hakkî Efendi (v.1819), Yunus Hilmî Efendi (v.1862 veya 1863), Hâfız Muhammed Nazîf Efendi (v.1894)

1. Hasan Necmeddin Efendi: Şeyh M. Nazîf Efendi'nin büyük oğludur. *Nüfus Vukuatı Defteri*'ne göre h.1275 (1858/1859), *Mecmuâ-i Tekâyâ*'ya göre h.1277 (1860/1861), C. S. Revnakoğlu'na göre ise h.1271 (1855) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir⁴⁰⁶³. Eyyûb Bahariyesi'ndeki Şah Sultan Tekkesi Şeyhi Ebu'l-feyz Efendi'nin kızı Enise Hanım ile evliydi⁴⁰⁶⁴. Babasının vefatı üzerine Meclis-i Meşayih'in 8 Rebiu'l-evvel 1312 (8 Eylül 1894) tarihli mazbatasına istinaden 23 Cemaziye'l-evvel 1313 (10 Kasım 1895) tarihli beratla Mirahur Tekkesi meşihatı uhdesine tevcih olunmuştur⁴⁰⁶⁵. 1315 yılı Rebiu'l-ahir (1897 Eylül) ayında Jön Türklerle birlikte hareket edip Sultan II. Abdülhamid aleyhinde faaliyet gösterdiği iddiasıyla gözaltına alınmış, kardeşi Vahyî Efendi'yle birlikte Fizan'a (Libya) sürgün edilmişlerdir⁴⁰⁶⁶. 4 Muharrem 1324 salıyı çarşamba bağlayan gece (27-28 Şubat 1906) alaturka saatle 9'da İskenderiye'de vefat eden Hasan Necmeddin Efendi aynı şehirdeki Amud Mezarlığı'na defnedilmiştir⁴⁰⁶⁷. C. S. Revnakoğlu kabir taşının bulunduğunu bildirmektedir.

2. Mehmed Nureddin Efendi: Şeyh Hasan Necmeddin Efendi'nin tek oğluydu. Tekkenin şeyhliğini bir süre ifa etmiş, amcası 1908 yılında sürgünden dönünce ilim ve faziletine hürmeten tekkenin şeyhliğini kendisine bırakarak Mirahur Cami'i imamlığını üstlenmiştir. 1939 yılı Eylül ayında vefat eden M. Nureddin Efendi, Merkez Efendi Kabristanı'nın Mevlevihane

Hacı İlyas Cami'leri günümüze ulaşmamıştır. Gülşenî Şeyhi Mustafa Hilmî Efendi'nin Yedikule'deki Hacı İlyas Cami'i'nde imamlık yaptığı, vefatında da Mirahur İlyas Beğ Cami'i/Tekkesi hazîresine defnedildiği tahmin edilmektedir.

⁴⁰⁶³ İTNVD, 96; Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 6a; CSRA, 264/501.

⁴⁰⁶⁴ CSRA, 264/502.

⁴⁰⁶⁵ IST.MFT.MSH d.1772 s.203; d.1777 d.63.

⁴⁰⁶⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 29.

⁴⁰⁶⁷ CSRA, 264/501. Amud es Süvari Kabristanı Mısır'ın İskenderiye şehrinin merkezinde günümüzde de mevcuttur.

Yolu tarafına defnedilmiştir⁴⁰⁶⁸.

3. Mehmed Vahyî Öztimer: m.1865/h.1282 yılında İstanbul'da doğmuştur. Şeyh M. Nazîf Efendi'nin küçük oğludur. Erzurumlu Abdurrezzak İlmî Efendi'nin yanında mantika kadar ders görmüş, *Tuhfe-i Vehbî, Gülistan, Baharistan, Mesnevî* okumuştur⁴⁰⁶⁹. Mekteb-i Hukuk'da okuyan ve Jön Türklerin önde gelenlerinden olan M. Vahyî Efendi Paris'e kaçmak için hazırlık yapan birkaç Tıbbiye talebesini tekkede sakladığı için 1897 yılında tutuklanıp ağabeğiyle beraber Fizan'a sürgün edilmiştir⁴⁰⁷⁰. 1898 yılı Eylül ayında Trablusgarb Bidayet Hukuk Mahkemesi'ne zabıt kâtibi ta'yin olunmuş, Ocak 1902'de Mısır'a kaçmıştır. 1908'de Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a dönmüş, Meclis-i Meşayih'in 27 Receb 1327 (14 Ağustos 1909) tarihli mazbatasına istinaden Mirahur Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁴⁰⁷¹. Temmuz 1918 (Şevval 1336) ve 30 Temmuz 1921 (24 Zilkade 1339) tarihleri arasında Meclis-i Meşayih a'zalığında bulunmuştur⁴⁰⁷². 15 Haziran 1920 ve 5 Haziran 1921 tarihlerine tesadüf eden Kadir gecelerinde Ayasofya Cami'i'ndeki zikrullah Şeyh Vahyî Efendi'nin nezaretinde gerçekleşmiştir⁴⁰⁷³. Cumhuriyetin ilanı sonrası Şehir Meclisi a'zalığine seçilen M. Vahyî Efendi'nin siyasi hadiselerin içinde bulunduğu anlaşılmaktadır. İzmir Suikastı Davası'nda idam cezası alan Kara Kemal 1926 yılındaki intiharından birkaç gün önce Mirahur Tekkesi'nde saklanmışdır⁴⁰⁷⁴. Ömrünün sonuna kadar tekkesindeki meşrutada ikamet eden, tarihî yapıyı ziyarete gelen turistlere ve araştırmacılara yardımcı olan, ufak çaplı tamiratlarla cami' ve tekkenin muhafazası için gayret sarf eden M. Vahyî Efendi 14 Ocak 1952 günü vefat etmiş, ertesi gün öğle vakti Sünbül Efendi Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir⁴⁰⁷⁵. Ağaçayırı Tekkesi Şeyhi M. Raşid Efendi'nin kızı ile evliydi⁴⁰⁷⁶. Oğlu Adli 11 yaşındayken

⁴⁰⁶⁸ CSRA, 264/498.

⁴⁰⁶⁹ CSRA, 264/501-502.

⁴⁰⁷⁰ CSRA, 264/502.

⁴⁰⁷¹ IST.MFT.MSH d.1777 s.63.

⁴⁰⁷² Albayrak, a.g.e., 3/369.

⁴⁰⁷³ IST.MFT.MSH d.1756 vr.48b; d.1757 vr.27a.

⁴⁰⁷⁴ CSRA, 264/502. İzmir Suikastı Hadisesi'nde Kara Kemal'in rolü Kemal Tahir'in Kurt Kanunu romanına konu olmuştur.

⁴⁰⁷⁵ *Hürriyet Gazetesi* (15 Ocak 1952).

⁴⁰⁷⁶ CSRA, 179-2/225; 264/502.

1911'de vefat etdi. Diğer çocukları Hümeýra 1914'de, Sadıka 1920'de ve Mehmed Bedreddin 1925'de dünyaya geldi. Bir de Sema isimli kızı vardı. Bedreddin Öztimer, TCDD'den emekli idi. 1980 yılında 66 yaşında olan Hümeýra Hanım tekkenin meşrutasında ikamet etmekteydi⁴⁰⁷⁷.

45. Zeyrek Mahallesi

254. Pehlivan Demir Tekkesi

Klasik tekkelerden biraz farklı olan bu mekânın pehlivanların toplanıp güreş etmeleri için tesis edildiği anlaşılmaktadır. İstanbul'daki iki pehlivan tekkesi bulunduğunu anlatan Evliya Çelebi Pehlivan Demir Tekkesi'nin Zeyrek Yokuşu ayağında olduğunu, 300 pehlivanın toplandığını bildirmektedir. Bu tarif günümüzde Fatih, Zeyrek Mahallesi, Zeyrek Mehmetpaşa Sokağı'na tekabül etmektedir. Yine Evliya Çelebi, pehlivanların pîrinin Hazret-i Mahmûd Pîr-Yâr-ı Velî olduğunu, 100-150 çift halinde kısıbetlerini giyip sarı şîr-i revgan yağıyla sürünerek adem ejdehası gibi yürüyerek birbirlerine peşrev çekdiklerini, seyircilerin huzurunda kağan arslan misali birbirlerine sarılarak "*kesme ve şîrâzî ve kesebend ve terskepce ve pîşkabza ve yanbaşı ve sergelle ve âsumâniş ve cezâyir sarması ve boğma ve karakuş*" isimli oyunları icra ederek güreşdiklerini, sonrasında da Topkapı Sarayı'nın Alayköşkü'ne gidip padişahdan ihsanlar aldıklarını anlatmaktadır⁴⁰⁷⁸.

Tekkenin şeyhi:

- 1. Baba Hasan:** Evliya Çelebi XVII. yüzyıl ortalarında *Seyahatname*'sini kaleme alırken Pehlivan Demir Tekkesi'nde Baba Hasan'ın tekkenişin olduğunu bildirmektedir⁴⁰⁷⁹. Kendisinden pîr-i fanî olarak bahsetmesi sebebiyle ileri yaşda olduğu anlaşılmaktadır.

255. Yahya Efendi (Karaman) Tekkesi

Fatih, Zeyrek (eski Hüsam Bey) Mahallesi, İtfaiye Caddesi, Refah Aralığı, 1 numarada, 1952 ada 6,7,8,9 parsellerde bulunmakdaydı⁴⁰⁸⁰. h.1307 (1890) yılında hazırlanan *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da Fatih Cami'i kurbünde mukabele günü cuma olan

⁴⁰⁷⁷ ABTA, Mirahur Tekkesi Dosyası

⁴⁰⁷⁸ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/190a.

⁴⁰⁷⁹ Evliya Çelebi, a.g.e., 1/190a.

⁴⁰⁸⁰ Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, 122.

Kadiriyye'den Yahya Efendi Tekkesi kayıtlıdır⁴⁰⁸¹. Bu listede şeyh ismi yazılmamıştır. C. S. Revnakoğlu, Karaman Tekkesi ismi de verilen bu dergâhın 23 Ağustos 1908 tarihli Çırçır Yangını'nda ortadan kalktığını bildirirken Yeşilzade M. Salih 1919'da hazırladığı *Rehber-i Tekâyâ*'da Fatih kurbündeki mukabele günü çarşamba olan Yahya Efendi Kadirî Tekkesi'ni ma'mur olarak göstermiştir⁴⁰⁸². Günümüzde arsasında tek katlı derme çatma tamir atölyeleri bulunmaktadır.

256. Atpazarı (Pazar) Tekkesi

Fatih, Atpazarı, Zeyrek (eski Hüsambey) Mahallesi, Eski Mutaflar Caddesi, İmam Niyazi Sokağı, 27 numarada, 1949 ada 19 parselde yer almaktadır. Fatih ve II. Bayezid devri ricalinden Mevlâna Mağnisavî Çelebi, yaptırdığı mescid için 909 yılı Rebiu'l-evvel ayının ortalarında (1503 Eylül) bir vakfiye tanzim ettirmiş, onun vefatından sonra oğlu Sa'dî Çelebi mütevellî olmuştur⁴⁰⁸³. Manisalı Mehmed Paşa veya Kul Cami'i olarak da isimlendirilen bu ma'bede m.1665/h.1075 yılında imam olarak ta'yin olunan Şeyh Osman Fazlî Efendi ders okutduğu talebesinin ikameti için yan tarafa hücreler yaptırmış⁴⁰⁸⁴ ve Celvetî meşihati vaz' eylemiştir. Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter*'de Seyyid İbrahim Efendi tarafından vakfiye tanzim ettirildiğine dair bir kayıt mevcuttur⁴⁰⁸⁵. XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Halvetiyye'ye intikal eden tekke XIX. yüzyılın son çeyreğinde yeniden Celvetî şeyhlerine verilmiştir. 1870 civarında Şeyh Hâfız Ali Hayreddin Efendi yeniden inşa ettirmişse de 23 Ağustos 1908 günü çıkan Çırçır Yangını'nda kullanılamaz hale gelmiş⁴⁰⁸⁶ ve 1925'e kadar ihyası mümkün olmamıştır. Tekkenin mukabele günü 1840 ve 1919 tarihli listelerde pazartesi gösterilirken 1890'da pazar olarak kaydedilmiştir⁴⁰⁸⁷. 1930'lu yıllarda hazırlanan Pervititch Haritası'nda tekke arsasında bir harabe dikkat çekmektedir. Uzun yıllar dört duvar halinde kaldıktan sonra 1964 yılında yeniden inşa edilip' cami olarak ibadete açılmıştır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

⁴⁰⁸¹ Bandırmalizade, a.g.e., 5.

⁴⁰⁸² CSRA, 13/155; Yeşilzade, a.g.e., 2.

⁴⁰⁸³ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 240.

⁴⁰⁸⁴ Hüseyin Vassaf, *Sefine*, 3/333.

⁴⁰⁸⁵ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 6/33.

⁴⁰⁸⁶ CSRA, 145/95.

⁴⁰⁸⁷ *Asitane*, 8; Yeşilzade, a.g.e., 9; Bandırmalizade, a.g.e., 7.

Seyyid Osman Fazlî el İlahî (v.1691), Osman Efendi, Ömer Efendi (v.1713), Osman Efendi (v.1721), Hâfız Mustafa Efendi (v.1754), İsmail Efendi, Hüseyin Efendi (v.1764), Abdullah Efendi, Muhammed Sa'deddin Efendi (v.1769), Feyzullah Efendi, İbrahim Keşfi Efendi (v.1790), Seyyid Ahmed Efendi (v.1825), Muhammed Selim Efendi (v.1868), Tulumbacı Ali Efendi (v.1865), Muhammed Hasib Efendi, Hâfız Seyyid Ali Hayreddin (Hayrî) Efendi (v.1876), Muhammed Rızaeddin Yaşar Efendi (v.1913), Muhammed Haşim Efendi (v.1885)

1. Nalbur Hâfız Salih Efendi: Şeyh M. Haşim Efendi'nin amcasının oğlu olup 24 Receb 1302 (9 Mayıs 1885) tarihli Meclis-i Meşayih mazbatasına istinaden Atpazarı Tekkesi meşihatı tevcih olunmuştur⁴⁰⁸⁸. Bandırmalizade'nin h.1307 (1890) yılında hazırladığı *Mecmuâ-i Tekâyâ*'da mukabele günü pazar olan Atpazarî Şeyh Osman Efendi Tekkesi'nde Celvetiyye'den Salih Efendi'nin şeyh olduğu kayıtlıdır⁴⁰⁸⁹. 14 Zilkade 1326 (8 Aralık 1908) günü vefat etmiş, Beykoz'da Gazi Yunus Kabristanı'na defnedilmiştir. Şahidesinde şu ibare yazılıdır: "*Hüve'l-Bakî / Nalbur esnafından merhûm / es Seyyid el-Hac Mehmed Salih Efendi'nin / Mahdumu Atpazarı Osman / Efendi Dergâh-ı Şerîfi post- / nişini es Seyyid Hâfız Mehmed / Salih Efendi'nin ruhuna Fatiha / sene 1326 fî 14 Zilkade ve sene 1324 fî 25 Teşrîn- sani*"⁴⁰⁹⁰

2. Hâfız Mustafa Vehbi İter: C. S. Revnakoğlu, şu bilgileri vermektedir: "*Celvetiyye tarikatinden olmakla beraber İstanbul tarafında Yedikule'de Sünbüliyye'den İmrahor Tekyesi'nin son postnişini Vahyî Beğ merhumdan da icazetname almışdı. Ayrıca Erbilli Şeyh Es'ad Efendi'den de Nakşibendiyye'den ve Kadiriyye'den kendisine izin verilmişdi. Fatih'de Ali Emiri Efendi'nin Millet Kütüphanesi memurluğundan emekliye ayrıldıktan sonra uzun zamandan beri oturmakta olduğu Samatya'nın muhtarlığını yaptı. Nedense kendisine "gâvur imam" derlerdi. Pek mütevazı, efendi bir insandı ve pek çalışkandı. Oturduğu görülmemiştir. Üsküdar'daki bu tekyeyi (Atpazarı Tekkesi) bütün uğraşmasına rağmen yapıramayınca Samatya'ya geldi. Arabkuyusu'ndaki Hacı Hüseyin Ağa Cami'-i Şerifi'ne Sünbüliyye'den meşihat koydu ve burada pazartesi geceleri Sünbülî usulü icra eyledi. Dergâhların sırlanmasından*

⁴⁰⁸⁸ IST.MFT.MSH d.1762 vr.117a.

⁴⁰⁸⁹ Bandırmalizade, a.g.e., 7.

⁴⁰⁹⁰ Fatih Köse, a.g.e., 356.

sonra cami'-i şerîfin imamlık, hatîblik vazifesini gördü. Kendisine Yalova Müftülüğü teklif edildiği halde gitmedi ve hayatının sonuna kadar buradan ayrılmadı. 15 Nisan 1961'de 76 yaşında iken göçtü. Yedikule'de kapıdan çıkınca sol tarafda yatıyor.”⁴⁰⁹¹. Burada bir sehiv söz konusu olup Mustafa Efendi'nin ta'yin edildiği dergâh Üsküdar'daki değil Fatih'deki Atpazarî Tekkesi'dir. Üsküdar'daki Celvetî Asitanesi'nden (muhtemelen Mehmed Gülşen Efendi'den) icazet alarak Fatih'de 1908 yangınından beri harabe halinde duran Atpazarı Tekkesi'ni kendi parasıyla ihya etmeyi taahhüd eden Şeyh Mustafa Efendi'ye Meclis-i Meşayih 2 Nisan 1918 tarihli mazbatasına istinaden meşihat tevcih olunmuştur⁴⁰⁹². Vakıflar İdaresi'nce hazırlanan Rûmî 1341 (1924/1925) tarihli defterde de Atpazarı Tekkesi Şeyhi olarak Mustafa Efendi'nin ismine rastlanmaktadır⁴⁰⁹³. Yedikule Kabristanı'nda dikdörtgen şeklindeki kabir taşında latin harfleriyle şu ibare yazılıdır: “Hüve'l-bakî / SAMATYA HACI HÜSEYİN / AĞA CAMİİ ŞERİFİ / İMAM VE HALVETÎ ŞEYHİ / İSTANBUL MÜFTÜLİĞİ / MÜMEYİZLİĞİNDEN EMEKLİ / MUSTAFA İLTER / RUHUNA FATİHA / D.T.1885 Ö.T. 16.4.1961”⁴⁰⁹⁴. Mezarlık defterinden anlaşıldığına göre Şeyh Mustafa Efendi, Abdiçelebi (günümüzde Kocamustafapaşa) Mahallesi, Bestekâr Hakkı Sokağı, 6 numarada ikamet etmekteyken akciğer kanserinden vefat etmiştir. Aynı kabre 2 Mayıs 1977 günü aynı aileden M. Cevat İLTER defnedilmiştir.

257. Kubbe (Kadirî Mehmed Efendi) Tekkesi

Fatih, Zeyrek (eski Sinan Ağa) Mahallesi, Yesarizade Caddesi, İhtiyar Sokağı, 2 numarada, 2414 ada 1 parselde ve Gelenbevî Mektebi'nin (günümüzde Gelenbevî Anadolu Lisesi) karşısında idi. 1913/1914'de hazırlanan Alman Mavileri Haritası'nda Yesarizade Caddesi'nin eski isminin Yeni Hamam Caddesi, İhtiyar Sokağı'nın eski isminin ise Kubbe Tekkesi Sokağı olduğu anlaşılmaktadır. Kadirîyye'nin Rumiyye kolundan Şeyh Süleyman Efendi tarafından XVII. yüzyıl sonlarında dört duvar üzerine kubbeli olarak inşa edilmiştir. m.1784/h.1199 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde İfrazîyye Yokuşu'nda Kadirî Mehmed

⁴⁰⁹¹ CSRA, 86/348-349.

⁴⁰⁹² IST.MFT.MSH d.1738 s.153,154.

⁴⁰⁹³ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 6/33 ve 38/218.

⁴⁰⁹⁴ Hüve'l-bakî dışındaki yazılar latin harfli olup imlâsı aynen kaydedilmiştir.

Efendi Tekkesi ismiyle kayıtlıdır⁴⁰⁹⁵. h.1259 (1843) yılından h.1292 (1875) yılına kadar hazırlanmış *Muharremiyye Müfredat Defterleri*'nde de "Kubbe Tekkesi" yerine "Kadirî Mehmed Efendi Tekkesi" ismi kullanılmıştır. 1880'li yıllarda mihrab tarafındaki duvarda çatlama meydana gelip çökme tehlikesi ortaya çıktığından ayinler bir süre derviş hüccesinde oturarak icra edilmiştir. İhvanın gayretleriyle h.1303 (1886) yılında ahşab kubbeli olarak yeni bir tevhidhane inşaatına başlanmış, 1304 yılı Şevval (1887 Temmuz) ayında da tamamlanarak ibadete açılmıştır⁴⁰⁹⁶. Kıvrak ve ihtişamlı kıyam zikirleriyle İstanbul tekkeleri arasında bir ekol oluşturan u tekkenin dervişleri Kubbeliler diye meşhur olmuştur. Kubbeliler takım halinde başka bir tekkeye mukabele gününde giderlerse intizamlı ve coşkulu zikirleri sebebiyle meydanı mutlaka onlara bırakırlardı⁴⁰⁹⁷. Cuma günleri gündüz Kadirî evradı okunur, gece ise Rıfâî evradı kıraat edildikten onra kıyamen Rıfâî ayini icra edilirdi. Kanbur Cevad Beğ ve Şeyh Ali Rıza Beğ (Tahta Minare Tekkesi Şeyhi) burada zakirbaşılık yapmıştır⁴⁰⁹⁸. Aktör Şadi Karagözoğlu, Kavuklu Ali Beğ, *Muhibban Mecmuası* sahibi Ahmed Muhtar Yeğtaş ve ortaoyunu san'atkârlarından Yahudi Cemal bu tekkenin müdavimlerindendi.

31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük Fatih Yangını'nda ortadan kalkan⁴⁰⁹⁹ tekkenin yeri 1930'larda hazırlanan *Pervititch Haritası*'nda arsa olarak gösterilmiştir. 20 Nisan 1936 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından tekkenin arsasının satışı kararlaştırılmış olup günümüzde yerinde bir apartman bulunmaktadır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Süleyman Efendi (v.1703), el-Hac Muhammed Emin Efendi (v.1763), Kadızade Halef Muhammed Efendi (v.1766 veya 1784), Hattat Hacı Seyyid İsmail Hilmî Efendi (v.1825), Seyyid Hüseyin Hamdî Efendi (v.1859)

- 1. el-Hac İsmail Hilmî Efendi:** m.1847/h.1263 yılında dünyaya gelmiş olup Şeyh Hüseyin Hamdî Efendi'nin oğludur⁴¹⁰⁰. Sultan Selimli Hoca Şaşı Şakir Efendi'nin derslerine devam ettiğiinden Molla Beğ lâkabıyla tanınmıştır⁴¹⁰¹. İsmail Hilmî Efendi babasının vefatı sonrası tekkede şeyh vekâletinde

⁴⁰⁹⁵ Çetin, a.g.m., 585.

⁴⁰⁹⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 134.

⁴⁰⁹⁷ CSRA, 96/35.

⁴⁰⁹⁸ CSRA, 116/20; 111/106.

⁴⁰⁹⁹ *Muhibban Mecmuası* 3 (22 Safer 1336).

⁴¹⁰⁰ *İTNVD*, 224.

⁴¹⁰¹ CSRA, 96/28.

bulunan⁴¹⁰², babasının halîfelerinden Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Sarrac el-Hac M. Ali Şemseddin Efendi'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlayarak hilafet almıştır⁴¹⁰³. m.1860/h.1277 tarihli *Muharremiyye Müfredat Defteri*'nde bir sene evvel vefat etmesine rağmen şeyh olarak Hüseyin Hamdî Efendi gösterilmiş, muharremiyyenin de İsmail Efendi'ye verildiği belirtilmiştir. Cerrahî Asitanesi Şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi'den dallı arakiye giymiş, Şahkulu Sultan Dergâhı postnişîni M. Ali Hilmî Dedebaba'dan da nasib almıştır⁴¹⁰⁴. Muharrem ayında Merdivenköyü'nde tertîb edilen aşure merasimin intizamını Karababa Tekkesi Şeyhi Hakkâk Mehmed Hilmî Efendi ile Kubbe Tekkesi Şeyhi Molla Beğ sağlarıydı⁴¹⁰⁵. m.1882/h.1299 yılında Hacc'a gitmiş, Tanta, Bağdad, Kerbelâ gibi şehirlere seyahatler yapmış⁴¹⁰⁶, harap duruma düşen tekkeyi yeniden inşa ettirmiştir. İsmail Hilmî Efendi'nin ömrünün son 2 senesi felçli geçmiştir. C. S. Revnakoğlu bu döneme ilişkin şu anektodu aktarır: *"Konuşamıyordu. Tevhidhaneye şilte üstünde getirilir, mihrabın önüne yatırılırdı. Zikir devam ederken ağlardı. Huzur hocalarından Tırnovalı Hâfız Mehmed Efendi'nin tavsiyesi ile küçük oğlu Hâfız Tal'at, tekkenin eski mensuplarından türbedar Hâfız Mustafa Rasih ve Mahmud Resmî Cami'î müezzini ve kendi halîfelerinden Şeyh Hâfız denilen tesbihçi Hâfız Mustafa Efendi beraberce birkaç saat içinde bir hatm-i şerif okuyub Molla Beğ'in üzerine üflediler. Birden dili açıldı, gülümsedi. Etrafına sevinç içinde bakdı ve illallah deyüb zikri durdurdu. Fatih etti. İsm-i Celal'e başladı ve o günkü zikri sevinçten ağlaya ağlaya idare etti."*⁴¹⁰⁷ 6 Safer 1327 (27 Şubat 1909) tarihinde vefat eden İsmail Hilmî Efendi Fatih Cami'i'nde kılınan cenaze namazı sonrası tekkesine getirilip banî Süleyman Efendi'nin yanına defnedilmiştir⁴¹⁰⁸. 1918 yılındaki yangında burası arsa halini alınca oğlu Ali Haydar Efendi naaş bakıyyesini Alyanak Tekkesi'ne nakledip hazîreye defnetmiştir⁴¹⁰⁹.

⁴¹⁰² CSRA, 96/26.

⁴¹⁰³ C. S. Revnakoğlu Arşivi'nde bulunan Mustafa Rasih GÜNGÖR'ün icazetnamesi incelendiğinde İsmail Hilmî Efendi'nin M. Ali Şemseddin Efendi'den hilafet aldığı anlaşılmaktadır. Bkz. CSRA, 96/48-51.

⁴¹⁰⁴ CSRA, 96/28.

⁴¹⁰⁵ CSRA, 96/5.

⁴¹⁰⁶ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 134.

⁴¹⁰⁷ CSRA, 96/5-6.

⁴¹⁰⁸ Tabîbzâde, *Mecmuâ-i Tekâyâ*, 38b.

⁴¹⁰⁹ CSRA, 96/22.

2. Ali Haydar Soyaslan: Şeyh el-Hac İsmail Hilmî Efendi'nin oğludur. 1288 yılı Ramazan (1871 Kasım) ayında İstanbul'da dünyaya gelmiştir⁴¹¹⁰. Fatih Askerî Rüşdiyesi'nden mezun olduktan sonra 18 Safer 1307 (13 Ekim 1889) tarihinde Harbiye Nezareti'nde çalışmaya başlamış, çeşitli birimlerde görev yaptıktan sonra Levazımat-ı Umumiyye Dairesi 3. Şube mümeyyizliğinden emekliye ayrılmıştır. Emekliliğinde de çalışmaya devam etmiş Enver Paşa ile Bakü'ye giden Kafkas İslam Ordusu'nda muhasebecilik yapmıştır. Dedesinin halîfelerinden Karasarıklı Tekkesi Şeyhi Sarrac M. Ali Efendi'ye intisab etmiş, onun vefatı sonrası seyr u sülûkunu babası İsmail Hilmî Efendi'nin yanında tamamlayarak hilafet almıştır. İstavroz Tekkesi Şeyhi Seyyid Said Efendi'den de teberrûken Bedevî icazeti vardı⁴¹¹¹. Babasının vefatı sonrası Kubbe Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunan Ali Haydar Efendi, İstavroz Tekkesi Şeyhi Seyyid Said Efendi tarafından posta çekilmiştir⁴¹¹². Devrinin meşhur kıyam reislerinden idi. 1918 yılında tekke yanarak ortadan kalktıktan sonra 1925'e kadar Bekâr Beğ Tekkesi'nin şeyh vekâletini yürütmüş, Canbaziye Cami'i'nde de Rıfâî usûlü icra ettirmiştir⁴¹¹³. Kardeşi Silivri Sa'dî Baba Tekkesi postnişini Hüseyin Tal'at Efendi'nin 1919 yılında Rum eşkiyası tarafından Çanta köyü'nde katledilmesi üzerine yetim kalan üç erkek yeğeninin terbiyesini üstlenmiş, Meclis-i Meşayih'in 1 Teşrîn-i sani 1335 (1919) (7 Safer 1338) tarihli mazbatasına istinaden meşihatın tevcih edildiği en büyük yeğeni Abdülvahid Efendi'ye naib ta'yin olunmuştur⁴¹¹⁴. Fatih 1. Belediye Dairesi tahrirat kâtibi Cemal Beğ ve Yavuz Selim Türbedarı Hâfız Mustafa Rasih Güngör'e Kara Baba Tekkesi Şeyhi Haydar Beğ'in rehberliğinde aynı gece hilafet vermiştir. Kubbe Tekkesi yandığından cemiyetleri Arasta Tekkesi'nde yapılmıştır⁴¹¹⁵. Tekkeler seddolununca bir süre Salkımsöğüt'deki Sezaî Beğ'in Karyola Fabrikası'nda kâtiblik, sonrasında da Müskirat İnhisarı Başmüdiriyetinde veznedarlık yapmıştır. 19 Ağustos 1940 tarihinde vefat eden Ali Haydar Efendi, Merkez Efendi Kabristanı'nda cami'in batı duvarının arka tarafında kalan kısma defnedilmiştir. İki kızı

⁴¹¹⁰ BOA DH.SAİDd..120.91.

⁴¹¹¹ CSRA, 96/13.

⁴¹¹² *Muhibban Mecmuası* (15 Şubat 1325).

⁴¹¹³ CSRA, 96/13.

⁴¹¹⁴ IST.MFT.MSH d.1740 s.70,71.

⁴¹¹⁵ CSRA, 96/16.

(Nevin Baykal ve Nermin Celahir) ve üç oğlu vardı. Oğullarından Seyfi Soyaslan 25 yaşında Hukuk Fakültesi öğrencisiyken 1943 yılında vefat etmiştir. Diğer oğlu Mehmed Hilmi Soyaslan İstanbul 8. Noteri olup Sultanahmed civarındaki Pierre Loti Caddesi üzerindeki evinde 13 Eylül 1985 günü vefat ederek babasının yanına defnedilmiştir. Gazetedeki vefat ilanında şeyh olduğu belirtilmektedir⁴¹¹⁶. M. Hilmi Beğ'in büyük oğlu İsmail Yüksel Soyaslan 1935-1990 yılları arasında yaşamıştır. Kardeşi 1945 doğumlu Haydar Atillâ Soyaslan hayatta olup Bağcılar'da Malta Eczanesi'ni işletmiştir. Gerek M. Hilmi Beğ gerekse oğlu İsmail Yüksel Soyaslan vefatlarına kadar Rıfaiyye usûlünü devam ettirmeye gayret sarfetmişlerdir⁴¹¹⁷.

258. Süleyman Halîfe (Zeyrek) Mescidi Tekkesi

Fatih, Zeyrek (eski Sinan Ağa) Mahallesi, Zeyrek Caddesi, 26 numarada, 2426 ada 49 parselde bulunan kare taban üzerine sekizgen şeklindeki duvarlarla çevrili bir mesciddir. *Hadîka*'da kiliseden mescide dönüştürüldüğü, Fatih devri meşayihinden Şeyh Süleyman Efendi'nin de burada medfun olduğu yazılıdır⁴¹¹⁸. Semavi Eyice ise burasının eski bir kilise olduğu görüşüne karşı çıkarak gerek mi'marî tarzı gerekse 1950'li yıllarda yapılan kazıda zeminin altında rastlanan mezar odasından hareketle bu binanın Bizans'ın ilk yıllarında veya daha evvel inşa edilmiş Hristiyanlara ait bir mezar yapısı olduğu sonucuna varmıştır⁴¹¹⁹. Şeyh Süleyman Halîfe mescidin yanına müstemilât yaptırıp h.904 (1498) yılında bir vakfiye tanzim ettirmiş, tevliyeti de kendisinden sonra evlâdına, bulunmaması halinde kardeşine ve onun çocuklarına bırakmıştır⁴¹²⁰. Şeyh Süleyman Efendi'nin vefatı sonrası mescidin tekke işlevini devam ettirdiğine dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. 1756'daki Cibali yangınında ağır hasar gören mescid Ayşe Sultan Kethüdası Kazganî Hasan Ağa'nın tavassutuyla Sultan 3. Mustafa tarafından ihya edilmiş ve minber vaz' edilmiştir⁴¹²¹. 2015 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettirilen cami' günümüzde ibadete açıktır.

Tekkenin şeyhi:

⁴¹¹⁶ *Milliyet Gazetesi* (15 Eylül 1985), 10.

⁴¹¹⁷ İsmail Yüksel Beğ'in oğlu Ali Adnan SOYASLAN'la 8 Şubat 2021 günü yapılan telefon görüşmesi.

⁴¹¹⁸ Ayvansarayî, *Hadîka*, 64b.

⁴¹¹⁹ Semavi Eyice, "Şeyh Süleyman Mescidi", *DBİA*, 7/172.

⁴¹²⁰ Barkan-Ayverdi, a.g.e., 243.

⁴¹²¹ Ayvansarayî, *Hadîka*, 64b.

1. Süleyman Halife: Taşköprülüzade'nin beyanına göre zahirî ilimleri tahsilden sonra Şeyh Taceddin Efendi'den hilafet alıp Zeyrek civarına taşınmış, hiç evlenmemiş, kendi cami'inde zikir ile günlerini geçirdiği halde kimseye hilafet vermemiştir. Bunun sebebi sorulduğunda mürşîdinin "talib-i Hakk bulamadığın takdirde kimseye hilafet vermeyesin", diye tenbih ettiğini söylemiştir⁴¹²². Ayvansarayî *Hadîka*'da Süleyman Halife'nin Zeyniyye'den olduğunu ve vefat edince mescidin yanına defnedildiğini yazmakla yetinmiştir⁴¹²³. Seyyid Ali Satı' tarafından *Hadîka*'ya yazılan zeylde ise Şeyh Süleyman'ın Şeyh İbrahim bin Yahşî'den (Taceddin Karamanî), onun da Zeyniyye'yi Anadolu'da yayan Şeyh Abdüllâtîf Kudsî'den hilafet aldığını belirtmiştir⁴¹²⁴. Kaynaklarda vefat yılına dair bilgiye rastlanmamıştır. C. S. Revnakoğlu hazîredeki muahhar bir taşdan şu ibareyi okumuştur: "*Hû / Ebu'l-feth Sultan Muhammed Han Gazî hazretlerinin / zaman-ı saltanatlarında İstanbul'un fethinden sonra / kiliseden cami-i şerîfe tahvîl idilen mescidin / imamı Şeyh Süleyman Efendi'nin ruh-ı şerîfi için el Fatiha / sene 857*"⁴¹²⁵. Restorasyon sonrası hazîrede bulunarak duvara sergi amaçlı yerleştirilen -bir kısmı kırık- taşta ise şu ibare yazılıdır: "*Ebu'l-feth Sultan Muhammed Han Gazi'yle gelen / ... Efendi ruhiyçün el Fatiha / sene 85...*". Şeyh Süleyman Halife'nin vakfiyeyi h.904 yılında tanzim ettirdiği bilindiğinden taşda yazılı tarihin hatalı olduğu anlaşılmaktadır.

259. Akşemseddin (Semerci İbrahim Efendi) Tekkesi

Fatih, Zeyrek (eski Sinan Ağa) Mahallesi, İtfaiye Caddesi, İbadethane Sokağı, 47 numarada, 2421 ada 3 parselde bulunmaktaydı. Aynı ada 1 numaralı parseldeki Zeyrek Cami'i'nin İbadethane Sokağı tarafındaki güney köşesinde sadece dış duvarları kalmış vaziyettedir. Pantokrator Manastırı; Hz. İsa, Hz. Meryem ve Melek Mikail'e adanmış birbirine bitişik üç kilise, kütüphane, hastahane, mezarlık, yatakhane gibi birçok birimden müteşekkil bir Hristiyan ma'bedi olarak tasarlanmıştır. Bizans İmparatoru II. Ioannes Komnenos'un eşi Irene tarafından 1119-1124 yılları arasında inşa ettirilmeye başlanmış, ölümü sonrası 1136 yılında tamamlanmıştır. İmparator ve imparatoriçe de buraya defnedilmiş olup Irene'e ait

⁴¹²² Taşköprülüzâde, *Şakâ'ik*, ter. Muhammed Hekimoğlu, 404.

⁴¹²³ Ayvansarayî, *Hadîka*, 64b.

⁴¹²⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, nşr. Seyyid Ali Sâtı', 1/131-132.

⁴¹²⁵ CSRA, 53/55.

olduğu düşünölen lahit 1953 yılında Ayasofya Cami'i bahçesine götürölmüşdür⁴¹²⁶. İstanbul'un fethi sonrası kilise kısmı Fatih Sultan Mehmed tarafından cami'e çevrilmiş, içine hünkâr mahfili yapıdırılmış, yanındaki yapılarda İstanbul'un ilk medresesi tesis edilmiştir. Zeyrek Molla Mehmed Efendi'nin baş müderris ta'yin edilmesiyle birlikde burası Zeyrek Cami'i olarak isimlendirilmeğe başlanmışdır. Ayvansarayî'nin beyanına göre İstanbul'un fethinden 20 sene sonra Molla Zeyrek'in vefatı üzerine medrese kısmı Nakşî meşayihinden Abdullah İlahî'ye zaviye olarak tahsis edilmiştir⁴¹²⁷. Kendisi de burada bir süre ikamet eden Şeyh İsmail Hakkı Bursevî *Silsile-i Celvetiyye* isimli eserinde bu yapının asırlar boyunca bazen tekke bazen de medrese işlevi gördüğünü yazmaktadır. 1840, 1890 ve 1919 tarihli listelerde Akşemseddin ismiyle kayıdı olan tekkenin mukabele günü cuma idi⁴¹²⁸. XIX. yüzyıl ortalarında tekkenin İbadethane Sokağı'na bakan penceresi üzerine yerleşdirildiği tahmin edilen kitabede şu ibare okunmaktadır: *"Bu makâm-ı ibtiday-ı feth-i İstanbul'da kutbu'l-ârifîn eş Şeyh Akşemseddin kuddise sırrıhû / hazretlerine mensub olub muahharen kibâr-ı ehlullahdan çok zevât-ı kirâm / ve hususen Şeyh İlahî, Emîr Buharî ve Şeyh Bâlî-i Sofyevî ve Atpazarî Şeyh / Osman Fazl-i İlahî ve halîfesi Şeyh İsmail Hakkı kaddesallahu esrarahum hazerâtı dahi / sâkin olmuşlardır ve derûnda el'an medfun olan eizze-i Halvetiyye-i Şa'baniyye'den / ârif-i billah Çerkeşî eş Şeyh İbrahim ve Şeyh Halil Efendiler'in ve bu hankâhdan / güzëran iden eizze-i kirâmın rûh-ı kudsiyyeleriyçün el Fatihâ târîh-i küşâdı sene 855"*⁴¹²⁹. Kuşadalı İbrahim Halvetî'den feyz alan ve buradaki Kilise Cami'i'nde müezzinlik ve kayyımlık yapıdığından Hacı Kayyım (veya Müezzin) Efendi diye anılan bir zatın da bu tekkede zikir yaptırdığını Hüseyin Vassaf bildirmektedir⁴¹³⁰.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

Akşemseddin (v.1459), Abdullah İlahî (v.1491), Bâlî Efendi (v.1553), Zakirzade Abdullah-ı Biçare Efendi (v.1657), Semerci İbrahim Efendi (v.1831), Halil Efendi (v.1858)

1. İbrahim Celâleddin Efendi: m.1868/h.1284 yılında doğmuş olup Şeyh

⁴¹²⁶ Wolfgang Müller-Wiener, *İstanbulun Tarihsel Topografyası*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), 209-214.

⁴¹²⁷ Ayvansarayî, *Hadîka*, 58b.

⁴¹²⁸ *Asitane*, s.2; Bandırmalızade, a.g.e., 3; Yeşilzade, a.g.e., 8.

⁴¹²⁹ İstanbul'un h.857 yılında fethedildiği dikkate alınırsa bu muahhar kitabeye 855 yılının hatalı olarak yazıldığı anlaşılmaktadır.

⁴¹³⁰ Hüseyin Vassaf, *Sefîne*, 4/109.

Halil Efendi'nin oğludur⁴¹³¹. 7 Rebiu'l-ahir 1330 (27 Mart 1912) tarihinde Meclis-i Meşayih tarafından tekkenin meşihatine asaleten ta'yinine dair mazbata tanzim edilmiş⁴¹³², 1925 yılına kadar tekkedeki vazifesini sürdürmüştür⁴¹³³. Vefat tarihine dair bilgiye ulaşılammıştır.

260. Hacegî (İğci-İplikçi Hüsameddin-Helvayî-Perşembe) Tekkesi

Fatih, Zeyrek (eski Sinanağa) Mahallesi, Haliç Caddesi, 12 numarada, 2444 ada 1 parseldedir. Haliç Caddesi ile Hattat İzzet Sokağı'nın birleştiği köşeye Halvetiyye'nin Ramazaniyye şubesinin pîri Ramazannedin-i Mahfî Efendi'nin kızının oğlu Hâce-yi Rākım Mustafa Efendi (v.1590/h.998) tarafından m.1585/h.993 yılında Mi'mar Sinan'a bir cami' inşa ettirilmiş, minberini de Daru's-saade Ağası Mustafa Ağa vaz' eylemiştir⁴¹³⁴. Halvetî-Cerrahî meşayihinden Şeyh İğci (İplikçi) Muhammed Hüsameddin Merdî Efendi imam-hatîblik vazifesini sürdürdüğü Hacegî Cami'i'nin yanına derviş hücreleri inşa ettirmiş ve burada Halvetî-Cerrahî usûlü icrasına başlamıştır⁴¹³⁵. Tanzim ettirdiği vakfiyeyle cami'in imam-hatîbliğini ve tekkenin meşihat cihetini Cerrahî halîfelerine meşrut kılmıştır⁴¹³⁶. Tekkenin hususî günü perşembe idi. 31 Mayıs 1918 günü çıkan büyük Fatih yangınında cami ve derviş hücreleri yanarak harabe halini almış, ihyası uzun süre mümkün olmayınca kalıntıların üzeri gecekondularca işgal edilmiştir. İmar düzenlemeleri esnasında cami' arsasının bir kısmı istimlak edilmiş ve üzerinden Haliç Caddesi geçirilmiştir. Cami' ile kabristan arasında bulunan Gelenbevi Sokağı 1930'larda genişletilerek Hattat İzzet Sokağı olarak isimlendirilmiştir. Bu esnada kaldırılan küçük kabristanın arsası sokakdaki 54 ve 56 numaralı apartmanların önündeki kısımdaydı. 1980-84 yılları arasında yeniden inşa edilen cami' günümüzde de ibadete açıktır.

XX. yüzyıl başına kadar tekkenin şeyhleri:

İğci Muhammed Hüsameddin Merdî Efendi (v.1755), Sertarîkzade Seyyid Muhammed Emin Efendi (v.1759), Sevindik Hâfız Seyyid Ahmed (Tevfik) Efendi (v.1749), Sertarîk Muhammed Sa'deddin Efendi (v.1765), İsmail Arif Efendi (v.1767), Bedestanî Mustafa Helvayî Efendi (v.1793 veya 1794), Muhammed Said

⁴¹³¹ İTNVD, 236.

⁴¹³² IST.MFT.MSH d.1735 s.159.

⁴¹³³ *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir*, 30/164.

⁴¹³⁴ Ayvansarayî, *Hadîka*, 52a.

⁴¹³⁵ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 67

⁴¹³⁶ Erenden, a.g.e., 3/70.

Efendi (v.1796 veya 1799), Balmumcu Mustafa Şem'î Efendi, Tükürüklü Seyyid Hasan Hamdî Efendi (v.1833), Hâfız Seyyid Abdüllâtîf Fazlî Efendi (v.1886), Sertârîk Muhammed Muhterem Efendi (v.1892)

1. Muhammed Abdülazîz Efendi: Şeyh M. Muhterem Efendi'nin oğlu olup m.1862/h.1279 yılında doğmuştur⁴¹³⁷. Asitane Şeyhi Yahya Galib Hayatî Efendi'den hilafet alan⁴¹³⁸ M. Abdülazîz Efendi, babasının vefatı üzerine Hâceğî Cami'i'nin imam-hatîbliğine ve tekkenin şeyhliğine Meclis-i Meşayih'in 16 Şa'ban 1309 (15 Mart 1892) tarihli mazbatasına istinaden ta'yin olunmuştur⁴¹³⁹. Ordu Şeyhi Tekkesi'nde şeyh vekili, Maliye'de de kâtib olarak görev yapan M. Abdülazîz Efendi m.1899/h.1317 yılında meşihatden feragat ederek Gemlik'e taşınmış ve orada 1932 yılında vefat etmiştir⁴¹⁴⁰.

2. Hâfız Seyyid Muhammed Ziyaeddin Efendi: Hâfız Sadık Efendi'nin oğlu olup m.1846/h.1262 yılında İstanbul'da doğmuştur⁴¹⁴¹. Fatih Cami'i'nin müezzini ve Fatih Türbesi'nin türbedarı idi. Cami' avlusunda tesbih satardı. Şeyh M. Abdülazîz Efendi'nin feragati üzerine Cerrahî Asitanesi postnişini M. Rızaeddin Yaşar Efendi tarafından tac ve hırka giydirilip hilafet verildikten sonra Hâceğî Cami'i'ne imam-hatîb ta'yin edilmiş, Meclis-i Meşayih'in 14 Rebiu'l-evvel 1317 (22 Temmuz 1899) tarihli mazbatasına istinaden Hâceğî Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁴¹⁴². 8 ay meşihat hizmeti gördükten sonra vefat etmiş ve Fatih Cami'i hazîresine defnedilmiştir⁴¹⁴³. Ahmed Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâsı*'nda vefat tarihi 19 Şevval 1318 (9 Şubat 1901) olarak kayıtlıyken⁴¹⁴⁴ latin harfli mezar taşında 1327 yazılıdır. Oğlu Hâfız Hulûsî Efendi de babası gibi Fatih Cami'i'nde müezzinlik ve avluda tesbihcilik yapmış, 1938 yılında vefat etmiştir⁴¹⁴⁵.

⁴¹³⁷ İTNVD, 210.

⁴¹³⁸ CSRA, 188/821.

⁴¹³⁹ IST.MFT.MSH d.1770 s.220.

⁴¹⁴⁰ CSRA, 188/821.

⁴¹⁴¹ Erenden, a.g.e., 5/126; CSRA, 188/819.

⁴¹⁴² IST.MFT.MSH d.1773 s.106; Erenden, a.g.e., 5/126.

⁴¹⁴³ Erenden, a.g.e., 5/126.

⁴¹⁴⁴ Ahmed Muhyiddin Efendi, a.g.e., 67.

⁴¹⁴⁵ CSRA, 188/820.

3. (vekil) Ahmed Arif Hikmet Efendi: m.1871/h.1288 yılında⁴¹⁴⁶ Şumnu'da⁴¹⁴⁷ doğmuştur. 93 Harbi'nde (1877-1878) babası Hoca İdris Efendi ailesini yanına alarak İzmit'e göç etmiştir. Tahsil için İstanbul'a gelen Ahmed Arif Hikmet Efendi Karagümrük Cami'i'nde medresede okurken Cerrahî Asitanesi'nde Şeyh Yahya Galib Hayatî Efendi'ye intisab etmiştir. Tahsiline Fatih Medresesi'nde devam edip ders vekili Hoca Halis Efendi'den zahirî ilimlerde icazet almıştır. Bu esnada Asitane Şeyhi Muhammed Rızaeddin Yaşar Efendi tarafından meydancılık vazifesine ta'yin olunmuş, hilafet verildikten sonra Türbedar M. Ziyaeddin Efendi'nin dul kalan zevcesi Fatma Hanım'la evlenerek Hacegî Cami'i'ne imam-hatîb, tekkeye de şeyh vekili olmuştur⁴¹⁴⁸. Şeyh Muhzırbaşızade Seyyid Ali Ziyaeddin Efendi'nin 1917 yılında vefatıyla Cerrahî Asitanesi sertarîkliğiyle görevlendirilmiştir. Harbiye Nezareti'nde askerî kâtib idi. Demirkapı'daki Levazım Ambarı'nda müdürlük yapmış, İstanbul'un işgali esnasında Anadolu'ya geçmiş, ortaokul öğretmenliği, Kars'da okul müdürlüğü yapmıştır. Emekliye ayrılınca İzmit'in (Kocaeli, Kartepe) Arslanbey kasabasına yerleşmiş ve orada Mayıs 1944'de vefat etmiştir⁴¹⁴⁹.

4. Muhammed Sa'deddin TOKCAN: Şeyh Hâfız M. Ziyaeddin Efendi ile Fatıma Hanım'ın oğlu olup m.1895/h.1313 yılında doğmuştur. Babasının vefatında 6 yaşında olduğundan Meclis-i Meşayih'in 17 Rebiu'l-ahir 1319 (3 Ağustos 1901) tarihli mazbatasına istinaden verilen 22 Rebiu'l-ahir 1319 (8 Ağustos 1901) tarihli beratla üvey babası Ahmed Arif Hikmet Efendi niyabetinde Hacegî Tekkesi meşihati uhdesine tevcih olunmuştur⁴¹⁵⁰. 1959 yılında TCDD Cer Atölyesi ustabaşılığından emekliye ayrılmıştır⁴¹⁵¹.

⁴¹⁴⁶ CSRA, 188/818.

⁴¹⁴⁷ Erenden, a.g.e., 5/127.

⁴¹⁴⁸ IST.MFT.MSH d.1774 s.76; Erenden, a.g.e., 5/127-128.

⁴¹⁴⁹ CSRA, 188/818.

⁴¹⁵⁰ IST.MFT.MSH d.1774 s.76.

⁴¹⁵¹ CSRA, 188/819.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suriçi İstanbul'u (Nefs-i İstanbul) teşkil eden Fatih ilçesinde 2008 yılında yapılan son düzenlemeler neticesinde 57 mahalle teşekkül etmiştir. Çalışmamız esnasında İstanbul'un fethinden 1925 yılına kadar söz konusu mahallelerden 45'inde 260 tekkenin faaliyet gösterdiği tesbit edilmiştir. En çok tekke Ayvansaray (14), Seyyid Ömer (14), Cerrahpaşa (13) ve İskenderpaşa (13) Mahalleleri'nde görülürken Mimar Hayrettin, Nişanca ve Süleymaniye Mahalleleri'nde birer tekkeye rastlanmıştır. Hiç tekke tesbit edilemeyen 12 mahallenin ise umumiyetle Osmanlı devrinde gayrimüslim popülasyonunun yoğun olduğu (Şehsuvarbey, Muhsine Hatun gibi) veya ticaret merkezlerinin bulunduğu (Beyazıt, Demirtaş, Hoca Gıyasettin, Sururi, Tahtakale gibi) bölgeler olduğu anlaşılmaktadır.

Büyük tabii afetlerden şehrin mi'marî dokusu zarar görürken ahşap malzemeye inşa edilmiş birçok tekke de bu esnada ortadan kalkmıştır. 10 Temmuz 1894 günü meydana gelen deprem neticesinde yıkılan tekkeler Evkaf-ı Hümayûn'dan ve Hazine-i Hassa'dan gelen yardımlarla ihya edilmeğe çalışılmıştır. Günümüze ulaşan birçok kitabede bu imar faaliyetini işaret eden Sultan II. Abdülhamid tuğralarına rastlanmaktadır. 1500 evin yok olduğu 23 Ağustos 1908 Çırcır Yangını, 2300 evin ortadan kalktığı 23 Temmuz 1911 Aksaray Yangını, ertesini gün 334 evin yok olduğu Balat Yangını, 885 evin yandığı 3 Haziran 1912 İshakpaşa Yangını ve 31 Mayıs 1918 günü çıkarak Cibali, Fatih ile Altımermer'i küle çeviren büyük yangın şehrin tarihi dokusunda kalıcı hasar bırakmıştır. Balkan Harpleri'nden başlayarak işgal yıllarına kadar uzanan sancılı sürecin tesiriyle hakın yaşadığı iktisadî sıkıntılar yıkılan birçok tekkenin yeniden ihyasını imkânsız hale getirmiştir. O dönemde çekilmiş fotoğraflar şehrin bir harabeye döndüğünü göstermektedir. Meclis-i Meşayih yazışmalarında yangın mağduru birçok şeyhin sıkıntıya düştikleri, taamiyyenin kesilmemesi talebinde bulundukları, yeni imar planları hazırlanırken tekke arsalarının kaybolmamasına çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Kocamustafapaşa Hankahı ve Emir Buharî Tekkesi gibi kuruluşundan 1925 yılına kadar aynı tarîkata ev sahipliği yapanlar olduğu gibi uzun yıllar içerisinde aynı dergâhda farklı tarîkatlara mensub şeyhlerin meşihat sürebildiği de kaynaklardan ve mezar şahidelerinden anlaşılmaktadır. Bir şeyhin birden fazla tarîkatdan icazetli olduğu durumlar da mevcuttur. Tekkelerin şeyh listeleri gözden

geçirildiğinde nefis-i İstanbul'daki, yani bugünkü Fatih ilçesi sınırları içindeki dergâhlardan 108'inde Halvetî, 62'sinde Nakşibendî, 61'inde Kadirî, 45'inde Rıfâî, 24'ünde Sa'dî, 16'sında Bayramî, 13'ünde Celvetî, 6'sında Zeynî, 5'inde Bektaşî, 3'ünde Bedevî, 2'sinde Şazilî ve birinde Mevlevî şeyhinin hizmet gördüğü tesbit edilebilmiştir. 18 tekkede ise şeyhlerin mensub olduğu tarîkata dair bilgiye kaynaklarda rastlanmamıştır.

Cumhuriyetin ilanından 2 sene sonra tekke ve zaviyelerin faaliyetlerinin yasaklanmasıyla birlikte yeni bir dönem başlamış, vakfiyesinde ikametlerine dair hüküm bulunduğu takdirde ömr-i hayat şartıyla tekkelerin meşrûta kısımlarında şeyh ve ailesinin oturmasına müsaade edilirken zikir icra edilen tevhidhane/semahaneler hakkında farklı tasarruflar söz konusu olmuştur. Tekkelerin seddine dair 2 Eylül 1925 günü yayımlanan Bakanlar Kurulu kararında cami' ve mescid gayesiyle yapıldırılmış olup meşihat vaz' edilmesi sonrası tekke hüviyeti de kazanan mekânların yine cami'/mescid olarak kullanılması, okul yapılmaya müsait olanların da bu amaca hizmet edecek şekilde dönüştürülmesi hüküm altına alınmıştır. Dönemin gazetelerinden takip edildiği kadarıyla bu konuda kurulan komisyon Kadirîhane, Galata Mevlevîhanesi, Ertuğrul Tekkesi, Safvetî Paşa Tekkesi gibi büyük mekânların okul olarak kullanılmasını kararlaştırmıştır. Okul yapılmaya elverişli olmayan tekkelerin ise Evkaf Umum Müdürlüğü ma'rifetiyle satılarak elde edilecek gelirin köylere okul yapılması için kullanılması istenmiştir. Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun 30 Kasım 1925'de TBMM'de kabul edilip 13 Aralık 1925'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1950'li yıllara kadar İl Özel İdaresi'nce veya Vakıflar İdaresi'nce verilen tekke satışına dair gazete ilanlarına rastlanmaktadır. Bu ilanlarda mail-i inhidam kararı verilerek yıkılan ve enkazı satılan tekkeler de mevcuttur. Yeni hayata geçirilen uygulamalar tekkelerin gördüğü işlevin ikamesinin Maarif Vekâleti'ne bağlı okullar vasıtasıyla sağlanmasını hedeflemektedir. 1932 yılından itibaren açılmaya başlanan halkevleri de tekkelerin bıraktığı boşluğu doldurmaya matuf bir teşebbüs olarak ortaya çıkmıştır. Unkapanı'ndaki Şazilî Tekkesi, Tophane'deki Kadirî Tekkesi, Kasımpaşa Mevlevîhanesi gibi mekânların muhtelif spor kulüplerine tahsis edilmesi ve kitlelerin futbol, güreş gibi spor faaliyetlerine yönlendirilmesi yeni dönemin uygulamalarından biri olmuştur.

İstanbul'un suriğinde tesbit edilebilen 260 tekkeden 101'i 2000'li yıllara gelindiğinde hiç iz kalmayacak şekilde ortadan kalkmıştır. Satılan arsaların üzerine özel şahıslarca, kamu tarafından istimlak edilenlerin (Ordu Tekkesi gibi) yerine de devlet tarafından muhtelif binalar inşa edilmiştir. Yıkılan bazı tekkelerin meşrutalarının yerine şeyh ailelerince yeni konutlar yaptırılmıştır. Halıcılar köşkü civarındaki Feyzullah Efendi Tekkesi'nin arsasına inşa edilen Tanrıyar Apartmanı, Şehremini/Yayla'daki Kelâmî Tekkesi'nin arsasına yaptırılan Kelâmî Dergâhı Apartmanı bunlara örnek gösterilebilir.

1925'den itibaren geçen bir asra yakın sürede birçok tekke tamir edilemediğinden çökerek arsa halini almıştır. Son şeyhlerin vefat edip ailelerinin ayrılması sonucu tekkelerin sahipsiz kalması da bu süreci hızlandırmıştır. 1950 sonrası İstanbul'a göçün artması sonucu Kocamustafapaşa, Dırağman, Karagümrük, Mevlânakapı, Cerrahpaşa, Silivrikapı gibi birçok semtte ahşap evlerin yerini apartmanlar almıştır. Bu apartmanların arasına sıkışan tekkeler de fazla dayanamayıp zamanla ortadan kalkmıştır. 78 tekkenin sadece türbe veya hazîresi bugüne intikal edebilmiştir. Nakşidil Valide Sultan, Sultan Abdülmecid ve Sultan II. Mahmud Türbeleri kârgir binalar olduklarından ayakda kalabilirken yıkılan ahşap türbelerin bir kısmı mahalle sakinlerince derme çatma betonarme türbelere dönüştürülmüş, birçoğu da yatır halini almıştır. Etrafı tekkeye dönüştürülen, fetih şehidlerine veya sahabelere atfen yaptırılmış türbeler de halkın teveccühüyle kaybolmaktan kurtulabilmiştir. Şehremini'ndeki Ümmî Sinan Dergâhı yıkılıp arsa haline gelmesine rağmen hazîresinde bulunan Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin kabri "Oruç Baba" olarak meşhur olmuş, Ramazan'ın ilk günü insanların iftarını açmak için akın ettiği bir ziyaretgâh halini almıştır.

Fatih ilçesi sınırları içerisindeyken yok olan 131 tekkeden bir kısmının arsasına bina inşa edilmiş, bir kısmının üstünden yol geçmiş, yeri boş kalanlar da otoparka dönüşmüştür. 1946 yılında Kızılelma Caddesi açılırken Fenayî Mehmed Efendi Tekkesi ile Şerbetdar Tekkesi'nin arsası istimlak edilip yola dahil edilmiş, hazîreleri de bu esnada yok olmuştur. 1956-1957 yıllarında Millet Caddesi genişletilip bulvara dönüştürülürken birçok tarihi eser ortadan kalkmıştır. Haseki civarındaki Zıbın-ı Şerîf Tekkesi ile Şehremini'ndeki Deniz Abdal Tekkesi de yıkılmış ve bir daha yaptırılamamıştır. 1918'de yanan Fındıkzade Tekkesi'nin hazîre ve arsası üzerinden de Millet Caddesi geçirilmiş, biraz iç tarafda tahsis

edilen yeni arsaya 2008-2014 yılları arasında Fındıkzade Cami'i inşa edilebilmiştir. Aynı yangında ortadan kalkan Emîr Buharî Tekkesi'nin tevhidhanesinin yerine mi'marî kıymeti olmayan betonarme bir cami' inşa edilmiştir. 1990 yılında yanan Ceylanlı Tekke'nin yerine 1992 yılında yaptırılan cami' de garip bir mi'mariye sahiptir. Yedikule Uşşakî Tekkesi'nin yerine inşa edilen Uşşakî Cami'i ve Koruk Tekkesi yerine inşa edilen Pîrî Mehmed Paşa Cami'i de üslûb problemi yaşayan ma'bedlerdir.

Belediye tarafından tekke arsaları üzerine inşa edilen semt konaklarının da otantik mimariye dikkat edilmeden inşa edildiği görülmektedir. Vanî Tekkesi ile Kabakulak Tekkesi arsalarına inşa edilen semt konakları tarihî tekke binalarının yeniden ihyasını imkânsız hale getirmiştir. Edirnekapısı civarındaki Ayşe Hatun Tekkesi'nin arsasına çocuk kütüphanesi inşa edilirken Sarmaşık Tekkesi karakol haline getirilmiştir.

Kılınccı, Kadızade, Tahir Ağa, Altuncuzade, Yıldız Dede, Balâ ve Mirahur Tekkeleri 2022 yılında acilen restorasyon faaliyeti başlamadığı takdirde ortadan kalkması muhtemel dergâh yapılarıdır.

Tekkelerle aynı bünyede bulunan veya meşihat vaz' edilmesi suretiyle tevhidhane işlevi görmüş Hacegî Cami'i, Emir Buharî Cami'i, Başcı Mahmud Cami'i, Kefevî Cami'i, Dırağman (Tercüman Yunus) Cami'i, Zeyrek Cami'i, Manisalı Mehmed Paşa Cami'i, Şeyh Süleyman Mescidi, Şeyh Raşid Efendi Cami'i, Ceylanlı Tekke Cami'i, Harbi Mescidi, Ca'fer Ağa Cami'i, Kocamustafapaşa Cami'i, Akbıyık Cami'i, Ramazan Efendi (Bezirgân) Cami'i, İbrahim Paşa (Muhsine Hatun) Cami'i, Havuzlu Mescid, Balî (Balâ) Süleyman Ağa Cami'i, Tarsus Tekkesi Cami'i, Karagöz (Sa'dullah Çavuş) Cami'i, Sokullu Mehmed Paşa Cami'i, Küçük Ayasofya Cami'i, Dülgerzade Cami'i, Tahir Ağa Cami'i, Derviş Ali Cami'i, Hekimoğlu Ali Paşa Cami'i, Lokmacı Dede Cami'i, Koğacı Dede Cami'i, Feyziye Cami'i, İvaz Efendi Cami'i, Mehmed Ağa Cami'i, Boyalı Mehmed Paşa Cami'i, Hacı Beşir Ağa Cami'i, Fenarî İsa Cami'i ve Kara Nohud Cami'i'nin aralarında bulunduğu 71 cami' bugün de ibadete açıktır.

Birçok tekkenin restorasyon veya rekonstrüksiyon usûlüyle ihyası 2000'li yıllarda hızlanmıştır. Ahmed Kâmil Efendi (Şeyh Türlü) Tekkesi, Beşikçizade Tekkesi, Kuşadalı Tekkesi, Unkapanı'nda Seyyid Ahmed Buharî Tekkesi,

Ayvansaray'da Emîr Buharî Tekkesi, Kadırğa'da Özbekler Tekkesi, Ayasofya yanındaki Nazikî ve Erdebilî Tekkeleri, Kadem-i Şerîf Tekkesi, Abdal Ya'kûb Tekkesi, Ümm-i Ken'an Tekkesi, Hindîler Tekkesi, Kırkağaçlı Mehmed Emin Efendi Tekkesi, Osman Keşfi Efendi Tekkesi, Cerrahî Asitanesi, Körükçü Tekkesi, Sinaneddin Yusuf Tekkesi, Kaygusuz Tekkesi, Bayrampaşa Tekkesi, Musa Safvetî Paşa Tekkesi, Pazar Tekke, Feyziye (Küçük Efendi) Tekkesi ve Kocamustafapaşa Sünbülî Hankahı ihya faaliyetleriyle mi'marî üslûbunu muhafaza edebilen örneklerdir.

Tekke binaları yeniden inşa edilse dahi işlev kazandırılma problemi devam etmektedir. Yürürlükte olan 677 sayılı Kanun sebebiyle tasavvufî faaliyetler resmen gerçekleştirilememekte, ihya edilen dergâh binaları aslî fonksiyonuyla alâkasız birçok vakıf/dernek tarafından kullanılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tekke binalarını tahsis ederken vakıf hukukunun bir gereği olarak vakfiyelerdeki hükümlere azami hassasiyet göstermesi, sürekli denetim yapması, tevhidhane binalarına ayakkabıyla girilmemesinin sağlanması ve en azından mescid olarak kullanılmasına yönelik kararlar alması önem arz etmektedir.

Tekkelerin kapatılması ve tasavvufî faaliyetlerin sınırlandırılmasının sonucunda Türkiye toplumunda dinî hayatın görünürlüğünde dönüşüm gerçekleşmiştir. Tek parti dönemindeki dinî hayata yönelik müdahaleler Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle azalıp nisbî bir rahatlamayı beraberinde getirmiş, metruk vaziyetdeki cami'lerin yeniden inşası hız kazanmıştır. Bu rahatlama kültür hayatına da yansımış, tasavvufî konulara odaklanan gazete ve dergilerin sayısı artmış, tasavvufî sahada birçok kitap basılmıştır. Hacı Bektaş-ı Velî, Mevlâna, Yunus Emre gibi tasavvufî şahsiyetlerin devletin de desteklediği organizasyonlar vasıtasıyla anılmasına devam edilmiştir. Kültür Bakanlığı'na bağlı kurulan İstanbul'daki Tarihî Türk Müziği Topluluğu ile Konya'daki Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu devletin bu alana ehemmiyet verdiğinin bir göstergesidir.

Tekkeler seddolanmış olsa da şeyhler ve dervişlerin hayatiyeti sürmüştür. Birçoğu sahip oldukları mesleği devam ettirip iaşelerini temin etmeğe gayret etmişlerdir. Tasavvufî faaliyetden tamamen uzaklaşıp seküler bir hayat tarzını benimseyenler görülsede çoğu geçmişten getirdiği kadim kültürü gelecek nesillere aktarmanın yollarını aramışlardır.

Hukukî durumun sonucu olarak içine kapanan ve dar çerçevede geleneğe bağlı olarak tasavvufî neşveyi sürdürmeğe çalışan gruplar olabildiği gibi insanların ma'nevî ihtiyaçlarının tesiriyle sosyal yardım veya eğitim faaliyetlerine odaklanarak vakıf/dernek statüsünde teşekkül eden ve geniş toplum kesimlerine yayılan dinî oluşumlar da ortaya çıkmıştır. Kendi mecrasında faaliyetlerini sürdürenlerin aksine halkın dinî duygularını suistimal edip maddi menfaat peşine düşen insanlar/sahte şeyhler/topluluklar da ortaya çıkmıştır

Tekkelerin seddolanmasının üzerinden bir asır geçtikten sonra bu müesseselerin bıraktığı boşluğun gerek kültürel hayatta gerekse dinî hayatta doldurulamadığı aşikârdır. İmam-hatib okulları, Kur'an Kursları ve ilahiyat fakülteleri açılmasına rağmen ma'neviyata dair ihtiyaç sürmektedir. Seküler alanda da durum bundan farksızdır. Sokak aralarında açılan kahvehaneler, spor kulüpleri, san'at atölyeleri, semt konakları ve köy/mahalle dernekleri de tekkelerin yerini alamamış, toplumun ahlâkî terakkisine hizmet etmekten ziyade boş vakitlerin geçirildiği mekânlar halini almıştır. Artık dünya değişmiş, toplumların değer yargıları farklılaşmış, 100 sene evvelki refleksler de dönüşüme uğramıştır. Geline safhada tekkelerin hukukî statüsünün yeniden gözden geçirilmesi, sapkınlıklara mani olacak Meclis-i Meşayih benzeri özerk/düzenleyici kurullar vasıtasıyla tasavvufî hayata hukukî statü kazandırılması, fıkıhla sınırlandırılmış dinî alan yerine toplumu kuşatan ma'neviyat ve ahlâk merkezli bir din tasavvuruna yönelmesi sosyal dayanışmayı ve millî bütünlüğü pekiştirecektir.

KAYNAKÇA

- "31 Mayıs 1918 tarihindeki yangında harap olan tekkeler". *Muhibban Dergisi* 3 (22 Safer 1336).
- Abdûlbaki (Gölpınarlı). *Melâmîlik ve Melâmiler*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1931.
- Abdûlmecîd Hânî. *Hadâiku'l-Verdiyye (Nakşi Şeyhleri)*. terc. M. Emin FİDAN. İstanbul: Semerkand Yayınevi, 2011.
- Ahmed Bâdî Efendi. *Riyâz-ı Belde-i Edirne*. haz. Niyazi Adıgüzel-Raşit Gündoğdu. İstanbul: Trakya Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Ahmed Cevdet Paşa. *Tarih-i Cevdet*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1309.
- Ahmed Lûtfî Efendi. *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Ahmed Muhyiddin Efendi. *Tomâr-ı Tekâyâ*. İstanbul: Tophane Kâdirîler Âsitânesi Özel Kütüphanesi, fotokopi nüsha.
- Ahmed Safî. *Sefînetü's-Safî*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, 2096.
- Ahmed Sırrî el Bedevî. *Notlar*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, 1287.
- Ahmed Yesevî. *Tercüme-yi Dîvan-ı Ahmed Yesevî*. müt. el-Hac Hasan Şükrî. İstanbul: Hürriyet Matbaası.
- Akdağ, Mustafa. *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 3. Baskı, 1979.
- Akman, İbrahim Hakkı. *Lârende / Karaman Kenti Osmanlı Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi (1600-1839)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Aktaş Baycar, Yüksel. *II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sûr-ı Hümayûnu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Aktepe, Münir. "Çorlulu Ali Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/370-371. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Albayrak, Sadık. *Son Devir Osmanlı Uleması*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996.
- Ali Fahri. *Emel Yolunda Kandil ve Muhtar Paşa*. haz. Yücel Yiğit-Mehmet Narlı. Ankara: Hitabevi Yayınları, 2015.
- Ali Rıfat Bey- Rauf Yekta Bey- Zekâizade Ahmet Bey- Dr. Suphi Bey. *Türk Musikisi Klasiklerinden İlâhîler*. İstanbul: İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, 1931.
- Altan, Çetin. "Saksı Çiçekleri". *Milliyet Gazetesi* (6 Ekim 1964).
- Arı, Osman Sacid. *Meclis-i Meşâyih Arşivi'ne Göre Hicrî 1296-1307 (Miladî 1879-1890) Yılları Arasında Osmanlı Tekkelerinde Ortaya Çıkan Problemler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

- Âsitane-i Aliyye ve Bilâd-ı Selâse'de Ka'in El-an Mevcud ve Muhterik Olmuş Tekyelerin İsim ve Şöhretleri ve Mukabele-i Şerife Günleri.* (tahmini 1240/1256). Fotokopi nüsha, Şahsi arşiv.
- Aslan, Mehmet. *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri.* İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 2008-2011.
- Aslan, Üzeyir. *XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şairlerinden Nehcî Mustafa Dede.* İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Aşçıdede Halil İbrahim. *Geçen Asrı Aydınlatan Kıymetli Vesikalardan Bir Eser, Hatıralar.* haz. Reşad Ekrem Koçu. İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi Kütüphanesi, ty.
- Âşık Paşazade. *Osmanoğulları'nın Tarihi.* haz. K. Yavuz-M.A.Y. Saraç. İstanbul: Koç Kültür Sanat Tanıtım A.Ş. Yayını, 2003.
- Aşkar, Mustafa. *İskilipli Şeyh Muhyiddîn Yavsî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı.* Ankara: Vera Yayınları, 1996.
- Atlansoy, Kadir. "Edebiyat Tarihi Kaynağı Olarak Bursa Vefeyâtnâmeleri I. Mehmed b. Sa'dî'nin Bursa Vefeyâtı", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 18 (1998). 47-67.
- Âyânoglu, F. İsmail. "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitâbeleri". *Vakıflar Dergisi* 4 (1958), 193-208.
- Ayanoğlu, Fazıl. "Tahrip Edilen Eski Eserler Serisi, Lutfî Efendinin Mezarı". *Vakıflar Dergisi* 9, (1982), 261-268.
- Aydın, Mehtap. *Bîçâre Dîvânı İnceleme-Metin.* Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Aygün, Necmettin. "Aksaray'daki Konar-Göçer Topluluklardan Şerefli Aşireti (1830-1845)". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (2017), 238-250.
- Aynur, Hatice. "Saliha Sultan'ın Düğün Töreni ve Şenlikleri", *Tarih ve Toplum Dergisi* 11/61 (Ocak 1989), 30-39.
- Ayvansarâyî Hüseyin Efendi-Alî Sâtî' Efendi-Süleymân Besîm Efendi. *Hadîkatü'l-Cevâmî'*. haz. A. Nezih Galitekin. İstanbul: İşaret Yayınları, 2001.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı. *Fatih Devri Mimarisi.* İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, 1953.
- Azamat, Nihat. "Kuşadalı İbrâhim Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 26/468-470 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/468.
- . "Olanlar Şeyhi İbrahim Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 21/298-300. Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Bâkır, Mehmed. "Buhara Tekkesi ve Mescidi". *İstanbul Ansiklopedisi.* 6/3099. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- Baldırzade Selîsî Şeyh Mehmed. *Ravza-i Evliya.* haz. Mefail Hızlı-Murat Yurtsever. Bursa: Arasta Yayınları, 2000.
- Bandırmalızade es Seyyid Ahmed Munîb Üsküdarî. *Mecmuâ-i Tekâyâ.* İstanbul: Âlem Matbaası, 1307.

- Barkan, Ömer Lütfi – Ayverdi, Ekrem Hakkı. *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri, 953 (1546) Târihli*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, Baha Matbaası, 1970.
- Basîretçi Ali Efendi. *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekayi-i Mühimme*. haz. Nuri Sağlam. İstanbul: Kitabevi Yayınları, Kasım 1997.
- Baş, Derya. *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarîkatı ve İstanbul'da Bedevilik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Baş, Derya. *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarîkatı ve İstanbul'da Bedevilik*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008.
- Baş, Derya. *Yirminci Asırda Rindmeşrep Bir Bedevi Şeyhi Rami Efendi, Çağına Tanıklığı ve Tasavvuf Anlayışı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019.
- Başar, Serhat. *Osmanlı Şeyhülislamı*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2017.
- Bayramoğlu, Fuat. *Hacı Bayram-ı Veli-Yaşamı, Soyu, Vakfı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, 1989.
- Benli, Ali. "Üsküdar Kadısı Ali Nureddin Yüce ve Kasîde fî Esmâi's-Süver Tercümesi". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2013), 67-86.
- Birinci, Ali. *Tarihin Gölgesinde: Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2001.
- Bostancıoğlu, Salim. *Üsküdar Dergâhları*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2003.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. haz. M.A. Yekta Saraç. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, 2016.
- Büyükkaksoy, Kâzım. *Yüce Veliler, Hak Yolunun Önderleri*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Büyükseçgin, İsmail. "Tahir Ağa Tekkesi". *Turing Dergisi* 385 (Mart 2016), 50-55.
- Canatar, Mehmet. *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 1009-(1600)*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, 2004.
- Cebecioğlu, Ethem. "Bir Şehâdetin Hikayesi Es'ad Erbilî Hazretleri (ks) (3-4 Mart 1931) – 1", *Altınoluk Dergisi* 361 (Mart 2016).
- Ceyhan, Semih. *Üç Pîrin Mürşîdi*. İstanbul: İSAM Yayınları. 2015.
- Ceylan, Hasan Hüseyin. "İbrahim Hakkı KONYALI Anlatıyor:Tekkeler Türbeler ve Kimi Mescidler Kapatılınca Yüzbinlerce Kur'an ve Dini Eser Çürümeye Terkedilmişti". *Cumhuriyet Dönemi Din/Devlet İlişkileri*. İstanbul: Rehber Yayıncılık, 6. Baskı, Mart 1992.
- Clayer, Nathalie – Vatin, Nicolas, "Un établissement de Derviches Stambouliotes. Le Tekke d'İmrahor". *Anatolia Moderna - Yeni Anadolu* 6 (1996), 31-82.
- Çağman, Filiz. "Baba Nakkaş". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/369-370. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Çakır, Adalet. *Geydim Hırkayı, Safer Efendi'nin Sohbetleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- _____ *Mehmed Rif'at Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye Adlı Eserinin Işığında Anadolu'da Kadirîlik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.

- Çalikoğlu, M. Asım. *Sümbül Efendi ve Merkez Efendi'nin Resimli Hayatı ve Hüviyetleri*. İstanbul: Nurgök Matbaası, 1957.
- Çankaya, Mücellidoğlu Ali. *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*. Ankara: Mars Matbaası, 1968-1969.
- Çankırılı Hacı Şeyh oğlu Ahmet Kemal. *Görüp İştittiklerim*. Çankırı: Çankırı Matbaası, 1932.
- Çarıklı, Mehmed. "Beşir Gazi", *İstanbul Ansiklopedisi*. 5/2602. İstanbul: Koçu Yayınları, 1961.
- Çetin, Atillâ. "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika". *Vakıflar Dergisi* 13 (1981), 583-590.
- Çetin, Nuran. *Eyüp Tekkeleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2012.
- Çobanoğlu, Ahmet Vefa. "Râkım Efendi Medresesi ve Türbesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34/430-431. Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- Dal, Fahrettin. *Fahreddin Erenden'in Tasavvufi Görüşleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Danişmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972.
- Defterdâr Sarı Mehmed Paşa. *Zübde-i Vekâyi'ât, "Hikâye-i garîbe-i ahvâl-i Şeyh Ma'nevî" (tahlil ve metin)*. haz. Abdülkadir Özcan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Değerli, Ayşe – Temel, Eşref – Şahin, Bekir. *Vesâik-i Bektaşîyan*. Konya: Çizgi Yayınevi, 2015.
- Demirel, Esin. "Vakıflar İdaresinin Günümüze Ulaştırdığı Bir Ahşap Yapı Keşfi Osman Efendi Tekkesi". *Vakıflar Dergisi* 21 (1990), 115-128.
- Demirel İşli, Esin. *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Demirtaş, Hasan. "Nakşibendîlik'in Anadolu'da Ortaya Çıkışının Belgesi: Şeyh Hâce İshak er-Rumî Vakfiyesi". *Vakıflar Dergisi* 50 (Aralık 2018), 23-45.
- Dersaadet Tekâyâ ve Zevâyâ Ta'amiyye Defteri*. (1308-1311).
- Derviş Ahmed Âşıkî. *Aşıkpaşazade Tarihi, Tevârihi Âli Osman*. haz. Ayşenur Kala. İstanbul: Kamer Yayınları, 2013.
- Derviş Ahmed Peşkârî, *Tayyibetü'l-Ezkâr*, sdş. Ubeydullah Küçük. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1979.
- Devrim, Şirin. *Şakir Paşa Ailesi, Harika Çılgınlar*. ter. Semra Karamürsel. İstanbul: Milliyet Yayınları, 2. Baskı, 1996.
- Doğramacı, Baha (toplayan). *Kemâlî Divanı'ndan Aşk Sızıntıları*. İstanbul: Divan Matbaacılık, 1977.
- Dümer, Yekta. *Hak ve Hakikat Yolcularını İrşad, Hz. Abdülhay Öztoprak (K.S.) Efendi'nin Hayatı, Dersleri*. İstanbul: Ünsal Yayınevi-Sinan Yayınevi, 1980.
- Ebüssüudoğlu, Süud Yavı. *Şair Mustafa Zekâi*. İstanbul: CHP Şehremini Halkevi Neşriyat, Osmanbey Matbaası, 1941.

- Emin Efendi. *Osmanlı Hayatından Kesitler, Menâkıb-ı Kethüdâzâde El-Hac Mehmed Ârif Efendi*. haz. H. Gürkan-H. M. Yücer. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2009.
- Enfî Hasan Hulûs Halvetî. *Tezkiretü'l-Müteahhirîn (XVI. ve XVIII. Asırlarda Yaşayan Velîler ve Deliler)*. haz. M. Tatcı-M. Yıldız. İstanbul: H Yayınları, 2014.
- Er, Şaban. *Melâmîlik ve Osmânî Devri Melâmîleri*. İstanbul, Kutupyıldızı Yayınları, 2015.
- Erdoğan, Abdülkadir. *Fatih Mehmed Devrinde İstanbul'da Bir Türk Mütefekkeri Şeyh Vefa*. İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, 1941.
- Ergin, Osman Nuri. *İstanbul'un Sokak ve Cadde Adları*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, OE_yz_1850.
- _____ *Türk Şehirlerinde İmarat Sistemi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1939.
- _____ *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Kültür Yayınları, 1977.
- Ergiydiren, Özcan. *Hayâli Cihan Değer*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2009.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. *Türk Musikisi Antolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Rıza Koşkun Matbaası, 1942-1943.
- Ertan, Ahmed Bedii. "Mimar Şeyh Ahmet Talatı Efendi, Eserleri ve Hayatı". *Tarih Dünyası Dergisi* (Ağustos 1954), 846-851.
- Erünsal, İsmail E. "Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/173. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- _____ *XV-XVI. Asır Bayrâmî-Melâmîliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman El-Askerî'nin Mir'âtü'l-İşk'ı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- _____ "Tâcîzâde Câfer Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/353-356. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Es'ad Efendi. *Üss-i Zafer*. haz. Mehmet Arslan. İstanbul: Kitabevi Yayınevi, 2005.
- Esin, Emel. "Merkez Efendi (h.870/1465 Sıraları-959/1551) ile Şâh Sultan Hakkında Bir Hâşiye". *Türkiyat Mecmuası* 19 (1977), 65-92.
- Evcimen Salıcı, A. Filiz (haz.). *Şahende Hanım'ın Sûzîşli Hatıraları*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Evliya Çelebi. *Seyahatname*. haz. Orhan Şaik Gökyay vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Eyice, Semavi. "Âşık Paşa Camii". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/3-5. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- _____ "Bezîrgânbaşı Camii". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/104-105. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- _____ "Çukur Hamam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/385-387. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- _____ "Fenârî İsâ Camii". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/337-339. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- _____ "İmrahor İlyas Bey Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/228-231. Ankara: TDV Yayınları, 2000.

- _____ "İstanbul'da Koca Mustafa Paşa Cami'i ve Onun Osmanlı-Türk Mimarîsindeki Yeri". *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi* 5/8 (Eylül 1953), 154-156.
- _____ "İstanbul'un Kaybolan Eski Eserlerinden Fatma Sultan Cami'i ve Gümüşhaneli Dergâhı". *İktisat Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. S. F. Ülgener'e Armağan*. 43 (1987), 475-511.
- _____ "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihî Eserleri". *Tarih Dergisi* 26 (1972), 130-135.
- _____ "Kariye Camii". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/495-498. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- _____ "Kaybolan Bir Tarihi Eser, Şeyh Murad Mescidi". *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi*. 17/22 (1967), 111-130.
- _____ "Kefeli Mescidi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 4/517-518. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____ "Şeyh Süleyman Mescidi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 7/172. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____ "Toklu Dede Mescidi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 7/272-273. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____ "Üçler Mescidi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7/334. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- Eyice, Semavi - Tanman, M. Baha. "Sancakdar Hayreddin Mescidi ve Tekkesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6/448. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- Fatih Mehmet II Vakfiyeleri*. Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1938.
- Galitekin, Ahmed Nezih. *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2003.
- _____ "Seyyid Nizam Hazretleri, Hayatı ve Dergâhı", *Seyyid Nizam Hz. ve Seyyid Nizam Külliyesi*. ed. Kâmil Büyüker. 61-211. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2018.
- "Genç Oğlanlar Tekkesi Yıktırılıyor". *Yeni Sabah Gazetesi* (5 Eylül 1956)
- Gencer, Bedri. "Konyalı Büyük Alim Ahmed Tahir Özyazıcı". *Merhaba Gazetesi. Akademik Sayfalar İlavesi* 33 (2016), 497-504.
- Giridî Resmî Ali Baba, *Üyünü'l-Hidaye*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, 00027.
- Goloğlu, Mahmut. *Milli Mücadele Tarihi II Sivas Kongresi*. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Gökbilgin, M. Tayyib. *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1952.
- Gökbulut, Süleyman. "Oğlan Şeyh İbrahim Efendi ve Bazı Tasavvufi Görüşleri". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/22 (2012), 253-280.
- Gökman, Muzaffer. *Murat Molla, Hayatı, Kütüphanesi ve Eserleri*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1943.

- Göktürk, Hakkı. "Bâlâ Cami'i ve Tekke, Türbe, Sebîl ve Çeşmeleri". *İstanbul Ansiklopedisi*, 4/1958. İstanbul: Koçu Yayınları, 1960.
- _____ "Başçı Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*. 4/2176. İstanbul: Koçu Yayınları, 1960.
- _____ "Çobançavuş Mescid". *İstanbul Ansiklopedisi*. 8/4049. İstanbul: Koçu Yayınları, 1966.
- _____ "Dırağman Cami'i". *İstanbul Ansiklopedisi*. 8/4540-4541. İstanbul: Koçu Yayınları, 1966.
- _____ "Ekmel Tekkesi", *İstanbul Ansiklopedisi*. 9/4980. İstanbul: Koçu Yayınları, 1968.
- _____ "Emir Buharî Tekkesi ve Mescidi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 9/5089. İstanbul: Koçu Yayınları, 1968.
- _____ "Etyemez Tekkesi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 10/5395-5396. İstanbul: Koçu Yayınları, 1971.
- _____ "Evrenos Dede Türbesi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 10/5430. İstanbul: Koçu Yayınları, 1971.
- _____ "Gavsî Mustafa Efendi Tekkesi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 11/6015. İstanbul: Koçu Yayınları, 1971.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 2. Baskı, 1983.
- Göncüoğlu, Süleyman Faruk. "Harbi Mescid". *Tarih ve Medeniyet* 38 (Mayıs 1997), 63-65.
- Güleç, İsmail. *Orta ve Kuzey Yunanistan Tekke ve Türbeleri*. İstanbul: Vakar Vakıf Araştırmaları Yayınları, 2019.
- Gülman, M. Rami. *Hayat-ı Ramî*. Manisa: Manisa Bedevî Tekkesi Kütüphanesi, el yazması, ty.
- Gündoğdu, Cengiz. *Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivasî*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- _____ "Halvetiyye Tarikatı Şemsiyye Kolu Meşâyihî ve Şemsî Dergâhı Son Post-nişini Hüseyin Şemsi (Güneren)". *EKEV Akademi Dergisi* 6/10 (2002 Kış), 53-71.
- Günergun, Feza – Kadioğlu. Sevtap. "İstanbul Üniversitesi'nin Yerleşim Tarihçesi Üzerine Notlar". *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*. 8/1 (2006), 135-163.
- Gündüz, Filiz. "Mehmed Ağa Külliyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/431-432. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Gündüz, İrfan. *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddîn (KS), Hayatı-Eserleri-Tarîkat Anlayışı ve Halidiyye Tarîkatı*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1984.
- Güven, Mustafa Salim. *Ebu'l-Hasan Şazilî ve Şazilîlik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999.
- Güzel Erdoğan, Esra. "Şah Sultan Cami'i". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 7/125. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- Habîb. *Hat ve Hattâtân*. Kostantiniyye: Matbaa-i Ebu'z-ziya, 1306.

- Hacı İsmail Beğzade Osman Beğ. *Mecmuâ-i Cevâmi'*. Dersaadet: Karabet ve Kasbar Matbaası, 1304.
- Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî. *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*. haz. Ramazan Ekinci. İstanbul: Buhara Yayınları, 2013.
- _____. *Hadîkatü'l-Cevâmi'*. Mustafa Râkım Hattı. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 8872, istinsah tarihi: 1231/1815
- _____. *Hadîkatü'l-Cevâmi'*. haz. Süleyman Besim. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 202.
- _____. *Hadîkatü'l-Cevâmi'*. nşr. Seyyid Ali Sâtî'. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281
- _____. *Mecmuâ-i Tevârih-i Ayvansarayî*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı, 1179, Nr.1565.
- Hâfız Muhammed Murad bin Abdülhalim en Nakşibendî. *Ma-hâzar, Şerh-i Pend-i Attâr*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1260.
- Hamarat, Zehra. *Bayramiyye Tarikatı Menakıbı, Hacı Bayram Veli ve Halifeleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Haskan, Mehmet Nermi. *Eyüpsultan Tarihi*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayını, ty.
- _____. *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2001.
- Hattatoğlu, Muhiddin. "İstanbul Silivrikapı'da Topçubaşı Balâ Süleyman Ağa Mimarî Manzumesi". *Vakıflar Dergisi* IV (1958), 183-191.
- Hoca Sadettin Efendi. *Tâcü't-tevârih*. haz. İsmet Parmaksızoğlu. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.
- Hocazade Ahmed Hilmî. *Hadîkatü'l-Evliya*. İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1318.
- _____. *Hadikatü'l-Evliyâ (Evliyalar Bahçesi)*. ter. Yakub Kenan. İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu, 1966.
- Hüseyin Fahreddin el Mevlevî. *Müntehabat-ı Fahrî*. haz. M. Akkuş -A. İslamoğlu-A. Adak. Ankara: Mevlânâ Kültür ve Sanat Vakfı Yayını, 2010.
- Hüseyin Vassaf. *Dîvân*. haz. İsmail Kasap vd. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 2012.
- _____. *Kemal-name-i İsmail Hakkî*. haz. Murat Yurtsever. Bursa: Arasta Yayınları, 2000.
- İbrahim Hâs. *Menâkıb-nâme-i Hasan Ünsî*. haz. Mustafa Tatcı. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002.
- İhtifalci Mehmed Ziya Bey. *Yenikapı Mevlevihanesi*. haz. M. A. Karavelioğlu. İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.
- "İhyası İsteniyor", *Vatan Gazetesi* (9 Eylül 1956).
- İlgürel, Mücteba. "Abaza Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/11-12. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- İlter, Feyza - Kara Pilehvarian, Nuran. "Fatih Fevzipaşa Caddesi'nin Açılışı ve İstanbul'un Kentsel Gelişimindeki Yeri". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 11 (Bahar 2018), 263-291.

- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Hoş Sadâ, Son Asır Türk Musikişinasları*. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 1958.
- _____. *Son Asır Türk Şairleri (Kemalü's Şuara)*. haz. Müjgân CUNBUR vd. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999-2002.
- _____. *Son Hattatlar*. İstanbul: Maarif Vekaleti, Maarif Matbaası, 1955.
- İpşirli, Mehmet. "Abdülvehhab Efendi, Yasincizade". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/285-286. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- _____. "Ferhad Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/383-384. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- _____. "Lütfi Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/234-236. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- İrtem, Süleyman Kâni. "Saray ve Babîâlî'nin İçyüzü". *Akşam Gazetesi* (8 Haziran 1937), 10.
- İsmail Hakkı (Uzunçarşılı oğlu). *Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*. İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları, 1932.
- İsmâil Hakkı Bursevî. *Tamâmü'l-Feyz fî Bâbî'r-Ricâl*. haz. Ramazan Muslu-Ali Namlı. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020.
- İsmail Hakkı Üsküdarî. *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*. haz. Bedi N. Şehsuvaroğlu. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1976.
- İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*. BOA, Kamil Kepeci Tasnifi, Nr.6290/1.
- İşlek. Ali Emre. *Osmanlı Devleti'nde Hindî Tekkeleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- İşli, Emin Nedret. "Bir Şeyh Efendinin Not Defteri'nden". *Dergâh Dergisi* 45 (Kasım 1993), 22-23.
- İşli, H. Necdet - Çağlar, Yusuf. *Kelâmî Dergâhı, Bir Dergâhın İhyası ve İnşası İçin*. İstanbul: Zaman Kitap, 2015.
- Kabakçı, Yusuf. *Dildâr-ı Şemsî*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kâhyaoğlu, Baha. "Aydınoğlu Dergâhı", *İstanbul Ansiklopedisi*. 3/1520-1526. İstanbul: Koçu Yayınları, 1960.
- Kara, İsmail. "Mehmet Şerefettin Yaltkaya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/308-310. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- _____. "Meşayih, Ulema-Tarikat Münasebetleri ve Şeyhlik Yapmış Beş Zatın Kendi Kaleminden Terceme-i Hali". *Kutadgubilig Dergisi* 1 (Ocak 2002), 185-214.
- Kartal, Büşra. *Mehmed Şemseddin Ulusoy-Misbâr-ı Şemsî (İnceleme- Metin)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Kaya, Bayram Ali – KÜÇÜK, Sezai. *Defter-i Dervişan, Yenikapı Mevlevihanesi Günlükleri*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2011.
- Kılıç, Filiz – Arslan, Mustafa – Bülbül, Tuncay. *Otman Baba Velâyetnâmesi (Tenkitli Metin)*. Ankara: Grafiker Ofset, 2007.

- Kılıç, M. Nurullah. *Halvetî ve Sünbülî Tarikatlerinin Silsilenameleri*. Yazma Eserden fotokopi, Şahsî Kütüphane.
- Koç, Mustafa. *Revnakoğlu'nun İstanbul'u, İstanbul'un İç Tarihi Fatih*. İstanbul: Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, 2021.
- Koçu, Reşad Ekrem. "Abdülkadir Efendi Tekke Mescidi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 1/119. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Ağaçayırı Mescidi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 1/235-236. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Akbiyık Camii". *İstanbul Ansiklopedisi*. 1/507. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Arpaemini Mescidi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 2/1055. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Baba Ca'fer"i *İstanbul Ansiklopedisi*. 4/1734. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Balat Camii". *İstanbul Ansiklopedisi*. 4/1966. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Buhara Tekkesi Cinayeti", *İstanbul Ansiklopedisi*. 1/3099-3101. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Cemaleddin Efendi (Hâfız Mehmed)", *İstanbul Ansiklopedisi*, 6/3437. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Çivizade Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*, 8/4041. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Davutpaşa İskeleyi Cinayeti". *İstanbul Ansiklopedisi*. 8/4301-4302. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Dolmabağçe Tekkesi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 9/4681. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ "Esrar Efendi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 10/5367. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ *İstanbul Camileri*. İstanbul: Tan Matbaası, ty, fasikül 1, 4.
- Komisyon, "Simkeşhâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/211-213. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1976.
- _____ *İstanbul Sarayları*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942.
- _____ *Mimar Koca Sinan'ın Eserleri*. İstanbul: Ülku Basımevi, 1950.
- Korkusuz, M. Şefik. *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016.
- Kotku, Mehmed Zâhid. *Hadislerle Nasihatler*. İstanbul: Metkan Matbaası, 2010.
- Köse, Fatih. *İstanbul Halvetî Tekkeleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.
- _____ *İstanbul Halvetî Tekkeleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.

Köseoğlu, Mehmed Akif. "İstanbul Tekkelerinde Bulgaristan Kökenli Şeyhler". *Rumeli'de Osmanlı Vakıfları Üzerine Araştırmalar: Bulgaristan*. ed. Ahmet Kala-İsmail Güleç-Ömer Said Güler. 237-260. İstanbul: Vakar Vakıf Araştırmaları Yayınları, 2020.

_____ "İstanbul'da Faaliyet Göstermiş Halvetî-Şâbanî Tekkeleri'nin Günümüzdeki Durumu". *Kastamonu Üniversitesi I. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu Tebliğleri 4-6 Mayıs 2012*. ed. Burhan Baltacı-Ahmet Özdemir. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yayını, ty, 2/363-378.

_____ "İstanbul'da Nakşî-Ahrârî ve Nakşî-Müceddidî Şeyhlerinin Postnişîn Olduğu Tekkeler ve Günümüzdeki Durumları". *Uluslararası Bahaeddin Nakşibend ve Nakşibendilik Sempozyumu (2-4 Aralık 2016) Tebliğleri*. İstanbul: 2017.

_____ "İstanbul'da Nakşî-Halidî Şeyhlerinin Vazife Yaptığı Tekkeler ve Bu Yapıların Günümüzdeki Durumları". *Uluslararası Seyyid Tâhâ-i Hakkârî Sempozyumu Bildirileri*. 456-473. Hakkari: Hakkari Üniversitesi Yayınları, 2014.

_____ *İstanbul'un 100 Tekkesi*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Kuban, Doğan. "Kalenderhane Cami'i". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 4/398. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.

Kuneralp, Sinan. *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali*. İstanbul: İSİS Yayını, 1999.

Kunt, İbrahim. *Hasan-ı Zarîfî'nin Mesnevî Şerhi Kâşifu'l-Esrâr ve Matla'u'l-Envâr*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015.

Kuran, Aptullah. "Türk Barok Mimarisinde Batı Anlamında Bir Teşebbüs Küçük Efendi Manzumesi", *TTK Belleten* 107 (Temmuz 1963), 467-476.

Kurt, Halil. *Şeyh Mehmed Sırrî Dîvânı, İnceleme-Metin*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Kut, Günay – ELDEM, Edhem. *Rumelihisarı Şehitlik Dergâhı Mezar Taşları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2010.

Küçük, Sezai. *XIX. Asırda Mevlevilik ve Mevleviler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2000.

Küçük, Sezai. *Mevleviliğin Son Yüzyılı*. İstanbul: Simurg Yayınevi, 2003.

Kütükoğlu, Mübahat S. "1869'da Faal İstanbul Medreseleri". *Tarih Enstitüsü Dergisi* 7-8 (1976-1977), 277-392.

Lale, Selim. *Şeyh Ebu'l-Hüdâ ve Rakâiku'r-Ravvâsiyye Adlı Eseri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Diploma Çalışması, 1999.

Lâmîî Çelebi. *Tercüme-i Nefehatü'l-Üns*. İstanbul: 1289.

Maden, Fahri. *İstanbul Bektaşileri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2019.

Mahmud Cemaleddin Hulvî. *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 1894.

_____ *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*. haz. Mehmet Serhan TAYŞİ. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1993.

- Mardin, Ebül'ulâ. *Huzûr Dersleri*. haz. İ. SUNGURBEY. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1966.
- Matrakçı Nasuh. *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn-i Sultan Süleyman*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, h.942, TY 05964.
- Mehmed İzzet-Mehmed Es'ad-Osman Nurî-Ali Kâmî. *Darüşşafaka Türkiye'de İlk Halk Mektebi*. İstanbul: Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, 1927.
- Mehmed Sami. *Esmâr-ı Esrâr*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası, 1316.
- Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmanî*. haz. Nuri Akbayer. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları-Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Mehmed Şemseddin Mısrî. *Dildar-ı Şemsî, Niyazî-i Mısrî'nin İzinde Bir Ömür Seyahat*. haz. Mustafa Kara-Yusuf Kabakçı. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- _____. *Yadigâr-ı Şemsî I-II (Bursa Dergâhları)*. haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy. Bursa: Uludağ Yayınları, 1997.
- Mehmed Tevfîk. *Nişan-ı İttihad, Yadigar-ı Macaristan Asr-ı Abdülhamid Han*. İstanbul: Mihran Matbaası, Ramazan 1294.
- Mehmed Ziya Bey. *İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Âsâr-ı Bâkiyesi*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.
- Melekpaşazade Kadrî Beğ. *Hankahname*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez Bölümü, 36.
- Memiş, Abdurrahman. *Halid-i Bağdadî (Hayatı, Eserleri, Halifeleri) ve Anadolu'da Halidîlik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1998.
- Mermutlu, Bedri – Bolu, Belgin – Büyükseçgin, İsmail, *Üsküdar Balaban Tekkesi*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.
- Mimaroğlu, Reşad. "Baba Efendi". *İstanbul Ansiklopedisi*. 4/1738. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi. *Tezkiretü's-Şu'arâ*. haz. Adnan İnce. Ankara: Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap Yayını, 2018.
- Muallim Naci. *Sünbûle, Ömer'in Çocukluğu*. İstanbul: A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1307.
- Muhammed Rüstem Raşid Efendi. *Tomar*. Şahsi Kütüphane, Fotokopi nüsha, 1276 Safer.
- Musahipzade Celal. *Eski İstanbul Yaşayışı*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1946.
- Muslu, Ramazan. *XVIII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Muslu, Ramazan. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- Mustafa Fevzî bin Nu'mân, *Hediyyetu'l-Hâlidîn fî Menâkıbı Kutbu'l-Ârifîn Mevlâna Ahmed Ziyaüddin bin Mustafa*. İstanbul: 1313.

- _____ *Menâkıb-ı Haseniyye*. İstanbul: Matbaa-yı Bahriye, 1323.
- Mustafa Lûtî. *Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbı'l-Mısrî*. Bursa: Matbaa-i Emrî, 1309.
- Müller-Wiener, Wolfgang. *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Müstakimzade. *Tuhfe-i Hattâtîn*. haz. Mustafa Koç. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.
- Müstakîmzade Süleyman Sa'deddin. *Tuhfe-i Hattâtîn*. haz. İbnülemin Mahmud Kemal Beğ, İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.
- Naşit. "Hayatım". *Son Posta* (28 Kânun-ı sani 1939), 7.
- Nazm-ı Silsile-i Şerîfe-i Nakşibendiyye li Ferdî Efendi*. İstanbul: Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi nr.45405, 1262/1846.
- Nesin, Aziz. *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 2, Yokuşun Başı*. İstanbul: Adam Yayınları, 1994.
- Nev'îzâde Atâyî. *Hadâ'îku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*. haz. Suat Donuk. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Nevsal-i Osmanî* (1326).
- Nomer, Kemaleddin. "Erenden, İbrahim Fahreddin". *İstanbul Ansiklopedisi*, 9/5158-5159. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- Noyan, Bedri. *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik*. Ankara: Ardıç Yayınları, 2002-2003.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, 1998.
- Okur, Hâfız Yaşar. *Atatürk'le On Beş Yıl, Dinî Hatıralar*. İstanbul, Sabah Yayınları, ty.
- Osman Şevki. *Beş Buçuk Asırlık Türk Tabâbeti*. İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, Matbaa-i Âmire, 1341.
- Osmânzâde Hüseyin Vassaf. *Sefîne-i Evliyâ*. haz. Mehmet AKKUŞ-Ali YILMAZ. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006.
- Osmanzade Hüseyin Vassaf. *Sefîne-i Evliya-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.2305-2309.
- Öngören, Reşat. *XVI. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996.
- Öngören, Reşat. "Zeyniyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/367-371. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Övüç, Erkan. *Üsküdar Tekkeleri Örneğinde Devlet Tekke İlişkileri*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Çanakkale, 2022.
- Öz, Tahsin. *İstanbul Camileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- Özcan, Abdülkadir. "Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26/263-265. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- _____ "Yeğen Mehmed Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK 2/230-232. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Özdamar, Mustafa. *Dersâdet Dergâhları*. İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2007.

- Özdiñ, Rıdvan. *Beşikcizâde Tekkesi*. İstanbul: Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını, 2012.
- Özer, Ekrem. *Osmanlı'da Tekke ve Tarikat Islahatları II. Mahmud Dönemi ve Sonrası*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Özgüven, H. Burcu. "Mahmud II Türbesi, Sebili, Çeşmesi ve Hazîresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27/357-358. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Özkardeş, Mehmet Ali. *Ahmet Süreyya Emin Hazretlerinin Divan-ı Şerîfi*. İstanbul: 1998.
- Öztuna, Yılmaz. *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Öztürk, Mehmet Cemal. *Cerrahilik-Şeyh Nureddin Cerrahî ve Cerrahî Tarikati*. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2004.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Büyük Türk Mutasavvıfı Muhammed Tevfik Bosnevî (Hayatı, Mektupları, Halîfeleri)*. İstanbul: Fatih Yayınevi, 1981.
- _____. *Kuşadalı İbrahim Halvetî*. İstanbul: Fatih Yayınevi, 1982.
- Pakalın, Mehmed Zeki. *Sicill-i Osmanî Zeyli*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009.
- Râşid Mehmed Efendi. *Târih-i Râşid*. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1282.
- Refik Halid. "Akıabayı Ziyaret". *Peyam-ı Sabah* (22 Nisan 1921).
- Revnakoğlu, Cemaleddin Server. *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü*. haz. M.Doğan Bayın-İsmail Dervişoğlu. İstanbul: Kırkambar Kitaplığı, 2003.
- _____. "Yaşar Baba", *Tarih Dünyası* 7 (15 Haziran 1965), 250-251.
- Rona, Mustafa. *Yirminci Yüzyıl Türk Musikisi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1970.
- Sadık Vicdani. *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye (Tarikatler ve Silsileleri)*. haz. İrfan Gündüz. İstanbul: Enderun Yayınevi, 1995.
- Sahîh Ahmed Dede. *Mecmûatü't Tevârihi'l-Mevleviyye, Mevlevîlerin Tarihi*. haz. Cem Zorlu. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2011.
- Sahillioğlu, Halil. "Darphâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/501-505. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Saî. *Tezkiretü'l-Bünyan*. Dersaadet: İkdâm Matbaası, 1315.
- Saî Mustafa Çelebi. *Yapılar Kitabı, Tezkiretü'l-Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebniye (Mimar Sinan'ın Anıları)*, haz. Hayati Develi. İstanbul, K Kitaplığı, 2003.
- Sayber, M. Nafiz. "İmrahor İlyas Bey Camii ve Mirahur Halvetî Dergâhı". *Simurg* 1 (Ekim 1999), 118-119.
- Selânikî Mustafa Efendi. *Tarih-i Selânikî*. haz. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, 1999.
- Serin, Muhittin. "Ahmed Şemseddin Karahisarî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/421-424. Ankara: TDV Yayınları, 2001.

- _____. "Mehmet Raşit Er". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK 1/409-410. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Seyyid Abdüllâtîf Fazlî. *Gülşen-i Azîzan*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Şer'îye Kısmı, nr.1099.
- Seyyid Hasan Muradî. *Bir Kâtibin Kaleminden İstanbul'un 12 Yılı (1754-1766)*. haz. Recep Ahışalı. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2016.
- Seyyid Seyfullah Kasım. *Câmiu'l-Maârif*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K0635.
- Seyyid Sırrı Ali. *Tuhfe-i Rûmî, Kâdirîler Âsitânesi'nin Manzum Târihçesi*. haz. Mustafa S. Kaçalın. İstanbul: Âsitâne Yayınları, 1992.
- Sıral, Naci. *Kurtuluşlar Yükselişler*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitabevi, 1942.
- Sun'ullah Gaybî. *Sohbetname*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, OE_Yz_0291.
- Süleyman Kâni. "Saray ve Babıali'nin İçyüzü". Tefrika nr.189. *Akşam Gazetesi* (2 Kânun-ı evvel 1933), 8.
- Şahin, Haşim. "Vefaiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42/600-603. Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Şehsuvaroğlu, Bedi N. *Göztepe*. İstanbul: TURİNG Yayını, 1969.
- Şemseddin Sami. *Kâmusu'l-A'lâm*. İstanbul, Mihran Matbaası, 1306.
- Şenburç, Muhammed Masum. *Osmanlı Müelliflerinde Yusuf Zâhir Efendi ve Usûl-i Hadîse Dâir Eseri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Şeref Hanım. *Dîvan*. haz. Mehmet Arslan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap Yayını, 2018.
- Şeyh Ahmet Kerameddin Efendi. *Şeyh Muhammed Nasûhî, Hayatı, Eserleri, Dîvânı, Mektupları*. haz. Rüknüddin Nasuhioğlu-Kemal Edib Kürkçüoğlu. İstanbul: Alem Tic. Yayıncılık, 1996.
- Şeyh Galib. *Dîvan*. haz. M. Muhsin Kalkışım. Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.
- Şeyh İbrahim Hakkı Erzurumî. *İnsaniyet-i Kâmile*. nşr. Tarık-i Kadiriyye meşayihinden Şeyh Fazıl Erzurumî. Dersaadet: Matbaa-i Amire, 1339.
- Şeyh Naci (müt.), *Gavsu'l-âzam-ı Rabbânî Cenâb-ı Şeyh Abdülkadir-i Geylânî kuddise sırrıhu'l-âlî hazretlerinin evrâd- şerîfeleriyle tercümesini hâvîdir*. İstanbul: Mahmud Beğ Matbaası, 1329.
- Şeyh Şevket Efendi. *Sandıkçı Tekkesi'ne Ait Defter*. İstanbul: Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K995.
- Şeyhî Mehmed Efendi. *Vekâyi'ü'l-Fuzalâ*. haz. Ramazan Ekinci. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Şikârîzade Derviş el-Hac Ahmed Efendi. *Tayyibetü'l-Ezkâr*. nşr. Hasan Tahsin. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1316.
- Şimşek, Halil İbrahim. *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî Müceddidlik*. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016.

- Şimşek, Selami. *Anadolu'da Kurulmuş Bir Tarikat Celvetilik*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020.
- Tabîbzâde Mehmed Şükrî. *Mecmuâ-i Tekâyâ*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K.75 ve Ekleri
- _____. *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sufiyye*. İstanbul: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Azîz Mahmud Hüdâyî Bölümü, Yazma Eser, Müellif Hattı, nr.1098.
- Tahirü'l-Mevlevî. *Bahar Kadar Taze Hayat Kadar Nazik İstanbul Yazıları (1910-1951)*. haz. Mustafa Kirenci. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2020.
- _____. *Matbuat Alemindeki Hayatım, İstiklal Mahkemesi Hatıraları*. haz. Nurcan Boşdurmaz. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2012.
- Tahralı, Mustafa. "Kenan Rifâî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/254. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Tandaç, Fehim. *Öz Söz, Din Bilgilerinin Özünden Sözler*. haz. Ahmed Yüksel Özemre. Şahsi Yayın, ty.
- Tanişık, İbrahim Hilmi. *İstanbul Çeşmeleri* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1943-1945).
- Tanman, M. Baha. "Âbid Çelebi Tekkesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 1/57. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. "Baba Ali Şah Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 1/514. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. "Durmuş Dede Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 3/106. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. *İstanbul Tekkeleri'nin Mimarî ve Süsleme Özellikleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990.
- _____. "Küçük Ayasofya Tekkesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 5/149. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. "Küçük Efendi Külliyesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 5/150. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. "Murad Molla Tekkesi ve Kütüphanesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 5/517. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. "Özbekler Tekkesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/121-123. Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- _____. "Pazar Tekkesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 6/235. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. "Rûmî Mehmed Efendi Tekkesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 8/372. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- _____. "Taşçı Tekkesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 7/221. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993-1995.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Beş Şehir*. İzmir: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Tansel, Aysıt. "Kalbiye Tansel (1913-2001) Bir Cumhuriyet Kadını". *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih*

Yazımı Uluslararası Sempozyum (19-20 Nisan 2014) Bildiri Kitabı. haz. Birsen Talay Keşoğlu, Leyla Şimşek-Rathke. 57-64. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2016.

Tarkan, Necmi. *Kartal'da Kurulmuş Bir Tarikat, Ma'rifiyye*. İstanbul, Pendik: 1964.

Taşan, Nazım. *Kemal-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Taşköprizâde Ahmed ibn Mustafa. *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*. ter. Mecdî Efendi. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1269.

_____ *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*. ter. Muhammet Hekimoğlu. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.

TBMM Albümü. Ankara: TBMM Yayını, 2010.

Tek, Abdürrezzak. *Müstakimzade Süleyman Sadeddin'in Risale-i Melâmiye-i Bayramiye adlı Eserinin Metni ve Tahlili*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defterdir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr.109, 1341.

Topuzlu, Cemil. *80 Yıllık Hatıralarım*. haz. Cemalettin Topuzlu. İstanbul: Topuzlu Yayınları, 4. Baskı, 2002.

Tosun, Necdet. "Kültür Tarihimize Işık Tutan Mühim Bir Kaynak: Sefînetü's-Sâfî". *İLAM Araştırma Dergisi* 1/2 (1996), 177-190.

_____ "Sa'deddin Kâşgarî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/391-392. Ankara: TDV Yayınları, 2008.

Tuman, Mehmed Nâilî. *Tuhfe-i Nâilî Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatcı. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001.

Turnalı, A. Bilgin. "Çarşamba'da Kızlarağası Habeşî Mehmed Ağa Tekkesi". *Bizim Anadolu Gazetesi* (3 ve 17 Temmuz 1971).

_____ "Darüşşafaka nereye gidiyor". *Bizim Anadolu Gazetesi* (09 Ekim 1971).

_____ "Derûnî Mehmed Efendi Zâviyesinin Acıklı Durumu". *Bizim Anadolu Gazetesi* (17 Ocak 1971).

_____ "Fâtih'te Hoca Hayreddin Mescidi ve Çene-zâde Tekkesi". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 156 (Eylül-Aralık 2017).

_____ "Sultan Selim'de Sivâsî Tekkesi Mescidi". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 147 (Aralık 2014), 157-170.

Turnalı, Bilgin - Yücel, Esin. "İstanbul'daki Bazı Tekkelerin Yerlerine Dair Bir Araştırma". *Vakıflar Dergisi* 18 (1984), 151-161.

Tülbentçi, F.F. "Komik Abdürrezzak'ın Ölümü", *Vatan Gazetesi* (12 Eylül 1953).

Türer, Osman. *Osmanlı Sûfilerinde Mi'yar Geleneği ve Şeyh Muhammed Nazmî'nin Mi'yâr-ı Tarikat-i İlâhî Adli Eseri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2019.

_____ *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetîlik Örneği- Muhammed Nazmî Efendi'nin Hediyyetü'l-İhvân'ı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı, 2011.

- Uluant, Halet. Ekrem Hakkı Ayverdi ve Koleksiyonundan Seçme Eserler. İstanbul: İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ulusoy, Mehmed Şemseddin. *Bahâr-ı Şemsî: Bursalı Mutasavvıflar, Âlimler ve Meşhurlar*. haz. Mustafa Kara-Serhat Gültaş-Olcay Kocatürk (Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2021).
- Usta, Muhiddin. *Tabibzâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsilenâme-i Sûfiyye İsimli Eseri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Uşşâkîzâde İbrâhîm Hasîb Efendi. *Zeyl-i Şakâ'ik*. haz. Ramazan Ekinci. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Uysal, Seda. *Şerîf Muhammed Efendi'nin Menâkıbu'l-Evliyâ'sı*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Uzluk, F. Nafiz. "Mevlevî Hilafetnameleri". *Vakıflar Dergisi* 9 (1974), 383-299.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. "Halil Hamid Paşa". *Türkiyat Mecmuası* 5 (1936), 213-369.
- _____ *Karesi Meşahiri*. haz. M. Sarı-A. Karaman. Balıkesir: Zağnos Vakfı Yayını, 1999.
- _____ *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1942.
- Uzunlar, Aliye. *Anadolu ve İstanbul'da Rifâiyye'nin Sayyâdiyye Kolu*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Ülker, Mustafa Birol. "Mustafa Safvet Yetkin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43/506-507. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- _____ "Şeyh Mustafa Safvet (Yetkin) ve Tasavvuf Dergisi". *Müteferrika Kitabiyat Dergisi* 24 (Kış 2003), 145-157.
- Ünlü, Seyfettin. *Gönül Ehli İçin Seçilmişler Silsilesi*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2020.
- Ünsal, Behçet. "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı". *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri II*. İstanbul: 1969.
- Ünver, A. Süheyl. *A. Süheyl Ünver'in İstanbul'u*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996.
- _____ "Âgâh (Şeyh ve Hezarfen)". *İslam-Türk Ansiklopedisi*. İstanbul: Âsâr-ı İlmiyye Kütüphanesi Yayını, 1944.
- _____ "Ebû Said el-Hudrî". *İstanbul Ansiklopedisi*. 9/4858. İstanbul: Koçu Yayınları, 1959-1973.
- _____ *İstanbul Risaleleri*. haz. İsmail Kara. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1996.
- _____ "Hattat Mustafa Râkım Efendi". *Tarih Dünyası* (15 Temmuz 1950), 7/271-275.
- Üstündağ, İrfan – Alçep, Hakkı - Karaman, Erdal. *Fatih Camileri ve Mescidleri*. İstanbul: Fatih Müftülüğü Yayını, Şubat 2017.

- Velikahyaoğlu, Nazif. *Sümbüliyye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000.
- Vett, Carl. *Tekke Günlüğü*. terc.ERCÜMENT ASIL-HAŞİM KOÇ. İstanbul: Elest Yayınları, 2004.
- Yahya Agâh Efendi. *Mecmû'âtü'z-Zarâ'if Sandûkatü'l-Ma'ârif*. haz. Mehmed Serhan Tayşi. İstanbul: Hassa Mimarlık Yayını, 2014.
- _____. *Mecmuâtü'z Zarâif Sandukatu'l-Maârif*. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi, İstinsah Nüshası, Yazma Bağışlar, İstinsah yılı: 1325, nr.13400.
- _____. *Mecmuâtü'z Zarâif Sandukatu'l-Maârif*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Müellif Nüshası, Yazma Bağışlar, te'lif yılı: 1317, Yeni Kayıt nr.2492.
- "Yahyazade Tekkesi şeyhi Hasib Efendi'nin Temmuz 1911'deki cenazesine katılan şeyhler". *Muhibban Mecmuası* (28 Receb 1329).
- Yanık, Figen. "Kara Yazgılı Keçili Ailesi'nin Anıları". *Sabah Gazetesi* (8 Temmuz 2012).
- Yavaş, Doğan. "Hafsa Sultan Külliyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15/123-124. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Yazıcı, Tahsin. "Fetihten Sonra İstanbul'da İlk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaleddin, Sünbül Sinan ve Merkez Efendi", *İstanbul Enstitüsü Dergisi* 2 (1956), 87-113.
- Yeşilzade Mehmed Salih. *Rehber-i Tekâyâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Tırnovalı Bölümü, nr. 1035, Mükerrer IV. Cilt, 1335.
- Yıldırım, İsmail. *Fındıklılı İsmet Efendi'nin Tekmiletü's-Şakâ'ik Fî Hakkı Ehli'l-Hakâ'ik'i*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Yılmaz, H. Kâmil. *Aziz Mahmud Hüdayî ve Celvetiyye Tarikatı*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1999.
- Yılmaz, Necdet. *XVII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000.
- Yılmaz, Necdet. *Beykoz Tekkeleri*. İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 2. bsk. 2021.
- Yılmaz, Necdet. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, 2. Baskı, 2007.
- Yurt, Ali İhsan. *Akşemseddin, Hayatı-Eserleri*. haz. Mustafa S. Kaçalın. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1994.
- Yusuf Çelebi bin Ya'kûb. *Tezkîretü'l-Halvetiyye*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, OE_Yz_0422.
- _____. *Tezkîretü'l-Halvetiyye*. İstanbul: Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, OE_Yz_0868.
- Yücel, Erdem. "Cemaleddin Server Revnakoğlu (1909-1968)". *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IV Tebliğler*. 284-297. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2000.

_____ "Etyemez Dergâhı". *Türk Kültürü Dergisi* 21/241 (Mayıs 1983), 291-300.

_____ "Fenâri İsa Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*, ed. Reşad Ekrem Koçu. İstanbul: Koçu Yayınları, 1971.

Yücer, Hür Mahmut. *XIX. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001.

Yücer, Hür Mahmut. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.

Yücer, Hür Mahmut. *Şeyh Sa'deddin Cebavî ve Sa'dîlik*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2010.

Yüksel, Müfid.

<http://www.haberkademi.net/default.asp?inc=makaleoku&hid=2112>. ziyaret tarihi: 21.12.2006.

Zarcone, Thierry. *Kudüs'teki Orta Asyalı ve Hintli Sufi Hacılar*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.

İNTERNET SİTELERİ VE ÖZEL ARŞİVLER

<http://www.arteorientalis.com/ataefendi.htm>. ziyaret tarihi:11.10.2020

<https://gis.fatih.bel.tr/webgis/>

www.ismetefendi.org.tr/mekanin-tarihcesi/ ziyaret tarihi:31.5.2019

<http://www.kadisicilleri.org/>

<http://mustafaesmihi.net/mustafaahi/tekkeler/mehmedsemseddintekkesi.html>, ziyaret tarihi: 10 Nisan 2020.

1259 Yılına Ait Muharremiyye Müfredat Defteri

1277 Yılına Ait Muharremiyye Müfredat Defteri

1292 Yılına Ait Muharremiyye Müfredat Defteri,

A. Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi

Ahmed Bilgin Turnalı Arşivi

Ali Saim Ülgen Arşivi, SALT Araştırma Kütüphanesi

Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi (CSRA), İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri

İbrahim Hakkı Konyalı Arşivi, İstanbul: İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi

İsmail Fazıl Ayanoğlu, *Türk Mezar Taşı Fotoğrafları Koleksiyonu*. Ankara: Milli Kütüphane Koleksiyonu.

Meclis-i Meşayih Defterleri, İstanbul Müftülüğü

Mükrimin Halil Yinanç, El Yazısıyla Mezar Taşı Kayıtları, Fotokopi nüsha, Şahsi Arşiv.

İskeçeli Şeyh Ahmed Zekî Efendi'ye ulaşan Halvetî-Şa'banî Silsilenamesi, Özel Koleksiyon.

Mahmud Bedreddin Efendi Tekkesi Şeyhi Hasan Hilmî Efendi'ye ulaşan Halvetî-Uşşakî silsilenamesi, Özel Koleksiyon.
Şeyh Muhammed Necîb Efendi tarafından Receb Efendi'ye verilen m.1881/h.1298 tarihli Halvetî-Şa'bânî icazetnamesi, Koç Üniversitesi Arşivi.

